فهرست

عنوان
صفحه

بسم الله الرحمن الرحيم

یادونه

دغه مبارکه سوره چي ژباړه او تفسير ئې زموږ د بحث موضوع ده، (قتال) او (وسله واله مبارزه) ئې په دقيقه توګه خو په اجمال او اختصار سره څېړلې ده، نږدې دېرش کاله وړاندي مي د (جنګ از ديدګاه قرآن) په نامه د يوه داسي کتاب په بڼې کي تشريح کړې وه چي هر آيت ئې د عنوان په توګه غوره او ترې لاندي اکثر هغه آيتونه راوړل شوي وو چي همدې آيت ته ورته او د هغه شرح او تفصيل ګڼل کېږي، اوس چي د دې مبارکي سورې د تفسير وخت رارسېدلی دا مي مناسبه وګڼله چي د همغه کتاب ژباړه له ځينو معمولي تصرفاتو سره د لوستونکو په وړاندي کېږدم، دا به له دوی سره مرسته وکړي چي د قتال په اړه د قرآن لارښووني او د اسلام ليد لوری په ښه او نسبتاً تفصيلي توګه درک کړی شي. والله المستعان و هو الهادی الکريم

حکمتيار

بسم الله الرحمن الرحيم

محمد

د سورې پېژندنه:

دا سوره په دوو مشهورو نومونو یاده شوې: (محمد) او (القتال)، خو (القتال) نه یوازې د دې سورې لپاره یو نوم دئ بلکې د سورې د مضامینو لپاره عنوان هم دئ. ٣٨ آیتونه لري، د آیتونو فواصل ئې د لومړي آیت (اعمالهم) ته ورته دي، یوازې لسم او څلرویشتم آیتونه ئې په (امثالها) او (اقفالها) پای ته رسېدلي، د آیتونو اوږدوالی ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مدني دور په لومړیو کلونو کې نازل شوي. د سورې له متنه داسې معلومېږي چې دا سوره د مدني دور په هغو ظروفو او شرائطو کې نازله شوې چې د قتال (جنګ) حکم صادر شوی خو لا عملاً نه دئ پیل شوی، د قتال له فرض کېدو وروسته او د هغه تر عملي پیل وړاندې نازله شوې، د دې مختصرې سورې په موجزو آیتونو کې د (قتال) او (وسله والې مبارزې) موضوع په دقیقه توګه خو په اجمال او اختصار سره څېړل شوې او د قتال او جنګ په اړه د اسلام نظریه زموږ په وړاندې ږدي او ښیي چې: ولې وسله واله مبارزه فرض شوې؟ ولې جنګ حتمي دئ؟ له چا سره باید وجنګېږو؟ کله به ئې پیل کوو؟ د جنګ غایه او موخه به څه وي؟ تر کله به جنګېږو او وسله به پر ځمکه نه ږدو؟ په جنګ کې د برې عوامل کوم دي؟ د ماتې اسباب ئې کوم دي؟ څوك به بریالی کېږي او ولې او څوك به له ماتې سره مخامخ کېږي او ولې؟ د جنګ او په جنګ کې د اسراوو احکام او د ښځو په وخت کې د مؤمنو جنګیالیو وجائب کوم دي؟ د جنګ او د هغه دپایلو په اړه د چا دریځ او وینا منافقانه ده؟ منافقین ولې د دښمن په خلاف له پرېکنده او قاطع دریځ او وسله والې ښتې سره مخالفت کوي؟ په جنګ کې د منافقینو ونډه، د دښمن له

جبهې سره د دوی سازشونه، د مسلحانه مبارزې او د هغې د نتائجو او پایلو په اړه د دوی خصمانه تبلیغات، هم د بري په صورت کي او هم د ماتي په صورت کي، منافق تر دې وړاندي چي د صلحي صحیح او مناسب وخت راورسېږي له دښمن سره پر صلحي او روغي جوړي تأکید کوي، باید وګورو چي له دښمن سره د صلحي مناسب وخت کوم دئ، له سیاسي او نظامي پلوه د دښمن په پرتله د برلاسي حالت او که د ضعف، ناتوانی او د دښمن له مقابلې د عجز حالت؟! منافقین تل دا تبلیغات کوي چي د جګړي پر دوام ټینګار زموږ لاسته راوړني له منځه وړي، آیا دا اټکل او اندیښنه سمه ده؟ آیا صحیح ده له دې پلوه مشوش وو او له کبله ئې له دښمن سره روغه جوړه وکړو؟ څوك چي د الله په لار کي جهاد پرېږدي او نوري لاري غوره کوي له کومو پایلو سره مخامخ کېږي؟... ټولي پورتنۍ پوښتني او د وسله والي مبارزې اړوند ډېر نور مسائل په دې مبارکي سورې کي څېړل شوي، په حقیقت کي دا سوره ټول هغه آیتونه احتوی کوي چي د جنګ په اړه په قرآن کي راغلي.

دا مبارکه سوره دوه برخي لري: لومړۍ برخه ئې له لومړي آیت تر ١٩ آیت پوري ده چي د مؤمنانو او کافرانو تر منځ د نښتو څرنګوالی او پایلي ئې څېړي، او دوهمه برخه ئې له شلم آیت د سورې تر پای پوري ده او د وسله والي مبارزې په اړه د منافقینو دریځ او کړنلاره څېړي.

لومړۍ برخه دا مهم قضایا احتوی کړي:

١- دښمن د الله تعالی د لاري خنډ دئ، د هغو په وړاندي خنډونه راولاړوي چي غواړي خپل رب ولمانځي، دا کار تصادم او نښته رامنځته کوي، خو دا د الله د لاري مانع ډله به نه له خپل کفر او انکار څه ترلاسه کړي او نه د مؤمنانو په وړاندي د خنډونو له راولاړولو کومه لاسته راوړنه لري، باید پوه شي چي هڅي به ئې نه یوازي هدر شي بلکي بدي پایلي او معکوس او د دوی په ضرر نتائج به په لاس ورکړي.

٢- هغه چي د ایمان او صالح عمل لار ئې غوره کړې د کمال په لوري به مخکي ولاړ شي، د دوی اخلاقي او اجتماعي حالت به لازیات غوره والی او ښه والی مومي، که څه هم نن ئې حالت پرېشان دئ او دښمن ئې کمزوري او ضعیف ګڼي او خپل زور او ځواك ورښیي، خو دا د ضعف، کمزورۍ او پرېشانۍ حالت به ډېر ژر پای مومي او ستري ستري بریاوي به ئې په برخه

شي.
٣- د کفري ځواکونو د ماتي اصلي عامل باید په هغي کړنلاري کي ولټوو چي دوی د ځان لپاره غوره کړې، دوی به له دې کبله له ماتي او سپکاوي سره مخامخ کيږي چي د (باطل) په کږې لار درومي، او مؤمنان به له دې کبله لوړ درومي او برياوي به ترلاسه کوي چي د (حق او حقيقت) متابعت کوي.
٤- کله چي له دښمن سره د وسله والي نښتي فرصت راورسېدو او تاسو دښمن داسي ومومند چي خپلي توري ئې له تېکو راايستلې، دا مهال باید ټولي هغه وسوسې او واهمې لري وغورځوئ چي ستاسو او دښمن تر منځ د تصادم مانع کيږي، او د دښمن له بشپړ ځپلو او له پښو غورځولو پرته د بل څه په اړه سوچ ونه کړئ، د جاهل مخاطب په اړه ستاسو زړه سوی، د وينو له بهولو کرکه، د صلحي او امنيت هيله، د خلکو د هدايت تلوسه او دې ته ورته مشاعر باید د دښمن په ضد د پرېکنده جنګ مانع نشي، يوه شېبه هم د دښمن په صفوفو کي د وينو له تويولو ډډه مه کوئ، داسي نه چي د دښمن تر بشپړ ځپلو وړاندي توري په تېکو کي کړئ او وسله پر زمکه کېږدئ. جنګ باید تر هغه ادامه وکړي چي ستاسو په ضد د مجدد جنګ امکانات له منځه ولاړ شي، د جنګ غوښتونکي دښمن په ضد ستاسو د جنګ هدف او غايه دا ده چي د تل لپاره پای ته ورسيږي، قرآن تاسو ته امر کوي چي تر هغه وجنګيږئ چي جنګ او جنګ غوښتونکي وسله پر زمکه کېږدي.
٥- کله به د دښمن اسيرولو ته اهتمام کوو او له اسير دښمن سره به زموږ معامله څنګه وي؟
٦- د جنګ غوښتونکوو کافرانو په اړه الهي سنت داسي دئ چي دوی د مؤمنانو په لاس تعذيبوي او د مظلومانو او ستم ځپلو انتقام ترې اخلي، د دغو دوا ړو ډلو تر منځ نښتي د دغه الهي سنت مطابق رامنځته کيږي، الله تعالی د همدې نښتو په ترڅ کي هغه مؤمنان آزمويي چي مبارزه او جهاد ئې د الله په لار کي او له حق، حقيقت او عدالت د دفاع په موخه وي.
٧- هغه ملت چي د الله په لار کي ئې شهيدان ورکړل او له کړاوونو سره مخامخ شول هيڅکله دي دا ګمان نه کوي چي قربانۍ به ئې هدر شي، آرمانونه به ئې نيمګړي پاته شي او لار به ئې بې لاروي، قدير خدای د هر

شهيد پالونكي ملت د هيلو او آرمانونو د تحقق ضامن او ذمه وال دئ، هرو مرو به دوی د سعادت په لوري هدايت كړي، حالت به ئې ښېرازه كړي او په پای كي به ئې جنت ته بوځي.
٨- هغه مهال الهي نصرت ته طمع ولرئ او د راتلو انتظار ئې وكړئ چي عملاً ثابته كړئ پاڅون او جهاد مو د الله تعالى لپاره دئ، د حق او عدالت مدافع، د الله تعالى د مظلومو بندګانو مرستندوی او د حق دين رښتيني پلويان يئ، يوازي په دې صورت كي به الله تعالى ستاسو مرسته كوي او ستاسو ګامونه به له حق د دفاع او د باطل د مقابلې په سنګر كي مضبوطوي.
٩- مطمئن اوسئ چي په دې صورت كي به ستاسو دښمنان داسي وي چي كه هره تيره ستاسو لوري ته د رغړولو په موخه پورته كوي پر خپلو پښو به ئې پرېوځي، هر ګام چي اخلي له مانع سره به تصادم كوي او پرمخي به لوېږي او ټولي هڅي او هلي ځلي به ئې هدر ځي.
١٠- د زمانې په هر پړاو كي به د حق د دښمنانو برخليك همغسي وي لكه تر دوي وړاندي د دوی د سلف برخليك، د تاريخ پاڼي واړوئ او وګورئ چي د دوی د سلف عاقبت څنګه وو؟ آيا الله تعالى هر څه پر دوی رانسكور نكړل او د دوی اقتدار ئې پای ته ونه رسولو؟ د باطل د ټولو پلوي ځواكونو لپاره دې ته ورته برخليك انتظار كوي كه څه هم په ظاهر كي مجهز او تلپاتي برېښي.
١١- د دې وجه دا ده چي د آسمانونو او زمكي پالونكى رب د مؤمنانو مولا، حامي او مرستندوی دئ او كافران هيڅ مولا او مرستندوی نه لري.
١٢- مؤمنان به په دنيا كي بريا ترلاسه كوي او عزت ته به رسي او په آخرت كي به جنت ته ننوځي، خو كافران چي په خپل ژوند كي له خوراك څښاك او له دنيايي لذائذو متمتع كېدو پرته بل هدف نه لري، دوی د حيوان په څېر ژوند كوي او د حيوان په څېر مري او په پای كي به دوزخ ته درومي.
١٣- كه ستا دښمن ځواكمن برېښي، ته ئې له خپل ټاټوبي تبعيد كړی يې؛ مطمئن اوسه چي الله تعالى تر دوی ډېر ځواكمن دښمنان له منځه وړي، څومره پر لويو لويو ښارونو او ملكونو مسلط ځواكونه، له خپل غولوونكي او هيبتناك ظاهر سره، د خپل عصيان، فساد او ظلم له كبله له الهي مؤاخذې

سره مخامخ شوي او د اقتدار تېغ ئې تول شوی!! کله چې د دوی د هلاکت او زوال نېټه رارسېدلې نو هيڅ څه نه دي توانېدلي چې د دوی مرستي ته راووړاندي شي او د زوال مخه ئې ونيسي!!
١٤- هغه چې خپله تګلاره په بصيرت سره غوره کوي، د بيناتو په رڼا کي د واضح او څرګندو اهدافو په لوري په دقت او احتياط سره درومي؛ له هغو سره برابر نه دي چې نه د خپلې تګلاري او کړنلاري په انتخاب کي د خپل عقل ږغ ته غوږ نيسي او نه د خپل ژوند د موخي او هدف په ټاکلو کي د خپل ضمير او وجدان حکم ته اعتناء کوي، د هوی او هوس بنده دئ او خپلي بدي او کرغېړني کړني ښايسته او ښکلې ګوري!!
١٥- دا دواړه دلي نه په دنيا کي سره برابري دي او نه په آخرت کي، په آخرت کي به يو په جنت کي تلپاتی وي او بل په جهنم کي، يو د دې وړ چې د جنت پراخ نعمتونه ئې په برخه وي او نيمګړتياوي او اشتباهات ئې وبخښل شي او بل د دې مستحق چې د تل لپاره په دوزخ کي وي.
١٦- کافر په اصل کي يو سفيه او ناپوه انسان دئ چې خپل عقل ئې وزګار پرېښی، د هوی او هوس بنده شوی، هوسپالني د ده پر زړه او دماغ خپل تور وزر غوړولی، د حقيقت له درك او پر هغه له ايمان ئې عاجز کړی، که کله د کوم زړه سواند مبلغ او فکور دعوتګر ويناوو او نصيحتونو اورېدو ته اړ شي؛ که څه هم د رسول الله ﷺ په څېر اغېزمن مبلغ او دعوتګر وي؛ نه يوازي څه اغېز پرې نه کوي او د زړه او دماغ دړه ئې ورته نه پرانيستل کېږي بلکي د تبليغ او نصيحت په پای کي له نورو پوښتي: ده څه وويل؟!! زه خو پرې پوه نشوم!!
١٧- او د دې سفيه او ناپوه دلي په مقابل کي هغه مؤمن وګړي ګورو چې ويښ ضمير او حساس وجدان ئې د دې باعث کېږي چې د هري وينا ژورو ته رسېږي، له هر نصيحت په پراخه پيمانه برخمن کېږي، د معرفت دړي ئې پر مخ پرانيستل کېږي، فکري او اخلاقي رشد او کمال ئې په برخه کېږي او تقوی او پرهيزګاري ئې زياتېږي.
١٨- هيڅ څه نشي کولی د دې سفيه دلي ويده ضمير راويښ کړي، پرېږده چې د قيامت ناڅاپي راتګ او هيبتناك غږ ئې راويښ کړي.
١٩- د جاهل او سفيه مخاطب مخالفت او د لجوج او متعصب خصم لجاجت

دي په دې اړه ستا اعتقاد کمرنگی نه کړي او ستا باور ته دي صدمه ونه رسوي چې الله تعالی یوازینی معبود دئ، تل او ډېرو سختو شرائطو او د دښمن د سختو مخالفتونو په حالت کي هم ځان جوړوني، د خپل فکري او اخلاقي شخصیت ارتقاء، د خپل قصور او نیمگړتیاوو رفع کولو ته اهتمام کوه، د خپلو همسنگرانو او همسفرو تربیې او روزني ته توجه کوه، دې ته په پام سره چې د دنیا او آخرت په اړه الهي لارښووني پر جامع او کامل الهي علم ولاړي دي، باید دا الهي لارښووني په دقیقه توگه مراعات کړې او په رڼا کي ئې پر مخ ولاړ شې.

د سورې دوهمه برخه د منافقینو په اړه دغه لارښووني او مطالب زموږ په وړاندي ږدي:

١- منافق یو دوه مخی، مذبذب، ریاکار او له روحي پلوه بیمار انسان دئ چې سعي کوي په غوړه مالۍ، غولوونکو ویناوو او حرکاتو سره د مبارزې دواړو خواوو کي په زړه پوري موقعیت ترلاسه کړي، د دواړو خواوو له ضرر په امان کي شي او د دواړو لوریو له امتیازاتو برخمن شي، د وسله والي مبارزې د مناسب وخت تر رارسېدو وړاندي په دې ټینگار کوي چې باید دا مرحله او د ستومانه کوونکي انتظار دا پړاو ژر پای ته ورسوو، وسلې ته لاس کړو، په یوه پرېکنده اقدام سره ستونزه حل کړو، تر کله به صبر کوو او توري به په تېکو کي ساتو او وسلې ته به لاس نه وروړو؟! ولي د نهضت مشرتابه د وسله والي مبارزې پیل نه اعلانوي؟ خو کله چې دا مرحله راورسېږي او د دښمن په خلاف د وسله والي مبارزې پرېکړه وشي، ناڅاپه به گورې چې دا دوه مخي او بیمار زړي منافقین داسي وېرې او خوف نیولي لکه چې د مرگ په لوري بېول کېږي، سنگر به داسي گڼي لکه د مرگ کومی، د سنگر په لوري هر گام به داسي گڼي لکه د مرگ او قبر په لوري تگ.

٢- د جنگ حالت د منافق په پېژندو کي مرسته کوي، د همدې جنگ په حالت کي دئ چې د دوی نفاق جوتېږي او د دوی له ملمع ځېرو غولوونکي پردې لري کېږي، په همدغه حالت کي به گورې چې منافق نه خپلو ژمنو او تعهداتو ته التزام کوي او نه د قیادت او زعامت پرېکړو ته غاړه ږدي، ویناوي، قضاوتونه، تحلیلونه او تبصرې ئې خصمانه او د دښمن په گټه، په

صف كي به د بدنظمۍ او اختلاف باعث كيږي، د مسلمانانو د ضعف او د دښمن د ځواكمنۍ خبري به كوي، د مجاهدينو په ليكو كي به يأس او ناهيلي خوروي، او د دوی رزمي روحيه به كمزورې كوي.
٣- چا چي د سنگر سختي ورځي نه وي ليدلې، د مبارزې په لوړو ژورو او كړلېچونو كي نه وي روزل شوي، د بريا ډالۍ ئې د ستونزو او كړاوونو له گاللو وروسته نه وي ترلاسه كړې، بلكي وړيا ئې ترلاسه كړې وي، له لنډې لاري او په آسانۍ سره قدرت ته رسېدلي او د خلكو د چارو متولي شوي وي، تاريخي تجربو ښودلې چي داسي خلك له يوې خوا مفسد واكمنان جوړ شوي او له بلي خوا قسي القلب او بې رحم چارواكي، نه ئې د مبارزې لاسته راوړنو ته څه ارزښت او اهميت وركړی او نه ئې د هغوی ساتني ته اعتناء كړې، نه ئې له اقتدار او صلاحيتونو د استفادې په ځرنگوالي كي احتياط او دقت كړی او نه ئې خلكو ته اهميت وركړی او د زړه سوي او ترحم له مخي ئې له هغوی سره چلن كړی.
٤- د قرآن په هغه الهي كتاب كي له تدبر محروم شوي چي دوی د ايمان ادعاء پرې لري، د بيمارو زړونو دروازې ئې د دې الهي كتاب د معارفو په وړاندي تړل شوې، د قرآن له لارښوونو بې خبري، د ايماني مسئوليتونو په اړه ناقص او نيمگړی معرفت، د هغي لاري له لوړو ژورو او كړلېچونو بې خبري چي د الله تعالی په لوري درومي، د اسلامي نهضت د تگلاري او د هغې د مقتضياتو په اړه جهل، او د كفر او ايمان تر منځ وروستۍ پوله او فاصل حد نه پېژندل د دې باعث شوي چي دا ډله د خپلي تگلاري او دريځونو په ټاكلو او د وسائلو په غوراوي كي د خبط او خطأ مرتكب شي او په هرگام كي د نفاق داعي ته لبيك ووايي.
٥- د دې ډلي د ارتداد لپاره دوه دلائل وړاندي شوي:
الف: شيطان د دوی منافقانه وضع ورته ښايسته كړې.
ب: د خپلي منافقانه تگلاري د پايلو په اړه ئې د دوی په زړونو كي هيلي راټوكولې.
٦- دښمن ته د دوستۍ پيغامونه لېږي، پټي اړيكي ورسره پالي، اطمئنان وركوي چي په ډېرو مواردو كي له دوی سره موافق دي او دې ته چمتو دي چي د دوی ملتيا وكړي، په دې باور دي چي په ځينو برخو كي د كافرانو

تګلاري او کړنلاري د تأیید او متابعت وړ دي!!
۷- ظاهر او باطن ئې توپیر لري، اکثراً د دوی ظاهر د باطن مغایر وي، دوه مخي دي، د مسلمانانو په وړاندي ځان مسلمان څرګندوي او د دوی په غیاب کي او د کافرانو په څنګ کي کافر وي، کله خپلي ګټي د مؤمنانو په څنګ کي لټوي او دې لوري ته راځي، او کله د ایمان لار او د مؤمنانو ملګرتیا خطر ناکه مومي، تر شا کېږي او د کفر جبهې ته پناه وړي.
۸- الله تعالی هم دوی ته داسي سزا ورکوي چي د دوی له منافقانه کړنو سره ورته وي، فرشتو ته امر کوي چي د دوی د روح قبضولو پر مهال پر شا او مخ ئې ګوزارونه ورکړي.
۹- د الله تعالی د غضب په بیع د خپل نفس د ارضاء لټه کوي.
۱۰- داسي انګېري چي په زړنګي او ځېرکي سره کولی شي دواړه لوري وغولوي او په زړه پوري موقعیت ترلاسه کړي، کولی شي خپله اصلي څېره او ماهیت له نورو پټ وساتي، ګمان نه کوي چي خبیر خدای به د دوی د نفاق پرده څیري کړي او ماهیت به ئې ټولو ته جوت کړي او هغه کینه چي د دوی په سینو کي ئې د ربښتیني ایمان په خلاف ځای نیولی، هغه حساسیت چي دوی ئې په وینا او عمل کي د صداقت او شفافیت په اړه لري، هغه کرکه چي دوی ئې د الله تعالی په لار کي د قربانۍ او په خپلو ژمنو وفا او التزام په اړه لري او د دوی پر زړه او دماغ ئې سیورۍ غوړولی، الله تعالی به دا ټول څرګند کړي.
۱۱- د منافق د پېژندو درې معیارونه په ګوته کوي:
الف: د دوی په څېرو کي د نفاق علائم او آثار.
ب: د بیان په طرز او د وینا په لحن او لهجې کي د نفاق نښې.
ج: منافقانه کړني.
په قرآن کي د بیان په طرز او د وینا په لحن او لهجې کي د نفاق د نښو او هغو کړنو په اړه تفصیلي بحثونه شوي چي له منافقانه باورونو نشأت کوي، د دغو بحثونو او څېړنو په هنداري کي کولی شو په ښه توګه او په آسانۍ سره منافقین وپېژنو، خو د څېرې له نښو او علائمو د دوی د پېژندو علم او لارښووني نه دي څېړل شوي، که الله تعالی غوښتی نو د منافقینو د پېژندو دا اړخ به ئې هم څېړلی وو او داسي لارښووني به ئې د قرآن هر مخاطب ته په

واك كې وركړې وې چې له مخې ئې مكار او رياكار منافق ژر او په آسانۍ پېژندى شي خو د خاص حكمت له كبله ئې دا علائم او نښې نه دي ښودلي.

۱۲- پر پورتنيو دوو معيارونو او ملاكونو سربېره د ابتلاءاتو او كړاوونو په دوران كې د دې ډلې له مواقفو هم كولى شو دوى وپېژنو، له ستونزو، كړاوونو او موقتي ماتو سره د مؤمنانو د مخامخېدو يو حكمت همدا دئ چې په ترڅ كې ئې مخلص او صابر مجاهدين له دوه مخو، بې ثباتو او مذبذبو منافقينو تفكيك كېږي او د دوى د هغو ادعاوو څرنگوالى جوتوي چې تر كړاوونو او ابتلاءاتو وړاندې ئې كولې او ماهيت ئې ټولو ته جوتېږي.

۱۳- منافقين ورو ورو په خپل نفاق كې وړاندې درومي او هغه پړاو ته رسېږي چې كاملاً كافرانه كړنلاره او دريځ غوره كوي، له الله تعالى سره خپلې اړيكې شلوي، په قول او عمل كې د اسلام له دائرې وځي، انشعاب كوي او عملاً د دښمن له جبهې سره يو ځاى كېږي، خو په دې كار سره يوازې خپل ځان ته صدمه رسوي، نه دي دوى دا گمان كوي او نه دي مؤمنان داسې تصور كوي چې منافقين به په خپلو منافقانه كړنو او دريځونو سره الله تعالى او د ده دين ته تاوان ورسوي، بلكې بايد په دې باور وي چې د دوى ټولې هلې ځلې او مساعي به حبط او هدر كېږي او معكوس او د دوى د زعم خلاف نتائج به د دوى مخې ته ږدي.

۱٤- د الله تعالى د اوامرو عدم اطاعت او د ده د رسول د لارښوونو عدم متابعت سره انسان د نفاق په گنده ډنډ كې پرېوځي او هڅې ئې حبط كېږي.

۱۵- منافق داسې گنهكار دئ چې له الهي بخښنې او مغفرت محروم دئ.

۱٦- وهن او سستي، صلحې او روغې جوړې ته د دښمن بلل، د دښمن په وړاندې د حقارت او ضعف احساس، له الهي تأييد او نصرت يأس او ناهيلي، په دې اړه ټينگ او ثابت باور نه درلودل چې د الله تعالى په لار كې هيڅ عمل او هېڅ هڅه او هاند نه ضائع كېږي، د نفاق هغه سپېرې نښې دي چې بايد په كلكه ترې ډډه وكړو.

۱۷- داسې نه چې د دنيا په مال او متاع پورې داسې ونښلئ چې ايمان مو زيانمن شي، داسې نه چې پرېوتې دنيايي اهداف مو په خپلو منگولو كې داسې ونيسي چې لوړو او سپېڅلو معنوي اهدافو ته د اعتناء او التفات فرصت درنه سلب كړي، كه خداى مه كړه داسې وشول نو ستاسو ژوند او

ستاسو هڅې به د ماشومانو بې محتوی لوبو ته ورته شي، داسې مه انګېرئ چې د الهي لارښوونو په اړه التزام او د ایمان په رڼا کې ژوند به تاسو د ژوند له نعمتونو محروم او د ژوند مجال به درته تنګ کړي او هر څه به له لاسه ورکړئ، نه؛ بلکې د ایمان په نتیجه کې به هم په دنیا کې او هم په آخرت کې د الله تعالی پېرزوینې، پراخ نعمتونه، ستر الهي اجر، غوره او په زړه پورې نتائج ترلاسه کړئ، په حقیقت کې ایمان ستاسو ژوند ته ارزښت ورکوي او اهمیت ئې لوړوي.

۱۸- د ایمان په دائره کې ستاسو وجائب او مسئولیتونه ستاسو له توانمنیو او استعدادونو سره متناسب دي، ایمان مو هیڅکله داسې مطالبه نه درنه کوي چې ستاسو له توان او ظرفیت لوړ وي او ترسره کول ئې ګران.

۱۹- او د سورې په پای کې د سورې ښکلې، جامع او دقیقه اختتامیه راغلې چې نه یوازې د سورې د دوهمې برخې له ټولو مضامینو سره ژور او موزون مناسبت لري بلکې د سورې د ټولو مطالبو خلاصه زموږ په وړاندې ږدي.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ أَضَلَّ أَعۡمَٰلَهُمۡ ۝١

١- هغه چي كفر ئي كړى او د الله له لاري ئي ډډه كړې؛ عملونه ئي ورحبط كړل.

(١)- د دې مبارك آيت لارښووني دا دي:

- **الله تعالى د هغه چا عملونه حبط كوي چي له اعتقادي پلوه ئې كفر كړى او له عملي پلوه ئې د الله له لاري ډډه كړې او نور د الله له لاري منع كوي. (صدوا عن سبيل الله) هم په خپله د الله له لاري ډډه كول افاده كوي او هم نور ترې منع كول.**
- **لكه چي گورئ د دې سورې په لومړى آيت سره د هغو خلكو په اړه بحث پيل شوى چي په خپل كفر او انكار سره نه يوازي په خپله د الله په لاري له تگ ډډه كوي بلكي د نورو په وړاندي خنډ كيږي، او هڅه كوي نور په دې لاري له تللو منع كړي، په دي كار سره د تصادم او نښتي عوامل رامنځته كوي او د الله د لاري مؤمن لاروي دې ته اړ كوي چي تصادم ته چمتو شي، خو قرآن په ټول قاطعيت سره او په پرېكنده الفاظو سره وايي چي الله تعالى به حتماً د دې كافري او د الله له لاري منحرفي ډلي ټولي هلي ځلي حبط او هدر كوي او تدابير به ئې بې نتيجې گرځوي، نه يوازي دا چي خپلو موخو ته به ونه رسيږي بلكي د دوى هر كافرانه اقدام به په خپله د دوى په خلاف تماميږي، معكوس نتائج به ترلاسه كوي، هر گام چي له سبيل الله يوه او بل لوري ته اخلي د سقوط او تباهي په لور به وړاندي ځي، هره هڅه چي د الله د لاري د خنډنولو په موخه كوي يوازي د ځان په ضرر ثمره به ئې په برخه كيږي.**

- **په دې توګه مؤمنانو ته اطمئنان ورکول شوی چې کفري ځواکونه له خپلو ټولو وسائلو او امکاناتو سره او په خپلو ټولو تدبیرونو او ډول ډول ناروا هڅو سره هیڅکله نه شي کولی ستاسو لار خنډ کړي او د الله په لارې د تګ مانع شي، د دغو ځواکونو ظاهر چې هر څومره مضبوط، هیبتناك او وېروونکی وبرېښي، اهمیت او ارزښت مه ورکوئ او وېره مه ترې لرئ، مطمئن اوسئ چې په پای کې به د خس او خاشاك په څېر ثابت شي او ستاسي له لارې به جارو کړی شي، دا یوه پرېکنده الهي پرېکړه ده چې هر څوك د کفر لار غوره کړي او هڅې ئې د کفر په خط کې او د ایمان او مؤمنانو خلاف وي، په دنیا او آخرت کې به د هغه اعمال حبط او هڅې بې نتیجه کوي.**

په عمل کې ګورو چې پر طبیعت د حاکمو سننو او ضوابطو له مراعات پرته هیڅ اقدام او هڅه مطلوب نتائج نه ورکوي، هیڅکله نشو کولی د اړوند طبیعي قواعدو او ضوابطو له مراعات پرته یو کار که دا په یوه لابراتوار کې د یوه ساده کیمیایي توکي تولید وي او که د پر مخ تللو پېچلو وسائلو جوړول؛ ترسره کړو او کومه نتیجه ترلاسه کړو، د دغو قواعدو په وړاندې له التزام پرته هره سعې او هڅه حبط او هدر شي او بې نتیجې پای ته ورسېږي. څنګه ممکنه ده چې د کفر هغه تګلاره چې له حقائقو انکار او ټولو فطري او طبیعي حدودو او سننو ته لته ورکول دې غوره پایله او په زړه پوري مطلوب نتیجه ولري؟!

قرآن ټولې هغه ډلې موږ ته راښودلې چې په یوې او بلې بڼې کې او په قول او عمل او په خپلو وینااوو او کړنو سره د الله په لار کې خنډونه راولاړوي او د اسلامي دعوت په وړاندې مشکلات او موانع رامنځته کوي، او راښیې چې د دغو ډلو هره یوه د حق او هدایت په وړاندې کومه تګلاره غوره کوي او کوم وسائل او ذرائع کاروي.

قرآن دا ډلې په دې توګه معرفي کوي:

مستکبرین او مترفین

مستکبرین (لویې غوښتونکي) او مترفین (له سوکالۍ برخمن) هغه وګړي دي چې د ټولنې موجود حالت د دوی په ګټه دئ، دوی ته ئې له سیاسي او

اجتماعي پلوه اقتدار ورکړی او له اقتصادي پلوه ئې دوی ته سوکالي او رفاه ورپه برخه کړې، دوی د اسلام او هر الهي دعوت په ضد په خپل دريځ کي صريح، قاطع او نه پخلا کېدونکي دي، تل ئې د پيغمبرانو ﷺ د الهي دعوت مخالفت کړی، اصولاً هر هغه دعوت چي د ټولني په حاکم سياسي، اجتماعي او اقتصادي جوړښت کي د بدلون غوښتنه کوي او غواړي هغه ظالمانه مناسبات او مقررات بدل شي چي د مترفينو د رفاه او د مستکبرينو د استکبار ضامن دي، حتماً به د مترفينو او مستکبرينو له مخالفت او عداوت سره مخ کېږي، قرآن په دې اړه فرمايي:

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا فِي قَرۡيَةٖ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتۡرَفُوهَآ إِنَّا بِمَآ أُرۡسِلۡتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٣٤﴾ سبأ: ٣٤

او په هيڅ کلي کي مو کوم خبرداری ورکوونکی (پيغمبر) نه دئ لېږلی مگر دا چي مترفينو ئې (هغو چي سوکالي ورپه برخه شوې) وويل: مونږ په قطعي توگه له هغه څه منکر يو چي تاسو ورسره لېږل شوي يئ.

قَالَ ٱلَّذِينَ ٱسۡتَكۡبَرُوٓاْ إِنَّا بِٱلَّذِيٓ ءَامَنتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٧٦﴾

الاعراف: ٧٦

لويي غوښتونکو وويل: موږ له هغه څه منکر يو چي تاسو پرې ايمان راوړی.

قرآن هغه اسلوب موږ ته راښيي چي مستکبرين او مترفين ئې د اسلامي دعوت په ضد کاروي، ځيني ئې دا دي:

١ـ کفر په ميراث پرېښودل: هر کافر انسان په شخصي او انفرادي توگه کفر او بې ايماني او له اسلام او ديانت سره خصومت او عناد خپلو اخلافو ته په ميراث پرېږدي، او د هغو وگړو د انحراف په مسئوليت کي شريك کېږي چي د ده تر پالني او کفالت لاندي ول او د ده تر اغېز لاندي د کفر او بې ايمانۍ لوري ته سوق شوي.

٢ ـ تهديد او تخويف: دښمنان له يوې خوا د ارعاب او ارهاب له لاري د

كمزوري ايمان خاوندان د الله له لاري منع كوي او د ايمان له عواقبو او له هغو مخاطراتو ئې وېروي چې په دې مسير كې ورته منتظر دي، له بلې خوا د مؤمنانو په وحشيانه تعذيب او ځورولو سره د دعوت په وړاندې داسې فضاء جوړوي چې هيڅوك د ايمان لپاره له داسې ګواښونو او عذابونو سره د مخامخ كېدو جسارت ونه كړي او د مؤمنانو په څنګ كې د ودرېدو خطرونه قبول نه كړي. قرآن كريم په دې اړه فرمايي:

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لِرُسُلِهِمۡ لَنُخۡرِجَنَّكُم مِّنۡ أَرۡضِنَآ أَوۡ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَاۖ فَأَوۡحَىٰٓ إِلَيۡهِمۡ رَبُّهُمۡ لَنُهۡلِكَنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٣﴾ وَلَنُسۡكِنَنَّكُمُ ٱلۡأَرۡضَ مِنۢ بَعۡدِهِمۡۚ ذَٰلِكَ لِمَنۡ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾

ابراهيم: ١٣-١٤

او كافر شوو خپلو پيغمبرانو ته وويل: يا به مو هرو مرو له خپلې زمكې باسو او يا خو به حتماً زموږ دين او مذهب ته راګرځئ، نو رب ئې دوی ته وحې وكړه چې دا ظالمان به هرو مرو هلاك كړو، او له دوی وروسته به تاسو په همدې زمكې كې حتماً مېشت كوو، دا د هغه چا لپاره دي چې زما له مقام ووېرېدو او زما له وعيد او ګواښ ووېرېدو.

په بل ځای كې فرمايي:

فَمَآ ءَامَنَ لِمُوسَىٰٓ إِلَّا ذُرِّيَّةٞ مِّن قَوۡمِهِۦ عَلَىٰ خَوۡفٖ مِّن فِرۡعَوۡنَ وَمَلَإِيْهِمۡ أَن يَفۡتِنَهُمۡۚ وَإِنَّ فِرۡعَوۡنَ لَعَالٖ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَإِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلۡمُسۡرِفِينَ ﴿٨٣﴾ يونس: ٨٣

نو پر موسی د ده د قوم له ځينو زامنو پرته چا ايمان رانه وړ، د فرعون او د دوی د مشرانو له دې وېرې چې تعذيب به ئې كړي، يقيناً چې فرعون د زمكې پر سر يو متكبر او باغي وو او هغه له مسرفينو څخه وو.

په بل آيت کې راغلي:

وَقَالَ فِرۡعَوۡنُ ذَرُونِيٓ أَقۡتُلۡ مُوسَىٰ وَلۡيَدۡعُ رَبَّهُۥٓۖ إِنِّيٓ أَخَافُ أَن يُبَدِّلَ دِينَكُمۡ أَوۡ أَن يُظۡهِرَ فِي ٱلۡأَرۡضِ ٱلۡفَسَادَ ﴿٢٦﴾

المؤمن: ۲٦

او فرعون وويل: ما پرېږدئ چې موسى ووژنم، او هغه دې خپل رب (مرستي ته) وروبلي، زه ويرېږم چې ستاسو دين به بدل کړي او يا به په زمکي کي فساد خور کړي!

او د فرعون د هغه تهديد او تخويف په اړه چې سحره ئې له دې کبله ووېرول چې د موسى **صلعم** د مقابلې پر ځای ئې پر هغه ايمان راوړ او په دې کار سره ئې د فرعون قهر او غصه راوپاروله؛ فرمايي:

قَالَ ءَامَنتُمۡ لَهُۥ قَبۡلَ أَنۡ ءَاذَنَ لَكُمۡۖ إِنَّهُۥ لَكَبِيرُكُمُ ٱلَّذِي عَلَّمَكُمُ ٱلسِّحۡرَۖ فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيۡدِيَكُمۡ وَأَرۡجُلَكُم مِّنۡ خِلَٰفٖ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمۡ فِي جُذُوعِ ٱلنَّخۡلِ وَلَتَعۡلَمُنَّ أَيُّنَآ أَشَدُّ عَذَابٗا وَأَبۡقَىٰ ﴿٧١﴾ طه: ۷۱

وئې ويل: آيا تر دې وړاندي چې اجازه درکړم ده ته مو ايمان راوړ؟ يقيناً چې دی ستاسو هغه مشر دئ چې جادو ئې درښودلی!! نو هرومرو به ستاسو لاسونه او ستاسو پښې يوه د بل خلاف پرې کوم او حتماً به تاسو د خرما په ستو پانسئ کوم او تاسو به هرومرو پوه شئ چې څوك په موږ کي د عذابولو له پلوه شديد دئ او څوك د ډېر پايښت خاوند.

او قرآن د مؤمنانو او حقپالو په ضد د دښمنانو دا غضبناك او قهرناك چلن او د هغه محتوم نتائج او پايلي په دې موجز او جامع آيت کي داسي انځوروي:

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكۡفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقۡتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ بِغَيۡرِ حَقّٖ

وَيَقۡتُلُونَ ٱلَّذِينَ يَأۡمُرُونَ بِٱلۡقِسۡطِ مِنَ ٱلنَّاسِ فَبَشِّرۡهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢١﴾ آل عمران: ٢١

يقيناً هغه كسان چي د الله په آيتونو كافران كېږي او د الله پيغمبران په ناحقه وژني او له خلكو هغه كسان هم وژني چي د عدل كولو امر كوي، نو د دردناك عذاب زېرى وركړه.

يعني دا كافران چي د الله له آيتونو انكار كوي، د الله د پيغمبرانو په مخالفت كي هغه ځاى ته رسي چي د دوى د وژلو لپاره ملا تړي او آمرين بالقسط وژني، هر څوك چي د ظلم خلاف غږ اوچت كړي او عدالت ته بلنه وركړي، دوى ئې وژني، ځيني له دې انكار او د پيغمبرانو او آمرين بالقسط له وژلو دا طمع لري چي په دې سره به خپل مخالفين وځپي او د دوى اقتدار ته وړپېښ ګواښونه به ختم كړي او د دوى د رياست او قيادت بقاء او دوام به تضمين شي او ځيني نور ئې دا كار په دې هيله او ګمان كوي چي په دې سره له خپل (حق مذهب) دفاع كوي، الله به ترې راضي شي او جنت به ئې په برخه شي!! خو دوى ته د دوى د دې كاذب او غولوونكي انتظار او هيلي خلاف د دردناك عذاب زېرى وركړه، دوى دې مطمئن وي چي د خپلو هيلو د ترسره كېدو زېرى به هيڅكله وانه وري.

٣- تطميع: مستكبرين د ديني خوځښتونو د ځپلو لپاره په څرګنده د ارهاب او ارعاب سياست غوره كوي او په پټه د دوى د سنګرونو د نيولو او د دوى په ليكو كي د مزدورو څېرو د استخدام په موخه ضعيف النفس او بې ارادې وګړي تطميع كوي، مرور او عقده من، مزدور ليكوالان، حرفه اى سياستوال، طماع مبلغين، په غرض او مرض مبتلا څېرې، د هوى او هوس بندګان، بې هدفه عناصر او د جاه طلبى په جنون اخته افراد لټوي، تر څو له دې لاري هغه سنګرونه له داخل فتح كړي چي له بهر ئې نشي فتح كولى.

قرآن د فرعون په اړه وايي چي د مصر مذهبي مشران ئې د موسى صلعم مقابلې ته وهڅول او هغوى ته ئې وويل: كه په دې مقابلې كي بريالي شوئ د مقربو درباريانو په نوم لړ كي به ونيول شئ:

فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ قَالُواْ لِفِرۡعَوۡنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجۡرًا إِن كُنَّا نَحۡنُ ٱلۡغَٰلِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمۡ وَإِنَّكُمۡ إِذٗا لَّمِنَ ٱلۡمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾

الشعراء: ٤١-٤٢

نو کله چې جادوګران راغلل فرعون ته ئې وويل: که موږ برلاسي شوو نو آيا موږ ته به حتماً څه انعام او اجوره راکول کېږي؟! وئې ويل: هو! او په هغه صورت کې خو به تاسو (دربار ته) د مقربينو په ډله کې وئ!!

دا مبارك آيتونه موږ ته لاربښوونه کوي چې هغه مذهبي مشران چې د طاغوتي نظامونو په خدمت کې بوخت وي او د خپلې دندې اجوره له دغو نظامونو ترلاسه کوي، د همدې نظامونو د حکامو په امر د مشاجرو او مسابقو ميدان ته لېږل کېږي او د طاغوت په امر د حقپالو مقابله کوي هغوی د فرعون د سحره په څېر دي، اجير او مزدور مبلغين دي، مذهب ئې د طاغوت خدمت، هدف ئې اجوره ترلاسه کول او تر ټولو لوړ مقصد ئې د طاغوت دربار ته تقرب وي!! قرآن فرمايي: کله چې جادوګران راغلل؛ فرعون ته ئې وويل: موږ ته به څه اجر او بدله حتماً وي که بريالي شوو؟ هغه ورته وويل: هو! تاسی به د مقربينو په ډله کې وئ، زما د نږدې درباريانو په لړ کې به وئ او د درباريانو په فهرست کې به نيول کېږئ.

کوم دعوت چې انسان ته وايي: د يوه مسئول، هدفمن، سپېڅلو اهدافو ته ژمن او صادق انسان په څېر ژوند وکړه، له چټې مه وځه، دروغ مه وايه، د بل پر حق تېرى مه کوه، پر خپل جائز حق قانع اوسه، د هوى او هوس بندګي مه کوه، خپل ځان او خپله ټولنه جوړه کړه، د تقوى لمن کلکه ونيسه، د بدلمنى، خباثت او فساد ټغر ټول کړه، د ظلم او د نورو پر حقوقو د تېري مخه ونيسه، طبيعي ده چې داسي دعوت يوازې هغه څوك منلى شي چې لوى زړه، مضبوطه اراده، پوخ عزم او نه ويلې کېدونکى صبر لري، دښمن به د داسي دعوت د مقابلې په موخه دا تګلاره غوره کوي چې په ټولني کې د اخلاقي فساد ټغر وغوړوي، د بدلمنى ادې جوړې کړي، خلك په بېهوده لوبو او مصروفيتونو کې مشغول کړي، لکه چې قرآن فرمايي:

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يُنفِقُونَ أَمۡوَٰلَهُمۡ لِيَصُدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۚ فَسَيُنفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيۡهِمۡ حَسۡرَةً ثُمَّ يُغۡلَبُونَۗ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحۡشَرُونَ ﴿٣٦﴾ الانفال: ٣٦

يقيناً هغه چي كافران شوي خپل مالونه د دې لپاره لګوي چي د الله له لاري مخنيوی وكړي، نو حتماً به ئې ولګوي، بيا به پر دوی د حسرت باعث شي بيا به مغلوب شي، او دا كافران به د دوزخ لوري ته غونډ كړی شي.

دا آيت مخكنی مطلب مزيد توضيح كوي او وايي:

- **كافران خپل مالونه له دين او ديندارانو سره په دښمنۍ كي لګوي، موخه ئې دا چي خلك د الله له لاري راوګرځوي، نه پرېږدي چي خلك د الله لوري ته مخه كړي، خندونه ورته راولاړوي، په داسي كارونو ئې مصروفوي چي خدای ترې هېر شي، دين ته شا كړي او د ګناهونو په ډنډ كي سقوط وكړي.**
- **مخكنيو كافرانو دا كار كړی، اوسني به ئې هم حتماً كوي.**
- **خو په دې سره به خپلو موخو ته ونه رسېږي، مصارف به ئې د دوی د خوښي نتايج ورنه كړي، په خپلو لګښتونو او مصارفو به حسرت كوي.**
- **خامخا به مغلوب شي.**
- **په پای كي به د قيامت په ورځ له خپلو مخكنيو او وروستنيو ملګرو سره يو ځای په جهنم كي غونډ كړی شي.**

دا نن چي تاسو ګورئ غرب، په غرب پوري تړلې كړۍ او د غربي تمدن په ګنده ډنډ كي پرېوتې ډلي، د اخلاقي فساد د خورولو په لار كي كوم لګښتونه كوي، د راډيوګانو، ټلويزيوني شبكو، ورځپاڼو او مجلو له لاري، فحش فيلمونه، بربنډ تصويرونه، د عفت او اخلاق منافي مطالب، اخلاقي فساد ته بلونكې سندري او بدكاريو ته هڅوونكي اشعار خپروي، د همدغه مبارك آيت ښېل ښيل مصداقونه دي. له كومي ورځي چي غرب د اسلام په ضد د تروريزم تر نامه لاندي د پراخ نظامي او فكري يرغل لړۍ پيل كړه، د بي بي سي، امريكا غږ او آزادي راډيو تر څنګ ئې ګڼ شمېر راډيوګاني او تلويزيونونه

په دې وګمارل چې د اخلاقي فساد خوررولو له لارې د اسلام مقابله وکړي، ځوانان دې ته وهڅوي چې اخلاقي پولي ړنګي کړي، ديني تهذيب ته شا کړي، په شراب، قمار، سندرو او نڅا بوخت شي، سندرغاړي د اتلانو په توګه معرفي کړي، هغه شاعران ولمانځي چې د شرابو، ساقي، يار، نګار، سرو شونډو، عاشق او معشوق ستايلو ته ئې خپل ګنده اشعار وقف کړي!!

٤ـ دروغجن تبليغات او شايعې خورول: دښمن د خپلو جناياتو د توجيه لپاره ځان دې ته اړ بولي چې د هغو مظلومانو په ضد دروغجن تبليغات وکړي چې د دوی تر تعذيبونو لاندي دي، دا تبليغات بايد داسي وي چې دوی په خپل ظلم او تېري کي محق وښيي، د ولس ملاتړ ترلاسه کړي، مؤمنان د بې امنيو سبب، د جګړو عامل، ولس او د دوی ښې ورځي ته ګواښ او له دې کبله د تعذيب وړ ثابت کړي، غواړي په دې تبليغاتو سره له يوې خوا له مظلومو مؤمنانو سره د ولس خواخوږي له منځه يوسي، په خپلي خوا کي ئې ودروي يا لږ تر لږه بې طرف او بې تفاوت ئې کړي، قرآن په دې اړه د موسی صلعم په ضد د فرعون او د ده د حواريونو چلن داسي انځوروي:

قَالُوٓاْ إِنۡ هَٰذَٰنِ لَسَٰحِرَٰنِ يُرِيدَانِ أَن يُخۡرِجَاكُم مِّنۡ أَرۡضِكُم بِسِحۡرِهِمَا وَيَذۡهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ ٱلۡمُثۡلَىٰ ﴿٦٣﴾ فَأَجۡمِعُواْ كَيۡدَكُمۡ ثُمَّ ٱئۡتُواْ صَفّٗاۚ وَقَدۡ أَفۡلَحَ ٱلۡيَوۡمَ مَنِ ٱسۡتَعۡلَىٰ ﴿٦٤﴾ طه: ٦٣

وئې ويل: دا دواړه (موسی او هارون عليهما السلام) خو يقيناً چې جادوګران دي، غواړي په خپل جادو سره تاسو له خپلو سيمو وباسي او ستاسو غوره طريقت او مذهب له منځه يوسي!! نو خپل تدبيرونه راغونډ کړئ بيا يوه ليکه راوړاندي شئ او يقيناً نن به هغه ځوك بريالی وي چې برلاسی شي.

د فرعونيانو په دې خبرو کي جادوګرانو ته څو ګواښونه انځور شوي:

- تردد او زړه نازړه توب يوې خوا ته پرېږدئ، دا دواړه موسی او هارون (عليهما السلام) له شکه پرته جادوګران دي. هسي د دوی د خبرو تر اغېز لاندي تللي يئ او د مقابلې په اړه مشوش شوي يئ او په خپلو کي مو نزاع پيل

کړې، ستاسو اختلاف بې پایلې نه لري، په ګډه د دوی مقابله وکړئ.
• دوی غواړي په خپل جادو سره دا وطن درته سور اور کړي، فتنې، شخړې او بې امني رامنځته کړي، که خپلې مخې ته پرېښودل شي نو داسې حالت به رامنځته شي چې تاسو له خپلو سیمو وتلو ته اړ شئ.
• دوی ستاسو د پلرني غوره دین دښمنان دي که ئې مخنیوی ونشي ستاسو غوره طریقت او مذهب له منځه وړي!!
• **نو خپل ټول زور ځواک وکاروئ، تدبیرونه راغونډ کړئ بیا متحد او یوه لیکه راوړاندي شئ او یقیناً نن به هغه څوك بریالی وي چې برلاسی شي.**
قرآن د مؤمنانو په ضد د دښمنانو دا ډول ځوروونکي تبلیغات د یوې داسې الهي ابتلاء په توګه معرفي کوي چې مؤمنان به هرو مرو ورسره مخامخ کېږي، دا د الله د لارې هغه مخالفې سیلۍ دي چې څپېړه به ئې د دې لارې د هر صادق او رښتیني لاروي مخ ځوروي، له دې معاندانه تبلیغاتو به یوازې هغه څوك خوندي پاته کېږي چې په کړه لار تللی وي، د دښمن په اړه تګلاره ئې پر مداهنت او انعطاف ولاړه وي، او یا دښمن د ده له لوري ډاډه وي او د کوم خطر احساس ونه کړي، لکه چې قرآن فرمایي:

لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا ۚ وَإِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٨٦﴾

آل عمران: ۱۸٦
حتماً به په خپلو مالونو او ځانونو کې وآزمویل شئ او هرومرو به له هغو چې تر تاسو د مخه کتاب ورکړی شوی او له هغو چې مشرکان شوي ډېرې ځورونې واورئ او که صبر او تقوی وکړئ نو دا له همتناکو کارونو څخه دئ.
د الله په لار کې به کله د مال قرباني ته بلل کېږئ او کله د ځان، کله به د دین په جامه کې د دین دښمنان ستا مقابله کوي او کله مشرکان، هم به له دې

ځورونکې خبرې اورې او هم له هغه، لږ نه؛ ډېرې، حوصله دي لوړه ساته، د الله رضاء وړيا نه ترلاسه کېږي، دا گوهر په ستر سيند کي لامبو او له پياوړو څپو سره ئې ډغرې وهل غواړي، دا الماس د جگو غرونو په لوړو څوکو کي موندلی شي، هلته ځان رسول غواړي، له کړلېچونو به تېرېږې، لوړې ژورې به پلې کوې، زړه غښتلی او متې مضبوطې کړه، قربانۍ ته تيار شه، له مخالفتونو سره مخامخ کېدو ته ځان چمتو کړه، سختې آزموينې په مخکې لرې، که دي همت وکړ، بې زړه نه شوې، له ودرېدو، ترشا کېدو او يوې بلې خوا ته له کږېدو دي ځان وساتو او له دغو آزموينو بريالی ووتې، الله ته رسې او رضاء ئې ترلاسه کوې. له اذيتونو او ځوروونکو معاندانه تبليغاتو سره مخامخ کېدا د الله د لارې طبيعت دئ، ټول پيغمبران ورسره مخامخ شوي، خو قرآن موږ ته وايي چي دښمنان هيڅکله نه دي توانېدلي په دغو دروغجنو او ځوروونکو تبليغاتو سره خپلو موخو ته ورسېږي،

منافقين

قرآن موږ ته لارښوونه کوي چي د اسلامي دعوت بل ستر دښمن کورنی دښمن دئ، هغه چي قرآن ئې د منافق په نامه يادوي، د دوی په اړه وايي:

ٱتَّخَذُوٓاْ أَيۡمَٰنَهُمۡ جُنَّةٗ فَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۚ إِنَّهُمۡ سَآءَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ۝٢ المنافقون: ٢

خپل قسمونه ئې ډال کړل؛ نو هم په خپله د الله له لارې واوښتل او هم ئې نور واړول، بې شکه چي ډېر بد دئ هغه څه چي دوی کولو.

منافقين له يوې خوا اصولو او ضوابطو ته د عدم التزام له کبله د مسلمانانو په ليکو کي مقرراتو ته د عدم التزام او خپلو ديني مسئوليتونو ته د عدم درناوي او احترم روحيه راولاړوي، بې نظمي او بې اطاعتي رامنځته کوي، له بلې خوا د دعوت هغه مخاطبين له مسلمانانو سره له يو ځای کېدو منع کوي چي د منافقينو حالت، د تعهداتو او مسئوليتونو په وړاندې د دوی بې اعتنائي او د حدودو او مقرراتو عدم امتثال د دې باعث کېږي چي نهضت ته په درنه سترگه ونه گوري او ارزښت ورنه کړي او له يو ځای کېدو ډډه

وکړي.
له دوست او دښمن سره د منافقینو دوه مخی چلن د دې سبب کېږي چې ولس د نهضت په اړه شکمن شي او د اعتماد وړ ئې ونه ګڼي او ملګرتیا ته ئې زړه ښه نه کړي. همدا راز د دوی اخلاقي فساد او غیرمهذب کړني د نهضت حیثیت او اعتبار ته صدمه رسوي او د خلکو کرکه او نفرت پاروي.
د هغو پېښو او قضایاوو په اړه چې اسلامي نهضت د مبارزې په لوړو ژورو کې ورسره په طبیعي توګه مخامخ کېږي؛ د منافقینو دریځونه، تحلیلونه او تبصرې د دې باعث کېږي چې د نهضت په لیکو کې فکري وحدت له منځه ولاړ شي او اختلافات راولاړ شي، د اسلامي نهضت په لیکو کې اکثر اختلافات او تشنجات د همدغو منافقینو له دریځونو او تبلیغاتو راولاړېږي.
قرآن په دې اړه فرمایي:

لَوْ خَرَجُواْ فِيكُم مَّا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالاً وَلَأَوْضَعُواْ خِلَٰلَكُمْ يَبْغُونَكُمُ ٱلْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّٰعُونَ لَهُمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٧﴾

التوبه: ٤٧
که ستاسو په لیکو کې وتلي وی نو له تاوانه پرته به ئې بل څه نه وو درزیات کړي، هرو مرو به ئې د فتنو په لټه کې په تاسو کې ځغلول کول او په تاسو کې د دوی لپاره اورېدونکي شته، الله د دغو ظالمانو په حال ښه پوه دئ.
دا آیت د دې ډلې او د دوی د فتنو راولاړولو د هڅو او تحرکاتو په اړه څو اساسي مطالب بیانوي:
الف: د دوی شته والی ستاسو قوت او ځواکمني نه زیاتوي، بلکې د فساد او بدنظمی باعث کېږي.
ب: د دوی هڅه دا وي چې په تاسو کې فتنې راولاړې کړي، د شرارت آسونه به هر لوري ته ځغلوي.
ج: ستاسو په لیکو کې داسې کسان شته چې د دوی د تبلیغاتو تر اغېز لاندې راځي، ځیني د سفاهت او سادګی له کبله، ځیني د خپلو عقدو او حسادتونو له کبله او ځیني په دې خاطر چې په یوه او بل څه ناراض دي، دوی ئې تحریك

کړي او د اختلافاتو د راولاړولو په لار کي تريې کار واخلي.
د: دوی ظالمان دي.
هـ: الله تعالی چي د دې ظالمي ډلي په اړه څه ويلي دي دا په الهي علم ولاړ وضاحت دئ، دا د هغه عليم خدای وينا ده چي هم دا خلك ښه پېژني او هم ئې په کړو وړو ښه پوه دئ.

د (**سَمَّـٰعُونَ لَهُمۡ**) په تفسير کي ځيني مفسرين وايي: دا منافقين د دښمن لپاره جاسوسي کوي او اطلاعات راغونډوي او د هغوی په امر ستاسو په منځ کي فتني راولاړوي. خو غوره تفسير ئې هغه دئ چي موږ تر دې د مخه ذکر کړی، دا ځکه چي دلته نه په دې آيت کي او نه تر دې مخکي او وروسته د دښمن يادونه شوې، نو په (لهم) کي اشاره په خپله دغو منافقينو ته ده نه دښمن ته، له منافقينو پرته بل داسي اسم نه مومو چي د (هم) ضمير ورته راجع شي. سماعون د جاسوس او اطلاعاتو راغنډوونکي په معنی رااخيستل او داسي ويل چي ستاسو په ليکو کي د منافقينو يا کافرانو لپاره جاسوسان شته، صحيح تعبير نه دئ؛ دا ځکه چي دلته خبره د فتنو راولاړولو ده او منافقين هغه مهال کولی شي چي فتني راولاړي کړي چي په مسلمانانو کي کمعقله خلك د دوی د زهرجنو تبليغاتو تر اغېز لاندي راشي او د دوی دروغجني خبري ومني او د فتنو، اختلاف او تجزيې باعث شي. د لته د (سماع) صيغه د ښه غوږ نيوونکي او د خبري اورېدونکي او منونکي په معنی ده.
قرآن په دې اړه فرمايي:

فَمَا لَكُمۡ فِي ٱلۡمُنَٰفِقِينَ فِئَتَيۡنِ وَٱللَّهُ أَرۡكَسَهُم بِمَا كَسَبُوٓاْۚ أَتُرِيدُونَ أَن تَهۡدُواْ مَنۡ أَضَلَّ ٱللَّهُۖ وَمَن يُضۡلِلِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلٗا ﴿٨٨﴾ وَدُّواْ لَوۡ تَكۡفُرُونَ كَمَا كَفَرُواْ فَتَكُونُونَ سَوَآءٗۖ ...

النساء:٨٨-٨٩

نو پر تاسو څه شوي چي د منافقينو په اړه دوه ډلي شوئ، حال دا چي الله تعالى دوى د خپلو لاسته راوړنو په وجه رانسكور كړل، آيا غواړئ هغه څوك هدايت كړئ چي الله بې لاري كړى، او الله چي څوك بې لاري كړي هيڅ لار به ورته ونه مومې. خوښه ئې دا ده چي تاسو هم داسي كافران شئ لكه دوى چي كافران شول، نو بيا به سره برابر شئ،...

د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

- **د منافقينو په اړه اختلاف مه كوئ.**
- **د دوى په اړه به ستاسو خپل منځي اختلاف څه ګټه ولري او څنګه به د دوى د هدايت باعث شي، حال دا چي الله تعالى ئې د هدايت وړ نه ګڼي او دا توفيق ئې نه دئ ورپه برخه كړى چي د كفر او نفاق له ناولي ډنډ راووځي؟!**
- **دوى خو دا خوښوي چي كاش تاسو هم د دوى په څېر وئ،**

د دښمن په وړاندي د منافقينو مداهنت او انعطاف او په دې اړه د دوى توجيهات او استدلال د دې باعث كېږي چي د نهضت په ليكو كي د خطرناكو دښمنانو په ضد د انزجار، عدم سازش او عدم انعطاف روحيه تضعيف شي او ځاى ئې نرمښت، مداهنت او انعطاف ونيسي او په دې توګه دښمن ته د نهضت په صفوفو كي د نفوذ لار پرانيستل شي او د ضعيف النفس افرادو د پېرلو شرائط ورته مساعد شي.

منافقين چي له ايماني احساساتو او جذباتو محروم دي او له هغو سپېڅلو اهدافو سره لېوالتيا او مينه په دوى كي نه موندل كېږي چي دين ئې د هر مؤمن لپاره ټاكي، نو ځكه دوى د اهدافو د تحقق په لار كي قرباني او په خپلو ژمنو د عمل كولو په لار كي د كړاوونو او ستونزو ګالل بېهوده ګڼي او هر هغه تصميم، پرېكړي او اقدام ته د سفاهت په سترګه ګوري چي د دوى راحت وګوابښي، له دوى د قربانۍ غوښتنه وكړي او له خطر سره د تصادم احتمال ورسره مل وي. د داسي پرېكړو او اقداماتو په خلاف تبليغات كوي او سعي كوي د پلي كېدو مخه ئې ونيسي، په دې سره غواړي خپل منافقانه دريځ توجيه كړي او له احتمالي خطرونو ځان خوندي كړي. دا تبليغات د نهضت په ليكو كي د ايثار او قربانۍ روحيه مړاوې كوي او د دښمن په خلاف د نهضت دريځ كمزورى كوي.

احبار او رهبان (سوء علماء او پيران)

قرآن که له یوې خوا صالح او عامل علماء او متعهد او مجاهد روحانیون ستایي او مقام ئې تر نورو لوړ ګڼي او فرمایي:

وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ وَٱلۡأَنۡعَٰمِ مُخۡتَلِفٌ أَلۡوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَۗ إِنَّمَا يَخۡشَى ٱللَّهَ مِنۡ عِبَادِهِ ٱلۡعُلَمَٰٓؤُاْۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾

فاطر:۲۸

او همداسي د خلکو، خزنده وو او څارویو رنګونه ډول ډول دي، یقیناً چي له الله یوازي د ده پوه بندګان ویریږي، یقیناً چي الله بخښونکی عزتمن دئ.

په دې مبارکو آیتونو کي د توحید اړوند څو عمیق او مضبوط دلائل وړاندي شوي، په دې کي قرآن خپل مخاطب ته وایي: نه ګورې چي د خلکو، خزنده وو او څارویو رنګونه ډول ډول دي، د انسان له پیدایښت بیا تر نن پوري داسي دوه انسانان نه دي پیدا شوي چي له هره پلوه په بشپړه توګه سره ورته وي، او د رنګ، شکل، جوړښت، استعدادونو او ځواکونو له پلوه توپیرونه ونه لري!! دا پراخه تنوع هر سترګور او عقلمن انسان ته څه وایي؟ د دې تنوع د خالق په اړه موږ ته څه لارښوونه کوي؟!! یقیناً چي د علم خاوندان نه یوازي دا د رب العالمین د قدرت څرګند مظاهر ګڼي او همدغي تنوع ته په پام سره پر رب العالمین ایمان راوړي بلکي دا (علم) او (ایمان) په دوی کي د خپل رب په وړاندي د قصور داسي احساس راولاړوي چي زړونه ئې رپېږدوي، همغسي لکه چي الله تعالی فرمایي: له الله یوازي د ده پوه بندګان ویریږي. هو؛ د الله تعالی په اړه ښه معرفت او د هغه ښه پیژندنه په انسان کي خشوع راپیدا کوي، څوك چي تر نورو زیات پوه او عالم وي هغه به تر نورو زیات له خپل رب ویریږي، د ده په وړاندي به ځان قاصر بنده ګڼي او خپل الهي مسئولیت به تر هغه څه ډېر لوړ ګڼي چي کړي ئې دي یا ئې کوي. دا آیت موږ ته حقیقي (عالم) راښیي، وایي: عالم هغه دئ چي له الله تعالی ډېر ویریږي؛ نه هغه چي ډېر کتابونه ئې لوستلي، عالم هغه نه دئ چي ځان یا نور ئې په لویو لویو او اوږدو القابو ستایي، عالم هغه دئ چي په وینا، کړنو او څېرې کي ئې له الله تعالی د ویري آثار له ورایه بریښي. عالم هغه دئ چي په

عالم کي د څواکمن او عزتمن رب د قدرت، حکمت او عظمت مظاهر د ده په زړه کي وېره راولاړوي او خپل قصور ته په پام سره د هغه مغفرت او بخښني ته طمع ساتي، او په دې باور وي چي يقيناً الله تعالى بخښونکی عزتمن دئ.

او د مؤمنو علماوو د لوړ مقام په اړه فرمايي:

... يَرۡفَعِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَ دَرَجَٰتٖۚ ...

المجادله: ۱۱

... چي الله ستاسو د هغو درجې لوړي کړي چي ايمان ئې راوړی او علم ورکړی شوی...

يعنی په ايمان او علم سره کولی شو د رفعت او عظمت لوړو څوکو ته ورسېږو.

خو بل لوري ته احبار او رهبان د هغو کسانو له ډلي ګڼي چي له اسلامي دعوت سره تر نورو وړاندي او زيات دښمني کوي، د مؤمنانو په وړاندي خنډ کېږي، د علم او روحانيت له نامه غلطه استفاده کوي، د يوې حرفې په توګه ئې د منحطو مادي اغراضو ترلاسه کولو لپاره کاروي، د دين له حقيقت بې خبر خلك په خپل مذهبي ډوله مکر سره غولوي، حقائق پټوي، حق او باطل سره خلطوي، او په دې توګه خلك د الله تعالى له لاري منع کوي او د ديني دعوت په وړاندي تر ټولو بد او سخت دښمن ترې جوړېږي.

قرآن په دې اړه فرمايي:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلۡأَحۡبَارِ وَٱلرُّهۡبَانِ لَيَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلنَّاسِ بِٱلۡبَٰطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۗ وَٱلَّذِينَ يَكۡنِزُونَ ٱلذَّهَبَ وَٱلۡفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَبَشِّرۡهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٖ

التوبه: ۳٤
اې مؤمنانو! د احبار (ملايانو) او رهبان (پيرانو) ډېرى د خلكو مالونه په ناحقه خوري او د الله له لاري مخنيوى كوي او هغه چي سره او سپين زر ذخيره كوي او د الله په لار كي ئې نه مصرفوي نو د دردناك عذاب زېرى وركړه.

د دې مبارك آيت په ترڅ كي الله تعالى موږ ته د اهل كتابو ټګمار علماء او دوكه مار پيران معرفي كوي او فرمايي:

- **د دوى ډېرى د خلكو مالونه په ناحقه خوري.**
- **د الله د لاري مخنيوى كوي.**

يعني له دين ئې ځان ته دكان جوړ كړى، خلك غولوي او شكرانې ترې اخلي، د پيسو په مقابل كي فتوى ګاني پلوري، د حكامو په خدمت كي وي، د هغوى د تخت او تاج د بقاء دعاء كوي چي څه زهر او زقوم په خوله كي ورواچوي، د سودخورو په ګټه سودي معاملات روا ګڼي، د دې لپاره چي سودخورو هغوى ته كومه چينه او پګړۍ وركړې وي.

دغو ټګمارانو به په دې توګه حرام مال ترلاسه كاوو: رشوت، سود، د الله په نامه څه ترلاسه كول او په خپله ئې خوړل، د ګناهونو د بخښلو، جنت ته د ننوتو او له دوزخ د ژغورل كېدو اسناد پلورل، د حكامو لپاره فتوى ګاني وركول، په فال، تعويذ، كوډو او دم شكرانې او نذرانې ترلاسه كول. قرآن د همدې لپاره د دوى په اړه فرمايي:

وَتَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يُسَٰرِعُونَ فِى ٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَأَكْلِهِمُ ٱلسُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾ لَوْلَا يَنْهَىٰهُمُ ٱلرَّبَّٰنِيُّونَ وَٱلْأَحْبَارُ عَن قَوْلِهِمُ ٱلْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ ٱلسُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا۟ يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾

المائدة: ٦٢- ٦٣

او ډېرى به ئې وګورې چي په ګناه، تېري او د حرامو په خوړلو كي تلوار كوي، څومره بد دئ هغه څه چي دوى ئې كوي. ولې ئې خداى پالونكي او

علماء د ګناه له وينا او د حرامو لـه خوړلو؛ نـه منـع كـوي؟! ډېر بد دئ هغه څه چي دوى ئې كوي.

په ٦٢ آيت كي د ايمان منافي درې ستر ستر كارونه په ګوته شوي:

- په ګناه كي تلوار.
- د بل پر حق تېري او تجاوز كي تلوار.
- د حرامو په خوړلو كي تلوار.

له دغو بدو كړو وړو سره سره به الله تعالى څنګه د دوى د ايمان دعوى قبلوي؟

د دوى د علماوو او مشائخو حالت هم داسي دئ چي نه خلك له بدي او غلطي وينا منع كوي او نه د حرامو له خوړلو، د چا په ښه او بد كار نلري، له بدو حساسيت پكي مړ شوى او له وضعيت سره ئې روغه جوړه كړې، د حكامو په خدمت كي دي، په يوه مفسد او ګنهګار قوم كي هغه څوك د منلي عالم او پير په نامه شهرت مومي چي د عام ولس په څېر وي، د دوى د خوښي خبري كوي، نه د غلطي وينا مخالفت كوي او نه سمي او حق وينا ته خلك رابلي، له حكامو سره ئې لاس يو كړى وي، د كومي ټولني علماء او مشائخ چي داسي وي، حكام او عام ولس به ئې څنګه وي؟

كه تاريخ ته رجوع وكړو نو په څرګنده توګه به وګورو چي دين يا ظالمو واكمنانو تباه كړى، يا دين پلورونكو بدو علماءو، يا دوكه مارو پيرانو، او دا همغه څه دي چي عبدالله بن مبارك رحمه الله په خپلي كښلي وينا كي ويلي: و هل افسد الدين الاالملوك و احبار سوء و رهبانـها؟؛ هركله چي د الله دين د ټګمارو علماءو او دوكه مارو پيرانو په لاس كي پرېوتى، له دين ئې دام او دكان جوړ كړى، خلك ئې پرې غولولي او خپل جيبونه ئې ډك كړي، په دين كي ئې داسي لاسوهني كړې چي خلك دوى د خداى استازي وګڼي او په خپلو مالونو كي د الله تعالى برخه دوى ته وسپاري، زكات، عشر او صدقات د بې وزلو، فقيرانو او مسكينانو پر ځاى دوى ته وركړي، الله تعالى هغه مهال نوى كتاب له نوي پيغمبر سره رالېږلى چي دغو ټګمارانو د الله مخكنى دين تحريف كړى او دوى پدې توانېدلي چي له دين د خلكو د تحميق او ناوړه ګټي ترلاسه كولو وسيله جوړه كړي، د پيغمبر د لېږلو وجه ئې دا ښودلې چي هم الهي دين او هم د الله مظلوم بندګان د ټګمارانو له

منگولو وژغوري، د دوی له خوا جوړ شوي خرافات او په دين پورې تړل شوي تورونه له منځه يوسي، د خلکو پر اوږو په ناحقه ايښودل شوي درانه بارونه کوز کړي او د همدې مکارو او دروغجنو له خوا د خلکو په لاس پښو کي اچول شوي زنځيرونه مات کړي، د الله تعالی او خلکو ترمنځ جوړ شوي هغه حجابونه او خندونه نسکور کړي چي خلك له خپل رب لري کوي او د دغو ټگمارانو پښو ته ئې غورزوي، خلکو ته دا وښيي چي دا د دين دروغجن او مکار ټيکه داران، د بندگانو او الله تر منځ واسطه ندي، الله تعالی ته د رسېدو لاره د دوی له خوا نده تېره شوې، هر بنده کولی شي له خپل رب سره مخامخ او له واسطې پرته او چا ته له شکرانې او نذرانې ورکولو پرته راز او نياز وکړي او دا ورته په ډاگه کړي چي خدای د ټولو رب دئ، هر چېري د هرچا دعاء او فرياد اوري، هر بنده ته د غاړې تر رگ ورنږدې دئ، هغه ته د رسېدو لپاره هيڅ وسيلې ته اړتيا نشته، هيڅوك د هغه له اجازې او امر پرته د هيچا شفاعت نه شي کولی، چا ته چي الله تعالی د زيان اراده کړې وي هيڅوك خير نشي وررسولی او چا ته ئې چه خير غوښتی وي هيڅوك ضرر نشي وررسولی او ټولو ته اعلانوي چي خدای ته رجوع وکړئ، يوازې د ده عبادت وکړئ او يوازې له ده مرسته وغواړئ.

همداراز فرمايي:

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكۡتُمُونَ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَيَشۡتَرُونَ بِهِۦ ثَمَنٗا قَلِيلًا ۙ أُوْلَٰٓئِكَ مَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ إِلَّا ٱلنَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ ٱللَّهُ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمۡ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾

البقره: ۱۷٤

يقيناً هغه چي د الله کوم نازل کړی کتاب پټوي او لږ بدله پرې پيري، نو دا ډله له اور پرته بل څه په خپلو گېډو کي نه خوري (نه اچوي) او الله به نه د قيامت په ورځ ورسره خبري کوي او نه به ئې پاکوي او دوی ته به دردناك عذاب وي.

يعني چا چې د الله د کتاب له بيانولو ډډه وکړه، د کومې دنيوي ګټې لپاره ئې د الله د کتاب کوم څه پټ کړل، د ظلم او فساد په خلاف ئې غږ اوچت نه کړ، له جهل او شرك د خلکو د ژغورنې لپاره ئې جهاد ونکړ، يا د دې لپاره چې ژوند او مال متاع ئې په خطر کې ونه لوېږي او يا د دې لپاره چې په دې کتمان سره له ظالمو واکمنانو څه ترلاسه کړي، نو د قيامت په ورځ به الله تعالی له ده سره تکلم نه کوي، همغسې لکه چې ده د الله په کتاب تکلم نه وو کړی، له ګناه به ئې پاك نه کړي، همغسې لکه چې ده له فساد سره مقابله نه وه کړې او ټولنه ئې له ظلم او شرك نه وه پاکه کړې، ده ته به دردناك عذاب وي، همغسې لکه چې ده مظلومان په دردناکو عذابونو کې يوازې پرېښې وو، د دوی په ضد ئې د ظالمانو مرسته او ملتيا کوله، څه چې په دې سکوت او مداهنت ترلاسه کوي په اصل کې د دوزخ اور دئ چې په خپلې ګېډې کې ئې اچوي، دوی د هدايت پر ځای ضلالت غوره کړی او د مغفرت پر ځای الهي عذاب، د الله له کتاب سره د دوی هر اختلاف له حق او حقيقت سره اختلاف دئ.

دا مطلب د قرآن په بل ځای کې داسې راغلی:

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَشۡتَرُونَ بِعَهۡدِ ٱللَّهِ وَأَيۡمَٰنِهِمۡ ثَمَنٗا قَلِيلًا أُوْلَٰٓئِكَ لَا خَلَٰقَ لَهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ ٱللَّهُ وَلَا يَنظُرُ إِلَيۡهِمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمۡ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿٧٧﴾ آل عمران: ۷۷

يقيناً هغه چې د الله په عهد او په خپلو قسمونو لږ بدله پېري، دوی ته به په آخرت کې هيڅ برخه نه وي او د قيامت په ورځ به نه الله ورسره تکلم کوي او نه به ورته نظر کوي او نه به ئې پاکوي او دوی ته به دردناك عذاب وي.

د دغو ايمان پلورو چې د دوستۍ په جامه کې له دين سره دښمنې کوي جرم دومره ستر، شنيع او قبيح دئ چې قرآن د دوی سپېره برخليك په داسې له عتاب ډکو الفاظو سره انځوروي:

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَآ أَنزَلْنَا مِنَ ٱلْبَيِّنَٰتِ وَٱلْهُدَىٰ مِنۢ بَعْدِ مَا بَيَّنَّٰهُ لِلنَّاسِ فِى ٱلْكِتَٰبِ ۙ أُو۟لَٰٓئِكَ يَلْعَنُهُمُ ٱللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ ٱللَّٰعِنُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا۟ وَأَصْلَحُوا۟ وَبَيَّنُوا۟ فَأُو۟لَٰٓئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنَا ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ

البقره: ١٥٩-١٦٠

له څرګندو آيتونو او لارښوونې چې موږ کوم څه نازل کړي، څوك چې دا پټوي، وروسته له هغه چې موږ خلکو ته په کتاب کې بيان کړي، نو يقيناً چې په دغو کسانو هم الله لعنت وايي او هم هر لعنت ويونکى پرې لعنت وايي. مګر هغه چې توبه او رجوع ئې وکړه او خپل کړه ئې اصلاح کړل او بيان ئې کړ، نو د دوى توبه به قبوله کړم او زه خو يقيناً چې ډېر مهربان توبه منونکى يم.

دلته هغو دين په دنيا خرخوونکو ته اشاره شوې چې حق پټوي او په دې سره د فساد او فتنو خورولو باعث ګرځي، د دوى دا حق پټول د الله په دين کې دومره ستره ګناه ګڼل شوې چې د الله، ملائکو او ټولو خلکو د لعنت وړ ئې ګڼي، خو که دوى له دې جرم توبه وکړي، هغه فتنې او فسادونه چې په همدې پټولو سره ئې راولاړ کړي هغه اصلاح کړي او پټ کړي حقائق بيان کړي، يوازې په دې صورت کې الله د دوى توبه مني، له دې پرته که په خپل مخکني حالت کې ومري نو همداسې به د تل لپاره په لعنت کې پاتې وي. دلته ګورئ چې د توبې قبلېدو لپاره درې شرطونه ابښودل شوي: له خپلې ګناه بېرته راګرځېدل او الله ته مخه کول، د حق په پټولو سره چې کوم فساد رامنځته شوى، د هغه اصلاح او جبران او پټ کړي حقائق بيانول.

احبار او رهبان دا د حق کتمان او پټولو او د حق او باطل د تلبيس جنايت په داسې حال کې ترسره کوې چې په ټولني کې د اهل علم او اهل کتاب په نامه معروف ول، او عمداً به ئې دا جنايت کولو، لکه چې قرآن فرمايي:

... وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ ٱلْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾

بقرة: ١٤٦

او د دوی يوه ډله حق په داسي حال کي پټوي چي (ښه وربانديي) پوهيږي.

يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَلْبِسُونَ ٱلْحَقَّ بِٱلْبَٰطِلِ وَتَكْتُمُونَ ٱلْحَقَّ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾

آل عمران: ٧١

اې اهل کتابو! ولي حق له باطل سره خلطوئ، (باطل ته د حق جامه وراغوندئ) او حق پټوئ، په داسي حال کي چي پوهيږئ.

دوی هم د خپل مؤمن به کتاب په آيتونو کافران کېدل او هم د قرآن په آيتونو، په داسي حال کي چي هم به د دې آيتونو د حقانيت شاهد وو او هم د قرآن او د دوی د کتاب د مضامينو او آيتونو د يووالي شاهد، دوی به کله په خپلو غلطو توجيهاتو سره حق ته د باطل جامه وراغوندي او کله به باطل ته د حق او که په خپلو غلطو او دروغجنو توجيهاتو په دې موفق نه شول چي باطل حق ثابت کړي او حق باطل، نو حق به پټوي، دا کار په داسي حال کي کوي چي پوهيږي حق کوم دئ او باطل کوم، په ناپوهۍ سره دا کار نه کوي، د غرض او مرض په وجه ئې کوي، اخيستل شوي او استخدام شوي، د خپل مزد او اجورې په مقابل کي دا کار کوي.

لکه چي گورئ د احبار او رهبان ډله يا د حق او باطل د تلبيس او د حق د کتمان له لاري د الله د لاري خنډ کيږي او يا د خپلو ناروااوو او ناوړو اعمالو له کبله د دين په ضد د خلکو کرکه او نفرت راپاروي.

په دې توگه قرآن د دې سورې د لومړي آيت په ترڅ کي له يوې خوا مؤمنانو ته ډاډ ورکوي چي د کفري ځواکونو له هغو هڅو او هلو ځلو انديښنه ونه لري چي دوی ئې د دعوت په خلاف او د خدای پالو او هدفمنو مجاهدينو د لاري تړلو په موخه ترسره کوي، بايد ډاډه او مطمئن وي چي دا هڅي به هيڅکله هغه نتائج ورنه کړي چي دا ځواکونه ئې طمع لري، له بل لوري دوی

ته لارښوونه کوي چي له خنډونو او کړاوونو سره د مخامخېدو له کبله له هغي لاري کاږه نه شي چي انتخاب کړې ئې ده او هغه تگلاره غوره نه کړي چي کفري ځواکونو غوره کړې که نه نو ټولي هڅي او قربانۍ به ئې هدر شي.

وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَءَامَنُواْ بِمَا نُزِّلَ عَلَىٰ مُحَمَّدٖ وَهُوَ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّهِمۡ كَفَّرَ عَنۡهُمۡ سَيِّـَٔاتِهِمۡ وَأَصۡلَحَ بَالَهُمۡ ﴿٢﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱتَّبَعُواْ ٱلۡبَٰطِلَ وَأَنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّبَعُواْ ٱلۡحَقَّ مِن رَّبِّهِمۡۚ كَذَٰلِكَ يَضۡرِبُ ٱللَّهُ لِلنَّاسِ أَمۡثَٰلَهُمۡ ﴿٣﴾

۲- او هغه چي ايمان ئې راوړی او نېك عملونه ئې کړي او پر هغه څه ئې ايمان راوړی چي پر محمد نازل شوی او هغه د دوی د رب له لوري حق (رښتينی پيغام) دئ، د دوی بدغوني خصلتونه ئې ترې وپوښل او د دوی حالت ئې غوره او سم کړ، ۳- دا د دې لپاره چي هغو د باطل متابعت وکړ چي کفر ئې کړی او هغو چي ايمان ئې راوړی د هغه حق متابعت وکړ چي د دوی د رب له لوري دئ، الله په دې توگه خلکو ته د دوی مثالونه بيانوي.

د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

الف ـ لکه چي په ټول قرآن کي معمول دا دئ چي ايمان او صالح عمل څنگ په څنگ کي يادوي او ښيي چي دا دواړه په خپلو کي ژور تړاو لري؛ دلته او په دې مبارك آيت کي هم خوا په خوا کي راغلي او يوازي د يوه په يادولو اکتفاء نه ده شوې، او دا ښيي چي ايمان يوازي يوه نظريه او عقيده نه ده چي فقط باور او اعتقاد ايجابوي او بس، بلکي ايمان داسي اعتقاد دئ چي د انسان په وړاندي معين فکري خط ترسيموي، په دې ټاکلي خط د تلو غوښتنه ترې کوي، داسي ضوابط د ده مخي ته ږدي چي په دې لاري د تلو په دوران کي بايد حتماً مراعات شي، ايمان د داسي معرفت مباني وړاندي کوي چي د

انسان او ټول عالم حقيقت راښيي او راته وايي چې په دې عالم کې او د خپل ټول ژوند په دوران کې به زموږ تګلاره کومه وي، کړني مو څنګه او له نورو سره زموږ اړيکې څنګه. همغسې لکه چې ويل شوي:

لَيْسَ الْإِيمَان بِالتَّمَنِّي وَلَا بِالتَّحَلِّي، وَلَكِنْ هو مَا وَقَرَ فِي الْقَلْب وَصَدَّقَهُ الْعَمَل:

ايمان نه په هيلې او تمنا سره دئ او نه په تحلى (سينګار او خپله ښه بدلولو) سره؛ بلکې (ايمان) هغه څه دئ چې په زړه کې تقرر مومي او عمل د هغه تصديق کوي.

يعني ايمان داسې عقيده ده چې تړاو ئې له زړه سره دئ، تمځای ئې د زړه تل دئ خو په زړه کې د دې ايمان د شته والي شاهد او د ايمان د ادعاء مصداق د انسان صالح عمل دئ.

ب ـ په عامه توګه او د تاريخ په اوږدو کې هم او په خاصه توګه او د تاريخ په دغه پړاو کې هم چې محمد عليه السلام د بشري ټولنې په لارښوونه ګمارل شوى؛ ايمان او د ايمان له غوښتنو سره سم صالح عمل داسې محتوم نتائج لري چې په دې آيت کې په دې توګه ورته اشاره شوې:

۱ـ الله تعالى د مؤمنو وګړو پر سيئاتو او بدغونو کړنو پرده اچوي او هغه په بشپړه توګه محو کوي، په څو تعبيرونو:

- **تر ايمان وړاندې ګناه او خطأ ئې عفو کوي.**
- **که د ايمان په لار د تګ په دوران کې د کوم ازلال او خطأ مرتکب شوي خو د اشتباه له تکرار او له بشپړ انحراف ئې ځان ساتلى؛ بخښونکى او مهربان رب به ئې دوى ته وبخښي.**
- **د دوى هغه بد عادات او اطوار چې تر ايمان وړاندې او د کفر په حالت کې د دوى د عملي او اخلاقي شخصيت برخې وې؛ د ايمان غېږې ته په راتلو سره خپل خپل ځاى ښايسته اخلاقو او نېکو کړنو ته پرېږدي، افکار، اطوار او اخلاق ئې اصلاح شي. قرآن په دې اړه فرمايي:**

وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنۡهُمۡ سَيِّـَٔاتِهِمۡ وَلَنَجۡزِيَنَّهُمۡ أَحۡسَنَ ٱلَّذِى كَانُواْ يَعۡمَلُونَ

العنكبوت:٧

او هغه چې ايمان ئې راوړ او نېك عملونه ئې وكړل حتماً به د دوى بدغوني ترې وپوښو او حتماً به د هغه ډېر غوره عمل په پرتله بدله وركړو چې دوى كاوو.

يعني چا چې ايمان راوړ او نېك عملونه ئې وكړل، الله تعالى به د روزني، تربيت او اصلاح دروازې د دوى پر مخ پرانيزي، د دوى بدغوني به ترې وپوښي او د دوى د هغه ډېر غوره عمل په پرتله به بدله وركړي چې دوى كاوو. دلته د (لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ) الفاظ راغلي، د سيئات معنى بدغوني ده، چې هم ئې پر گناهونو اطلاق كېږي او هم پر بدو خصلتونو، د تكفير معنى پوښل او پټول دي، نو د تكفير سيئات معنى د بدو خصلتونو ازاله او له منځه وړل دي، ځينو درنو مفسرينو دا د گناهونو د بخښلو په معنى نيولې، حال دا چې د گناهونو د بخښلو لپاره معمولاً په قرآن كي د يغفر الذنوب الفاظ راځي، او كله كله دا دواړه څنگ په څنگ راځي، چې په ډېر وضاحت سره ښيي چې د دواړو معنى يوه نه ده، يوه ئې د گناهونو د بخښلو او بله ئې د بدو خصلتونو د ازالې په معنى ده، په قرآن كي دا هم په مكرره توگه راغلي چې جهاد د تمحيص او عيارولو وسيله ده، او تمحيص د بدو خصلتونو ازالې او په نېكو خصلتونو د سمبالولو په معنى دئ.

- د قيامت په ورځ او په الهي محاسبې كي د نېكعمله انسان بدله داسي نه ټاكل كېږي چې د ډېر ښه او لږ ښه عملونو اوسط بدله وركړى شي، بلكي تر ټولو ښه عمل ئې په پام كي نيول كېږي او د هغه په پرتله بدله وركوي.

دا مطلب په بل ځاى كي او د مؤمنانو د دعاء په صيغه داسي راغلى:

رَّبَّنَآ إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِى لِلْإِيمَـٰنِ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِرَبِّكُمْ فَـَٔامَنَّا ۚ رَبَّنَا فَٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّـَٔاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ ٱلْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾

آل عمران: ١٩٣

اې زموږ ربه! يو بلونكى مو واورېدو چې د ايمان په لوري ئې دا بلنه

ورکوله چې په خپل رب ايمان راوړئ، نو ايمان مو راوړ، اې زموږ ربه! نو زموږ ګناهونه راته وبخښه او زموږ بدي او سيئات رانه ورپژوه او له نېکانو سره مو وفات کړه.

دا مبارك آيت د هغو عقلمنو دعاء زموږ مخې ته ږدي چې د آسمانونو او زمکې په پيدايښت کې غور کوي او دې نتيجې ته رسېږي چې الله تعالى هيڅ څه باطل او خوشې نه دئ پيدا کړی، وايي:

- **دا عقلمن مؤمنان د هغه منادي نداء اوري چې دوی په الله باندي ايمان راوړو ته بلي، دا منادي څوك دئ؟ دوی د کوم منادي غږ ته لبيك ويلی او په الله ئې ايمان راوړی؟ پيغمبر، کوم داعي، خپل عقل او ضمير، که کوم بل منادي؟! دا هر يو کېدی شي د دوی منادي وي خو د آيت له سياق او سباق معلومېږي چې دا همغه منادي دئ چې د مضمون په سر کې ورته اشاره شوې: د آسمانونو او زمکې په پيدايښت او د شپې ورځې په تګ راتګ کې پرتې نښې، دغه منادي دوی په خپل رب باندي ايمان ته وربللي، د دغه منادي دعوت ته ئې لبيك ويلی او په خپل رب ئې ايمان راوړی.**
- **له ايمان وروسته دوی له خپل رب پنځه اساسي غوښتني لري: زموږ ګناهونه راوبخښه، زموږ بد عادات او اخلاق رااصلاح کړه، دا توفيق راپه برخه کړه چې مرګ مو د ابرارو او نېکانو مرګ وي، تا چې د پيغمبرانو په لاس کومي وعدې له موږ سره کړې دي هغه ترسره کړه او د قيامت د ورځې له رسوايي او سپکاوي مو وساته. بايد دې ته متوجه وئ چې د (غفران ذنوب) او (تکفير سيئات) مطلب بېل بېل دئ، يو ئې د ګناهونو بخښنه او بل ئې د بدو اخلاقو او عاداتو اصلاح افاده کوي.**

۲- دا يو محتوم الهي سنت او د الله تعالى قاطع پرېکړه ده چې د ايمان په لار تلونکی مؤمن به تر خپل رعايت او عنايت لاندي نيسي، د رحمت او پېرزويني وزر به پرې غوړوي، حالت به ئې رغوي، اصلاح او روزنه به ئې کوي، له ظلمت او جهل به ئې د رڼا او معرفت لوري ته هدايتوي، د ده اخلاقي وضعيت او عملي شخصيت ته به غوره والی بخښي، سيئات به ئې په حسناتو بدلوي، د ايمان په مسير او د روزني د مراحلو په لوړو ژورو کي به ئې تزکيه او تصفيه کوي، د لازيات عيارېدو شرائط به ورته برابروي، د ژوندانه وضعيت به ئې سمسوروي، له خوف او ذلت به ئې ژغوري او امن

او عزت ته به ئې رسوي، د ضعف او اسارت حالت به ئې د ځواکمنۍ او حريت په حالت بدلوي، محروميت او ماته به ئې په غنا او بريا بدلوي، له سپکاوي او دنائت به ئې ژغوري او عزت او برلاسي به ورپه برخه کوي، د محکوميت او استضعاف له حالت به ئې د خلافت او امامت مقام ته رسوي، او په پای کې به ئې د زمکې وارث ګرځوي، که د ايمان له ادعاء سره سره د چا حالت چې د دغو الهي وعدو مصداق نه وو نو د دې پرځای چې د الهي وعدو په اړه شك وکړي بايد د خپل (ايمان) او (عمل) د څرنګوالي په اړه مشوش وي، قرآن فرمايي:

وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَيَسۡتَخۡلِفَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ كَمَا ٱسۡتَخۡلَفَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمۡ دِينَهُمُ ٱلَّذِي ٱرۡتَضَىٰ لَهُمۡ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنۢ بَعۡدِ خَوۡفِهِمۡ أَمۡنٗاۚ يَعۡبُدُونَنِي لَا يُشۡرِكُونَ بِي شَيۡـٔٗاۚ وَمَن كَفَرَ بَعۡدَ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ﴿٥٥﴾ النور:٥٥

له تاسو چې چا ايمان راوړی او نيك عملونه ئې کړي، له هغوی سره الله وعده کړې چې حتماً به د زمکې خلافت داسې دوی ته سپاري لکه چې تر دوی مخکنيو ته ئې خلافت سپارلی وو، هرومرو به هغه دين ته تمکين او اقتدار ورکوي چې د دوی لپاره ئې غوره کړی، او حتماً به د دوی خوف په امن بدلوي، (داسې حالت به راولم چې) زما عبادت به کوي او هيڅ څه به له ما سره نه شريکوي. او څوك چې له دې وروسته ناسپاسي وکړي نو همدا دوی فاسقان دي.

د دې مبارك آيت په وړاندې لږ توقف ضروري بريښي، بايد د دې سترې وعدې په پراخو ابعادو ځان پوه کړو او هغو پوښتنو ته ځواب ووايو چې په دې اړه راولاړيږي.

د دې آيت مهمې مهمې لاربښوونې دا دي: الله تعالی له صالح مؤمنانو سره دا وعده کړې چې د زمکې خلافت او واکمني به هرو مرو دوی ته سپاري، همغسې لکه چې تر دوی وړاندې ئې صالح مؤمنانو ته د زمکې خلافت او واکمني سپارلې وه، هرومرو به هغه دين ته تمکين او اقتدار ورکوي چې د دوی لپاره ئې غوره کړی، حتماً به د دوی خوف په امن بدلوي، او داسې حالت به راولي چې له الله تعالی پرته به د بل چا عبادت نه کوي او هيڅ څه به له هغه سره نه شريکوي. او که د الله تعالی د دغو وعدو له تحقق وروسته چا د ناشکرۍ لار غوره کړه، د دغو سترو سترو الهي پيرزوينو قدر ئې ونه کړ، هغه څه ئې ونه کړل چې له الهي پيرزوينو سره ښايي، نو دوی يقيناً چې فاسقان دي.

د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کې ګورو چې له مؤمنانو سره دې ته ورته وعدې شوې، د فلاح، بريا، نصرت، عزت، خلافت، د زمکې د شتمنيو وراثت، د ولسونو سياسي او فکري قيادت، پراخ رزق، بشپړ امنيت، قوت او برلاسي، پوښتنه دا ده چې هو؛ دا وعدې د رسول اللهﷺ په ژوند کې او د ده تر قيادت لاندې ترسره شوې، څو لسيزې مسلمانانو د نړۍ په لويې برخې حکومت وکړ، د وخت دوه ستر ستر ځواکونه د دوی په وړاندې په ګونډو شول، د ټولې نړۍ فکري زعامت د مسلمانانو په لاس کې پرېوت، له اخلاقي پلوه د ټولو لپاره اسوه او بېلګه شول، له سياسي او نظامي پلوه دومره ځواکمن چې په ټول بشري تاريخ کې ئې لږ مثال موندلی شو، تر اوږدې مودې د نړۍ په هيڅ ګوټ کې هيچا د دوی د مقابلې او له دوی سره د ډغرو وهلو جسارت نشو کولی. خو دا حالت ولې بدل شو، د پرمختګ هغه لړۍ ولې بنده شوه، د مسلمانانو هغه ستر او فاتح ځواك ولې ويلې شو، هغه لوی خلافت ولې په وړو وړو ټوټو ووېشل شو، هره ټوټه ئې د پرديو تر سياسي، نظامي، اقتصادي، فکري او اخلاقي سلطې لاندې، د دوی لاس پوڅي پرې حکومت کوي، اقتدار د مفسدينو، منافقينو، ديکتاتورانو او د پرديو د ذليلو غلامانو په لاس کې، مسلمانان ولې له فقر، ضعف، ذلت، سپکاوي او محکوميت سره مخامخ شول؟ دا دئ څو پېړۍ کېږي چې د مسلمانانو حالت دومره دردوونکی دئ چې د هر بااحساسه انسان زړه پرې سوزي او د هر غيرتي مؤمن اوښکې پرې توئېږي. دا د ذلت او اسارت دوره دومره اوږده او ابعاد ئې دومره پراخ دي چې نه

يوازي له اسلامه بې خبره خلك گمان كوي اسلام او د مسلمانانو ديني او مذهبي عقائد د دې دردناك حالت ذمه وار دي او دين د مسلمانانو د آزادۍ، ترقي او سوكالي په وړاندي خنډ دئ بلكي په مسلمانانو كي ئې دا غلط عقائد راولاړ كړي چي ځيني گمان وكړي دنيا د كافرانو لپاره ده او آخرت د مؤمنانو لپاره!! گواكي خرابه دنيا د ښه آخرت مقدمه ده!! حتى مذهبي مشران ئې د دې لپاره چي همدا دردناك حالت او همدا ماته او ذلت توجيه كړي، په داسي رواياتو استناد كوي چي يا په بشپړه توگه غلط، موضوعي، او ضعيف دي او يا غلط تعبير شوي. دا په داسي حال كي چي قرآن په مكرره توگه او په صريح او پرېكنده الفاظو وايي: الله تعالى دا دين د دې لپاره لېږلى چي پر ټولو اديانو ئې غالب كړي، د كافرانو د اكراه على الرغم!!

قرآن په ذلت او سپكاوي كي ژوند د ايمان له مسير د انحراف او د همدې انحراف د سزا په توگه معرفي كوي او وايي:

وَضُرِبَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلذِّلَّةُ وَٱلۡمَسۡكَنَةُ وَبَآءُو بِغَضَبٖ مِّنَ ٱللَّهِۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ كَانُواْ يَكۡفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقۡتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّۗ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَواْ وَّكَانُواْ يَعۡتَدُونَ ﴿٦١﴾ البقرة: ٦١

نو سپكاوى او خواري وربا‌ندي وتپل شوه او د الله په غضب اخته شول، دا له دې امله چي د الله آيتونه ئې تكذيبول او پيغمبران ئې په ناحقه وژل، دا هم په دې سبب چي عصيان ئې وكړ او تېرى ئې كاوو.

تقوى او ايمان د رزق د پراخي او وسعت او د بركتونو باعث گڼي او فرمايي:

وَلَوۡ أَنَّ أَهۡلَ ٱلۡقُرَىٰٓ ءَامَنُواْ وَٱتَّقَوۡاْ لَفَتَحۡنَا عَلَيۡهِم بَرَكَٰتٖ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ وَلَٰكِن كَذَّبُواْ فَأَخَذۡنَٰهُم بِمَا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ﴿٩٦﴾

الاعراف: ٩٦

که کليوالو ايمان راوړی وی او تقوی ئې درلودی نو موږ به حتماً د آسمانونو او د زمکې د برکاتو (دروازې د دوی پر مخ) پرانيستې وې، خو دوی دروغ وگڼلو، نو په هغه څه مو ونيول چې دوی کول.

يعنې دا يو ثابت او نه بدلېدونکی الهي سنت دئ چې:

- که خلك ايمان راوړي، د تقوی لار غوره کړي نو الله تعالی به د آسمانونو او زمکې د برکاتو دروازې د دوی پر مخ پرانيزي، دواړه به په سخاوت او پراخ لاس سره خپل برکات د دوی مخې ته ږدي، آسمان به له برکته ډك ورښتونه پرې وروي او زمکه به له برکت ډکې ميوې او دانې ورته راټوکوي.
- خو که دوی د الهي دين د تکذيب لار اختيار کړي، د ايمان پر ځای د کفر او د تقوی پر ځای د ظلم، فسق او فساد لار، نو د خپلو کړنو په وجه دې الهي عذاب ته منتظر وي.

دا د عزت، نصرت، برلاسي، فلاح او سعادت وعدې له چا سره شوې؟ له هغه چا سره چې ايمان لري او عمل ئې صالح وي، هغه څوك چې اصلح او تر ټولو غوره وي. خو د دې په مقابل کې هغه کسان هم موږ ته معرفي کوي چې الله تعالی ئې په ذلت محکوموي، په دې اړه الهي سنن او ضوابط هم موږ ته ښيي، چاته چې اقتدار وسپارل شو او هغه فساد وکړ او صلهٔ رحم ئې قطع کړ، الله به ئې ړندوي، اقتدار به ببېرته ترې اخلي او په ذلت به ئې محکوموي.

قرآن کريم د بني اسرائيلو په قصې کې دا موضوع توضيح کوي او موږ ته دا ښيي چې پدې قوم کې کوم صفات راپيدا شول چې الله جل شأنه د هغه په وجه د زمکې خلافت ورکړ؟ او بيا کوم صفات په کې راپيدا شول چې دا ئې ببېرته ترې واخيست، په ذلت ئې محکوم کړل او له فقر او مسکنت سره ئې مخامخ کړل؟ قرآن عظيم الشأن هغه الهي مشيت او هغه ضوابط او سنن موږ ته ښيي چې د هغه له مخې الله تعالی چا ته ملك او اقتدار ورکوي او يا ئې ببېرته ترې اخلي او د اقتدار تخت ئې نسکوروي. ځيني کسان داسې گمان کوي چې گواکې دا هسې د چانس او تصادف له مخې ترسره کېږي، حتی دا هڅه کوي چې ثابته کړي پدې اړه څه خاص ضوابط او سنن نه مراعات کېږي، بس د الله تعالی چې چا ته خوښه شوه پاچايي او اقتدار ورکوي او له چا ئې

چي وغوښتل بېرته ئې ترې اخلي. خبره نه يوازي داسي نه ده؛ بلكي پدې اړه ثابت الهي سنن وضع شوي، قرآن عظيم الشأن موږ ته هغه الهي مشيت او هغه خاص سنن او ضوابط توضيح كړي او دا ئې راښودلي چي دا كار د خاصو سننو او ضوابطو سره سم ترسره كېږي، څنگه او چا ته الله اقتدار وركوي او له چا ئې بېرته اخلي. نو كه نن مسلمانان له ذلت او ماتي سره مخامخ دي، دښمنان له هره پلوه پرې حكومت كوي او وضع ئې دردناكه او د ژړا وړ، وجه ئې دا ده چي دوى د الهي نصرت وړتيا له لاسه وركړې او دوى هغه مؤمنان نه دي چي الله تعالى د بريا، عزت، سرلوړى او پر زمكي د حكومت كولو ژمنه ورسره كړې، د الله تعالى وعدې رښتيني دي موږ په خپلو ادعاگانو كي دروغجن يو. د قرآني لارښوونو له مخي د يوه متدين قوم د ذلت ستر عامل دا دئ چي الهي دين تجزيه كړي، په ځينو برخو ئې عمل وكړي او ځيني ئې شا ته وغورځوي، د كوم قوم په څېرې كي چي تاسو د ذلت، سپكاوي، ضعف، فقر او محكوميت نښي وگورئ په دې پوه شئ چي دا قوم د الله تعالى له لاري منحرف شوى او د الله دين ئې تجزيه كړى.

همداراز فرمايي:

وَنُرِيدُ أَن نَّمُنَّ عَلَى ٱلَّذِينَ ٱسۡتُضۡعِفُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَنَجۡعَلَهُمۡ أَئِمَّةً وَنَجۡعَلَهُمُ ٱلۡوَٰرِثِينَ ۝٥ وَنُمَكِّنَ لَهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَنُرِيَ فِرۡعَوۡنَ وَهَٰمَٰنَ وَجُنُودَهُمَا مِنۡهُم مَّا كَانُواْ يَحۡذَرُونَ ۝٦

القصص: ٥-٦

او غواړو پر هغو پېرزوينه وكړو چي په زمكي كي ئې د بې وزلى لټه كېږي او پېشوايان ئې كړو او (د ټولو شتمنيو) وارثان ئې كړو او پر زمكي كي تمكين ورپه برخه كړو او له دوى ځني فرعون، هامان او لښكرو ته ئې هغه څه وښيو چي ترې وېرېدل.

يعني دا د الله تعالى نه بدلېدونكى سنت دئ چي بې وزلي ولسونه به له اسارت او محكوميت ژغوري، له دوى به د لويو لويو مستكبرو طاقتونو د

پرځولو او نسکورولو لپاره کار اخلي، تر ټولو د ستر مغرور ځواك د نسکورولو لپاره به د نړۍ تر ټولو ضعيف او مستضعف قوم انتخابوي، فرعون به د خپلو غلامانو (بني اسرائيلو) په لاس له منځه وړي. الله تعالی به پرهغو کسانو احسان کوي چې په زمکي کي ضعيف شمېرل کېږي، د ضعف او ناتوانۍ لپاره ئې هڅه کېږي، استکباري نظامونو ځپلي، الله تعالی غواړي د داسي مظلومانو په لاس دا مغرور او مستبد ځواکونه نسکور کړي، دوی ته د نورو قومونو د قيادت او مشرۍ افتخار ورپه برخه کړي، نور ولسونه هم په دوی پسي اقتداء وکړي، د زمکو او شتمنيو وارثان ئې کړي، هغه درې طبقې چي په سياسي، مذهبي او اقتصادي لحاظ پرخلکو حکومت کوي، د دوی هر څه دغو مظلومانو ته په ميراث ورکړي، په زمکه کي اقتدار او تمکين دوی ته وسپاري، واك او صلاحيت دوی ته انتقال کړي، هغه ضعيف او بې وزلی ولس د دوی ځای ناستی کړي چي په وېري او خوف کي ئې ژوند کاوو، حکومتونو د دوی د وېرولو او ضعيفولو هڅي کولې، د الله تعالی سنت داسي دئ چي لومړی له دغو بې وزلو او مستضعفينو په فکري او اخلاقي لحاظ امامان جوړ کړي، هاماني ډله د خلکو د فکري او مذهبي قيادت له مقامه خلع کړي او دا قيادت مستضعفينو ته وسپاري، فرعونيان د ولس له سياسي او اجتماعي قيادت عزل کړي او دا قيادت بې وزلو ته وسپاري او په پای کي د قارون د ډلي شتمنۍ دوی ته په ميراث ورکړي. فرعون، هامان او لښکري ئې چي له څه وېرېدل او تل ئې حذر ترې کاوو، رنګ رنګ تدابير ئې نيول چي دا بې وزلي راويښ نه شي، يو بل ته لاس ورنه کړي، د نظام په ضد پاڅون ونه کړي، الله تعالی غواړي چي دوی ته همدا وروښيي، دوی له دې وېرېدل چي بې وزلي او مظلومان قوت ونه مومي، قيام ونه کړي او د خپل حق د لاس ته راوړلو لپاره د واکمنانو په خلاف راولاړ نه شي او د همدې لپاره ئې په استضعاف او ناتوانۍ کي ساتل، خو د الله تعالی سنت دا دئ چي پر مظلومانو او مستضعفانو به پېرزوينه او احسان کوي او فرعونيانو ته به هرو مرو هغه څه ښيي چي ترې وېرېدل.

په بل ځای کي راغلي:

مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡعِزَّةَ فَلِلَّهِ ٱلۡعِزَّةُ جَمِيعًاۚ إِلَيۡهِ يَصۡعَدُ ٱلۡكَلِمُ ٱلطَّيِّبُ

وَٱلۡعَمَلُ ٱلصَّٰلِحُ يَرۡفَعُهُۥۚ وَٱلَّذِينَ يَمۡكُرُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ لَهُمۡ عَذَابٞ شَدِيدٞۖ وَمَكۡرُ أُوْلَٰٓئِكَ هُوَ يَبُورُ ۝١٠ فاطر:١٠

څوك چي عزت غواړي نو (پوه دي شي چي) عزت ټول له الله سره دئ، د ده لوري ته پاكه وينا بر درومي او نېك عمل ته لوړوالی وركوي، او هغه چي بدي كړني د تدبير په توګه كاروي سخت عذاب ئې په برخه دئ، او د دوی مكر شنډېدونكی دئ.

په دې مبارك آيت كي ويل شوي: څوك چي عزت غواړي بايد متوجه وي چي عزت يوازي د الله تعالی په خوا كي موندلی شي، په بل ځای كي عزت نشي ترلاسه كولی، د عزت وركړه د ده له لوري وي، دا ځكه چي عزت په بشپړه توګه له الله تعالی سره دئ. د عزت اصلي اسباب دوه دي: پاكه وينا او صالح عمل، يوازي په دې سره انسان كولی شي د عزت لوړو څوكو ته ورسېږي، دا ځكه چي پاكه وينا د الله تعالی په لوري لوړه درومي او نېك عمل ته لوړوالی وركوي، نو رفعت، لوړوالی او عزت يوازي له دغي لاري ترلاسه كېدی شي، څوك چي غواړي له نورو لارو عزت ترلاسه كړي، بدي كړني او ناروا تګلاري د تدبير په توګه كاروي چي له دې لاري عزت ته ورسېږي هغه دي پوه وي چي د عزت پر ځای به ئې شديد الهي عذاب په برخه شي او تدبيرونه به ئې شنډ او بې حاصله شي.

په دې سره هغو وګړو ته لارښوونه شوې چي د عزت په لټه كي په غلطو لارو درومي، دوی ته ويل شوي: تاسو عزت ته د رسېدو په موخه داسي لاري غوره كړې چي هيڅكله په عزت نه منتهي كېږي، څه چي تاسو له الله تعالی لري كوي له عزت او سرلوړی مو هم محروموي، د الله تعالی په لوري تلو سره په حقيقت كي د عزت او شرف په لوري درومئ. يعني له الله تعالی د بخښني په غوښتلو او د الله په لوري رجوع سره به نه يوازي د آسمان او زمكي د بركتونو دروازې ستاسو پر مخ پرانيستی شي، الله تعالی به ستاسو اموال او اولاد درزيات كړي او ستاسو ممد به ئې وګرځوي، بلكي عزت او سر لوړی ته به ورسېږئ. نو تاسو ولي د هغه عزت او وقار هيله

نه کوئ چې اصلي مالك ئې الله تعالى دئ او پرېکړه ئې د ده له لوري کېږي؟!! ولي له غير الهي لارو عزت ته د رسېدو هيله او هڅه کوئ؟ !

مالك الملك خدای چې عزت او ذلت په بشپړه توگه د ده په واك کي دئ؛ نېکي او غوري وينا ته چې د سالمي عقيدې مظهر وي دا توان او ځواك بخښي چي لوړه لاړه شي، رفعت او لوړوالی ئې په برخه شي، او د الله تعالى په وړاندي د مقبوليت مقام ترلاسه کړي، او صالح عمل ته رفعت او لوړوالی ورکوي، نو د عزت او عظمت عوامل غوره وينا، سالمه عقيده او صالح عمل دي. يعني په هري منازعې او مسابقې کي به هغه لوری بريا او برلاسي ترلاسه کوي چي د عقيدې او عمل له پلوه پر خپل حريف او رقيب برلاسی شي. د هري نښتي او جگړي نتائج تر دې وړاندي چي په جنگي ځواك او وسائلو او د ښکېلو لوريو په عدد او عدة پوري تړلي وي د دواړو لوريو په فکري او اخلاقي غوره والي پوري تړلي دي، هغه چي د (ايمان) او (صالح عمل) له کرښي منحرف شي او د بې ايمانی او ناروا تدبيرونو او حيلو لار غوره کړي او سيئات او ناروا کړني د تدبير په توگه کاروي، په دې هيله چي له دې لاري به عزت ته ورسېږي بايد پوه شي چي دا تگلاره او کړنلاره به ئې له شديد الهي عذاب سره مخامخ کړي او ناروا تدابير به ئې شنډ او بې حاصله او بې نتيجې شي، قرآن کريم په دې اړه چي عزت يوازي او يوازي د ايمان په خط کي ترلاسه کېدی شي فرمايي:

وَلِلَّهِ ٱلۡعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِۦ وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ وَلَٰكِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ لَا يَعۡلَمُونَ **منافقين: ٨**

او عزت د الله او د هغه د رسول او د مؤمنانو دئ خو منافقين نه پوهېږي.

قرآن وايي: د مؤمنانو د بريا اساسي عامل دا دئ چي دوی د حق متابعت کوي او کافران له دې کبله له سپېره برخليك سره مخامخ کېږي او هڅي ئې شنډېږي چي د باطل متابعت کوي، او دا د باطل طبيعي او حتمي پايله ده چي له منځه ځي، لکه چي فرمايي:

وَقُلْ جَآءَ ٱلْحَقُّ وَزَهَقَ ٱلْبَٰطِلُ ۚ إِنَّ ٱلْبَٰطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾

الاسراء: ٨١

او ووايه: حق راغی او باطل پوپنا شو، يقيناً چي باطل محو کېدونکی دئ.

په بل ځای کي فرمايي:

... وَيَمْحُ ٱللَّهُ ٱلْبَٰطِلَ وَيُحِقُّ ٱلْحَقَّ بِكَلِمَٰتِهِۦٓ ۚ ...

الشوری: ٢٤

... او الله باطل محو کوي او حق په خپلو کلماتو سره محقق کوي ...

د باطلپالو پايله داسي ګڼي:

... وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْبَٰطِلِ وَكَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ

 العنكبوت: ٥٢

او هغه چي پر باطل ئې ايمان راوړی او د الله په اړه ئې کفر کړی همدا دوی زيانمن دي.

په بل ځای کي د باطل سستي او بې ثباتي او د باطلپالو بې وسي او کمزوري د يوه ښکلي مثال په ترڅ کي داسي انځوروي:

مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ ٱلْعَنكَبُوتِ ٱتَّخَذَتْ بَيْتًا ۖ وَإِنَّ أَوْهَنَ ٱلْبُيُوتِ لَبَيْتُ ٱلْعَنكَبُوتِ ۖ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

العنکبوت: ٤١

د هغو خلکو چي له الله پرته نور مرستندويان نيسي مثال د هغي غڼې په څېر دئ چي ځان ته ئې کور ونيو، دا په داسي حال کي چي تر ټولو سست کور د غڼې کور دئ، کاش پوهېدی.

د دې مبارك آيت لارښووني دا دي:

- **دلته هغه څوك له غنې سره تشبيه شوی چي له الله تعالی پرته بل څه ته پناه وړي، د فرعون، قارون او هامان او د ګڼ شمېر نورو ځواكمنو قومونو د بدو پايلو له يادولو وروسته دا خبره كوي، دوی پر خپل زور، ځواك او ډېرښت مغرور شوي وو، نه پوهېدل چي دا ډېره كمزورې متكاء ده، داسي لكه د غنې ځاله، د الله له عذابه او د حق په وړاندي له حتمي ماتي ئې نشي ژغورلی، تاريخ ته رجوع وكړئ او وګورئ چي د دوی او د دوی د زور، ځواك او ډېرښت پايله څه وه!!**
- **څوك چي له الله تعالی پرته بل څه او بل چا ته پناه يوسي، پر هغه تكيه او اعتماد وكړي او د هغه تر حمايت او ولايت لاندي ځان خوندي او مصئون وګڼي؛ د بې وسی او كمزوری له پلوه وړې غنې ته ورته دئ، پناه ځی ئې د غنې سستي ځالي ته او تدبير ئې د همدې كمزورې حشرې تدبير ته ورته.**
- **كه دغو خلكو خپل رب پېژندلی، د طبيعت په حقيقت پوهېدلی، د خپل ځان په اړه ئې علم درلودلی نو هيڅكله به ئې له الله تعالی پرته بل څه ته پناه نه وه وړې او پر كمزورې متكأ تكيه كولو سره به ئې ځان نه وو سپك او ذليل كړی.**

قرآن د هغو باطل پالو چي له حق او حقپالو سره ئې دښمنی ته ملا تړلې برخليك داسي بولي:

كَذَّبَتۡ قَبۡلَهُمۡ قَوۡمُ نُوحٖ وَٱلۡأَحۡزَابُ مِنۢ بَعۡدِهِمۡۖ وَهَمَّتۡ كُلُّ أُمَّةِۭ بِرَسُولِهِمۡ لِيَأۡخُذُوهُۖ وَجَٰدَلُواْ بِٱلۡبَٰطِلِ لِيُدۡحِضُواْ بِهِ ٱلۡحَقَّ فَأَخَذۡتُهُمۡۖ فَكَيۡفَ كَانَ عِقَابِ ۝٥ **غافر:٥**

تر دوی وړاندي د نوح قوم او تر دوی وروسته ډلو دروغ ګڼلي، او هري ډلي هوډ كړی چي خپل پيغمبر ونيسي او د باطل په مټ ئې په دې موخه مجادله كړې چي حق پرې محو كړي، چي له كبله ئې موږ ونيول، نو (وګوره چي) زما تعذيب څنګه وو!!

د باطل محتوم برخليك هلاکت، سپکاوی او له شديد الهي عقاب او عذاب سره مخامخېدا ده، ممکنه نه ده چې باطل له دوام او ثبات برخمن شي، دا عالم پر باطلو بنستونو نه دئ ودرېدلی، داسې چې باطل په خپلې غېږ کې ومني او وساتي او دوام ئې تضمين کړي، په ټول عالم کې د باطل د حمايې لپاره هيڅ مجال نه موندل کېږي، الله تعالی فرمايي:

وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَآءَ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَٰطِلًا ۚ ذَٰلِكَ ظَنُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنَ ٱلنَّارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ نَجْعَلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ كَٱلْمُفْسِدِينَ فِى ٱلْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ ٱلْمُتَّقِينَ كَٱلْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾

ص: ٢٧-٢٨

او موږ آسمان او زمکه او څه چې په دوی کې دي خوشې او بېهوده نه دي پيدا کړي، دا هسې د هغو کسانو گمان دئ چې کافران شوي، نو دغو کافرانو ته د اور لويه کنده ده. آيا هغه چې ايمان ئې راوړی او نېك عملونه ئې کړي په زمکې کې د فساد کوونکو په څېر کړو، آيا متقين به د فاجرانو په څېر کړو؟!!

خو د مؤمنانو د بريا او برلاسي رمز او د نېکانو د صلاح او فلاح دليل او د ټولو هغو افتخاراتو عامل چې د دوی په برخه کېږي؛ د حق په متابعت او پلوي کې مضمر دئ. حق غالب او برلاسی دئ، الله تعالی له حق دفاع کوي، په هرې نښتي او تصادم کې چې د حق او باطل تر منځ رامنځته کېږي حتمي غلبه او وروستۍ بريا د حق ده، که څه هم د حق سنگر ضعيف او ظاهر ئې ناتوان او کمزوری برېښي او د باطل سنگر ځواکمن او مضبوط او ظاهر ئې مستحکم او هيبتناك برېښي، دا ځکه چې د دې عالم په پراخې لمنې او غېږ کې د باطل ممد ځواك نشته، دلته هرڅه سم او په حق بنسټ پيدا شوي، يوازې حق کولی شي رشد وکړي او بقاء او دوام ئې په برخه شي، قرآن په دې اړه فرمايي:

خَلَقَ ٱللَّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾ العنكبوت:٤٤

الله آسمانونه او زمکه په حق او سمه توگه پیدا کړي، یقیناً چي په دې کي د مؤمنانو لپاره څرگنده نښه ده.

دا مبارك آیت موږ ته وایي:

- **الله تعالی آسمانونه او زمکه په حق او سمه توگه پیدا کړي، دلته د باطل لپاره مجال، د پښو ځای، متکاء او مستمسك نشته، په آسمانونو او زمکي کي داسي څه نه موندل کېږي چي د باطل او باطلپالو مرسته وکړي.**
- **یقیناً چي په دې کي د مؤمنانو لپاره څرگنده نښه ده، هغوی باید پوه شي چي الله تعالی او د آسمانونو او زمکي هر څه د دوی تأیید او ملاتړ کوي او د دوی مخالفین د الله تعالی او د آسمانونو او زمکي د هر څه له تأیید او ملاتړ محروم دي.**

همداراز فرمایي:

... وَيُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُحِقَّ ٱلْحَقَّ بِكَلِمَٰتِهِۦ وَيَقْطَعَ دَابِرَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٧﴾ لِيُحِقَّ ٱلْحَقَّ وَيُبْطِلَ ٱلْبَٰطِلَ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٨﴾

الانفال:٨ ـ٧

... او الله غواړي په خپل حکم سره حق محقق کړي او د کافرانو جرړي پرې کړي. تر څو حق محقق کړي او باطل محو کړي، که څه هم مجرمین ترې کرکه لري.

همداراز د حق دین د حتمي غلبې او بریا په اړه فرمایي:

هُوَ ٱلَّذِيٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾

الصف: ۹
دی هغه ذات دئ چي خپل پیغمبر ئې له هدایت او حق دین سره لېږلی چي پر ټولو دینونو ئې غالب کړي که څه هم مشرکان (ترې) کرکه ولري.
دا آیت موږ ته وايي: د پیغمبر علیه السلام په لاس لېږل شوی لارښود حقیقي دین نه له نورو ادیانو سره د روغې جوړې لپاره راغلی او نه د دې لپاره چي دنیا له نورو ادیانو سره ووېشي، چي په یوه برخه ئې دا دین حاکم وي او په نورو برخو کي نور ادیان، د دې لپاره هم نه دئ راغلی چي د انسان ژوند له نورو ادیانو سره ووېشي چي د ژوند په ځینو اړخونو دا دین حاکم وي او په نورو ابعادو کي ئې نور ادیان، بلکي دا دین راغلی چي پر ټولو نورو ادیانو غالب شي، که څه هم مشرك عناصر له دې کرکه ولري، مشرك عناصر یا هغه دي چي ادیان سره خلطوي، څه برخه له یوه دین اخلي او څه له بل، اهداف په دین کي لټوي خو تګلاره په خپله خوښه او د خپل ذهن او تصور مطابق ټاکي، او یا هغه چي په الوهیت او ربوبیت کي له الله جل شأنه سره بل څوك شریکوي، که څه هم دا مشرکین له دې کرکه لري چي د الله دین دي پر ټولو ادیانو غالب شي، پر ټولي نړۍ او د ژوند پر ټولو برخو دي یوازي دا دین حاکم وي، خو د الله جل شأنه فیصله دا ده چي دا دین به په ټوله زمکه او په ټولو ادیانو غالبوي. یعني الله تعالی په دې خبري شهادت ورکوي چي د خپل پیغمبر په لاس لېږلی دین ئې د غلبې او حاکمیت لپاره لېږلی، نه له نورو ادیانو سره د روغې جوړې لپاره. څوك چي د دین په اړه له دې پرته بله خبره کوي، دروغ وايي او حقیقت مسخ کوي.
لکه چي ومو لیدل د دې سورې په لومړیو دریو آیتونو کي د جګړې عوامل، هغه لوری چي د جګړې د پیل باعث دئ، همغه چي د دعوت په وړاندي مانع کېږي او د نښتي او تصادم اسباب رامنځته کوي، د کفري ځواکونو د هڅو د ابطال او اضلال علل، د مؤمنانو د برلاسي او بریا دلائل، د هري نښتي او تصادم د پایلو ټاکونکي عوامل، د ماتي او بریا لاملونه په ایجاز او اختصار سره تشریح شوي، وروسته د جنګ اصلي هدف او د جنګ په دوران کي د مؤمنو جنګیالیو اساسي مسئولیتونه او دندي زموږ په وړاندي ږدي.

فَإِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَضَرۡبَ ٱلرِّقَابِ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَثۡخَنتُمُوهُمۡ فَشُدُّواْ
ٱلۡوَثَاقَ فَإِمَّا مَنَّۢا بَعۡدُ وَإِمَّا فِدَآءً حَتَّىٰ تَضَعَ ٱلۡحَرۡبُ أَوۡزَارَهَاۚ ذَٰلِكَ وَلَوۡ
يَشَآءُ ٱللَّهُ لَٱنتَصَرَ مِنۡهُمۡ وَلَٰكِن لِّيَبۡلُوَاْ بَعۡضَكُم بِبَعۡضٖۗ وَٱلَّذِينَ قُتِلُواْ
فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعۡمَٰلَهُمۡ ﴿٤﴾ سَيَهۡدِيهِمۡ وَيُصۡلِحُ بَالَهُمۡ ﴿٥﴾
وَيُدۡخِلُهُمُ ٱلۡجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمۡ ﴿٦﴾

٤- نو کله چې له کافرانو سره مخامخ شئ نو د غاړو وهل دي (دنده مو)، تر هغه چې ښه ئې ووژنئ، بيا (ئې د ترلو لپاره) بندونه کلك کړئ، بيا يا احسان پرې کول دي او يا فديه (واخلئ)، تر هغه چې جګړه خپل اوزار کېږدي، همداسې ده او که الله وغواړي نو حتماً به لدوی انتقام واخلي خو د دې لپاره چې ستاسو ځيني په ځينو نورو سره وآزمويي، او هغه چې د الله په لار کې وژل شوي نو هيڅکله به د دوی عملونه ضائع نه کړي، ٥- حتماً به ئې هدايت کړي او حالت به ئې غوره او سم کړي، ٦- او هغه جنت ته به ئې ننباسي چې دوی ته ئې معرفي کړی.

<u>(٤-٦)- په دې مبارکو آيتونو کې هغه اساسي او مهم مطالب ځيرل شوي چې</u> د اسلام په جنګي تګلارې کې ټاکونکې لارښوونې ګڼل کيږي، په دې توګه:

- **کله چې مؤمنان له کافرانو سره په کومې جګړې کې مخامخ شي نو د دوی لومړی او اساسي دنده دا ده چې خپله ټوله توجه د دښمن ځپلو ته واړوي، تر هغه چې ښه ئې ووژني او له پښو ئې وغورځوي، د دښمن له ماتولو وروسته دې بې وسلې شوي او نيول شوي جنګيالي د جنګي اسيرانو په توګه ونيسي، د دوی د ترلو لپاره دې مضبوط بندونه او بشپړ احتياط وکاروي، بيا دي يا له دې اسيرانو سره احسان وکړي او له کومې معاوضې او بدلې پرته دې دوی آزاد کړي او يا دې د فديې په بدل کې دوی خوشې**

کړي.

• دا لړی باید تر هغه دوام وکړي چي جګړه خپل اوزار او جګړه ماران خپله وسله پر زمکه کېږدي او د جګړي امکانات پای ته ورسېږي.

هو؛ هغه چي د الله د لاري خنډ شي، د مؤمنانو په ضد د دې لپاره خپلي توري له تېکو راباسي او پر دوی برید کوي چي له الله تعالی پرته بل چا ته سر نه ټیټوي، له حق او عدالت دفاع کوي، ظالم ته وايي له ظلم لاس واخله، مظلوم ته وايي ظلم ته مه تسلیمېږه، کله چي له داسي مغرورو ځواکونو سره مخامخ شئ نو ستاسو دنده دا ده چي کبرجن سرونه ئې پرې کړئ، غرور ئې مات کړئ او له پښو ئې وغورځوئ، قرآن په دې اړه فرمايي:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ زَحۡفٗا فَلَا تُوَلُّوهُمُ ٱلۡأَدۡبَارَ ﴿١٥﴾ وَمَن يُوَلِّهِمۡ يَوۡمَئِذٖ دُبُرَهُۥٓ إِلَّا مُتَحَرِّفٗا لِّقِتَالٍ أَوۡ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٖ فَقَدۡ بَآءَ بِغَضَبٖ مِّنَ ٱللَّهِ وَمَأۡوَىٰهُ جَهَنَّمُۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ

الانفال: ١٥ـ ١٦

اې مؤمنانو**!** کله چي د کافرانو له کوم لښکر سره (په جګړي کي) مخامخ شئ، نو شا مه وراړوئ. او څوك چي په دې ورځ شا ورواړوي، مګر د جنګ په موخه لوری بدلوونکی او له بلي ډلي سره یو ځای کېدونکی، نو یقیناً چي په الهي عذاب اخته شو او ځای ئې دوزخ دئ، او څومره بد دئ دا د ورتلو ځای.

په دې مبارك آیت کي له دښمن سره د مخامخېدو په اړه څو مهمي لارښووني شوې:

• که د دښمن د جنګیالیو له ډلي سره مخامخ شوئ، د تېښتي تکل به نه کوئ او دښمن ته به شا نه وراړوئ.

• د ضرورت او مجبوریت په حالت کي شا ته تګ او سنګر پرېښودل په دوو صورتونو کي جائز دي: ۱- د جګړي په ډګر کي له یوه سنګر بل سنګر

ته تگ، له بل لوري پر دښمن برید، نه د تېښتي په نیت بلکي له بل لوري پر دښمن د برید په نیت، ۲- د مجاهدینو له بلي ډلي سره د یو ځای کېدو په موخه، له هغوی سره د مرستي په نیت یا په زیات شمېر سره پر دښمن د برید په قصد.

- **ځوك چي له دغو دوو صورتونو پرته په بل نیت او موخه سنگر پرېږدي او دښمن ته شا کړي سزا ئې د الله تعالی غضب او د دوزخ اور دئ، یعني دا شا ته تگ او تېښته ئې په حقیقت کي د الله تعالی د غضب او د دوزخ په لوري تېښته ده، څومره بد لوري ته خوځېدلی!!**

په بل ځای کي فرمایي:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا لَقِيتُمۡ فِئَةً فَٱثۡبُتُواْ وَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ﴿٤٥﴾ وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَا تَنَٰزَعُواْ فَتَفۡشَلُواْ وَتَذۡهَبَ رِيحُكُمۡۖ وَٱصۡبِرُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٤٦﴾ وَلَا تَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ خَرَجُواْ مِن دِيَٰرِهِم بَطَرًا وَرِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۚ وَٱللَّهُ بِمَا يَعۡمَلُونَ مُحِيطٞ ﴿٤٧﴾

الانفال: ٤٥- ٤٧

اې مؤمنانو**!** کله چي له کومي ډلي سره (په جگړي کي) مخامخ شئ نو ټینگ شئ او الله ډېر یاد کړئ چي بریالي شئ. او د الله او د ده د رسول اطاعت وکړئ او خپلمنځي لانجه مه کوئ، که نه نو بې زړه به شئ او پرتم او شوکت به مو له منځه ولاړ شي، او صبر وکړئ چي یقیناً الله له صابرانو سره دئ. او د هغو په څېر مه کېږئ چي له خپلو کورونو په کبر او خلکو ته د ځان ښودني لپاره راووتل، او د الله له لاري مخنیوی کوي، په داسي حال کي چي الله په هغه څه چي دوی ئې کوي محیط دئ.

د دې مبارکو آیتونو په اړه څو خبري په پام کي ولرئ:

- **قرآن عظيم الشأن په جګړې کې د برې دوه ډوله عوامل بيان کړي: ١- د برې فکري او معنوي عوامل. ٢- جنګی قوت او حربي وسائل.**
- **دلته فرمايي چې د حق له دښمنانو سره په جګړې کې د مخامخ کېدو په وخت کې بايد:**

١. ثبات ولرئ.
٢. الله جل جلاله زيات ياد کړئ.
٣. ترڅو برلاسي او بريالي شئ.
٤. د الله او د ده د رسول اطاعت وکړئ.
٥. له خپلمنځي نزاع او اختلاف ځان وساتئ، که نه نو بې زړه به شئ او پرتم او شوکت به مو له منځه ولاړ شي.
٦. او صبر وکړئ چې يقيناً الله له صابرانو سره دئ.

- **وروسته به وګورئ چې د جنګی قوت او حربي وسائلو په اړه مسلمانانو ته داسي امر کوي: وَ أَعِدُّوا لَهُم مَّا استَطعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَ مِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ ... الانفال: ٦٠ : او دوی ته څومره چې توانېدی شئ قوت او تړلي آسونه برابر کړئ.**

د قرآن له نظره په جګړې کې د بريا اصلي عوامل دا دي: د جګړې په ميدان کې ثبات، له جنګ د راولاړو شوو ستونزو په وړاندې صبر، د وحدت او نظم ساتنه، اطاعت، له تحمل کار اخيستل، تفقه او پوهه، د عقيدې او هدف لوړوالی، له کبر، لويي او ځان ښودنې ډډه او د الله جل شأنه ډېرډېر يادول.

خو وايي: د جګړې هر لوری چې وتوانېدو له معنوي لحاظه په خپل حريف برلاسی شي، که څه هم د جنګي قوت او حربي وسائلو له خوا د هغه په پرتله ډېر کمزوری او ناتوانه وي او د دوی ترمنځ تناسب يو پر لس وي، وروستی بری به د هماغه طرف په برخه وي.

يعنی په جګړې کې د دښمن د شمېر او وسائلو زياتوالی بايد په تاسو کې وېره راولاړه نکړي او د خپل بري په هکله مو شکمن نکړي. که تاسو له معنوي اړخه پر دښمن خپل لوړوالی وساتو، که څه هم د هغه شمېر ستاسو په پرتله لس ځله زيات وي، آخري فتح به ستاسو وي.

د الله جل جلاله ذکر او لمونځ په تا او ستا د سنګر په ملګرو کې د بري معنوي لاملونه برابروي، صبر او ثبات مو په برخه کېږي، د دښمن له قوت

وېره او د مرګ خوف مو له زړه لرې کېږي، د الله جل جلاله غیبي مرستو ته مو هیله او امید زیاتېږي او بالآخره هغه ذات چې د عالم د چارو واګې ئې په اختیار کې دي او د ماتې او برې فیصله کوي، هغه به خپل نصرت او تأیید ستا په برخه کوي او پر دښمن به برى درکوي.

له هغه وروسته چې دښمن ته مو ماته ورکړه، د هغه صفوف مو متلاشي کړل او د جنګ د دوام توان ئې له لاسه ورکړ، بیا د جنګي اسیرانو نیولو ته مخه کړئ، د دښمن د هغو جنګیالیو نیولو ته توجه وکړئ چې د جګړې په میدان کې په لاس درځي، له دې وروسته دا ستاسو رأیې او خوښې ته پرېښودل شوې چې احسان ورسره کوئ او له کومې معاوضې پرته ئې آزادول د اسلام په ګټه ګڼئ او یا ئې د فدیې په بدل کې خوشې کوئ، خو باید پوه وئ چې ستاسو لومړی وجیبه (ضرب الرقاب: د غاړو وهل) ده او دوهمه د اسیرانو نیول.

د بدر په لومړۍ جګړې کې دا لارښوونه او جنګي قاعده او ضابطه مراعات نه شوه، الله تعالى دا له عتاب ډك آیت نازل کړ:

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُۥٓ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ تُرِيدُونَ عَرَضَ ٱلدُّنْيَا وَٱللَّهُ يُرِيدُ ٱلْـَٔاخِرَةَ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ لَّوْلَا كِتَـٰبٌ مِّنَ ٱللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَآ أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾

الانفال: ٦٧-٦٨

هیڅ پیغمبر ته نه ښایي چې اسیران ئې وي، تر هغه چې په زمکې کې مضبوط شي (د دښمن په وژلو سره)، (تاسو) د دنیوي ژوند متاع غواړئ او الله آخرت (درته) غواړي او الله باحکمته عزتمن دئ. که هغه الهي لیکلى حکم نه وى چې مخکې تېر شوى نو حتماً به د هغه څه په وجه په ستر عذاب اخته شوي وئ چې ترلاسه مو کړ.

د اسیرانو په اړه دا لارښوونه چې یا احسان ورسره وکړئ او یا ئې د فدیې په بدل کې آزاد کړئ، په احسان کې څلور شیان شامل دي:

- **د اسارت په دوران کي له دوی سره ښه چلن او نېکه معامله.**
- **د وژلو یا دائمي قید او بند پر ځای مسلمانانو ته د دوی سپارل چي د برخليك تر ټاكلو پوري د مريي په توگه وساتل شي.**
- **د ذميانو په ډله کي ونيول شي او د جزيې په ورکولو وگمارل شي.**
- **له کومي معاوضې پرته آزاد شي.**

او د فديې معامله درې صورتونه لري:

- **د مالي معاوضې په بدل كي خوشي شي.**
- **د ټاكلي خدمت په بدل كي آزاد شي.**
- **له خپلو هغو جنگي اسيرانو سره تبادله شي چي د دښمن په اسارت كي دي.**

د (احسان) او (فديې) له حكم داسي معلومېږي چي ښايي د اسيرانو وژل به په هيڅ صورت كي جائز نه وي، خو دې ته په پام سره چي نه دلته او په دې آيت كي او نه د قرآن په بل آيت كي د دوی د نه وژلو په اړه صريح حكم نه دئ راغلی، نو ځكه رسول اللهﷺ د دوی په اړه الهي مشيت او د حكم منشأ داسي گڼلې او پر هغه ئې عمل كړی چي كه د مسلمانانو اولي الامر د خاصو وجوهاتو له كبله د ځينو اسيرانو وژل ضروري وگڼي دا كار كولی شي، خو دا جواز په يوې عامي قاعدې كي د استثناء بڼه لري چي يوازي د ضرورت په صورت كي عمل پرې كېدی شي، لكه چي رسول اللهﷺ د بدر د جگړي له ۷۰ اسيرانو يوازي عقبه بن ابی معيط او نضر بن الحارث او د احد د جگړي له اسيرانو يوازي ابوعزه شاعر په قتل محكوم كړل، جمهور فقهاء په دې رأيه دي چي د اسلامی حكومت اولي الامر د ضرورت په صورت كي كولی شي ډېر مضر اسير په قتل محكوم كړي، البته دا يوازي د اولي الامر صلاحيت دئ نه دا چي هر سپاهي په هري گوښې كي د اسير په وژلو لاس پوري كړي!! خو كه كوم اسير دا هڅه كوله چي وتښتي يا په كوم بل شرارت لاس پوري كړي، هر څوك چي له داسي حالت سره مخامخ شي كولی شي د اسير په اړه مناسب اقدام وكړي، كه څه هم دا اقدام د اسير په وژل كېدو منتج شي.

دا آيت موږ ته لارښوونه كوي چي د مؤمنانو د جنگ موخه او هدف بايد د جنگ پای ته رسول وي، مؤمن مجاهدين يوازي د دې لپاره په وسله وال

جهاد لاس پوري کوي چي د جنگ تغر د تل لپاره ټول شي، د امن او امان حالت او د صلح او سلم فضاء تأمين شي، او د هر ډول وسله وال تېري او تجاوز امکانات له منځه ولاړ شي، اسلامي جهاد نه د نورو هېوادونو د نيولو لپاره دئ، نه د يوه ملت غلبه او برلاسی پر بل ملت، نه کوم بې هدفه جنگ دئ چي پر نورو د خپلي نظامي برلاسي تحميلولو او د دوی پر زېرمو د تسلط لپاره وي، او نه د زور ځواك کارولو له لاري پر خلکو د يوې نظريې او عقيدې او يوه نظام تحميلولو لپاره، جهاد يو سپېڅلی جنگ دئ؛ د ناروا او ظالمانه جنگ په ضد او د عدل او امن د اقامې په موخه، چي درې صورتونه لري:

١- کله چي د اسلامي دعوت په وړاندي موانع ايجاد شي او دښمن وسلې ته لاس کړي او جگړه پيل کړي او مسلمانان دې ته اړ شي چي په وسله وال مقاومت لاس پوري کړي، په دې صورت کي اسلام مؤمنانو ته لارښوونه او امر کوي چي وسلې ته لاس کړي او تر هغه د دښمن په ضد وجنگېږي او وسله پر زمکه کښېنږدي چي جگړه پای ته ورسېږي (حتىتضع الحرب اوزارها)، د جگړي گواښ او احتمال منتفی شي او د تجاوز او تېري وېره له منځه ولاړه شي.

٢- دا جهاد بايد د دعوت په وړاندي گواښونه او خنډونه له منځه يوسي، نړدې شاوخوا کي د فتنې او شر ځواکونه وځپي، د دين د اقامې شرائط برابر کړي او خلکو ته د امن داسي فضاء برابره کړي چي له خوف او وېري پرته د خپل رب عبادت وکړی شي.

قرآن په دې اړه فرمايي:

وَقَـٰتِلُوهُمۡ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتۡنَةٞ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ لِلَّهِۖ فَإِنِ ٱنتَهَوۡاْ فَلَا عُدۡوَٰنَ إِلَّا عَلَى ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٩٣﴾

بقره: ١٩٣

او تر هغه له دوی سره وجنگېږئ چي فتنه نه وي پاتې او دين د الله لپاره وي، که ئې ډډه وکړه نو تېری به له ظالمانو پرته په بل چا نه وي.

۳ ـ د نهضت د نضج او پوخوالي او پراخوالي په مرحله کي بايد نړۍ وال اهداف غوره شي، په هر ځای کي بايد د شر او فساد له ځواکونو سره مقابله وشي، د انساني کورنۍ او ټولني ټول غړي بايد له ظلم او تېري، اسارت او غلامۍ، او د دروغجنو معبودانو له عبادت او د ديکتاتورانو له منګولو وژغورل شي، په دې تاريخي مرحله کي بايد د دې دعوت اهداف نړۍ شمول شي، ټول انسانان پرته له کوم قومي او ملي محدوديت او د نړۍ په ټولو برخو کي د الهي دين اقامه په پام کي ونيول شي. قرآن په دې اړه فرمايي:

وَقَٰتِلُوهُمۡ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتۡنَةٞ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ كُلُّهُۥ لِلَّهِۚ فَإِنِ ٱنتَهَوۡاْ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِمَا يَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ﴿٣٩﴾

الانفال:۳۹

او تر هغه ورسره وجنګيږئ چي فتنه پاتي نشي او دين ټول الله لره وي، خو که ئې ډډه وکړه نو يقيناً چي الله د هغه څه ښه ليدونکی دئ چي دوی ئې کوي.

په دې مبارك آيت کي څو مهمي لارښووني شوې:

- **مسلمانان تر هغه د جګړي په دوام مکلف دي چي فتنه په بشپړه توګه پای ته ورسيږي او دين په بشپړه توګه حاکم شي.**
- **دلته (فتنه) د (دين) په مقابل کي ذکر شوې، او دا په ډېر وضاحت او پرېکنده توګه ښيي چي له فتني مراد هغه حالت دئ چي پر ټولني باندي د الله تعالی له دين پرته بل نظام، قانون او دين حکومت کوي.**
- **که کافران له فتني لاس واخلي، د بل نظام، قانون او دين په وړاندي له سر ټيټولو او د الله د دين په وړاندي له مخالفته ډډه وکړي، نو د دوی راتلونکي حالت او عملونو ته به کتل کيږي او د دې له مخي به له دوی سره معامله کيږي.**
- **که د الله له دين بيا سرغړاوی وکړي او بېرته د کفر لوري ته وګرځي نو مؤمنان دي ډاډه وي چي الله تعالی به بيا د دغو کافرانو په خلاف د دوی مرسته کوي. الله تعالی د دوی مولا او مرستندوی دئ، غوره مولا او غوره مرستندوی.**

تر هغه چې د نړۍ په کوم ګوټ کې طاغوت حاکم وي، د الله تعالى له دين پرته بل دين، مذهب او نظام پر خلکو تپل شوى وي، پر مظلومانو ظلم کېږي، مسلمانان د دې حالت د بدلولو، د جابرو حکومتونو د نسکورولو او د انسان له بندګۍ د انسان د آزادولو لپاره پر وسله وال جهاد مکلف دي. قرآن په دې اړه فرمايي:

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَـٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ ٱلرِّجَالِ وَٱلنِّسَآءِ وَٱلْوِلْدَٰنِ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَخْرِجْنَا مِنْ هَـٰذِهِ ٱلْقَرْيَةِ ٱلظَّالِمِ أَهْلُهَا وَٱجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا وَٱجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ نَصِيرًا ﴿٧٥﴾

النساء: ٧٥

او په تاسو څه شوي چې د الله په لار کې او د هغو بې وزلو سړيو، ښځو او ماشومانو د ژغورنې لپاره نه جنګېږئ چې وايي: اې زموږ ربه! له دې کلي چې اهل ئې ظالمان دي موږ وباسه او له خپلې خوا راته کوم پالونکى وټاکه او له خپل لوري راته کوم ملاتړ وټاکه.

دا مبارك آيت په ډېرو قاطع او واضح الفاظو وايي چې د الله په لار کې وسله وال جهاد او د مظلومانو د ژغورنې لپاره له ظالمانو سره جنګېدل يوه داسې الهي فريضه ده چې پرېښودل ئې په هيڅ دليل او هيڅ بهانه نشي توجيه کېدى، کله چې مسلمانان داسې يوې مرحلې ته ورسېږي چې وسلې ته لاس کول او د دښمن په خلاف جنګېدل ضروري وګڼل شي، نو دا کار ورباندې فرض دئ او پرېښودل ئې د يوې الهي فريضې پرېښودل دي او الله تعالى د داسې جهاد له تارکينو هيڅ دليل او بهانه نه مني.

د حق او باطل تر منځ هغه مبارزه چې د عقائدو او افکارو له تصادم پيل او تر وسله والو نښتو مخکې درومي د دې لپاره د يوه الهي سنت په توګه رامنځته کېږي چې الله تعالى غواړي هر لورى په خپلې خپلې تګلارې کې وآزمويي، د خپلې خوښې عمل فرصت ورکړي، او په دې توګه پر هر يوه حجت بشپړ شي، الله تعالى له همدې لارې حقپال او باطلپال سره مخامخ کوي

او د دوی ترمنځ د ښېنتو په ترڅ کې له یوې خوا د نښتې دواړه اصلي لوري آزمويي او له بلې خوا هغه چې لا ئې مشخص درېځ نه دئ غوره کړی او د نښتو پایلو او نتائجو ته منتظر دي، له دې آزموینې، ابتلاء او اتمام حجت وروسته به هر یو له خپل محتوم او ټاکلي برخلیك سره مخامخ کوي. که دا الهي سنت نه وی نو الله تعالی به په خپله له هغو انتقام اخیستو چې د حق دین مخالفت کوي، د الله د لارې خنډ ګرځي او پر مظلومانو تېری کوي. د دې آزموینو څرنګوالی په قرآن کې په تفصیل سره څېړل شوی چې دا دئ ځینې موارد ئې ستاسو مخې ته ږدو:

۱ـ د کافرانو آزموینه

الله تعالی کافران هم له مؤمنانو سره د ښېنتو په ترڅ کې او هم تر دې وړاندې او وروسته له داسې کړاوونو او ستونزو سره مخامخ کوي چې د خپلې تګلارې او کړنلارې بیا کتنې ته ئې اړ کړي، او دې ته ئې متوجه کړي چې د بدمرغیو اصلي عامل ئې هغه غلط باورونه دي چې دوی غوره کړي، ولې د یوې غلطې عقیدې لپاره دا کړاوونه وګالي!!

قرآن د بني اسرائیلو په اړه چې د فرعوني نظام په منګولو کې په بې رحمانه توګه کړېدل، زامن ئې ذبح کېدل او لوڼې ئې د وینځو په توګه ساتل کېدې داسې فرمايي:

وَإِذْ نَجَّيْنَـٰكُم مِّنْ ءَالِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ أَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ ۚ وَفِى ذَٰلِكُم بَلَآءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٤٩﴾

البقره: ٤٩

او هغه وخت درپه یاد کړئ چې له فرعونیانو مو وژغورلئ، په بد عذاب ئې تعذیبولئ، ستاسو زامن ئې ذبح کول او ستاسو لوڼې ئې ژوندۍ پرېښودې او په دې کې تاسو ته ستاسو د رب له لوري لویه آزموینه وه.

په بل ځای کې فرمايي:

وَقَطَّعْنَـٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ أُمَمًا ۖ مِّنْهُمُ ٱلصَّـٰلِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَٰلِكَ ۖ

وَبَلَوۡنَٰهُم بِٱلۡحَسَنَٰتِ وَٱلسَّيِّـَٔاتِ لَعَلَّهُمۡ يَرۡجِعُونَ ﴿١٦٨﴾

الاعراف: ١٦٨

او په زمكې كې مو په ډلو ډلو خواره واره كړل، ځيني ئې صالح دي او ځيني ئې تر دې راټيټ، په ښو او بدو (شيبو) مو وآزمويل چې راوګرځي.

دا آيت ښيي چې بني اسرائيل له پراخ تشتت او تفرق سره مخ شوي، په زمكې كې خواره واره شوي، يوه وړه ډله ئې روغه او سمه او نور ئې پرېوتي او ټيټ، الله تعالى كله په خپلو نعمتونو آزمويلي او كله په نقمتونو، په دې موخه چې پند واخلي او بېرته سمې لارې ته راوګرځي.

او كفري ځواكونو ته د مهلت وركولو او د دوى د موقتي برياوو او برلاسيو د توجيه په اړه فرمايي:

وَلَا يَحۡسَبَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّمَا نُمۡلِي لَهُمۡ خَيۡرٞ لِّأَنفُسِهِمۡۚ إِنَّمَا نُمۡلِي لَهُمۡ لِيَزۡدَادُوٓاْ إِثۡمٗاۖ وَلَهُمۡ عَذَابٞ مُّهِينٞ ﴿١٧٨﴾

آل عمران: ١٧٨

او كافران دې ګمان نه كوي چې زموږ له لورې مهلت وركول ئې په ګټه دئ، موږ خو د دې لپاره دا مهلت وركوو چې د لازياتو ګناهونو مرتكب شي او سپكوونكى عذاب ئې په برخه شي.

ډېرو ته په دې خبرې پوهېدل ګران وي چې الله تعالى د كوم مصلحت له مخې كفري ځواكونو ته مهلت او فرصت وركوي، كله پر مسلمانانو د بريا موقع وركړي، كله د اسلامي هېوادونو د نيولو او د مسلمانانو د ځورولو امكان په لاس وركړي، د دې تر شا كوم الهي حكمت مضمر دئ؟ په دې مبارك آيت كي دغي پوښتني ته ځواب ويل شوى. مه تاسو دا ګمان كوئ چې كفري ځواكونو ته مهلت او فرصت وركول د دوى په ګټه دئ او نه دې دوى په دې اشتباه كي پرېوځي چې دا موقتي برياوې ئې په ګټه دي. الله تعالى غواړي په دې مهلت سره د دوى حقيقت ښه څرګند شي، دا مهلت د دې باعث شي چې دوى په ظلم او فساد كي هغې انتهاء ته ورسېږي چې الله تعالى ئې د دوى د

کاملي تباهۍ لپاره ضروري ګڼي، ترڅو چې یو منحرف او مفسد ولس دغې انتهاء ته نه وي رسېدلی الله تعالی ئې د استئصال او هلاکت وروستۍ پرېکړه نه کوي.

له دې په څرګنده توګه معلومېږي چې د کفر پایله له سپکوونکي الهي عذاب پرته بل څه نشي کېدی، ممکنه نه ده چې کوم کس او کوم ملت دې د کفر په خط کي له سپکاوي سره مخامخ نشي، د ټول غرب او په سر کي ئې د امریکا وضعیت؛ سره له هغه غولوونکي ظاهر او د کاذب تمدن زرق او برق دا دردناك حقیقت او د دې الهي قاطع پرېکړي مصداق زموږ مخي ته ږدي، ښایي دا څرګندونه به کافي وي چې له مخي ئې د غربي هېوادو د وضعیت په اړه قضاوت وکړی شئ، د امریکا د رسمي دولتي معلوماتو له مخي په (۱۹۸۰) میلادي کال کي د امریکا په ۲۱۷ میلیون نفوس کي ۱۳ میلیونه هولناك جنایات ترسره شوي، او دا رقم د وړاندي کال په پرتله ۵۵ سلنه زیاتوالی ښیي، د دغو جنایاتو د عاملینو یوازي ۱۹ سلنه نیول شوي، یعني په ۱۹۸۰ کال کي په هري دقیقي کي یو سرقت او په هرو ۲۳ دقیقو کي یو قتل ترسره شوی، د دې جنایاتو د قربانیانو ۲ سلنه له ګرمي وسلې په استفادې سره وژل شوي.

۲ـ د مؤمنانو آزمېښت

الله تعالی د ایمان لار له لوړو ژورو او کړلېچونو ډکه ګرځولې، داسي چي یوازي د کړاوونو او مصائبو په ګاللو سره ئې پلې کولی شو. د دې لاري په هر کړلېچ کي خوف او خطر دئ، عقبات، خنډونه او موانع دي، د دښمن له ارعاب او ارهاب سره مخامخېدل دي، له دې خنډونو او عقباتو بریالی تېرېدل د مال او ځان قرباني غواړي او له خطر سره د ټکر کلك هوډ، قرآن په دې اړه فرمایي:

وَلَنَبْلُوَنَّكُم بِشَيْءٍ مِّنَ ٱلْخَوْفِ وَٱلْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ ٱلْأَمْوَٰلِ وَٱلْأَنفُسِ وَٱلثَّمَرَٰتِ ۗ وَبَشِّرِ ٱلصَّـٰبِرِينَ ﴿١٥٥﴾ ٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَـٰبَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُوٓا۟ إِنَّا

لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ أُوْلَٰٓئِكَ عَلَيۡهِمۡ صَلَوَٰتٞ مِّن رَّبِّهِمۡ وَرَحۡمَةٞۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُهۡتَدُونَ ﴿١٥٧﴾ البقره: ١٥٧

هرومرو به تاسو په څه وېرې، لوږې او د مال، ځان او مېوو(د حاصلاتو) په کمښت او تاوان وآزمويو، نو صابرانو ته زېرى ورکړه. هغو (صابرانو) ته چې کله مصيبت وروررسيږي وايي: موږ د الله يو او د ده په لوري ورتلونکي. دا هغه ډله ده چې د خپل رب له لوري ورباندې صلوات (درودونه) او رحمتونه دي او همدا دوى هدايت موندونکي دي.

په دې مبارکو آيتونو کې مؤمنانو ته څو لارښووني شوې دي:

• **په دې بايد پوه وئ چې د الله لار له امتحانونو ډکه لار ده، الله ته رسېدل او د ده رضاء ترلاسه کول آسان او ارزان کار نه دئ، په دې لار کې د سر، مال او کور کر تاوانونه شته، له خطرناکو دښمنانو سره مخامخ کېدل شته، وېره او لوږه شته، دا له اغزيو ډکه لار ده، خو که دي صبر وکړ نو د دې لارې هر اغزى به درته ګل شي، د برې زېرى هغه چا ته انتظار کوي چې صابر وي، لوى عزم لري او د الله په لار کې کړاوونه په ورين تندي ګالي.**

• **صابر هغه دئ چې له مصيبتونو سره د مخامخ کېدو په صورت کې وايي: زموږ هر څه د الله دي، هرڅه ده راکړي، دى ئې د بېرته اخيستو حقدار دئ، د الله په لار کې ئې له لاسه ورکول داسې دي لکه د چا امانت چې بېرته ورته وسپارې، هسې هم الله ته ورتلونکي يو، له مرګ خلاصون نشته، ولې مو مرګ د ده په لار کې نه وي، ولې مو ورتګ په جګ سر او په داسې حال کې نه وي چې هرڅه مو د ده په لار کې وقف کړي وي.**

• **دغو صابرانو ته الله تعالى د دريو خبرو وعده ورکوي: الله تعالى به ئې ستاينه کوي، خپل رحمت او پېرزويني به ورپه برخه کوي او د هدايت دروازې به ئې پر مخ پرانيزي.**

الله تعالى فرمايي:

وَأَوْرَثْنَا ٱلْقَوْمَ ٱلَّذِينَ كَانُواْ يُسْتَضْعَفُونَ مَشَٰرِقَ ٱلْأَرْضِ
وَمَغَٰرِبَهَا ٱلَّتِى بَٰرَكْنَا فِيهَا ۖ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ ٱلْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِىٓ
إِسرَائِيلَ بِمَا صَبَرُواْ ۖ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُۥ وَمَا
كَانُواْ يَعْرِشُونَ

الاعراف: ١٣٧
او هغو خلكو ته مو چي په بې وزلۍ كي ئې د ساتلو هڅه كېده، د هغې زمكي ختيځي او لوېديځي برخي په ميراث وركړې چي بركت مو په كي اچولی وو او ستا د رب نېكه وينا د بني اسرائيلو په اړه په دې وجه بشپړه شوه چي صبر ئې وكړ او هغه څه مو هم ويجاړ كړل چي فرعون او د ده قوم جوړول او هغه څه هم چي دوی لوړول.
د ابراهيم عليه السلام د ابتلاء په اړه فرمايي:

وَإِذِ ٱبْتَلَىٰٓ إِبْرَٰهِۦمَ رَبُّهُۥ بِكَلِمَٰتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ۖ قَالَ إِنِّى جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ
إِمَامًا ۖ قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِى ۖ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٢٤﴾

البقره: ١٢٤
او كله چي خپل رب ئې ابراهيم په څو خبرو وآزمويلو، كومي چي هغه ترسره كړې، وئې فرمايل: زه خو دې د خلكو لپاره د يوه امام او پيشوا جوړونكی يم، وئې ويل: او زما له اولاد هم، وئې فرمايل: زما ژمنه ظالمانو ته نه رسېږي.
ابراهيم عليه السلام له ګڼ شمېر الهي آزموينو سره مخامخ شو، د پلار او قوم مخالفت، زندان ته تګ، په اور كي لوېدل، هجرت او وطن پرېښودل، د مكې په وېروونكې وچې بيديا كي هاجر او اسمعيل يوازې پرېښودل، د اسمعيل په ذبح كولو ئې ګمارل، ... هغه په ټولو دغو الهي آزموينو كي بريالی شو، د دې بريا بدله او جزاء دا وه چي د خلكو د امامت او زعامت مقام ئې په

برخه شي، الله تعالی ورته وفرمايل چي اوس نو ته د خلكو د امامت وړ يې، دا مقام تا ته سپارم. تمنا ئې وكړه چي كاش د خلكو د لارښوونې دا مقام د ده د اولاد هم په برخه شي! الله تعالی وفرمايل: زما په دې فرمان كي ظالمان نه دي شامل، ظالمان كه څه هم ستا زامن وي د دې جليل مقام وړ نه دي.

گورئ چي الله تعالی د خلكو د امامت او مشرتابه جليل منصب هغه چا ته سپاري چي په الهي آزموينو او هغو ابتلاءاتو كي بريالی شي چي د ايمان په لار كي ورسره مخامخ كيږي، هغه ظالمان د دې لوړ مقام وړ نه گڼي چي په آزموينې كي موفق نشي.

قرآن موږ ته دا زېری راكوي چي د ابتلاءاتو او آزموينو په ترڅ كي د مؤمنو مجاهدينو روحي او معنوي روزنه ترسره كيږي، دا تمحيص، روحي او معنوي ارتقاء او اخلاقي رشد پر دښمن د دوی د بريا او برلاسي ستر او ټاكونكی عامل دئ، قرآن وايي: د مؤمنانو تمحيص او د كفري ځواكونو زوال او ماته يو له بل سره توأم او مترادف دي:

وَلِيُمَحِّصَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَيَمۡحَقَ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿١٤١﴾

آل عمران: ١٤١

او دا د دې لپاره چي مؤمنان ښه عيار كړي او كافران نابود كړي.

يعني الله تعالی د جهاد د ماتو او برياوو په ترڅ كي او د ابتلاءاتو په لوړو ژورو كي د مؤمنانو روزنه كوي، دوی د ايمان لوړو څوكو ته رسوي، د دوی ايمان او عقيدې ته مزيد پوخوالی او ځلا وركوي، دا د دوی د تربيت او روزنې يوه مؤثره ذريعه ده.

د كفري ځواكونو د تباهۍ او نابودۍ لار همدغه ده، كله به ئې موقتي برياوي مغرور كړي او داسي څه كولو ته به ئې وهڅوي چي د كاملي تباهۍ په لوري ئې گړندي كړي او كله به ئې ماته داسي ذليلانه اقداماتو ته اړ كړي چي كاملي تباهی ته ئې ورنږدې كړي.

په بل ځای كي فرمايي:

وَٱلَّذِينَ جَٰهَدُواْ فِينَا لَنَهۡدِيَنَّهُمۡ سُبُلَنَاۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَمَعَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٦٩﴾

العنكبوت: ٦٩
او هغه چې زموږ لپاره ئې جهاد کړی حتماً به خپلې لارې وروښيو او يقيناً چې الله له دغو محسنينو سره دئ.

دلته د الله د لارې له مجاهدينو سره دوه وعدې شوې: د (هدايت) او (معيت) وعدې، يعنې د هدايت دروازې به د دوی پر مخ پرانيزي، د بريا، عزت او سعادت پر لارو د تلو توفيق به ورکړي، په هر ګام کې به د دوی لارښوونه کوي، د هدايت او رشد لوړو پوړو ته د رسېدو سعادت به ئې په برخه کوي، او د (احسان) لوړې څوکې ته به ئې رسوي، او له خپلې ملتيا او معيت به ئې برخمن کوي.

٣ ـ د منافقينو ابتلاء

سخت او ستونزمن حالات او هغه شرائط چې د دښمن د بريدونو په وړاندې د تيارۍ نيولو او له ګواښونو سره د ډغرو وهلو غوښتنه کوي، له هغه نهضت سره د تړولو هغو خلکو د تعهد او تعلق د څرنګوالي حقيقت څرګندوي چې له ګواښونو سره مخامخ دئ او جګړه پرې تحميل شوې. د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کې د منافقينو کړنې او دريځونه د جګړې او خطر په وخت کې په ډېر تفصيل او صراحت سره څېړل شوي، ځينې موارد دا دي:

کله چې نهضت د جنګ له خطر سره مخامخ کېږي او د دښمن له لورې په بريد ګواښل کېږي، ضعيف الايمان او جبون عناصر او هغه چې ايمان ئې په دې مشروط دئ چې له خطر او ضرر سره به نه مخامخ کېږي، هغوی به ګورئ چې سخته وېره پرې راغلې، رنګ ئې الوتی، وارخطا او لالهانده دي، له خطر د خوندي پاته کېدو په موخه په يوې او بلې ګوښې کې پناه ځی لټوي، د دې پر ځای چې له نهضت او خپلو همسنګرانو د دفاع لارې چارې او امکانات ولټوي ټول هم او غم ئې دا وي چې څنګه ځان له احتمالي خطرونو وژغوري، له دې پرته د بل هيڅ څه پروا نه کوي، خو کله چې د خوف او خطر حالت منتفی شي او نهضت برياوي او موفقيتونه ترلاسه کړي نو دا ډارن او جبون منافقين به ګورئ چې په ډېر مهارت سره به هڅه کوي په افتخاراتو او لاسته راوړنو کې له هغو سره ځان برابر شريك ثابت کړي چې برياوې د دوی د قربانيو او سرتېريو په مټ ترلاسه شوې، دا ادعاء به کوي چې د برياوو په ترلاسه کولو کې د دوی ونډه تر هيچا کمه نه وه، که څه هم

نه ئې په دفاع او جنګ کې برخه اخیستې او نه د نښتې په وخت کې د مجاهدینو خوا ته په سنګر کې پاتې شوي، له دوی به اورئ چې وايي: که څه هم د خطر په دوران کې له خپلو همسنګرو ورونو لرې پاته شوي وو، دا فرصت مو ترلاسه نه کړ چې په نښتي کې برخه واخلو خو له سنګر لرې مو د نهضت په ګټه هغه څه کړي چې نه په سنګر کې ناستو مجاهدینو په خپلو تورو کړي او نه شهداوو په خپلو قربانیو سره!! قرآن په دې اړه فرمايي:

قَدْ يَعْلَمُ ٱللَّهُ ٱلْمُعَوِّقِينَ مِنكُمْ وَٱلْقَآئِلِينَ لِإِخْوَٰنِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا ۖ وَلَا يَأْتُونَ ٱلْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلاً ﴿١٨﴾ أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ۖ فَإِذَا جَآءَ ٱلْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَٱلَّذِى يُغْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ ٱلْمَوْتِ ۖ فَإِذَا ذَهَبَ ٱلْخَوْفُ سَلَقُوكُم بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى ٱلْخَيْرِ ۚ أُوْلَـٰٓئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا۟ فَأَحْبَطَ ٱللَّهُ أَعْمَـٰلَهُمْ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٩﴾

الاحزاب: 19-20

بې شکه چې الله ستاسو خنډ کېدونکي وګړي او هغه ښه پېژندلي چې خپلو ورونو ته (د دې وينا) ويوونکي وو: زموږ لوري ته راشئ په داسې حال کې چې په جګړې کې برخه نه اخلي مګر ډېر لږ، پر تاسو (د هرې ښېګڼې) په اړه بخل کوونکي، کله چې د وېرې حالت راشي نو دوی به ووينې چې ستا په لوري به داسې ګوري چې سترګې به ئې رغړي، د هغه چا په څېر چې د مرګ (د وېرې او هیبت) له کبله بې سده شوی، خو کله چې وېره (او د خوف حالت) له منځه ولاړ شي له تاسو سره به په تېرو ژبو مخامخ کېږي، د مال ډېر حرص لرونکي، دوی ایمان نه دئ راوړی، نو الله د دوی عملونه حبط کړل او دا کار الله ته آسان دئ.

په دې مبارکو آیتونو کې د جهاد مخالفین داسې معرفي شوي:

- **الله جل شأنه دوی ښه پيژني، که هرڅومره بهانې وکړي، خلك وغولوي،**

د خپل ناروا دریغ لپاره غولوونکي دلائل وړاندي کړي، الله تعالی ته هم د دوی عملونه معلوم دي او هم ئې د زړه کیفیت.

- **دوی په عملي جهاد کي برخه نه اخلي مگر ډېر لږ او هغه هم د مجبوریت له کبله.**
- **خپل ملگري او خپلوان هم له جهاد او په جگړو کي له برخي اخیستو منع کوي.**
- **د الله د لاري پر مجاهدینو ئې برى او فتح نه لورېږي.**
- **د خوف او وېري په حالت کي ئې وضعیت داسي وي لکه مرگ چي په سترگو گوري او د مرگ وېرونکې بلا دوی ته خپله خوله پرانیستې وي.**
- **کله چي د وېري حالت ختم شي نو د خپلو تېرو ژبو توري له تېکو راوباسي او د مجاهدینو په خلاف شدید تبلیغات پیل کړي.**
- **د تبلیغاتو اصلي وجه او موخه ئې مال او مقام ترلاسه کول وي.**
- **دوی ایمان نه دئ راوړی، د الهي معیارونو له مخي د دوی ایمان حقیقي ایمان نه دئ او الله تعالی د دوی د ایمان دعوی نه قبلوي.**
- **الله تعالی د دوی هڅي شنډوي، هلي ځلي ئې حبطوي، پر هغو عملونو ئې هم د بطلان کرښه راکاږي چي په ظاهر کي ښه او نېك برېښي، د دوی ظاهري نیك عملونه د الله تعالی په وړاندي هیڅ قدر او قیمت نلري.**
- **الله ته دا آسانه ده چي د مسلمانانو په ضد د دغو منافقینو هڅي حبط کړي.**

دا منافقین د خطر په وخت کي داسي انگېري چي له مرگ سره ئې واټن رالنډ شوی، د مرگ وېره پرې مسلطه وي، دا ځکه چي دوی نه د مرگ ژوند په اړه هغه باورونه درلودل چي د واقعي ایمان غوښتنه ده او نه د الله تعالی په اړه چي ټولواك دئ او د ماتي او بري، مرگ ژوند او د مصیبتونو د راتلو او نه راتلو پرېکړي د ده له لوري کېږي، په شکوکو لړلی ایمان هیڅکله نشي کولی انسان د سپېڅلو اهدافو لپاره قربانۍ او ایثار ته چمتو کړي، خو کله چي د خوف حالت پای ته ورسېږي نو هم د بري په صورت کي او هم د ماتي په صورت کي د خپلو تېرو ژبو توري له تېکو راوباسي او په خپلو منافقانه تبصرو او تبلیغاتو سره د مخلصو مجاهدینو د اذیت او آزار باعث کېږي.

د برياوو په صورت کې ئې هر استدلال او احتجاج د دې لپاره وي چې د افتخاراتو او امتيازاتو په لاسته راوړلو کې ځان تر هر چا زيات مستحق ثابت کړي او تر نورو ئې برخه زياته وي، هر مالي او معنوي وېش او تقسيم او توزيع که هر څومره هم عادلانه او پر قسط، انصاف او واقعيتونو مبتني وي، دوی ئې له دې کبله محکوموي او غيرعادلانه ئې ګڼي چې د دوی حرص او ځان غوښتنه نشي اشباع کولی او د دوی حريص نفس نشي ارضاء کولی.

او د ماتې په صورت کې که څه هم د دوی منافقانه دريځونو او کړنو د ماتې عوامل برابر کړي او که څه هم هغه داخلي اختلافات او بې اعتمادي چې دغې شيطاني ډلې د مجاهدينو په ليکو کې راولاړ کړي د دښمن د تشجيع او د مجاهدينو د روحيې د تضعيف باعث شوي، د هغو مخلصو مجاهدينو په ضد تبليغات کوي چې په ټول اخلاص سره ئې د دښمن په وړاندې مقاومت کړی او د خپلو وينو په بيع ئې د ايمان سنګرونه ساتلي، نه دښمن محکوموي او نه ئې خطرناکو او پراخو څرګندو او پټو توطئو او دسائسو ته ګوته نيسي، نه د نهضت مجبوريتونه، مشکلات او محدوديتونه د اعتناء وړ ګڼي او په خپلو تبصرو کې هغه په پام کې نيسي، په هيڅ توګه نه غواړي دا ماتې د نهضت په ګټه توجيه او تعبير کړي او مشرتابه ته ئې برائت ورکړي، هڅه ئې دا وي چې د ماتې د عواملو په اړه په خپلې هرې تبصرې او تحليل کې داسې څه ووايي چې که په صريح او واضح توګه د دښمن له دريځ او تګلارې دفاع نه وي نو سل په سلو کې د دښمن په ګټه او د هغو مجاهدينو په ضد وي چې د خپل مال او سر په قيمت له متجاوز او مهاجم دښمن سره جنګېدلي او د خپل توان او استطاعت په حد کې ئې خپل ايماني مسئوليتونه اداء کړي، لکه چې قرآن فرمايي:

وَإِنَّ مِنكُمۡ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ فَإِنۡ أَصَٰبَتۡكُم مُّصِيبَةٞ قَالَ قَدۡ أَنۡعَمَ ٱللَّهُ عَلَيَّ إِذۡ لَمۡ أَكُن مَّعَهُمۡ شَهِيدٗا ﴿٧٢﴾ وَلَئِنۡ أَصَٰبَكُمۡ فَضۡلٞ مِّنَ ٱللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن لَّمۡ تَكُنۢ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُۥ مَوَدَّةٞ يَٰلَيۡتَنِي كُنتُ مَعَهُمۡ فَأَفُوزَ فَوۡزًا عَظِيمٗا

النساء: ۷۳- ۷۲
او يقيناً چي په تاسو كي ځيني هرو مرو لټي كوي، نو كه كوم مصيبت درورسېږي وايي: واقعي چي الله پر ما هغه وخت فضل وكړ چي له دوی سره حاضر نه وم. او كه د الله كوم فضل مو په برخه شي، حتماً به داسي وينا كوي لكه چي ستاسو او د ده ترمنځ هيڅ دوستي نه وي: ای كاش له دوی سره وی او لويه بريا مي په برخه شوې وی.

كوم كسان چي جهاد ته د تياريو نيولو په وخت كي لټي كوي، هغوی په حقيقت كي ستاسو له ډلي نه دي، نه ئې ملګرتيا د ايمان او عقيدې په حكم ده او نه ئې جهاد، كه تاسو ته كوم مصيبت درورسېږي، له ماتي سره مخامخ شئ، مرګ، ژوبله مو په برخه شي؛ نو هغه وايي: ښه شو چي له دوی سره يو ځای نه وم، الله پر ما فضل وكړ چي له دوی نه ئې پاته كړم، كه نه نو زه به هم له دې مصيبت سره مخامخ شوی وم. له دې آيته دا معلومېږي چي كه څوك د مسلمانانو غم او درد د ځان غم او درد ونه ګڼي او ورباندي خفه نشي، هغه منافق دئ.

خو كه فتح او بريا مو په برخه شي، نو د ده وينا به بيا هم داسي وګورئ چي د يوه دښمن وينا برېښي نه د يوه دوست، ستاسو بريا به د ځان بريا نه ګڼي، ستاسو په فتحي به راضي او خوشحاله نه وي، هلته به هم دا ارمان كوي چي كاش زه هم په دې جګړي كي حاضر وی او غنائم مي په برخه شوي وی، د ده له نظره لويه بريا غنائم ترلاسه كول دي، نور څه ورته اهميت نلري. دا آيت د منافق بل خصلت په ګوته كړی او فرمايي: څوك چي د مسلمانانو بريا خپله بريا ونه ګڼي منافق دئ.

قرآن په دې اړه چي ابتلاءات او آزمېښتونه د كاذب او صادق ترمنځ سره كرښه راكاږي او د ايمان دروغجن مدعيان څرګندوي او مخلص له غير مخلص او په خپل تعهد او ژمني كي صادق له كاذب متمايز او ښلوي؛ داسي فرمايي:

أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتۡرَكُوٓاْ أَن يَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا وَهُمۡ لَا يُفۡتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدۡ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۖ فَلَيَعۡلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْ وَلَيَعۡلَمَنَّ ٱلۡكَٰذِبِينَ ﴿٣﴾ العنكبوت:۲-۳

آیا خلکو داسي انګېرلې چي کله ووايي ايمان مو راوړی نو پرې به ښودی شي او وبه نه آزمويل شي؟! حال دا چي يقيناً موږ هغه وآزمويل چي تر دوی وړاندي ول، نو الله به هرو مرو هغه معلوم کړي چي رښتيني دي او حتماً به دروغجن معلوم کړي.

د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

- **دا هسي يوه بې ځايه هيله او غلطه انګېرنه ده چي الله تعالی به د ايمان د مدعيانو په دغي وينا اکتفاء کوي چي وايي: موږ ايمان راوړی، او په همدې سره به ئې خپلي مخي ته پرېږدي او د همدغي ادعاء له مخي به دوی مؤمنان ګڼي او همغه څه به ورسره کوي چي له مؤمنانو سره ئې د کولو وعده کړې!! پرته له دې چي د آزموينو په ترڅ کي د دوی د دغي ادعاء حقيقت څرګند کړي!! داسي نه ده؛ الله تعالی به حتماً دوی له ډول ډول آزموينو سره مخامخ کوي او د دغو آزموينو په ترڅ کي به له يوې خوا هغه معلوم او څرګند کړي چي په خپلي ادعاء کي رښتيني دي او له بلي خوا هغه چي د ايمان په دعوی کي دروغجن دي. د دې معنی دا ده چي د ايمان رښتينی او دروغجن مدعي به د الهي آزموينو په ترڅ کي معلومېږي.**
- **دا يو ثابت او نه بدلېدونکی الهي سنت دئ، الله تعالی له وړاندينيو سره همداسي کړي او له وروستنيو سره به همداسي کوي.**
- **د ايمان لار له کړلېچونو، لوړو ژورو، خطرونو او ټکرونو ډکه لار ده، د دې لاري مؤمن لاروی بايد په هر ګام کي له آزموينو سره مخامخېدو ته چمتو او په دې باور وي چي هغه مهال به د الله تعالی رضاء او د هغه ملتيا ترلاسه کوي چي له دغو آزموينو بريالی تېر شي.**

هو؛ له ابتلاءاتو سره مخامخېدا د اسلامي نهضت طبيعت او داسي لازمي اړخ

دئ چې د هيڅ سياست، تګلارې او تدبير په غوره کولو سره نشي کېدی د هغه له تحقق مخنيوی وشي او پرته له دې چې ورسره مخامخ شو وروستي منزل او هدف ته ورسېږو، مګر په داسي تنازل او انحراف سره چې په بشپړه توګه د ايمان منافي وي.

قرآن په بل آيت کي د منافقينو د شخصيت يوه بل اړخ ته داسي ګوته نيسي:

لَوۡ كَانَ عَرَضٗا قَرِيبٗا وَسَفَرٗا قَاصِدٗا لَّٱتَّبَعُوكَ وَلَٰكِنۢ بَعُدَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلشُّقَّةُۚ وَسَيَحۡلِفُونَ بِٱللَّهِ لَوِ ٱسۡتَطَعۡنَا لَخَرَجۡنَا مَعَكُمۡ يُهۡلِكُونَ أَنفُسَهُمۡ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ إِنَّهُمۡ لَكَٰذِبُونَ ۝٤٢ التوبه: ٤٢

که نږدې موخه او لنډ سفر وی نو هرومرو په تا پسې درتلل خو واټن ورته لري وبرېښېدو، ژر ده چې د الله په نامه به لوړه کوي چې که توانېدلی حتماً درسره وتلو، خپل ځان هلاکوي، او الله پوهېږي چې يقيناً دوی دروغجن دي.

دا آيت د نيمي لارې ملګرو په اړه دئ، هغه کسان راښيي چې که مزل نږدې، سفر لنډ او خپلو موخو او اغراضو ته ژر رسېدل وي نو ستا ملګرتيا کوي، خو که مزل لري، سفر اوږد، او مقصد ته رسېدل ګران وبرېښي؛ له ملګرتيا لاس اخلي او تا يوازې پرېږدي، په خپلې اشتباه اعتراف هم نه کوي بلکي د الله په نامه قسمونه کوي او وايي: کمزورې، بې وسي او ناتواني باعث شوه چې ملګرتيا په نيمايي کي پرېږدو او تر آخري منزل تګ ونشو کړی!!
خو الله تعالی فرمايي چې دوی دروغجن دي، مالي او جسمي ناتوانۍ له ملګرتيا نه دي محروم کړي بلکي عدم صداقت او د اخلاص ضعف او د ايمان کمزورتيا منع کړي. دوی د نيمي لارې او آسان سفر ملګري ول، په دې موخه له تا سره يوځای شوي وو چې ډېر ژر به ډېر څه په لاس ورځي: غنيمت، دولت، شهرت، نوم، کرسۍ، او ډېر نور څه چې ستا په ملګرتيا کي ئې ترسترګو کېدل. دوی له جهاد په پاته کېدو او دروغجنو قسمونو سره ځان هلاکوي.

همداراز فرمايي:

إِنَّمَا يَسْتَـْٔذِنُكَ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ وَٱرْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِى رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾

التوبه: ٤٥

يوازې هغه كسان له تا اجازه غواړي چې پر الله او د آخرت پر ورځې ايمان نه لري، زړونو ئې شك كړی او په خپل شك كې لالهانده او متردد دي.

دلته ويل شوي: له جهاد به هغه څوك ځان ډډې ته كوي او په حيلو او بهانو سره به رخصت ترلاسه كوي چې ځيني خصلتونه ئې دا دي:

- **پر الله تعالی ايمان نه لري،**
- **پر آخرت باور نه لري،**
- **په زړونو كې ئې شك دئ، د الله تعالی په اړه، د آخرت په اړه، د الله تعالی د وعدو په اړه، او د اسلام د حقانيت په اړه، او**
- **په خپلو شكونو كې متردد دي.**

يعني منافق به له جهاد ډډه كوي!! او له جهاد به د رخصت ترلاسه كولو هڅه كوي!! د دې آيت په اورېدو سره د هر باايمانه انسان وېښتان ځيږه كيږي، له يوه جهاده پاته كېدا ورته داسې برېښي لكه له ايمانه وتل، ګوري چې كه د هغه چا په اړه الهي قضاوت داسې وي چې له جهاد د رخصت ترلاسه كولو لپاره د پيغمبر عليه السلام په حضور كې حاضرېدل، نو د هغه چا په اړه به د الله تعالی او د الهي دين حكم څه وي چې له جهاد انكار كوي، نه ئې په تګلارې كې د جهاد پړاو شته، نه ئې په درسونو كې د جهاد باب شته، نه ئې په تبليغ كې د جهاد موضوع؟!! د جهاد په ځای وايي چې اسلام د صلحې او روغې جوړې دين دئ نه د توري دين، د اسلام جنګونه دفاعي ول نه تعرضي، اسلام كافرانو ته وايي ستاسو خپل دين او زموږ خپل دين، مه تاسو پرموږ غرض لرئ نه به موږ پر تاسو!! دا خبرې په داسې وخت كې كوي چې صليبي ځواكونو فلسطين نيولی، افغانستان ئې نيولی، عراق ئې نيولی، دا اوس د دوی نږدې څلور لكه فوځ په اسلامي هېوادو كې مستقر دئ!! ټول

اسلامي هېوادونه له سياسي، اقتصادي او فرهنگي پلوه د دوی مستعمرې دي، چي د خلافت له زواله وروسته تر نن پوري په مستقيمه او غير مستقيمه توگه دوی پرې حکومت کوي، خپل منافق او مفسد لاس پوځي ئې پر مسلمانانو مسلط کړي، د ژوند په ټولو برخو کي دوی د تعرض په حال کي او موږ له دفاع هم عاجز!!،

د منافقينو د تشخيص لپاره يو بل ځرگند لاربښود معيار زموږ په وړاندي ږدي او فرمايي:

وَلَوۡ أَرَادُواْ ٱلۡخُرُوجَ لَأَعَدُّواْ لَهُۥ عُدَّةٗ وَلَٰكِن كَرِهَ ٱللَّهُ ٱنۢبِعَاثَهُمۡ فَثَبَّطَهُمۡ وَقِيلَ ٱقۡعُدُواْ مَعَ ٱلۡقَٰعِدِينَ ﴿٤٦﴾

التوبه: ٤٦

او که ئې وتل غوښتی نو حتماً به ئې (اړوند) سامان ورته تيار کړی وو، خو الله د دوی پاڅېدل کرکجن وگڼلو نو سست او منصرف ئې کړل او (ورته) وويل شو چي له ناستو سره کښېنئ.

دا آيت څو لاربښووني لري:

- **وايي که منافقينو په جهاد کي د برخي اخيستو اراده درلودی نو هرومرو به ئې د هغه لپاره ضروري سامان برابر کړی وو، يعني منافقين له دې هم پېژندی شئ چي هغوی په جهاد کي نه د برخي اخيستو اراده لري او نه تياری ورته نيسي، د جهاد لپاره چي کومو وسائلو او وسلو ته ضرورت دئ او کومه روزنه او تياری غواړي دوی به ترې بې برخي وومئ. د وسلو په استعمال نه پوهېږي، د ټوپك په ليدو سره وېره پرې راشي!!**
- **د (ارادې نشتوالی) او د (جهادي سامان نه برابرول) د دې باعث شو چي الله تعالی دوی ته په جهاد کي د برخي اخيستو سعادت ورپه برخه نه کړي او سستي او لټي ئې په شور او شوق بدله نه کړي او دې ته ئې پرېږدي چي د خپل نفس، خپل شيطان او خپلو منافقو ملگرو دا خبره ومني چي ورته ويل ئې: له نورو ناستو کسانو سره تاسو هم کښېنئ او په جهاد کي برخه مه اخلئ.**

د نهضت برياوي د منافقينو د خفگان باعث کيږي او له مصائبو او متاعبو سره د مجاهدينو مخامخېدا ئې د خوشحالۍ سبب کيږي، قرآن په دې اړه فرمايي:

إِن تُصِبۡكَ حَسَنَةٞ تَسُؤۡهُمۡۖ وَإِن تُصِبۡكَ مُصِيبَةٞ يَقُولُواْ قَدۡ أَخَذۡنَآ أَمۡرَنَا مِن قَبۡلُ وَيَتَوَلَّواْ وَّهُمۡ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾

التوبه: ٥٠

که کومه ښېگڼه درورسېږي ناراضه کوي ئې، او که کوم مصيبت درورسېږي نو وايي: موږ لادمخه د خپل کار (واگي په خپل لاس کي) نيولې دي، او په داسي حال کي مخ اړوي چي خوشحالي کوونکي دي.

دا مبارك آيت د منافقينو او د جهاد د مخالفينو څو خصلتونه په گوته کوي:

- **که مسلمانانو ته کومه ښېگڼه ورسېږي دوی پرې ناراضه کيږي، پر مسلمانانو ئې خير او برى نه لوريږي.**
- **او که مسلمانانو ته کوم مصيبت ورسېږي نو پرې خوشحالېږي او وايي: موږ لادمخه خپله چاره کړې ده، دښمن ته د دوستۍ پيغامونو په لېږلو سره مو دا بندوبست کړى چي د هغوى له غچ خوندي پاته شو.**
- **دوى وايي: موږ د خپلو احساساتو مهار په خپل لاس کي ونيو او په دې ناکام جنگ کي مو د برخي اخيستو غلطي ونه کړه.**
- **په سختو شېبو کي به مسلمانان يوازي پرېږدي، مخ به ترې اړوي او په دې بې مروتۍ به د شرم او خجالت پر ځاى فخر کوي او په ډېره خوشحالۍ سره به له دوى مخ اړوي.**

قرآن په بل ځاى کي فرمايي:

وَإِذَآ أُنزِلَتۡ سُورَةٌ أَنۡ ءَامِنُواْ بِٱللَّهِ وَجَٰهِدُواْ مَعَ رَسُولِهِ ٱسۡتَـٔۡذَنَكَ أُوْلُواْ ٱلطَّوۡلِ مِنۡهُمۡ وَقَالُواْ ذَرۡنَا نَكُن مَّعَ ٱلۡقَٰعِدِينَ ﴿٨٦﴾ رَضُواْ بِأَن يَكُونُواْ

مَعَ ٱلۡخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ فَهُمۡ لَا يَفۡقَهُونَ ﴿٨٧﴾

التوبه: ۸٦ ـ ۸۷

او کله چې کومه داسې سوره نازله شي چې (وايي) په الله ايمان راوړئ او د ده له پيغمبر سره يوځای جهاد وکړئ؛ نو د دوی وسې او توانمن به اجازه درنه غواړي او وايي به: موږ پرېږده چې له ناستو سره وو. په دې راضي شول چې له وروسته پاتې ښځو سره وي! او پر زړونو ئې مهر لګول شوی نو ځکه نه پوهېږي.

کله چې داسې سوره نازله شي چې د الله تعالی په لار کې د جهاد حکم کوي، يعني د جهاد وخت راورسېږي، حالت د دې تقاضا وکړي چې مسلمانان جهاد ته ملا وتړي، هر پر دين پوه مؤمن ته دا جوته شي چې اوس نو د دين غوښتنه دا ده چې وسلې ته لاس کړو او د الله تعالی په لار کې وجنګېږو، نو د منافقينو شتمن او توانمن به وګورې چې غواړي په جهاد کې له برخې اخيستو معاف شي، په دې راضي کېږي چې د هغو ښځو په څېر وروسته پاته شي چې له جهاد معافي دي، د مېړنو مجاهدينو په څېر جهاد ته ملا نه تړي، بلکې دا پېغور مني چې د وروسته پاتې ښځو په قطار کې محسوب شي، د دې بې همتئ او منافقت وجه دا ده چې د منافقتونو په سبب ئې پر زړونو مهر لګول شوی او پر حقيقت له پوهېدا عاجز دي. معيارونه ئې بدل شوي، دوی سره له دې چې شتمن او توانمن دي په جهاد کې برخه نه اخلي او همدا د بې همتئ کار ته د پوهې او زيرکتيا نوم ورکوي، دا ځکه چې د دوی معيارونه بدل شوي او دا ځکه چې د قرآن د معيارونو له مخې دوی هوښيار او پوه نه بلکې کمعقله دي او نه پوهېږي.

دا ذليله ډله نه يوازې په خپله په جهاد کې له برخې اخيستو ډډه کوي او په خپل منافقانه دريځ او تګلارې راضي وي بلکې سعې کوي نور هم له ځان سره ملګري کړي او له جهاد ئې منع کړي، لکه چې قرآن کريم فرمايي:

فَرِحَ ٱلۡمُخَلَّفُونَ بِمَقۡعَدِهِمۡ خِلَٰفَ رَسُولِ ٱللَّهِ وَكَرِهُوٓاْ أَن يُجَٰهِدُواْ

بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَالُواْ لَا تَنفِرُواْ فِي ٱلۡحَرِّۗ قُلۡ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرّٗاۚ لَّوۡ كَانُواْ يَفۡقَهُونَ ﴿٨١﴾ التوبه:۸۱

شا ته پرېښودل شوي (وګړي) د الله د رسول په خلاف په خپلې ناستې خوشحال شول او له دې ئې کرکه وکړه چې د الله په لار کې په خپل مال او ځان جهاد وکړي او وئې ويل: په ګرمۍ کې مه وځئ، (ورته) ووايه: د دوزخ اور تر ټولو زيات ګرم دئ؛ کاش دوی پوهېدی.

د دې آيت په اړه څو خبرې ضروري بريښي:

• د آيت له فحوی داسې معلومېږي چې د سورې دا برخه د تبوك له غزوې وروسته او هغه مهال نازله شوې چې رسول الله صلی الله عليه و سلم له تبوك بېرته د مدينې په لورې خوځېدلی او لا مدينې ته نه وو رسېدلی، ځکه په دې آيت کې ويل شوي چې منافقين په دې خوښ شول چې وروسته پاته شي او په دې غزوې کې برخه وانخلي، ورپسې رسول الله صلی الله عليه و سلم ته ويل شوي چې که الله تعالی هغوی ته ورستون کړې او دوی درنه وغوښتل چې په نورو غزواتو کې له تا سره برخه واخلي نو د رد ځواب ورکړه.

• په دې مبارك آيت کې منافقين په دې نامه ياد شوي: مخلَّفين: شا ته پرېښودل شوي، يعنې دوی د دې وړتيا نه درلوده چې مخکې ولاړ شي او په جهاد کې د برخې اخيستو سعادت ئې په برخه شي، الله تعالی د دې سعادت وړ ونه ګڼل او دا توفيق ئې ورپه برخه نکړ، که څه هم دوی په خپلې ناستې خوښ دي او دا خپله زيرکتيا او هوښياري ګڼي چې په جهاد کې ئې له برخې اخيستو ځان ګوښه کړ او داسې حيلې او بهانې ئې وړاندې کړې چې له جهاد د وروسته پاته کېدو اجازه او رخصت ترلاسه کړي، دا ئې د کمعقلۍ نښه ګڼله چې څوك په جهاد کې برخه واخلي، ځان له خطرونو سره مخامخ کړي، د جهاد ستونزې او کړاوونه وګالي او خپل سر او مال د يوه مجهول هدف لپاره قرباني کړي، دوی په خپله هم له جهاده ډډه کوي او نورو ته هم وايي چې په جهاد کې له ګډون ډډه وکړئ، کله ورته وايي چې ګرمي ده او شرائط د جنګ لپاره مناسب نه دي، کله ورته وايي: دښمن ډېر ځواکمن دئ او موږ ئې لا د

مقابلې توان نه لرو، باید څه وخت نور صبر وکړو او هغه مهال له دښمن سره د مقابلې پرېکړه وکړو چې کافي وسائل مو ورته برابر کړي وي!! خو الله تعالی د دوی په ځواب کې فرمايي: تاسو خو د دوبې ګرمي بهانه کوئ خو د دوزخ د تاوده اور به څه چاره کوئ؟!! له جهاد د مخ اړولو او مخنيوي سزا خو د دوزخ اور دئ چې تر هر څه ئې تودوخه زياته ده؛ کاش پوهېدی.

د محمد سورې د څلورم آيت وروستۍ فقره داسې ده:

وَٱلَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعۡمَـٰلَهُمۡ ۝٤

محمد: ٤

او هغه چې د الله په لار کې وژل شوي نو هيڅکله به د دوی عملونه ضائع نه کړي.

د دې فقرې دوه دقيق تعبيرونه مخې ته راځي:

- **هغه چې د الله په لار کې شهيدان شوي نه به الله تعالی هيڅکله د دوی عملونه ضائع کړي او نه به ئې آرمانونه بې تحققه پرېږدي. د کومو آرمانونو د تحقق لپاره چې هغوی هڅې کړې او قربانۍ ئې ورکړې الله تعالی به دا آرمانونه ترسره کړي.**
- **کوم ولس چې شهيدان ئې ورکړې الله تعالی به هيڅکله د دوی قربانۍ ضائع او هدر نه کړي، هرو مرو به د دوی سپېڅلې هيلې بشپړې کړي.**

دوه وروسته آيتونه ښيي چې په دې فقرې کې دا دواړه مطالب مضمر دي، ځکه ورپسې آيت وايي: حتماً به ئې هدايت کړي او حالت به ئې غوره او سم کړي، دا آيت په وضاحت سره ښيي چې مراد ئې هغه ولس دئ چې شهيدان ئې ورکړي، الله تعالی به دوی مزيد هدايت کړي او حالت به ئې لازيات غوره او سم کړي، او ورپسې بل آيت وايي: هغه جنت ته به ئې ننباسي چې دوی ته ئې معرفي کړی، او دا ښيي چې مراد ئې شهيدان دي.

د دې آيتونو مطلب دا دئ: که له کفري ځواکونو سره د ښتو په ترڅ کې ستاسو همسنګران شهيدان کېږي نو ګمان مه کوئ چې د دوی په شهادت سره به ستاسو او ستاسو د شهيدانو هڅې او مبارزه بې نتيجې پاتې شي او قربانۍ به مو حبط او هدر شي، د مبارزې تداوم به متوقف شي، او ستاسو هدف به تحقق ونه مومي، د شهيدانو او شهيدپال قوم قربانۍ به هيڅکله ضائع نه شي، د

شهيدانو لار به تداوم مومي، هغه سپېڅلي اهداف به حتماً تحقق مومي چي دغو شهيدانو د هغه لپاره خپل ژوند قرباني کړ، د شهيدانو او شهيدپال ولس عملونه له هغو ژور توپير لري چي د کفر لار ئي غوره کړې او د الله د لار خنډ کېږي او الله تعالی د هغوی د هڅو د حبط کولو پرېکړه کړې، دوی داسي تګلاره غوره کړې چي لاروي ئې حتماً خپل هدف ته رسېږي او بريالي کېږي، نه ئې د عملونو دنيايي اجر ضائع کېږي او نه اخروي اجر او بدله، هغه ولس چي د الله لار ئې غوره کړې او په دې لار کي ئې شهيدان ورکړي بايد ډاډه او مطمئن وي چي د سرتېرو زامنو شهادت به ئې نه يوازي د دوی د ضعف او ناتوانی باعث نشي او جهاد به ئې په نيمه لار کي نيمګړی او بې نتيجې پاته نه شي بلکي بر عکس دا شهادتونه به د دوی متې لازياتي پياوړې او د دوی سنګرونه لازيات مضبوط کړي، او د وروستي بري لار به ورته پرانيزي.

د الله په لار کي د شهادت معنی هيڅکله دا نه ده چي د شهيدانو قربانی به دوی ته نه بلکي يوازي هغو ته ګټه رسوي چي تر دوی وروسته ژوندي پاته کېږي، بريا ئې په برخه کېږي او د قربانيو نتائج ترلاسه کوي، حقيقت دا دئ چي شهادت تر ټولو زيات او تر هر چا وړاندي په خپله شهيد ته د بې شميرو ګټو او منافعو زېری له ځان سره لري چي قرآن ئې دلته په اختصار سره داسي يادونه کوي:

الف: الله تعالی به دوی هدايت کړي: د دې هدايت مراد يا دا دئ چي الله تعالی به هغه ولس هدايت کړي چي د الله په لار کي ئې شهيدان ورکړي، الله تعالی به د دوی په وړاندي د هدايت دروازې پرانيزي، او يا ئې مراد دا دئ چي شهيدان به د جنت لوري ته هدايت کړي.

ب: الله تعالی به د دوی وضعيت ته غوره والی ورکړي او حالت به ئې لازيات ښه کړي، د دې وينا مراد هم يا دا دئ چي الله تعالی به د شهيدپال ولس حالت اصلاح کړي او يا دا چي په خپله د شهداوو حالت به اصلاح او غوره کړي، په دې معنی چي جنت ته تر ننوتو وړاندي به دوی تزکيه کړي، سيئات به ورته عفو کړي، خطاګاني او ګناهونه به ئې وبخښي، د رحمت او پېرزوينو په خلعت مزين به ئې د هغو تلپاته جنتونو په لوري هدايت کړي چي نعمتونه ئې د دنيا تر نعمتونو ډېر ډېر غوره دي.

یعنی د شهید په شهادت سره نه د ده عمل متوقف او راکد پاته کېږي او نه ئې ژوندۍ روح سکون او رکود مني، هغه به تل او په مسلسله توگه د هدایت پراخ افق کي وړاندي درومي او د سعادت لوړو څوکو ته به الوزي، شهادت هیڅکله د مرگ او مړیني او ختمېدو په معنی نه دئ، بلکي له تلپاتي ژوندون او سعادت سره پیوستون دئ، شهید تل ژوندی دئ او د خپل رب په خوا کي له ځانگړي امتیازي رزق برخمن کېږي، هغه د رشد او ارتقاء په لوري درومي، همغسي لکه چي د ده لار او هدف به ادامه مومي او عمل به ئې ثمر او حاصل ورکوي، د شهیدانو د شهادتونو ژوندۍ او حماسي خاطرې به تل د دوی د لاري لارووته تحرك او نشاط بخښي، د شهیدانو وارث ولس احساسات به ژوندي ساتي، د ټولو هغو عملونو په ثواب کي به شریکېږي چي د دوی په پل تلونکي ئې ترسره کوي. قرآن د دوی په اړه فرمايي:

وَلَا تَحۡسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمۡوَٰتَۢاۚ بَلۡ أَحۡيَآءٌ عِندَ رَبِّهِمۡ يُرۡزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦ وَيَسۡتَبۡشِرُونَ بِٱلَّذِينَ لَمۡ يَلۡحَقُواْ بِهِم مِّنۡ خَلۡفِهِمۡ أَلَّا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ يَسۡتَبۡشِرُونَ بِنِعۡمَةٖ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضۡلٖ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجۡرَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٧١﴾

آل عمران: ۱٦۹ ـ ۱۷۱

او هغه کسان مړه مه گڼئ چي د الله په لار کي شهیدان شوي، دوی ژوندي دي او د الله په خوا کي ورته روزي ورکول کېږي. الله چي له خپل فضل څه د دوی په برخه کړي، په هغه خوشحالي کوي او د هغو کسانو لپاره هم چي لاتراوسه له دوی سره نه دي یوځای شوي او د دوی تر شا دي، په دې خاطر خوشحالي کوي چي نه به پر دوی څه وېره وي او نه به غمجن شي. د الله په نعمتونو او فضل به خوشحالي کوي او په دې هم چي الله د مؤمنانو اجر نه

ضائع کوي.

د دې آیتونو اساسي مطالب دا دي:

- **د الله د لارې شهیدان مړه مه ګڼئ.**
- **دوی ژوندي دي خو تاسو د دوی د ژوند په څرنګوالي نه پوهېږئ.**
- **دوی نه یوازې ژوندي دي بلکې الله ورته په خپلې خوا کې روزي هم ورکوي.**
- **دوی په خپل وضعیت او د الله جل شأنه په هغه فضل چې د دوی په برخه شوی راضي او خوشحال دي.**
- **د خپلو هغو ملګرو د مستقبل په اړه هم خوشحالي کوي چې لاتراوسه له دوی سره نه دي یو ځای شوي، له دې کبله چې ګوري د ایمان په لار کې نه وېره شته او نه غمجن کېدل.**
- **د الله پر نعمتونو، فضل او په دې چې الله د مؤمنانو اجر نه ضائع کوي، خوشحالي کوي.**

په بل ځای کې فرمایي:

وَلَا تَقُولُواْ لِمَن يُقۡتَلُ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمۡوَٰتُۢۚ بَلۡ أَحۡيَآءٞ وَلَٰكِن لَّا تَشۡعُرُونَ ﴿١٥٤﴾ البقره: ۱٥٤

او هغو ته چې د الله په لار کې وژل کېږي، مړه مه وایاست، بلکې ژوندي دي خو تاسو نه پوهېږئ.

یعني نه به شهیدان مړه ګڼئ او نه به هغوی ته مړه وایاست، نه به په ذهن کې دا خبره درګرځوئ چې هغوی مړه شوي او نه به په خوله دا خبره کوئ چې هغوی مړه شول، دوی ژوندي دي، تاسو د دوی د دې ژوندون په کیفیت نه پوهېږئ.

مؤمن انسان په دې حقیقت باور لري چې شهادت د تلپاتي ژوند پیل دئ، هغه شهادت ته د داسي وسیلې په سترګه ګوري چې دی له خپل معبود او مسجود سره وصل کوي او تلپاتی ژوند وربخښي، نو ځکه له مرګ وېره نه لري، د ایمان په لارې له وېرې او خوف پرته وړاندې درومي، مشکلات او

موانع نشي کولی د ده اراده متزلزله کړي.

په شپږم آيت کي ويل شوي: هغه جنت ته به ئې ننباسي چي دوی ته ئې معرفي کړی، د دې معرفي مراد يا په قرآن کي د جنت معرفي ده، او يا دا چي د شهداوو ارواح تر قيامت وړاندي جنت ته د سير لپاره درومي او له نعمتونو ئې برخمن کېږي، لکه چي رسول الله ﷺ فرمايلي:

إِنَّ لِلشَّهِيدِ عِنْدَ اللَّهِ تِسْعَ خِصَالٍ أَوْ قَالَ: عَشَرَ خِصَالٍ: يُغْفَرُ لَهُ فِي أَوَّلِ دُفْعَةٍ مِنْ دَمِهِ، وَيَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَيُحَلَّى حِلْيَةَ الإِيمَانِ، وَيُجَارُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَيَأْمَنُ يَوْمَ الْفَزَعِ الأَكْبَرِ، وَيُزَوَّجُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ، وَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ تَاجُ الْوَقَارِ: الْيَاقُوتَةُ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَيُشَفَّعُ فِي سَبْعِينَ إِنْسَانًا مِنْ أَقَارِبِهِ. المعجم الكبير للطبراني

يقيناً د شهيد لپاره نه يا لس خصلتونه دي: د ويني له لومړي څاڅکي سره ئې بخښنه ورته کېږي، په جنت کي د خپلي ناستي ځای گوري، د ايمان په گاڼې سينگار کېږي، د قبر له عذاب خوندي کېږي، د لويي وېري له ورځي مأمون کېږي، حوري به ورسره جوړه کړی شي، پر سر به ئې د وقار هغه تاج کېښودی شي چي يو ياقوت به ئې تر دنيا او څه چي په دنيا کي دي غوره وي، د اوياوو خپلوانو په اړه به د ده شفاعت قبول شي.

عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ سَأَلْنَا عَبْدَ اللَّهِ عَنْ هَذِهِ الآيَةِ (وَلاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِى سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ) قَالَ أَمَا إِنَّا قَدْ سَأَلْنَا عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ « أَرْوَاحُهُمْ فِى جَوْفِ طَيْرٍ خُضْرٍ لَهَا قَنَادِيلُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ تَسْرَحُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ شَاءَتْ ثُمَّ تَأْوِى إِلَى تِلْكَ الْقَنَادِيلِ فَاطَّلَعَ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمُ اطِّلاَعَةً فَقَالَ هَلْ تَشْتَهُونَ شَيْئًا قَالُوا أَىَّ شَىْءٍ نَشْتَهِى وَنَحْنُ نَسْرَحُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ شِئْنَا فَفَعَلَ ذَلِكَ بِهِمْ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ فَلَمَّا رَأَوْا أَنَّهُمْ لَنْ يُتْرَكُوا مِنْ أَنْ يُسْأَلُوا قَالُوا يَا رَبِّ نُرِيدُ أَنْ تَرُدَّ أَرْوَاحَنَا فِى أَجْسَادِنَا حَتَّى نُقْتَلَ فِى سَبِيلِكَ مَرَّةً أُخْرَى. فَلَمَّا رَأَى أَنْ لَيْسَ لَهُمْ حَاجَةٌ تُرِكُوا ». رواه مسلم

له مسروق ﷺ روايت دئ چي له عبدالله ﷺ مو د دې آيت په اړه وپوښتل (وَلاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِى سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ: هغه کسان مړه مه انگېره چي د الله په لار کي شهيدان شوي، بلکي دوی ژوندي دي او د خپل رب خوا ته روزي ورکول کېږي)، وئې ويل: موږ په دې اړه پوښتنه کړې ده نو وئې ويل: "د دوی ارواح به د شنو مرغانو په کالبوت

کي وي، داسي قناديل به ئې وي چي تر عرش لاندي به راځوړند وي، د جنت هر ځای ته چي وغواړي ځي به او بېرته به دغو قندیلونو ته ستنېږي، یو ځل به الله تعالی هغوی ته په یوه ډول ځرګند شي او وبه وایي: آیا کوم څه مو زړه غواړي؟ وبه وایي: زړه به مو نور څه وغواړي په داسي حال کي چي د جنت هر ځای ته چي وغواړو درومو؟!! درې ځلي به همداسي وکړي نو کله چي وګوري موږ نه پرېښودل کېږو او بیا بیا به پوښتل کېږو نو وبه وایي: ای زموږ ربه! غواړو زموږ ارواح زموږ جسدونو ته راوګرځوې چي یو ځل بیا ستا په لار کي ووژل شو! کله چي د دوی حالت داسي ولیدلی شي چي هیڅ څه ته حاجت نه لري نو پرې به ښودی شي.

له دې روایت دغه خبري معلومېږي: ١- شهیدان به تر قیامت وړاندي جنت ته تللی شي، ٢- د دوی ارواح ته به نوی کالبوت ورکړی شي، ٣- استوګنځی به ئې تر عرش لاندي وي، ٤- له دې پرته به بله هیله او آرمان نه لري چي ارواح ئې مخکني جسد ته وګرځول شي او بیا د الله تعالی په لار کي وجنګېږي.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن تَنصُرُواْ ٱللَّهَ يَنصُرۡكُمۡ وَيُثَبِّتۡ أَقۡدَامَكُمۡ ﴿٧﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَتَعۡسٗا لَّهُمۡ وَأَضَلَّ أَعۡمَٰلَهُمۡ ﴿٨﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ كَرِهُواْ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأَحۡبَطَ أَعۡمَٰلَهُمۡ ﴿٩﴾

٧- ای هغو چي ایمان ئې راوړی! که د الله ملتیا وکړئ ستاسو ملتیا به وکړي او ستاسو ګامونه به ټینګ کړي، ٨- او هغه چي کفر ئې کړی نو دوی ته پرمخي لوېدل دي او عملونه ئې بې لاري (هدر) کړل. ٩- دا د دې لپاره چي دوی له هغه څه کرکه وکړه چي الله نازل کړی نو د دوی عملونه ئې حبط کړل.

(٧-٩)- د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

- مؤمنانو ته ویل شوي: که تاسو په رښتیني توګه د الله تعالی ملتیا وکړئ نو الله تعالی به حتماً ستاسو مرسته کوي، تاسو باید هغه مهال الهي نصرت

ته طمع ولرئ او د راتلو انتظار ئې وکړئ چې عملاً ثابته کړئ پاڅون او جهاد مو د الله تعالی لپاره دئ، د حق او عدالت مدافع، د الله تعالی د مظلومو بندګانو مرستندوی او د حق دین رښتیني پلویان یئ، یوازې په دې صورت کې به الله تعالی ستاسو مرسته کوي، او ستاسو ګامونه به له حق د دفاع او د باطل د مقابلې په سنګر کې مضبوطوي.

- د هغو ځواکونو برخلیك چې کفر ئې کړی له دې پرته بل څه نه دئ چې په هرګام کې به ټیندکونه خوري، پړمخي به پرېوځي او هڅې به ئې معکوس نتائج ورکوي، مطمئن اوسئ چې په دې صورت کې به ستاسو دښمنان داسې وي چې که هره تېره ستاسو لوري ته د رغړولو په موخه پورته کوي پر خپلو پښو به ئې پرېوځي، هر ګام چې اخلي له مانع سره به تصادم کوي او پړمخي به لوېږي او ټولې هڅې او هلې ځلې به ئې هدر ځي.

- دوی له دې کبله له داسې برخلیك سره مخامخ کېږي چې له هغه دین ئې مخ اړولی او کرکه ترې کوي چې الله تعالی نازل کړی، طبیعي ده چې د دوی عملونه به بې ثمره او بې حاصله وي. دوی د الله تعالی د لارې خنډ دي، د هغو په وړاندې خنډونه راولاړوي چې غواړي خپل رب ولمانځي، دا د الله د لارې مانع ډله به نه له خپل کفر او انکار څه ترلاسه کړي او نه د مؤمنانو په وړاندې د خنډونو له راولاړولو کومه لاسته راوړنه لري، باید پوه شي چې هڅې به ئې نه یوازې هدر شي بلکې بدې پایلې او معکوس او د دوی په ضرر نتائج به په لاس ورکړي.

- هغه چې د ایمان او صالح عمل لار ئې غوره کړې د کمال په لوري به مخکې ولاړ شي، د دوی اخلاقي او اجتماعي حالت به لازیات غوره والی او ښه والی مومي، که څه هم نن ئې حالت پرېشان دئ او دښمن ئې کمزوري او ضعیف ګڼي او خپل زور او ځواك ورښیي، خو دا د ضعف، کمزورۍ او پرېشانۍ حالت به ډېر ژر پای مومي او سترې بریاوې به ئې په برخه شي.

- د کفري ځواکونو د ماتې اصلي عامل باید په هغې کړنلارې کې ولټوو چې دوی د ځان لپاره غوره کړې، دوی به له دې کبله له ماتې او سپکاوي سره مخامخ کېږي چې د (باطل) په کږې لار درومي، او مؤمنان به له دې کبله لوړ درومي او بریاوې به ترلاسه کوي چې د (حق او حقیقت) متابعت

کوي.

لکه څنګه چې په دې آيت کې د الله د لارې مجاهدينو ته اطمئنان ورکړی شوی چې تر کله دوی د الله ملتيا کوي الله تعالی به د دوی مل وي او پر دښمن به برى ورکوي او د دښمن په وړاندې به د دوی ګامونه مضبوطوي، د قرآن په ګڼ شمېر نورو آيتونو کې هم په بېلو بېلو الفاظو دې الهي وعدې ته اشاره شوې، لکه چې فرمايي:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُوٓاْ أَنصَارَ ٱللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ لِلۡحَوَارِيِّـۧنَ مَنۡ أَنصَارِيٓ إِلَى ٱللَّهِۖ قَالَ ٱلۡحَوَارِيُّونَ نَحۡنُ أَنصَارُ ٱللَّهِۖ فَـَٔامَنَت طَّآئِفَةٞ مِّنۢ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ وَكَفَرَت طَّآئِفَةٞۖ فَأَيَّدۡنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ عَلَىٰ عَدُوِّهِمۡ فَأَصۡبَحُواْ ظَٰهِرِينَ ﴿١٤﴾

الصف: ١٤

اې هغو چې ايمان ئې راوړی! د الله انصار شئ، همغسې لکه چې د مريمې زوی عيسی حواريونو ته وويل: څوك مې د الله لورې ته مل دئ؟ حواريونو وويل: موږ د الله انصار يو، نو د بني اسرائيلو يوې ډلې ايمان راوړ او بلې ډلې کفر وکړ، نو هغه مو د خپلو دښمنانو په خلاف تأييد کړل چې ايمان ئې راوړی وو، نو دوی غالب شول.

په بل ځای کې فرمايي:

... وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾

الحج: ٤٠

... او الله به هرو مرو هغو ته نصرت ورکوي چې د ده ملتيا کوي، يقيناً چې الله عزتمن ځواکمن دئ.

د دې الهي پرېکړې معنی دا ده:

- الله تعالی به هرو مرو هغو ته نصرت ورکوي چې د ده ملتيا کوي، دا د

هغه الله قطعي او حتمي وعده ده چي عزتمن ځواكمن دئ، نه د چا زور او ځواك د ده د پرېكړو د پلي كېدو مخنيوى كولى شي او نه د چا ضعف او كمزوري د ده د وعدو د عدم تحقق سبب كېدى شي.

- الله تعالى د مظلومو باايمانه مجاهدينو جهاد داسي ګڼي لكه څوك چي د ده ملتيا كوي، يعني د ظالمانو په ضد جنګ د الله تعالى له لوري جنګ دئ او په دې جنګ كي مجاهد د الله تعالى داسي سپاهي دئ چي غواړي د خپل رب ملتيا وكړي او د هغه چا په ضد وجنګېږي چي الله تعالى د هغه د ځپلو او ماتولو اراده كړې.

ځيني مفسرين داسي انګېري چي د انصار الله په تركيب كي د (دين) لفظ مقدر دئ او معنى ئې د الله د دين انصار دي، دوى استدلال كوي چي الله تعالى د چا ملتيا او مرستي ته اړ نه دئ، خو محققين له دوى سره موافق نه دي او د دې تركيب اصلي معنى له كوم تزئيد پرته صحيح او غوره ګڼي او وايي: دا هغه لقب دئ چي الله تعالى د خپلي لاري مجاهدينو ته وركړى، دلته ئې د انصار الله په نامه ياد كړي او په بل ځاى كي ئې د جند الله لقب وركړى، په داسي حال كي چي الله تعالى جند او لښكر ته هم ضرورت نه لري. د دې محتوم الهي تأييد په اړه فرمايي:

إِن يَنصُرۡكُمُ ٱللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمۡۖ وَإِن يَخۡذُلۡكُمۡ فَمَن ذَا ٱلَّذِي يَنصُرُكُم مِّنۢ بَعۡدِهِۦۗ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ﴿١٦٠﴾

آل عمران: ۱۶۰

كه الله مو مرسته وكړي نو هيڅ غالبېدونكى (حريف ځواك) نه لرئ او كه مو يوازي پرېږدي نو هغه به څوك وي چي له ده وروسته مو مرسته وكړى شي؟ او مؤمنان خو بايد پر الله توكل وكړي.

دا مبارك آيت وايي: كه په تاسو كي دا اهليت او وړتيا وي چي د الله د مرستي مستحق وئ او الله تعالى ستاسو مرسته وكړي نو د ځمكي پر سر داسي ځواك نشته چي پر تاسو غالب شي او كه دا اهليت او وړتيا له لاسه وركړئ او د الله له مرستي او ملاتړ محروم شئ، بيا داسي څوك نه شئ

موندلی چي ستاسو مرسته وکولی شي. د ایمان تقاضا دا ده چي الله به ځان ته کافي ګڼئ او پر هغه به توکل کوئ او له هغه څه به ځان ساتئ چي د ده له مرستي مو محروموي.

هغه چي په حقیقي معنی ایمان لري باید یوازي پر خپل رب تکیه وکړي او د الله تعالی له تأیید پرته پر هیڅ څه اتکاء او اتکال ونه کړي، باید مطمئن وي چي خیر الناصرین خدای د دوی د بري او برلاسي ضامن دئ او پر دښمن به دوی ته غلبه ورکوي، او که ټولواك رب د چا مرسته ونه کړي او د هغه په اړه اعتناء ونه کړي هیڅوك نشي کولی د هغه سعادت او بریا تضمین کړي، قرآن د هغه چا حالت ډېر ښکلی انځور کړی چي ګمان کوي الله تعالی به د ایمان په لار کي د ده مرسته ونه کړي او پر دښمن به ده ته بری ورنه کړي، کله چي د لاري په اوږدو کي له خنډونو او کړاوونو سره مخامخ شي مأیوس کېږي او له الله تعالی پرته د بلي مرجع لټه کوي او بل درشل ته پناه وړي، فرمایي:

مَن كَانَ يَظُنُّ أَن لَّن يَنصُرَهُ ٱللَّهُ فِي ٱلدُّنْيَا وَٱلْأَخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى ٱلسَّمَآءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُۥ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾

الحج: ١٥

څوك چي ګمان کوي الله به ئې په دنیا او آخرت کي مرسته ونه کړي نو په کوم پړي سره دي د آسمان لوري ته لوړ شي بیا دې وشلوي او ودي ګوري چي د ده تدبیر هغه څه له منځه وړي چي دی ئې غصه کړی؟

یعني څوك چي پر الله تعالی ایمان راوړي، بیا د الله په لار کي له کوم کړاو سره مخامخ شي، خو د دې پر ځای چي صبر وکړي، مأیوس نشي، هیله من وي چي الله تعالی به ئې په دنیا او آخرت کي مرسته کوي، برعکس مأیوس شي، د خپل رب د مرستي په اړه شك وکړي، طمع ئې وشلېږي، خپله رابطه وشلوي، بېرته د کفر لوري ته مخه کړي، د ده مثال هغه چا ته ورته دئ چي د کومي رسۍ په مرسته د لوړ تلو هڅه کوي، خو په نیمایي لار کي ستړی شي، نو د دې پر ځای چي هغه مهال دا رسۍ لازیاته ټینګه ونیسي او د

مرستي راتلو ته انتظار وكړي، برعكس د رسۍ د پرې كولو اراده كوي، كه دا كار وكړي نو طبيعي ده چي پايله به ئې له دې پرته بل څه نه وي چي له لوړ ځاى به لاندي پرېوځي او په مرگ به ئې منتج كېږي، څوك چي په نيمي لاري كي ستړى او ستومانه شي او د وړاندي تلو پر ځاى تر شا شي نو يا به د هغو ښكاريانو په منگولو كي پرېوځي چي په هر گام كي ئې ورته كمين نيولى او يا به په داسي ژوري كندي كي نسكورېږي چي له هغې روغ رمټ وتل محال وي.

قرآن دا سقوط په بل ځاى كي داسي توضيح كوي:

وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ ٱلطَّيْرُ أَوْ تَهْوِى بِهِ ٱلرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾

الحج: ۳۱

او څوك چي د الله په اړه شرك وكړي نو دا داسي ده لكه چي له آسمان لاندي راپرېوځي نو بيا ئې يا مارغان وتښتوي او يا ئې باد پر سر واخلي او په ژوري كندي كي ئې وغورځوي.

كله چي انسان د الله تعالى له تأييد محروم شي نشي كولى ځان ته بل ولي او نصير ومومي، لكه چي قرآن په دې اړه فرمايي:

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾

البقره: ۱۰۷

آيا په دې نه پوهېږې چي د آسمانونو او زمكي واكمني د الله ده او له الله پرته نه كوم مولا لرئ او نه كوم مرستندوى.

همدا راز فرمايي:

فَإِن يَتُوبُوا۟ يَكُ خَيْرًا لَّهُمْ ۖ وَإِن يَتَوَلَّوْا۟ يُعَذِّبْهُمُ ٱللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِى

ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِۚ وَمَا لَهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مِن وَلِيّٖ وَلَا نَصِيرٖ ٧٤

التوبه: ٧٤

نو كه ئې توبه وكړه ورته غوره ده او كه ئې مخ واړاوو نو الله به ئې په دنيا او آخرت كې په دردناك عذاب سره تعذيب كړي او په زمكې كې به ئې نه كوم دوست وي او نه كوم مرستندوی.

وَٱلظَّٰلِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيّٖ وَلَا نَصِيرٍ ٨

الشورى: ٨

او ظالمان داسي دي چې دوی ته نه كوم مل شته او نه كوم مرستندوی.

همداراز فرمايي:

أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُۖ وَمَن يَلۡعَنِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ نَصِيرًا ٥٢

النساء: ٥٢

دوی همغه دي چې الله رټلي دي او الله چې څوك ورټي نو هيڅ ملاتړی به ورته ونه مومې.

د بدكاري او فساد له كبله انسان د الله تعالى له تأييد او نصرت محروم كيږي، او په سيئاتو سره دادمن پناه ځی او حمايت ترلاسه كول ممكن نه دي، قرآن په دې اړه فرمايي:

لَّيۡسَ بِأَمَانِيِّكُمۡ وَلَآ أَمَانِيِّ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِۗ مَن يَعۡمَلۡ سُوٓءٗا يُجۡزَ بِهِۦ

وَلَا يَجِدۡ لَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرٗا ١٢٣

النساء: ١٢٣

نه ستاسو په هيلو ده او نه د اهل كتابو په هيلو، څوك چې بد كار وكړي په هغه به مجازات شي او ځان ته به له الله پرته نه كوم دوست ومومي او نه كوم مرستندوی.

يعني دلته د هيلو او تمنياتو له مخې پرېكړه نه كيږي، له ډېرو سره كاذب

امیدونه وي، ځان ورته ترټولو غوره بریښي، جنت خپل مسلم حق ګڼي، ګمان ئې دا وي چې یوازې دی او د ده د مسلك پلویان به جنت ته ورومي، خو کېدی شي دا هسې په شیطاني تلقیناتو ولاړ کاذب تمنیات وي، شیطان د دې لوړه کړې چې دغسې هیلې به په انسانانو کې راولاړوم. خبره دا ده چې ګنهګار به هرومرو خپله سزا ګوري، هیڅوك ئې له دې سزا نشي ژغورلی، له الله پرته چې له هر چا دا طمع او هیله لري چې د ګناه له سزا به د هغه په طفیل ژغورل کیږي، اشتباه ئې کړې، دا هسې خوشې او واهي هیله ده.

جهاد پر دې سربېره چې د الله تعالی تأیید او نصرت درپه برخه کوي او د ایمان په سنګر کې ستا ګامونه مضبوطوي او د مجاهدینو د مزید ثبات او اسقامت باعث کیږي، د مزید تدریب، تمحیص، رشد او هدایت دروازې د دوی پر مخ پرانیزي او د دوی ایمان ته ځلا بخښي، لکه چې په دې آیتونو کې ورته اشاره شوې:

وَٱلَّذِينَ جَٰهَدُواْ فِينَا لَنَهۡدِيَنَّهُمۡ سُبُلَنَاۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَمَعَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٦٩﴾

العنکبوت: ٦٩

او هغه چې زموږ لپاره ئې جهاد کړی حتماً به خپلې لارې وروښیو او یقیناً چې الله له دغو محسنینو سره دئ.

... وَلِيَبۡتَلِيَ ٱللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمۡ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمۡۚ وَٱللَّهُ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾

آل عمران: ١٥٤

... او چې ستاسو د سینو خبرې وآزمویي او ستاسو د زړونو شته عیار کړي او الله د زړونو په شته وو ښه پوه دئ.

إِذۡ يُغَشِّيكُمُ ٱلنُّعَاسَ أَمَنَةٗ مِّنۡهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيۡكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ لِّيُطَهِّرَكُم بِهِۦ وَيُذۡهِبَ عَنكُمۡ رِجۡزَ ٱلشَّيۡطَٰنِ وَلِيَرۡبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمۡ وَيُثَبِّتَ بِهِ

ٱلۡأَقۡدَامَ ﴿١١﴾ **الانفال: ١١**

هغه وخت چي له خپل لوري ئې پرمښکی د ډاډېيني په توگه درباندي غوړولو او له آسمان ئې اوبه درباندي ورولې چي پرې پاك مو كړي او شيطاني اضطراب له تاسو لري كړي، زړونه مو مضبوط او په دې سره ستاسو قدمونه ټينګ كړي.

د مؤمنانو د دعاء په صيغه داسي فرمايي:

... رَبَّنَآ أَفۡرِغۡ عَلَيۡنَا صَبۡرٗا وَثَبِّتۡ أَقۡدَامَنَا وَٱنصُرۡنَا عَلَى ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿٢٥٠﴾ البقره: ٢٥٠

... اې زموږ ربه! پر موږ صبر نازل كړه او گامونه مو ټينګ كړه او پر دې كافر قوم برى را،

په بل ځاى كي فرمايي:

يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلۡقَوۡلِ ٱلثَّابِتِ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَۚ وَيَفۡعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴿٢٧﴾

ابراهيم: ٢٧

الله مؤمنان په دنيوي ژوند كي هم په مضبوطي وينا سره ټينګ او ثابت ساتي او په آخرت كي هم، او ظالمان بې لاري كوي او همغه څه كوي چي غواړي ئې.

د پاكي كلمې او هغه چا چي په دې كلمې باور لري مثال داسي بيانوي:

أَلَمۡ تَرَ كَيۡفَ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلٗا كَلِمَةٗ طَيِّبَةٗ كَشَجَرَةٖ طَيِّبَةٍ أَصۡلُهَا ثَابِتٞ وَفَرۡعُهَا فِي ٱلسَّمَآءِ ﴿٢٤﴾ تُؤۡتِيٓ أُكُلَهَا كُلَّ حِينِۭ بِإِذۡنِ رَبِّهَاۗ وَيَضۡرِبُ

ٱللَّهُ ٱلۡأَمۡثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمۡ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾

ابراهيم: ٢٥

آيا پام دي نه دئ چي الله د سپېڅلي كلمي مثال څنگه بيان كړى، د هغي پاكي ونې په څېر چي جرړي ئې مضبوطي دي او څانگي ئې د آسمان (په غېږ) كي، د خپل رب په حكم هر وخت خپله مېوه وركوي، الله خلكو ته دا مثالونه بيانوي چي پند واخلي.

په دې مباركو آيتونو كي د پاكي كلمې مثال په ډېري ښكلې او زړه راكښونكې بڼې كي وړاندي شوى، د هغې وينا مثال انځوروي چي د ايمان له سمسوري زمكي راټوكېدلې، په دې توگه:

- **ايمان د هغې پاكي ونې په څېر دئ چي جرړي ئې مضبوطي دي او څانگي ئې د آسمان په غېږ كي، زمكي په خپل زړه كي ځاى وركړى او جرړي ئې په هغې كي ژوري ننوتې او څانگي ئې آسمان ته لوړي شوې او آسمان په خپلي غېږ كي نيولې، د خپل رب په حكم هر وخت خپله مېوه وركوي، يعني ايمان داسي ونه ده چي جرړي ئې مضبوطي دي، د عالم هر څه ئې ملاتړ او تأييد كوي، پر مضبوطو بنسټونو ولاړه ده، څانگي ئې هر لوري ته لوړي ځي، تل او په خپل وخت خپله مېوه وركوي، مؤمن ته ثبات او دوام وروپه برخه كوي، مېوه ئې د مؤمن د نېك او صالح عمل په توگه راڅرگندېږي.**

بلي خوا ته د هغې وينا مثال چي د كفر او شرك له گنده ډنډ خړوبه شوې داسي انځوروي:

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ ٱجۡتُثَّتۡ مِن فَوۡقِ ٱلۡأَرۡضِ مَا لَهَا مِن قَرَارٍ ﴿٢٦﴾ ابراهيم: ٢٦

او ناپاكه كلمه هغه پليت بوټي ته ورته ده چي د زمكي له سره ايستل شوى، هيڅ ټيكاو ئې نشته.

كفر د هغه پليت بوټي په څېر دئ چي نه ئې جرړي په زمكي كي ننوځي

او نه ئې ځانګې د آسمان په لور لوړېږي، نه ئې زمکه جرړې په خپلې سينې کې قبلوي او نه ئې آسمان ځانګې په خپلې غېږ کې نيسي، د هر څه له تأييد او ملاتړ محروم، د يوې سپکې او آرامې سيلۍ په وړاندې هم مقاومت نشي کولی، په معمولي باد سره ئې جرړې وځي او د زمکې پر سر رغړي.

په اتم آيت کې د کفرې ځواکونو بده پايله د تعس په نامه ياده شوې، تعس هغه پړمخې پرېوتو ته وايي چې له کوم خنډ سره د پښې د لګېدو له کبله رامنځته کېږي، مطلب ئې دا دئ چې کافران به ګام په ګام تيندکونه خوري او پړمخې به پرېوځي، دا ځکه چې دوی داسې تګلاره غوره کړې چې د عالم د هر څه له تګلارې سره مغايرت لري، د عالم ټول مخلوقات په يوه لوري او يوې لارې روان دي او دوی د ټولو خلاف په بل لوري، د عالم هر څه د خپل رب په عبادت بوخت دي، هر څه ئې په همغه مسير درومي چې الله تعالی ورته ټاکلی، په دې پراخ او بې انتهاء عالم کې يوازينی مخلوق چې د خپل رب له عبادت سرغړاوی کوي کافر دئ، د دې سرغړاوي او بغاوت طبيعي پايله له تعس او په هر ګام کې تيندونکو خوړلو پرته بل څه نه شي کېدی.

قرآن فرمايي:

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۖ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿١﴾

الصف: ١

هغه چې په آسمانونو کې دي او هغه چې په زمکې کې دي الله ته تسبيح کوي او هغه باحکمته عزتمن دئ.

د تسبيح معنی په پاکې اعتراف، په پاکې ګواهي او شهادت او په عبادت او اطاعت کې سريع سعي او هڅه ده، نو د دې آيت مفهوم دا دئ چې د آسمانونو او زمکې هر څه د الله تعالی په سپېڅلتيا او پاکې اعتراف کوي، خپل رب له هر عيب او نقص منـزه ګڼي، د حال او قال په ژبه په دې مسلم حقيقت ګواهي او شهادت ورکوي، او ټول په سرعت، انهماك او جديت سره په عبادت او بندګۍ بوخت دي او د خپل رب د احکامو اطاعت او امتثال کوي.

د کافرانو په اړه په حيرت سره پوښتنه کوي:

أَفَغَيْرَ دِينِ ٱللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُۥٓ أَسْلَمَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

آل عمران: ٨٣

آيا د الله له دين پرته (بل دين) لټوي، حال دا چي د آسمانونو او زمكي هرڅه طوعاً اوكرهاً، (په خوښه او ناخوښه) ده ته غاړه ايښې او د ده لوري ته ورگرځول كېږي.

د زمكي او آسمان هر څه الله ته تسليم دي، د ټولو دين اسلام دئ، هغه څه كوي چي الله پرې گمارلي، په همغه لار درومي چي الله ورته ټاكلې، لمر، سپوږمی، ستوري په خپل خپل مدار كي خوځي، په خپل خپل وخت او له خپل خپل ځايه راخېژي او پرېوځي، وني، بوټي او حيوانات د خپل فطرت مطابق په خپل كار لگيا دي، په ټولو مخلوقاتو كي يوازي كافر او عاصي انسان داسي دئ چي د الله له دين پرته د بل څه په لټه كي شي، هم د الله د دين په نسبت كافر شي او هم د خپل فطرت په نسبت، دی ستر باغي دئ، له هغه دين ئې بغاوت كړی چي د زمكي او د آسمان د هر څه دين دئ.

دې حقيقت ته په پام سره چي د قرآن په گڼ شمېر آيتونو كي ويل شوي چي نه يوازي د آسمانونو او زمكي هيڅ څه د كافرانو د كافرانه دريځونو تأييد او ملاتړ نه كوي بلكي بر عكس د دوی مقابله كوي او هر يو ئې د يوه مطيع جندي او سپاهي په توگه د شيطان د جنودو مقابله كوي، لكه چي قرآن فرمايي:

وَلِلَّهِ جُنُودُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾

الفتح: ٧

او د آسمانونو او زمكي لښكري د الله دي او هغه باحكمت عزتمن دئ.

همدا وجه ده چي گورو الله تعالی د عاصي او باغي ځواكونو د تعذيب او مجازات لپاره د آسمانونو او زمكي دغه مطيع جنود كارولي، په طوفانونو، سېلابونو، زلزلو... سره ئې دوی ته سزا وركړې، لكه چي قرآن فرمايي:

فَكُلاًّ أَخَذْنَا بِذَنۢبِهِۦ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُم مَّنْ
أَخَذَتْهُ ٱلصَّيْحَةُ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ ٱلْأَرْضَ وَمِنْهُم مَّنْ
أَغْرَقْنَا ۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوٓاْ أَنفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ

العنكبوت: ٤٠

نو هر یو مو د خپلي گناه له کبله ونیو، نو د دوی ځیني هغه ول چي تونده سیلۍ مو پرې ولېږله، ځیني ئې هغه چي لوړي چیغي ونیول، ځیني ئې هغه چي په زمکي کي مو خسف کړل او ځیني ئې هغه چي غرق مو کړل، په داسي حال کي چي الله ظلم نه پرې کولو بلکي دوی په خپله پر خپل ځان ظلم کولو.

الله تعالی دا هر قوم د خپلي گناه له کبله ونیو، پر ځینو ئې تونده ویجاړوونکې سیلۍ ولېږله چي هر څه ئې پر دوی رانسکور کړل، ځیني ئې له درنې چاودني او هیبتناکي چیغي سره مخامخ کړل، ځیني ئې په زمکي کي خسف او ښخ کړل او ځیني ئې په سمندر کي غرق کړل، دوی چي له کوم دردناك برخلیك سره مخ شوي په دې کي الله تعالی پر هغوی کوم ظلم نه دئ کړی بلکي دوی په خپله پر خپل ځان ظلم کولو او داسي ظالمانه تگلاره ئې غوره کړې وه چي پایله ئې له دې پرته بل څه نه وه.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرَمَ ذَاتِ ٱلْعِمَادِ ﴿٧﴾ ٱلَّتِى لَمْ يُخْلَقْ
مِثْلُهَا فِى ٱلْبِلَٰدِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ ٱلَّذِينَ جَابُواْ ٱلصَّخْرَ بِٱلْوَادِ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ
ذِى ٱلْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ طَغَوْاْ فِى ٱلْبِلَٰدِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُواْ فِيهَا ٱلْفَسَادَ ﴿١٢﴾

فَصَبَّ عَلَيۡهِمۡ رَبُّكَ سَوۡطَ عَذَابٍ ۝١٣ إِنَّ رَبَّكَ لَبِٱلۡمِرۡصَادِ ۝١٤

الفجر: ١٤ـ ٦

ودي نه ليدل چي ستا رب له عاديانو سره څه وکړل؟ د ارم (عاد)، آ د جګو ستنو خاوند. آ چي په ښارو کي دوی ته ورته نه وو پيدا شوي. او له ثمود سره چي تيږې ئې درو کي وتراشلې. او له فرعون سره آ د مېخونو خاوند. هغه (خلك) چي په ښارونو کي ئې سرکښي وکړه. په هغو کي ئې ډېر فسادونه کړي. نو رب دي د عذاب متروکه پرې راپرېښوده. بې شکه چي ستا رب په کمين کي دئ.

لکه چي ګورئ دلته د دريو باغي قومونو بد برخليك ته اشاره شوې: عاد چي ځواکمن قوم وو، هيچا ئې سيالي نشوی کولی، جګ او دنګ قدونه، له پياوړو او مضبوطو متو سره، چي له لوړو لوړو ستنو جوړ شوي قصرونه ئې وو، د ثمود قوم چي په تمدن کي تر ټولو وړاندي ول، فرعون او فرعونيان چي سياسي قوت ئې هومره وو چي خپل مخالفين ئې په اوسپنيزو مېخونو تعذيبول، د هغوی په لاسونو او پښو ئې مېخونه ټك وهل. که دا قومونه له خپل هغه مادي پر مختګ، برلاسی، ترقي، تمدن، قوت او ځواکمنۍ چي هيچا ورسره سيالي نه شوی کولی، خو د فساد، طغيان، ظلم او له پيغمبرانو عليهم السلام سره د مخالفت په وجه له هغه دردناك برخليك سره مخامخ شول او د ټولو متمدنو ظالمانو او ستمګرانو لپاره د عبرت وسيله شول اوسني ستمګران بايد د دغو قومونو د بد برخليك په هنداره کي خپل برخليك او راتلونکی وګوري، د دوی د ظلم توره شپه به هم پای ته رسي او الهي عذاب به ئې رانيسي. ستا د رب د عذاب متروکه ئې پر سر سر راپرېوته، نو اې ستمګرانو ! اې د شر او فساد مغرورو ځواکونو! په دې پوه شئ چي ستاسو د طغيان او فساد پايلي له دې پرته بل څه نه شي کېدی، د منتقم خدای متروکه به خامخا ستاسو پر سر هم راپرېوځي.

الله تعالی ظالمانو ته په کمين کي دئ، مهلت ورکوي، تر خاصي نېټي ورته انتظار کوي، ستمګران چي د خپل ظلم له پايلو بې خبره او په بې باکۍ او جسارت مخکي درومي، الهي مهلت غولولي، په طغيان او سرکښۍ کي له وروستۍ پولو هم د تېرېدو تکل کوي، خو ناڅاپه له الهي کمين سره مخامخ

شي او د عذاب متروکه په سر وخوري.
قرآن عظيم الشأن په بل ځای کې فرمايي:

فَعَتَوۡاْ عَنۡ أَمۡرِ رَبِّهِمۡ فَأَخَذَتۡهُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ وَهُمۡ يَنظُرُونَ ﴿٤٤﴾

الذاريات: ٤٤

نو د خپل رب له امر ئې سرغړاوی وکړ چې په نتيجه کې ئې په داسي حال کې تندر ونيول چې (ورته) کتل ئې.
همداراز فرمايي:

فَأَخَذَتۡهُمُ ٱلصَّيۡحَةُ بِٱلۡحَقِّ فَجَعَلۡنَٰهُمۡ غُثَآءٗۚ فَبُعۡدٗا لِّلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ

 المؤمنون:٤١

نو هغي چيغي په رښتيني توگه ونيول، نو دوی مو شاوړي (د سېل د سر ځگ او خاشاك) وگرځول، نو دغه ظالم قوم ته دي لريوالی (رټنه او شړنه) وي.

په نهم آيت کې ويل شوي چې د کافرانو د عملونو او هڅو د ابطال وجه دا ده چې دوی د الله له لوري له نازل شوي کتاب اعراض او انکار کړی، دغه مطلب د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کې راغلی، لکه چې فرمايي:

ٱلَّذِينَ ضَلَّ سَعۡيُهُمۡ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُمۡ يَحۡسَبُونَ أَنَّهُمۡ يُحۡسِنُونَ صُنۡعًا ﴿١٠٤﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمۡ وَلِقَآئِهِۦ فَحَبِطَتۡ أَعۡمَٰلُهُمۡ فَلَا نُقِيمُ لَهُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَزۡنٗا الکهف: ١٠٤ ـ١٠٥

هغه چې د دنيا په ژوند کې ئې هڅه بې لاري وه خو دوی داسي انګېرله چې ښه کار کوي، دوی همغه دي چې د خپل رب د آيتونو او له هغه سره د مخامخ کېدو په اړه ئې کفر کړی وو، نو عملونه ئې حبط شول، نو د قيامت په ورځ به هيڅ وزن ورنه کړو.

په بل ځای کې راغلي:

وَٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِـَٔايَـٰتِنَا وَلِقَآءِ ٱلۡأٓخِرَةِ حَبِطَتۡ أَعۡمَـٰلُهُمۡۚ هَلۡ يُجۡزَوۡنَ إِلَّا مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٤٧﴾

الاعراف: ١٤٧

او هغه چي زما آيتونه او اخروي ملاقات ئې تکذيب کړل عملونه ئې حبط شول، آيا يوازي د خپلو کړنو سزا نه ده ورکړی شوې؟

لکه چي په يوه لابراتوار کي د فيزيکي او کيميايي قوانينو له مراعات او د عناصرو خصوصيتونو ته له پام پرته د هيڅ توکي او ترکيب رامنځته کول او جوړول ممکن نه دي او له اړوند قوانينو د انکار په صورت کي د هر ترکيب د جوړولو هره هڅه حبط او هدر کيږي او هيڅ نتيجه نه ورکوي، همداسي د رب العالمين لاربسود کتاب هغه قوانين زموږ مخي ته ږدي چي د هغوی له مراعات پرته د انسان هيڅ هڅه او هيڅ عمل مطلوب نتائج نشي ورکولی، يوازي د الهي کتاب په رڼا کي کولی شو د انسان او د ده د فطرت او هغه چاپيرياِل او ماحول په اړه دقيق معلومات ترلاسه کړو چي انسان ئې احاطه کړی.

أَفَلَمۡ يَسِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَيَنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۚ دَمَّرَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡۖ وَلِلۡكَـٰفِرِينَ أَمۡثَـٰلُهَا ﴿١٠﴾

١٠- نو آيا په ځمکي کي نه دي ګرځېدلي چي ليدلي ئې وی د هغو پايله څنګه وه چي تر دوی وړاندي ول، الله (هر څه) پرې راوران کړل، او دغو کافرانو ته د همغو په څېر عقوبتونه دي.

<u>(١٠)- په دې مبارك آيت كي د قرآن مخاطبينو ته ويل شوي: آيا هغه چي د</u> کفر لار ئې غوره کړې له مخکنيو تاريخي پېښو پند نه دئ اخيستی؟! مګر نه پوهيږي چي د دوی له سلف سره څه شوي؟ دا الهي ثابت او نه بدلېدونکی

الهي سنت دئ چي د زماني په هر پړاو کي به د حق د دښمنانو برخليك همغسي وي لكه تر دوی وړاندي د دوی د سلف برخليك، د تاريخ پاڼي واړوئ او وګورئ چي د دوی د سلف عاقبت څنګه وو؟ آيا الله تعالی هر څه پر دوی رانسكور نكړل او د دوی اقتدار ئې پای ته ونه رسولو؟ د باطل د ټولو پلوي ځواكونو لپاره دې ته ورته برخليك انتظار كوي كه څه هم په ظاهر كي مجهز او تلپاتي برېښي.

قرآن د دې حقيقت د اثبات لپاره تاريخي شواهد زموږ مخي ته ږدي، خپل مخاطب ته بلنه وركوي چي په زمكي كي سير وكړي، د تاريخ پاڼي واړوي او هنداري كي ئې د كفري ځواكونو بد عاقبت مشاهده كړي، او د ظالمانو د مجللو ماڼيو له ورانو پاتې شونو په خپل برخليك او عاقبت پوه شي، لكه چي په ماضي كي پر كفري ځواكونو خپلي ماڼۍ رانسكوري شوې او د دوی د ځواكمنۍ او واكمنۍ ټغر ټول شوی د هغوی د اخلافو عاقبت او د هغو برخليك به هم داسي وي چي د دوی پر پل ګام ږدي او د هغوی پر كړنلاري او تګلاري درومي، د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو كي پر تېرو تاريخي پېښو او حوادثو استناد شوی، قرآن يوازي په دې موخه تاريخي حوادث د خپل مخاطب په وړاندي نه ږدي چي له مخكنيو پېښو ئې خبر كړي، بلكي غواړي د دې حوادثو په هنداري كي د سعادت، فلاح او نجات سمه لار او عزت او سرلوړي ته د رسېدو رمز وروښيي، د قرآن په تاريخي بحثونو كي د الهي ثابتو سننو تاريخي بېلګي څېړل شوې، هغه الهي سنن چي د تاريخ په هري مقطع او د زماني په هر پړاو كي ټاكلي نتائج او پايلي لري. لكه چي فرمايي:

قَدۡ خَلَتۡ مِن قَبۡلِكُمۡ سُنَنٞ فَسِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَٱنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلۡمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾

آل عمران: ١٣٧

يقيناً چي تر تاسو وړاندي هم ځيني سنن تېر شوي، نو په زمكي كي وګرځئ او وګورئ چي د مكذبينو عاقبت او پايله څنګه وه؟

له تاسو مخكي ډېر ملتونه تېر شوي، هر يوه ځان ته د ژوند بېله بېله

طريقه غوره كړې وه، تاريخ ته رجوع وكړئ او وګورئ چې د هغو ملتونو عاقبت څنګه وو چې د الله د دين او د پيغمبرانو د تكذيب لپاره ئې ملا تړلې وه؟ او څومره ملتونه د همدې جرم په سزا له سخت الهي عقوبت سره مخامخ شوي؟

يا فرمايي:

قُلۡ سِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَٱنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلُۚ كَانَ أَكۡثَرُهُم مُّشۡرِكِينَ ﴿٤٢﴾

الروم: ٤٢

ووايه: په ځمكې كې وګرځئ او وګورئ چې د هغو پايله څنګه وه چې تر دې وړاندې ول، د دوى ډېرى مشركان ول.

قُلۡ سِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَٱنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلۡمُجۡرِمِينَ ﴿٦٩﴾

النمل: ٦٩

ووايه: په ځمكې كې وګرځئ او وګورئ چې د مجرمينو پايله څنګه وه!!

د كفري ځواكونو د استئصال او پر كفر او عصيان د ولاړو بنسټونو د نسكورېدو څرګندوالى د قرآن په ډېرو آيتونو كې انځور شوى، څو بېلګې ئې دا دي:

وَأَوۡرَثۡنَا ٱلۡقَوۡمَ ٱلَّذِينَ كَانُواْ يُسۡتَضۡعَفُونَ مَشَٰرِقَ ٱلۡأَرۡضِ وَمَغَٰرِبَهَا ٱلَّتِي بَٰرَكۡنَا فِيهَاۖ وَتَمَّتۡ كَلِمَتُ رَبِّكَ ٱلۡحُسۡنَىٰ عَلَىٰ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ بِمَا صَبَرُواْۖ وَدَمَّرۡنَا مَا كَانَ يَصۡنَعُ فِرۡعَوۡنُ وَقَوۡمُهُۥ وَمَا كَانُواْ يَعۡرِشُونَ ﴿١٣٧﴾

الاعراف: ١٣٧
او هغو خلكو ته مو چي په بې وزلۍ كي ئې د ساتلو هڅه كېده، د هغي زمكي ختيځي او لوېديځي برخي په ميراث وركړې چي بركت مو په كي اچولى وو او ستا د رب نېكه وينا د بني اسرائيلو په اړه له دې امله بشپړه شوه چي صبر ئې وكړ او هغه څه مو هم ويجاړ كړل چي فرعون او د ده قوم جوړول او هغه څه هم چي دوى لوړول.
د فاسقو مترفينو د سپېره برخليك په اړه فرمايي:

وَإِذَآ أَرَدۡنَآ أَن نُّهۡلِكَ قَرۡيَةً أَمَرۡنَا مُتۡرَفِيهَا فَفَسَقُواْ فِيهَا فَحَقَّ عَلَيۡهَا ٱلۡقَوۡلُ فَدَمَّرۡنَٰهَا تَدۡمِيرٗا ﴿١٦﴾

الاسراء: ١٦
او كله چي د كوم كلي د تباه كولو اراده وكړو نو مترفينو ته ئې امر وكړو، او هغوى هلته سرغړاوى وكړي، نو د دوى په اړه (د عذاب) وينا محققه شي او په ځانګړې ورانېدا سره ئې وران كړو.
د عذاب ملائكي د هغو د تدمير لپاره ګمارل شوې چي الهي آيات ئې تكذيب كړي:

وَلَقَدۡ ءَاتَيۡنَا مُوسَى ٱلۡكِتَٰبَ وَجَعَلۡنَا مَعَهُۥٓ أَخَاهُ هَٰرُونَ وَزِيرٗا ﴿٣٥﴾ فَقُلۡنَا ٱذۡهَبَآ إِلَى ٱلۡقَوۡمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا فَدَمَّرۡنَٰهُمۡ تَدۡمِيرٗا ﴿٣٦﴾

الفرقان: ٣٦
او يقيناً چي موسى ته مو هغه كتاب وركړ او د ده ورور هارون مو ورسره مرستيال وګرځاوو، دواړو ته مو وويل: هغه وګړو ته ورشئ چي زموږ آيتونه ئې تكذيب كړي، نو تباه تباه مو كړل.
او د هغو په اړه چي په خپل مكر او تزوير مغرور ول، ګمان ئې كولو چي په خپل تدبير او درايت سره به له ګواښونو او خطرونو خوندي وي داسي فرمايي:

قَدۡ مَكَرَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ فَأَتَى ٱللَّهُ بُنۡيَٰنَهُم مِّنَ ٱلۡقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيۡهِمُ ٱلسَّقۡفُ مِن فَوۡقِهِمۡ وَأَتَىٰهُمُ ٱلۡعَذَابُ مِنۡ حَيۡثُ لَا يَشۡعُرُونَ النحل: ٢٦

يقيناً چې هغو هم پټ تدبيرونه وکړل چې تر دوی مخکې ول، او الله د دوی مانيو ته د بنسټونو له لوري ورغی؛ نو چتونه پر دوی د پاسه پرېوتل، او عذاب له هغه لوري ورته راغی چې تصور ئې نشو کولی.

قرآن د تاريخ په بېلو بېلو پړاوونو کې د کفري ځواکونو د ورته او مشابه برخليك او عاقبت په اړه فرمايي:

فَهَلۡ يَنتَظِرُونَ إِلَّا مِثۡلَ أَيَّامِ ٱلَّذِينَ خَلَوۡاْ مِن قَبۡلِهِمۡۚ قُلۡ فَٱنتَظِرُوٓاْ إِنِّي مَعَكُم مِّنَ ٱلۡمُنتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾

يونس: ١٠٢

نو آيا د هغو خلکو له (سختو) ورځو پرته د بل څه انتظار لري چې تر دوی مخکې تېر شوي؟ (ورته) ووايه: نو انتظار وکړئ چې موږ هم له تاسو سره د منتظرينو په لړ کې يو.

وَقَالَ ٱلَّذِيٓ ءَامَنَ يَٰقَوۡمِ إِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيۡكُم مِّثۡلَ يَوۡمِ ٱلۡأَحۡزَابِ ﴿٣٠﴾ مِثۡلَ دَأۡبِ قَوۡمِ نُوحٖ وَعَادٖ وَثَمُودَ وَٱلَّذِينَ مِنۢ بَعۡدِهِمۡۚ وَمَا ٱللَّهُ يُرِيدُ ظُلۡمٗا لِّلۡعِبَادِ ﴿٣١﴾ غافر: ٣٠

او هغه چې ايمان ئې راوړی وو وويل: اې زما قومه! زه پر تاسو د دغو ډلو د (بدي) ورځې په څېر (ورځې راتلو) وېرېږم، د نوح د قوم او د عاد، ثمود او

هغو حالت ته ورته چي تر دوی وروسته ول، په داسي حال کي چي الله پر خپلو بندگانو د ظلم اراده نه لري.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ مَوۡلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَأَنَّ ٱلۡكَٰفِرِينَ لَا مَوۡلَىٰ لَهُمۡ ﴿١١﴾

١١- دا د دې لپاره چي الله د هغو مولا دئ چي ايمان ئې راوړی او دا چي کافرانو ته هيڅ مولا نشته.

(١١)- دا مبارك آيت وايي: دا چي مؤمنان به له ځلانده او روڼ برخليك سره مخامخ کيږي او کافران له تياره او سپېره سره؛ د دې وجه دا ده چي د آسمانونو او زمکي پالونکی رب د مؤمنانو مولا، حامي او مرستندوی دئ او کافران هيڅ مولا او مرستندوی نه لري.

قرآن په دې اړه فرمايي:

... فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱعۡتَصِمُواْ بِٱللَّهِ هُوَ مَوۡلَىٰكُمۡۖ فَنِعۡمَ ٱلۡمَوۡلَىٰ وَنِعۡمَ ٱلنَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

الحج: ٧٨

نو لمونځ قائم کړئ، زکات ورکړئ او له الله سره خپلي اړيکي مضبوطي کړئ، هغه مو مولا دئ، ښومره غوره مولا او ښومره غوره مرستندوی.

همداراز فرمايي:

وَإِن تَوَلَّوۡاْ فَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ مَوۡلَىٰكُمۡۚ نِعۡمَ ٱلۡمَوۡلَىٰ وَنِعۡمَ ٱلنَّصِيرُ ﴿٤٠﴾

الانفال: ٤٠

او که ئې مخ واړاوو نو پوه شئ چي الله مو مولا دئ، غوره مولا او غوره مرستندوی.

.... بَلِ ٱللَّهُ مَوۡلَىٰكُمۡۖ وَهُوَ خَيۡرُ ٱلنَّٰصِرِينَ ﴿١٥٠﴾

آل عمران: ١٥٠

... داسي نه ده بلکي الله ستاسو مل دئ او هغه تر ټولو غوره مرستندوی دئ.
د الله له مرستي مه ناهيلي کيږئ، د بل د مرستي طمع مه کوئ، مبادا ماتي د دې باعث شي چي له الله پرته بل ته او مخصوصاً د الله کوم دښمن ته د مرستي لاس اوږد کړئ!! الله تر ټولو غوره مرستندوی دئ.
د دې ټولو آيتونو مطلب دا دئ چي مؤمنان پوه شي چي د دوی د غلبې يوازينی عامل او بريا او سرلوړی اساسي رمز له الله تعالی سره د دوی اړيکي او په الهي لارښوونو د دوی تمسك دئ، نه ښايي بل چا ته د احتياج لاس اوږد کړي، پر بل څه تکيه وکړي، او له بل استعانت وغواړي، ښايي جدي هڅه وکړي چي د ايمان او صالح عمل له لاري له خپل يوازيني مولا او نصير سره خپلي اړيکي مضبوطي وساتي، که نه نو د خيرالناصرين رب له ولايت او تأييد به محروم شي، نه به بل پناځی ومومي او نه بل يار او مرستيال. لکه چي قرآن فرمايي:

وَمَن لَّا يُجِبْ دَاعِيَ ٱللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي ٱلْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُۥ مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءُ ۚ أُوْلَٰٓئِكَ فِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٣٢﴾

الاحقاف: ٣٢
او څوك چي د الله د بلونکي اجابت ونه کړي نو نه په زمکي کي عاجزوونکی دئ او نه له ده پرته بل پالونکي ورته شته، همدا دوی په څرگندي تېروتني کي دي.
څوك چي د الله د بلونکي اجابت ونه کړي نو نه په زمکي کي داسي برلاسي ترلاسه کولی شي چي له الهي عذاب ځان وژغوري او نه له الله تعالی پرته داسي اولياء او پالونکي موندلی شي چي مرسته ئې وکړي، همدا دوی په څرگندي تېروتني کي دي.

ۚ وَٱلظَّٰلِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٨﴾ أَمِ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ ۖ فَٱللَّهُ هُوَ ٱلْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِ ٱلْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩﴾

الشورى: ٨

او ظالمان داسي دي چي دوی ته نه کوم مل شته او نه کوم مرستندوی، آيا له ده پرته ئې اولياء نيولي؟! نو همدا الله پالونکی دئ او همدا دی مړي ژوندي کوي او هغه پر هر څه ښه توانمن دئ.

فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِۦ ۖ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱسْتَنكَفُواْ وَٱسْتَكْبَرُواْ فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧٣﴾

النساء: ١٧٣

نو هغه چي ايمان ئې راوړی او صالح عملونه ئې کړي؛ اجر به ئې پوره پوره ورکړي او له خپل فضل به مزيد څه ورکړي او هغه چي ننګ او لويي ئې کړې وي، نو په دردناك عذاب به ئې تعذيب کړي او له الله پرته به نه کوم ولي ځان ته ومومي او نه کوم مرستندوی.

وَلَوْ قَٰتَلَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوَلَّوُاْ ٱلْأَدْبَٰرَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ ٱللَّهِ ٱلَّتِى قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلُ ۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ ٱللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

الفتح: ٢٢ـ ٢٣

او که هغه چي کفر ئې کړی له تاسو سره وجنګېږي حتماً به شاګاني واړوي بيا به هيڅ ولي او نصير ونه مومي. د الله هغه سنت چي وړاندي تېر شوی او د الله سنت ته به هيڅ بدلون ونه مومې.

إِنَّ ٱللَّهَ يُدْخِلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ ۖ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ ٱلْأَنْعَٰمُ وَٱلنَّارُ

مَثۡوٗى لَّهُمۡ ﴿١٢﴾

١٢- يقيناً چي الله به هغه چي ايمان ئې راوړی او نېك عملونه ئې كړي داسي جنتونو ته ننباسي چي ترې لاندي ويالې بهېږي، او هغه چي كفر ئې كړی داسي متمتع كېږي او خوري لكه چي څاروي خوراك كوي او اور به د دوی تمځی وي.

(١٢)- مؤمنان به په دنيا كي بريا ترلاسه كوي او عزت ته به رسي او په آخرت كي به جنت ته ننوځي، خو كافران چي په خپل ژوند كي له خوراك څښاك او له دنيايي لذائذو متمتع كېدو پرته بل هدف نه لري، دوی د حيوان په څېر ژوند كوي او د حيوان په څېر مري او په پای كي به دوزخ ته درومي.

دا مطلب په بل ځای كي په دې صيغه راغلی:

رُّبَمَا يَوَدُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوۡ كَانُواْ مُسۡلِمِينَ ﴿٢﴾ ذَرۡهُمۡ يَأۡكُلُواْ وَيَتَمَتَّعُواْ وَيُلۡهِهِمُ ٱلۡأَمَلُۖ فَسَوۡفَ يَعۡلَمُونَ ﴿٣﴾

الحجر: ٣

هغه چي كفر ئې كړی ډېر ځلي به دا خوښوي چي كاش مسلمانان وی. پرېږ ئې ږده چي وخوري او متمتع شي او هيلي ئې مشغول كړي، ژر به پوه شي.

هغه مخالفين چي نن ئې د حق دښمنۍ ته ملا تړلې، تا ګواښي، بلنه دي نه مني او ستا د دعوت په وړاندي خنډ كېږي، هغه ورځ لري نه ده چي دوی به له خپل مخالفت او دښمنۍ نادم وي او دا ارمان او هيله به كوي چي كاش لا د مخه ئې ايمان راوړی وی او مسلمان شوي وی. پرېږ ئې ږده چي وخوري او متمتع شي او هيلي ئې مشغول كړي، ژر به پوه شي. دوی له خوراك، څښاك او د دنيا له مال متاع خوند اخيستو پرته نه بله مشغولتيا لري او نه كوم سپيڅلی هدف، د بې ځايه او غير واقعي هيلو په خيالي بڼ كي مشغول وي او په هوا كي ځان ته قصرونه جوړوي.

وَكَأَيِّن مِّن قَرۡيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةٗ مِّن قَرۡيَتِكَ ٱلَّتِيٓ أَخۡرَجَتۡكَ أَهۡلَكۡنَٰهُمۡ فَلَا نَاصِرَ لَهُمۡ ﴿١٣﴾

۱۳ـ او د کلیو څومره داسې ول چې ستا تر دغه کلي چې ته ئې وایستلې د ځواك له پلوه ډېر مضبوط ول؛ هلاك مو كړل او هیڅ مرستندوی ئې نه وو.

~~**(۱۳) ـ په دې مبارك آیت كې رسول الله ﷺ او د ده له لارې مؤمنانو ته دا**~~
ډاډېينه وركړی شوې چې كه ستا دښمن ځواكمن برېښي، ته ئې له خپل ټاټوبي تبعيد كړی يې؛ مطمئن اوسه چې الله تعالی تر دوی ډېر ځواكمن دښمنان له منځه وړي، څومره پر لويو لويو ښارونو او ملكونو مسلط ځواكونه، له خپل غولوونكي او هيبتناك ظاهر سره؛ د خپل عصيان، فساد او ظلم له كبله له الهي مؤاخذې سره مخامخ شوي او د اقتدار تغر ئې ټول شوی!! كله چې د دوی د هلاكت او زوال نېټه رارسېدلې نو هيڅ څه نه دي توانېدلي چې د دوی مرستې ته راوړاندې شي او د زوال مخه ئې ونيسي!!
دا مطلب هم د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو كې راغلی، لكه چې فرمايي:

أَوَلَمۡ يَسِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَيَنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ كَانُواْ مِن قَبۡلِهِمۡۚ كَانُواْ هُمۡ أَشَدَّ مِنۡهُمۡ قُوَّةٗ وَءَاثَارٗا فِي ٱلۡأَرۡضِ فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُ بِذُنُوبِهِمۡ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن وَاقٖ ﴿٢١﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ كَانَت تَّأۡتِيهِمۡ رُسُلُهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ فَكَفَرُواْ فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُۚ إِنَّهُۥ قَوِيّٞ شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ ﴿٢٢﴾

المؤمن: ۲۱ـ۲۲
آيا په ځمكې كې نه دي ګرځېدلي چې ليدلي ئې وی د هغو پايله څنګه وه چې

تر دوی وړاندي ول، تر دوی د ځواك او په زمكي كي د آثارو له پلوه ډېر مضبوط ول؛ نو الله په داسي حال كي د خپلو گناهونو له كبله ونيول چي له الله هيڅ ساتونكى ورته نه وو، دا له دې كبله چي خپلو پيغمبرانو ئې ځرگندي نښې وروړلې خو دوى كفر كولو؛ نو الله ونيول، يقيناً چي هغه سخت تعذيبوونكى ځواكمن دئ.

قرآن په دې مباركو آيتونو كي د خپلو مخاطبينو پام د هغو ځواكمنو او متمدنو قومونو بدو پايلو ته اړوي چي د كفر لار ئې غوره كړې وه، وايي: آيا دوى په زمكي كي نه دي گرځېدلي، د تاريخ پاڼي ئې نه دي اړولې، دې ته ئې پام نه دئ كړى چي د هغو پايله څنگه وه چي تر دوى وړاندي ول، تر دوى د ځواك او په زمكي كي د آثارو له پلوه ډېر مضبوط ول؛ خو د خپلو گناهونو له كبله الله تعالى ونيول؛ په داسي حال كي چي د الله تعالى په وړاندي ئې هيڅ مدافع او ساتونكى نه درلود، له دې بد برخليك سره له دې كبله مخامخ شول چي هر يوه ته خپل خپل پيغمبر له ځرگندو نښو سره ورتلل خو دوى كفر كولو نو الله تعالى مؤاخذه كړل او په الهي عذاب اخته شول، دغه تاريخي پېښي ښيي چي يقيناً الله تعالى هم ځواكمن دئ او هم سخت تعذيبوونكى.

په دې مبارك آيت كي هغه دوه وسيلې په گوته شوې چي كفري ځواكونه د حقپالو مؤمنانو په ضد پرې تكيه كوي خو په دې سره هيڅكله نه دي توانېدلي خپل تور برخليك بدل كړي او له الهي مؤاخذې ځان وژغوري: (هغه ځواك چي ظاهر ئې مضبوط او هيبتناك برېښي) او (غولوونكى تمدن).

په بل ځاى كي دا مطلب له مزيد تفصيل سره راغلى:

أَفَلَمۡ يَسِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَيَنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۚ
كَانُوٓاْ أَكۡثَرَ مِنۡهُمۡ وَأَشَدَّ قُوَّةٗ وَءَاثَارٗا فِي ٱلۡأَرۡضِ فَمَآ أَغۡنَىٰ عَنۡهُم مَّا
كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا جَآءَتۡهُمۡ رُسُلُهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ فَرِحُواْ بِمَا
عِندَهُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ ﴿٨٣﴾

المؤمن:۸۳ ـ۸۲
نو آيا په زمكي كي نه دي گرځېدلي چي ليدلي ئې وى؛ د هغو پايله څنگه وه چي تر دوى وړاندي ول، تر دوى زيات ول، او د ځواك او په زمكي كي د آثارو له پلوه ډېر پياوړي، نو هغه څه له دوى كوم څه دفع نه كړى شو چي دوى ترلاسه كول. او كله چي د دوى پيغمبرانو څرگندي نښني وروړې په خپلي هغي پوهي ئې خوښي وكړه چي ورسره وه او هغه څه د دوى په اړه ترسره شول چي دوى ملنډي پرې وهلې.

په دې مباركو آيتونو كي دا حقائق ځلېږي:

- **آيا د حق دښمنان په زمكي كي نه دي گرځېدلي چي د هغو پايله ئې په خپلو سترگو ليدلې وى چي تر دوى وړاندي ول؛ هغه چي هم د ځواك له پلوه تر دوى پياوړي او ځواكمن ول او هم د آثارو او هغه څه له پلوه چي هغوى جوړ كړي او ترې پاتي شوي، خو د خپل كفر او انكار له كبله له داسي بدي پايلي سره مخامخ شوي چي د دوى امكاناتو او هر هغه څه چي په واك كي ئې وو هيڅ گټه نه ده وررسولې او د الهي عذاب په وړاندي ئې د دوى مرسته نه ده كړې.**
- **كله چي مخكنيو كافرانو ته د دوى پيغمبرانو څرگندي نښني وروړې نو هغوى په خپلي هغي پوهي او علم مغرور شوي او هغه ئې غوره گڼلى چي ورسره وو، هغه علم او پوهه چي په مټ ئې توانېدلي ول په صنعت او مدني چارو كي تر نورو وړاندي شي، زمكه آباده كړي او دنگي دنگي بنگلې جوړي كړي، د خپلو پيغمبرانو پر دې وينا ئې ملنډي وهلې چي د خپل كفر، شرك، فساد او ظلم له كبله به له الهي عذاب سره مخامخ شئ، په پاى كي له همغه څه سره مخامخ شوي چي ملنډي ئې پرې وهلې.**

گورئ چي د حق دښمنان په دغو پنځگونو وسائلو او امكاناتو مجهز ول او د هغوى په مټ ئې د حقپالو مقابله كړې خو نتيجه ئې نه ده ترلاسه كړې:

۱ـ د پلويانو ډېرښت.
۲ـ د وسائلو او امكاناتو له پلوه ځواكمني.
۳ـ تمدن او مدني پرمختگ.
٤ـ فنون او تخنيك.
٥ـ سطحي او غولوونكى علم.

په بل ځای کې د زر، زور او تزویر ځواکونه چې د قارون، فرعون او هامان په څېرو کې ئې تمثیل او انځوروي د هغه موسی **صلعم** په مقابل کې ږدي او پایله ئې څېرې چې یوازې دئ او فقط بینات په واك کې لري، د ښتي پایله داسې ګڼي:

وَقَٰرُونَ وَفِرۡعَوۡنَ وَهَٰمَٰنَ ۖ وَلَقَدۡ جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِٱلۡبَيِّنَٰتِ فَٱسۡتَكۡبَرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا كَانُواْ سَٰبِقِينَ ﴿٣٩﴾

العنکبوت: ٣٩

او قارون، فرعون او هامان، چې موسی له څرګندو نښو سره ورغی، خو دوی په زمکې کې د خپلې لویې لټه وکړه، په داسې حال کې چې وړاندې کېدونکي نه ول.

یعنې د مصر دریو ځواکونو قارون، فرعون او هامان، (چې یو ئې د شتمنو ممثل دئ، بل ئې د واکمنو او دریېم ئې د نظام د فکري او دیني حامیانو)، د موسی علیه السلام مخالفت وکړ، د ټولو د مخالفت او دښمنۍ وجه او موخه دا وه چې د موسی علیه السلام دعوت ئې د خپلې لویې لپاره ګواښ ګڼلو او غوښتل ئې خپله برلاسي، لویي او امتیازات خوندي وساتي. خو ومو لیدل چې په دې سیالۍ کې برلاسي نشول او مسابقه ئې ونه ګټله.

په بل ځای کې د قارون وینا راوړي او وایي:

قَالَ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلۡمٍ عِندِيٓۚ أَوَلَمۡ يَعۡلَمۡ أَنَّ ٱللَّهَ قَدۡ أَهۡلَكَ مِن قَبۡلِهِۦ مِنَ ٱلۡقُرُونِ مَنۡ هُوَ أَشَدُّ مِنۡهُ قُوَّةً وَأَكۡثَرُ جَمۡعًاۚ وَلَا يُسۡـَٔلُ عَن ذُنُوبِهِمُ ٱلۡمُجۡرِمُونَ ﴿٧٨﴾ القصص: ٧٨

وئې ویل: له دې پرته بل څه نه دي چې ما ته راکړل شوی (مال او دولت) زما د هغې پوهې او هنر نتیجه ده چې زه ئې لرم، آیا په دې نه پوهېدو چې الله تر ده د مخه ډېر داسې خلك هلاك کړل چې زور ئې تر ده زیات او راټول

کړی (مال او دولت) ئې تر ده ډېر وو؟ او له مجرمانو د دوی د ګناهونو (د څرنګوالي او املونو) پوښتنه نه کېږي.
د قارون ځواب دا وو: څه چي لرم زما د هنر او کمال؛ او زيار او زحمت نتيجه ده، په لاس ته راوړو کي ئې نه د چا د احسان او پېرزويني مرهون او پوروړی يم او نه ئې چا ته په څه ورکولو مکلف!! الله تعالی ده او ده ته ورته مغرورو او بخيلو شتمنو ته په ځواب کي فرمايي: آيا نه پوهېږي چي تر ده د مخه مو داسي شتمن خلك هلاك کړل چي هم ئې ځواك او قوت تر ده زيات وو او هم ئې شتمنی، خپل قوت او شتمنيو مغرور کړي ول او غرور او بخل باعث شو چي د الله تعالی په سخت عذاب اخته شي، هغه مهال چي د الله تعالی عذاب پرې نازلېدو نو د ګناهونو (د څرنګوالي او املونو) پوښتنه نه ترې کېده، دا ورته نه ويل کېدل چي شتمني دي څنګه او له کوم هنر او کمال په استفادې سره او د کومي ګناه د ارتکاب له لاري تر لاسه کړه؟!! له هر مجرم بډای سره به همدا معامله کېږي.
همداراز فرمايي:

أَوَلَمْ يَسِيرُواْ فِى ٱلْأَرْضِ فَيَنظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوٓاْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُواْ ٱلْأَرْضَ وَعَمَرُوهَآ أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَـٰتِ ۖ فَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَـٰكِن كَانُوٓاْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

الروم: ۹

آيا په زمکي کي نه دي ګرځېدلي چي ليدلي ئې وی د هغو پايله څنګه وه چي تر دوی وړاندي ول، تر دوی د قوت له مخي ډېر مضبوط ول او زمکه ئې تر هغه زياته سپړلې (ودانه کړې) وه چي دوی سپړلې، او پيغمبرانو ئې څرګندي نښې وروړې، نو الله پر دوی ظلم نه کاوو بلکي دوی پر خپلو ځانونو ظلم کاوو،

د عاديانو د تکبر او لويي پايله داسي انځوروي:

فَأَمَّا عَادٌ فَٱسۡتَكۡبَرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّ وَقَالُواْ مَنۡ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةًۖ أَوَلَمۡ يَرَوۡاْ أَنَّ ٱللَّهَ ٱلَّذِي خَلَقَهُمۡ هُوَ أَشَدُّ مِنۡهُمۡ قُوَّةٗۖ وَكَانُواْ بِـَٔايَٰتِنَا يَجۡحَدُونَ ﴿١٥﴾ فَأَرۡسَلۡنَا عَلَيۡهِمۡ رِيحٗا صَرۡصَرٗا فِيٓ أَيَّامٖ نَّحِسَاتٖ لِّنُذِيقَهُمۡ عَذَابَ ٱلۡخِزۡيِ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۖ وَلَعَذَابُ ٱلۡأٓخِرَةِ أَخۡزَىٰۖ وَهُمۡ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٦﴾

فصلت: ١٥ ـ ١٦

او عاديانو خو په ناحقه په زمکي کي لويي غوښتنه او جاه طلبي وکړه او وئې ويل: څوك به تر مونږ د قوت له پلوه ډېر پياوړی وي؟ آيا دې ته ئې پام ونه کړ چې هغه الله تر دوی ډېر قوي دئ چې دوی ئې پيدا کړي او زمونږ له آيتونو ئې انکار کاوو. نو په سپېرو ورځو کي مو تونده سيلۍ پرې راوستله، چي په دنيايي ژوند کي سپك عذاب وروڅکو، او د آخرت عذاب خو هرومرو ډېر سپکوونکی دئ، په داسي حال کي چي مرسته به ئې نه کېږي.

أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٖ مِّن رَّبِّهِۦ كَمَن زُيِّنَ لَهُۥ سُوٓءُ عَمَلِهِۦ وَٱتَّبَعُوٓاْ أَهۡوَآءَهُم ﴿١٤﴾

١٤- نو آيا هغه چي د خپل رب پر يوه څرګند دريځ وي د هغه چا په څېر دئ چي بدي کړني ئې ورته ښايسته کړی شوې او د خپلو هوسونو متابعت ئې کړی؟!

---

(١٤)- دا آيت دوې متفاوتي څېرې انځوروي: يوه د هغه چا چي خپله تګلاره په بصيرت سره غوره کوي، د بيناتو په رڼا کي د واضح او څرګندو اهدافو

په لوري په دقت او احتياط سره درومي، بله د هغه چا چي نه د خپلي تګلاري او کړنلاري په انتخاب کي د خپل عقل ږغ ته غوږ نيسي او نه د خپل ژوند د موخي او هدف په ټاکلو کي د خپل ضمير او وجدان حکم ته اعتناء کوي، د هوی او هوس بنده دئ او خپلي بدي او کرغېړني کړني ښايسته او ښکلي ګوري!! قرآن خپل مخاطب پوښتي: آيا دا دواړه سره برابر دي؟!!

دا مطلب له هغه وروسته زموږ مخي ته ږدي چي تر دې وړاندي ئې ويلي: او د کليو څومره داسي ول چي ستا تر دغه کلي چي ته ئې وايستلې د ځواك له پلوه ډېر مضبوط ول؛ هلاك مو كړل او هيڅ مرستندوی ئې نه وو. د دې معنی دا ده چي د مخکنيو هلاك شوو ولسونو د استئصال او ورکي عوامل او د حقپالو د بريا او فلاح اسباب بايد په هغي تګلاري کي ولټوو چي دوی غوره کړې وه، د حق پالو او باطل پالو په تګلارو او کړنلارو کي ژور توپيرونه دي، دا تفاوتونه او امتيازات د دوی د بېلو او متفاوتو پايلو باعث شوي، د انسان د برخليك په ټاکلو کي پرېکنده او قاطع ونډه د انسان هغه انتخاب لري چي دی ئې د خپلي فکري او عملي تګلاري په اړه کوي نه هغه وسائل او امکانات چي دی ئې په واك کي لري او خپلو موخو ته د رسېدو لپاره ئې کاروي، دا وسائل او ذرائع يوازي هغه مهال مفيد او مؤثر ګرځي او ګټه رسولی شي چي په سالم جهت کي او په غوره توګه وکارول شي، د يوه صالح او هدفمن انسان په واك کي وي، خو که هغوی د مفسدينو په واك کي وي او کارونه ئې د هوی او هوس په حکم وي او د فساد، ظلم، بدکارۍ او رذائلو په ګټه استخدام شي او د شر او فساد د تقويې په خدمت کي وي نو د هلاکت او تباهۍ په اسبابو بدلېږي، د هر نهضت بريا او ماته د هغه په فکري او عملي تګلاري او د اهدافو او سياستونو په څرنګوالي پوري مربوطه ده نه د هغو وسائلو او امکاناتو په څرنګوالي پوري چي د نهضت غړي ئې په واك کي لري، يا ئې دښمن پرې سمبال دئ، د دې مسلم حقيقت مصداق په هر ټولنيز انقلاب او تحول کي په څرګنده توګه کتلی شو، جابر واکمنان ګورو چي ظاهر ئې ځواکمن او مستحکم برېښي او د دوی د جابرانه واکمنۍ په ضد به د داسي کمزورو وګړو پاڅون پيل شي چي سنګر ئې ضعيف او کمزوری، شمېر ئې لږ، وسائل او امکانات ئې محدود، خو له لنډي مودې وروسته به ګورو چي د دغو مغرورو واکمنانو اقتدار به د همدغو کمزورو انقلابيونو په

لاس پای ته ورسېږي. قرآن د دغو پېښو په توجیه او تفسیر کې وايي: چا چې خپل تګلورې د بيناتو په رڼا کې وټاکو او د همدې مشعل په رڼا کې د سپېڅلي هدف په لور وخوځېدو په هيڅ توګه له هغه چا سره نشي برابرېدی چې خپل تګلوري د هوی او هوس په غوښتنه ټاکي، په تياره کې له کوم مشعل پرته د نامعلوم او مجهول هدف په لوري درومي، د ښه او بد له تمييز او تفکيك عاجز وي او خپلې بدغونې کړنې ورته ښايسته بريښي.

دا مطلب هم د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کې راغلی، لکه دا:

أَوَمَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَٰهُ وَجَعَلْنَا لَهُۥ نُورًا يَمْشِى بِهِۦ فِى ٱلنَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُۥ فِى ٱلظُّلُمَٰتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا ۚ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَٰفِرِينَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾ الانعام: ۱۲۲

آيا هغه چې مړ وو، بيا مو راژوندی کړ او داسې رڼا مو ورپه برخه کړه چې په هغې سره په خلکو کې تګ کولی شي، هغه چا ته به ورته وي چې په داسې تيارو کې وي چې ترې وتونکی نه وي، کافرانو ته همداسې هغه څه ښايسته شوي چې دوی ئې کوي.

په دې مبارك آيت کې څو ډېرې مهمې او اساسي خبرې په ايجاز او اختصار سره شوې:

- **کفر داسې دئ لکه مرګ او ايمان داسې دئ لکه ژوند، کافر د مړي په څېر دئ او مؤمن د ژوندي په څېر.**
- **څوك چې کافر وو او الله تعالی ايمان ورپه برخه کړ داسې دئ لکه چې مړ وو او الله تعالی راژوندی کړ.**
- **د الله تعالی لارښود کتاب داسې دئ لکه روڼ څراغ چې په تياره کې انسان ته لار ښيي.**
- **د دې روڼ څراغ په رڼا کې انسان کولی شي د خلکو په منځ کې د تلو لار ځان ته روښانه کړي، دوست او دښمن، صالح او طالح، مؤمن او منافق، ښه او بد وپېژني، لوړې او ژورې ووينې، خندونه او ګړنګونه ورته جوت**

شي.

- **بې ايمان انسان په يوې کفري ټولنې کې هغه چا ته ورته دئ چې په پرېړو تيارو کې پروت وي او د وټلو ټولې لارې پرې بندې وي.**
- **دا تياره په حقيقت کې د جهل، شرك او کفر هغه تياره ده چې د ده پر زړه، دماغ او سترګو ئې سيورى غوړولى، د ده معيارونه ئې مختل کړي، د ده احساسات او مشاعر ئې ځپلي، خپلي بدي کړني ئې ورته ښايسته کړې.**
- **آيا دا دواړه سره برابر دي؟ کوم د عقل او وجدان خاوند به دا دواړه برابر وګڼي؟!**

قرآن په دې اړه په بل ځاى کې فرمايي:

لَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا رُسُلَنَا بِٱلۡبَيِّنَٰتِ وَأَنزَلۡنَا مَعَهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡمِيزَانَ لِيَقُومَ ٱلنَّاسُ بِٱلۡقِسۡطِۖ ...

الحديد: ۲۵

او يقيناً چې خپل پيغمبران مو له بيناتو سره ولېږل او له دوى سره مو کتاب او ميزان نازل کړ چې وګړي په عدل او انصاف قائم شي...

هو؛ يوازې د الله د کتاب د ځرګندوونکو آيتونو په رڼا کې او د هغه ميزان په مرسته د عدل او قسط د اقامې او پلي کولو امکان ترلاسه کولى شو چې الله تعالى د خپلو پيغمبرانو په لاس موږ ته رالېږلى، يوازې له دې لارې کولى شو د ظلم او تېرې مخه ونيسو، له الهي معيارونو پرته د عدل او ظلم او د حق او باطل تشخيص او تفکيك ممکن نه دئ، هر هغه ملاك او معيار چې د الهي معيارونو او موازينو مطابق نه وي يا له هوا او هوس راټوکېدلى او يا د ظلم او تجاوز د توجيه لپاره وړاندې شوى.

قرآن د بدر په جګړې کې د مؤمنانو بريا داسې تعبيروي:

إِذۡ أَنتُم بِٱلۡعُدۡوَةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُم بِٱلۡعُدۡوَةِ ٱلۡقُصۡوَىٰ وَٱلرَّكۡبُ أَسۡفَلَ

مِنكُمْ ۚ وَلَوْ تَوَاعَدتُّمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي ٱلْمِيعَـٰدِ ۙ وَلَـٰكِن لِّيَقْضِيَ ٱللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنۢ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَنۢ بَيِّنَةٍ ۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾

الانفال: ٤٢

کله چي تاسو په نږدې څنډې کي وئ او دوی په لرې څنډې کي او کاروان له تاسو کښته، که مو په خپلو کي وعده کړې وی حتماً به مو په دې وعدې کي تخلف کړی وو، خو د دې لپاره چي الله هغه کار ترسره کړي چي کېدونکی وو، تر څو هغه څوك هلاك شي چي د بينه (عقيدې) له پلوه هلاك شوی او هغه څوك ژوندی پاته شي چي د (بينه) له لحاظه ژوندی دئ او يقيناً چي الله ښه پوه اورېدونکی دئ.

يعني الله تعالی غوښتل په دې جګړې سره هغه لوری هلاك شي چي له فکري او اعتقادي پلوه د مړو په څېر دئ او هغه چا ته ژوندون ورپه برخه شي چي له فکري او اعتقادي پلوه د ژوندي پاته کېدو وړ دئ، د بدر په ميدان کي دوه داسي لوري سره مخامخ شوي چي يو ئې د نظامي تجهيزاتو او د جنګياليو د شمېر له پلوه برلاسی دئ خو له اعتقادي او فکري پلوه سخت پرېوتی او وروسته پاته، بل لوری له نظامي لحاظه کمزوری، تجهيزات ئې لږ او د جنګياليو شمېر ئې کم، خو له فکري او اعتقادي لحاظه برلاسی او پرمخ تللی، جګړه د هغه لوري په ګټه پای ته رسي چي په فکري لحاظ ژوندی دئ او هغه څوك له ماتي سره مخامخ کېږي چي له اعتقادي پلوه مړو ته ورته دئ، الله تعالی غوښتل چي دغه حقيقت خلکو ته عملاً وښيي.

د قرآن له نظره د ماتي، ذلت او په الهي عذاب د اخته کېدو اساسي عوامل او دلائل دا دي:

الف ـ په معيارونو کي مغالطه: د بقاء او تداوم امکان په هغي تګلاري کي مضمر او ميسر دئ چي پر مضبوطو اعتقادي او فکري بنيادونو او بنسټونو مبتني وي، کافر وګړي چي د ښه او بد د تشخيص لپاره څرګند او روښان

معيار او ملاك نه لري د خپلو بدو كړنو په اړه په ژوري مغالطې كي وي، د خپلو بدو عملونو قباحت نشي درك كولی، په دې نه پوهيږي چي له خپلي فطري انساني لاري ئې انحراف كړی، د گنده عملونو په ناولي ډنډ كي پرېوتي، د دې متعفن ډنډ بد بوی نشي احساسولی، پر خپلي بدي وضعي راضي وي، پر هغه څه فخر كوي چي بايد پرې شرمېدلی، دا مغالطه د دې باعث كيږي چي هغوی د خپلي غلطي تگلاري او ناسمي كړنلاري په اړه بياكتنه او تجديد نظر ونكړي او خپل شخصيت د هغو انساني معيارونو مطابق اصلاح او عيار نه كړي چي فطري انساني معيارونه دي. دا مطلب د قرآن په گڼ شمېر آيتونو كي څېړل شوی، لكه دا:

فَلَوۡلَآ إِذۡ جَآءَهُم بَأۡسُنَا تَضَرَّعُواْ وَلَٰكِن قَسَتۡ قُلُوبُهُمۡ وَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ

الانعام: ٤٣

نو ولي ئې هغه مهال زاري ونكړه چي زموږ عذاب ورته راغی، خو زړونه ئې سخت شول او شيطان هغه څه ورته ښايسته كړل چي دوی به كول.

دا مبارك آيت ښيي چي كله كله انسان داسي پړاو ته ورسيږي چي زړه ئې سخت شي، شيطان ئې پر زړه او دماغ سيوری وغوړوي، معيارونه ئې وربدل كړي، ټول غلط كارونه ورته ښايسته كړي، په دې حالت كي كه مصيبتونه هم ورباندي راشي نو خپل رب ته رجوع نه كوي. په دې سره موږ ته لارښوونه كيږي چي يوازي په تبليغ سره د هر چا د هدايت كېدو طمع ونه لرو، ځكه داسي خلك هم شته چي ستر ستر مصيبتونه هم دوی له گناهونو نشي راگرځولی.

وَكَذَٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٖ مِّنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ قَتۡلَ أَوۡلَٰدِهِمۡ شُرَكَآؤُهُمۡ لِيُرۡدُوهُمۡ وَلِيَلۡبِسُواْ عَلَيۡهِمۡ دِينَهُمۡۖ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ مَا فَعَلُوهُۖ

فَذَرۡهُمۡ وَمَا يَفۡتَرُونَ ﴿١٣٧﴾ **الانعام: ۱۳۷**

او همداسي ډېرى مشركينو ته د دوى شركاوو د خپلو زامنو وژل ښايسته كړ، د دې لپاره چي په هلاكت كي ئې وغورځوي او خپل دين ورته شكمن كړي، او كه الله غوښتلى نو دوى به دا كار نه وو كړى، نو دوى په خپلو افتراءاتو كي پرېږده.

دلته ويل شوي چي مشركينو ته د دوى شركاوو د اولاد وژنه ښايسته كړې وه، په دې اړه لاندي خبري په پام كي وساتئ:

- **د دې وينا مراد يا دا دئ چي شرك دوى دې حد ته رسولي وو چي د خپل اولاد وژنه ورته سم كار معلوم شي او يا دا چي د دوى هغو مذهبي مشرانو، پيرانو او مشائخو چي د شرك حامي او مبلغ او د قبر او بت مجاورين ول، دې وژني ته چمتو كړي وو.**
- **دغه شرك او دغو شرك پالو مذهبي مشرانو په دې هلاكت كي غورځول او د حقيقي دين په اړه ئې دوى ته شكوك او شبهات راولاړول.**

د فرعون په اړه فرمايي:

وَكَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرۡعَوۡنَ سُوٓءُ عَمَلِهِۦ وَصُدَّ عَنِ ٱلسَّبِيلِۚ وَمَا كَيۡدُ فِرۡعَوۡنَ إِلَّا فِي تَبَابٖ ﴿٣٧﴾

مؤمن: ۳۷

او فرعون ته د ده بد عمل همداسي ښايسته كړى شو او له سمي لاري واړول شو، او د فرعون تدبير له تباهى پرته په بل څه كي نه وو.

فرعون ته خپل ټول كركجن او بدغوني اعمال، د مظلومانو زامن وژل، لوښي ئې د وينځو په توگه ساتل، طبقاتي نظام حاكمول، ځان د مصر د ټولو شتمنيو خاوند گڼل ... او ټول نور ظالمانه كارونه ورته ښايسته برېښېدل**!!!**

ب ـ هوسپالنه: كافر هغه څوك دئ چي خپل هدف او جهت د هوس په حكم ټاكي، نه د عقل وينا ته غوږ ږدي، نه د علم پرېكړه مني او نه د عدل غوښتني ته اعتناء كوي، نه په خپلو كړنو كي عادلانه انساني ضوابط او

مقررات مني، په هر كار كي له هوى او هوس تبعيت كوي، په هر دريځ كي او هر اقدام كي سپېڅلي انساني اهداف په پام كي نه لري او نه منحطو اوپرېوتو اهدافو ته د رسېدو په لار كي د هيڅ ضابطې او حد التزام كوي، لكه چي قرآن كريم فرمايي:

فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُواْ لَكَ فَٱعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَآءَهُمْ ۚ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ ٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥٠﴾ القصص: ٥٠

نو كه ئې ځواب درنه كړ (ستا بلنه ئې ونه منله) نو پوه شه چي دوى د خپل هوى او هوس متابعت كوي، او تر هغه چا به زيات بې لارى څوك وي چي له الهي لارښووني پرته ئې د خپل هوس متابعت كړى، يقيناً چي الله داسي ظالم وګړي نه هدايتوي.

همدا راز فرمايي:

وَٱتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ٱلَّذِىٓ ءَاتَيْنَٰهُ ءَايَٰتِنَا فَٱنسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ ٱلشَّيْطَٰنُ فَكَانَ مِنَ ٱلْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَٰهُ بِهَا وَلَٰكِنَّهُۥٓ أَخْلَدَ إِلَى ٱلْأَرْضِ وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ ۚ فَمَثَلُهُۥ كَمَثَلِ ٱلْكَلْبِ إِن تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَث ۚ ذَّٰلِكَ مَثَلُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا ۚ فَٱقْصُصِ ٱلْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

الاعراف:١٧٥- ١٧٦

او دوی ته د هغه چا قصه ولوله چې خپل آيتونه مو ورکړل، خو ترې ووت او شيطان ورپسې شو او له لاروركو څخه شو. كه مو غوښتى نو په دې سره به مو لوړ کړى وو خو هغه د زمكې په لور تلپاتى شو (ونښت)، او په خپل هوس پسې شو، نو مثال ئې سپي ته ورته دئ، كه بريد پرې كوې هم ژبه راباسي او كه ئې پرېږدې هم ژبه راباسي، دا د هغو خلكو مثال دئ چې زما آيتونه ئې تكذيب كړي، نو قصې ورته بيان كړه چې فكر وكړي.

دلته يو ځل بيا د علماء سوء په اړه يوه جامع وينا شوې، د هغه چا په اړه چې د الله تعالى د كتاب څه علم وركړى شوى، خو د دې په ځاى چې عمل پرې وكړي او د الهي لارښوونو په رڼا كي ژوند وكړي، له دې رڼا وتلى، شيطان ورپسې شوى، يعني د شيطان لارښود او استاد ترې جوړ شوى، د دې په ځاى چې دى په شيطان پسي ولاړ شي، شيطان په ده پسي روان شوى، په خپله تېروتى وو او نور ئې تېر ايستلي. كه الله تعالى غوښتلى او په ده كي د دې وړتيا وى نو په دې علم سره به ئې ده ته لوړي درجې وركړې وې، په دنيا كي لوړ عزت او په آخرت كي د جنت لوړ مقام، خو هغه په زمكي پوري ونښت، د لوړ تگ لپاره ئې پياوړي او مضبوط وزرونه نه درلودل، بې همته وو، اوس ئې د حق مخالفت او د الله تعالى د آيتونو تكذيب ته كلكه ملا تړلې ده، كه ئې په دې كار ملامت كړې او وئې رټې هم خپله خوله نه بندوي او كه ئې خپلي مخي ته پرېږدې او څه ورته ونه وايي هم، مثال ئې هغه سپي ته ورته دئ چي كه ورته ووايې: **چغه!** ژبه ئې راوتلې وي او كه ئې پرېږدې هم. د آيت له وروستى برخي په ډېر وضاحت سره معلومېږي چي دا مثال د هغو خلكو لپاره راوړل شوى چي په خپلو اوږدو او تېرو ژبو سره د الله تعالى د دين مخالفت كوي.

هو؛ داسي كس سپي ته ورته دئ، هغه سپي ته چي له ظاهري وضعي او راوتلې ژبي ئې داسي معلومېږي چي تږى دئ او له ډېري تندي ئې ژبه راوتلې حال دا چي دا د ده طبيعت دئ او له تندي سره هيڅ تړاو نه لري، هوسپال انسان هم دې ته ورته وي، سپك، لوړو انساني اهدافو ته له اعتناء عاجز، له اوچت او شريف انساني مقام لاندي پرېوتى، د دنائت، طمع او حرص په حضيض كي نسكور شوى، هوى او هوس ئې نه پرېږدي چي يوه شېبه له كچه وينا، طمعي او حرص منصرف شي او له غلطوويناوو او

غوښتنو خپله خوله بنده کړي.
قرآن په بل ځای کي فرمايي:

أَرَءَيْتَ مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَـٰهَهُۥ هَوَىٰهُ أَفَأَنتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾

الفرقان: ۴۳

آيا هغه ته دي پام نه دئ کړی چي خپله هوی او هوس ئې ځان ته اله (معبود) گرځولی، نو آيا ته پرې وکيل يې؟

دا مبارك آيت موږ ته وايي چي له حق او حقپالو سره د ځينو د مخالفت وجه دا وي چي هغوی د خپل هوس بندگان وي، د نفس او هوس بندگي ئې دې ته نه پرېږدي چي حق ومني، د حقپالو په لار روان شي او د هغوی ملگرتيا وکړي،

په بل ځای کي بني اسرائيلو ته په خطاب کي فرمايي:

... أَفَكُلَّمَا جَآءَكُمْ رَسُولٌۢ بِمَا لَا تَهْوَىٰٓ أَنفُسُكُمُ ٱسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾

البقره: ۸۷

نو آيا هر کله چي کوم پيغمبر درته هغه څه راوړل چي ستاسو نفسونو نه خوښول، کبر او لويي غوښتنه مو وکړه، نو ځيني مو تکذيب کړل او ځيني وژنئ!!

يعني له پيغمبرانو او له زړه سواندو داعيانو سره د مخالفت يوه لويه وجه دا وي چي ځان غوښتونکي او د هوی او هوس بندگان د دوی په بلني او دعوت کي د خپلو نفسي غوښتنو خلاف لارښووني گوري. د دوی د مخالفت وجه دا نه وي چي په حقيقت نه پوهېږي يا دعوتگرانو کافي او مقنع دلائل د دوی مخي ته نه وي ايښي. عيسی عليه السلام بني اسرائيلو ته څومره څرگندي نښي راوړې، خو د دې پر ځای چي ايمان پرې راوړي، د ده د وژلو لپاره ئې ملا وتړله، د ده ياران ئې په صليب وځړول، په اور کي ئې واچول او د دوی د ځورولو لپاره ئې له هيڅ جنايت ډډه ونکړه.

همداراز فرمايي:

وَلَن تَرۡضَىٰ عَنكَ ٱلۡيَهُودُ وَلَا ٱلنَّصَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمۡۗ قُلۡ إِنَّ هُدَى ٱللَّهِ هُوَ ٱلۡهُدَىٰۗ وَلَئِنِ ٱتَّبَعۡتَ أَهۡوَآءَهُم بَعۡدَ ٱلَّذِي جَآءَكَ مِنَ ٱلۡعِلۡمِ مَا لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن وَلِيّٖ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٢٠﴾

البقرة: ۱۲۰

او نه به يهودان هيڅکله له تا راضي شي او نه نصارا، ترڅو چې د دوی په دين پسې روان نه شې، (ورته) ووايه: يوازې د الله لارښوونه لارښوونه ده او که د دوی په هوی او هوس پسې له هغه وروسته ولاړې چې تا ته د علم څه برخه راغله، نو له الله به نه کوم مولا ترلاسه کړې او نه کوم مرستندوی.

مَّثَلُ ٱلۡجَنَّةِ ٱلَّتِي وُعِدَ ٱلۡمُتَّقُونَۖ فِيهَآ أَنۡهَٰرٞ مِّن مَّآءٍ غَيۡرِ ءَاسِنٖ وَأَنۡهَٰرٞ مِّن لَّبَنٖ لَّمۡ يَتَغَيَّرۡ طَعۡمُهُۥ وَأَنۡهَٰرٞ مِّنۡ خَمۡرٖ لَّذَّةٖ لِّلشَّٰرِبِينَ وَأَنۡهَٰرٞ مِّنۡ عَسَلٖ مُّصَفّٗىۖ وَلَهُمۡ فِيهَا مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ وَمَغۡفِرَةٞ مِّن رَّبِّهِمۡۖ كَمَنۡ هُوَ خَٰلِدٞ فِي ٱلنَّارِ وَسُقُواْ مَآءً حَمِيمٗا فَقَطَّعَ أَمۡعَآءَهُمۡ ﴿١٥﴾

۱۵- د هغه جنت مثال چې متقيانو ته ئې وعده ورکړی شوې (داسې دئ): په هغه کې د داسې اوبو ويالې دي چې نه ګنده کيږي، او د داسې شيدو ويالې چې خوند ئې نه بدليږي، او د داسې شرابو ويالې چې څښونکو ته خوندور دي، او د داسې شاتو ويالې چې صفا کړی شوي، او دوی ته په هغه کې هر ډول ميوې دي او د خپل رب بخښنه، آيا (دا به) د هغه چا په څېر وي چې په اور کې تلپاته دئ او داسې ګرمې اوبه به پرې څښل کيږي چې کولمې به ئې

ټوټې ټوټې کړي؟!!

(۱۵)- دا دواړه ډلي؛ د متقيانو او د هوس د بندگانو؛ نه په دنيا کي سره برابري دي او نه په آخرت کي، په آخرت کي به يو په جنت کي تلپاتی وي او بل په جهنم کي، يو د دې وړ چي د جنت پراخ نعمتونه ئې په برخه وي او نيمگړتياوي او اشتباهات ئې وبخښل شي او بل د دې مستحق چي د تل لپاره په دوزخ کي وي. يوه له حرامو او گنده وو ډډه کوله نو د جنت پراخ پاکيزه نعمتونه به ئې په برخه شي، بل له ناولو او حرامو ډډه نه کوله، د فتنو اورونه ئې بلول، نو اوس به په دوزخ کي وي او څښاك ئې داسي گرمي اوبه چي کولمې ئې قطع کړي.

لکه څنگه چي په دنيا کي د دغو دواړو ډلو کړني او نتائج ئې ژور توپيرونه لري په قيامت کي او هغه مهال چي د عملونو بشپړ او کامل نتائج جوت کېږي او متناسبه بدله پرې مرتب کېږي د دواړو ډلو تر منځ پراخ توپيرونه مشاهده کېږي. دواړه به خپلو کړنو ته ورته بدله ترلاسه کوي.

قرآن دا مطلب په بل آيت کي داسي توضيح کوي:

مَّثَلُ ٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى وُعِدَ ٱلْمُتَّقُونَ ۖ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ ۖ أُكُلُهَا دَآئِمٌ وَظِلُّهَا ۚ تِلْكَ عُقْبَى ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوا۟ ۖ وَّعُقْبَى ٱلْكَـٰفِرِينَ ٱلنَّارُ ﴿٣٥﴾

الرعد: ۳۵

د هغه جنت مثال چي متقيانو ته ئې وعده ورکړی شوې (داسي دئ چي) ترې لاندي ويالې بهېږي، خواړه (مېوې) ئې تلپاته دي او سيوری ئې هم، دا د هغو وگړو پايله ده چي تقوی ئې وکړه، او د کافرانو پايله اور دئ.

په بل ځای کي فرمايي:

إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى ظِلَـٰلٍ وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾ وَفَوَٰكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾ كُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ هَنِيٓـًٔۢا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ

﴿۴۴﴾ وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ﴿۴۵﴾ المرسلٰت: ۴۱ ـ ۴۵

بې شکه چې پرهېزګاران به د چينو خوا ته وي او سيورو کې. او هرراز مېوې چې غواړي ئې. د هغو عملونو په وجه ئې په خوند خوند وخورئ وڅښئ چې تاسو به کول. مونږ خو نېکانو ته داسي بدله ورکوو. افسوس په دې ورځ د مکذبينو په حال.

پرهېزګاران به په جنت کي وي، د ونو تر سيوري لاندي، د چينو شاوخوا کي، ډول ډول هغه مېوې ئې مخي ته چې زړه ئې غواړي، دوی د مکذبينو په مقابل کي ول، هغوی قيامت دروغ ګڼلو، دوی پرې ايمان درلود، هغوی له دې کبله جرم او خيانت ته لاس کاوو چې په آخرت او الهي محاسبې ئې باور نه وو، دوی له دې کبله له ګناه او خيانته ځان ساتو او پرهېزګار ول چې په قيامت، د الله تعالی په وړاندي ودرېدو او الهي محاسبې ئې باور وو، نو ځکه به ئې پايله له هغوی بېله وي، هغوی د دوزخ په لوخړو کي او دوی د جنت د ونو تر سيوري لاندي، د چينو شا وخوا کي او هرراز مېوې ئې مخي ته!! نېکانو ته د الله تعالی بدله داسي وي!! په جنت کي به په دوی دا غږ کېږي چې په خوند خوند وخورئ وڅښئ، تاسو د همدې مقام او دغو نعمتونو وړ ياست. افسوس افسوس د مکذبينو په حال.

همدا راز فرمايي:

هَلۡ أَتَىٰكَ حَدِيثُ ٱلۡغَٰشِيَةِ ﴿۱﴾ وُجُوهٞ يَوۡمَئِذٍ خَٰشِعَةٌ ﴿۲﴾ عَامِلَةٞ نَّاصِبَةٞ
﴿۳﴾ تَصۡلَىٰ نَارًا حَامِيَةٗ ﴿۴﴾ تُسۡقَىٰ مِنۡ عَيۡنٍ ءَانِيَةٖ ﴿۵﴾ لَّيۡسَ لَهُمۡ طَعَامٌ
إِلَّا مِن ضَرِيعٖ ﴿۶﴾ لَّا يُسۡمِنُ وَلَا يُغۡنِي مِن جُوعٖ ﴿۷﴾ وُجُوهٞ يَوۡمَئِذٖ
نَّاعِمَةٞ ﴿۸﴾ لِّسَعۡيِهَا رَاضِيَةٞ ﴿۹﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٖ ﴿۱۰﴾ لَّا تَسۡمَعُ فِيهَا لَٰغِيَةٗ
﴿۱۱﴾ فِيهَا عَيۡنٞ جَارِيَةٞ ﴿۱۲﴾ فِيهَا سُرُرٞ مَّرۡفُوعَةٞ ﴿۱۳﴾ وَأَكۡوَابٞ مَّوۡضُوعَةٞ ﴿۱۴﴾

وَنَمَارِقُ مَصۡفُوفَةٞ ﴿١٥﴾ وَزَرَابِيُّ مَبۡثُوثَةٌ ﴿١٦﴾

الغاشه: ۱-۱٦
آیا تا ته رسېدلی دئ خبر د آ پوښونکې؟ څه څېرې به په دې ورځ وي وېرېدونکې. ستړې او ستومانه. ننوځي به سره اور کې. خړوبېږي به له یوې تودې چینې. نه به وي خوراك دوی لره پرته له اغزن بوټي. نه به څوربولی شي او نه خو به د لوږې چاره کړلی شي. په دغه ورځ به ځیني څېرې خوښې وي. راضي په خپلو هڅو. عالي شأنه جنتونو کې. نه به اوري هلته بېهوده وینا. په دې کې وي جاري چینې. په دې کې لوړ تختونه. او جامونه هري خوا ته ایښودلي. او په لیکه ږدول شوي بالښتونه. او خواره نفیس فرشونه.
لکه چې ګورئ قرآن کریم د کفارو پایله داسې انځوروي: د دوزخ په اور کې به وي، څېرې ئې توري، سپېرې او د یأس توره پرده پرې غوړېدلې، په سپکوونکي او مهین عذاب اخته او معذب، او د دوی په مقابل کې د مؤمنانو حالت داسې انځوروي: په لوړو لوړو جنتونو کې به وي، له هر ډول رفاه او سوکالې برخمن، د جنت د ونو تر سیوري لاندي، پر تختونو ناست، ډول ډول نعمتونو احاطه کړي، قرآن دا بېل بېل انځورونه زموږ په وړاندي ږدوي او په مکرره توګه دا یادوني راته کوي چې مؤمنان د کفري ځواکونو د کاذب شأن او شوکت تر اغېز لاندي رانشي، د مترفینو او مستکبرینو رفاه، راحت، پراخ وسائل او نعمتونه ئې ونه غولوي، د هغوی په وړاندي د حقارت احساس ونه کړي، ذلت او دنائت ته تسلیم نشي، او متیقن وي چې په پای کې به دا غولوونکی او د څو ورځو کاذب جاه او جلال پای مومي، پای به ئې ذلت، سپکاوي او شدید الهي عذاب وي، باید تل د عزت، سعادت او سرلوړی هغه حالت په پام کې ولري چې په آخرت کې به ئې په برخه کېږي، هیڅکله او په هیڅ حالت کې دي ځان حقیر او بې چاره نه ګني.

وَمِنۡهُم مَّن يَسۡتَمِعُ إِلَيۡكَ حَتَّىٰٓ إِذَا خَرَجُواْ مِنۡ عِندِكَ قَالُواْ لِلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَ مَاذَا قَالَ ءَانِفًاۚ أُوْلَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ وَٱتَّبَعُوٓاْ

أَهْوَآءَهُمْ ﴿١٦﴾

١٦- او د دوی ځيني داسي دي چي تا ته غوږ نيسي تر هغه چي ستا له خوا ووځي؛ نو هغو ته چي پوهه ئې په برخه شوې وايي: همدا اوس ئې څه وويل؟ دوی هغه وګړي دي چي الله د هغوی پر زړونو مهر لګولی او په خپلو هوسونو پسي تللي.

(١٦) ـ کافر په اصل کي يو سفيه او ناپوه انسان دئ چي خپل عقل ئې وزګار پرېښی، د هوی او هوس بنده شوی، هوسپالني د ده پر زړه او دماغ خپل تور وزر غوړولی، د حقيقت له درك او پر هغه له ايمان ئې عاجز کړی، چي کله د کوم زړه سواند مبلغ او فکور دعوتګر ويناوو او نصيحتونو اورېدو ته اړ شي؛ که څه هم د رسول اللهﷺ په څېر اغېزمن مبلغ او دعوتګر وي؛ نه يوازي څه اغېز پرې نه کوي او د زړه او دماغ دړه ئې ورته نه پرانيستل کېږي بلکي د تبليغ او نصيحت په پای کي له نورو پوښتي: ده څه وويل؟!! زه خو پرې پوه نشوم!!

لکه چي ګورئ کافر وګړي د غرور، تکبر، د هوی او هوس بندګي، د خپلو ګنده کړنو بدوالی نه احساسول او غوره ئې ګڼل او له نعمتونو د څارويو په څېر تمتع، او ګڼ شمېر نورو خصلتونو تر څنګ سفيه او کمعقل دي، د څرګندو حقائقو له درك عاجز دي، دومره ناپوه چي د دعوت له يوې مهمي غونډي له وتلو او د رسول اللهﷺ په څېر د يوه اغېزمن داعي او مبلغ د اغېزناکي وينا له اورېدو وروسته له نورو پوښتي: دا څو شېبې وړاندي رسول اللهﷺ څه وويل؟!! يعني له دې اغېزناکي وينا ئې هيڅ څه نه دي ترلاسه کړي، تش لاس او په داسي حال کي له غونډي وځي چي له نورو د وينا د مطالبو په اړه پوښتني کوي!! د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کي د کافرانو دغه سفاهت ته ګوته نيول شوې، لکه چي فرمايي:

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ خَتَمَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ ۖ وَعَلَىٰٓ أَبْصَـٰرِهِمْ غِشَـٰوَةٌ ۖ

وَلَهُمۡ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝٧ البقرة: ٦ - ٧

يقيناً هغه چي كافران شوي؛ په دوى برابره ده چي وئې وېروې يا ئې ونه وېروې، ايمان نه راوړي. الله د دوى پر زړونو او د دوى پر غوږونو مهر لګولى او پر سترګو ئې ځانګړې پرده ده او دوى ته ستر عذاب دئ.

په بل ځاى كي فرمايي:

وَلَقَدۡ ذَرَأۡنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ ٱلۡجِنِّ وَٱلۡإِنسِۖ لَهُمۡ قُلُوبٌ لَّا يَفۡقَهُونَ بِهَا وَلَهُمۡ أَعۡيُنٌ لَّا يُبۡصِرُونَ بِهَا وَلَهُمۡ ءَاذَانٌ لَّا يَسۡمَعُونَ بِهَآۚ أُوْلَٰٓئِكَ كَٱلۡأَنۡعَٰمِ بَلۡ هُمۡ أَضَلُّۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡغَٰفِلُونَ ۝١٧٩

الاعراف: ١٧٩

او يقيناً چي د دوزخ لپاره مو له پېريانو او انسانانو ډېر پيدا كړي، دوى زړونه لري خو پرې پوهېدى نشي، سترګي لري خو پرې ليدى نشي، غوږونه لري خو پرې اورېدى نشي، دوى د څارويو په څېر دي بلكي لازيات لارورکي، همدا دوى غافل او بې خبره دي.

دا آيت موږ ته ښيي: جهنم د هغه چا ځاى دئ چي: د زړه دړه ئې حقيقت ته نه پرانيستل كېږي، په عالم كي له خورو نښو عبرت نه اخلي، د حق وينا اورېدو ته چمتو نه دئ، زړه، سترګي او غوږونه لري خو هغه كار ترې نه اخلي چي په دغو غړو سره بايد ترسره شي، د حيواناتو په څېر او تر هغوى هم په فهم او بصيرت كي ټيټ دي.

وَٱلَّذِينَ ٱهۡتَدَوۡاْ زَادَهُمۡ هُدٗى وَءَاتَىٰهُمۡ تَقۡوَىٰهُمۡ ۝١٧

١٧- او هغه چي هدايت شوي هدايت ئې ورزيات كړ او د دوى تقوى ئې ورپه برخه كړه.

---

(١٧) - د مخكنى سفيه او ناپوه ډلي په مقابل كي هغه مؤمن وګړي ګورو چي

ویښ ضمیر او حساس وجدان ئې د دې باعث کیږي چې د هري وینا ژورو ته رسیږي، له هر نصیحت په پراخه پیمانه برخمن کیږي، د معرفت دړي ئې پر مخ پرانیستل کیږي، فکری او اخلاقي رشد او کمال ئې په برخه کیږي او تقوی او پرهیزګاري ئې زیاتیږي.

هغه وګړي چې د ایمان په پلوشو کي د حق او حقیقت لوري ته هدایت شوي او مصمم دي چې د دغو ایماني لارښوونو په رڼا کي به په مستقیمي لار درومي، دا عزم او هوډ ئې باعث شي چې د داعي او واعظ مواعظ او ارشادات ئې لازیات هدایت کړي او ورو ورو ئې د تقوی لوړ او ارفع مقام ته ورسوي.

د قرآن په ګڼ شمیر آیتونو کي دا مطلب توضیح شوی، لکه چې راغلي:

وَإِذَا مَآ أُنزِلَتۡ سُورَةٞ فَمِنۡهُم مَّن يَقُولُ أَيُّكُمۡ زَادَتۡهُ هَٰذِهِۦٓ إِيمَٰنٗاۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فَزَادَتۡهُمۡ إِيمَٰنٗا وَهُمۡ يَسۡتَبۡشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ فَزَادَتۡهُمۡ رِجۡسًا إِلَىٰ رِجۡسِهِمۡ وَمَاتُواْ وَهُمۡ كَٰفِرُونَ

التوبه: ۱۲۴ ـ ۱۲۵

او کله چې کومه سوره نازله کړی شي نو د دوی ځیني وایي: دې (سورې) ستاسو د کوم یوه ایمان ورزیات کړ؟ نو هغه چې ایمان ئې راوړی ایمان ئې ورزیات کړ؛ په داسي حال کي چې خوشحالي کوي. او هغه چې په زړونو کي ئې بیماري ده؛ د دوی پر پلیتي ئې پلیتي ورزیاته کړه او په داسي حال کي مړه شول چې کافران ول.

همداراز فرمایي:

وَٱلَّذِينَ جَٰهَدُواْ فِينَا لَنَهۡدِيَنَّهُمۡ سُبُلَنَاۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَمَعَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٦٩﴾

العنکبوت: ٦٩

او هغه چې زموږ لپاره ئې جهاد کړی حتماً به خپلې لارې وروښيو او يقيناً چې الله له دغو محسنينو سره دئ.

دلته د الله د لارې له مجاهدينو سره دوه وعدې شوې: د (هدايت) او (معيت) وعدې، يعنې د هدايت دروازې به د دوی پر مخ پرانيزې، د بريا، عزت او سعادت پر لارو د تلو توفيق به ورکوي، په هر گام کې به د دوی لارښوونه کوي، د هدايت او رشد لوړو پوړو ته د رسېدو سعادت به ئې په برخه کوي، او د (احسان) لوړې څوکې ته به ئې رسوي، او له خپلې ملتيا او معيت به ئې برخمن کوي.

او فرمايي:

إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتۡ قُلُوبُهُمۡ وَإِذَا تُلِيَتۡ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتُهُۥ زَادَتۡهُمۡ إِيمَٰنًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمۡ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾

الانفال: ٢

مؤمنان خو هغه دي چې کله د الله يادونه وشی زړونه ئی وربېږدي او چې د ده آيتونه پرې ولوستل شی ايمان ئی ورزيات کړی او په خپل رب توکل کوي.

په بل ځای کې فرمايي:

وَلَمَّا رَءَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٱلۡأَحۡزَابَ قَالُواْ هَٰذَا مَا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَصَدَقَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥۚ وَمَا زَادَهُمۡ إِلَّآ إِيمَٰنًا وَتَسۡلِيمًا ﴿٢٢﴾

الاحزاب: ٢٢

او کله چې مؤمنانو هغه ډلې ډلې (لښکرې) وليدلې وئې ويل: دا همغه څه دي چې الله او پيغمبر ئې له موږ سره ژمنه کړې وه، او الله او د هغه پيغمبر رښتيا ويلې، او زيات ئې نه کړ مگر د دوی ايمان او انقياد.

هغه چې د ايمان په ځلاندې کرښې وړاندې درومي؛ د تقوی او پرهيزگارۍ تر لوړو څوکو رسي او هادي او نصير رب خپل تأييد او معيت د دوی مل کوي او خپل عنايات او برکات ورپه برخه کوي، د دښمن له کيد او

مکر ئې ساتي، په چارو کې ئې آسانتیا رامنځته کوي او عاقبت ئې ورته احسن او غوره ګرځوي.
لکه چې قرآن فرمايي:

إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوا۟ وَّٱلَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

النحل: ۱۲۸
یقیناً چې الله له هغو سره مل دئ چې تقوی (ځان ساتنه) ئې وکړه او هغه چې محسنین (احسان کوونکي) دي.
یا دا:

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ ٱلْقُرَىٰٓ ءَامَنُوا۟ وَٱتَّقَوْا۟ لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَٰتٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا۟ فَأَخَذْنَٰهُم بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾

الاعراف: ۹۶
که کلیوالو ایمان راوړی وی او تقوی ئې درلودی نو موږ به حتماً د آسمانونو او د زمکې د برکاتو (دروازې د دوی پر مخ) پرانیستې وې، خو دوی دروغ وګڼلو، نو په هغه څه مو ونیول چې دوی کول.
په بل ځای کې فرمايي:

إِن تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِن تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا۟ بِهَا ۖ وَإِن تَصْبِرُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا ۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾

آل عمران: ۱۲۰

که کومه ښېګڼه درورسیږي دا ئې خفه کړي او که کوم کړاو درورسیږي پر دې خوښ شي او که صبر او ځان ساتنه وکړئ د دوی دسیسې هیڅ تاوان نشي دررسولی، بې شکه چې الله د دوی په کړنو محیط دئ.
یعني د صبر او تقوی په نتیجه کې به د دښمن تدابیر او دسایس له دې

کبله شنډ او بې اغېز او خنثی کېږي چې ستاسو ساتونکي او پالونکي رب پر کافرانو احاطه کړې، د دوی هڅې داسې نه دي چې د الله تعالی د واکمنۍ له دائرې بهر وي او الله تعالی پرې احاطه نه وي کړې، د مالك الملك رب د واکمنۍ او اقتدار کرسۍ پر ټولې زمکې او ټولو آسمانونو محیط ده، نه پرېږدي چې د جندالله په ضد د شیطان د لښکرو هڅې نتیجه ورکړي.
همدا راز د تقوی د نتائجو په اړه فرمايي:

... وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجۡعَل لَّهُۥ مَخۡرَجٗا ۝٢ وَيَرۡزُقۡهُ مِنۡ حَيۡثُ لَا يَحۡتَسِبُۚ ....

الطلاق: ۲-۳

... او څوك چې له الله ځان ساتنه وکړي هغه ته به (له هم او غم) د وتلو لار برابره کړي او په داسې توگه به رزق ورکړي چې گمان ئې نه کوي...

وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجۡعَل لَّهُۥ مِنۡ أَمۡرِهِۦ يُسۡرٗا ۝٤

الطلاق: ٤

او څوك چې له اللهووېرېږي هغه ته به په خپلو چارو کې آساني رامنځته کړي.

الله تعالی له متقیانو سره د زمکې د وراثت ژمنه کړې ده، لکه چې قرآن فرمايي:

قَالَ مُوسَىٰ لِقَوۡمِهِ ٱسۡتَعِينُواْ بِٱللَّهِ وَٱصۡبِرُوٓاْۖ إِنَّ ٱلۡأَرۡضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَن يَشَآءُ مِنۡ عِبَادِهِۦۖ وَٱلۡعَٰقِبَةُ لِلۡمُتَّقِينَ ۝١٢٨

الاعراف: ١٢٨

موسی خپل قوم ته وویل: له الله مرسته وغواړئ او صبر وکړئ، زمکه خو له شکه پرته د الله ده، له خپلو بندگانو ئې چې چا ته غوښتي وي په میراث ئې ورکوي او نېکه پایله د پرهېزگارانو ده.
همداراز فرمايي:

تِلْكَ ٱلدَّارُ ٱلْءَاخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَٱلْعَـٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾

القصص: ٨٣

دا اخروي کور خو د هغه چا لپاره ټاکو چې په زمکي کي نه لويي غواړي او نه فساد، او غوره پايله د متقيانو ده.

فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا ٱلسَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً ۖ فَقَدْ جَآءَ أَشْرَاطُهَا ۚ فَأَنَّىٰ لَهُمْ إِذَا جَآءَتْهُمْ ذِكْرَىٰهُمْ ﴿١٨﴾

١٨- نو آيا له دې پرته بل څه ته انتظار کوي چې د قيامت ورځ په ناڅاپي توګه ورته راشي؟!! يقيناً چې نښې ئې راغلې دي، نو کله چې ورته راشي پند اخيستل به ئې څنګه په برخه شي؟!

~~(١٨) - هيڅ څه نشي کولی د دې سفيه دلي ويده ضمير راويښ کړي، پرېږده~~ چې د قيامت ناڅاپي راتګ او هيبتناك غږ ئې راويښ کړي.

د کافرانو او مؤمنانو د هغو پايلو له څېړني وروسته چې دوی ئې د خپلو تګلارو په اوږدو کي ترلاسه کوي، او له هغه بشارت او انذار، وعد او وعيد، د مضبوطو او اغېزمنو دلائلو او حججو له وړاندي کولو وروسته که بيا هم د قرآن کافر مخاطبين له خپلو کږو لارو نه راګرځي نو معلومه ده چې د دوی د لارښوونې او هدايت لپاره بله اغېزمنه طريقه نه موندل کېږي، مګر دا چې قيامت په خپلو سترګو وګوري، خو د قيامت له ليدو وروسته د توبې دروازې تړل کېږي، نه ندامت ګټه رسوي او نه تجديد عهد. هغه چې د زړه سواندو پيغمبرانو دعوت ئې له دې کبله تکذيب کړی چې پر آخرت باور او اعتقاد ورته ګران وو، دا ئې نه منل چې په پای کي به د محاسبې لپاره د خپل رب په وړاندي ودرېږي او د خپلو ګناهونو سزا به ګوري، کله چې په ناڅاپي توګه د قيامت له هولناکي پېښي سره مخامخ شي او ټول هغه څه په څرګنده او مشهود

توگه په خپلو سترگو وگوري چي پيغمبرانو صلى ورته ويل، نو له خپلو ټولو کرغېړنو کړنو او غلطو باورونو به پښېمان او نادم وي، د جبران لټه به کوي، په تضرع او زارۍ سره به غواړي د جبران فرصت ورکړی شي خو دا تضرع او زاري به ئې بې گټې وي.

قرآن کريم فرمايي:

وَجِاْيٓءَ يَوۡمَئِذِۭ بِجَهَنَّمَۚ يَوۡمَئِذٖ يَتَذَكَّرُ ٱلۡإِنسَٰنُ وَأَنَّىٰ لَهُ ٱلذِّكۡرَىٰ **الفجر: ٢٣**

او په دې ورځ به دوزخ راوستی شي او ورياد به شي انسان ته په دې ورځ، خو له کومه به ئې وي پند اخيستنه؟

له الهي عذاب سره د کافرانو د مخامخېدو په وخت کي د دوی حالت داسي انځوروي:

رَّبَّنَا ٱكۡشِفۡ عَنَّا ٱلۡعَذَابَ إِنَّا مُؤۡمِنُونَ ﴿١٢﴾ أَنَّىٰ لَهُمُ ٱلذِّكۡرَىٰ وَقَدۡ جَآءَهُمۡ رَسُولٞ مُّبِينٞ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوۡاْ عَنۡهُ وَقَالُواْ مُعَلَّمٞ مَّجۡنُونٌ ﴿١٤﴾

الدخان: ١٢ ـ١٤

اې زموږ ربه! دا عذاب له موږ لري کړه؛ موږ حتماً ايمان راوړونکي يو، څنگه به ئې پند اخيستل په برخه وي حال دا چي څرگندونکی پيغمبر ورغی بيا دوی مخ واړاوو او وئې ويل: يو پوه کړی شوی لېونی دئ!!

دوی الهي عذاب نه مني او د پيغمبر گواښونو او انذار ته اعتناء نه کوي، په خپلو سترگو به دا عذاب وگوري، دا عذاب به خپل وزر پرې وغوړوي، د څرگند لوگي په بڼي کي به ئې وگوري، هغه مهال به دا په عذاب اخته شوي کافران وايي: اې زموږ ربه! دا عذاب له موږ لري کړه؛ موږ له دې وروسته مؤمنان يو. خو هغه مهال به دا ايمان راوړل هيڅ گټه نه وررسوي، دا ځکه چي تر دې وړاندي پيغمبر ورغی، له څرگند پيغام سره، دا حقيقت ورته جوت شوی وو چي هغه د الله تعالى له لوري لېږل شوی خو هغوی مخ واړاوو او

وئې ويل: يو پوه کړی شوی لېونی دئ، پيغمبر ته ئې د مجنون خطاب وکړ او د هغه وينا ئې د کوم انسان له لوري ده ته ښودل شوې وينا وګڼله!!

د آخرت منکرين د خپل انکار او کفر د توجيه لپاره پر دې استناد کوي چې ولې د الهي عذاب په راتلو کې ځنډ راځي؟ ولې هغو کسانو ته فوري سزا نه ورکول کيږي چې تاسو ئې د عذاب مستحق ګڼئ، دا ځنډ او تأخير ښيي چې د آخرت د راتلو ادعاء حقيقت نه لري، که په رښتيا ظالمان او کافران د الهي عذاب مستحق وي او حتماً به له شوم برخليك او محتوم عذاب سره مخامخ کيږي ولي دا د قيامت د ورځې موعود عذاب نه واقع کيږي؟ قرآن د دوی دا استدلال په دې توګه بيانوي:

يَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرۡسَىٰهَاۖ قُلۡ إِنَّمَا عِلۡمُهَا عِندَ رَبِّيۖ لَا يُجَلِّيهَا لِوَقۡتِهَآ إِلَّا هُوَۚ ثَقُلَتۡ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ لَا تَأۡتِيكُمۡ إِلَّا بَغۡتَةٗۗ يَسۡـَٔلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنۡهَاۖ قُلۡ إِنَّمَا عِلۡمُهَا عِندَ ٱللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ

الاعراف: ۱۸۷

د دې نېټې (قيامت) په اړه تا پوښتي چې د وقوع وخت ئې کله دئ؟ ووايه: علم ئې فقط زما له رب سره دئ، له ده پرته ئې بل څوك په خپل وخت کې نه راڅرګندوي، په آسمانونو او زمکي کې درنه شوې، درته نه راځي مګر ناڅاپي، تا داسي پوښتي چې ګواکي ترې خبر يې، ووايه: علم ئې يوازي له الله سره دئ، خو اکثر خلك نه پوهيږي.

د دوی د پوښتني معنی دا نه ده چې غواړي د قيامت دقيقه نېټه ورته معلومه شي، بلکي دا د انکار په توګه پوښتنه ده، د انکار په موخه دا پوښتنه کوي، مقصد ئې دا دئ چې د قيامت راتګ محال دئ، که ئې حقيقت درلودی نو تر اوسه به راغلی وو او نښې به ئې څرګندي شوې وې!!

قرآن د دې وينا مزيد وضاحت کوي او فرمايي:

وَيَسۡتَعۡجِلُونَكَ بِٱلۡعَذَابِ ۚ وَلَوۡلَآ أَجَلٞ مُّسَمّٗى لَّجَآءَهُمُ ٱلۡعَذَابُ
وَلَيَأۡتِيَنَّهُم بَغۡتَةٗ وَهُمۡ لَا يَشۡعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسۡتَعۡجِلُونَكَ بِٱلۡعَذَابِ وَإِنَّ
جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةُۢ بِٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿٥٤﴾ العنكبوت: ٥٣ ـ ٥٤

او په تلوار سره له تا د عذاب غوښتنه کوي، او که ټاکلې نېټه نه وی نو حتماً به دا عذاب ورته راغلی وو، او حتماً به په داسې حال کې ناڅاپي وربانديږي راشي چې دوی به بې خبره وي، په تلوار سره له تا د عذاب غوښتنه کوي په داسې حال کې چې جهنم حتماً پر دغو کافرانو راتاوېدونکی دئ.

فَٱعۡلَمۡ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۗ
وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مُتَقَلَّبَكُمۡ وَمَثۡوَىٰكُمۡ ﴿١٩﴾

۱۹ـ نو پوه شه چې يقيناً له الله پرته بل معبود نشته، او د خپلې ګناه لپاره بخښنه غواړه او د مؤمنو نارينه وو او ښځينه وو لپاره هم، او الله ستاسو د ګرځېدو راګرځېدو پر ځای هم پوهېږي او پر مېشت ځای مو هم.

(۱۹) ـ د دې مبارك آيت لارښوونې دا دي:

- **د جاهل او سفيه مخاطب مخالفت او د لجوج او متعصب خصم لجاجت په دې اړه ستا اعتقاد کمرنګی نه کړي او ستا باور ته صدمه ونه رسوي چې الله تعالی يوازينی معبود دئ.**
- **بايد تل او په ډېرو سختو شرائطو او د دښمن د سختو مخالفتونو په حالت کې هم ځان جوړونې، د خپل فکري او اخلاقي شخصيت ارتقاء، د خپل قصور او نيمګړتياوو رفع کولو ته اهتمام وکړې، د خپلو همسنګرانو او همسفرو تربيې او روزنې ته توجه کوه.**
- **دې ته په پام سره چې د دنيا او آخرت په اړه الهي لارښوونې پر جامع**

او كامل الهي علم ولاړي دي، بايد دا الهي لارښووني په دقيقه توگه مراعات كړې او په رڼا كي ئې پر مخ ولاړ شې.

دا مبارك آيت د مخكني بحث جامع تتمه ده او د مطالبو خلاصه ئې په دغو دريو عنوانو كي زموږ مخي ته ږدي:

- **توحيد او په دې اعتقاد او باور چي له الله تعالى پرته بل معبود نشته.**
- **ځان جوړونه او د مخكنيو اشتباهاتو جبران.**
- **پر دې حقيقت د زړه له كومي باور چي الهي لارښووني د انسان د دنيا او آخرت په اړه پر جامع او كامل علم مبتني دي.**

دغه اساسي او مهم موضوعات تر دغو دريو عنوانونو لاندي په نسبتاً تفصيلي توگه څېړو:

- **توحيدي ليدلورى.**
- **مستمره ځان جوړونه.**
- **د دنيا او آخرت په اړه الهي لارښووني.**

توحيدي ليدلورى

د مؤمنانو د اعتقاداتو، باورونو، انگېرنو او نظرياتو بنسټ پر توحيد ايښودل شوى، هره قضيه له همدې زاويې څېړي، هري پېښي ته په همدې هنداري كي گوري، د ارزښتونو د ټاكلو او تعيين په اړه د همدې باور موازين او معيارونه كاروي، هره اړيكه او تعلق ئې پر همدې بنسټ ولاړ وي، د ژوند په ټولو ابعادو كي د دغه باور لارښووني كاروي، او له هر هغه څه ډډه كوي چي له دې باور سره تصادم كوي، يوازي يو الله لمانځي، د بل چا او بل څه له عبادت او لمانځني ډډه كوي، بل څه او بل ذات ته د معبود په سترگه نه گوري، نه ئې لمانځي او نه مرسته ترې غواړي، بل درشل ته د احتياج لاس نه اوږدوي.

قرآن موږ ته وايي چي د پيغمبرانو ﷺ د دعوت محوري او اساسي موضوع توحيد ته بلنه ده، قرآن چي د هر پيغمبر يادونه كوي نو هغه د توحيد لوري ته د بلونكي او داعي په توگه معرفي كوي، لكه چي فرمايي:

وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۚ قَالَ يَـٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـٰهٍ

غَيۡرُهُۥٓۖ إِنۡ أَنتُمۡ إِلَّا مُفۡتَرُونَ ﴿٥٠﴾

هود: ٥٠

او د عاد په لوري (مو) د دوی ورور هود (ولېږو)، وئې ويل: اې زما قومه! د الله عبادت وکړئ چې له ده پرته بل معبود درته نشته، تاسو يوازې افتراء کوونکې يئ.

وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمۡ صَٰلِحٗاۚ قَالَ يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥۖ هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ وَٱسۡتَعۡمَرَكُمۡ فِيهَا فَٱسۡتَغۡفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوٓاْ إِلَيۡهِۚ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٞ مُّجِيبٞ ﴿٦١﴾ هود: ٦١

او د ثموديانو لوري ته مو د دوی ورور صالح (ولېږو)، وئې ويل: اې زما قومه! د الله عبادت وکړئ چې له ده پرته بل معبود نه لرئ، ده له زمکې راپاڅولئ او په همدې کې ئې آباد او استوګن کړئ، نو بخښنه ترې وغواړئ بيا د ده لوري ته مخه کړئ، يقيناً چې زما رب د دعاګانو منونکی نږدې دئ.

وَإِلَىٰ مَدۡيَنَ أَخَاهُمۡ شُعَيۡبٗاۚ قَالَ يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥۖ وَلَا تَنقُصُواْ ٱلۡمِكۡيَالَ وَٱلۡمِيزَانَۚ إِنِّيٓ أَرَىٰكُم بِخَيۡرٖ وَإِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيۡكُمۡ عَذَابَ يَوۡمٖ مُّحِيطٖ ﴿٨٤﴾ هود: ٨٤

او د مدين (والو) په لوري مو د دوی ورور شعيب (ولېږو)، وئې ويل: اې زما قومه! د الله عبادت وکړئ چې له ده پرته بل معبود درته نشته، او په پيمانې او تلې کې کمی مه کوئ، زه خو تاسو په ښه حالت کې ګورم، او زه د راتاوېدونکې عذاب له ورځې درباندې وېرېږم.

ټولو بني آدمانو ته په خطاب کې فرمايي:

أَلَمۡ أَعۡهَدۡ إِلَيۡكُمۡ يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ أَن لَّا تَعۡبُدُواْ ٱلشَّيۡطَٰنَۖ إِنَّهُۥ لَكُمۡ عَدُوّٞ مُّبِينٞ ﴿٦٠﴾ وَأَنِ ٱعۡبُدُونِيۚ هَٰذَا صِرَٰطٞ مُّسۡتَقِيمٞ ﴿٦١﴾

يس: ٦٠ ـ٦١

اې د آدم بچيانو! آيا فرمان مي نه وو درلېږلی چي د شيطان بندګي مه کوئ؛ يقيناً چي هغه ستاسو څرګند دښمن دئ؟ او زما عبادت وکړئ، همدا مستقيمه لار ده.

همداراز لارښوونه کوي:

وَلَا تَدۡعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَۘ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۚ كُلُّ شَيۡءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجۡهَهُۥۚ لَهُ ٱلۡحُكۡمُ وَإِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ﴿٨٨﴾

القصص: ۸۸

او له الله سره بل معبود مه بله (د ده تر څنګ د بل معبود عبادت مه کوه)، له ده پرته بل معبود نشته، هر څه هلاکېدونکي دي مګر د ده ذات، حکم ده لره دئ او د ده په لور ګرځول کېږئ.

وَمَن يَدۡعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ لَا بُرۡهَٰنَ لَهُۥ بِهِۦ فَإِنَّمَا حِسَابُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦٓۚ إِنَّهُۥ لَا يُفۡلِحُ ٱلۡكَٰفِرُونَ ﴿١١٧﴾

المؤمنون: ۱۱۷

او څوك چي د الله خوا کي بل معبود لمانځي (او مرستي ته ئې وربلي)؛ د دې (بلني او لمانځني) په اړه هيڅ برهان او حجت نه لري، له دې پرته بل څه نه دي چي حساب ئې له خپل رب سره دئ، حقيقت دا دئ چي کافران نه بريالي کېږي.

همداراز فرمايي:

فَلَا تَدۡعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتَكُونَ مِنَ ٱلۡمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾
الشعراء: ۲۱۳
نو له الله سره بل معبود مه دربله، که نه نو له معذبينو ځني به شې.
په دې اړه د مؤمنانو مؤکد تعهد داسې ښيي:

إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ﴿٥﴾
الفاتحه: ٤
يوازې تا لمانځو او يوازې له تا مرسته غواړو.
او مؤمن ته لارښوونه کوي چې که د نړۍ ټول وګړي له تا مخ واړوي، تا يوازې پرېږدي او له تا سره دښمنۍ ته ملا وتړي؛ هيڅ پروا مه کوه، رب العرش العظيم ځان ته کافي وګڼه، پر هغه توکل ولره او خپل راتلونکي ته هيله من اوسه:

فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَقُلۡ حَسۡبِيَ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ عَلَيۡهِ تَوَكَّلۡتُۖ وَهُوَ رَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾
التوبه: ۱۲۹
که ئی ډډه وکړه نو ورته ووايه: الله راته کافی دئ، له ده پرته بل معبود نشته، په ده مې توکل وکړ، او دی د ستر عرش واکمن دئ.
مؤمنانو ته لارښوونه کوي او فرمايي:

فَإِلَٰهُكُمۡ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞ فَلَهُۥٓ أَسۡلِمُواْۗ وَبَشِّرِ ٱلۡمُخۡبِتِينَ ﴿٣٤﴾
الحج: ۳٤
نو ستاسو معبود يوازينی معبود دئ نو هغه ته تسليم اوسئ، او دې تواضع کوونکو ته زيری ورکړه.
همداراز فرمايي:

... وَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا بِٱلَّذِىٓ أُنزِلَ إِلَيۡنَا وَأُنزِلَ إِلَيۡكُمۡ وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمۡ وَٰحِدٞ وَنَحۡنُ لَهُۥ مُسۡلِمُونَ ﴿٤٦﴾

العنكبوت: ٤٦

... او ووایئ: پر هغه څه مو ایمان راوړی چي موږ ته نازل شوی او تاسو ته نازل شوی، او زموږ معبود او ستاسو معبود یو دئ او موږ ورته تسلیم یو.

د هغه فرعون په اړه چي له خلکو ئې غوښتل دی د اله په توگه ومني، یوازي د ده اوامرو ته غاړه کېږدي او د ده په درشل کي د بندگۍ سر ټیټ کړي، داسي فرمایي:

قَالَ لَئِنِ ٱتَّخَذۡتَ إِلَٰهًا غَيۡرِى لَأَجۡعَلَنَّكَ مِنَ ٱلۡمَسۡجُونِينَ ﴿٢٩﴾

الشعراء: ٢٩

وئې ویل: که له ما پرته دي بل اله ونیو نو حتماً به دي له (نورو) زندانیانو سره یوځای کړم.

په داسي حال کي چي الله تعالی د ټول عالم څواکمن ټولواك دئ، د ټولو برخلیك د ده له لوري ټاکل کېږي، د چارو عاقبت، د عالم اداره، ساتنه او حفاظت د ده په واك کي دي، په ټولو برخو کي د ده حکم حاکم دئ او سلطه او جبروت ئې مستولي، آیا تر دې به ستر حماقت پیدا شي چي څوك له ده پرته په بل څه اتکاء او اتکال وکړي؟!!

قرآن کریم فرمایي:

ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَيُّ ٱلۡقَيُّومُۚ لَا تَأۡخُذُهُۥ سِنَةٞ وَلَا نَوۡمٞۚ لَّهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلۡأَرۡضِۗ مَن ذَا ٱلَّذِى يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيۡءٖ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ

إِلَّا بِمَا شَآءَ ۚ وَسِعَ كُرۡسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ ۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفۡظُهُمَا ۚ
وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ

البقره: ٢٥٥

الله هغه ذات دئ چي له ده پرته بل معبود نشته، همغه ژوندی قیوم ذات، نه ئې پرکالي نیسي او نه خوب، هر هغه څه د ده دي چي په آسمانونو کي دي او چي په زمکي کي دي، دا به څوك وي چي د ده له اجازې پرته د ده په وړاندي سپارښتنه او شفاعت وکړی شي، په داسي حال کي چي دی په هر هغه څه پوهېږي چي د دوی مخي ته دي یا ئې شاته دي او دوی د ده د علم یوازي په دومره څه احاطه کولی شي چي دی ئې وغواړي، (د قدرت او واکمنۍ) کرسۍ ئې پر آسمانونو او زمکي حاوي ده او د دوی دواړو (زمکي او آسمان) ساتنه ئې نه ستومانه کوي او هغه ستر لوړ ذات دئ.

قرآن خپل مخاطب پوښتي: که الله تعالی له خپلو هغو پراخو نعمتونو چي ستاسو په برخه شوي کوم یو بېرته واخلي او تاسو ترې محروم کړي آیا داسي څوك مومئ چي دا حرمان جبران کړي او ستاسو مرستي ته راوړاندي شي؟! لکه چي فرمایي:

قُلۡ أَرَءَيۡتُمۡ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيۡكُمُ ٱلَّيۡلَ سَرۡمَدًا إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ مَنۡ
إِلَٰهٌ غَيۡرُ ٱللَّهِ يَأۡتِيكُم بِضِيَآءٍ ۖ أَفَلَا تَسۡمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلۡ أَرَءَيۡتُمۡ إِن
جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيۡكُمُ ٱلنَّهَارَ سَرۡمَدًا إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ مَنۡ إِلَٰهٌ غَيۡرُ ٱللَّهِ
يَأۡتِيكُم بِلَيۡلٍ تَسۡكُنُونَ فِيهِ ۖ أَفَلَا تُبۡصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِن رَّحۡمَتِهِۦ
جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ لِتَسۡكُنُواْ فِيهِ وَلِتَبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِهِۦ وَلَعَلَّكُمۡ

تَشۡكُرُونَ ﴿٧٣﴾ القصص: ٧١ ـ ٧٢

ووایه: آیا دې ته مو پام شوی چې که الله دا شپه د قیامت تر ورځې درباندې تلپاتې کړي، له الله پرته بل معبود څوك دئ چې رڼا درته راوړي؛ نو آیا نه اورئ؟! ووایه: آیا دې ته مو نه دي کتلي چې که الله دا ورځ د قیامت تر ورځې درباندې تلپاتې کړي، له الله پرته بل معبود څوك دئ چې شپه درته راوړي چې پکې آرام وکړئ، آیا نه ګورئ؟! او د خپلې پیرزوینې له امله ئې شپه او ورځ درته جوړه کړه چې پکې آرام وکړئ او چې د ده فضل ولټوئ او ترڅو شکر وکړئ.

قرآن په دې اړه د یوه موحد له ژبې داسې حکایت کوي:

وَمَا لِيَ لَآ أَعۡبُدُ ٱلَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ﴿٢٢﴾ ءَأَتَّخِذُ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً إِن يُرِدۡنِ ٱلرَّحۡمَٰنُ بِضُرّٖ لَّا تُغۡنِ عَنِّي شَفَٰعَتُهُمۡ شَيۡـٔٗا وَلَا يُنقِذُونِ ﴿٢٣﴾ إِنِّيٓ إِذٗا لَّفِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٍ ﴿٢٤﴾ إِنِّيٓ ءَامَنتُ بِرَبِّكُمۡ فَٱسۡمَعُونِ ﴿٢٥﴾

یس: ٢٣

او څه راباندې شوي چې د هغه ذات عبادت ونه کړم چې زه ئې پیدا کړی یم او د هغه لوري ته ورګرځول کیږئ، آیا له ده پرته داسې معبودان ونیسم چې که رحمن رب د کوم تاوان اراده راته وکړي نه د دوی شفاعت کوم څه رانه دفع کولی شي او نه مې ژغورلی شي، یقیناً چې زه به هغه مهال په څرګندې تېروتنې کې وم، نو له ما ئې واورئ چې ما په یقینې توګه ستاسو پر رب ایمان راوړی.

مستمره ځان جوړونه

د ایمان، توحید او خدای پالنې په کرښې د ګام اېښودو په صورت کې انسان په داسې مسیر کې تګ پیلوي چې له پیل تر پای او په مسلسله توګه د ځان جوړونې او معنوي او اخلاقي ارتقاء غوښتنه کوي، په دې لار یوازې هغه څوك د تلو سعادت او توفیق ترلاسه کوي چې له رکود او توقف پرته، په

دائمي او مستمري هڅې او په بشپړ دقت او اهتمام سره د لوړ تلو كلك هوډ لري، د دې ګران سفر توښه برابروي، او له عملي او عقيدوي پلوه خپل شخصيت داسي عياروي چي د دې لوړ تلو جوګه شي، نه يوازي هڅه كوي خپل كمښت، قصور، خبط او خطأ جبران كړي بلكي د ارتقاء او لوړ تللو په هيڅ پړاو كي په خپل موجود حال او پړاو او معنوي پانګي اكتفاء نه كوي، د مزيد ارتقاء تلوسه ئې وړاندي تګ ته هڅوي، قرآن د رسول اللهـ په څېر لوړ معنوي شخصيت ته وايي:

فَٱصۡبِرۡ إِنَّ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٞ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ وَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ بِٱلۡعَشِيِّ وَٱلۡإِبۡكَٰرِ ﴿٥٥﴾

غافر: ٥٥

نو صبر كوه چي يقيناً د الله وعده رښتيني ده، او د خپلي ګناه لپاره بخښنه غواړه او سبا او ماښام د خپل رب د ستايني تسبيح وايه.

په دې مبارك آيت كي رسول اللهـ او د قرآن هر مؤمن مخاطب ته څو لارښووني شوې:

- **صبر كوه.**
- **د الله تعالى وعده رښتيني ګڼه.**
- **د خپلي ګناه لپاره بخښنه غواړه.**
- **سبا او ماښام د خپل رب حمد او تسبيح وايه، يعني تل ئې د ټولو ستاينو وړ او له هر عيب او نقص منزه ګڼه.**

دا پوښتنه راولاړېږي چي دلته ولي د رسول اللهـ په څېر شخصيت ته چي د تقوى، هدايت او رشد بېلګه او معصوم دئ دا توصيه شوې چي د خپلو اشتباهاتو او (ذنب) لپاره بخښنه غواړه؟

ځواب ئې دا دئ:

لومړى: هغه هم مكلف دئ چي د بې انتهاء كمال په لوري وړاندي ولاړ شي، هر ګام چي په دې لوري اخلي او وړاندي درومي نوى پړاو ئې تر مخكني كمال ته ورنږدې دئ، نن تر پرون يو ګام لوړ تللى، طبيعي ده چي د دې

موقعیت په پرتله به مخکنې ته د یوه قصور په سترګه ګوري، نو ځکه به بخښنه غواړي، د رسول الله ﷺ عملي ژوند د همدې خبرې ګواهي ورکوي، د مبارك ژوند په وروستیو کې تر هر وخت زیات د خپل رب په ذکر، تسبیح او عبادت لګیا او تر وړاندې ئې زیات له خپل رب بخښنه غوښتله.

پر دې سربېره رسول الله ﷺ فرمایي: (تخلقوا بخلق الله) په الهي اخلاقو ځان سمبال کړئ، په دې سپارښتني کې دومره لوړ هدف ټاکل شوی چې هیڅ انسان هغه ته نشي رسېدی، دې لوړې څوکې ته نږدې کېدل د دائمي او مسلسل او ستړیا نه منونکې هڅې او لوړ تللو غوښتنه کوي.

دوهم: هر څومره چې انسان د خپلو مسئولیتونو له زیاتوالي او دروندوالي په ښه توګه او تر نورو زیات مطلع وي او بصیرت او معرفت ئې زیات وي همدومره به په ده کې دا احساس ځواکمن او قوي وي چې په ښه توګه ئې خپل مسئولیتونه نه دي اداء کړي، تر نورو به زیات خپلې خطأ او خبط ته متوجه او د خپل رب بخښني ته هیله من وي، دا ځکه چې هیڅ انسان ته مقدور نه ده چې د خپل رب په لمانځنې او د هغه د اوامرو په تعمیل کې هیڅ ستره یا وړه اشتباه ونه کړي، داسي ئې ولمانځي لکه فرشتې، لکه د عالم هغه مخلوقات چې په بشپړه توګه خپل رب ته مطیع او منقاد وي.

قرآن رسول الله ﷺ ته لارښوونه کوي چې د خپل رسالت په پای کې او هغه مهال چې خلك ډله ډله د دین غېږې ته راځي د خپل رب تسبیح وایه او بخښنه ترې غواړه:

إِذَا جَآءَ نَصۡرُ ٱللَّهِ وَٱلۡفَتۡحُ ۝١ وَرَأَيۡتَ ٱلنَّاسَ يَدۡخُلُونَ فِي دِينِ ٱللَّهِ أَفۡوَاجٗا ۝٢ فَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ وَٱسۡتَغۡفِرۡهُۚ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابَۢا ۝٣

الفتتح: ١ ـ ٣

هغه وخت چې الهي بریا او فتح راشي، او خلك وګورې چې د خدای په دین کې فوځ فوځ ننوځي، نو د خپل رب په ثناء لګیا شه او بخښنه ترې غواړه، بې شکه چې هغه د توبې ښه قبلوونکی دئ.

د دنیا او آخرت په اړه الهي لارښووني

د دنيا او آخرت په اړه د قرآن لارښووني او د عزت او ذلت او سعادت او شقاوت د عواملو په اړه الهي پرېکړې پر جامع او کامل الهي علم مبتني دي، دا لارښووني او پرېکړې د انسانانو د قضاوتونو او پرېکړو په څېر نه دي چې له احساساتو او محدود او سطحي علم او معرفت راټوکېدلې وي.

د انسان په اړه قضاوت، د هغه لپاره تګلاره او کړنلاره ټاکل، په عالم کې د هغه د موقعيت او د عالم له مخلوقاتو او خالق سره د هغه د اړيکو د څرنګوالي په ارتباط څه ويل، د هغه د ژوند د ټولو اړخونو د تنظيم لپاره ضوابط وضع کول او د کمال په لوري د هغه لارښوونه داسې جامع علم ته ضرورت لري چې هم انسان په دقيقه توګه معرفي کړی شي او هم هغه چاپېريال چې انسان په کې ژوند کوي، له داسې جامع او کامل علم پرته د انسان او د هغه د کړنو د پايلو په اړه هر قضاوت نه يوازې بې بنسټه دئ او هيڅ ارزښت نه لري بلکې بد عواقب لري.

قرآن فرمايي:

وَقِيلَ لِلَّذِينَ ٱتَّقَوۡاْ مَاذَآ أَنزَلَ رَبُّكُمۡۚ قَالُواْ خَيۡرٗاۗ لِّلَّذِينَ أَحۡسَنُواْ فِي هَٰذِهِ ٱلدُّنۡيَا حَسَنَةٞۚ وَلَدَارُ ٱلۡأٓخِرَةِ خَيۡرٞۚ وَلَنِعۡمَ دَارُ ٱلۡمُتَّقِينَ ۝٣٠

النحل: ۳۰

او کله چې هغو ته وويل شي چې تقوی ئې کړې: ستاسو رب څه نازل کړي؟ وايي: يو خير (له ښېګڼو ډک غوره پيغام)، هغو ته چې ښېګڼې کوي په دې دنيا کې ښېګڼه ده، او د آخرت کور خو ډېر غوره دئ، او څومره غوره دئ د دغو متقيانو استوګنځی.

دا تر ټولو غوره پيغام او کلام د مؤمنانو د دنيا او آخرت په اړه فرمايي:

إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَيَوۡمَ يَقُومُ ٱلۡأَشۡهَٰدُ ۝٥١ يَوۡمَ لَا يَنفَعُ ٱلظَّٰلِمِينَ مَعۡذِرَتُهُمۡۖ وَلَهُمُ ٱللَّعۡنَةُ وَلَهُمۡ سُوٓءُ

ﭐلدَّارِ ﴿٥٢﴾ غافر: ٥١

يقيناً چي موږ د خپلو پيغمبرانو او هغو چي ايمان ئې راوړی په دنيايي ژوند کي هم او په هغي ورځي هم مرسته کوو چي گواهان به ودرېږي، هغه ورځ چي ظالمانو ته به د دوی عذرونه گټه نه رسوي او دوی ته به لعنت ورپه برخه وي او بد استوگنځی به ئې وي.

په دې مبارکوآيتونو کي د الله تعالی دا نه بدلېدونکی او دائمي سنت بيان شوی چي په دنيا او آخرت کي د خپلو پيغمبرانو او مؤمنانو مرسته کوي، په دنيا کي به هم وروستۍ بريا د دوی وي او د قيامت په هغه ورځ به هم دوی بريالي وي چي ټول انسانان به د الله تعالی په وړاندي ولاړ وي، الهي محاکمه به پيل شوې وي او د هر چا د کړنو په اړه به گواهان وړاندي کېږي، هغه ورځ چي ظالمانو ته به د دوی عذرونه هيڅ گټه نه رسوي، په الهي لعنت به اخته وي او د دوزخ بد استوگنځی به ئې په برخه وي.

په بل ځای کي فرمايي:

وَٱلَّذِينَ هَاجَرُواْ فِي ٱللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ مَا ظُلِمُواْ لَنُبَوِّئَنَّهُمۡ فِي ٱلدُّنۡيَا حَسَنَةٗۖ وَلَأَجۡرُ ٱلۡأٓخِرَةِ أَكۡبَرُۚ لَوۡ كَانُواْ يَعۡلَمُونَ ﴿٤١﴾ ٱلَّذِينَ صَبَرُواْ وَعَلَىٰ رَبِّهِمۡ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾ النحل: ٤١

او هغو چي د الله په لار کي ئې له هغه وروسته هجرت کړی چي ظلم پرې شوی، هرومرو به ئې په دنيا کي په غوره توگه ځای پر ځای کړو او د آخرت اجر خو تر ټولو ستر دئ، کاش پوهېدی. همغه چي صبر ئې وکړ او پر خپل رب توکل کوي.

همداراز فرمايي:

أَلَآ إِنَّ أَوۡلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ﴿٦٢﴾

ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ ٱلۡبُشۡرَىٰ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِۚ لَا تَبۡدِيلَ لِكَلِمَٰتِ ٱللَّهِۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ

یونس: ٦٢-٦٤

پام چي بې شکه د الله دوستان داسي دي چي نه څه وېره پرې شته او نه به غمجن شي. هغه چي ایمان ئې راوړی او ځان ساتنه ئې کوله. دوی ته په دنیایي ژوند کي او په آخرت کي زېري دي، د الله په ویناوو کي تبدیلي نه راځي، همدا ستره بریا ده.

الله تعالی د دنیا ټول پاکیزه او ښایسته توکي د مؤمنانو لپاره پیدا کړي، که څه هم د الله عاصي او باغي بندګان هم په ضمني توګه او د مؤمنانو په طفیل ترې استفاده کوي، خو په آخرت کي به دا نعمتونه یوازي متقیانو ته مختص وي، لکه چي قرآن فرمایي:

قُلۡ مَنۡ حَرَّمَ زِينَةَ ٱللَّهِ ٱلَّتِيٓ أَخۡرَجَ لِعِبَادِهِۦ وَٱلطَّيِّبَٰتِ مِنَ ٱلرِّزۡقِۚ قُلۡ هِيَ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا خَالِصَةٗ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۗ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلۡأٓيَٰتِ لِقَوۡمٖ يَعۡلَمُونَ ﴿٣٢﴾ اعراف: ۳۲

ووایه: چا هغه زینتي شیان چي الله خپلو بندګانو ته راایستلي او پاکیزه رزق حرام کړي؟ ووایه: دا په دنیوي ژوند کي هم د مؤمنانو لپاره دي او د قیامت په ورځ په مختصه توګه (د دوی لپاره دي)، دغسي هغو ته نښي په تفصیل سره بیانوو چي پوهېږي.

له دې مبارك آیت څو اساسي خبري معلومېږي:

- الله تعالی نه ښایسته او زینتي شیان حرام کړي او نه پاکیزه رزق، ځوك چي دا حرام ګڼي هیڅ دلیل ورته نه لري.

- دا دواړه په اصل کې د مؤمنانو لپاره پیدا شوي، د دوی په طفیل نورو ته هم ورکول کېږي، که د زمکې پر سر مؤمنان نه وي نو الله تعالی به د خپلو نعماتو او پېرزوینو لړی بندوي.
- د قیامت په ورځ به په مختصه توګه یوازې د مؤمنانو په برخه کېږي.
- له دې حقائقو یوازې ناپوه کسان انکار کولی شي، د پوهې او علم خاوندان پوهېږي چې الله تعالی به ولې هغه څه حراموي چې په خپله ئې د خپلو بندګانو لپاره پیدا کړي؟!

هغه چې د عصیان او بغاوت له کبله له مصیبتونو سره مخامخ او په سپکوونکي الهي عذاب اخته شوي کله چې هغوی ایمان راوړی له ذلت او رسوایي ژغورل شوي او عزت ته رسېدلي، لکه چې فرمایي:

لَمَّآ ءَامَنُواْ كَشَفۡنَا عَنۡهُمۡ عَذَابَ ٱلۡخِزۡيِ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَمَتَّعۡنَٰهُمۡ إِلَىٰ حِينٖ ﴿٩٨﴾ یونس:۹۸

کله چې هغوی ایمان راوړ نو د سپکاوي عذاب مو په دنیایي ژوند کې ترې لرې کړ او تر یوه وخته مو له خپلو پېرزوینو برخمن کړل.

هغه چې د الله کتاب ئې تجزیه کړی، په ځینو برخو ئې د ایمان ترځنګ عمل کړی او له ځینو ئې انکار کړی په دنیا کې له سپکاوي سره مخامخ شوي او په آخرت کې به په شدید عذاب اخته شي، لکه چې قرآن فرمایي:

... أَفَتُؤۡمِنُونَ بِبَعۡضِ ٱلۡكِتَٰبِ وَتَكۡفُرُونَ بِبَعۡضٖۚ فَمَا جَزَآءُ مَن يَفۡعَلُ ذَٰلِكَ مِنكُمۡ إِلَّا خِزۡيٞ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۖ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰٓ أَشَدِّ ٱلۡعَذَابِۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعۡمَلُونَ ﴿٨٥﴾

البقره: ۸۵

... آیا د کتاب په یوې برخې ایمان راوړئ او په بلې برخې ئې کافران کېږئ؟! او له تاسو چې هرڅوك دا کار وکړي؛ نو سزا ئې په دنیا کې له

سپکاوي پرته بل څه نه ده او د قيامت په ورځ به د شديد عذاب په لور ګرځول کېږي او الله له هغه څه چي تاسو ئې کوئ غافل نه دئ.

د هغو برخليك دردناك عذاب ګڼي چي د کفر لار غوره کوي، له پيغمبرانو سره مخالفت کوي او د عدل او قسط لوري ته بلونکي وژني:

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكۡفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقۡتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ بِغَيۡرِ حَقّٖ وَيَقۡتُلُونَ ٱلَّذِينَ يَأۡمُرُونَ بِٱلۡقِسۡطِ مِنَ ٱلنَّاسِ فَبَشِّرۡهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢١﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ حَبِطَتۡ أَعۡمَٰلُهُمۡ فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٢٢﴾

آل عمران: ۲۱ ـ ۲۲

يقيناً هغه کسان چي د الله په آيتونو کافران کېږي او د الله پيغمبران په ناحقه وژني او د خلکو هغه کسان هم وژني چي د عدل کولو امر کوي، نو د دردناك عذاب زېرى ورکړه. دوى هغه دي چي عملونه ئې په دنيا او آخرت کي حبط او تباه شوي او هيڅ مرستندوى ورته نشته.

وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَوۡلَا نُزِّلَتۡ سُورَةٞۖ فَإِذَآ أُنزِلَتۡ سُورَةٞ مُّحۡكَمَةٞ وَذُكِرَ فِيهَا ٱلۡقِتَالُ رَأَيۡتَ ٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ يَنظُرُونَ إِلَيۡكَ نَظَرَ ٱلۡمَغۡشِيِّ عَلَيۡهِ مِنَ ٱلۡمَوۡتِۖ فَأَوۡلَىٰ لَهُمۡ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٞ وَقَوۡلٞ مَّعۡرُوفٞۚ فَإِذَا عَزَمَ ٱلۡأَمۡرُ فَلَوۡ صَدَقُواْ ٱللَّهَ لَكَانَ خَيۡرٗا لَّهُمۡ ﴿٢١﴾

۲۰- او هغه چي ايمان ئې راوړى وايي: ولي کومه سوره نازله نشوه (چي د جګړي اجازه ورکړي) خو کله چي پرېکنده سوره نازله شوه او په هغې کي د

جګړې يادونه وشوه نو د بيمارو زړونو خاوندان دې ليدل چې ستاسو لوري ته ئې داسي هك پك كتل لكه د مرګ له هيبته د بې سده كس ليدل، ۲۱- دوی ته خو اطاعت او د منلو وړ خبره په كار وه، او كله چې كار مصمم شو كه ئې له الله سره صداقت كړی وی دا حتماً ورته غوره وو.

(۲۰-۲۱)- د دې مباركو آيتونو په اړه لاندې خبرې په پام كې ولرئ:

- **په دې آيت سره د سورې دوهمه برخه پيل كيږي، دا ټوله برخه د منافقينو په اړه بحث ته مختص شوې، په لومړی برخې كې مؤمنان او كافران د دوو متخاصمو ډلو په توګه د مبارزې په حال كې ځيرل شوي او د دې مبارزې پايلي په ګوته شوې، خو په دوهمه برخه كې يوازې د منافقينو په اړه بحث شوی، تاسو پوهيږئ چې منافق يو دوه مخی، مذبذب، رياكار او له روحي پلوه بيمار انسان دئ چې سعي كوي په غوره مالی، غولوونكو ويناوو او حركاتو سره د مبارزې دواړو خواوو كې په زړه پورې موقعيت ترلاسه كړي، د دواړو خواوو له ضرر په امان كې شي، او د دواړو لوريو له امتيازاتو برخمن شي، د وسله والي مبارزې د مناسب وخت تر رارسېدو وړاندې په دې ټينګار كوي چې بايد دا مرحله او د ستومانه كوونكي انتظار دا پړاو ژر پای ته ورسوو، وسلې ته لاس كړو، په يوه پرېكنده اقدام سره ستونزه حل كړو، تر كله به صبر كوو او توري به په تېكو كې ساتو او وسلې ته به لاس نه وروړو؟! ولې د نهضت مشرتابه د وسله والي مبارزې پيل نه اعلانوي؟ خو كله چې دا مرحله راورسيږي او د دښمن په خلاف د وسله والي مبارزې پرېكړه وشي، ناڅاپه به ګورې چې دا دوه مخي او بيمار زړي منافقين داسي وېرې او خوف نيولي لكه چې د مرګ په لوري بېول كيږي، سنګر به داسي ګڼي لكه د مرګ كومی، د سنګر په لوري هر ګام به داسي ګڼي لكه د مرګ او قبر په لوري تګ.**
- **كله چې د جګړې اصلي وخت راورسيږي او پدې هكله وروستی پرېكړه وشي او د قرآن صريح او واضح حكم د هغه غوښتنه وكړي، د دوی او د دوی د لافو باټو او دروغجنو ادعاګانو حقيقت ټولو ته څرګند شي، سخته وېره ئې په ځېرو كي راڅرګنده شي، وېره ئې هغه چا ته ورته وي چې د مرګ له هيبته بې سدي وربانده راغلې وي.**

- **دوی نه مخکې له خپل رب سره صداقت کړي او نه وروسته.**
- **دا دوی ته غوره او د دوی په خير وه چې د جګړې د ورځو له رارسېدو مخکې او وروسته ئې له خپل مولا سره په خپلو ژمنو صادقانه عمل کړی وی.**
- **د دې صداقت دوې غوښتني دي: اطاعت او معروف قول.**

دې ته مو پام وي چې د شلم آيت د پای او د يويشتم آيت د لومړی فقرې په ارتباط ګڼ شمېر آراء او تعبيرونه وړاندي شوي، تر ټولو دقيقه رأيه دا ده چې دا دواړه فقرې سره تړلې دي او معنی ئې دا ده: دوی ته اطاعت او نېکه وينا غوره وه، نور تعبيرونه ډېري ستونزي لري او د آيتونو له سياق سره اړخ نه لګوي.

منافقين د نهضت په هر پړاو او د مبارزې په هري مرحلې کي په خپلو منافقانه دريځونو سره اسلامي صف ته صدمه رسوي، دا ځله چې نه اصولو ته تعهد او التزام لري، نه د نهضت فکري بنسټونو او معتقداتو ته ژمن او متعهد دي، او نه ئې تګلاري او سياستونو ته اهتمام او اعتناء لري، کله چې د مسالمت او عدم تصادم تګلاره غوره شي او يوازي په فکري کار او دعوت بسنه کېږي او همدا د ظروفو او شرائطو تقاضا وي، همغسې لکه د رسول الله د مکي دور ظروف او شرائط او په وړاندي ئې د مسلمانانو دريځ، او لا د وسله والي مبارزې شرائط او امکانات نه وي برابر شوي، دوی به ګورئ چې د وسله والي مبارزې موضوع په داسي بڼي کي مطرح او تبليغات ورته کوي چې په بشپړه توګه د نهضت په ضرر وي، له يوې خوا په صفوفو کي اختلافات راولاړوي او له بلي خوا دښمن هڅوي چې د نهضت په ضد په مخاصمانه اقداماتو لاس پوري کړي، د دوی د تبليغاتو موخه نه دا وي چې نهضت په خپلي تګلاري کي تجديد نظر وکړي او مشرتابه په دې قانع کړي چې د مجرد دعوت مرحله تېره شوې او د بلي مرحلې د پيل پړاو رارسېدلی او لازم شرائط او امکانات تأمين شوي بلکي په چالاکۍ او زيرکۍ سره غواړي د نورو توجه ځان ته راوګرځوي او کاذب اعتبار او حيثيت ترلاسه کړي.

قرآن کله منافقين د ايمان د مدعيانو په نامه يادوي او د (الذين آمنوا) صيغه ورته کاروي، کله ئې د کافر شوو په نامه يادوي او د (الذين کفروا) اصطلاح ورته کاروي او کله ئې صريحاً د منافق په نامه يادوي، دلته په ۲۰

آیت کي هم له (الذین آمنوا) هماغه د ایمان دروغجن مدعیان مراد دي، دوی داسي معرفي شوي چي د وسله والي مبارزې د پړاو له رارسېدو وړاندي وايي: ولي داسي سوره نه نازلېږي چي د قتال او وسله والي مبارزې اجازه راکړي، تر کله به دا روان حالت زغمو، د دښمن په ضد به د وسلې له کارولو ډډه کوو، ولي کومه لنډه لار غوره نه کړو، او د اوږده مزل له پلي کولو او بې ځایه ستومانه کوونکي انتظار ځان ونه ژغورو، باید د دښمن په ضد جګړه پیل کړو، ولي د نهضت مشرتابه او زعامت دي خبرو ته اعتناء نه کوي او مناسب تصمیم نه نیسي؟!!! ولي به وروستي هدف ته د رسېدو لپاره دا اوږده، له لوړو ژورو او کړلېچونو ډکه لار پلي کوو؟!! ولي د دښمن په ضد کوم قاطع او پرېکنده اقدام نه کوو؟!! خو کله چي د وسله والي مبارزې مرحله راورسېږي، امکانات ئې برابر شي، حالت د دې تقاضا وکړي، یا دښمن د نهضت په ضد جنګ پیل کړي، او مسلمانان له تحمیلي جنګ سره مخامخ شي؛ د دغو منافقینو د دروغجنو ادعاګانو حقیقت څرګند شي، بې همتي، جبن او بې زړه توب به ئې جوت شي، نه یوازي دا چي په خپله به په دفاع او جنګ کي له برخي اخیستو ډډه کوي بلکي نور به هم هڅوي چي شرکت ونه کړي، او دا د دې لپاره چي د اعتراضاتو په وړاندي یوازي نه وي او د اعتراض ګوتي یوازي ده ته متوجه نه وي. هغه مهال به د دواړو لوریو تر منځ د قواوو عدم توازن، د دښمن نظامي برلاسی، د شرائطو عدم مساعدت، د جنګیالیو او جنګي وسائلو کمښت ... د داسي دلائلو په توګه وړاندي کوي چي د دفاع سیاست ناسم او د جنګ پرېکړه غلطه ثابته کړي، کله چي نهضت له کومي ماتي سره مخامخ شي، که څه هم په دې ماتي کي د دوی د منافقانه دریځونو او کړنو لویه ونډه وي، په ماتي او تلفاتو به استناد کوي، جنګي تګلاره به غندي، د مجاهدینو د جهادي روحیې د ځپلو په موخه به تبلیغات کوي، خپل هغه دریځ به توجیه کوي چي په جنګ کي ئې له برخي اخیستلو، له احتمالي خطر سره له ډغرو وهلو ئې ډډه کړې، قرآن په دې اړه فرمایي:

أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ قِيلَ لَهُمۡ كُفُّوٓاْ أَيۡدِيَكُمۡ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ

فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيۡهِمُ ٱلۡقِتَالُ إِذَا فَرِيقٞ مِّنۡهُمۡ يَخۡشَوۡنَ ٱلنَّاسَ كَخَشۡيَةِ ٱللَّهِ أَوۡ
أَشَدَّ خَشۡيَةٗۚ وَقَالُواْ رَبَّنَا لِمَ كَتَبۡتَ عَلَيۡنَا ٱلۡقِتَالَ لَوۡلَآ أَخَّرۡتَنَآ إِلَىٰٓ أَجَلٖ
قَرِيبٖۗ قُلۡ مَتَٰعُ ٱلدُّنۡيَا قَلِيلٞ وَٱلۡأٓخِرَةُ خَيۡرٞ لِّمَنِ ٱتَّقَىٰ وَلَا تُظۡلَمُونَ
فَتِيلًا ﴿٧٧﴾ أَيۡنَمَا تَكُونُواْ يُدۡرِككُّمُ ٱلۡمَوۡتُ وَلَوۡ كُنتُمۡ فِي بُرُوجٖ مُّشَيَّدَةٖۗ
وَإِن تُصِبۡهُمۡ حَسَنَةٞ يَقُولُواْ هَٰذِهِۦ مِنۡ عِندِ ٱللَّهِۖ وَإِن تُصِبۡهُمۡ سَيِّئَةٞ
يَقُولُواْ هَٰذِهِۦ مِنۡ عِندِكَۚ قُلۡ كُلّٞ مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِۖ فَمَالِ هَٰٓؤُلَآءِ ٱلۡقَوۡمِ
لَا يَكَادُونَ يَفۡقَهُونَ حَدِيثٗا ﴿٧٨﴾

النساء: ٧٧ ـ ٧٨

هغو ته دې ونه کتل چې ورته وويل شو: لاسونه مو راتم کړئ، لمونځ وکړئ او زکات ورکړئ، خو کله چې پر دوی جهاد فرض کړی شو نو يوه ډله ئې له خلکو داسې وېرېده لکه له الله او يا تر دې هم سخته وېره او ويل ئې: اې زموږ ربه! ولې دې پر موږ جنګېدل فرض کړل؟ ولې دې تر يوې نږدې نېټې ونه ځنډولو؟ ورته ووايه: د دنيا متاع خو وړوکی شی دئ او آخرت غوره دئ؛ د هغه لپاره چې تقوی ئې غوره کړه او د بڅرکي په اندازه به پر تاسو تېری ونشي. چې هرځای وئ مرګ به مو بيا مومي، که څه هم په دنګو کلکو ماڼيو کې وئ، او که کومه ښېګڼه ئې په برخه شي نو وايي: دا خو د الله له لوري ده، خو که کړاو ئې په برخه شي نو وايي: دا خو ستا له لوري دئ، ورته ووايه: ټول د الله له لوري دي، په دې خلکو څه شوي چې په هيڅ خبري نه پوهيږي.

د دې آيتونو لارښوونې دا دي:

• ځيني خلك داسي وي چي له دښمن سره د جګړو د وخت له رارسېدو مخكي په جګړي ټينګار كوي، او وايي: بايد له دښمن سره د يوې پرېكندي نښتي له لاري خبره پای ته ورسوو او ستونزه د تل لپاره حل كړو، خو دا ټينګار ئې له قوی ايمان او د الله په لار كي د قربانۍ له جذبې نه وي راولاړ شوی، بلكي له بيمار زړه راخوټېدلی وي، په دې بې وخته ټينګار سره غواړي چي ځان مخلص او انقلابي وښيي او په خپلو غلطو عملونو او غلطلو ويناوو پرده واچوي او خلكو ته وښيي چي كه اوس او د سختي ورځي له رارسېدو مخكي هغوی څه قصور لري او په عمل كي تر نورو شاته پاتي دي او د خپلو ديني او مذهبي دندو په اداء كولو كي لټي كوي، كله چي په دې اړه وربانديې اعتراض وشي نو وايي: كه له دښمن سره د نښتي او له دين د دفاع وخت راورسېدو نو موږ به ترټولو مخلص ومومنۍ، زموږ په اخلاص او صداقت به هلته پوه شئ چي په لومړي خط كي مو توره په لاس او متي بروهلي وګورئ!! وبه ګورئ چي تر هر چا مخكي يو او په لومړي خط كي د دښمن مقابله كوو!! خو كله چي د جګړي اصلي وخت راورسيږي او په دې اړه صريح او واضح فيصله وشي او د قرآن صريح او واضح حكم د هغه غوښتنه وكړي نو دا كسان به داسي ومومئ چي سخته وېره به ئې په څېرو كي څرګنده وی، خړي سترګي؛ د هغه چا په څېر چي د مرګ له وېري او هيبته بې سده شوی، له خلكو به داسي وېرېږي لكه له الله او حتی له خلكو به ئې وېره هومره وي چي له الله به دومره نه وېرېږي!!

• بيا به وايي: اوس خو د جګړي مناسب وخت نه دئ، ضروري وسائل نه دي برابر شوي، څه نور وخت ته ضرورت لرو، بايد جګړه وځنډېږي!!

• دوی جګړه او له دښمن سره مخامخېدل داسي ګڼي لكه د مرګ په لوري چي خوځول كيږي، لكه مرګ چي تيار دوی ته خپل كومی پرانيستی وي او د مرګ نښته ئې رارسېدلي وي!! وايي به: خدای ولي موږ ته د څه نوري مودې لپاره د ژوندي پاتي كېدو موقع رانكړه او داسي ژر ئې له جګړو سره مخامخ كړو!!

• دې خلكو ته فقط يو ځواب په كار دئ او هغه دا چي: له دنيا سره افراطي مينه مو له مرګه وېروي، آخرت مو هېر كړی، دنيا ته په آخرت ترجيح وركوئ، د همدې لپاره له مرګه وېرېږئ او له جنګه ډډه كوئ. د الله

په عدالت باور نلرئ، ګمان کوئ چې الله به د مسلمانانو هلې ځلې او قربانۍ ضائع کړي، حال دا چې الله د وړې ذرې په اندازه هم په خپلو بندګانو ظلم نه کوي.

- **په دې پوه شئ چې په کور کې ناستې سره او کلکو مورچلو او دنګو کلاګانو ته په پناه وړلو سره هم له مرګه نه شئ خلاصېدی، په هر صورت به د مرګ داعي ته لبيك وايئ.**

قرآن په همدې اړه د بني اسرائيلو حالت زموږ په وړاندې انځوروي او وايي:

أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلْمَلَإِ مِنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ مِنۢ بَعْدِ مُوسَىٰٓ إِذْ قَالُوا۟ لِنَبِىٍّ لَّهُمُ ٱبْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُّقَـٰتِلْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِن كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلْقِتَالُ أَلَّا تُقَـٰتِلُوا۟ ۖ قَالُوا۟ وَمَا لَنَآ أَلَّا نُقَـٰتِلَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِن دِيَـٰرِنَا وَأَبْنَآئِنَا ۖ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ ٱلْقِتَالُ تَوَلَّوْا۟ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٢٤٦﴾

البقره: ٢٤٦

آيا د بني اسرائيلو هغه ډله دې ونه ليده چې له موسى نه وروسته وه، کله چې ئې خپل پيغمبر ته وويل: موږ ته يو پاچا وټاکه، تر څو د الله په لار کې وجنګيږو، ورته وئې ويل: آيا داسې خو به نه وي چې جنګېدل درباندې فرض شي نو ونه جنګيږئ؟ وئې ويل: نو په موږ به څه شوي وي چې د الله په لار کې به نه جنګيږو، په داسې حال کې چې له خپل کور کلي او ټبر ايستل شوي يو؟ خو کله چې جنګېدل پرې فرض کړی شو نو ټول په شا شول غير له لږ شمېر ئې او الله خو د ظالمانو په حال ښه پوه دئ.

په جهاد کې برخه نه اخيستل به توجيه کوي او دروغجن دلائل او بهانې به وړاندې کوي، لکه چې قرآن فرمايي:

وَمَآ أَصَـٰبَكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡتَقَى ٱلۡجَمۡعَانِ فَبِإِذۡنِ ٱللَّهِ وَلِيَعۡلَمَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٦٦﴾ وَلِيَعۡلَمَ ٱلَّذِينَ نَافَقُواْۚ وَقِيلَ لَهُمۡ تَعَالَوۡاْ قَـٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَوِ ٱدۡفَعُواْۖ قَالُواْ لَوۡ نَعۡلَمُ قِتَالاً لَّٱتَّبَعۡنَـٰكُمۡۗ هُمۡ لِلۡكُفۡرِ يَوۡمَئِذٍ أَقۡرَبُ مِنۡهُمۡ لِلۡإِيمَـٰنِۚ يَقُولُونَ بِأَفۡوَٰهِهِم مَّا لَيۡسَ فِي قُلُوبِهِمۡۗ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِمَا يَكۡتُمُونَ ﴿١٦٧﴾

آل عمران: ١٦٦ ـ ١٦٧

او هغه څه چې د دوو فوځونو د مخامخ کېدو په ورځ درورسېدل، دا خو د الله په حکم او د دې لپاره وو چې مؤمنان معلوم کړي، او د دې لپاره چې هغه کسان هم معلوم کړي چې منافقت ئې کاوو او چې ورته وويل شو: راشئ يا د الله په لار کې وجنګېږئ يا دفاع وکړئ! وئې ويل: که د کوم جنګ پوهه مو وی حتماً مو ستاسو متابعت کاوو!! دوی په دغه ورځ کفر ته ډېر ورنږدې وو، تر هغه واټن چې له ايمانه ئې درلودو، په خوله ئې هغه څه ويل چې په زړونو کې ئې نه وو او الله په هغه څه ډېر ښه پوه دئ چې دوی ئې پټوي.

دا مبارك آيتونه وايي: د احد د ماتې او د هغو تلفاتو پرېکړه الله کړې وه چې تاسو ته درورسېدل، املونه ئې تاسو په خپله برابر کړي وو، هر څه د الله د سننو مطابق واقع کېږي، الله غوښتل چې په دې ستري ابتلاء سره د واقعي مؤمنانو او منافقينو ترمنځ تفکيك وشي، هغه منافقين راڅرګند شي چې نه د الله په لار کې جنګ ته تيار وو او نه له مديني دفاع ته، د دوی پېژندنه ضروري وه، ترڅو په راتلونکي کې نه د الله په لار کې د جنګ په اړه په دوی حساب وکړئ او نه له مديني د دفاع په اړه، تاسو په خپلو سترګو وليدل چې د جهاد او دفاع په اړه د منافقينو ځواب څه وو؟ انکار، خو دا انکار په داسې الفاظو سره چې د دوی په خبر دوه مخی دئ، په ظاهر کې ئې معنی يو څه او په حقيقت کې ئې معنی بل څه، په ظاهر کې د دوی د وينا معنی دا ده: که

پوهېدی چي جنګ واقع کېږي نو حتماً مو ستاسو په څنګ کي برخه اخيسته، د دې الفاظو يوه بله توجيه هم شوې خو مخکنۍ ترې غوره او دقيقه ده او هغه دا چي: که موږ په جنګ پوهېدی نو زموږ مشورو ته به مو اعتناء کړې وه او د مدينې له داخله به مو د دښمن مقابله کړې وه، که داسي شوي وی موږ به هم ستاسو په څنګ کي وو. د دوی د الفاظو ظاهر ښه برېښي او ساده لوح کسان پرې غولولی شي، خو الله تعالی ته د دوی د زړونو هغه نفاق څرګند دئ چي دوی ئې پټوي.

هو؛ د جنګ حالت له اسلام او ايمان سره د يوه انسان د تړاو څرنګوالی جوتوي، کله چي په سختو او حساسو شرائطو کي او هغه مهال چي اسلام او اسلامي نهضت له ګواښونو او بريدونو سره مخامخ وي، د اسلام بقاء له مسلمانانو او مؤمنانو د قربانۍ او ايثار غوښتنه کوي، څوك چي په داسې وخت کي له اسلام د دفاع پر ځای د ځان په فکر کي وي، د عافيت ګوښه لټوي، د خپلې راتلونکي هم او غم پرېشانه کړی وي، اسلام او نهضت په معرکه کي يوازي پرېږدي، دې ته نه چمتو کېږي چي کوم ضرر او خطر قبول کړي او د کوم سنګر او مورچلي ساتنه وکړي، دا د ايمان دروغجن مدعيان له شك پرته هيڅ ايمان نه لري او د کفر او نفاق په ډنډ کي پرېوتي.

د شهادتونو او شهيدانو په اړه د دوی تبليغات داسي انځوروي:

ٱلَّذِينَ قَالُواْ لِإِخۡوَٰنِهِمۡ وَقَعَدُواْ لَوۡ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُواْۗ قُلۡ فَٱدۡرَءُواْ عَنۡ أَنفُسِكُمُ ٱلۡمَوۡتَ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ١٦٨

آل عمران: ١٦٨

هغه چي خپلو ورونو ته ئې وويل؛ په داسي حال کي چي په خپله کښېنستلي وو: که ئې زموږ خبره منلې وی؛ نه به وژل کېدل، ورته ووايه: له خپله ځانه مرګ دفع کړئ که رښتيني يئ.

دا همغه منافقين دي چي په خپله ئې هم په جنګ کي برخه وانخيسته او نور ئې هم له برخي اخيستو منع کول او له جګړي وروسته ئې ويل: که دوی زموږ خبره منلې وی او په جګړي کي ئې له برخي اخيستو ډډه کړې وی، نو

له دې مرگ ژوبلې سره به نه وو مخامخ شوي، دوی ته لنډ خو ډېر قاطع او خوله ماتوونکی ځواب ورکړی شوی: که په رښتیا ستاسو منافقانه تدبیرونه د چا د مرگ نېټه بدلولی شي نو لومړی د خپل مرگ چاره وکړئ!! که په خپلو منافقانه تدبیرونو سره د نورو د مرگ مخه نیولی شئ نو کوم داسي تدبیر هم وکړئ چي ستاسو خپل مرگ د تل لپاره وځنډوي!!

دا په غرض او مرض اخته ډله هر څه ته د د نیایي گټي له زاویې گوري، که د کوم تصمیم او اقدام لازمه له گواښونو او خطرونو سره مخامخېدا وي، د مالي او ځاني تلفاتو احتمال په کي وي، که څه هم دا اقدام د ایمان واضح تقاضا او یوه څرگنده منصوصي فریضه وي، تري ډډه کوي، او پر دې راضي وي چي دا کار ئې نه دئ کړی، خو که په همدې اقدام کي مالي او مادي منافع او مطامع مضمر وي، نورو ترلاسه کړې وي او دی ترې محروم شوی وي، نو سخت حسرت او ندامت ئې ستونی نیسي او په هغه کار کي له برخي نه اخیستو پښېمان وي، لکه چي قرآن عظیم الشأن فرمایي:

وَإِنَّ مِنكُمْ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ فَإِنْ أَصَـٰبَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَىَّ إِذْ لَمْ أَكُن مَّعَهُمْ شَهِيدًا ﴿٧٢﴾ وَلَئِنْ أَصَـٰبَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ ٱللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن لَّمْ تَكُنۢ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُۥ مَوَدَّةٌ يَـٰلَيْتَنِى كُنتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا

النساء: ٧٢

او یقیناً چي په تاسو کي ځیني هرو مرو لټي کوي، نو که کوم مصیبت درورسېږي وایي: واقعي چي الله پر ما هغه وخت فضل وکړ چي له دوی سره حاضر نه وم، او که د الله کوم فضل مو په برخه شي حتماً به داسي وینا کوي لکه چي ستاسو او د ده ترمنځ هیڅ دوستي نه وي: ای کاش له دوی سره وی او لویه بریا مي په برخه شوې وی.

په بل ځای کي فرمایي:

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ فَإِذَآ أُوذِىَ فِى ٱللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ ٱلنَّاسِ كَعَذَابِ ٱللَّهِ وَلَئِن جَآءَ نَصْرٌ مِّن رَّبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ ۚ أَوَلَيْسَ ٱللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِى صُدُورِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠﴾ وَلَيَعْلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَيَعْلَمَنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ ﴿١١﴾

العنكبوت: ١٠

او له خلكو ځيني داسي دي چي وايي: پر الله مو ايمان راوړی، خو كله چي د الله په اړه وځورول شي د خلكو فتنه داسي ګڼي لكه د الله عذاب، او كه ستا د رب له لوري نصرت راشي حتماً وايي: يقيناً چي موږ له كوم شك پرته له تاسو سره وو، آيا الله په هغه څه ښه پوه نه دئ چي د عالميانو په سينو كي دي؟!! او الله به حتماً هغه معلوم كړي چي ايمان ئې راوړی او حتماً به منافقين معلوم كړي.

په دې مباركو آيتونو كي ويل شوي:

• ځيني خلك د ايمان دعوی كوي او وايي: پر الله مو ايمان راوړی، خو كله چي د الله په اړه او د خپل ايمان له كبله د خلكو له لوري وځورول شي نو همدا د خلكو په لاس ځورونه داسي ګڼي لكه د الله تعالی عذاب. د دې فقرې په اړه مفسرينو بېل بېل تعبيرونه وړاندي كړي، ځينو ويلي چي د الله تعالی د عذاب له وېري ئې ايمان راوړی او د خلكو د عذاب له كبله ئې ايمان پرېښی او د كفر لوري ته اوښتی، او ګواكي همدا د خلكو عذاب د الله تعالی د عذاب په څېر ګڼل دي، ځينو ويلي د خلكو عذاب دومره ورته ستر برېښي لكه د الله عذاب!! غوره او دقيق تعبير دا دئ چي ځيني خلك هغو طبيعي آزموينو ته چي هر مؤمن د الله تعالی په لار كي ورسره مخامخ كېږي؛ د الهي عذاب په سترګه ګوري، او د هغو مؤمنانو په اړه چي له داسي آزموينو او ځورونو سره مخامخ شوي دا تبليغات كوي چي دوی حتماً د الهي عذاب مستحق ول او حتماً ئې داسي اشتباهات او غلطۍ كړې چي الله تعالی ترې ناراض شوی او له دغو

مصيبتونو او عذابونو سره ئې مخامخ کړي. د خلکو له لوري د دوی ځورونو ته د الهي عذاب نوم ورکوي او په دې توګه د مظلومو مؤمنانو پر زخمونو مالګې دوړوي. ورپسې فقره د دې مزيد وضاحت کوي او د برياوو په وخت کې د مؤمنانو په اړه د دوی وينا داسې انځوروي:

● او که ستا د رب له لوري نصرت راشي نو بيا په ډېر تأکيد سره وايي: يقيناً چې موږ له کوم شك پرته له تاسو سره وو!! يعنې د مصيبتونو، هزيمتونو او ځورونو په وخت کې د مؤمنانو په ضد غلط او ظالمانه تبليغات کوي، او دوی ګرم او ملامت ګڼي، خو د برياوو په وخت کې ځان د دوی خواخوږی، ملګری او همسنګر معرفي کوي!!

● دوی ته ويل شوي چې تاسو په دې منافقانه دريځونو سره يوازې خپل ځان غولوئ، هيڅ څه مو له الله تعالی پټ نه دي، ستاسو او د هر چا د سينو له اسرارو خبر دئ، الله تعالی به حتماً داسې حالت راولي چې په ترڅ کې ئې هم واقعي مؤمنان جوت شي او هم مکار او حيله ګر منافقين. له ستونزو او کړاوونو سره د مؤمنانو د مخامخ کولو يوه لويه موخه دا ده چې واقعي مؤمنان او دوه مخي چالاك منافقين جوت او سره تفکيك شي.

له جهاد د دې ډلې امتناع د عدم استطاعت له کبله نه ده بلکې له استطاعت او استعداد سره سره ډډه کوي، لکه چې قرآن فرمايي:

وَإِذَآ أُنزِلَتۡ سُورَةٌ أَنۡ ءَامِنُواْ بِٱللَّهِ وَجَٰهِدُواْ مَعَ رَسُولِهِ ٱسۡتَـٔۡذَنَكَ أُوْلُواْ ٱلطَّوۡلِ مِنۡهُمۡ وَقَالُواْ ذَرۡنَا نَكُن مَّعَ ٱلۡقَٰعِدِينَ ﴿٨٦﴾

التوبه: ٨٦

او کله چې کومه داسې سوره نازله شي چې (وايي) په الله ايمان راوړئ او د ده له پيغمبر سره يوځای جهاد وکړئ؛ نو د دوی وسي او توانمن به اجازه درنه غواړي او وايي به: موږ پرېږده چې له ناستو سره وو.

کله چې داسې سوره نازله شي چې د الله تعالی په لار کې د جهاد حکم کوي، يعنې د جهاد وخت راورسېږي، حالت د دې تقاضا وکړي چې مسلمانان جهاد ته ملا وتړي، هر پر دين پوه مؤمن ته دا جوته شي چې اوس نو د دين

غوښتنه دا ده چي وسلې ته لاس کړو او د الله تعالی په لار کي وجنګېږو، نو د منافقینو شتمن او توانمن به وګورې چي غواړي په جهاد کي له برخي اخیستو معاف شي، په دې راضي کېږي چي د هغو ښځو په څېر وروسته پاته شي چي له جهاد معافي دي، د مېړنو مجاهدینو په څېر جهاد ته ملا نه تړي، بلکي دا پېغور مني چي د وروسته پاته ښځو په قطار کي محسوب شي، د دې بې همتۍ او منافقت وجه دا ده چي د منافقتونو په سبب ئې پر زړونو مهر لګول شوی او پر حقیقت له پوهېدا عاجز دي. معیارونه ئې بدل شوي، دوی سره له دې چي شتمن او توانمن دي په جهاد کي برخه نه اخلي او همدا د بې همتۍ کار ته د پوهي او زیرکتیا نوم ورکوي، دا ځکه چي د دوی معیارونه بدل شوي او دا ځکه چي د قرآن د معیارونو له مخي دوی هوښیار او پوه نه بلکي کمعقله دي او نه پوهېږي.

قرآن فرمايي:

فَرِحَ ٱلۡمُخَلَّفُونَ بِمَقۡعَدِهِمۡ خِلَٰفَ رَسُولِ ٱللَّهِ وَكَرِهُوٓاْ أَن يُجَٰهِدُواْ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَالُواْ لَا تَنفِرُواْ فِي ٱلۡحَرِّۗ قُلۡ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرّٗاۚ لَّوۡ كَانُواْ يَفۡقَهُونَ ﴿٨١﴾ التوبه: ۸۱

شا ته پرېښودل شوي (وګړي) د الله د رسول په خلاف په خپلي ناستي خوشحال شول او له دې ئې کرکه وکړه چي د الله په لار کي په خپل مال او ځان سره جهاد وکړي او وئې ویل: په ګرمي کي مه وځئ، (ورته) ووایه: د دوزخ اور تر ټولو زیات ګرم دئ؛ کاش دوی پوهېدی.

همداراز فرمايي:

لَوۡ كَانَ عَرَضٗا قَرِيبٗا وَسَفَرٗا قَاصِدٗا لَّٱتَّبَعُوكَ وَلَٰكِنۢ بَعُدَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلشُّقَّةُۚ وَسَيَحۡلِفُونَ بِٱللَّهِ لَوِ ٱسۡتَطَعۡنَا لَخَرَجۡنَا مَعَكُمۡ يُهۡلِكُونَ

أَنفُسَهُمْ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿٤٢﴾ التوبه: ٤٢

که نږدې متاع او لنډ سفر وی نو هرومرو په تا پسي درتلل خو واټن ورته لري وبرېښېدو، ژر ده چې د الله په نامه به لوړه کوي چې که توانېدلی حتماً درسره وتلو، خپل ځان هلاکوي، او الله پوهېږي چې یقناً دوی دروغجن دي.

دا آیت د نیمي لاري ملګرو په اړه دئ، هغه کسان راښیي چې که مزل نږدې، سفر لنډ او خپلو موخو او اغراضو ته ژر رسېدل وي نو ستا ملګرتیا کوي، خو که مزل لري، سفر اوږد، او مقصد ته رسېدل ګران وبرېښي؛ له ملګرتیا لاس اخلي او تا یوازي پرېږدي، په خپلې اشتباه اعتراف هم نه کوي بلکي د الله په نامه قسمونه کوي او وایي: کمزوري، بې وسي او ناتواني باعث شوه چې ملګرتیا په نیمایي کي پرېږدو او تر آخري منزل تګ ونشو کړی!! خو الله تعالی فرمایي چې دوی دروغجن دي، مالي او جسمي ناتوانۍ له ملګرتیا نه دي محروم کړي بلکي عدم صداقت او د اخلاص ضعف او د ایمان کمزورتیا منع کړي. دوی د نیمي لاري او آسان سفر ملګري ول، په دې موخه له تا سره یوځای شوي وو چې ډېر ژر به ډېر څه په لاس ورځي: غنیمت، دولت، شهرت، نوم، کرسۍ، او ډېر نور څه چې ستا په ملګرتیا کي ئې ترسترګو کېدل. دوی له جهاد په پاته کېدو او دروغجنو قسمونو سره ځان هلاکوي.

منافقین په جهاد کي شرکت او له ګواښونو او خطرونو سره ډغري وهل د هلاکت سبب ګڼي خو قرآن د **البقره سورې په ١٩٥کي** مؤمنانو ته وایي:

وَأَنفِقُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا تُلْقُوا۟ بِأَيْدِيكُمْ إِلَى ٱلتَّهْلُكَةِ ۛ وَأَحْسِنُوٓا۟ ۛ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾

او د الله په لار کي انفاق وکړئ او په خپل لاس ځان په هلاکت کي مه اچوئ او احسان وکړئ چې الله محسنین خوښوي.

په یویشتم آیت کي د منافقینو په اړه ویل شوي: که دوی اطاعت کړی وی، وینا ئې سمه وی او د جهاد په ارتباط له پرېکړې وروسته ئې له الله سره

په خپلو ژمنو صادقانه عمل کړی وی، نو همدا ورته غوره وو. په دې سره د مؤمنانو وجائب او مسئولیتونه په داسي توګه بیان شوي چي په ضمن کي ئې د منافقانو د ښه پېژندو ځو نښې هم زموږ په وړاندي ږدي؛ په دې شرح:
الف: له دوی د ایمان غوښتنه دا وه چي د الله تعالی او د هغه د رسول د اوامرو او لارښوونو او د مشرتابه د پرېکړو په وړاندي ئې اطاعت کړی وی، مقررات ئې مراعاتولی، ضوابط او حدودو ته ئې التزام درلودی، له خپل سرئ ئې ډډه کولی، دا ځکه چي دیانت او ایمان یوازي یوه مجرده نظریه نه ده چي یوازي د باور او اعتقاد غوښتنه کوي او بس، بلکي دین د باور او اعتقاد ترڅنګ د اطاعت غوښتنه کوي، دین د هغو لارښوونو مجموعه ده چي مؤمن انسان به ئې په رڼا کي درومي او د ژوند په ټولو چارو کي به عمل پرې کوي، د دین دغه خصوصیت او ځانګړتیا ته په پام سره ده چي هر پیغمبر خپل امت د توحید او خدای پالني په لوري د دعوت تر څنګ عملي اطاعت ته بللی، لکه چي قرآن د عیسی صلعم وینا او دعوت ته اشاره کوي او فرمایي:

وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ وَلِأُحِلَّ لَكُم بَعْضَ ٱلَّذِى حُرِّمَ عَلَيْكُمْ ۚ وَجِئْتُكُم بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾

آل عمران: ٥٠
او د هغه تورات تصدیقوونکی چي تر ما وړاندي وو او چي ځیني هغه شیان درته حلال کړم چي پر تاسو حرام کړی شوي او ستاسو د رب له لوري مي څرګنده نښه درته راوړې، نو له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وکړئ.
د نوح علیه السلام په اړه فرمایي:

إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾

الشعراء: ١٠٧
زه درته امین استازی یم، نو له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وکړئ.
د صالح علیه السلام په اړه فرمایي:

إِنِّي لَكُمۡ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٤٣﴾ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٤٤﴾

الشعراء: ١٥٠ ـ ١٥١

زه درته امين استازی يم، نو له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وکړئ.

په عامه توګه د ټولو پيغمبرانو صلی په اړه فرمايي:

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذۡنِ ٱللَّهِۚ وَلَوۡ أَنَّهُمۡ إِذ ظَّلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ جَآءُوكَ فَٱسۡتَغۡفَرُواْ ٱللَّهَ وَٱسۡتَغۡفَرَ لَهُمُ ٱلرَّسُولُ لَوَجَدُواْ ٱللَّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا ﴿٦٤﴾ النساء: ٦٤

او هيڅ پيغمبر مو له دې پرته د بل څه لپاره نه دئ لېږلی چي د الله په حکم سره ئې اطاعت وشي او که دوی هغه وخت درته راغلي وی چي پر خپل ځان ئې ظلم کړی وو، بيا ئې له الله مغفرت غوښتی وی او پيغمبر هم ورته بخښنه غوښتې وی، نو الله به ئې مهربان توبه منونکی موندلی وو.

د مؤمنانو وينا داسي بيانوي:

... وَقَالُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَاۖ غُفۡرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيۡكَ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾

البقره: ٢٨٥

... او وئې ويل: واموورېدل او اطاعت مو وکړ، ستا غفران او بخښنه اې زموږ ربه! او ستا په لور درتګ دئ.

ګورئ چي په ايمان کي صادق مؤمن له تعلل او ځنډ پرته اطاعت کوي، که د احکامو په تعميل او د لارښوونو په پلي کولو کي په غيرعمدي توګه اشتباه وکړي او له کافي اهتمام او توجه سره سره د کوم قصور مرتکب شي نو د جبران لټه کوي او له خپل بخښونکي رب بخښنه غواړي. خو منافق داسي وي چي ظاهر ئې د مطيع او منقاد فرد په څېر وي، د اطاعت ژمنه کوي، خو په خفاء کي او د خپلو همرازو ملګرو په غونډي کي د يوه داسي عصيانګر او ياغي په توګه راڅرګند شي لکه چي نه له مسلمانانو سره کوم تعهد لري او نه

کوم تړاو، داسې څه وايي چې حتی دښمن ئې له ويلو ډډه کوي، قرآن کريم فرمايي:

وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِندِكَ بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ ۖ وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ ۖ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلاً ﴿٨١﴾ النساء: ۸۱

او وايي: اطاعت (کوو)، خو کله چې ستا لخوا بهر ووځي نو يوه ډله ئې په شپه کې د هغه څه خلاف مرکې کوي چې دلته ئې وايي او الله د دوی دا د شپې مرکې ليکي، نو له دوی مخ واړوه او پر الله توکل وکړه او الله د وکيل په توګه کافي دئ.

منافقينو به د پيغمبر عليه السلام په وړاندې د ايمان او اطاعت دعوی کوله، خو له خپلو ملګرو سره به ئې د شپې په غونډو کې د خپلې مخکنۍ وينا خلاف نور څه ويل، دلته د دوستۍ خبره او هلته د دښمنۍ، دلته د اطاعت او هلته د بغاوت، دلته د اخلاص او هلته د نفاق، هر څوک چې مخامخ يو څه وايي او تر شا بل څه؛ هغه منافق دئ.

په بل ځای کې فرمايي:

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ۖ قُل لَّا تُقْسِمُوا ۖ طَاعَةٌ مَّعْرُوفَةٌ ۚ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾

النور: ۵۳

په خپلو کلکو قسمونو سره ئې د الله په نامه لوړه وکړه چې که امر ورته وکړې نو حتماً به (د جهاد لپاره) ووځي، ووايه: لوړه مه کوئ، پېژندل شوی اطاعت دئ (ستاسو دنده)، يقيناً چې الله په هغه څه ښه پوهېږي چې تاسو ئې کوئ.

مؤمنان پر دې هم مکلف شوي چې وينا به ئې روغه او سمه وي او له

غلطو، ناوړو او فساد پاروونكو ويناوو به ډډه كوي، معروف قول: روغه وينا د هر مؤمن يوه ديني وجيبه ده، تاسو د وينا له مخي كولى شئ يو مؤمن له يوه منافق تفكيك كړئ. قرآن په دې اړه فرمايي:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلاً سَدِيدًا ﴿٧٠﴾

الاحزاب: ٧٠

اې هغو چي ايمان ئې راوړى! د الله پروا وكړئ او په صفا او سمي وينا سره وينا كوئ.

او د منافقينو په اړه فرمايي:

قَدۡ يَعۡلَمُ ٱللَّهُ ٱلۡمُعَوِّقِينَ مِنكُمۡ وَٱلۡقَآئِلِينَ لِإِخۡوَٰنِهِمۡ هَلُمَّ إِلَيۡنَا ۖ وَلَا يَأۡتُونَ ٱلۡبَأۡسَ إِلَّا قَلِيلاً ﴿١٨﴾ أَشِحَّةً عَلَيۡكُمۡ ۖ فَإِذَا جَآءَ ٱلۡخَوۡفُ رَأَيۡتَهُمۡ يَنظُرُونَ إِلَيۡكَ تَدُورُ أَعۡيُنُهُمۡ كَٱلَّذِى يُغۡشَىٰ عَلَيۡهِ مِنَ ٱلۡمَوۡتِ ۖ فَإِذَا ذَهَبَ ٱلۡخَوۡفُ سَلَقُوكُم بِأَلۡسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى ٱلۡخَيۡرِ ۚ أُوْلَـٰٓئِكَ لَمۡ يُؤۡمِنُواْ فَأَحۡبَطَ ٱللَّهُ أَعۡمَـٰلَهُمۡ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٩﴾

الاحزاب: ١٨

بې شكه چي الله ستاسو خنډ كېدونكي وګړي او هغه ښه پېژندلي چي خپلو ورونېو ته (د دې وينا) ويوونكي وو: زموږ لوري ته راشئ په داسي حال كي چي په جګړي كي برخه نه اخلي مګر ډېر لږ، پر تاسو (د هري ښېګڼي) په اړه بخل كوونكي، كله چي د وېرې حالت راشي نو دوى به ووينې چي ستا په لوري به داسي ګوري چي سترګى به ئې رغړي، د هغه چا په څېر چي د مرګ (د وېرې او هيبت) له كبله بې سده شوى، خو كله چي وېره (او د خوف حالت) له منځه ولاړ شي له تاسو سره به په تېرو ژبو مخامخ كېږي، د مال ډېر حرص لرونكي، دوى ايمان نه دئ راوړى، نو الله د دوى عملونه حبط

کړل او دا کار الله ته آسان دئ.

فَهَلۡ عَسَيۡتُمۡ إِن تَوَلَّيۡتُمۡ أَن تُفۡسِدُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَتُقَطِّعُوٓاْ أَرۡحَامَكُمۡ

۲۲- نو آيا دې ته نږدې يئ چې که (د چارو) متولي شئ په زمکې کې به فسادونه کوئ او د خپلوۍ اړيکې به شلوئ؟!

(۲۲)- د دې مبارک آيت په اړه څو خبرې په پام کې ولرئ:

• د تولى صيغه کله د شا اړولو او اعراض په معنى راځي او کله د ولايت او د چارو د متولي کېدو په معنى، مضمون ته پام سره د دې صيغې معنى جوته کېږي، دلته په مخکنيو آيتونو کې د هغو منافقينو په اړه بحث شوى چې د جهاد تر فرض کېدو وړاندې ئې ويل: ولې دا اجازه نه راکول کېږي چې د دښمن په خلاف وسلې ته لاس کړو! خو کله چې جهاد فرض کړى شو د دوى د دروغجنو ادعاګانو حقيقت جوت شو، سنګر ته تګ ئې داسې ګڼلو لکه د مرګ کومې ته تګ!! په همدې ارتباط دلته ويل شوي چې که تاسو له جهاد پرته له کومې بلې لندې لارې قدرت ترلاسه کړئ او د خلکو د چارو متولي شئ نو له دې پرته بله هيله نشي کېدى چې په زمکې کې به فسادونه کوئ او د خپلوۍ اړيکې به شلوئ؟! يعنې چا چې د سنګر سختې ورځې نه وي ليدلې، د مبارزې په لوړو ژورو او کړلېچونو کې نه وي روزل شوى، د بريا ډالۍ ئې د ستونزو او کړاوونو له ګاللو وروسته نه وي ترلاسه کړې، بلکې وړيا ئې ترلاسه کړې وي، له لنډې لارې او په آسانۍ سره قدرت ته رسېدلى او د خلکو د چارو متولي شوى وي، تاريخي تجربو ښودلې چې داسې خلک له يوې خوا مفسد واکمنان جوړ شوي او له بلې خوا قسي القلب او بې رحم چارواکي، نه ئې د مبارزې لاسته راوړنو ته څه ارزښت او اهميت ورکړى او د هغوى ساتنې ته ئې اعتناء کړې، نه ئې له اقتدار او صلاحيتونو د استفادې په څرنګوالي کې احتياط او دقت کړى او نه ئې خلکو ته اهميت ورکړى او د زړه سوي او ترحم له مخې ئې له هغوى سره چلن کړى.

الله تعالی د دې مبارك آيت په ترڅ كي لارښوونه كوي چي له هغه چا د يوه صالح چارواكي او د خلكو د چارو د زړه سواند متولي طمع نشي كېدی چي د جهاد په لوړو ژورو كي نه وي روزل شوی، هغه طبيعي پړاوونه ئې نه وي پلي كړي چي يو نهضت ئې بري ته د رسېدو په لار كي بايد پلي كړي، د مبارزې ستونزي ئې نه وي گاللي، د پېښو په ترڅ كي نه وي تربيه شوی او ضروري تجارب ئې نه وي په برخه شوي؛ نه شي كولی د يوه صالح او زړه سواند واكمن په توگه عمل وكړي، دا آسان دئ چي سياسي قدرت له يوه لاس بل ته انتقال شي خو د يوه نهضت د مبارزې سخت او ستونزمن پړاو هغه مهال پيل كېږي چي قدرت ترلاسه كړي خو د خپلو اهدافو د پلي كولو لپاره مستعد او روزل شوي غړي ونه لري، د مستعدو او صالح افرادو د روزلو اصلي او اساسي مرحله تر انقلاب او بري وړاندي مرحله ده، له بري وروسته كه څه هم وسائل او ذرائع تر وړاندي زيات او امكانات پراخ شي خو د ټولني د اصلاح او رغوني كار د هغو بنسټونو او شخصيتونو له لاري ترسره كېږي چي تر انقلاب وړاندي تعبيه شوي، له دې پرته كه د ټولني اصلاح او رغونه محال نه وي نو يقيناً چي گران كار دئ.

قرآن كريم په دې اړه فرمايي:

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُعۡجِبُكَ قَوۡلُهُۥ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَيُشۡهِدُ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا فِي قَلۡبِهِۦ وَهُوَ أَلَدُّ ٱلۡخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾ وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِي ٱلۡأَرۡضِ لِيُفۡسِدَ فِيهَا وَيُهۡلِكَ ٱلۡحَرۡثَ وَٱلنَّسۡلَۚ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلۡفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُ ٱتَّقِ ٱللَّهَ أَخَذَتۡهُ ٱلۡعِزَّةُ بِٱلۡإِثۡمِۚ فَحَسۡبُهُۥ جَهَنَّمُۖ وَلَبِئۡسَ ٱلۡمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾

البقره: ۲۰٤-۲۰٦

او له خلكو ځيني داسي دي چي د دنيا په اړه د ده وينا دي حيرانوي او په هغه څه الله شاهد نيسي چي په زړه كي ئې دي، په داسي حال كي چي دی ترټولو كلك دښمن دئ. خو كله چي متولي شي نو په زمكه كي د دې هڅه كوي چي

فساد په کي خور کړي او فصل او نسل تباه کړي او الله خو فساد نه خوښوي.
او چي ورته وويل شي: له خدايه ووېرېږه! عزت النفس ئې گناه ته وپاروي، نو جهنم ورته کافي دئ او څومره بد ټاټوبی!

دلته د منافقينو هغه ډله معرفي شوې چي ظاهر ئې د دوست، وينا ئې حيرانوونکې، د دنيوي چارو په اړه وينا ئې ډېره جالبه او جاذبه، خو په حقيقت کي تر بل هر دښمن خطرناك او کينه کښ، له مسلمانانو سره د مخامخ کېدو په وخت کي ځان د دوی له ډلي ښيي، قسمونه خوري چي په زړه کي ئې پوخ ايمان دئ او له مسلمانانو سره کلکه مينه، خو کله چي قدرت په لاس ورشي او د خلکو د چارو متولي شي، نو بيا ئې ټوله هڅه دا وي چي فساد خور کړي، د جګړو اور ته لمن ووهي، کافران پر مسلمانانو بريد ته وهڅوي او د وينو تويولو او د فصلونو د تباهی باعث شي، دوی الله د خپل زړه په حال شاهد نيسي حال دا چي د دوی زړونه له فساد ډك دي او الله فساد نه خوښوي. کله چي د دوی پر کړنو انتقاد وشي او دا ورته وويل شي چي له گناه لاس واخله او له الله ووېرېږه، نو دا انتقاد پر خپل عزت تېری گڼي، له خپلي گناه دفاع کوي او مزيد گناهونو ته هڅول کېږي. له دې مبارك آيت معلومېږي چي د نصيحت په مقابل کي حساسيت ښودل او سالم انتقاد په خپل عزت تېری گڼل د نفاق نښه ده.

دوی ځان ته مصلح وايي خو په حقيقت کي مفسدين دي، لکه چي قرآن فرمايي:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ قَالُوٓا۟ إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾

أَلَآ إِنَّهُمْ هُمُ ٱلْمُفْسِدُونَ وَلَٰكِن لَّا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾

البقره: ۱۱ ـ ۱۲

او کله چي ورته وويل شي: په زمکي کي فساد او تباهي مه کوئ، وايي: موږ خو په يقين سره مصلحين يو. پام چي همدا دوی مفسدين دي خو نه پوهېږي.

الله تعالی د دوی برخليك داسي گڼي:

ٱلَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهۡدَ ٱللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ مِيثَٰقِهِۦ وَيَقۡطَعُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيُفۡسِدُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ ﴿٢٧﴾

البقره: ۲۷

هغه (فاسقان) چي الهي ژمني له ټينګولو وروسته ماتوي او هغه څه غوڅوي چي الله ئې د وصلولو امر کړی او په زمکه کي فساد کوي، همدا دوی خاسر او تباه شوي دي.

د ۲۲ آيت د (تولی) لفظ نورو معانيو ته په پام سره دا آيت دوه نور تعبيرونه هم لري، په دې توګه:

الف: که د الله په لار کي له قتال ډډه وکړئ ستاسو دا اعراض به په دې حالت منتج شي چي مفسد، قسي القلب او بې رحم وګړي لازيات جري او جسور شي، د فساد لمن خوره شي، او په ټولني کي د صلح، امنيت، رأفت او رحمت تغر ټول شي.

ب: که د ايمان له لاري په شا شئ نو بېرته به د کفر هغه مخکني سپېره حالت ته ستانه شئ چي فساد او قساوت ئې ځانګړتياوي وې، د هغه حالت په اړه قرآن فرمايي:

ظَهَرَ ٱلۡفَسَادُ فِي ٱلۡبَرِّ وَٱلۡبَحۡرِ بِمَا كَسَبَتۡ أَيۡدِي ٱلنَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعۡضَ ٱلَّذِي عَمِلُواْ لَعَلَّهُمۡ يَرۡجِعُونَ ﴿٤١﴾

الروم: ٤١

د هغه څه له کبله چي د خلکو لاسونو حاصل کړي په وچه او سمندر کي فساد راڅرګند شو، د دې لپاره چي دوی ته د ځينو هغو عملونو خوند وروڅکو چي دوی کړي؛ په دې هيله چي راوګرځي.

أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُ فَأَصَمَّهُمۡ وَأَعۡمَىٰٓ أَبۡصَٰرَهُمۡ ﴿٢٣﴾

۳- دوی همغه دي چي الله لعنت کړي او له کبله ئې کاڼه کړي او سترګي ئې

وروړندې کړې.

(۲۳)- دا مبارك آيت وايي: هغه چي له ايمان وروسته د نفاق لوري ته ښوييږي؛ په ځانګړې توګه څوك چي اقتدار ته له رسېدو وروسته د ايمان له تګلاري منحرف كيږي؛ الله تعالى دا خلك د لعنت وړ ګڼي، په الهي لعنت له اخته كېدو وروسته د حقائقو له درك داسي عاجز او محروم شي چي نه د نورو پند او نصيحت پرې څه اغېز كوي او نه داسي بصيرت ورته پاته كيږي چي په خپله سمه لار تشخيص او د حق لوري ته راوګرځي، داسي لكه چي پر سترګو او غوږونو ئې پرده غوړېدلې وي، ورو ورو له سمي لاري دومره كاږه ولاړ شي چي د بېرته ستنېدو امكان ئې له منځه ولاړ شي، لكه چي قرآن فرمايي:

أُوْلَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَعَنَهُمُ ٱللَّهُ ۖ وَمَن يَلۡعَنِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾

النساء: ۵۲

دوى همغه دي چي الله رټلي دي او الله چي څوك ورټي نو هيڅ ملاتړى به ورته ونه مومې.

په بل ځاى كي فرمايي:

كَيۡفَ يَهۡدِي ٱللَّهُ قَوۡمًا كَفَرُواْ بَعۡدَ إِيمَٰنِهِمۡ وَشَهِدُوٓاْ أَنَّ ٱلرَّسُولَ حَقّٞ وَجَآءَهُمُ ٱلۡبَيِّنَٰتُۚ وَٱللَّهُ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٦﴾ أُوْلَـٰٓئِكَ جَزَآؤُهُمۡ أَنَّ عَلَيۡهِمۡ لَعۡنَةَ ٱللَّهِ وَٱلۡمَلَـٰٓئِكَةِ وَٱلنَّاسِ أَجۡمَعِينَ ﴿٨٧﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنۡهُمُ ٱلۡعَذَابُ وَلَا هُمۡ يُنظَرُونَ ﴿٨٨﴾ آل

عمران: ۸۶ ـ ۸۸

څنګه به الله هغه قوم هدايت كړي چي له خپل ايمان وروسته كافران شول، په داسي حال كي چي د پيغمبر د حقانيت شاهد ول او ځرګندي نښي ورته راغلې وې او الله داسي ظالم قوم نه هدايت كوي. د دوى سزا دا ده چي د الله، ملائكو

او ټولو خلکو لعنت به پرې ورېږي. په هغه کې تلپاتې، نه به عذاب ترې سپك کړی شي او نه به مهلت ورکړی شي.

همداراز فرمايي:

وَٱلَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهۡدَ ٱللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ مِيثَٰقِهِۦ وَيَقۡطَعُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيُفۡسِدُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱللَّعۡنَةُ وَلَهُمۡ سُوٓءُ ٱلدَّارِ الرعد: ۲۵

او هغه چې د الله عهد له هغه وروسته ماتوي چې ژمنه ئې پرې کړې او هغه څه قطع کوي چې الله ئې د وصلولو امر کړی او په زمکې کې فساد کوي، دوی ته لعنت دئ او دوی ته بد ټاټوبی دئ.

قرآن وايي: د ځينو انحراف له دې کبله وي چې ګمان کوي د ايمان په لار کې به آزموينې نه وي او هغه به په الهي عذاب نه اخته کېږي چې په دې آزموينو کې ماته وخوري، لکه چې فرمايي:

وَحَسِبُوٓاْ أَلَّا تَكُونَ فِتۡنَةٞ فَعَمُواْ وَصَمُّواْ ثُمَّ تَابَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡ ثُمَّ عَمُواْ وَصَمُّواْ كَثِيرٞ مِّنۡهُمۡۚ وَٱللَّهُ بَصِيرُۢ بِمَا يَعۡمَلُونَ ﴿٧١﴾

المائده: ۷۱

او دا ګمان ئې وکړ چې څه عذاب (يا آزموينه) به نه وي، نو ړانده او کاڼه شول، بيا الله پرې ورحمېدو، خو بيا ئې ډېر ړانده او کاڼه شول او الله د هغه څه ښه ليدونکی دئ چې دوی ئې کوي.

په بل ځای کې د دوی حالت داسې انځوروي:

مَثَلُهُمۡ كَمَثَلِ ٱلَّذِي ٱسۡتَوۡقَدَ نَارٗا فَلَمَّآ أَضَآءَتۡ مَا حَوۡلَهُۥ ذَهَبَ ٱللَّهُ

بِنُورِهِمۡ وَتَرَكَهُمۡ فِي ظُلُمَٰتٖ لَّا يُبۡصِرُونَ ﴿١٧﴾ صُمُّۢ بُكۡمٌ عُمۡيٞ فَهُمۡ لَا يَرۡجِعُونَ ﴿١٨﴾ البقره: ۱۷ ـ ۱۸

مثال ئې د هغه چا مثال ته ورته دئ چې اور ئې بل کړ، خو چې کله ئې د ده ماحول روښانه کړ؛ الله د دوی (د بصیرت) نور ختم کړ او په داسې تیارو کې ئې پرېښودل چې څه نه ویني. کاڼه، ګونګیان او ړانده، نو بېرته راګرځېدی نشي.

دوی داسې دي چې رڼا وګوري خو خپل حالت ئې داسې دئ چې له رڼا د ګڼې اخیستو پر ځای د سترګو مخکنی نور هم له لاسه ورکړي، الله تعالی د دوی د سترګو نور ختم کړي، دا د الله سنت دئ چې بیمارې سترګې د رڼا په لیدو سره خپل نور له لاسه ورکړي. خو داسې ړانده دي چې د بل خبره هم نه اوري، له بله د لارې په اړه د پوښتنې ژبه هم نه لري.

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلۡقُرۡءَانَ أَمۡ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقۡفَالُهَآ ﴿٢٤﴾

۲٤- نو آیا په قرآن کې تدبر نه کوي یا ئې پر زړونو خپل کلپونه دي.

(۲٤)- دلته د منافقینو د مخکنې چلن د عواملو په اړه دوه احتماله وړاندې شوي: په قرآن کې عدم تدبر او د هدایت په وړاندې د دوی د زړونو د دړې بندېدل، یعني یا خو د قرآن په هغه الهي کتاب کې له تدبر محروم شوي چې دوی د ایمان ادعاء پرې لري، او یا ئې د بیمارو زړونو دروازې د دې الهي کتاب د معارفو په وړاندې تړل شوې.

الف- په قرآن کې عدم تدبر

د قرآن له لارښوونو بې خبري، د ایماني مسئولیتونو په اړه ناقص او نیمګړی معرفت، د هغې لارې له لوړو ژورو او کږلیچونو بې خبري چې د الله تعالی په لوري درومي، د اسلامي نهضت د تګلارې او د هغې د مقتضیاتو په اړه جهل، او د کفر او ایمان تر منځ وروستۍ پوله او فاصل حد نه پېژندا د دې باعث شوي چې دا ډله د خپلې تګلارې او دریځونو په ټاکلو او د وسائلو په غوراوي کې د خبط او خطأ مرتکب شي او په هرګام کې د نفاق داعي ته

لبيك ووايي.

دا موضوع د رسول اللهﷺ په يوه حديث كي په دې توگه راغلې:

عن ابن مسعود ﷺ : قال : إنَّ رسولَ اللهﷺ قال : « ضَرَبَ اللهُ مَثلاً صراطًا مُستقيمًا ، وعن جَنَبتي الصِّراط سوران فيهما أَبْوابٌ مُفَتَّحةٌ ، وعلى الأبْوابِ ستُورٌ مُرْخَاةٌ ، وعندَ رَأْسِ الصِّراطِ داعٍ يقول : استقيموا على الصراط ولا تَعْوَجُّوا ، وفوقَ ذلك داعٍ يَدْعو كُلَّما همَّ عَبْدٌ أَنْ يَفْتَحَ شيئًا من تلك الأَبواب ، قال : ويْحَكَ ، لا تفْتَحْهُ ، فإنك إن تفتحه تَلِجْهُ. ثم فسَّره فأَخبر : أَنَّ الصّراط : هو الإِسلام ، وأَن الأبواب المفتَّحة ، محارمُ الله ، وأَنَّ السُّتورَ المُرْخاةَ : حُدودُ الله ، والدَّاعي على رَأْسِ الصراطِ : هو القرآنُ ، وأَنَّ الدَّاعِي منْ فوقِهِ : هو واعظُ الله في قلْبِ كُلِّ مؤمنٍ ». مسند احمد

له ابن مسعود رضي الله عنه روايت دئ چي رسول اللهﷺ وفرمايل: الله تعالی د مستقيمي لاري مثال داسي بيان كړی چي په دواړو كنارو كي ئې دېوالونه دي، چي په هغوی كي خلاصي دروازې دي او پردې پرې راځړېدلي دي، د لاري پر سر يو داعي دئ چي په لوړ غږ وايي: په دې لاري مخامخ او سيده ولاړ شئ او يوه بل لوري ته مه كاږه كېږئ، او تر هغه بر بل داعي دئ چي ټولو ته بلنه وركوي، كله چي يو بنده د كومي دروازې د پرانيستلو اراده وكړي ورته وايي: افسوس ستا پر حال، دروازه مه پرانيزه كه نه نو ورداخل به شې (له لاري به منحرف شې)، بيا ئې هغه داسي تفسير كړ او وئې ويل: مستقيمه لار د اسلام لار ده، دروازې محارم (هغه څه چي الله تعالی تحريم كړي) دي، ځوړندي پردې الهي حدود دي، د لاري پر سر داعي قرآن دئ، او هغه لوړ داعي هغه الهي او فطري واعظ دئ چي د هر مؤمن په زړه كي ايښودل شوی.

هو؛ څوك چي د دې لارښود داعي بلنه وانه وري او لارښوونه ئې د لاري په اوږدو كي ونه كاروي حتماً به له ډېرو دروازو كومه يوه پرانيزي او له سمي لاري به منحرف كېږي.

الله تعالی د قرآن په اړه فرمايي:

إِنَّ هَـٰذَا ٱلْقُرْءَانَ يَهْدِى لِلَّتِى هِىَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱلَّذِينَ

يَعۡمَلُونَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمۡ أَجۡرٗا كَبِيرٗا ۝٩ وَأَنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِٱلۡأٓخِرَةِ أَعۡتَدۡنَا لَهُمۡ عَذَابًا أَلِيمٗا ۝١٠ الاسراء: ۹-۱۰

يقيناً چي دا قرآن هغه څه ته لاربنوونه کوي چي تر ټولو سمه او سيده ده، او هغو مؤمنانو ته زېرى ورکوي چي نېك عملونه کوي، (دا زېرى) چي ستر اجر به ئې په برخه شي. او دا چي هغو ته دردناك عذاب دئ چي پر آخرت ايمان نه راوړي.

د قرآن له لاربنوونو د بې خبرئ له کبله ده چي ځيني تلوار کوي او له خپل وخت وړاندي برى غواړي، لکه چي قرآن فرمايي:

أَمۡ حَسِبۡتُمۡ أَن تَدۡخُلُواْ ٱلۡجَنَّةَ وَلَمَّا يَأۡتِكُم مَّثَلُ ٱلَّذِينَ خَلَوۡاْ مِن قَبۡلِكُمۖ مَّسَّتۡهُمُ ٱلۡبَأۡسَآءُ وَٱلضَّرَّآءُ وَزُلۡزِلُواْ حَتَّىٰ يَقُولَ ٱلرَّسُولُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُۥ مَتَىٰ نَصۡرُ ٱللَّهِۗ أَلَآ إِنَّ نَصۡرَ ٱللَّهِ قَرِيبٞ ۝٢١٤

البقره: ۲۱٤

آيا داسي مو انگېرلې چي جنت ته به داخل شئ حال دا چي لاتراوسه پر تاسو هغو کسانو ته ورته حالت نه دئ راغلى چي ترتاسو مخکي تېر شوي؛ ستونزي او کړاوونه وروررسېدل او ولړزول شول، هومره چي پيغمبر او د ده په خوا کي مؤمنانو به ويل: دالله نصرت او مرسته به کله راځي؟ خبردار چي د الله مرسته نږدې ده.

له دې آيت په ډېر صراحت سره دا خبره معلومېږي چي د ايمان لار له آزموينو او ابتلاءاتو ډکه لار ده، جنت ته د رسېدو او پر دښمن د بريا ترلاسه کولو طمع، يوازي په هغه صورت کي پر ځاى طمع ده چي له ابتلاءاتو بريالى تېر شې او له دې مخکي داسي طمع هسي يو اټکل، گمان او هيله ده.

همداراز فرمايي:

أَمۡ حَسِبۡتُمۡ أَن تَدۡخُلُواْ ٱلۡجَنَّةَ وَلَمَّا يَعۡلَمِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ جَٰهَدُواْ مِنكُمۡ وَيَعۡلَمَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٤٢﴾

آل عمران: ۱٤۲
آیا داسي مو انګېرلې چي جنت ته به له هغه د مخه داخل شئ چي لا الله نه ستاسو مجاهدين معلوم کړي او نه ئې صابران معلوم کړي؟!!
په بل ځای کي فرمايي:

أَمۡ حَسِبۡتُمۡ أَن تُتۡرَكُواْ وَلَمَّا يَعۡلَمِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ جَٰهَدُواْ مِنكُمۡ وَلَمۡ يَتَّخِذُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَا رَسُولِهِۦ وَلَا ٱلۡمُؤۡمِنِينَ وَلِيجَةٗۚ وَٱللَّهُ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ

التوبه: ۱٦
آیا ګمان مو کړی چي همداسي به پرېښودل شئ، حال دا چي تراوسه الله ستاسو هغه کسان نه دي معلوم کړي چي جهاد ئې کړی او له الله او د ده له رسول او مؤمنانو پرته ئې د اسرارو بل محرم ځانته نه دئ غوره کړی. او الله ستاسو له کړو وړو ښه خبر دئ.
یعني تر څو چي الله جل شأنه د مؤمنانو په ډلي کي دغه کسان نه وي تفکيك کړي، مجاهدين ئې نه وي معلوم کړي او هغه ئې نه وي بېل کړي چي له الله تعالی، د هغه له پيغمبر او له مؤمنانو پرته بل څوك د پټ دوست په توګه نه نيسي، ګمان مه کوئ چي الله جل شأنه به تاسو همدغسي خپلي مخي ته پرېږدي او له ابتلاءاتو او آزموينو سره به مو مخامخ نه کړي!!
ب ـ مسخ شوی زړه
د منافقانه مواقفو بله وجه مسخ شوی زړه دئ، هغه سپېره او بې احساس ضمير چي د ښېګڼي ملکات او محرکات په کي ځپل شوي، د شرارتونو، تفتين، بدکاريو او خدعو د تکرار له کبله د دوی زړونه داسي تور شوي چي د

(حق) او (هدايت) لپاره په هغه کې هيڅ ځای نه دئ پاته، د زړه صفحه ئې داسې زنګ وهلې ده چې هيڅ صيقل ئې نشي صفا کولی.
لکه چې قرآن فرمايي:

فَأَعۡقَبَهُمۡ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمۡ إِلَىٰ يَوۡمِ يَلۡقَوۡنَهُۥ بِمَآ أَخۡلَفُواْ ٱللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُواْ يَكۡذِبُونَ

التوبه: ۷۷
نو په پايله کې ئې داسې نفاق ورپه برخه کړ چې تر هغې ورځې به د دوی په زړونو کې وي چې ورسره مخامخ شي، له دې امله چې له الله سره ئې په کړو ژمنو کې مخالفت وکړ او له دې امله چې دروغ ئې ويل.
په بل ځای فرمايي:

فَبِمَا نَقۡضِهِم مِّيثَٰقَهُمۡ لَعَنَّٰهُمۡ وَجَعَلۡنَا قُلُوبَهُمۡ قَٰسِيَةٗۖ يُحَرِّفُونَ ٱلۡكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ وَنَسُواْ حَظّٗا مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِۦۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىٰ خَآئِنَةٖ مِّنۡهُمۡ إِلَّا قَلِيلٗا مِّنۡهُمۡۖ فَٱعۡفُ عَنۡهُمۡ وَٱصۡفَحۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ

المائده: ۱۳
نو د خپلو ژمنو د ماتولو له کبله مو ورټل او د دوی زړونه مو سخت کړل، کلمې له خپل خپل ځايه کږوي او له هغه څه ئې برخمن کېدل هېر کړل چې پند پرې ورکول کېدو او تل به د دوی له يوه او بل خيانت خبرېږې، مګر لږ ئې، نو ترې تېر شه او مخ ترې واړوه، بې شکه چې الله داسې محسنين خوښوي.
په بل ځای کې د همدې بيمارزړو وينا داسې راوړي:

وَقَالُواْ قُلُوبُنَا فِيٓ أَكِنَّةٖ مِّمَّا تَدۡعُونَآ إِلَيۡهِ وَفِيٓ ءَاذَانِنَا وَقۡرٞ وَمِنۢ بَيۡنِنَا وَبَيۡنِكَ حِجَابٞ فَٱعۡمَلۡ إِنَّنَا عَٰمِلُونَ ﴿٥﴾

السجده: ٥

او وئي ويل: زموږ زړونه د هغه څه په وړاندي په پردو کي دي چي ته مو وربلې او په غوږونو کي مو دروندوالی دئ او زموږ او ستا تر منځ ځانګړی حجاب دئ نو ته (خپل) کار کوه چي موږ ئې هم کوونکي يو.

إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱرۡتَدُّواْ عَلَىٰٓ أَدۡبَٰرِهِم مِّنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ ٱلۡهُدَى ٱلشَّيۡطَٰنُ سَوَّلَ لَهُمۡ وَأَمۡلَىٰ لَهُمۡ ﴿٢٥﴾

۲۵- يقيناً هغه چي پر خپلو شاګانو واوښتل له هغه وروسته چي هدايت ورته څرګند شو؛ شيطان دا ورته سينګار کړی او هيلي ئې ورته تلقين کړې.

~~(۲۵)- دلته د دې ډلي د ارتداد لپاره دوه دلائل وړاندي شوي:~~

- **شيطان د دوی منافقانه وضع ورته ښايسته کړې.**
- **د خپلي منافقانه تګلاري د پايلو په اړه ئې د دوی په زړونو کي هيلي راټوکولې.**

نامرئي شيطان او د انسان په څېرې کي شيطان چي په ګډه د خلکو د اضلال او ازلال په کار بوخت وي هڅه کوي منافقين له ايمان ارتداد ته او له صف انشعاب ته وهڅوي، دواړه شيطانان يو بل ته لاس ورکوي، منافقين په منافقانه مواقفو او دريځونو تأييدوي، د دوی ارتدادي او انشعابي کړني ورته سمي او صحيح انځوروي، مزيد ارتداد او انشعاب ته ئې تشويقوي، هغه ورته ښکلې برېښوي، د هغه په ګټه توجيهات او مبررات تعبيه کوي، ورته وايي چي ارتداد او انشعاب ئې ډېري ګټې لري، د نفاق راتلونکی ورته ځلانده او نتائج ئې مثبت ښيي، د منافقانه دريځونو پايلو ته ئې هيله من کوي، همدا سبب دئ چي دوی منافقت، دروغ، خدعې، دوکې، مکر، له ژمنو تر شا کېدل او

نورو منافقانه خصلتونو ته په بده سترگه نه گوري او کرکجن ئې نه گڼي، بلکي له صداقت او اخلاص کرکه لري او هغه څوك سفيه او جاهل گڼي چي د سپېڅلو اهدافو په لار کي قربانۍ ته چمتو وي، پر خپلو ژمنو ودرېږي او اخلاص او صداقت لري.

قرآن کريم په دې اړه فرمايي:

يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ ۖ وَمَا يَعِدُهُمُ ٱلشَّيْطَـٰنُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾

النساء: ۱۲۰

وعدې ورسره کوي او هيلي په کي راولاړوي او شيطان خو له تېر ايستو پرته څه وعده نه ورسره کوي.

د عاد او ثمود په اړه فرمايي:

وَعَادًا وَثَمُودَاْ وَقَد تَّبَيَّنَ لَكُم مِّن مَّسَـٰكِنِهِمْ ۖ وَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَـٰنُ أَعْمَـٰلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَكَانُواْ مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾

العنکبوت: ۳۸

او عاد او ثمود چي له استوگنځيو ئې درته جوته شوې، او شيطان خپل عملونه ورته ښايسته کړل نو له لاري ئې واړول، په داسي حال کي چي سترگور ول.

په بل ځای کي د هغو په اړه چي شيطان هڅولي او له مؤمنانو سره جنگ ته ئې تشويق کړي فرمايي:

وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَـٰنُ أَعْمَـٰلَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ ٱلْيَوْمَ مِنَ ٱلنَّاسِ وَإِنِّى جَارٌ لَّكُمْ ۖ فَلَمَّا تَرَآءَتِ ٱلْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّى بَرِىٓءٌ مِّنكُمْ إِنِّىٓ أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّىٓ أَخَافُ ٱللَّهَ ۚ وَٱللَّهُ

شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ

الانفال: ٤٨

او كله چي شيطان خپل عملونه ورته ښايسته كړل او وئې ويل: نن په خلكو كي هيڅ غالبېدونكى (حريف) نه لرئ، په داسي حال كي چي زه مو ملگرى يم، خو كله چي دواړو ډلو سره وليدل؛ په خپلو پوندو واوښت او وئې ويل: زه له تاسو بې زاره يم، زه هغه څه گورم چي تاسو ئې نه گورئ، زه له خدايه وېرېږم، او الله خو شديدالعقاب دئ.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ قَالُواْ لِلَّذِينَ كَرِهُواْ مَا نَزَّلَ ٱللَّهُ سَنُطِيعُكُمۡ فِي بَعۡضِ ٱلۡأَمۡرِۖ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ إِسۡرَارَهُمۡ ﴿٢٦﴾

۲٦- دا له دې كبله چي دوى هغو ته چي د الله له لوري نازل شوي (كتاب) په اړه ئې كركه وښوده؛ وويل: حتماً به په ځينو چارو كي ستاسو اطاعت وكړو او الله د دوى په اسرارو (په پټو ويناوو او كړنو) پوهېږي.

~~**(۲٦)- دا مبارك آيت وايي چي د منافقانه دريځونو وجه دا ده چي دوى له**~~
دښمن سره پټي اړيكي پالي، دښمن ته د دوستى پيغامونه لېږي، اطمئنان وركوي چي په ډېرو مواردو كي له دوى سره موافق دي او دې ته چمتو دي چي د دوى ملتيا وكړي، په دې باور دي چي په ځينو برخو كي د كافرانو تگلاري او كړنلاري د تأييد او متابعت وړ دي!!

تر دې وړاندي چي د دې مبارك آيت لارښووني ستاسو مخي ته كېږدو بايد يوه ځانگړي مطلب ته ستاسو توجه راواړوو، دې ته مو پام وي چي تر دې وړاندي او وروسته آيتونه په داسي صيغو پاى ته رسېدلي چي (اَعمالهم او اَخبارهم...) ته ورته دي، په ټولو كي الف زور لري، خو دلته د (اسرارهم) په صيغې كي الف ته زېر وركړى شوى، دغه صيغه په بل معروف قرائت كي د (اَسرارهم) په بڼي كي راغلې، د (سر) مشهوره او معروفه جمع (اَسرار) ده. كاش هغو خلكو چي د لومړي ځل لپاره ئې د قرآن الفاظو ته د زېر او زور علائم وركړل دغه قرائت ته ترجيح وركړې وى.

په دې مبارك آيت كې د ارتداد ځيني نور اړخونه هم بيان شوي لكه دا:

- **له دښمن سره پټ روابط**
- **د كفر له جبهې او كافرانه كړنلارو او تګلارو سره خپلې اړيكې نه شلول.**

منافقين له يوې خوا د كفر له جبهې سره پټې اړيكې لري او اطمئنان وركوي چې حاضر دي د دوي د منصوبې د مسلمانانو په ليكو كې پلې كړي، له بل لوري ئې خپل تعلق په بشپړه توګه له كفر سره نه دئ قطع كړى او داسې انګېري چې د كافرانو ځيني كړنلاري د تبعيت او منلو وړ دي، نو ځكه د دې جبهې په اړه په خپلو دريځونو كې متردد او مذبذب وي، كله د كفر لوري ته متمايل كېږي او كله د ايمان لوري ته، كله دې ته ترجيح وركوي اوكله بل ته، په ظاهر كې د مسلمانانو په ليكو كې ځاى نيسي خو په خفا كې له دښمن سره اړيكې لري، دې ته متوجه نه دي چې په خدعې او تزوير سره نشي كولى د تل لپاره ټول وغولوي، په دې باور نه دي چې خبير خداى د دوى له اسرارو، له دښمن سره د دوى له پټو اړيكو، د دوى له موخو، او هغو اطلاعاتو چې دښمن ته ئې وركوي خبر دئ، الله تعالى به حتماً د دوى د تزوير پرده څيري كړي او د دوى سپېرې څېرې به ټولو ته افشاء كړي او مناسبه سزا به وركړي. لكه چې قرآن فرمايي:

بَشِّرِ ٱلْمُنَـٰفِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣٨﴾ ٱلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ ٱلْكَـٰفِرِينَ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۚ أَيَبْتَغُونَ عِندَهُمُ ٱلْعِزَّةَ فَإِنَّ ٱلْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ﴿١٣٩﴾ **النساء: ١٣٨ ـ ١٣٩**

منافقينو ته د دې زېرى وركړه چې دوى ته دردونكى عذاب دئ، همغو ته چې له مؤمنانو پرته كافران په دوستۍ نيسي، آيا د دوى خوا ته عزت لټوي؟ نو عزت خو ټول الله لره دئ.

همداراز فرمايي:

إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَهُوَ خَٰدِعُهُمۡ وَإِذَا قَامُوٓاْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ
قَامُواْ كُسَالَىٰ يُرَآءُونَ ٱلنَّاسَ وَلَا يَذۡكُرُونَ ٱللَّهَ إِلَّا قَلِيلٗا ١٤٢
مُّذَبۡذَبِينَ بَيۡنَ ذَٰلِكَ لَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ وَلَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِۚ وَمَن يُضۡلِلِ ٱللَّهُ
فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلٗا ١٤٣

النساء: ١٤٢ ـ ١٤٣

بې شکه چي منافقين له الله سره خدعه کوي او هغه ئې هم په خدعه کي اچوونکی دئ او کله چي لمانځه ته پاڅي نو لټ پاڅي، خلکو ته ځان ښودنه کوي او الله نه يادوي مگر ډېر لږ. په دې کي مذبذب او متردد، نه د دغو په لوري دي او نه د هغو په لوري او الله چي څوك بې لاري کړي هيڅ لار به ورته ونه مومې.

دلته د منافق لاندي خصلتونه په گوته شوي:

- **له الله سره خدعه کوي، د خپل نفاق او ناوړه عملونو لپاره داسي توجيهات برابروي چي هغه جائز ثابت کړي.**
- **په لمانځه کي لټ وي او د خپلو ديني وجائبو په ترسره کولو کي سستي کوي.**
- **رياکار وي، هر کار ئې نورو ته د ځان ښودني لپاره وي، هيڅ عمل ئې د عقيدې او ايمان په حکم نه وي.**
- **له الله سره ئې اړيکي سستي وي، ډېر لږ ئې يادوي، هم ئې په ژبه لږ يادوي او هم په خپلو تبصرو او تحليلونو کي لږ د ده نوم په خوله اخلي او هم په خپلو تصميمونو کي ډېر کم په الله حساب کوي.**

فَكَيۡفَ إِذَا تَوَفَّتۡهُمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يَضۡرِبُونَ وُجُوهَهُمۡ وَأَدۡبَٰرَهُمۡ ٢٧

٢٧- نو هغه مهال به څنگه وي چې فرشتې د دوی روح قبضوي او پر مخ او

شا ئې ګوزارونه ورکوي.

(٢٧)ـ دلته د منافقينو د نزعي او روح قبضېدو حالت انځور شوی او ويل شوي چي ملائکي به په داسي حال کي د دوی روح قبضوي چي پر مخ او شا به ئې وهي، او دا ځکه چي د دوی ظاهر يو ډول او باطن ئې بل ډول وو، اکثراً د دوی ظاهر د باطن مغاير وي، دوه مخي دي، د مسلمانانو په وړاندي ځان مسلمان ښرګندوي او د دوی په غياب کي او د کافرانو په څنګ کي کافر وي، کله خپلي ګټي د مؤمنانو په څنګ کي لټوي او دې لوري ته راځي، او کله د ايمان لار او د مؤمنانو ملګرتيا خطر ناکه مومي، تر شا کېږي او د کفر جبهې ته پناه وړي، الله تعالی هم دوی ته داسي سزا ورکوي چي د دوی له منافقانه کړنو سره ورته وي، فرشتو ته امر کوي چي د دوی د روح قبضولو پر مهال پر شا او مخ ئې ګوزارونه ورکړئ. ځکه به ئې پر مخ وهي چي دوی له دښمن سره د پټ او له ذلته ډك سازشونو سره خپل مخ سپېره کړی وو، خپل ايماني وقار او اسلامي عزت ئې د دښمن په پښو کي ذبح کړی وو، ذلت او دنائت ته تسليم شوي وو، ځان ئې حقير او ذليل ګڼلی وو او کفر او ارتداد ته ئې مخه کړې وه. او ځکه به ئې پر شا وهي چي حق دين ته ئې شا کړې وه، د ايمان له مسيره په شا شوي وو، بېرته د کفر لوري ته ګرځېدلي وو.

هغه کسان چي په قدير خدای د ايمان له دعوی سره سره، د ضعف او ناتوانۍ احساس کوي، ذلت او اسارت ته غاړه ږدي او د دې په ځای چي د خپلي آزادۍ لپاره هجرت وکړي او په بل ځای کي د سرلوړي او آزاد ژوند تر لاسه کولو هڅه وکړي، د سپکاوي او ذلت ژوند غوره کوي او دښمن ته د اسارت سرټيټوي، کله چي ملائکي د داسي کسانو روح قبضوي، د دوی د دې استدلال په ځواب کي چي د ضعف او ناتوانۍ په وجه ئې هجرت ونکړ، داسي وايي: آيا د الله زمکه پراخه نه وه چي هجرت مو کړی وی؟

إِنَّ ٱلَّذِينَ تَوَفَّىٰهُمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ أَنفُسِهِمۡ قَالُواْ فِيمَ كُنتُمۡۖ قَالُواْ كُنَّا مُسۡتَضۡعَفِينَ فِي ٱلۡأَرۡضِۚ قَالُوٓاْ أَلَمۡ تَكُنۡ أَرۡضُ ٱللَّهِ وَٰسِعَةٗ فَتُهَاجِرُواْ فِيهَا

ۚ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُۖ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾

النساء:۹۷

بې شکه هغه کسان چې ملائکې ئې روح قبضوي، په داسې حال کې چې دوی پر خپلو ځانونو ظلم کوونکې وي، ورته وايي به: تاسې په څه حالت کې وئ؟ وايي: موږ په زمکه کې کمزوري او مستضعف وو، ورته وبه وايي: آيا د الله زمکه پراخه نه وه چې هجرت مو په کې کړی وی؟ نو دوی همغه دي چې مېشت ځای ئې دوزخ دئ او د ورگرځېدو څومره بد ځای!

قرآن د داسې خلکو په اړه فرمايي:

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَعْبُدُ ٱللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍۖ فَإِنْ أَصَابَهُۥ خَيْرٌ ٱطْمَأَنَّ بِهِۦۖ

وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ ٱنقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِۦ خَسِرَ ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةَۚ ذَٰلِكَ هُوَ

ٱلْخُسْرَانُ ٱلْمُبِينُ ﴿١١﴾ **الحج: ۱۱**

او له خلکو ځينې داسې دي چې په يوې ژۍ کې د الله عبادت کوي، نو که کومه ښېگڼه وروړسېږي په هغې ډاډه شي او که د آزمويني (کومه ستونزه) وروړسېږی خپل مخ اړوي، دنيا او آخرت ئې تاواني شو او دا څرگنده تباهي ده.

په دې مبارك آيت کې د هغه چا حالت انځور شوی چې مسلمانېدا ئې مشروطه ده، که اسلام د دوی غرضونه ترسره کړي نو پر اسلام او خپلې مسلمانۍ راضي وي، خو که اسلام د دوی د اغراضو په وړاندې خنډ شي، د مسلمانانو په څنگ کې خپل غرضونه ترلاسه نکړی شي، له گواښونو او خطرونو سره مخامخ شي، دين او ايمان د قربانۍ غوښتنه ترې وکړي، نو خپل دين او ايمان ته لته ورکړي، په شا ولاړ شي او له مسلمانانو سره خپلې اړيکې وشلوي!! هغه له داسې چا سره تشبيه شوی چې د اسلام د دائرې له مرکزه ډېر لرې؛ په هغې کرښې چې اسلام او کفر سره بېلوي؛ ولاړ دئ او

هملته د خدای عبادت کوي، د کفر له دائرې يو ګام دې لورې ته رااوښتی، له مخکې تلو ئې ډډه کړې، هملته ودرېدلی او په همدومره څه ئې اکتفاء کړې، که دلته کومه ګټه او منفعت ترلاسه کړي، نو په خپلې ګټې او دغه يو قدم رااوښتو خوښ وي، خو که له کومې ستونزې او خطر سره مخامخ شي، بېرته يو ګام په شا ولاړ شي او خپل مخکني حالت ته ورو ګرځي. دا د خپل هوس بنده دئ، له الله تعالی سره ئې معامله د يوه بازاري سوداګر ده، ايمان او عقيده هم د مادي ګټې په تله تلي، هغه عقيده ورته د منلو وړ ده چې مادي اغراضو ته په رسېدو کې د ده مرسته وکړي، له هرې هغې عقيدې کرکه لري چې د سپېڅلو اهدافو په لار کې د قربانۍ مطالبه ترې وکړي. د مادي ګټې په طمع د داسې چا خوا ته درومي او له هغه مرسته غواړي چې له معنوي او اخلاقي پلوه ئې تباه کوي او دومره تاوان وررسوي چې په دنيا کې سپک شي او په آخرت کې د دوزخ وړ!! په دې نه پوهېږي چې د ګټې او تاوان پرېکړه د الله تعالی له لورې کېږي، له الله تعالی پرته نه څوک د ګټې رسولو توان لري او نه د تاوان رسولو، د الله تعالی پر ځای داسې چا ته مخه کړي چې تاوان وررسولی شي خو ګټه نه، څومره بد مولی او څومره بد ملګری.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ ٱتَّبَعُواْ مَآ أَسۡخَطَ ٱللَّهَ وَكَرِهُواْ رِضۡوَٰنَهُۥ فَأَحۡبَطَ أَعۡمَٰلَهُمۡ ﴿٢٨﴾

۲۸- دا له دې کبله چې دوی د هغه څه متابعت وکړ چې الله ئې په قهر کړی او د ده له رضاء ئې کرکه وکړه، نو د دوی عملونه ئې حبط کړل.

(۲۸)- دلته د منافقينو په اړه ويل شوي:

- **په هغه څه پسې تللي چې د الله تعالی د غضب باعث کېږي، يعنې دوی د الله د غضب په بيع د خپل نفس د ارضاء لټه کړې، له کافرانو سره دوستي هغه څه دي چې د الله تعالی د غضب او قهر باعث دي.**
- **له هغه څه کرکه لري چې بدله ئې د الله رضاء ده، دوی له جهاد کرکه لري او دا په داسې حال کې چې په جهاد سره د الله تعالی رضاء ترلاسه کېدی شي.**

- **د دغو دوو منافقانه کړنو له کبله د دوی عملونه حبط کیږي.**

ګورئ چې منافقین د خپل هوس په غوښتنه او د خپل نفس د ارضاء لپاره له هغه څه هم ډډه نه کوي چې د الله تعالی د قهر او غضب باعث کیږي، دې ته چمتو نه دي چې د الله تعالی د رضاء ترلاسه کولو لپاره یو ګام د خپل نفس د رضاء او خوښې خلاف واخلي، د هر هغه څه له کولو ډډه نه کوي چې د دوی هوس ئې وغواړي که څه هم دا له الله تعالی سره دښمني او د الله له دښمنانو سره دوستي وي، یعني د الله د غضب په بیع د خپل نفس د ارضاء لټه کوي، خو په هیڅ توګه دې ته حاضر نه دي چې د الله رضاء د خپل طماع نفس او بې مهاره شهواتو په مخالفت کې ولټوي. دوی له داسې خلکو سره دوستي کوي چې د الله تعالی په غضب اخته شوي، لکه چې قرآن فرمایي:

أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ تَوَلَّوْاْ قَوْمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم مَّا هُم مِّنكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى ٱلْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ **المجادله: ١٤-١٥**

آیا هغو ته دې پام نه دئ کړی چې له داسې وګړو سره ئې دوستي کړې چې الله پرې غضب کړی، نه دوی ستاسې له ډلې دي او نه د هغوی له ډلې، په داسې حال کې په درواغو لوړه کوي چې پوهیږي (چې درواغ وایي) ، الله دوی ته شدید عذاب تیار کړی، یقیناً چې هغه څه ډېر بد دئ چې دوی کولو.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ ٱلْأَدْبَارَ ﴿١٥﴾ وَمَن يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُۥٓ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ بَآءَ بِغَضَبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَمَأْوَىٰهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٦﴾ الانفال:١٦

اې مؤمنانو! کله چې د کافرانو له کومې ډلې سره (په جګړې کې) مخامخ

شئ، نو شا مه وراړوئ. او څوك چې په دې ورځ شا ورواړوي، مګر د جنګ په موخه لورى بدلوونكى او له بلې ډلې سره يو ځاى كېدونكى، نو يقيناً چې په الهي عذاب اخته شو او ځاى ئې دوزخ دئ، او څومره بد دئ دا د ورتلو ځاى.

همداراز فرمايي:

مَن كَفَرَ بِٱللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ إِيمَـٰنِهِۦٓ إِلَّا مَنۡ أُكۡرِهَ وَقَلۡبُهُۥ مُطۡمَئِنُّۢ بِٱلۡإِيمَـٰنِ وَلَـٰكِن مَّن شَرَحَ بِٱلۡكُفۡرِ صَدۡرٗا فَعَلَيۡهِمۡ غَضَبٞ مِّنَ ٱللَّهِ وَلَهُمۡ عَذَابٌ عَظِيمٞ ﴿١٠٦﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ ٱسۡتَحَبُّواْ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا عَلَى ٱلۡأٓخِرَةِ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿١٠٧﴾ أُوْلَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ وَسَمۡعِهِمۡ وَأَبۡصَٰرِهِمۡۖ وَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡغَٰفِلُونَ ﴿١٠٨﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ هُمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

النحل: ١٠٦- ١٠٩

چا چې له خپل ايمان وروسته د الله په اړه كفر كړى، مګر هغه چې په زور اړ كړى شوى؛ په داسې حال كې چې زړه ئې پر ايمان ډاډه دئ، خو هغه چې كفر ته ئې سينه پرانيستې، نو پر دوى د الله له لورې غضب دئ او دوى ته ستر عذاب دئ. دا له دې كبله چې دوى د دنيا ژوند پر آخرت غوره وګڼلو او د دې لپاره چې الله دا كافر وګړي نه هدايتوي. دا هغه وګړي دي چې الله د دوى پر زړونو، غوږونو او سترګو مهر لګولى او همدا دوى غافلان دي، شك نشته چې همدا دوى به په آخرت كې زيانمن وي.

او فرمايي:

وَيُعَذِّبَ ٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱلْمُنَٰفِقَٰتِ وَٱلْمُشْرِكِينَ وَٱلْمُشْرِكَٰتِ ٱلظَّآنِّينَ بِٱللَّهِ ظَنَّ ٱلسَّوْءِ ۚ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ ٱلسَّوْءِ ۖ وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ۖ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿٦﴾

الفتح:٦

او د دې لپاره چي هغه منافقين او منافقاني او مشرکين او مشرکاني تعذيب کړي چي د الله په اړه بدګماني کوونکي دي، بده راچورلېدا پر دوی ده، او الله دوی په خپل غضب اخته کړي او دوی ئې رټلي او جهنم ئې ورته تيار کړی، د ورتګ ځومره بد تاتوبی!!

أَمْ حَسِبَ ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَن لَّن يُخْرِجَ ٱللَّهُ أَضْغَٰنَهُمْ ﴿٢٩﴾

۲۹- آيا هغه چي په زړونو کي ئې بيماري ده داسي انګېري چي الله به هيڅکله د دوی کينې رابهر نه کړي؟!

~~(۲۹)- منافقين داسي انګېري چي په زړنګي او ځيرکي سره کولی شي دواړه~~ لوري وغولوي، او په زړه پوري موقعيت ترلاسه کړي، کولی شي خپله اصلي څېره او ماهيت له نورو پټ وساتي، ګمان نه کوي چي خبير خدای به د دوی د نفاق پرده څيري کړي او ماهيت به ئې ټولو ته جوت کړي او هغه کينه چي د دوی په سينو کي ئې د رښتيني ايمان په خلاف ځای نيولی، هغه حساسيت چي دوی ئې په وينا او عمل کي د صداقت او شفافيت په اړه لري، هغه کرکه چي دوی ئې د الله تعالی په لار کي د قربانۍ او په خپلو ژمنو وفا او التزام په اړه لري، او د دوی پر زړه او دماغ ئې سيوری غوړولی، الله تعالی به دا ټول څرګند کړي.

لکه چي قرآن فرمايي:

فَتَرَى ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يُسَٰرِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَىٰٓ أَن

تُصِيبَنَا دَآئِرَةٌۚ فَعَسَى ٱللَّهُ أَن يَأْتِيَ بِٱلْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِّنْ عِندِهِۦ فَيُصْبِحُواْ عَلَىٰ مَآ أَسَرُّواْ فِيٓ أَنفُسِهِمْ نَٰدِمِينَ ﴿٥٢﴾ المائده:۵۲

نو هغه چې په زړونو کې ئې بیماري ده، ته به ئې ګورې چې د دوی په دوستۍ کې به تلوار کوي، وائي به: د کومې حادثې له رارسېدو وېرېږو!! نو ښايي چې الله به له خپل لوري فتح او يا کوم بل څه راولي او په دې سره به په هغو خبرو پښېماني کوونکي شي چې په خپلو زړونو کې ئې پټولې. دوی له دې وېرېدل چې دښمن به غالب شي او مؤمنان به له ماتې سره مخامخ شي، د همدې له کبله ئې د منافقت تګلاره غوره کړې وه، خو الله تعالی به د دوی د زعم او انګېرنې خلاف داسې حالت راولي چې مؤمنان بریالي شي او دا منافقان به په خپلو غلطو انګېرنو او دريځونو پښېمان شي.

وَلَوْ نَشَآءُ لَأَرَيْنَٰكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُم بِسِيمَٰهُمْۚ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ ٱلْقَوْلِۚ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَٰلَكُمْ ﴿٣٠﴾

۳۰- او كه وغواړو حتماً به دوی دروښيو چې بيا به ئې حتماً له خپلو څېرو پېژنې، او هرومرو به ئې د وينا له طرز او بڼې وپېژنې او الله ستاسو پر عملونو پوهېږي.

(۳۰)- په دې مبارك آيت کې د منافق د پېژندو درې معيارونه په ګوته شوي:
الف: د دوی په څېرو کې د نفاق علائم او آثار.
ب: د بيان په طرز او د وينا په لحن او لهجې کې د نفاق نښې.
ج: منافقانه کړنې.

د منافق په څېرې کې د نفاق نښې

په قرآن کې د بيان په طرز او د وينا په لحن او لهجې کې د نفاق د نښو او هغو کړنو په اړه تفصيلي بحثونه شوي چې له منافقانه باورونو نشأت کوي، د دغو بحثونو او څېړنو په هنداري کې کولی شو په ښه توګه او په آسانۍ سره

منافقين وپېژنو، خو د ځېرې له نښو او علائمو د دوی د پېژندو علم او لاربښووني نه دي ځېرل شوي، كه الله تعالى غوښتى نو د منافقينو د پېژندو دا اړخ به ئې هم ځېړلى وو او داسي لاربښووني به ئې د قرآن هر مخاطب ته په واك كي وركړې وې چي له مخي ئې مكار او رياكار منافق ژر او په آسانۍ پېژندى شي خو د خاص حكمت له كبله ئې دا علائم او نښي نه دي ښودلي.

د قيامت په ورځ او د الهي محاسبې په دوران كي به هغه پردې لري شي چي ځينو خپل تور او سپېره مخ پرې پټ كړى وو، هر كس به له خپلي ځېرې پېژندل كېږي، لكه چي قرآن فرمايي:

وَٱلَّذِينَ كَسَبُواْ ٱلسَّيِّـَٔاتِ جَزَآءُ سَيِّئَةِۭ بِمِثۡلِهَا وَتَرۡهَقُهُمۡ ذِلَّةٞۖ مَّا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِنۡ عَاصِمٖۖ كَأَنَّمَآ أُغۡشِيَتۡ وُجُوهُهُمۡ قِطَعٗا مِّنَ ٱلَّيۡلِ مُظۡلِمًاۚ أُوْلَـٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٧﴾

يونس: ۲۷

او هغو چي بد كارونه ئې كړي د هري بدي سزا به هغې ته ورته وي او سپكاوى به (وزر پرې) خوروي، له الله به هيڅ ساتونكى ورته نه وي، داسي به وي لكه چي مخونه ئې د تيارې شپې په (تيارو) ټوټو پټ شوي وي، دوى دوزخيان دي چي په هغه كي به تلپاتي وي.

په بل ځاى كي فرمايي:

وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ تَرَى ٱلَّذِينَ كَذَبُواْ عَلَى ٱللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسۡوَدَّةٌۚ أَلَيۡسَ فِي جَهَنَّمَ مَثۡوٗى لِّلۡمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾

الزمر: ٦٠

او د قيامت په ورځ به هغه خلك چي د الله په اړه ئې دروغ ويلي وو وګورې چي مخونه به ئې تك تور وي، آيا د دغو كبرجنو (مناسب) مېشت ځاى دوزخ نه دئ؟

او د مؤمنانو په اړه فرمايي:

مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ ٱللَّهِ ۚ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ أَشِدَّآءُ عَلَى ٱلْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ ۖ تَرَىٰهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا ۖ سِيمَاهُمْ فِى وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ ٱلسُّجُودِ ۚ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ فِى ٱلْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْـَٔهُۥ فَـَٔازَرَهُۥ فَٱسْتَغْلَظَ فَٱسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِۦ يُعْجِبُ ٱلزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ ٱلْكُفَّارَ ۗ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِنْهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًۢا ﴿٢٩﴾

الفتح: ۲۹

محمد چې د الله رسول دئ او هغه کسان چې له ده سره دي پر کافرانو شديد او په خپل منځ کې رحم کوونکي دي. دوی به په داسې حال کې ګورې چې رکوع کوونکي او سجده کوونکي دي، د الله فضل او رضاء لټوي، د سجدو له امله د دوی په مخونو کې د دوی ځېرې څرګندي، دا په تورات کې د دوی مثال راغلی، او مثال ئې په انجيل کې هغه کر ته ورته دئ چې له زمکې خپل تبغ (نوغی) راوباسي، بيا ئې مضبوط کړي، بيا پرېړ شي، بيا پر خپل ډډ ودرېږي، داسې چې کرونکي حيران کړي، د دې لپاره چې کافران پرې غضبناك کړي، الله د دوی له هغو سره چې ايمان ئې راوړی او نېك عملونه ئې کړي د بخښنې او ستر اجر وعده کړې ده.

يعنې الله تعالی د مؤمنانو مولا دئ، د مؤمنانو ټولی د ده تر رعايت او عنايت لاندې په ټولنې کې سر راواچت کړی، ورو ورو ئې وده ورکړې، د دوی د لازيات سمسورتيا لپاره ئې شرائط برابر کړي، د يوه مضبوط ځواك په توګه راڅرګند شوی، اوس ئې نه تېزه سيلۍ ماتولی شي او نه توند باران او ږلۍ، ډېر ورته حيران دي او ډېر پرې غضبناك.

د منافقينو د وينا طرز او لحن

د منافقينو د پيژندو دوهم ملاك د وينا منافقانه طرز او بڼه دئ، د دوى تبصرې، قضاوتونه او تحليلونه تر جنگ وړاندي پړاو کي، د پرېکړي او تصميم په وخت کي، له دښمن سره د ښنتو پر مهال، د بري او ماتي په صورت کي، له ځواکمن دښمن او ضعيف دښمن سره د مقابلې په صورت کي، د هغو مخلصو مؤمنانو په اړه چي خپل هر څه د الله په لار کي وقف کوي او تل او په ټول توان طاقت د اسلام په خدمت کي وي، او د هغو مسلمانانو په اړه چي بې وزلي او نېستمن دي او د قربانۍ لپاره لړ څه په واك کي لري، د مشرتابه او قيادت په اړه، د لاندي کچي غړو په ارتباط، د مطيع افرادو په باب او د ياغي او سرغړاندو په اړه ... په ټولو دغو مواردو کي د دوى له لهجې او لحن قول د دوى منافقت پيژندى شو، قرآن په دې اړه موږ ته کافي لارښووني کړې دي.

لکه چي د بدر د هغي جگړي په اړه د دوى ويناوي زموږ مخي ته ږدي چي د شرك او کفر له مجهز ځواك سره د مسلمانانو لومړى ښنته وه، له مخلصو مؤمنانو پرته هيچا ته دا ښنته د فهم او توجيه وړ نه وه، منافقينو د دغو مخلصو مؤمنانو په اړه ويل: دوى خپل دين او ايمان غولولي، هغو وعدو داسي احساساتي او جذباتي کارونو ته هڅولي چي د حتمي بري په اړه ورکړى شوې، گمان کوي چي الله تعالى به حتماً پر شرکي او کفري ځواکونو دوى بريالي او برلاسي کوي، که څه هم د وسائلو له پلوه تر دښمن ډېر کمزوري دي، دغو انگېرنو او غولوونکو وعدو مؤمنان د قريشو په څېر مجهز ځواك سره مقابلې ته هڅولي، قرآن په دې اړه فرمايي:

إِذْ يَقُولُ ٱلْمُنَـٰفِقُونَ وَٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ غَرَّ هَـٰٓؤُلَآءِ دِينُهُمْ ۗ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾

الانفال: ٤٩

کله چي منافقينو او هغو چي په زړونو کي ئې بيماري وه ويل: دغه خلك خپل دين دوکه کړي، په داسي حال کي چي څوك پر الله توکل وکړي نو يقيناً چي

الله با حکمته عزتمن دئ.
د مجاهدینو ضعف، د شمېر لږوالی، د کافي او ضروري تجهیزاتو نشتوالی او په همدې حالت کي د ځواکمن او مجهز دښمن مقابلې ته د دوی وتل، د منافقینو، د بیمارو زړونو خاوندانو او ضعیف الایمانه وګړو له نظره غرور، جنون او تهور معلومېدو، ویل ئې: دا خلك خپل دین غولولي، د دین دغو خبرو مغرور کړي چي حق به حتماً غلبه مومي او باطل به له منځه ځي، دلته د دوی په ځواب کي ویل شوي چي دا غرور نه بلکي پر خپل رب توکل دئ، څوك چي پر الله توکل وکړي نو وبه ګوري چي عزیز او حکیم رب ئې څنګه مرسته کوي او پر دښمن برى ورپه برخه کوي.
تل او د زمانې په هر پړاو کي به وګورئ چي منافقین او ضعیف الایمانه وګړي به د واقعي مؤمنانو او متوکلو مجاهدینو په ضد دغه خبره تکراروي، همدا به وایي چي دوکه شوي او د دین په حقیقت سم نه دي پوه شوي، تل به د دوی توکل ته د غرور په سترګه ګوري.
همداراز فرمایي:

ٱلَّذِينَ يَلۡمِزُونَ ٱلۡمُطَّوِّعِينَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ فِي ٱلصَّدَقَٰتِ وَٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهۡدَهُمۡ فَيَسۡخَرُونَ مِنۡهُمۡ سَخِرَ ٱللَّهُ مِنۡهُمۡ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ **التوبه: ۷۹**

هغه چي د مؤمنانو پر ایثارګرو (په پراخ زړه انفاق کوونکو) نیوکي کوي او پر هغو د دې لپاره ملنډې وهي چي د خپل زیار (له حاصل علاوه) څه نه مومي، الله پر دوی تمسخر کړی او دوی ته دردوونکی عذاب دئ.
دا آیت د منافقینو یو بل کرغېړن خصلت داسي بیانوي: دوی پر هغو ایثارګرو مؤمنانو نیوکي کوي چي په پراخ زړه او خلاص لاس خپلې شتمنۍ د الله تعالی په لار کي وقف کوي، وایي: دوی د ریاء او ځان ښودني لپاره دا کار کوي او زیات مال وقف کوي!! له بلې خوا پر هغو بې وزلو مؤمنانو د دې لپاره ملنډې وهي چي د نیستمنۍ په وجه ډېر لږ څه د الله تعالی په لار کي

وقف کولی شي، څوك د کجورو يو ورۍ، څوك يو سېرلی، څوك څو درهمه او څوك د خپل ورځني زيار او کار د مزد او اجورې يوه برخه، نور څه نه مومي چې د الله تعالی په لار کې ئې قرباني کړي، منافقينو به پرې خندل چې دوی غواړي د مړز په ورون سره روم فتح کړي، خو الله تعالی فرمايي چې د منافقينو حالت د تمسخر وړ دئ نه د دغو مخلصو مؤمنانو!! دا ځکه چې نفاق ئې له هغه دردناك عذاب سره مخامخ کوي چې الله تعالی منافقينو ته ټاکلی.

همداراز فرمايي:

ثُمَّ أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّنۢ بَعْدِ ٱلْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَىٰ طَآئِفَةً مِّنكُمْ ۖ وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِٱللَّهِ غَيْرَ ٱلْحَقِّ ظَنَّ ٱلْجَٰهِلِيَّةِ ۖ يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ ٱلْأَمْرِ مِن شَىْءٍ ۗ قُلْ إِنَّ ٱلْأَمْرَ كُلَّهُۥ لِلَّهِ ۗ يُخْفُونَ فِىٓ أَنفُسِهِم مَّا لَا يُبْدُونَ لَكَ ۖ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ ٱلْأَمْرِ شَىْءٌ مَّا قُتِلْنَا هَٰهُنَا ۗ قُل لَّوْ كُنتُمْ فِى بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ ٱلَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ ٱلْقَتْلُ إِلَىٰ مَضَاجِعِهِمْ ۖ وَلِيَبْتَلِىَ ٱللَّهُ مَا فِى صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِى قُلُوبِكُمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾ آل عمران: ١٥٤

بيا ئې له دې غمونو وروسته پرتاسو د پرکالۍ په بڼه کې هغه ډاډېينه نازله کړه چې ستاسو پر يوې ډلې به غوړېدله او بله ډله بيا داسي وه چې خپلو ځانونو په اندېښنه کې غورځولي وو، د الله په اړه ئې د جاهليت د دور ناروا گمانونه کول، ويل ئې: د دې کار څه زموږ په برخه دي؟ ورته ووايه: کار خو ټول د الله (په واك کې) دئ، دوی په خپلو زړونو کې هغه څه پټوي چې تا ته ئې نه ښکاره کوي، وايي: که د دې کار څه زموږ په برخه وی نو دلته به نه

وژل کېدو، ورته ووايه: که په خپلو کورونو کې هم وئ نو هغه کسان به هرومرو د خپلې مړينې ځای ته راوتلې وو چې وژنه ئې مقرره شوې وه او چې ستاسو د سينو خبرې وآزمويي او ستاسو د زړونو شته عيار کړي او الله د زړونو په شته وو ښه پوه دئ.

په دې مبارك آيت کې څو مهمې لارښوونې زموږ مخې ته ايښودل شوې:

• **د جګړې په هغه سخت او له اضطرابه ډك حالت کې د ځينو مجاهدينو وضعيت داسې وو چې په وار وار ورباندې پرکالې راتله، د خوب دا حالت په هغه چا راځي چې هيڅ وېره ئې نه وي، ممکنه نه ده چې د وېرې په حالت کې په انسان خوب راشي، په دوی باندې د پرکالی راتګ ښيي چې دوی هيڅ وېره نه درلوده، زړونه ئې ډاډه وو او الله تعالی خپله سکينه او ډاډېينه پرې نازله کړې وه.**

• **د دوی په مقابل کې بله ډله داسې وه چې له ځان پرته د بل هيڅ څه په فکر کې نه وو، ټول هم او غم ئې دا وو چې څنګه ځان وژغوري، نه ئې د دې پروا کوله چې په پيغمبر عليه السلام او نورو مسلمانانو به څه راځي او نه د دې چې د اسلام او د مدينې راتلونکی به څنګه وي، د الله تعالی په اړه ئې عقيده بدله شوې وه او داسې ګمانونه ئې په ذهن او زړه کې ګرځېدل چې د جاهليت د دور باورونو او ګمانونو ته ورته وو، له الله ناهيلي شوي وو او د الهي نصرت وعدو ته ئې د شك په سترګه کتل.**

• **ځينو به ويل: له دې جګړو به څه ترلاسه کړو، که څه ګټه په کې وی نو دلته به نه وژل کېدو، ځينو نورو به ئې ويل: که د دې جګړې قيادت او قومنده زموږ په لاس کې وی او زموږ مشورو ته اعتناء شوې وی نو له دې حالت سره به نه مخامخ کېدو، قومنده سمه نه وه، د جنګ پلان صحيح نه وو، لازم ترتيبات نه وو نيول شوي، د ماتې او تلفاتو مسئوليت د هغه چا په غاړه دئ چې دا جګړه ئې اداره کوله.**

• **د دوی لپاره تر ټولو غوره ځواب دا دئ: کارونه ټول د الله په واك کې دي، هر څه د ده په اراده ترسره کېږي، د کارونو پايله او نتيجه د ده له لوري ټاکل کېږي.**

• **دوی په خوله يو څه وايي خو په زړه کې ئې بل څه دي، د زړونو پټه خبره ئې دا ده چې وايي: که د جنګ قومنده زموږ په لاس کې وی نو له**

دومره مرگ ژوبلې سره به نه مخامخ کېدو.

- **دوی په اصل کې په دې باور نه لري چې مرگ په خپل وخت راځي، نه ئې ځای بدلېږي او نه ئې وخت. دوی ته ووایه: که ستاسو رأیه منل شوې وی، جنگ ته نه وی راوتلي، بیا به هم هغه کسان په خپلو پښو هغه ځای ته تلل چې د دوی د وژل کېدو لپاره له مخکې ټاکل شوی وو، داسې خو نه ده چې په بې غیرتئ سره خلك له مرگه ژغورل کېږي، د جگړو له میدان بهر هم خلك مري، بې غیرتان هم مري، هغه بې همته قومونه چې د دښمن له مقابلې ئې ډډه کړې او دښمن ته تسلیم شوي او دښمن له کوم خنډ او مقاومت پرته د دوی په کور کلي مسلط شوی، د دوی مړي په هیڅ صورت کې تر هغو کم نه وو چې په مېړانه ئې د دښمن مقابله کړې ده.**
- **دا آزموینه د دې لپاره وه چې له یوې خوا د منافقینو د سینو اسرار رابرسېره کړي او له بلې خوا د مؤمنانو د زړه اخلاص او صداقت لا پسې مضبوط او پیاوړی کړي او د دوی پوخ ایمان ته مزید پوخوالی او ځلا ورکړي.**

منافقانه اعمال د منافقینو د پېژندو بل ملاك

قرآن دا د هدایت ځلانده مشعل د خپلو څرگندو لارښوونو په ترڅ کې د هري ډلې عملي مشخصات په واضح توگه زموږ په وړاندې ږدي، د دې لارښوونو په رڼا کې په ډېرې آسانئ سره کولی شو هره ډله وپېژنو او یو له بل تفکیك کړو، دا لارښوونې په کامل الهي معرفت ولاړې دي، د هري ډلې افکار او اطوار په دقیقه توگه توضیح کوي، له نورو سره ئې تفاوتونه په گوته کوي، دا څرگنده خبره ده چې د چا عمل له حقیقي ایمان نشأت کوي د هغه چا له کړنو حتماً ژور توپیرونه لري چې منشأ ئې کفر او نفاق وي، علیم او خبیر رب دا توپیرونه په بشپړ وضاحت سره په خپل لارښود کتاب کې بیان کړي، لکه چې د منافقینو د لمانځه او انفاق په اړه فرمایي:

وَمَا مَنَعَهُمْ أَن تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَـٰتُهُمْ إِلَّآ أَنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ وَبِرَسُولِهِۦ وَلَا يَأْتُونَ ٱلصَّلَوٰةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَىٰ وَلَا يُنفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَـٰرِهُونَ

التوبه: ٥٤

او له دې چې نفقات ئې قبول شي بل څه نه دي منع کړي مګر دې چې د الله او د ده د پیغمبر په اړه ئې کفر وکړ، لمانځه ته نه راځي مګر په داسي حال کي چي لټ وي او انفاق نه کوي مګر په داسي حال کي چي کرکه کوونکي وي.

دلته د جهاد د هغو مخالفینو څو خصلتونه په ګوته شوي چي غواړي له جهاد پاته کېدا په داسي انفاق جبران کړي چي محرك ئې اخلاص او صداقت نه بلکي یا ریاء وي یا د مسلمانانو له ګواښ ځان ژغورل، وایي چي د دوی انفاق له دې امله نه منل کېږي چي:

- **دوی نه پر الله تعالی ایمان لري او نه د هغه پر پیغمبر،**
- **لمانځه ته په داسي حال کي ودرېږي چي لټ او کسل وي او**
- **له داسي انفاق ډډه کوي چي ایمان او د الله تعالی رضاء لټول ئې تر شا وي، که څه انفاق کوي نو په نه زړه او له کرکي سره وي.**

دا مبارك آیت د منافق ستري نښي زموږ په واك کي راکوي: په لمانځه کي لټي او کسالت او له داسي انفاق کرکه کول چي له شوق او میني سره توأم وي. قرآن په دوو خبرو ډېر تأکید کوي او هغه د نورو الهي وجائبو د اداء کولو لپاره مقدمه ګڼي: لمونځ او مالي قرباني چي کله ئې د زکات په نامه یادوي او کله د صدقې په نامه، هو؛ **لمونځ ترټولو مهم او ستر عبادت دئ، په اسلام کي تر بل هر عبادت پر لمانځه زیات تأکید شوی، هومره تأکید چي پرېښودل ئې له اسلام د وتلو نښه او په اداء کولو کي ئې کسالت او لټي د نفاق علامت ګڼل شوې، ګواکي دا لمونځ دئ چي مسلمان له کافر او مؤمن له منافق بېلوي.** تل د لمانځه تر څنګ د زکات یادونه کېږي او د ایمان نښه ګڼل کېږي، دا ځکه چي زکات او صدقات هغه څه دي چي مسلمان د الله تعالی په لار کي نورو قربانیو ته چمتو کوي.

همدارا ز فرمایي چي منافقین د مجاهدینو په وړاندي د عائق او مانع په توګه عمل کوي:

قَدۡ يَعۡلَمُ ٱللَّهُ ٱلۡمُعَوِّقِينَ مِنكُمۡ وَٱلۡقَآئِلِينَ لِإِخۡوَٰنِهِمۡ هَلُمَّ إِلَيۡنَاۖ وَلَا يَأۡتُونَ ٱلۡبَأۡسَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٨﴾

الاحزاب: ۱۸

بې شکه چې الله ستاسو خنډ کېدونکي وګړي او هغه ښه پیژندلي چې خپلو ورونو ته (د دې وینا) ویوونکي وو: زموږ لوري ته راشئ په داسي حال کي چې په جګړې کي برخه نه اخلي مګر ډېر لږ.

په بل ځای کي راغلي:

ٱلۡمُنَٰفِقُونَ وَٱلۡمُنَٰفِقَٰتُ بَعۡضُهُم مِّنۢ بَعۡضٖۚ يَأۡمُرُونَ بِٱلۡمُنكَرِ وَيَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمَعۡرُوفِ وَيَقۡبِضُونَ أَيۡدِيَهُمۡۚ نَسُواْ ٱللَّهَ فَنَسِيَهُمۡۚ إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ﴿٦٧﴾ **التوبه: ٦٧**

منافقین او منافقاني ځیني د ځینو نورو له ډلي دي، د منکر سپاربښتنه کوي، له ښېګڼو مخنیوی کوي، خپل لاسونه (د خیر له کار او د مال له انفاق) بندوي، دوی خدای هېر کړی او خدای دوی هېر کړي، یقیناً چې منافقین فاسقان دي.

دلته د منافقینو څو ستر ستر خصلتونه په ګوته شوي:

- منافقین (نارینه او ښځي) ځیني د ځینو نورو له ډلي دي، د مسلمانانو په لیکو کي ځانګړې ډله جوړوي او یو د بل خوا ته ودرېږي، خو الفاظ داسي دي چې ښیي هسي ډله ئې یوه ده، نه ئې ترمنځ خواخوږي شته، نه یو د بل مرسته کوي، نه یو له بل سره مینه لري. د دوی په مقابل کي کله چې د مؤمنانو یادونه کیږي نو الله تعالی فرمایي چې دوی یو د بل دوستان دي، د دوی ترمنځ مینه او موالات وي.
- د منکر سپاربښتنه کوي، د داسي کارونو سپاربښتنه او ملاتړ کوي چې بدوالی ئې څرګند وي او هر د سالم طبیعت خاوند ترې کرکه لري.
- له ښېګڼو مخنیوی کوي، په خپلو تبلیغاتو سره هم، په خپلو کړو وړو سره

هم او له خپلو امکاناتو په استفادې سره هم.

- د خير له کار او د مال له انفاق ډډه کوي، د خير لوري ته لاس نه غزوي، د خير په کار کي له انفاق خپل لاسونه راتموي.
- دوی خدای هېر کړی، نه به ئې په وينا کي د خدای نوم واورئ، نه په خپلو تبصرو او تحليلونو کي د قدير خدای د وعدو يادونه، نه به ئې عمل داسي ومومئ چي ښيي خدای ئې په ياد دئ نو ځکه ئې دا عمل وکړ.
- خدای دوی هېر کړي، نه ئې دعاء او عبادت ته اعتناء کوي او نه ئې له کړاوونو او ستونزو د وتلو په لار کي مرسته کوي.
- دوی فاسقان دي، د ژوند په ډېرو برخو کي به وګورئ چي دوی د الله تعالی له اوامرو سرغړاوي کوي.

منافقين به طماع او حريص ومومئ، داسي چي له هر چا سره ئې دوستي او دښمني پر طمعي او غرض ولاړه وي، که ئې خپل غرض ترلاسه کړ له هر ډول انسان راضي وي او ستاينه ئې کوي او که نه نو ترې ناراض وي او بد پرې وايي که څه هم صالح او غوره انسان وي، قرآن فرمايي:

وَمِنۡهُم مَّن يَلۡمِزُكَ فِي ٱلصَّدَقَٰتِ فَإِنۡ أُعۡطُواْ مِنۡهَا رَضُواْ وَإِن لَّمۡ يُعۡطَوۡاْ مِنۡهَآ إِذَا هُمۡ يَسۡخَطُونَ

التوبه: ۵۸

او د دوی ځيني هغه دي چي د صدقاتو په اړه پر تا نيوکه کوي؛ نو که څه ترې ورکړی شي راضي کېږي او که ترې ورنه کړی شي نو ناخاپه غصه کېږي.

دلته د منافقينو بل خصلت په ګوته شوی: د صدقاتو د وېش په اړه به د مسلمانانو پر مشرتابه نيوکي کوي، حتی که دا مشر په خپله پيغمبر عليه السلام وي، او وېش هم کاملاً عادلانه، د نيوکو وجه ئې دا نه وي چي عدالت نه دئ مراعات شوی، بلکي وجه ئې دا وي چي دوی ته په زړه پوري برخه نه ده ورکړی شوې، که داسي څه ئې په برخه شي نو بيا کاملاً راضي وي او د عدالت د نه مراعات خبره نه کوي، خو که ئې برخه د دوی د غوښتنو

مطابق نه وي نو غصه کېږي که څه هم عدالت مراعات شوی وي او دوی ته د عدالت له مخې خپله برخه ورکړی شوې وي!! د دوی قضاوت هم د وېش په اړه د هوی او هوس له مخې وي او هم د مشرتابه د تصرفاتو په اړه.

منافقین د مسلمانانو په ټولنې کې ځان ته بېله ډله جوړوي، د تفرقې او اختلاف باعث کېږي، د دښمن په ګټه کار کوي، د خپل اصلي هویت د پټولو او اخفاء لپاره خپلو منافقانه کړنو ته غولوونکې بڼه ورکوي، قرآن په دې اړه فرمايي:

وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مَسۡجِدٗا ضِرَارٗا وَكُفۡرٗا وَتَفۡرِيقَۢا بَيۡنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ وَإِرۡصَادٗا لِّمَنۡ حَارَبَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ مِن قَبۡلُۚ وَلَيَحۡلِفُنَّ إِنۡ أَرَدۡنَآ إِلَّا ٱلۡحُسۡنَىٰۖ وَٱللَّهُ يَشۡهَدُ إِنَّهُمۡ لَكَٰذِبُونَ ﴿١٠٧﴾

التوبه: ۱۰۷

او هغه چې جومات ئې د ضرر، کفر، د مؤمنانو ترمنځ د تفریق (وسیله) او هغه چا ته مورچل ګرځولی چې تر دې مخکې له الله او د هغه له پیغمبر سره جنګېدلی، او حتماً په تأکید سره لوړه کوي چې له ښېګڼې پرته مو د بل څه اراده نه وه کړې، او الله ګواهي ورکوي چې دوی له شکه پرته دروغجن دي.

دلته د هغو کسانو په اړه بحث شوی چې د اسلام او مسلمانانو په ضد او د دښمن په ګټه د جنګ سنګر او مورچل پرانیزي خو د جومات په څېر تر یوه غولوونکي نامه لاندې، موخه ئې دا وي چې دښمن ته ګټه ورسوي، مسلمانان متضرر کړي، د اسلام په ضد د کفر مرسته او خدمت وکړي، د مسلمانانو تر منځ تفرقه او اختلافات راولاړ کړي او د هغو خلکو لپاره پناه ځی او مورچل جوړ کړي چې له اسلام او مسلمانانو سره جنګېدلي، خو له دې ټولو سره سره به د الله په نامه لوړه کوي چې کوم بد نیت نه لري، د اسلام او مسلمانانو د ښېګڼې لپاره ئې دا کار کړی، دا په داسې حال کې چې الله تعالی ګواهي ورکوي چې دوی دروغجن دي، نه ئې نیت او اراده سمه ده او نه ئې دا کار د اسلام او مسلمانانو په ګټه.

پیغمبر علیه السلام د منافقینو د خصلتونو په اړه فرمایي:
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رسول عَنِ النَّبِيِّ قَالَ « أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقاً خَالِصاً ، وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَدَعَهَا : إِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ)) متفقٌ عَلَيْهِ

له عبدالله بن عمرو رسول روایت دئ چې رسول الله وفرمایل: څلورګوني (خصلتونه) داسي دي چې په چا کي وي بشپړ منافق دئ، او په چا کي چې له دغو څلورو یو وي په هغه کي د نفاق یو خصلت دئ، تر هغه چې پرې ئې ږدي: کله چې امین ونیولی شي خیانت کوي، کله چې خبري کوي دروغ وایي، کله چې وعده وکړي غدر کوي، او کله چې شخړه کوي سپکي سپوري وایي.

وَلَنَبۡلُوَنَّكُمۡ حَتَّىٰ نَعۡلَمَ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ مِنكُمۡ وَٱلصَّٰبِرِينَ وَنَبۡلُوَاْ أَخۡبَارَكُمۡ

۳۱- او حتماً به تاسو وآزمویو تر هغه چې ستاسو مجاهدین او صبرکوونکي معلوم کړو او ستاسو خبري وآزمویو.

~~(۳۱)- د دې مبارك آیت لاربښووني دا دي:~~

- **د آزموینو په ترڅ کي مخلص او صابر مجاهدین پېژندل کیږي، او د هر چا د ادعاګانو حقیقت جوتیږي، الله تعالی د همدې لپاره مؤمنان له ډول ډول آزموینو سره مخامخ کوي.**
- **پر پورتنیو دوو معیارونو او ملاکونو سربېره د ابتلاءاتو او کړاوونو په دوران کي د دې ډلي له مواقفو هم کولی شو دوی وپېژنو، له ستونزو، کړاوونو او موقتي ماتو سره د مؤمنانو د مخامخېدو یو حکمت همدا دئ چې په ترڅ کي ئې مخلص او صابر مجاهدین له دوه مخو، بې ثباتو او مذبذبو منافقینو تفکیك کیږي او د دوی د هغو ادعاوو څرنګوالی جوتوي چې تر کړاوونو او ابتلاءاتو وړاندي ئې کولې او ماهیت ئې ټولو ته جوتیږي.**

منافقين نه يوازي له خپلو ورځنيو عادي كړنو، ويناوو او اړيكو پېژندل كېږي بلكي د جهاد او مبارزې په ستونزمنو مراحلو كي په ډېري آسانۍ سره له هغو مخلصو افرادو تفكيك كېدى شي چي د ايمان لپاره له هر ګوابښ سره ډغري وهلى شي او هر ضرر او خطر منلى شي، په جهاد كي فعاله برخه او د اسلام لپاره د سر او مال قرباني د هر بې همته او جبون انسان كار نه دئ، يوازي د مضبوط ايمان خاوندان په دې لار تللى شي، په سختو شرائطو او خطرناكو پړاوونو كي مذبذب ايمان او كمزورى اعتقاد نشي كولى انسان وړاندي تلو ته چمتو كړي، له همدې كبله ده چي په داسي مراحلو كي مخلص او صابر مجاهدين او د قوي ايمان خاوندان له منافقينو تفكيك كېږي، قرآن په دې اړه فرمايي:

أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُواْ ٱلْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ جَٰهَدُواْ مِنكُمْ وَيَعْلَمَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٤٢﴾

آل عمران: ۱٤۲

آيا داسي مو انګېرلې چي جنت ته به له هغه د مخه داخل شئ چي لا الله نه ستاسو مجاهدين معلوم كړي او نه ئې صابران معلوم كړي؟!!

الله تعالى د امامت او قيادت جليل منصب هغه چا ته سپاري چي په آزموينو كي ئې د صبر لمن كلكه نيولې او بريالى شوى:

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُواْ ۖ وَكَانُواْ بِـَٔايَٰتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ السجده: ۲٤

او له دوى مو ځيني داسي امامان وګرځول چي زموږ د امر مطابق ئې (د خلكو) لارښوونه كوله، (دا) هغه مهال چي دوى صبر وكړ او زموږ پر آيتونو ئې باور كولو.

د بني اسرائيلو په اړه فرمايي:

وَأَوۡرَثۡنَا ٱلۡقَوۡمَ ٱلَّذِينَ كَانُواْ يُسۡتَضۡعَفُونَ مَشَٰرِقَ ٱلۡأَرۡضِ وَمَغَٰرِبَهَا ٱلَّتِي بَٰرَكۡنَا فِيهَاۖ وَتَمَّتۡ كَلِمَتُ رَبِّكَ ٱلۡحُسۡنَىٰ عَلَىٰ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ بِمَا صَبَرُواْۖ وَدَمَّرۡنَا مَا كَانَ يَصۡنَعُ فِرۡعَوۡنُ وَقَوۡمُهُۥ وَمَا كَانُواْ يَعۡرِشُونَ

الاعراف: ۱۳۷

او د هغې زمکې ختیځې او لوېدیځې برخې چې برکتونه مو په کې ایښي وو هغه قوم ته په میراث ورکړې چې په استضعاف کې ساتل کېدل او ستا د رب غوره وینا د بني اسرائیلو په اړه په دې سبب بشپړه شوه چې صبر ئې وکړ او هغه څه مو ویجاړ کړل چې فرعون او قوم ئې جوړول او لوړول.

رحمن رب د غفران او رحمت وزر پر هغه چا غوړوي چې په ابتلاءاتو کې د صبر لمن کلکه نیسي او جهاد کوي، لکه چې قرآن فرمايي:

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُواْ مِنۢ بَعۡدِ مَا فُتِنُواْ ثُمَّ جَٰهَدُواْ وَصَبَرُوٓاْ إِنَّ رَبَّكَ مِنۢ بَعۡدِهَا لَغَفُورٞ رَّحِيمٞ

النحل: ۱۱۰

بیا یقیناً چې ستا رب د هغو وګړو په اړه له شکه پرته ډېر مهربان بخښونکی دئ چې په آزمېښتونو کې له اچول کېدو وروسته ئې هجرت کړی، بیا ئې جهاد او صبر کړی.

په بل ځای کې فرمايي:

وَٱلَّذِينَ هَاجَرُواْ فِي ٱللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ مَا ظُلِمُواْ لَنُبَوِّئَنَّهُمۡ فِي ٱلدُّنۡيَا حَسَنَةٗۖ

وَلَأَجۡرُ ٱلۡأٓخِرَةِ أَكۡبَرُۚ لَوۡ كَانُواْ يَعۡلَمُونَ ﴿٤١﴾ ٱلَّذِينَ صَبَرُواْ وَعَلَىٰ رَبِّهِمۡ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾ النحل: ٤١ ـ ٤٢

او هغو چې د الله په لار کې ئې له هغه وروسته هجرت کړی چې ظلم پرې شوی، هرومرو به ئې په دنيا کې په غوره توگه ځای پر ځای کړو او د آخرت اجر خو تر ټولو ستر دئ، کاش پوهېدی. همغه چې صبر ئې وکړ او پر خپل رب توکل کوي.

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَشَآقُّواْ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ ٱلۡهُدَىٰ لَن يَضُرُّواْ ٱللَّهَ شَيۡـٔٗا وَسَيُحۡبِطُ أَعۡمَٰلَهُمۡ ﴿٣٢﴾

٣٢- يقيناً هغه چې کفر ئې وکړ او د الله له لارې ئې امتناع وکړه او له پيغمبر سره ئې مخالفت وکړ، او دا له هغه وروسته چې هدايت ورته جوت شو؛ هيڅکله به الله ته کوم ضرر ونه رسوي او حتماً به د دوی عملونه حبط او شنډ کړي.

(٣٢)- منافقين ورو ورو په خپل نفاق کې وړاندې درومي او هغه پړاو ته رسېږي چې کاملاً کافرانه کړنلاره او دريځ غوره کوي، له الله تعالی سره خپلې اړيکې شلوي، په قول او عمل کې د اسلام له دائرې وځي، انشعاب کوي او عملاً د دښمن له جبهې سره يو ځای کېږي، خو په دې کار سره يوازې خپل ځان ته صدمه رسوي، نه دې دوی دا گمان کوي او نه دې مؤمنان داسې تصور کوي چې منافقين به په خپلو منافقانه کړنو او دريځونو سره الله تعالی او د ده دين ته تاوان ورسوي، بلکې بايد په دې باور وي چې د دوی ټولې هلې ځلې او مساعي به حبط او هدر کېږي او معکوس او د دوی د زعم خلاف نتائج به د دوی مخې ته ږدي.

لکه چې قرآن فرمايي:

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ٱزْدَادُواْ كُفْرًا لَّمْ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ﴿١٣٧﴾ بَشِّرِ ٱلْمُنَٰفِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣٨﴾ النساء: ۱۳۷ ـ ۱۳۸

یقیناً هغه چې ایمان ئې راوړ، بیا کافر شول، بیا ئې ایمان راوړ، بیا ئې کفر وکړ، بیا ئې په کفر کې زیاتوالی وکړ، نو دوی ته خو نه الله بخښنه کوي او نه ئې په سمه لار هدایت کوي. منافقینو ته د دې زېرى ورکړه چې دوى ته دردونکی عذاب دئ.

همداراز فرمايي:

يَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ مَا قَالُواْ وَلَقَدْ قَالُواْ كَلِمَةَ ٱلْكُفْرِ وَكَفَرُواْ بَعْدَ إِسْلَٰمِهِمْ وَهَمُّواْ بِمَا لَمْ يَنَالُواْ ۚ وَمَا نَقَمُوٓاْ إِلَّآ أَنْ أَغْنَىٰهُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ مِن فَضْلِهِۦ ۚ فَإِن يَتُوبُواْ يَكُ خَيْرًا لَّهُمْ ۖ وَإِن يَتَوَلَّوْاْ يُعَذِّبْهُمُ ٱللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ ۚ وَمَا لَهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾ التوبه: ۷٤

د الله په نامه لوړه کوي چې ويلي ئې نه دي، حال دا چې يقيناً ئې د کفر وينا کړې، له خپلي مسلمانۍ وروسته (بېرته) کافران شوي او د هغه څه هڅه ئې کړې ده چې نه ورورسېدل، او نيوکې ئې يوازې په دې وجه وې چې الله او پيغمبر ئې دوى له خپل فضل څخه برخمن کړل، نو که ئې توبه وکړه ورته غوره ده او که ئې مخ واړاوو نو الله به ئې په دنيا او آخرت کې په دردناك عذاب سره تعذيب کړي او په زمکې کې به ئې نه کوم دوست وي او نه کوم

مرستندوى.
د دوى د مخالفت او انشقاق سزا داسي ښيي:

وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ ٱلۡهُدَىٰ وَيَتَّبِعۡ غَيۡرَ سَبِيلِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ نُوَلِّهِۦ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصۡلِهِۦ جَهَنَّمَۖ وَسَآءَتۡ مَصِيرًا ﴿١١٥﴾

النساء: ۱۱۵

او څوك چي له پيغمبر سره له هغه وروسته مخالفت وكړي چي سمه لار ورته څرګنده شوې او له مؤمنانو پرته د بلي لاري متابعت وكړي، همغه لوري ته به ئې مخه كړو چي ده ورته مخ اړولى او په دوزخ كي به ئې ننباسو او د ورګرځېدو څومره بد ځاى.

لكه چي د محمد د سورې په ۳۲ آيت كي منافقين د (الذين كفروا) په نامه ياد شوي په ځينو نورو آيتونو كي هم دغه نوم د دوى لپاره كارول شوى، لكه دا:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَقَالُواْ لِإِخۡوَٰنِهِمۡ إِذَا ضَرَبُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ أَوۡ كَانُواْ غُزًّى لَّوۡ كَانُواْ عِندَنَا مَا مَاتُواْ وَمَا قُتِلُواْ لِيَجۡعَلَ ٱللَّهُ ذَٰلِكَ حَسۡرَةً فِي قُلُوبِهِمۡۗ وَٱللَّهُ يُحۡيِۦ وَيُمِيتُۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾

آل عمران: ۱۵۶

اې مؤمنانو! د هغو په څېر مه كېږئ چي كافران شول او د خپلو ورونو په اړه ئې چي په سفر تللي وو او يا ئې غزا كوله (او هلته يا مړه يا وژل شوي وو) وويل: كه زموږ په خوا كي وى، نه به مړه شوي وو او نه به وژل شوي وو!! تر څو الله دا خبره د دوى په زړونو كي د حسرت باعث وګرځوي، حال دا چي د ژوند، مرګ پرېكړه الله كوي او الله د هغه څه ښه ليدونكى دئ چي

تاسو ئې کوئ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَلَا تُبۡطِلُوٓاْ أَعۡمَٰلَكُمۡ

۳۳- اې هغو چې ايمان ئې راوړی! د الله اطاعت وکړئ او د پيغمبر اطاعت وکړئ او خپل عملونه مه باطلوئ.

(۳۳)- د دې مبارك آيت لارښووني دا دي:

• دا مبارك آيت مؤمنانو ته لارښوونه کوي چې د الله تعالی او د هغه د پيغمبر اطاعت وکړي.

• د الله تعالی د اوامرو عدم اطاعت او د ده د رسول د لارښوونو عدم متابعت سره انسان د نفاق په گنده ډنډ کي پرېوځي او هڅې ئې حبط کيږي.

• د دې آيت معنی دا ده چې کوم عمل د الله او د هغه د پيغمبر د اطاعت له مخي نه وي، هغه عمل د الله په وړاندي باطل دئ، هر څه چې کوې بايد په دې اساس او له دې احساس سره ئې وکړې چې په دې سره د الله او د الله د پيغمبر اطاعت کوې، يعني کوم عمل چې د الله او د پيغمبر د اطاعت په بنا نه وي هغه باطل دئ او د الله تعالی په وړاندي هيڅ ارزښت او اعتبار نه لري.

د هغه چا هڅې او کړني له ضائع کېدو او بې نتيجې پاته کېدو ژغورل کيږي چې عمل ئې د الله او د هغه د رسول د اطاعت له مخي وي، قرآن په دې اړه فرمايي:

... وَإِن تُطِيعُواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ لَا يَلِتۡكُم مِّنۡ أَعۡمَٰلِكُمۡ شَيۡـًٔاۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾

الحجرات: ۱٤

... او که د الله او د هغه د رسول اطاعت وکړئ نو ستاسو د عملونو هيڅ څه به کم نه کړي، يقيناً چې الله مهربان بخښونکی دئ.

د الله او د هغه د رسول اطاعت د بريا او فلاح ضامن ګڼي او فرمايي:

وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَخۡشَ ٱللَّهَ وَيَتَّقۡهِ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَآئِزُونَ ﴿٥٢﴾

النور: ۵۲

او چا چې د الله او د هغه د پیغمبر اطاعت وکړ او له الله وویرېدو او (د هغه) له (مخالفت) ځنې ئې ځان ساتنه وکړه، نو همدغه کسان بريالي دي.

همداراز فرمايي:

... وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾

الاحزاب: ۷۱

... او چا چې د الله او د هغه د رسول اطاعت وکړ نو يقيناً چې په ستري بريا سره بريالی شو.

قرآن د پیغمبرانو صلے دعوت په دوو مطالبو کې خلاصه کوي: (تقوی او اطاعت)، لکه چې فرمايي:

كَذَّبَتۡ قَوۡمُ نُوحٍ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذۡ قَالَ لَهُمۡ أَخُوهُمۡ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمۡ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾ وَمَآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ أَجۡرٍۖ إِنۡ أَجۡرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾

الشعراء: 106 -110

د نوح قوم پیغمبران تکذيب کړل، هغه مهال چې د دوی ورور نوح ورته وويل: آيا ځان ساتنه نه کوئ؟ زه درته امين استازی يم، نو له الله وويرېږئ او زما اطاعت وکړئ. او له تاسو هيڅ اجر نه پرې غواړم، زما اجر يوازې پر رب العالمين دئ، نو له الله وويرېږئ او زما اطاعت وکړئ.

د هود صلعم دعوت په همدغو دوو خبرو کې خلاصه کوي او فرمايي:

كَذَّبَتۡ عَادٌ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذۡ قَالَ لَهُمۡ أَخُوهُمۡ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ إِنِّي لَكُمۡ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾

الشعراء: 124- 126

عاديانو پيغمبران تکذيب کړل، هغه مهال چې د دوی ورور هود ورته وويل: آيا ځان ساتنه نه کوئ؟ زه درته امين استازی يم، نو له الله ووېرېږئ او زما اطاعت وکړئ.

هر اطاعت بايد د الله تعالی او د هغه د پيغمبر پر اطاعت مبتني وي له دې پرته اطاعت د تېروتنې او بې لارې کېدو باعث کېږي، لکه چې قرآن فرمايي:

وَإِن تُطِعۡ أَكۡثَرَ مَن فِي ٱلۡأَرۡضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۚ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنۡ هُمۡ إِلَّا يَخۡرُصُونَ ﴿١١٦﴾

الانعام: ۱۱٦

او که ته د ډېری هغو خلکو اطاعت وکړې چې په زمکې کې اوسي نو د الله له لارې به دې تېرباسي، دوی خو يوازې په گمانونو پسې روان دي او يوازې په خوشو دروغجنو خبرو کې لگيا دي.

دلته د يوې مهمې او اساسي خبرې لارښوونه شوې: په يوې جهل وهلې او شرك ځپلې ټولنې کې دا د معيار او ملاك په توگه مه نيسه چې څومره خلك د يوې خبرې ملا تړ کوي، دلته به اکثريت داسې ومومې چې متابعت ئې تا د حق له لارې منحرف کوي. د دغو خلکو ډېری داسې دي چې د علم په ځای په گمانونو پسې درومي او د بامقصده او جدي خبرو په ځای په خوشو دروغجنو خبرو کې لگيا دي، د دوی مذهب، مسلك، د ژوند طريقه، اصول او ضوابط په قياس او تخمين ولاړ دي.

دې ته مو بايد پام وي چې دغې خبرې ته عموميت ورکول او په يوې

اسلامي ټولنې ئې هم اطلاق کول صحيح نه ده، د مسلمانانو اجماع، سواد اعظم او اکثريت اعتبار لري، البته په ټولو هغو مواردو کې چې صريح نص نه وي او پرېکړه د مسلمانانو خوښې ته پرېښودل شوې وي.

په بل ځای کې فرمايي:

فَلَا تُطِعِ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾ وَدُّواْ لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ كُلَّ
حَلَّافٍ مَّهِينٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَّشَّآءِۭ بِنَمِيمٍ ﴿١١﴾ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾
عُتُلِّۭ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾ أَن كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ
ءَايَٰتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٥﴾

القلم: ١٥ ـ ٨

نو د دغو دروغجنو اطاعت مه کوه. خوښوي چې کاش ته مداهنت وکړې چې بيا دوی هم مداهنت وکړي. او اطاعت مه کړه د هر سپك قسم خور. عيب لټونکي، نمامت گر، د خير مانع، متجاوز، گنهگار، بدخوی، سربېره پر دې بدنام، د دې لپاره چې د مال او د اولاد خاوند دئ، کله چې زمونږ آيتونه پرې ولوستی شي وايي به: د مخکنيو قصې دي!!

په بل آيت کې دا لارښوونه شوې چې د چا په څنگ کې به وو او د چا له اطاعت به ډډه کوو:

وَٱصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِٱلْغَدَوٰةِ وَٱلْعَشِيِّ يُرِيدُونَ
وَجْهَهُۥ ۖ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَا تُطِعْ مَنْ
أَغْفَلْنَا قَلْبَهُۥ عَن ذِكْرِنَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ وَكَانَ أَمْرُهُۥ فُرُطًا ﴿٢٨﴾

الکهف: ٢٨

د هغو خلکو په څنګ کې صبر وکړه چې خپل رب ته سبا او ماښام دعاء کوي، په داسې حال کې چې رضاء ئې لټوي او له دوی دې ستا سترګې بل پلو وانه وړي، د دنيوي ژوند د زينتونو په لټه کې، او د هغه چا متابعت مه کوه چې د ده زړه مو له خپل ذکر غافل کړی او د خپل نفس او هوس متابعت کوي او کار ئې زياتی او افراط دئ.
همداراز فرمايي:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ ٱتَّقِ ٱللَّهَ وَلَا تُطِعِ ٱلْكَـٰفِرِينَ وَٱلْمُنَـٰفِقِينَ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١﴾

الاحزاب: ١

اې نبي! له الله وېره لره او د کافرانو او منافقينو اطاعت مه کوه، يقيناً چې الله ښه باحکمته پوه دئ.

همداراز لارښوونه کوي چې د کافرانو او منافقينو تګلارې او کړنلارې مه خپلوه او د دوی اطاعت مه کوه:

وَلَا تُطِعِ ٱلْكَـٰفِرِينَ وَٱلْمُنَـٰفِقِينَ وَدَعْ أَذَىٰهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾

الاحزاب: ٤٨

او د کافرانو او منافقينو متابعت مه کوه، ځوروني ئې له پامه وغورځوه، او پر الله توکل وکړه، او الله د وکيل په توګه کافي دئ.

پيغمبر په دې ګمارل شوی چې د کافرانو او منافقانو اطاعت به نه کوي، له کافرانو او منافقينو به ځان لرې ساتي، د هغوی تګلارې او کړنلارې به مردود شمېري، د ژوند په هيڅ برخې او هيڅ کار کې به د دوی کړنلاره نه غوره کوي، هدف ته د رسېدو لپاره به هغه لارې چارې او تدبيرونه نه غوره کوي چې کافران او منافقان ئې غوره کوي، د دوی د اذيتونو او ځورونو، تبليغاتو او غوغاوو پروا به نه کوي.

څوك چي نشي كولی په خپله د دين د اصلي مراجعو په رڼا كي د الله او د هغه د پيغمبر د اطاعت په غوښتنو او څرنګوالي پوه شي او مور پلار ئې هم داسي وي چي د ده لارښوونه نشي كولی او حتی غواړي بې لاري ئې كړي، هغه ته داسي لارښوونه كوي:

وَإِن جَٰهَدَاكَ عَلَىٰٓ أَن تُشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۖ وَصَاحِبْهُمَا فِى ٱلدُّنْيَا مَعْرُوفًا ۖ وَٱتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَىَّ ۚ ثُمَّ إِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

لقمان:۱۵

او كه دوی دواړو ستا په اړه دا هڅه كوله چي له ما سره داسي څه شريك كړې چي د هغه په اړه علم نه لرې نو اطاعت ئې مه كوه، او په دنيايي چارو كي په ښه توګه مصاحبت ورسره كوه، او د هغه چا متابعت كوه چي زما لوري ته ئې انابت كړی، بيا مو بېرته ګرځېدا زما په لوري ده نو په هغه څه به مو خبر كړم چي تاسو كول.

اسلام لكه څنګه چي د لمانځه په اړه مونږ ته لارښوونه كوي چي هره ورځ پنځه ځلي په جومات كي په يوه امام پسي اقتداء وكړو همداراز په اجتماعي او سياسي چارو كي مونږ ته لارښونه كوي چي له يوه امير او زعيم سره بيعت وكړو، مونږ ته وايي لمونځ مو له امام سره يو ځای پيل كړئ او يو ځای ئې پای ته ورسوئ، د هغه تر شا په منظمو ليكو كي ودرېږئ، له ده سره يو ځای ركوع او سجده وكړئ، د قعدې او قيام په وخت كي مه تر ده وړاندي كېږئ او مه وروسته كېږئ كه نه نو لمونځ مو فاسد كېږي.

قرآن په دې اړه فرمايي:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ وَأُو۟لِى ٱلْأَمْرِ مِنكُمْ ۖ فَإِن تَنَٰزَعْتُمْ فِى شَىْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ

وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا ﴿٥٩﴾

النساء: ٥٩

اې مؤمنانو! د الله اطاعت وکړئ او د پیغمبر او د خپلو چارواکو اطاعت وکړئ، نو که په کوم څه کې مو په خپلو کې شخړه وکړه، نو الله او پیغمبر ته ئې راجع کړئ، که پر الله او د آخرت پر ورځ ایمان لرئ، دا ډېر غوره دئ او د پایلې له پلوه ډېر ښایسته.

رسول اللهﷺ د هغه چا په اړه چې له اسلامي صف بېلېږي فرمايي:

عَنْ أَبِى ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- : « مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ شِبْرًا فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الإِسْلاَمِ مِنْ عُنُقِهِ ». سنن ابي داؤد

له ابوذر ﷺ روايت دئ چې رسول اللهﷺ وفرمايل: څوك چې د يوې لوېشتې په اندازه له جماعت لرې شو د اسلام كړی ئې له خپلې غاړې وايستله.

له دې مبارك حدیث معلومېږي چې له جماعت وتل او تفرق او انشعاب داسې دئ لکه د اسلام له حريم وتل.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « وَأَنَا آمُرُكُمْ بِخَمْسٍ اللَّهُ أَمَرَنِى بِهِنَّ بِالْجَمَاعَةِ وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَالْهِجْرَةِ وَالْجِهَادِ فِى سَبِيلِ اللَّهِ فَإِنَّهُ مَنْ خَرَجَ مِنَ الْجَمَاعَةِ قِيدَ شِبْرٍ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الإِسْلاَمِ مِنْ عُنُقِهِ إِلاَّ أَنْ يَرْجِعَ وَمَنْ دَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ فَهُوَ مِنْ جُثَاءِ جَهَنَّمَ ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِنْ صَامَ وَإِنْ صَلَّى قَالَ « وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى وَزَعَمَ أَنَّهُ مُسْلِمٌ فَادْعُوا الْمُسْلِمِينَ بِأَسْمَائِهِمْ بِمَا سَمَّاهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الْمُسْلِمِينَ الْمُؤْمِنِينَ عِبَادَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ » مسند احمد و الترمذي

رسول اللهﷺ وفرمايل: په پنځګونو مو ګمارم چې الله زه پرې ګمارلی يم: جماعت، سمع، اطاعت، هجرت، او د الله په لار کې جهاد، حقيقت دا دئ چې څوك د يوې لوېشتې په اندازه له جماعت لرې شو د اسلام كړی ئې له خپلې غاړې وايستله مګر دا چې بېرته راوګرځي، او چا چې د جاهليت د كومې بلنې بلنه وركړه هغه د دوزخ خاشاك دئ، ځينو وويل: يا رسول الله كه څه هم لمونځ ئې كړی او روژه ئې نيولې؟ وئې فرمايل: كه څه هم لمونځ ئې كړی او روژه ئې نيولې او ګمان ئې كړی چې مسلمان دئ، نو مسلمانان په

خپلو هغو نومونو ياد کړئ چي الله پرې ياد کړي: مسلمانان، مؤمنان او د الله بندګان.

همداراز فرمايي:

عَنْ مُعَاذِ بن جَبَلٍ، أن نَبيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ:"الشَّيْطَانُ ذِئْبُ الإِنْسَانِ كَذِئْبِ الْغَنَمِ، يَأْخُذُ الشَّاةَ الشَّارِدَةَ، وَالْقَاصِيَةَ، وَالنَّاحِيَةَ". المعجم الكبير للطبراني

له معاذ بن جبل ﷺ روايت دئ چي رسول اللهﷺ فرمايلي: شيطان د انسانانو لېوه دئ داسي لکه د مېږو لېوه چي ترېدلې، لرې شوې او ډډې ته شوې مېږه نيسي (خوري ئې).

همداراز فرمايي:

عن مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِﷺ قَالَ « إِنَّ الشَّيْطَانَ ذِئْبُ الإِنْسَانِ كَذِئْبِ الْغَنَمِ يَأْخُذُ الشَّاةَ الْقَاصِيَةَ وَالنَّاحِيَةَ فَإِيَّاكُمْ وَالشِّعَابَ وَعَلَيْكُمْ بِالْجَماعَةِ وَالْعَامَّةِ والْمَسْجِدِ ».

له معاذ بن جبل ﷺ روايت دئ چي رسول اللهﷺ فرمايلي: شيطان د انسانانو لېوه دئ داسي لکه د مېږو لېوه چي يوازي شوې مېږه، هغه چي د تنفر له کبله له رمې بېله شوې، له انشعاب او اختلاف ډډه وکړئ او جماعت، اکثريت او جومات سره اوسېدا پر ځان لازم کړئ.

رسول اللهﷺ مسلمانانو ته لارښوونه کوي چي که دوی دوه او درې هم وي بايد يو تن د امير په توګه وټاکي او له هغه اطاعت وکړي.

د هغه چا په اړه چي سرغړاوی کوي او بېله ډله جوړوي فرمايي:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِﷺ « مَنْ بَايَعَ إِمَاماً فَأَعْطَاهُ صَفْقَةَ يَدِهِ وَثَمَرَةَ قَلْبِهِ فَلْيُطِعْهُ مَا اسْتَطَاعَ إِنْ جاءَ آخَرُ يُنَازِعُهُ فَاضْرِبُوا عُنُقَ الآخَرِ ». مسند احمد

له عبد الله بن عمرو بن العاص روايت دئ چي رسول اللهﷺ وفرمايل: چا چي له يوه امير سره بيعت وکړ، خپل لاس ئې د هغه په لاس کي کېښود، د خپل زړه ثمره ئې ورکړه (په اخلاص سره ئې بيعت وکړ) نو په کار ده چي د خپل وس په اندازه د هغه اطاعت وکړي، بيا که بل راغی او له هغه سره ئې نزاع پيل کړه، نو د دې بل غاړه ووهئ.

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ثُمَّ مَاتُواْ وَهُمۡ كُفَّارٌ فَلَن يَغۡفِرَ ٱللَّهُ لَهُمۡ ﴿٣٤﴾

۳٤- يقيناً هغه چې كفر ئې وكړ او د الله له لارې په ډډه شول بيا په داسې حال كې مړه شول چې كافران ول؛ الله به هيڅكله دوى ته بخښنه ونه كړي.

(۳٤)- دا مبارك آيت وايي: منافق داسې ګنهكار دئ چې له الهي بخښنې او مغفرت محروم دئ. منافقين چې په لومړي سر كې د كفر او ايمان تر منځ مذبذب او مترددد ول، نتوانېدل يو لورى په پرېكنده او صادقانه توګه انتخاب كړي، وروسته ئې منافقانه مواقف غوره كړل او غوښتل ئې د دواړو لوريو امتيازات ترلاسه كړي، بيا په خپل نفاق كې دومره وړاندې ولاړل چې د اسلام له دائرې ووتل او په بشپړه توګه ئې كافرانه دريځونه او كړنلارې غوره كړې، له اسلام او مسلمانانو سره ئې عداوت او دښمنى ته ملا وتړله، په خپلو منافقانه مواقفو سره ئې هڅه وكړه د الله په لار كې خنډونه راولاړ كړي، د ژوند تر پايه هدايت نشول، له منافقتونو ئې لاس وانه خيست، او د كفر په حالت ئې سا وخته، دوى له الهي مغفرت او بخښنې محروم دي او په الهي عذاب به اخته كېږي، مؤمنان پر دې ګمارل شوي چې له داسې وګړو سره به د دوستۍ اړيكې شلوي، د دوى له درناوي به ډډه كوي، له دوى سره به ئې چلن قهرجن او پر شدت او غلظت ولاړ وي، د دوى له مړينې وروسته به هم نه د مغفرت دعاء ورته كوي او نه به زړه سوى او همدردي څرګندوي، لكه چې قرآن فرمايي:

ٱسۡتَغۡفِرۡ لَهُمۡ أَوۡ لَا تَسۡتَغۡفِرۡ لَهُمۡ إِن تَسۡتَغۡفِرۡ لَهُمۡ سَبۡعِينَ مَرَّةٗ فَلَن يَغۡفِرَ ٱللَّهُ لَهُمۡۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ كَفَرُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦۗ وَٱللَّهُ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡفَٰسِقِينَ ﴿٨٠﴾ التوبه: ۸۰

بخښنه ورته وغواړه او يا بخښنه مه ورته غواړه؛ كه اويا ځله هم بخښنه ورته

وغواړې الله به هيڅكله بخښنه ورته ونه كړي، دا د دې لپاره چې د الله او د ده د پيغمبر په اړه ئې كفر كړى او الله داسي فاسق وګړي نه هدايتوي.

دا مبارك آيت موږ ته لارښوونه كوي چې ځيني منافقين داسي هم وو چې د تقوى دعوى به ئې كوله، پيغمبر عليه السلام ته به راتلل او ويل به ئې: له موږ قصور او غلطي شوې، پرې پښېمانه يو، د جبران په لټه كي يو، بل ځل به وګورې چې داسي څه وكړو چې ستا سترګي پرې روښانه شي او موږ مخكنى ګناه پرې جبران كړو!! الله تعالى د دغې منافقي ډلي د دې ادعاء په رد كي فرمايي: اې پيغمبره! خوښه دي چې بخښنه ورته غواړې كه نه، خو پوه شه چې كه اويا ځله هم بخښنه ورته وغواړې نو الله به هيڅكله بخښنه ورته ونه كړي، دا ځكه چې دوى د الله او د ده د پيغمبر په اړه كفر كړى او دا د الله سنت دئ چې داسي فاسق وګړي نه هدايتوي.

په بل ځاى كي فرمايي:

سَوَآءٌ عَلَيۡهِمۡ أَسۡتَغۡفَرۡتَ لَهُمۡ أَمۡ لَمۡ تَسۡتَغۡفِرۡ لَهُمۡ لَن يَغۡفِرَ ٱللَّهُ لَهُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡفَٰسِقِينَ ﴿٦﴾

المنافقون: ٦

پر دوى برابره ده چې بخښنه ورته غواړې كه بخښنه نه ورته غواړې؛ الله هيڅكله دوى ته بخښنه نه كوي، يقيناً چې الله دا فاسق وګړي نه هدايتوي.

وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰٓ أَحَدٖ مِّنۡهُم مَّاتَ أَبَدٗا وَلَا تَقُمۡ عَلَىٰ قَبۡرِهِۦٓۖ إِنَّهُمۡ كَفَرُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَمَاتُواْ وَهُمۡ فَٰسِقُونَ ﴿٨٤﴾

التوبه: ٨٤

او چې ومري پر هيڅ يوه ئې (د جنازې) لمونځ مه كوه او پر قبر ئې مه ودرېږه، يقيناً چې دوى پر الله او پيغمبر ئې كفر كړى او په داسي حال كي مړه شوي چې فاسقان ول.

فَلَا تَهِنُواْ وَتَدْعُوٓاْ إِلَى ٱلسَّلْمِ وَأَنتُمُ ٱلْأَعْلَوْنَ وَٱللَّهُ مَعَكُمْ وَلَن يَتِرَكُمْ أَعْمَٰلَكُمْ ﴿٣٥﴾

٣٥- نو مه سست کیږئ، او روغې جوړې ته بلنه مه ورکوئ، په داسې حال کې چې تاسو لوړ يئ او الله له تاسو سره دئ او هيڅکله به ستاسو عملونه درته ضائع نه کړي.

٣٥- دا مبارك آيت موږ ته لارښوونه کوي چې وهن او سستي، صلحې او روغې جوړې ته د دښمن بلل، د دښمن په وړاندې د حقارت او ضعف احساس، له الهي تأييد او نصرت يأس او ناهيلي، په دې اړه ټينګ او ثابت باور نه درلودل چې د الله تعالی په لار کې هيڅ عمل او هېڅ هڅه او هاند نه ضائع کيږي، د نفاق هغه سپيړې نښې دي چې بايد په کلکه ترې ډډه وکړو.

دا آيت لاندې اساسي مطالب افاده کوي:

- د دښمن په وړاندې د ضعف او ناتوانۍ احساس مه کوئ، د دښمن په ضد د خپلې مبارزې شور او شوق له لاسه مه ورکوئ، لټي او کسالت مه کوئ.
- دښمن ته د صلحې او روغې جوړې پيغامونه مه لېږئ او تفاهم او سازش ته ئې مه رابلئ.
- تاسو لوړ ياست، لوړ تر دې چې د دښمن په وړاندې د ضعف او کمزورۍ احساس وکړئ او د سازش او روغې جوړې لاس وراوږد کړئ.
- ګمان مه کوئ چې تجريد شوي يئ او دښمن توانېدلی چې تاسو محاصره او تجريد کړي او له ولسه مو منزوي کړي، ګمان مه کوئ چې يوازې پاته شوي يئ، د يوازيتوب احساس بايد تاسو له دښمن سره جوړ جاړي ته اړ نه کړي، د زمکې او آسمانونو لوی رب له تاسو سره او ستاسو مل دئ.
- ګمان مه کوئ چې له روغې جوړې پرته به ستاسو ټولې هلې ځلې هدر شي، قربانۍ به مو ضائع شي او هغه نتائج به پرې مرتب نه شي چې الله تعالی ئې له تاسو سره وعده کړې، الله تعالی به هيڅکله ستاسو قربانۍ ضائع نه کړي او ستاسو هلې ځلې به بې نتيجې پرې نږدي.

لکه چې ګورئ په دې آيت سره مؤمنانو ته امر شوی چې دښمن ته به د

روغې جوړې او مصالحې لاس نه اوږدوئ، خو د الانفال په سورې کې ويل شوي چې که دښمن روغې جوړې ته متمايل شو تاسو هم متمايل شئ او پر الله توکل وکړئ... راشئ وګورو چې دا د صلحې په اړه بېل بېل او متفاوت احکام څنګه تلفيق کولی شو؟ او په کوم يوه به کله عمل کوو؟ کله له دښمن سره صلح کول جائز دي او کله ناجائز؟ آيا دا قضيه د نهضت مشرانو ته پرېښودل شوې چې مصلحت ته په پام سره مناسب تصميم ونيسي؟ آيا دا سمه ده چې ووايو: د دې آيتونو په حکم سره مسلمانان له دې منع شوي چې دښمن ته د روغې جوړې پيغامونه ولېږي، خو که د صلحې پيغام د دښمن له لوري وي او تفاهم او جوړ جاړي ته تيارى وښيي بيا نو مسلمانان کولی شي مثبت ځواب ورکړي؟ ښايي ځينو ته دا استدلال معقول وبرېښي او د آيت له ظاهر سره ئې سم وګڼي!! خو دا انتباه په څو دليله سمه نه ده:

۱- د دې استدلال له مخې چې د صلحې وړانديز د دښمن له لوري وي نو مسلمانان کولی شي روغه جوړه وکړي، پرته له دې چې وګوري د دښمن وړانديز د ضعف له دريځه دئ که د قوت او برلاسي له دريځه او پرته له دې چې وګوري مسلمانان د قوت په دريځ کې دي که د ضعف او کمزورۍ په دريځ کې!! که دا استدلال سم او د منلو وړ وى نو پيغمبر عليه السلام به حتماً په مکي دور کې د دښمن د صلحې وړانديزونو ته مثبت ځواب ويلی وو!! حال دا چې د مکي دور په ديارلسو کلونو کې او د مدينې په شپږو کلونو کې د حديبيې تر صلحې پورې ئې نه له دښمن سره روغه جوړه وکړه، نه ئې انعطاف او نرمي وښوده او نه خبرو آترو ته کښېناست، په داسې حال کې چې د قريشو سردارانو تل د هغې غوښتنه کوله او ډول ډول وړانديزونه ئې لرل. قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کې دې حقيقت ته اشاره کوي.

۲- که له دښمن سره د روغې جوړې مربوط آيتونو د نزول ترتيب ته لږ ځير شو وبه ګورو چې د مقاطعې، عدم انعطاف، له مداهنت ډډه کول او روغې جوړې ته د نه رابللو آيتونه په هغې مرحلې کې نازل شوي چې د مکې ديارلس او د مدينې شپږ لومړني کلونه احتوى کوي. همغه مرحله چې دښمن د برلاسي احساس کاوو او نهضت ئې ضعيف او کمزورى ګڼلو. خو کله چې نهضت له تدافعي حالته ووت، د دښمن ټول بريدونه ئې په شا وتمبول او په ټولو نښتو کې ئې خپله وړتيا او قوت اثبات کړ، اوس د دښمن په پرتله د

برلاسی او قوت احساس کوي ، دغه وخت دئ چي له دښمن سره د تفاهم او روغي جوړي اجازه ورکول کېږي. د قرآن په آيتونو کي د غور په نتيجه کي به دا وګورئ چي د (وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا) آيت د بدر په جګړي کي له بريا وروسته نازل شوی، حال دا چي له تفاهم او روغي جوړي د اجتناب آيتونه ټول تر دې د مخه نازل شوي، د حديبيې صلح هغه وخت وشوه چي د دښمن وروستی لوی بريد د خندق په جګړي کي له ماتي سره مخامخ شو او له ماتي وروسته پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل: له دې وروسته به قريش د حملې توان ترلاسه نه کړي. ګورئ چي د حديبيې صلح د نهضت د قوت او برلاسي او د دښمن له مسلسل ماتو ووسته د حرم خوا کي د دښمن تر سلطې لاندي سيمي کي امضاء شوې.

د دې آيتونو په رڼا کي او د هر يوه د نزول د زمانې شرائطو ته په پام سره په وضاحت او آسانی سره دا حقيقت درك کولی شو چي صلح د نهضت د قوت او ځواکمنی د وخت کار دئ، د هغه وخت کار چي دښمن د عجز او ضعف احساس وکړي او نهضت عملاً خپله برلاسي او ځواکمني ثابته کړي، هغه وخت چي دښمن صلحي ته اړ شوی وي او له دې پرته بله چاره نه ګوري چي د مسلمانانو شرائطو ته تسليم شي. عجيبه ده چي څوك دا ټول حقائق له پامه غورځوي او صلح د ضعف او ناتوانی د مرحلې کار ګڼي او ادعاء کوي چي نهضت کولی شي د ضعف په وخت کي له دښمن سره روغه جوړه وکړي!!!

څوك په دې حقيقت نه پوهېږي چي د دوو ښکېلو خواوو ترمنځ روغه جوړه تل د برلاسي او غالب لوري د شرائطو په اساس رامنځته کېږي، د غالب لوري شرائط منل کېږي او مغلوب لوری د ده د شرائطو منلو ته غاړه ږدي، يوازي په دې صورت کي ده چي د صلحي معاهده د دوو خواوو تر منځ امضاء کېږي، اسلام هيڅکله مسلمان ته د دې اجازه نه ورکوي چي ذلت ته سر ټيټ کړي، د دښمن شرائطو ته تسليم شي، د همدې لپاره د ضعف او ناتوانی په وخت کي عدم مداهنت او صلحي ته په عدم دعوت تأکيد کوي، خو د برلاسی په وخت کي اجازه ورکوي چي تفاهم وکړي او د صلحي بلنی ته مثبت ځواب ووايي. کوم کسان چي د قرآنکريم په تفسير کي د آيتونو شأن نزول او د هر آيت د نزول شرائطو ته پام نه کوي او هر آيت بېل بېل او له

نورو سره ئې تړاو ته له پام پرته تر بحث لاندي نيسي، کله چي د يوې قضيې په اړه دوه متباين احکام ګوري او په توجيه کي ئې له ستونزي سره مخامخ کېږي او له تلفيق ئې عاجز کېږي نو د دې پر ځای چي ووايي: د يوه حکم په يوې مرحلې پوري او بل ئې په بلي پوري مربوط دئ، برعکس د دغو پورتنيو آيتونو په څېر ئې تعبيروي! يا ئې يو ناسخ او بل منسوخ ګڼي!!

د دوی د تعبير له مخي مسلمانان مکلف دي چي د دښمن له لوري د صلحي وړانديز ته له ځنډه پرته مثبت ځواب ووايي، ګواکي مسلمانان له دښمن سره له روغي جوړي نه بلکي يوازي له دې منع شوي چي دښمن ته په خپله د روغي جوړي وړانديز وکړي، خو که دا ابتکار د دښمن له لوري وو او د روغي جوړي پيغام هغه ورولېږو نو بيا کولی شي له ځنډه پرته روغه جوړه وکړي!! په داسي حال کي چي مسئله کاملاً د دې عکس ده، د قرآن آيتونه او عملي مصاديق ئې د پيغمبر عليه السلام په ژوند او له دښمن سره ئې په معامله کي په ډېر وضاحت سره ښيي چي صلح ځان ته خاص وخت او شرائط لري، له دښمن سره صلح او تفاهم د قوت او ځواکمنی د مرحلې کار دئ نه د ضعف د مرحلې، د مدني مرحلې کار دئ نه د مکي مرحلې.

لکه چي ګورئ د دې سورې په پيل کي هغه بهرنی دښمن معرفي شو چي د نهضت په وړاندي ودرېږي، په لاري کي خنډونه راولاړوي، او د نښتي شرائط برابروي، هغه دښمن چي پېژندا ئې آسانه ده، د دې بحث په ضمن کي د مؤمنانو داسي يادونه کېږي چي له دې دښمن سره په نښتي کي ښکېل دي، د دواړو ترمنځ نښته او د دې نښتي پايلي وڅېړل شوې، مؤمنانو ته اطمئنان ورکړی شو چي د دې نښتو پايله به د دوی بريا او برلاسي او د خدای پالو برې وي، بيا د څېړني مخ د کورني دښمن لوري ته واوښت، بحث له ضعيف الايمان وګړو پيل او ورو ورو هغه ځای ته ورسېدو چي منافقين او د دوی کړني وڅېړل شي، په پای کي ئې دا ډله د (الذين كفروا و صدوا عن سبيل الله) په نامه ياده کړه، او مسلمانانو ته لارښوونه وشوه چي دوی د خپل صف غړي ونه ګڼي، ارزښت ورنه کړي، پروا ئې ونه لري او حتی له مړيني وروسته ئې مغفرت ورته ونه غواړي. دا دئ د همدې بحث په دوام کي مؤمنانو ته ويل شوي: که له يوې خوا د بهرني دښمن له ګواښونو سره مخامخ يئ او له بل لوري کورنی دښمن کړاوونه او ستونزي راولاړوي، د دښمن په ګټه ستاسو د

تضعيف هڅه کوي، له دې ټولو ګواښونو او ستونزو سره سره په ډاډه زړه او ښې کيڼ لوري ته له انحراف او انعطاف پرته وړاندې ولاړ شئ، او مطمئن اوسئ چې وروستۍ بريا ستاسو ده.

دا مطالب په بېلو بېلو الفاظو د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کې راغلي، لکه چې فرمايي:

وَلَا تَهِنُوا۟ وَلَا تَحْزَنُوا۟ وَأَنتُمُ ٱلْأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾

آل عمران: ۱۳۹

نو مه سست کېږئ او مه غمجن کېږئ او همدا تاسو لوړ يئ که مؤمن وئ.

همداراز فرمايي:

وَكَأَيِّن مِّن نَّبِىٍّ قَـٰتَلَ مَعَهُۥ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا۟ لِمَآ أَصَابَهُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا۟ وَمَا ٱسْتَكَانُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلصَّـٰبِرِينَ ﴿١٤٦﴾

آل عمران: ۱٤٦

او ډېر پيغمبران داسي وو چې ډېر خدای پالونکي ئې په څنګ کې جنګېدلي، خو د الله په لار کې د وررسېدلو مصيبتونو له امله نه سست شول، نه ئې د ضعف احساس وکړ او نه ئې"د دښمن په وړاندې" ذلت ومنلو او داسي صبر کوونکي په الله ګران وي.

په دغه مبارك آيت کې څو اساسي لارښووني ګورو:

- **تر محمد عليه السلام مخکې ډېر پيغمبران راغلي او تللي، د هر يوه په څنګ کې ډېر خدای پالونکي راغونډ شوي او د الله په لار کې جنګېدلي.**
- **د دغو پيغمبرانو خدای منونکي ملګري داسي وو چې د الله په لار کې له مصيبتونو سره د مخامخېدو په وجه نه سست شوي، نه ئې د ضعف او ناتوانۍ احساس کړی او نه د دښمن په وړاندې ذلت او سپکاوي ته تسليم شوي. مبادا تاسو د الله په لار کې له مصيبتونو سره د مخامخېدو له امله سست شئ، شور شوق او جذبه مو له لاسه ورکړئ، د دښمن قوت تاسو ووېروي او د هغه په وړاندې د ضعف او ناتوانۍ احساس وکړئ، د دښمن**

شرائطو ته تسلیم شئ او د هغه لویي ومنئ.

په بل ځای کې فرمايي:

وَلَا تَهِنُوا۟ فِى ٱبْتِغَآءِ ٱلْقَوْمِ ۖ إِن تَكُونُوا۟ تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ ۖ وَتَرْجُونَ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾ النساء: ١٠٤

او د دې قوم په لټه کې لټي او سستي مه کوئ، که تاسو دردمن کیږئ نو دوی هم ستاسو په څېر دردمن کیږي، په داسې حال کې چې تاسو له الله هغه هیلې لرئ چې دوی ئې نلري او الله باحکمته پوه دئ.

یعني د دښمن په تعقیب کې کسالت او لټي مه کوئ، ماتې، تلفات او زخمونه باید تاسو سست نه کړي او د دښمن له مسلسل او ستړیا نه منونکي تعقیب مو وانهړوي، که تاسو ته درد او زخم دررسي، دوی هم تلفات ګوري، مړي او زخمیان لري، تاسو له خپلو قربانیو دا طمع لرئ چې الله تعالی به ئې په خپل دربار کې قبولې کړي او تاسو ته به ئې عوض او بدله درکړي، خو هغوی دا هیله هم نلري، دا به ډېره عجیبه وي چې تاسو تر دوی د مخه ستړي او ستومانه شئ!! دا د دښمن د مسلسل تعقیب لارښوونه د هغه ذات لخوا ده چې په هر څه ښه پوه دئ او په هري پرېکړي او حکم کې ئې حکمتونه او مصالح مضمر دي.

کوم مطلب چې د محمد د سورې د (۳۵) آیت په پای کې راغلی او په ترڅ کې ئې مجاهدینو ته اطمئنان ورکړی شوی چې د مقاومت پر دوام ټینګار او له روغې جوړې د ډډې کولو په صورت کې نه ستاسو بریا ځنډیږي او نه مو مخکني فعالیتونه او جهادونه ضائع کیږي، دا مطلب د قرآن په ګڼ شمېر آیتونو کې راغلی، لکه دا:

وَٱلَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِٱلْكِتَـٰبِ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ

ٱلْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾ الاعراف: ١٧٠

او هغه چې په كتاب تمسك كوي او لمونځ اقامه كوي، يقيناً چې د دغو مصلحينو اجر نه ضائع كوو.

په دې مبارك آيت كې د هغې ډلې يادونه شوې چې قرآن ئې د مصلحينو په نامه يادوي او دا ئې ځانگړتياوې گڼي:

- دوی په الهي كتاب تمسك كوي، په هر څه كې د دوی مستمسك د الله تعالى كتاب وي، په وينا، قضاوت او عمل كې، دا كتاب ئې هم خپل لارښود وي او هم نورو ته په همدې كتاب لارښوونه كوي.
- لمونځ اقامه كوي، هم خپلې اړيكې له الله تعالى سره ټينگوي او هم نور دې ته رابلي چې په لمانځه سره خپلې اړيكې له الله تعالى سره ټينگې كړي.

يا دا:

... إِنَّهُۥ مَن يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾

يوسف: ٩٠

... څوك چې تقوی غوره كړي او (د مصائبو په وړاندې) صبر وكړي، نو خدای هيڅكله د دغو نېكانو اجر نه ضائع كوي.

په بل ځای كې په عامه صيغه فرمايي:

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ

عَمَلًا ﴿٣٠﴾ الكهف: ٣٠

او بې شكه هغو چې ايمان ئې راوړی او صالح عملونه ئې كړي، مونږ د هغه چا اجر نه ضائع كوو چې د عمل له مخې ښه وي.

همداراز فرمايي:

فَٱسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّى لَآ أُضِيعُ عَمَلَ عَٰمِلٍ مِّنكُم مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ ۖ

بَعۡضُكُم مِّنۢ بَعۡضٖۖ فَٱلَّذِينَ هَاجَرُواْ وَأُخۡرِجُواْ مِن دِيَٰرِهِمۡ وَأُوذُواْ فِي سَبِيلِي وَقَٰتَلُواْ وَقُتِلُواْ لَأُكَفِّرَنَّ عَنۡهُمۡ سَيِّـَٔاتِهِمۡ وَلَأُدۡخِلَنَّهُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ ثَوَابٗا مِّنۡ عِندِ ٱللَّهِۚ وَٱللَّهُ عِندَهُۥ حُسۡنُ ٱلثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾

آل عمران: ۱۹۵

نو الله په ځواب کي ورته وفرمایل چي زه د هیڅ عمل کوونکي عمل نه ضائع کوم، که نارینه وي او که ښځینه، تاسو ټول یو له بل څخه یئ، نو هغه چي هجرت ئې وکړ، له خپل کور کلي وایستل شول، زما په لار کي وځورول شول، وجنګېدل او ووژل شول، نو هرو مرو به ئې سیئات محو کړم او حتماً به ئې په هغو جنتونو کي داخل کړم چي ویالې ترې لاندي بهېږي، د الله له لوري یوه بدله او له الله سره خو ښایسته بدله شته.

إِنَّمَا ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَا لَعِبٞ وَلَهۡوٞۚ وَإِن تُؤۡمِنُواْ وَتَتَّقُواْ يُؤۡتِكُمۡ أُجُورَكُمۡ وَلَا يَسۡـَٔلۡكُمۡ أَمۡوَٰلَكُمۡ ﴿٣٦﴾

۳٦- یقیناً چي د دنیا ژوند خو یوازي لوبه او بېهوده مشغولتیا ده، او که ایمان راوړئ او تقوی ولرئ نو ستاسو اجرونه به درکړي او مالونه به مو نه درنه غواړي.

۳٦- داسي نه چي د دنیا په مال او متاع پوري داسي ونښلئ چي ایمان مو زیانمن شي، داسي نه چي پرېوتي دنیایي اهداف مو په خپلو منګولو کي داسي ونیسي چي لوړو او سپېڅلو معنوي اهدافو ته د اعتناء او التفات فرصت درنه سلب کړي، که خدای مه کړه داسي وشول نو ستاسو ژوند او ستاسو هڅي به د ماشومانو بې محتوی لوبو ته ورته شي، داسي مه انګیرئ چي د الهي لارښوونو په اړه التزام او د ایمان په رڼا کي ژوند به تاسو د ژوند له نعمتونو محروم او د ژوند مجال به درته تنګ کړي او هر څه به له

لاسه ورکړئ، نه؛ بلکي د ايمان په نتيجه کي به هم په دنيا کي او هم په آخرت کي د الله تعالى پېرزويني، پراخ نعمتونه، ستر الهي اجر، غوره او په زړه پوري نتائج ترلاسه کړئ، په حقيقت کي ايمان ستاسو ژوند ته ارزښت ورکوي او اهميت ئې لوړوي.

د دې مبارک آيت لارښووني دا دي:

- **که د ايمان په لار کي له ګواښونو سره مخامخ شوئ، په مرګ تهديد شوئ، ژوند مو له خطرونو سره مخامخ شو نو صبر وکړئ، داسي نه چي له ګواښونو او خطرونو د ځان ژغورني په موخه له لاري کاږه شئ، دښمن ته تسليم شئ او په وړاندي ئې سر ټيټ کړئ، او د خپلي دنيا لپاره هغه څه وکړئ چي آخرت مو تباه کړي او له جنت محروم شئ، دنيوي ژوند د آخرت په پرتله داسي دئ لکه د ماشومانو لوبي او مشغولتياوي. خو که له دغو ګواښونو سره سره د ايمان په خط صابر او صامد پاته شوئ، له انحراف او کږېدو مو ډډه وکړه او د تقوى او صبر لمن مو کلکه ونيوله، نو د خپلو هڅو او عملونو بدله به هرو مرو ترلاسه کړئ، ستاسو د قربانيو نتائج په خپله تاسو ته درګرځي، الله تعالى ستاسو قربانيو ته اړ نه دئ، هغه له هر څه مستغني دئ، که تاسو ته د جهاد او قربانۍ سپارښتنه کوي نو هغه ستاسو په ګټه دئ.**
- **که د مرګ له وېري د ايمان له مسير منحرف شوئ او له دښمن سره مو د مصالحې داسي لار غوره کړه چي د هغه شرائطو ته تسليم شئ نو پوه شئ چي په دې صورت کي ستاسو دا ژوند د ماشومانو تر لوبي او بېهوده مشغولتيا زيات ارزښت نه لري. بې ايماني او بې هدفي د ژوند ارزښت له منځه وړي، هغه چي لري ليد ئې د زمکي محدوده او څو ورځنی ژوند دئ، سپېڅلي اهداف نه لري، د ژوند پرېوتي طموحات او منحط مادي اهداف ئې د ژوند غايه وي هغو ماشومانو ته ورته دي چي لري ليد ئې له څو ګامونو آخوا نه اوړي، او حاصل ئې له هر مصروفيت او لوبي يوازي ستړيا او ستوماني وي.**

خو هغه چي د ايمان او هدفمنۍ له زاويې دنيا ته ګوري، هڅې ئې د سپېڅلو اهدافو په خدمت کي وي، ليد واټن ئې د منحطو مادي طموحاتو له افق لوړ وي، د دنيا زرق و برق د هغه معنوي عطش نشي راکمولی، له مسلسلو

هڅو او تحرك ئې نشي متوقف كولی، لوړو او سپېڅلو اهدافو ته د رسېدو لپاره د هر څه قرباني كولو ته چمتو وي، هغه چا ته د ماشومانو په سترگه گوري چي په زمكي پوري داسي نښتي چي د مادي ټيټو اغراضو لپاره هر ذلت او دنائت مني.

ايمان انسان له بې هدفي او ټيټ هدفي ژغوري، د هغه هڅو ته هدف ټاكي او جهت وركوي، الله تعالى د هغه پر هڅو پراخ نتائج مرتب كوي، د ايمان دا غوښتني د ده تر توان او استعداد نه لوړي دي او نه درنې، پر داسي كار ئې نه گماري چي له وسه ئې پورته وي، دا مطالبه نه ترې كوي چي له هر څه لاس واخلي، ايماني مكلفيتونه ئې د وس او توان په اندازه دي، دا مطالب د قرآن په گڼ شمېر آيتونو كي بيان شوي، لكه چي وايي:

وَمَا هَٰذِهِ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ ۚ وَإِنَّ ٱلدَّارَ ٱلْـَٔاخِرَةَ لَهِىَ ٱلْحَيَوَانُ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾

العنكبوت: ٦٤

او د دې دنيا دا ژوند له لهو (خوشې مشغولتيا) او لعب (لوبي) پرته بل څه نه دئ، او يقيناً چي د آخرت كور داسي دئ چي همدا (واقعي) ژوندون دئ، كاش پوهېدی!!

همداراز فرمايي:

وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ۖ وَلَلدَّارُ ٱلْـَٔاخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾

الانعام:۳۲

او دنيوي ژوند خو (د آخرت په پرتله) له لوبو او ساعت تېرۍ پرته بل څه نه دئ، او د آخرت كور هغو ته ډېر غوره دئ چي تقوی كوي، نو آيا تعقل نه كوئ؟

دا آيت ښيي چي د عقل خاوندان په دې حقيقت پوهېدی شي چي (تقوی)

ژوند ته ارزښت ورکوي، د تقوی خاوندان به د آخرت هغه لوړ ژوند ترلاسه کوي چې د دنیا ژوند د هغه په پرتله داسې دئ لکه د ماشومانو بې مقصده او بېهوده لوبې. په دې کې هیڅ شك نشته چې د ژوند ارزښت په هغو کارونو پورې تړلی دئ چې انسان ئې په خپل ژوند کې کوي، که نه نو هسې ژوند خو یوه سپړه او مچ هم لري، که داسې نه وی نو د جاني ژوند به مضر نه ګڼل کېدو او د لېوني ژوند بې ارزښته.

دې ته مو باید پام وي چې د اسلام له نظره د دنیا ژوند د آخرت د ژوند مقدمه ده، ښه ژوند د ښه آخرت او بد ژوند د بد آخرت پیلامه ده، د چا چې دنیا خرابه وه آخرت به ئې خراب وي او د چا چې دنیا ښه وه آخرت به ئې ښه وي، خو اسلام د ښه او بد لپاره ځانګړي معیارونه لري، دا معیارونه د هغو خلکو له معیارونو سره ژور توپیرونه لري چې ښه او بد ته د ایمان له زاویې نه ګوري، د اسلام له نظره ښه ژوند هغه دئ چې له سپېڅلو افکارو او عقائدو او لوړو موخو او اهدافو سره توأم وي، په فساد، ظلم، د بل په حق تېري او ګناه نه وي لړل شوی، داسې ژوند د جنت مقدمه ګڼي او هغه ژوند ته د دوزخ د پیلامې او مقدمې په سترګه ګوري چې د ځناورو د ژوند په څېر وي، بې مقصده، له غلطو افکارو او عزائمو سره، په ګناه، ظلم او فساد لړلی، د انسان موخې او اهداف د ده د ژوند ارزښت ټاکي، د انسان عقائد او عزائم د ده ژوند ته ارزښت ورکوي، د چا چې اهداف ټیټ او پرېوتي وي ژوند ئې د ماشومانو په څېر لهو و لعب دئ، د پرېوتو اهدافو خاوند که د ستر هېواد پاچا وي، واکمني ئې داسې ده لکه د ماشومانو په لوبو کې چې یو ئې د څو شېبو لپاره پاچا وي، پر سر ئې کاغذي تاج ورکېږدي، د تخت پر سر ئې کښېنوي، امرونه صادروي، د یوه د نیولو، د بل د وهلو او د بل د بخښلو پرېکړې کوي، خو څو شېبې وروسته دا لوبه پای ته ورسېږي، په بلې کې مخکنی غل د پاچایي پر تخت ناست وي، مخکنی پاچا د غلا په تور نیول شوي وي، د پاچا په وړاندې ئې لاس تړلی ودروي او خپلې سزا ته انتظار کوي**!!**

قرآن په دې اړه فرمایي:

ٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّمَا ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَا لَعِبٞ وَلَهۡوٞ وَزِينَةٞ وَتَفَاخُرُۢ بَيۡنَكُمۡ وَتَكَاثُرٞ فِي

ٱلْأَمْوَٰلِ وَٱلْأَوْلَـٰدِ ۖ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ ٱلْكُفَّارَ نَبَاتُهُۥ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَىٰهُ
مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَـٰمًا ۖ وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ
وَرِضْوَٰنٌ ۚ وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا مَتَـٰعُ ٱلْغُرُورِ ﴿٢٠﴾

الحديد: ۲۰

په دې پوه شئ چې د دنيا ژوند يوازې لوبه، بېهوده مشغولتيا، سينګار، ستاسو تر منځ يو پر بل فخر كول، د مال او اولاد په اړه يو تر بل زيات درلودل دي، لكه هغه باران چې بوټي ئې كرونكي حيران كړي، بيا وچ شي چې ته ئې زېړ شوى ګورې، بيا مات مات شي، او په آخرت كي هم شديد عذاب دئ او هم د الله مغفرت او رضاء، او د دنيا ژوند له غولوونكې متاع پرته بل څه نه دئ.

پر دنيايي مطامحو اكتفاء او په همدې مستوى كي توقف د دې باعث كېږي چي انسان د دنيا ژوند خپل وروستى معراج وګڼي، نه يوازې له وړاندې او لوړ تللو ډډه كوي بلكي له هر هغه څه متنفر او منـزجر وي چي د ده ژوند ګوابني، لكه چي قرآن د الله په لار كي له جهاد د اجتناب باعث همدا له ژوند سره افراطي علاقه ګڼي او فرمايي:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ ٱنفِرُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ
ٱثَّاقَلْتُمْ إِلَى ٱلْأَرْضِ ۚ أَرَضِيتُم بِٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا مِنَ ٱلْـَٔاخِرَةِ ۚ فَمَا
مَتَـٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ التوبه: ۳۸

اې مؤمنانو! څه درباندې شوي چي كله درته وويل شي: د الله په لار كي ووځئ! نو د زمكي په لور درنېږئ؟!! آيا تر آخرته د دنيا پر ژوند راضي شوي يئ؟! د دنيايي ژوند مال متاع خو د آخرت په پرتله له ناڅيزه شي پرته بل څه نه دي.

که څه هم ديني مسئوليتونه او مکلفيتونه د انسان د وس او توان په اندازه دي او الله تعالى هيڅوك تر خپل وس او توان په زيات شي نه گماري او ورته وايي:

وَلَا تَجۡعَلۡ يَدَكَ مَغۡلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبۡسُطۡهَا كُلَّ ٱلۡبَسۡطِ فَتَقۡعُدَ مَلُومًا مَّحۡسُورًا ﴿٢٩﴾

الاسراء: ۲۹

مه دي لاسونه تر خپلي غاړي تړلي ساته (له ورکړي لاس مه راتموه) او مه ئې په بشپړ پرانيستو سره پرانيزه، داسي چي (سبا ته) ملامت وگڼل شې او حسرت درباندي وشي.

د ورکړي او له بل سره د مرستو په دوران کي اعتدال مراعات کړه، مه بخل کوه دومره چي له مستحقينو سره له لازمي او ضروري مرستو هم لاس راتم کړې او مه اسراف کوه، داسي چي له مستحق او غير مستحق سره په خلاص لاس دومره مرستي وکړې چي سبا په خپله د بل مرستي ته اړ شې او هر څوك دي ملامتوي او ستا په حال تأسف کوي.

خو د دې حکم او د استثنائي حالت د هغو احکامو په اړه بايد له مغالطې ځان وساتو چي د زياتي قربانۍ غوښتنه کوي، کله چي دښمن تيرى کوي، مسلمانان د جنگ له حالت سره مخامخ کيږي، که داسي شرائط رامنځته شي چي له اسلام دفاع د مال او ځان د قربانۍ مطالبه وکړي بايد داسي قربانۍ ته چمتو وو، قرآن عظيم الشأن په داسي شرائطو کي د مؤمنو مجاهدينو مسئوليت په دې توگه انځوروي:

فَلۡيُقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يَشۡرُونَ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا بِٱلۡأٓخِرَةِۚ وَمَن يُقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيُقۡتَلۡ أَوۡ يَغۡلِبۡ فَسَوۡفَ نُؤۡتِيهِ أَجۡرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾

النساء: ۷٤

نو د الله په لار کي دي هغه کسان وجنگيږي چي د دنيا ژوند پر آخرت پلوري

او څوك چې د الله په لار كې وجنګېږي، ووژل شي، يا بريالى شي، نو ژر به ستر اجر ورکړو.

د الله په لار كې هر څوك د جنګېدو وړتيا نلري، الله تعالى هرڅوك د دې لپاره اهل نه ګڼي، يوازې هغه څوك د دې وړ دئ چې هدف ئې د الله رضاء ترلاسه كول وي، خپل ژوند د الله په لار كې قرباني كوي او دې ته تيار وي چې له خپلو ټولو دنيوي ګټو د اخروي فلاح او سعادت لپاره تېر شي. داسې مجاهد ته به شكور خداى ستر اجر وركوي، كه شهيد شي هم او كه غازي او غالب شي هم.

إِن يَسْـَٔلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا۟ وَيُخْرِجْ أَضْغَٰنَكُمْ ﴿٣٧﴾

۳۷- كه د هغې غوښتنه درنه وكړي بيا ټينګار درباندې وكړي بخل به وكړئ او ستاسو كينې به رابهر كړي.

~~(۳۷)- دا مبارك آيت وايي: الله تعالى تاسو په دې نه يئ ګمارلي چې ټول~~ مالونه مو په بشپړه توګه د الله په لار كې وقف كړئ، د ايمان په دائره كې ستاسو وجائب او مسئوليتونه ستاسو له توانمنيو او استعدادونو سره متناسب دي، ايمان مو هيڅكله داسې مطالبه نه درنه كوي چې ستاسو له توان او ظرفيت لوړ وي او ترسره كول ئې ګران؛ كه نه نو بخل به مو كړى وو او ستاسو د زړونو هغه كركه به ئې رابرسېره كړي وه چې د داسې مطالبې په اړه ئې لرئ.

قرآن په دې اړه فرمايي:

وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَآ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٤٢﴾

الاعراف: ٤٢

او هغه چې ايمان ئې راوړى او نېك عملونه ئې كړي، (په داسې حال كې چې) موږ هيڅوك تر خپل وس په زيات څه نه مكلف كوو، دوى جنتيان دي، په هغه كې تلپاتي.

همداراز فرمايي:

لِيُنفِقۡ ذُو سَعَةٖ مِّن سَعَتِهِۦۖ وَمَن قُدِرَ عَلَيۡهِ رِزۡقُهُۥ فَلۡيُنفِقۡ مِمَّآ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُۚ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِلَّا مَآ ءَاتَىٰهَاۚ سَيَجۡعَلُ ٱللَّهُ بَعۡدَ عُسۡرٖ يُسۡرٗا ﴿٧﴾

الطلاق: ٧

توانمن دي د خپلي توانمنۍ مطابق لګښت وکړي، او هغه چي رزق ئې پرې محدود کړی شوی بايد د هغه څه مطابق انفاق کړي چي الله ورپه برخه کړي، الله هيڅوك تر هغه په زيات څه نه ګماري چي ورکړي ئې دي، الله به حتماً له کړاو وروسته آساني رامنځته کړي.

هَٰٓأَنتُمۡ هَٰٓؤُلَآءِ تُدۡعَوۡنَ لِتُنفِقُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَمِنكُم مَّن يَبۡخَلُۖ وَمَن يَبۡخَلۡ فَإِنَّمَا يَبۡخَلُ عَن نَّفۡسِهِۦۚ وَٱللَّهُ ٱلۡغَنِيُّ وَأَنتُمُ ٱلۡفُقَرَآءُۚ وَإِن تَتَوَلَّوۡاْ يَسۡتَبۡدِلۡ قَوۡمًا غَيۡرَكُمۡ ثُمَّ لَا يَكُونُوٓاْ أَمۡثَٰلَكُم ﴿٣٨﴾

٣٨- اې تاسو دغو وګړو! بلل کيږئ چي د الله په لار کي انفاق وکړئ نو ستاسو ځيني بخل کوي، او څوك چي بخل وکړي له خپل ځان ئې سپماوی او بخل کړی، په داسي حال کي چي الله غني دئ او تاسو نېستمن، او که ډډه وکړئ نو ستاسو پرځای به بل قوم غوره کړي بيا به هغوی ستاسو په څېر نه وي.

---

(٣٨)- دا مبارك آيت د سورې بشکلې، جامع او دقيقه اختتاميه ده چي نه يوازي د سورې د دوهمي برخي له ټولو مضامينو سره ژور او موزون مناسبت لري بلکي د سورې د ټولو مطالبو خلاصه زموږ په وړاندي ږدي. مهمي مهمي لاربښووني ئې دا دي:

- **هغه وګړي چي په مخکنيو آيتونو کي ئې مواصفات بيان شول د الله په لار کي انفاق ته بلل او ورته وايي چي ستاسو ځيني بخل او سپماوی کوي،**

څوك چي بخل كوي او د الله په لار كي له انفاق ډډه كوي په حقيقت كي له خپل ځان سره جفا كوي او پر خپل ځان ئې هغه پېرزويني نه دي لورېدلي چي د انفاق په نتيجه كي ئې الله تعالى ورپه برخه كوي. له دې معلومېږي چي د نفاق يوه لويه وجه همدا بخل او د الله په لار كي له انفاق ډډه كول دي، دې ته په پام سره چي انفاق يوازې د مال په انفاق كي نه خلاصه كېږي بلكي پراخ ابعاد لري او د مال تر څنګ د وخت، فرصتونو، امكاناتو، وسائلو، استعدادونو او توانمنيو لګول او مصرفول هم احتوى كوي.

لكه چي ګورئ د دې سورې لومړى آيت هغه ډله معرفي كوي چي په خپل كفر او انكار سره د الله په لار كي خنډونه راولاړوي (الذين كفروا و صدوا عن سبيل الله) او په وروستي آيت كي هغو ته خطاب شوى چي مكلف دي په انفاق في سبيل الله، او په قربانيو او د مايملك (مال، امكانات، توانمنيو) په لګولو سره د الله د لارې دا موانع او عقبات له منځه يوسي او د دې لارې د بندېدو مخنيوى وكړي (**هَٰٓأَنتُمۡ هَٰٓؤُلَآءِ تُدۡعَوۡنَ لِتُنفِقُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ**)، د سورې په څلورم آيت كي د هغو دوو ډلو محتوم تصادم او نښتي ته اشاره شوې چي يوه د ايمان په خط كي وړاندي درومي او بله هغه چي هوډمنه ده چي دا لار مسدوده كړي، دا تصادم د قربانۍ او ايثار مستلزم دئ او له دې پرته ممكنه نه ده دا لار پرانيستى شي او وړاندي تګ وكړى شي، د همدې لپاره د څلورم آيت په پاى كي د الله د لارې شهداوو ته اشاره شوې (**وَٱلَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعۡمَٰلَهُمۡ**) او په وروستي آيت كي مؤمنان انفاق ته بلل شوي (**هَٰٓأَنتُمۡ هَٰٓؤُلَآءِ تُدۡعَوۡنَ لِتُنفِقُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ**)، لكه په آخري آيت كي چي ويل شوي انفاق او ايثار ستاسو په ګټه دئ همدا مطلب د سورې په څو آيتونو كي راغلى، لكه دا:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن تَنصُرُواْ ٱللَّهَ يَنصُرۡكُمۡ وَيُثَبِّتۡ أَقۡدَامَكُمۡ ٧

محمد: ٧
اې هغو چې ايمان ئې راوړی! که د الله ملتيا وکړئ ستاسو ملتيا به وکړي او ستاسو گامونه به ټينګ کړي،
يا:

إِنَّ ٱللَّهَ يُدۡخِلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ ... **محمد: ١٢**

يقيناً چې الله به هغه چې ايمان ئې راوړی او نېك عملونه ئې کړي داسي جنتونو ته ننباسي چې ترې لاندي ويالې بهېږي.
يا:

وَٱلَّذِينَ ٱهۡتَدَوۡاْ زَادَهُمۡ هُدٗى وَءَاتَىٰهُمۡ تَقۡوَىٰهُمۡ ١٧

محمد:١٧
او هغه چې هدايت شوي هدايت ئې ورزيات کړ او د دوی تقوی ئې ورپه برخه کړه.

بيا د سورې له (٢٠) آيت د هغو په اړه بحث پيل شوی چې د ايمان له ادعاء سره سره د الله په لار کي له قربانۍ او ايثار امتناع کوي او ايمان ئې مشروط په دې دئ چې د قربانۍ غوښتنه به نه ترې کوي، له ستونزو، کړاوونو، آزموينو، ګواښونو او خطرونو سره به نه مخامخ کېږي، دوی نه يوازي منافقانه تګلاره غوره کوي او د قضاياوو په اړه ئې مواقف او دريځونه منافقانه وي، بلکي ورو ورو ئې منافقت داسي مرحلې ته ورسېږي چې په خپله د الله له لاري منحرف شي او هم د نورو په وړاندي خنډ شي او د الله لوري ته د دوی د تګ مانع شي، په وروستي آيت کي دوی ته په دې صيغه اشاره شوې (**فَمِنكُم مَّن يَبۡخَلُ**)، په اختتاميه کي ويل شوي چې د بخل او عدم انفاق ضرر په خپله بخل کوونکي ته رسيږي (**وَمَن يَبۡخَلۡ فَإِنَّمَا يَبۡخَلُ**

عَن نَّفۡسِهِۦۚ وَٱللَّهُ ٱلۡغَنِيُّ وَأَنتُمُ ٱلۡفُقَرَآءُۚ) او همدا مطلب د سورې په څو آيتونو کي راغلی، لکه دا:

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَشَآقُّواْ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ ٱلۡهُدَىٰ لَن يَضُرُّواْ ٱللَّهَ شَيۡـًٔا وَسَيُحۡبِطُ أَعۡمَٰلَهُمۡ ﴿٣٢﴾

محمد: ۳۲

يقيناً هغه چي کفر ئې وکړ او د الله له لاري ئې امتناع وکړه او له پيغمبر سره ئې مخالفت وکړ، او دا له هغه وروسته چي هدايت ورته جوت شو؛ هيڅکله به الله ته کوم ضرر ونه رسوي او حتماً به د دوی عملونه حبط او شنډ کړي.

بالآخره د اختتاميه په پای کي د يوه نصيحت او انذار په توګه ويل شوي: اې د ايمان مدعيانو! که د الله په لار کي له انفاق او ايثار ډډه وکړئ، له دښمن سره د مخامخېدو په دوران کي شا واړوئ، له هغو خنډونو سره چي ستاسو لار بندوي له ډغرو وهلو په شا شئ او له وړاندي تګ لاس واخلئ؛ نو پوه شئ چي په دې صورت کي به تاسو دا وړتيا او سعادت له لاسه ورکړئ چي د ديني رسالت حاملان او د الله د جند سپاهيان وئ او د خلکو د امامت او لارښووني جليل منصب ستاسو په برخه وي، له دې لوړ مقام او منصب به عزل شئ او الله تعالی به دا ستر مأموريت ستاسو پر ځای داسي ډلي ته سپاري چي د حملولو او ترسره کولو وړتيا ئې لري.

په دې اختتاميه کي دوه اساسي لارښووني شوې:

الف: د ايمان له خاوندانو غوښتل شوي چي د الله په لار کي قربانۍ او ايثار ته چمتو وي. د الله په لار کي انفاق تر هر څه وړاندي په خپله د دوی په ګټه دئ، الله تعالی د دوی انفاق ته اړ نه دئ، هغه مستغني او بې نياز دئ، تاسو د ده لطف، مرحمت او عنايت ته محتاج يئ، د ده رعايت او عنايت يوازي د الله په لار کي د انفاق په نتيجه کي ترلاسه کولی شئ، دا مطلب د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کي راغلی، لکه دا:

لَّيۡسَ عَلَيۡكَ هُدَىٰهُمۡ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهۡدِي مَن يَشَآءُۗ وَمَا تُنفِقُواْ مِنۡ خَيۡرٖ فَلِأَنفُسِكُمۡۚ وَمَا تُنفِقُونَ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ ٱللَّهِۚ وَمَا تُنفِقُواْ مِنۡ خَيۡرٖ يُوَفَّ إِلَيۡكُمۡ وَأَنتُمۡ لَا تُظۡلَمُونَ ﴿٢٧٢﴾

البقره: ۲۷۲

پر تا د دوی هدایت کول نه دئ فرض شوی او دا خو الله دئ چي څوك وغواړي هدایت کوي ئې، او له مال چي څه انفاق کړئ نو دا په خپله ستاسو (په ګټه) دئ او تاسو خو د الله د رضاء له لټولو پرته د بل څه لپاره انفاق نه کوئ او له مال چي څه هم تاسو انفاق کړئ؛ پوره به (بېرته) درکړی شي او پر تاسو به ظلم ونشي.

همدا راز امر کوي چي پر الله تعالی او د هغه پر پیغمبر د ایمان تر څنګ د انفاق صفت په ځان کي راپیدا کړو چي په دې توګه به د ستر اجر مستحق شو:

ءَامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَأَنفِقُواْ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسۡتَخۡلَفِينَ فِيهِۖ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَأَنفَقُواْ لَهُمۡ أَجۡرٞ كَبِيرٞ ﴿٧﴾

الحدید: ۷

پر الله او د هغه پر پیغمبر ایمان راوړئ او له هغه څه انفاق وکړئ چي تاسو ئې په هغه کي ځای ناستي (د نورو وارث) کړي يئ، نو چا چي ستاسو له ډلي ایمان راوړ او انفاق ئې وکړ دوی ته ستر اجر دئ.

همدا راز فرمايي چي له انفاق پرته د ابرارو او احرارو مقام ته رسېدل ممکن نه دي:

لَن تَنَالُواْ ٱلۡبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُواْ مِمَّا تُحِبُّونَۚ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيۡءٖ فَإِنَّ

ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾

آل عمران: ۹۲
هیڅکله به ښېګڼي ته ونه رسئ چي له خپلو محبوبو شیانو څه انفاق نه کړئ او څه چي انفاق کوئ نو الله وربانديي ښه پوه دئ.
یعني د ابرارو مقام ته هغه وخت رسېدی شئ چي قرباني ته چمتو شئ، د عادي او معمولي شیانو قرباني نه بلکي د هغو شیانو قرباني چي تاسي ورسره مینه لرئ. او چي څه هم د الله په لار کي قرباني کړئ، ښه یا بد، لږ یا زیات، ستاسو د خوښي غوره شي یا هغه چي نه مو خوښېږي، الله پرې پوهېږي.
باید د دښمن د وېرولو او د هغه د بریدونو او ګواښونو د مخنیوي لپاره د خپل توان او استطاعت په اندازه جنګي ځواك او وسائل تیار کړئ او په دې لار کي خپلي شتمنی ولګوئ، څه چي په دې لار کي ولګوئ الله تعالی به ئې بشپړ اجر په دنیا او آخرت کي درکړي، په دې اړه فرمایي:

وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا ٱسۡتَطَعۡتُم مِّن قُوَّةٖ وَمِن رِّبَاطِ ٱلۡخَيۡلِ تُرۡهِبُونَ بِهِۦ عَدُوَّ ٱللَّهِ وَعَدُوَّكُمۡ وَءَاخَرِينَ مِن دُونِهِمۡ لَا تَعۡلَمُونَهُمُ ٱللَّهُ يَعۡلَمُهُمۡۚ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيۡءٖ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ يُوَفَّ إِلَيۡكُمۡ وَأَنتُمۡ لَا تُظۡلَمُونَ

الانفال: ٦٠
او د دوی لپاره له (قوت) او (له تړلو آسونو) چي څومره ستاسو په وس کي وي برابرکړئ، ترڅو د الله دښمن او خپل دښمن او له دوی علاوه هغه چي تاسو ئې نه پېژنئ خو الله ئې پېژني؛ ووېروئ او څه چي تاسو د الله په لار کي خرڅ کړئ، تاسو ته به په بشپړه توګه بېرته درکړی شي او پر تاسو به هیڅ ظلم نه کېږي.
په داسي حال کي چي د خپل ژوند په پای کي به هر څه الله ته په میراث

پرېږدئ ولي اوس د ده په لار كي له انفاق ډډه كوئ:

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنفِقُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَٰثُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ لَا يَسْتَوِى مِنكُم مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ ٱلْفَتْحِ وَقَٰتَلَ ۚ أُوْلَٰٓئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ ٱلَّذِينَ أَنفَقُواْ مِنۢ بَعْدُ وَقَٰتَلُواْ ۚ وَكُلًّا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

الحديد: ۱۰

او څه دربانديې شوي چي د الله په لار كي انفاق نه كوئ په داسي حال كي چي د آسمانونو او زمكي ميراث د الله دئ، ستاسو هغه چي تر فتحي وړاندي ئې انفاق كړى او جنګېدلي (له نورو سره) برابر نه دي، دوى د درجې له پلوه تر هغو ستر دي چي ترې وروسته ئې انفاق كړى او جنګېدلي، او الله له هر يوه سره غوره وعده كړې، او الله په هغه څه ښه خبر دئ چي تاسو ئې كوئ.

قرآن وايي چي فقط بخيل او كنجوس منافقين دي چي د الله په لار كي له انفاق ډډه كوي:

وَمِنْهُم مَّنْ عَٰهَدَ ٱللَّهَ لَئِنْ ءَاتَىٰنَا مِن فَضْلِهِۦ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّآ ءَاتَىٰهُم مِّن فَضْلِهِۦ بَخِلُواْ بِهِۦ وَتَوَلَّواْ وَّهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ يَلْقَوْنَهُۥ بِمَآ أَخْلَفُواْ ٱللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُواْ يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾

التوبه: ۷۵ ـ ۷۷

او د دوى ځينو له الله سره ژمنه وكړه چي كه له خپل فضل څه وركړي

هرومرو به صدقې ورکوي او د صالحانو له ډلې به وي. خو کله چې ئې له خپل فضل څه ورکړل؛ بخل ئې پرې وکړ او په داسې حال کې ئې مخ واړولو چې ډډه کوونکې ول. نو په پایله کې ئې داسې نفاق ورپه برخه کړ چې تر هغې ورځې به د دوی په زړونو کې وي چې ورسره مخامخ شي، له دې امله چې له الله سره ئې په کړو ژمنو کې مخالفت وکړ او له دې امله چې دروغ ئې ویل.

دا منافقین چې له انفاق د اجتناب له کبله د منافقت په بیمارۍ اخته دي هڅه کوي چې نور هم د الله په لار کې له انفاق منع کړي:

هُمُ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنفِقُواْ عَلَىٰ مَنۡ عِندَ رَسُولِ ٱللَّهِ حَتَّىٰ يَنفَضُّواْۗ وَلِلَّهِ خَزَآئِنُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَلَٰكِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ لَا يَفۡقَهُونَ ﴿٧﴾

المنافقون: ٧

دوی هغه دي چې وايي: پر هغو مالي لګښتونه مه کوئ چې د پیغمبر په خوا کې دي، چې خواره واره شي، په داسې حال کې چې د آسمانونو او زمکې خزانې د الله دي خو منافقین نه پوهیږي.

قرآن د هغه انفاق په اړه چې منشأ او محرك ئې ایمان نه بلکې ریاء او ځان ښودنه وي، له اکراه سره توأم وي او د الله تعالی د حکم د تعمیل له مخې ترسره نشي داسې فرمایي:

وَمَا مَنَعَهُمۡ أَن تُقۡبَلَ مِنۡهُمۡ نَفَقَٰتُهُمۡ إِلَّآ أَنَّهُمۡ كَفَرُواْ بِٱللَّهِ وَبِرَسُولِهِۦ وَلَا يَأۡتُونَ ٱلصَّلَوٰةَ إِلَّا وَهُمۡ كُسَالَىٰ وَلَا يُنفِقُونَ إِلَّا وَهُمۡ كَٰرِهُونَ

التوبه: ٥٤

او له دې چې نفقات ئې قبول شي بل څه نه دي منع کړي مګر دې چې د الله او د ده د پیغمبر په اړه ئې کفر وکړ، لمانځه ته نه راځي مګر په داسې حال کې چې لټ وي او انفاق نه کوي مګر په داسې حال کې چې کرکه کوونکي

وي.

دلته د جهاد د هغو مخالفينو څو خصلتونه په ګوته شوي چې غواړي له جهاد پاته کېدا په داسي انفاق جبران کړي چې محرك ئې اخلاص او صداقت نه بلکي يا رياء وي يا د مسلمانانو له ګواښ ځان ژغورل، وايي چې د دوی انفاق له دې امله نه منل کېږي چې:

- **دوی نه پر الله تعالی ايمان لري او نه د هغه پر پيغمبر،**
- **لمانځه ته په داسي حال کي ودرېږي چې لټ او کسل وي او**
- **له داسي انفاق ډډه کوي چې ايمان او د الله تعالی رضاء لټول ئې تر شا وي، که څه انفاق کوي نو په نه زړه او له کرکي سره وي.**

دا مبارك آيت د منافق ستري نښي زموږ په واك کي راکوي: په لمانځه کي لټي او کسالت او په شوق او ميني سره له انفاق کرکه درلودل. قرآن په دوو خبرو ډېر تأکيد کوي او هغه د نورو الهي وجائبو د اداء کولو لپاره مقدمه ګڼي: لمونځ او مالي قرباني چې کله ئې د زکات په نامه يادوي او کله د صدقې په نامه.

له انفاق ډډه کول په تهلکه منتج کېږي، قرآن فرمايي:

وَأَنفِقُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا تُلْقُوا۟ بِأَيْدِيكُمْ إِلَى ٱلتَّهْلُكَةِ ۛ وَأَحْسِنُوٓا۟ ۛ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾

البقره: ۱۹۵

او د الله په لار کي انفاق وکړئ او په خپل لاس ځان په هلاکت کي مه اچوئ او احسان وکړئ چې الله داسي محسنين خوښوي.

هغه چې مال دولت ذخيره کوي او د الله په لار کي د خپلو شتمنيو له انفاق ډډه کوي نه يوازي په دنيا کي به له دردناك عذاب سره مخامخ کېږي بلکي د قيامت په ورځ به د سرو او سپينو زرو په سيکو داغل کېږي، قرآن فرمايي:

وَٱلَّذِينَ يَكْنِزُونَ ٱلذَّهَبَ وَٱلْفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ

فَبَشِّرۡهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٖ ۝٣٤ يَوۡمَ يُحۡمَىٰ عَلَيۡهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكۡوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمۡ وَجُنُوبُهُمۡ وَظُهُورُهُمۡۖ هَٰذَا مَا كَنَزۡتُمۡ لِأَنفُسِكُمۡ فَذُوقُواْ مَا كُنتُمۡ تَكۡنِزُونَ ۝٣٥

التوبه: ۳٤-۳٥

او هغه چې سره او سپين زر ذخيره کوي او د الله په لار کې ئې نه مصرفوي نو د دردناك عذاب زېرى ورکړه. هغه ورځ چې د دوزخ په اور کې به سرې شي او بيا به ئې تندي، اړخونه او شاګاني پرې وداغل شي، دا هغه څه دي چې د ځان لپاره مو زېرمه کړي وو، نو د هغه څه خوند وڅکئ چې زېرمه کول مو.

قرآن وايي: د الله تعالى د لارښود کتاب له لارښوونو هغه څوك مستفيد کېدى شي چې د نورو صفاتو تر څنګ انفاق ته چمتو وي:

ذَٰلِكَ ٱلۡكِتَٰبُ لَا رَيۡبَۛ فِيهِۛ هُدٗى لِّلۡمُتَّقِينَ ۝٢ ٱلَّذِينَ يُؤۡمِنُونَ بِٱلۡغَيۡبِ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَمِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ يُنفِقُونَ ۝٣

البقره: ۲-۳

دا همغه کتاب دئ، شك په کې نشته، د متقيانو لپاره هدايت، هغه چې په غيب ايمان راوړي او لمونځ کوي او له هغه څه چې موږ ورروزي کړي انفاق کوي.

همداراز فرمايي: د الله په لار کې هر څوك د جنګېدو وړتيا نلري، الله تعالى هرڅوك د دې لپاره اهل نه ګڼي، يوازي هغه څوك د دې وړ دئ چې هدف ئې د الله رضاء ترلاسه کول وي، خپل ژوند د الله په لار کې قرباني کوي او دې ته تيار وي چې له خپلو ټولو دنيوي ګټو د اخروي فلاح او سعادت لپاره تېر شي. داسي مجاهد ته به شکور خداى ستر اجر ورکوي، که شهيد شي هم او که غازي او غالب شي هم.

فَلۡيُقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يَشۡرُونَ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا بِٱلۡأٓخِرَةِۚ وَمَن يُقَٰتِلۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيُقۡتَلۡ أَوۡ يَغۡلِبۡ فَسَوۡفَ نُؤۡتِيهِ أَجۡرًا عَظِيمٗا ﴿٧٤﴾

النساء: ٧٤

نو د الله په لار کي دي هغه کسان وجنګيږي چي د دنيا ژوند پر آخرت پلوري او څوك چي د الله په لار کي وجنګيږي، ووژل شي، يا بريالی شي، نو ژر به ستر اجر ورکړو.

اسلام خپل صادق متعهدين په مستمره توګه او د ژوند په ټولو برخو کي قربانۍ او ايثار ته بلي، پر لمانځه ئې ګماري چي د ورځي لږ تر لږه پنځه ځلي خپل قيمتي وخت چي د ژوند تر ټولو ستره او ارزښتناکه پانګه ده د دې الهي مسئوليت د اداء کولو لپاره وقف کړي، ډول ډول مهم کارونه پرېږدي او د خپل رب په عبادت بوخت شي، ورته امر کوي چي هر کال به لږ تر لږه يوه بشپړه مياشت روژه نيسي، په ټولو دغو ورځو کي به له سحر تر ماښام له خوراك، څښاك او جائز جنسي نږدېکت ډډه کوي، په دې ئې ګماري چي د توانمنۍ په صورت کي به په خپل عمر کي يو ځل هرو مرو د حج مناسکو اداء کولو لپاره مکې ته درومي، او د دې معنوي سفر لګښت او تکليفونه به ګالي، او موقتاً به له اهل او عيال لري پاته کېدا مني، د زکات په ورکړې ئې ګماري چي د خپل لاس په تښاکو او د بدن په خولو ترلاسه کړې حلالي شتمنۍ يوه معينه برخه د الله په لار کي وقف کړي، د دين د غلبې او د مظلومانو د ژغورني لپاره ئې په داسي جهاد ګماري چي نه به د خپل مال له وقفولو ډډه کوي او نه د ځان، مالي او ځاني قربانۍ ته به چمتو وي. د قربانۍ او ايثار د دې اوږد تربيتي بهير په ترڅ کي هغه د روحي او معنوي ارتقاء لوړو څوکو ته رسوي او د دې وړ ئې ګرځوي چي د خليفة الله في الارض او تر ټولو غوره امت لقب ئې په برخه شي. د اسلام له نظره تر ټولو غوره انسان هغه دئ چي د الله په لار کي په خپل مال او ځان جهاد کوي او تر ټولو غوره عبادت د الله په لار کي مالي او ځاني جهاد دئ.

الله تعالی زموږ جهاد ته اړ نه دئ، موږ انسانان دې جهاد ته اړ يو او

همدا زموږ د نجات لار او وسیله ده، که جهاد نه وي تل به د شر او فساد ځواکونه پر انساني ټولني مسلط وي. قرآن فرمايي:

وَمَن جَٰهَدَ فَإِنَّمَا يُجَٰهِدُ لِنَفۡسِهِۦٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٦﴾

العنكبوت: ٦

او چا چي جهاد وکړ نو د خپل ځان لپاره جهاد کوي، یقیناً چي الله له ټولو عالمیانو بې نیاز دئ.

که د زمکي د سر ټول استوګن د کفر او انکار لار غوره کړي او د الله له عبادت او بندګۍ سرغړاوی وکړي الله تعالی ته هيڅ زيان نشي رسولی:

وَقَالَ مُوسَىٰٓ إِن تَكۡفُرُوٓاْ أَنتُمۡ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ جَمِيعٗا فَإِنَّ ٱللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾ ابراهيم: ٨

او موسی وويل: که تاسو او ټول هغه چي په زمکي کي دي کفر وکړئ نو یقیناً چي الله ستايل شوی بې نياز دئ.

په بل ځای کي راغلي:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلۡفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلۡغَنِيُّ ٱلۡحَمِيدُ ﴿١٥﴾

فاطر: ١٥

اې خلکو! تاسو الله ته حاجتمن يئ او الله ستايلی غني دئ.

همداراز فرمايي:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَنفِقُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا كَسَبۡتُمۡ وَمِمَّآ أَخۡرَجۡنَا لَكُم مِّنَ ٱلۡأَرۡضِۖ وَلَا تَيَمَّمُواْ ٱلۡخَبِيثَ مِنۡهُ تُنفِقُونَ وَلَسۡتُم بِـَٔاخِذِيهِ إِلَّآ أَن تُغۡمِضُواْ فِيهِۚ وَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٢٦٧﴾ ٱلشَّيۡطَٰنُ

يَعِدُكُمُ ٱلۡفَقۡرَ وَيَأۡمُرُكُم بِٱلۡفَحۡشَآءِۖ وَٱللَّهُ يَعِدُكُم مَّغۡفِرَةٗ مِّنۡهُ وَفَضۡلٗاۗ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٞ

البقره: ۲٦۷ ـ ۲٦۸

اې مؤمنانو! له خپلو لاسته راوړو شیانو او له هغه چې موږ له زمکې درته رااېستلي، پاکیزه پاکیزه ئې انفاق کړئ او د هغه ناپاکو قصد ئې مه کوئ چې بل ته ئې ورکوئ خو په خپله ئې اخیستونکي نه یئ، مگر دا چې سترگې پرې پټې کړئ او په دې پوه شئ چې الله ستایلی غني دئ. شیطان د فقر وعده درکوي او په فحشاء مو گماري او الله د خپل مغفرت او پېرزوینې وعده درکوي او الله ښه پوه د وسعت خاوند دئ.

یعني شیطان مو له خوارئ او فقر وېروي، په بخل مو گماري او همدا درته ښایسته کوي، خو الله تعالی تاسو انفاق ته رابلي، د انفاق په بدله کې د مغفرت او بخښنې او د خپلې پراخې پېرزوینې وعده درکوي، الله پوهېږي چې څوك د شیطاني القاءاتو تر تأثیر او اغېز لاندې درومي، له فقر وېرېږي او له انفاق ډډه کوي او څوك د الله بلنې ته لبیك وایي او په انفاق سره د ده د مغفرت او فضل ترلاسه کول غواړي.

قرآن مسلمانانو ته لارښوونه کوي چې که د دښمن له لورې په اقتصادي محاصرو وگواښل شوئ، او له دښمن سره مقاطعې او پرېکون دا وېره درسره راپیدا کوله چې ښایي له فقر، لوږې او اقتصادي ستونزو سره به مخامخ شئ، هیڅ پروا ئې مه کوئ، داډه اوسئ چې الله تعالی به ستاسو ستونزې او مشکلات حل کوي، فرمایي:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلۡمُشۡرِكُونَ نَجَسٞ فَلَا يَقۡرَبُواْ ٱلۡمَسۡجِدَ ٱلۡحَرَامَ بَعۡدَ عَامِهِمۡ هَٰذَاۚ وَإِنۡ خِفۡتُمۡ عَيۡلَةٗ فَسَوۡفَ يُغۡنِيكُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦٓ إِن شَآءَۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٢٨﴾

التوبه: ٢٨

اې مؤمنانو! مشركين ناولي او پليت دي، نو له سږكال وروسته دې مسجدالحرام ته نه نږدې كيږي، او كه له ناداری وېرېږئ نو كه الله وغواړي له خپل فضل به مو شتمن كړي، يقيناً چې الله باحكمته پوه دئ.

دا آيت مسلمانانو ته څو لارښووني لري:

- **مشركان پليت او ناولي دي، له دې كال وروسته به هغوی مسجدالحرام ته (د حج او عمرې د مراسمو اداء كولو په موخه) نه نږدې كيږي.**
- **كه د دې حكم له پلي كېدو نه دا اندېښنه لرئ چې په دې سره به د مكې ستر تجارتي بازار سوړ شي او تاسو ته به له اقتصادي پلوه تاوان ورسيږي، نو پوه شئ چې كه الله تعالی وغواړي نو نه يوازې د دې حكم پلي كېدا او مسجدالحرام ته د مشركينو په ننوتو بنديز به تاسو ته كوم تاوان ونه رسوي بلكې د پراخ فضل له خزانو به تاسو ته هومره څه دركړي چې شتمن شئ او هيڅ ته اړ او محتاج نه وئ.**

ب ـ د اختتامي آيت دوهمه لارښوونه دا ده:

اوس الله تعالی د ولسونو د امامت، هدايت او لارښوونې جليل او درونډ منصب تاسو ته سپارلی، تاسو ئې پر دې گمارلي يئ چې د دې لوړ منصب او ستر امانت ترسره كولو لپاره له قربانۍ او ايثار ډډه مه كوئ، له دې پرته او په خپلې ستري الهي دندې كې د اهمال او له ايثار او قربانۍ د اجتناب په صورت كې د دې جليل منصب اهليت او وړتيا له لاسه وركوئ، او له دې سعادت او افتخار محروم كيږئ، الله تعالی به تاسو له دې مقام عزل كړي او داسې څوك به د دې ستر الهي مأموريت د اداء كولو لپاره غوره كړي چې اهليت او وړتيا ئې لري، د دې مقام پاس ساتي او د ساتلو لپاره ئې هري قربانۍ ته چمتو وي، لكه چې قرآن فرمايي:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَن يَرۡتَدَّ مِنكُمۡ عَن دِينِهِۦ فَسَوۡفَ يَأۡتِي ٱللَّهُ بِقَوۡمٖ يُحِبُّهُمۡ وَيُحِبُّونَهُۥٓ أَذِلَّةٍ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى ٱلۡكَٰفِرِينَ يُجَٰهِدُونَ فِي

سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوۡمَةَ لَآئِمٍۚ ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۚ

وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ

المائده: ٥٤

اې مؤمنانو! که له تاسو څوك له خپل دين په شا شو نو الله به ډېر ژر داسي قوم راپيدا کړي چي دوی پر ده ګران وي او دی پر دوی ګران وي، پر مؤمنانو تواضع کوونکي او پر کافرانو ځان برګښونکي، د الله په لار کي به جهاد کوي او د هيڅ ملامتوونکي له ملامتولو به نه وېرېږي، دا د الله فضل دئ، هغه چا ته ئې ورپه برخه کوي چي دئ ئې غواړي او الله پوه د وسعت خاوند دئ.

په بل ځای کي فرمايي:

إِلَّا تَنفِرُواْ يُعَذِّبۡكُمۡ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسۡتَبۡدِلۡ قَوۡمًا غَيۡرَكُمۡ وَلَا

تَضُرُّوهُ شَيۡـًٔاۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

التوبه: ٣٩

که ونه وځئ نو په دردناك عذاب سره به مو تعذيب کړي او ستاسو پر ځای به بل قوم راولړاندي کړي، هيڅ ضرر نه شئ وررسولی او الله په هر څه بنه قادر دئ.

په دې مبارك آيت کي له جهاد د لاس اخيستو بد عواقب په دې توګه په ګوته شوي:

- که د الله تعالی په لار کي د جهاد لپاره ونه وځئ په دردناك عذاب به مو اخته کړي، دردناك عذاب عام دئ، هم دنيوي عذابونه احتوی کوي او هم اخروي عذاب، دنيوي عذابونه لکه د دښمن په لاس له ذلت او سپکاوي سره مخامخېدل، په داخلي جګړو اخته کېدل، له فقر او لوږي او بې امنيو سره مخامخېدل. او اخروي عذاب د جهنم په اور کي لوېدل.
- د هغو خلکو تېغر به تېول کړي چي د الله تعالی په لار کي له جهاد ډډه

کوي، د دغو بې همتو او ډارنو وګړو پر ځای به داسي مجاهدین راوړاندي کړي چي د الله په لار کي د جهاد وړتیا لري او الله تعالی به د دوی په لاس خپل دین غالبوي.

- تاسو له جهاد په لاس اخیستو سره نه الله ته زیان رسولی شئ او نه د ده غوره دین ته، فقط خپل ځان ته تاوان رسوئ، په دې سره به تاسو له سپکاوي او ذلت سره مخامخ کېږئ.
- الله تعالی په دې کار توانمن او برلاسی دئ، له تاسو پرته له خپل دین دفاع کولی شي، دښمن ته ماته ورکولی شي، ستاسو پر ځای بل مجاهد او قربانیو ته چمتو ډله رامنځته کولی او هغوی ته پر دښمن بریا ورکولی شي.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ استغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

الفتح

د سورې پېژندنه:

د دې مباركي سورې نوم (الفتح) دئ چي د سورې له لومړي آيت اخيستل شوی، ۲۹ آيتونه لري، د ټولو آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (مبيناً) ته ورته دي، همدې وزن ته ورته صيغې د سورې په نورو برخو كي هم راغلې چي ټولې سورې ته ئې ډېر ښكلی او په زړه پوري غږ وركړی، لكه په لومړي آيت كي فتحنا، فتحا، مبينا، په دوهم آيت كي صراطاً، مستقيماً، په درېيم كي نصراً عزيزاً او همداسي په نورو آيتونو كي، د آيتونو اوږدوالی ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چي د مدني دور په منځنيو كلونو كي نازل شوي. روايات، تاريخي اسناد او د سورې متن گواهي وركوي چي دا سوره د حديبيې له صلحي وروسته او مدينې ته د رسول اللهﷺ تر ستنېدو وړاندي د لاري په اوږدو كي نازله شوې، اتلسم آيت چي وايي الله له مؤمنانو هغه مهال راضي شو چي تر ونې لاندي ئې له رسول اللهﷺ سره بيعت كولو، ۲۵ آيت چي وايي دوی له مسجد الحرام منع كړئ او خپل ځای ته د هدي د رسېدو مخنيوی ئې وكړ، ۲۷ آيت چي وايي الله د رسول اللهﷺ رؤيا رښتينې كړه او تاسو حتماً مسجد الحرام ته په ډاډ او امان سره ننوځئ، ښيي چي دا سوره په بشپړه توگه او يو ځايي د حديبيې له صلحي وروسته نازله شوې.

د دې سورې د نزول شاليد داسي دئ چي رسول اللهﷺ يوه شپه په خوب كي ليدلي چي د عمرې لپاره مكې ته تللی، د خوب تعبير ئې داسي وو چي د عمرې سعادت به د ده او د ده د يارانو په برخه شي، دا رښتينې رؤيا ئې له ځينو يارانو سره شريكه كړې، له يوې خوا د رسول اللهﷺ رؤيا او له بلې خوا د عمرې او مكې ته تللو شوق په دې منتج شو چي دې سفر ته تياری ونيسي، په

ظاهر کي ظروف او شرائط د دې کار لپاره نه یوازې چمتو نه وو بلکي دا یو ډېر خطرناك تصمیم معلومېدو، د سخت زړي دښمن تر ولکې لاندې مکې ته ننوتل او هغه هم د عمرې په موخه او له کافي جنګي وسائلو پرته ډېرې خطرناکې پایلې درلودی شوې، د عمرې په سفر کي ئې یوازې یوه توره له ځان سره وړلی شوه، داسي سیمې ته تلل چي استوګن ئې په وار وار له دوی سره جنګېدلي، دوی ئې له خپل کور کلي ایستلي، په مدینه کي ئې هم آرام نه دي پرېښي او پر دوی ئې بریدونه کړي، په داسي خطرناکو ظروفو او شرائطو کي د دښمن تر سلطې او واك لاندې سیمې ته ننوتل داسي تصمیم وو چي منافقینو او مشرکینو هغه له ځان وژني سره مترادف کار ګڼلو.

نږدې څوارلس سوه هغه مؤمنان دې سفر ته چمتو شول چي د الله تعالی په لار کي او د رسول اللهﷺ په ملګرتیا کي ئې هر خطر او ضرر منلی او هري قربانۍ ته چمتو کېدلی شول، د شپږم هجري کال د ذي القعدې په میاشت کي د مؤمنانو دا قافله د مکې په لور وخوځېده، د قربانۍ څاروي ورسره وو، ذو الحلیفې ته په رسېدو سره ئې احرامونه وتړل، د قافلې له تمځای د اللهم لبیك زړه راښکونکې نعرې اورېدل کېدې، هر څوك پوهېدو چي دا قافله د عمرې لپاره خوځېدلې، د عام دود او قاعدې مطابق له هر چا سره یوازې یوه یوه توره او هغه هم په تېکي کي وه، او دا په داسي حال کي چي یو کال وړاندې د عربو ستر لښکر د قریشو تر مشرۍ لاندې پر مدینې برید کړی وو، نږدې یوه میاشت ئې مدینه محاصره کړې وه، خلك حیران وو چي اوس به څنګه د قریشو دا دښمنان تش لاس او له جنګي وسائلو او تیاري پرته او د قریشو له موافقې پرته د دوی تر واك او سلطې لاندې مکې ته ولاړ شي او عمره به اداء کړي!! د رسول اللهﷺ دې اقدام د قریشو مشران سخت مشوش او پرېشان کړل، د ذي القعدې میاشت له هغو څلورو میاشتو ده چي د حج او عمرې لپاره مختص شوې او په هغوی کي جګړې حرام ګڼل کېدې، په ځانګړې توګه د مکې په حرم کي، ذوالحلیفه حرم ته د تلو په لار کي پرته سیمه ده او همدلته د حج او عمرې لپاره احرام تړل کېږي، د قریشو جاهل مشران نه پوهېدل څه وکړي، که د عمرې اجازه ورکړي او پرېږدي چي دا لویه قافله مکې ته داخل شي او عمره اداء کړي دا به د دوی کاذب حیثیت ته سخت ګوزار وي او په ټولو عربو کي به د دوی اعتبار او حیثیت له منځه

يوسي او كه ئې مخنيوي وكړي ټول ولس به ئې ملامتوي چې د عربو د عام او منل شوي دود مخالفت ئې وكړ او مسلمانان ئې د عمرې اداء كولو ته پرې نښودل، له جرګو مركو وروسته ئې د دود دستور خلاف او د عقل او مذهب ضد پرېكړه وكړه چې مكې ته د دې قافلې د ننوتلو مخنيوى وكړي، كافي شمېر جنګيالي ئې د مخنيوي په موخه ذي طوى كي ځاى په ځاى كړل، د خالد بن وليد تر مشرئ لاندي ئې د دوه سوه وسله والو سپرو ټولى كراع الغميم ته د قافلې مخې ته ولېږلو، د دوى هڅه دا وه چې د نښتي لپاره كومه پلمه ترلاسه كړي، مسلمانان نښتي ته وهڅوي، او بيا خلكو ته ووايي چې جګړه د مسلمانانو له لوري پيل شوه، رسول الله داسي ترتيب نيولى وو چې د قريشو له عزائمو او پرېكړو وخت په وخت خبر شي، كله چې رسول الله د قريشو له پرېكړي خبر شو نو لار ئې بدله كړه، او له يوې ستونزمني او ناهموارې لاري حديبيې ته ورسېدو، حديبيه د حرم په ژئ كي پرته سيمه ده، د دې سيمي د مېشت قبيلې مشر بُدَيل بن دَرقاء له څو كسانو سره د رسول الله خوا ته راغى او پوښتنه ئې وكړه چې د څه لپاره دلته راغلي يئ؟ رسول الله ورته وويل: يوازې د عمرې لپاره راغلي يو او د جنګ اراده نه لرو، هغه قريشو ته ورغى او هغوى ته ئې مشوره وركړه چې د قافلې مخنيوى ونه كړي، خو هغوى له خپلي جاهلانه او ضدي پرېكړې تر شا كېدونكي نه وو، د احابيش د قبيلې مشر حنيس بن علقمه ئې له څو كسانو سره رسول الله ته ولېږلو چې له عمرې ئې منصرف كړي او بېرته ستنېدو ته ئې چمتو كړي، د ده له لېږلو ئې مقصد دا وو چې كه رسول الله د دې پلاوي خبره ونه مني نو د احابيش ټوله قبيله به د قريشو په څنګ كي ودرېږي، خوكله چې هغه د رسول الله خوا ته ورسېدو او وضعيت ئې له نږدې په خپلو سترګو وليد نو رسول الله ته له څه ويلو پرته قريشو ته ستون شو او هغوى ته ئې وويل: دا قافله د عمرې لپاره راغلې، د كعبې په حرمت باور لري، كه تاسو د هغوى مخنيوى وكړئ نو د احابيش قبيله به په دې كار كي ستاسو ملګرتيا ونه كړي، موږ په داسي كارونو كي ستاسو حليف نشو پاته كېدى چې په هغه كي حرمتونه تر پښو لاندي شي. ورپسي د قريشو له لوري عروه بن مسعود ثقفي د رسول الله خوا ته راغى او ترې وئې غوښتل چې د عمرې له پرېكړي

منصرف شي، رسول اللهﷺ همغه ځواب ورکړ چي مخکني پلاوي ته ئې ورکړی وو، هغه قريشو ته ستون شو او هغوی ته ئې وويل: ما د قيصر، کسری او نجاشي دربارونه ليدلي خو په خدای قسم څومره چي ما د محمد **(صلعم)** ياران د ده مطيع او فدائي وموندل په هېڅ دربار کي مي داسي حالت نه دئ ليدلی، ښه به وي چي په دې اړه غور وکړئ چي مقابله به مو له څنګه خلکو سره وي!! د پلاوو د تلو راتلو په دوران کي د قريشو له لوري په وار وار د دې هڅه وشوه چي مسلمانان تحريك کړي او نښته رامنځته شي، خو هر ځل د صحابه وو د صبر او زغم او د رسول اللهﷺ د حکيمانه او مدبرانه زعامت له کبله د دوی هڅي شنډې شوې او د نښتي مخنيوی شوی، يو ځل د دوی څلوېښتو پنځوسو کسانو د شپې له لوري د مسلمانانو پنډغالي ته ډبري او غشي وار کړل، ټول د صحابه وو له لوري ونيول شول خو رسول اللهﷺ ټول خوشي کړل، بل ځل اتيا کسانو د ګهيځ لمانځه پر مهال ناڅاپي بريد وکړ، دوی هم ونيول شول او رسول اللهﷺ پرېښودل، په دې توګه د قريشو هره هڅه شنډه شوه. په پای کي رسول اللهﷺ عثمان ﷻ د استازي په توګه قريشو ته ورولېږلو چي هغوی ته ووايي: موږ د عمرې لپاره راغلي يو، د قربانۍ څاروي راسره دي، وسلې راسره نشته، له عمرې وروسته بېرته ستنېږو، خو هغوی نه يوازي موافقه ونه کړه بلکي عثمان ﷻ ئې په مکه کي تم کړ، په همدې وخت کي دا افواه خوره شوه چي قريشو عثمان ﷻ شهيد کړی، د ده ځنډېدل د دې باعث شو چي مسلمانان دا افواه صحيح وګڼي، د ټولو ايماني جذبات وپارېدل، رسول اللهﷺ راغونډ کړل او په داسي حال کي چي د يوې ونې خوا ته ولاړ وو له ټولو ئې پر دې خبرې بيعت واخيست چي جنګ ته تيار شي او له تېرې کوونکو قريشو سره به خپل حساب تصفيه کوي، هر يو به د رسول اللهﷺ خوا ته راتلو، هغه ته به ئې ښی لاس ورکولو او د دې ژمنه به ئې کوله چي تر آخري سلګۍ به جنګېږي، د بيعت په پای کي رسول اللهﷺ خپل دواړه لاسونه سره ورکړل او دا ئې د عثمان ﷻ بيعت وګڼلو، دا څه معمولي ژمنه او بيعت نه وو، دا له شکه پرته سر په رغوي کي نيول او په واقعي معنی د خپل ژوند وقفولو بيعت وو، په هغو ظروفو او شرائطو کي له دښمن سره مقابله له دې پرته بل تعبير نه درلود چې ټول به وژل کېږي، د همدې

بیعت په اړه په دې سوره کې راغلي چې الله تعالی له هغو راضي شو چې له رسول اللهﷺ سره ئې د هغې ونې لاندې بیعت وکړ، په بل ځای کې ئې راغلي: هغو چې له تاسره ئې بیعت کولو په حقیقت کې ئې له الله تعالی سره بیعت کولو، او د بیعت پر مهال د الله لاس د دوی د لاسونو له پاسه وو!! د قرآن له دغو ویناوو معلومېږي چې د الله تعالی په نزد کې د دې بیعت اهمیت او ارزښت څومره لوړ وو!! دا بیعت د بیعت رضوان په نامه مشهور شو. وروسته دا خبره معلومه شوه چې عثمان ﷺ نه دئ وژل شوی، لا زیات وخت نه وو تېر شوی چې په خپله راغی، ورپسې د قریشو یو هیئت د سهیل بن عمرو په مشرئ کې د رسول اللهﷺ خوا ته راغی، د پلاوي هڅه دا وه چې رسول اللهﷺ په دې قانع کړي چې سږ کال له عمرې منصرف شي او په راتلونکي کال کې راشي، له کافي مرکو او جرګو وروسته په یوې داسې تاریخي معاهدې توافق وشو چې قرآن هغې ته د فتح مبین (څرګندي بریا) نوم ورکړ، د دې معاهدې بندونه دا وو:

١. تر لسو کلونو پوري به د قریشو او مسلمانانو تر منځ اور بند وي او هیڅ لوری به د بل په خلاف په پټه یا ښکاره توګه کوم خصمانه اقدام نه کوي.

٢. په دې مودې کې که د قریشو کوم کس وتښتي او مسلمانانو ته پناه یوسي بېرته به قریشو ته مسترد کېږي، خو که له مسلمانانو څوك قریشو ته پناه یوسي دوی ته به نه مسترد کېږي.

٣. د عربو هره قبیله کولی شي د دې معاهدې د کوم لوري حلیف شي.

٤. محمدﷺ به سږ کال بېرته له عمرې پرته ستنېږي، بل کال به راځي، درې ورځې به په مکه کې تېروي په دې شرط چې د ده ملګري به له یوې یوې توري پرته بله وسله له ځان سره نه لري. په دغو دریو ورځو کې به د مکې استوګن مکه تخلیه کوي، دا د دې لپاره چې د احتمالي نښتو مخنیوی وشي، د مسلمانانو د بېرته ستنېدو په وخت کې به هغوی دا حق نه لري چې د مکې کوم کس له ځان سره بوځي.

د دې معاهدې د لاسلیك په وخت کې مسلمانان ډېر پرېشان او مضطرب ول، هر چا ته د هغو سترو سترو مصلحتونو او حکمتونو درك کول ګران وو چې رسول اللهﷺ هغوی ته په پام سره دا معاهده ومنله، ډېرو داسې انګېرله چې

په دې معاهدې کې قريشو ته زيات امتيازات منل شوي، په ځانګړې توګه دا بند ئې چې که په دې مودې کې د قريشو کوم کس وتښتي او مسلمانانو ته پناه يوسي بېرته به قريشو ته مسترد کېږي، خو که له مسلمانانو څوك قريشو ته پناه يوسي دوی ته به نه مسترد کېږي. مسلمانان له دې پلوه هم مضطرب ول چې د معاهدې يو بند د هغې رؤيا او خوب خلاف دئ چې د عمرې په اړه رسول اللهﷺ ليدلی، رسول اللهﷺ د دغو دوو تشويشونو په اړه ويل: هغه څوك چې له قريشو موږ ته راځي او بېرته هغوی ته سپارل کېږي الله تعالی به د نجات بله لار ورته پرانيزي، او څوك چې له موږ دوی ته پناه وروړي هغه زموږ په کار نه دئ او ښه ده چې الله تعالی ئې له موږ بېل کړي، او د خوب په اړه ئې هغوی ته ويل: که دا رؤيا سږ کال ترسره نه شوه راتلونکي کال کې به ترسره شي، ما ته په خوب کې دا نه وو ويل شوي چې تاسو به سږ کال عمره کوئ، په دې مبارکې سورې کې هم د خوب په اړه ويل شوي چې الله تعالی هغه رښتينی کړ او تاسو به په ډاډ او اطمئنان سره مسجد الحرام ته داخل شئ:

لَّقَدْ صَدَقَ ٱللَّهُ رَسُولَهُ ٱلرُّءْيَا بِٱلْحَقِّ ۖ لَتَدْخُلُنَّ ٱلْمَسْجِدَ ٱلْحَرَامَ إِن شَآءَ ٱللَّهُ ءَامِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ ۖ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا۟ فَجَعَلَ مِن دُونِ ذَٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾

الفتح: ۲۷

يقيناً چې الله د خپل رسول حقيقي خوب رښتينی کړ، حتماً به مسجدالحرام ته په داسې حال کې خوندي او په امن سره ننوځئ چې (له عمرې وروسته به) خپل وېښتان يا خريئ يا لنډوئ، نه به وېرېږئ، نو په هغه څه پوه شوی چې تاسو پرې پوه نه ياست، تر دې وړاندې ئې بله نږدې بريا او فتح مقدره کړې.

نه يوازې عادي مسلمانان مضطرب ول بلکې د عمر ﷺ په څېر د عميق او ژور نظر خاوندان هم مضطرب ول، هغه ابوبکر ﷺ ته ورغی او ورته وئې ويل: آيا محمدﷺ د الله رسول نه دئ؟ آيا موږ مسلمانان نه يو؟ آيا دا قريش

مشركين نه دي؟ نو موږ څنګه د خپل حق دين په ارتباط داسي ذلت قبول كړو؟ هغه په ځواب كي ورته وويل: اې عمره! هغه د الله رسول دئ، الله به ئې هيڅكله ضائع نه كړي، خو عمر ﷺ سره له دې صبر ونه كړی شو او همدا خبري ئې رسول اللهﷺ ته وكړې او رسول اللهﷺ همغه ځواب وركړ چي ابوبكر ﷺ وركړی وو، عمر ﷺ له خپل دې حركت هومره پښېمان وو چي د ژوند تر پايه ئې په نوافلو او صدقاتو سره د جبران سعي كوله.

په همدې حالت كي يوه بله پېښه رامنځته شوه چي د مسلمانانو اضطراب او حساسيت ئې لازيات او د دوی جذبات ئې سخت وپارول، معاهده د ليكلو په حال كي او لا نه وه لاسليك شوې چي د قريشو د پلاوي د مشر سهيل زوی ابوجندل چي له وړاندي مسلمان شوی وو او قريشو هغه بندي كړی وو په داسي حال كي وتښتېدو چي زولني او زنځيرونه ئې په لاسونو او پښو كي ول او پر بدن ئې د تعذيب نښي وې، ځان ئې د مسلمانانو خوا ته ورسولو، او رسول اللهﷺ ته ئې په چيغو چيغو سره ويل: يا رسول الله! ما له دې حالته وژغوره، صحابه د ده د دردناك حالت په ليدو سره سخت وپارېدل، غوښتل ئې هغه ته پناه وركړی شي او قريشو ته په هيڅ توګه ونه سپارل شي، خو د ده پلار وويل: كه څه هم معاهده لا نه ده لاسليك شوې خو زموږ تر منځ پر دې توافق شوی چي داسي فراريان به موږ ته تسليموئ، رسول اللهﷺ د هغه استدلال قبول كړ او پرېكړه ئې وكړه چي ابوجندل خپل پلار ته وسپارل شي.
د معاهدې له لاسليك وروسته رسول اللهﷺ صحابه وو ته لارښوونه وكړه چي همدلته قرباني وكړي، د سر وېښتان وخريي يا لنډ كړي او له احرام ووځي، خو د مسلمانانو د خفګان او اضطراب حالت داسي وو چي هيڅوك له خپل ځای ونه خوځېدو، درې ځلي ئې دوی ته همدا لارښوونه وكړه خو بيا هم څوك ونه خوځېدو، د صحابه وو په ټول ژوند كي له دې ورځي پرته هيڅكله داسي نه وو واقع شوي چي رسول اللهﷺ دي دوی ته كوم امر وكړي او هغوی دي له ځنډ پرته هغه عملي نه كړي، رسول اللهﷺ د خفګان حالت كي خپلي خيمې ته ولاړ، خپلي هوښياري او عقلمني مېرمني ام سلمه ته ئې خپل خفګان څرګند كړ، ام المؤمنين ورته وويل: ته خپله قرباني وكړه او له احرام ووځه، كله چي صحابه پوه شي وروستۍ پرېكړه همدا ده او نه شي بدلېدلی، ټول به

همدا کار کوي. همداسې وشول او ټول له احرام ووتل، خو زړونه له غم او اندېښنو ډك ول.

کله چې د حديبيې له مصالحې وروسته رسول اللهﷺ له خپلو يارانو سره د مدينې په لوري وخوځېدل په داسې حال کې چې ډېرو دې ته د يوې ماتې په سترګه کتل، د لارې په اوږدو کې او هغه مهال چې قافله ضَجنان يا په بل روايت کُراعُ الغميم ته رسېدلې وه دا مبارکه سوره نازله شوه او په دې کې مسلمانانو ته اطمئنان ورکړی شو چې په حديبيه کې ئې ستره او څرګنده بريا په برخه شوې، رسول اللهﷺ خپل غمجن ياران راغونډ کړل او وئې فرمايل: نن هغه سوره پر ما نازله شوه چې ما ته تر ټولې دنيا او څه چې په هغې کې دي غوره ده. **(لقد أنزلت علي الليلة سورة لهي أحب إلي مما طلعت عليه الشمس)** بيا ئې دا مبارکه سوره تلاوت کړه او په ځانګړې توګه عمر ﷻ ئې وروغوښت او هغه ته ئې واوروله چې تر نورو زيات غمجن وو. مؤمنان د دې سورې په اورېدلو سره مطمئن شول، خو لنډه موده لا نه وه تېره شوې چې د دې معاهدې په زړه پورې او حيرانوونکې نتائج راڅرګند شول، او ټولو ته جوته شوه چې دا معاهده له شك پرته يوه ستره او تاريخي فتح وه، څوك چې د سياسي مبارزې تجربه لري او له دښمن سره اوږدو نښتو ته اړ شوی وي ډېر ژر او په آسانۍ سره قضاوت کولی شي چې دا معاهده د مسلمانانو لپاره د عزت او بريا ستر او تاريخي سند وو، زه له دښمن سره داسې معاهدې ته تل چمتو يم او هغې ته به د ستري فتحې په سترګه ګورم، په دې معاهدې کې مسلمانانو له دې پرته چې عمره ئې يو کال وځنډېده هيڅ څه له لاسه نه دي ورکړي، خو په بدل کې ئې دا امتيازات ترلاسه کړي:

- دښمن رسماً او په ليکلې توګه او د يوې معاهدې په ترڅ کې ومنل چې اسلام د سيمې يو بل منل شوی دين دئ او مسلمانان د دې حق لري چې د خپل دين له لارښوونو سره سم په مکه کې چې د دښمن پلازمېنه وه خپل ديني مراسم اداء کړي، تر دې وړاندې مسلمانانو ته له پلرني دين د باغيانو په سترګه کتل کېدل او اسلام د عربو د منل شوو باورونو خلاف مذهب! هيچا ته دا اجازه نه ورکول کېده چې د مسلمان په نامه د کعبې طواف وکړي او د حج او عمرې مراسم اداء کړي.

● مدينه د بېل او مستقل رياست په توگه وپېژندل شوه او ټولو عربو قبائلو ته دا حق ورکړى شو چې کولى شي د قريشو او مسلمانانو له منځ يو غوره کړي او حليف ئې شي.

● دښمن دا ژمنه وکړه چې تر لسو کلونو پوري به د مسلمانانو په ضد له جنگي اقداماتو ډډه کوي، د اوربند لس کلني معاهدې مسلمانانو ته دا فرصت ورکولو چې خپله ټوله توجه د دعوت لوري ته واړوي، دا د مسلمانانو لپاره ستره لاسته راوړنه وه، د قريشو او مسلمانانو تر منځ جگړه له دې کبله پيل شوې وه چې قريشو اسلامي دعوت ته د خپلي واکمنۍ لپاره د يوه ستر گواښ په سترگه کتل، له مقابلې ئې عاجز ول، عقلمن، له خرافاتو متنفر، عدالت غوښتونکي، د ظلم مخالفين، د يوه عادلانه نظام او صحيح دين او مذهب لټوونکي ئې له دوى بېلول او دې لړۍ د دوى سياسي، اجتماعي او مذهبي قيادت او زعامت له خطر سره مخامخ کړى وو، د مخکني سياسي او اجتماعي وضعيت او د زاړه او له خرافاتو ډك مذهب د بقاء لپاره ئې له دې پرته بله چاره نه موندله چې د مسلمانانو په ضد د تشدد تگلاره غوره کړي او وسلې ته لاس کړي، د دې معاهدې له مخي قريش له خپلي وروستۍ حربې او وسلې خلع شول او د مسلمانانو په وړاندي ستر خنډ له منځه ولاړ، له جنك او تشدد پرته د عربو هيڅ ځواك د مسلمانانو مقابله نشوى کولى او د دوى د سريع پرمختگ مخه ئې نشوى نيولى، دا حقيقت له دې معلوموﻟﻰ شو چې د حديبيې له معاهدې وروسته په دوو کلونو کي دومره خلکو اسلام ته مخه کړه چې په تېرو نولسو کلونو کي دومره خلك نه وو مسلمانان شوي، د حديبيې په سفر کي له رسول الله ﷺ سره څوارلس سوه کسان ول خو دوه کاله وروسته او هغه مهال چې قريشو معاهده تر پښو لاندي کړه او خبره نښتي ته ورسېده، تر لس زره زيات سرتېري له رسول الله ﷺ سره يو ځاى مکې ته داخل شول.

● له نظامي پلوه هم دې معاهدې د ډېرو نورو فتوحاتو لار د مسلمانانو په وړاندي پرانيستله، د قريشو له لوري د جگړو توقف مسلمانانو ته دا فرصت ورکړ چې له نورو دښمنانو سره خپل حسابونه په آسانۍ تصفيه کړي، لا له معاهدې درې مياشتي نه وې تېري شوې چې د يهودانو ستره اډه خيبر او ورپسې فدك، وادي القرى، تَيما او تبوك فتح شول، بيا د حجاز د مرکزي سيمو مېشت عرب قبائل د مسلمانانو په وړاندي تسليم شول، لا دوه کاله نه وو بشپړ

شوي چي په ټولي سيمي کي د قواوو توازن په داسي توګه بدل شو چي مسلمانان د يوه فاتح او ځواکمن لوري په توګه راڅرګند شول. او دا ټول د همدغي معاهدې نتائج ول چي الله تعالی د فتح مبين نوم ورکړ، په داسي حال کي چي ډېرو ته هغه د منلو وړ نه برېښېده**!!**

د معاهدې دا بند چي مسلمانان به د قريشو فراريان تسليموي خو قريش به د دوی د فراريانو په تسليمولو مکلف نه وي، هغه څه چي مسلمانانو ته تر نورو بندونو زيات د منلو وړ نه برېښېدو؛ لنډه موده لا نه وه تېره شوې چي معلومه شوه دې بند قريشو ته نه يوازي کومه ګټه ونه رسوله بلکي ډېري ستونزي ئې ورته راولاړي کړي، له صلحي څو ورځي وروسته د مکې يو مسلمان د ابوبصير ﷻ په نامه د قريشو له زندان وتښتېدو او مديني ته ئې پناه يووړه، قريشو د هغه د بېرته ستنولو لپاره يو پلاوی مديني ته ولېږو او د هغه د استرداد مطالبه ئې وکړه، رسول الله ﷺ معاهدې ته د درناوي په حکم پلاوي ته وسپارو، خو هغه د لاري په اوږدو کي له ساتونکو وتښتېدو او د بحر احمر خوا ته په داسي ځای کي مېشت شو چي د قريشو تجارتي قافلو لار ترې تېره شوې وه، همدلته ئې مضبوط سنګر جوړ کړ، دا سنګر د ټولو هغو فراريانو لپاره پناه ځی شو چي له قريشو به تښتېدل او مديني ته د تګ پر ځای به د ابوبصير ﷻ خوا ته تلل، په لنډ وخت کي د دوی شمېر اوياوو ته ورسېدو، د قريشو پر قافلو به ئې بريدونه کول، قريش دومره ترې تنګ شول چي له رسول الله ﷺ ئې وغوښتل چي دوی مديني ته وروغواړي او د معاهدې اړوند بند لغو شي**!!**

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِنَّا فَتَحۡنَا لَكَ فَتۡحٗا مُّبِينٗا ﴿١﴾ لِّيَغۡفِرَ لَكَ ٱللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنۢبِكَ وَمَا
تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعۡمَتَهُۥ عَلَيۡكَ وَيَهۡدِيَكَ صِرَٰطٗا مُّسۡتَقِيمٗا ﴿٢﴾ وَيَنصُرَكَ ٱللَّهُ
نَصۡرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾

۱- یقیناً چې موږ ځرګند فتح درپه برخه کړه، ۲- داسې چې الله تا ته ستا هغه ګناهونه هم وبخښي چې تېر شوي او هغه هم چې وروسته شوي، او خپل نعمت درباندې بشپړ کړي او مستقیمه لار دروښيي. ۳- او په ځواکمنې او عزتمنې مرستې سره ستا ملاتړ وکړي.

(۱-۳)- د دې مبارکو آیتونو لارښوونې دا دي:

• د حدیبې معاهدې ته د ځرګندې فتحې نوم ورکړی شوی او دا په داسې حال کې چې ډېرو دې ته د ماتې او د دښمن شرائطو ته د تسلیمېدو په سترګه کتل!! په روایاتو کې راځي چې يو کس رسول اللهﷺ ته راغی او وئې ویل: آیا دا فتح ده؟ رسول اللهﷺ وفرمایل: هو؛ په الله قسم چې دا فتح ده، رسول اللهﷺ د خیبر غنائم پر هغو مجاهدینو ووېشل چې د حدیبیې په سفر کې ئې برخه اخیستې وه، بل ځوك ئې په دې کې شریك نه کړ، او دا ځکه چې د خیبر فتح هم د حدیبیې د معاهدې یوه نتیجه وه، دغې معاهدې د خیبر فتحې ته لار آواره کړه، روایت دا دئ: فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَفَتْحٌ هُوَ؟ قَالَ : وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهُ لَفَتْحٌ، فَقُسِمَتْ خَيْبَرُ عَلَى أَهْلِ الْحُدَيْبِيَةِ لَمْ يُدْخِلْ مَعَهُمْ فِيهَا أَحَدًا إِلَّا مَنْ شَهِدَ الْحُدَيْبِيَةَ . ابن ابي شيبه

• د آيتونو له فحوی په ډېر وضاحت سره معلومېږي چې د الهي معيارونو له مخې حقيقي بريا او فتح يوازې دا نه ده چې څوك پر خپل دښمن له نظامي پلوه بريا او برلاسی ترلاسه کړي، بلکې تر دې وړاندې نوري لاسته راوړنې داسې دي چې تر دې فتحې ئې ارزښت او اهميت ډېر زيات دئ، او هغه دا چې الله تعالی تا ته ستا هغه ګناهونه هم وبخښي چې تېر شوي او هغه هم چې وروسته شوي، د الله تعالی د پېرزوينو او نعمتونو ترلاسه کولو وړتيا دې په برخه شي او ستا منعم رب خپل نعمت درباندې بشپړ کړي، مستقيمه لار دروښيي او په ځواکمنې او عزتمنې مرستې سره ستا ملاتړ وکړي.

• په آيتونو کې داسې نه دي ويل شوي چې الله تا ته ستا مخکني او وروستني ګناهونه وبخښل بلکې ويل شوي چې الله تا ته څرګنده فتح درپه برخه کړه د دې لپاره چې ستا مخکني او وروستني ګناهونه دروبخښي، خپل نعمت درباندې بشپړ کړي، مستقيمه لار دروښيي او په ځواکمنې او عزتمنې مرستې سره ستا ملاتړ وکړي، او دا ښيي چې اصلي بريا دغه ده، نه يوازې نظامي برلاسی.

• دا چې ولې رسول اللهﷺ ته د ذنب نسبت شوی د دې تفصيل د محمد د سورې د ١٩ آيت په تفسير کې وګورئ.

هُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ فِى قُلُوبِ ٱلْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوٓا۟ إِيمَـٰنًا مَّعَ إِيمَـٰنِهِمْ ۗ وَلِلَّهِ جُنُودُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٤﴾

٤- دی هغه ذات دئ چې د مؤمنانو په زړونو کې ئې سکينه نازله کړه، چې خپل ايمان په نور ايمان سره زيات کړي او د آسمانونو او زمکې ټولې لښکرې د الله دي او الله باحکمته پوه دئ.

(٤)- دا مبارك آيت وايي:

• الله تعالی د مؤمنانو په زړونو کې سکينه نازله کړه، دوی ته ئې دا سعادت ورپه برخه کړ چې خپل ايمان په نور ايمان سره زيات کړي، په دې سره هغې سکينې او ډاډ ته اشاره شوې چې د عمرې د اداء کولو په موخه

له مدينې د رسول اللهﷺ په ملګرتيا کې د وتلو پر مهال د دوی په برخه شوه، د دې پروا ئې ونه کړه چې د زوړ او کېنه کښ دښمن تر ولکې لاندې مکې ته له کافي جنګي وسائلو پرته ننوځي، په داسې سفر درومي چې منافقينو له ځان وژنې سره مترادف ګڼلو او ويل ئې چې هيڅکله به روغ رمټ خپلو کورونو ته راستانه نشي، دغه د زړه داډ او سکون په دې منتج شو چې الله د دوی ايمان لازيات سمسور، مضبوط او پياوړی کړي.

● دې سفر او پايلو ئې وښوده چې د آسمانونو او زمکې ټولې لښکرې د الله تعالى دي او د الله تعالى هره لاربښوونه او پرېکړه د حکمت او علم له مخې ده او په هغې کې حکمتونه مضمر وي. ټول هغه څه د الله تعالى په واك کې دي چې خلك ئې په جګړو کې د فوځونو په توګه کاروي، دا فوځونه د الله تعالى د خوښې او رضاء خلاف هيڅ څه نشي کولی، د عالم هر څه داسې دي لکه د الله تعالى د فوځ يو مطيع جندي او سپاهي، همغه څه کوي چې دی ئې د کولو امر ورته وکړي، او دا ټول ځکه چې الله تعالى باحکمته پوه ذات دئ. تاسو وليدل چې د رسول اللهﷺ په يوې رؤيا ئې څومره ستر ستر نتائج مرتب کړل!!

لِّيُدۡخِلَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ
فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنۡهُمۡ سَيِّـَٔاتِهِمۡۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عِندَ ٱللَّهِ فَوۡزًا عَظِيمٗا ٥
وَيُعَذِّبَ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ وَٱلۡمُنَٰفِقَٰتِ وَٱلۡمُشۡرِكِينَ وَٱلۡمُشۡرِكَٰتِ ٱلظَّآنِّينَ
بِٱللَّهِ ظَنَّ ٱلسَّوۡءِۚ عَلَيۡهِمۡ دَآئِرَةُ ٱلسَّوۡءِۖ وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡ وَلَعَنَهُمۡ
وَأَعَدَّ لَهُمۡ جَهَنَّمَۖ وَسَآءَتۡ مَصِيرٗا ٦

٥- د دې لپاره چې مؤمنان او مؤمنانې هغو جنتونو ته داخل کړي چې ترې لاندې ويالې بهيږي، تلپاتي په هغه کې، او سيئات ترې وپوښي، او همدا د

الله په نزد کې ستره بریا ده، ٦- او د دې لپاره چې هغه منافقین او منافقانې او مشرکین او مشرکانې تعذیب کړي چې د الله په اړه بدګمانې کوونکي دي، بده راچورلېدا پر دوی ده، او الله دوی په خپل غضب اخته کړي او دوی ئې رټلي او جهنم ئې ورته تیار کړی، د ورتګ څومره بد ځایتوبی!!

(٥-٦)-د دې مبارکو آیتونو لارښوونې دا دي:

• دغه تاریخي سفر او اړوند پېښې ئې د دې باعث شو چې مؤمنان او مؤمناني د هغو جنتونو مستحق وګڼل شي چې ترې لاندې ویالې بهېږي، د جنت تلپاتې ژوند به ئې په برخه شي، د همدې پېښو په لوړو ژورو کې د دوی روزنه وشي، هغه ناوړه خصلتونه او بدغوني عادتونه ئې له منځه یوسي چې د دوی او جنت تر منځ حائل کېږي، د الله تعالی په نزد کې او د الهي معیارونو له مخې ستره بریا همدا ده.

• د پنځم آیت له الفاظو معلومېږي چې په دې سفر کې ځېنو مؤمنو مېرمنو هم برخه اخیستې وه چې ام المؤمنین ام سلمه صلى ئې یوه بېلګه وه؛ نو ځکه د دوی یادونه په مستقله توګه شوې، هسې هم مېرمنې په داسې کارونو کې له نارینه وو سره برابرې شریکې وي، دوی د خپل پلار، زوی، ورور او خاوند له شرکت سره موافقه کوي، هغوی هڅوي، د نتائجو پروا نه کوي، د خپلوانو شهادتونه او جراحتونه زغمي او صبر پرې کوي، که د مور او مېرمنې ترغیب او تشویق نه وي ډېر لږ کسان به جهاد ته چمتو شي او د هغوی د مخالفت په صورت کې خو یوازې د ګوتو په شمېر باهمته او توریالي مجاهدین جهاد ته زړه ښه کوي او خطرناکو سفرونو ته ملاتړي.

• د دې سفر او اړوند پېښو یوه بله موخه دا وه چې الله تعالی غوښتل هغه منافقین او منافقانې او مشرکین او مشرکانې تعذیب کړي چې د الله تعالی په اړه ئې بد بد ګمانونه کول، دا بدګمانې ئې درلوده چې الله تعالی به د مؤمنانو مرسته ونه کړي، هغه الهي وعدې به رښتینې نه شي چې مسلمانانو د هغوی په هیله او طمع دې خطرناك سفر ته ملا تړلې وه، داسې ئې انګېرله چې رسول اللهﷺ او د سفر ملګري به ئې له بدو پېښو سره مخامخ شي، روغ رمټ به مدینې ته راستانه نه شي، خو د دوی د انګېرنو خلاف د حق او حقپالو دښمنان له بدو پېښو سره مخامخ شول، هغه د الله په غضب او لعنت

اخته او د جنهم مستحق شول چې د الله تعالی او د الهي وعدو په اړه ئې بد بد ګمانونه کول.

وَلِلَّهِ جُنُودُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾

٧- او د آسمانونو او زمکي ټولي لښکري د الله دي او الله باحکمته عزتمن دئ.

(٧)- دلته یو ځل بیا ویل شوي چې د آسمانونو او زمکي ټولي لښکري د الله دي او الله باحکمته عزتمن دئ. په څلورم آیت کي د مؤمنانو د یادوني ترڅنګ او دلته د منافقینو او مشرکینو د یادوني تر څنګ، مؤمنانو ته هغه د زړه ډاډ او سکون له دې کبله ورپه برخه شوی وو چې په دغه حقیقت ئې د زړه له کومي باور درلود چې د آسمانونو او زمکي ټولي لښکري د الله دي او منافقینو او مشرکینو ځکه دا سفر او پایلي ئې خطرناکي ګڼلې چې پر دغه حقیقت ئې باور نه وو.

إِنَّآ أَرْسَلْنَـٰكَ شَـٰهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾ لِّتُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٩﴾

٨- یقیناً چې ته مو د شاهد، زېری ورکوونکي او انذاروونکي په توګه لېږلی یې، ٩- چې پر الله او د هغه پر رسول ایمان راوړئ، ملتیا ئې وکړئ، درناوی ئې وکړئ، او سبا او ماښام د ده تسبیح ووایئ.

(٨-٩)- د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

- رسول الله ﷺ ته ویل شوي چې ته د الله تعالی له لوري د شاهد، زېری ورکوونکي او انذاروونکي په توګه لېږل شوی یې، شاهد یعني دا چې د حق او باطل په اړه د ده قول او عمل د ګواه حیثیت لري، د ده له وینا او دریځ معلومېږي چې حق څه دئ او باطل څه، د چا وینا او کړنه د الهي معیارونو او لارښوونو مطابق ده او د چا مغایر، څوك په سمه لار روان دئ او څوك په کږه لار، یوه ته په دنیا او آخرت کي د سعادت او فلاح زېری ورکوي او

بل د خپلو غلطو تګلارو له بدو پايلو وېروي.

- **د قرآن مخاطبينو ته ويل شوي چې د پيغمبر د بعثت موخه دا ده چې: پر الله او د هغه پر رسول ايمان راوړئ، د الله او د هغه د دين ملتيا وکړئ، د خپل رب درناوی وکړئ، او سبا او ماښام د ده تسبيح ووايئ.**

دې ته مو پام وي چې ځينو درنو مفسرينو د (تُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ) الفاظ داسي تعبير کړي چې ګواکي دلته رسول اللهﷺ ته اشاره شوې او له مؤمنانو غوښتل شوي چې د هغه ملتيا وکړئ او د هغه درناوی وکړئ، دا تعبير نه يوازي صحيح نه دئ بلکي د آيت له سياق او نظم سره قطعاً اړخ نه لګوي، په (وَتُعَزِّرُوه وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ) کي ضمير الله ته راجع دئ، ځيني ئې الله ته او ځيني ئې رسول الله ته راجع کول نه يوازي کومه معقوله توجيه نه لري بلکي تشتت او بې نظمي رامنځته کوي او د آيت ادبي ښکلا او نظم ته صدمه رسوي.

إِنَّ ٱلَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ ٱللَّهَ يَدُ ٱللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ ۚ فَمَن نَّكَثَ فَإِنَّمَا يَنكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَـٰهَدَ عَلَيْهُ ٱللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾

۱۰- بېشکه هغه چې له تا سره بيعت کوي په حقيقت کي له الله سره بيعت کوي، د الله تعالی لاس د دوی پر لاسونو د بره دئ، او څوک چې (خپل بيعت) مات کړي نو يوازي د ځان په تاوان ئې ماتوي، او څوک چې هغه څه بشپړ کړي چې له الله سره ئې پرې ژمنه کړې نو ژر به ستر اجر ورکړي.

(۱۰)- د دې مبارك آيت په اړه څو خبري په پام کي ولرئ:

- **له دې آيت په ډېر وضاحت سره معلومېږي چې د حديبيې په سفر کي يو بيعت ترسره شوی، همغسي لکه چې په رواياتو کي راغلي او د سورې په**

مقدمه کي ورته اشاره وشوه.
- **الله تعالى دې بيعت ته زښت زيات ارزښت ورکړی دومره چي هغه ئې داسي گڼلى لکه الله تعالى ته لاس ورکول او مخامخ بيعت ورسره کول!! مؤمنانو ته ئې ويلي له پيغمبر صلعم سره ستاسو بيعت په حقيقت کي له الله سره بيعت دئ، رسول اللهﷺ ته د بيعت لاس ورکول داسي دي لکه چي تاسو خپل لاس د الله تعالى تر بلاکيف لاس لاندي ايښى وي.**
- **څوك چي له الله تعالى سره خپل بيعت مات کړي نو په دې سره يوازي ځان ته تاوان رسوي او څوك چي له الله تعالى سره خپل بيعت بشپړ کړي او پر خپلي ژمني وفا وکړي نو الله تعالى به حتماً او ژر په دنيا او آخرت کي ستر اجر ورکړي.**

دې ته مو پام وي چي د (**وَمَنۡ أَوۡفَىٰ بِمَا عَـٰهَدَ عَلَيۡهُ ٱللَّهَ**) په ترکيب کي د عربي ژبي د يوې عامي قاعدې خلاف د (عليه) هې ته د زبر پر ځاى پيښ ورکړى شوى، په بل قرائت کي (عليهِ) راغلي، هغو چي (عليهُ) ته ئې ترجيح ورکړې وايي: دلته (هاء) د (هو) مخفف دئ، که د (على) په څېر د جر آله پرې رانشي او په خپلي اصلي بڼي کي تلفظ شي نو په پيش سره تلفظ کېږي، دلته ځکه په خپلي اصلي بڼي کي پرېښودل شوې چي همدا په خپل عهد کي بدلون نه راوستلو او په خپلي ژمني وفا کولو سره مناسب برېښي.

دلته يوه بل مطلب ته هم اشاره کول گټور برېښي: اهل ظاهر د لسم آيت دا فقره (**يَدُ ٱللَّهِ فَوۡقَ أَيۡدِيهِمۡ**: د الله لاس د دوى د لاس له پاسه وو) له جدي ستونزي سره مخامخ کوي، دوى د الله تعالى په اړه د (يد: لاس) په څېر راغلي الفاظ په اصلي معنى تعبيروي، دلته نشي کولى دا ادعاء وکړي چي د هغه بيعت پر مهال واقعاً او په حقيقي معنى د الله لاس د دوى د لاس له پاسه وو، دې ته اړ کېږي چي تأويل ته پناه يوسي او ووايي: څرنگه چي الله تعالى د آسمانونو د پاسه پر خپل عرش دئ، نو لاس ئې هم د هغو د لاسونو د پاسه وو چي له رسول صلى الله عليه وسلم سره ئې بيعت کولو!! دوى ته وايو: که د (يدالله فوق ايديهم) په اړه دا تعبير درسره ومنو نو بيا د دې بيعت رضوان

فضيلت او امتياز له نورو بيعتونو په څه كي وو؟ ځكه ستاسو د تعبير له مخې په هر بيعت كي د الله تعالى لاس د بيعت كوونكو د لاسونو له پاسه وي!! پداسي حال كي چي دلته (يدالله فوق ايديهم) د دې لپاره ويل شوي چي د بيعت رضوان فضيلت او امتياز افاده كړي!! ولي دلته همغه خبره نه كوئ چي د دې آيت په اړه ئې كوئ: (مَا مَنَعَك أَن تَسجُدَ لِمَا خَلَقْت بِيَدَى)؟ دلته خو وايئ: (خلقت بيدي) د آدم عليه السلام د خلقت امتياز او فضيلت افاده كوي او ښيي چي الله تعالى آدم **صلعم** په خپل لاس مخامخ بې واسطې پيدا كړى، او ګواكي دا الله تعالى ته د (يد) صفت ثابتوي!! دلته هم بايد ووايئ چي (يد الله فوق ايديهم) د دې بيعت د امتياز او فضيلت د افادي لپاره راغلى او په حقيقي معنى نه مجازي معنى د الله يد د دوى د يد له پاسه وو!! هغه چي (يد) په ظاهري او حقيقي معنى تعبيروي او په دې سره الله تعالى له مخلوق سره تشبيه كوي، او د مخلوقاتو په څېر غړي او جوارح ورته ثابتوي، سخت تېروتي، الله تعالى نه په ذات كي مخلوق ته ورته دئ او نه په صفاتو او افعالو كي. صحيح تعبير دا دئ چي الله تعالى دې بيعت ته خاص ارزښت او امتياز وركړى، د دې بيعت پر مهال د الله يد د مؤمنانو د يد له پاسه وو، او دا هغه څه دي چي قرآن ئې وايي، خو نه الله تعالى د انسان په څېر لاس لري او نه دا اېښودل داسي وو لكه انسان چي د نورو انسانانو د لاس له پاسه خپل لاس ږدي، دلته لاس او اېښودل ئې په مجازي معنى راغلي، په حقيقي معنى ئې له الله تعالى پرته هيڅوك نه پوهېږي او دا همغه څه دي چي قرآن ويلي: و ما يعلم تأويله الا الله: او په تأويل ئې له الله پرته هيڅوك نه پوهېږي.

دا هم د يادولو وړ ده چي رسول اللهﷺ لكه څنګه چي په دې سفر كي له خپلو يارانو بيعت واخيست په ډېرو نورو مواردو كي ئې هم له هغوى بيعتونه اخيستي، لكه چي په دې روايت كي ئې يوه بېلګه مومو:

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ : بَايَعْنَا رَسُولَ اللَّهِﷺ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِى الْعُسْرِ وَالْيُسْرِ وَالْمَنْشَطِ وَالْمَكْرَهِ وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا وَأَنْ لاَ نُنَازِعَ الأَمْرَ أَهْلَهُ وَنَقُولَ الْحَقَّ حَيْثُ مَا كُنَّا لاَ نَخَافُ فِى اللَّهِ لَوْمَةَ لاَئِمٍ.

رواه مسلم

له عباده بن صامت روايت دئ چي وئې ويل: موږ له رسول اللهﷺ سره په دې

بیعت وکړ چې واورو او اطاعت وکړو، په سختی، آسانی، هلته چې زړه مو غواړي او هلته چې زړه مو نه غواړي، په هغه حالت کې هم چې پر موږ بل ته ترجیح ورکړي، په دې چې له چارو له اهل سره نزاع نه کوو، په دې چې چېرې وو حق به وایو او د الله په لار کې به د هیڅ ملامتوونکي له ملامتولو وېره نه لرو.

سَيَقُولُ لَكَ ٱلْمُخَلَّفُونَ مِنَ ٱلْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَآ أَمْوَٰلُنَا وَأَهْلُونَا
فَٱسْتَغْفِرْ لَنَا ۚ يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِم مَّا لَيْسَ فِى قُلُوبِهِمْ ۚ قُلْ فَمَن يَمْلِكُ
لَكُم مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًۢا ۚ بَلْ كَانَ ٱللَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًۢا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَنقَلِبَ ٱلرَّسُولُ وَٱلْمُؤْمِنُونَ
إِلَىٰٓ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَزُيِّنَ ذَٰلِكَ فِى قُلُوبِكُمْ وَظَنَنتُمْ ظَنَّ ٱلسَّوْءِ
وَكُنتُمْ قَوْمًۢا بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَن لَّمْ يُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ فَإِنَّآ أَعْتَدْنَا
لِلْكَٰفِرِينَ سَعِيرًا ﴿١٣﴾

١١- وروسته پاته کړی شوي کوچیان به هرو مرو تا ته وایي: خپل مال او عیال مشغول کړو، په خپلو ژبو هغه څه وایي چې په زړونو کې ئې نشته، ورته ووایه: نو هغه څوك دئ چې د الله له لوري تاسو ته د څه واکمن وي، که هغه د ضرر اراده درته وکړي یا د کومې ګټې اراده، داسې نده بلکې الله په هغه څه ښه خبر دئ چې تاسو ئې کوئ، ١٢- بلکې تاسو ګمان وکړ چې پیغمبر او مؤمنان به هیڅکله خپلو خپلوانو ته (روغ رمټ) راونه ګرځي، همدې (تصور) ستاسو په زړونو کې ښایست وموند او بدګماني مو وکړه، او تاسو بې خیره وګړي یاست. ١٣- او څوك چې پر خدای او د ده پر رسول

ايمان رانه وړي نو موږ دغو کافرانو ته لمبې تيارې کړې.

(١١-١٣)- د دې مبارکو آيتونو هدايات دا دي:

- رسول اللهﷺ ته ويل شوي چې مدينې ته له ستنېدو وروسته به هغه کوچيان حتماً ستا خوا ته راځي او تا ته به وايي: موږ خپلو مالي مشکلاتو او کورنيو لانجو مشغول کړو او په دې بختور سفر کي ئې له برخي اخيستو محروم کړو، موږ ته له الله تعالی مغفرت وغواړه. د دوی دا وينا هسي د ژبې وينا ده؛ په زړونو کي نور څه لري.
- له دې آيت معلومېږي چې د مدينې شا وخوا کوچيانو ته هم بلنه ورکړی شوې وه چې په هغه سفر کي برخه واخلي خو ځينو ډډه کړې.
- د آيت له دې فقرې (سَيَقُولُ لَكَ ٱلۡمُخَلَّفُونَ مِنَ ٱلۡأَعۡرَابِ) په وضاحت سره معلومېږي چې دا سوره د حديبيې له معاهدې وروسته او مدينې ته د رسول اللهﷺ تر رارسېدو وړاندې او د لارې په اوږدو کي نازله شوې، همغسې لکه چې په رواياتو کي راغلي او د سورې په مقدمه کي ورته اشاره وشوه.
- رسول اللهﷺ ته لارښوونه شوې چې هغوی ته ووايي: هغه به څوک وي چې د الله تعالی په وړاندي تاسو ته د داسي څه خاوند وي چې که الله تعالی د کوم تاوان يا ګټې اراده درته وکړي نو هغه ئې مخنيوی وکړی شي؟!! که تاسو په خپل کور کي او د خپل مال عيال څارنه کوئ او الله تعالی په همدې وخت کي ستاسو لپاره د کوم تاوان اراده وکړي څوک ئې مخنيوی کولی شي او که تاسو په جهاد کي برخه واخلئ او خپل مال او عيال خدای ته حواله کړئ او په همدې وخت کي خدای تاسو ته د کومې ګټې اراده وکړي څوک ئې مخنيوی کولی شي؟ ستا حضور او غياب د الله کومه پرېکړه بدلولی يا ځنډولی شي؟!! په کور کي ستا شته والی د الله له لوري ټاکلی ضرر نشي دفع کولی او نه ستا غيابت د ټاکلي ګټې د ځنډېدو باعث کېدی شي
- د دغو وروسته پاتو خبرې هسې د خولې خبرې دي، نه ئې مالي او کورنۍ ستونزې درلودې او نه په دې خطرناك سفر کي له برخي نه اخيستو نادم دي او نه له زړه د بخښني او مغفرت تلوسه لري.

• داسې نده بلکې الله ستاسو په کړنو ښه خبر دئ، ښه پوهېږي چې تاسو څه کول او ستاسو د دغو کړنو لاملونه څه وو.
• بلکې تاسو ګمان وکړ چې پيغمبر او مؤمنان به هيڅکله خپلو خپلوانو ته (روغ رمټ) راونه ګرځي، دې تصور ستاسو زړونو کې ښايست وموند او بدګماني مو وکړه، او تاسو بې خيره وګړي ياست. په حقيقت کې تاسو داسې ګمان کولو چې پيغمبر عليه السلام او ملګري به ئې هيڅکله لدې خطرناك سفر روغ رمټ راونه ګرځي، دغه بدګماني پدې سفر کې له برخې اخيستو په شا کړئ.
• په دې سفر تلونکې نه بلکې تاسو د تباهۍ کندې ته په لوېدو وئ، ستاسو لار او دريځ د تباهۍ موجب وو نه د هغو کسانو چې خپل هرڅه ئې خپل رب ته حواله کړي او د دښمن د مقابلې لپاره ئې د رسول اللهﷺ ملګرتيا کړې.
• څوك چې پر خدای او د ده پر رسول ايمان رانه وړي نو الله تعالی دغو کافرانو ته لمبې تياري کړې، څوك چې له دښمن سره د مقابلې په حساس پړاو کې پر خدای او پيغمبر باندې د ايمان له غوښتنو سره سم عمل ونه کړي، په جهاد کې برخه وانخلي او هغه څه وکړي چې يوازې له کافر ئې انتظار کېدی شي داسې کافرانو ته الله تعالی د جهنم د اور لمبې تياري کړې.

وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ يَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٤﴾

۱٤- او د آسمانونو او زمکې ټولواکي د الله ده، چا ته چې وغواړي بخښنه کوي او څوك چې وغواړي په عذاب ئې اخته کوي، په داسې حال کې چې الله مهربان بخښونکی دئ.

(۱٤)- په دې مبارك آيت سره مؤمنانو ته لارښوونه شوې چې ستاسو معامله د آسمانونو او زمکې ټولواك رب سره ده، دا پرېکړه د ده له لوري کېږي چې د انسان کړنو ته په پام سره چا ته بخښنه وکړي او څوك په عذاب اخته کړي، په داسې حال کې چې هغه مهربان بخښونکی دئ، نو په دې موخه د بل چا د راضي کولو لټه مه کوئ چې تاسو وبخښي يا مو له سزا

وژغوري.

سَيَقُولُ ٱلۡمُخَلَّفُونَ إِذَا ٱنطَلَقۡتُمۡ إِلَىٰ مَغَانِمَ لِتَأۡخُذُوهَا ذَرُونَا
نَتَّبِعۡكُمۡۖ يُرِيدُونَ أَن يُبَدِّلُواْ كَلَٰمَ ٱللَّهِۚ قُل لَّن تَتَّبِعُونَا كَذَٰلِكُمۡ
قَالَ ٱللَّهُ مِن قَبۡلُۖ فَسَيَقُولُونَ بَلۡ تَحۡسُدُونَنَاۚ بَلۡ كَانُواْ لَا يَفۡقَهُونَ
إِلَّا قَلِيلٗا ﴿١٥﴾ قُل لِّلۡمُخَلَّفِينَ مِنَ ٱلۡأَعۡرَابِ سَتُدۡعَوۡنَ إِلَىٰ قَوۡمٍ أُوْلِي
بَأۡسٖ شَدِيدٖ تُقَٰتِلُونَهُمۡ أَوۡ يُسۡلِمُونَۖ فَإِن تُطِيعُواْ يُؤۡتِكُمُ ٱللَّهُ أَجۡرًا
حَسَنٗاۖ وَإِن تَتَوَلَّوۡاْ كَمَا تَوَلَّيۡتُم مِّن قَبۡلُ يُعَذِّبۡكُمۡ عَذَابًا أَلِيمٗا ﴿١٦﴾

۱۵- هغه مهال چې تاسو د ځينو غنائمو په لوري خوځېږئ چې ترلاسه ئې کړئ؛ حتماً به وروسته پاته کړی شوي درته وايي: موږ پرېږدئ چې درپسې شو، غواړي د الله پرېکړه بدله کړي، ووايه: هيځکله به زموږ متابعت ونه کړئ، الله لا له وړاندي همداسي ويلي، نو حتماً به وايي: بلکي له موږ سره حسد کوئ، نه؛ بلکي دوی نه پوهېږي مګر لږ، ۱۶- د کوچيانو وروسته پاته کړی شوو ته ووايه: د داسي قوم لوري ته به وبلل شئ چې کلك جګړمار دي؛ د دې لپاره چې يا ورسره وجنګېږئ يا مسلمان شي، نو که مو اطاعت وکړ؛ الله به غوره بدله درکړي او که مو داسي اعراض وکړ لکه چې تر دې وړاندي مو اعراض کړی وو؛ په دردوونکي عذاب سره به تاسو تعذيب کړي.

(۱۵-۱٦)- د دې مبارکو آيتونو مهم مهم مطالب دا دي:

- **مؤمنانو ته اطمئنان ورکړی شوی چې ډېر ژر به داسي حالت راشي چې تاسو به د ځينو غنائمو ترلاسه کولو لپاره خوځېږئ، داسي غزا ته به وځئ چې په هغې کي بريا او غنائم ترلاسه کول يقيني او حتمي برېښي، هغه مهال به دا وروسته پاته کړی شوي تاسو ته وايي: موږ پرېږدئ چې درپسې شو،**

پرون تاسو بللي ول او دوی اعراض وکړ، سبا به دوی غوښتنه کوي چي درسره ولاړ شي خو تاسو به ورته وایئ: هیڅکله به زموږ متابعت ونه کړئ، الله لا له وړاندي همداسي فرمایلي، دوی به په ځواب کي وایي: خدای داسي نه دي ویلي؛ بلکي تاسو په خپله نه غواړئ په غنائمو کي درسره شریك شو، د خپل حسد له مخي موږ ته د ملګرتیا اجازه نه راکوئ!! الله تعالی د دوی د دې غلطي وینا په ځواب کي فرمایي: نه؛ داسي نه ده لکه چي دوی ئې وایي؛ بلکي د دوی پوهه لږه ده، په دې نه پوهیږي چي مخلص مؤمنان د غنائمو لپاره نه جنګیږي، که داسي وی نو په هغه خطرناك سفر کي به ئې د رسول الله ﷺ ملګرتیا نه وه کړې.

- رسول الله ﷺ ته لارښوونه شوې چي وروسته پاته کړی شوو ته ووایي: د داسي آساني غزا پر ځای چي د بري او غنائمو احتمال ئې څرګند وي؛ د داسي قوم لوري ته به وبلل شئ چي کلك جګړمار دي؛ د دې لپاره چي یا ورسره وجنګیږئ یا تسلیم شي، نو که هغه مهال مو اطاعت وکړ؛ الله به غوره بدله درکړي او که مو داسي اعراض وکړ لکه چي تر دې وړاندي مو اعراض کړی وو؛ په دردوونکي عذاب سره به تاسو تعذیب کړي.
- له دې مبارکو آیتونو دا هم معلومیږي چي د حدیبیې له معاهدې وروسته به مسلمانان ځیني آساني جګړي په مخ کي لري او ځیني درنې او سختي، په ځینو کي به دا مخلفین هم د ګډون تلوسه لري او دا به ئې زړه غواړي چي وړیا غنائم ترلاسه کړي.
- دې ته مو پام وي چي په (يُرِيدُونَ أَن يُبَدِّلُوا۟ كَلَٰمَ ٱللَّهِ ۚ قُل لَّن تَتَّبِعُونَا كَذَٰلِكُمْ قَالَ ٱللَّهُ مِن قَبْلُ ۖ) کي د کلام الله مراد همغه الهي پریکړه ده چي وروسته راغلې (قل لن تتبعونا) او د (كذالكم قال الله من قبل) مراد دا دئ چي مؤمنان به دغه حکم چي له منافقینو سره له مخامخېدو وړاندي نازل شوی هغوی ته اوروي.

لَّيْسَ عَلَى ٱلْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى ٱلْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى ٱلْمَرِيضِ

حَرَجٌ ۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ يُدْخِلْهُ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ ۖ
وَمَن يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٧﴾

١٧- نه پر ړانده کومه ګناه شته، نه پر ګوډ کومه ګناه شته او نه پر ناروغ کومه ګناه شته، او څوك چې د الله او د هغه د رسول اطاعت وکړي داسې جنتونو ته به ئې داخل کړي چې ترې لاندې ویالې بهیږي، او څوك چې اعراض وکړي په دردونکي عذاب سره به ئې تعذیب کړي.

(١٧)- دا مبارك آیت هغه کس معذور ګڼي چې ړوند، ګوډ یا ناروغ وي، یا دې ته ورته داسې مریضي ولري چې په جهاد کې برخه اخیستل ورته ګران کړي، پردوی کومه ګناه او الزام نشته، څوك چې د ژوند په ټولو چارو کې د الله او د هغه د رسول اطاعت وکړي، د الله په لار کې له جهاد په داسې حال کې ډډه ونه کړي چې شرعي عذر ونه لري، الله تعالی به ئې داسې جنتونو ته داخل کړي چې ترې لاندې ویالې بهیږي، او څوك چې اعراض وکړي په دردونکي عذاب سره به ئې تعذیب کړي.

لَّقَدْ رَضِىَ ٱللَّهُ عَنِ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ ٱلشَّجَرَةِ فَعَلِمَ
مَا فِى قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَٰبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ
كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾

١٨- یقیناً چې الله هغه مهال له دغو مؤمنانو راضي شو چې تر وني لاندې ئې له تا سره بیعت کولو، او پر هغه څه پوه شو چې د دوی په زړونو کې وو نو ځکه ئې پر دوی سکینه نازله کړه او نږدې فتح ئې د بدلې په توګه ورکړه، ١٩- او ډیر غنائم چې دوی به ئې ترلاسه کوي، او الله باحکمت عزتمن دئ.

(١٨-١٩)- د دې مبارکو آیتونو لاربښووني دا دي:

• الله تعالی له هغو مؤمنانو خپل رضایت اعلان کړی چې په حدیبیه کې ئې تر یوې ونې لاندې له رسول الله ﷺ سره بیعت وکړ، او دا هغه مهال وو چې دوی ته په مکه کې د رسول الله ﷺ د ځانګړي استازي عثمان ﷺ د شهادت افواه ورسېده، جریان داسې وو چې رسول الله ﷺ عثمان ﷺ د استازي په توګه قریشو ته ورولېږلو چې هغوی ته ووایي: موږ د عمرې لپاره راغلي یو، د قربانۍ څاروي راسره دي، وسلې راسره نشته، له عمرې وروسته بېرته ستنېږو، خو هغوی نه یوازې موافقه ونه کړه بلکې عثمان ﷺ ئې په مکه کې تم کړ، په همدې وخت کې دا افواه خوره شوه چې قریشو عثمان ﷺ شهید کړی، د ده ځنډېدل د دې باعث شو چې مسلمانان دا افواه صحیح وګڼي، د ټولو ایماني جذبات وپارېدل، رسول الله ﷺ راغونډ کړل او په داسې حال کې چې د یوې ونې خوا ته ولاړ وو له ټولو ئې پر دې خبرې بیعت واخیست چې جنګ ته تیار شي او له تېرې کوونکو قریشو سره به خپل حساب تصفیه کوي، هر یو به د رسول الله ﷺ خوا ته راتلو، هغه ته به ئې ښی لاس ورکولو او د دې ژمنه به ئې کوله چې تر آخري سلګۍ به جنګېږي، د بیعت په پای کې رسول الله ﷺ خپل دواړه لاسونه سره ورکړل او دا ئې د عثمان ﷺ بیعت وګڼلو، دا څه معمولي ژمنه او بیعت نه وو، دا له شکه پرته سر په رغوي کې نیول او په واقعي معنی د خپل ژوند وقفولو بیعت وو، په هغو ظروفو او شرائطو کې له دښمن سره مقابله له دې پرته بل تعبیر نه درلود چې ټول به وژل کېږي، د همدې بیعت په اړه دلته ویل شوي چې الله تعالی له دغو مؤمنانو راضي شو چې له رسول الله ﷺ سره ئې د هغې ونې لاندې بیعت وکړ، د همدې بیعت په اړه په آیت کې ویل شوي: هغو چې له تا سره ئې بیعت کولو په حقیقت کې ئې له الله تعالی سره بیعت کولو، او د بیعت پر مهال د الله لاس د دوی د لاسونو له پاسه وو!! د قرآن له دغو ویناوو معلومېږي چې د الله تعالی په نزد کې د دې بیعت اهمیت او ارزښت څومره لوړ وو!! دا بیعت د بیعت رضوان په نامه مشهور شو.

• همدا راز د دوی په اړه ویل شوي چې د زړونو کیفیت ئې الله تعالی ته جوت شو، یعني دا عملاً څرګنده شوه چې د دوی په زړونو کې رښتینی ایمان او بشپړ اخلاص وو نو ځکه ئې پر دوی سکینه نازله کړه او نږدې فتح ئې د

بدلې په توګه ورکړه، او پر فتحې برسېره ډېر غنائم چې دوی به ئې ترلاسه کوي. دا ځکه چې الله تعالی باحکمت عزتمن دئ.

• **دا او دې ته ورته ګڼ شمېر نور آيتونه موږ ته د رسول اللهﷺ د صادقو يارانو هغه لوړ مقام راښيي چې د الله په وړاندې ئې درلود، الله تعالی له دوی راضي شوی، په دنيا کې ئې د فتوحاتو او برياوو او په آخرت کې د جنت وعده ورسره کړې، لکه څنګه چې په دنيا کې له دوی سره الهې وعدې ترسره شوې او هغه فتوحات ئې په برخه شول، نو په بشپړ يقين سره ويلی شو چې د جنت په اړه وعده به هم حتماً ترسره کېږي، که دغو مبارکو آيتونو ته پام سره يو څوك لوړه وکړي چې د رسول اللهﷺ له يارانو به لږ تر لږه هغه جنت ته درومي چې په بيعت رضوان کې ئې شرکت کړی ښايي حانث نشي او لوړه ئې پر ځای وي!! د دوی په اړه دا ويناوې خو د هغه رب وينا ده چې د زړونو له اسرارو او له ماضي او مستقبل خبر دئ. آيا عجيبه نه ده چې يوه خبيثه شيطاني ډله د همدغو صحابه وو په اړه وايي چې د رسول اللهﷺ له رحلت وروسته له دريو پرته نور ټول منحرف او منافق شول او دا ځکه چې دوی د علي ﷻ پر ځای له ابوبکر، عمر او عثمان وسلم سره بيعت وکړ!!!! او دا په داسې حال کې چې علي ﷻ او زامنو ئې په خپله له همدغو دريو شخصيتونو سره بيعت کړی وو!! د عمر ﷻ او عثمان ﷻ په اړه خو داسې څه وايي چې د چا په زړه کې يو ذره ايمان او د الله پر کتاب د بڅرکي په اندازه باور وي د داسې څه له ويلو حتی اورېدلو به کرکه لري، او دا په داسې حال کې چې همدغو څوارلس سوو صحابه وو د عثمان ﷻ د انتقام اخيستلو لپاره له رسول اللهﷺ سره داسې بيعت وکړ چې الله تعالی په قرآن کې د همدې بيعت له کبله خپل رضايت ورته اعلان کړ!! دغو بدبختانو ته وايو: له دې شيطاني او د ايمان منافي خبرو به تاسو ته څه ګټه ورسېږي؟!! ولې د ايمان، قرآن او عقل خلاف ګنده خبرو سره د الله غضب ته بلنه ورکوئ؟!! موږ ته خو دا قرآن د صحابه وو په لاس رارسېدلی، ځکه دا کتاب همغه کتاب ګڼو چې د الله تعالی له لوري پر رسول اللهﷺ نازل شوی چې همدغو صحابه وو پرې اجماع کړې، موږ ځکه ابوبکر ﷻ تر ټولو افضل ګڼو چې دوی د امير المؤمنين په توګه غوره کړ، همداسې عمر ﷻ، عثمان**

ﷻ او علي ﷻ يو په بل پسې افضل او د امارت وړ ګڼو چې دوی په همدې ترتيب غوره کړل، دا قرآن خو د دوی د سربښندنو او قربانيو په طفيل تر موږ پورې راورسېدو، که دوی او د دوی سربښندنې نه وی معلومه نه ده چې موږ او زموږ پلرونه به د جهل، شرك او كفر په كومې كندې كې پراته وو!!

وَعَدَكُمُ ٱللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأۡخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمۡ هَٰذِهِۦ وَكَفَّ أَيۡدِيَ ٱلنَّاسِ عَنكُمۡ وَلِتَكُونَ ءَايَةً لِّلۡمُؤۡمِنِينَ وَيَهۡدِيَكُمۡ صِرَٰطًا مُّسۡتَقِيمًا ﴿٢٠﴾

۲۰- الله له تاسو سره د ډېرو داسې غنائمو وعده کړې چې تاسو به ئې ترلاسه کوئ، عجالتاً ئې دا درپه برخه کړه، او د دغو خلکو لاسونه ئې له تاسو دفع کړل، او د دې لپاره چې د مؤمنانو لپاره يوه څرګنده نښه شئ او تاسې په سمې لار هدايت کړي.

(۲۰)- دلته د بيعت رضوان له صحابه وو سره د الله تعالى نورې وعدې داسې بيان شوې:

- الله تعالى له تاسو سره د ډېرو داسې غنائمو وعده کړې چې تاسو به ئې ترلاسه کوئ.
- د حديبيې د معاهدې په بڼې کې تاريخي فتح ئې په عاجله توګه ستاسو په برخه کړه.
- د هغو قريشو لاسونه ئې له تاسو تم کړل چې تر حديبيې وړاندې هم ستاسو په خلاف جنګېدلي او د همدې سفر په دوران کې ئې هم غوښتل پر تاسو تېری وکړي خو الله تعالى دا فرصت ورنه کړ.
- ستاسو دا بريا ئې د نورو مؤمنانو لپاره يوه څرګنده نښه کړه او هغوی ته ئې وښوده چې څوك پر الله تعالى توکل وکړي او په سختو حالاتو کې هم الله تعالى ځان ته کافي وګڼي؛ الله تعالى به دغسې تاريخي او بې سارې برياوې ورپه برخه کړي.
- په همدې سفر کې ئې ډېر څه تاسو ته وښودل او د هدايت دروازې ئې ستاسو پر مخ پرانيستې.

وَأُخۡرَىٰ لَمۡ تَقۡدِرُواْ عَلَيۡهَا قَدۡ أَحَاطَ ٱللَّهُ بِهَاۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٗا ﴿٢١﴾

۲۱- او یوه بله چي تاسو لا تراوسه پرې توانېدلي نه يئ په داسي حال کي چي الله پرې احاطه کړې، او الله پر هر څه قادر دئ.

(۲۱)- په دې مبارك آيت كي مؤمنانو ته د يوې بلي فتحي زېرى وركړى شوى او دا د قرآن يوه بله وړاندوينه وه چي ترسره شوه، دلته ويل شوي چي الله تعالى به تاسو ته يوه بله فتح هم درپه برخه كړي، داسي بريا چي تاسو لا تراوسه پرې توانېدلي نه يئ په داسي حال كي چي الله پرې احاطه كړې، كه څه هم دلته د دې فتحي مزيد وضاحت نه دئ شوى خو له الفاظو معلومېږي چي دلته د مكې فتحي ته اشاره شوې، ځكه په آيت كي ويل شوي چي الله پرې احاطه كړې، د دې مراد يوازي دا نه دئ چي الله تعالى علماً پرې احاطه كړې بلكي د دې ترڅنګ دا هم افاده كوي چي دښمن په دې وخت كي محدود شوى، د سلطې تېر ئې ورو ورو د ورتولېدو په حال كي دئ، دغه مطلب د الرعد په سوره كي په دې توګه راغلى:

أَوَلَمۡ يَرَوۡاْ أَنَّا نَأۡتِي ٱلۡأَرۡضَ نَنقُصُهَا مِنۡ أَطۡرَافِهَاۚ وَٱللَّهُ يَحۡكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكۡمِهِۦۚ وَهُوَ سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ ﴿٤١﴾

الرعد: ٤١

آيا وئې نه ليدل چي موږ دې زمكي ته وردرومو او له ژيو ئې راكموو، او دا خو الله دئ چي پرېكړي كوي په داسي حال كي چي حكم ته ئې شا ته كوونكى نشته او هغه سريع حساب كوونكى دئ.

د آيت له دې فقرې (**لَمۡ تَقۡدِرُواْ عَلَيۡهَا**) هم معلومېږي چي په دې سره د مكې فتحي ته اشاره شوې نه بل څه ته؛ ځكه مكه يوازينى هغه هدف وو چي

مسلمانانو هغه ته د رسېدو هڅه کړې وه خو بريالي شوي نه وو.

وَلَوۡ قَـٰتَلَكُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوَلَّوُاْ ٱلۡأَدۡبَـٰرَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ ٱللَّهِ ٱلَّتِي قَدۡ خَلَتۡ مِن قَبۡلُۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ ٱللَّهِ تَبۡدِيلاً ﴿٢٣﴾

۲۲- او که هغه چې کفر ئې کړی له تاسو سره جنګېدلي وی حتماً به ئې شاګاني اړولې وې؛ بيا به ئې نه کوم ولي موندلی وو او نه کوم مرستندوی، ۲۳- د الله هغه سنت چې وړاندي تېر شوی او د الله سنت ته به هيڅ بدلون ونه مومې.

(۲۲-۲۳)- دا مبارك آيتونه وايي: که کافرو قريشو د همدې سفر په دوران کي ستاسو په ضد جګړه پيل کړي وی نو حتماً به له ماتي سره مخامخ شوي وو او د جګړي له ډګر به تېښتېدل، نه به ئې داسي کوم خواخوږی موندلی وو چې دوی ته پناه ورکړي او نه کوم نصير او مرستندوی چې د دوی مرسته وکړي، او دا د هغه الهي سنت مطابق چې ثابت او نه بدلېدونکی دئ.

وَهُوَ ٱلَّذِي كَفَّ أَيۡدِيَهُمۡ عَنكُمۡ وَأَيۡدِيَكُمۡ عَنۡهُم بِبَطۡنِ مَكَّةَ مِنۢ بَعۡدِ أَنۡ أَظۡفَرَكُمۡ عَلَيۡهِمۡۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾ هُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّوكُمۡ عَنِ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ وَٱلۡهَدۡيَ مَعۡكُوفًا أَن يَبۡلُغَ مَحِلَّهُۥۚ وَلَوۡلَا رِجَالٌ مُّؤۡمِنُونَ وَنِسَآءٌ مُّؤۡمِنَـٰتٌ لَّمۡ تَعۡلَمُوهُمۡ أَن تَطَـُٔوهُمۡ فَتُصِيبَكُم مِّنۡهُم مَّعَرَّةُۢ بِغَيۡرِ عِلۡمٍۖ لِّيُدۡخِلَ ٱللَّهُ فِي رَحۡمَتِهِۦ مَن يَشَآءُۚ لَوۡ تَزَيَّلُواْ لَعَذَّبۡنَا ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِنۡهُمۡ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾

۲٤- او دی هغه ذات دئ چي د مکې دننه ئې د دوی لاسونه له تاسو تم کړل او ستاسو لاسونه له دوی، له هغه وروسته چي تاسو ئې پرې برلاسي کړئ، او الله د هغه څه ښه لیدونکی وو چي تاسو کول، ۲۵- دوی همغه دي چي کفر ئې وکړ او له مسجدالحرام ئې ستاسو (د تګ) مخنیوی وکړ، په داسي حال کي چي د قربانۍ څاروي هم د حلالېدو خپل ځای ته له رسېدو منع کړی شوي وو، او که هغه مؤمنان نارینه او مؤمني مېرمني نه وی چي تاسو نه پېژندل؛ داسي نه چي په ناپوهۍ سره ئې ترپښو لاندي کړئ او د دوی له کبله به تاسو ته په ناخبرۍ کي پېغور متوجه شي، د دې لپاره چي الله هغه څوك په خپل رحمت کي داخل کړي چي دی ئې غواړي، که (ترې) بېل شوي وی نو د دوی هغه به مو په دردناك عذاب اخته کړي وو چي کفر ئې کړی.

(۲٤-۲۵)- د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

• الله تعالی د دې سفر په دوران کي د قریشو او مسلمانانو تر منځ د نښتي مخنیوی وکړ، دا په داسي حال کي چي د قریشو جنګیالیو په وار وار د دې هڅه کوله چي مسلمانان وپاروي او نښته رامنځته کړي، څو ځلي ئې غلچکي بریدونه وکړل، هر ځل ونیول شول او رسول الله ﷺ بېرته پرېښودل، یو ځل د دوی څلوېښتو پنځوسو کسانو د شپې له لوري د مسلمانانو پنډغالي ته ډبري او غشي وار کړل، ټول د صحابه وو له لوري ونیول شول خو رسول الله ﷺ ټول خوشي کړل، بل ځل اتیا کسانو د ګهیځ لمانځه پر مهال ناڅاپي برید وکړ، دوی هم ونیول شول او رسول الله ﷺ پرېښودل، په دې توګه د قریشو هره هڅه شنډه شوه. په دې آیتونو کي دغو پېښو ته اشاره شوې او ویل شوي: دا خو الله تعالی وو چي د مکې دننه ئې د دوی لاسونه له تاسو راتم کړل او ستاسو لاسونه له دوی، له هغه وروسته چي تاسو ئې پرې برلاسي کړئ.

• که څه هم تېری او تجاوز د قریشو له لوري شوی، دوی د کفر لار غوره کړه، مسجدالحرام ته ئې ستاسو د تګ مخنیوی وکړ، د قربانۍ څاروي ئې هم پرې نښودل چي خپل ټاکلي ځای ته ورسېږي، خو الله تعالی د یوه خاص مصلحت له مخي د نښتي مخنیوی وکړ او هغه دا چي په مکه کي داسي مؤمن نارینه او مؤمني مېرمني وې چي مسلمانانو نه پېژندل، د نښتي په صورت کي به دوی هم تر پښو لاندي کېدل، الله تعالی نه غوښتل دوی ته

صدمه ورسېږي او مسلمانانو ته دا پېغور متوجه شي چې د ډېرو بې وزلو مؤمنانو په وینو ئې لاسونه سره شول.

- **همداراز الله تعالی غوښتل د مکې ډېر استوګن د ایمان له سعادت برخمن شي، که هغه مؤمنان او دغه چې د ایمان سعادت به ئې په راتلونکي کې په برخه کېدو له قریشو بېل شوي وی نو د قریشو کافران به ئې په دردناك عذاب اخته کړي وو.**

دې ته مو پام باید وي چې دا مبارك آیت یوازي د هغه حالت په توضیح پوري محدود نه دئ بلکې له دښمن سره د ښنتو په اړه یوه الهي لارښوونه زموږ په وړاندې ږدي، د دې او دې ته ورته قرآني لارښوونو له مخې مسلمانان مکلف دي چې له دښمن سره د ښنتو په دوران کې دې ټکي ته په کلکه توجه وکړي چې بې وزلي مسلمانان په ناپوهۍ کې ترپښنو لاندې نشي او صدمه ورونه رسېږي، نه یوازي د داسې مسلمانانو په اړه باید جدي اهتمام وکړي بلکې د هغو په اړه هم باید اندېښمن وي چې کېدی شي په راتلونکي کې ایمان راوړي، البته دا لارښوونه د داسې حالت اړوند لارښوونه ده چې د جګړې ابتکار د مسلمانانو په لاس کې وي، د برید وخت او څرنګوالی د دوی له لوري ټاکل کېږي، برید یا دفاع ته اړ شوي نه وي، ځنډول ئې دوی ته کوم تاوان نه رسوي او د دښمن په ګټه نه منتج کېږي.

قرآن موږ ته دا لارښوونه هم کوي چې که ستاسو محارب دښمن؛ حتی هغه چې تاسو ئې له مسجد الحرام ایستلي یئ؛ د حج او عمرې په موخه د مکې په لور روان وي او ستاسو له سیمي تېرېږي باید د هغوی مزاحم نه شئ.

متأسفانه اوس داسې بد مغز مفتیان هم راټوکېدلي چې د دې څرګندو قرآني لارښوونو خلاف بې شعورو او لېون سرو جنګیالیو ته په جوماتونو او مدرسو کې د چاودنو د جواز غلطي فتواګاني ورکوي، دا هم جائز ګڼي چې په جومات کې او د جَمعي لمانځه پر مهال د خپل رقیب یا دښمن د وژلو لپاره چاودني یا ړندې ډزي وکړي، د دې پروا هم نه کوي چې بې ګناه لمونځ کوونکي به ووژل شي!!

إِذۡ جَعَلَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فِي قُلُوبِهِمُ ٱلۡحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ ٱلۡجَٰهِلِيَّةِ فَأَنزَلَ ٱللَّهُ

سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ ٱلتَّقْوَىٰ وَكَانُوٓا۟ أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾

٢٦- هغه مهال چي کافر شوو په خپلو زړونو کي جاهلانه حميت (ننګ) رامنځته کړ نو الله پر خپل پيغمبر او پر مؤمنانو خپله سکينه نازله کړه او د تقوی په وينا ئې مقيد کړل په داسي حال کي چي د همدې مستحق او وړ ول، او الله په هر څه ښه پوه دئ.

(٢٦)- په دې مبارك آيت کي هغه حالت توضيح شوی چي قريشو د جاهلانه ننګ او حميت له کبله مؤمنانو ته د عمرې اجازه ورنه کړه، دا ئې ځان ته پېغور ګڼلو چي د هغو مسلمانانو لوی شمېر مکې ته ننوځي چي تر پرون پوري دوی ورسره جنګېدل، هغه چي دوی له مکې هجرت ته مجبور کړي ول، د ياغيانو او باغيانو په سترګه ئې ورته کتل، د دوی په اړه ئې ويل چي له خپل پلرني حق دين وتلي او د وژلو وړ دي، د دوی د دې جاهلانه اقدام په وړاندي الله تعالی پر خپل پيغمبر او پر مؤمنانو خپله سکينه نازله کړه، داسي چي د دښمن د شرارتونو په وړاندي نه جذباتي شول نه ئې د حکمت او پوهي خلاف کوم ګام اوچت کړ، د تقوی او صبر لمن ئې کلکه ونيوله، د همدې مستحق او وړ ول، داسي روزل شوي ول چي د همدې انتظار ترې کېدی شو، نه د بل څه، د همدې وړ او مستحق ول چي (سکينه) او (تقوی) ئې په برخه شي.

لَّقَدْ صَدَقَ ٱللَّهُ رَسُولَهُ ٱلرُّءْيَا بِٱلْحَقِّ ۖ لَتَدْخُلُنَّ ٱلْمَسْجِدَ ٱلْحَرَامَ إِن شَآءَ ٱللَّهُ ءَامِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ ۖ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا۟ فَجَعَلَ مِن دُونِ ذَٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾

٢٧- يقيناً چي الله د خپل رسول حقيقي خوب رښتينی کړ، که خدای وغوښتل

حتماً به مسجدالحرام ته په داسي حال کي خوندي او په امن سره ننوځئ چي (له عمرې وروسته به) خپل وېښتان يا خرېئ يا لنډوئ، وېره به نه لرئ، نو په هغه څه پوه شوی چي تاسو پرې پوه نه ياست، تر دې وړاندي ئې بله نږدې بريا او فتح مقدر کړې.

(۲۷)- د حديبيې د معاهدې په اړه د رسول الله ﷺ د يارانو يوه او ستره اندېښنه دا وه چي د معاهدې يو بند د هغي رؤيا او خوب خلاف دئ چي د عمرې په اړه رسول الله ﷺ ليدلی، رسول الله ﷺ خوب ليدلی چي عمره به کوي او د دغي رؤيا له مخي د مسلمانانو دا لوی کاران مکې ته راغلی خو دا دئ له عمرې پرته بېرته ستنېږي!! رسول الله ﷺ د دوی د دغي اندېښني او تشويش په اړه هغوی ته ويل: که دا رؤيا سږ کال ترسره نه شوه په راتلونکي کال کي به ترسره شي، ما ته په خوب کي دا نه وو ويل شوي چي تاسو به سږ کال عمره کوئ. په همدې ارتباط دلته ويل شوي: الله تعالی د خپل رسول حقيقي خوب رښتينی کړ، مطمئن اوسئ چي که خدای غوښتل حتماً به مسجدالحرام ته په داسي حال کي خوندي او په امن سره ننوځئ چي له عمرې وروسته به خپل وېښتان يا خرېئ يا لنډوئ، هيڅ وېره به هم نه لرئ، دا په حقيقت کي ستره وړاندوينه وه چي ترسره شوه، قرآن د حديبيې له تړون وروسته وړاندوينه کړې وه چي مؤمنان به ډېر ژر مکې ته په ډاډ او اطمئنان سره ننوځي، او د رسول الله ﷺ خوب به تحقق ومومي، دا په داسي حال کي چي مسلمانان د دې تړون له کبله سخت ناراض او خفه ول او ډېرو د دې هيلي ترسره کېدا محال او لږ تر لږه گرانه گڼله، خو د قرآن له وړاندويني سره سم په راتلونکي کال کي مکې ته ننوتل او لنډه موده وروسته مکه د مسلمانانو په لاس فتح شوه. الله تعالی غوښتل تر دې عمرې وړاندي ځيني نور فتوحات د مؤمنانو په برخه شي، هغه فتوحات چي همدا د حديبيې معاهده به لار ورته آواروي.

د دې مبارك آيت له لارښوونو داسي معلومېږي چي د مکې په فتحي کي تأخير او ځنډ او تر دې فتحي وړاندي نور فتوحات يو حکيمانه الهي تدبير وو، په کار ده دلته لږ توقف وکړو او وگورو چي آيا د مرکز او پلازمېني فتح تر مناسب وخت پوري ځنډول او اطراف تصفيه کول يوازي له هغو خاصو ظروفو او شرائطو سره تړلی تدبير وو او د عربو د هغه مهال اجتماعي

جوړښت د همدې تقاضا کوله او که دا عامه لارښوونه ده او ټول مجاهدین باید په هر ځای او هر وخت کې دا په پام کې ولري، هغه مهال خو د دې الهي تدبير نتيجه دا وه چې مکه له هر ډول مقاومت پرته فتح شوه، نه ښنته رامنځته شوه او نه مرگ ژوبله، آيا صحيح ده چې اوس هم دغه تګلاره غوره شي او د مرکز تر نيولو وړاندې اطراف فتح او تصفيه شي؟ اوس خو د دې شاهد يو چې د پلازمينې څو فوځي افسران د يوه مشر په خوا کې راغونډ شي او د يوې کودتا له لارې قدرت ترلاسه کړي، مخکنی نظام نسکور کړي او يو نوی نظام رامنځته کړي، په تېرو څو پېړيو کې او له هغه وروسته چې ځواکمن فوځونه رامنځته شول په ګڼ شمېر هېوادونو کې د دې شاهد يو چې د کودتاګاونو له لارې حکومتونه او نظامونه نسکور شوي او نوي واکمنان او نظامونه مسلط شوي، ااشغالګرانو هم د پلازمېنو د نيولو او له دې لارې د هېوادونو د اشغال او د خپلې خوښې نظام مسلطولو تګلاره غوره کړې!! د افغانستان په نږدې تاريخ کې دا دئ ګورو چې شوروي اتحاد لومړی د يوې کودتا له لارې کابل ونيولو او بيا ئې د ټول هېواد د نيولو او د کمونيستي نظام د پلي کولو لړۍ پيل کړه، د امريکا تر مشرۍ لاندې صليبي ځواکونو لومړی کابل ونيولو، بيا ئې په بن کې لاس پوڅی حکومت جوړ او کابل ته ئې په خپلو جهازونو کې انتقال کړ او بيا ئې د خپلې خوښې نظام پلي کولو لړۍ پيل کړه، کمونيستانو غوښتل فردي ملکيتونه د دولت په ګټه مصادره کړي، هر ديندار او شتمن ته ئې د دښمن په سترګه کتل او د هغوی د نيولو او وژلو سلسله ئې شروع کړه او په لنډ وخت کې ئې په زرګونو افغانان ووژل، امريکايانو غوښتل په افغانستان کې پانګوال نظام مسلط کړي، د نسکور شوي زوړ شاهي نظام د بيا اعادې او مسلطولو هڅه ئې پيل کړه، په لکونو جريبه زمکه ئې د شاهي کورنۍ غړو ته، هغو ته چې د افغانستان په نيولو کې ئې د دوی ملګرتيا کړې، او هغو ته چې د ملي شتمنيو په غارت کې د دوی شريکان ول وسپارله، هغوی ئې د ښارګوټو، فابريکو، شرکتونو، بانکونو، قصرونو، هوټلونو، مارکيټونو، جهازونو، ټلويزيونو او ... خاوندان کړل، د دې تګلارې له کبله په تېرو يولسو کلونو کې په زرګونو داسې شتمن راڅرګند شول چې د ډالرو په حساب مليونران شوي، په داسې حال کې چې د امريکايانو تر راتلو وړاندې ئې هيڅ نه درلودل، اشغالګرانو دې طبقې ته نه يوازې د افغانانو د

ملي شتمنیو د غارت شرائط برابر کړل بلکي له سیاسي پلوه ئې هم واك دوی ته وسپارو. پوښتنه دا ده چي په دې دواړو تګلارو کي کومه یوه اصح او اصلح ده: له مرکز اطراف ته تګ که له اطراف مرکز ته، پلازمېنه باید لومړی هدف وي که وروستی، د قرآن له دغي لارښووني داسي معلومېږي چي پلازمېنه وروستی هدف کړئ نه لومړنی، د یوه داسي نظامي ځواك لپاره چي هدف ئې د هېوادونو اشغال وي، له نظامي پلوه بر لاسی وي، آسانه او لنډه لار همدا ده چي لومړی پلازمېني ته مخه کړي؛ خو دا تګلاره د یوه دیني او فکري نهضت لپاره نه صحیح ده او نه د غوره نتائجو حامل، اسلامي انقلاب له لنډو لارو نشي راتلی، ځکه چي غواړي په خپلي ټولني کي او د ولس د ژوندانه په ټولو برخو کي اسلامي بدلون راولي نو مجبور دئ همغه لار تعقیب کړي چي رسول اللهﷺ تعقیب کړه.

هُوَ ٱلَّذِيٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدٗا ﴿٢٨﴾

۲۸- دی هغه ذات دئ چي خپل پیغمبر ئې له هدایت او حق دین سره لېږلی چي پر ټولو ادیانو ئې غالب کړي، او الله د شاهد په توګه کافي دئ.

(۲۸)- دا آیت موږ ته وایي: پیغمبر علیه السلام له دوو شیانو سره راغلی: (حق دین) او (هدایت)، یعني هغه هم (قانون) راوړی او هم (تګلاره)، هغه موږ ته وایي: د اسلامي ټولني په فردي او اجتماعي برخو کي به کوم (قانون) حاکم وي او د دې ټولني د جوړولو لپاره به کومه (تګلاره) غوره کوو. په پیغمبرانو باندي د ایمان تقاضاء دا ده چي موږ به د خپل فردي او اجتماعي ژوند په ټولو اړخونو کي، اهداف او اهدافو ته د رسېدلو تګلاره، د پیغمبر په دعوت او سنت کي لټوو، له خپلي خوا او په خپله خوښه به نه اهداف ټاکو او نه اهدافو ته د رسېدلو تګلاري او کړنلاري، بلکي د دواړو په اړه به د پیغمبر علیه السلام سنت او لارښوونو ته رجوع کوو.

همداراز دا آیت موږ ته وایي: د پیغمبر علیه السلام په لاس لېږل شوی لارښود حقیقي دین نه له نورو ادیانو سره د روغي جوړي لپاره راغلی او نه

د دې لپاره چې دنيا له نورو اديانو سره ووېشي، چې په يوه برخه ئې دا دين حاكم وي او په نورو برخو كي نور اديان، د دې لپاره هم نه دئ راغلی چې د انسان ژوند له نورو اديانو سره ووېشي چې د ژوند په ځينو اړخونو دا دين حاكم وي او په نورو ابعادو كي ئې نور اديان، بلكي دا دين راغلی چې پر ټولو نورو اديانو غالب شي، كه څه هم مشرك عناصر له دې كركه ولري، مشرك عناصر يا هغه دي چې اديان سره خلطوي، څه برخه له يوه دين اخلي او څه له بل، اهداف په دين كي لټوي خو تګلاره په خپله خوښه او د خپل ذهن او تصور مطابق ټاكي، او يا هغه چې په الوهيت او ربوبيت كي له الله جل شانه سره بل څوك شريكوي، كه څه هم دا مشركين له دې كركه لري چې د الله دين دي پر ټولو اديانو غالب شي، پر ټولي نړۍ او د ژوند پر ټولو برخو دي يوازي دا دين حاكم وي، خو د الله جل شأنه فيصله دا ده چې دا دين به په ټوله زمكه او په ټولو اديانو غالبوي.

د آيت د وروستۍ فقرې چې وايي (**وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا**) معنی دا ده چې الله تعالی په دې خبري شهادت وركوي چې د خپل پيغمبر په لاس لېږلی دين ئې د غلبې او حاكميت لپاره لېږلی، نه له نورو اديانو سره د روغي جوړي لپاره. څوك چې د دين په اړه له دې پرته بله خبره كوي، دروغ وايي او حقيقت مسخ كوي.

مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ ٱللَّهِ ۚ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ أَشِدَّآءُ عَلَى ٱلْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ ۖ تَرَىٰهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا ۖ سِيمَاهُمْ فِى وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ ٱلسُّجُودِ ۚ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ فِى ٱلْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْـَٔهُۥ فَـَٔازَرَهُۥ فَٱسْتَغْلَظَ فَٱسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِۦ

يُعۡجِبُ ٱلزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ ٱلۡكُفَّارَۗ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ
ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِنۡهُم مَّغۡفِرَةٗ وَأَجۡرًا عَظِيمَۢا ﴿٢٩﴾

٢٩- محمد چي د الله رسول دئ او هغه کسان چي له ده سره دي پر کافرانو شديد او په خپلو منځونو کي رحم کوونکي دي. دوی به په داسي حال کي ګورې چي رکوع کوونکي او سجده کوونکي دي، د الله فضل او رضاء لټوي، د سجدو له امله د دوی په مخونو کي د دوی نښي څرګندي، دا په تورات کي د دوی مثال راغلی، او مثال ئې په انجيل کي هغه کر ته ورته دئ چي له زمکي خپل تبغ (نوغی) راوباسي، بيا ئې مضبوط کړي، بيا پرېړ شي، بيا پر خپل ډډ ودرېږي، داسي چي کرونکي حيران کړي، د دې لپاره چي کافران پرې غضبناك کړي، الله د دوی له هغو سره چي ايمان ئې راوړی او نېك عملونه ئې کړي د بخښني او ستر اجر وعده کړې ده.

---

(٢٩)- دا مبارك آيت د سورې ښکلي تتمه او د سورې د ټولو مطالبو جامع خلاصه زموږ په وړاندي ږدي، چي مهمي مهمي لارښووني ئې دا دي:

- **د الله رسول محمدﷺ او هغه چي له ده سره دي پر کافرانو شديد دي او په خپلو منځونو کي رحم کوونکي، له کافرانو سره په خپل چلن کي انعطاف او نرمښت نه لري، هغوی ته ګرانه ده چي دوی رام او تسليمېدو ته چمتو کړي، په خپل دريځ ټينګ ولاړ دي، د خپلو اصولو پر سر سازش نه کوي، خو په خپلو منځونو کي يو پر بل مهربان دي، زړونه ئې سره نږدې او يو پر بل زړه سوی لري، دوی به وخت په وخت په داسي حال کي ګورې چي په رکوع او سجده بوخت دي، د الله فضل او رضاء لټوي، د سجدو له امله د دوی په مخونو کي داسي نښي تر سترګو کېږي چي ښيي په زړونو کي ئې ايمان دئ، خپل رب ته منقاد دي او د هغه رضاء لټوي. په تورات کي د دوی په اړه دغه مثال راغلی چي له خپلو څېرو به پېژندل کېږي، او په انجيل کي له هغه کر او کښت سره تشبيه شوي چي له زمکي خپل نازك تبغ او نوغی راوباسي، بيا ئې مضبوط کړي، بيا پرېړ شي، بيا پر خپل ډډ ودرېږي، داسي چي کرونکي حيران کړي.**

- الله تعالی د مؤمنانو مولا دئ، د مؤمنانو ټولی د ده تر رعایت او عنایت لاندي په ټولني کي سرراوچت کړی، ورو ورو ئې وده ورکړې، د دوی د لازیات سمسورتیا لپاره ئې شرائط برابر کړي، د یوه مضبوط ځواك په توگه راڅرگند شوی، اوس ئې نه تېزه سیلۍ ماتولی شي او نه توند باران او ږلۍ، ډېر ورته حیران دي او ډېر پرې غضبناك.
- الله تعالی د دوی له هغو سره چي ایمان ئې راوړی او نېك عملونه ئې کړي د بخښني او ستر اجر وعده کړې ده، دا الهي وعدې به په دنیا او آخرت کي هرو مرو ترسره کېږي.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

الحجرات

د سورې پېژندنه:

د دې مبارکي سورې نوم (الحجرات) دئ چي د سورې له ٤ آيت اخيستل شوی، ۱۸آيتونه لري، د آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (عليم)، او د دوهم آيت (تشعرون) ته ورته دي، د آيتونو اوږدوالی ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چي د مدني دور په وروستيو کلونو کي نازل شوي.

د دې سورې په اتلسو آيتونو کي پنځه ځلي د (يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ) په صيغې سره مسلمانان مخاطب شوي او مهمي لارښووني ورته شوې: دا چي د الله او د هغه د رسول په وړاندي به تقدم نه کوي، وړاندي تر دې چي د قرآن او سنت لارښوونو ته پام وکړي خپله خوښه او رأيه مقدم وګڼي، دا چي د الله له پيغمبر سره به د دوی معامله او چلن څنګه وي او کوم آداب به مراعاتوي، دا چي د فاسق او غير ملتزم انسان وينا او روايت ته به له تبيين او تحقيق پرته اعتبار نه ورکوي؛ په ځانګړې توګه هغه مهال چي دا وينا د وګړو په اړه او داسي وي چي د وسله وال غبرګون غوښتنه کوي، دا چي د مؤمنانو تر منځ به د مصالحې او روغې جوړې هڅه کوي، د ظالم په وړاندي به د مظلوم دفاع کوي، څوك چي پر جنګ ټينګار کوي د هغه په خلاف به له جنګ هم ډډه نه کوي، په خپلو منځونو کي به يو د بل درناوی کوي او له داسي څه به ځان ساتي چي د بل سپکاوی او تذليل ګڼل کېږي، له بې ځايه بدګماني، تجسس او غيبت به ډډه کوي، په قومي او نسلي تفاوتونو او توپيرونو به باور نه لري، ټول انسانان به ورونه ورونه او د يوې داسي ستري کورنۍ غړي ګڼي چي

نسل ئې يو دئ، په رګونو کې ئې يوه وينه روانه ده او له يوه پلار مور پيدا شوي، هغه څوك به تر نورو غوره او عزتمن ګڼې چې په تقوى کې تر نورو وړاندې وي، د ايمان دعوى به يوازې په هغه صورت کې د اعتبار او اعتناء وړ ګڼې چې له صالح عمل سره توأم او د الله او د هغه د رسول پر اطاعت مبتني وي، هغه چا ته به د واقعي او صادق مؤمن په سترګه ګورې چې پر الله او رسول له ايمان وروسته په شك مبتلا نه شي او د الله په لار کې مالي او ځاني جهاد کوي، دا هڅه به نه کوي چې د خپل ايمان منت په نورو واچوي او د امتيازاتو مطالبه وکړي بلکې خپل ايمان به د الله تعالى احسان او منت ګڼې او د دې احسان په وړاندې به ځان پوروړى بولي او شکر به ئې پر ځاى کوي، پر دې به د زړه له کومې باور لري چې معامله ئې له هغه رب سره ده چې په غيب پوه دئ او د ده د ټولو کړنو له څرنګوالي او موخو خبر دئ.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُقَدِّمُواْ بَيۡنَ يَدَيِ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٞ ۝١

۱- اې هغو چې ايمان مو راوړی! د الله او د هغه د پيغمبر په وړاندې مخکې مخکې مه کېږئ او له الله ووېرېږئ، يقيناً چې الله ښه پوه اورېدونکی دئ.

~~(۱)- په دې مبارك آيت کې مؤمنانو ته لارښوونه شوې چې د الله او د هغه د~~ پيغمبر په وړاندې مخکې مخکې مه کېږئ او له الله ووېرېږئ. بايد وګورو چې د الله تعالی او د ده د پيغمبر په وړاندې د مخکې مخکې کېدلو معنی څه ده؟ او په دې سره موږ له څه کولو منع شوي يو؟ د دې معنی دا ده چې که ته د کومې قضيې او کار په اړه تر دې وړاندې چې د الله او د هغه د پيغمبر حکم ځان ته معلوم کړې، مخکې له دې چې درته معلومه شي په دې اړه الهي حکم څه دئ، قضاوت يا تبصره وکړې يا کوم عملي اقدام وکړې، دا د الله او د هغه د رسول په وړاندې تقدم او مخکې مخکې کېدل دي. ستا د ايمان غوښتنه دا ده چې لومړی به ځان پوهوې چې په دې اړه د الله تعالی او د ده د پيغمبر امر څه دئ او دين څه هدايت درکوي، تر دې وروسته به اقدام کوې، بيا به د څه ويلو او کولو او تحليل او تبصرې اراده کوې، ته به د يوه مطيع بنده په څېر عمل کوې، هغه چې اقتداء کوي او ځان مقتدا او امام نه جوړوي، مخکې مخکې نه ځي، بلکې د يوه مطيع او منقاد بنده په توګه د خپل مرشد اطاعت کوي او د پيغمبر په پل درومي. که تا د کوم کار په اړه مخکې له دې چې وپوهېږې د الله او د هغه د پيغمبر حکم او فيصله په دې اړه څه ده، کومه

تبصره وکړه، يا دي کوم اقدام وکړ، تا تقدم کړی، دا تقدم هم په خبرو کي دئ او هم په عمل کي، ځکه د آيت په پای کي راغلي چي الله جل شأنه اورېدونکی عليم ذات دئ. ستاسو په هغو خبرو هم پوهېږي او اوري ئې چي په هغو کي مو د الله او پيغمبر په وړاندي تقدم کړی او ستاسو په هغو کارونو هم پوه دئ چي هغه مو د الله او د هغه د پيغمبر په امر نه؛ بلکي په خپله خوښه او د خپل زړه او هوس په غوښتنه او حکم تر سره کړي، مخکي له دې چي وګورې د الله او د پيغمبر حکم په دې اړه څه دئ؟

دا مطلب د الاحزاب په سوره کي په دې الفاظو راغلی:

وَمَا كَانَ لِمُؤۡمِنٖ وَلَا مُؤۡمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمۡرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلۡخِيَرَةُ مِنۡ أَمۡرِهِمۡۗ وَمَن يَعۡصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلٗا مُّبِينٗا ﴿٣٦﴾

الاحزاب: ٣٦

او هيڅ مؤمن او مؤمني ته نه ښايي چي کله الله او د ده رسول د کوم کار پرېکړه وکړي (بيا دي) دوی ته په خپل کار کي څه اختيار وي، او څوک چي له الله او د هغه له رسول سرغړاوی وکړي يقيناً چي په څرګند لاروركتوب سره لاروركی شو.

دا مبارك آيت د ايمان يوه ستره او اساسي تقاضا زموږ مخي ته ږدي او وايي: له هيڅ مؤمن او مؤمني سره دا نه ښايي چي کله الله تعالی او د ده رسول د کوم کار پرېکړه وکړي بيا دي دوی په خپل کار کي کوم اختيار ولري او د خپلي خوښي پرېکړه دي وکړي، د الله تعالی او د هغه د رسول د پرېکړي په وړاندي د دوی اختيار په بشپړه توګه سلبېږي او له دې پرته چي پرېکړي ته غاړه کېږدي او له کوم بدلون او ځنډ پرته ئې عملي کړي د بل څه کولو حق نه لري، له دې پرته بل څه کول سرغړاوی دئ او څوك چي له الله تعالی او د هغه له رسول سرغړاوی وکړي يقيناً چي تېروتی او سمه لار تري ورکه شوې.

دا الهي لارښوونه د هغه حديث په رڼا کي لا ښه درك کولی شو چي رسول اللهﷺ معاذ بن جبل يمن ته د والي يا قاضي په توګه لېږو او هغه ته ئې

وویل: د څه له مخې به حکم کوې؟ وئې ویل: په هغه څه چې د الله په کتاب کې دي، وئې فرمایل: که دې ونه موندو؟ وئې ویل: په هغه څه چې د رسول الله په سنت کې دي، وئې فرمایل: که دې ونه موندو؟ وئې ویل: په خپلې رأیې سره به اجتهاد کوم، نو رسول اللهﷺ وفرمایل: الحمد لله چې د پیغمبر استازي ته ئې د هغه څه توفیق ورکړ چې د الله رسول ئې خوښوي.
قال رسول اللهﷺ لمعاذ بن جبل حين وجهه إلى اليمن: " بم تقضي؟ قال: بما في كتاب الله قال: فإن لم تجد؟ قال: بما في سنة رسول الله، قال: فإن لم تجد؟ قال: أجتهد رأيي، فقال رسول اللهﷺ: الحمد لله الذي وفق رسول رسول الله لما يحب رسول الله " مسند شافعي

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَرۡفَعُوٓاْ أَصۡوَٰتَكُمۡ فَوۡقَ صَوۡتِ ٱلنَّبِيِّ وَلَا تَجۡهَرُواْ لَهُۥ بِٱلۡقَوۡلِ كَجَهۡرِ بَعۡضِكُمۡ لِبَعۡضٍ أَن تَحۡبَطَ أَعۡمَٰلُكُمۡ وَأَنتُمۡ لَا تَشۡعُرُونَ ﴿٢﴾

٢- اې هغو چې ایمان ئې راوړی! خپل غږونه د پیغمبر تر غږ مه اوچتوئ او هغه ته په جګ غږ سره خبره مه کوئ، هغسې لکه ستاسو د ځینو ځینو نورو ته جګ غږ، داسې نه چې عملونه مو حبط شي په داسې حال کې چې نه به پوهیږئ.

---

(٢)- په دې مبارك آیت کې که له یوې خوا صحابه وو ته ویل شوي چې له پیغمبر علیه السلام سره په مجلس کې به د دې خیال ساتئ چې غږ مو د ده تر غږ لوړ او جګ نشي، په لوړ غږ به له هغه سره خبرې نه کوئ، له لرې به هغه ته په لوړ غږ نعرې نه وهئ، دا د ایمان منافي حرکات دي، په دې سره د انسان ایمان او نېك عملونه ضائع کېدی شي، که صحابه په دې مکلف وو چې د پیغمبر علیه السلام د حضور دا ادب به مراعاتوي، موږ په دې مکلف یو چې کله د رسول الله صلی الله علیه وسلم احادیث اورو باید ساکت او چوپ وو او په غور او دقت سره ئې واورو، د هغه د نوم په اورېدو سره

باید درود پرې ووایو، د پیغمبر علیه السلام د هري وینا په وړاندي خپله رأیه لري وغورځوو. د همدې آیت په استناد حتی علماء، مفسرین او محدثین وایي چي دا د دیني اخلاقو غوښتنه ده چي مسلمانان به له خپلو مشرانو سره په چلن کي د دې خبري مراعات کوي چي غږ ئې د دوی تر غږ لوړ نشي، زوی او لور به له مور پلار سره، شاګرد به له خپل استاد سره، د ډلي مجاهد به له خپل سرخېل سره او ټول مسلمانان به د خپلي ټولني او اجتماع له مشرانو سره همدغه اخلاقي چلن مراعاتوي.

له بلي خوا فرمایي چي پام کوئ ستاسو غږ د پیغمبر علیه السلام تر غږ اوچت نشي، که نه ستاسو عملونه به حبط شي، په داسي حال کي چي نه به پوهېږئ، یعني په دې کار سره د انسان عملونه حبط او هدر کېږي، د پیغمبر توقیر، احترام او تعظیم هومره اهمیت لري چي د عدم مراعات په نتیجه کي ئې د انسان عملونه حبط کېږي.

إِنَّ ٱلَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصۡوَٰتَهُمۡ عِندَ رَسُولِ ٱللَّهِ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ٱمۡتَحَنَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمۡ لِلتَّقۡوَىٰۚ لَهُم مَّغۡفِرَةٞ وَأَجۡرٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾

۳- یقیناً هغه چي خپل غږونه د رسول الله په خوا کي ټیټوي؛ دوی هغه دي چي الله ئې زړونه د تقوی لپاره عیار کړي، دوی ته بخښنه او ستر اجر دئ.

~~(۳)- دا مبارک آیت موږ ته لارښوونه کوي چي د رسول اللهﷺ توقیر او~~ درناوی د ایمان او تقوی نښه ده، وایي: څوك چي د رسول اللهﷺ په خوا کي خپل غږ ټیټوي الله تعالی د هغه زړه د تقوی لپاره عیار کړی، بخښنه او ستر اجر به ئې په برخه شي.

د قرآن له لارښوونو په ډېر وضاحت سره معلومېږي چي پر پیغمبرانو د ایمان ستره غوښتنه دا ده چي مؤمن انسان به د دوی توقیر او تعظیم کوي، هومره تعظیم او توقیر چي له الله تعالی رالاندي تر بل هر چا زیات وي او په دې کي هیڅوك له دوی سره برابر نکړي.

إِنَّ ٱلَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِن وَرَآءِ ٱلْحُجُرَٰتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾
وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا۟ حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

٤- يقيناً هغه چې تا ته د حجرو له شا چيغې وهي ډېرى ئې تعقل نه كوي،
٥- او كه دوى تر هغه صبر كړى وى چې ته وروتلى وى يقيناً دا ورته غوره وو، او الله مهربان بخښونكى دئ.

(٤-٥)- دا مبارك آيتونه د هغو پر چلن كلكه نيوكه كوي چې د رسول اللهﷺ د ورځني ژوند د دقيق مهال وېش پروا ئې نه كوله، وخت نا وخت به ئې د ملاقات غوښتنه كوله، هغه هم داسې چې د حجرې له شا به ئې په جګ غږ د ملاقات مطالبه كوله، دې ته ئې اعتناء نه كوله چې رسول اللهﷺ د ورځني ژوند زياته برخه د دعوت او د خلكو د روزنې او تربيې په څېر مهمو چارو ته مختص كړې وه، دومره چې قرآن د هغه په اړه فرمايي: إن لك في النهار سبحاً طويلا: يقيناً چې ته د ورځې له لورې اوږده مشغولتيا لرې، ډېر ځلې به تر ماخستن پورې په دغو چارو كې مشغول پاته شو، اكثراً به ئې د مازديګر له لمانځه وروسته او كله هم تر ماښام وروسته كورنيو چارو ته توجه كوله او هغه هم دومره چې د ټولو احوال واخلي، د شپې ډېره برخه به ئې هم په لمانځه تېروله، دومره چې قرآن وايي: كله د شپې دريېمه، كله نيمايي او كله دوه برخې، صحابه وو به دا مهال وېش مراعاتولو، يوازې هغه مهال به ئې له رسول اللهﷺ سره د ليدلو هڅه كوله چې كوم مهم كار به دې ته اړ كړى وو، په داسې مواردو كې به ئې هم تر هغه انتظار كولو چې رسول اللهﷺ به په خپل وخت له كوره راووت او جومات ته به راغى، خو ځينې باندوال او كوچيان او هغه چې لا ئې كافي روزنه نه وه شوې؛ داسې ول چې د حجرې له بهر به ئې په جګ غږ له رسول اللهﷺ سره د ملاقات غوښتنه كوله، په دې مباركو آيتونو كې د دغو خلكو په اړه ويل شوي: هغه چې تا ته د حجرو له شا چيغې وهي ډېرى ئې تعقل نه كوي، دا ورته غوره

وه چي ستا تر راوتلو ئې انتظار کړی وی. د پنځم آيت په پای کي ويل شوي: الله مهربان بخښونکی دئ، دا له يوې خوا ښيي چي د داسي خلکو د همدې ناوړه او ناسم چلن په وړاندي بايد د (غفران) او (رحمت) الهي اخلاق له مخي چلن وشي او له بلي خوا ښيي چي که د الله بخښنه او رحمت نه وی نو داسي ناوړه عمل به ئې د سزا وړ عمل محسوب کړی وو.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمۡ فَاسِقُۢ بِنَبَإٖ فَتَبَيَّنُوٓاْ أَن تُصِيبُواْ قَوۡمَۢا
بِجَهَٰلَةٖ فَتُصۡبِحُواْ عَلَىٰ مَا فَعَلۡتُمۡ نَٰدِمِينَ ﴿٦﴾ وَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ فِيكُمۡ رَسُولَ
ٱللَّهِۚ لَوۡ يُطِيعُكُمۡ فِي كَثِيرٖ مِّنَ ٱلۡأَمۡرِ لَعَنِتُّمۡ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ حَبَّبَ إِلَيۡكُمُ
ٱلۡإِيمَٰنَ وَزَيَّنَهُۥ فِي قُلُوبِكُمۡ وَكَرَّهَ إِلَيۡكُمُ ٱلۡكُفۡرَ وَٱلۡفُسُوقَ وَٱلۡعِصۡيَانَۚ
أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلرَّٰشِدُونَ ﴿٧﴾ فَضۡلٗا مِّنَ ٱللَّهِ وَنِعۡمَةٗۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ

٦- اې هغو چي ايمان ئې راوړی! کله چي کوم فاسق کوم خبر درته راوړي نو ښه څېړنه وکړئ؛ داسي نه چي کوم قوم ته په ناپوهۍ سره تاوان ورسوئ او بيا پر هغه څه پښېمان شئ چي ومو کړل، ٧- او په دې پوه شئ چي په تاسو کي د الله رسول دئ، که په ډېری چارو کي ستاسو خبره ومني نو دا به مو وځوروي، خو الله تاسو ته ايمان محبوب وګرځولو او هغه ئې ستاسو په زړونو کي ښايسته کړ، او کفر، فسق او سرغړاوی ئې درته کرکجن کړ، همدا دوی په سم لوري تلونکي دي، ٨- د الله يو فضل او يو نعمت، او الله باحکمت پوه دئ.

(٦-٨)- په دې مبارکو آيتونو کي مؤمنانو ته څو مهمي مهمي لارښووني شوې:

- **د هر چا په خبري باور مه کوئ، په ځانګړې توګه هغه مهال چې د خبر راوړونکی د اعتماد وړ نه وي، له سوابقو ئې معلومېږي چې ديني ضوابطو ته متلزم انسان نه دئ، له اخلاقي پلوه کمزوری دئ، مخصوصاً چې د ده خبر د يوه قوم او ډلي په اړه وي، داسي نه چې کوم قوم ته په ناپوهۍ سره تاوان ورسوئ او بيا پر هغه څه پښېمان شئ چې ومو کړل.**
- **مؤمنانو ته ويل شوي: په داسي حال کي چې رسول الله ستاسو په خوا کي دئ، خپلي چاري د هغه له لارښونو سره سم تر سره کړئ، دا هڅه مه کوئ چې حتماً بايد ستاسو رأيه ومنل شي او کارونه ستاسو له خوښي او مرضي سره سم تر سره شي، په دې پوه شئ چې که په ډېری چارو کي ستاسو خبره ومني نو له داسي ناخوالو سره به مخامخ شئ چې تاسو به وځوروي، دا د الله تعالی يو فضل او يو نعمت وګڼئ چې تاسو ته ئې ايمان محبوب وګرځولو او هغه ئې ستاسو په زړونو کي ښايسته کړ، او کفر، فسق او سرغړاوی ئې درته کرکجن کړ. سمه او رشد او کمال ته د رسېدلو لار هغه چا موندلې چې دغه سعادت ئې په برخه شوی.**
- **د دې آيت دشأن نزول او يوه مصداق په اړه په رواياتو کي راغلي چې رسول الله وليد بن عقبه جلاله د بني المصطلق قبيلې ته ولېږو چې د دوی د زکات مالونه مدينې ته راانتقال کړي، کله چې سيمي ته ورسېدو د کومي غلطي اطلاع يا هسي اندېښني له کبله ووېرېدو او له خلکو سره له ليدو پرته مدينې ته ستون شو، رسول الله ته ئې وويل: د زکات له ورکړي ئې ډډه وکړه او غوښتل ئې ما ووژني!! رسول الله د دې خبري په اورېدو سره غوښتل د دې قوم د تأديب لپاره يوه ډله ولېږي، خو همدا مهال د دې قبيلې مشر حارث بن ضِرار د ام المؤمنين جويريه صلی پلار د يوه پلاوي په مشرۍ مدينې ته راغی او رسول الله ته ئې وويل: موږ وليد بن عقبه ليدلی نه دئ څه دا چې د زکات له ورکړي مو انکار کړی وي يا د ده د وژلو اراده مو کړې وي، موږ پر خپل ايمان او تعهد ولاړ يو او د زکات له ورکړي انکار نه کوو!! په دې آيتونو کي دغي پېښي ته اشاره شوې او په دې سره مؤمنانو ته يوه مهمه لارښوونه شوې چې په داسي حساسو او مهمو قضاياوو کي بايد له ډېر احتياط او تأمل کار واخلي، دغي الهي لارښووني ته**

پر چا کوم حق ترې ثابتېږي د فاسق شهادت د اعتبار وړ نه دئ، د همدې الهي لارښوونې له مخې محدثين د راويانو جرح و تعديل ضروري ګڼي چې د رسول اللهﷺ د احاديثو په اړه يوازې پر داسي راويانو اعتماد وشي چې ثقه او د اعتبار وړ وي، د راويانو ديني، اخلاقي، علمي او ذهني حالت څېړل او د دې له مخې دا حکم کول چې د ده روايت د اعتماد وړ دئ که نه؛ د همدې جرح و تعديل بنسټ دئ. د دې لارښوونې له مخې حکومت ته جائز نه دي چې د يوه فرد يا جماعت په خلاف د داسي مخبر او اطلاع ورکوونکي په وينا کوم اقدام وکړي چې د سيرت او سلوك له پلوه د اعتبار او اعتماد وړ نه وي.

په پام سره فقهاوو ويلي چې په داسي قضاياوو کي چې کوم شرعي حکم يا

وَإِن طَآئِفَتَانِ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ٱقۡتَتَلُواْ فَأَصۡلِحُواْ بَيۡنَهُمَاۖ فَإِنۢ بَغَتۡ إِحۡدَىٰهُمَا عَلَى ٱلۡأُخۡرَىٰ فَقَٰتِلُواْ ٱلَّتِي تَبۡغِي حَتَّىٰ تَفِيٓءَ إِلَىٰٓ أَمۡرِ ٱللَّهِۚ فَإِن فَآءَتۡ فَأَصۡلِحُواْ بَيۡنَهُمَا بِٱلۡعَدۡلِ وَأَقۡسِطُوٓاْۖ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُقۡسِطِينَ

۹- او که د مؤمنانو دوه ډلي په خپلو کي وجنګېدلې نو د دوی تر منځ روغه جوړه وکړئ، نو که (له صلحي وروسته) کومي يوې ئې پر بلې تېری وکړ نو له هغي سره وجنګېږئ چې تېری ئې کړی تر هغه چې د الله حکم ته ستنه شي، نو که ستنه شوه د دوی تر منځ په عدل او قسط سره مصالحه وکړئ، يقيناً چې الله مقسطين خوښوي.

(۹)- د دې مبارك آيت لارښوونې دا دي:

- مؤمنانو ته امر شوی چې که د مؤمنانو دوه ډلي په خپلو کي وجنګېدلې نو د دوی تر منځ روغه جوړه وکړئ. يعني دا يوه الهي فريضه ده چې د دوو مسلمانانو تر منځ د جګړې په وخت کي به نور مسلمانان نه بې تفاوت پاتي کيږي او نه بې طرف، بلکي مداخله به کوي او د دوی تر منځ به روغه

جوړه کوي.

- **که معلومه شوه چې یوه ډله ملامته او تېرى کوونکې ده، یا له مصالحې او روغې جوړې وروسته ئې پر بلې تېرى وکړ نو له هغې سره وجنګېږئ چې تېرى ئې کړى، یا د صلحې له وړاندیز سره مخالفت کوي، تر هغه به له تېري کوونکې سره جنګېږي چې د الله حکم ته غاړه کېږدي، که دې ته چمتو شوه چې د الله حکم ته به غاړه ږدي نو د دوى تر منځ په (عدل) او (قسط) سره مصالحه وکړئ، عدل یعنې دا چې دواړه لوري برابر وګڼئ، د دوى تر منځ په توپیر او تفاوت قائل نه شئ او یوې ته پر بلې ترجیح ورنه کړئ، مصلح، حکم او قاضي په دې مکلف دي چې د پرېکړې، مصالحې، قضاوت او حکمیت په دوران کې به د قضیې دواړو لوریو ته په یوه سترګه ګوري، دواړه به برابر ګڼي که څه هم یو ئې امیر المؤمنین او بل یو یهودي وي، که څه هم یو لورى حکومت او بل لورى یوه وړوکې ډله وي، او قسط یعنې دا چې هر لوري ته خپل جائز حق ورکړى شي، نه کم نه زیات، داسې نه چې د یوې ډلې د راضي کولو لپاره د بلې مسلم حق تلف شي، دا الهي لاربښوونه ښیي چې صلح د (عدل) او (قسط) له تأمین پرته نه شي راتلى، هغه صلح واقعي صلح نه ده چې عدل او قسط په کې مراعات نشي، الله تعالى هغه صلح خوښوي چې عدل او قسط په کې تأمین شي. الله تعالى هغه مصلح خوښوي چې مقسط هم وي، نه هر د صلحې او مصالحې مدعي.**

که د قرآن لاربښوونو ته ځیر شو موږ ته دوه ډوله مصلحین رامعرفي کوي: یوه ډله هغه چې د مؤمنانو او کافرانو تر منځ د نښتو په دوران کې د مصلح په نامه راڅرګنده شي، په تأکید سره به وایي چې موږ مصلحین او د اصلاح او مصالحې غوښتونکي یو، قرآن د دې ډلې په اړه په پرېکنده او قاطع الفاظو وایي چې دوى مصلحین نه بلکې مفسدین دي، حتى وایي اصلي مفسدین همدا دوى دي، دوى مصلحین نه بلکې منافقین دي: قرآن د دغو مصلح ډوله منافقینو په اړه فرمایي:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمۡ لَا تُفۡسِدُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ قَالُوٓاْ إِنَّمَا نَحۡنُ مُصۡلِحُونَ ﴿١١﴾

أَلَآ إِنَّهُمۡ هُمُ ٱلۡمُفۡسِدُونَ وَلَٰكِن لَّا يَشۡعُرُونَ ﴿١٢﴾

البقره: ۱۱-۱۲

او کله چې ورته وويل شي: په زمکې کې فساد او تباهي مه کوئ، وايي: موږ خو په يقين سره مصلحين يو، پام چې همدا دوی مفسدين دي خو نه پوهيږي.

يعني له دښمن سره خپلې پټې او ښکاره اړيکې داسې توجيه کوي چې ګواکې د روغې جوړې لپاره لګيا دئ، مصلح دئ او جګړې نه خوښوي، غواړي د نښتو او جګړو مخه ونيسي او د روغې جوړې کوم صورت راپيدا کړي!! خو په حقيقت کې لوی مفسد او د فساد اصلي عامل دئ، د مسلمانانو په ليکو کې هم د فساد باعث او پر مسلمانانو باندې د دښمنانو د هر بريد هڅوونکی هم دئ، همدا منافقين دي چې دښمن پر مسلمانانو باندې بريدونو ته هڅوي، دښمن په خپل هر بريد کې تر ټولو د مخه او تر هرڅه زيات په دغو منافقينو حساب کوي، اطلاعات له دوی ترلاسه کوي، د مسلمانانو په ليکو کې اختلافات دوی راولاړوي، له مقاومت د لاس اخيستو روحيه دوی راپيدا کوي، که دا منافقين نه وي نه به دښمن پر مسلمانانو بريد ته زړه ښه کړي او نه به د دوی د کوم سنګر په نيولو موفق شي. د صلح غوښتنې تر غولوونکې پردې لاندې خپله ناولې ځېره پټوي او د مسلمانانو او واقعي صلحې په ضد هغه څه کوي چې ښکاره دښمن ئې له کولو عاجز دئ.

د مصلحينو دوهمه ډله هغه ده چې د مؤمنانو تر منځ د روغې جوړې هڅه کوي، قرآن ټول مسلمانان پر دې ګماري چې د دوو متخاصمو مؤمنو ډلو تر منځ به د روغې جوړې هڅه کوي، خو دا هڅه به يوازې تر نصيحت، تبليغ او دعوت پورې محدوده او منحصره نه وي، د هغه لورې د پېژندو سعي به کوي چې تېری ئې کړی او د جګړې د پيل او دوام باعث دئ او د الله له حکم سرغړاوی کوي، د باغي او تېري کوونکې په ضد به تر هغه جنګيږي چې حق ته غاړه کېږدي او د الله حکم ته تسليم شي، د دې الهي لارښوونې له مخې نه هر د اصلاح او صلحې مدعي واقعي مصلح دئ او نه يوازې په ژبه او قلم سره د روغې جوړې خبرې کول د يوه واقعي مصلح لپاره کافي دي او په دې سره ئې الهي مسئوليت رفع کېږي. هغه څوک يو دروغجن او رياکار

مصلح دئ چې د دوو مسلمانو ډلو تر منځ د نښتو په دوران کې د خير پر غونډې کښېني، دواړه لوري يو برابر غندي، ظالم او مظلوم ته په يوه سترګه ګوري، د مظلوم له ملګرتيا ډډه کوي او د ظالم په ضد د څه کولو جرأت نه کوي.

موږ د جهاد په دوران کې هم منافق مصلحين وليدل او هم دروغجن او رياکار مصلحين، د دواړو هڅې مو د دښمن په ګټه وموندلې، ډېرو د اصلاح، وحدت او اتحاد په نامه کار پيل کړ او په پای کې ببېله ډله ترې جوړه شوه!! داسي ډلي چې نن د صليبي اشغالګرانو په چوپړ کې دي او له مجاهدينو غواړي چې اشغالګرانو ته د دوی په خبر تسليم شي چې له دې لاري جګړه پای ته ورسېږي او (صلح) راشي!!!

دې ته مو پام وي چې د مسلمانانو تر منځ د نښتو لړۍ هغه مهال پيل شوه چې عثمان ﷺ د يوه بغاوت په ترڅ کې په شهادت ورسېدو او علي ﷺ د اميرالمؤمنين په توګه غوره شو، په دې اړه د شرعي احکامو شرح او تفصيل د علي ﷺ په چلن کې ترلاسه کولی شو، د ټولو فقهاوو لپاره د همدې پېښو په اړه د صحابه وو دريځ او د علي ﷺ چلن اصلي مرجع ده، د مسلمانانو تر منځ د نښتو څو صورتونه دي:

- **دواړه لوري د اسلامي حکومت اتباع وي، د دوی تر منځ صلح يا تېری کوونکی لوری حق ته تسليمول د حکومت دنده ده.**
- **دواړه لوري دوه ډلي، قومونه يا حکومتونه وي، يو ئې په حقه او بل په ناحقه، مسلمانان مکلف دي چې د حقپالو او حق غوښتونکو ملا تړ وکړي. خو که د دواړو دريځ او غوښتني د حق خلاف وي له يوه سره به هم مرسته او ملګرتيا نه کوي.**
- **يو لوری حکومت او بل لوری د ولس يوه ډله چې د حکومت په خلاف پاڅېدلې، که بغاوت کوونکي د پاڅون لپاره کوم شرعي دليل نه لري فقط د فساد خورولو په موخه ئې په بغاوت لاس پوري کړی وي؛ په دې صورت کي پر مسلمانانو فرض ده چې د دوی خلاف به د حکومت مرسته کوي که څه هم دا حکومت يو عادل حکومت نه وي. خو که پاڅون کوونکي شرعي او معقول دليل لري او حکومت خپلي شرعي دندي نه ترسره کوي او چارواکي**

ظالم او فاسد وي او شرعي حدود نه پلي کوي مسلمانان مکلف دي د همدغه الهي حکم مطابق عمل وکړي او حکومت له ظلم او فساد لاس اخيستلو او د حدودو پلي کولو ته اړ کړي، په دې صورت کي حکومت د يوه جګړمار لوری حيثيت لري نه بل څه، دا مهمه نه ده چي دا حکومت څنګه رامنځته شوی، په زور که د خلکو په خوښه يا د شرعي بيعت له لاري.

- د حکومت په خلاف د بغاوت کوونکو په اړه د رسول اللهﷺ لارښوونه داسي راغلې:

وَعَنْ عبد الله بن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ { قَالَ رَسُولُ اللَّهِﷺ: هَلْ تَدْرِي يَا ابْنَ أُمِّ عَبْدٍ، كَيْفَ حُكْمُ اللَّهِ فِيمَنْ بَغَى مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ؟ قَالَ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ: لَا يُجْهَزُ عَلَى جَرِيحِهَا، وَلَا يُقْتَلُ أَسِيرُهَا، وَلَا يُطْلَبُ هَارِبُهَا، وَلَا يُقْسَمُ فَيْؤُهَا } رَوَاهُ الْبَزَّارُ وَالْحَاكِمُ،

او له عبدالله بن مسعودؓ روايت دئ چي رسول اللهﷺ وفرمايل: اې د ام عبد زويه! آيا پوهيږې چي د دې امت د باغيانو په اړه د الله حکم څه دئ؟ وئې ويل: الله او د هغه رسول ښه پوهيږي، وئې فرمايل: په زخميانو به ئې تېری نه کيږي، اسيران به ئې نه وژل کيږي، تښتېدونکي به ئې نه تعقيب کيږي، مال به ئې غنيمت نه ګڼل کيږي.

د علي ﷻ په اړه راغلي:

عن الضحاك أن عليا لما هزم طلحة وأصحابه أمر مناديه أن لا يقتل مقبل ولا مدبر، ولا يفتح باب، ولا يستحل فرج ولا مال. ابن ابي شيبه

له ضحاك روايت دئ چي کله علي ﷻ؛ طلحه ﷻ او يارانو ته ئې ماته ورکړه نو خپل منادي ته ئې امر وکړ چي په جګ غږ اعلان کړي: تسليمېدونکي او تښتېدونکي به ئې نه وژل کيږي، هيڅ کور ته به د ننوتلو لپاره کومه دروازه نه پرانيستل کيږي، نه به ښځي حلالي ګڼل کيږي او نه مال. همداراز د جمل په جګړي کي ئې وويل: تښتېدونکي مه تعقيبوئ، پر زخميانو حمله مه کوئ، اسير مه وژنئ، چا چي وسله کېښوده امان ورکړئ، د خلکو کورونو ته مه ننوځئ، ښځو ته څه مه وايئ که څه هم هغوی تاسو ته ښکنځلي کوي،

- د دې مزيد تفصيلات د فقهي په کتابونو کي وګورئ.

إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ إِخۡوَةٞ فَأَصۡلِحُواْ بَيۡنَ أَخَوَيۡكُمۡۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمۡ تُرۡحَمُونَ ﴿١٠﴾

۱۰- يقيناً چې مؤمنان (په خپلو منځونو کې) ورونه دي، نو د خپلو دوو ورونو تر منځ روغه جوړه وکړئ او له الله ووېرېږئ چې رحم درباندې وشي.

(۱۰)- دا مبارك آيت يو ځل بيا او له ځينو توپيرونو سره مسلمانان پر دې ګماري چې د مؤمنانو تر منځ به روغه جوړه کوي، فرمايي: مؤمنان په خپلو منځونو کې ورونه دي، که کله د وروړګلوۍ دا ايماني اړيکي وشلېدې او د دوی تر منځ شخړې او اختلافات راولاړ شول نو دا ستاسو ديني وجيبه ده چې د دوی تر منځ به صلح کوئ، خو د صلحې دا هڅه به پر تقوی ولاړه وي، محرك به ئې له الله تعالی وېره وي او د مصالحې په دوران کې به له الله تعالی د وېرې له کبله له غلطې او ناروا پرېکړې او د ذاتي اغراضو له کبله د يوه لوري له پلوي او يوه ته پر بل ترجيح ډډه کوئ، د صلحې رښتينې او عادلانه هڅې به د دې باعث شي چې الله تعالی پر تاسو رحم وکړي.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَسۡخَرۡ قَوۡمٞ مِّن قَوۡمٍ عَسَىٰٓ أَن يَكُونُواْ خَيۡرٗا مِّنۡهُمۡ وَلَا نِسَآءٞ مِّن نِّسَآءٍ عَسَىٰٓ أَن يَكُنَّ خَيۡرٗا مِّنۡهُنَّۖ وَلَا تَلۡمِزُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ وَلَا تَنَابَزُواْ بِٱلۡأَلۡقَٰبِۖ بِئۡسَ ٱلِٱسۡمُ ٱلۡفُسُوقُ بَعۡدَ ٱلۡإِيمَٰنِۚ وَمَن لَّمۡ يَتُبۡ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿١١﴾

۱۱- اې هغو چې ايمان ئې راوړی! نه دې يوه ډله پر بلې ډلې تمسخر کوي؛ ښايي هغوی به تر دوی غوره وي، او نه دې ځينې ښځې پر ځينو نورو ښځو؛ ښايي هغوی به تر دوی غوره وي، او په خپل منځ کې (يو بل ته)

عيب مه منسوبوئ، او يو بل په بدو القابو مه يادوئ، له ايمان (راوړلو) وروسته بد نوم (فسوق) دئ، او څوك چې توبه ونه كړي همدا دوى ظالمان دي.

(١١)- په دې مبارك آيت كې مسلمانانو ته دا سپارښتنې شوې:

• يوه ډله دې پر بلې ډلې ملندې نه وهي، د داسې څه له ويلو او كولو دې ډډه وكړي چې د بل سپكاوى، تذليل او اهانت ترې مراد وي، ښايي هغه چې ملندې پرې وهې تر تا غوره وي، له دې فقرې معلومېږي چې تمسخر كوونكى او ملندې وهونكى په حقيقت كې ځان تر بل غوره او هغه سپك او تر ځان ټيټ ګڼي، نو ځكه ده ته ويل شوي: ښايي ته به بې ځايه پر خپل ځان غره شوى يې، داسې معيارونه به كاروې چې ځان درته درونd او هغه درته سپك برېښي، كېدى شي ستا دا معيارونه او قضاوت غلط وي او د الله تعالى په وړاندې هغه تر تا ښه او غوره وي.

• ښځو ته په ځانګړې توګه ويل شوي: ښځې دې هم ځينې پر ځينو نورو ملندې نه وهي؛ ښايي هغوى به تر دوى غوره وي.

• په خپل منځ كې يو بل ته عيبونه مه منسوبوئ، يو بل ته پېغورونه مه وركوئ، د ژبې، لاس، سترګو، شونډو او وروځو په حركاتو سره د بل سپكاوى مه كوئ.

• يو بل په بدو القابو مه يادوئ، د داسې نومونو او القابو له كارولو ډډه وكړئ چې بل ئې نه خوښوي او ځان ته ئې سپكاوى ګڼي. مسلمان نه يوازې مكلف دئ خپل مسلمان ورور په بدو القابو ياد نه كړي بلكې مكلف دئ په داسې نامه ئې ياد كړي چې هغه ئې خوښوي او ځان ته ئې غوره كړى، د يو چا د درناوي لپاره دا كافي ده چې په خپلې كنيه ياد شي، لكه ابو احمد(د احمد پلار)، ابوالقاسم (د قاسم پلار)، يا په خپلې دندې ياد شي لكه يا اميرالمؤمنين، په دوهمه درجه كې د درناوي نوم د هغه تخلص او لقب دئ، لكه صابر، عابد، حامد، په درېيمه درجه كې د هغه اصلي نوم دئ، لكه عبدالله، عبدالرحمن، په اسلام كې په اوږدو اوږدو القابو يادول هم نشته، په ځانګړې توګه د ستاينې القاب، له داسې ستاينې ممانعت شوى، مسلمانانو خپل پېغمبر ته په خطاب كې ويل: يا رسول الله! د مسلمانانو امير ته به ئې

ويل: يا اميرالمؤمنين. خو وروسته دا اسلامي بې تكلفه او ساده او له صفا ډك ادب هېر كړى شو او ځاى ئې د جاهليت د دور له تكلف او مبالغې ډك ادب ونيولو، لكه غوث الاعظم، حبر الاحبار، شمس العارفين، د ځينو القاب خو به تر يوه بشپړ سطر هم تېر شول.

• له ايمان راوړلو وروسته بد نوم (فسوق) دئ، څوك چې د ايمان دعوى كوي او سره له دې دا د فسق كارونه كوي، پر نورو ملنډې وهي، پېغورونه وركوي، په بدو القابو ئې يادوي، مسلمان ته په سپكه سترگه گوري، ځان تر هغه غوره گڼې او غرور ئې دې ته هڅوي چې د بل سپكاوى وكړي، او په دې كارونو سره ځان د دې وړ او مستحق گرځوي چې د فاسق بد نوم وركړى شي او د الله تعالى په نزد د فاسق په نامه ثبت شي، دا د ده له ايمان سره نه ښايي، كه كوم كافر او بې ايمان انسان دا د فسق كارونه وكړي ورسره ښايي او همدا بداخلاقي د هغه د بدو او غلطو باورونو زېږنده ده، خو له مؤمن سره ځكه نه ښايي چې ايمان انسان ته د غوره اخلاقو درس وركوي او له بد اخلاقي كركه لري.

• څوك چې له دې بداخلاقيو توبه ونه كړي نه يوازې فاسق دئ بلكې د الهي معيارونو له مخې ستر ظالم دئ، دا ځكه چې د انسان تر ټولو ارزښتمنه پانگه د ده عزت دئ، د ده پر عزت تېرى تر بل هر تېري ستر دئ.

عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِنَّ مِنْ أَرْبَى الرِّبَا الاِسْتِطَالَةَ فِى عِرْضِ الْمُسْلِمِ بِغَيْرِ حَقٍّ ».

له سعيد بن زيد ﷺ روايت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمايل: تر ټولو بد سود د يوه مسلمان پر عزت ناحقه تېرى دئ.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱجْتَنِبُواْ كَثِيرًا مِّنَ ٱلظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ ٱلظَّنِّ إِثْمٌ ۖ وَلَا تَجَسَّسُواْ وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا ۚ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ ۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾

١٢- اې هغو چې ايمان ئې راوړى! له ډېرو گمانونو ډډه وكړئ، يقيناً چې

ځيني گمانونه گناه وي، تجسس مه کوئ، او ځيني د ځينو نورو غيبت مه کوئ، آيا کوم يو مو دا خوښوي چې د خپل مړي ورور غوښه وخوري؟! په داسي حال کي چې تاسو ترې کرکه لرئ، او له الله ووېرېږئ، يقيناً چې الله مهربان توبه قبلوونکی دئ.

(١٢)- په دې مبارك آيت کي مؤمنانو ته دا سپارښتني شوې:

- **له ډېرو گمانونو ډډه وکړئ، داسي نه چې تل د گمان پر بنسټ قضاوت او پرېکړه کوئ، يا بد گماني او شك مو داسي کار ته وهڅوي چې جائز نه وي، کله کله گمان يا په خپله ناسم او د حقيقت خلاف وي او يا په گناه منتج کېږي، دا گمان دئ چې انسان تجسس ته هڅوي، دا تجسس يا د بل عيبونو لټولو په موخه وي، يا د خپلو اندېښنو رفع کولو په موخه.**
- **تجسس مه کوئ، د نورو په اسرارو د پوهېدو او د هغوی د عيبونو او نواقصو د پېژندو لټه مه کوئ، رسول اللهﷺ فرمايي:**

عَنْ أَبِي بَرْزَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِﷺ: يَا مَعْشَرَ مَنْ آمَنَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يَدْخُلِ الإِيمَانُ قَلْبَهُ، لا تَغْتَابُوا الْمُسْلِمِينَ، وَلا تَتَبَّعُوا عَوْرَاتِهِمْ، فَإِنَّهُ مَنْ يَتَّبِعْ عَوْرَةَ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ يَتَّبِعِ اللَّهُ عَوْرَتَهُ، وَمَنْ يَتَّبِعِ اللَّهُ عَوْرَتَهُ يَفْضَحْهُ فِي بَيْتِهِ . البيهقي

له ابو برزه روايت دئ چې وايي: رسول اللهﷺ وفرمايل: اې هغه ټولگيه چې په ژبه ئې ايمان راوړی خو لا ئې ايمان زړه ته نه دئ ننوتی! د مسلمانانو غيبت مه کوئ، په اسرارو پسي ئې مه گرځئ، دا ځکه چې څوك د خپل مؤمن ورورو په اسرارو پسي لټه کوي الله به د ده اسرار پلټي او د چا اسرار چې الله وپلټي نو په خپل کور کي به ئې رسوا کړي.

- **ځيني مو د ځينو نورو غيبت مه کوئ، دا غيبت داسي دئ لکه چې څوك د خپل مړي ورور غوښه وخوري؟! لکه څنگه چې د مړي ورور د غوښي له خوړلو کرکه لرئ همداسي بايد له غيبت کرکه ولرئ،**
- **له الله ووېرېږئ او له دغو گناهونو ځان وساتئ.**
- **که تر دې وړاندي مو دا گناهونه کړي وي اوس توبه وکړئ، په دې پوه شئ چې الله مهربان توبه قبلوونکی دئ.**

لکه چې گورئ دلته داسي ويل شوي چې ځيني گمانونه گناه وي، د دې معنی دا ده چې موږ له هر ډول گمان منع شوي نه يو، له هغو منع شوي يو

چي په خپله ګناه يا د ګناه باعث وي، د مسلمان په اړه بنه ګمان درلودل او حتى د هغه اشتباهات په اويا دلائلو توجيه کول د ثواب کار دئ، له کوم دليل پرته د چا په اړه بد ګماني ګناه ده، د چا د کوم مشکوك عمل په ليدلو سره د هغه په اړه شك کول نه يوازي ګناه نه تلقي کيږي بلکي طبيعي او فطري عمل دئ، خو دا شك بايد د دې سبب نه شي چي د چا شخصي اسرارو تجسس ته لار پرانيزي. لکه چي رسول اللهﷺ فرمايي:

إذا ظننـتم فـلا تحققـوا وإذا حسـدتم فـلا تبغُـوا وإذا تطيـرتم فامضُـوا وعلـى اللهِ توكلوا وإذا وزنتم فأَرْجِحُوا. جامع الاحاديث

کله چي شکمن شوئ نو تحقيق مه کوئ، کله چي حسد ته وپارېدئ تېرى مه کوئ، کله چي بدفالي وکړئ نو وړاندي درومئ (د بد فال پروا مه کوئ) او پر الله توکل وکړئ او کله چي (بل ته) څه تلئ بشپړ او له څه زياتوالى سره ئې تلئ.

رسول اللهﷺ د غيبت په اړه فرمايلي:

عَنْ أَبِـي هُرَيْـرَةَ، أَنَّ رَسُـولَ اللَّهِﷺ قَـالَ: أَتَـدْرُونَ مَـا الْغِيبَـةُ؟ قَـالُوا: اللَّهُ وَرَسُـولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ، قِيلَ: أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِـي أَخِـي مَـا أَقُولُ؟ قَـالَ: إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدِ اغْتَبْتَهُ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ بَهَتَّهُ. البيهقي

له ابوهريره ﷺ روايت دئ چي رسول اللهﷺ فرمايلي: پوهيږئ چي غيبت څه دئ؟ وئې ويل: الله او د هغه رسول ښه پوهيږي، وئې فرمايل: خپل ورور دي په داسي توګه يادول چي ترې کرکه لري، وويل شول: څنګه ئې ګڼې چي که هغه څه زما په ورور کي وي چي زه ئې وايم؟ وئې فرمايل: که په هغه کي وي نو د ده غيبت دي کړى او که هغه څه چي ته ئې وايې په هغه کي نه وي پر هغه دي ناحقه تور لګولى.

د رسول اللهﷺ سنت ته په پام سره فقهاوو په دغو صورتونو کي غيبت جائز ګڼلى:

- **د ظالم په خلاف د مظلوم شکايت هغه چا ته چي له ظلم ئې د ژغورلو هيله ترې لري.**
- **د چا د اصلاح په موخه هغه چا ته د ده غلط کارونه په ګوته کول چي د ده د اصلاح طمع ترې لري.**

• د يوه چا له شر او ضرر د خلكو د خوندي پاته كېدو لپاره د هغه عيب ورته بيانول، لكه د يوه داسي راوي، ليكوال او مفتي له عيبونو خلك خبرول چي كه ترې خبر نه شي فتنې راولاړېږي.

• د هغه چا په خلاف په ډاګه څه ويل او د هغه پر كړنو اعتراض كول چي فسق او فجور خوروي.

• په يوه داسي نوم څوك يادول چي د پېژندو لپاره ئې د نښې په توګه وكارول شي، لكه دا چي دوه عبد الله نومي وي او په دوی كي يو ګوډ او بل ړوند وي او د هغوی د پېژندو لپاره وويل شي ګوډ يا ړوند عبد الله.

له دې پرته د يوه مسلمان په غياب كي داسي څه ويل چي هغه پرې ناراض شي حرام دي. كه څوك داسي غيبت واوري بايد غيبت كوونكی منع كړي او له هغه چا دفاع وكړي چي غيبت ئې كېږي، كه دا كار ونه كړي الله تعالی به داسي حالت پرې راولي چي بل به د ده غيبت كوي او څوك به ترې دفاع نه كوي. چا چي د كوم مسلمان غيبت وكړ بايد توبه وكړي، په توبې كي ئې دا هم شامل دي چي خپله خبره به بېرته اخلي او د جبران لپاره به كوي، او له هغه كس به معافي غواړي. لكه چي رسول اللهؐ فرمايلي:

« مَا مِن امْرِئٍ يَخْذُلُ امْرَأً مُسْلِمًا فِى مَوْضِعٍ تُنْتَهَكُ فِيهِ حُرْمَتُهُ وَيُنْتَقَصُ فِيهِ مِنْ عِرْضِهِ إِلاَّ خَذَلَهُ اللَّهُ فِى مَوْطِنٍ يُحِبُّ فِيهِ نُصْرَتَهُ وَمَا مِن امْرِئٍ يَنْصُرُ مُسْلِمًا فِى مَوْضِعٍ يُنْتَقَصُ فِيهِ مِنْ عِرْضِهِ وَيُنْتَهَكُ فِيهِ مِنْ حُرْمَتِهِ إِلاَّ نَصَرَهُ اللَّهُ فِى مَوْطِنٍ يُحِبُّ نُصْرَتَهُ ». ابوداؤد

هيڅ سړی به يو مسلمان په داسي ځای كي يوازي پرې نږدي چي هلته د هغه حرمت تر پښو لاندي كېږي او عزت ته ئې تاوان رسېږي مګر دا چي الله به ئې په داسي ځای كي يوازي پرېږدي چي د ده مرسته به خوښوي، او هيڅ سړی به په داسي ځای كي د يوه مسلمان مرسته كوي چي هلته د هغه حرمت تر پښو لاندي كېږي او عزت ته ئې تاوان رسېږي مګر دا چي الله به په داسي ځای كي د ده مرسته وكړي چي د الله مرسته خوښوي.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ شُعُوبٗا وَقَبَآئِلَ

لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ ﴿١٣﴾

۱۳- اې خلکو! يقيناً چې موږ له يوه نارينه او يوې ښځينه راپيدا کړئ او ټبر ټبر او قبيلې قبيلې مو کړئ تر څو يو بل وپېژنئ، بې شکه چې د الله په وړاندې ستاسو تر ټولو غوره ستاسو تر ټولو زيات پرهېزګار دئ، يقيناً چې الله ښه باخبر يوه دئ.

(۱۳)- دا مبارك آيت وايي: ټوله نړۍ يوه ستره کورنۍ ده، ټول انسانان د همدې ستري کورنۍ غړي دي، ټول له يوې جوړې (نر او ښځي) پيدا شوي، نسل ئې يو او په رګونو کې ئې يوه وينه خوځېږي، آدم او حوی عليهما السلام د ټولو ابا او انا دي، بېل بېل ولسونه او قبيلې د همدې يوې کورنۍ غړي او د همدې يوې ونې څانګې دي، الله تعالی ځکه بېل بېل رنګونه ورکړي چې يو بل وپېژني، دا د تعارف لپاره دي نه د تفاخر لپاره، هيڅ قوم او قبيله پر بلې له نسلي پلوه هيڅ توپير او امتياز نه لري، د انسانانو تر منځ نسلي او قومي توپيرونه د حقيقت خلاف جعلي توپيرونه دي، د الهي معيارونو له مخې هيڅ انسان پر بل انسان له نسلي پلوه هيڅ امتياز او تفوق نه لري، د دوی د تفوق او امتياز ملاك معنوي ارزښتونه دي نه قومي او قبيلوي توپيرونه، هغه اکرم دئ چې اتقی وي، تر ټولو زيات عزتمن هغه دئ چې تر ټولو زيات متقي وي، دا د هغه ذات وينا ده چې هم عليم دئ او هم خبير، د انسانانو په جوړښت پوه دئ او د هغوی د پيدايښت له څرنګوالي خبر دئ، پوهېږي چې د انسانانو جوړښتونه سره ورته دي او خبر دئ چې نسل ئې يو دئ او له يوه پلار او مور پيدا شوي.

قرآن په مکرره توګه او په تأکيد سره وايي چې ټول انسانان د يوه پلار مور اولاد دي، يعني د يوې کورنۍ غړي دي، مسلمان او کافر هم د يوې کورنۍ غړي او نسلي ورونه دي، مسلمان د مسلمان هم ديني ورور دئ او هم نسلي ورور، کافر د مسلمان ديني ورور نه بلکې نسلي ورور دئ.

که د ټولو انسانانو رنګونه سره ورته وی، ژبه ئې سره ورته، غږ ئې سره ورته، د قد اندازه ئې سره ورته، پوهېږئ چې دې به انسانان له څومره ستونزو سره مخامخ کړي ول، د يوه بل په پېژندو کې به ئې څومره مشکلات

درلودل، دوه ګوني همزولي چي تر ډېره حده سره ورته وي خلك پرې غلطېږي، يو د بل پر ځای نيسي، معامله او لانجه ئې له يوه سره وي خو لاس پر بل بړدي، که ټول انسانان داسي وی څومره ستونزي به ترې راولاړېدلې، پوليس ته به د جنايتکارانو موندل څومره ګران وو!! خو الله تعالی د انسان د پيدايښت له لومړۍ ورځي تر نن پوري ټول پيدا شوي انسانان په بېلو بېلو شکلونو او رنګونو کي پيدا کړي او دا ټول د تعارف لپاره نه د تفاخر لپاره.

که تاريخ ته رجوع وکړو نو وبه ګورو چي د نړۍ ستر ستر جنګونه له هغو جاهلانه تعصباتو راولاړ شوي چي يوه قوم ځان تر بل غوره ګڼلی، هغه ته ئې په سپکه سترګه کتلي، د هيټلر او موسولوني د لويو لويو ورانوونکو جګړو بنسټ همدا قومي تعصبات ول، دوه ستر نړۍ وال جنګونه له همدې راولاړ شوي، د اروپايي او امريکايي سپين پوستو ظلمونه پر تورپوستو د تاريخ يو تور باب دئ، له فلسطينانو او نورو قومونو سره د يهودو څو زره کلن جنګونه له دې راولاړ شوي چي يهودانو ځان اعلی نسل، د خدايي کورنۍ غړي، د خدای دوستان او زامن ګڼلی، نور ئې د دې وړ چي يا به د دوی غلامي کوي او يا به وژل کېږي، هندوانو خلك په اعلی، اوسط او ادنی وېشلي، وايي: ځيني د خدای له سر، ځيني د خدای له خېټي او ځيني د خدای له پښو پيدا شوي، هغه چي د خدای له پښو پيدا شوي له هغو سره په يوه کاسه او دسترخان د ډوډۍ خوړلو حق او وړتيا نه لري چي د خدای له سر پيدا شوي!! قرآن په دې مبارك آيت سره ټول هغه جاهلانه او ظالمانه انګېرني مردودي وګڼلې چي وايي: انسانان له نسلي پلوه توپيرونه لري.

دې ته مو بايد پام وي چي دا بيماري او له هغې راولاړي شوې فتنې په وار وار او د تاريخ په بېلو بېلو پړاوونو کي د جهل ځپلو ټولنو په غېږ کي سر راايستلی، هر پيغمبر راغلی دا ګنده بوټی ئې له جرړو ايستلی خو د هغه په تلو سره بيا راټوکېدلی او حتی د همدې پيغمبر په نامه يوه بله ستانه او ممتازه قبيله رامنځته شوې، يو مثال ئې قريش دي، قريشو د عربو تر بل هر قوم د پيغمبر **صلعم** زيات مخالفت او دښمني کړې، د رسول اللهؐ تره ابولهب د ده دومره مخالفت کړی چي قرآن له ده پرته د رسول اللهؐ د بل هيڅ دښمن نوم نه دئ ياد کړی، خو د رسول اللهؐ له رحلت وروسته ګڼ شمېر داسي موضوعي روايات جوړ او خواره شول چي ښيي قريش يو ممتاز قوم دئ، ډېرو دا

روايات منلي، نه ئې د قرآن دې لارښوونو ته اعتناء کړې چې ټول انسانان له يوه مور او پلار پيدا شوي او نه ئې د رسول اللهﷺ دې لارښوونو ته چې همدا خبره کوي، په حجة الوداع کې ئې وفرمايل:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَلاَ إِنَّ رَبَّكُمْ وَاحِدٌ وَإِنَّ أَبَاكُمْ وَاحِدٌ أَلاَ لاَ فَضْلَ لِعَرَبِىٍّ عَلَى أَعْجَمِىٍّ وَلاَ لِعَجَمِىٍّ عَلَى عَرَبِىٍّ وَلاَ لأَحْمَرَ عَلَى أَسْوَدَ وَلاَ أَسْوَدَ عَلَى أَحْمَرَ إِلاَّ بِالتَّقْوَى . مسند احمد

اې خلکو! يوه شئ چې ستاسو رب يو دئ، او ستاسو پلار يو دئ، يوه شئ چې نه عربي پر اعجمي کوم فضيلت لري، نه اعجمي پر عربي، نه سور پر تور او نه تور پر سور مگر په تقوی سره.

عَنْ حُذَيْفَة قَالَ: قَالَ رَسُول اللَّهﷺ " كُلّكُمْ بَنُو آدَم وَآدَم مِنْ تُرَاب لَيَنْتَهِيَنَّ قَوْم يَفْخَرُونَ بِآبَائِهِمْ أَوْ لَيَكُونُنَّ أَهْوَن عَلَى اللَّه مِنْ الْجِعْلَان " مسند البزار

له حذيفه ﷺ روايت دئ چې رسول اللهﷺ وفرمايل: ټول د آدم اولاد يئ او آدم له خاورې پيدا شوی، يا به هغه خلک حتماً دده کوي چې پر خپلو پلرونو فخر کوي او يا به داسي شي چې د الله تعالى په نزد کې به تر گونگټې هم سپک وي.

همدا راز فرمايي:

فَلَيْسَ لِعَرَبِيٍّ عَلَى عَجَمِيٍّ فَضْلٌ، وَلا لِعَجَمِيٍّ عَلَى عَرَبِيٍّ فَضْلٌ، وَلا لأَسْوَدَ عَلَى أَبْيَضٍ وَلا لأَبْيَضَ عَلَى أَسْوَدَ فَضْلٌ إِلا بِالتَّقْوَى، يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ ، لا تَجِيئُونِي بِالدُّنْيَا تَحْمِلُونَهَا عَلَى أَعْنَاقِكُمْ وَيَجِيءُ النَّاسُ بِالآخِرَةِ فَإِنِّي لا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا".

نه عربي پر اعجمي کوم فضيلت لري، نه اعجمي پر عربي، نه تور پر سپين او نه سپين پر تور، مگر په تقوی سره، اې د قريشو ټوليه! ما ته داسي مه راځئ چې دنيا مو پر غاړه وي په داسي حال کې چې نور خلک له آخرت سره راځي، زه د الله په وړاندې هيڅ څه له تاسو نشم دفع کولی!!

قَالَتِ ٱلْأَعْرَابُ ءَامَنَّا ۖ قُل لَّمْ تُؤْمِنُوا۟ وَلَٰكِن قُولُوٓا۟ أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ ٱلْإِيمَٰنُ فِى قُلُوبِكُمْ ۖ وَإِن تُطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ لَا يَلِتْكُم مِّنْ

أَعۡمَـٰلِكُمۡ شَيۡـًٔاۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾

١٤- بانډوالو وويل: ايمان مو راوړی، ووايه: ايمان مو نه دئ راوړی بلکي ووايئ: موږ تسليم شوي يو، لا ايمان ستاسو په زړونو کي نه دئ ننوتی، او که د الله او د هغه د رسول اطاعت وکړئ نو ستاسو د عملونو هيڅ څه به کم نه کړي، يقيناً چي الله مهربان بخښونکی دئ.

<u>(١٤)- په دې مبارك آيت کي د هغو بانډوالو حالت انځور شوی چي ايمان</u> راوړل ئې د ځينو امتيازاتو ترلاسه کولو لپاره وو، د مسلمانانو خوا ته به راتلل او دا هڅه به ئې کوله چي خپله مسلمانېدا پر مسلمانانو يو احسان ثابت کړي او ترې وغواړي چي د دوی ممنون او مرهون اوسي، الله تعالی د دوی په اړه رسول اللهﷺ ته لارښوونه کوي او فرمايي: بانډوال وايي: ايمان مو راوړی، ورته ووايه: ايمان مو نه دئ راوړی بلکي ووايئ: موږ تسليم شوي يو، يا اسلام مو منلی، لا ايمان ستاسو په زړونو کي نه دئ ننوتی، که د الله او د هغه د رسول اطاعت وکړئ نو الله به ستاسو د عملونو بشپړه بدله درکړي، که ايمان لرئ نو بايد د ايمان بدله له الله تعالی وغواړئ نه له کوم انسان، بايد پر دې حقيقت باور ولرئ چي الله تعالی ستاسو هيڅ نېك عمل بې بدلې نه پرېږدي، ستاسو معامله له هغه الله سره ده چي مهربان بخښونکی دئ.

ډېر خلك د دغو بانډوالو په څېر وي، له هغه چا د خپل ايمان راوړلو او مسلمانېدو بدله او معاوضه غواړي چي ايمان ته ئې دعوت کړی، په داسي حال کي چي په کار ده دوی خپل ځان د هغوی د احسان پوروړي ګڼلی. په دې مبارك آيت سره الله تعالی مؤمنان د خپل داعي او لارښود په وړاندي له داسي کچه چلن ځان ساتلو ته بللي.

إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمۡ يَرۡتَابُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ

١٥- يقيناً مؤمنان خو يوازي هغه دي چي پر الله او د هغه پر پيغمبر ئې ايمان راوړى، بيا ئې هيڅ شك نه دئ كړى او په خپل مال او ځان سره ئې د الله په لار كي جهاد كړى، همدا دوى رښتيني دي.

<u>(١٥)- په دې مبارك آيت كي د رښتيني مؤمن څو ځانګړتياوي راوښودل شوې:</u>

- پر الله تعالى او د هغه پر پيغمبر ئې ايمان راوړى.
- ايمان ئې داسي د زړه تل ته لوېدلى چي د شك لپاره هيڅ ځاى نه دئ پاته شوى، هيڅ څه او هيڅ حالت نه دئ توانېدلى چي د ده ايمان كمزورى او كمرنګى كړي او د الله، د هغه د دين او د هغه د وعدو او پرېكړو په اړه ئې شكمن كړي.
- په خپله ئې عملاً په جهاد كي برخه اخيستې ده او خپل مال ئې د الله په لار كي وقف كړى او د جهاد په چارو ئې لګولى.

قُلۡ أَتُعَلِّمُونَ ٱللَّهَ بِدِينِكُمۡ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي
ٱلۡأَرۡضِۚ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ ﴿١٦﴾ يَمُنُّونَ عَلَيۡكَ أَنۡ أَسۡلَمُواْۖ قُل لَّا
تَمُنُّواْ عَلَيَّ إِسۡلَٰمَكُمۖ بَلِ ٱللَّهُ يَمُنُّ عَلَيۡكُمۡ أَنۡ هَدَىٰكُمۡ لِلۡإِيمَٰنِ إِن كُنتُمۡ
صَٰدِقِينَ ﴿١٧﴾

١٦- ووايه: آيا الله پر خپل دين پوهوئ (خبروئ)، په داسي حال كي چي الله په هغه څه هم پوه دئ چي په آسمانونو كي دي او په هغه څه هم چي په زمكي كي دي، او الله په هر څه ښه پوه دئ، ١٧- له دې كبله پر تا احسان باروي چي مسلمان شوي، ووايه: پر ما د خپل اسلام منت مه ږدئ، بلكي الله پر تاسو منت ږدي چي د ايمان لوري ته ئې هدايت كړئ كه رښتيني يئ.

(۱۶-۱۷)- په دې مبارکو آيتونو کي د پورتنۍ ډلي په اړه رسول اللهﷺ ته دا لارښووني شوې:

- **دوی ته ووايه: آيا غواړئ په خپلي دغي وينا سره چي وايئ موږ ايمان راوړی؛ الله تعالی په خپل دين او ايمان خبر کړئ، غواړئ هغه پوه شي چي تاسو مسلمان شوي يئ؟!! په داسي حال کي چي الله په هغه څه هم پوه دئ چي په آسمانونو کي دي او په هغه څه هم چي په زمکي کي دي، په هر څه ښه پوه دئ، ستاسو معامله خو له هغه عليم رب سره ده چي په هر څه پوهيږي، نو کومي خبري دې ته اړ کړي يئ چي راځئ او په مکرره توګه رسول اللهﷺ ته وايئ چي موږ ايمان راوړی؟!**
- **دوی په دغي وينا سره غواړي ته ئې د دې احسان په وړاندي ځان پوروړی او ممنون وبولې چي ايمان ئې راوړی!! له تا د مسلمانېدو په بدل کي د معاوضې طمع او انتظار لري.**
- **دوی ته ووايه: پر ما د خپل اسلام منت مه ږدئ، بلکي الله پر تاسو احسان کړی او د هغه په وړاندي بايد ځان ممنون وګڼئ چي د ايمان لوري ته ئې هدايت کړئ؛ که رښتيني يئ. که د ايمان په دعوی کي رښتيني يئ نو د الله تعالی د دې ستر احسان شکر به پر ځای کوئ چي د ايمان راوړلو توفيق ئې درکړ.**

څوك چي د دعوت او مبارزې سابقه لري؛ له ډېرو داسي څېرو سره به هرومرو مخامخ شوی وي چي په دغو مبارکو آيتونو کي معرفي شوي، هغه چي له تا د ملګرتيا بدله او معاوضه غواړي، داسي لکه چي ته ئې پوروړی يې، ستا په شخصي کار کي درسره شريك شوی، ته به ئې ممنون وې، هغه به راضي ساتې، ژر ژر به مرور کيږي، هغه هم د دې لپاره چي د ده د خوښي امتياز دي نه دئ ورکړی او د ده د ملګرتيا احسان ته دي اعتناء نه ده کړې، له تا به دا انتظار لري چي پخلا ئې کړې، هغه مهال به لازيات او ژر ژر مرور کيږي چي بل ورته غبږ پرانيزي، ګمان وکړي چي هلته به زيات څه ترلاسه کړي او تر دې ځای به ئې زيات قدر کيږي!! تل به له دوی شکايتونه اورې، خو ډېر ځله په داسي بڼي کي: دلته د خلکو سابقي ته اعتناء نه کيږي، موږ ئې هېر کړي يو!! مستحقو کسانو ته توجه نه کيږي.

إِنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ غَيۡبَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَٱللَّهُ بَصِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿١٨﴾

۱۸- يقيناً چي الله د آسمانونو او زمكي په پټو پوه دئ او الله د هغه څه ليدونكى دئ چي تاسو ئې كوئ.

~~(۱۸)- دا مبارك آيت د دې سورې جامع تتمه او خلاصه ده، د سورې له ټولو~~ لاربښوونو سره ژوري اړيكي لري، تأكيد ئې پر دې دئ چي الله تعالى په غيب پوهېږي او د هغه څه ښه ليدونكى دئ چي تاسو ئې كوئ. تاسو پوهېږئ چي انسان هغه مهال په گناه او بد كار لاس پوري كوي چي گمان وكړي څوك ئې نه گوري او نه پرې خبرېږي، د خلكو تر مخ او د كامرې په وړاندي نه يوازي له گناه او غلط كار ځان ساتي بلكي له داسي حركاتو هم ډډه كوي چي خلك ئې نه خوښوي، خو كه هغه پر الله تعالى د زړه له تل ايمان ولري او په دې ئې باور وي چي الله تعالى د آسمانونو او زمكي په پټو پوه دئ او هر هغه څه گوري چي دى ئې كوي؛ هيڅكله به دا جسارت ونه كړي چي د گناه، فساد او ظلم مرتكب شي، له دې مباركي سورې سره همداسي يوه جامع او ښكلي تتمه ښايي چي له پيل تر پاى ئې اوچت اوچت اخلاقي مسئوليتونه د مسلمان په وړاندي ايښي.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

ق

د سورې پېژندنه:

د دې مباركې سورې نوم (ق) دئ چې همدا سوره پرې پيل شوې، ٤٥ آيتونه لري، د ٣٦ آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (مجيد)، او د پاتې ٩ ئې د شپږم آيت (فروج) ته ورته دي، د آيتونو اوږدوالى ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مكې دور په متوسطو كلونو كې نازل شوي.

لكه څنګه چې دا سوره په يوه توري پيل شوې د سورې اساسي مضمون هم يو دئ، سوره د بياژوندون په اړه د منكرينو ويناوې او د هغوى ځوابونه څېړي، او د اثبات لپاره ئې څو مضبوط دلائل وړاندې كوي. د سورې خلاصه د هغې د پاى په دوو آيتونو كې راغلې او هلته ويل شوي: هغه ورځ حتماً راتلونكې ده چې انسانان به ژر ژر او په تلوار سره له زمكې راوځي، داسې لكه چې بوټي د زمكې له زړه سر راباسي، په همدې بوټو سره د زمكې خاورين پوستكى چوي او بوټي ژر ژر راټوكېږي. رسول اللهﷺ ته ويل شوي: اې پيغمبره! ته د بياژوندون پر منكرينو باندې خپله خبره په زور او جبر سره نه منې، ستا دنده دا ده چې په قرآن سره هغه چا ته د قيامت د راتلو يادونه وكړې چې زما له ګواښونو وېرېږي.

دغه اساسي موضوع په ټولې سورې كې څېړل شوې، د اثبات لپاره ئې ګڼ شمېر دلائل وړاندې شوي، د آسمان او زمكې دقيق او هدفمن جوړښت، د دواړو ترمنځ تنسيق او همغږي، له آسمان د اوبو وربدا او په دغو اوبو سره د زمكې له زړه د بوټو راټوكېدا د بياژوندن لپاره د څرګند او مشهود دليل په توګه وړاندې شوي، د ګڼ شمېر باغي او طاغي ولسونو هلاكت او په الهي

عذاب اخته کېدا زموږ په وړاندي انځور شوې او ښيي چي دلته د مکافات او مجازات سلسله روانه ده او ظالمان مؤاخذه کېږي، همداسي به د مکافات او مجازات له اخروي پړاو سره مخامخ کېږئ، دا سوره موږ ته وايي: داسي نه ده چي د بياژوندون منکرين د خپلي غلطي عقيدې لپاره کوم دليل لري، بلکي دوی عمداً انکار کوي، په داسي حال کي چي د پيغمبر د وينا په حقيقت ښه پوهېدلي خو دا حقيقت عمداً تکذيبوي، له همدې کبله ده چي دوی په ګډو وډو او رنګا رنګو خبرو لګيا دي، کله يو څه وايي او کله بل څه، ثابت دريځ او څرګنده وينا نه لري.

همدا راز په دې سورې کي د انسان مرګ، د قيامت په ورځ په شپېلۍ کي له پو کېدو سره سم د انسان بيا راژوندي کېدا، د حشر ميدان ته د ده بېول، له محاسبې وروسته د ځينو دوزخ ته تګ او د ځينو جنت ته تګ څېړل شوي، ويل شوي چي مرګ د آخرت د سفر لومړی پړاو دئ، ښيي چي داسي ذات شته چي انسان ئې ارادې ته منقاد دئ، د ده د مرګ پرېکړه کوي او دی ئې د مخالفت توان نه لري. بيا د انسان د اوږده سفر يو بل پړاو او د آخرت د منکرينو د هغي ورځي حالت انځور شوی چي د الله تعالی په وړاندي به ولاړ وي، خوا ته ئې هغه دواړه فرشتي چي د ده څارنه ئې کوله، په پای کي رسول الله ﷺ ته د مخالفينو د معاندانه تبليغاتو په وړاندي دوه سپارښتني شوې: صبر کوه او د خپل رب په تسبيح او ستايني لګيا اوسه.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

قٓۚ وَٱلۡقُرۡءَانِ ٱلۡمَجِيدِ ﴿١﴾ بَلۡ عَجِبُوٓاْ أَن جَآءَهُم مُّنذِرٞ مِّنۡهُمۡ فَقَالَ ٱلۡكَٰفِرُونَ هَٰذَا شَيۡءٌ عَجِيبٌ ﴿٢﴾ أَءِذَا مِتۡنَا وَكُنَّا تُرَابٗاۖ ذَٰلِكَ رَجۡعُۢ بَعِيدٞ ﴿٣﴾ قَدۡ عَلِمۡنَا مَا تَنقُصُ ٱلۡأَرۡضُ مِنۡهُمۡۖ وَعِندَنَا كِتَٰبٌ حَفِيظُۢ ﴿٤﴾ بَلۡ كَذَّبُواْ بِٱلۡحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمۡ فَهُمۡ فِيٓ أَمۡرٖ مَّرِيجٍ ﴿٥﴾

١- قاف، قسم پر دې پرتمین قرآن، ٢- نه؛ بلکې له دې کبله هېښ شول چې د دوی له منځه یو ګواښونکی ورغی، نو کافرانو وویل: دا خو عجیب شی دئ، ٣- آیا کله چې ومرو او خاورې وو؟! دا خو (له امکان) لرې بیا راستنېدل دي، ٤- په داسې حال کې چې موږ په هغه څه پوه شوي یو چې ځمکه ئې ترې کموي، او له موږ سره ساتونکی کتاب دئ، ٥- نه؛ بلکې دا حق ئې هغه مهال تکذیب کړ چې ورغی، نو له همدې کبله دوی په ګډ وډ کار اخته شوي.

~~(١-٥)- د دې مبارکو آیتونو په لارښوونو د ښه پوهېدا لپاره لاندې مطالب په~~ پام کې ولرئ:

• لکه څنګه چې دا سوره په یوه توري پیل شوې د سورې د سورې اساسي مضمون هم یو دئ، سوره د بیاژوندون په اړه د منکرینو وېناوې او د هغوی ځوابونه څېړي، د سورې خلاصه د هغې د پای په دوو آیتونو کې په دې توګه راغلې:

يَوۡمَ تَشَقَّقُ ٱلۡأَرۡضُ عَنۡهُمۡ سِرَاعٗاۚ ذَٰلِكَ حَشۡرٌ عَلَيۡنَا يَسِيرٞ ﴿٤٤﴾ نَّحۡنُ أَعۡلَمُ بِمَا يَقُولُونَۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيۡهِم بِجَبَّارٖۖ فَذَكِّرۡ بِٱلۡقُرۡءَانِ مَن يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

هغه ورځ چې زمکه به په داسې توګه ترې وچوي چې دوی به تلوار کوونکې وي، دا پاڅون پر موږ آسان دئ، موږ په هغه څه ښه پوه یو چې دوی ئې وايي، او ته پرې جبر کوونکی نه يې، نو هغه ته په قرآن سره پند ورکړه چې زما له وعید وېرېږي.

يعني هغه ورځ حتماً راتلونکې ده چې انسانان به ژر ژر او په تلوار سره له زمکې راوځي، داسې لکه چې بوټي د زمکې له زړه سر راباسي، په همدې بوټو سره د زمکې خاورين پوستکی چوي او بوټي ژر ژر راټوکېږي. ته اې پيغمبره! پر دغو منکرينو باندې خپله خبره په زور او جبر سره نه منې، ستا دنده دا ده چې په قرآن سره هغه چا ته د قيامت د راتلو يادونه وکړې چې زما له ګواښونو وېرېږي.

- **په لومړي آيت کې پر دې درونډ قرآن لوړه شوې او د يوې داسې ادعاء د اثبات لپاره د شاهد په توګه وړاندې شوی چې په وروستيو آيتونو کې له غور وروسته راته جوته کېږي، دلته قرآن يو ځل بيا د يس او ص د سورتونو په څېر د شاهد په توګه وړاندې شوی خو ورپسې او په لومړي پسې متصل دا نه دي ويل شوي چې دا قرآن د کومې مدعاء د اثبات شهادت ورکوي، د قرآن په نورو دا ډول قسمونو کې تل د قسم ځواب په قسم پسې متصل راځي او مخاطب پوهېږي چې د لوړې موخه څه ده او د کومې وينا د اثبات لپاره شوې، په قرآن کې معمولاً هغه څه د شاهد په توګه وړاندې کېږي چې لوړه پرې کوي، ځواب ئې ورپسې او په څرګندو الفاظو سره راځي، دلته له لوړې وروسته ويل شوي: خبره داسې نه ده لکه چې دوی ئې وايي، بلکې حقيقت دا دئ چې دوی له دې کبله هېښ او حيران شول چې د دوی له منځه يو ګواښونکی ورغی، نو کافرانو وويل: دا خو عجيب شی دئ،**

آيا کله چې ومرو او خاورې وو؟! دا خو (له امکان) لرې بيا راستنېدل دي، له دې الفاظو په ډېر وضاحت سره معلومېږي چې دوی بيا ژوندون محال ګڼلو او د پيغمبر دې وينا ته حيران شوي چې ويل ئې: بيا به راژوندي کېږئ، په اصل کې دغه وينا د قسم ځواب دئ، الله تعالی د دوی وينا ترديدوي او فرمايي: دا قرآن شاهد دئ چې تاسو به بيا راژوندي کېږئ، قرآن هم د رسول اللهﷺ د رسالت په حقانيت ګواهي ورکوي او هم د رسول اللهﷺ پر دې وينا چې انسانان به بياراژوندي کېږي، قرآن کافي شمېر مضبوط دلائل وړاندې کړي او دا ئې ثابته کړې چې انسانان به بياراژوندي کېږي، په دې مبارکې سورې کې به تاسو د دغو مضبوطو دلائلو څو بېلګې وګورئ، همداراز دوی ته ويل شوي: الله تعالی په هغه څه ښه پوه دئ چې انسان له مړيني وروسته او تر خاورو لاندې ورسره مخامخ کېږي، پوهېږي زمکه د ده له بدنه څه کموي، له الفاظو داسې معلومېږي چې زمکه د انسان يوه برخه ترې کموي، هو؛ انسان له دوو برخو جوړ شوی: روح او بدن، له مړيني وروسته خاورې يوازې د ده بدن ترې کم کړي، روح ئې روغه رمټه پاته شي، الله تعالی پوهېږي چې څنګه د روح دا کالبوت په زمکې کې تجزيه شي، په داسې څه تجزيه شي چې الله تعالی انسانان له هغه پيدا کوي، د انسان بدن له مړيني وروسته خاورې شي او الله تعالی هره ورځ انسانان له همدغې خاورې پيدا کوي!!

- پر دې سربېره د عالم پېښې او حوادث تصادفي او له منصوبې پرته نه دي، هر څه ئې په يوه خوندي کتاب کې ثبت شوي، لکه څنګه چې ستاسو ژوند د الهي ثابتو سننو مطابق پيل شي او پای ته ورسېږي همداسې به ستاسو بياژوندون د همدې ثابتو الهي سننو مطابق وي.
- داسې نه ده چې د بياژوندون منکرين د خپلې غلطې عقيدې لپاره کوم دليل لري، بلکې دوی عمداً انکار کوي، په داسې حال کې چې د پيغمبر د وينا په حقيقت ښه پوهېدلي دا حقيقت عمداً تکذيبوي، له همدې کبله ده چې دوی په ګډو وډو او رنګا رنګو خبرو لګيا دي، کله يو څه وايي او کله بل څه، ثابت دريځ او څرګنده وينا نه لري. قرآن د ګڼ شمير آيتونو په ترڅ کې وايي چې د آخرت او بياژوندون منکرين د انکار لپاره هيڅ دليل نه لري، خيالات ئې ګډ وډ او بېل بېل دي، لکه چې فرمايي:

عَمَّ يَتَسَآءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ ٱلنَّبَإِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢﴾ ٱلَّذِى هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾

النبأ: ١-٣

له څه يو بل پوښتي، له هغي ستري خبري، کوم چي دوی په کي په خپله مختلف دي.

... قُلْ هَلْ عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَآ ۖ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنْ أَنتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾

الانعام : ١٤٨

... ووايه: آيا کوم علمي سند درسره شته چي موږ ته ئې راوړاندي کړئ، تاسو خو يوازي په گمانونو پسي درومئ او يوازي په خوشو دروغجنو خبرو بوخت يئ.

أَفَلَمْ يَنظُرُوٓاْ إِلَى ٱلسَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَٰهَا وَزَيَّنَّٰهَا وَمَا لَهَا مِن فُرُوجٍ ﴿٦﴾ وَٱلْأَرْضَ مَدَدْنَٰهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَٰسِىَ وَأَنۢبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍۭ بَهِيجٍ ﴿٧﴾ تَبْصِرَةً وَذِكْرَىٰ لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ﴿٨﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً مُّبَٰرَكًا فَأَنۢبَتْنَا بِهِۦ جَنَّٰتٍ وَحَبَّ ٱلْحَصِيدِ ﴿٩﴾ وَٱلنَّخْلَ بَاسِقَٰتٍ لَّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ ﴿١٠﴾ رِّزْقًا لِّلْعِبَادِ ۖ وَأَحْيَيْنَا بِهِۦ بَلْدَةً مَّيْتًا ۚ كَذَٰلِكَ ٱلْخُرُوجُ ﴿١١﴾

٦- نو آيا د خپل سر له پاسه آسمان ته نه گوري چي څنگه مو هغه جوړ کړ او هغه مو ښايسته کړ، داسي چي هيڅ چاود ئې نشته، ٧- او زمکه مو داسي

چي هغه مو خوره کړه او په هغې کي مو غرونه واچول او په هغې کي مو هر ډول جوړه جوړ بوټي راوټوکول، ٨- هر رجوع کوونکي بنده ته د بصيرت او پند په توګه، ٩- او له آسمانه مو برکتناکي اوبه نازلي کړې چي په همدې سره مو باغونه او رېبل کېدونکي دانه وال بوټي راشنه کړل، ١٠- او د خرما هسکي ونې چي وږي ئې ډك يو پر بل پراته، ١١- د بندګانو لپاره د رزق په توګه، او په همدې سره مو مړ ښاتوبی ژوندی کړ، هغه بيا راوتل په همداسې وي.

(٦-١١)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

• آيا د بياژوندون منکرين دې ته پام نه کوي چي د دوی د سر له پاسه دا ستر او پراخ آسمان له دومره بې شمېرو ستورو سره څنګه پيدا شوی، چا په رڼو او ځلاندو ستورو سره ښايسته کړی، داسي چي په هيڅ برخي کي ئې کوم چاود، تشه او خلأ نشته، هر څه ئې په منظمه توګه ساتل کېږي؟ او زمکه داسي چي يوه برخه ئې پلنه او آواره او په بلې برخي کي ئې لوړ لوړ غرونه، په هغې کي ډول ډول بوټي، ټول جوړه جوړ، په لوړو کي بېل بېل ډولونه او په آوارو کي بېل بېل، که زمکه داسي نه وی جوړه شوې چي ځيني ئې لوړي او ځيني آواري نو د ټولي زمکي موسم به يو ډول وو او يوازي يو ډول بوټي به په کي راشنه کېدل، د آسمان او زمکي په دې جوړښت کي هر رجوع کوونکي بنده ته د بصيرت او پند څرګندي او ځلانده نښې ځان ښيي. دا کافي دي چي د بصيرت خاوندان په دې باور وکړي چي په دې پراخ عالم کي هيڅ خوشې او بې هدفه شی نشته، پر آخرت عدم باور داسي دئ لکه چي څوك ووايي: هم دا پراخ عالم خوشې پيدا شوی او هم انسان، حال دا چي دا غلط باور او ناسمه عقيده له هغې انتباه سره قطعاً اړخ نه لګوي چي د بصيرت خاوند انسان ئې له دې عالم ترلاسه کوي.

• نه يوازي د هر يوه په جوړښت کي څرګندي نښې دي بلکي د دوی دواړو ترمنځ په ژور تنسيق او همغږي کي څومره ځلانده نښې برېښي، نه ګورئ چي الله تعالی له آسمانه برکتناکي اوبه نازلي کړي او په همدې سره د ډول ډول ونو باغونه او ډول ډول دانه وال بوټي راشنه کړي، د خرما داسي هسکي ونې چي وږي ئې ډك يو پر بل پراته، او دا ټول د انسانانو په خدمت کي،

دوی ته رزق برابروي، خوندوري او ګټوري مېوې او دانې.

- او ګورئ چې په همدې اوبو سره مړه زمکه، سپېره ډاګونه، وچې بېدیاوې زرغونه شي او هر لوري ته د ژوند آثار راڅرګند شي.
- بیا ژوندون او له قبرونو بیا راوتل به همداسې وي.

د دې هېښوونکو او عقل پاروونکو صحنو له لیدو سره سره څنګه له بیاژوندون انکار کوې؟!

كَذَّبَتۡ قَبۡلَهُمۡ قَوۡمُ نُوحٖ وَأَصۡحَٰبُ ٱلرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾ وَعَادٞ وَفِرۡعَوۡنُ وَإِخۡوَٰنُ لُوطٖ ﴿١٣﴾ وَأَصۡحَٰبُ ٱلۡأَيۡكَةِ وَقَوۡمُ تُبَّعٖۚ كُلّٞ كَذَّبَ ٱلرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ أَفَعَيِينَا بِٱلۡخَلۡقِ ٱلۡأَوَّلِۚ بَلۡ هُمۡ فِي لَبۡسٖ مِّنۡ خَلۡقٖ جَدِيدٖ ﴿١٥﴾

١٢- تر دوی وړاندې د نوح قوم، د هغه زاړه کوهي خاوندانو او ثمودیانو تکذیب (غوره) کړ، ١٣- او عادیانو، فرعون، د لوط ورونو، ١٤- د هغه ځنګله خاوندانو او د تبع قوم، ټولو پیغمبران تکذیب کړل، نو زما وعید (ګواښ) محقق شو، ١٥- نو آیا موږ په لومړي پیدایښت سره ستومانه او ناتوانه شوو؟ نه؛ بلکې دوی د نوي پیدایښت په اړه په شك كې دي.

(١٢-١٥)- په دې مبارکو آیتونو کې د بیاژوندون او آخرت لپاره یو بل مضبوط دلیل وړاندې شوی، مخکنیو مجرمو او مفسدو قومونو ته سزا ورکول، له هر یوه سره محاسبه، د خپل جرم او فساد مطابق مناسبه سزا، د دوی د ژوند او اقتدار ټغر ټولول او د دوی پر ځای نور راوستل ښیي چې دلته د الله تعالی له لوري د مکافات او مجازات لړۍ روانه ده، وایي:

- آیا د بیاژوندون منکرین دې ته پام نه کوي چې تر دوی وړاندې د نوح قوم، د هغه کوهي خاوندان، ثمودیانو، عادیانو، فرعونیانو، د لوط ورونو، د هغه ځنګله خاوندانو او د تبع قوم د تکذیب لار غوره کړه، ټولو خپل خپل پیغمبران تکذیب کړل، د همدې تکذیب او مخالفت له کبله په الهي عذاب اخته شول، هغه الهي وعید او ګواښ محقق شو چې دروغ ئې ګڼلو، دوی د خپلو

پیغمبرانو دا وینا نه منله چي الله تعالی خپلو بندگانو ته د هغوی د کړنو بدله او سزا ورکوي، په دنیا کي هم او په آخرت کي هم، هر یوه د خپلو کړنو دنیایي سزا وکتله، آیا د بصیرت خاوندانو ته دا تاریخي پېښي د عبرت او پند لپاره کافي نه دي؟!!

● آیا د بیاژوندون منکرین هغه رب چي دا ټول مخلوقات ئې په لومړي وار پیدا کړي له دې عاجز گڼي چي بیا ئې راپیدا کړي؟! آیا داسي انگېري چي په لومړي پیدایښت سره ستومانه شوی او د بیا پیدا کولو توان ئې ختم شوی؟!! نه؛ داسي نه ده؛ بلکي دوی د نوي پیدایښت په اړه شکمن دي، کوم دلیل نه لري، هسي د شك په بیمارۍ اخته دي.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِۦ نَفْسُهُۥ ۖ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ ٱلْوَرِيدِ ﴿١٦﴾ إِذْ يَتَلَقَّى ٱلْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ ٱلْيَمِينِ وَعَنِ ٱلشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾ مَّا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾

۱٦- او یقیناً چي موږ انسان پیدا کړی او په هغه څه پوهېږو چي خپل نفس ئې دی پرې وسوسه کوي، او موږ د غاړې تر رگ ورنږدې یو، ۱۷- هغه مهال چي ښي او کیڼ لوري ته ناست دوه ترلاسه کوونکي لاسته راوړنه کوي، ۱۸- هیڅ وینا نه وایي مگر دا چي خوا ته ئې چمتو څارونکی وي.

(۱٦-۱۸)- د بیاژوندون منکرینو ته د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

● الله تعالی د انسان پیدا کوونکی دئ، د ده د زړه له وسوسو او خیالاتو خبر دئ.

● الله تعالی انسان ته د هغه د غاړې تر رگ هم ډېر ورنږدې دئ.

● د انسان خوا ته ئې د ده ښي او کیڼ لوري ته داسي دوه فرشتې گمارلې چي دنده ئې نظارت دئ، د انسان هر څه په دقت سره ثبتوي، هیڅ وینا ئې له خولې نه وځي مگر دا چي خوا ته ئې ناست او لیکلو ته چمتو څارونکی ئې ثبتوي.

• په دې مبارکو آيتونو سره د بياژوندون منکرينو ته ويل شوي چې د قيامت په اړه ستاسو انکار په حقيقت کې له هغه ذات انکار دئ چې انسان ئې پيدا کړی، هغه چې د انسان د زړه له وسوسو خبر دئ، هغه چې نه يوازې د ده د هرې وينا منشأ ورته معلومه ده بلکې د ده د هرې وينا د ضبطولو او ليکلو لپاره ئې داسې فرشتې ټاکلې چې د ده ښي او کيڼ لورې ته چمتو ناستې دي، د ده مراقبت کوي او هر څه ئې ليکې.

• د ١٦ آيت په پای کې ويل شوي چې الله تعالی انسان ته د هغه د غاړې تر رگ هم ډېر ورنږدې دئ، دا مطلب د قرآن په گڼ شمېر آيتونو کې په بېلابېلو الفاظو راغلی، ټول پر دې حقيقت تأکيد کوي چې الله تعالی انسان ته ډېر نږدې دئ، يوه ډله چې د اهل ظاهر په نامه يادېږي او الله تعالی او افعال او صفات ئې له انسان سره تشبيه کوي؛ د دا ډول آيتونو په تعبير کې له سختې ستونزې سره مخامخ شي او دې ته ځان اړ گڼي چې هغه تأويل کړي، د دغه آيت په اړه وايي چې الله تعالی په خپل علم سره انسان ته نږدې دئ، نه په خپل ذات سره؛ گواکې د اقرب معنی اعلم ده او د آيت معنی دا ده چې الله تعالی د انسان پر حالت ښه پوه دئ!! دوی ته وايو: که الله تعالی غوښتی هغه څه ووايي چې تاسو ئې وايئ نو د اقرب پر ځای به ئې د اعلم صيغه راوړې وه، په نورو ځايونو کې به ئې هم د قرب او معيت صيغې نه کارولې، ستاسو اصلي ستونزه دا ده چې الله تعالی له انسان سره تشبيه کوئ، دا درته گرانه ده چې ومنئ چې الله تعالی هم پر عرش استوی کړې او په عين وخت کې له موږ سره په هر ځای کې دئ او انسان ته د هغه د غاړې تر رگ هم زيات ورنږدې دئ، ځکه تاسو مخلوق داسې موندلی چې په يوه وخت کې يوازې په يوه ځای کې اوسېدی شي، الله تعالی له مخلوق سره تشبيه کوئ نو ځکه هغه آيتونه تأويلوئ چې تل په هر ځای کې د الله تعالی په حضور تأکيد لري، موږ وايو: الله تعالی پر عرش استوی کړې او په عين وخت کې انسان ته د هغه تر غاړې زيات ورنږدې دئ او په هر ځای کې له موږ سره دئ، خو نه عرش يوه کټ ته ورته شی دئ او نه د الله تعالی استوی پر عرش پر يوه کټ د انسان ناستې ته، او نه الله تعالی د مخلوق په څېر په مکان او زمان محدود او مقيد دئ.

وَجَآءَتۡ سَكۡرَةُ ٱلۡمَوۡتِ بِٱلۡحَقِّۖ ذَٰلِكَ مَا كُنتَ مِنۡهُ تَحِيدُ ﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِۚ ذَٰلِكَ يَوۡمُ ٱلۡوَعِيدِ ﴿٢٠﴾ وَجَآءَتۡ كُلُّ نَفۡسٖ مَّعَهَا سَآئِقٞ وَشَهِيدٞ ﴿٢١﴾ لَّقَدۡ كُنتَ فِي غَفۡلَةٖ مِّنۡ هَٰذَا فَكَشَفۡنَا عَنكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ ٱلۡيَوۡمَ حَدِيدٞ ﴿٢٢﴾

۱۹- د مرگ بې سدي حقيقت (په څرګنده توګه) راوړ، دا همغه څه دي چې تا ترې ډډه کوله، ۲۰- او په شپېلۍ کې به پو کړی شي، دا همغه د وعيد ورځ ده، ۲۱- او هر نفس به په داسي توګه راشي چې له هغه سره به يو بوونکی وي او يو ګواه، ۲۲- يقيناً چې ته له دې په غفلت کې وې نو ستا پرده مو اوچته کړه چې له کبله به ئې نن ستا سترګي تېزي وي.

(۱۹-۲۲)- دلته د موضوع د بل اړخ په اړه بحث پيل شوی، دا بحث تر ۳۵ آيت پوري دوام کوي، په دې کې د انسان مرګ، د قيامت په ورځ په شپېلۍ کي له پو کېدو سره سم د انسان بيا راژوندي کېدا، د حشر ميدان ته د ده بېول، له محاسبې وروسته د ځينو دوزخ ته تګ او د ځينو جنت ته تګ څېړل شوي، په پورتنيو مبارکو آيتونو کي ويل شوي:

- د مرګ سکرات او بې سدي د هغه حقيقت په لوري د انسان د سفر پيل دئ چې ده ئې له منلو ډډه کوله، مرګ د آخرت د سفر لومړی پړاو دئ، ښيي چې داسي ذات شته چې انسان ئې ارادې ته منقاد دئ، د ده د مرګ پرېکړه کوي او دی ئې د مخالفت توان نه لري.
- کله چې د مرګ داعي د ده خوا ته راشي او پوه شي چې د ده ژوند پای ته رسېدلی او د بلي نړۍ لوري ته د ده سفر پيل شوی ورته وبه ويل شي: دا همغه څه دئ چې تا ترې ډډه کوله، تا مرګ نه غوښتلو ځان دي ترې ساتلو خو ستا د خوښي او رضاء خلاف درته راغی، په هغه لوري دي بيايي چې تا ترې انکار کولو.
- بيا کله چې د قيامت ورځ راشي او په شپېلۍ کي پو کړی شي، دوی به له

قبرونو راپاڅي او ورته وبه ويل شي: دا د وعيد همغه ورځ ده چې پيغمبرانو ترې وېرولئ او تاسو ترې انكار كولو.

- هر يو به په داسي توگه د الله تعالى لوري ته بېول كېږي چې له هغه سره به يو بېوونكى وي او يو گواه، يوه فرشته به ئې د محشر په لوري تللو ته اړ باسي او بله به د ده پر ټولو كړنو شهادت وركوي، ده په دنيا كې له دوو خبرو انكار كولو: د الله په لوري تگ، له مړيني وروسته بياژوندون او د الله تعالى په وړاندې ودرېدل، محاسبه او مكافات او مجازات، نو ځكه به نن يوه فرشته دى د خپل انتظار خلاف مخ په وړاندې تگ ته اړ كوي او بله به د ده پر كړنو گواهي وركوي.
- ده ته به وويل شي: يقيناً چې ته له دې په غفلت كې وې، پر خپلو سترگو دې د خپلو غلطو باورونو توره پرده غوړولې وه، پر دې ځرگند حقيقت له اعتراف دې ډډه كوله، اوس مو ستا هغه توره پرده اوچته كړه، د دې پردې د څيرې كېدو له كبله ستا سترگې تېزې شوې او هغه څه ليدلى شې چې په دنيا كې ئې له ليدلو عاجز وې، هغه پرده تا په خپله پر خپلو سترگو غوړولې وه.

وَقَالَ قَرِينُهُۥ هَـٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾ أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٢٤﴾ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ ﴿٢٥﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَـٰهًا ءَاخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِى ٱلْعَذَابِ ٱلشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾ قَالَ قَرِينُهُۥ رَبَّنَا مَآ أَطْغَيْتُهُۥ وَلَـٰكِن كَانَ فِى ضَلَـٰلٍۭ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا۟ لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُم بِٱلْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ ٱلْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَآ أَنَا۠ بِظَلَّـٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾

٢٣- او همځنگى به ئې ووايي: دا هغه څه دي چې له ما سره تيار حاضر دي، ٢٤- تاسو دواړه هر ډېر كفر كوونكى عنادگر په دوزخ كې وغورځوئ، ٢٥- همغه د خير ډېر مانع، تېرى كوونكى، شك كوونكى، ٢٦- هغه چې له

الله سره ئې بل معبود نيولی، په شديد عذاب کې ئې وغورځوئ، ۲۷- همځنگی به ئې ووايي: اې زموږ ربه! ما سرغړاوي ته نه دئ اړ کړی بلکې په خپله په ژوري تېروتنې کې وو، ۲۸- وبه وايي: زما په وړاندې شخړه مه کوئ؛ په داسې حال کې چې لا له وړاندې مې وعيد درلېږلی وو، ۲۹- زما خوا ته وينا نه بدلېږي، او زه پر خپلو بندگانو ظلم کوونکی نه يم.

(۲۳-۲۹)- په دې مبارکو آيتونو کې د انسان د اوږده سفر يو بل پړاو او د آخرت د منکرينو د هغې ورځ حالت انځور شوی چې د الله تعالی په وړاندې به ولاړ وي، خوا ته ئې هغه دواړه فرشتې چې د ده څارنه ئې کوله، د دې هيبتناکې صحنې څو برخې داسې دي:

- د الهي محکمې په وړاندې د حاضر کړی شوي همځنگی به ووايي: دا هغه څه دي چې له ما سره تيار حاضر دي، د دې الفاظو دوه تعبيرونه کېدی شي: که دا د شاهد فرشتې وينا وگڼو نو معنی ئې دا ده چې د ده په اړه شواهد دا دي او که ئې د سائق فرشتې وينا وگڼو نو معنی ئې دا ده چې دا همغه کس دئ چې ما دلته حاضر کړی او محاسبې او محاکمې ته حاضر دئ. خو د (من) پر ځای د (ما) راوړل ښيي چې دا د شاهد فرشتې وينا ده.
- الله تعالی به دواړو فرشتو ته امر وکړي: هر ډېر کفر کوونکی عنادگر په دوزخ کې وغورځوئ، همغه د خير ډېر مانع، تېری کوونکی، شك کوونکی، هغه چې له الله سره ئې بل معبود نيولی، په شديد عذاب کې ئې وغورځوئ. لکه چې گورئ دلته د هغه چا څو خصلتونه په گوته شوي چې له بياژوندون انکار کوي، او دا ښيي چې له آخرت انکار په انسان کې دغه بد بد او کرکجن خصلتونه زېږوي، ډېره ناشکري، له حق او حقيقت سره نه پخلا کېدونکی عناد او دښمني، د خير له چارو ممانعت، د نورو پر حقوقو تېری، ځرگندو حقائقو ته د شك په سترگه کتل، او تر ټولو ستر جرم شرك او له الله سره بل معبود نيول او د هغه په وړاندې سر ټيټول، د قيامت په ورځ به الله تعالی د دغه ستر مجرم په اړه حکم وکړي: په شديد عذاب کې ئې وغورځوئ.
- **دلته يو ځل بيا ويل شوي چې همځنگی به ئې ووايي: اې زموږ ربه! ما سرغړاوي ته نه دئ اړ کړی بلکې په خپله په ژوري تېروتنې کې وو، پوښتنه راولاړېږي چې دا کوم همځنگی دئ، مخکنی دوه فرشتې که کوم بل**

قرين؟ د قرآن نورو آيتونو ته پام سره ويلی شو چې دا د انسان هغه همځنګی دئ چې په دنيا کې ئې دی شرك، کفر، له آخرت انکار، طغيان او ګناهونو ته هڅولی وو، قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کې هغې شخړې ته اشاره کړې چې د قيامت په ورځ او حتی دوزخ کې به د دوزخيانو تر منځ روانه وي، يو به بل ملامتوي، کشران به خپل مشران د خپلې تېروتنې عامل او د دوه برابره عذاب مستحق ګڼي، له الله تعالی به دوی ته د هغې ګناه سزا هم غواړي چې دوی ئې بې لارې کړل، دې ته د تخاصم اهل النار نوم ورکوي او فرمايي: إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ ص:٦٤: دا د دوزخيانو شخړه يو حقيقت دئ. دلته له قرين د دوزخيانو هغه مشران مراد دي چې نورو ته ئې د شرك او کفر لوري ته بلنه ورکوله، نور ئې طغيان ته هڅول، د قيامت په ورځ به وايي: ما طغيان ته نه دئ اړ کړی په خپله ئې د طغيان او سرغړاوي لار غوره کړې وه.

• الله تعالی به وفرمايي: زما په وړاندې شخړه مه کوئ؛ اوس او دلته د تخاصم او شخړې ځای او وخت نه دئ، تر دې وړاندې مې د دې ورځې له راتلو خبر کړي وئ، ما خپله پرېکړه کړې، دا پرېکړې بدلېدونکې نه دي، **مَا يُبَدَّلُ ٱلْقَوْلُ لَدَيَّ**: زما خوا ته وينا نه بدلېږي، تخاصم او يو بل ملامتول ګټه نه لري، د الله تعالی پرېکړې نشي بدلولی، لکه چې د الله سنن ثابت دي او نه بدلېږي همداسې ئې پرېکړې او ويناوې ثابتې دي او تغيير نه مومي، د هغه چا پرېکړې بدلېږي چې علم ئې ناقص وي، نن يوه خبره سمه ورته معلومه شي او سبا پوه شي چې هغه سمه نه وه بدله ئې کړي، الله تعالی عالم الغيب و الشهاده دئ، وينا او پرېکړه ئې بدلون نه مومي، هره پرېکړه ئې عادلانه وي، پر خپلو بندګانو ظلم نه کوي.

دې ته مو پام وي چې د دې آيت دغه فقره (**مَا يُبَدَّلُ ٱلْقَوْلُ لَدَيَّ**) د معراج اړوند يوه کمزورې روايت کې په دې توګه راغلی چې ګواکې الله تعالی د ورځنې فرض لمونځونو د شمېر په اړه نه يا پنځه ځله خپله پرېکړه بدله کړه

او له پنځوسو ئې شمېر پنځو ته راکم کړ او بيا ئې وفرمايل: ما يبدل القول لدی!! اميد دئ د دې تفصيل د الاسراء سورې د لومړي آيت په تفسير کې وګورئ.

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ ٱمْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِن مَّزِيدٍ ﴿٣٠﴾ وَأُزْلِفَتِ ٱلْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هَـٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾ مَّنْ خَشِيَ ٱلرَّحْمَـٰنَ بِٱلْغَيْبِ وَجَآءَ بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ ﴿٣٣﴾ ٱدْخُلُوهَا بِسَلَـٰمٍ ۖ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْخُلُودِ ﴿٣٤﴾ لَهُم مَّا يَشَآءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾

٣٠- هغه ورځ چې دوزخ ته به ووايو: آيا ډك شوې؟ او هغه به ووايي: آيا مزيد څه شته؟! ٣١- او جنت به متقيانو ته نږدې کړی شي له کوم لرې والي پرته، ٣٢- دا هغه څه دي چې له تاسو سره ئې وعده کېږي، له هر ډېر ډېر ستنېدونکي (توبه کوونکي) او ښه ساتونکي سره، ٣٣- هغه چې له رحمن رب په غياب کې وېرېدلی او له انابت کوونکي زړه سره راغلی، ٣٤- په سلامتئ سره ورننوځئ، دا د تل پاته کېدو ورځ ده، ٣٥- دوی ته به په هغه کې هر هغه څه وي چې دوی ئې غواړي په داسي حال کې چې له موږ سره لازيات دي.

(٣٠-٣٥)- په دې مبارکو آيتونو کې د دوزخ او دوزخيانو او د جنت او جنتيانو په اړه داسي ويل شوي:

- **هغه ورځ چې دوزخ ته به ووايو: آيا ډك شوې؟ او هغه به ووايي: آيا مزيد څه شته؟! د دوزخ د دې وينا چې وايي (هل من مزيد) دوه تعبيرونه کېدی شي، لومړی دا چې آيا نور دوزخيان هم شته چې په ما کې واچول شي، او دوهم دا چې آيا په ما کې مزيد ځای شته چې نور هم قبول کړی شم، دې ته په پام سره چې په قرآن کې شيطان او د ده انسي تابعينو او ملګرو ته د الله تعالی دا وينا راغلې چې جهنم به له تاسو دواړو ډك کړم، ويلی شو چې**

د دوزخ د وينا دوهم تعبير دقيق دئ او مراد ئې دا دئ چې له دوزخيانو داسې تر خولې ډك شوى يم چې هيڅ تش ځاى راپه كې نشته. خو دا چې آيا دا خطاب او ځواب مجازي دئ كه حقيقي، بايد ووايو چې د دواړو احتمال شته، په قرآن كې دا هم راغلي چې جهنم به دوزخيان په خپل نامه يادوي او د ځان لوري ته به ئې بلي:

تَدۡعُواْ مَنۡ أَدۡبَرَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَأَوۡعَىٰٓ ﴿١٨﴾

المعارج: ۱۷-۱۸

هغه به ځان ته بولي چې شا ئې اړولې او ډډه ئې كړې او راغونډول ئې، بيا ئې ساتل.

● جنت به متقيانو ته نږدې كړى شي، د دوى او جنت تر منځ به كوم لرې والي نه وي، دا هغه څه دي چې الله تعالى له مؤمنانو سره د هغه وعده كړې، له هغو سره چې ډېر ډېر د خپل رب لوري ته ستنېږي او ډېره توبه كوي، هغه چې كله ئې نفس او شيطان كومې گناه، غلطي او حرام كار او وينا ته وهڅوي د نفس او شيطان غوښتنې ته د تسليمېدو پر ځاى د خپل رب لوري ته ستنېږي او هغه څه كوي چې خپل رب ئې ورته لارښوونه كړې، هغه چې حفيظ وي، د خپل رب لارښوونې په پام كې نيسي، د ديني حدودو او ضوابطو ښه ساتونكى وي، پر خپلو ژمنو ودرېږي، پر عهد وفا كوي، هغه چې له رحمن رب په غياب كې وېرېدلى او له انابت كوونكي زړه سره راغلى، دوى ته به وويل شي: په سلامتۍ سره جنت ته ننوځئ، دا د تل پاته كېدو ورځ ده، دوى ته به په هغه كې هر هغه څه وي چې دوى ئې غواړي، ټولو جنتيانو ته د ټولو هغو نعمتونو له وركولو سره سره چې د دوى زړه ئې غواړي، بيا به هم له الله تعالى سره لازيات نعمتونه پاته وي.

وَكَمۡ أَهۡلَكۡنَا قَبۡلَهُم مِّن قَرۡنٍ هُمۡ أَشَدُّ مِنۡهُم بَطۡشٗا فَنَقَّبُواْ فِي ٱلۡبِلَٰدِ هَلۡ مِن مَّحِيصٍ ﴿٣٦﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكۡرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُۥ قَلۡبٌ أَوۡ أَلۡقَى

ٱلسَّمۡعَ وَهُوَ شَهِيدٞ ﴿٣٧﴾

٣٦- او تر دوی وړاندي مو څومره هغه نسلونه هلاك كړل چي تر دوی په لاس اچونو كي ډېر شديد ول؛ له همدې كبله ښارونو ته ننوتل، آيا كوم پناه ځی (ئې) وو، ٣٧- يقيناً چي په دې كي هغه ته حتماً پند دئ چي زړه ئې وي او په داسي حال كي غوږ ږدي چي (په توجه سره) حاضر وي.

(٣٦-٣٧)- په دې مباركو آيتونو كي د قريشو په اړه ويل شوي:

- د قريشو مشران هسي خپل زور ځواك مغرور كړي او د مسلمانانو په ضد زور زياتي ته ئې هڅولي، نه گوري چي تر دوی وړاندي مو څومره هغه نسلونه هلاك كړل چي تر دوی په لاس اچونو كي ډېر شديد ول؛ همدغه زور ځواك مغرور كړل، پر نورو تېري او د نورو هېوادونو نيولو ته ئې وهڅول، د ښارونو د نيولو لپاره ئې بريدونه وكړل، الله تعالی ونيول او عذاب پرې نازل شو، آيا داسي پناه ځی ئې ومومو چي پناه وروړي او وژغورل شي؟!
- په دغو تاريخي پېښو كي هغه چا ته د پند او عبرت درس دئ چي زړه ئې زړه وي، د انسان زړه؛ نه د څاروي زړه، هغه چي له حق وينا اغېزمن شي نه هغه چي د تور كاڼي په څېر وي، او هغه چا ته چي خبره په دقت سره اوري، په داسي حال كي حق وينا ته غوږ ږدي چي زړه او ذهن ئې متوجه وي.

وَلَقَدۡ خَلَقۡنَا ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ وَمَا بَيۡنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٖ وَمَا مَسَّنَا
مِن لُّغُوبٖ ﴿٣٨﴾ فَٱصۡبِرۡ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ قَبۡلَ
طُلُوعِ ٱلشَّمۡسِ وَقَبۡلَ ٱلۡغُرُوبِ ﴿٣٩﴾ وَمِنَ ٱلَّيۡلِ فَسَبِّحۡهُ وَأَدۡبَٰرَ
ٱلسُّجُودِ ﴿٤٠﴾

٣٨- او يقيناً چي موږ آسمانونه او زمكه او هغه څه چي په دوی كي دي په

شپږو ورځو کې پيدا کړل په داسې حال کې چې کومه ستومانې رانه رسېدلې، ۳۹- نو پر هغه څه صبر وکړه چې دوی ئې وايي او تر لمر ختو وړاندې او تر (لمر) لوېدو وړاندې د خپل رب په ستاينې لګيا اوسه، ۴۰- او د شپې په يوه برخې کې د هغه تسبيح وايه او په سجدو پسې هم.

(۳۸-۴۰)- د دې مبارکو آيتونو لارښوونې دا دي:

• الله تعالى آسمانونه او زمکه او هغه څه چې په دوی کې دي په شپږو ورځو کې پيدا کړل په داسې حال کې چې پرې ستومانه شوی نه دئ، د بياژوندون منکرين څنګه د آسمانونو او زمکې خالق ذات د انسان له بيا راژوندي کولو عاجز ګڼي؟!

• رسول اللهﷺ ته د مخالفينو د معاندانه تبليغاتو په وړاندې دوه سپارښتنې شوې: صبر کوه او د خپل رب په تسبيح او ستاينې لګيا اوسه.

• د حمد او تسبيح څو وختونه په ګوته شوي: تر لمر ختو وړاندې، تر لمر لوېدو وړاندې، د شپې يوه برخه او له سجدو وروسته. له دې معلومېږي چې دلته د تسبيح او حمد مراد لمونځ دئ، تر لمر ختو وړاندې د فجر لمونځ، تر لمر لوېدو وړاندې د ماسپښين او مازديګر لمونځونه او د شپې يوه برخه د ماښام او ماخستن لمونځونه افاده کوي، خو دا چې تر سجدو وروسته د تسبيح معنى څه ده، څو تعبيرونه درلودی شو:

۱. دلته د سجود مراد لمونځ دئ، او له سجدو وروسته تسبيح هغه تسبيحات دي چې تر لمانځه وروسته ويل کېږي او تفصيل ئې په رواياتو کې مومو، لکه له فرض لمانځه وروسته ۳۳ ځله سبحان الله، ۳۳ ځله الحمد لله، ۳۴ ځله الله اکبر، او دې ته ورته نور تسبيحات، که سجود د لمانځه په معنى ونيسو نو معنى ئې دا ده چې يوازې يو رکعت بشپړ لمونځ نشو ګڼلی ځکه په يوه رکعت کې سجود (تر دوه زياتې سجدې) نه وي بلکې يوازې سجدتين (دوه سجدې) وي.

۲. مراد ئې له هرې سجدې وروسته تسبيح ويل دي، او په دې سره هغو تسبيحاتو ته اشاره شوې چې د دوو سجدو تر منځ ويل کېږي.

۳. د ادبار السجود مراد د ستورو د پرېوتو وخت دئ، يعنى د ستورو پرېوتنا له سجدې سره تشبيه شوې، او په دې سره د تهجد لمونځ ته اشاره شوې، دا

مطلب د الطور په سورۍ كي په دې صيغه راغلی: وَمِنَ ٱلَّيۡلِ فَسَبِّحۡهُ وَإِدۡبَٰرَ ٱلنُّجُومِ ﴿٤٩﴾ او د شپې په يوې برخي كي د هغه تسبيح وايه او د ستورو د ادبار (شا اړولو) په وخت كي هم.

دې ته په پام سره چي تر ادبار السجود وړاندي څو وختونه په ګوته شوي، تر لمر ختو وړاندي، تر لمر لوېدو وړاندي، د شپې يوه برخه، د آيتونو تر منځ د تړاو او نظم غوښتنه دا ده چي دا (ادبار السجود) هم د نورو په څېر وخت وي.

وَٱسۡتَمِعۡ يَوۡمَ يُنَادِ ٱلۡمُنَادِ مِن مَّكَانٖ قَرِيبٖ ﴿٤١﴾ يَوۡمَ يَسۡمَعُونَ ٱلصَّيۡحَةَ بِٱلۡحَقِّۚ ذَٰلِكَ يَوۡمُ ٱلۡخُرُوجِ ﴿٤٢﴾ إِنَّا نَحۡنُ نُحۡيِۦ وَنُمِيتُ وَإِلَيۡنَا ٱلۡمَصِيرُ ﴿٤٣﴾ يَوۡمَ تَشَقَّقُ ٱلۡأَرۡضُ عَنۡهُمۡ سِرَاعٗاۚ ذَٰلِكَ حَشۡرٌ عَلَيۡنَا يَسِيرٞ ﴿٤٤﴾ نَّحۡنُ أَعۡلَمُ بِمَا يَقُولُونَۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيۡهِم بِجَبَّارٖۖ فَذَكِّرۡ بِٱلۡقُرۡءَانِ مَن يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

٤١- او واوره؛ هغه ورځ چي منادي به له نږدې ځای غږ كړي، ٤٢- هغه ورځ چي په ربښتيني توګه به هغه چيغه اوري، همدا د بيراوتلو ورځ ده، ٤٣- يقيناً چي موږ ژوندي كول او مړ كول كوو او زموږ لوري ته ستنېدا ده. ٤٤- هغه ورځ چي زمكه به داسي ترې وچوي چي دوی به تلوار كوونكي وي، دا پاڅون پر موږ آسان دئ، ٤٥- موږ په هغه څه ښه پوه يو چي دوی ئې وايي، او ته پرې جبر كوونكی نه يې، نو هغه ته په قرآن سره پند وركړه چي زما له وعيد وېرېږي.

(٤١-٤٥)- د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

• دلته قرآن خپل هر مخاطب ته وايي: په غور سره واوره؛ هغه ورځ هرومرو راتلونکې ده چي منادي به له نږدې ځای غږ کړي، هر څوك به داسي انگېرې چي دا منادي ئې خوا ته دئ، ټول به په دې ورځ د دغه منادي لوړه چيغه په سمه توگه اوري، د ده بلني ته به لبيك وايي، له قبرونو به راوځي، همدا به د بيراوتلو هغه ورځ وي چي نن ځيني ترې انكار كوي.

• دا خو الله تعالى دئ چي د ژوند او مرگ پرېكړه كوي، د ټولو ستنېدا د ده لوري ته ده. هغه ذات چي نن له مړې خاوري ډول ډول ژوي پيدا كوي، هغه چي ټول ژوي د ده په اراده او له هغو سننو سره سم مري چي ده وضع كړي، د مرگ له پرېكړې د سرغړاوي توان نه لري، ټول ناچار د ده په لور درومي، همدا ذات به ټول انسانان بيا راژوندي كوي. ولي بياژوندون گران او محال درته برېښي؟!!

• بياژوندون او له قبرونو راوتل به داسي وي چي زمكه به د انسانانو په راوتلو سره چوي او انسانان به په تلوار سره راوځي، همغسي لكه چي نن د يوې تالندي غږ شي، د باران ورېدل پيل شي، تر خاورو لاندي بوټي راژوندي شي، وخوځېږي، وده وكړي، د زمكي خاورين پوټكى وچوي او د زمكي له زړه سر راوباسي، په همدې بوټو سره د زمكي خاورين پوستكى چوي او بوټي ژر ژر راټوكېږي، لكه چي اوس په مسلسل او پر له پسې توگه د بياژوندون شاهد يو د قيامت د ورځي بياژوندون الله تعالى ته تر دې هم ډېر آسان دئ. هغه ورځ حتماً راتلونكې ده چي انسانان به ژر ژر او په تلوار سره له زمكي راوځي، داسي لكه چي بوټي په پسرلي كي له زمكي سر راباسي.

• رسول اللهؐ ته اطمئنان وركړى شوى چي د الله تعالى تر رعايت او عنايت لاندي يې، په هغه څه ښه پوهېږو چي ستا دښمنان ئې وايي، د دوى د تبليغاتو او مخالفتونو پروا مه كوه.

• رسول اللهؐ ته ويل شوي: ستا دنده دا نه ده چي دوى د حق منلو ته اړ كړې، له مخالفتونو او غلطو تبليغاتو ئې منصرف كړې، ته پر دغو منكرينو باندي خپله خبره په زور او جبر سره نه منې، ستا دنده دا ده چي په قرآن سره هغه چا ته د قيامت د راتلو يادونه وكړې چي د الله تعالى له گواښونو وېرېږي.

لکه چي ګورئ د سورې دوه وروستي آيتونه د دې سورې جامع تتمه او خلاصه زموږ په وړاندي ږدي او د سورې له ټولو لاربښوونو سره ژوري اړيکي لري، تأکيد ئې پر دې دئ چي هغه ورځ حتماً راتلونکې ده چي انسانان به ژر ژر او په تلوار سره له زمکي راوځي، داسي لکه بوټي چي په پسرلي کي له زمکي سر راباسي، همدا موضوع په ټولي سورې کي په مختلفو الفاظو څرګنده شوې، همدا راز لکه څنګه چي دلته رسول اللهﷺ ته ويل شوي چي د دوی د تبليغاتو او مخالفتونو پروا مه کوه، ستا دنده دا نه ده چي دوی د حق منلو ته اړ کړې، دنده دي دا ده چي په قرآن سره هغه چا ته د قيامت د راتلو يادونه وکړې چي د الله تعالی له ګواښونو وېرېږي، د سورې په سر کي هم ويل شوي: قسم پر دې پرتمين قرآن، نه؛ بلکي له دې کبله هېښ شول چي د دوی له منځه يو ګواښونکی ورغی، نو کافرانو وويل: دا خو عجيب شی دئ، آيا کله چي ومرو او خاوري وو؟! دا خو (له امکان) لري بيا راستنېدل دي.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلَٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

الذاريات

د سورې پېژندنه:

د دې مبارکې سورې نوم (الذاريات) دئ چې همدا سوره پرې پيل شوې، ٦٠ آيتونه لري، د لومړيو څلورو آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (ذرواً) ته، د پنځو ورپسې آيتونو ئې (صادق) او (حبُك) ته او د نورو ئې د لسم آيت (خراصون) او د دولسم آيت (الدين) ته ورته دي، د آيتونو اوږدوالی ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مکي دور په لومړيو کلونو کې نازل شوي.

دا مبارکه سوره په څلورو قسمونو پيل شوې، د قسمونو په پای کې ويل شوي: **إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَإِنَّ ٱلدِّينَ لَوَٰقِعٌ ﴿٦﴾** : بېشکه چې له تاسو سره کېدونکې وعده رښتينې ده او دين (د قيامت د ورځې مکافات او مجازات) حتماً واقع کېدونکی دئ. همدا مطلب د دې سورې د بحث اصلي موضوع ده، ټول آيتونه ئې پر دغې اساسي خبرې ترکيز کوي چې د قيامت او بيا ژوندون وعده رښتينې ده او مکافات او مجازات حتماً ترسره کېږي، د سورې د ټولو مبارکو آيتونو خلاصه په آخري آيت کې په دې توګه راغلې:

فَوَيۡلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن يَوۡمِهِمُ ٱلَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾ : نو هغو ته به افسوسناك حالت وي چې کفر ئې کړی؛ د خپلې هغې ورځې له کبله چې وعده ئې ورکول کېږي.

لکه چې په لومړيو مبارکو آيتونو کې دا موضوع څېړل شوې؛ تاسو به وګورئ چې په دولسم آيت کې راغلي: ستا مخاطبين پوښتنه کوي چې دا د

مكافات او مجازات ورځ به كله وي، هغه ورځ چي دوى به په اور معذب شي، د دوى دې پوښتني ته ځواب ويل شوى او د دوى د اقناع لپاره په ټولي سورې كي مضبوط دلائل وړاندي شوي، د هغو ولسونو يادونه شوې چي د كفر، ظلم او له قيامت د انكار له كبله په الهي عذاب اخته شوي، لكه د لوط صلعم قوم، فرعونيان، عاديان، ثموديان او د نوح صلعم قوم، په آسمانونو او زمكي كي خورې نښې، د آسمان او زمكي تر منځ دقيق او ژور تنسيق، په خپله د انسان په وجود كي د ده د خالق او پالونكي رب د قدرت او صفاتو مظاهر د داسي قانع كوونكو دلائلو په توګه وړاندي شوي چي هيڅ عقلمن انسان ترې انكار نشي كولی.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَـٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلذَّٰرِيَـٰتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَٱلْحَـٰمِلَـٰتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَٱلْجَـٰرِيَـٰتِ يُسْرًا ﴿٣﴾
فَٱلْمُقَسِّمَـٰتِ أَمْرًا ﴿٤﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَإِنَّ ٱلدِّينَ لَوَٰقِعٌ ﴿٦﴾

۱- قسم په خوروونکو د خورولو په حال کې، ۲- بیا د درانه پېټي پر شا وړونکو، ۳- بیا په آسانۍ خوځېدونکو، ٤- بیا د یوه کار په وېشونکو، ٥- بېشکه چې له تاسو سره کېدونکې وعده رښتینې ده ٦- او دین (مکافات او مجازات) حتماً واقع کېدونکی دئ.

(۱-٦)- لکه چې ګورئ د الذاريات د سورې په لومړيو څلورو آيتونو کې په څلورو شيانو لوړه شوې: په الذاريات، الحاملات، الجاريات او المقسمات او له قسمونو وروسته ویل شوي:

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَإِنَّ ٱلدِّينَ لَوَٰقِعٌ ﴿٦﴾ : بېشکه چې له تاسو سره کېدونکې وعده رښتینې ده او دین (د قیامت د ورځې مکافات او مجازات) حتماً واقع کېدونکی دئ.

راشئ وګورو چې دلته په څه څه لوړه شوې او دا قسمونه څنګه پدې خبرې شهادت ورکوي چې د قیامت وعده رښتینې او هرو مرو واقع کېدونکې ده؟

څو خبرې باید په پام کې ولرو:

- د بيان له فحوی او انداز معلومېږي چې دلته د یوه شي په څلورو حالتونو لوړه شوې، په وروستيو دريو آيتونو کې د (فاء) توری همدا خبره په ګوته

کوي.

- دا شی باید څرګند، واضح او د قرآن هرمخاطب ته جوت وي.
- لومړی باید په قرآن کي د دې لټه وکړو چي څه ئې پدې صفاتو یاد کړي چي شیندل کوي، دروند پیټی حمل کوي، په آسانی خوځېږي او د یوه څه د وېشلو دنده ترسره کوي؟
- دا شی باید د دې ادعاء لپاره واضح دلیل وي چي (شوې وعده رښتیني ده او حساب کتاب تر سره کېدونکی دئ)

که قرآن ته مراجعه وکړو نو په ګڼ شمېر آیتونو کي به ومومو چي بادونه ئې په همدې صفاتو یاد کړي چي دوړي شیندي، وربځي په سر اخلي، لري لري سیمو ته ئې وړي، په بېلو بېلو لوریو ئې وېشي، د باران د ورولو سبب کېږي، چي بیا پدې باران سره مړه زمکه راژوندۍ کېږي او وني او بوټي راشنه کېږي. او قرآن په ګڼ شمېر آیتونو کي په باران سره د مړې زمکي په راژوندي کېدو استدلال کوي او وایي چي تاسو به هم دغسي بیا راژوندي کېږئ. دا څو آیتونه ئې مثالونه دي:

وَهُوَ ٱلَّذِى يُرْسِلُ ٱلرِّيَٰحَ بُشْرًۢا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِۦ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَٰهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ ٱلْمَآءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ ۚ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ ٱلْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

الاعراف:٥٧

او دی هغه ذات دئ چي بادونه تر خپل رحمت (باران) وړاندي د زېري په توګه لېږي، تر هغه چي درنې وربځي اوچتي کړي، د مړه ټاټوبي په لوري ئې وخوځوو، نو په هغه سره اوبه راوورو او پدې سره هرراز میوې راوباسو، همداراز به مړي راباسو، ښایي پند واخلئ.

دا مبارك آیت په څو مهمو خبرو تأکید کوي:

- هغه ذات چي د ده په حکم بادونه خوځېږي، وربځي هغو لرو لرو سیمو ته انتقالوي چي باران ته اړي او سترګي په لار دي، په هغوی باران وروي او

په همدې باران سره د زمكې له زړه راز راز دانې او ميوې راشنې كوي، همدا ذات به مړي همداسي بيا راژوندي كوي.

- تاسو چې هره ورځ د يوې سيلۍ په ذريعه د بيا ژوندون بېلګې په خپلو سترګو ګورئ؛ نو څنګه د قيامت په ورځ بيا ژوندون درته ګران برېښي؟ له هري سيلۍ وروسته د ژوندون د لړۍ پيل كېدل خو بايد تاسو ته هره شيبه د قيامت ورځ دريادولي.
- هغه ذات چې مړه زمكه په يوې سيلۍ او ورپسې باران سره ژوندۍ كوي او ډول ډول نباتات ترې راباسي، تا هم بېرته راژوندی كولی شي.

وَٱضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا كَمَآءٍ أَنزَلْنَٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخْتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ ٱلْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ ٱلرِّيَٰحُ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾ الكهف:٤٥

د دنيايي ژوند مثال ورته تېر كړه چې داسي دئ لكه هغه اوبه چې موږ ئې له آسمانه راورووو او په همدې سره د زمكي بوټي ګڼ ګڼ راوټوكيږي، او (ژر) داسي مات مات شي چې باد ئې الوځوي، او الله په هر څه توانمن دئ،

ٱللَّهُ ٱلَّذِى يُرْسِلُ ٱلرِّيَٰحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُۥ فِى ٱلسَّمَآءِ كَيْفَ يَشَآءُ وَيَجْعَلُهُۥ كِسَفًا فَتَرَى ٱلْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَٰلِهِۦ ۖ فَإِذَآ أَصَابَ بِهِۦ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦٓ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِن كَانُوا۟ مِن قَبْلِ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْهِم مِّن قَبْلِهِۦ لَمُبْلِسِينَ ﴿٤٩﴾ فَٱنظُرْ إِلَىٰٓ ءَاثَٰرِ رَحْمَتِ ٱللَّهِ كَيْفَ يُحْىِ ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَآ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ

شَيۡءٖ قَدِيرٞ ﴿٥٠﴾ الروم: ٤٨-٥٠

الله همغه ذات دئ چي دغه سيلۍ رالېږي چي ورېځي خوځوي، بيا ئې څنګه چي غواړي په آسمان کي ئې خورې ورې او ټوټې ټوټې کړي، بيا ګورې چي له منځه ئې څاڅکي راوځي او چي کله ئې خپلو هغو بندګانو ته ورسوي چي دی ئې غواړي؛ ناڅاپه (پرې) خوشحالېږي، په داسي حال کي چي تر دې وړاندي چي پرې وورېږي ناهيلي ول. نو د الله د رحمت آثارو ته وګوره چي څنګه زمکه له مړيني ئې وروسته راژوندۍ کوي، يقيناً چي همدا ذات د مړو ژوندی کوونکی دئ، او هغه پر هر څه ښه توانمن دئ.

وَٱللَّهُ ٱلَّذِيٓ أَرۡسَلَ ٱلرِّيَٰحَ فَتُثِيرُ سَحَابٗا فَسُقۡنَٰهُ إِلَىٰ بَلَدٖ مَّيِّتٖ فَأَحۡيَيۡنَا بِهِ ٱلۡأَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَاۚ كَذَٰلِكَ ٱلنُّشُورُ ﴿٩﴾

فاطر:٩

او الله هغه ذات دئ چي بادونه ئې راولېږل چي ورېځي خوځوي، نو د مړه ټاټوبي په لور مو بوتلې، بيا مو زمکه د هغې له مړيني وروسته پرې راژوندۍ کړه، خورېدا (بياژوندون) به همداسي وي.

- د قسمونو په ځواب کي دوه خبري شوې: له تاسو سره شوې وعده رښتيني ده. اودين (د قيامت د ورځي مکافات او مجازات) واقع کېدونکی دئ.
- د قسمونو په سر کي د بادونو د شيندلو او خوررولو صفت ته اشاره شوې او په پای کي د تقسيم او وېشلو صفت، لومړی صفت ئې د قيامت په ورځ د دې دنيا د ختمېدو له صحنې سره او وروستی صفت ئې د مکافات او مجازات له قضيي سره اړخ لګوي، شيندونکي بادونه طوفانونه راولاړوي او تقسيموونکي بادونه هرچا او هري سيمي ته خپله مناسبه برخه لېږدوي، يو پدې دلالت کوي چي په يوه ستر ورانوونکي طوفان سره به دا دنيا ختمېږي او بل پدې چي له هرچا سره به مناسبه معامله ترسره کېږي او مکافات مجازات به تحقق مومي.

ز ه ورېځي ګورم چي په آسمان کي سره تقسيم شي، په بېلو بېلو لارو

رواني شي، هري خوا ته يوه مناسبه برخه وخوځېږي، په غرونو ډېري واوري ووروي او په آوارو زمكو د ضرورت په اندازه باران، هلته ډېرو واورو ته ضرورت دئ تر څو كافي مقدار ذخيره شي او بيا په دوبي كي ورو ورو ويلي شي او د چينو، كاريزونو او ويالو په بڼه كي وبهېږي او په هغه وخت كي انسان، حيوان او نبات خړوبه كړي چي بارانونه نه ورېږي، خو په آوارو سيمو كي باران ته اړتيا زياته وي او ورېځي همدا كار كوي!!

كه لدې سره سره چي قرآن د نوموړو قسمونو شرح او تفسير زمونږ مخي ته ږدي، څوك راپورته شي او له خپلي رأيي او خيال دغو قسمونو ته داسي تعبير وړاندي كړي چي نه له قرآن ورته څه دليل لري او نه د قسمونو او ځواب ترمنځ ئې ارتباط او تړاو ښودلى شي، نو پر قرآن د ايمان تقاضا خو دا ده چي داسي تعبيرونو ته هيڅ اعتناء ونكړو.

وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلۡحُبُكِ ﴿٧﴾ إِنَّكُمۡ لَفِي قَوۡلٖ مُّخۡتَلِفٖ ﴿٨﴾ يُؤۡفَكُ عَنۡهُ مَنۡ أُفِكَ ﴿٩﴾ قُتِلَ ٱلۡخَرَّٰصُونَ ﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ هُمۡ فِي غَمۡرَةٖ سَاهُونَ ﴿١١﴾

٧- قسم د لارو خاوند آسمان باندي، ٨- يقيناً چي تاسو په مختلفي وينا كي يئ، ٩- هغه ترې اړول كېږي چي اړول شوى، ١٠- مړه دي وي دا دروغجن اټكل كوونكي، ١١- هغه چي په ژور جهالت كي بېخوده دي.

(٧-١١)- دلته د قرآن د يوې بلي لوړي شاهد يو، پر آسمان لوړه شوې او يوه ځانګړي صفت ته ئې اشاره شوې او ويل شوي: قسم د لارو خاوند آسمان باندي او ورپسې ويل شوي: يقيناً چي تاسو په مختلفي وينا كي ياست.

د قسم او ځواب ترمنځ ئې د ارتباط په اړه تر څه ويلو وړاندي بايد څو ټكي واضح شي:

- د آسمان دا صفت چي د لارو خاوند دئ؛ بايد داسي څرګند صفت وي چي د قرآن هر مخاطب ته قابل درك او قابل فهم وي.
- پدې صفت استدلال سره بايد دا خبره ثابته كړى شي چي د بياژوندون په اړه د مخالفينو باور د حقيقت خلاف دئ.
- **كه لږ دقت وكړو نو په آسمان كي يوازي هغه لاري په نظر راځي چي**

ستوري او آسماني اجرام پرې درومي، له هغو لارو پرته چې د آسمان د هر ستورى لپاره بېله بېله ټاكلې شوې او هر ستورى يوې خوا بلې خوا ته له انحراف پرته پكې درومي، نوري لاري نشو ليدلى. قرآن د لمر او سپوږمۍ په هكله وايي چې هر يو په خپل خپل خاص فلك او مدار كي درومي:

وَهُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ ۖ كُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ الانبياء: ٣٣

او دى هغه ذات دئ چي شپه، ورځ، لمر او سپوږمۍ ئې پيدا كړل، داسي چي هر يو په يوه فلك كي لامبو وهي (خوځي).

لَا ٱلشَّمْسُ يَنۢبَغِى لَهَآ أَن تُدْرِكَ ٱلْقَمَرَ وَلَا ٱلَّيْلُ سَابِقُ ٱلنَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

يس: ٤٠

نه لمر ته ښايي چي سپوږمۍ لاندي كړي او نه شپه پر ورځ وړاندي كېدونكې ده، او هر يو په خپل خپل فلك كي لامبي (په فضاء كي درومي).

دا مبارك آيت وايي:

- **لمر د سپوږمۍ د جذبولو، له خپل ځانګړي مداره د هغې د ايستلو فرصت نه ترلاسه كوي، يو د بل په مدار كي نه ننوځي، هر يو په خپل مسير كي خوځېږي، د دوى ترمنځ ټكر او تصادم نه راځي، په دې وسيع كائنات كي دا بې شمېره اجرام، هر يو په يوه معين مدار كي خوځېږي، يو بل نه مومي چي له هغه سره ټكر وكړي او هغه جذب كړي، هر يو خپل حد پېژني، له هغه تېرى او تجاوز نشي كولى، نه لمر له خپل ټاكلي مدار او مستقر بل لوري ته خوځېدلى شي او د سپوږمۍ په مدار كي داخليدلى شي او نه هغه جذبولى شي، نه د دغو دواړو ترمنځ تصادم او ټكر راځي او نه هم شپه په ورځ باندى سبقت كولى شى، برعكس هره يوه په خپل وخت او نېټه راځي، دا د سپوږمۍ او لمر لپاره معين حدود چا وضع كړي چي له هغه د يوې ذرې په**

اندازه د تجاوز او تېري توان نه لري، دا څنګه او د چا د ارادې په وړاندي محکوم او مقهور دي؟

ګورئ چي لمر زرګونه کاله په پرله پسې او منظمه توګه؛ له یوه ځایه طلوع کوي او په یوه ځای کي غروب کوي!! دغه معین مسیر طوعاً او کرهاً پلی کوي او له هغه یوه خوا بله خوا د انحراف قدرت نه لري، دا څوك اداره کوي؟ دا په وسیع آسمان کي د ستورو ترمنځ ټکر او تصادم ولي نه راځي؟ ولي یو د بل مسیر ته نه داخلېږي؟ دا هر یو په خپل خپل مسیر کي څوك اداره کوي؟ د دې تر شا د چا اراده ده؟ د چا د ارادې په وړاندي محکوم او مقهور دي چي په داسي منظم ډول او په ټول انقیاد سره په خپل معین مدار کي خوځېږي او یو انچ له هغه یوه او بل لوري ته انحراف نشي کولی؟!

همدا راز شپه او ورځ خپل هغه حد پېژني چي ورته ټاکل شوی، له هغه تېری نشي کولی، نه اوږدېږي او نه هم لنډېږي، یوه له بلي سبقت نه کوي چي د شپې پر ځای ورځ راشي یا د ورځي پر ځای شپه راشي او یوه له بلي سبقت وکړي، بلکي هره یوه خپل حد پېژني او په خپل وخت کي راځي.

آیا دا دلیل د دې خبري د ثبوت لپاره کفایت نه کوي چي دا هر څه یو مالك ټولواك اداره کوي، او هر څه د هغه مالك الله د ارادې په وړاندي محکوم او مقهور دي؟

که لږ ځیر شو نو راته جوته به شي چي د آسمان په غېږ کي د ملیاردونو اجرامو لاري غځېدلې دي، د آسمان لپاره دا صفت ډېر موزون او مناسب صفت دئ (**ذَاتِ ٱلْحُبُكِ**: د لارو خاوند).

• پدې خور او ستر آسمان کي، دا دقیق او کلك نظم، دا بې شمېره ستوري چي هر یو ئې په خپل خپل مدار کي ساتل کېږي، له تصادم او ټکر ئې مخنیوی کېږي او نه پرېږدي چي ستر ستر ستوري واړه واړه جذب کړي، یو د بل په مدار کي داخل شي او هر څه سره ګډ وډ شي، دا پدې دلالت کوي چي پدې عالم کي نظم حاکم دئ، خوشی او بېهوده او بې هدفه ندئ پیدا شوی، خپلي مخي ته ندئ پرېښودل شوی، دا ټول داسي واکمن ذات اداره کوي چي هرڅه ئې په واك کي دي او په هر څه قادر دئ.

له دې شرحي وروسته د قسم او ځواب ترمنځ ئې تړاو په ډېره آساني

موندلی شو. له قيامت منکر انسان چي په څه باور لري او د دې باور له مخي څه وايي، دا له هغه څه سره اختلاف لري چي لدې منظم او ستر آسمان هر سترګور انسان او هر د عقل او پوهي خاوند ئي ترلاسه کوي، دا په يوه څه دلالت کوي او دوی د دې خلاف بل څه وايي، دوی عالم بې هدفه، بې مقصده، نامنظمه، خپلي مخي ته پرېښودل شوې مجموعه ګڼي، چي نه خالق لري او نه واکمن او ځواکمن ساتونکی او اداره کوونکی!! همدا غلطه انګېرنه ئې له قيامت او الهي محاسبې انکار ته تياروي خو آسمان او د آسمان پدې بې شمېره لارو باندي تلونکي ستوري د دې بې بنسټه تصور خلاف په بل څه حکم کوي. له دې څرګند حقيقت به يوازي هغه انکار کوي او بل لوري ته به اړول کېږي چي معيارونه ئې بدل شوي، له سمي لاري ئې مخ بل لوري ته اړول شوی او سالم انساني فطرت ئې کوړ شوی، قضاوتونه ئې تل دروغجن او د ګمان او اټکل له مخي وي، مړه دي وي دا دروغجن اټکل کوونکي، هغه چي په ژور جهالت کي بېخوده دي.

يَسۡـَٔلُونَ أَيَّانَ يَوۡمُ ٱلدِّينِ ﴿١٢﴾ يَوۡمَ هُمۡ عَلَى ٱلنَّارِ يُفۡتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُواْ فِتۡنَتَكُمۡ هَٰذَا ٱلَّذِي كُنتُم بِهِۦ تَسۡتَعۡجِلُونَ ﴿١٤﴾

١٢- پوښتي چي دا د مکافات او مجازات ورځ به کله وي، ١٣- هغه ورځ چي دوی به په اور معذب شي، ١٤- د خپلي فتنې خوند وڅکئ؛ دا هغه څه دي چي تاسو په تلوار غوښتلو.

~~**(١٢-١٤)- دا مبارك آيتونه د قيامت د منكرينو په اړه وايي: دوى پوښتنه**~~
کوي چي دا د محاسبې او مکافات او مجازات ورځ به کله وي؟ له هغه وروسته دا پوښتنه کوي چي په مخکنيو آيتونو کي ډېر مضبوط او انکار نه منونکي دلائل دوی ته وړاندي شوي، خو د دې پر ځای چي دا دلائل يا ومني او يا ئې رد کړي د استنکار په توګه وايي: قيامت به کله راځي، ولي تر نن پوري رانه غی، دا ګڼ شمېر پيغمبران راغلي او هر يوه د قيامت د راتلو خبره کړې؛ ولي يوه هم رښتيا نه شوه؟!! د دوی په ځواب کي ويل شوي: هغه چي په دغو مضبوطو عقلي دلائلو هم نه قانع کېږي؛ پرې ئې ږده چي

هغه ورځ په خپلو سترګو وګوري، هغه ورځ چې دوی به په اور معذب شي، او ورته وبه ويل شي: د خپلي فتني خوند وڅکئ؛ هغه فتنه چې ستاسو غلط باورونه او له قيامت انکار ئې باعث شو، هغه عذاب چې دغې فتنې ورسره مخامخ کړئ، دا همغه څه دي چې تاسو په تلوار غوښتلو، تاسو له الهي مکافات او مجازات انکار کولو او ويل مو: که الهي محاسبه او مجازات حقيقت لري نو ولي ځنډيږي، دا دئ ستاسو غوښتنه ترسره شوه!!

إِنَّ ٱلۡمُتَّقِينَ فِي جَنَّٰتٖ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ ءَاخِذِينَ مَآ ءَاتَىٰهُمۡ رَبُّهُمۡۚ إِنَّهُمۡ كَانُواْ
قَبۡلَ ذَٰلِكَ مُحۡسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُواْ قَلِيلٗا مِّنَ ٱلَّيۡلِ مَا يَهۡجَعُونَ ﴿١٧﴾
وَبِٱلۡأَسۡحَارِ هُمۡ يَسۡتَغۡفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِيٓ أَمۡوَٰلِهِمۡ حَقّٞ لِّلسَّآئِلِ وَٱلۡمَحۡرُومِ ﴿١٩﴾

١٥- يقيناً چې متقيان به په جنتونو او چينو کې وي، ١٦- هغه څه به ترلاسه کوي چې د دوی رب ورکړي، دوی تر دې وړاندې نېکان ول، ١٧- د شپې لږ برخه به په اړخ پرېوتل، ١٨- او سحر مهال به ئې مغفرت غوښتو، ١٩- او په مالونو کې ئې د سائل او محروم لپاره ځانګړی حق وو.

<u>(١٥-١٩)- په دې مبارکو آيتونو کې متقيان او په جنت کې د دوی حالت</u> داسي انځور شوی:

- متقيان به په جنتونو او چينو کې وي،
- هغه څه به ترلاسه کوي چې د دوی رب ورکړي،
- دوی تر دې وړاندې نېکان ول،
- د شپې لږ برخه به د خوب لپاره په اړخ پرېوتل،
- خو سره له دې به ئې سحر مهال له خپل رب مغفرت غوښتو،
- او په مالونو کې ئې د سائل او محروم لپاره ځانګړی حق وو.

وَفِي ٱلۡأَرۡضِ ءَايَٰتٞ لِّلۡمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِيٓ أَنفُسِكُمۡۚ أَفَلَا تُبۡصِرُونَ ﴿٢١﴾ وَفِي

ٱلسَّمَآءِ رِزۡقُكُمۡ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ إِنَّهُۥ لَحَقٌّ مِّثۡلَ مَآ أَنَّكُمۡ تَنطِقُونَ ﴿٢٣﴾

٢٠- او په زمكي كي د يقين كوونكو لپاره ډېري ځرگندي نښې دي، ٢١- او ستاسو په خپل وجود كي هم، نو آيا سترگورتيا نه كوئ، ٢٢- او په آسمان كي ستاسو رزق دئ او هغه څه چي وعده ئې دركول كېږي، ٢٣- نو د آسمان او زمكي پر رب قسم چي دا په يقيني توگه داسي حقيقت دئ لكه چي تاسو خبري كوئ.

(٢٠-٢٣)- دا مبارك آيتونه موږ ته وايي:

• هم په زمكي كي د يقين كوونكو لپاره ډېري ځرگندي نښې دي او هم ستاسو په خپل وجود كي، نو آيا سترگورتيا نه كوئ، د زمكي هر لوري او هر څه ته چي ځير شئ تاسو ته به د حال په ژبه په جگ غږ وايي چي خالق، پالونكى او ساتونكى ئې عليم او حكيم رب دئ، هر لوري ته به له مړيني وروسته د بياژوندي كېدو بېلگي وگورئ، همغه رب دئ چي ژوي له مړې خاوري پيدا كوي، بوټي او وني ومري او بيا راژوندي شي، د انسان په خپل وجود كي د الله تعالى د صفاتو مظاهر گورو، له خاوري د ده پيدايښت، په ټاكلې نېټې د مور د رحم له نړئ د دنيا نړئ ته د ده تگ، له ماشومتوب تر زړښت د ده وده او عروج او زوال، د مرگ په وړاندي د ده ناچاري او په ټاكلې نېټې د مرگ داعي ته لبيك ويل، هغه ځرگندي نښې دي چي د بصيرت خاوندانو ته د ايمان او يقين تلقين كوي، څه چي د دې سورې په سر كي ويل شوي د بصيرت خاوندان ئې هم د زمكي له هر څه ترلاسه كوي او هم د انسان له جوړښت. انسان سترگي لري او دا ښيي چي خالق ئې بصير دئ، انسان د ښه او بد تر منځ د قضاوت كولو صفت لري او دا ښيي چي خالق ئې حتماً په دې صفت متصف دئ، د انسان علم د الله تعالى د علم د صفت مظهر دئ، د انسان په جوړښت كي د علم او حكمت دومره پراخ، دقيق او حيرانوونكي مظاهر گورو چي په جگ غږ موږ ته وايي: خالق ئې عليم او حكيم ذات دئ، د مثال په توگه د انسان سترگه دومره ظريفه او پر علمي

بنستونو جوړه شوې وسيله ده چې كه د نړۍ ټول ساينسپوهان راغونډ شي، د يويشتمي پېړۍ ټول پر مخ تللي وسائل په واك كي وركړى شي، په يوه مجهز لابراتوار كي سل كاله شپه ورځ كار وكړي؛ داسي وسيله نشي جوړولى چې د سترگي د يوې وړې برخي كار تر سره كړى شي، د انسان دماغ دومره پېچلى نظام دئ چې كه د نړۍ ټول پر مختللي كامپيوترونه راغونډ كړئ او داسي ستر كامپيوتر ترې جوړ كړئ چې د نيويارك په څېر ستر ښار په اندازه ځاى ونيسي نو همدا ستر كمپيوتر دومره څه نشي كولى چې د انسان د مغز يوه برخه ئې كوي، د انسان د وينې سپين كرويات د ميكروبونو په تشخيص او د هغوى په ضد د ضروري دوا په توليد كي دومره مهارت لري چې د نړۍ ستر ستر لابراتوارونه او د ادويې د توليد ستري ستري كمپنۍ ترې عاجز دي.

- ستاسو رزق له آسمانه راځي، پرېكړه ئې په آسمان كي كېږي، اوبه او د لمر رڼا او تودوخه چې د رزق تر ټولو مهم توكي او د بوټو، مېوو او دانو د راټوكېدو اساسي عوامل دي له آسمان رادرومي، او دا ښيي چې آسمان او ځمكه د يوه خالق له لوري پيدا شوي، د دوى تر منځ دا تنسيق او همغږي د ده له لوري رامنځته شوې.
- د جنت وعدې د همغه ذات له لوري دي چې همدا نن له آسمان او ځمكي تاسو ته روزي دركوي.
- نو د آسمان او ځمكي پر رب قسم چې دا په يقيني توگه داسي حقيقت دئ لكه چې تاسو خبري كوئ، په ځمكي او آسمان كي د ربوبيت مظاهر شهادت وركوي چې د دې سورې په سر كي راغلي وينا يو داسي څرگند حقيقت دئ او انكار ترې گران لكه د انسان خپلي خبرې چې هم ئې څرنگوالى ورته جوت وي او هم ترې انكار ورته گران.

هَلۡ أَتَىٰكَ حَدِيثُ ضَيۡفِ إِبۡرَٰهِيمَ ٱلۡمُكۡرَمِينَ ﴿٢٤﴾ إِذۡ دَخَلُواْ عَلَيۡهِ
فَقَالُواْ سَلَٰمٗاۖ قَالَ سَلَٰمٞ قَوۡمٞ مُّنكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦ فَجَآءَ

بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهُۥٓ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ
خِيفَةً ۖ قَالُوا۟ لَا تَخَفْ ۖ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَٰمٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ فَأَقْبَلَتِ ٱمْرَأَتُهُۥ فِى
صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾ قَالُوا۟ كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ ۖ
إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْحَكِيمُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾
قَالُوٓا۟ إِنَّآ أُرْسِلْنَآ إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن طِينٍ
﴿٣٣﴾ مُّسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾ فَأَخْرَجْنَا مَن كَانَ فِيهَا مِنَ
ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَآ
ءَايَةً لِّلَّذِينَ يَخَافُونَ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَلِيمَ ﴿٣٧﴾

٢٤- آیا د ابراهیم د درنو مېلمنو خبر دررسېدلی، ٢٥- هغه مهال چي خوا ته ئې ورغلل او وئې ویل: سلام، ده (ورته) وویل: سلام، نآآشنا وګړي، ٢٦- نو غلی خپل ټبر ته ورغی او څورب سخوندر ئې (وريت کړی) راوړ، ٢٧- نو دوی ته ئې په داسي حال کي ورنږدې کړ چي وئې ویل: آیا نه ئې خورئ؟ ٢٨- نو لدوی ئې یو ډول وېره احساس کړه، وئې ویل: مه وېرېږه، او د یوه پوه ځوانکي زېری ئې ورکړ، ٢٩- مېرمني ئې مخ ورواړاوو او په حیرانتیا سره ئې په داسي حال کي په جګ غږ وویل چي خپل مخ ئې په څپېړه وواهو: یوه شنډه بوډۍ (او د زوی زېری)؟!، ٣٠- وئې ویل: ستا رب همداسي ویلي، یقیناً چي هغه پوه باحکمت دئ، ٣١- وئې ویل: نو اې استازو! مأموریت مو څه دئ؟ ٣٢- وئې ویل: د یوه مجرم قوم لوري ته لېږل شوي یو، ٣٣- چي ختیني ډبري پرې وورو، ٣٤- هغه چي د مسرفینو

لپاره ستا د رب خوا ته نښه شوې دي، ۳۵- نو هغه مؤمنان مو ترې وايستل چې په هغه (ښار) کې ول، ۳٦- نو موږ په هغه کې د مسلمانانو له يوې کورنۍ پرته (بله) ونه موندله، ۳۷- او په دوی کې مو د هغو لپاره څرګنده (د عبرت) نښه پرېښوده چې له دردناك عذاب وېرېږي.

(۲٤-۳۷)- دلته او تر دې وروسته څو آيتونو کې د سورې اساسي موضوع په څو تاريخي قصو کې څېړل شوې، په دغو قصو کې د مکافات او مجازات الهي سنت ځلېږي، په سر کې د ابراهيم **صلعم** د قصې دا برخه راوړل شوې چې په زړښت کې او په داسې حال کې د زوی زېرى ورکړی شو چې مېرمن ئې شنډه وه، د همدې زېري تر څنګ ئې پر يوه مجرم ولس د الهي عذاب نازلېدو خبر ورکړ، قصه داسې پيل شوې:

- آيا د ابراهيم د درنو مېلمنو خبر دررسېدلی، هغه مهال چې د فرشتو يو ټولګی د ځوانانو په بڼې کې ورغی، پر ده ئې سلام واچاوو، د سلام ځواب ئې په سلام سره ورکړ، نابلد او ناآشنا ئې وموندل، غلی خپل ټبر ته ورغی او وريت شوی څورب سخوندر ئې راوړ او د مېلمنو مخې ته ئې کېښود، متوجه شو چې هغوی لاس نه وروړي، وئې ويل: آيا نه ئې خورئ؟ د دوی دا حرکت باعث شو چې پرې شکمن شي او له دوی يو ډول وېره احساس کړي، ګمان ئې وکړ چې ښايي د دښمنۍ اراده لري او له همدې امله له خوراك ډډه کوي، هغوی ورته وويل: مه وېرېږه، او ورپسې ئې د يوه پوه ځوانکي زېرى ورکړ، مېرمنې ئې مخ ورواړاوو او په حيرانتيا سره ئې په داسې حال کې په جګ غږ وويل چې خپل مخ ئې په څپېړه وواهو: يوه شنډه بوډۍ او د زوی زېرى؟!، هغوی ورته وويل: دا زېرى ستا د رب له لوري دئ، يقيناً چې هغه پوه باحکمت دئ، ابراهيم **صلعم** ورته وويل: نو اې استازو! مأموريت مو څه دئ؟ وئې ويل: د يوه مجرم قوم لوري ته لېږل شوي يو چې ختيني ډبري پرې وورو، هغه چې د مسرفينو لپاره ستا د رب خوا ته نښه شوې دي، همداسې وشول، د الله تعالی له پرېکړې سره سم پر هغه مجرم ولس عذاب نازل شو او ابراهيم **صلعم** ته ئې په زړښت کې زوی ورکړ.
- د دې مجرم ولس ټاټوبی وران، چتونه پرې راپرېوتل او زمکه ئې خسف

شوه، ټول مجرمين په سخت الهي عذاب اخته شول، خو هغه چي ايمان ئې راوړی وو وژغورل شول، سره له دې چي په هغي سيمي کي د مسلمانانو له يوې کورنۍ پرته بله ونه موندل شوه.

- **په دې تاريخي پېښي کي د هغو لپاره د عبرت څرګنده نښه ده چي له دردناك الهي عذاب وېرېږي.**

دا مطلب د هود په سوره کي په دې الفاظو راغلی:

وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَآ إِبْرَٰهِيمَ بِٱلْبُشْرَىٰ قَالُوا۟ سَلَٰمًا ۖ قَالَ سَلَٰمٌ ۖ فَمَا لَبِثَ أَن جَآءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا رَءَآ أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۚ قَالُوا۟ لَا تَخَفْ إِنَّآ أُرْسِلْنَآ إِلَىٰ قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾ وَٱمْرَأَتُهُۥ قَآئِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَٰهَا بِإِسْحَٰقَ وَمِن وَرَآءِ إِسْحَٰقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾ قَالَتْ يَٰوَيْلَتَىٰٓ ءَأَلِدُ وَأَنَا۠ عَجُوزٌ وَهَٰذَا بَعْلِى شَيْخًا ۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَىْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوٓا۟ أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ ٱللَّهِ ۖ رَحْمَتُ ٱللَّهِ وَبَرَكَٰتُهُۥ عَلَيْكُمْ أَهْلَ ٱلْبَيْتِ ۚ إِنَّهُۥ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ﴿٧٣﴾

۶۹-۷۳

او يقيناً چي زمونږ استازو ابراهيم ته زيری وروړ، سلام ئې پرې واچاوو، ده هم ورته سلام ووايو، او له څه ځنډه پرته ئې وريت شوی سخوندر راوړ، خو چي د دوی لاسونو ته ئې پام شو چي نه ورخوځي ناآشنا ئې وګڼل او ترې ووېرېدو، وئې ويل: مه وېرېږه، مونږ د لوط د قوم په لوري لېږل شوي يو، مېرمن ئې ولاړه وه او وئې خندل، نو د اسحاق او تر اسحاق وروسته د يعقوب زيری مو ورکړ، وئې ويل: وای وای، آيا په داسي حال کي به زوی

زېږوم چي په خپله بوډۍ او خاوند مي بوډا دئ! دا خو عجيبه خبره ده؟! وئې ويل: آيا د الله له کاره تعجب کوې، د الله رحمتونه او برکتونه دي پر تاسو وي اې د دې کور اوسېدونکو! بې شکه چي هغه ستايل شوی د عظمت خاوند دئ.

په دې آيتونو کي د ابراهيم عليه السلام د قصې ځيني برخي د يوې بلې تاريخي ببلګي په توګه زموږ مخي ته اېښودل شوې، چي مهمي او اساسي لارښووني ئې دا دي:

• د الله تعالی له لوري لېږل شوو فرشتو ابراهيم عليه السلام ته زېری راوړ، فرشتې د زلميو يوه ټولګي ته ورته وې، سلام ئې پرې واچاوو، ده هم ورته سلام ووايو، ابراهيم د مېلمنو ګمان پرې وکړ، له څه ځنډه پرته ئې وريت شوی سخوندر ورته راوړ، خو چي د دوی لاسونو ته ئې پام شو چي نه ورخوځي ناآشنا ئې وګڼل او ترې ووېرېدو، ګمان ئې وکړ چي ښايي دا زلميان به په ښه نيت نه وي راغلي چي زما د ډوډۍ له خوړلو ډډه کوي، قرآن په دې سره موږ ته وايي چي د ابراهيم عليه السلام په څېر ستر شخصيت؛ له هغه لوړ معنوي مقام سره په غيب له پوهېدا دومره عاجز وو چي کور ته ئې راغلې فرشتې ونه پېژندې، د زلميو ګمان ئې پرې وکړ، وريت شوی سخوندر ئې ورته راوړ، ترې ووېرېدو او ګمان ئې وکړ چي ښايي د دښمنۍ په نيت راغلي، او دا همغه مطلب دئ چي د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کي راغلی او ښيي چي له الله تعالی پرته هيڅوک په غيب نه پوهېږي.

• فرشتو ورته وويل: مه وېرېږه، مونږ د لوط د قوم په لوري لېږل شوي يو، دا فرشتې د لوط عليه السلام د هغې دعاء په ځواب کي او د ده مرستي ته لېږل شوې وې چي له الله تعالی ئې د خپل مفسد قوم په خلاف مرسته غوښتې وه، مأموريت ئې د ده او د ده د مؤمني کورنۍ ژغورنه او د ده پر مفسد قوم د عذاب نازلول او په ضمن کي ئې د ده تره ابراهيم عليه السلام ته زېری ورکول وو، خو ابراهيم عليه السلام نه يوازي دوی ونه پېژندې، بلکي د دوی له مأموريته هم خبر نه وو او پوښتنه ئې ترې وکړه چي د څه لپاره راغلې يئ؟ هغه مهال په دې پوه شو چي فرشتو په خپله ورته وويل: مونږ د لوط د قوم په لوري لېږل شوي يو.

• د ابراهيم عليه السلام مېرمن هملته ولاړه وه، دا هر څه ئې ليدل او د دوی ترمنځ خبري ئې اورېدې، دا هم په لومړي سر کي پرېشانه وه، خو هغه مهال ئې تشويش رفع شو چي د فرشتو ځواب ئې واورېدو، د دغو آيتونو ترتيب داسي دئ چي ښيي د ابراهيم عليه السلام مېرمني د زېري له اورېدو د مخه او هغه مهال خندلي چي فرشتو خپل ځان معرفي کړی او په دې سره د دوی تشويش رفع شوی خو کله چي فرشتو د الله تعالی له لوري د اسحاق او تر اسحاق وروسته د يعقوب زېری ورکړ، وئې ويل: وای وای، آيا په داسي حال کي به زوی زېږوم چي په خپله بوډۍ او خاوند مي بوډا دئ! دا خو عجيبه خبره ده؟! فرشتو وويل: آيا د الله له کاره تعجب کوې، د الله رحمتونه او برکتونه دي پر تاسو وي اې د کور مېرمني! بې شکه چي هغه ستايل شوی د عظمت خاوند دئ.

• د الحجر د سورې په (۵۲-۶۰) آيتونو کي ويل شوي چي ابراهيم عليه السلام ته هم دا زيری عجيب غوندي برېښېدلی او ويلي ئې دي: آيا په داسي حال کي د زوی او لمسي زيری راکوئ چي زوړ شوی يم؟ بيا ئې له فرشتو پوښتلي چي ستاسو مأموريت څه دئ؟ هغوی ورته ويلي: د يوه مجرم او بدکار قوم په لوري لېږل شوي يو، د لوط له کورنی پرته به نور؛ د ده د مېرمني په شمول؛ د الله تعالی په عذاب اخته کېږي. او په دې سره قرآن موږ ته وايي چي ابراهيم عليه السلام او د ده مېرمني ته د غيب خبري د حيرت او تعجب وړ وې، حتی په دې هم نه پوهېدل چي الله تعالی به دوی ته زوی او لمسی ورکوي، په دې هم نه پوهېدل چي د لوط عليه السلام پر قوم به الهي عذاب نازلېږي، د لوط عليه السلام کورنی به ژغورل کېږي او مېرمن به ئې د نورو په څېر په الهي عذاب اخته کېږي!!

که څه هم ځينو مفسرينو ويلي چي ښايي ابراهيم عليه السلام له دې امله د مېلمنو له لوري خوړو ته د لاس نه اوږدولو په سبب وېرېدلی چي په همدې سره پوه شوی چي دا انسانان نه بلکي فرشتې دي او ښايي د الهي عذاب نازلولو لپاره راغلي وي، خو دا تفسير نه له الفاظو سره اړخ لګوي او نه له مضمون سره، په الفاظو کي (نکرهم) راغلي چي ښيي دا ميلمانه له راتلو سره سم ناآشنا په نظر ورغلي او هغه مهال لازيات ناآشنا چي ډوډۍ ته ئې لاس نه دئ اوږد کړی، او مضمون خو له ابراهيم عليه السلام په غيب د پوهېدا نفي

ده، او داسي تفسير نه ورسره ښايي.

وَفِي مُوسَىٰٓ إِذۡ أَرۡسَلۡنَٰهُ إِلَىٰ فِرۡعَوۡنَ بِسُلۡطَٰنٖ مُّبِينٖ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلَّىٰ بِرُكۡنِهِۦ وَقَالَ سَٰحِرٌ أَوۡ مَجۡنُونٞ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذۡنَٰهُ وَجُنُودَهُۥ فَنَبَذۡنَٰهُمۡ فِي ٱلۡيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٞ ﴿٤٠﴾

۳۸- او د موسی د هغه مهال په قصې کي چي فرعون ته مو له يوه ځرګند دليل سره ولېږو، ۳۹- نو پر خپل رکن (اړخ) واوښت او وئې ويل: کوډګر دئ يا مجنون، ٤۰- نو دی او د ده لښکري مو ونيول او په داسي حال کي مو په سمندر کي وغورځول چي ملامتولو وړ وو.

<u>(۳۸-٤۰)- په دې مبارکو آيتونو کي د موسی صلعم او فرعون اوږده قصه</u> په څو الفاظو کي خلاصه شوې او د سورې د اساسي موضوع لپاره د يوې تاريخي بېلګي او شاهد په توګه وړاندي شوې، وايي: د موسی صلعم د هغه مهال په قصې کي ستاسو لپاره يوه بله ځرګنده نښه ده چي فرعون ته مو ولېږو په داسي حال کي چي له (مبين سلطان: ځرګند برهان) پرته بله څه ورسره نه وو، فرعون چي پر خپل زور ځواك مغرور وو نه يوازي د ده دعوت ته منفي ځواب ورکړ او پر خپل رکن او اړخ واوښت بلکي وئې ويل: دا کوډګر دئ يا مجنون، د دې لپاره ئې د کوډګر په نامه ياد کړ چي پر خلکو د ده د دعوت اغېز غلط تعبير کړي، ولس تحميق کړي چي دا اغېز د کوډو له کبله دئ نه له دې کبله چي د ده رښتينی دعوت اغېزمن دئ، او له دې کبله ئې د مجنون او لېوني نوم ورکړ چي ګواکي د يوه تش لاسي داعي مقابله د فرعون په څېر له يوه مطلق العنان او مغرور ځواکمن سره د يوه مجنون کار کېدی شي نه د يوه عقلمن کار!!

خو د مقابلې پايله د فرعونيانو د انګېرنو خلاف وه، فرعون او د ده لښکري په شديد الهي عذاب اخته شول او الله تعالی په داسي حال کي په سمندر کي وغورځول چي ملامت کړی شوی وو، له هر لوري د ملامتۍ ګوتي د ده

لوري ته نيول شوې وې.

وَفِي عَادٍ إِذۡ أَرۡسَلۡنَا عَلَيۡهِمُ ٱلرِّيحَ ٱلۡعَقِيمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ مِن شَيۡءٍ أَتَتۡ عَلَيۡهِ
إِلَّا جَعَلَتۡهُ كَٱلرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾

٤١- او د عاديانو په قصې کې هغه مهال چې شنډه سيلۍ مو پرې راوسته،
٤٢- پر هر څه چې ورتله داسې به ئې وګرځاوو لکه وروست.

~~(٤١-٤٢)- دلته د عاديانو د هلاکت قصه د يوې بلې بېلګې په توګه وړاندې~~
شوې، الله تعالى داسې تباه کوونکې سيلۍ پرې مسلطه کړه چې له هر خير عارې او شنډه وه، پر هر څه چې لګېدله داسې به ئې کړ لکه وروست شوی او زوړ لرګی، هډوکی او بوټی.

وَفِي ثَمُودَ إِذۡ قِيلَ لَهُمۡ تَمَتَّعُواْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوۡاْ عَنۡ أَمۡرِ رَبِّهِمۡ
فَأَخَذَتۡهُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ وَهُمۡ يَنظُرُونَ ﴿٤٤﴾ فَمَا ٱسۡتَطَٰعُواْ مِن قِيَامٍ وَمَا
كَانُواْ مُنتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾

٤٣- او د ثموديانو په قصې کې هغه مهال چې ورته وويل شول: تر يوې نېټې برخمن او متمتع شئ، ٤٤- نو د خپل رب له امر ئې سرغړاوی وکړ چې په نتيجه کې ئې په داسې حال کې تندر ونيول چې (ورته) کتل ئې، ٤٥- نو نه په کوم پاڅون وتوانېدل او نه غچ اخيستونکي ول.

(٤٣-٤٥)- دلته د ثموديانو د هلاکت قصه د بلې بېلګې په توګه وړاندې شوې، دوی ته ويل شوي وو چې که توبه ونه کړئ او له کفر او عصيان لاس وانه خلئ لنډ مهلت به درکړی شي او تر يوې ټاکلې نېټې به برخمن او متمتع شئ، بيا به د الله په سخت عذاب اخته شئ، دوی د خپل رب له امر سرغړاوی وکړ چې په نتيجه کې ئې په داسې حال کې تندر ونيول چې ورته کتل ئې، نو نه په دې وتوانېدل چې پاڅي او له الهي عذاب ځان وژغوري، نه ئې له ځانه دفاع

کولی شوی او نه غچ اخیستونکي ول.

وَقَوۡمَ نُوحٖ مِّن قَبۡلُۖ إِنَّهُمۡ كَانُواْ قَوۡمٗا فَٰسِقِينَ ﴿٤٦﴾

٤٦- او تر دې وړاندي د نوح قوم، یقیناً چي دوی فاسق وګړي ول.

(٤٦)- د نوح قوم بد برخلیك او په سخت الهي عذاب د دوی اخته کېدل د دې الهي سنت یوه بله بېلګه وه.

وَٱلسَّمَآءَ بَنَيۡنَٰهَا بِأَيۡيْدٖ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾

٤٧- او آسمان مو په خپلو لاسونو جوړ کړ او مونږ (ئې) پراخوونکي یو.

(٤٧)- دا مبارك آیت د قرآن یو ستر علمي اعجاز زمونږ په وړاندي ږدي او وايي: الله تعالی دا آسمان جوړ کړ او هغه ئې پراخوونکی دئ، یعني په پر له پسې او مسلسله توګه پراخوالی ورکوي!!

ساینس وايي چي دا عالم د پیدایښت له لومړنی چاودني وروسته تر نن پوري په سریع او مسلسله توګه پراخیږي، ستورلیکي په خپلو منځونو کي او د هر ستورلیکي ستوري یو له بل لري کیږي او په دې توګه د عالم لمن پراخیږي، وايي: ځیني ستوري زمونږ له زمکي په دومره سرعت سره لري کیږي چي نور ئې تر مونږ نه رارسیږي. یعني د لري کېدو سرعت ئې د نور تر سرعت زیات دئ!! او دا همغه خبره ده چي قرآن څوارلس پیړۍ وړاندي کړې وه او علم نن د شلمي پیړۍ په پای کي پرې پوه شو!! هر با انصافه عالم او هر باشعوره انسان به په دې اعتراف وکړي چي دا د قرآن یو بل ستر علمي اعجاز دئ.

دې ته مو باید پام وي چي دا نظریه ځیني لوازم لري او مونږ دې ته اړ کوي چي په ځینو داسي خبرو باور وکړو چي بنسټ ئې همدا نظریه ده، یوه ئې دا چي یو مهال به د عالم د اجرامو تر منځ موجود واټن ورو ورو زیات شي او داسي پړاو ته به ورسیږي چي د دوی تر منځ جاذبه به کمزورې شي او دا به د دوی په بېلېدو او جلا کېدو منتج شي، او دا همغه حالت دئ چي قرآن ئې د قیامت په نامه یادوي او وايي چي ستوري به توی شي، د جاذبې

هغه ځواك به كمزورى او له منځه ولاړ شي چي دا ستوري ئې په خپل خپل مدار كي ساتلي او د شلېدو او پرېوتو مخه ئې نيولې. د دې نظريې بله تقاضا او نتيجه دا ده چي كه موږ هر څومره له نن ورځي شا ته درومو نو عالم به تر نن ووړ او محدود مومو. محققين او د ژور علمي نظر خاوندان او څېړونكي دې حقيقت ته په پام سره چي كائنات په مسلسل او پرله پسې توګه پراخېږي، دې نتيجې ته رسېدلي چي كه موږ هر څومره شا ته نظر وكړو او څو مليونه كاله وړاندي د كائنات حجم معلوم كړو نو دا به راته جوته شي چي هر څومره شا ته درومو د كائنات پراخوالى او حجم ووړ مومو، په دې شا ته تګ كي به سلګونو او زرګونو مليونه كاله مخكي ټول كائنات د يوې وړې ګُرې په اندازه او تر هغه مخكي د فټبال د يوه توپ په اندازه او د بيګ بينګ له هغي ستري چاودني څو ثانيې وړاندي به ئې د يوې منې په اندازه ومومو. بنايي دا خبره به ځينو ته ډېره حيرانوونكي او حتى د نه منلو وړ وبرېښي، قرآن وايي چي د زمكي او آسمان د اوسني نظام له متلاشي كېدو وروسته به نوى آسمان او نوې زمكه پيدا كړى شي، په نوي نظام كي به له يوې خوا زمكه آواره وي او له بلي خوا تر اوسنى كچي ډېره پراخه، راشئ د دې مطلب په وړاندي هم لږ توقف وكړو او وګورو چي ننني علم او ساينس په دې اړه څه وايي؟ آيا له اوسني مقداره د زمكي د مزيد پراخېدو امكان ردوي او كه ئې تأييدوي؟!!

ساينسپوهان وايي: كه د اتم د زړه (مركز) او هغو الكترونونو تر منځ چي په چاپېر ئې راچورلي؛ موجود او اوسنى واټن لږ زيات كړى شي، نو زموږ د زمكي حجم به له اوسني مقداره په مليونونو ځله زيات شي او كه دا واټن لږ له اوسني مقداره راكم كړو نو حجم به ئې د اوسني حجم مليونمه برخه شي. په اتم كي د الكترون او پروتون تر منځ اوسنى واټن د پروټون د جاذبې له ځواك او د الكټرون د فرار له ځواك سره تړاو لري، د دغو دواړو ځواكونو تر منځ موجود تناسب په دې منتج شوى چي تر منځ ئې اوسنى واټن وي، په دې ځواك كي تغيير د اتم په حجم كي د تغيير باعث كېږي، او د اتم په حجم كي معمولي تغيير د اجسامو د حجم د ډېر زياتوالي او كموالي باعث كېږي.

دې ته مو هم پام وي چي په آيت كي د (ايد) لفظ په اړه په تفسيرونو كي دوه تعبيرونه مومو: أيد د لاسونو په معنى او د قوت او ځواك په معنى، دې ته

په پام سره چې دا لفظ په قرآن کې تل د لاس په معنی راغلی او د دې بېلګه نه مومو چې د ځواك او قوت په معنی راغلی وي نو غوره تعبير لومړنی تعبير دئ، همدا راز د (موسعون) لفظ په اړه دوه تعبيرونه مومو: پراخوونکي او توانمن، دا لفظ په قرآن کې په دواړو معانيو راغلی، خو دلته د ورپسې آيت د ماهدون لفظ ته په پام سره غوره دا ده چې د پراخوونکو په معنی تعبير شي، همدا تعبير د آيت له سياق سره مناسب برېښي، معنی ئې دا ده چې الله تعالی آسمان په پرله پسې توګه پراخوي او زمکه په پر له پسې توګه آواروي او د انسان مهد ترې جوړوي، موږ عملاً د دواړو (پراخولو او آوارولو او مهد ګرځولو) شاهد يو، دا لړۍ د آسمانونو او زمکې له پيداېښت تر نن پورې دوام لري، د زمکې پر سر په زرګونو درې ورو ورو او وروسته وروسته جوړې شوې دي، غرونه او غونډۍ له منځه تللې دي او په آوارو زمکو بدل شوي. اوس هم هره ورځ له لوړو د بارانو او سېلابونو له کبله غرونه سولېږي او خاورې ئې د زمکې هغو برخو ته وړل کېږي چې ژورې دي.

وَٱلۡأَرۡضَ فَرَشۡنَٰهَا فَنِعۡمَ ٱلۡمَٰهِدُونَ ﴿٤٨﴾

٤٨- او زمکه مو وغوړوله نو څومره غوره آواروونکي.

(٤٨)- الله تعالی زمکه داسې پيدا کړې چې د انسان د کور فرش ته ورته ده، غوړېدلې او آواره، تګ راتګ ته ئې مساعده، نه د ډبرې په څېر ډېره کلکه او نه د خټې په څېر ډېره نرمه، معتدله؛ نه ډېره سړه او نه ډېره توده، د ده لپاره يوه ښکلې او آرامه زانګو، دا کار ئې يوازې يو ځل او همغه د زمکې د پيدايښت پر مهال نه دئ کړی بلکې په پر له پسې توګه ئې کوي، موږ چې د زمکې هر لورې ته سترګې وغړوو نو د يوه داسې رب د تصرف مظاهر او آثار ګورو چې په مسلسله توګه زمکه د انسان لپاره تياروي او په هغې کې ضروري شرائط برابروي.

وَمِن كُلِّ شَيۡءٍ خَلَقۡنَا زَوۡجَيۡنِ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾

٤٩- او د هر څه مو دوه ګونې جوړې پيدا کړې هيله ده پند واخلئ.

(٤٩)- دا آيت موږ ته وايي: الله تعالى هر څه جوړه جوړه پيدا كړي، د دې معنى دا ده چي د قرآن له نظره انسان، حيوان او ټول ژوي او د عالم هر څه جوړه جوړه پيدا شوي، او دا د قرآن يو بل ستر علمي اعجاز دئ، تر دې وروستيو پوري هيڅوك په دې نه پوهېدو چي د ژوو او حيواناتو په څېر په نباتاتو (ونو او بوټو) كي هم نر او ښځه شته او مېوه د نر او ښځي د نطفو له يو ځاى كېدو راپيدا كېږي، دا نرينه او ښځينه نطفې ئې په ګلانو او نورو برخو كي وي، د دوى القاح يا د بادونو په واسطه تر سره كېږي او يا د موچيو په څېر حشراتو په واسطه، د مختلفو نباتاتو او ونو ګلان د تذكير او تأنيث له پلوه درې ډوله وي: مذكر، مؤنث، او خنثى چي په هغوى كي هم د نارينتوب خصلت وي او هم ښځينه خصلت، د دواړو له القاح مېوه رامنځته كېږي. د مثال په توګه د خرما وني چي مذكر او مؤنث لري او د جوار په يوه بوټي كي دواړه ډوله راپيدا كېږي. نن ساينس په دې اعتراف كوي چي دا د زوجيت اصل په ټولو مخلوقاتو كي صدق كوي، كه تاسو د قرآن دا وينا د كوم ساينس پوه مخي ته كېږدئ نو يقيناً چي دا به د قرآن يو ستر علمي اعجاز ګڼي.

قرآن د طبيعت د ټولو توكو تر منځ (زوجيت) د كمال او دوام باعث ګڼي. دا دقيقه نظريه د هغه بې بنسټه او غلط تصور كاملاً خلاف ده چي د كمونيستانو ماترياليستي فلسفه ئې د تكامل د عواملو په اړه وړاندي كوي، هغوى (تضاد) او د متضادو توكو ترمنځ دائمي (نزاع) د تكامل وسيله ګڼي!! دا په داسي حال كي چي ټول عالم د (ازواج) او جوړه جوړه توكو مجموعه ده، د دې خور عالم په هيڅ برخي كي د تضاد او عدم زوجيت بېلګه نه شو موندلى، د عالم په هري برخي كي د دې حقيقت شاهد يو چي تكامل د ازواج او جوړو ترمنځ د ګډ كار او ژور تنسيق نتيجه ده، په حيواناتو او نباتاتو كي په ځرګنده ګورو چي يو ئې څه د (وركولو) لپاره لري او بل ئې د (اخيستلو) لپاره، د يوه وركول يوه اړتيا وي او د بل اخيستل، همدغه احساس يو بل ته نږدې كړي، يو د بل نقص او اړتيا ته ځواب وايي او ضرورت ئې رفع كړي، همدا د دواړو ترمنځ د راكړي وركړي رابطه او تنسيق د نوي موجود د پيدابښت باعث شي او د دغي (جوړې او زوج) د نسل دوام او بقاء ميسر او ممكن كړي. د طبيعت په عناصرو كي هم ګورو چي دوه توكي يوازي هغه

وخت يو له بل سره ترکيب کېدی شي او نوی او ځوان توکی رامنځته کولی شي چي يو ئې د بل مکمِل وي، يو ئې د ورکړي لپاره کوم اضافي شی ولري او بل ئې د اخيستو لپاره تش ځای، دا دواړه يو بل ته لاس ورکړي، سره يو شي، يو د بل مکمِل شي، يو ئې د بل بار په اوږو واخلي او بل ئې د خپلې جوړې تشه ډکه کړي او په همدې سره نوی ترکيب رامنځته کړي، د عالم ټول مرکبات همداسي جوړ شوي، د (تضاد) نظريه؛ واهي او بې بنسټه ده او په عالم کي د تکامل د عواملو له توجيه سخت عاجزه او ناتوانه او د هيڅ څه د تکامل د څرنګوالي په اړه صدق نه کوي.

ماترياليستان وايي ماده ازلي او ابدي ده قرآن او علم وايي پيدا شوې او له منځه تلونکې ده، دوی عالم د اضدادو مجوعه ګڼي او قرآن ئې د ازواجو مجموعه، دوی په تدريجي تکامل باور لري، موږ په بشپړ او کامل پيدايښت له لومړۍ ورځي، دوی له خالق انکار کوي، حال دا چي د عالم هر څه د خالق په شته والي شهادت ورکوي، دوی په تصادف باور لري او قرآن او علم تصادف منتفي ګڼي.

فَفِرُّوٓاْ إِلَى ٱللَّهِۖ إِنِّي لَكُم مِّنۡهُ نَذِيرٞ مُّبِينٞ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجۡعَلُواْ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَۖ إِنِّي لَكُم مِّنۡهُ نَذِيرٞ مُّبِينٞ ﴿٥١﴾

٥٠- نو د الله په لوري تلوار وکړئ، يقيناً چي زه تاسو ته د هغه څرګند نذير يم، ٥١- او له الله سره بل (څوك) معبود مه ګرځوئ؛ يقيناً چي زه تاسو ته د هغه څرګند نذير يم.

(٥٠-٥١)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

- **رسول الله ﷺ ته سپارښتنه شوې چي خلکو ته ووايي: له جعلي معبودانو د الله لوري ته وتښتئ، يوازي هغه ته مخ کړئ، د هغه لوري ته په تلو کي تلوار وکړئ، يقيناً چي زه تاسو ته د الله تعالی له لوري يو څرګند نذير يم، له دې مو وېروم چي پر خپلو مخکنيو شرکي او خرافي عقائدو نښتلي پاته وئ او د خپل رب لوري ته له تګ ډډه وکړئ.**
- **له الله تعالی پرته بل معبود مه لمانځئ، بل چا او بل څه ته د معبود په**

سترګه مه ګورئ، يقيناً چې زه تاسو ته د الله تعالی له لوري يو ښکاره نذير يم، له دې مو وېروم چې له دې وروسته له الله تعالی پرته بل څوك ولمانځئ.

كَذَٰلِكَ مَآ أَتَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا قَالُواْ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾ أَتَوَاصَوْاْ بِهِۦ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَآ أَنتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ فَإِنَّ ٱلذِّكْرَىٰ تَنفَعُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾

٥٢- همداسي هغه چې تر دوی وړاندي ول هيڅ پيغمبر نه دئ ورغلی مګر دا چې وئې ويل: يا کوډګر دئ يا مجنون، ٥٣- آيا يوه بل ته د همدې سپارښتنه کړې؟! نه؛ بلکي دوی طغيان کوونکي وګړي دي، ٥٤- نو مخ ترې واړوه چې په دې سره به ته ملامت نه وې، ٥٥- او پند ورکوه چې يقيناً پند ورکول مؤمنانو ته ګټه رسوي.

(٥٢-٥٥)- دلته رسول اللهﷺ ته ويل شوي:

- **تر قريشو وړاندي نورو قومونو د خپلو پيغمبرانو په اړه همغه څه ويلي چې فرعونيانو د موسی صلعم په اړه وويل او قريشو ستا په اړه (يا کوډګر دئ يا مجنون)!! آيا دغو مخکنيو او وروستنيو د حق معاندينو يوه بل ته د همداسي څه ويلو سپارښتنه کړې، نو ځکه ئې وينا سره ورته ده؟! نه؛ سپارښتنه ئې نه ده کړې؛ بلکي يوه ځانګړتيا ئې سره ورته ده او همدغې ځانګړتيا ورته وينا د دوی په خوله جاري کړې ده، دوی طغيان کوونکي وګړي دي، دا د دوی ګډ خصلت دئ، طغيان ئې د پيغمبرانو صلی په خلاف دښمنی ته هڅوي.**
- **نو مخ ترې واړوه، د دوی تبليغاتو ته اعتناء مه کوه او اهميت مه ورکوه، په دې مخ اړولو سره به ته د الله تعالی په وړاندي ملامت نه وې، ستا دنده دا ده چې ايمان راوړونکو ته پند ورکړې نه هغو ته چې د پند قبلولو استعداد ئې په بشپړه توګه ځپل شوی او هيڅ اغېز پرې نه کوي، يقيناً چې پند ورکول دغو مؤمنانو ته ګټه رسوي.**

وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَآ أُرِيدُ مِنْهُم مِّن رِّزْقٍ وَمَآ أُرِيدُ أَن يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلرَّزَّاقُ ذُو ٱلْقُوَّةِ ٱلْمَتِينُ ﴿٥٨﴾

٥٦- او پېريان او انسانان مې له دې پرته د بل څه لپاره نه دي پيدا کړي چې زما عبادت وکړي، ٥٧- نه لدوی کوم رزق غواړم او نه دا ترې غواړم چې خواړه راکړي، ٥٨- يقيناً چې الله د مضبوط ځواك خاوند روزي ورکوونکی دئ.

(٥٦-٥٨)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

- **الله تعالی فرمايي چې پېريان او انسانان مې يوازې د دې لپاره پيدا کړي چې زما عبادت وکړي، دلته بايد لږ ودرېږو او په دې ځان پوه کړو چې دا کوم عبادت دئ او معنی ئې څه ده چې زموږ ټول ژوند احتوی کوي او زموږ د پيدايښت هدف او مقصد دئ! داسې چې که له هغه پرته بل کار وکړو نو د خپل پيدايښت د هدف او مقصد خلاف کار مو کړی؟!! آيا دا خبره صحيح ده چې عبادت په لمانځه، روژې، زکات، حج، جهاد او اذکارو کې راخلاصه کړو؟! که داسې وي نو هغه شپې به څنګه تعبيروو چې دا کارونه په کې نه کوو؟! د دې او دې ته ورته پوښتنو دقيق او صحيح ځواب هغه مهال موندلی شو چې د (عبادت) په معنی پوه شو، عبادت عربي لفظ دئ، اصل ئې عبد دئ، عبد يعني مريی او عبادت يعني مرييتوب، او ته پوهېږې چې مريی هغه چاته ويل کېږي چې:**

١. په بل خرڅ شوی وي او خپل واك ئې په بشپړه توګه هغه ته سپارلی وي.
٢. د ده په واك کې چې څه وي هغه د ده نه بلکې د ده د آقا او مالك وي.
٣. هيڅ کار په خپله خوښه او د خپلې مرضي مطابق نشي کولی، يوازې هماغه څه کوي چې خپل آقا ورته امر کړی وي.
٤. په خپلو ټولو کړو وړو کې د خپل مالك او بادار رضاء لټوي، د خپلې رضاء لپاره هيڅ نشي کولی.
٥. مريی نه شخصي دوست لري او نه دښمن، د آقا دوست ئې دوست او دښمن ئې دښمن وي.

نو عبادت يعني د الله تعالى په وړاندې داسي مرييتوب چي پورتنۍ ځانګړتياوي ولري، عبادت يعني داسي ژوند چي الله تعالى ئې تا ته لارښوونه کړې، په خپل ټول ژوند کي هغه کړنلاره او تګلاره غوره کول چي الله تعالى درښودلې، دا عبادت ستا ټول ژوند احتوى کوي، يوه شېبه ئې له دې دائرې نه وځي، په دې صورت کي ستا ناسته او ولاړه، ويښه او خوب، په پټي او دفتر کي کار، ليکل او لوستل، خوراك او څښاك او ټول نور ورځني کارونه عبادت ګڼل کېږي، خو که کوم کار دي او د ژوند کومه شېبه دي د عبادت مغاير او د الهي لارښوونو خلاف وه نو تا بغاوت کړی، هغه کار دي کړی چي ستا د ژوند د هدف او مقصد خلاف دئ.

• له دې مهمي لارښووني وروسته او متصل ويل شوي چي نه له دوی کوم رزق غواړم او نه دا ترې غواړم چي خواړه راکړي، يقيناً چي الله د مضبوط ځواك خاوند روزي ورکوونکی دئ، دلته هم په کار ده لږ درنګ وکړو او وګورو چي د دې وينا تړاو له مخکنۍ سره څنګه دئ او معنى ئې څه ده!! په سطحي نظر سره خو داسي معلومېږي چي الله تعالى موږ د عبادت لپاره پيدا کړي يو، ټوله توجه بايد دې لوري ته واړوو، نه يوازي الله تعالى له موږ روزي نه غواړي بلکي زموږ د روزي ذمه وال هم دئ، هغه د داسي مضبوط ځواك خاوند دئ چي هر چا ته په ښه توګه روزي ورکولی شي، خو که لږ ځير شو او د قرآن د نورو آيتونو په رڼا کي د دې دقيقه معنى ولټوو نو راته جوته کېږي چي دا مطلب په خاصه موخه دلته راوړل شوی، موږ د نړۍ اکثر اديان داسي مومو چي د ځينو لپاره دام او دکان ترې جوړ شوی، له غولېدلو د الله په نامه ډېر څه اخلي او په خپل جيب او خېټي کي ئې اچوي، د دوی روزي له هغه څه تأمينېږي چي د الله په نامه ئې د الله له مظلومو او غولېدلو بندګانو ترلاسه کوي. له هر الهي دين سره همدا معامله شوې، تل الهي دين د يوې مکاري ډلي د رزق وسيله ګرځېدلی، د همدې لپاره ګورو چي هر پيغمبر د توحيد لوري ته د بلنې تر څنګ او متصل خپل قوم ته ويلي: له تاسو هيڅ اجر نه غواړم، زما اجر پر رب العالمين دئ، دلته ځکه تر دې مهمي او اساسي خبري وروسته چي انسانان او پېريان مي يوازي د عبادت لپاره پيدا کړي متصل ويل شوي چي الله تعالى له تاسو هيڅ روزي نه غواړي، د دې عبادت معنى دا نه ده چي څوك د الله په نامه له

تاسو څه ترلاسه کړي.

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُواْ ذَنُوبًا مِّثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَٰبِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾

۵۹- نو يقيناً هغو ته چې ظلم ئې کړی داسې ټاکلی عذاب دئ لکه د دوی د يارانو ټاکلی عذاب، نو په تلوار دې له ما نه غواړي.

(۵۹)- په دې مبارك آيت كې د تاريخ د ټولو ظالمانو برخليك يو شان ګڼل شوی، اوسني ظالمان به هرو مرو له هغه تور برخليك او شديد الهي عذاب سره مخامخ کېږي چې د دوی سلف او مخکني ياران ورسره مخامخ شوي، نو تلوار دې نه کوي، ظالمان دې داسې نه انګېري چې په دې ټاکلي عذاب کې ځنډ يا له دې کبله دئ چې د دوی تدبيرونه اغېزمن دي، يا د عذاب وړ نه دي، يا ښايي له هغه څه سره به مخامخ نشي چې د دوی مخکني ياران ورسره مخامخ شوي.

فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن يَوْمِهِمُ ٱلَّذِى يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

۶۰- نو هغو ته به افسوسناك حالت وي چې كفر ئې كړی د خپلې هغې ورځې له کبله چې وعده ئې ورکول کېږي.

(۶۰)- دا مبارك آيت د دې سورې ښکلې تتمه او جامع خلاصه ده، كه وغواړو د دې مباركې سورې ټول پراخ مطالب په يوې جملې کې خلاصه کړو نو د وروستي آيت ژباړه كفايت كوي، ټوله سوره په دې راڅرخي چې قيامت راتلونکی دئ، الهي محاسبه به هرو مرو ترسره کېږي، په دې اړه ئې ګڼ شمېر مضبوط دلائل زموږ مخې ته کېښودل، په لومړيو آيتونو کې د قسمونو په پای کې ويل شوي: ښځکه چې له تاسو سره کېدونکې وعده رښتينې ده او دين (د قيامت د ورځې مكافات او مجازات) حتماً واقع کېدونکی دئ، په دولسم آيت کې راغلي: **پوښتي چې دا د مكافات او مجازات ورځ به كله وي، هغه ورځ چې دوی به په اور معذب شي،** بيا د هغو ولسونو يادونه شوې چې د كفر، ظلم او له قيامت د انكار له كبله په الهي عذاب اخته شوي، **دا دئ په وروستي آيت کې ويل شوي: هغو ته به افسوس وي چې كفر ئې**

کړی؛ د خپلي هغي ورځي له کبله چي وعده ئې ورکول کيږي.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

الطور

د سورې پېژندنه:

د دې مباركې سورې نوم (الطور) دئ چې همدا سوره پرې پیل شوې، ٤٩ آیتونه لري، د لومړیو اوو آیتونو فواصل ئې د لومړي آیت (الطور) ته ورته صیغې دي، د وروستي دوو آیتونو ئې (واقع) او (دافع) دي، د نهم، لسم او دیارلسم ئې (موراً)، (سیراً) او (دعاً) دي او د نورو ئې د یولسم آیت (مكذبین) او د دولسم آیت (یلعبون) ته ورته دي، د آیتونو اوږدوالى ئې د الذاریات په څېر هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مكي دور په لومړیو كلونو كې نازل شوي.

دا مباركه سوره په داسې پنځو قسمونو پیل شوې چې د موسى **صلعم** او فرعون په قصې پورې مربوط دي، **پدې قسمونو سره په حقیقت كې هغو سترو پېښو ته اشاره شوې چې له فرعون سره د موسى علیه السلام د مقابلې د تاریخي قصې بارز نقاط او حساس او له پند او عبرت ډك پړاوونه دي او د ټولې قصې خلاصه وړاندې كوي او همدا سلسله پدې شهادت وركوي چې ستا د رب عذاب هرو مرو واقع كېدونكى دئ. كه فرعون ونه توانېدو چې د الله له عذاب ځان وژغوري، نه قصرونو وژغورو، نه لښكرو او نه د مخالفینو تعذیب او ځورونو، نو په دې كې شك مه كوه چې ظالمان او فرعونان په هیڅ څه نه د الله تعالى حتمي عذاب دفع كولى شي او نه ئې ځنډولى.** همدا حقیقت د قیامت او اخروي عذاب لپاره د یوه مضبوط او انكار نه منونكي دلیل په توګه وړاندې شوى، او ویل شوي: دا محتوم الهي عذاب به هغه مهال ټول په خپلو سترګو وګوري چې قیامت راشي، آسمان په ځانګړې هیبتناكې خوځېدا سره وخوځېږي، غرونه په ځانګړې حیرتناكې روانېدا سره

روان شي، هغه ورځ به د دغو درواغ ګڼونكو حالت افسوسناك وي، هغه چې قيامت او الهي محاسبه ئې عمداً تكذيبولو، همدا بې باوري د دې سبب شوې وه چې دوى په چټي مشغولتياوو او لوبو كې مصروف وي، د يوه هدفمن او مسئول انسان په څېر ژوند كولو ته ئې پرې نږدي، داسې څوك ترې جوړ كړي چې د دوزخ د اور خس او خاشاك شي، هغه ورځ به په ځانګړي ټېل وهلو سره دوزخ ته ټېل وهل شي، همغسې لكه چې په دنيا كې ستر ستر مجرمين او جنايتكاران د زندان لوري ته ټېل وهل كېږي، ورپسې د متقيانو په اړه ويل شوي: متقيان به په جنتونو او نعمتونو كې وي، پر هغه څه خوښي كوونكي چې خپل رب وركړي او خپل رب د دوزخ له عذاب ساتلي، دوى ته به وويل شي: د هغه څه له امله چې تاسو كول په خوند خوند وخورئ او وڅښئ، پر داسې تختونو به ډډه وهلې ناست وي چې په منظمه توګه او په ليكه برابر به ايښودل شوي وي.

د سورې په پاى كي په ٤٧ آيت كي ويل شوي: **وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُواْ عَذَابًا دُونَ ذَٰلِكَ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٤٧﴾** : او هغو ته چې ظلم ئې كړى پر دې علاوه بل عذاب دئ خو د دوى ډېرى نه پوهېږي.

يعني هغو ته چې د ظلم، كفر او شرك لار ئې غوره كړې تر هغه ستر اخروي عذاب وړاندي بل دنيايي عذاب دئ خو د دوى ډېرى نه پوهېږي. او د سورې په تتمه كي ويل شوي:

وَٱصۡبِرۡ لِحُكۡمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعۡيُنِنَا ۖ وَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ ٱلَّيۡلِ فَسَبِّحۡهُ وَإِدۡبَٰرَ ٱلنُّجُومِ ﴿٤٩﴾ : او د خپل رب حكم ته صبر وكړه چې يقيناً ته زموږ تر ستركو لاندي يې، او د خپل رب په ستاينې سره تسبيح وايه هغه مهال چې پاڅېږې او د شپې په يوې برخي كي او د ستورو شا اړولو پر مهال.

په دې كي رسول اللهﷺ ته ويل شوي چې د صبر لمن كلكه ونيسه، تر هغه

چې ستا رب خپله وروستۍ پرېکړه وکړي، مطمئن اوسه چې د دښمنانو په وړاندي يوازي نه يې بلکي د خپل رب تر رعايت لاندي يې.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلطُّورِ ۝١ وَكِتَٰبٖ مَّسۡطُورٖ ۝٢ فِي رَقّٖ مَّنشُورٖ ۝٣ وَٱلۡبَيۡتِ ٱلۡمَعۡمُورِ
۝٤ وَٱلسَّقۡفِ ٱلۡمَرۡفُوعِ ۝٥ وَٱلۡبَحۡرِ ٱلۡمَسۡجُورِ ۝٦ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ
لَوَٰقِعٞ ۝٧ مَّا لَهُۥ مِن دَافِعٖ ۝٨

١- قسم په طور، ٢- قسم په ليکل شوي کتاب، ٣- په نشر شوو پاڼو کې، ٤- قسم په آباد شوي کور، ٥- قسم په لوړ شوي چت، ٦- قسم په ډك شوي بحر، ٧- بې شکه چې ستا د رب عذاب حتماً واقع کېدونکی دئ، ٨- هيڅ دفع کوونکی ئې نشته.

(١-٨)- لکه چې ګورئ دلته پر الطور، کتاب مسطور في رق منشور، البيت المعمور، السقف المرفوع او البحر المسجور لوړه شوې او له قسمونو وروسته ويل شوي: بې شکه چې ستا د رب عذاب حتماً واقع کېدونکی دئ، هيڅ دفع کوونکی ئې نشته. تر هر څه وړاندې بايد وګورو چې دلته په څه څه لوړه شوې، او دا شيان څنګه پدې شهادت ورکوي چې ستا د رب عذاب حتماً واقع کېدونکی دئ او هيڅ دفع کوونکی ئې نشته.

په دې اړه بايد څو خبرې په پام کې ولرو:

• د دغو قسمونو د تفسير لپاره بايد تر هر څه د مخه قرآن ته رجوع وکړو، بايد په خپله د قرآن په متن کې د دې قسمونو تفسير ولټوو او د قرآن په مرسته د هغوی په مطلب ځان پوه کړو. خو بايد وګورو چې په قرآن کې د دغو شيانو اصلي مطلب موندلی شو که نه، که په قرآن کې پدې اړه څه وضاحت

شوی وي نو دا باید مور بلي هري مرجع ته له مراجعې مستغني کړي.

• اکثراً یو لفظ د ډېرو شیانو لپاره استعمالیږي او بېلې بېلې معاني ترې اخیستل کیږي، په یوه محل کي یوه معنی او په بل کي بله معنی، د موقعیت او محل له مخي د لفظ معنی تغییر کوي. اصولاً د هر لفظ معنی او مفهوم باید تر ټولو د مخه په هغې جملې کي ولټوو چي دا لفظ پکی راغلی او بیا تر همدې جملې مخکي او وروسته جملو کي او بیا په ټول مضمون کي. د قرآن د هر لفظ معنی هم باید ترټولو مخکي په هغه آیت کي ولټوو چي دا لفظ پکي راغلی، بیا په مخکنیو او وروستنیو آیتونو کي، بیا په مربوطه سورې کي او بیا په ټول قرآن کي.

• د الطور د سورې پدې قسمونو کي یو ئې ډېر واضح دئ او په قرآن کي مکرر یاد شوی: الطور، هغه غر چي موسی علیه السلام پکي په پیغمبرئ مبعوث شو او د الله له لوري د فرعون مقابلې ته ولېږل شو. د قرآن په څېر د بلیغ کلام تقاضا دا ده چي دا وروستي شیان هم باید د موسی علیه السلام له قصې سره تړاو ولري. راشئ وګورو چي د موسی علیه السلام په قصې کي دا پاته شیان موندلی شو که نه. که په قرآن کي له فرعوني نظام سره د موسی علیه السلام د مقابلې د قصې بېلي بېلي برخي وڅېړو نو څو ترټولو ستري او حساسي پېښي او ډېر بارز نقاط د هر لوستونکي پام جلبوي:

• موسی علیه السلام د طور په غره کي هغه مهال په پیغمبرئ مبعوث او د فرعون مقابلې ته ولېږل شو چي له تقریباً لسو کلونو هجرت وروسته له مدین د مصر په لور روان وو، د شپې په تیاره کي ئې لار ورکه کړه، لرې لري د غره په ډډه کي رڼا په نظر ورغله، پدې هیلي هغه لور ته روان شو چي هلته به شپانه وي او ده ته به لار وښیي او یا به د اور کومه سکروټه ترلاسه کړي او خپل ماشومان به له یخنئ وژغوري، خو هلته د الله تعالی له لوري په پیغمبرئ مبعوث شو او د فرعون د مقابلې هغه ستره دنده ورپه غاړه شوه چي ترخپل توان ئې ډېره ستره او درنه ګڼله.

• په ټولو پیغمبرانو کي یوازي موسی علیه السلام ته داسي کتاب ورکړی شوی چي تیار په لوحو کي لیکل شوی او مسطور وو، نورو ته د کتابونو او صحیفو یوازي وحي شوې، مسطور او لیکل شوي کتابونه او صحیفې ندي ورکړی شوي. همدا کتاب بني اسرائیلو په (رق) کي ولیکلو او منتشر ئې کړ،

رق د غرځه هغه پوستكي ته وايي چي له وچولو او آږ وركولو وروسته ښه نرى كړى شوى او د نرۍ پاڼي په څېر شوى وي، هغه مهال به سپېڅلي كتابونه او مهمي ليكني په داسي پوستكو باندي ليكل كېدل چي تر اوږدې مودې ئې وساتلى شي.

• د فرعون مېرمني آسيه په موسى عليه السلام ايمان راوړ، فرعون تر شديد تعذيب لاندي ونيوله، د هغې په پښو او لاسونو ئې مېخونه ټكوهل، تر څو له ايمان لاس واخلي، خو دغه مؤمنه او پر خداى مينه ښځه د همدې شديد عذاب په وخت كي نه يوازي پر خپل ايمان ټينگار كوي او د فرعون په قصر كي او د ده ترڅنگ له ژوند خپله بېزاري اعلانوي، بلكي له خپل رب غواړي چي خپل لوري ته ئې وبلي او په خپلي خوا كي ورته (بيت: كور) جور كړي. او الله تعالى ئې سوال مني او په جنت كي ورته دا كور جوړوي. په قرآن كي د (بيت المعمور: جوړ شوى كور) لپاره بل تعبير نه شو موندلى، پدې سره قرآن غواړي مونږ پوه كړي چي فرعون د خپل اقتدار د بقاء او د خپلو مخالفينو د ځپلو لپاره څه څه كول او په څنگه څنگه سختو عذابونو ئې تعذيبول، چي له يوې ښځي سره او هغه هم د ده مېرمن، داسي سلوك كېږي نو له نورو مخالفينو سره به د فرعون معامله څنگه وه؟ لدې په ښه توگه معلومېدى شي چي فرعون به له خپلو مخالفينو سره څه كول!!

• فرعون خپل وزير هامان ته وايي: د پخو خښتو لوړ (صرح: ماڼۍ او قصر) راته جوړ كړه تر څو بر آسمان ته وخېژم او وگورم چي هلته د موسى رب شته كه نه!! هغه فرعون ته داسي (مرفوع سقف)، نه د اوسېدو قصر، جوړ كړ چي په تاريخ كي ئې مثال نه ليدل كېږي.

• د موسى عليه السلام او د فرعون د مقابلې قصه هلته پاى ته رسېږى چي فرعون له خپل لښكر سره په بحر كي غرق شو، ټول بحر د دوى په مړو (مسجور: ډك) شو او الله تعالى موسى عليه السلام او د ده ملگرو ته په همدې بحر كي نجات وركړ.

اوس او لدې توضيح وروسته پدې خبري پوهېدل آسان دي چي پدې قسمونو سره په حقيقت كي هغو سترو سترو پېښو ته اشاره شوې چي له فرعون سره د موسى عليه السلام د مقابلې د تاريخي قصې بارز نقاط او حساس او له پند او عبرت ډك پړاوونه دي او د ټولي قصې خلاصه وړاندي

کوي او همدا سلسله پدې شهادت ورکوي چې ستا د رب عذاب هرو مرو واقع کېدونکی دئ. که فرعون ونه توانېدو چې د الله له عذاب ځان وژغوري، نه قصرونو وژغورو، نه لښکرو او نه د مخالفینو تعذیب او ځورونو، نو په دې کې شك مه کوه چې ظالمان او فرعونان په هیڅ څه نه د الله تعالی حتمي عذاب دفع کولی شي او نه ئې ځندولی.

که په قرآن کې د دې قسمونو په اړه لدې تول وضاحت سره سره څوك د خپلي خوښي او رأیي تفسیر کوي او له کتاب مسطور، بیت المعمور، سقف المرفوع او بحر المسجور داسي تعبیرونه وړاندي کوي چې نه په قرآن کي کوم شاهد او دلیل ورته په گوته کولی شي او نه د قسمونو او ځواب ترمنځ تړاو او رابطه ښودلی شي، دا تفسیر تفسیر بالرأی دئ، که هر مفسر ته منسوب شوی وي د منلو ندئ، کوم معتبر مفسر ته د دې رأیي د انتساب په وجه د دې پر ځای چې د قرآن پدې وضاحتونو او د قرآن په رڼا کي د دې قسمونو د تفسیر په اړه شك وکړو باید برعکس دې منلي شخص ته دا انتساب غلط وگڼو او په پوره ډاډ او اطمئنان سره ووایو چې یا دغه مفسر اشتباه کړې او یا راوي غلط شوی. باید پدې کي هیڅ شك ونکړو چې لدې قسمونو مراد فقط او فقط همدا د موسی علیه السلام او د فرعون د قصې هغه پنځه مهمي پېښي دي چې په قرآن کي ذکر شوې دي نه بل څه. دا سمه خبره نده چې څوك د قرآن په مقابل کي د بل چا خبري ته اعتناء وکړي او د هغه په خاطر د یوه آیت داسي تفسیر ومني چې له قرآن سره اړخ نه لگوي.

د الطور د سورې د قسمونو لدې شرحي څو نتیجي ترلاسه کوو:

- قسمونه د یوې مهمي مدعا د اثبات لپاره راغلي.
- دا قسمونه هم په خپل منځ کي او هم د قسمونو له ځواب سره ژوري اړیکي لري.
- لکه څنگه چې انسان په خپلي مدعا د خپل مخاطب د قانع کولو لپاره شاهد وړاندي کوي؛ په قسم سره هم په حقیقت کي هغه څه د شاهد په توگه وړاندي کیږي چې مخاطب قانع کړي او د قسم کوونکي خبره ومني، لکه چې انسان د خپل مخاطب قانع کولو لپاره قسم ته پناه وړي او پداسي څه لوړه کوي چې د مخاطب زړه ته ئې له قسم وروسته دا خبره ولوېږي چې اوس نو دی حتماً رښتیا وایي، همداراز قرآن د خپلو مهمو ادعاگانو د اثبات لپاره له همدې

اسلوب كار اخلي، پداسي څه لوړه كوي چي مخاطب ته واضح او څرګند وي او د مدعا د اثبات په اړه د دليل حيثيت ولري، مخاطب متقاعد كړي او د شك مجال ورته پري نږدي.

• هيڅوك د خپلي ادعاء د اثبات لپاره داسي دليل نه وړاندي كوي چي مخاطب ته ئې مجهول، غيرقابل فهم او تر اصل مدعا زيات ناڅرګند وي. قرآن د لمر، سپوږمۍ، آسمان، زمكي، شپې، ورځې، سباوون، ستوري او دې ته ورته په څرګندو او واضح شيانو لوړه كوي او د خپلي ادعاء د ثبوت لپاره ئې د څرګند دليل په توګه د مخاطب مخي ته ږدي.

د دې نتائجو له مخي د هغو كسانو په اړه چي وايي: له سقف المرفوع مراد آسمان دئ او له بيت المعمور مراد هغه بيت المعمور (جوړه شوې خونه) چي په آسمان كي ده او له بحر المسجور مراد د قيامت په ورځ په بحرونو اور ګډېدل او د نورو قسمونو په اړه دې ته ورته نظريات لري، وايو: پدې سره دوى څو اشتباهات كوي:

• د كلام د نظم، يووالي او همغږۍ غوښتنو ته ئې پام ندئ كړى، نه ئې د قسمونو تر منځ يووالي ته اهتمام كړى او نه د قسمونو او ځواب تر منځ ارتباط ته.

• آسمان او په آسمان كي بيت المعمور څنګه پدې شهادت وركوي چي د الله عذاب حتماً راتلونكى دئ؟

• كافر خو نه بيت المعمور مني او نه د قيامت په ورځ د بحرونو اور اخيستل، نو څنګه به پدې باندي قسم سره پدې خبري قانع شي چي په ربښتيا د الله عذاب واقع كېدونكى دئ؟!

• د (مسجور) اصلي معنى (ډك) ده نه اور اخيستى.

• دا خو تفسير بالرأى شو، دا دوى ولي د قرآن په وضاحت اكتفاء نكوي او هرومرو داسي رأيه وړاندي كوي چي په قرآن كي ورته دليل نشي موندلى.

• كه په قرآن كي د موسى عليه السلام او فرعون په هغي قصي كي چي له (طور) پيل او په (بحرالمسجور) پاى ته ورسېده، مونږ دا ټول قسمونه موندلى شو، نو بيا ولي پدې اكتفاء ونكړو؟! دا پداسي حال كي چي يوازي پدې سره هم د قسمونو تر منځ او هم د قسمونو او ځواب ترمنځ ژور ارتباط

مراعات كېږي او دا خبره په ډاګه كېږي چې د الله د واقع كېدونكي عذاب مخه هيڅوك نشي نيولی، په بحر كي د فرعون غرقېدل ئې ښه واضح مثال دئ. هو؛ هيڅوك او هيڅ څه ظالمان د الله له عذابه نشي ژغورلی، دا دئ په دې سورې كي د پورتنی خبري د اثبات لپاره د فرعون غرقېدل او د يوه داسي چا په لاس د ده ظالمانه واكمني نسكورېدل د دليل په توګه وړاندي شوي چې له كتاب پرته ئې بل څه په لاس كي نه وو.

كه وروستيو مباركو آيتونو ته ځير شو نو راته جوته كېږي چې دلته هم د قرآن د نورو مواردو په څېر په دنيا كي له فرعونيانو سره الهي محاسبه او د خپلو ظلمونو له كبله په شديد عذاب اخته كېدل د قيامت او اخروي عذاب لپاره د يوه مضبوط او انكار نه منونكي دليل په توګه وړاندي شوی.

دې ته مو پام وي چې د بيت المعمور په اړه دوه رأيي وړاندي شوې: ځينو ترې كعبه مراد كړې او ځينو د آسمان بيت المعمور، خو دا ئې نه دي ويلي چې دا بيت المعمور څنګه په دې ګواهي وركوي چې د الله عذاب حتماً واقع كېدونكی دئ، د البحر المسجور ګڼ شمېر تعبيرونه شوي، ځينو ډك، ځينو تش، ځينو اور اخيستی، ځينو مختلط، ځينو محبوس معنی كړی، او دا ئې په قيامت پوري مربوط حالت ګڼلی، خو دا ئې نه دي ويلي چې د قيامت اړوند پېښي څنګه د دې دليل كېدی شي چې الهي عذاب هيڅوك نشي ستنولی، د قرآن هغه مخاطب چې آخرت او قيامت نه مني څنګه به د قيامت اړوند پېښي د ګواه په توګه قبلوي؟ ځينو السقف المرفوع د آسمان په معنی نيولی، په داسي حال كي چې د سقف اصلي معنی د خوني چت دئ، په قرآن كي آسمان د السقف په نامه نه دئ ياد شوي بلكي سقف ته ورته ګڼل شوی (سقفاً محفوظاً) ګڼل شوی، دلته ويل شوي: و السقف المرفوع: قسم په هغه لوړ شوي چت، دا سقف بايد د يوې خوني معروف چت وي نه آسمان، قرآن موږ ته دا مرفوع خونه او سقف ئې راښودلی، په قرآن كي د دې لوړي خوني يادونه شوې، د قرآن هر مخاطب ته معروف سقف دئ، قرآن موږ ته د فرعون هغه صرح راښودلی چې هامان ورته جوړ كړ او په حقيقت كي له لوړ چت پرته بل څه نه دئ، دلته او د الطور او كتاب مسطور په څنګ كي د هغه يادونه موږ ته په واضح توګه ښيي چې مراد ئې همدا مرفوع سقف دئ نه آسمان، همدا سقف په دې ګواهي وركوي چې فرعون ونشو توانېدی د الله عذاب دفع كړي.

• **همداراز البيت المعمور د معرفه په صيغې راغلی، د دې بيت المعمور يادونه بايد په قرآن کې شوې وي، آيا له هغه بيت پرته چې د فرعون مېرمنې له الله تعالی غوښتې وه بل البيت المعمور موندلی شو؟!!**

يَوۡمَ تَمُورُ ٱلسَّمَآءُ مَوۡرٗا ﴿٩﴾ وَتَسِيرُ ٱلۡجِبَالُ سَيۡرٗا ﴿١٠﴾ فَوَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ
لِّلۡمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ ٱلَّذِينَ هُمۡ فِي خَوۡضٖ يَلۡعَبُونَ ﴿١٢﴾ يَوۡمَ يُدَعُّونَ إِلَىٰ
نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾ هَٰذِهِ ٱلنَّارُ ٱلَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾ أَفَسِحۡرٌ
هَٰذَآ أَمۡ أَنتُمۡ لَا تُبۡصِرُونَ ﴿١٥﴾ ٱصۡلَوۡهَا فَٱصۡبِرُوٓاْ أَوۡ لَا تَصۡبِرُواْ سَوَآءٌ
عَلَيۡكُمۡۖ إِنَّمَا تُجۡزَوۡنَ مَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿١٦﴾

٩- کومه ورځ چې آسمان په ځانګړې خوځېدا سره وخوځېږي، ١٠- او غرونه په ځانګړې روانېدا سره روان شي، ١١- نو افسوس په دې ورځ دغو درواغ ګڼونکو ته، ١٢- هغه چې په چټي مشغولتياوو کې لوبې کوي، ١٣- هغه ورځ چې په ځانګړي ټېل وهلو سره به دوزخ ته ټېل وهل شي، ١٤- دا همغه اور دئ چې تاسو تکذيبولو، ١٥- نو آيا دا کوم جادو دئ او که تاسو داسي يئ چې نه وينئ، ١٦- ورننوځئ، نو که صبر کوئ يا صبر نه کوئ درته يو شان دئ، يوازې د هغه څه له مخې سزا درکول کېږي چې تاسو کولو.

<u>(٩-١٦)- لکه چې ګورئ په مخکنيو مبارکو آيتونو کې ويل شوي چې ستا د</u> رب عذاب حتماً واقع کېدونکی دئ، داسې څوك نشته چې هغه دفع کړي، همدا حقيقت د قيامت او اخروي عذاب لپاره د يوه مضبوط او انکار نه منونکي دليل په توګه وړاندي شوی. په دې مبارکو آيتونو کې ويل شوي:

• **دا محتوم الهي عذاب به هغه مهال ټول په خپلو سترګو وګوري چې قيامت راشي، آسمان په ځانګړې هيبتناکې خوځېدا سره وخوځېږي، غرونه**

په ځانګړې حيرتناکي روانېدا سره روان شي، هغه ورځ به د دغو درواغ ګڼونکو حالت افسوسناك وي، هغه چي قيامت او الهي محاسبه ئې عمداً تکذيبولو، همدا بې باوري د دې سبب شوې وه چي دوی په چټي مشغولتياوو او لوبو کي مصروف وي، د يوه هدفمن او مسئول انسان په څېر ژوند کولو ته ئې پرې نږدي، داسي څوك ترې جوړ کړي چي د دوزخ د اور خس او خاشاك شي، هغه ورځ به په ځانګړې تېل وهلو سره دوزخ ته تېل وهل شي، همغسي لکه چي په دنيا کي ستر ستر مجرمين او جنايتکاران د زندان لوري ته تېل وهل کېږي، دغه مهال به ورته وويل شي: دا همغه اور دئ چي تاسو تکذيبولو، نو آيا دا کوم جادو دئ او که تاسو داسي يئ چي نه وينئ، آيا ستاسو هغه دروغجن تبليغات صحيح وو چي د پيغمبر په اړه به مو ويل: جادوګر دئ، او که ستاسو سترګي ړندې وې او د دې حقيقت له درك عاجز وئ، اوس په خپله قضاوت وکړئ، دا تاسو او دا ئې هغه دوزخ چي تاسو ترې انکار کولو، ورننوځئ، اوس که صبر کوئ يا صبر نه کوئ درته ګټه نه رسوي، ستاسو د صبر او نه صبر پايله يو شان ده، يوازې د هغه څه له مخي سزا درکول کېږي چي تاسو کولو، نه کم او نه زيات، ستاسو عملونه داسي ول چي دغه سزا ورسره ښايي.

إِنَّ ٱلۡمُتَّقِينَ فِي جَنَّٰتٖ وَنَعِيمٖ ﴿١٧﴾ فَٰكِهِينَ بِمَآ ءَاتَىٰهُمۡ رَبُّهُمۡ وَوَقَىٰهُمۡ رَبُّهُمۡ عَذَابَ ٱلۡجَحِيمِ ﴿١٨﴾ كُلُواْ وَٱشۡرَبُواْ هَنِيٓـَٔۢا بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ سُرُرٖ مَّصۡفُوفَةٖۖ وَزَوَّجۡنَٰهُم بِحُورٍ عِينٖ ﴿٢٠﴾

۱۷- يقيناً چي متقيان به په جنتونو او نعمتونو کي وي، ۱۸- پر هغه څه خوښي کوونکي چي خپل رب ورکړي او خپل رب د دوزخ له عذاب ساتلي، ۱۹- د هغه څه له امله چي تاسو کول په خوند خوند وخورئ او وڅښئ، ۲۰- په داسي حال کي چي پر ليکه شوو تختونو به ډډه وهلي ناست وي او له حور عين سره به ئې جوړه جوړه کړو.

(۱۷-۲۰)- په دې مبارکو آيتونو کي په جنت کي د متقيانو حالت داسي

انځور شوی:

- متقيان به په جنتونو او نعمتونو کي وي،
- پر هغه څه خوښي کوونکي چي خپل رب ورکړي او خپل رب د دوزخ له عذاب ساتلي،
- دوی ته به وويل شي: د هغه څه له امله چي تاسو کول په خوند خوند وخورئ او وڅښئ،
- پر داسي تختونو به ډډه وهلي ناست وي چي په منظمه توگه او په ليکه برابر به ايښودل شوي وي.
- الله تعالى به ئې له حور عين سره جوړ جوړه کړي. مېرمني به ئې ښايسته وي او ښکلي غټي توري سترگي به ئې وي.

وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَٱتَّبَعَتۡهُمۡ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَٰنٍ أَلۡحَقۡنَا بِهِمۡ ذُرِّيَّتَهُمۡ وَمَآ أَلَتۡنَٰهُم
مِّنۡ عَمَلِهِم مِّن شَيۡءٖۚ كُلُّ ٱمۡرِيِٕۭ بِمَا كَسَبَ رَهِينٞ ﴿٢١﴾ وَأَمۡدَدۡنَٰهُم
بِفَٰكِهَةٖ وَلَحۡمٖ مِّمَّا يَشۡتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَٰزَعُونَ فِيهَا كَأۡسٗا لَّا لَغۡوٞ فِيهَا وَلَا
تَأۡثِيمٞ ﴿٢٣﴾ وَيَطُوفُ عَلَيۡهِمۡ غِلۡمَانٞ لَّهُمۡ كَأَنَّهُمۡ لُؤۡلُؤٞ مَّكۡنُونٞ ﴿٢٤﴾

٢١- او هغه چي ايمان ئې راوړی او زوزات (اولاد) ئې په ايمان کي د دوی متابعت کړی؛ اولاد به ئې ورسره يوځای کړو او د دوی د عملونو هيڅ څه به ورته کم نه کړو، هر کس د هغه څه گرو کي دئ چي کړي ئې دي، ٢٢- داسي مېوه او غوښه به ورکړو چي د دوی زړه ئې غواړي، ٢٣- يو له بل به داسي جامونه ترلاسه کوي چي نه به په هغه کي چټي وينا وي او نه گناه کول، ٢٤- داسي ځوانکي به ئې پرې راچورلي چي خوندي ساتل شوو ملغلرو ته به ورته وي.

~~(٢١-٢٤)- په دې مبارکو آيتونو کي د جنتيانو په اړه مزيد ويل شوي:~~

- هغه چي ايمان ئې راوړی او اولاد ئې په ايمان کي د دوی متابعت کړی؛

الله تعالی به د دوی اولاد ورسره یوځای کړي، چې له خپل اولاد د بېلوالي اندېښنه ئې ونه ځوروي، که څه هم د دواړو تر منځ د مقام او منزلت له پلوه ډېر توپیر وي او درجې ئې سره متفاوتې وي، خو داسې نه چې دوی له خپل لوړ مقام راټیټ کړي، نه؛ د دوی د عملونو د بدلې هیڅ څه به ترې کم نه کړي، له هر چا سره به د هغه د کړنو مطابق معامله کېږي، یو به د بل د ګناه بار په اوږو نشي وړلی، که څوک جنت ته دروميي نو د خپل ایمان او نېك عمل له کبله به دروميي او که ئې دوزخ په برخه کېږي خپل غلط باورونه او بد عملونه به ئې دوزخ ته بیايي، نَسَبي او نسلي اړیکې نه څوك جنت ته بیايي او نه دوزخ ته، هر کس د خپل عمل په ګرو کې دئ. خو الله تعالی د ځینو لپاره په دې عامي الهي قاعدې اوضابطې کې استثناء ایښې ده، له هغوی سره معامله تر عدل لوړه او د فضل له مخې وي، لکه چې قرآن فرمايي:

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّآ أَصْحَٰبَ ٱلْيَمِينِ ﴿٣٩﴾ فِى جَنَّٰتٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾

المدثر: ٣٨-٤١

هر نفس د هغه څه له امله په ګرو کې دئ چې کړي ئې دي؛ له اصحاب الیمین پرته، چې په جنتونو کې به یو له بل د مجرمینو په اړه پوښتې.

- هره هغه مېوه او هره هغه غوښه به ورته میسر وي چې د دوی زړه ئې غواړي.
- یو له بل به د څښاك او شربتونو داسې جامونه ترلاسه کوي چې نه به په هغه کې چټي وینا وي او نه ګناه کول، د دنیا د شرابو په څېر به نه وي چې انسان بې سده کوي، ژبه ئې له واکه وځي او په چټي خبرو لګیا کېږي، حواس ئې مخدوش کوي او ګناه ته ئې هڅوي.
- داسې ځوانکي به ئې په خدمت کې وي چې د دوی شاوخوا به تاوېږي او هره شېبه به خدمت ته چمتو وي، په ښایست او صفايي کې به داسې ملغلرو ته ورته وي چې په صدف کې خوندي ساتل شوې وي.

وَأَقۡبَلَ بَعۡضُهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوٓاْ إِنَّا كُنَّا قَبۡلُ فِيٓ أَهۡلِنَا
مُشۡفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ ٱللَّهُ عَلَيۡنَا وَوَقَىٰنَا عَذَابَ ٱلسَّمُومِ ﴿٢٧﴾ إِنَّا كُنَّا
مِن قَبۡلُ نَدۡعُوهُۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلۡبَرُّ ٱلرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

٢٥- او ځيني به پر ځينو نورو مخ راواړوي په داسي حال كي چي يو به بل پوښتي، ٢٦- وايي به: موږ تر دې وړاندي په خپل خپل ټبر كي (له خپل رب) وېرېدونكي وو، ٢٧- نو الله پر موږ احسان وكړ او موږ ئې له سوزوونكي عذاب وساتلو، ٢٨- موږ داسي وو چي وړاندي مو دی بللو (لمانځلو)، يقيناً چي دی مهربان احسان كوونكی دئ.

(٢٥-٢٨)- په دې مباركو آيتونو كي د جنتيانو خپل منځي خبري داسي انځور شوې:

- **ځيني به ځينو نورو ته مخ ورواړوي په داسي حال كي چي يو به بل پوښتي، وايي به: موږ تر دې وړاندي په خپل خپل ټبر كي له خپل رب وېرېدونكي وو، د همدې وېري له كبله مو له هغه څه ځان ساتلو چي نور ئې دوزخ ته ورسول.**
- **د همدغي وېري له كبله الله تعالی پر موږ احسان وكړ او موږ ئې له سوزوونكي عذاب وساتلو.**
- **موږ په دنيا كي داسي وو چي الله تعالی مو بللو او لمانځلو، يقيناً چي دی مهربان احسان كوونكی دئ، په خپل رحمت او احسان سره ئې موږ دې مقام ته راورسولو.**

فَذَكِّرۡ فَمَآ أَنتَ بِنِعۡمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٖ وَلَا مَجۡنُونٍ ﴿٢٩﴾ أَمۡ يَقُولُونَ
شَاعِرٞ نَّتَرَبَّصُ بِهِۦ رَيۡبَ ٱلۡمَنُونِ ﴿٣٠﴾ قُلۡ تَرَبَّصُواْ فَإِنِّي مَعَكُم مِّنَ

ٱلۡمُتَرَبِّصِينَ ﴿٣١﴾

۲۹- نو پند ورکوه چې ته د خپل رب د پېرزوينې له امله نه کوم کاهن يې او نه کوم مجنون، ۳۰- آيا وايي: يو شاعر دئ چې موږ ورته (د داسې حالت) انتظار کوو چې شك قطع کوي (له منځه وړي)، ۳۱- ووايه: انتظار وکړئ چې زه هم له تاسو سره يو ځای د انتظار کوونکو په ډلې کې يم.

<u>(۲۹-۳۱)- د دې مبارکو آيتونو په معنی د ښه پوهېدو لپاره لاندې ټکې په</u> پام کې ولرئ:

- **دلته رسول اللهﷺ ته لارښوونه شوې چې پند ورکولو ته دوام ورکړه، ته د خپل رب د پېرزوينې له امله نه کوم کاهن يې او نه کوم مجنون، دا د دښمن غلط تورونه دي، کله ستا وېناوې له هغو کاهنانو سره ورته بولي چې خلکو ته به ئې په درواغو د غيب خبرې کولې او په بدل کې به ئې شکرانې ترلاسه کولې، او کله ستا سترو وېناوو ته په پام سره د لېونې او پېريانې نوم درباندې ږدي.**
- **آيا دوی ستا په اړه کله بيا دا وايي: يو شاعر دئ چې موږ ورته د داسې حالت انتظار کوو چې شك قطع کوي او له منځه ئې وړي او حقيقت څرګندېږي، يعنې ډېر ژر به د ده په اړه زموږ شکونه له منځه ولاړ شي او ثابته به شي چې دی يا کاهن دئ، يا مجنون دئ او يا يو شاعر، وايي د (ريب المنون) انتظار ورته کوو، د ريب معنی شك او د المنون قطع کوونکی ده، په دې اړه ګڼ شمېر تعبيرونه زموږ مخې ته راځي: د زمانې بدلون، د مرګ نزول، مشکوك مرګ، خو دغو تعبيرونو ته د انسان د زړه دړه نه پرانيستل کېږي، له الفاظو چې کوم څرګند مطلب اخيستل کېږي همغه پورتنی مطلب دئ او دا ئې مصداقونه ګڼلی شو.**
- **رسول اللهﷺ ته ويل شوي چې ورته ووايي: انتظار وکړئ چې زه هم له تاسو سره يو ځای د انتظار کوونکو په ډلې کې يم، دواړه به وګورو چې زه څوك يم او تاسو څوك، او په راتلونکې کې به له کوم کوم برخليك سره مخامخ کېږو.**

أَمۡ تَأۡمُرُهُمۡ أَحۡلَٰمُهُم بِهَٰذَآۚ أَمۡ هُمۡ قَوۡمٞ طَاغُونَ ﴿٣٢﴾ أَمۡ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُۥۚ
بَل لَّا يُؤۡمِنُونَ ﴿٣٣﴾ فَلۡيَأۡتُواْ بِحَدِيثٖ مِّثۡلِهِۦٓ إِن كَانُواْ صَٰدِقِينَ ﴿٣٤﴾ أَمۡ
خُلِقُواْ مِنۡ غَيۡرِ شَيۡءٍ أَمۡ هُمُ ٱلۡخَٰلِقُونَ ﴿٣٥﴾ أَمۡ خَلَقُواْ ٱلسَّمَٰوَٰتِ
وَٱلۡأَرۡضَۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ أَمۡ عِندَهُمۡ خَزَآئِنُ رَبِّكَ أَمۡ هُمُ
ٱلۡمُصَيۡطِرُونَ ﴿٣٧﴾ أَمۡ لَهُمۡ سُلَّمٞ يَسۡتَمِعُونَ فِيهِۖ فَلۡيَأۡتِ مُسۡتَمِعُهُم
بِسُلۡطَٰنٖ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾ أَمۡ لَهُ ٱلۡبَنَٰتُ وَلَكُمُ ٱلۡبَنُونَ ﴿٣٩﴾ أَمۡ تَسۡـَٔلُهُمۡ أَجۡرٗا
فَهُم مِّن مَّغۡرَمٖ مُّثۡقَلُونَ ﴿٤٠﴾ أَمۡ عِندَهُمُ ٱلۡغَيۡبُ فَهُمۡ يَكۡتُبُونَ ﴿٤١﴾ أَمۡ
يُرِيدُونَ كَيۡدٗاۖ فَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ هُمُ ٱلۡمَكِيدُونَ ﴿٤٢﴾ أَمۡ لَهُمۡ إِلَٰهٌ غَيۡرُ ٱللَّهِۚ
سُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ﴿٤٣﴾

۳۲- آیا خپل عقلونه ئې پر دې گماري، یا دوی طغیان کوونکي وګړي دي، ۳۳- آیا وايي: له ځانه ئې جوړ کړی؟ نه؛ بلکې ایمان راوړونکي نه دي، ۳٤- نو د ده په څېر کومه وینا دې راوړي که رښتیني وي، ۳۵- آیا له کوم شي (خالق) پرته پیدا شوي او که دوی په خپله پیدا کوونکي دي، ۳٦- آیا دا آسمانونه او دا زمکه ئې پیدا کړي؟! نه؛ بلکې یقین کوونکي نه دي، ۳۷- آیا ستا د رب خزانې لدوی سره دي یا دوی په خپله واکمن دي؟! ۳۸- آیا کومه زینه ورسره ده چې پرې (بر درومي او) اورېدل کوي؟! نو د دوی کوم اورېدونکی دې څرګند دلیل راوړاندې کړي. ۳۹- آیا لوڼې ده ته او زامن تاسو ته دي؟! ٤۰- آیا کومه بدله ترې غواړې داسې چې دوی ئې له تاوان

درانه کړی شوي؟! ۴۱- آیا د غیب (علم) ورسره دئ چې دوی ئې لیکي؟! ۴۲- آیا د بېټ تدبیر اراده لري، نو هغه چې کفر ئې کړی دوی په خپله د بېټ تدبیر په منګولو کې دي، ۴۳- آیا له الله پرته بل معبود لري، الله ته له هغه څه سپېڅلتیا ده چې دوی ئې (ورسره) شریکوي.

(۳۲-۴۳)- په دې مبارکو آیتونو کې د منکرینو او مکذبینو په اړه داسي پوښتني شوې چې د دعوت په وړاندې د دوی د دریځونو حقیقت جوتوي، پوښتني داسي دي:

- **آیا خپل عقلونه ئې پر داسي غلطو ویناوو او ناروااوو دریځونو ګماري؟ یا سرکښ دي او طغیان ئې دې ته هڅوي؟!!**
- **آیا دا ادعاء کوي چې دا قرآن رسول اللهﷺ له ځانه جوړ کړی؟ او که د دې غلطي ادعاء اصلي وجه دا ده چې دوی په هیڅ توګه او هیڅکله ایمان راوړونکي نه دي، که دوی په خپلې ادعاء کې رښتیني وي نو د قرآن په څېر کومه وینا دې راوړي،**
- **آیا له کوم خالق پرته پیدا شوي او که دوی په خپله پیدا کوونکي دي؟ نه له خالق پرته د مخلوق پیدا کېدا ممکنه ده او نه انسان په خپله د ځان خالق دئ، د انسان عقل نه دا خبره منلی شي چې کوم مخلوق دي له خالق پرته پیدا شوی وي او نه دا چې انسان ته د خالق په سترګه وګوري، انسان د هیڅ څه پیدا کولو توان نه لري.**
- **آیا دا آسمانونه او دا زمکه ئې پیدا کړي؟! آیا د آسمانونو او زمکي په پیدایښت کې کومه ونډه لري او کوم څه ئې پیدا کړي؟!! ښه پوهېږي چې نه ئې څه پیدا کړي او نه د څه پیدا کولو توان لري، د دوی اصلي ستونزه دا ده چې یقین کولو او ایمان راوړلو ته چمتو نه دي.**
- **آیا ستا د رب خزانې له دوی سره دي یا دوی په خپله واکمن دي؟! آیا الله تعالی د خپلو نعمتونو او رحمت خزانې دوی ته سپارلې او کلیانې ئې له دوی سره دي او وېش ئې دوی ته سپارل شوی، او که دوی په خپله د خزانو واکمن او خاوند دي، دا پرېکړه د دوی په واك کې ده چې څوك مستحق وګڼي او څوك غیرمستحق؟! که داسي نه وي او الله تعالی د خپلو پېرزوینو او رحمت وېش بل چا ته نه وي سپارلی او دا پرېکړه په خپله کوي**

چي چا ته څه ورکړي؛ نو ولي له تا سره له دې کبله حسادت کوي او ستا مخالفت او دښمنۍ ته ئې ملا تړلې چي الله تعالی ته د پیغمبر په توگه غوره کړې؟!!

• آیا کومه زینه ورسره ده چي د آسمان په لوري پرې بر درومي او اورېدل کوي؟! بر په آسمان کي ئې داسي څه اورېدلي چي د دوی ویناوي تصدیقوي، که داسي وي نو د دوی کوم اورېدونکی دي څرگند دلیل راوړاندي کړي.

• آیا لوڼې ده ته او زامن تاسو ته دي؟! آیا عجیبه نه ده چي تاسو الله تعالی ته لوڼې منسوبوئ او ځان ته زامن خوښوئ؟! زامن تر لوڼو غوره گڼئ او لوڼې ټیټې، خو سره له دې ځان ته زامن خوښوئ او الله تعالی ته لوڼې منسوبوئ!!! د دې وینا یو بل تعبیر هم محتمل دئ او هغه دا چي تاسو د زامنو پیدایښت ځان او د خپلي مېړاني قوت ته منسوبوئ نو ځکه ئې پر پیدا کېدو خوښ وئ او د لوڼو په پیدایښت کي د خپلي مېړاني نښه نه گورئ او الله تعالی ته ئې منسوبوئ نو ځکه پرې ناراض وئ او ځان ته ئې پېغور گڼئ!!

• آیا کومه بدله ترې غواړې داسي چي دوی ئې تاوان گڼي او پر خپلو اوږو دروند بار؟! نو ځکه ئې مخالفت ته ملا تړلې؟!!

• آیا د غیب (علم) ورسره دئ چي دوی ئې لیکي؟! نو ځکه پر تا د بدو ورځو راتلو انتظار کوي!!

• آیا د پټ تدبیر اراده لري، ستا په ضد توطئې جوړوي او غواړي تاوان دروړسوي، نو ځکه خلکو ته وایي: لږ انتظار وکړئ او وگورئ چي څه ورسره کېږي؟!! خو په دې دي پوه شي چي دا تدبیرونه به ئې د گټي پر ځای تاوان وروړسوي، د خپل کفر له کبله د پټ الهي تدبیر په منگولو کي دي.

• آیا له الله پرته بل معبود لري؟ آیا له الله تعالی پرته ئې داسي معبود موندلی چي د لمانځني وړ وي؟!! الله ته له هغه څه سپېڅلتیا ده چي دوی ئې ورسره شریکوي.

وَإِن يَرَوۡاْ كِسۡفٗا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ سَاقِطٗا يَقُولُواْ سَحَابٞ مَّرۡكُومٞ ﴿٤٤﴾ فَذَرۡهُمۡ
حَتَّىٰ يُلَٰقُواْ يَوۡمَهُمُ ٱلَّذِي فِيهِ يُصۡعَقُونَ ﴿٤٥﴾ يَوۡمَ لَا يُغۡنِي عَنۡهُمۡ كَيۡدُهُمۡ
شَيۡـٔٗا وَلَا هُمۡ يُنصَرُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُواْ عَذَابٗا دُونَ ذَٰلِكَ وَلَٰكِنَّ
أَكۡثَرَهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٤٧﴾

٤٤- او كه د آسمان كومه ټوټه وګوري چې راپرېوتونكې ده وايي به: متراكمه وريځ ده، ٤٥- نو تر هغه ئې پرېږده چې له خپلې هغې ورځې سره مخامخ شي چې په هغې كې به بې سده كړى شي، ٤٦- هغه ورځ چې پټ تدبير به ئې هيڅ څه نشي ترې دفع كولى او نه به ئې مرسته كېدى شي، ٤٧- او هغو ته چې ظلم ئې كړى پر دې علاوه بل عذاب دئ خو د دوى ډېرى نه پوهېږي.

(٤٤-٤٧)- په دې مباركو آيتونو كې رسول الله ﷺ ته ويل شوي:

- **ستا د عنادي مخاطبينو او د قيامت او الهي محاسبې د منكرينو حالت داسې دئ چې كه د دوى له غوښتنې سره سم له آسمانه كوم عذاب د نازلېدو په حال كې وګوري، د آسمان كومه ټوټه وګوري چې راپرېوتونكې ده نو د دې په ځاى چې عذاب ئې وګڼي او له كفر او شرك لاس واخلي؛ متراكمه وريځ به ئې ګڼي چې پر دوى به تېز باران ووروي، د دوى بصيرت ځپل شوى او د زړه سترګې ئې ړندې شوې، نعمت ته د نقمت په سترګه ګوري او عذاب ته د نعمت په سترګه.**
- **تر هغه ئې پرېږده چې د عذاب ورځ ئې راورسېږي، له هغې ورځې سره مخامخ شي چې له هيبته به ئې بې سده شي، هغه ورځ چې پټ تدبير به ئې هيڅ څه نشي ترې دفع كولى او نه به داسې څوك مومي چې د دوى مرسته وكړي.**
- **هغو ته چې د ظلم، كفر او شرك لار ئې غوره كړې تر هغه ستر اخروي**

عذاب وړاندي بل دنيايي عذاب دئ خو د دوی ډېری نه پوهېږي. دا مطلب په بل ځای کي په دې توګه راغلی:

وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنَ ٱلْعَذَابِ ٱلْأَدْنَىٰ دُونَ ٱلْعَذَابِ ٱلْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ **السجده: ٢١**

او هرو مرو به تر لوی عذاب وړاندي ووړ (رالنډ دنيايي) عذاب وروڅکو؛ تر څو راوګرځي.

يعني دوی ته به د آخرت تر لوی عذاب وړاندي په دنيا کي ووړ او لنډ دنيايي عذاب وروڅکل شي؛ او دا په دې موخه چې د خپل رب لوري ته راوګرځي او له کفر او عصيان لاس واخلي.

وَٱصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا ۖ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ ٱلَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَٰرَ ٱلنُّجُومِ ﴿٤٩﴾

٤٨- او د خپل رب حکم ته صبر وکړه چې يقيناً ته زموږ تر سترګو لاندي يې، او د خپل رب په ستايني سره تسبيح وايه هغه مهال چې پاڅېږې؛ ٤٩- او د شپې په يوې برخي کي او د ستورو شا اړولو پر مهال.

~~**(٤٨-٤٩)-** دا دواړه آيتونه چې سره تړلي دي او په ګډه يو آيت ترې جوړېږي~~
د دې سورې **ښکلي تتمه او جامع خلاصه ده**، په دې کي رسول الله ﷺ ته لارښوونه شوې چې:

- د خپل رب حکم ته صبر کوه، تر هغه د دعوت په چارو کي د صبر لمن کلکه ونيسه او د خپل رب احکام پلي کوه چې ستا رب خپله پرېکړه وکړي، د حق له دښمنانو سره د محاسبې وخت راشي او هغه مهلت پای ته ورسېږي چې ستا رب دوی ته ورکړی.
- مطمئن اوسه چې ته د خپل رب تر رعايت او عنايت لاندي يې او يوازي دي نه پرېږدي .

• د خپل رب په ستاينې لګيا اوسه، هغه مهال هم چې پاڅېږې او د شپې په يوې برخې کې هم او د ستورو شا اړولو پر مهال هم.

بايد وګورو چې په دغو دريو وختونو سره کومو کومو مشخصو وختونو ته اشاره شوې. دې ته په پام سره چې (من الَّيل: د شپې يوه برخه) خاص وخت افاده کوي نو دوه نور (حين تقوم) او (ادبار النجوم) هم دوه خاص وختونه دي، په کلام کې د نظم تقاضا دا ده چې (حين تقوم) سحر له خوبه پاڅېدل وي، (من الَّيل) ماښام او ماخستن او (ادبار النجوم) تر فجر وړاندې هغه مهال چې د ستورو شا اړول پيل شي، له ختيزه ئې لمن په ټولېدو شي او د رڼا په زياتېدو سره يو په بل پسې له سترګو پټېږي، چې دا د تهجد د لمانځه وخت دئ.

لکه چې ګورئ د سورې په پيل کې ويل شوي: ستا د رب عذاب واقع کېدونکى دئ، هيڅ دفع کوونکى ئې نشته، د دې مهم مطلب د اثبات لپاره د فرعون تور برخليك د شاهد او ګواه په توګه وړاندې شو، همدا حقيقت د قيامت او اخروي عذاب لپاره د يوه مضبوط او انکار نه منونکي دليل په توګه زموږ مخې ته کېښودل شو او په ټولې سورې کې دغه موضوع په تفصيل سره وڅېړل شوه چې د حق دښمنان به هم په دنيا کې خپل عذاب ګوري او هم په آخرت کې، دا دئ د سورې په پای کې هم رسول اللهﷺ ته ويل شوي چې د صبر لمن کلکه ونيسه، تر هغه چې ستا رب خپله وروستۍ پرېکړه وکړي، مطمئن اوسه چې د دښمنانو په وړاندې يوازې نه يې بلکې د خپل رب تر رعايت لاندې يې.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحیم

النجم

د سورې پېژندنه:

د دې مبارکې سورې نوم (النجم) دئ چې همدا سوره پرې پیل شوې، ٦٢ آیتونه لري، له لومړي آیت تر ٥٦ پورې د ټولو آیتونو فواصل د لومړي آیت (هوىٰ)، ته ورته دي، د ٥٧ او ٥٨ ئې (الاٰزفة) او (کاشفة) دي، د ورپسې دریو آیتونو (تعجبون) ته ورته دي، او آخري آیت ئې په (واعبدوا) پای ته رسېدلی او ټولې سورې ته ئې ډېر ډېر ښکلی او په زړه پورې غږ او وزن ورکړی. د آیتونو اوږدوالی ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مکې دور په لومړیو کلونو کې نازل شوې.

د دې مبارکې سورې د بحث محوري موضوع دا ده چې قیامت رانږدې شوی، د دې ادعاء د اثبات لپاره د ستورو غورځېدا د شاهد او دلیل په توګه وړاندې شوې، په لومړي آیت کې په هغه ستوري لوړه شوې چې په ناڅاپي توګه پرېوځي، له خپل مسیر وځي او لاندې لوېږي، د ستورو راغورځېدا ښیي چې د عالم دا ستره ماڼۍ زړه شوې، له چت او دېوالونو ئې خښتې یوه په بلې پسې راغورځي، له دې معلومېږي چې د ورانېدو وخت ئې رانږدې شوی.

ورپسې ویل شوي چې ستاسو ملګری نه تېروتی او نه بې لارې شوی او نه له خپلې هوی او هوس خبرې کوي، کوم قرآن چې د ده په لاس تاسو ته وړاندې شوی دا د ده خپل کتاب نه بلکې د الله تعالی کتاب دئ، وېناوې ئې د ده خپلې وېناوې نه دي د الله تعالی کلام دئ چې ده ته د فرشتې له لوري وحې کېږي، د سورې په پای کې او د ګڼ شمېر اړوند قضایاوو له څېړلو وروسته راغلي: قیامت رانږدې شوی، نو اې د قیامت منکرینو! آیا لدې خبرې تعجب

کوئ او د ژړا پر ځای خاندئ؟ کله چي رسول اللهﷺ تاسو ته د قیامت د رانږدې کېدو خبره کوي وريوري خاندئ، په داسي حال کي چي کبر کوونکي يئ، په ډېر غرور او مستئ سره پر ده او د ده پر خبري خاندئ!! **که د سورې دا دواړه برخي ځنګ په ځنګ کي کېږدو نو راته جوته کېږي چي قریشو د پیغمبر علیه السلام پدې خبري تعجب کولو او په استهزاء او تمسخر سره به ئې هغه ردوله چي ده ورته ویل: د قیامت ورځ رانږدې شوې، دا دنیا به له منځه ځي او ټول به د حساب او کتاب او د جزاء او سزا عالم په لور درومو، پر دې خبري به ئې نه یوازي تعجب کولو بلکي رسول اللهﷺ ته به ئې د تېروتي او لاورکي خطاب کولو!! نو ځکه په دوهم آیت کي ویل شوي (مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۝٢ : ستاسو ملګری نه تېروتی او نه بې لاري شوی، او د سورې په پای کي ویل شوي:** آیا لدې خبري تعجب کوئ چي قیامت رانږدې شوی او د ژړا پر ځای خاندئ؟

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمۡ وَمَا غَوَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يَنطِقُ عَنِ
ٱلۡهَوَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ ﴿٤﴾ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلۡقُوَىٰ ﴿٥﴾ ذُو
مِرَّةٖ فَٱسۡتَوَىٰ ﴿٦﴾ وَهُوَ بِٱلۡأُفُقِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٧﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ﴿٨﴾ فَكَانَ
قَابَ قَوۡسَيۡنِ أَوۡ أَدۡنَىٰ ﴿٩﴾ فَأَوۡحَىٰٓ إِلَىٰ عَبۡدِهِۦ مَآ أَوۡحَىٰ ﴿١٠﴾ مَا كَذَبَ
ٱلۡفُؤَادُ مَا رَأَىٰٓ ﴿١١﴾

۱- قسم په ستوري چي کله ناڅاپه وغورځي، ۲- ستاسو ملګری نه تېروتی او نه بې لاري شوی، ۳- او نه له خپلي هوی او هوس خبري کوي، ٤- دا نه دئ مګر داسي وحي چي وحي کېږي، ٥- د مضبوط ځواك خاوند ورښودلی، ٦- د مکنت او متانت خاوند، چي برابر شو؛ ۷- حال دا چي هغه په لوړ پاس کي وو، ۸- بیا نږدې شو نو کوز راغی، ۹- نو د دوو لیندیو په واټن وو یا تر دې هم ورنږدې، ۱۰- نو د ده بنده ته ئې هغه څه وحي کړ چي وحي ئې کړ، ۱۱- نو دغه زړه هغه څه دروغ ونه ګڼل چي لیدلي ئې وو،

~~(۱-۱۱)- د دې مبارکو آیتونو په لارښوونو د ښه پوهېدو لپاره دا ټکي په پام~~ کي ولرئ:

- په لومړي آیت کي په هغه ستوري لوړه شوې چي په ناڅاپي توګه پرېوځي، له خپل مسیر وځي او لاندي لوېږي، ورپسې ویل شوي چي ستاسو

ملګرى نه تېروتى او نه بې لارې شوى، او نه له خپلې هوى او هوس خبرې كوي، دا نه دئ مګر داسې وحې چې وحې كېږي، د دې لپاره چې د دغه قسم او د هغه د ځواب ترمنځ ارتباط په صحيح توګه درك كړى شو بايد څو پوښتنې ځواب شي: د مكې مشركينو پيغمبر عليه السلام ته د ده د كومې خبرې په وجه ويل چې (ضل و غوى: تېروتى او بې لارې شوى)؟ آيا پدې سورې يا ټول قرآن كې دغه خبره موندلى شو؟ دلته خو ويل شوي چې دا قرآن د ده د خپلو ويناوو مجموعه نه ده، بلكې د الله له لورې وحې ده، تاسې هسې د دې خبرې په وجه ده ته بد او رد وايئ. د ستورې ناځاپې پرېوتل، نه آرام غروب، څنګه پدې شهادت وركوي چې د ده دا خبره رښتيا ده؟

كه لږ ځير شو نو د دې سورې په پاى كې له٥٧ آيت تر ٦٠ آيت پورې داسې لولو:

أَزِفَتِ ٱلْـَٔازِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ ٱللَّهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ أَفَمِنْ هَـٰذَا ٱلْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾

نږدې راتلونكې رانږدې شوه، له الله پرته بل څرګندونكى ورته نشته، نو آيا لدې خبرې تعجب كوئ او خاندئ او ژاړئ نه؟

لدې آيتونو په څرګنده توګه او په ډېر وضاحت سره معلومېږي چې قريشو د پيغمبر عليه السلام پدې خبرې تعجب كولو او په استهزاء او تمسخر سره به ئې هغه ردوله چې ده ورته ويل: د قيامت ورځ رانږدې شوې، دا دنيا به له منځه ځي او ټول به د حساب او كتاب او د جزاء او سزا عالم په لور درومو. په قرآن كې دې ته ورته ګڼ شمېر آيتونه همدا مطلب په ګوته كوي چې قريشو ته د پيغمبر عليه السلام په ټولو خبرو كې د زياتې حيرانتيا او تعجب وړ خبره دا وه چې قيامت به راځي، د نړۍ دا موجود نظام به له منځه ځي، بله دنيا، له ځانګړې نظام سره به راځي، مړه به راژوندي كېږي او د خپلو عملونو سزا او جزاء به ګوري، پدې خبرې پورې به ئې خندل او د همدې خبرې په وجه به ئې كله پيغمبر **صلعم** ته مجنون ويل او كله ضال.

خو دا خبره چې د ستورې ناځاپې پرېوتل څنګه د د غې ورځې راتګ په

گوته کوي او څنګه د دې ورځې په اړه د پيغمبر عليه السلام د وينا په ارتباط د قريشو ناروا دريځ ردوي، ځواب ئې دا دئ: د يوه ستوري ناڅاپي پرېوتل، له خپل ټاکلي مسير وتل او په لايتناهي فضاء کي ورکېدل، داسي دئ لکه له يوی ستري مانۍ چي يوه خښته راپرېوځي او زمکي ته په رارسېدو سره ذره ذره شي، د همدغي يوې خښتي راپرېوتل دا په ګوته کوي چي دا مانۍ زړه شوې، نوري خښتي به ئې هم يوه په بلې پسي راپرېوځي او يوه ورځ به دا ټوله مانۍ رانسکورېږي. نو اوس که څوك د پيغمبر عليه السلام دا وينا چي قيامت رانږدې شوی نه مني او د ده په اړه وايي چي يا غلط شوی يا قصداً دا غلطه خبره کوي، پداسي حال کي چي دا د ده خپله خبره نه؛ بلکي د الله له لوري د وحي خبره ده او د ستورو نابېره پرېوتل د هغې پر حقانيت شهادت ورکوي، آيا دا کس له خپل عقل سره جفا نه کوي؟ آيا له څرګند دليل انکار نه کوي؟ آيا د دوی په عقل او عمدي انکار ژړا نده پکار؟ همغسي چي قرآن د دوی په اړه فرمايي: **أَفَمِنۡ هَـٰذَا ٱلۡحَدِيثِ تَعۡجَبُونَ ۝ وَتَضۡحَكُونَ وَلَا تَبۡكُونَ ۝**: نو آيا لدې خبري تعجب کوئ او خاندئ او ژاړئ نه؟

د دې تعبير په تأييد کي دوه اساسي دلائل لرو:

۱. د (هویٰ) لغوي معنی ناڅاپي پرېوتل او راغورځېدل دي نه د معمول مطابق غروب. دا پرېوتل د قيامت د نږدې کېدو نښه کېدی شي نه بل څه.

۲. د سورې په ۵۷ آيت کي د قيامت ورځ د (الآزِفَةُ: نږدې راتلونکې) په نامه ياده شوې او ويل شوي چي رانږدې شوې ده، لدې په څرګنده معلومېږي چي اصلي موضوع د قيامت رانږدې کېدل دي.

په درېيم او څلورم آيتونو کي ويل شوي: له خپل هوس راټوکېدلې خبري نه کوي، دا له داسي وحي پرته بل څه نه دي چي (ده ته) وحي کېږي، د دې مبارکو آيتونو معنی دا ده چي د رسول اللهﷺ له لوري وړاندي شوی قرآن د ده خپل کتاب او د ده د ويناوو مجموعه نه دئ، دا خو يوازي هغه وحي ده چي د يوه پياوړي او شديدالقوی ملك له لوري ده ته وحي شوی، دلته په (هو) سره قرآن ته اشاره شوې نه بل څه ته او نه د رسول اللهﷺ هري وينا ته، د رسول الله

ﷺ دېري ويناوي نه وحي وې او نه د وحي شرح او تفسير، بلکي د ده خپلي خبري وې، دا درې بايد سره خلط نه کړو، قرآن وحي ده، حديث د وحي شرح او تفسير دئ، او پر دې دواړو سربېره رسول اللهﷺ په خپل شخصي ورځني ژوند کي دېري داسي خبرې کړې چي نه د وحي نوم ورکولی شو او نه ئې د وحي شرح او تفسير ګڼلی شو، لکه دا چي رسول اللهﷺ هره ورځ چا ته د کوم کار کولو سپارښتنه کړې، څه ئې د خوراك او څښاك لپاره غوښتي، د کوم جنګ پرېکړه ئې کړې، کومه ډله ئې کوم لوري ته لېږلې، د ډلي غړي ئې غوره کړي، او دې ته ورته نور کارونه، آيا ويلی شو چي دا هره وينا ئې د وحي له مخي وه؟! جبرئيل **صلعم** ورته راغلی او دا لارښووني ئې هغه ته کړې؟!!

په پنځم آيت کي ويل شوي: د مضبوط ځواك خاوند ورښودلی، د متانت خاوند، چي برابر شو حال دا چي هغه په لوړ پاس کي وو، بيا نږدې شو نو کوز راغی، نو د دوو ليندیو په واټن وو يا تر دې هم ورنږدې، نو د ده بنده ته ئې هغه څه وحي کړ چي وحي ئې کړ، نو دغه زړه هغه څه دروغ ونه ګڼل چي ليدلي ئې وو. که څه هم د دې مبارکو آيتونو الفاظ ډېر واضح او مطلب ئې ډېر څرګند دئ او د صاف زړه خاوند په آسانۍ سره پرې پوهېږي چي دلته څو خبرو ته اشاره شوې: د جبرئيل **صلعم** له لوري د قرآن وحي، په لومړي ځل په خپلي اصلي بڼي کي رسول اللهﷺ ته ځان ښودل، هغه هم د آسمان په لوړي غېږ کي، بيا دومره ورنږدې کېدل لکه د دوو ليندیو تر منځ واټن، خو متأسفانه ځېني تور زړي او د کږې سليقې خاوندان دا آيتونه تحريفوي او وايي: الله تعالی رسول اللهﷺ ته ځان ښودلی، ورنږدې شوی، دا پېښه د معراج په سفر پوري تړي او دا مخامخ ملاقات په لامکان کي او د عرش له پاسه ګڼي!!! راشئ وګورو چي دا تحريف څومره کوږ او د قرآن د څرګندو لارښوونو خلاف دئ. لاندي مطالبو ته ځير شئ:

- د التکوير په سوره کي د النجم د سورې دغه مطالب په دې صيغه راغلي:

إِنَّهُۥ لَقَوۡلُ رَسُولٖ كَرِيمٖ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي ٱلۡعَرۡشِ مَكِينٖ ﴿٢٠﴾

مُّطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾

بې شکه چې دا (قرآن) د عزتمن استازي وینا ده، د عرش خاوند ته مخور او ځواکمن، هلته منل شوی او امین.

لکه چې ګورئ دلته د وحي حامل ملك په څو صفتونو یاد شوی: کریم، ذي قوة، مکین، مطاع، امین او همدا فرشته د النجم د سورې په آیتونو کې په دې صفتونو یاده شوې: شدیدالقوی، ذومره، لکه چې په دې دواړو سورتونو کې دا دوه صفات د وحي حامل فرشتې ته منسوب شوي همدراز د قرآن په هیڅ آیت کې الله تعالی د (شدیدالقوی) او (ذومره) په صفت نه دئ یاد شوی.

رسول اللهﷺ ته د فرشتې دا نږدې کېدا په هغه حدیث کې هم په څرګنده توګه راغلې چې پر رسول اللهﷺ د وحي د نزول پیل زموږ مخې ته په دې الفاظو ږدي: ... حَتَّى فَجِئَهُ الْحَقُّ وَهُوَ فِي غَارِ حِرَاءٍ فَجَاءَهُ الْمَلَكُ فَقَالَ اقْرَأْ. فَقَالَ رَسُولُ الله "مَا أَنَا بِقَارِئٍ". قَالَ "فَأَخَذَنِى فَغَطَّنِي حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجُهْدُ ثُمَّ أَرْسَلَنِى. فَقَالَ اقْرَأْ. قُلْتُ مَا أَنَا بِقَارِئٍ. فَأَخَذَنِى فَغَطَّنِى الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجُهْدُ، ثُمَّ أَرْسَلَنِى. فَقَالَ اقْرَأْ. قُلْتُ مَا أَنَا بِقَارِئٍ. فَأَخَذَنِى فَغَطَّنِى الثَّالِثَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجُهْدُ ثُمَّ أَرْسَلَنِى. فَقَالَ (اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * خَلَقَ الاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ * اقْرَأْ وَرَبُّكَ الأَكْرَمُ * الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ)". الآيَاتِ إِلَى قَوْلِهِ (عَلَّمَ الاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ)،،، ترهغه چې وحي په داسې حال کې ورته راغله چې د حراء په غار کې وو، فرشته ورته راغله ورته وئې ویل: ولوله! رسول الله وویل: (زه خو لوستونکی نه یم)، رسول الله فرمايي: فرشتې په غېږ کې داسې کلك ونیولم چې وس او زغم مې په پای ته رسېدو شو، هغې پرېښودم او راته وئې ویل: ولوله، ما وویل: (زه لوستونکی نه یم)، رسول الله وايي: هغې فرشتې بیا ونیولم او دومره ئې ټینګ کړم چې څومره مې تحمل کولی شو، بیا ئې پرېښودم او وئې ویل: ولوله، ما وویل: (زه لوستونکی نه یم)، درېیم ځل ئې بیا ونیولم، دومره ئې ټینګ کړم چې زغم مې په پای ته رسېدو شو، بیا ئې خوشې کړم او راته وئې ویل: (اقرأ باسم ربک..........) (ولوله د خپل هغه رب په نامه چې هر څه ئې پیدا کړي دي. انسان ئې له ځوړند توکي پیدا کړی، ولوله ستا رب له ټولونه زیات کریم او د زیات عزت خاوند دئ).

دا حديث په ډېر صراحت سره د پورتنيو مباركو آيتونو شرح زموږ په وړاندي ږدي او ښيي چي د فرشتې هغه نږدې كېدا څنګه وه.

ځيني دا مبارك آيتونه غلط تعبيروي او وايي الله تعالى رسول اللهﷺ ته دومره ورنږدې شوى لكه د دوو ليندېو په واټن!! دوى نه يوازې د قرآن څرګنده وينا تحريفوي او د دې آيتونو هغه تفسير ردوي چي قرآن په خپله وړاندي كړى بلكي هغه څه وايي چي د توحيد له عقيدې سره تصادم كوي.

دوى ادعاء كوي چي ګواكي دلته د رسول اللهﷺ معراج ته او د معراج په سفر كي له الله تعالى سره ملاقات ته اشاره شوې!!! حال دا چي دا سوره د معراج له روحاني سفر نږدې اته كاله وړاندي نازله شوې، ډېر ناپوه او په غرض او مرض اخته انسان به دا جسارت كوي چي دا مبارك آيتونه د معراج په سفر پوري وتړي!!

- متأسفانه ځيني د قرآن دا ټول وضاحتونه له پامه غورځوي او د خپل غلط تعبير په تأييد كي دا استدلال كوي چي په آيت كي فاوحى الى عبده ما اوحى راغلي؛ ګواكي په (عبده) كي ضمير هغه چا ته راجع دئ چي رسول اللهﷺ ته ئې مخامخ وحي كوله نو دا وحي د الله تعالى له لوري وه او دا نږدې كېدا هم د ده له لوري!! په داسي حال كي چي دا تعبير له يوې خوا د النجم او التكوير د سورتو له اړوند آيتونو سره په بشپړه توګه مغايرت لري او له بلي خوا داسي صحيح الاسناد روايت نه مومو چي په سلف كي دا غلط تعبير ورته منسوب شوى وي، په دې اړه ټول متفق دي چي په عبده كي ضمير الله تعالى ته راجع دئ او د اوحى فاعل د وحي حامل فرشته ده، د دې اعتراض چي ولي ضمير الله تعالى ته راجع كېږي په داسي حال كي چي تر دې وړاندي د الله نوم نه دئ ياد شوى؛ ځواب دا دئ چي د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو كي كله چي د ضمير مرجع كوم څرګند شى يا شخص وي نو هلته ضمير همدې مرجع ته راجع شوى كه څه هم د هغه نوم په څرګنده توګه وروسته يا وړاندي نه وي ياد شوى؛ لكه د النجم سورې په څلورم آيت كي (هو) قرآن ته راجع دئ كه څه هم تر دې وړاندي د قرآن يادونه نه ده شوې، او لكه د التكوير د سورې په پورتني آيت كي په (إنه) سره قرآن ته اشاره شوې، يا د القدر د سورې په (انزلنٰه) كي قرآن ته اشاره شوې سره له دې چي په ټولي سورې كي د قرآن يادونه نه ده شوې.

دې ته مو پام وي چې قرآن موږ ته په ډېر صراحت سره وايي چې انسان ته په دنيا کې او په دغو سترګو د الله تعالی ليدل محال دي، د هغه چا په اړه چې ويلي ئې دي: خدای راوښيئ چې په خپلو سترګو ئې وګورو!! داسې فرمايي: ځان ورته ستر برېښېدلی!!

وَقَالَ ٱلَّذِينَ لَا يَرۡجُونَ لِقَآءَنَا لَوۡلَآ أُنزِلَ عَلَيۡنَا ٱلۡمَلَـٰٓئِكَةُ أَوۡ نَرَىٰ رَبَّنَا ۗ لَقَدِ ٱسۡتَكۡبَرُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ وَعَتَوۡ عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾

الفرقان: ۲۱

او هغو چې زموږ د ملاقات هيله نه لري؛ وويل: ولې پر موږ فرشتې نه نازلېږي او خپل رب نه ګورو، يقيناً چې د خپل ځان په اړه ئې د لوی والي احساس وکړ، او په ستري سرکښی سره ئې سرکښي وکړه.

په دې مبارك آيت کې لاندې الهي ارشادات زموږ مخې ته ځلېږي:

- **هغه چې په ګناهونو کې غرق دي، د همدې ګناهونو له کبله له الله تعالی سره د ملاقات پايلو ته هيڅ هيله نشي درلودی نو ځکه قيامت او له الله تعالی سره مخامخېدا تکذيبوي، په دې اړه د نورو بې بنسټو دلائلو تر څنګ وايي: دا د وحي فرشتې ولې يوازې پر رسول اللهﷺ نازلېږي؛ ولې مخامخ پر موږ نه نازلېږي؟ څنګه ومنو چې هغه ته راځي او موږ ته نه، هغه ئې ليدی شي او موږ نه؟!! ولې الله تعالی موږ ته خپل ځان نه ښيي او په خپله مخامخ زموږ لارښوونه نه کوي؟ ولې په خپله موږ ته نه وايي چې دا مې پيغمبر دئ او دا مې پيغام؟!!**
- **الله تعالی د دوی د وينا او مطالبې په ځواب کې فرمايي: يقيناً چې دوی ته خپل ځان ډېر ستر برېښي، غواړي د عالمونو ستر رب په خپلو وړو او ضعيفو سترګو وګوري، د دوی په وړاندې ودرېږي او دا غوښتنه ترې وکړي چې لطفاً زما پيغمبر ومنئ او زما پيغام قبول کړئ!! دا وړوکی او کمزوری انسان چې په خپلې زمکې کې ئې حيثيت د يوې وړې ذرې دئ، د ټول عالم په پرتله خو د ده او د ده د ټولې زمکې او شمسي نظام د حيثيت ټاکلو لپاره نه کومه تله موندی شو او نه کوم وزن او معيار، دا وړوکی او حقير انسان**

څنګه په ډکه خوله دا مطالبه کوي چې د آسمانونو او زمکي رب دي وګوري او د دوی په وړاندي دي حاضر شي؟!!!

قرآن وايي: موسی صلعم د الله تعالی د ليدلو هيله وکړه او الله تعالی په ځواب کي ورته وفرمايل: هيڅکله مي ليدلی نشې:

وَلَمَّا جَآءَ مُوسَىٰ لِمِيقَـٰتِنَا وَكَلَّمَهُۥ رَبُّهُۥ قَالَ رَبِّ أَرِنِىٓ أَنظُرْ إِلَيْكَ ۚ

قَالَ لَن تَرَىٰنِى وَلَـٰكِنِ ٱنظُرْ إِلَى ٱلْجَبَلِ فَإِنِ ٱسْتَقَرَّ مَكَانَهُۥ فَسَوْفَ

تَرَىٰنِى ۚ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُۥ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُۥ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا ۚ فَلَمَّآ

أَفَاقَ قَالَ سُبْحَـٰنَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾

الاعراف:
۱٤۳

او کله چي موسی زموږ ميقات ته راغی او رب ئې ورسره خبري وکړې، وئې ويل: اې زما ربه! ما ته (ځان) راوښيه چي درته وګورم، وئې فرمايل: هيڅکله مي ليدی نه شې، خو دې غره ته وګوره، که په خپل ځای ثابت پاته شو، نو ته به مي هم حتماً وګورې، خو کله چي د ده رب د غره په لوري تجلي وکړه، ټوټې ټوټې شو او موسی بې سده پرېووت، کله چي راپه سد شو وئې ويل: پاکي تا لره ده، تا ته مي توبه ده او زه لومړنی مؤمن او باورکوونکی يم (د دې خبري چي هيڅوك الله تعالی په خپلو سترګو نه شي ليدی)

دلته څو ډېري اساسي او مهمي خبري زموږ توجه جلبوي:

- الله تعالی له موسی عليه السلام سره تکلم او خبري کړې، موږ د دې خبرو په کيفيت او څرنګوالي نه پوهېږو، دومره ويلی شو چي موسی عليه السلام دا خبري اورېدلې دي او پرې پوه شوی.
- خبري په داسي حالت کي شوې چي موسی عليه السلام خپل رب نه ليدو،

د ليدو تمنا ئې کړې او الله تعالى ورته فرمايلي چې زما د ليدو توان او استعداد نه لرې، ستا په څېر يو انسان خو پريږده ستر غر هم د الله تعالى د تجلي په وړاندې مقاومت نشي کولی، که دا غر زما د تجلي په وړاندې تم شو نو ته مې هم ليدی شې.

• کله چې الله تعالى د غره په لوري تجلي کړې غر ټوټې ټوټې شوی او موسی علیه السلام بې سده شوی.

• کله چې راپه سد شو وئې ويل: پاکي تا لره ده، تا ته مې توبه ده او زه لومړنی مؤمن او باورکوونکی يم، يعنی له زما غلطي وشوه، ته تر دې ډېر لوړ يې چې انسان دې په خپلو کمزورو سترګو وليدی شې، تا ته مې توبه ده، زه لومړنی کس يم چې دې نتيجې ته رسېدلی چې هيڅوك الله تعالى په خپلو سترګو نه شي ليدی.

د قرآن دا وينا او هغه هم د موسی علیه السلام د قصې په ترڅ کې د يهودانو او د بايبل د هغو پلويانو په خوله سخت سوك دئ چې د بايبل دا غلطه خبره منې چې د دوی ګڼ شمېر انبياوو الله تعالى په خپلو سترګو ليدلی او حتی ډوډۍ ئې ورسره خوړلې!!

دا آيت د ټولو هغو ټګمارانو ادعاء هم ردوي چې د (شهود) او (حضور) په نامه د الله تعالى د ليدو خبره کوي. که د موسی علیه السلام په څېر اولوالعزمه پيغمبر نشي کولی الله تعالى وګوري بل څوك به ئې څنګه وليدی شي، بخاري روايت کوي چې عائشې رضي الله عنها د محمد علیه السلام په اړه وويل:

مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ كَذَبَ وَهُوَ يَقُولُ (لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ) (وَ مَا كانَ لِبَشرٍ أَن يُكلِّمَهُ اللَّهُ إِلا وحياً أَوْ مِن وَرَاء حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسولاً فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ) وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ الْغَيْبَ فَقَدْ كَذَبَ وَهُوَ يَقُولُ لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ *

که چا درته وويل چې محمد صلی الله علیه وسلم خپل رب ليدلی دئ نو پوه شه چې دا شخص دروغ وايي، ځکه الله تعالى فرمايي: "سترګی ئې نشي ليدلی"، "او هيڅ انسان ته نه ښايي چې الله ورسره تکلم وکړي مګر په وحي سره، يا د حجاب له شا او يا کومه فرشته ولېږي نو هغه د الله په حکم هغه څه ورته وحي کړي چې غوښتي ئې وي" او که چا درته وويل چې هغه علم غيب لري،

نو دا هم دروغ وايي ځكه الله تعالى فرمايي: له الله پرته هيڅوك علم غيب نه لري.

موسى عليه السلام لومړى او وروستى شخص دئ چي الله تعالى ورسره تكلم كړى او دا ئې په خپلو سترګو ليدلي چي نه غر او نه انسان د الله تعالى د تجلي په وړاندي مقاومت كولى شي.

متأسفانه ځيني ضال او مضل مبلغين دا هم وايي چي رسول اللهﷺ د معراج په سفر كي نه يوازي الله تعالى په خپلو سترګو ليدلى او مخامخ ئې خبري ورسره كړې بلكي هغه ئې د عرش له پاسه د ځان خوا ته كښېنولى!! دوى دا د قرآن خلاف خبري له محرف بايبل اخيستې دي، بايبل د عيسى **صلعم** په اړه دغه غلطي، شرك لړلې او د الهي دين خلاف خبري كوي، د شيطان په لومو كي نښتي متصوفين د بايبل په وينا كي يوازي دومره تصرف كوي چي د عيسى **صلعم** نوم په محمد **صلعم** بدلوي، د دې پروا نه كوي چي دا وينا هم د قرآن خلاف ده، هم د رسول اللهﷺ د ارشاداتو خلاف او هم د ايمان او عقل خلاف. ځيني ئې په داسي رواياتو استناد كوي چي د سند له پلوه كمزوري او ضعيف او د متن له پلوه هم له قرآن سره متعارض او هم له صحيح رواياتو سره راشئ دا روايات هم وګورئ چي په دې اړه څه وايي:

عَنْ أَبِى ذَرٍّ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ هَلْ رَأَيْتَ رَبَّكَ قَالَ « نُورٌ أَنَّى أَرَاهُ ». مسلم

لـه ابـو ذر ﷺ روايت دئ چي لـه رسول اللهﷺ مي وپوښتل: آيا خپل رب دي ليدلى؟ وئې فرمايل: هغه نور دئ څنګه به ئې ګورم!!

عن زرارة بن أوفى أن رسول الله صلى الله عليـه و سلم قـال لجبريـل: هل رأيت ربك؟ فانتفض جبريل وقال : يـا محمد إن بيني وبينـه سبعين حجابـا من نور لو دنوت من بعضها لاحترقت. المصابيح

له زراره بن اوفى روايت دئ چي رسول اللهﷺ جبرئيل ته وويل: آيا خپل رب دي ليدلى؟ جبرئيل وپوړېدو او وئې ويل: اې محمده! زما او د الله تر منځ د نور اويا پردې دي كه ئې يوې برخي ته ورنږدې شم سوزېږم!!

أَفَتُمَـٰرُونَهُۥ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ﴿١٣﴾ عِندَ سِدْرَةِ

ٱلۡمُنتَهَىٰ ﴿١٤﴾ عِندَهَا جَنَّةُ ٱلۡمَأۡوَىٰٓ ﴿١٥﴾ إِذۡ يَغۡشَى ٱلسِّدۡرَةَ مَا يَغۡشَىٰ ﴿١٦﴾
مَا زَاغَ ٱلۡبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ ﴿١٧﴾ لَقَدۡ رَأَىٰ مِنۡ ءَايَٰتِ رَبِّهِ ٱلۡكُبۡرَىٰٓ ﴿١٨﴾

۱۲- نو آيا د هغه څه په اړه ورسره شخړه کوئ چي دی ئېويني؟!! ۱۳- په داسي حال کي چي هغه ئې يو ځل بل هم ليدلی وو، ١٤- د سدرة المنتهى (وروستۍ بېري) خوا ته، ١٥- چي هغې ته څېرمه جنت المأوى (د جنت استوګنځی) دئ، ١٦- هغه مهال چي سدرة المنتهى ځانګړي شي پوښلې وه، ١٧- نه سترګي کاږه ليدل کړي او نه تېروتې، ١٨- يقيناً د خپل رب ځيني ستر ستر آيتونه ئې ليدلي.

(١٢-١٨)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

- قريشو ته ويل شوي: آيا له رسول اللهﷺ سره د هغه څه په اړه شخړه کوئ چي دی ئې ويني؟!! دی درته وايي: ما جبرئيل ليدلی، زه په خوب کي د معراج په سفر تللی وم، په دې سفر کي له اوو آسمانو آخوا تر سدرة المنتهى ورسېدم، د الله تعالى د قدرت ستري ستري نښي مي وليدلې، آيا تاسو په همدې اړه له ده سره مناقشه او مجادله کوئ؟!! دا آيت ښيي چي قريشو د معراج د رؤيا له امله له رسول اللهﷺ سره سخته شخړه او مجادله پيل کړې، هغه څه ئې نه منل چي رسول اللهﷺ په دې رؤيا کي ليدلي وو.
- رسول اللهﷺ په دې رؤيا کي جبرئيل عليه السلام په خپل اصلي بڼه کي ليدلی او دا د ده دوهم ځل ليدل وو.

روايات هم په دې تأکيد کوي چي رسول اللهﷺ دلته جبرئيل صلعم ليدلی:

حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ قَالَ سَأَلْتُ زِرَّ بْنَ حُبَيْشٍ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى (فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى * فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى) . قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ مَسْعُودٍ أَنَّهُ رَأَى جِبْرِيلَ لَهُ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ . رواه البخاري

له ابو اسحاق الشيباني روايت دئ چي له زر بن حبيش مي د **اللَّهِ تَعَالَى د دې قول (فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى * فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى)** وپوښتل؛ وئې ويل: ابن مسعود ﷻ موږ ته وويل: رسول اللهﷺ جبرئيل ليدلی چي شپږ سوه

وزري ئې وې.
عائشه صلى وايي:
.... وَلَكِنَّهُ رَأَى جِبْرِيلَ لَمْ يَرَهُ فِي صُورَتِهِ إِلاَّ مَرَّتَيْنِ مَرَّةً عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى وَمَرَّةً فِي جِيَادٍ لَهُ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ قَدْ سَدَّ الأُفُقَ. الترمذي
... خو رسول الله ﷺ جبرئيل ليدلی چي په خپلي اصلي بڼي كي ئې له دوه ځلي پرته بيا نه دئ ليدلی؛ يو ځل په سدرة المنتهى كي او بل ځل په جياد كي چي شپږ سوه وزري ئې وې؛ ټوله فضاء ئې نيولې وه.
• قرآن هم وايي چي دا ليدنه په سدرة المنتهى كي شوې، د سدرة المنتهى له نامه معلومېږي چي دا د آسمانونو پای او انتهاء ده، له دې آخوا نه لوړه شته او نه مخلوق شته، دا داسي وګڼئ لكه چي د يوه جګ غره په ډډه كي د ونو ځنګل وي، دا وني تر هغه ځايه راټوكېدلې وي چي تر هغه لوړ د هوا د سوړوالي او د آكسيجن د كموالي له امله نه بوټي راشنه كېږي او نه وني، د دې ځنګله د وروستۍ وني په يادولو سره همدا مطلب افاده كېږي چي تر دې آخوا نوري وني نشته، سدرة المنتهى همداسي ده.
• د قرآن د وينا له مخي جنت المأوى هم دلته دئ، نو رسول الله ﷺ هم اوه آسمانونه ليدلي او هم جنت المأوى. رسول الله ﷺ تر دغه ځايه تللی او همدلته ئې دا روحاني سفر پای ته رسېدلی.
• سدرة المنتهى داسي څه پوښلې وه چي د انسان په قاموس كي د هغه د تشريح لپاره الفاظ نشته.
• په دې رؤيا كي ئې د الله تعالى نور ستر ستر آيتونه هم ليدلي.
د قرآن دا صريح آيتونه موږ ته لارښوونه كوي چي پيغمبر عليه السلام دوه ځلي جبرئيل عليه السلام په خپلي اصلي څېرې كي ليدلی، يو ځل داسي چي د آسمان افق پرې ډك وو، خو ده ته ډېر (د قاب قوسين په اندازه) ورنږدې شوی او د الله تعالى وحي ئې وررسولې، او بل ځل په سدرة المنتهى كي او د معراج په شپه.
• د مفسرينو تر منځ په دې اړه اختلاف دئ چي له جنت المأوى مراد همغه جنتونه دي چي په آخرت كي به د مؤمنانو په برخه كېږي كه هغه جنت چي اوس او تر آخرت مخكي د شهداوو ارواح په كي اوسي، په سلف كي هم ځيني

یوه رأیه لري او ځیني بله، قتاده رحمه الله په دوهمي رأیي دئ او ابن عباس **رسول** هم دغه رأیه لري او دا پرې اضافه کوي چي د آخرت جنت به په زمکي کي وي نه په آسمان کي، حسن بصري رحمه الله وایي چي جنت المأوى همغه جنت دئ چي مؤمنان به په آخرت کي ورننوځي. د قرآن له ویناوو معلومېږي چي د انسان جنت او دوزخ به په زمکي کي وي، خو په هغي زمکي کي چي تر قیامت وروسته به د اوسنۍ زمکي پر ځای رامنځته کېږي، په همدغي زمکي کي به هم خپل جنت ګوري او هم دوزخ.

● په اولسم او اتلسم آیتونو کي ویل شوي: نه سترګي کاږه لیدل کړي او نه تېروتي، یقیناً د خپل رب ځیني ستر ستر آیتونه ئې ولیدل. د دې معنى دا ده چي رسول اللهﷺ د معراج په روحاني سفر کي د الله تعالى ستر ستر آیتونه لیدلي نه الله تعالى په خپله، جبرئیل علیه السلام ئې یو ځل بیا په خپلي اصلي بڼې کي لیدلی، د اوو آسمانونو انتهاء (سدرة المنتهى) ته رسېدلی، د سدرة المنتهى له نامه معلومېږي چي دا د آسمانونو پای او انتهاء ده، له دې آخوا نه لوړه شته او نه مخلوق شته، د قرآن د وینا له مخي جنتونه هم دلته دي، نو رسول اللهﷺ هم اوه آسمانونه لیدلي او هم جنت. هغه روایات صحیح نه دي چي وایي: رسول اللهﷺ دلته الله تعالى په خپلو سترګو لیدلی، دا خبره هم له قرآن سره په بشپړه توګه تعارض لري او هم له ګڼ شمېر هغو روایاتو سره چي وایي: انسان نشي کولی په دنیا کي او په دغو سترګو الله تعالى وګوري، قرآن دلته وایي چي هغه ئې یو ځل مخکي هم لیدلی وو، له دې په صراحت سره معلومېږي چي دا جبرئیل علیه السلام وو چي تر دې د مخه ئې هم لیدلی وو چي دې لیدني ته د التکویر د سورې په۲۳ آیت کي داسي اشاره شوې: وَلَقَدۡ رَءَاهُ بِٱلۡأُفُقِ ٱلۡمُبِينِ ﴿٢٣﴾ او بې شکه چي هغه ئې په افق کې په ښکاره توګه لیدلی.

● دې ته په پام سره چي په سدرة المنتهى کي د رسول اللهﷺ او جبرئیل **صلعم** لیدنه د معراج په روحاني سفر کي ترسره شوې او اړوند سوره تر هجرت نږدې دوه کاله وړاندي نازله شوې نو د النجم د سورې دغه آیتونه چي

د سدرة المنتهى ليدني ته اشاره کوي بايد تر معراج وروسته نازل شوي وي.

أَفَرَءَيْتُمُ ٱللَّٰتَ وَٱلْعُزَّىٰ ﴿١٩﴾ وَمَنَوٰةَ ٱلثَّالِثَةَ ٱلْأُخْرَىٰٓ ﴿٢٠﴾ أَلَكُمُ ٱلذَّكَرُ وَلَهُ
ٱلْأُنثَىٰ ﴿٢١﴾ تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَىٰٓ ﴿٢٢﴾ إِنْ هِىَ إِلَّآ أَسْمَآءٌ سَمَّيْتُمُوهَآ
أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَٰنٍ ۚ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَمَا
تَهْوَى ٱلْأَنفُسُ ۖ وَلَقَدْ جَآءَهُم مِّن رَّبِّهِمُ ٱلْهُدَىٰٓ ﴿٢٣﴾

١٩- نو آيا دغه لات او عزى ته؛ ٢٠- او دغه بل درېيم منات ته مو پام کړى، ٢١- آيا تاسو ته نارينه دي او ده ته ښځينه؟!! ٢٢- دا نو بيا ډېر ظالمانه وېش دئ، ٢٣- دا خو له هغو څو نومونو پرته بل څه نه دي چي تاسو او ستاسو پلرونو نومولي، الله د هغوى په اړه هيڅ دليل نه دئ نازل کړى، دوى يوازي د گمان او هغه څه متابعت کوي چي هوى او هوس ئې خوښوي، په داسي حال کي چي د دوى د رب له لوري لارښوونه ورغلې.

(١٩-٢٣)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

• د لات، عزى او منات په نامه د قريشو درې معروف او ستر ستر بتان ول، درې واړه ښځينه مجسمي وې، د خداى ځاى ناستي ئې گڼلې او باور ئې دا وو چي دا بتان د دوى او خداى تر منځ وسيله او واسطه دي، د دوى دعاء د دغو له لاري الله ته رسي او د دغو په سپارښتنه ئې قبلوي، دا ئې د فرشتو انځورونه گڼل او د خداى د لوڼو په سترگه ئې ورته کتل، دلته دغو قريشو ته ويل شوي: آيا تاسو ته نارينه دي او ده ته ښځينه؟!! ځان ته نارينه اولاد خوښوئ او الله تعالى ته ښځينه اولاد منسوبوئ، په داسي حال کي چي لوڼو ته په سپکه سترگه گورئ او په خپلي کورنى کي د هغې پيدايښت د پېغور سبب گڼئ!! دا وېش خو بيا ډېر ظالمانه وېش دئ!!

• د دوى د بتانو په اړه ويل شوي: دا خو هسي څو نومونه دي، تاسو او ستاسو پلرونو وضع کړي، تاسو دا نومونه پرې ايښي چي لات ئې په دغو

چارو کې د خدای ځای ناستې ده او عزی او منات ئې دغو دغو کې، د الله تعالی په هیڅ کتاب او هیڅ الهي لارښوونې کې د داسې جعلي ځای ناستو او واسطې او وسیلې په اړه کوم دلیل نه دئ نازل شوی، د الله په هیڅ کتاب کې به د دې لپاره جواز ونه مومئ، په دې اړه د الله تعالی لارښوونه همغه وه او ده چې قرآن ئې د دوی په وړاندې ږدې او وایي چې الله هیڅ شریك، ځای ناستی او وسیط نه لري.

- دا مشرکین د کوم الهي کتاب او کوم عقلي دلیل متابعت نه کوي بلکې یا د وهم او گمان متابعت کوي او یا هغه څه چې هوی او هوس ئې خوښوي، د ښځینه معبودانو په غوراوي کې د وهم او گمان تر څنگ د دوی هوس او شهوت هم خپل اغېز لري!! قرآن فرمایي چې دا مشرکین په حقیقت کې ښځې لمانځي:

إِن يَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦٓ إِلَّآ إِنَٰثٗا وَإِن يَدۡعُونَ إِلَّا شَيۡطَٰنٗا مَّرِيدٗا

 النساء: ۱۱۷

دوی خو له الله پرته یوازې د ښځو عبادت کوي او له سرکښ شیطان پرته د بل څه عبادت نه کوي.

د دې مبارك آیت ستر ستر ارشادات دا دي:

- مشرکانو د ښځو په څېره کې ځان ته معبودان جوړ کړي او عبادت ئې کوي، دوی یوازې د ښځو عبادت کوي، جنسي بې لاریتوب ئې هغه ځای ته ورسوي چې پر زړه او ذهن ئې بې مهاره جنسي تمایلات مسلط شي، ټول ژوند ئې د دې تر اغېز لاندې راشي، هر څه له دغې زاویې گوري، د جنسي هوس بنده شي، هم ئې دوستي د دې لپاره وي او هم ئې دښمني، له دې پرته بله مینه نه پېژني، شراب دا اور لا تېز کړي، د ښځو او نارینه وو آزاد اختلاط او بربنډتوب ورباندې مزید تیل توی کړي، مسته موسیقي، رقص او نڅا او د عشق او شهوت په ستاینې کې سندرې لازیات ورته لمن ووهي، هم ئې بتان او هم ئې مجسمې د ښځو انځورونه شي. که تاسو دا اوس غربي ټولنې ته لږ په دقت سره ځیر شئ نو د قرآن د دغه آیت مصداق به په خپلو

سترګو وګورئ، هري خوا ته به دي د ښځو مجسمې ترسترګو شي، هم په معبد کي او هم په مغازه کي، هم د کشيش په وينا کي او هم د تلويزيون په تجارتي اعلاناتو کي، هلته د تجارت لپاره ښځه او د دې ښايست استعماليږي، هلته لوړو مراتبو ته رسېدل د ښځو له لاري وي، هلته مور او پلار هېر شوي، د دې ميني تېغر تول شوی، ځای ئې جنسي هوس او تعلق ته خالي شوی، له نکاح او د کورنۍ له جوړولو ډډه کيږي دا ځکه چي نکاح د آزاد جنسي تعلقاتو مانع کيږي، له اولاد سره د ښځي او مېړه علاقه او مينه نشته او دا د دې لپاره چي اولاد ساتل او روزل زحمت غواړي او د جنسي تلذذ او خوند اخيستو په وړاندي خنډ کيږي، مېړه او ښځه د دې پر ځای چي اولاد ولري؛ سپی او پشۍ ساتي، هلته به تاسو له کشيشانو هم واورئ چي مريم عليها السلام په زنا تورنوي او په دې خبري خاص تأکيد کوي او وايي چي هغې توبه وکړه او بيا ئې دا مقام ترلاسه کړ او دا د دې لپاره چي د يوه زناکار ولس معبود هم بايد د زنا سمبول وي، هلته به تاسو د فرويد په څېر د دوی له فيلسوفانو هم واورئ چي وايي: د انسان د ټولو کړو وړو، اړيکو او روابطو منشأ جنسي تمايل دئ، د پلار مينه له لور سره او د مور مينه له زوی سره له دغه تمايل راولاړيږي، هم د انسان د ويښې ټول فعاليتونه او هم ئې د خوب خوبونه جنسي منشأ لري.

- **دوی په اصل کي د شيطان عبادت کوي، شيطان غولولي، څوك ئې دې ته هڅولی چي د مريمي عليها السلام مجسمه جوړه کړي او څوك ئې دې ته چي د مناة، نائلة او عزیٰ په څېر ښځينه بتان معبودان ونيسي او په وړاندي ئې ګونډه شي.**

په داسي حال کي چي د دې مبارکو آيتونو الفاظ ډېر واضح دي او د قرآن هر مخاطب په آسانۍ سره واضح او څرګند مطلب ترې اخلي خو متأسفانه د ځينو متعارضو رواياتو له کبله د دې مبارکو آيتونو په اړه دومره ابهامات او اختلافات راولاړ شوي چي انسان ورته حيران شي. په دې اړه د الحج سورې د ٥٢ آيت په تفسير کي کافي وضاحت شوی؛ خو دلته د هغه بحث لاندي برخه راانتقالول ګټور ګڼم:

ځيني وايي: له رسول اللهﷺ سره دا هيله راپيدا شوه چي کاش په قرآن کي داسي څه راغلي وی چي له کبله ئې د اسلام په اړه د کفارو قريشو مخالفت او

کرکه کمه شوې وی او مسلمانانو ته رانږدې شوي وی، يا لږ تر لږه د دوی د دين په خلاف داسي سخت تنقيد نه کېدی چي دوی پاروي. همدا تمنا ئې په زړه کي وه چي يوه ورځ په داسي حال کي چي د قريشو په يوې لويې غونډې کي ناست وو او د النجم سوره پرې نازله شوه، او هغه په جګ ږغ د هغې لوستل پيل کړل، کله چي دې آيت ته ورسېد: افرأيتم اللات و العزی و مناة الثالثة الاخری نو ناڅاپي ئې دا الفاظ پر ژبه جاري شول: تلك الغرانقة العلی و إن شفاعتهن لترجی: دا لوړ لوړ سپين مارغان (سپېڅلي ذوات) دي او هرومرو ئې د شفاعت هيله کېږي، بيا ئې همداسي د النجم د سورې پاته برخه ولوسته، تر هغه چي د سورې په پای کي ئې سجده وکړه نو ټولو خلکو (کفارو او مسلمانانو) هم سجده وکړه، مشرکينو وويل: اوس نو زموږ او د محمد (عليه السلام) تر منځ کوم اختلاف پاته نشو، موږ خو همدا ويل چي اصلي خالق او رازق الله دئ خو زموږ دا معبودان د الله په وړاندي زموږ شفاعت کوونکي دي، ماښام جبرئيل عليه السلام راغی او هغه رسول اللهؐ ته وويل: دا تا څه کړي؟ دغه دوه جملې خو ما نه دي درته راوړې، په دې سره رسول اللهؐ ډېر غمجن شو، بيا الله تعالی دا آيتونه نازل کړل:

وَإِن كَادُواْ لَيَفۡتِنُونَكَ عَنِ ٱلَّذِىٓ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ لِتَفۡتَرِىَ عَلَيۡنَا غَيۡرَهُۥۖ وَإِذٗا لَّٱتَّخَذُوكَ خَلِيلٗا ﴿٧٣﴾ وَلَوۡلَآ أَن ثَبَّتۡنَٰكَ لَقَدۡ كِدتَّ تَرۡكَنُ إِلَيۡهِمۡ شَيۡـٔٗا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ إِذٗا لَّأَذَقۡنَٰكَ ضِعۡفَ ٱلۡحَيَوٰةِ وَضِعۡفَ ٱلۡمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيۡنَا نَصِيرٗا ﴿٧٥﴾

الاسراء: ٧٣-٧٥

او نږدې وه په فتنه کي دي واچوي او له هغه څه دي واړوي چي تا ته مو دروحي کړي، په دې توګه چي د وحي خلاف خبره له ځانه موږ ته منسوب کړې او هغه مهال به ئې ته نږدې دوست نيولی، او که مو مضبوط کړی نه وی نو يقيناً چي نږدې وه لږ شانته د دوی لوري ته متمايل شې، چي په هغه

صورت کي به مو په ژوند کي هم دوه برابره عذاب درڅکلی وو او له مرګه وروسته هم دوه برابره، بیا به دي زموږ په خلاف کوم ملاتړی نه شو موندلی.

د دې آیتونو په اوریدو سره د رسول اللهﷺ اندیښنه او خفګان لازیات شو، تر هغه چي د الحج د سورې هغه آیتونه نازل شول چي رسول اللهﷺ ته ئې اطمئنان ورکړ چي تر تا وړاندي پر نورو پیغمبرانو هم داسي حالت راغلی. د قریشو او مسلمانانو د دې یو ځایي سجدې خبر د حبشې مهاجرینو ته ورسېد، هغوی ګمان وکړ چي د مسلمانانو او قریشو تر منځ روغه جوړه شوې، نو ځکه ځیني بېرته مکې ته راستانه شول، خو دلته ورته معلومه شوه چي د روغي جوړي خبره حقیقت نه لري او د مسلمانانو او قریشو تر منځ دښمني د سابق په څېر دوام لري.

ګڼ شمېر مفسرین او محدثین دا روایت د اعتبار وړ نه ګڼي، د ابن کثیر، بیهقي، ابن خزیمه، قاضي ابوبکر، امام رازي، قرطبي، بدرالدین عیني، شوکاني او آلوسي په څېر شخصیتونه د دوی له ډلي څخه دي، ابن کثیر وایي: په څومره سندونو سره چي دا روایت راغلی ټول ئې مرسل او منقطع دي او ما د هغه صحیح او متصل سند ونه موندو، بیهقي وایي: د روایاتو له مخي دا قصه صحیح او ثابته نه ده، ابن خزیمه وایي: دا قصه د زندیقانو له لوري جوړه شوې، قاضي عیاض وایي: د دې روایت د ضعف لپاره دا هم کافي ده چي د صحاح سته په مؤلفینو کي هیچا د راوړلو وړ نه دئ ګڼلی او نه دا له صحیح، متصل او بې عیبه سند سره د ثقه راویانو له لوري نقل شوی. خو په مقابل کي ئې د حافظ ابن حجر، ابوبکر جصاص، زمخشري او ابن جریر په څېر شخصیتونه دا روایت صحیح بولي او د الحج د سورې د دغه آیت شرح او تفسیر ئې ګڼي!!

په دې اړه د یوه روایت الفاظ دا دي:

عن محمد بن کعب القرظي ومحمد بن قیس قالا جلس رسول الله صلی الله علیه وسلم في ناد من أندیة قریش کثیر أهله، فتمنی یومئذ أن لا یأتیه من الله شيء فینفروا عنه، فأنزل الله علیه: (وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى) فقرأها رسول الله صلی الله علیه وسلم، حتی إذا بلغ: (أَفَرَأَيْتُمُ اللاتَ وَالْعُزَّى وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الأُخْرَى) ألقی علیه الشیطان کلمتین: تلك الغرانقة

العلى، وإن شفاعتهنّ لترجى، فتكلم بها. ثم مضى فقرأ السورة كلها. فسجد في آخر السورة، وسجد القوم جميعا معه، ورفع الوليد بن المغيرة ترابا إلى جبهته فسجد عليه، وكان شيخا كبيرا لا يقدر على السجود. فرضوا بما تكلم به وقالوا: قد عرفنا أن الله يحيي ويميت، وهو الذي يخلق ويرزق، ولكن آلهتنا هذه تشفع لنا عنده، إذ جعلت لها نصيبا، فنحن معك، قالا فلما أمسى أتاه جبرائيل عليه السلام، فعرض عليه السورة؛ فلما بلغ الكلمتين اللتين ألقى الشيطان عليه قال: ما جئتك بهاتين، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: افْتَرَيْتُ عَلى الله، وَقُلْتُ عَلى الله ما لَمْ يَقُلْ، فأوحى الله إليه: (وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ) ... إلى قوله:(ثُمَّ لا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا). فما زال مغموما مهموما حتى نزلت عليه:(وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلا نَبِيٍّ إِلا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ). قال: فسمع من كان من المهاجرين بأرض الحبشة أن أهل مكة قد أسلموا كلهم، فرجعوا إلى عشائرهم وقالوا: هم أحبّ إلينا، فوجدوا القوم قد ارتكسوا حين نسخ الله ما ألقى الشيطان.

خو كه تاسو د همدې قصې په اړه نور روايات وگورئ نو د دوی تر منځ به ډېر ستر توپيرونه ومومئ، ځيني ئې وايي چې دا الفاظ (تلك الغرانقة العلى و إن شفاعتهن لترجى) د رسول اللهؐ په ژبه راغلي، ځيني ئې وايي چې دا الفاظ د شيطان له لوري د ده د غږ په منځ كې ويل شوي، ځيني ئې وايي چې د وحي په دوران كې شيطان دا خبره كړې او رسول اللهؐ داسې گمان كړی چې دا د جبرئيل عليه السلام له لوري ورته ويل شوي، ځيني ئې وايي چې دا خبري رسول اللهؐ د خپلي هغې تمنا له كبله كړې دي چې غوښتل ئې د قريشو دښمني او عداوت راكم شي. په ځينو كې د ترجى، په ځينو كې د ترتجى، په ځينو كې ترضى او په ځينو كې د ترتضى الفاظ راغلي، په ځينو كې د العرانقة پر ځای الغرانيق او الغرانقة، او په ځينو كې ويل شوي إن الآلهة التي تدعي أن شفاعتها لترتجى وإنها للغرانيق العلى راغلي، تفهيم القرآن په دې رواياتو د جدي او دقيقو اعتراضاتو په ضمن كې ليكي چې په الفاظو كې ئې پنځلس ژور توپيرونه تر سترگو كيږي. دا روايات نه يوازې د سند له پلوه كمزوري او د متن له پلوه په خپلو منځونو كې ژور توپيرونه او

تعارضات لري بلكي له قرآن سره په جدي توګه متعارض دي، هغه څه وايي چي د قرآن له اساسي اصولو سره تضاد لري، قرآن وايي چي پيغمبر يوازي هغه خبره كوي چي د الله تعالى له لوري ورته وحي كيږي:

وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ ۝٣ إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ ۝٤

النجم: ٣-٤

خو دا روايات وايي چي رسول اللهﷺ د قرآن د صريح حكم خلاف د بُتانو ستاينه كړې!! د النجم د سورې په سر كي د رسول اللهﷺ په اړه ويل شوي چي هغه هيڅ خبره د هوى او هوس له مخي نه كوي، يوازي هغه څه وايي چي د الله تعالى له لوري ورته وحي كيږي، څنګه ومنو چي رسول اللهﷺ به د الله تعالى د دغي وينا خلاف په همدې سوره كي داسي خبري كړې وي چي هغه له كفر سره مترادفي خبري دي؟!! قرآن وايي چي وحي د داسي فرشتو په لاس تر پيغمبر پوري رسي چي شاوخوا ئې ساتونكي وي او په بشپړ امانت او حفاظت سره ئې تر پيغمبر پوري رسوي (**فَإِنَّهُۥ يَسۡلُكُ مِنۢ بَيۡنِ يَدَيۡهِ وَمِنۡ خَلۡفِهِۦ رَصَدٗا ۝٢٧ لِّيَعۡلَمَ أَن قَدۡ أَبۡلَغُواْ رِسَٰلَٰتِ رَبِّهِمۡ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيۡهِمۡ وَأَحۡصَىٰ كُلَّ شَيۡءٍ عَدَدَۢا ۝٢٨**)، خو دا روايات وايي چي شيطان وتوانېدو د جبرئيل عليه السلام د وينا په منځ كي رسول اللهﷺ ته داسي څه القاء كړي چي د بُتانو ستاينه وكړي!! دا روايات نه يوازي رسول اللهﷺ د بُتانو د ستايني په څېر په ستري ګناه تورنوي بلكي وايي چي ټولو پيغمبرانو عليهم السلام داسي غلطي كړې!! دا روايات د پيغمبرانو د عصمت او د دين د حفاظت عقيده تر سوال لاندي راولي او د ټول شريعت په اړه دا شكوك راولاړوي چي ښايي رسول اللهﷺ او نورو پيغمبرانو عليهم السلام به د داسي شيطاني مداخلاتو له كبله ډېر داسي څه ويلي وي چي د وحي خلاف دي. قرآن تل (تمنا) د هيلي په معنى كارولې، دا لفظ د قرآن په هيڅ آيت كي د وينا او مقال په معنى نه دئ راغلى، خو دا روايات تمنا د وينا په معنى نيسي!! كه

تاسو هغه درې آيتونه چې په دغو رواياتو کې په دې قصې پورې تړل شوي بېل بېل او دغو رواياتو ته له پام پرته وڅېړئ نو هيڅکله به هغه معنی ترې وانه خلئ چې په دې رواياتو کې راغلې، چا چې دا آيتونه په دغې قصې پورې تړلي په ډېر تکلف سره توانېدلي چې د دغه رواياتو په ګټه ئې تعبير کړي. دې ته ئې هم پام نه دئ کړی چې د النجم د سورې آيت د بعثت په لومړيو کلونو کې، د الاسراء د سورې آيت په يولسم يا دولسم کال کې او د الحج د سورې هغه آيت له هجرت وروسته په مدينه کې نازل شوی، کوم بې عقله انسان به دا خبره ومني چې دا درې واړه آيتونه په يوې قضيې پورې تړلي دي، داسې چې ګواکې رسول اللهﷺ دغه اشتباه د بعثت په پيل کې کړې، الله تعالی لږ تر لږه شپږ کاله وروسته پرې تنبيه کړی او بيا ئې نږدې نه کاله وروسته هغه ته خپله عفو اعلان کړې او دا تسليت ئې ورکړی چې باك نه لري داسې اشتباهات تر تا وړاندې نورو پيغمبرانو هم کړي!!! د الاسراء د سورې اړوند آيت دا نه وايي چې رسول اللهﷺ کومه اشتباه کړې او پر الله تعالی ئې افتراء کړې، بلکې وايي:

وَإِن كَادُواْ لَيَفۡتِنُونَكَ عَنِ ٱلَّذِيٓ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ لِتَفۡتَرِيَ عَلَيۡنَا غَيۡرَهُۥۖ وَإِذٗا لَّٱتَّخَذُوكَ خَلِيلٗا ﴿٧٣﴾ وَلَوۡلَآ أَن ثَبَّتۡنَٰكَ لَقَدۡ كِدتَّ تَرۡكَنُ إِلَيۡهِمۡ شَيۡـٔٗا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ إِذٗا لَّأَذَقۡنَٰكَ ضِعۡفَ ٱلۡحَيَوٰةِ وَضِعۡفَ ٱلۡمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيۡنَا نَصِيرٗا ﴿٧٥﴾

الاسراء: ٧٣-٧٥

او نږدې وه په فتنه کې دې واچوي او له هغه څه دې واړوي چې تا ته مو دروحي کړي، په دې توګه چې د وحي خلاف خبره له ځانه موږ ته منسوب کړې او هغه مهال به ئې ته نږدې دوست نيولې، او که مو مضبوط کړی نه وی نو يقيناً چې نږدې وه لږ شانته د دوی لوري ته متمايل شې، چې په هغه صورت کې به مو په ژوند کې هم دوه برابره عذاب درڅکلی وو او له مرګه

وروسته هم دوه برابره، بيا به دي زمونږ په خلاف کوم ملاتړی نه شو موندلی.

د دې آيتونو وينا په بشپړه توگه د روايت د ادعاء خلاف ده، دلته رسول الله ﷺ ته ويل شوي: که د دښمن دا غوښتنه دي منلي وی چي په الهي وحي کي د لږ قدري تغيير مطالبه ئي کوله او له ځانه دي څه ويلي وی نو هم به مو په دنيا کي تا ته دوه برابره عذاب درڅکلی وو او هم په آخرت کي**!!** خو د الله تعالی د پيرزويني له امله پر خپل دريځ ثابت او ټينگ پاته شوې او د دوی غلطي غوښتني ته تسليم نشوې**!!** له دې آيتونو معلومېږي چي رسول الله ﷺ له ځانه څه نه دي ويلي، بلکي نږدې وه داسي څه ووايي، حال دا چي روايت وايي چي رسول الله ﷺ داسي څه ويلي وو او د بُتانو ستاينه ئي کړې وه، دا آيتونه وايي چي که رسول الله ﷺ داسي څه ويلي وی نو الله تعالی به په دنيا او آخرت کي دوه برابره عذاب ورکړی وو، حال دا چي روايت وايي: د بُتانو له ستايني سره سره تر پنځو شپږو کلونو پوري الله تعالی حتی هغه ته کوم عتاب هم نه دئ کړی او په پای کي ئي نه کاله وروسته هغه ته عفو اعلان کړه**!!**

زه داسي حدس وهم چي که دا روايت سل په سلو کي جعلي او موضوعي نه وي، همغسي لکه چي ابن خزيمه وايي: دا قصه د زنديقانو له لوري جوړه شوې، او واقعاً چا له ابن عباس **رسول** دا قصه اورېدلې وي نو ښايي قضيه به داسي وه: کله چي د النجم سوره نازله شوې او په هغې کي د قريشو د سترو سترو معبودانو لات، عزی او مناة په سختو الفاظو غندنه شوې او ويل شوي چي دا خو له تشو نومونو پرته بل څه نه دي، نو د قريشو ځينو شرارتيانو دا افواه خوره کړې چي محمد (عليه السلام) د دغو بُتانو د يادولو پر مهال دا الفاظ وويل: تلك الغرانيق العلی و إن شفاعتهن لترجی، دا دروغجنه افواه ئي دومره زياته خوره کړې چي حتی تر حبشي پوري رسېدلې او ځينو مهاجرينو گمان کړی چي همداسي به شوي وي نو ځکه مکې ته راستانه شوي، ډېرو نورو به هم دا خبره منلي وي، د سپيناوي فرصت به ئي هم نه وي ترلاسه کړی، همدا خبره به څو کاله وروسته ابن عباس **رسول** ته په مدينه کي رسېدلې وي، دا فرصت به ئي نه وي موندلی چي له رسول الله ﷺ د دې قصې په اړه پوښتنه وکړي، د دغو رواياتو له اسنادو هم معلومېږي چي

ابن عباس رسول دا قصه له رسول اللهؐ نه ده اورېدلې، او یا دا چې هغه د دغې دروغجنې افواه یادونه کړې خو راوي داسې گمان کړی چې گواکې همداسې شوې.

أَمْ لِلْإِنسَـٰنِ مَا تَمَنَّىٰ ﴿٢٤﴾ فَلِلَّهِ ٱلْـَٔاخِرَةُ وَٱلْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾

۲۴- آیا انسان ته هر هغه څه دي چې تمنا ئې کوي، ۲۵- په داسې حال کې چې وروستنۍ او لومړنۍ د الله دي!

(۲۴-۲۵)- دا مبارك آیتونه وایي:

- **آیا انسان ته د هر هغه څه ویلو او کولو حق دئ چې د ده زړه ئې غواړي، حق لري د ځان، الله تعالی او عالم په اړه هغه څه ووایي چې د ده له هیلو او تمنیاتو راټوکېدلي؟ کولی شي پر یوې داسې مجسمې چې په خپل لاس ئې جوړه کړې د خدای او د خدای د ځای ناستي نوم کېږدي؟!! د خپلې خوښې معبود غوره کړي که څه هم له ډېرې جوړه شوې د ښځې په بڼې کې مجسمه وي؟!! آیا کولی شي د دغو جعلي معبودانو له لارې خپلو موخو او هیلو ته ورسېږي؟!!**
- **په داسې حال کې چې د آخرت او دنیا ټولواك الله تعالی دئ، دا پرېکړه د الله تعالی له لورې کېږي چې د چا کومه هیله په دنیا او آخرت کې تر سره شي او کومه نه، د دنیا او آخرت د چارو اړوند پریکړې نه د انسان د تمنیاتو له مخې کېږي او نه د انسان د ذهن زېږنده معبودانو په واك کې دي.**

وَكَم مِّن مَّلَكٍ فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ لَا تُغْنِى شَفَـٰعَتُهُمْ شَيْـًٔا إِلَّا مِنۢ بَعْدِ أَن يَأْذَنَ ٱللَّهُ لِمَن يَشَآءُ وَيَرْضَىٰٓ ﴿٢٦﴾

۲۶- او په آسمانونو کې څومره فرښتې داسې دي چې شفاعت ئې هیڅ گټه نشي رسولی مگر له هغه وروسته چې الله اجازه ورکړي هغه چا ته چې دی ئې غواړي او راضي شي.

(۲۶)- په دې مبارك آیت کې مشرکینو ته ویل شوي: تاسو د فرشتو مجسمې

لمانځئ او دا هیله ترې لرئ چې ستاسو هیلي به ترسره کړي، خو په دې نه پوهېږئ چې په آسمانونو کي څومره فرشتې داسي دي چې شفاعت ئې هیڅ ګټه نشي رسولی مګر په دوو صورتونو کي: ١- الله تعالی د شفاعت کولو اجازه ورکړي، ٢- او شفاعت ئې داسي وي چې الله تعالی پرې راضي شي، یعني د شفاعت وړ کس په اړه صحیح او سم شفاعت وکړي. نو د دغو بتانو په درشل کي به ستاسو هیلي څنګه ترسره شي؟!! ولي د هغه رب په وړاندي د دعاء لاسونه نه لوړوئ چې د دنیا او آخرت ټولواک دئ او د ده له إذن او اجازې پرته د آسمانو فرشتې هم د چا شفاعت نشي کولی او شفاعت ئې هیڅ ګټه نشي وررسولی؟!!

إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِٱلۡأٓخِرَةِ لَيُسَمُّونَ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةَ تَسۡمِيَةَ ٱلۡأُنثَىٰ ﴿٢٧﴾ وَمَا لَهُم بِهِۦ مِنۡ عِلۡمٍۖ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّۖ وَإِنَّ ٱلظَّنَّ لَا يُغۡنِي مِنَ ٱلۡحَقِّ شَيۡـٔٗا ﴿٢٨﴾ فَأَعۡرِضۡ عَن مَّن تَوَلَّىٰ عَن ذِكۡرِنَا وَلَمۡ يُرِدۡ إِلَّا ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ مَبۡلَغُهُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعۡلَمُ بِمَنِ ٱهۡتَدَىٰ ﴿٣٠﴾

٢٧- یقیناً هغه چې پر آخرت ایمان نه لري حتماً فرشتې په ښځینه نومونو نوموي، ٢٨- په داسي حال کي چې په دې اړه هیڅ علم نه لري، یوازي د ګمان متابعت کوي، او یقیناً چې ګمان د کوم حقیقت (له هیڅ څه څوك) نه مستغني کوي، ٢٩- نو له هغه چا اعراض وکړه چې زموږ له ذکر ئې مخ اړولی او د دنیا له ژوند پرته بل څه نه غواړي، ٣٠- همدا د دوی د علم وروستی پړاو دئ، یقیناً چې همدا ستا رب پر هغه چا ښه پوه دئ چې د ده له لاري تېروتی او دی پر هغه ښه پوه دئ چې هدایت شوی.

(٢٧-٣٠)- د دې مبارکو آیتونو لاربښووني دا دي:

- هغه چي پر آخرت ايمان نه لري حتماً فرشتې په ښځينه نومونو نوموي، همدا پر آخرت عدم باور ئې هغه ځای ته رسوي چي د فرشتو په اړه دغه انگېرنه ولري او د خدای لوڼې ئې وگڼي، دا په داسي حال كي چي په دې اړه هيڅ علم نه لري، يوازي د گمان متابعت كوي، نه د فرشتو له جوړښت خبر دي او نه ئې په كوم الهي كتاب كي دا لوستلي، يوازي د زعم او گمان له مخي دا خبره كوي، خو گمان بېل شی دئ او د يوه حقيقت په اړه علم درلودل بېل، گمان د كوم حقيقت په پېژندو كي له هيڅ څه څوك نه مستغني كوي، گمان د حقيقت په پېژندو كي كفايت نه كوي.
- رسول اللهﷺ ته لارښوونه شوې چي له هغه چا اعراض وكړي چي الله تعالى ئې هېر كړی، د الله هغه كتاب ته ئې شا كړې چي اغېزمن پند په خپلي لمن كي لري، هغه چي تر آخرت دنيا ته او تر خپل رب خپلو منحطو دنيايي اغراضو ته ترجيح وركوي، په خپل ژوند كي هيڅ سپېڅلی هدف نه لري، فقط دا غواړي چي په دنيا كي سوكاله ژوند ولري كه څه هم له حرامو لارو او د بل پر حق د تېري له لاري ئې ترلاسه كړي، همدا د دوی د علم وروستی پړاو او د دوی د هيلو او تمنياتو وروستۍ پوله ده!!
- دا ستا د هغه رب وينا ده چي هم د حق له لاري كاږه شوي ښه پېژني او هم هغه چي هدايت ئې په برخه شوی.

وَلِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ لِيَجۡزِيَ ٱلَّذِينَ أَسَٰٓـُٔواْ بِمَا عَمِلُواْ وَيَجۡزِيَ ٱلَّذِينَ أَحۡسَنُواْ بِٱلۡحُسۡنَى ﴿٣١﴾ ٱلَّذِينَ يَجۡتَنِبُونَ كَبَٰٓئِرَ ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡفَوَٰحِشَ إِلَّا ٱللَّمَمَۚ إِنَّ رَبَّكَ وَٰسِعُ ٱلۡمَغۡفِرَةِۚ هُوَ أَعۡلَمُ بِكُمۡ إِذۡ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ وَإِذۡ أَنتُمۡ أَجِنَّةٞ فِي بُطُونِ أُمَّهَٰتِكُمۡۖ فَلَا تُزَكُّوٓاْ أَنفُسَكُمۡۖ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَنِ ٱتَّقَىٰٓ ﴿٣٢﴾

٣١- او هغه څه چي په آسمانونو کي دي او هغه څه چي په زمکي کي دي د الله دي؛ د دې لپاره (ئې پيدا کړي) چي بدچلنو ته د هغه څه مطابق سزا ورکړي چي کړي ئې دي او هغو ته چي نېکي ئې کړې په غوره توګه بدله ورکړي، ٣٢- هغه چي د ګناهونو له لويو لويو او فحش کارونو ډډه کوي مګر له وړکيو، يقيناً چي ستا رب د پراخي بخښني خاوند دئ، هغه ستاسو په اړه هغه مهال هم ښه پوهېدو چي تاسو ئې له زمکي پيدا کړئ او هغه مهال چي د خپلو ميندو په ګېډو کي جنين وئ (وړوکي چي په سترګو نه ليدل کېدي)، نو خپل ځانونه مه ستايئ، دی په هغه ښه پوه دئ چي ځان ساتنه ئې کړې.

(٣١-٣٢)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

- **د آسمانونو او زمکي هر څه د الله تعالی دي، هم ئې خالق دئ او هم ئې مالك، د دې لپاره ئې پيدا کړي چي بدچلنو ته د هغه څه مطابق سزا ورکړي چي کړي ئې دي او هغو ته په غوره توګه بدله ورکړي چي نېکي ئې کړې، هغه چي د ګناهونو له لويو لويو او فحش کارونو ډډه کوي مګر له وړکيو، يعني د خلقت هدف د نېك او بد تفکيك او هر يوه ته د خپلو کړنو مطابق سزا او جزاء ورکول دي، مکافات او مجازات د خلقت اساسي موخه او هدف دئ، خو دا مکافات او مجازات د هغه رب له لوري دي چي له خپلو بندګانو سره ئې معامله د بخښني او مغفرت له مخي ده، هغه چي د پراخي بخښني خاوند دئ، که د ده پراخه بخښنه نه وی نو خپلو بندګانو ته به ئې د هري لويي او وړې ګناه سزا ورکوله، په (لمم) به ئې هم نيول، د لمم لغوي معنی لږ ده، دلته د کبيره ګناهونو او فواحشو په مقابل کي راغلی نو د وړکيو او صغيره ګناهونو معنی ورکوي. دا مطلب د النساء د سورې په ٣١ آيت کي په دې توګه راغلی:**

إِن تَجۡتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنۡهَوۡنَ عَنۡهُ نُكَفِّرۡ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَنُدۡخِلۡكُم مُّدۡخَلٗا كَرِيمٗا ﴿٣١﴾

که مو له سترو سترو منع شوو ډډه وکړه؛ بد بد به درنه ورژوو او د ننوتو په

عزتمن ځای کي به مو داخل کړو.

دلته سيئات د کبائرو په مقابل کي ذکر شوي او دا مطلب افاده کوي چي که له سترو سترو ګناهونو ډډه وکړئ نو الله تعالی به سيئات يا واړه واړه ګناهونه درته معاف کړي، خو دا ستر ګناهونه کوم دي او واړه ئې کوم؟ له لويو ګناهونو د اجتناب په صورت کي د وړو ګناهونو د معافي تفصيل همغه دئ چي د ابو هريره رضي الله عنه په روايت کي راغلی:

عن ابي هريرة قال قال رسول الله صلی الله عليه وسلم كتب الله على بن آدم حظه من الزنى أدرك ذلك لا محالة فزنى العين النظر وزنى اللسان النطق والنفس تتمنى ذلك وتشتهي ويصدق ذلك الفرج أو يكذبه. رواه ابن حبان

له ابو هريرة رضي الله عنه روايت دئ چي رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: الله تعالی چي د بني آدم لپاره د زنا کومه برخه ټاکلې هغه به هرمرو بيا مومي، نو د سترګو زنا کتل دي، د ژبې زنا ئې د هغې خبري دي، نفس ئې تمنا او تلوسه کوي، خو فرج ئې د دې تصديق يا تکذيب کوي.

يعني د انسان ټول اعضاء په يوې ګناه کي خپله خپله ونډه لري، سترګي، ژبه، لاس پښې او زړه، که په پای کي دا ګناه ترسره شي نو ټول شريك اندامونه به خپله خپله سزا ګالي او که ترسره نه شوه نو د دغو اندامونو کړې ګناه هم معاف کيږي.

● **په ٣٢ آيت کي ويل شوي: الله تعالی ستاسو په اړه هغه مهال هم ښه پوهېدو چي تاسو ئې له زمکي پيدا کړئ او هغه مهال هم چي د خپلو ميندو په ګېډو کي دومره وړوکي وئ چي په سترګو نه ليدل کيږي، (دلته نطفې د اجنة په نامه يادي شوې؛ جن هغه څه ته وايي چي په سترګو نه ليدل کيږي، پيريان هم د همدې لپاره په دغه نامه ياد شوي چي په سترګو نه ليدل کيږي)، يعني ستاسو د پيدايښت له لومړۍ شېبې ستاسو په جوړښت او حالت پوه وو، هغه مهال هم چي ستاسو لومړۍ نطفه د مور او پلار په بدن کي له خاوري جوړېده، بيا هغه مهال هم چي تاسو د مور په رحم کي داسي جنين وئ چي انسان ئې په خپلو سترګو نشي ليدلی، ستاسو جوړښت او فطرت ته په پام سره ئې ستاسو ځيني ګناهونه د بخښني وړ ګڼلي، داسي نه يئ لکه فرشتې چي هيڅ ګناه نشي کولی، خطأ، غلطي، اشتباه، سهو او ګناه د انسان**

له فطري جوړښت سره تړلی نقص او عیب دئ، که انسان له سترو سترو ګناهونو ځان وساتي نو د دې هیله دي ولري چي واړه واړه به ئي بخښونکی رب ورته وبخښي. دا مطلب په دې مبارك حدیث کي څومره ښکلی انځور شوی:

عن أنس بن مالك ﷻ قال: قال رسول اللهﷺ : كُل بَنِي آدم خطاء و خَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ

له انس ﷻ روایت دئ چي رسول اللهﷺ وفرمایل: د آدم هر زوی خطاکار دئ او د خطاکارانو غوره توبه کوونکي دي.

- نو خپل ځانونه مه ستایئ، الله تعالی په هغه چا ښه پوه دئ چي ځان ساتنه ئې کړې. مه خپل ځان ستایئ او مه یو بل، قضاوت الله تعالی ته پرېږدئ، هغه ته ښه معلومه ده چي څوك تر نورو زیات متقي دئ، دې ته مو پام وي چي دلته تزکیه د ځان ستاینې په معنی راغلې نه د ځان تزکیه کولو په معنی، مسلمان کولی شي د تور او اتهام په وړاندي له ځان یا له خپل مسلمان ورور دفاع وکړي او خپل برائت او د خپل مسلمان ورور برائت ثابت کړي، د یوه مسلمان ښېګڼې هم د نورو په وړاندي یادولی شي، د ده په اړه هم ښه ګمان کولی شي او دا ګمان څرګندولی شي، دا نه یوازي ناجائز نه دي بلکي د ثواب کار دئ، او نېکیو ته د نورو هڅول او تشویقول دي، هغه څه چي ممانعت ئې شوی د ځان ستاینه او د بل په وړاندي د هغه مدح او داسي ستاینه ده چي د حقیقت خلاف وي او یا مبالغه په کي وشي، بې ځایه او بې ضرورته ستاینه په غرور منتج کېږي، نو ځکه الله تعالی ترې ممانعت کړی. لکه چي په روایت کي راغلي:

عَنْ أَبِى مُوسَى قَالَ : سَمِعَ النَّبِىُّﷺ رَجُلا يُثْنِى عَلَى رَجُلٍ وَيُطْرِيهِ فِى الْمِدْحَةِ فَقَالَ لَقَدْ أَهْلَكْتُمْ أَوْ قَطَعْتُمْ ظَهْرَ الرَّجُلِ. رَوَاهُ الْبُخَارِىُّ وَمُسْلِمٌ

له ابو موسی ﷻ روایت دئ چي رسول اللهﷺ له یوه سړي واورېدل چي د یوه کس ستاینه کوي او په ستاینې کي ئې مبالغه کوي نو وئې فرمایل: هلاك دي کړ (یا د هغه ملا دي ورماته کړه).

عن عبد الرحمن بن أبي بكرة عن أبيه قال: أثنى رجل على رجل عند النبي صلى الله عليه و سلم فقال: (ويلك قطعت عنق صاحبك قطعت عنق صاحبك)

مرارا ثم قال (من كان منكم مادحا أخاه لا محالة فليقل أحسب فلانا والله حسيبه ولا أزكي على الله أحدا أحسبه كذا وكذا إن كان يعلم ذلك منه). رواه البخاري
له عبدالرحمن بن ابي بكرة روايت دئ چې پلار ئې وويل: د رسول اللهﷺ په وړاندې يوه سړي د بل سړي ستاينه وکړه، نو وئې فرمايل: افسوس پر تا، د خپل ملګري غاړه دې پرې کړه، د خپل ملګري غاړه دې پرې کړه، دا خبره ئې مکرر وکړه، بيا ئې وفرمايل: که څوك مجبور وي د خپل ورور ستاينه وکړي نو ودې وايي: فلانی داسې ګڼم، الله د حساب لپاره ورته کافي دئ، هيڅوك د الله په وړاندې نه ستايو، داسې او داسې راته برېښي، که په رښتيا د هغه په دغو صفاتو يوه وي.

أَفَرَءَيْتَ ٱلَّذِى تَوَلَّىٰ ﴿٣٣﴾ وَأَعْطَىٰ قَلِيلاً وَأَكْدَىٰٓ ﴿٣٤﴾ أَعِندَهُۥ عِلْمُ ٱلْغَيْبِ فَهُوَ يَرَىٰٓ ﴿٣٥﴾ أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِى صُحُفِ مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَإِبْرَٰهِيمَ ٱلَّذِى وَفَّىٰٓ ﴿٣٧﴾ أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴿٣٨﴾ وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَـٰنِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَنَّ سَعْيَهُۥ سَوْفَ يُرَىٰ ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزَىٰهُ ٱلْجَزَآءَ ٱلْأَوْفَىٰ ﴿٤١﴾ وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ ٱلْمُنتَهَىٰ ﴿٤٢﴾

٣٣- آيا هغه ته دې پام کړی چې شا ئې واړوله، ٣٤- لږ ئې ورکړل او لاس ئې تم کړ، ٣٥- آيا د غيب علم ورسره دئ نو (په خپلو سترګو ئې) ګوري، ٣٦- او آيا په هغه څه نه دئ خبر کړی شوی چې د موسی صحيفو کې وو؛ ٣٧- او د ابراهيم چې وفا ئې وکړه، ٣٨- دا چې هيڅوك به د بل (د ګناه) پېټی په اوږو نه وړي، ٣٩- او دا چې انسان ته له خپلې هڅې پرته بل څه نه ورپه برخه کېږي؛ ٤٠- او دا چې هڅې به ئې حتماً وکتل شي، ٤١- او بيا به په بشپړې بدلې سره بدله ورکړی شي؛ ٤٢- او دا چې انتهاء ستا د رب

په لوري ده.

(٣٣-٤٢)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

- **آيا هغه ته دي پام کړی چي حق ته ئې شا واړوله، لږ څه ئې ورکړل او بيا ئې خپل لاس له ورکړي تم کړ، آيا د غيب علم ورسره دئ او د دې علم په رڼا کي په خپلو سترګو ګوري چي تګلاره ئې سمه او پايلي به ئې داسي وي چي دی ئې غواړي؟!!**
- **آيا دا د حق منکر او بخيل په هغه څه نه دئ خبر کړی شوی چي د موسی صلعم په تورات کي راغلي وو او د هغه ابراهيم صلعم په صحيفه کي چي وفا ئې وکړه او خپل رسالت ئې په بشپړه توګه ترسره کړ، او هغه دا چي هيڅوك به د بل د ګناه پېټی په اوږو نه وړي، او دا چي انسان ته له خپلي هڅي پرته بل څه نه ورپه برخه کېږي او دا چي هڅي به ئې حتماً وکتل شي، هم ئې الله تعالی ويني او هم به مؤمنانو ته څرګندي شي، هيڅ څه ئې پټ او بې بدلې نه پاته کېږي، الله تعالی هر چا ته د خپلو کړنو بشپړه بدله ورکوي، د ټولو انتهاء د الله تعالی په لوري ده.**

په دې مبارکو آيتونو کي د ټولو الهي کتابونو څو اساسي خبري موږ ته ښودل شوې: ١- هيڅوك به د بل د ګناه پېټی په اوږو نه وړي، ٢- انسان ته له خپلي هڅي پرته بل څه نه ورپه برخه کېږي، ٣- د هر چا هڅي او کړني حتماً کتل کېږي، ٤- هر چا ته د خپلو کړنو بشپړه بدله ورکول کېږي، ٥- د ټولو انتهاء د الله تعالی په لوري ده.

په دې لارښوونو کي لومړۍ ئې دا ده چي د هر چا د ښه او بد عمل پايله په خپله ده ته ورګرځي، که په سمه لار ولاړ ګټه ئې ده ته رسي او که له سمي لاري منحرف شو تاوان ئې ده ته رسي، الله تعالی يو د بل په ګناه نه نيسي، هر څوك به د قيامت په ورځ د خپلو کړنو پېټی په شا وړي، نه پلار د زوی پېټی سپکولی شي او نه زوی د پلار پېټی، نه نسبي اړيکي څوك ژغورلی شي او نه د چا سپارښتنه او لاس نيوی.

په دې مبارك آيت کي چي د مجازات په اړه کومه عادلانه ضابطه او په حق او انصاف ولاړ قانون تر سترګو کېږي چي وايي جرم يو داسي شخصي عمل دئ چي له مجرم پرته هيڅوك نشي پرې مؤاخذه کېدی، دا هغه څه دي

چي نرۍ وال اوس د هغه په اهميت پوه شوي او نن د نړۍ په ټولو مدني او اساسي قوانينو کي د هغه يادونه کېږي!!!

وَأَنَّهُۥ هُوَ أَضۡحَكَ وَأَبۡكَىٰ ﴿٤٣﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَمَاتَ وَأَحۡيَا ﴿٤٤﴾ وَأَنَّهُۥ خَلَقَ
ٱلزَّوۡجَيۡنِ ٱلذَّكَرَ وَٱلۡأُنثَىٰ ﴿٤٥﴾ مِن نُّطۡفَةٍ إِذَا تُمۡنَىٰ ﴿٤٦﴾ وَأَنَّ عَلَيۡهِ ٱلنَّشۡأَةَ
ٱلۡأُخۡرَىٰ ﴿٤٧﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَغۡنَىٰ وَأَقۡنَىٰ ﴿٤٨﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ رَبُّ ٱلشِّعۡرَىٰ ﴿٤٩﴾
وَأَنَّهُۥٓ أَهۡلَكَ عَادًا ٱلۡأُولَىٰ ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَاْ فَمَآ أَبۡقَىٰ ﴿٥١﴾ وَقَوۡمَ نُوحٍ مِّن قَبۡلُۖ
إِنَّهُمۡ كَانُواْ هُمۡ أَظۡلَمَ وَأَطۡغَىٰ ﴿٥٢﴾ وَٱلۡمُؤۡتَفِكَةَ أَهۡوَىٰ ﴿٥٣﴾ فَغَشَّىٰهَا مَا
غَشَّىٰ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكَ تَتَمَارَىٰ ﴿٥٥﴾

٤٣- او دا چي دی همغه دئ چي خندول او ژړول ئې کړي، ٤٤- او دا چي دی همغه دئ چي مړول او ژوندي کول ئې کړي، ٤٥- او دا چي ده نرينه او ښځينه جوړې پيدا کړې، ٤٦- له يوې نطفې کله چي وڅڅول شي، ٤٧- او دا چي بل پاڅون د ده پر ذمه دئ، ٤٨- او دا چي دی همغه دئ چي غني کول او نېستمن کول ئې کړي، ٤٩- او دا چي دی همغه دئ چي د شعرى ستوري رب دئ، ٥٠- او دا چي ده لومړني عاديان هلاك كړل، ٥١- او ثموديان چي باقي ئې پرې نېږدول، ٥٢- او د نوح قوم لا له وړاندي، يقيناً چي دوى ډېر ظالم او ډېر سرکښ ول، ٥٣- او هغه نسکور شوي چي لاندي ئې وغورځول، ٥٤- نو هغه څه وپوښلو چي وئې پوښلو، ٥٥- نو د خپل رب د كوم كوم نعمت په اړه شك كوې؟!!

(٤٣-٥٥)- په دې مبارکو آيتونو کي د ټولو الهي کتابونو نور اساسي مطالب په دې توګه راغلي:

١. الله تعالى همغه ذات دئ چي خندول او ژړول کوي، د خندا او ژړا دا لړۍ

له هغې ورځې پيل شي چې انسان دنيا ته راشي او تر هغې دوام کوي چې په مرگ سره ئې لړۍ پای ومومي. خندا د خوشحالۍ زېږنده او نښه او ژړا د خفگان زېږنده او نښه ده، خو انسان د پيدايښت په لومړۍ ورځ او هغه مهال چې نه ئې د غم صحنې ليدلې او نه د ښادۍ؛ هم خاندي او هم ژاړي، مور او پلار به خپل نوي زېږيدلي گران بچي ته گوري چې په خواږه خوب ويده دئ؛ کله ئې تندی تريو شي، په ښکلو شونډو ئې د ژړا نښې راڅرگندې شي، داسې چې خپله مور لالهانده کړي او غواړي له خوبه ئې راويښ کړي او بيا څو شېبې وروسته د هغه تندی وغوړېږي، په شونډو کې ئې د موسکا نښې راڅرگندې شي او مور پلار داسې خوند ترې اخلي چې ښايي په ټولې نړۍ کې به له هيڅ څه دومره خوند وانه خلي!! دا ماشوم څوك او څه ژړوي او خندوي؟! دې مبارك آيت دغې پوښتنې ته ځواب ويلی، دا الله تعالی دئ چې د انسان په فطرت کې ئې د ژړا او خندا مَلَکه اېښې ده.

٢. الله تعالی هغه ذات دئ چې د مرگ او ژوند پرېکړې د ده له لوري کېږي.

٣. الله تعالی هغه ذات دئ چې نرينه او ښځينه جوړې پيدا کوي، له داسې نطفې چې وڅڅول شي، له څڅېدو ئې وروسته دا پرېکړه دی کوي چې ماشوم ترې جوړ شي که نه، نارينه وي که ښځينه.

٤. دا چې بياژوندون د الله تعالی پر ذمه دئ،

٥. دا پرېکړه د الله تعالی له لوري کېږي چې څوك غني کړي او څوك نېستمن، که څه هم ځينو درنو مفسرينو د (اقنی) لفظ د (قنية) مشتق بولي او د شتمنې په معنی ئې نيسي، خو ځيني ئې د (أفقر: نېستمن ئې کړ) په معنی نيسي (ابن زيد، الاخفش او الحضرمي) په دې ډلې کې دي، د آيت سياق و سباق ته پام سره دا دوهمه رأيه ارجح برېښي ځکه په مخکنيو آيتونو کې دوه دوه متفاوت حالتونه انځور شوي؛ اضحك و ابکی، امات و احيا، الذکر والانثی، نو دلته هم بايد اغنی د اقنی مقابل وي، دواړه په يوه معنی نيول موزون نه برېښي.

٦. د شعری ستوري په څېر د هغو جعلي معبودانو رب هم الله تعالی دئ چې مشرکان ئې لمانځي.

٧. مخکني ظالم او سرکښ ولسونه د الله تعالی په امر هلاك شوي، لکه لومړني عاديان، ثموديان، تر دوی وړاندې د نوح صلعم قوم، د لوط

صلعم هغه قوم چې کورونه ئې پرې نسکور شول، کلې ئې خسف شول او ډبرې پرې ووریدې،
٨. نو د خپل رب د کوم کوم نعمت په اړه شك کوې؟!!

هَـٰذَا نَذِيرٌ مِّنَ ٱلنُّذُرِ ٱلْأُولَىٰٓ ﴿٥٦﴾

٥٦- دا د لومړنيو ګواښونکو (پيغمبرانو) له ډلې يو نذير دئ.

(٥٦)- په دې مبارك آيت کې د قرآن هر مخاطب ته ويل شوي: رسول اللهﷺ د مخکنيو پيغمبرانو په څېر يو نذير دئ، تاسو ته ئې وينا او پيغام همغه دئ چې د مخکنيو پيغمبرانو په کتابونو او صحيفو کې راغلي، ستاسو پايله به همغسې وي لکه چې د پيغمبرانو مخکني امتونه ورسره مخامخ شوي،

أَزِفَتِ ٱلْـَٔازِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ ٱللَّهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ أَفَمِنْ هَـٰذَا ٱلْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾ وَأَنتُمْ سَـٰمِدُونَ ﴿٦١﴾ فَٱسْجُدُوا۟ لِلَّهِ وَٱعْبُدُوا۟ ۩ ﴿٦٢﴾

٥٧- نږدې راتلونکې رانږدې شوه، ٥٨- له الله پرته بل څرګندونکی ورته نشته، ٥٩- نو آيا لدې خبرې تعجب کوئ، ٦٠- او خاندئ او ژاړئ نه؟ ٦١- په داسې حال کې چې تاسو کبر کوونکي يئ، ٦٢- نو الله ته سجده کوئ او عبادت ئې کوئ.

(٥٧-٦٢)- دا مبارك آيتونه وايي:

- **قيامت رانږدې شوی، خو د راتلو ثابته نېټه ئې له الله تعالی پرته هيچا ته معلومه نه ده، بل څرګندونکی نه لري، د رانږدې کېدو دليل ئې همغه دئ چې د سورې په لومړي آيت کې راغلی: د ستورو راغورځېدا، چې ښيي د عالم دا ستره ماڼۍ زړه شوې، له چت او دېوالونو ئې خښتې يوه په بلې پسې راغورځي.**

• نو اې د قيامت منکرينو! آيا لدې خبري تعجب کوئ او د ژړا پر ځای خاندئ؟ کله چي رسول اللهﷺ تاسو ته د قيامت د رانږدې کېدو خبره کوي وړپوري خاندئ، په داسي حال کي چي کبر کوونکي يئ، په ډېر غرور او مستي سره پر ده او د ده پر خبري خاندئ!!

• د قيامت د نښو راڅرګندېدو تقاضا دا ده چي تاسو د الله تعالی په وړاندي سجده وکړئ او د هغه په عبادت لګيا شئ. (دا د سجدې آيت دئ؛ په لوستلو او اورېدلو سره ئې بايد سجده وشي)

که دا مبارك آيتونه د سورې د لومړيو آيتونو په څنګ کي کېږدو نو راته جوته کېږي چي قريشو د پيغمبر عليه السلام پدې خبري تعجب کولو او په استهزاء او تمسخر سره به ئې هغه ردوله چي ده ورته ويل: د قيامت ورځ رانږدې شوې، دا دنيا به له منځه ځي او ټول به د حساب او کتاب او د جزاء او سزا عالم په لور درومو، پر دې خبري به ئې نه يوازي تعجب کولو بلکي رسول اللهﷺ ته به ئې د تېروتي او لاروركي خطاب کولو!! نو ځکه په دوهم آيت کي ويل شوي (**مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ** ﴿٢﴾ : ستاسو ملګری نه تېروتی او نه بې لاري شوی، او د سورې په پای کي ويل شوي: آيا لدې خبري تعجب کوئ چي قيامت رانږدې شوی او د ژړا پر ځای خاندئ؟

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلَٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

القمر

د سورې پېژندنه:

د دې مبارکې سورې نوم (القمر) دئ چې د سورې له لومړي آيت اخيستل شوی، ٥٥ آيتونه لري، د آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (القَمَر)، د دوهم آيت (مستَمِر)، او د پنځم آيت (النُذُر) ته ورته دي، ډېر ډېر ښکلی او په زړه پوري غږ او وزن لري. د آيتونو اوږدوالی ئې متوسط او هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مکي دور په وروستيو کلونو کې نازل شوي.

د دې مبارکې سورې د بحث محوري موضوع هم د النجم په څېر دا ده چې قيامت رانږدې شوی، لکه څنگه چې د النجم په سورې کې د ستورو غورځېدا د قيامت د رانږدې کېدو نښه گڼل شوې همداسې په دې سورې کې د سپوږمۍ چاودل د قيامت د نږدې والي دليل گڼل شوی.

سوره په دې پيل شوې چې قيامت رانږدې شوی، د سپوږمۍ چاودېدا ئې څرگنده نښه ده، په ټولې سورې کې همدا موضوع له يوه او بله اړخه او په اغېزناکو الفاظو او قانع کوونکو دلائلو سره څېړل شوې، په ٦-٨ آيتونو کې ويل شوي: نو مخ ترې واړوه، کومه ورځ چې هغه بلونکی د يوه کرکجن شي لوري ته بلنه ورکوي، سترگې به ئې ټيټې او خوار وي، له قبرونو به داسې وځي لکه چې خواره ملخان وي، د بلونکي لوري ته ځغلېدونکي، کافران به وايي: دا يوه ډېره سخته ورځ ده!

بيا له نهم آيت تر ٤٢ پوري د هغو عاصي ولسونو بدې پايلې د قيامت او مکافات او مجازات د اثبات لپاره د دلائلو په توگه وړاندې شوې چې له قيامت انکار؛ گناه او عصيان ته هڅولي او په الهي عذاب ئې اخته کړي. د

دې لړۍ په پای کې د خطاب مخ د قریشو په لوري اوړي او ورته ویل کېږي:

- **آیا ستاسو کافران تر هغو غوره دي چې په مخکنیو آیتونو کې د دوی سپېره برخلیک ستاسو مخې ته کېښودل شو، له کومه پلوه غوره دي، له اخلاقي پلوه، له فکري پلوه، له مذهبي پلوه، د تګلاري او کړنلاري له پلوه، آیا دوی له هر پلوه هغوی ته ورته نه دي؟**
- **آیا په کوم الهي کتاب کې مو لوستلي چې تاسو به له هغه برخلیک سره نه مخامخ کېږئ چې مخکني ورسره مخامخ شول؟ د برائت دا سند کوم دئ؟**
- **یا پر خپل زور ځواك غره شوي يئ او وایئ: موږ مضبوط او برلاسي او یو د بل مرستندوی ټولی یو، هیڅوك ماته نشي راکولی؟!!**
- **پوه شئ چې دا مغرور ټولی به هرومرو ماته خوري او شاګاني به اړوي.**
- **نه؛ یوازي دا کافي نه ده چې له ماتي سره به مخامخ کېږي او د مبارزې له ډګر به تښتي بلکي د دوی د تعذیب وروستی موعد د قیامت ساعت دئ، هغه ساعت چې هیبتناك او ستر آفت دئ او ډېر تریخ ساعت.**

او د سورې په پای کې ویل شوي چې متقیان به په جنتونو او ویالو کې وي، داسي جنتونه چې تر ونو او بنګلو لاندي به ئې ډول ډول ویالې بهېږي، په هغه مقام کې چې د رښتینولۍ او رښتینو لپاره غوره شوی، مقتدر ټولواك ته نږدې.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱقۡتَرَبَتِ ٱلسَّاعَةُ وَٱنشَقَّ ٱلۡقَمَرُ ﴿١﴾ وَإِن يَرَوۡاْ ءَايَةٗ يُعۡرِضُواْ وَيَقُولُواْ سِحۡرٞ مُّسۡتَمِرّٞ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُواْ وَٱتَّبَعُوٓاْ أَهۡوَآءَهُمۡۚ وَكُلُّ أَمۡرٖ مُّسۡتَقِرّٞ ﴿٣﴾

١- (د قيامت) ساعت رانږدې شو او سپوږمۍ وچاوده، ٢- او كه كومه څرګنده نښه وګوري ډډه كوي او وايي: يو مستمر جادو، ٣- او دروغ ګڼله ئې وكړه او د خپلو هوسونو متابعت ئې وكړ په داسي حال كي چي هر امر (كار) پلې كېدونكى دئ.

(١-٣)- د دې مباركو آيتونو لاربنووني دا دي:

- **قيامت رانږدې شو او سپوږمۍ وچاوده، يعني د قيامت رانږدې كېدا له دې معلومېږي چي سپوږمۍ وچاوده، د دې دواړو خبرو تر منځ د تړاو په اهميت هغه څوك ښه پوهېږي چي د لمر چاپېر د زمكي خوځېدا او د لمر او زمكي تر منځ واټن كي د سپوږمۍ له وندي خبر وي، كه سپوږمۍ نه وى نو زموږ زمكه به هم د واټن له پلوه او هم پر خپل محور د خوځېدو له پلوه په اوسني حالت كي نه وه، هم به له لمر لري وه او هم به ئې سرعت زيات وو، نو نه به ئې شپه او ورځ د نن په څېر وه او نه د حرارت درجه، او تاسو پوهېږئ چي د زمكي په اوسني حالت كي معمولي تغيير د دې باعث كېږي چي د زمكي پر سر د ژوند امكانات له منځه ولاړ شي، د سپوږمۍ چاودېدل ستره طبيعي پېښه ده، دومره چي زموږ په شمسي نظام كي د يوه ستر بدلون سبب او د قيامت پيلامه كېدى شي.**
- **خو د قيامت منكرين داسي دي چي كه هره څرګنده نښه وګوري له منلو**

ئې ډېره کوي، د سپوږمۍ د چاودېدو په خبر ستره نښه هم نه يوازې دوی ته قناعت نشي ورکولی بلکې هغه به په غلطه توګه تعبيروي او حتی وايي به: دا هم د هغه جادو يوه کرشمه ده چې لړۍ ئې له پخوا راروانه ده.

• تکذيب او دروغ ګڼل د هغه چا خصلت جوړ شي چې د هوس تابع وي، کله چې د دوی هوس يو څه غواړي او حق بل څه نو حق تکذيبوي او د خپل هوس خبره مني، هغه ځوك به قيامت او د قيامت د ورځې محاسبه څنګه مني چې د ګناه او د بل پر حق د تېري پرېکړه ئې کړې، هوس ئې نه پرېږدي چې د خپل عقل خبره ومني.

• خو د دې عالم چارې داسې نه دي چې د دوی په هوس پورې تړلې وي، هغه څه وشي چې دوی ئې غواړي او هغه څه نه چې د دوی هوس ئې نه خوښوي، د دوی هوس دا نه خوښوي چې قيامت راشي او دوی د الله تعالی په وړاندې د محاسبې او محاکمې لپاره ودرېږي، خو دا کار حتماً کېدونکی دئ.

دلته ويل شوي چې سپوږمۍ وچاودله، راشئ وګورو چې آيا په رښتيا دا کار شوی، او که دا يوه وړاندوينه ده او تر قيامت وړاندې به ترسره کېږي؟ آيا دا يوه پېښه وه او که د رسول اللهﷺ يوه معجزه؟ د دې آيتونو له الفاظو څه انتباه اخيستل کېږي او کومه وينا تأييدوي؟ آيا رسول اللهﷺ داسې معجزې درلودې؟ که ئې درلودې نو ولې په قرآن کې د هغوی داسې واضح او څرګنده يادونه نه ده شوې لکه چې د نورو پېغمبرانو معجزې ئې په څرګندو الفاظو يادې کړې؟ روايات په دې اړه څه وايي؟ دغو پوښتنو ته دقيق او صحيح ځواب هغه مهال موندلی شو چې څو خبرې په پام کې ولرو:

• د قرآن له الفاظو په ډېر صراحت سره معلومېږي چې دلته د سپوږمۍ چاودېدا د قيامت د رانږدې کېدو نښه ګڼل شوې نه د رسول اللهﷺ د رسالت د اثبات معجزه.

• په ټول قرآن کې نه يوازې رسول اللهﷺ ته داسې کومه معجزه نه ده منسوب شوې چې د نورو پېغمبرانو معجزو ته ورته وي بلکې هغه نفي شوې، قرآن په مکرره توګه وايي چې د رسول اللهﷺ مخالفينو د ده په اړه ويلې: ولې داسې معجزې نه دي ورکړی شوې چې مخکنيو پېغمبرانو ته

ورکړی شوې وې، الله تعالی د دوی په ځواب کي فرمايي: دا ځکه چي ستاسو سلف پر هغو معجزو ايمان رانه وړ نو تاسو به څنګه ايمان راوړئ؟ په بل ځای کي د دوی د دې پوښتني ته داسي ځواب ورکوي: آيا دا قرآن د معجزې په توګه کافي نه دئ؟ په بل ځای کي دا ځواب ورکوي: که له آسمان داسي کتاب ورته راوړې چي دوی ئې په خپل لاس کي ونيسي او حتی مړي پرې راژوندي شي بيا به هم ايمان رانه وړي!! د دې پوښتنو او ځوابونو اړوند څو آيتونه دا دي:

فَلَمَّا جَآءَهُمُ ٱلۡحَقُّ مِنۡ عِندِنَا قَالُواْ لَوۡلَآ أُوتِيَ مِثۡلَ مَآ أُوتِيَ مُوسَىٰٓۚ أَوَلَمۡ يَكۡفُرُواْ بِمَآ أُوتِيَ مُوسَىٰ مِن قَبۡلُۖ قَالُواْ سِحۡرَانِ تَظَٰهَرَا وَقَالُوٓاْ إِنَّا بِكُلّٖ كَٰفِرُونَ ﴿٤٨﴾ القصص: ٤٨

نو کله چي زموږ له لوري حق ورغی وئې ويل: ولي ده ته هم موسی ته د ورکړی شوو (معجزو) په څېر (معجزې) نه دي ورکړی شوې؟! آيا تر دې د مخه په هغه څه کافران نشول چي موسی ته ورکړی شوي وو؟

دا آيت ښيي چي رسول اللهﷺ هغسي معجزې نه درلودې چي موسی صلعم ته ورکړی شوې وې.

وَلَوۡ نَزَّلۡنَا عَلَيۡكَ كِتَٰبٗا فِي قِرۡطَاسٖ فَلَمَسُوهُ بِأَيۡدِيهِمۡ لَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا سِحۡرٞ مُّبِينٞ ﴿٧﴾

الانعام: ٧

او که مو داسي کوم کتاب؛ په کاغذ کي (ليکلی) پر تا نازل کړی وی چي لاس ئې پرې راکاږلی، نو دغو کافرانو به ويل: دا خو له څرګند سحر پرته بل څه نه دئ!!

يعني دا د حق او حقيقت لجوج منکران چي د قرآن په دلائلو هم نه قانع کيږي، که له آسمانه داسي کتاب هم ورته راشي چي په کاغذ کي ليکلی وي،

له آسمانه د دوی د سترګو په وړاندې راکوز شي او دوی ته په لاس کې ورکړی شي، نو دغه کافران به وايي: دا خو له ځرګند سحر پرته بل څه نه دئ!!

وَقَالُواْ لَوۡلَآ أُنزِلَ عَلَيۡهِ ءَايَٰتٌ مِّن رَّبِّهِۦۖ قُلۡ إِنَّمَا ٱلۡأٓيَٰتُ عِندَ ٱللَّهِ وَإِنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۝ أَوَلَمۡ يَكۡفِهِمۡ أَنَّآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ يُتۡلَىٰ عَلَيۡهِمۡۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَرَحۡمَةً وَذِكۡرَىٰ لِقَوۡمٍ يُؤۡمِنُونَ ۝

العنكبوت: ٥١

او وئې ويل: ولې د ده د رب له لوري ځرګندې نښې نه دي پرې نازلې شوې؟ ووايه: يقيناً چې نښې خو له الله سره دي، او زه يوازې يو ځرګند نذير يم، آيا دا ورته کفايت نه کوي چې موږ پر تا هغه کتاب نازل کړی چې پر دوی لوستل کېږي، يقيناً چې په دې کې د ايمان راوړونکو وګړو لپاره حتماً رحمت او ذکر دئ.

يعني چا چې له حق سره د مخالفت پرېکړه کړې وي؛ هغه نه په دلائلو قانع کېږي او نه په معجزو، دا دئ ګورئ چې د قريشو په وړاندې د رسول الله ﷺ په څېر ستر شخصيت ولاړ دئ، د الله تعالى لوري ته بلنه ورکوي، د قرآن په څېر له معجزو ډک کتاب ورته وړاندې شوی، خو هغوی نه يوازې له ايمان راوړو ډډه کوي بلکې د داسې خارق العاده معجزو غوښتنه کوي چې شيطان ئې پرې قانع شي، وايي: ولې د ده د رب له لوري ځرګندې معجزې نه دي ورکړی شوې؟ الله تعالى د دوی په ځواب کې رسول الله ﷺ ته لارښوونه کوي چې ورته ووايي: يقيناً چې نښې او معجزې خو له الله سره دي، او زه يوازې يو ځرګند نذير يم، له ما سره نه معجزې شته او نه ئې د ښودلو واک، زه فقط يو نذير يم چې د کفر، شرک، ظلم او فساد له بدو پايلو تاسو ته خبرداری درکوم. د دوی د غلطې غوښتنې په ځواب کې فرمايي: آيا د دوی د قناعت لپاره دا له اعجازونو ډک کتاب چې ته ئې پرې لولې کفايت نه کوي؟!! يقيناً چې په دې کې د ايمان راوړونکو وګړو لپاره حتماً (رحمت)

او (ذکر) دئ، هغه چي د ايمان راوړو استعداد او وړتيا ئې نه ده ځپل شوې هغوی به هرومرو دا کتاب د الله تعالی يوه لويه پېرزوينه ګڼي او له هغه به پند اخلي.

يعني په چا کي چي د ايمان راوړولو استعداد وي هغه ته دا کتاب په خپله د معجزې او دليل په توګه کافي دئ، تر دې لويه او ستره معجزه نشته. که څوك لږ له شفاف ذهن سره او د حق موندلو له تلوسې او تندي سره قرآن ته رجوع وکړي نو يقيناً چي د قرآن هره وينا به د دې عالم او د عالم د هر څه په اړه هومره علمي او دقيقه ومومي چي ورته ثابتوي دا کتاب هغه چا نازل کړی چي د دې ټول عالم او د عالم د هر څه په اړه جامع علم لري، دا کتاب د هغه چا له لوري راغلی چي علم ئې په زمان او مکان پوري محدود نه دئ، هيڅ شی او حقيقت ئې ترې پټ نه دئ، د ده د علم په وړاندي داسي حجاب نشته چي د يوه شي په حقيقت د پوهېدو مانع شي، موږ په دې کتاب کي ګورو چي د هر څه په باب ئې هره وينا او قضاوت دقيق او صحيح دئ، دا دقيق او سل په سلو کي صحيح او علمي قضاوتونه او پرېکړي موږ ته ثابتوي چي د دې کتاب لېږونکی د هر څه په اړه جامع او کامل علم لري، له دې ناحيې قرآن معجزه ده او د پيغمبر عليه السلام په حقانيت شهادت ورکوي.

وَقَالُواْ لَن نُّؤۡمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفۡجُرَ لَنَا مِنَ ٱلۡأَرۡضِ يَنۢبُوعًا ﴿٩٠﴾ أَوۡ
تَكُونَ لَكَ جَنَّةٞ مِّن نَّخِيلٖ وَعِنَبٖ فَتُفَجِّرَ ٱلۡأَنۡهَٰرَ خِلَٰلَهَا تَفۡجِيرًا ﴿٩١﴾
أَوۡ تُسۡقِطَ ٱلسَّمَآءَ كَمَا زَعَمۡتَ عَلَيۡنَا كِسَفًا أَوۡ تَأۡتِيَ بِٱللَّهِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ
قَبِيلًا ﴿٩٢﴾ أَوۡ يَكُونَ لَكَ بَيۡتٞ مِّن زُخۡرُفٍ أَوۡ تَرۡقَىٰ فِي ٱلسَّمَآءِ وَلَن
نُّؤۡمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيۡنَا كِتَٰبٗا نَّقۡرَؤُهُۥۗ قُلۡ سُبۡحَانَ رَبِّي هَلۡ

كُنتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولاً ﴿٩٣﴾ وَمَا مَنَعَ ٱلنَّاسَ أَن يُؤۡمِنُوٓاْ إِذۡ جَآءَهُمُ ٱلۡهُدَىٰٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓاْ أَبَعَثَ ٱللَّهُ بَشَرًا رَّسُولاً ﴿٩٤﴾ قُل لَّوۡ كَانَ فِي ٱلۡأَرۡضِ مَلَٰٓئِكَةٌ يَمۡشُونَ مُطۡمَئِنِّينَ لَنَزَّلۡنَا عَلَيۡهِم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَلَكًا رَّسُولاً ﴿٩٥﴾

الاسراء: ٩٠-٩٥

او وئې ويل: تر هغه درباندي ايمان نه راوړو چي له زمكي كومه چينه راته ونه بهوې، او يا دي د خرما او انګورو داسي باغ نه وي چي په منځ كي ئې ويالې رواني كړې، او يا لكه څنګه چي ګمان كوې دا آسمان پر موږ ټوټې ټوټې راپرې باسې او الله او ملائكي موږ ته مخامخ راحاضر كړې او يا دي د سرو سپينو زرو كور وي او يا آسمان ته وخيژې او ختل دي هم تر هغه نه منو چي كوم داسي ليكلى كتاب راته راوړې چي موږ ئې لوستى شو، ورته ووايه: سبحان الله! مګر زه له يوه ليږل شوي انسان پرته بل څه يم؟! او د هدايت له راتلو وروسته؛ خلك له دې پرته بل څه له ايمان راوړلو منع نه كړل چي ويل ئې: آيا الله يو انسان د پيغمبر په توګه مبعوث كړى؟ ورته ووايه: كه په زمكي كي ملائكي اوسېدى او ډاډمنه ګرځېدى، نو هرومرو به مو له آسمانه پر دوى يوه ملائكه د پيغمبر په توګه ليږلې وه.

دا مبارك آيتونه څو مهمي او اساسي لارښووني زموږ مخي ته ږدي:

• منكرينو نه د رسول الله ﷺ د دعوت او بلني محتوى ته كتل، نه د ده دلائلو ته، نه د ده لارښوونو ته، نه د ده شخصيت ته، نه د ده ويناوو او كړنو ته، نه د قرآن اغېزناكو او ځلاندو څرګندونو او روښانه لارښوونو ته او نه هغو شخصيتونو ته چي د قرآن په غېږ كي او د رسول الله ﷺ په لاس وروزل شول او هر يو ئې د يوه ځلانده ستوري په څېر وو، له رسول الله ﷺ ئې داسي معجزې غوښتې چي خارق العاده او حيرتناكي وي، لكه: له زمكي كومه روانه چينه راوخوټوه، ځان ته د خرما او انګورو داسي باغ راپيدا كړه چي

په منځ کې ئې ویالې رواني کړې، لکه څنګه چې ته ګمان کوې دا آسمان به پر موږ ټوټې ټوټې راپرېوځي دا کار همدا اوس زموږ په وړاندې ترسره کړه، الله او ملائکې موږ ته مخامخ راحاضر کړه، ځان ته د سرو سپینو زرو کور جوړ کړه، آسمان ته وخېژه، ختل دې هم تر هغه نه منو چې کوم داسې لیکلی کتاب راته راوړې چې موږ ئې لوستی شو!! د الاسراء سورې په ٥٩ آیت کې د دوی د داسې غوښتنو په اړه ویل شوي: له دې پرته بل څه موږ د معجزو له لیږلو منع نه کړو چې مخکنیو هغه تکذیب کړې، دلته رسول الله ﷺ ته ویل شوي چې د دوی د دغو غوښتنو په ځواب کې ورته ووایه: سبحان الله! مګر زه له یوه لیږل شوي انسان پرته بل څه یم؟!

- ګورئ چې (خلك) دغې خبرې له ایمان راوړلو منع کړي چې پیغمبر ئې د نورو انسانانو په څېر یو انسان موندلی، داسې چې حیرتناك او خارق العاده کارونه نشي کولی، د ده په خوا کې نه څوك خدای په څرګنده ګوري او نه د فرشتو لښکري، آسمان ته نشي ختلی، له زمکې چینې نشي راخوټولی، سره او سپین زر ئې په لاس کې نشته، د باغونو او بنګلو خاوند نه دئ!! د یهودانو مذهبي مشرانو د خپلو پیغمبرانو په اړه خلکو ته همدا ویلي وو چې دوی دغه ټول کارونه کولی شو، نو ځکه ئې د عیسی علیه السلام په څېر په هغه پیغمبر هم ایمان رانه ووړ چې معجزې ئې تر ټولو پیغمبرانو زیاتې وې!!
- مشرکینو هم له دې کبله پر پیغمبر علیه السلام له ایمان راوړو ډډه کړې چې هغه ئې د ځان په څېر یو انسان موندلی، د دوی انګېرنه او انتظار دا وو چې د الله تعالی پیغمبر باید له انسانانو په هر څه کې توپیر ولري او داسې ستر ستر او خارق العاده کارونه وکړی شي چې عادي انسانان ترې عاجز وي!! د دوی په اړه ویل شوي: کله چې خلکو ته د الله تعالی له لوري او د کوم پیغمبر په لاس هدایات راغلي نو دوی له ایمان راوړلو بل څه منع نه کړل مګر دې خبري چې ویل ئې: آیا الله یو انسان د پیغمبر په توګه مبعوث کړی؟ ورته ووایه: که په زمکه کې ملائکې اوسېدی او ډاډه په کې ګرځېدی نو مونږ به حتماً له آسمانه یوه فرشته د پیغمبر په توګه رالیږلې وه. دا ځکه چې فرشته د فرشتې په ژبه پوهېدی شي او انسان د انسان په ژبه.
- که الله تعالی غوښتی چې پیغمبر علیه السلام داسې معجزې وښیي نو

دغو کافرانو ته به ئې وربښودلې وې، ځکه معجزه په اصل کي د مخالفينو د عاجزولو او پر کولو لپاره وي، د همدې لپاره د پيغمبرانو عليهم السلام خارق العاده کارونو ته د معجزې نوم ورکړی شوی. د موسى عليه السلام د عصا په يوه گوزار سره له تيږي دولس چينې راوخوټېدې، خو هغه معجزه د همغه وخت لپاره وه، اوس هغه چينې نشته، که رسول الله ته داسي معجزې ورکول کېدی نو دا به تر قيامته پوري تلپاتې وې، ځکه د ده دعوت تلپاته دئ او تر قيامته دوام کوي. که الله تعالى غوښتی چي رسول الله ته د مخکنيو پيغمبرانو عليهم السلام په څېر معجزې ورکړي نو دا معجزې به هم تر مخکنيو ستري وې او هم تلپاتې، دا ځکه چي د رسول الله رسالت د همدې تقاضاء کوي، دا معجزې بايد تر قيامته ليدل کېدی، که ئې غوښتی چي د موسى عليه السلام په څېر معجزه ورکړي نو له يوې ډبري به ئې داسي چينه ورته راخوټولې وه چي تر قيامته به اوبه ترې راخوټېدې، له آسمانه به ئې داسي ليکلی قرآن پرې نازل کړی وو چي د خلکو په وړاندي به په فضاء کي ولاړ وو، هر چا به په خپلو سترگو ليدو، دا کار الله تعالى ته ډېر آسان دئ، که لمر، سپوږمی او دا ټول بې شمېره ستوري په فضاء کي ساتلی شي د يوه کتاب ساتل به څه گران کار وي!! که ئې غوښتي وی چي د عيسى عليه السلام په څېر کومه معجزه ورکړي او مړي ورته راژوندي، ړانده سترگور او بيماران روغ کړي نو د قرآن په لوستلو سره به ئې په حقيقي معنى تل مړي راژوندي کول، او ناروغان به ئې روغول، الله تعالى ته دا ټول کارونه آسان دي، څوك چي رسول الله ته وړې وړې معجزې ثابتوي هغوی په حقيقت کي د هغو خلکو د تبليغاتو تر اغېز لاندي تللي چي ويل ئې: ولي رسول الله ته د مخکنيو پيغمبرانو په څېر معجزې نه دي ورکړی شوې؟ خو دې ته ئې پام نه دئ چي الله تعالى د کافرانو د دغي غوښتني څه ځواب ورکړی؟ ځواب دا دئ: که له آسمانه مو داسي کتاب درباندي نازل کړی وی چي کافرانو په خپل لاس لمس کولی شوی، مړي پرې راژوندي شوي وی، بيا هم دوی ايمان نه راوړ.

• له دې مبارکو آيتونو معلومېږي چي د مشرکينو او اهل کتابو ټگمارو او دوکه مارو مذهبي مشرانو خلکو ته ويل: مخکنيو پيغمبرانو، د الله مقربو

بندګانو او اولياء کرامو دغسې خارق العاده او حيرتناك کارونه کولی شو، هغه څوك د پيغمبر په توګه مه منئ چې دا کارونه ونه کړی شي. د دوی په ځواب کې ويل شوي: معجزه د پيغمبر په خوښه نه رامنځته کيږي، د ده په واك کې نه وي، د الله تعالی په إذن او هغه مهال رامنځته کيږي چې الله تعالی ئې وغواړي او پيغمبر ته ئې د ښودلو امر، اجازه او واك ورکړي.

له دې مبارکو آيتونو په ډېر وضاحت سره معلوميږي چې رسول اللهﷺ ته له هغو معجزو چې مخکنيو پيغمبرانو ته ورکړی شوې وې يوه هم نه وه ورکړی شوې، خو داسې عظيم کتاب ورکړی شوی چې له سترو سترو معجزو ډك دئ.

د دې پوښتنې په ځواب کې چې آيا په رښتيا سپوږمۍ د دې آيت تر راتلو وړاندې چاودلې او که دا يوه وړاندوينه ده او تر قيامت وړاندې به ترسره کيږي، بايد ووايو: که څه هم ځينو درنو مفسرينو ويلي چې دا يوه وړاندوينه ده او ښيي چې سپوږمۍ به تر قيامت وړاندې وچوي. خو دا تعبير نه يوازې د دې آيتونو له الفاظو سره اړخ نه لګوي بلکې له هغوی سره تعارض لري، د دوی تعبير داسې دئ لکه چې څوك ووايي: قيامت رانږدې شوی دا ځکه چې سپوږمۍ به وچوي!! داسې وينا نه څوك په دې قانع کولی شي چې قيامت رانږدې شوی او نه په دې چې سپوږمۍ به وچوي!! حال دا چې قرآن غواړي خپل مخاطب په دې پوه کړي چې قيامت رانږدې شوی او دا دليل ئې مخې تهږدي چې سپوږمې وچوله، همغسې لکه چې د النجم په سورې کې ئې د ستورو غورځېدا د قيامت د رانږدې کېدو دليل وګڼلو، دلته هم ګورئ چې لومړی آيت وايي: سپوږمۍ وچاوده، دوهم آيت وايي: که هره څرګنده نښه وګوري له منلو ئې ډډه کوي، درېيم آيت وايي: دوی تکذيب کړ او د خپلو هوسونو متابعت ئې وکړ، له دې ويناوو په بشپړ صراحت سره معلوميږي چې دا پېښه واقع شوې او خلکو په خپلو سترګو ليدلې خو د قيامت منکرينو د تکذيب لار غوره کړې او د هغه څه له منلو ئې ډډه کړې چې دا پېښه ئې ثابتوي او هغه دا چې قيامت رانږدې شوی.

له دغو آيتونو معلوميږي چې د شق القمر پېښه يوازې په رواياتو پورې منحصره نه ده، د اړوند رواياتو لپاره دا آيتونه څرګند شاهد او ګواه دئ او اعتبار ته ئې قوت بخښي. راشئ وګورو چې دا روايتونه څه وايي او د متن

او اسنادو له پلوه څومره معتبر دي. دغه روایت ته ځیر شئ:
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ وَنَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ ـ فَصَارَ فِرْقَتَيْنِ، فَقَالَ لَنَا « اشْهَدُوا ، اشْهَدُوا »

رواه البخاري

له عبد الله بن مسعود ﷺ روایت دئ چي سپوږمۍ په داسي حال کي وچاودله چي موږ له رسول اللهـ سره وو نو دوه ټوټې شوه او موږ ته ئې وویل: وګورئ وګورئ.
دا روایت په بخاري کي پنځه ځلي په دغو شمېرو راغلی: ٣٦٣٦ ، ٣٨٧١ ، ٤٨٦٤ ، ٤٨٦٥، ٣٨٦٩، په دوی کي یوازي دا توپیرونه تر سترګو کېږي: په ځینو کي ویل شوي بِمِنًى او په ځینو کي نه دي ویل شوي، په یوه کي وَذَهَبَتْ فِرْقَةٌ نَحْوَ الْجَبَلِ او په بل کي فَصَارَ فِرْقَتَيْنِ، فِرْقَةً فَوْقَ الْجَبَلِ وَفِرْقَةً دُونَهُ په یوه کي فقال « اشْهَدُوا » او په بل کي فقال: « اشْهَدُوا ، اشْهَدُوا »، په ځینو کي دا راغلي وَنَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ او په ځینو کي نه دي راغلي، په یوه کي هم دا نه دي راغلي چي دا یوه معجزه وه او د قریشو په غوښتنه رامنځته شوې.

د دې پېښي اړوند روایات د احادیثو په نورو کتابونو کي هم راغلي، مسلم، ترمذي، ابوداؤد، عبدالرزاق، احمد، طیالسي، ابوعوانه، ابن جریر، بیهقي، طبراني، ابن مردویه او ابو نعیم اصفهاني، له ګڼ شمېر سندونو سره له امیر المؤمنین علي، عبدالله بن مسعود، عبدالله بن عباس، عبدالله بن عمر، حذیفه، انس بن مالك او جبیر بن مطعم **وسلم** روایت کړي، په دوی کي درې (عبدالله بن مسعود، حذیفه او جبیر بن مطعم **وسلم**) داسي دي چي دا پېښه ئې په خپلو سترګو لیدلې، عبدالله بن عباس لا هغه مهال نه وو زېږېدلی او انس بن مالك ښايي اوه اته کلن ماشوم وو؛ له نورو ئې اورېدلي خو دا وضاحت ئې نه دئ کړی چي له چا ئې اورېدلي، له روایاتو داسي معلومېږي چي دا پېښه تر هجرت پنځه کاله وړاندي په منىکي واقع شوې، د قمري میاشتي د منځنیو شپو په یوې شپه کي، سپوږمۍ دوه ټوټې شوې، څو شېبې یوه له بلې لرې شوې او بېرته سره ورغلې، پورتنی روایت وایي: رسول اللهـ خپلو یارانو ته ویلي: وګورئ وګورئ، له دې معلومېږي چي پېښه ناڅاپي رامنځته شوې او داسي

نه وه چې چا له رسول اللهؐ معجزه غوښتې وي او هغه دا معجزه ورښودلې وي، د پېښې له ټولو راويانو يوازې انس بن مالك ﷛ دا خبره كړې چې ګواكې دا د معجزې په توګه وړاندې شوې پېښه وه، خو تاسو پوهېږئ چې انس بن مالك ﷛ دا صحنه په خپلو سترګو نه ده ليدلې، دی هغه مهال په مدينه كې او وړوكی ماشوم وو، ده ته منسوب روايت څكه د منلو وړ نه دئ چې له يوې خوا د قرآن له وينا سره تعارض لري او له بلې خوا له هغو رواياتو سره چې راويانو ئې پېښه په خپلو سترګو ليدلې، انس بن مالك ﷛ ته همداسې يو بل ضعيف روايت هم منسوب شوی چې وايي د شق القمر پېښه دوه ځلې رامنځته شوې!! خو په صحابه وو كې هيچا دا خبره نه ده كړې. ده ته منسوب روايات هم داسې دي په ځينو كې ئې د مرتين (دوه ځلي) لفظ راغلی او په ځينو كې د فرقتين او شقتين (دوه ټوټې).

او دا چې آيا د داسې پېښې امكان او احتمال شته كه نه او ساينس په دې اړه څه وايي، بايد ووايو: ساينسپوهان نه يوازې د داسې پېښو رامنځته كېدا د عالم په ډېرو اجرامو كې تأييدوي بلكې په خپله د سپوږمۍ په اړه وايي چې احتمالاً دا له زمكې جلا شوې يوه ټوټه ده، د پيدايښت په لومړنيو كې كوم بل ستر ستوري له زمكې سره تصادم كړی او په نتيجه كې ئې سپوږمۍ رامنځته شوې!! ساينسپوهان د زحل ستوري په اړه وايي: د دې ستوري په چاپېر د ملابند په څېر له وړو وړو متحركو ډېرو جوړه شوې يوه سطح تر سترګو كېږي چې پلنې كړۍ ته ورته برېښي خو په حقيقت كې د داسې بېلو بېلو متحركو ډبرو مجموعه ده چې يوه د بلې خوا ته خوځي، د دې حلقې ضخامت او پرېړوالی نږدې نه كيلومتره دئ، دا ډبرې د زحل د يوې سپوږمۍ د چاودلو له كبله رامنځته شوې دي، نو د سپوږمۍ چاودل نه يوازې د علم او عقل خلاف خبره نه ده بلكې په دې اړه د قرآن وينا يوه دقيقه علمي وينا ده. او دا چې آيا دا پېښه دغه مهال واقع شوې كه نه، بايد ووايو: له يوې خوا د قرآن وينا كافي ده چې ووايو: هو؛ دا پېښه يقيناً واقع شوې، له بلې خوا د داسې سترو سترو شخصيتو له شهادت او ګواهي معلومېږي چې دا پېښه همغه مهال رامنځته شوې، دا به ډېره عجيبه وي چې څوك د يوه عادي تاريخ ليكونكي په خبري باور كولی شي خو د داسې سترو سترو مؤمنو شخصيتونو په وينا باور

نه کوي!! امید دئ هغه ورځ راشي چي محققین دا خبره هم وکړي چي ځورلس پېړۍ وړاندي د یوې چاودني په ترڅ کي د سپوږمۍ یوه ټوټه ترې بېله شوې او بېرته ورسره نښتلې.

وَلَقَدْ جَآءَهُم مِّنَ ٱلْأَنۢبَآءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌۢ بَٰلِغَةٌۖ فَمَا تُغْنِ
ٱلنُّذُرُ ﴿٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْۘ يَوْمَ يَدْعُ ٱلدَّاعِ إِلَىٰ شَىْءٍ نُّكُرٍ ﴿٦﴾ خُشَّعًا
أَبْصَٰرُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ ٱلْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ﴿٧﴾ مُّهْطِعِينَ إِلَى
ٱلدَّاعِۖ يَقُولُ ٱلْكَٰفِرُونَ هَٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾

٤- او یقیناً چي دوی ته له مهمو خبرو دومره څه ورغلي چي په هغه کي کافي تنبیه ده، ٥- بشپړ حکمت، خو انذارونه ګټه نه وررسوي، ٦- نو مخ ترې واړوه، کومه ورځ چي هغه بلونکی د یوه کرکجن شي لوري ته بلنه ورکوي، ٧- سترګي به ئې ټیټي او خړي وي، له قبرونو به داسي وځي لکه چي خواره ملخان وي، ٨- د بلونکي لوري ته ځغلېدونکي، کافران به وايي: دا یوه ډېره سخته ورځ ده!

(٤-٨)- د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

- **د قرآن مخاطبینو ته دومره مهمي مهمي لارښووني شوې چي د دوی د تنبیه لپاره کافي دي، داسي حکیمانه ویناوي چي د کمال او اعجز له پلوه لوړي څوکي ته رسېدلې، خو دوی داسي دي چي انذارونه ګټه نه وررسوي.**
- **رسول الله ﷺ ته لارښوونه شوې چي له داسي معاندینو مخ واړوه، دوی ته هیڅ اعتناء مه کوه، پرې ئې ږده چي قیامت په خپلو سترګو وګوري، هغه ورځ چي بلونکی به ئې د داسي څه لوري ته بلي چي دوی ترې کرکه لري، د هغي الهي محکمې په لوري به ئې بلي چي نن ترې انکار کوي او نه ئې خوښېږي، سترګي به ئې ټیټي او خړي وي، له قبرونو به وځي او د زمکي پر سره به داسي بربېښي لکه خواره ملخان، د بلونکي لوري ته ځغلېدونکي.**

- **هغه مهال به کافران وايي: دا يوه ډېره سخته ورځ ده!**

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا۟ عَبْدَنَا وَقَالُوا۟ مَجْنُونٌ وَٱزْدُجِرَ ﴿٩﴾
فَدَعَا رَبَّهُۥٓ أَنِّى مَغْلُوبٌ فَٱنتَصِرْ ﴿١٠﴾

٩- تر دوی وړاندې د نوح قوم زموږ بنده تکذيب کړ او وئې ويل: لېونی دئ او رټل شوی، ١٠- نو خپل رب ته ئې دعاء وکړه چې زه مغلوب يم نو په خپله انتقام واخله.

(٩-١٠)- دلته د نوح صلعم د قوم تور برخليك د يوې داسې تاريخي بېلګې په توګه زموږ په وړاندې ږدول شوی چې ښيي د قيامت د تکذيب پايله ډېره سپېره او دردونکې ده: وايي: د قرآن تر مخاطبينو وړاندې د نوح قوم زموږ بنده تکذيب کړ او وئې ويل: لېونی دئ او رټل شوی، هغه ته ئې د لېوني او پېرياني خطاب وکړ او له ولس د يوه رټل شوي په سترګه ئې ورته وکتل او له دې ئې منع کړ چې خلك د الله تعالی لورې ته وبلي او په دې ئې وګواښو چې که له دعوت لاس وانه خلي سنګسار به شي. هغه ئې له داسې سختې ورځې سره مخامخ کړ چې مجبور شو خپل رب ته د دعاء لاسونه لوړ کړي، پر خپلې بې وسی اعتراف وکړي او ووايي: زما ربه! زه مغلوب يم نو په خپله انتقام واخله.

فَفَتَحْنَآ أَبْوَٰبَ ٱلسَّمَآءِ بِمَآءٍ مُّنْهَمِرٍ ﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا ٱلْأَرْضَ عُيُونًا فَٱلْتَقَى
ٱلْمَآءُ عَلَىٰٓ أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿١٢﴾ وَحَمَلْنَٰهُ عَلَىٰ ذَاتِ أَلْوَٰحٍ وَدُسُرٍ ﴿١٣﴾ تَجْرِى
بِأَعْيُنِنَا جَزَآءً لِّمَن كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾ وَلَقَد تَّرَكْنَٰهَآ ءَايَةً فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ
﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا ٱلْقُرْءَانَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن

مُّدَّكِرٍ ﴿١٧﴾

١١- نو د آسمان درې مو په رابهېدونکو اوبو پرانيستې، ١٢- او زمکه مو رواني رواني چينې کړه؛ نو (دواړه) اوبه د داسي کار لپاره سره يوځای شوې چي له وړاندي مقدر شوی وو، ١٣- او دی مو د تختو او مېخونو والي (بېړۍ) باندي حمل کړ، ١٤- زموږ تر نظر لاندي خوځېدله، د هغه لپاره بدله چي کفران ئې شوی وو، ١٥- او يقيناً چي د يوې ځرګندي نښې په توګه مو پرېښوده، نو آيا کوم عبرت اخيستونکی شته؟ ١٦- نو (وګوره چي) زما عذاب څنګه وو او زما ګواښني څنګه؟، ١٧- او يقيناً چي موږ قرآن د پند اخيستو لپاره آسان کړی نو آيا کوم عبرت اخيستونکی شته؟

(١١-١٧)- په دې مبارکو آيتونو کي د نوح صلعم ژغورنه او د ده د کافر قوم غرقېدا په عبرتناکي توګه انځور شوې، وايي: نو د دوی پر سر آسمان مو داسي پرانيستې درې درې کړ چي اوبه ئې د ورېدو پر ځای راوبهېږي، او زمکه مو رواني رواني چينې کړه؛ نو دواړه اوبه د هغه کار لپاره سره يوځای شوې چي له وړاندي مقدر شوی وو، چي هغه د نوح قوم غرقول وو، او نوح صلعم مو پر داسي بېړۍ سپور او وژغورو چي فقط تختې او مېخونه ئې درلودل، هغه چي د الله تعالى تر نظر او رعايت لاندي خوځېدله، دا د هغه نوح صلعم لپاره يوه الهي بدله وه چي کفران ئې شوی وو، د ايمان پر ځای انکار ترې شوی وو او د امتنان پر ځای د ده ناسپاسي شوې وه. نو دا پېښه او د دې قوم قصه او يا هغه بېړۍ مو وروستنيو ته د يوې ځرګندي او عبرتناکي نښې په توګه پرېښوده، آيا کوم عبرت اخيستونکی شته؟ نو وګوره چي زما عذاب څنګه وو او زما ګواښني څنګه؟، او يقيناً چي موږ قرآن د پند اخيستو لپاره آسان کړی نو آيا کوم عبرت اخيستونکی شته؟

رسول اللهﷺ ته اطمئنان ورکړی شوی او ورته ويل شوي! ستا قوم ستا په اړه همغه کړنلاره غوره کړې چي د نوح صلعم قوم غوره کړې وه، کفران يعني عدم ايمان او ناسپاسي، د دوی برخليك به د هغوی په څېر وي او الله تعالى به تا د نوح صلعم په څېر وژغوري.

دې ته مو پام وي چي په دې مباركي سورې كي څلور ځلي ويل شوي چي يقيناً موږ قرآن د پند اخيستو لپاره آسان كړى نو آيا كوم عبرت اخيستونكى شته؟ دا تكرار او تأكيد ښيي چي قرآن واقعاً آسان، څرګند، واضح، له ابهام او اغماض خالي، هر مخاطب ته د فهم وړ، په خپله روښان او څرګند او د هر څه څرګندوونكى كتاب دئ، څوك چي د قرآن په اړه له دې پرته بله وينا كوي دروغ وايي، حقيقت مسخ كوي، خلك له قرآن لري كوي او په نورو شيانو ئې مصروفوي، هغه چي خلكو ته وايي: د قرآن په ژبه هر څوك نه پوهېږي، قرآن ظاهر او باطن لري او باطن ئې بطون، له اهل بيت پرته بل څوك ئې په بطن او بطونو نه پوهېږي، لومړى څورلس علوم زده كړه بيا قرآن پرانيزه... دا ټول دروغ وايي او د قرآن خلاف خبره كوي، د قرآن لومړى حامل يو امي وو چي په ليك لوست نه پوهېدو او لومړي مخاطبين او حاملان ئې اميان ول او په ليك لوست نه پوهېدل!! آيا د قرآن دغه څلور آيتونه كافي نه دي چي د قرآن په اړه د دغو ټګمارانو وينا پر دېوال ووهو؟!!

كَذَّبَتۡ عَادٞ فَكَيۡفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ١٨ إِنَّآ أَرۡسَلۡنَا عَلَيۡهِمۡ رِيحٗا
صَرۡصَرٗا فِي يَوۡمِ نَحۡسٖ مُّسۡتَمِرّٖ ١٩ تَنزِعُ ٱلنَّاسَ كَأَنَّهُمۡ أَعۡجَازُ نَخۡلٖ
مُّنقَعِرٖ ٢٠ فَكَيۡفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ٢١ وَلَقَدۡ يَسَّرۡنَا ٱلۡقُرۡءَانَ لِلذِّكۡرِ
فَهَلۡ مِن مُّدَّكِرٖ ٢٢

١٨- عاديانو تكذيب وكړ، نو (وګوره چي) زما عذاب څنګه وو او ګواښني څنګه، ١٩- يقيناً چي موږ يوه تېزه هيبتناكه سړه سيلۍ پر دوى ولېږله، په يوې سپېرې پرله پسې ورځې كي، ٢٠- چي خلك ئې داسي راايستل لكه چي دوى د هغو كجورو ستې وي چي له جرړو ايستل شوې، ٢١- نو (وګوره چي) زما عذاب څنګه وو او زما ګواښني څنګه؟، ٢٢- او يقيناً چي موږ قرآن د پند اخيستو لپاره آسان كړى نو آيا كوم عبرت اخيستونكى شته؟

(١٨-٢٢)- په دې مبارکو آيتونو کې د عاديانو د تکذيب بده پايله او هغه هيبتناکه سيلۍ چې پر دوی مسلطه شوې وه داسې انځور شوې:

- **عاديانو د تکذيب لار غوره کړه، په الهي عذاب اخته شول، تاريخ ته رجوع وکړه او وګوره چې د الله تعالی عذاب څنګه وو او ګواښنې ئې څنګه، الله تعالی تېزه هيبتناکه سړه سيلۍ پر دوی ولېږله، په يوې داسې سپېرې ورځې کې چې پرله پسې وه، اته ورځې ئې دوام وکړ، خلك ئې له خپلو پناه ځايونو راايستل، کورونه ئې وروړانول، نه د لوړو تر شا پټېدی شول او نه په کندو او سوړو کې، مړي ئې داسې پر زمکه هر لوري ته خواره پرېوتل لکه د کجورو ستې چې له جرړو ايستل شوې وي، نو وګوره چې زما عذاب څنګه وو او زما ګواښني څنګه؟**
- **يقيناً چې موږ قرآن د پند اخيستو لپاره آسان کړی نو آيا کوم عبرت اخيستونکی شته؟**

دې ته مو پام وي چې دلته د عاديانو د عذاب ورځې ته (يوم نحس مستمر) ويل شوي او د فصلت سورې په شپاړسم آيت کې أَيَّامٍ نَحِسَاتٍ ويل شوي او د الحاقه سورې په اوم آيت کې اوه شپې او اته ورځې ويل شوي، نو د مستمر معنی تر اتو ورځو د دې عذاب دوام دئ، دې ته مو هم پام وي چې دا ورځې په خپل ذات کې نحس او سپېرې نه وې بلکې د هغه ستر عذاب له کبله سپېرې وې، ورځې ټولې سره برابرې دي، الله تعالی هيڅ سپېره او بختوره ورځ نه ده پيدا کړې، هغه ورځ درته بختوره ده چې کوم ښه کار تر سره کړې او هغه ورځ سپېره ده چې د بد کار له کبله له بد او سپېره برخليك سره مخامخ شې.

كَذَّبَتۡ ثَمُودُ بِٱلنُّذُرِ ﴿٢٣﴾ فَقَالُوٓاْ أَبَشَرٗا مِّنَّا وَٰحِدٗا نَّتَّبِعُهُۥٓ إِنَّآ إِذٗا لَّفِي
ضَلَٰلٖ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾ أَءُلۡقِيَ ٱلذِّكۡرُ عَلَيۡهِ مِنۢ بَيۡنِنَا بَلۡ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٞ ﴿٢٥﴾
سَيَعۡلَمُونَ غَدٗا مَّنِ ٱلۡكَذَّابُ ٱلۡأَشِرُ ﴿٢٦﴾ إِنَّا مُرۡسِلُواْ ٱلنَّاقَةِ فِتۡنَةٗ لَّهُمۡ

فَٱرۡتَقِبۡهُمۡ وَٱصۡطَبِرۡ ﴿٢٧﴾ وَنَبِّئۡهُمۡ أَنَّ ٱلۡمَآءَ قِسۡمَةُۢ بَيۡنَهُمۡۖ كُلُّ شِرۡبٖ
مُّحۡتَضَرٞ ﴿٢٨﴾ فَنَادَوۡاْ صَاحِبَهُمۡ فَتَعَاطَىٰ فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيۡفَ كَانَ عَذَابِي
وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾ إِنَّآ أَرۡسَلۡنَا عَلَيۡهِمۡ صَيۡحَةٗ وَٰحِدَةٗ فَكَانُواْ كَهَشِيمِ ٱلۡمُحۡتَظِرِ
﴿٣١﴾ وَلَقَدۡ يَسَّرۡنَا ٱلۡقُرۡءَانَ لِلذِّكۡرِ فَهَلۡ مِن مُّدَّكِرٖ ﴿٣٢﴾

٢٣- ثمودیانو دا ګواښونه تکذیب کړل؛ ٢٤- نو وئې ویل: آیا له خپلې ډلې د یوه انسان متابعت وکړو؛ یقیناً چې په دې صورت کې به موږ په تېروتنې او لېونتیا کې وو، ٢٥- آیا دا ذکر زموږ له منځه (یوازې) پر ده نازل شوی، نه؛ بلکې دی ډېر دروغجن او ډېر جاه طلب دئ، ٢٦- سبا به حتماً پوه شي چې څوك ډېر دروغجن او ډېر جاه طلب دئ، ٢٧- یقیناً چې موږ دوی ته د یوې آزمویني په توګه د هغې اوښې لېږونکي یو؛ نو ورته انتظار وکړه او صبر کوه، ٢٨- او خبر ورکړه چې دا اوبه د دوی تر منځ وېشل شوې دي، د څښلو هر وار د (اوښې او د کلیوالو د) حضور نېټه ده، ٢٩- نو خپل ملګري ته ئې غږ کړ، نو لاس په کار شو او ټپي ئې کړه، ٣٠- نو وګوره چې زما عذاب څنګه وو او زما ګواښنې څنګه؟ ٣١- نو موږ یوه لوړه چیغه پرې ولېږله، نو داسې شول لکه د شپون په شپول کې کارول شوې مات مات ډکې، ٣٢- او یقیناً چې موږ قرآن د پند اخیستو لپاره آسان کړی نو آیا کوم عبرت اخیستونکی شته؟

(٢٣-٣٢)- دا مبارك آیتونه یوه بله تاریخي بېلګه د ثودیانو د قصې په ترڅ کې زموږ مخې ته ږدي او وایي:

- **ثمودیانو نُذُر تکذیب کړل؛ نُذُر د نذیر(ګواښونکی) او انذار (ګواښ) جمع ده، دلته ځینو درنو مفسرینو د پیغمبرانو په معنی اخیستی او ځینو د ګواښونو په معنی، له مضمون سره دواړه تعبیر مناسب برېښي، یعنې ثمودیانو د خپل پیغمبر انذارونه دروغجن وګڼل، او وئې ویل: آیا له خپلې ډلې د صالح صلعم په څېر د یوه انسان متابعت وکړو؛ یقیناً چې په دې**

صورت کي به موږ په تېروتني او لېونتيا کي وو، آيا دا ذکر زموږ له منځه يوازي پر ده نازل شوی، نه؛ بلکي دی ډېر دروغجن او ډېر جاه طلب دئ، يعني دوی د صالح **صلعم** د نه منلو لپاره دا دلائل وړاندي کړل: ١- دی د نورو انسانانو په څېر يو انسان دئ، له نورو هيڅ توپير نه لري، کوم مافوق انسان ذات نه دئ چي د خدای استازی ئې وګڼو، څنګه ومنو چي دی د الله تعالی پيغمبر دئ؟ ٢- هغه زموږ د قوم يو فرد دئ، له نورو څه فضيلت لري چي د پيغمبر په توګه ئې ومنو؟ ٣- هغه يوازي دئ، کوم ستر مشر نه دئ چي ډېر پلويان ئې وي او د جاه او جلال او ځواك له پلوه د ولس د مشرۍ وړ وي، ٤- ولي او د کومي وړتيا له مخي الله تعالی دی د ټولو له منځه غوره کړی او د پيغمبرۍ مقام ئې ورکړی؟! ٥- دی دروغ وايي او جاه طلب دئ ځکه ئې د پيغمبرۍ ادعاء کړې.

• الله تعالی د هغوی په ځواب کي فرمايلي: د دوی د غلطو تبليغاتو حقيقت به ډېر ژر جوت شي، دوی به ډېر ژر په خپلو سترګو وګوري چي څوك ډېر دروغجن او ډېر جاه طلب دئ.

• دوی له خپل پيغمبر صالح **صلعم** معجزه غوښتې وه، داسي چي له يوې ډبري ژوندۍ اوښه جوړه شي، الله تعالی صالح **صلعم** ته وفرمايل: موږ دوی ته د يوې آزموينې په توګه هغه اوښه پيدا کوو، ته منتظر او سه او صبر کوه، او ورته ووايه چي ستاسو د يوازيني څاه اوبه ستاسو او اوښې تر منځ وېشل شوې دي، يوه ورځ ستاسو او بله د اوښې، هر لوری به په خپل خپل وار او ورځ ورته رادرومي.

• دوی څو ورځې دا حالت وزغملو، خو شيطان ئې دې ته وهڅول چي د دې وېش له ستونزي او د دې معجزې له مصيبت ځان وژغوري او پرې نږدي چي خلك پر صالح **صلعم** ايمان راوړي، نو تر ټولو شرير او پر ګناه جسور ته ئې غږ کړ چي دا دنده په غاړه واخلي، هغه تيار شو، لومړی ئې اوښه ټپي او بيا ئې ووژله، په همدې سره د دوی مهلت پای ته ورسېدو او په سخت الهي عذاب اخته شول، عذاب ئې په يوې لوړي چيغي سره پيل شو، داسي شول لکه په شپول کي کارول شوي مات مات ډکي، نو وګوره چي زما عذاب څنګه وو او زما ګواښني څنګه؟

• د قصې په پای کې یو ځل بیا دا وینا تکرار شوې چې الله تعالی قرآن د پند اخیستو لپاره آسان کړی نو آیا کوم عبرت اخیستونکی شته؟

كَذَّبَتۡ قَوۡمُ لُوطِۭ بِٱلنُّذُرِ ﴿٣٣﴾ إِنَّآ أَرۡسَلۡنَا عَلَيۡهِمۡ حَاصِبًا إِلَّآ ءَالَ لُوطٍۖ
نَّجَّيۡنَٰهُم بِسَحَرٖ ﴿٣٤﴾ نِّعۡمَةٗ مِّنۡ عِندِنَاۚ كَذَٰلِكَ نَجۡزِي مَن شَكَرَ ﴿٣٥﴾
وَلَقَدۡ أَنذَرَهُم بَطۡشَتَنَا فَتَمَارَوۡاْ بِٱلنُّذُرِ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدۡ رَٰوَدُوهُ عَن ضَيۡفِهِۦ
فَطَمَسۡنَآ أَعۡيُنَهُمۡ فَذُوقُواْ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدۡ صَبَّحَهُم بُكۡرَةً
عَذَابٞ مُّسۡتَقِرّٞ ﴿٣٨﴾ فَذُوقُواْ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدۡ يَسَّرۡنَا ٱلۡقُرۡءَانَ
لِلذِّكۡرِ فَهَلۡ مِن مُّدَّكِرٖ ﴿٤٠﴾

۳۳- د لوط قوم دا ګواښونه تکذیب کړل؛ ۳٤- یقیناً چې موږ کاڼي ورورونکې سیلۍ پر دوی ولېږله؛ د لوط له ټبر پرته، چې ګهیځ مهال مو وژغورل، ۳۵- له خپلې خوا یوه پېرزوینه، همداسې هغه چا ته بدله ورکوو چې شکر وکړي، ۳٦- او یقیناً چې زموږ له نیونې ئې وېرولي ول، خو دوی د ګواښونو په اړه شك وکړ، ۳۷- او یقیناً چې د ده د مېلمنو په اړه ئې له ده سره خبره (غوښتنه) کړې وه، نو موږ د دوی سترګې محو (ړندې) کړې نو زما عذاب او زما ګواښونه وڅکئ، ۳۸- او یقیناً چې سبا په سباوون کې تمېدونکي عذاب ونیول، ۳۹- نو زما عذاب او زما ګواښونه وڅکئ، ٤۰- او یقینا چې موږ قرآن د پند اخیستو لپاره آسان کړی نو آیا کوم عبرت اخیستونکی شته؟

(۳۳-٤۰)- دلته د یوه مفسد قوم د بداخلاقۍ بده پایله د بلې تاریخي بېلګې په توګه زموږ مخې ته ږدول شوې:

• د لوط قوم د خپل پیغمبر له لورې ورکړی شوې انذارونه تکذیب کړل؛ پایله ئې دا شوه چې موږ هغه سیلۍ ورباندې راواسته چې کاڼي ئې پرې

ورول، ټول مو هلاك كړل؛ د لوط صلعم له ټبر پرته چې ګهيځ مهال مو وژغورل، دا د الله تعالى له لوري يوه پېرزوينه وه، همداسې هغه چا ته بدله وركوو چې شكر وكړي.

• لوط صلعم دوى د الله تعالى له نيونې وېرولي ول، خو دوى د ګواښونو په اړه شك وكړ، دا شك ئې هغه مهال په يقين بدل شو چې عذاب ئې په خپلو سترګو وليد.

• دوى له لوط صلعم د ده هغه مېلمانه غوښتي ول چې فرشتې وې خو د ښكلو ځوانكيو په بڼې كې د ده كور ته ورغلي ول، الله تعالى د دوى سترګې محو او ړندې كړې، داسې چې د مېلمنو په موندلو موفق نشول، د آيت له الفاظو او سياق و سباق داسې معلومېږي چې د سترګو ړندېدا ئې داسې الهي عذاب وو چې تر اصلي عذاب وړاندې او هغه مهال پرې مبتلا شوي چې غوښتل ئې د لوط صلعم كور ته په زور ننوځي او مېلمانه ترلاسه كړي، د همدې عذاب له كبله هغوى نامراد بېرته ستانه شوي، په همدې مناسبت ورته ويل شوي: زما عذاب او زما ګواښونه وڅكئ.

• سبا په سباوون كې تمېدونكي او پاته كېدونكي عذاب ونيول، هغه چې هر څه ئې پر دوى رانسكور كړل، كلي ئې خسف شول او له پاسه كاڼي پرې ووربدل او د دې ستر عذاب په مناسبت يو ځل بيا ورته وويل شول: زما عذاب او زما ګواښونه وڅكئ.

• د دې عبرتناكې قصې په پاى كې يو ځل بيا ويل شوي: يقينا چې موږ قرآن د پند اخيستو لپاره آسان كړى نو آيا كوم عبرت اخيستونكى شته؟

وَلَقَدْ جَآءَ ءَالَ فِرْعَوْنَ ٱلنُّذُرُ ﴿٤١﴾ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَـٰهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾

٤١- او يقيناً چې فرعونيانو ته ګواښونه ورغلل، ٤٢- زموږ ټول آيتونه ئې تكذيب كړل نو موږ ونيول؛ د ځواكمن عزتمن ذات د نيولو په څېر.

(٤١-٤٢)- دلته د تاريخي ببلګو په لړ كې د فرعونيانو بده پايله او د الله

تعالی له لوري د دوی کلکه نیونه د وروستۍ بېلګې په توګه وړاندي شوي او وايي: فرعونیانو ته هغه الهي ګواښونه ورغلل چې موسی او هارون علیهما السلام پرې وویرول خو دوی ټول آیتونه، څرګندي نښې، معجزې او الهي لارښوونې تکذیب کړې، د دې تکذیب له کبله الله تعالی داسي ونیول او په ستر عذاب ئې اخته کړل چې له څواکمن عزتمن رب سره ښايي.

أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِّنْ أُوْلَٰٓئِكُمْ أَمْ لَكُم بَرَآءَةٌ فِي ٱلزُّبُرِ ﴿٤٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُّنتَصِرٌ ﴿٤٤﴾ سَيُهْزَمُ ٱلْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ ٱلدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ ٱلسَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَٱلسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾ إِنَّ ٱلْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَٰلٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي ٱلنَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُواْ مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾

٤٣- آیا ستاسو کافران تر هغوی غوره دي او که تاسو ته په کتابونو کي برائت په برخه شوی، ٤٤- یا وايي: موږ برلاسي او یو د بل مرستندوی ټولی یو، ٤٥- دا ټولی به هرومرو ماته خوري او شاګاني به اړوي، ٤٦- نه؛ بلکي د قیامت ساعت ئې وروستی موعد دئ او دا ساعت ستر آفت او ډېر تریخ ساعت دئ، ٤٧- یقیناً چې مجرمین په تېروتني او لېونتوب کي دي، ٤٨- کومه ورځ چې په اور کي پرمخي کش کړی شي، (ورته وبه ویل شي:) د دوزخ (د لمبو) رسېدني خوند وڅکئ!!

~~(٤٣-٤٨)- په دې مبارکو آیتونو سره د خطاب مخ د قریشو په لوري اوړي~~ او ورته ویل کېږي:

- آیا ستاسو کافران تر هغو غوره دي چې په مخکنیو آیتونو کي د دوی سپېره برخلیك ستاسو مخي ته کېښودل شو، له کومه پلوه غوره دي، له اخلاقي پلوه، له فکري پلوه، له مذهبي پلوه، د تګلاري او کړنلاري له پلوه، آیا دوی هغوی ته ورته نه دي؟
- آیا په کوم الهي کتاب کي مو لوستلي چې تاسو به له هغه برخلیك سره

نه مخامخ کېږئ چې مخکښي ورسره مخامخ شول؟ د برائت دا سند کوم دئ؟
- **يا پر خپل زور ځواك غره شوي يئ او وايئ: موږ مضبوط او برلاسي او يو د بل مرستندوی ټولی يو، هيڅوك ماته نشي راکولی؟!!**
- **پوه شئ چې دا مغرور ټولی به هرومرو ماته خوري او شاګاني به اړوي.**
- **نه؛ يوازي دا کافي نه ده چې له ماتي سره به مخامخ کېږي او د مبارزې له ډګر به تښتي بلکي د دوی د تعذيب وروستی موعد د قيامت ساعت دئ، هغه ساعت چې هيبتناك او ستر آفت دئ او ډېر تريخ ساعت.**
- **يقيناً چې دا مجرمين په تېروتني او لېونتوب کي دي، هغه مهال به په دې حقيقت پوه شي چې د دوزخ په اور کي پړمخي کش کړی شي، او ورته وويل شي: د دوزخ د هغو لمبو خوند وڅکئ چې پر تاسو راتاو دي!!**
- **آيا پوهېږئ چې دا مبارك آيتونه د قريشو او مسلمانانو تر منځ له لومړۍ نښتي نږدې اوه کاله وړاندي نازل شوي وو، هغه مهال د مسلمانانو وضعيت داسي وو چې په مکې کي ئې د ټېکي او امن ځای نه درلود، ټوله مکه ورته د اور د کندي په څېر ګرځېدلې وه، ځيني وژل کېدل، ځيني زنداني کېدل او په درو وهل کېدل او ځيني هجرت ته مجبورېدل، ښايي ډېرو به پر دې وينا خندلي وي چې د قريشو مغرور ټولی به هرومرو ماته خوري او شاګاني به اړوي، خو د بدر په ميدان کي دا الهي وړاندوينه ترسره شوه، د قريشو لوی او مجهز لښکر ماته وخوړله او د جګړي له ميدان داسي تښتېدل لکه چې په دې آيت کي راغلي.**

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾ وَمَآ أَمْرُنَآ إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَآ أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾

٤٩- يقيناً چې موږ هرڅه له ټاکلي تقدير سره سم پيدا کړي، ٥٠- او زموږ امر يوازي يو ځل او داسي وي لکه د سترګي يو وار رپول، ٥١- او يقيناً چې

موږ ستاسو مخکني امثال (سيالان) هلاك كړي نو آيا كوم عبرت اخيستونكى شته؟! ٥٢- او هر هغه څه چي دوى كړي په (عمل) پاڼو كي دي، ٥٣- او هر ووړ او لوى (عمل) ليكل شوى دئ.

(٤٩-٥٣)- د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

- الله تعالى د دې عالم هرڅه له ټاكلي تقدير سره سم پيدا كړي، هر څه ټاكلى پيل او پاى لري، د دې عالم پيل او پاى هم ټاكل شوى، قيامت به هرومرو راځي خو په خپل ټاكلي وخت به راځي، نه وړاندي كيږي او نه وروسته كېدى شي، تلوار مه كوئ، په راتلو كي ئې ځنډ د هغه ثابت الهي سنت له مخي دئ چي هر څه ته ئې خاص تقدير ټاكلى.
- د الله تعالى امر يو ځل وي، ډېر لنډ، دومره لكه د سترګي يو رپ، په همدې امر سره هر كار تر سره كيږي، د قيامت په راتلو كي ځنډ له دې كبله نه دئ چي الله تعالى وخت ته ضرورت لري، د (كن) په اندازه لنډ امر ئې كافي دئ چي د قيامت ستره پېښه رامنځته شي، د ځنډ وجه دا ده چي الله تعالى د هر څه لپاره مقدرات ټاكلي.
- الله تعالى ستاسو پخواني امثال او سيالان هلاك كړل، آيا د يوه عقلمن انسان لپاره دا كافي نه ده چي هم د دنيا په مكافات او مجازات باور وكړي او هم د آخرت؟!!
- هر هغه څه چي دوى كړي د دوى په عمل پاڼو كي درج دي او هر ووړ او لوى عمل ليكل شوى دئ، د همدغو عملپاڼو له مخي به هر چا ته سزا او جزاء وركول كيږي.

إِنَّ ٱلۡمُتَّقِينَ فِي جَنَّٰتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِي مَقۡعَدِ صِدۡقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقۡتَدِرٍۭ ﴿٥٥﴾

٥٤- يقيناً چي متقيان به په جنتونو او ويالو كي وي، ٥٥- د رښتينولۍ په ناستځاى كي؛ د مقتدر ټولواك خوا ته.

~~(٥٤-٥٥)- دا مبارك آيتونه د سورې ښكلي تتمه ده، د سورې له ټولو~~ مطالبو سره ژور ارتباط لري، سوره په دې آيت پيل شوې چي قيامت رانږدې شوى، د سپوږمۍ چاودېدا ئې څرګنده نښه ده، په ټولي سورې كي همدا

موضوع له يوه او بله اړخه او په اغېزناکو الفاظو او قانع کوونکو دلائلو سره څېړل شوې او دا دئ د سورې په پاى کي ويل شوي چي متقيان به په جنتونو او ويالو کي وي، داسي جنتونه چي تر ونو او بنگلو لاندي به ئې ډول ډول ويالې بهېږي، په هغه مقام کي چي د رښتينولئ او رښتينو لپاره غوره شوى، مقتدر تولواك ته نږدې.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

الرحمن

د سورې پېژندنه:

د دې مبارکي سورې نوم (الرحمن) دئ چي همدا سوره پرې پيل شوې، که څه هم دا يوازې نوم دئ خو د سورې له مضامينو سره هم ژور ارتباط لري ځکه د سورې له سر تر پای پوري د رحمن رب ګڼ شمېر پېرزوينو او نعمتونو ته د مخاطب پام رااړوي، له دې پلوه دا نوم د سورې لپاره ښکلی او موزون عنوان هم دئ. ۷۸ آيتونه لري، د آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (الرحمن) ته ورته دي، ځيني ئې د لسم آيت د (انام) په څېر دي خو دا هم الرحمن ته نږدې وزن لري، دوه آيتونه ئې په (نار) او (فخار) پای ته رسېدلي چي دا هم انام ته ورته غږ او وزن لري، دغو هموزنو فواصلو سورې ته دومره ښکلی او په زړه پوري غږ او وزن ورکړی چي بېلګه ئې نه د انساني ادب په تاريخ کي موندلی شو او نه په کوم بل الهي کتاب کي، د آيتونو اوږدوالی ئې لنډ او هغو سورتونو ته ورته دئ چي د مکي دور په لومړيو کلونو کي نازل شوي.

• **د دې مبارکي سورې د بحث محوري موضوع هغه ستر ستر نعمتونه دي چي رحمن رب پر انسان پېرزو کړي، د نعمتونو د معرفي لړی له دې پيل شوې چي الله تعالى انسان ته د قرآن سپېڅلی کتاب وښودو، دا ښيي چي لومړی او تر ټولو ستر نعمت د دې قرآن ښودنه ده، داسي ستر نعمت چي هيڅ څه ورسره برابري نشي کولی، دا نعمت له انسان په واقعي معنی اشرف المخلوقات جوړوي، له دې پرته انسان د نورو ژوو په څېر يو حيوان دئ، او که دا قرآن د ده لارشود نه وي داسي حيوان ترې جوړېږي چي تر**

ټولو حيواناتو ته زيات تېروتی او لارورکی وي.

وروسته د انسان پيدايښت راغلی او د دې معنی دا ده چې دوهم ستر نعمت د انسان پيدايښت دئ، د انسان پيدايښت په خپلې اوسنی بڼې او له دغو استعدادونو سره بل ستر نعمت دئ، انسان له داسې جوړښت سره پيدا شوی چې په ټولو مخلوقاتو کې ئې ده ته ځانګړتيا او پر ټولو ئې ده ته فضيلت او لوړتيا ورکړې، د انسان پيدايښت د ټول عالم د خلقت لوړه څوکه ده، هيڅ څه ورسره سيالي نشي کولی، تر قرآن وروسته د انسان خلقت ته اشاره ښيي چې تر قرآن وروسته د خالق رب ستره معجزه د انسان پيدايښت دئ.

بيا انسان ته د بيان ښودنه په درېيمه درجه کې ستر نعمت ګڼل شوی، انسان ته ئې بيانول ورښودلي، داسې ئې پيدا کړی چې کولی شي د خپل زړه وينا او د خپل ذهن افکار نورو ته بيان کړي، له ژبې، قلم، او ډول ډول نورو طريقو او وسائلو په استفادې سره کولی شي خپله وينا بيان او نورو ته انتقال کړي، دا استعداد او په هغه کچه چې انسان ترې برخمن دئ بل هيڅ مخلوق ته نه دئ ورکړی شوی، د انسان له پيدايښت وروسته تر ټولو ستر نعمت دا دئ چې انسان ته ئې د بيان ځانګړتيا بخښلې، وروسته د نورو نعمتونو درجه په درجه يادونه کېږي، په آسمان او زمکي کې او په دنيا او آخرت کې، سوره په دې پای ته رسي چې وايي: دا ستر ستر نعمتونه د هغه مهربان رب له لوري د انسان په برخه شوي چې د جلال او اکرام خاوند دئ، ټول برکتونه د ده له مبارك نامه سره غوټه شوي.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلرَّحۡمَٰنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ ٱلۡقُرۡءَانَ ﴿٢﴾ خَلَقَ ٱلۡإِنسَٰنَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ ٱلۡبَيَانَ ﴿٤﴾

١- همغه رحمن؛ ٢- قرآن ښودلی، ٣- انسان ئې پیدا کړی، ٤- بیانول ئې ورښودلي.

(١-٤)- په دې مبارکو آیتونو کي د رحمن رب څو ستري ستري پېرزویني او نعمتونه زموږ په وړاندي ځلیږي:

• دا قرآن ئې ښودلی، د انسان لپاره لومړی او تر ټولو ستر نعمت د دې قرآن ښودنه ده، داسي ستر نعمت چي هیڅ څه ورسره برابري نشي کولی، دا نعمت له انسان په واقعي معنی اشرف المخلوقات جوړوي، له دې پرته انسان د نورو ژوو په څېر یو حیوان دئ، او که دا قرآن د ده لارښود نه وي داسي حیوان ترې جوړیږي چي تر ټولو حیواناتو به زیات تېروتی او لارورکی وي.

• انسان ئې پیدا کړی، د انسان پیدایښت په خپلي اوسنی بڼي او له دغو استعدادونو سره بل ستر نعمت دئ، انسان له داسي جوړښت سره پیدا شوی چي په ټولو مخلوقاتو کي ئې ده ته ځانګړتیا او پر ټولو ئې ده ته فضیلت او لوړتیا ورکړې، د انسان پیدایښت د ټول عالم د خلقت لوړه څوکه ده، هیڅ څه ورسره سیالي نشي کولی، تر قرآن وروسته د انسان خلقت ته اشاره ښیي چي تر قرآن وروسته د خالق رب ستره پېرزوینه د انسان پیدایښت دئ.

• انسان ته ئې بیانول ورښودلي، داسي ئې پیدا کړی چي کولی شي د خپل زړه وینا او د خپل ذهن افکار نورو ته بیان کړي، په ژبه، قلم، او له ډول ډول نورو طریقو او وسائلو په استفادې سره کولی شي خپله وینا بیان او نورو ته انتقال کړي، دا استعداد او په هغه کچه چي انسان ترې برخمن دئ

بل هيڅ مخلوق ته نه دئ ورکړى شوى، د انسان له پيدايښت وروسته تر ټولو ستر نعمت دا دئ چې انسان ته ئې د بيان ځانګړتيا بخښلې، آيا پوهېږئ چې دا څومره ستر نعمت دئ او که انسان ته دا ځانګړتيا نه وى ورکړى شوې د ده حالت به څنګه وو او د دې عالم حالت څنګه؟!! د انسان ټوله پوهه او علم، تجارب او تحقيقات به له ده سره پاته کېدل او بل ته به ئې له انتقال عاجز وو، په دې عالم کې چې انسان کوم تصرفات کړي د دې يوه وړه برخه به هم ورته ممکنه نه وه، زموږ ننني علم د ټولو هغو علومو او تجاربو مجموعه ده چې انسان د خپل پيدايښت له لومړى ورځې تر نن پورې زده کړي، يوه بل ته بيان کړي او تر موږ پورې رارسېدلي، موږ ته به دا هم ممکن نه وو چې قرآن زده کړو او نورو ته ئې بيان کړو.

دې ته مو پام وي چې په اصل کې د دغو نعمتونو د بيان طبيعي ترتيب داسې دئ: انسان ئې پيدا کړى، بيانول ئې ورښودلي، د قرآن ښودنه ئې وکړه، ځکه الله تعالى لومړى انسان پيدا کړى بيا ئې هغه ته د بيان ملکه ورکړې او بيا ئې قرآن ورښودلى، خو د دې لپاره چې قرآن تر ټولو نعمتونو ستر نعمت دئ نو ځکه ئې دلته د نعمتونو اهميت او ارزښت ته په پام سره لومړى د قرآن يادونه کړې.

ٱلشَّمۡسُ وَٱلۡقَمَرُ بِحُسۡبَانٖ ﴿٥﴾ وَٱلنَّجۡمُ وَٱلشَّجَرُ يَسۡجُدَانِ ﴿٦﴾ وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلۡمِيزَانَ ﴿٧﴾ أَلَّا تَطۡغَوۡاْ فِي ٱلۡمِيزَانِ ﴿٨﴾ وَأَقِيمُواْ ٱلۡوَزۡنَ بِٱلۡقِسۡطِ وَلَا تُخۡسِرُواْ ٱلۡمِيزَانَ ﴿٩﴾

٥- لمر او سپوږمۍ په حساب دي، ٦- او بوټي او ونې په سجده لګيا، ٧- او آسمان ئې لوړ کړ او ميزان ئې وضع کړ، ٨- چې په ميزان کې تېرى ونه کړئ، ٩- او وزن په عدالت سره قائم کړئ او په ميزان کې نقصان مه کوئ.

(٥-٩)- په دې مبارکو آيتونو کې دا ستر ستر نعمتونه زموږ په وړاندې ايښودل شوي:

- لمر او سپوږمۍ داسې پيدا شوي چې له دقيق حساب سره سم خوځي،

تاسو به حتماً پوهېږئ چي په دې عالم کي زموږ لپاره د لمر او سپوږمۍ اهميت او ارزښت څومره دئ، که لمر نه وى نو نه به شپه او ورځ وه، نه د زمکي پر سر انسان او نور ژوي او نه وني او بوټي او د انسان د رزق او روزي توکي، همدا لمر دئ چي زموږ زمکي ته رڼا او تودوخه ورکوي او موږ ته د زمکي پر سر د ژوند ضروري شرائط برابروي.

• بوټي او وني په سجده لګيا او د خپل رب په وړاندي مطيع او منقاد، همغه کار کوي چي الله تعالی پرې ګمارلي، شپه ورځ په بشپړ انقياد سره لګيا دي انسان ته دانه او مېوه جوړوي، او دا هغه څه دي چي د انسان ژوند ورپوري تړلی دئ، دې ته مو پام وي چي الله تعالی لومړى د زمکي پر سر ټول هغه ضروري توکي پيدا کړي چي انسان ورته ضرورت لري، د ژوند شرائط ئې ورته برابر کړي او په پاى کي ئې انسان پيدا کړى، خو دلته د نعمتونو ارزښت او اهميت ته په پام سره د ونو او بوټو يادونه وروسته شوې. دې ته مو هم پام وي چي دلته د النجم په اړه دوه تعبيرونه زموږ مخي ته راځي، ځينو په خپلي معروفي معنی (ستورى) تعبير کړى او ځينو د هغه بوټي په معنی چي ساق او تنه نه لري او پر زمکه پروت وي، په اصل کي دا نوم د همداسي بوټو لپاره وضع شوى وروسته ستوري په همدې نامه ياد شوي، د دوى استدلال دا دئ چي دلته النجم او الشجر څنګ په څنګ راغلي او د نظم تقاضا دا ده چي دا دواړه سره ورته شيان دي، غوره تعبير همدا دوهم تعبير دئ، د آيت له سياق او سباق سره همدا تعبير مناسب برېښي. البته د ستورو د سجدې په اړه په قرآن کي بل ځاى يادونه شوې او د لمر او سپوږمۍ په څنګ کي:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَسْجُدُ لَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ وَٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ وَٱلنُّجُومُ وَٱلْجِبَالُ وَٱلشَّجَرُ وَٱلدَّوَآبُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ ٱلنَّاسِ ۖ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ ٱلْعَذَابُ ۗ وَمَن يُهِنِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن مُّكْرِمٍ ۚ إِنَّ

ٱللَّهَ يَفۡعَلُ مَا يَشَآءُ

الحج: ١٨

آيا پام دي نه دئ چي الله ته ټول هغه څه سجده کوي چي په آسمانونو او زمکي کي دي، لمر، سپوږمۍ، ستوري، غرونه، ونې، حيوانات او ډېرى خلك، او په ډېرو ئې عذاب محقق شوى، او الله چي څوك سپك کړي نو هغه هيڅ عزت ورکوونکى نه لري، (هيڅوك اکرام او عزت نشي ورکولى)، يقيناً چي الله همغه څه کوي چي وئې غواړي.

لکه چي گورئ دلته د ستورو يادونه د لمر او سپوږمۍ په خوا کي راغلې او د ونو يادونه د ژوو او انسانانو په څنگ کي.

● **آسمان ئې لوړ کړ، داسي چي د زمکي پر سر زموږ د کور لپاره د لوړ چت په څېر وي، آسمان له زمکي سره هممهال پيدا شوى خو لوړول، تسويه او برابرول ئې وروسته ترسره شوې، د آسمان دا جوړښت زموږ او زموږ د زمکي پر سر کور لپاره دومره ارزښت لري چي له دې پرته د زمکي پر سر نه د انسان ژوند ممکن وو او نه د نورو ژوو، په نورو ستورو او اجرامو کي د ژوند امکانات ځکه نشته چي زموږ د زمکي په څېر ځانگړى آسمان نه لري. دې ته مو پام وي چي قرآن کله د زمکي پر سر نږدې فضاء د آسمان په نامه يادوي، کله د ستورو موقعيت او کله تر ټولو ستورو بره فضاء.**

● **ميزان ئې وضع کړ، يعني الله تعالى په دې عالم کي ځانگړى توازن او تعادل رامنځته کړى، هر لوري ته چي سترگي واړوئ نو د دې توازن او تعادل مظاهر به وگورئ، د عالم هر څه د يوه عادلانه نظام مطابق دي، که په دې وضع شوي الهي تعادل او توازن کي معمولي تغيير راشي دا عالم له منځه ځي، نه يوازي د انسان ژوند په دې تعادل پوري تړلى دئ بلکي د ټول عالم بقاء ورپوري تړلې ده. د ستورو تر منځ د جذب او فرار ځواکونه داسي متعادل دي چي په نتيجه کي ئې هر ستورى په خپل خپل مدار کي خوځي او يو بل نشي جذبولى، د زمکي د تودوخي او يخني درجه داسي ساتل کېږي چي نه تر اندازې زياته توده شي او نه زياته سړه، د شپې او ورځي تر منځ دا تعادل مراعات شوى چي زموږ خوا ته د هرې يوې پاته کېدا د ضرورت په اندازه وي، د انسان جوړښت هم له فزيکي او مادي پلوه متعادل دئ او هم له**

معنوي پلوه، دوه سترگي، دوه غوږونه، دوه لاسونه، دوه پښې، او د بدن نور غړي ئې متوازن پيدا شوي، معمولي تغيير دا توازن له منځه وړي، په ژړا او خندا کي ئې، په رحم او قهر کي ئې، په مينې او نفرت کي ئې او په نورو فطري خصلتونو کي ئې تعادل مراعات شوی.

- د ميزان او عدل د دې عام الهي سنت تقاضا دا ده چي انسان په ميزان کي تېری ونه کړي، هر تېری ئې د ټول عالم له حاکم نظام او ضابطې د سرغړاوي او انحراف په معنی دئ، بغاوت دئ، له سمي لاري کږېدل دي، پايله ئې داسي لکه چي کوم ستوری له خپل مدار منحرف شي او وغورځي.
- او وزن په عدالت سره قائم کړئ او په ميزان کي نقصان مه کوئ، کله چي تلل او پيمانه کول کوئ نو عدالت مراعات کړئ، څه له خپل جائز حد او حق مه کموئ. دې ته مو پام وي چي تلل او پيمانه کول يوازي په مادي شيانو او پېر پلور کي نه وي؛ د دې نطاق پراخ دئ او د انسان ټولو تصرفاتو او قضاوتونو ته غځېږي، معنی ئې دا ده چي په خپلو ټولو تصرفاتو او قضاوتونو کي عدل او قسط مراعات کړو، دې ته مو هم پام وي چي ميزان هم د تللو وسيلې ته ويل کېږي، هم تللو ته او هم تلل شوي ته.

وَٱلۡأَرۡضَ وَضَعَهَا لِلۡأَنَامِ ﴿١٠﴾ فِيهَا فَٰكِهَةٞ وَٱلنَّخۡلُ ذَاتُ ٱلۡأَكۡمَامِ ﴿١١﴾
وَٱلۡحَبُّ ذُو ٱلۡعَصۡفِ وَٱلرَّيۡحَانُ ﴿١٢﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾

۱۰- او زمکه ئې د خلائقو لپاره ټاکلې، ۱۱- په هغې کي مېوې دي او خرما د پوټکو خاوندي، ۱۲- او واښه والي دانې او کشمالي (د ښو وږمو بوټي)، ۱۳- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ.

(۱۰-۱۳)- په دې مبارکو آيتونو کي دا ستر ستر نعمتونه د انسان په وړاندې ځلېږي:

- الله تعالی زمکه داسي جوړه کړې چي ټول ژوي په خپلي غېږ کي وساتي او اړتياوي ئې رفع کړي، په هغې کي د کجورو په شمول ډول ډول مېوې دي، د ټولو حفاظت شوی، پوټکي وراغوستل شوي، ځينو ته نازک او نرم پوټکي او ځينو ته پرېړ او کلك، له دوړو، ميکروبونو او مضرو حشراتو ئې

ساتي.

• په ځمکي کي ئې د ژوو د اړتیا وړ داسي بوټي پیدا کړي چي هم دانې لري او هم واښه، او هم ښه وږمه.

• قرآن له خپل مخاطب؛ انسان او پېرې پوښتنه کوي: نو تاسو دواړه د خپل رب له کوم کوم نعمت انکار کوئ. آیا دا هر نعمت یوازي یوازي کافي نه دئ چي پر خپل منعم رب ایمان راوړئ او د هغه له لوري ئې وګڼئ؟!! څنګه به انکار کوئ او د دې کرکجن انکار لپاره به څه دلیل او توجیه وړاندي کوئ؟

خَلَقَ ٱلۡإِنسَٰنَ مِن صَلۡصَٰلٖ كَٱلۡفَخَّارِ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ ٱلۡجَآنَّ مِن مَّارِجٖ مِّن نَّارٖ ﴿١٥﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

١٤- انسان ئې د کودړي په څېر له کړنګېدونکې خټي پیدا کړ، ١٥- او جن ئې د اور له بې دوده لمبې، ١٦- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ.

(١٤-١٦)- د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

• الله تعالی انسان له (صلصال کالفخار) پیدا کړی، صلصال هغې کلکي شوې خټي ته وایي چي کړنګېږي او فخار کودړي ته ویل کېږي، نو د دې آیت معنی دا ده چي الله تعالی انسان له داسي توکي پیدا کړی چي کودړي ته ورته وو، همدا د ده د پیدایښت لومړۍ ماده وه، داسي لکه چي جن ئې د اور له بې دوده لمبې پیدا کړی، د ده د پیدایښت اصلي ماده صلصال ده، دغسي لکه د جن د وجود اصلي ماده چي اور دئ، یعني د انسان د وجود لومړنۍ ماده په سر کي صلصال وه، خاوره شوه، خټه شوه او الله تعالی ترې انسان جوړ کړ. داسي نه دي ویل شوي چي دی ئې صلصال کړی او بیا ئې روح په کي پو کړې. د دې تفصیل د الحجر سورې د (٢٦-٢٧) آیتونو په تفسیر کي وګورئ.

• قرآن چي د انسان د پیدایښت د مختلفو پړاوونو او حالتونو په اړه څه ویلي؛ علم نن همدا خبره کوي او همغه څه وایي چي قرآن ویلي، علم وایي:

زمکه په لومړي سر کي داسي سره او توده وه لکه لمر، دا تودوالی ئې ورو ورو لږ شوی او اوسنی حالت ئې غوره کړی، له ابتدائي سرېدو وروسته د زمکي سر داسي کلك او ډبرين وو لکه د اورشيندو (آتش فشان) په نتيجه کي چي د زمکي له زړه ويلي مواد راووځي، ساړه او کلك شي، (صلصال) ترې جوړ شوی، د زمکي دا ډبرين قشر د بارانونو له کبله ورو ورو په خاوره بدل شوی، بارانونو دا خاوري د زمکي ژورو سيمو ته انتقال کړې، لکه څنګه چي ګورو غرونه او لوړي تيږي او ډبري دي او آواره په خاورو پټه شوې، تر دې خاوري لاندي همغه ډبرين قشر دئ، چي د چاودلو په نتيجه کي ئې زلزلې رامنځته کيږي، دا خاوره په بوی ناکي خټي بدله شوې او دغه مهال د ژوو د پيدايښت لپاره مناسب او ضروري شرائط برابر شوي او الله تعالی د ټولو ژوو لومړی نطفه او بيا لومړی جوړه دغه مهال پيدا کړې.

رَبُّ ٱلۡمَشۡرِقَيۡنِ وَرَبُّ ٱلۡمَغۡرِبَيۡنِ ﴿١٧﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾

١٧- د دوه ختيځونو او دوه لوېديځو رب، ١٨- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ.

(١٧-١٨)- په دې مبارکو آيتونو کي مشرقين او مغربين د الله تعالی د سترو نعمتونو په توګه معرفي شوي او انسانانو او پېريانو ته ويل شوي: نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ. بايد وګورو چي د مشرقين او مغربين معنی څه ده او دا له کومه پلوه نعمتونه دي، که د لمر راختو ته ځير شو نو ګورو چي لمر هره ورځ له يوه خاص ځای راڅرګند او په يوه خاص ځای کي غائب شي، دا راختل او پرېوتل هره ورځ تر بلي توپير لري، په کال کي يو ځل په ژمي کي ښې لاس ته په آخري ځای کي راخېژي او بل ځل په دوبي کي کيڼ لاس ته په آخري ځای کي راخېژي، همداسي په ژمي او دوبي کي د لوېدو دوه آخري ځايونه ښي او کيڼ لوري ته لري، د همدې لپاره قرآن کله ختيځ او لوېديځ په مفرده توګه د مشرق او مغرب په نامه، کله د مشرقين او مغربين په صيغه او کله د مشارق او مغارب د جمع په صيغه يادوي. د همدغه تغيير له کبله په زمکي کي کله ژمی وي، کله پسرلی، کله دوبي او کله منی، او په همدې سره د زمکي پر سر د ژوو لپاره د ژوند

شرائط برابر شوي، که دا نه وی نو د زمکي پر سر ژوند ممکن نه وو، د قرآن د دغي وينا په اهميت هغه څوك ښه پوهيږي چي د زمکي د هوا او موسم پر څرنګوالي د دې مشرقينو او مغربينو له ژور اغېز خبر وي، يقيناً چي د قرآن دا وينا زموږ په وړاندي يو ستر حقيقت او ژوره علمي وينا ابښي.

مَرَجَ ٱلۡبَحۡرَيۡنِ يَلۡتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيۡنَهُمَا بَرۡزَخٞ لَّا يَبۡغِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخۡرُجُ مِنۡهُمَا ٱللُّؤۡلُؤُ وَٱلۡمَرۡجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾

١٩- دوه سمندرونه ئې داسي سره پرېښي چي مخامخ کېږي، ٢٠- تر منځ ئې داسي پرده چي تېری (ترې) نه کوي، ٢١- نو تاسو دواړه د خپل رب کوم کوم نعمتونه تکذيبوئ؟ ٢٢- لدوی دواړو مرغلري او مرجان راوځي، ٢٣- نو د خپل رب کوم کوم نعمتونه تکذيبوئ؟

(١٩-٢٣)- دلته څو خبري توجه او دقت غواړي:

• په شلمي پېړۍ کي او هغه مهال چي انسانان وتوانېدل ستري ستري او سريع بېړۍ جوړي کړي او د سمندر ډېري برخي تر خپل واك لاندي راولي، د زمکي هغو سيمو ته ورسېږي چي د واورو او کنګلونو سترو سترو غرونو پوښلې دي، شمالي او جنوبي قطبونو ته ورسېږي، په بحر کي ئې داسي سيمي وموندې چي دوه بېل بېل سمندرونه يو د بل خوا ته پراته دي، د يوه اوبه مالګيني او تروې او د بل خوږې او خوندوري، تر منځ ئې د اوبو داسي پرده او حجاب چي دوی سره بېل ساتي او د يوه اوبه په بل کي نه ننوځي، په هر يوه کي ئې د ژوو داسي بېل بېل ډولونه وموندل چي د بل اوبو ته له ننوتو ډډه کوي، دا يو عجيب کشف وو، ساينسپوهانو پرې تحقيقات پيل کړل چي وګوري د دې بحرونو منشأ څه ده او د بېلوالي وجه ئې څه، ورته معلومه شوه چي اساسي عوامل ئې دوه دي: ١- د تودو سيمو سمندرونه د تودوخي له کبله تبخير کېږي، د اوبو بخارات لوړ ځي، د اوبو د برنۍ برخي د املاح (ډول ډول مالګو) کچه او تريووالی او تيزابيت ئې ورو ورو

زياتيږي، له لوړو چې دغو بحرونو ته د دريابونو له لاري كومي اوبه راځي له ځان سره ډېر املاح رااننتقالوي او ورځ په ورځ د بحر د املاح او مالگو كچه زياتوي. ٢- د واوري كوم غرونه چې د زمكي په شمالي قطب كي دي او په دوبي كي ورو ورو ويلي كيږي، د دې ويلي شوې واوري اوبه د عادي اوبو په څېر خوندوري وي او هيڅ ترييوالى نه لري، دا اوبه د سمندر د نورو سيمو په لوري خوځيږي، هلته د دغو اوبو او د سمندر د اوبو تر منځ د داسي اوبو يوه اوږده گاره جوړيږي چې د كثافت او ترييوالي كچه ئې د دواړو لوريو اوسط اندازه كي وي، نه د بحر د اوبو په څېر ډېري تروې او نه د ويلي شوو واورو د صافو اوبو په څېر خوندوري، دا گاري دا دواړه تروې او خوندوري اوبه سره بېلوي، د اوبو په دغو دريو بېلو بېلو ډولونو كي د ژوو بېل بېل ډولونه ژوند كوي!!

همداراز كوم لوى لوى دريابونه چې په سمندر كي توئيږي، تر اوږدې مسافې پوري همداسي وړاندي درومي او د خپلو اوبو كيفيت او خوند له لاسه نه وركوي، د مثال په توگه د امازون درياب له هغه وروسته چې د اطلس سمندر ته رسيږي نو نږدې دوه سوه كيلومترو پوري په سمندر كي وړاندي درومي او تر همغه ځايه د خپلو اوبو د خوند كيفيت خوندي ساتي. د علمي تحقيقاتو له دې وينا وروسته راشئ وگورو چې قرآن په دې مباركو آيتونو كي په دې اړه څه ويلي،

• لكه چي گورئ په پورتني مباركو آيتونو كي د بحرونو د پيدا كولو (خلق) او جوړولو (جعل) پر ځاى د (مرج) لفظ كارول شوى چي د پرېښودو معنى وركوي، يعني الله تعالى دا دوه بحرونه په داسي حال كي پرېږدي چي د يوه اوبه په بل كي فوراً گډي او خلط نشي، تر منځ ئې پرده او مانع راپيدا كړي او هر يو خپله ځانگړتيا تر اوږدې مودې خوندي ساتي.

• دا نظام په مجموع كي د الله تعالى يو لوى نعمت دئ، د اوبو د تصفيې نظام، د سمندر په خوږو او تروو اوبو كي د بحري حيواناتو بېل بېل ډولونه، دومره چي له سمندر د انسان د خوراكي توكو تر ټولو ستره ذخيره جوړه شوې، قيمتي كاڼي، مرجان چي له يوه بحري حيوان ترلاسه كيږي.

• په سيندونو او بحرونو كي نه يوازي مرغلري او مرجان موندل كيږي بلكي نوري قيمتي تيږي هم موندل كيږي، علمي تحقيقات ښيي چي قيمتي

ډېري د زمکي په هغي منځنۍ برخي کي جوړېږي چي د حرارت او فشار درجه ئې ډېره لوړه وي، دغه توکي د چاودنو او اورشيندو په وسيله د زمکي له زړه بهر راغورځېدلي، نو ځکه د غرونو په لوړو کي موندل کېږي، د غرونو له لوړو د نهرونو له لاري لاندي سيمو ته رارغړي، هغه مهال چي خلکو د کانونو د کيندلو پرمختللي وسائل نه درلودل نو دا قيمتي تيږي ئې په سيندونو کي لټولې او موندلې. يقيناً چي دا هم د قرآن يو بل علمي اعجاز دئ چي سيندونه ئې د قيمتي ډبرو يوه منبع ښودلې.

وَلَهُ ٱلۡجَوَارِ ٱلۡمُنشَـَٔاتُ فِي ٱلۡبَحۡرِ كَٱلۡأَعۡلَٰمِ ﴿٢٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾

٢٤- او په سمندر کي ئې داسي جوړي شوې تلونکې (بېړۍ) دي چي د غرونو په څېر دي. ٢٥- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ.

(٢٤-٢٥)- په دې او مخکنيو مبارکو آيتونو کي نه يوازي هغه حقيقت ته اشاره شوې چي د دوو بېلو بېلو بحرونو په اړه انسان ته په شلمي پېړۍ کي معلوم شو بلکي د قرآن يو بل ستر علمي اعجاز هم زموږ په وړاندي ځلېږي، او هغه دا: دومره ستري ستري بېړۍ چي غرونو ته ورته وي، تر شلمي پېړۍ وړاندي نه وې جوړي شوې، په دغي پېړۍ کي داسي کښتۍ جوړي شوې چي د يوه لوی هوائي ډګر په څېر د فوځ يو لوی مجهز غونډ، له ګڼ شمېر جنګي جهازونو، هليکوپټرو او توپونو سره حمل کوي، يقيناً چي دا د قرآن يوه وړاندوينه وه چي مصداق ئې اوس په خپلو سترګو ګورو، دې حقيقت ته د قرآن په يوه بل آيت کي داسي اشاره شوې:

وَءَايَةٞ لَّهُمۡ أَنَّا حَمَلۡنَا ذُرِّيَّتَهُمۡ فِي ٱلۡفُلۡكِ ٱلۡمَشۡحُونِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقۡنَا لَهُم مِّن مِّثۡلِهِۦ مَا يَرۡكَبُونَ ﴿٤٢﴾

يس: ٤١- ٤٢
او دوی ته يوه څرګنده نښه دا ده چې د دوی زامن مو په ډکې کښتۍ کې سپاره کړل او دوی ته مو دې ته ورته داسې څه (بېړۍ) راپيدا کړې چې پرې سپرېږي.
دلته په ٤١ آيت کې د نوح عليه السلام کښتۍ ته اشاره شوې او ورپسې په ٤٢ آيت کې داسې کښتيو ته اشاره شوې چې وروسته وروسته به ئې انسانان جوړوي.
او دا يقيناً چې د قرآن يو ستر علمي اعجاز او د رسول اللهﷺ د نبوت يوه څرګنده نښه ده، ما ته ووايئ: رسول اللهﷺ څنګه په هغو حقائقو پوه شوی وو چې انسانان څورلس پېړۍ وروسته پرې پوه شول؟ آيا يو عقلمن او منصف انسان کولی شي دا ستر حقيقت له پامه وغورځوي، عادي خبره ئې وګڼي او د رسول اللهﷺ د نبوت واضح او څرګنده نښه ئې ونه ګڼي؟!!

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو ٱلْجَلَٰلِ وَٱلْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾

٢٦- هغه ټول فناء کېدونکي دي چې پر (زمکې) اوسي، ٢٧- او ستا د رب ذات؛ دا د جلال او اکرام خاوند پاته کيږي، ٢٨- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ.

(٢٦-٢٨)- په دې مبارکو آيتونو کې فناء او بقاء د الهي پېرزوينو په توګه ښودل شوې، دا چې له الله تعالی پرته د عالم هر څه فناء کېږي، د الله تعالی ستر نعمت دئ، د دې وينا په اهميت هغه مهال ښه پوهېدی شو چې دا حقيقت په پام کې ولرو: الله تعالی هر ژوی د يوې وړې نطفې په بڼې کې پيدا کړي، ورو ورو ئې ستر کړي، د خپل کمال، قوت او نشاط وروستۍ پوړي ته ئې ورسوي، له دې ځايه ئې زوال پيل شي، خپل مأموريت بشپړ کړي، په مرګ محکوم شي، او خپل ځای نوي، نشيط او د ودې په حال کې توکي ته پرېږدي، هر زوړ خپل ځای نوي ته پرېږدي، اوس بايد دې ته ځير شو چې که په عالم

کې دا الهي نظام نه وی نو د نړۍ وضعیت به څنګه وو!! یوه بېلګه ئې په پام کې ونیسئ، که انسان مرګ نه درلودی له څومره سترو سترو ستونزو سره به لاس او ګرېوان وو، یقیناً چې په زړښت کې مرګ یو نعمت دئ، که داسي نه وی نو زمکه به د پیدایښت په لومړیو کې له زړو ژوو ډکه شوې وه. د فناء په دې عام الهي سنت کې یوه استثناء هم شته، هر څه فناء کېږي خو د ټولو پالونکی رب د تل لپاره باقي وي، همدا الله به انسان بیا راژوندی کوي، او د ده هغه هیله به ترسره کوي چې د بقاء په اړه ئې لري، هر انسان له فناء کېدو وېرېږي او د بقاء هیله لري.

يَسۡـَٔلُهُۥ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ كُلَّ يَوۡمٍ هُوَ فِي شَأۡنٖ ﴿٢٩﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾

۲۹- هغه څه چې په آسمانونو او زمکي کي دي غوښتنه ترې کوي (د خپلو اړتیاوو پوره کېدل ترې غواړي)، دی هره ورځ په یوه کار کي لګیا دئ.
۳۰- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ.

(۲۹-۳۰)- د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

- الله تعالی د زمکي او آسمانونو د ټولو مخلوقاتو اړتیاوو ته په خپله ځواب وایي، دی ئې ضرورتونه رفع کوي او اړتیاوي ئې پوره کوي.
- د دې عالم هر کار؛ هره شېبه؛ په خپله مالك الملك خدای ترسره کوي، الله تعالی داسي نه دئ چې د دنیا کارونه ئې خپلي مخي ته پرېښي وي او دی هیڅ تصرف په کي نه کوي، بلکي هر کار؛ که ستر وي او که ووړ؛ د ده په اراده، إذن، حکم، قدرت او مخامخ تصرف سره ترسره کېږي، هغه یوه شېبه هم د عالم د چارو له ادارې، پالني او ساتني نه غافل کېږي.
- دا د رحمن رب ستره پېرزوینه ده چې د ټولو مخلوقاتو اړتیاوو ته ځواب وایي او د دوی پالنه او ساتنه کوي او د عالم چاري سمبالوي.

سَنَفۡرُغُ لَكُمۡ أَيُّهَ ٱلثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾

۳۱- اې دوو درنو! حتماً به تاسو ته درفارغ شو، ۳۲- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ.

(۳۱-۳۲)- په دې مبارکو آيتونو کې څو لارښوونې شوې:

- **انسانان او پېريان د (ثقلان) په نامه ياد شوي، (ثَقَل) هر هغه څه ته وايي چې درونډ وي، دلته ترې معنوي دروندوالی مراد دئ، دا دواړه د عالم دوه تر ټولو مهم مخلوقات دي، تر نورو ئې له معنوي پلوه مقام لوړ دئ.**
- **دوی ته په خطاب کې ويل شوي: حتماً به تاسو ته درفارغ شو، او همدا د الله تعالی يو بل نعمت ګڼل شوی، مطلب ئې دا دئ چې د عالم دا اوسنی حالت به پای ته ورسيږي، الله تعالی به ټول هغه کارونه متوقف کړي چې اوس د ده په اراده ترسره کيږي، يوازې له هغو سره به معاملې او محاسبې ته فارغ شي چې دلته ئې د ثقلان په نامه ياد کړي (انسانان او پېريان).**
- **يقيناً چې دا د الله تعالی ستر نعمت دئ چې له خپلو بندګانو سره محاسبه کوي، هر چا ته د خپلو کړنو بشپړه بدله ورکوي، هيڅ عمل ئې نه پرېږدي چې ضائع شي او بې بدلې پاته شي. آيا دا د يوې ټولنې لپاره لوی مصيبت او نقمت نه دئ چې هلته محاسبه نه وي، نه له ظالم پوښتنه کيږي او نه د مظلوم غږ اورېدل کيږي، نه هغه ته سزا ورکول کيږي چې د بل پر حقوقو ئې تېری کړی او نه هغه ته خپل حق مسترد کيږي چې تېری پرې شوی، د دې په مقابل کې هغه حالت يقيناً چې ستر نعمت دئ چې هر چا ته د خپلو کړنو بشپړه بدله ورکول کيږي او د هيچا هيڅ عمل نه ضائع کيږي او نه بې بدلې پاته کيږي.**

يَٰمَعۡشَرَ ٱلۡجِنِّ وَٱلۡإِنسِ إِنِ ٱسۡتَطَعۡتُمۡ أَن تَنفُذُواْ مِنۡ أَقۡطَارِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ
وَٱلۡأَرۡضِ فَٱنفُذُواْۚ لَا تَنفُذُونَ إِلَّا بِسُلۡطَٰنٖ ﴿٣٣﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرۡسَلُ عَلَيۡكُمَا شُوَاظٞ مِّن نَّارٖ وَنُحَاسٞ فَلَا تَنتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾

فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾

۳۳- اې د پېريانو او انسانانو ټوليه! كه كولی شئ چي د آسمانونو او زمكي له قطرونو تېر شئ (او بل لوري ته ئې ووځئ) نو ننوځئ، نفوذ نشئ كولی مګر په قوت او ځواك سره. ٣٤- نو تاسو دواړه د خپل رب له كومو كومو نعمتونو انكار كوئ؟! ۳٥- پر تاسو باندي به د اور داسي خالصي لمبې او داسي ويلي (توكي) ليږل كيږي چي مقابله ئې نشئ كولی. ۳٦- نو تاسو دواړه د خپل رب له كومو كومو نعمتونو انكار كوئ.

(**33**-٣٦)- په دې مباركو آيتونو كي دا لارښوونې ځليږي:

• انسانانو او پېريانو ته خطاب شوی چي كه د آسمانونو او زمكي له قطرونو وتلی شئ نو ووځئ، خو دا وتل درته ممكن نه دي، هغه ځواك چي د دې كار لپاره ضروري دئ په واك كي ئې نه لرئ، كه څه هم ځينو درنو مفسرينو د آيت دا برخه داسي تعبير كړې چي ګواكي د لازم ځواك په ترلاسه كولو سره كولی شئ چي دا كار وكړئ، خو دې ته ئې توجه نه ده كړې چي په ورپسې آيت كي ويل شوي: فلاتنتصران: غالبېدی نه شئ، حقيقت دا دئ چي نه د آسمان له كنارو وتل ممكن دي او نه د زمكي له منځه له يوه سر بل سر ته وتل.

• **په دې آيتونو كي د قرآن دوه ستر ستر علمي اعجاز زموږ مخې ته ځليږي: يو دا چي وايي: كه آسمان ته بر ولاړ شئ نو له داسي بې دوده لمبو سره به مخامخ شئ چي مقابله ئې نشئ كولی، يعني د آسمان په برنی برخي كي د شهاب ثاقب تېزي او تودې لمبې دومره زياتي او زورورې دي چي تاسو ئې له مقابلې عاجز يئ!! او دا هغه حقيقت دئ چي انسان اوس او هغه مهال پرې پوه شو چي سپوږمۍ او ستورو ته ئې د ختلو لړۍ پيل كړه او متوجه شو چي دا شهاب ثاقب د فضائي سفرونو په وړاندې داسي ستر ګواښ دئ چي مقابله ئې نشي كېدی. يقيناً چي دا د قرآن يو بل علمي اعجاز دئ، نن او له ډېرو ژورو تحقيقاتو وروسته انسان ته جوته شوې چي آسمان ته د لوړ تلو په لار كي تر ټولو ستره مانع او خنډ هغه شهاب ثاقب (د اور د لمبو په څېر لوېدونكي آسماني اجرام) دي چي هره شېبه، له هر لوري**

راغورځي، ځان ترې ساتل او خوندي ترې تېرېدل ممکن نه دي، د دغو لمبو حرارت، سرعت، زور او فشار دومره لوړ وي چې هر څه ويلي کوي او هيڅ څه ئې مخې ته تم کېدی نشي. دې ته مو بايد پام وي چې انسان تر نن پورې د خپل واړه شمسي نظام څو ستورو ته رسېدلی يا نږدې شوی، تر دې وړاندې تګ يوازې په هغه صورت کې ورته ممکن دئ چې وسيله ئې له شهاب ثاقب سره له تصادم کولو خوندي پاته شي، بنايي ځينو ته به د قرآن د دې آيت له دغې فقرې (لاتنفذون الا بسلطان) دا وهم راپيدا شي چې انسان کولی شي د وسائلو او امکاناتو په مرسته د آسمان له اقطارو ووځي، له يوې څنډې ئې بلې ته ورسيږي او زمکه داسې سوری کړي چې له مرکزه ئې تېر شي او بل لوري ته ووځي!! دا واهمه به ئې هغه مهال يقين ته نږدې شوې وي چې انسان سپوږمۍ ته ورسېدو، خو بايد متوجه وو چې سپوږمۍ زمکې ته تر ټولو نږدې کُره ده، له زمکې ٢٤٠٠٠٠ کيلومتره واټن کې پرته ده، زموږ لمر دغه تر نورو زمکې ته ډېره نږدې کُره په دومره واټن کې پروت دئ چې که يو راکټ په ساعت کې ٦٠ کيلومتره لوړ ځي، نو لږ تر لږه ٣٠٠ کاله به شپه او ورځ مزل کوي چې لمر ته ورسيږي!! يوازې د يوه کهکشان قطر دومره اوږد دئ چې يو اړخ له بله څو سوه مليونه نوري کاله فاصله لري، حال دا چې په آسمان کې زموږ د ستور ليکې (کهکشان) په څېر نږدې يو سل شل مليارده ستور ليکې (کهکشانونه) شته!!

لمر له زمکې پنځه سوه نوري ثانيې فاصله لري، او ورپسې تر ټولو نږدې ستوری له زمکې نږدې څلور نوري کلونو واټن کې دئ، او نوري کال هغه واټن ته ويل کېږي چې نور ئې په يوه کال کې وهي، په داسې حال کې چې د نور سرعت په هره ثانيه کې درې سوه زره کيلومتره دئ. نو اوس ووايئ: آيا د آسمان له قطر وتل ممکن دي؟

همدا راز د زمکې د منځنۍ مرکزي برخې د تودوخې درجه دومره لوړه ده چې د زمکې ټول فلزات په کې ويلي دي او سوزي، انسان داسې مواد نشي موندلی چې د دغې لوړې تودوخې په وړاندې مقاومت وکړي او انسان ته له دغه ځايه د تېريدو مجال ورپه برخه کړي.

- د دې مبارك آيت بل علمي اعجاز دا دئ چې وايي: که د زمکې له يوه پلوه بل ته د وتلو هڅه وکړئ نو له (نحاس: ويلي شوي مس) سره به مخامخ

شئ، يعني د زمکي په منځ او سينه کي هر څه ويلي دي، د تودوخي درجه دومره لوړه ده چي هر څه ئې ويلي کړي، تاسو نشئ کولی له دې برخي د تېرېدو توان ترلاسه کړئ. او دا هغه څه دي چي ساينس اوس پرې پوه شوی**!!** د قرآن بل آيت دې مطلب ته داسي اشاره کوي:

ءَأَمِنتُم مَّن فِي ٱلسَّمَآءِ أَن يَخۡسِفَ بِكُمُ ٱلۡأَرۡضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾

الملك: ١٦

آيا له هغه چي په آسمان کي دئ له دې پلوه خوندي شوي يئ چي په زمکي کي مو ښخ کړي چي ناڅاپه به بيا خوځي؟

په دې مبارك آيت کي چي د قرآن يو ستر علمي اعجاز زموږ مخي ته ایښودل شوی څو اساسي مطالبو ته اشاره شوې:

الف: مگر گمان کوئ دا آواره زمکه چي تاسو ته ئې پر خپلو اوږو ځای درکړی، او ستاسو د رزق او روزي د تأمين وسيله ده، همداسي به د تل لپاره ستاسو په خدمت کي وي او دا اوسنی حالت ئې تلپاته، مستمر او ثابت دئ او هيڅکله به تغيير په کي نه راځي؟ مگر له دې هيڅ وېره نه لرئ چي د عالم ټولواك رب له بره دا فرمان صادر کړي چي د زمکي دا آرام او ډاډمن حالت بدل کړي، داسي چي نه نور ستاسو په خدمت کي وي، نه تاسو پر خپلو اوږو يوسي، او نه رزق او روزي درکړي، بلکي برعکس ستاسو په هدېرې بدله شي، تاسو تر خاورو لاندي کړي، سخته خوځېدا او لړزېدا ئې په خپلو سترگو وگورئ؟!! څه شي ډاډه کړي يئ؟ څه شي د داسي حالت له راتلو مطمئن کړي يئ؟ د دې کاذب ډاډ او اطمئنان لپاره څه دليل لرئ؟

ب: په دې آيت کي د خسف: د زمکي کښېناستل او ننوتل له (لړزېدا او خوځېدا) سره يو ځای ذکر شوي، د بيان اسلوب داسي دئ چي ښيي که د زمکي کومي برخي کي خسف رامنځته شي نو لړزېدا به ورپسې وي، او دا هماغه خبره ده چي ساينس ئې نن د زمکي د زلزلو د عواملو په اړه کوي.

علمي تحقيقات ښيي چي د زلزلي يو اساسي سبب خسف دئ، وايي چي د زمکي منځنۍ برخه د سختي تودوخي په وجه د خوټېدو په حالت کي ده او هر څه ئې ويلي او ذوب شوي دي، دا توده او ويلي برخه په کلك پوټکي چي کلکي ډبرې ته ورته دئ احاطه شوې، د زمکي پورتنۍ خاورينه برخه د همدې

ډبرين پوټکي په ذريعه له منځنۍ برخې بېله شوې، کله چې دا ډبرين پوټکی د زمکي په کومي برخي کي د برني يا داخلي فشار او د نورو عواملو په نتيجه کي مات شي او د زمکي هماغه برخه د مذاب او ويلي موادو د پاسه واقع شي؛ هلته زلزلې پيل شي. کوم مطلب چې په دې آيت کي د خسف او زلزلې په اړه ويل شوی؛ يوازي په تېري پېړۍ کي او له ژورو څېړنو او تحقيقاتو وروسته انسان ته معلوم شو.

همدا راز دا آيت ښيي چې کله زمکه خسف شي نو داسي برخه ئې راڅرګنده شي چې خوځېږي، د زمکي د زړه ويلي او خوځېدونکي توکي راڅرګند شي، او دا هغه حقيقت ته په واضح توګه اشاره کوي چې وايي: د زمکي د زړه توکي مذاب او ويلي دي.

په دغه حقيقت چې قرآن څوارلس پېړۍ مخکي ورته اشاره کړې د ساينس نړۍ اوس او په دې وروستۍ پېړۍ کي پوه شوه چې د آسمانونو په لوري او فضاء ته د ختلو په دوران کي به انسان له داسي مشتعل او سوزنده سماوي اجرامو سره مخامخ کېږي چې د اور لمبو ته ورته وي. هماغه څه چې قرآن کريم څوارلس پېړۍ د مخه د (شواظ من نار) په نامه ياد کړي. همدا راز د زمکي زړه ته د نفوذ او ننوتو په صورت کي به انسان د زمکي له بهرني او سوړ قشر وروسته ورو ورو هغي برخي ته رسېږي چې هلته هر څه د تودوخي د لوړي درجې له کبله ويلي او مذاب دي، چې قرآنکريم ورته (نحاس) ويلي.

• **دې پوښتني ته بايد ځواب ووايو چې قرآن ولي دې ته د نعمت نوم ورکړی، د آسمان او زمکي دا حالت له کومه پلوه يو نعمت دئ، ځواب ئې څرګند دئ او هغه دا چې د زمکي سر؛ دا د انسان د اوسېدو ځای؛ د دوو داسي موقعيتونو تر منځ واقع دئ چې په يوه کي ئې شواظ من النار: د اور لمبې دي او په بل کي ئې نحاس: ويلي مس، خو د ده کور له دواړو خوندي ساتل شوی.**

فَإِذَا ٱنشَقَّتِ ٱلسَّمَآءُ فَكَانَتۡ وَرۡدَةٗ كَٱلدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا

تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُسْـَٔلُ عَن ذَنۢبِهِۦٓ إِنسٌ وَلَا جَآنٌّ ﴿٣٩﴾ فَبِأَيِّ
ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾ يُعْرَفُ ٱلْمُجْرِمُونَ بِسِيمَـٰهُمْ فَيُؤْخَذُ
بِٱلنَّوَٰصِى وَٱلْأَقْدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هَـٰذِهِۦ
جَهَنَّمُ ٱلَّتِى يُكَذِّبُ بِهَا ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾ يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ ءَانٍ
﴿٤٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾

٣٧- نو کله چې آسمان وچوي داسې به سور رنګی وي لکه ويلي سره غوړي، ٣٨- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ، ٣٩- نو په دې ورځ به نه کوم انسان د خپل جرم په اړه پوښتل کيږي او نه کوم پېرى، ٤٠- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ، ٤١- مجرمين به له خپلو څېرو پېژندل کيږي، نو د تندي له وېښتانو او پښو به نيول کيږي، ٤٢- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ، ٤٣- دا همغه دوزخ دئ چې مجرمينو به تکذيبولو، ٤٤- دا مجرمين به د ده او خوټېدونکو اوبو تر منځ چورلي، ٤٥- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ.

<u>(٣٧-٤٥)- په دې مبارکو آيتونو کې د قيامت د دوو مرحلو ځينې حالات</u> انځور شوي او وايي:

- کله چې آسمان وچوي، د دې چاودني له کبله به ئې رنګ تك سور شي او هر څه به ئې داسې ويلي شي لکه سره غوړي، د دې وينا په اهميت او علمي ابعادو هغه څوك پوهيږي چې د سترو سترو تلسکوپونو له لارې ئې د ستورو چاودل او په آسمان کې ستري ستري چاودني ليدلې وي، هغه ښه پوهيږي چې د يوه ستوري چاودل دومره ستر وي لکه څو زره ځواکمن اتمي بمونه چې وچوي، هغه پوهيږي چې که آسمان وچوي او ستوري په خپلو کې تصادم وکړي څه حالت به رامنځته کيږي، قرآن په دغو مختصرو الفاظو کې هغه

حالت په ډېره دقيقه توګه انځور کړی، ټول آسمان به د سور رنګي ګل په څېر
تك سور واوړي او د آسمان ټول اجرام به د لوړي تودوخي له کبله ويلي شي،
خو دا چي وروسته ويل شوي: نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو
نعمتونو انکار کوئ، دا حالت له کومه پلوه د الله تعالی يو نعمت ګڼل کېدی شي
ځواب ئې دا دئ چي الله تعالی نن دا آسمان نه يوازي له داسي چاودلو خوندي
ساتلی بلکي هغه ئې ستاسو د کور خوندي چت ګرځولی.

- د قيامت په دوهم پړاو کي به خلك د الله تعالی په وړاندي محاسبې ته حاضر کړی شي، دا محاسبه به داسي وي چي نه به کوم انسان د خپل جرم په اړه پوښتل کېږي او نه کوم پېری، د هر چا کړي جرمونه به په عملپاڼي کي ليکل شوي وي، له مخي به ئې د ده برخليك ټاکل کېږي، دا د الله تعالی يوه پېرزوينه ده چي مجرم محاکمه کوي او د خپل جرم سزا ورکوي، قرآن دې ته د يوه نعمت په سترګه ګوري چي مجرم ته هم په دنيا کي سزا ورکوي او هم په آخرت کي.
- مجرمين به له خپلو څېرو پېژندل کېږي، د جرم آثار او علائم به ئې په څېرو کي څرګند وي، پوښتني او ګروېږني ته به ضرورت نه وي، فرشتې به ئې په دوزخ کي غورځوي، داسي چي ځينو به دوی د تندي له وېښتانو نيولي وي او ځينو له پښو.
- هلته به دغو مجرمينو ته ويل کېږي: دا همغه دوزخ دئ چي مجرمينو به تکذيبولو، مجرمين به د دوزخ او خوټېدونکو اوبو تر منځ چورلي، کله به د اور په لمبو کي غورځول کېږي او کله به خوټېدونکي جوش اوبه پرې څښل کېږي.

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِۦ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾
ذَوَاتَآ أَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ
﴿٥٠﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِن كُلِّ فَٰكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾

فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ فُرُشِۭ بَطَآئِنُهَا مِنۡ
إِسۡتَبۡرَقٖۚ وَجَنَى ٱلۡجَنَّتَيۡنِ دَانٖ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾
فِيهِنَّ قَٰصِرَٰتُ ٱلطَّرۡفِ لَمۡ يَطۡمِثۡهُنَّ إِنسٞ قَبۡلَهُمۡ وَلَا جَآنّٞ ﴿٥٦﴾ فَبِأَيِّ
ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَأَنَّهُنَّ ٱلۡيَاقُوتُ وَٱلۡمَرۡجَانُ ﴿٥٨﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾ هَلۡ جَزَآءُ ٱلۡإِحۡسَٰنِ إِلَّا ٱلۡإِحۡسَٰنُ ﴿٦٠﴾ فَبِأَيِّ
ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾

٤٦- او هغه چا ته دوه جنتونه دي چي د خپل رب په وړاندي د ودرېدو له نېتي وېرېدلی، ٤٧- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ. ٤٨- ګڼ ګڼ څانګور(ښونه)، ٤٩- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ، ٥٠- په دواړو کي دوه رواني چيني، ٥١- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ، ٥٢- په هغوی کي د هر ډول مېوې دوه ګوني جوړې، ٥٣- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ، ٥٤- په داسي فرشونو به تکيه وهونکي ناست وي چي استرونه به ئې د پرېړو ورېښمو وي، او د جنتونو رسېدلې مېوې نږدې نږدې، ٥٥- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ، ٥٦- په هغو کي داسي سترګي راټيټونکې (حياناکي مېرمني) چي تر دې وړاندي نه کوم انسان لاس وروړی او نه کوم پېري، ٥٧- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ؟ ٥٨- دوی به داسي برېښني لکه ياقوت او مرجان، ٥٩- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ؟ ٦٠- نو آيا د احسان بدله له احسان پرته بل څه وي؟ ٦١- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ؟

(٤٦-٦١)- په دې مبارکو آيتونو کي د جنتيانو په اړه ويل شوي:

• هغه چا ته چي په دنيا کي د خپل رب په وړاندي د ودرېدو له نېټې وېرېدلی او د دغي وېري له کبله ئې هغه عملونه کړي چي جنت ته ئې ورسوي؛ دوه داسي سمسور جنتونه (بڼونه) به ئې په برخه شي چي ونې به ئې ګڼې ګڼې او څانګوري وي، په دواړو کي دوه رواني چينې، په هغوی کي د هر ډول مېوې دوه ګونې جوړې، په داسي فرشونو به تکيه وهونکي ناست وي چي استرونه به ئې د پرېړو ورېښمو وي، مخونه خو ئې څه کوې، مېوې به ئې په هر موسم کي رسېدلې او خوراك ته چمتو وي او جنتيانو ته نږدې نږدې، داسي چي له هري څانګي به ئې په آسانۍ سره راشکولی شي، ستا د عمل په پرتله ډېره ډېره لوړه بدله، هر څه ئې د مهربان رب ستره پېرزوينه، نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ.

• په دې جنتونو کي به داسي حياناکي مېرمني وي چي يوازي ئې پر خپل خاوند نظر وي، هغه هم له حياء په ډکو سترګو سره، داس چي تر دې وړاندي نه کوم انسان لاس وروړی او نه کوم پېري، داسي به برېښي لکه ياقوت او مرجان. دا د ټولو ژوو په جبلت او خټي کي تعبيه شوی تمايل دئ چي غواړي مېرمن ئې يوازي په ده پوري مختص وي او د بل لاس ورباندي ونه لګېږي، مرغان داسي دي چي دوه دوه سره جوړه شي، بېل کور جوړ کړي، او د ژوند تر پايه يو ځای ژوند کوي، تر منځ ئې مينه او وفاء وي، د وچي او اوبو ډېر ژوي همداسي دي، هيڅ نارينه ئې دا نه خوښوي چي بل د ده مېرمني ته ورنږدې شي، د ډېرو تر منځ د خونړيو نښتو وجه همدا وي او همدا د نسل د دوام يو اساسي ضرورت. په جنت کي به د جنتيانو دغه تمايل ته هم ځواب ويل شوی وي. دې ته مو پام وي چي د جنتي مېرمنو په اړه د قرآن له دې وينا معلومېږي چي هم به د انسانانو مېرمني په دې صفت متصفي وي او هم د پېريانو، نه به د انسان مېرمني ته تر ده وړاندي بل انسان لاس وروړی وي او نه د پېري مېرمني ته تر ده وړاندي بل پېري لاس وروړی وي.

• د احسان بدله له احسان پرته بل څه نه وي، چا چي احسان کړی الله تعالی به احسان ورسره کوي، چا چي په دنيا کي له حرامو ډډه کړې وه الله تعالی به په بدل کي د جنت مېوې ورکوي، د چا مېرمني چي په دنيا کي پاك لمنې وي په جنت کي به ئې هم مېرمني حياناکي وي، د پردي لاس به نه وي پرې

لګېدلی.

● دا هر نعمت د الله تعالی یوه ستره پېرزوینه، نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ؟

دې ته مو پام وي چې دلته د دوو جنتونو او په هغوی کې د دوو چینو یادونه شوې، باید وګورو چې آیا دلته د دوو جنتونو مراد دا دئ چې هر جنتي به دوه دوه جنتونه لري او که ئې مراد دا دئ چې هر جنتي انسان ته به بېل جنت وي او هر جنتي پېري ته بېل جنت؟ د آیتونو له فحوی داسي معلومېږي چې مراد ئې همدا دوهم مطلب دئ، انسانانو ته به د خپل جبلت او فطرت سره سم جنتونه وي او پېریانو ته د خپل فطرت مطابق جنتونه، نو د دوو جنتونو مراد دوه ډوله جنتونه دي، یو ډول ئې د انسانانو مقربینو ته مختص دئ او بل ډول ئې د پېریانو مقربینو ته، له راتلونکو آیتونو معلومېږي چې دا یاد شوي دوه جنتونه به د مقربینو جنتونه وي او ورپسې ئې د اصحاب الیمین جنتونه.

همداراز د دوو چینو په اړه په قرآن کې راغلي چې یوه د (تسنیم) په نامه یاده شوې او بله د (سلسبیل) په نامه، تسنیم د مقربینو لپاره مختص شوې چینه ده او سلسبیل د اصحاب الیمین لپاره، نو په لومړۍ درجه جنت کې به د تسنیم چینه وي او په دوهمي درجې جنت کې د سلسبیل چینه. د مطففین په سوره کې داسي راغلي:

يُسْقَوْنَ مِن رَّحِيقٍ مَّخْتُومٍ ﴿٢٥﴾ خِتَٰمُهُۥ مِسْكٌ ۚ وَفِى ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ
ٱلْمُتَنَٰفِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُۥ مِن تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا
ٱلْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ **المطففين: ٢٥-٢٨**

څښول کېږي په خالصو سرمُهر شوو شرابونو. مُهر به ئې مشك وي، نو په دې کې دې سیالي وکړي سیالان. او له تسنیم ئې ګډونه. آ چینه چې ئې په خوا کې څښل مقربین کا.

وَمِن دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدۡهَآمَّتَانِ
﴿٦٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٥﴾ فِيهِمَا عَيۡنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾
فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾ فِيهِمَا فَٰكِهَةٞ وَنَخۡلٞ وَرُمَّانٞ ﴿٦٨﴾ فَبِأَيِّ
ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾ فِيهِنَّ خَيۡرَٰتٌ حِسَانٞ ﴿٧٠﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾ حُورٞ مَّقۡصُورَٰتٞ فِي ٱلۡخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمۡ يَطۡمِثۡهُنَّ إِنسٞ قَبۡلَهُمۡ وَلَا جَآنّٞ ﴿٧٤﴾ فَبِأَيِّ
ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفۡرَفٍ خُضۡرٖ وَعَبۡقَرِيٍّ حِسَانٖ
﴿٧٦﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَٰرَكَ ٱسۡمُ رَبِّكَ ذِي ٱلۡجَلَٰلِ
وَٱلۡإِكۡرَامِ ﴿٧٨﴾

٦٢- او ترې رالاندي دوه جنتونه، ٦٣- نو تاسو دواړه د خپل رب له كومو نعمتونو انكار كوئ؟ ٦٤- تك شنه (توربخن)، ٦٥- نو تاسو دواړه د خپل رب له كومو كومو نعمتونو انكار كوئ؟ ٦٦- په دواړو كي دوه داري وهونكې چينې، ٦٧- نو تاسو دواړه د خپل رب له كومو كومو نعمتونو انكار كوئ؟ ٦٨- په هغو كي مېوې، خرما او انار، ٦٩- نو تاسو دواړه د خپل رب له كومو كومو نعمتونو انكار كوئ؟ ٧٠- په هغو كي ښې او ښكلې مېرمني، ٧١- نو تاسو دواړه د خپل رب له كومو كومو نعمتونو انكار كوئ؟، ٧٢- په خيمو كي ملتزمي تور سترگې، ٧٣- نو تاسو دواړه د خپل رب له كومو كومو نعمتونو انكار كوئ؟ ٧٤- تر دې وړاندي نه كوم انسان لاس وروړى او نه

کوم پېرې، ٧٥- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ؟ ٧٦- تکیه وهونکې پر شنو بالښتونو، او ښکلو قیمتي فرشونو باندې، ٧٧- نو تاسو دواړه د خپل رب له کومو کومو نعمتونو انکار کوئ؟ ٧٨- ستا د جلیل او کریم رب نوم برکتي دئ.

(٦٢-٧٨)- په دې مبارکو آیتونو کې دوه نور جنتونه توصیف شوي چې تر مخکنیو د مقام او منزلت له پلوه لاندې دي او له ورایه معلومېږي چې دا به د جنتیانو د هغې دوهمې ډلې په برخه کېږي چې قرآن ئې د اصحاب الیمین په نامه یادوي، د دې جنتونو په اړه ویل شوي:

- تر مخکنیو رالاندې دوه نور جنتونه، تك شنه داسې چې له ډېر شینوالي ئې رنګ توربخن شوی، په دواړو کې دوه داري وهونکې چینې، په هغوی کې ډول ډول مېوې د خرما او انار په شمول، په هغوی کې د سیرت له پلوه ښې او د صورت او جمال له پلوه ښکلې مېرمنې، سترګې ئې غټې، توري او ښایسته، په خپلو خپلو خیمو کې ملتزمې، تر دې وړاندې نه کوم انسان لاس وروړی او نه کوم پېرې، دې جنتیانو به پر شنو بالښتونو تکیه وهلې وي، تر پښو لاندې ئې ښکلې ډېر قیمتي حیرت پاروونکې فرشونه، د دې فرشونو لپاره د عبقري لفظ غوره شوی، عربو د پېریانو پلازمېنه د عبقر په نامه یادوله، هر حیرت پارونکې نادر شي ته به ئې د عبقري نوم ورکولو، دلته له عبقري هغه فرشونه مراد دي چې د نفاست، ښکلې رنګ او بڼې له پلوه حیرت پاروونکې او ډېر قیمتي وي.
- دا ستر ستر نعمتونه د هغه مهربان رب له لوري د انسان په برخه شوي چې د جلال او اکرام خاوند دئ، دا ټول برکتونه د ده له مبارك نامه سره غوټه شوي.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

الواقعه

د سورې پېژندنه:

د دې مبارکې سورې نوم (الواقعه) دئ چې له لومړي آيت اخيستل شوی، ٩٦ آيتونه لري، د آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (الواقعة)، د څلورم آيت (رجاً)، د لسم آيت (السابقون)، د څوارلسم آيت (الاولين) او د اته ويشتم آيت (مخضود) ته ورته دي، يوازې يو څلوېښتم آيت په الشمال پای ته رسېدلی، خو دا هم له ورپسې آيت سره تړلی دئ او په ګډه په حميم پای ته رسي، د غږ مد و جزر سورې ته ډېر ښکلی او په زړه پورې غږ او وزن ورکړی، د آيتونو اوږدوالی ئې لنډ او هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مکې دور په لومړيو کلونو کې نازل شوي.

د دې مبارکې سورې د بحث محوري موضوع د قيامت ستره واقعه ده، دا سوره له سر تر پايه د قيامت د سترې واقعې په اړه تفصيلي بحث کوي، **په لومړيو آيتونو کې ويل شوي:**

- **کله چې د قيامت هغه ستره پېښه رامنځته شي، هغه چې د پېښېدو تکذيبوونکی ئې نشته، هيڅوک نشي کولی د دې پېښې راتګ دروغ ثابت کړي، هغه چې ټيټوونکې لوړوونکې ده، په هغه ورځ به ځينو ته لوړ لوړ مقامونه ورپه برخه شي او ځيني به ټيټ او سپک وګڼل شي.**
- **دا پېښه به هغه مهال رامنځته شي چې زمکه په ځانګړي ړچولو سره وړچول شي، سخته زلزله به ئې ولړزوي، او غرونه به داسې ټوټه ټوټه کړی شي چې خورې شوې دوړې به شي.**
- **بيا به د قيامت په دوهم پړاو کې خلك د خپلو باورونو او عملونو له**

مخې په دريو ډلو وويشل شي: يوه ډله د اصحاب الميمنة په نامه، دوهمه ډله د اصحاب المشئمة په نامه، دريمه ډله د السابقون په نامه. وروسته په آخرت کې د دغو دريو ډلو حالت انځور شوی.

په دې سورې کې هم د النجم په څېر د قيامت د اثبات لپاره د ستورو پر موقعيتونو لوړه شوې، د مخاطب توجه دې ته اړول شوې چې ستورو ته ځير شي، دغو ستورو ته چې هر يو ئې ځانته بېل بېل مدار لري، پدې مدار کې په منظمه توگه، يوې بلې خوا ته له انحراف پرته خوځي، له يوې شېبې وروسته او وړاندې کېدو پرته طلوع او غروب کوي، دا بې حسابه ستوري، پدې بې انتهاء فضاء کې، دا ټول څوك اداره کوي؟ څوك هر يو په خپل خپل مدار کې ساتي؟ آيا د دې خور او پراخ عالم ساتونکی او اداره کوونکی ذات لدې عاجز گڼئ چې تاسو بيا راژوندي کړي؟!!

تر دې قسم مخکې د قيامت د منکرينو په ځواب کې چې وايي: آيا مونږ به له هغه وروسته بيا راژوندي کېږو چې په خاورو او هډوکو بدل شو او آيا زمونږ مخکني پلرونه به هم راژوندي کېږي؟ دوی ته ويل شوي، هو؛ تاسو او ستاسو پلرونه به ټول د قيامت معلومې ورځې ته راغونډ کړی شئ، بيا ورته ويل شوي: تاسو خو مونږ پيدا کړي يئ، ولې بيا ژوندون رښتيا نه گڼئ؟! وروسته د بيا ژوندون په اړه څو مهم دلائل وړاندې کوي: دا ستاسو د مني نطفه تاسو په يوه ژوندي مخلوق بدلوئ که الله؟ دا په زمکې کې شيندلې او کرل شوې دانه تاسو د بوټي په څېر رازرغونوئ که الله؟ دا له ورېځو اوبه تاسو رانازلوئ که الله؟ که الله وغواړي چې بارانونه ونشي او په بحر کې ستاسې اوبه همداسې تروې پرېږدي، څوك به باران ووروي او څوك به دا د بحر تروې اوبه خوږې کوي؟ تاسو چې اور بلوئ؛ دا د سون ونه او بوټی ئې تاسو پيدا کړي که الله؟

څوك چې دا حقائق په خپلو سترگو گوري؛ څنگه د بيا ژوندون خبره ورته گرانه او د نه منلو بريښي؟ څنگه هغه ذات لدې عاجز گڼي چې دا ټول ستر ستر کارونه د ده په اراده ترسره کېږي؟

د سورې په وروستيو آيتونو کې د سورې تتمه او خلاصه زمونږ په وړاندې ځلېږي او په آخرت کې د يادو دريو ډلو حالت زمونږ په وړاندې انځوروي او وايي: څوك چې د مقربينو له ډلې وي هلته به ئې هوسايي،

خوږوږمه ګلان او له نعمتونو ډك جنت په برخه شي، هغه چې د بختورو له ډلي وي ورته وبه ويل شي: تا ته د بختورو له لوري سلام دئ. او هغه چې د تېروتو درواغ ګڼونكو له ډلي وي نو په تودو خوټېدونكو اوبو به ئې استقبال كېږي او په دوزخ كي به غورځول كېږي.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا وَقَعَتِ ٱلۡوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيۡسَ لِوَقۡعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ﴿٣﴾ إِذَا
رُجَّتِ ٱلۡأَرۡضُ رَجًّا ﴿٤﴾ وَبُسَّتِ ٱلۡجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾ فَكَانَتۡ هَبَآءً مُّنۢبَثًّا
﴿٦﴾ وَكُنتُمۡ أَزۡوَٰجًا ثَلَٰثَةً ﴿٧﴾ فَأَصۡحَٰبُ ٱلۡمَيۡمَنَةِ مَآ أَصۡحَٰبُ ٱلۡمَيۡمَنَةِ
﴿٨﴾ وَأَصۡحَٰبُ ٱلۡمَشۡـَٔمَةِ مَآ أَصۡحَٰبُ ٱلۡمَشۡـَٔمَةِ ﴿٩﴾ وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلسَّٰبِقُونَ
﴿١٠﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلۡمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ فِي جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿١٢﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾
وَقَلِيلٌ مِّنَ ٱلۡأٓخِرِينَ ﴿١٤﴾

١- كله چې هغه پېښه رامنځنه شي، ٢- د پېښېدو تكذيبوونكې ئې نشته، ٣- ټيټوونكې لوړوونكې، ٤- هغه مهال چې زمكه په ځانګړې ږچولو سره وږچول شي، ٥- او غرونه په ځانګړې وږه كېدو سره وږه وږه كړى شي، ٦- نو خورې شوې دوړې به شي، ٧- او تاسو به درې ډلي شئ، ٨- نو د ميمنت خاوندان؛ څومره عجيب دي د ميمنت خاوندان! ٩- او د مشئمت خاوندان څومره عجيب دي د مشئمت خاوندان! ١٠- او وړاندې تلونكي به

وړاندې تللي وي، ١١- همدا دوى مقربين دي، ١٢- له نعمتونو ډك جنت كې، ١٣- ډېرى د ړومبنيو ١٤- او لږ د وروستنيو.

(١-١٤)- په دې مباركو آيتونو كې دا لارښوونې شوې:

• كله چې د قيامت هغه ستره پېښه رامنځته شي، هغه چې د پېښېدو تكذيبوونكى ئې نشته، هيڅوك نشي كولى د دې پېښې راتگ دروغ ثابت كړي، هغه چې ټيټوونكې لوړوونكې ده، په هغه ورځ به ځينو ته لوړ لوړ مقامونه ورپه برخه شي او ځيني به ټيټ او سپك كړى شي.

• دا پېښه به هغه مهال رامنځته شي چې زمكه په ځانگړې ړچولو سره وړچول شي، سخته زلزله به ئې ولړزوي، او غرونه به داسې ټوټه ټوټه كړى شي چې خورې شوې دوړې به شي.

• بيا به د قيامت په دوهم پړاو كې خلك د خپلو باورونو او عملونو له مخې په دريو ډلو وويشل شي: يوه ډله د اصحاب الميمنة په نامه، ميمنه هم د ښې لاس په معنى راځي او هم د سعادت او بختورتوب په معنى، نو دوى يا هغه دي چې بختور گڼل شوي يا هغه چې عمل پاڼې به ئې په ښې لاس كې وركړى شي، څومره به بختور وي، دوهمه ډله د اصحاب المشئمة په نامه، مشئمة هم د كيڼ لورې په معنى راځي او هم د شقاوت او سپېره توب په معنى، نو دوى يا هغه دي چې بدبخت او شقي گڼل شوي يا هغه چې عمل پاڼې به ئې په كيڼ لاس كې وركړى شي، څومره به بدبخت او سپېره وي، دريمه ډله د السابقون په نامه، سابقون هغه دي چې تر نورو له معنوي پلوه وړاندې تللي، دوى د ښېگڼو لورې ته سبقت كړى وو په هغه ورځ به هم د دوى مقام او منزلت تر نورو وړاندې او لوړ وي او د الله تعالى خوا ته مقرب او نږدې، داسې جنتونه به ئې په برخه شي چې له ډول ډول نعمتونو به ډك وي، د دوى ډېرى به د هر الهي دين له لومړنيو پلويانو وي او لږ ئې له وروستنيو.

عَلَىٰ سُرُرٍ مَّوۡضُونَةٍ ﴿١٥﴾ مُّتَّكِـِٔينَ عَلَيۡهَا مُتَقَـٰبِلِينَ ﴿١٦﴾ يَطُوفُ عَلَيۡهِمۡ
وِلۡدَٰنٌ مُّخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِأَكۡوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأۡسٍ مِّن مَّعِينٍ ﴿١٨﴾ لَّا يُصَدَّعُونَ

عَنۡهَا وَلَا يُنزِفُونَ ﴿١٩﴾ وَفَٰكِهَةٖ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَحۡمِ طَيۡرٖ مِّمَّا
يَشۡتَهُونَ ﴿٢١﴾ وَحُورٌ عِينٞ ﴿٢٢﴾ كَأَمۡثَٰلِ ٱللُّؤۡلُوِ ٱلۡمَكۡنُونِ ﴿٢٣﴾ جَزَآءَۢ بِمَا
كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسۡمَعُونَ فِيهَا لَغۡوٗا وَلَا تَأۡثِيمًا ﴿٢٥﴾ إِلَّا قِيلٗا
سَلَٰمٗا سَلَٰمٗا ﴿٢٦﴾

١٥- پر سينگار شوو تختونو باندي، ١٦- پر هغو تکيه کوونکي يو بل ته مخامخ، ١٧- تل پاته ځوانکي به ئې پر شاوخوا راچورلي، ١٨- د روان څښاك له پيالو، کوزو او جامونو سره، ١٩- نه به له هغه په سرخوږي اخته کړی شي او نه به بې سده کېږي، ٢٠- او له داسي مېوو سره چي دوی ئې غوره کوي، ٢١- او د مارغانو له داسي غوښې سره چي زړه ئې ورته کېږي، ٢٢- او غټ سترګې حوري، ٢٣- په صدف کي (خوندي) مرغلرو ته ورته، ٢٤- د هغه څه يوه بدله چي دوی کولو، ٢٥- نه به په هغه کي کومه بېهوده خبره اوري او نه کومه د ګناه خبره، ٢٦- مګر د سلام سلام وينا.

(١٥-٢٦)- په دې مبارکو آيتونو کي په جنت کي د سابقينو مقربينو حالت داسي انځور شوی:

- **پر سينګار شوو تختونو به يو بل ته مخامخ تکيه وهلي وي.**
- **داسي ځوانکي به ئې د خدمت لپاره پر شاوخوا راچورلي چي تل به ځوان پاته وي، ځيني ئې د جنت د روانو چينو د داسي څښاك له پيالو، کوزو او جامونو سره چي نه به له هغه په سرخوږي اخته کېږي او نه به بې سده کېږي، ځيني ئې له داسي مېوو سره چي دوی به ئې غوره کوي، ځيني ئې د مارغانو له داسي غوښې سره چي زړه ئې ورته کېږي.**
- **داسي حوري به ئې په واك کي وي چي ښکلې غټې سترګي به ئې وي، داسي به ښکلې او سُتره وي لکه په صدف کي ساتل شوې مرغلري.**
- **دوی ته به ويل کېږي چي دا د هغو عملو يوه بدله ده چي تاسو په دنيا**

کې کول.

- په دې جنت کې به نه کومه بېهوده خبره اوري او نه کومه د ګناه خبره، یوازې د سلام سلام وینا به ئې تر غوږ کېږي.

وَأَصۡحَٰبُ ٱلۡيَمِينِ مَآ أَصۡحَٰبُ ٱلۡيَمِينِ ﴿٢٧﴾ فِي سِدۡرٖ مَّخۡضُودٖ ﴿٢٨﴾ وَطَلۡحٖ
مَّنضُودٖ ﴿٢٩﴾ وَظِلّٖ مَّمۡدُودٖ ﴿٣٠﴾ وَمَآءٖ مَّسۡكُوبٖ ﴿٣١﴾ وَفَٰكِهَةٖ كَثِيرَةٖ ﴿٣٢﴾
لَّا مَقۡطُوعَةٖ وَلَا مَمۡنُوعَةٖ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٖ مَّرۡفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ إِنَّآ أَنشَأۡنَٰهُنَّ إِنشَآءٗ
﴿٣٥﴾ فَجَعَلۡنَٰهُنَّ أَبۡكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتۡرَابٗا ﴿٣٧﴾ لِّأَصۡحَٰبِ ٱلۡيَمِينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٞ
مِّنَ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٞ مِّنَ ٱلۡأٓخِرِينَ ﴿٤٠﴾

٢٧- او د یمین خاوندان (بختور)، څه عجیب دي دا بختور، ٢٨- په بې اغزیو بېرو کې، ٢٩- او د کېلو په ګڼ مېوو ونو کې، ٣٠- او په خورو سیورو کې، ٣١- او تل روانو اوبو کې، ٣٢- او ډېرو مېوو کې، ٣٣- نه قطع کېدونکې او نه منع کېدونکې، ٣٤- او په لوړو لوړو پالنګونو کې، ٣٥- یقیناً چې موږ په ځانګړي پنځولو سره پنځولې دي، ٣٦- نو باکرې (پېغلې) مو ګرځولې دي، ٣٧- مینه ناکې همزولې، ٣٨- د اصحاب المین لپاره، ٣٩- ډېرى له لومړنیو ٤٠- او ډېرى له وروستنیو.

(٢٧-٤٠)- په دې مبارکو آیتونو کې په جنت کې د اصحاب الیمین وضعیت داسې انځور شوی:

- دا بختور بڼې لاسې به داسې وي چې حالت به ئې هر څوك په حیرت کې اچوي،
- د داسې بېرو په باغونو کې به وي چې ونې ئې اغزي نه لري، د داسې ونو بېري ډېرې خوندورې وي.
- د کېلو په داسې بڼونو کې چې مېوې ئې ګڼې یوه پر بلې منظمې پرتې.

- د ونو په خورو او خوندورو سيورو کې.
- خوا ته ئې تل رواني اوبه.
- ډول ډول ډېري مېوې، داسي چي نه ئې د پيدا کېدو لړی شلېږي او نه به څوك او څه دوی ترې منع کوي، په هر موسم کي او هر وخت د دوی په واك کي.
- په لوړو لوړو پالنگونو کي د خپلو مېرمنو خوا ته، هغه مېرمني چي الله تعالی په ځانگړې بڼې کي پيدا کړې، تل پاته پېغلي، له خپل خاوند سره مينه ناکې او همزولې.
- دا هغه نعمتونه دي چي د دغو بختورو به په برخه شي، د دوی ډېری به له لومړنيو وي او ډېری له وروستنيو.

وَأَصۡحَٰبُ ٱلشِّمَالِ مَآ أَصۡحَٰبُ ٱلشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِي سَمُومٖ وَحَمِيمٖ ﴿٤٢﴾ وَظِلّٖ
مِّن يَحۡمُومٖ ﴿٤٣﴾ لَّا بَارِدٖ وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾ إِنَّهُمۡ كَانُواْ قَبۡلَ ذَٰلِكَ مُتۡرَفِينَ
﴿٤٥﴾ وَكَانُواْ يُصِرُّونَ عَلَى ٱلۡحِنثِ ٱلۡعَظِيمِ ﴿٤٦﴾ وَكَانُواْ يَقُولُونَ أَئِذَا
مِتۡنَا وَكُنَّا تُرَابٗا وَعِظَٰمًا أَءِنَّا لَمَبۡعُوثُونَ ﴿٤٧﴾ أَوَءَابَآؤُنَا ٱلۡأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾

٤١- او کيڼ لاسي، څه حيرتناك (حالت کي) دي کيڼ لاسي، ٤٢- په سوزنده لمبو او جوشو اوبو کي، ٤٣- د تور او تود دود په سيوري کي، ٤٤- نه سوړ نه گټور، ٤٥- يقيناً چي دوی تر دې وړاندي سوکاله ول، ٤٦- او په ستري گناه ئې ټينگار کولو، ٤٧- او ويل به ئې: آيا کله چي ومرو او خاوري او هډوکي وو آيا حتماً به راپاڅول کېږو؟! ٤٨- او آيا زموږ لومړني پلرونه هم؟!

(٤١-٤٨)- په دې مبارکو آيتونو کي کيڼ لاسي او د دوی حالت داسي انځور شوی:

- کيڼ لاسي او د دوی حالت به حيرتناك وي، کله به په سوزنده لمبو کي

وي، کله په تودو جوشو اوبو کي او کله د تور او تود دود په سيوري کي چي نه به سوړ وي او نه به کومه ګټه وررسوي.

• دوی تر دې وړاندي په دنيا کي مترفين ول، د تولني جوړښت دوی ته رفاه او سوکالي ورپه برخه کړې وه.

• د شرك په شمول په سترو سترو ګناهونو ئې ټينګار کولو.

• له بيا ژوندون ئې انکار کولو او ويل به ئې: آيا کله چي ومرو او خاوري او هډوکي شو بيا به راژوندي کيږو؟! او آيا زموږ لومړني پلرونه به هم بياراژوندي کيږي؟!

قُلۡ إِنَّ ٱلۡأَوَّلِينَ وَٱلۡأٓخِرِينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجۡمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَٰتِ يَوۡمٖ مَّعۡلُومٖ
﴿٥٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمۡ أَيُّهَا ٱلضَّآلُّونَ ٱلۡمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَأٓكِلُونَ مِن شَجَرٖ مِّن
زَقُّومٖ ﴿٥٢﴾ فَمَالِـُٔونَ مِنۡهَا ٱلۡبُطُونَ ﴿٥٣﴾ فَشَٰرِبُونَ عَلَيۡهِ مِنَ ٱلۡحَمِيمِ ﴿٥٤﴾
فَشَٰرِبُونَ شُرۡبَ ٱلۡهِيمِ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نُزُلُهُمۡ يَوۡمَ ٱلدِّينِ ﴿٥٦﴾

٤٩- ووايه: يقيناً چي لومړني او وروستني به، ٥٠- هرومرو د يوې معلومي ورځي ميقات ته غونډ کړی شوي وي، ٥١- بيا به تاسو اې تېروتو دروغ ګڼونکو؛ ٥٢- حتماً د زقوم له وني خوړونکي وئ، ٥٣- نو خېټي تري ډکوونکي، ٥٤- له پاسه ئې د ايشېدلو اوبو څښونکي، ٥٥- د تږو اوښانو د څښلو په څېر څښونکي، ٥٦- همدا به د سزا او جزاء په ورځ د دوی مېلمستيا وي.

(٤٩-٥٦)- په دې مبارکو آيتونو کي رسول الله ﷺ ته سپارښتنه شوې چي د قيامت او بياژوندون منکرينو ته ووايي:

• يقيناً چي لومړني او وروستني به هرومرو هغه ورځ په ټاکلي ځای کي راغونډ کړی شي چي الله تعالی ټاکلې.

• بيا به تاسو اې تېروتو دروغ ګڼونکو؛ حتماً د زقوم وني ترخه مېوه

خوړئ، خپلې خېټې به ترې ډکوئ، له پاسه به ئې جوش اوبه څښئ، د هغو تږو اوښانو د څښلو په څېر چې د تندې په بيمارۍ اخته شوي وي او مړښت نه لري.

- همدا به د مکافات او مجازات په ورځ د دوی مېلمستيا وي.

نَحْنُ خَلَقْنَـٰكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ أَفَرَءَيْتُم مَّا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾ ءَأَنتُمْ تَخْلُقُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ ٱلْخَـٰلِقُونَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ ٱلْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾ عَلَىٰٓ أَن نُّبَدِّلَ أَمْثَـٰلَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ فِى مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ ٱلنَّشْأَةَ ٱلْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

٥٧- موږ پيدا کړي يئ نو ولې (بيا پيدا کول) رښتينی نه بولئ، ٥٨- آيا د هغه څه په اړه مو پام کړی چې (په رحم کې ئې) څڅوئ، ٥٩- آيا تاسو ئې پنځوئ او که موږ پنځوونکي يو، ٦٠- موږ په تاسو کې مرګ مقدر کړی او تر موږ وړاندې کېدونکی نشته، ٦١- په دې کې چې ستاسو په عوض کې ستاسو امثال راپيدا کړو او په داسې بڼې کې مو پيدا کړو چې نه پرې پوهېږئ، ٦٢- او يقيناً چې تاسو د لومړني پيدايښت په څرنګوالي پوه شوي يئ نو ولې پند نه اخلئ؟!

(٥٧-٦٢)- د دې مبارکو آيتونو لارښوونې دا دي:

- په داسې حال کې چې الله تعالی پيدا کړي يئ نو ولې بيا پيدا کېدا رښتينې نه بولئ، څنګه د همدې خالق له لوري خپل بياژوندون محال ګڼئ؟!!
- آيا د هغې نطفې په اړه مو غور کړی چې تاسو ئې د خپلو مېرمنو په رحم کې څڅوئ، آيا تاسو له هغې يو بشپړ ماشوم جوړوئ که الله تعالی؟ په داسې حال کې چې تاسو د يوه ژوندي مخلوق په پيدا کېدو کې له دې پرته بله ونډه نه لرئ چې يوه نطفه وڅڅوئ، دا نطفه هم د الله تعالی له لوري ستاسو په بدن کې او له هغو توکو جوړېږي چې له خاورو ئې پيدا کړي، نو

ولې له دې خاورې د انسان بیا پیدا کېدا محال ګڼئ؟!
• په انسانانو او ټولو ژوو کې دا د مرګ سنت چا ایښی؟ ولې نشئ کولی ټاکلی او مقدر مرګ مو وځنډوئ؟ دا څوك دئ چې تاسو ئې د ارادې په وړاندې مقهور یئ او ناچار د مرګ هغه داعي ته لبیك وایئ چې د ده له لورې مأمور شوی؟ ولې الله تعالی له دې عاجز ګڼئ چې ستاسو په عوض کې ستاسو امثال راپیدا کړي، په داسې نوې بڼې کې مو پیدا کړي چې نه پرې پوهیږئ، په داسې حال کې چې د لومړني پیدایښت څرنګوالی درته جوت شوی، ولې بیا پیدایښت ګران او محال ګڼئ، ولې پند نه اخلئ؟!

أَفَرَءَيْتُم مَّا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾ ءَأَنتُمْ تَزْرَعُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ ٱلزَّٰرِعُونَ ﴿٦٤﴾ لَوْ
نَشَآءُ لَجَعَلْنَٰهُ حُطَٰمًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ إِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ
مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾

٦٣- آیا هغه څه ته مو پام کړی چې تاسو ئې کرئ، ٦٤- آیا تاسو ئې رازرغونوئ او که موږ زرغونوونکي یو؟ ٦٥- که وغواړو مات مات ډکې به ئې کړو داسې چې تاسو به هك پك شئ، ٦٦- (بیا به وایئ) موږ تاواني شوي یو، ٦٧- بلکې محروم کړی شوي یو.

(٦٣-٦٧)- په دې مبارکو آیتونو کې د قیامت او بیاژوندون منکرینو په وړاندې یو بل څرګند او انکار نه منونکی دلیل ایښودل شوی او ورته ویل شوي: آیا هغه څه ته مو پام کړی چې تاسو ئې کرئ، ووایئ: دا تاسو رازرغونوئ او که الله تعالی؟ په دې کې ستاسو ونډه یوازې دومره ده چې داني تر خاورو لاندې کړئ، په یوه ښکلي او سمسور بوټي او ونې د هغې بدلول د چا کار دئ؟ ولې ستاسو سترګې د هغه نامرئي لاس له لیدو عاجزې دي چې دا بوټي او ونې له زمکې راټوکوي، سپېره ډاګ په سمسور ورشو بدلوي؟!! ووایئ: که الله تعالی وغواړي چې دا بوټي مات مات ډکې کړي؛ داسې چې تاسو ورته هك پك شئ څوك به ئې مخنیوی وکړي؟ تاسو له دې پرته بل څه کولی شئ چې د خپل پټي له وچېدو وروسته ووایئ: تاواني

شوو، محروم شوو!! آیا عجیبه نه ده چې د دې عبرتناکو صحنو له لیدو وروسته له بیاژوندون انکار کوئ؟!

أَفَرَءَيْتُمُ ٱلْمَآءَ ٱلَّذِى تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ ءَأَنتُمْ أَنزَلْتُمُوهُ مِنَ ٱلْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ ٱلْمُنزِلُونَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَآءُ جَعَلْنَـٰهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

٦٨- آیا هغو اوبو ته مو پام کړی چې تاسو ئې څښئ؟! ٦٩- آیا تاسو ئې له ورېځو راکوزوئ او که ئې موږ راکوزوونکي یو؟! ٧٠- که وغواړو تروې به ئې کړو؛ نو ولې شکر نه کوئ؟

(٦٨-٧٠)- قرآن په دې مبارکو آیتونو کې د خپلو مخاطبینو پام هغو اوبو ته رااړوي چې دوی ئې څښي، ورته وایي: آیا دا اوبه تاسو له ورېځو لاندې راوروئ او که الله تعالی؟ څوك د سمندر تروې اوبه په ورېځو اړوي او له دغو ورېځو د څښاك خوږې اوبه راوروي؟!! آیا په ټول عالم کې له الله تعالی پرته داسې څوك مومئ چې په دې ستر کار کې څه ونډه او اغېز ولري؟! که الله تعالی وغواړي دا نظام له منځه یوسي، نه تروې اوبه په ورېځو بدلې شي او نه له ورېځو خوږې اوبه ووریږي څه به کوئ، دا ستونزه به څوك درته حل کوي؟ !! ولې د خپل منعم رب شکر نه کوئ؟

أَفَرَءَيْتُمُ ٱلنَّارَ ٱلَّتِى تُورُونَ ﴿٧١﴾ ءَأَنتُمْ أَنشَأْتُمْ شَجَرَتَهَآ أَمْ نَحْنُ ٱلْمُنشِـُٔونَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنَـٰهَا تَذْكِرَةً وَمَتَـٰعًا لِّلْمُقْوِينَ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

٧١- آیا هغه اور ته مو پام کړی چې تاسو ئې بلوئ، ٧٢- آیا تاسو ئې ونه پنځولې ده او که پنځوونکي موږ یو؟! ٧٣- موږ هغه یوه یادونه ګرځولې او حاجتمنو ته یوه متاع، ٧٤- نو د خپل ستر رب د نامه تسبیح وایه.

(٧١-٧٤)- په دې مبارکو آیتونو کې یوه بل حقیقت ته د منکرینو پام اړول

شوی او دا پوښتنه ترې شوې: آیا هغه ونې او بوټي تاسو پیدا کړي چې د اور په موخه ئې سوزوئ، آیا د اور سون تاسو پیدا کړي که الله تعالی؟ چا په شنو بوټو او ونو کې د سوزېدو خصلت ایښی؟ اور ستاسو د ژوند یوه ستره اړتیا، له هغه پرته ژوند ډېر ډېر درته ګران، ستاسو ډېر خوراکونه داسې دي چې که اور نه وی نو تاسو به ئې له خوړلو محروم وئ، ستاسو ماشینونه هم په هغې انرژي او طاقت چلیږي چې د ډیزل، پټرول او سکرو له سوزېدو راپیدا کیږي، دغه توکي هم له ونو او بوټو پیدا کیږي، که ونې او بوټي نه وی نو موږ به ډیزل، پټرول او سکاره هم نه درلودل، که اور نه وی او انسان د هغه د بلولو او له هغه د استفادې کولو توان نه درلودی نو د ژوند په ډېرو برخو کې به نورو ژوو ته ورته وو، دا پرمختګ به ئې هیڅکله نه وو په برخه شوی چې نن ترې برخمن دئ!! د اور بلولو پر مهال باید هغه الله تعالی درپه یاد کړئ چې دا ستر نعمت ئې درپېرزو کړی، هغه نعمت چې د ښار او بیدیا اوسېدونکو او قوي او کمزوري حاجتمنو ته یوه ځانګړې متاع ده، د دې نعمت تقاضا دا ده چې د خپل ستر رب د نامه تسبیح ووایئ او له هر عیب او نقص ئې منزه او سپېڅلی وبولئ.

فَلَآ أُقۡسِمُ بِمَوَٰقِعِ ٱلنُّجُومِ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهُۥ لَقَسَمٌ لَّوۡ تَعۡلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾
إِنَّهُۥ لَقُرۡءَانٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَٰبٍ مَّكۡنُونٍ ﴿٧٨﴾ لَّا يَمَسُّهُۥٓ إِلَّا ٱلۡمُطَهَّرُونَ
﴿٧٩﴾ تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٨٠﴾

٧٥- نو نه؛ د ستورو په موقعیتونو لوړه کوم ٧٦- او دا خو یقیناً چې ستر قسم دئ که پوه شئ، ٧٧- بې شکه چې دا عزتمن قرآن دئ، ٧٨- په پوښل شوي کتاب کې، ٧٩- له پاکانو پرته ئې بل څوك نشي مس کولی، ٨٠- د رب العالمین له لوري نازل شوی.

(٧٥-٨٠)- د دې مبارکو آیتونو په لارښوونو د ښه پوهېدو لپاره باید لاندې مطالب په پام کې ولرو:

- دلته لومړی د منکرینو ادعاء او انګېرنه د (لا: نه) په وینا سره رد شوې

او بیا د ستورو په موقعیتونو (تم ځایونو) لوړه شوې او ورپسې ویل شوي چي بې شکه دا پرتمین او عزتمن قرآن دئ، تر د دې وړاندي چي وګورو د دې قسم او د هغه د ځواب تر منځ څه تړاو دئ او د ستورو موقعیتونه څنګه پر دې ګواهي ورکوي چي قرآن پرتمین کتاب دئ، باید دا وضح کړو چي ځینو درنو مفسرینو په (**فَلَآ أُقۡسِمُ**) کي (لا) زائد ګڼلی او تعبیر ئې دا دئ: نو زه لوړه کوم، دا تعبیر دوه ستونزي لري: لومړی دا چي ولي او په کوم دلیل به ئې زائد ګڼو؟ د زائد توري راوړلو ته څه ضرورت دئ؟ دوهمه دا چي په قرآن کي د زائد او ناقص ادعاء کول بې ځایه جسارت دئ، په قرآن کي نه زائد شته او نه ناقص. ځیني نور وایي چي دلته (لا) نافیه ده او معنی ئې دا ده: نو زه قسم نه کوم!! دا تعبیر تر مخکني هم ډېر ستوزمن دئ ځکه له ورپسې آیت سره تعارض لري، په ورپسې آیت کي ویل شوي چي دا ستر قسم دئ، عجیبه ده چي دوی دې ته هم پام نه دئ کړی!! صحیح او دقیق تعبیر دا دئ چي په (لا) سره د مخاطب ادعاء رد شوې او ورپسې د ستورو په موقعیتونو لوړه شوې او د دې مطلب لپاره د شاهد او ګواه په توګه وړاندي شوې چي قرآن پرتمین کتاب دئ. د خطابت په حالت کي ډېر ځلي انسان همدا اسلوب کاروي او وایي: نه، هیڅکله نه، داسي نه ده، زه ستا د ادعاء د رد لپاره او د خپلي وینا په تأیید کي دلیل او شاهد لرم، دلته قرآن همدا اسلوب کارولی. د النساء د سورې په ٦٥ آیت کي دې ته ورته اسلوب ګورو: **فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيۡنَهُمۡ** ... نو نه؛ ستا په رب قسم چي دوی تر هغه ایمان نه لري چي تا په خپلمنځیو شخړو کي حکم ونه ګرځوي. حقیقت دا دئ چي په فلا اقسم کي د هغو مفسرینو رأیه مضبوطه او دقیقه ده چي لا نه زائد ګڼي او نه ئې د قسم د نفي په معنی نیسي، بلکي د مخاطب د باور او ادعاء د نفي په معنی ئې نیسي.

- که د دې سورې ټولو مطالبو ته ځیر شو نو راته جوته کېږي چي د دې سورې د بحث اصلي موضوع قیامت دئ، او په دې سورې کي هم د النجم په

څېر د قيامت د اثبات لپاره د ستورو پر موقعيتونو لوړه شوې.

• دا سوره له سر ترپايه د قيامت د ستري واقعې په اړه تفصيلي بحث کوي، تر دې قسم مخکي د قيامت د منکرينو په ځواب کي چي ويل به ئې آيا مونږ به له هغه وروسته بيا راژوندي کېږو چي په خاورو او هډوکو بدل شو او آيا زمونږ مخکني پلرونه به هم راژوندي کېږي؛ دوی ته ويل شوي، هو؛ تاسو او ستاسو پلرونه به ټول د قيامت معلومي ورځي ته راغونډ کړی شئ، بيا ورته ويل شوي: تاسو خو مونږ پيدا کړي يئ، ولې بيا ژوندون رښتيا نه ګڼئ؟!

وروسته د بيا ژوندون په اړه څو مهم دلائل وړاندي کوي:

• دا ستاسو د مني نطفه تاسو په يوه ژوندي مخلوق بدلوئ که الله؟

• دا په زمکي کي شيندلې او کرل شوې دانه تاسو د بوټي په څېر رازرغونوئ که الله؟

• دا له وريځو اوبه تاسو رانازلوئ که الله؟

• که الله وغواړي چي بارانونه ونشي او په بحر کي ستاسي اوبه همداسي تروې پرېږدي، څوک به باران وروي او څوک به دا د بحر تروې اوبه خوږې کوي؟

• تاسو چي اور بلوئ؛ دا د سون ونه او بوټی ئې تاسو پيدا کړي که الله؟

څوک چي دا حقائق په خپلو سترګو ګوري؛ څنګه د بيا ژوندون خبره ورته ګرانه او د نه منلو برېښي؟ څنګه هغه ذات لدې عاجز ګڼي چي دا ټول ستر ستر کارونه د ده په اراده ترسره کېږي؟

لدې وروسته د ستورو په مواقع لوړه شوې، ګورئ چي هر ستوری ځانته بېل بېل مدار لري، پدې مدار کي په منظمه توګه، يوې بلې خوا ته له انحراف پرته خوځي، له يوې شېبې وروسته مخکي کېډو پرته طلوع او غروب کوي، دا بې حسابه ستوري، پدې بې انتهاء فضاء کي، دا ټول څوک اداره کوي؟ څوک هر يو په خپل خپل مدار کي ساتي؟ آيا د دې خور او پراخ عالم ساتونکی او اداره کوونکی ذات لدې عاجز ګڼئ چي تاسو بيا راژوندي کړي؟

د قرآن په ډېرو نورو آيتونو کي هم دې ته ورته ويل شوي چي آيا د دې آسمانونو پيدا کول ګران کار دئ که ستاسو بياژوندي کول؟ لکه چي فرمايي:

ءَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ ٱلسَّمَآءُ ۚ بَنَىٰهَا ﴿٢٧﴾

النازعات: ٢٧

آيا ستاسو پيدايښت گران كار دئ كه آسمان چي جوړ ئې كړ؟

لَخَلْقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾

غافر: ٥٧

د آسمانونو پيدايښت د خلكو تر پيدايښت ډېر ستر او لوی كار دئ خو اكثر خلك نه پوهېږي.

لدې شرحي وروسته د دغه قسم او ځواب ترمنځ د ارتباط په څرنگوالي پوهېدل آسان دي او هغه دا چي: قرآنكريم وايي چي الله تعالى به مړي بياراژوندي كوي، د آسمانونو دا بې شمېره ستوري چي هر يو ئې په خپل خپل مدار كي ساتل كېږي پدې شهادت وركوي چي دا عالم يو قدير او ځواكمن ساتونكى او پالونكى لري، قرآن د همدغه رب العالمين له لوري رالېږل شوی، دغه قرآن چي د كومي خبري دعوی كوي د ستورو مواقع د هغه په حقانيت شهادت وركوي، خو پدې قرآن هغه څوك پوهېدی شي او د هغه اسرارو ته ئې لاس رسي چي پاك وي، ناپاكان؛ هغه چي افكار ئې گنده وي، عزائم ئې گنده وي، د زړه او دماغ سلول سلول ئې له گنده رزق روزي جوړ شوی وي، هغوی د قرآن په حقائقو له پوهېدو عاجز دي، له قيامت د دوی د انكار وجه دا نده چي كافي او قانع كوونكي دلائل ئې مخي ته ندي ايښودل شوي، قرآن كافي دلائل ندي وړاندي كړي يا پدې عالم كي خواره دلائل د منكرينو د قانع كولو لپاره كافی ندي، برعكس د دوی گندگي، گنده زړه او دماغ او گنده افكار او عزائم پدې حقيقت باندي د باور او ايمان مانع گرځي.

دې ته مو پام وي چي ځينو درنو مفسرينو گمان كړی چي له (كتاب مكنون) لوح محفوظ مراد دئ او له (مطهرون) فرشتې، ځينو نورو داسي انگېرلې چي د لايمسه معنى په لاس مسح كول دي، او ځينو نورو بيا ويلي

چې دلته (لا) د نهي په معنی ده نه د نفي په معنی، ګواکي معنی ئې دا ده: قرآن ته به یوازې هغه څوك لاس وروړي چې اودس لري، دا ټول تعبیرونه ستونزې لري، د الفاظو صریح، واضح او له تکلف پرته مطلب دا دئ: د ستورو تم ځایونه ګواهي ورکوي چې قرآن پرتمین دئ، هره وینا ئې درنه او پرتمینه، په داسې مکنون (خوندي ساتل شوي) کتاب کې چې له پاکانو پرته بل څوك د هغه اسرارو ته لاس رسی نه لري، د قرآن په پیغام پوهېدا هغه چا ته ممکنه نه ده چې پاك نه وي، ناپاکان، چې افکار ئې ګنده وي، عزائم ئې ګنده وي، د زړه او دماغ سلول سلول ئې له ګنده رزق روزي جوړ شوی وي، هغوی د قرآن په حقائقو له پوهېدو عاجز دي، د (مکنون) له لفظ په بشپړ وضاحت سره معلومیږي چې د (لایمسه) مطلب لاس وروړل نه بلکې لاس رسی دئ، یعنې یوازې پاکان پرې پوهېدی شي.

په آیت کې داسې نه دي ویل شوي چې دا کتاب دې له پاکانو پرته بل څوك نه مس کوي، بلکې ویل شوي له پاکانو پرته ئې بل څوك نشي مس کولی، که مس د لاس وروړلو په معنی ونیسو نو د آیت معنی به داسې وي: له پاکانو پرته بل څوك لاس نه وروړی!! داسې تعبیر د واقع خلاف دئ ځکه موږ عملاً ګورو چې هم پاکان قرآن ته لاس وروړی شي او هم ناپاکان.

په اتیایم آیت کې ویل شوي: د رب العالمین له لوري نازل شوی، یعنې د دې قرآن ټول مطالب په ډېر وضاحت سره ښیي چې دا کتاب د رب العالمین له لوري نازل شوی.

خو دا چې د قرآن کتاب او مصحف ته په جنابت او بې اودسۍ کې د لاس وروړلو حکم څه دئ او فقهاء په دې اړه څه وایي، ښه به وي دا مطالب ستاسو مخې ته کېښېږدو:

ځیني ګمان کوي چې دا آیت د الشعراء د سورې دغو آیتونو ته ورته دئ:

وَمَا تَنَزَّلَتۡ بِهِ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنۢبَغِي لَهُمۡ وَمَا يَسۡتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾
إِنَّهُمۡ عَنِ ٱلسَّمۡعِ لَمَعۡزُولُونَ ﴿٢١٢﴾

الشعراء: ٢١٠-٢١٢

او شيطانانو نه دئ راكوز كړى، او دوى ته نه ښايي او نشي توانېدى، يقيناً چي دوى ئې له اورېدو هم ګوښه كړى شوي.

خو دا تعبير د دغو آيتونو له الفاظو سره قطعاً اړخ نه لګوي، د دواړو مطالب بېل بېل دي، د الشعراء د سورې تر دغو آيتونو وړاندي ويل شوي چي دا قرآن روح الامين راكوز كړى، دلته ويل شوي چي شيطانانو نه دئ راكوز كړى، له دوى سره دا نه ښايي چي داسي وينا وړاندي كړي او كه احياناً وغواړي چي داسي كلام وړاندي كړي نو نشي توانېدى، دوى ئې حتى له اورېدو هم معزول او محروم كړى شوي. يعني قرآن او د هغه لارښوونو ته ځير شئ، څومره لوړ شأن لري، څومره له فضيلتونو او معنويت ډك كلام دئ، حرف حرف ئې په دې دلالت كوي چي دا د رب العالمين له لوري نازل شوى كتاب دئ، هم ئې له آسمان تر زمكي پوري حامل روح الامين دئ او هم ئې د زمكي پر سر حامل د رسول اللهﷺ په څېر ستر شخصيت، څنګه ګمان كوئ چي دا عظيم الشأن كتاب به د شيطاني القاءاتو په نتيجه كي يو چا له ځانه جوړ كړى وي؟!! په دې كتاب كي مو كوم څه داسي موندلي چي دا شك درته راپيدا كړي. د هر كلام محتوى ښيي چي ويونكى ئې څنګه شخصيت دئ او څه مواصفات لري، تګلاره ئې رحماني ده كه شيطاني.

خو د الواقعه سورې په دغو آيتونو كي ويل شوي چي دا مكنون كتاب دئ او له پاكانو پرته بل څوك نشي پرې پوهېدى.

ځينو درنو مفسرينو په لايمسه كي لا د نهي په معنى نيولى په داسي حال كي چي دا د نفي لپاره راغلى، د دوى تعبير د آيت له سياق و سباق سره قطعاً اړخ نه لګوي، دلته د آيت مخاطبين كفار او د آخرت منكرين دي، د بحث اصلي موضوع د آخرت اثبات دئ، د پرتمين قرآن وينا او دلائل د دوى مخي ته ايښودل شوي، او ورپسي دا ويل شوي چي د قرآن په دلائلو هغه څوك پوهېدى شي چي پاك وي، د معاندينو د انكار وجه د دوى ناپاك زړونه او ناولي عزائم دي نه دا چي قرآن كافي او قانع كوونكي دلائل نه دي وړاندي كړي.

په جنابت، حيض او بې اودسۍ كي د قرآن تلاوت يا قرآن ته لاس وروړلو په اړه د فقهاوو تر منځ ځيني اختلافات دي چي تفصيل ئې داسي

دئ:

احناف وايي: لکه څنګه چي بې اودسه لمونځ جائز نه دئ همداسي له اودس پرته قرآن ته لاس وروړل جائز نه دي، مګر دا چي هغه په غلاف کي وي، ماشومان له دې مستثنی کوي. د جنب، حائضې او نفاسې لپاره ئې لوستل هم جائز نه ګڼي.

د امام شافعي مسلك رأيه دا ده: د لمانځه او طواف په څېر مصحف ته بې اودسه لاس وروړل يا ئې په کومي پاڼې لاس راکاږل حرام دي، همداسي د قرآن جلد، يا داسي کڅوړي، غلاف او صندوق ته لاس وروړل جائز نه دي چي قرآن په کي ساتل کيږي، که د تدريس لپاره د قرآن کومه برخه پر تختې ليکل شوې وه هغه ته هم لاس وروړل جائز نه دي. د امام مالك مسلك دا دئ: مصحف ته د لاس وروړلو لپاره اودس شرط دئ، خو د تعليم او تدريس پر مهال ئې استاد او متعلم ته جائز ګڼي، د جنابت په حالت کي د قرآن لوستل ناجائز ګڼي خو حائضه ښځه د دې لپاره ترې مستثنی کوي چي زياته موده له قرآن لري پاته نشي.

حنابله وايي: د جنابت، حيض او نفاس په حالت کي قرآن يا د هغه کوم بشپړ آيت لوستل جائز نه دي، خو د بسم الله او الحمد لله په څېر الفاظ ويل که څه هم د قرآن يوه برخه ده جائز دي؛ ځکه دا د قرآن لوستلو په موخه نه وي، او قرآن ته بې اودسه لاس وروړل په هيڅ صورت کي جائز نه دي، خو که د قرآن کوم آيت په کوم ليك يا کوم کتاب کي ليکل شوی وي هغه ته لاس وروړل ممنوع نه دي، که قرآن په کوم څه کي اېښودل شوی وي اخيستل ئې مانع نه لري، د تفسير کتابونو ته له اودس پرته لاس وروړل هم جائز دي، که څوك د کوم ضرورت له مخي دې ته اړ شو چي قرآن ته لاس وروړي نو تيمم دي وکړي. ماشومان به هم د تعليم په وخت کي له اودس وروسته قرآن ته لاس وروړي.

د اهل ظاهر مسلك دا دئ: د قرآن لوستل او هغه ته لاس وروړل په هر حالت کي جائز دي، که څه هم انسان بې اودسه وي، د جنابت په حالت کي وي يا ښځه د حيض په حالت کي وي، ابن حزم د المحلی په لومړي جلد صفحه ۷۷ کي په دې اړه تفصيلي بحث کړی، د خپلي رأيي په تأييد کي ئې ګڼ شمېر دلائل وړاندي کړي او ليکلي ئې دي: فقهاوو چي د قرآن لوستلو او

هغه ته د لاس وروړلو په اړه کوم شرائط وضع کړي يو ئې هم د قرآن او سنت له مخې نشي ثابتېدى، هغه وايي: وأما مس المصحف فان الآثار التى احتج بها من لم يجز للجنب مسه فانه لا يصح منها شئ، لانها اما مرسلة واما صحيفة لا تسند وإما عن مجهول وإما عن ضعيف: او قرآن ته د لاس وروړلو په اړه چي په کومو رواياتو استناد شوى هغه چي جنب ته دا جائز نه ګڼي چي قرآن ته لاس ورووړي هيڅ يو ئې صحيح نه دئ، له دې کبله چي يا مرسل دي، يا داسي صحيفه چي اسناد نه لري، يا له مجهول کس روايت شوي او يا له ضعيف.

د رسول اللهﷺ له سنت دا ثابت دي چي د کفارو مشرانو ته په خپلو ځينو ليکونو کي ئې هم بسم الله الرحمن الرحيم ليکلي او هم ځيني آيتونه، هرقل ته ئې چي کوم ليک استولى وو داسي وو:

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى هِرَقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ: سَلاَمٌ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى ، أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّى أَدْعُوكَ بِدِعَايَةِ الإِسْلاَمِ ، أَسْلِمْ تَسْلَمْ ، يُؤْتِكَ اللَّهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ ، فَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَإِنَّ عَلَيْكَ إِثْمَ الأَرِيسِيِّينَ وَ (يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَنْ لاَ نَعْبُدَ إِلاَّ اللَّهَ وَلاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلاَ يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ)

(بسم الله الرحمن الرحيم

د الله د بنده او رسول محمدﷺ له خوا د روم مشر (هرقل) ته! په هغه چا دي سلام وي چي د هدايت متابعت کوي، لدې وروسته؛ زه د اسلام بلنه درکوم، اسلام راوړه چي په امن شې، الله تعالى به دوه برابره اجر درکړي، او که دي مخ واړاوو نو د بزګرانو ګناه به دي هم پر غاړه وي، اې د کتاب خاوندانو! د هغي کلمې خوا ته راشئ چي زموږ او تاسي ترمنځ شريکه او برابره ده او هغه دا ده چي له الله پرته د بل چا عبادت ونکړو، هيڅ شى ورسره شريک نه کړو، او له موږ هيڅ يو بل په خدايئ ونه نيسي، نو که ئې ډډه وکړه نو ورته وواياست چي په دې شاهدان اوسئ چي موږ مسلمانان يو).

دا روايت په بخاري کي دولس ځلي په دغو شمېرو راغلى: ٧ ، ٥١ ، ٢٦٨١ ، ٢٨٠٤ ، ٢٩٤١ ، ٢٩٧٨ ، ٣١٧٤ ، ٤٥٥٣، ٥٩٨٠ ، ٦٢٦٠ ، ٧١٩٦ ، ٧٥٤١

په دې ليک کي د قرآن درې آيتونه راغلي، رسول اللهﷺ پوهېدو چي په دې ليک

به د ډېرو کافرانو لاس لګېږي، په پاى کي به د هرقل لاس ته ورځي، که د قرآن لوستلو او مس کولو لپاره اودس او د بدن پاکي شرط وى نو رسول الله ﷺ به هيڅکله په خپلو ليکونو کي د قرآن آيتونه نه وو ليکلي. يو آيت، درې آيتونه او ټول قرآن د لوستلو او لاس وروړلو له پلوه هيڅ توپير نه لري، هغه رأيه قطعاً د منلو وړ نه ده چي په دې کي په توپير او تفاوت باور لري، قرآن يوازي د لمانځه لپاره اودس شرط ګڼي، په ټول قرآن کي داسي کوم آيت نه مومو چي په صراحت سره يا اشارتاً ئې له لمانځه پرته د بل څه لپاره اودس شرط ګڼلى وي، رسول الله ﷺ فرمايي چي انسان په جنابت سره نه نجس کيږي.

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِىَّ ﷺ لَقِيَهُ فِى بَعْضِ طَرِيقِ الْمَدِينَةِ وَهْوَ جُنُبٌ ، فَانْخَنَسْتُ مِنْهُ ، فَذَهَبَ فَاغْتَسَلَ ، ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ « أَيْنَ كُنْتَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ » . قَالَ كُنْتُ جُنُبًا ، فَكَرِهْتُ أَنْ أُجَالِسَكَ وَأَنَا عَلَى غَيْرِ طَهَارَةٍ . فَقَالَ « سُبْحَانَ اللَّهِ ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ لاَ يَنْجُسُ » .

له ابو هريره ﷺ روايت دئ چي له رسول الله ﷺ سره د مدينې په يوې لاري کي په داسي حال کي مخامخ شو چي په خپله جنب وو، نو پټ تري لري شوى، نو تللى او غسل ئې کړى بيا راغلى او رسول الله ﷺ ورته ويلي: چېري وې اې ابوهريره؟! وئې ويل: جنب وم، دا مي بده وګڼله چي له تا سره په داسي حال کي کښېنم چي پاك نه وم، رسول الله ﷺ وفرمايل: سبحان الله! مؤمن نه نجس کيږي، (نه په جنابت سره، نه په بې اودسى سره او نه په مړيني سره، په هر حالت کي له معنوي پلوه پاك دئ)، که د جنابت په حالت کي له رسول الله ﷺ سره ناسته جائز وي، خوراك او څښاك جائز وي، خوراك په بسم الله پيلول جائز وي نو قرآن لوستل او لاس وروړل به ولي ناجائز وي، عبدالله بن عباس ﷺ د جنابت او حيض په حالت کي د قرآن تلاوت جائز ګڼي او وايي: کوم قرآن چي ستا په زړه کي دئ (په ژبه) تلاوت به ئې ولي ناجائز وي؟! که د عبدالله بن عباس **رسول** د رأيي مطابق د قرآن لوستل جائز وي نو لاس وروړل به ولي ناجائز وي؟!! آيا د لاس وروړلو اهميت زيات دئ که د تلاوت؟!

ما نه په قرآن کي داسي نص موندلى چي د قرآن لوستلو او تلاوت لپاره

د اودس شرط ترې ثابت شي او نه د رسول اللهﷺ په سنت کې، په دې اړه مي د ابن حزم رأيه تر ټولو مضبوطه او مستنده ونډلې، سره له دې چې په ډېرو نورو مواردو کي ورسره موافق نه يم. ابن حزم په خپلي رأيي کي يوازي نه دئ؛ د ابن قيم جوزي په څېر علماء هم ده ته رأيه لري، دې ته مو هم پام وي چي دا شرط ډېر خلك د قرآن له لوستلو او تلاوت محروموي، غوره دا ده چي د رسول اللهﷺ په دې لارښووني عمل وشي چي فرمايي: تل دي ژبه د الله په ذکر لمده لره.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرٍ ، قَالَ : جَاءَ أَعْرَابِيًّا قال لرسول الله صلى الله عليه وسلم: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ شَرَائِعَ الإِسْلامِ قَدْ كَثُرَتْ عَلَيَّ فَأَخْبِرْنِي بِأَمْرٍ أَتَشَبَّثُ بِهِ قَالَ : لا يَزَالُ لِسَانُكَ رَطْبًا بِذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مصنف ابن ابى شيبة

له عبدالله بن بسر روايت دئ چي يو باندوال رسول اللهﷺ ته راغی او وئې ويل: يا رسول الله! د اسلام لارښووني راباندي زياتي شوې دي داسي يو کار راوښيه چي پرې عمل وکړم، وئې فرمايل: تل دي ژبه د الله په ذکر لمده لره.

دې او دې ته ورته رواياتو ته په پام سره ځينو علماوو دا هم ويلي چي که څوك په بيت الخلا کي وپرنجېږي الحمد لله ويلی شي.

أَفَبِهَٰذَا ٱلۡحَدِيثِ أَنتُم مُّدۡهِنُونَ ﴿٨١﴾ وَتَجۡعَلُونَ رِزۡقَكُمۡ أَنَّكُمۡ تُكَذِّبُونَ

۸۱- نو آيا د دې قرآن په اړه بې اعتنائي کوونکي يئ، ۸۲- او دا خپله روزي (برخه) ګرځوئ چي تاسو (ئې) تکذيبوونکي وئ؟

~~(۸۱-۸۲)- په دې مبارکو آيتونو کي له منکرينو پوښتل شوي: آيا عجيبه نه~~ ده چي تاسو د دې کريم او پرتمين قرآن په اړه بې اعتنائي کوئ؟ آيا د دې ستري الهي پېرزويني له پراخي او له لارښوونو ډکي لمني هيڅ څه نشئ ترلاسه کولی، يوازي دا مو په برخه شوي چي د قيامت په اړه د هغه وينا تکذيب کړئ؟! څومره کم بخت دئ هغه چي له دې ستر الهي نعمت محروم وي.

فَلَوْلَآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾ وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ
إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَآ إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾
تَرْجِعُونَهَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٨٧﴾

٨٣- نو كله چي (سا) ستوني ته ورسيږي ٨٤- او هغه مهال تاسو (ورته) ګورئ، ٨٥- او موږ هغه ته تر تاسو ډېر ورلنډ وو خو تاسي نه وينئ. ٨٦- نو كه تاسو دين (الهي حكم) ته منقاد نه يئ ٨٧- ستنه ئې كړئ كه رښتيني يئ.

(٨٣-٨٧)- په دې مباركو آيتونو كي لاندي مهمي خبري زموږ مخي ته ايښودل شوې:

• كه تاسو د هغه الله تعالی د ارادې په وړاندي مقهور او محكوم نه ياست چي د مرګ او ژوند واكمن دئ، نو كله چي ستاسو روح ستوني ته ورسيږي، مړی د نزعي په حالت كي ګورئ، هڅه مو دا وي چي هغه له مرګ وژغورئ، خپل ټول توان طاقت په كار وړئ، نو كه كولی شئ دا د وتو په حال كي روح بېرته وګرځوئ، دا عزيز مو له مرګه وژغورئ كه رښتيني يئ!!

• تاسو چي كله د خپل هغه عزيز خوا ته راغونډ يئ چي روح ئې د وتو په حال كي وي او دا تمنا كوئ چي هغه له مرګ وژغورل شي يا لږ تر لږه څه نور مهلت وركړی شي، يا ئې دردناك حالت بدل او سا ئې په آسانۍ ووځي، خو يوه تمنا مو هم نشي ترسره كېدی، فقط د ناهيلۍ او بې وسی په حال كي د ده سخت حالت ته حيران حيران ګورئ، پوه شئ چي پدې وخت كي الله جل شأنه همدلته، د ده خوا ته، تر تاسو هغه ته نږدې او قريب وي.

• كه له خدای منكر انسان په خپلي غلطي عقيدې كي رښتينی وی او د هغه رب په وړاندي مقهور او محكوم نه وی چي د مرګ ژوند پرېكړه كوي نو د مرګ چاره به ئې كړې وه او د دغه قاهر ذات پرېكړه به ئې شنډولې وه.

• كه تاسي د الله د ارادې په وړاندي محكوم نه يئ، د مكافات او مجازات

هغه سنت (دين) چي الله وضع كړی، هغه سنن او ضوابط چي الله جل جلاله په دې عالم كي ايښي، كه تاسو د هغه په وړاندي محكوم نه يئ نو كله چي ستاسو روح ستوني ته ورسيږي ببرته ئې ستنه كړئ كه رښتيني ياست؟ ستاسي مرگ په دې دلالت كوي چي د يوه چا د ارادې په وړاندي محكوم يئ، نه غواړئ په مرگ محكوم شئ، انسان نه غواړي په زړښت محكوم شي، د هغه قوتونه او استعدادونه كمزوري يا ختم شي او كله چي د خپل قوت لوړي څوكي او معراج ته ورسيږي ببرته دي په زوال محكوم شي، نه غواړي له مرگ سره مخامخ شي، خو څه چاره لري؟ دا چي كله ستا روح ستوني ته ورسيږي له ببرته ستنولو ئې عاجز يې؛ دا ثابتوي چي ته د يوه چا د ارادې په وړاندي محكوم يې. كه داسي نه وي نو ببرته ئې ستنه كړئ كه رښتيني يئ.

لكه چي گورئ دلته يو ځل بيا ويل شوي چي الله تعالى انسان ته ورنږدې وي، هم د ده په ژوند كي او هم ئې د مرگ په وخت كي، د آيت په پای كي ويل شوي (و لكن لاتبصرون: خو تاسو نه وينئ) له دې فقرې په ډېر وضاحت سره معلوميږي چي الله تعالى همدلته حاضر وي خو موږ ئې نشو ليدلی. كه څوك له دې انكار وكړي چي الله تعالى په هر ځای كي له موږ سره دئ، زموږ تر غاړي موږ ته رانږدې دئ، نو د قرآن له داسي څرگندو آيتونو ئې انكار كړی چي د هيڅ ډول تأويل مجال په كي نشته. دوی په دې نه پوهيږي چي د الله تعالى په وړاندي مكان او زمان، فوق او تحت، ماضي او مستقبل، شاهد او غائب، نږدې او لري مطرح نه دي، دا ټول نسبي مفاهيم دي چي يوازي د مخلوق په اړه صدق كوي.

فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّآ
إِن كَانَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَٰمٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٩١﴾
وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُكَذِّبِينَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ

حَمِيمٍ ﴿٩٤﴾ إِنَّ هَـٰذَا لَهُوَ حَقُّ ٱلْيَقِينِ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

٨٨- نو كه هغه د مقربينو له ډلې وي، ٨٩- نو هوسايي، خوږوږمه ګلان او له نعمتونو ډك جنت (به ئې وي) ٩٠- او كه د ښختورو (اصحاب اليمين) له ډلې وي نو (ورته وبه ويل شي) تا ته د ښختورو له لورې سلام دئ، ٩٢- او كه د لارورکو درواغ ګڼونكو له ډلې وي، ٩٣- نو بيا مېلمستيا به (ئې) تودې خوټېدونكې اوبه وي، ٩٤- او په دوزخ كې غورځول، ٩٥- يقيناً چې دا يو يقيني حقيقت دئ، ٩٦- نو د خپل ستر رب د نامه تسبيح وايه.

(٨٨-٩٦)- په دې مباركو آيتونو كې د دې سورې تتمه او خلاصه زموږ په وړاندې ځليږي او په آخرت كې د يادو دريو ډلو حالت داسې انځوروي:

- **څوك چې د مقربينو له ډلې وي هلته به ئې هوسايي، خوږوږمه ګلان او له نعمتونو ډك جنت په برخه شي.**
- **هغه چې د ښختورو له ډلې وي نو ورته وبه ويل شي: تا ته د ښختورو له لورې سلام دئ.**
- **او هغه چې د تېروتو درواغ ګڼونكو له ډلې وي نو په تودو خوټېدونكو اوبو به ئې استقبال كېږي او په دوزخ كې به غورځول كېږي.**
- **څه چې په دې سورې كې راغلي او څه چې د دغو دريو ډلو په اړه دلته ويل شوي يقيني حقيقت دئ، داسې حقيقت چې د يقين او باور تقاضا كوي، د باور كولو وړ حقيقت، هرومرو به همداسې كېږي. قرآن د يقين درې حالتونه او پړاوونه راښيي، حق اليقين، علم اليقين او عين اليقين، د دلائلو له مخې په څه باور كولو ته حق اليقين وايي، د شواهدو او آثارو له مخې په يوه څه باور كولو ته علم اليقين وايي او په خپلو سترګو ليدو سره په هغه باور كولو ته عين اليقين وايي، مثالونه ئې دا دي: تاسو د يوې مانۍ په اړه اورئ چې پنځوس كاله وړاندې له خامو خښتو جوړه شوې او په سيمې كې ډېر بارانونه هم وريدلي نو له ځان سره وايئ: دا مانۍ به نسكورېدو ته نږدې شوې وي، دې ته حق اليقين وايي، هلته ورځئ او مانۍ له نږدې ګورئ چې ځينې خښتې ئې راپرېوتې دي نو دې نتيجې ته رسيږئ چې عمر ئې پای ته رسېدلی، دې ته علم اليقين وايي، خو څو ورځې وروسته ورځئ او په خپلو**

سترګو ګورئ چې مانې نسکوره شوې؛ دې ته عين اليقين وايي.

• نو د خپل ستر رب د نامه تسبيح وايه، د دې حقيقت تقاضا دا ده چې د خپل ستر رب د نامه تسبيح ووايې او له هر عيب او نقص ئې منزه او سپېڅلی وبولې.

د دې سورې د آخري آيت په اړه په يوه روايت کې داسې راغلي:

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِىِّ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ : لَمَّا نَزَلَتْ (فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ) قَالَ لَنَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ:« اجْعَلُوهَا فِى رُكُوعِكُمْ ». فَلَمَّا نَزَلَتْ (سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى) قَالَ لَنَا :« اجْعَلُوهَا فِى سُجُودِكُمْ ».البيهقي

له عقبة بن عامر ﷜ روايت دئ چې وايي: کله چې دا آيت نازل شو (فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ) نو رسول الله ﷺ موږ ته وويل: دا په خپلو رکوع ګانو کې وايئ، او کله چې دا آيت نازل شو (سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى) راته وئې ويل: په خپلو سجدو کې ئې وايئ.

له دې او دې ته ورته آيتونو معلومېږي چې رسول الله ﷺ د لمانځه هر څه له قرآن اخيستي، نه يوازې رکوع، سجده، قيام، قرائت ... بلکې د سجدې او رکوع تسبيحات هم.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

الحديد

د سورې پېژندنه:

د دې مباركې سورې نوم (الحديد) دئ چې له ٢٥ آيت اخيستل شوی، ٢٩ آيتونه لري، د آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (الحكيم)، د دوهم آيت (قدير)، د پنځم آيت (الامور)، او د اتم آيت (المؤمنين)، ته ورته دي، ديارلسم آيت ئې په (عذاب) پای ته رسېدلی خو دا له ورپسې آيت سره تړلی دئ او دواړه په (الغرور) پای ته رسېږي، ٢٦ او ٢٧ آيتونه په (الفاسقون) پای ته رسېدلي چې (الامور) ته ورته وزن او غږ لري. د آيتونو د غږ مد و جزر سورې ته ډېر ښكلی او په زړه پوري غږ او وزن وركړی، د آيتونو اوږدوالی ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مدني دور په منځنيو كلونو كې نازل شوي. د سورې له لسم آيت معلومېږي چې دا سوره د حديبيې له هغې صلحې وروسته نازله شوې چې قرآن ئې د فتح مبين په نامه يادوي.

....لَا يَسۡتَوِي مِنكُم مَّنۡ أَنفَقَ مِن قَبۡلِ ٱلۡفَتۡحِ وَقَٰتَلَۚ أُوْلَٰٓئِكَ أَعۡظَمُ دَرَجَةٗ مِّنَ ٱلَّذِينَ أَنفَقُواْ مِنۢ بَعۡدُ وَقَٰتَلُواْۚ وَكُلّٗا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٞ﴿١٠﴾

.... ستاسو هغه چې تر فتحې وړاندې ئې انفاق كړی او جنګېدلي (له نورو سره) برابر نه دي، دوی د درجې له پلوه تر هغو ستر دي چې ترې وروسته ئې انفاق كړی او جنګېدلي، او الله له هر يوه سره غوره وعده كړې، او الله

په هغه څه ښه خبر دئ چې تاسو ئې کوئ.

په دې اړه ځيني متعارض روايات هم مخې ته راځي چې ځيني ئې د دې سورې نزول د بعثت په لومړي کال، ځيني په څلورم کال او ځيني په اولسم کال کې ګڼي، روايات داسي دي:

عون بن عبدالله بن سلام له خپل پلار روايت کوي چې عبد الله بن مسعود ووېل: زموږ د مسلمانېدو او د دې ترڅ منځ چې الله په دې آيت سره (أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ) موږ معتوب کړو يوازې څلور کاله ول. ګواکي دا آيت په مکه کې او د بعثت په څلورم کال نازل شوی.

عبد الله بن مسعود ﷻ ته منسوب بل روايت وايي: زموږ د مسلمانېدو او د دې تر منځ چې الله پر موږ عتاب وکړ يوازې څلور مياشتې تېرې شوې وې تر هغه چې دا آيت نازل شو (أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ)!!

انس ﷻ ته منسوب روايت وايي چې د قرآن د نزول له پيل اولس کاله وروسته دا آيت نازل شو ((أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ)، په دې متعارضو رواياتو کې يو ئې هم د اعتبار وړ نه دئ، دا ځکه چې د سورې له متن، محتوی، اسلوب او د آيتونو له اوږدوالي په وضاحت سره معلومېږي چې دا سوره په مدينه کې او د الفتح له سورې وروسته نازله شوې.

- **د دې مبارکي سورې په لومړيو آيتونو کې د الله تعالی ځيني صفات بيان شوي، وروسته پر الله تعالی او پيغمبر ئې ايمان او د الله په لار کې انفاق ته بلنه راکړی شوې، د انفاق په اړه تفصيلي بحث کېږي، وروسته په آخرت کې د مؤمنانو او منافقينو حالت انځور شوی، بيا مؤمنانو ته ويل شوي چې اوس بايد هغه وخت رارسېدلی وي چې د الله د نامه او د قرآن د آيتونو په اورېدلو سره ستاسو زړونه وپوړېږي، بيا د آخرت په پرتله د دنيايي ژوند معنوي ارزښت په ډېرې اغېزناکې بڼې کې ځېړل شوی، وروسته د بخل يادونه شوې، بيا د پيغمبرانو ﷺ د دعوت خلاصه او د دوی د بعثت موخه موږ ته رابښيي په پای کې هغو ته چې د رسول اللهﷺ تر بعثت وړاندې ئې پر الله تعالی د ايمان ادعاء کوله ويل شوي: ای هغو چې ايمان ئې راوړی! له الله ووېرېږئ او د ده پر پيغمبر ايمان راوړئ، د دې ايمان له امله به الله**

تعالى تاسو ته د خپل رحمت دوه سهمه او برخي دركړي، هم د مخكني ايمان اجر او هم د نوي ايمان اجر، داسي رڼا به درپه برخه كړي چي په مرسته ئي په سم لوري تګ وكړى شئ، حق او باطل او ښه او بد سره تفكيك كړى شئ، او تاسو ته به د مهربان بخښونكي رب له لوري بخښنه وشي.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ١ لَهُۥ مُلۡكُ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ يُحۡيِۦ وَيُمِيتُۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ ٢ هُوَ
ٱلۡأَوَّلُ وَٱلۡأٓخِرُ وَٱلظَّٰهِرُ وَٱلۡبَاطِنُۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٌ ٣ هُوَ ٱلَّذِي
خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٖ ثُمَّ ٱسۡتَوَىٰ عَلَى ٱلۡعَرۡشِۚ يَعۡلَمُ
مَا يَلِجُ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا يَخۡرُجُ مِنۡهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا يَعۡرُجُ فِيهَاۖ
وَهُوَ مَعَكُمۡ أَيۡنَ مَا كُنتُمۡۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ٤ لَّهُۥ مُلۡكُ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرۡجَعُ ٱلۡأُمُورُ ٥ يُولِجُ ٱلَّيۡلَ فِي ٱلنَّهَارِ
وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِي ٱلَّيۡلِۚ وَهُوَ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ٦

١- څه چي په آسمانونو او زمكي كي دي د الله تسبيح وايي او هغه باحكمت عزتمن دئ، ٢- د آسمانونو او زمكي ټولواكي د ده ده، ژوند وركوي او مرگ وركوي او هغه په هر څه توانمن دئ، ٣- دى هم لومړى دئ او هم وروستى، هم څرگند دئ هم پټ، او دى په هر څه پوه دئ، ٤- دى همغه دئ چي آسمانونه او زمكه ئې په شپږو ورځو كي پيدا كړل او بيا پر عرش برابر

شو، په هغه څه هم پوهیږي چې په زمکې کې ننوځي او په هغه څه هم چې ترې وځي او په هغه څه هم چې له آسمان راکښته کیږي او په هغه څه هم چې په کې لوړ ځي، او هغه په هر ځای کې چې تاسو وئ درسره دئ، او الله د هغه څه ښه لیدونکی دئ چې تاسو ئې کوئ. ٥- د آسمانونو او زمکې ټولواکي د ده ده، او چارې د الله لوري ته ستنول کیږي، ٦- شپه په ورځ کې ننباسي او ورځ په شپه کې ننباسي، او هغه د سینو په شته وو ښه پوه دئ.

(١-٦)- په دې مبارکو آیتونو کې الله تعالی داسې معرفي شوی:

- څه چې په آسمانونو او زمکې کې دي د الله په عبادت بوخت دي او هغه له هر عیب او نقص منزه ګڼي، د حال او قال په ژبه وایي چې الله تعالی باحکمت عزتمن دئ.
- د آسمانونو او زمکې ټولواکي د ده ده، هر څه د ده دي، واك ئې له ده سره دئ.
- د ژوند او مرګ پرېکړه د ده له لوري کیږي، ژوو ته دی ژوند ورکوي او بیرته ئې په مرګ محکوموي.
- په هر څه توانمن دئ،
- دی لومړی دئ تر ده وړاندې هیڅ څه نه وو.
- دی وروستی دئ، له ده پرته به هر څه له منځه ځي؛ یوازې دی تلپاته دئ. دا عالم او په هغه کې هر څه له عدم او نیست پیدا شوي، بیرته به له منځه ځي، داسې چې له الله تعالی پرته به هیڅ څه نه وي پاته، بیا به ئې الله تعالی په نوې بڼې کې راپیدا کوي، په نوي عالم کې به جنتیان په جنت کې تلپاته وي او دوزخیان په دوزخ کې، هغه خلود او تلپاینه له دې سره کوم تعارض نه لري چې الله تعالی اول او آخر دئ، قرآن دا هم وایي چې دوی به په جنت او دوزخ کې تر هغه وي چې الله تعالی ئې غواړي، یعني د دوی هغه خلود ذاتي نه دئ بلکې د الله تعالی له لوري دئ.
- دی څرګند دئ، هر لوري ته او په هر څه کې د ده د قدرت او شته والي نښې له ورایه ځلیږي او سترګور ئې ګوري. دې ته مو پام وي چې دلته ظاهر د باطن په مقابل کې راغلی، له څرګند پرته ئې په بله معنی نشو اخیستلی، هغه رأیه صحیح نه ده چې د قاهر او برلاسي په معنی ئې نیسي.

- دى پټ دئ، داسې چې هيڅ سترګې ئې د ليدو توان نه لري،
- په هر څه پوه دئ، نه په زمکې کې څه ترې پټ دئ او نه په آسمانونو کې، هيڅ څه د ده د علم په وړاندې نشې حجاب کېدی.
- آسمانونه او زمکه ئې په شپږو ورځو کې پيدا کړل او بيا پر عرش برابر شو، يعنې الله تعالی هم د آسمانونو او زمکې خالق دئ او هم ټولواك، هر څه ئې پيدا کړي او هر څه د ده تر واك لاندې دي او د ده حکم ته منقاد دي، دا عالم د ده ملك دئ او دی ئې مالك او حاکم.
- په هغه څه هم پوهېږي چې په زمکې کې ننوځي او په هغه څه هم چې ترې وځي او په هغه څه هم چې له آسمان راکښته کېږي او په هغه څه هم چې په کې لوړ ځي، يعنې الله تعالی نه يوازې ټول عالم پيدا کړی بلکې د عالم ذره ذره د ده تر رعايت لاندې ده، هغه وړه دانه چې په زمکې کې ننوځي، هغه بوټی چې له زمکې راوځي، د باران هر څاڅکی چې له آسمان وريږي، او د اوبو هغه بخار چې لوړ ځي، ټول د الله تعالی په حکم، اراده او رعايت سره رامنځته او ترسره کېږي،
- په هر ځای کې له تاسو سره دئ،
- د هغه څه ښه ليدونکی دئ چې تاسو ئې کوئ،
- د آسمانونو او زمکې ټولواکي د ده ده، او د عالم ټولې چارې ده ته راجع کېږي،
- شپه په ورځ کې ننباسي او ورځ په شپه کې ننباسي، شپه او ورځ د ده په اراده ځي راځي،
- په ټولو هغو اسرارو پوه دئ چې د خلکو په سينو کې پټ دي.

ءَامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَأَنفِقُواْ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسۡتَخۡلَفِينَ فِيهِۖ فَٱلَّذِينَ
ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَأَنفَقُواْ لَهُمۡ أَجۡرٞ كَبِيرٞ ﴿٧﴾ وَمَا لَكُمۡ لَا تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِۙ
وَٱلرَّسُولُ يَدۡعُوكُمۡ لِتُؤۡمِنُواْ بِرَبِّكُمۡ وَقَدۡ أَخَذَ مِيثَٰقَكُمۡ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ

۷- پر الله او د ده پر پيغمبر ايمان راوړئ او له هغه څه انفاق وکړئ چې تاسو ئې په هغه کې ځای ناستي (د نورو وارث) کړي يئ، نو چا چې ستاسو له ډلې ايمان راوړ او انفاق ئې وکړ دوی ته ستر اجر دئ، ۸- او څه درباندې شوي چې پر الله ايمان نه راوړئ حال دا چې پيغمبر تاسو بلې چې پر خپل رب ايمان راوړئ او په داسې حال کې چې ستاسو ژمنه ئې ترلاسه کړې؛ که مؤمنان يئ.

(۷-۸)- قرآن په دې مبارکو آيتونو کې خپلو مخاطبينو ته وايي:

- **پر الله او د ده پر پيغمبر ايمان راوړئ،**
- **له خپلو هغو شتمنيو انفاق کوئ چې الله تعالى تاسو په هغوی کې ځای ناستي کړي يئ، له نورو تاسو ته په ميراث پاتې شوې، او الله تعالى تاسو ته سپارلې دي، دا ستاسو اصلي ملکيت نه دئ، د الله له لوري يو امانت دئ، څو ورځې تاسو ته سپارل شوی، د اصلي مالك د خليفه او نائب په توگه،**
- **له تاسو چې چا ايمان راوړ او انفاق ئې وکړ دوی ته ستر اجر دئ،**
- **څه درباندې شوي چې پر الله ايمان نه راوړئ حال دا چې پيغمبر تاسو ته بلنه درکوي چې پر خپل رب ايمان راوړئ.**
- **ولې هغه څه نه کوئ چې ستاسو ايمان ئې غوښتنه کوي، په داسې حال کې چې پيغمبر له تاسو دا ژمنه ترلاسه کړې چې د خپل ايمان له غوښتنو سره سم به عمل کوئ، د ايمان په لومړۍ ورځې تاسو دا ژمنه کړې ده چې د الله او د ده د پيغمبر اطاعت به کوئ، داسې نه شي کېدی چې څوك دې حقيقتاً مؤمن وي او په عمل کې دې د خپل ايمان خلاف عمل وکړي.**

لاندې روايات په ډېرې ښکلې او اغيزناکې بڼې کې د قرآن دا مطلب زموږ مخې ته ږدي:

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهُمْ ذَبَحُوا شَاةً فَقَالَ النَّبِيُّ « مَا بَقِىَ مِنْهَا ». قَالَتْ مَا بَقِىَ مِنْهَا إِلاَّ كَتِفُهَا. قَالَ « بَقِىَ كُلُّهَا غَيْرَ كَتِفِهَا ». الترمذي

له عائشې صلى **روايت دئ چې دوی يوه مېږه ذبح کړې وه (او له يوې اوږې پرته ئې نوره ټوله غوښه په مستحقينو وېشلې وه)، رسول الله**

وفرمايل: څه ترې پاته شول؟ هغې ورته وويل: له يوې اوږې پرته بل څه نه دي ترې پاته شوي، وئې فرمايل: ټول پاته شول له اوږې پرته.

يعني په حقيقت کي هغه څه پاته شول چي د الله تعالى په لار کي وقف شول.

عن أَبِى هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِىِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَىُّ الصَّدَقَةِ أَعْظَمُ أَجْرًا قَالَ «أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَحِيحٌ شَحِيحٌ ، تَخْشَى الْفَقْرَ وَتَأْمُلُ الْغِنَى ، وَلاَ تُمْهِلُ حَتَّى إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ قُلْتَ لِفُلاَنٍ كَذَا ، وَلِفُلاَنٍ كَذَا ، وَقَدْ كَانَ لِفُلاَنٍ » بخاري او مسلم

له ابوهريره ﷺ روايت دئ چي يو سړى رسول الله ﷺ ته راغى او وئې ويل: يا رسول الله! د کومي صدقې اجر تر ټولو زيات دئ؟ وئې فرمايل: دا چي ته په داسي حال کي صدقه ورکړې چي روغ وې، (پرې) حريص وې، له فقر وېرېږې، د شتمني هيله لرې، تر هغه ځنډ مه کوه چي سا ستوني ته ورسېږي بيا ووايي: د فلان لپاره دا او د فلان لپاره دا، په داسي حال کي چي عملاً د فلاني شوى.

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ « يَقُولُ الْعَبْدُ مَالِى مَالِى إِنَّمَا لَهُ مِنْ مَالِهِ ثَلاَثٌ مَا أَكَلَ فَأَفْنَى أَوْ لَبِسَ فَأَبْلَى أَوْ أَعْطَى فَاقْتَنَى وَمَا سِوَى ذَلِكَ فَهُوَ ذَاهِبٌ وَتَارِكُهُ لِلنَّاسِ ».

له ابو هريره ﷺ روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: بنده وايي: زما مال، زما مال، په داسي حال کي چي ده ته د خپل مال درې ګوني دي: هغه چي خوړلي ئې دي او له منځه ئې وړي، هغه چي اغوستي ئې دي او زاړه کړي ئې دي، او هغه چي (د الله لپاره ئې) بخښلي او خوندي ئې ساتلي، له دې پرته نور داسي دئ چي هغه تلونکى دئ او خلکو ته ئې پرېښودونکى.

هُوَ ٱلَّذِى يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِۦٓ ءَايَٰتٍۭ بَيِّنَٰتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٩﴾

٩- دى همغه دئ چي پر خپل بنده ئې څرګند آيتونه نازل کړل چي تاسو له تيارو د نور لوري ته وباسي، او يقيناً چي الله پر تاسو مهربان لوروونکى

دئ.

(٩)- په دې مبارکو آيتونو کې د الله تعالی يوې ستري پېرزوينې ته زموږ پام اړول شوی او هغه دا چې الله تعالی زموږ د لارښوونې لپاره د خپل پيغمبر په لاس څرګند آيتونه، لارښوونې او احکام راولېږل، د دې لپاره چې موږ له تيارو د نور لوري ته وباسي، موږ په تياره کې وو، د ځان او جهان، مفيد او مضر، دوست او دښمن، ښه او بد له پېژندو عاجز او دې ته اړ وو چې څوک مو مخه روښانه کړي او داسې مشعل په لاس کې راکړي چې په رڼا کې ئې له تيارو د نور لوري ته ووځو، مهربان لوروونکی رب پر موږ دا لورېينه وکړه او دا مشعل ئې پر موږ پېرزو کړ.

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنفِقُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَٰثُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ لَا يَسْتَوِى مِنكُم مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ ٱلْفَتْحِ وَقَٰتَلَ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ ٱلَّذِينَ أَنفَقُوا۟ مِنۢ بَعْدُ وَقَٰتَلُوا۟ ۚ وَكُلًّا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾

١٠- او څه دربانديې شوي چې د الله په لار کې انفاق نه کوئ په داسې حال کې چې د آسمانونو او زمکې ميراث د الله دئ، ستاسو هغه چې تر فتحې وړاندې ئې انفاق کړی او جنګېدلي (له نورو سره) برابر نه دي، دوی د درجې له پلوه تر هغو ستر دي چې ترې وروسته ئې انفاق کړی او جنګېدلي، او الله له هر يوه سره غوره وعده کړې، او الله په هغه څه ښه خبر دئ چې تاسو ئې کوئ.

(١٠)- په دې مبارک آيت کې د هغه چا حالت د حيرانتيا وړ ګڼل شوی چې د ايمان دعوی کوي خو د الله تعالی په لار کې له انفاق ډډه کوي، خطاب ئې دا دئ: څه دربانديې شوي چې د الله په لار کې انفاق نه کوئ په داسې حال کې چې د آسمانونو او زمکې هر څه د الله دي او ده ته په ميراث پاته کېږي، که

نن څه موقتاً ستاسو په واك كې دي سبا به ئې اصلي مالك ته په ميراث پرېږدئ او تش لاس به د ده په لورې درومئ. له تاسو چې چا تر فتحې وړاندې انفاق كړى او جنګېدلې مقام ئې د الله تعالى په وړاندې تر نورو ډېر لوړ دئ، هيڅوك ورسره برابرې نشي كولى، دوى د درجې او مقام له پلوه تر هغو ستر او لوړ دي چې تر دوى وروسته ئې د الله تعالى په لار كې انفاق كړى او جنګېدلي، په داسې حال كې چې الله له هر يوه سره غوره وعده كړې، او الله تعالى ښه خبر دئ چې تاسو څه كوئ او د كوم مقام او بدلې وړ يئ.

دا مطلب په يوه مبارك حديث كې داسې انځور شوى:

عَنْ يُوسُفَ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بن سَلامٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَحْنُ خَيْرٌ أَمْ مَنْ بَعْدَنَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:"لَوْ أَنَّ لأَحَدِهِمْ مِثْلُ أُحُدٍ ذَهَبًا يُنْفِقُهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، مَا بَلَغَ مُدَّ أَحَدَكُمْ وَلا نَصِيفَهُ". الطبراني

يوسف بن عبدالله بن سلام له خپل پلار روايت كوي چې ومو ويل: يا رسول الله! آيا موږ غوره يو او كه هغه چې تر موږ وروسته راځي؟ نو رسول اللهﷺ وفرمايل: كه د هغوى كوم يو د الله په لار كې د احد د غره په اندازه سره زر وقف كړي ستاسو د يوه تن مد (يوه لپه) او د هغې نيمايي ته به ونه رسېږي.

عن أبي سعيد قال : خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم عام الحديبية فذكر حديثا طويلا فيه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « ليأتين أقوام تحقرون أعمالكم مع أعمالهم » قلنا : من هم يا رسول الله ، أقريش ؟ قال : « لا أهل اليمن هم أرق أفئدة وألين قلوبا » فقلنا : هم خير منا يا رسول الله ؟ فقال : : « لو كان لأحدهم جبل من ذهب فأنفقه ما أدرك مد أحدكم ولا نصيفه إن فضل ما بيننا ، وبين الناس هذه الآية : لا يستوي منكم من أنفق من قبل الفتح» الطحاوي

له ابو سعيد خدري روايت دئ چې له رسول اللهﷺ سره د حديبيې په كال ووتلو، ...اوږد روايت دئ چې په ضمن كې ئې راغلي ... رسول اللهﷺ وفرمايل: داسې وګړي به راشي چې د هغوى د عملونو په پرتله به خپل عملونه ډېر لږ او حقير شمېرئ، ومو ويل: دا به څوك وي يا رسول الله! آيا قريش به وي؟ وئې فرمايل: نه؛ دوى يمنيان دي چې ډېر نرم زړي او ډېر

ملائم زړي دي، ومو ویل: يا رسول الله! دوی تر موږ غوره دي؟ وئې فرمايل: که د هغوی کوم يو د الله په لار کي د احد د غره په اندازه سره زر وقف کړي ستاسو د يوه تن مد (يوه لپه) او د هغې نيمايي ته به ونه رسيږي، زموږ او د هغو خلکو تر منځ د فضيلت ملاك دا آيت دئ: لَا يَسْتَوِى مِنكُم مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ ٱلْفَتْحِ وَقَٰتَلَ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ ٱلَّذِينَ أَنفَقُوا۟ مِنۢ بَعْدُ وَقَٰتَلُوا۟ ۚ.

- په دې آيت کي ويل شوي چي له فتحي وروسته او وړاندي انفاق او قتال سره برابر نه دي، له دې وينا په بشپړ وضاحت سره معلوميږي چي دا سوره له يوې ستري فتحي وروسته نازله شوې، د دې فتحي اطلاق نه د بدر پر فتحي کېدی شي او نه د مکې پر فتحي، یوازې د حديبيې فتح ئې مصداق دئ. د پورتني روايت له فحوی هم دغه حقيقت معلوميږي.

مَّن ذَا ٱلَّذِى يُقْرِضُ ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَٰعِفَهُۥ لَهُۥ وَلَهُۥٓ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١١﴾ يَوْمَ تَرَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَٰنِهِم بُشْرَىٰكُمُ ٱلْيَوْمَ جَنَّٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَقُولُ ٱلْمُنَٰفِقُونَ وَٱلْمُنَٰفِقَٰتُ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱنظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِن نُّورِكُمْ قِيلَ ٱرْجِعُوا۟ وَرَآءَكُمْ فَٱلْتَمِسُوا۟ نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ لَّهُۥ بَابٌۢ بَاطِنُهُۥ فِيهِ ٱلرَّحْمَةُ

وَظَـٰهِرُهُۥ مِن قِبَلِهِ ٱلْعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ
وَلَـٰكِنَّكُمْ فَتَنتُمْ أَنفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَٱرْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ ٱلْأَمَانِىُّ حَتَّىٰ جَآءَ
أَمْرُ ٱللَّهِ وَغَرَّكُم بِٱللَّهِ ٱلْغَرُورُ ﴿١٤﴾

١١- هغه څوك دئ چي الله ته كوم پور د حسنه قرض په توګه وركړي، چي ده ته به ئې څو برابره كړي او ده ته به پرتمين اجر وي، ١٢- هغه ورځ چي مؤمنين او مؤمناني به داسي وي چي رڼا به ئې مخي او ښي لوري ته وي، نن به ستاسو زېرى هغه جنتونه وي چي ترې لاندي ويالې بهېږي؛ په هغه كي تلپاته، همدا ستره بريا ده، ١٣- هغه ورځ چي منافقين او منافقاني به هغو ته چي ايمان ئې راوړى وايي: موږ ته تم شئ چي ستاسو له رڼا څه ځلا ترلاسه كړو، وبه ويل شي: شا لوري ته مو ستانه شئ او هلته كوم نور ولټوئ، نو د دوى تر منځ به داسي دېوال ووهل شي چي يوه دروازه به ئې وي، منځ ئې داسي چي په هغه كي به رحمت وي او ظاهر ئې داسي چي په وړاندي ئې عذاب، ١٤- دوى ته به چيغي وهي: آيا موږ له تاسو سره نه وو؟! وبه وايي: هو؛ خو تاسو خپل ځان په فتنې كي وغورځاوو او انتظار مو وكړ او شك مو وكړ او هيلو دوكه كړئ تر هغه چي د الله حكم راغى او د الله په اړه غولوونكي وغولولئ.

(١١-١٤)- د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

• څوك چي كوم څه په اخلاص سره او له كوم ناوړه غرض پرته د الله تعالى په لار كي وقف كړي، موخه ئې د خپل رب رضاء ترلاسه كول وي؛ الله تعالى د ده دا قرباني داسي ګڼي لكه الله تعالى ته پور وركول، الله تعالى دا پر خپلي ذمې د داسي پور په توګه قبلوي چي پور وركوونكي ته ئې څو برابره زياتوي او پر دې سر بېره غوره او پرتمين اجر وركوي.

• داسي ورځ هرومرو راتلونكې ده چي مؤمنين او مؤمناني به داسي وي چي رڼا به ئې مخي او ښي لوري ته وي، د دوى مخونه به ځلېږي، هغه رڼا چي د ايمان له كبله د دوى په برخه شوې په تلوار سره د جنت په لوري تلو

ته به ئې لاربښوونه کوي، د بريا سند به ئې په ښي لاس کي ځليږي، د داسي جنتونو زيرى به ورکول کيږي چي د ونو او قصرونو لاندي به ئې ويالې بهيږي، په هغه کي به تلپاته وي، همدا ستره بريا ده،

• هغه ورځ چي منافقين او منافقاني به هغو ته چي ايمان ئې راوړى وايي: موږ ته تم شئ چي ستاسو له رڼا څه ځلا ترلاسه کړو، وبه ويل شي: شا لوري ته مو ستانه شئ او هلته کوم نور ولټوئ، دا رڼا يوازي په دنيا کي ترلاسه کېدى شوه، هغه به ترې محروم وي چي هلته په تيارو کي پاته شوى او د ايمان له رڼا محروم شوى.

• د مؤمنانو او منافقانو تر منځ به داسي دېوال ووهل شي چي يوه دروازه به ئې وي، يوې خوا ته ئې مؤمنان او بلي ته ئې منافقان، پر يوه لوري به د رحمت وزر غوړېدلى وي او بل لوري ته د عذاب سيورى، ترې وړاندي دوزخ،

• منافقين به مؤمنانو ته له لري او د دېوال له شا چيغي وهي: آيا موږ له تاسو سره نه وو؟! وبه وايي: هو؛ خو تاسو خپل ځان په فتنې کي وغورځاوو او مترصد او منتظر وئ چي د مؤمنانو او کافرانو تر منځ به نښتي په څه منتج کيږي، چي بيا تاسو د بريالي لوري خوا ته ودريږئ، د الله تعالى د وعد او وعيد په اړه شکمن وئ، اوږدو اوږدو دروغجنو هيلو دوکه کړئ، تر هغه په دې حالت کي پاته شوئ چي ستاسو د مرګ په اړه د الله تعالى حکم نافذ شو، د الله تعالى په اړه هم غولوونکي (شيطان) وغولولئ.

فَٱلۡيَوۡمَ لَا يُؤۡخَذُ مِنكُمۡ فِدۡيَةٞ وَلَا مِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْۚ مَأۡوَىٰكُمُ ٱلنَّارُۖ هِيَ مَوۡلَىٰكُمۡۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ ﴿١٥﴾

۱۵- نو نن به نه له تاسو فديه اخيستل کيږي او نه له هغو چي کفر ئې کړى، استوګنځى مو اور، همدا مو مل، او د ورتلو ځومره بد ځاى!

~~(۱۵)- منافقينو ته به وويل شي: نن ورځ به هيڅ څه تاسو له الهي عذاب~~ ونه ژغوري، نه فديه او نه د چا مرسته او سپارښتنه، ستاسو او د هغو برخليك سره ورته دئ چي کفر ئې کړى، استوګنځى مو اور، همدا درسره

ور، تاسو په دنيا کي يوه د بل ملتيا کوله نن مو اور مل دئ، د ورتلو ځومره بد ځای!

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ ٱللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ ٱلْحَقِّ وَلَا يَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ ٱلْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿١٦﴾

١٦- آيا هغو ته چي ايمان ئې راوړی د دې وخت نه دئ رارسېدلی چي زړونه ئې د الله په يادولو او د هغه حق له کبله وپوړېږي چي الله نازل کړی او د هغو په څېر نه شي چي تر دې وړاندي کتاب ورکړی شوی وو او وخت پرې اوږد شو نو زړونه ئې سخت شول او د دوی ډېری فاسقان ول؟!

(١٦)- د دې مبارك آيت په اړه ځو خبري توجه غواړي:

- **د آيت له الفاظو په ډېر وضاحت سره معلومېږي چي دا سوره هغه مهال نازله شوې چي پر مسلمانانو کافي موده تېره شوې نو ځکه دوی ته ويل شوي چي د دومره اوږدې مودې له تېرېدو وروسته اوس بايد د دوی حالت داسي وي چي د الله تعالی د نامه په يادولو او د قرآن د هغو زياتو برخو له کبله ئې په زړونو کي د الله تعالی وېره وي چي تر دې مودې پوري نازلي شوې، هغه روايات د قرآن له دې وينا سره تعارض لري چي ځيني وايي د بعثت له پيل ځلور مياشتي يا ځلور کاله وروسته دا آيت نازل شوی!! روايتونه دا دي:**

عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ قَالَ مَا كَانَ بَيْنَ إِسْلاَمِنَا وَبَيْنَ أَنْ عَاتَبَنَا اللَّهُ بِهَذِهِ الآيَةِ (أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ) إِلاَّ أَرْبَعُ سِنِينَ. رواه مسلم

عون بن عبدالله بن سلام له خپل پلار روايت کوي چي عبد الله بن مسعود وويل: زموږ د مسلمانېدو او د دې تر منځ چي الله په دې آيت سره (أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ) موږ معتوب کړو يوازې ځلور کاله ول. گواکي دا آيت په مکه کي او د بعثت په ځلورم کال نازل شوی.

دا بل روایت وايي چې د بعثت په لومړي کال نازل شوی:
عن عبدالله بن مسعود قال كان بين إسلامنا وبين أن عاتبنا الله عز و جل أربعة أشهر حتى نزلت هذه الآية ألم يإن للذين آمنوا أن تخشع قلوبهم لذكر الله.
له عبد الله بن مسعود روایت دئ چې زموږ د مسلمانېدو او د دې تر منځ چې الله پر موږ عتاب وکړ يوازې څلور مياشتې تېرې شوې وې تر هغه چې دا آيت نازل شو (أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ)!!
نه پوهېږو چې خلك څنګه داسې متعارض روايات معتبر ګڼي او د احاديثو په کتابونو کې راوړل شوي!! په داسې حال کې چې په دې سورې کې د قتال، نفاق او فتحې په څېر هغه اصطلاحات راغلي چې په مدني سورتونو پورې مختص دي او په مکي سورتونو کې ئې هيڅ نشو موندلی او دا په ډېر وضاحت سره ښيي چې دا سوره په مدينه کې او هغه هم له يوې مهمې فتحې وروسته نازله شوې.
همدا راز انس جلاله ته منسوب روايت وايي چې د قرآن د نزول له پيل اولس کاله وروسته دا آيت نازل شو ((أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ!! لکه چې ګورئ په دې رواياتو کې ژور توپيرونه او تعارضات تر سترګو کېږي، په دې متعارضو رواياتو کې يو ئې هم د اعتبار وړ نه دئ، دا ځکه چې د سورې له متن، محتوی، اسلوب او د آيتونو له اوږدوالي په وضاحت سره معلومېږي چې دا سوره په مدينه کې او د الفتح له سورې وروسته نازله شوې.
له دې مبارك آيت دا هم جوتېږي چې د ايمان يوه لويه تقاضا دا ده چې د الله تعالی د نامه په يادولو او د قرآن په اورېدو سره به د مؤمن په زړه کې د الله تعالی وېره راپيدا کېږي، هغه څوك په قرآن زيات پوه دئ او د قرآن له لارښوونو ئې زياته برخه په نصيب شوې چې له خپل رب زيات وېرېږي، دا آيت مؤمنانو ته وايي: د هغو په څېر مه کېږئ چې تر دې وړاندې کتاب ورکړی شوی وو خو کله چې وخت پرې اوږد شو او ژر خپلو موخو ته ونه رسېدل نو زړونه ئې سخت شول او د دوی ډېری فاسقان شول.

ٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ يُحۡيِ ٱلۡأَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَاۚ قَدۡ بَيَّنَّا لَكُمُ ٱلۡأٓيَٰتِ لَعَلَّكُمۡ تَعۡقِلُونَ ﴿١٧﴾

١٧- په دې پوه شئ چې الله زمکه له خپلې مړينې وروسته ژوندۍ کوي، يقيناً چې خپل آيتونه مو درته بيان کړل د دې لپاره چې تعقل وکړئ.

~~(١٧)- د دې آيت او مخکنيو مطالبو تر منځ يو خاص ارتباط دئ چې پرې~~ پوهېدل لږ غور او دقت غواړي، دلته ويل شوي چې الله تعالى زمکه د هغې له مړينې وروسته ژوندۍ کوي، په مخکني آيت کې ويل شوي: آيا هغو ته چې ايمان ئې راوړی د دې وخت نه دئ رارسېدلی چې زړونه ئې د الله په يادولو او د هغه حق له کبله وپوړېږي چې الله نازل کړی، د دې دواړو تر منځ تړاو دا دئ چې د الله له ياد او له الهي لارښوونو د غفلت او لرې والي له کبله زړونه مري، خپل حساسيت له لاسه ورکوي، له معنوي پلوه ئې نرمښت له منځه ولاړ شي او سخت شي، د داسې زړه خاوند د فسق، عصيان او گناه لورې ته درومي، دا مړه او سخت زړونه د الله په ذکر او د الهي لارښوونو په ورمې راژوندي کېږي همغسې لکه چې مړه زمکه په باران سره راژوندۍ کېږي، په دې حقيقت هغه څوك پوهېدی شي چې تعقل کوي.

إِنَّ ٱلۡمُصَّدِّقِينَ وَٱلۡمُصَّدِّقَٰتِ وَأَقۡرَضُواْ ٱللَّهَ قَرۡضًا حَسَنٗا يُضَٰعَفُ لَهُمۡ وَلَهُمۡ أَجۡرٞ كَرِيمٞ ﴿١٨﴾

١٨- يقيناً چې صدقه ورکوونکي نارينه او ښځينه او هغه چې الله ته ئې کوم پور د حسنه قرض په توگه ورکړی؛ څو برابره به ئې ورته زيات کړي او دوی ته پرتمين اجر دئ.

(١٨)- په دې مبارك آيت کې يو ځل بيا ويل شوي چې الله تعالى به د صدقه ورکوونکو صدقات او د هغو انفاق چې الله ته ئې کوم پور د حسنه قرض په توگه ورکړی څو برابره زيات کړي او دوی ته به پرتمين اجر ورکړي، په

صدقاتو او د الله په لار کي د مال لګولو په نتیجه کي به هم د دوی مال او صدقات زیاتیږي او هم به غوره اجر ترلاسه کوي.

وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦٓ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصِّدِّيقُونَۖ وَٱلشُّهَدَآءُ عِندَ
رَبِّهِمۡ لَهُمۡ أَجۡرُهُمۡ وَنُورُهُمۡۖ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَآ أُوْلَٰٓئِكَ
أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَحِيمِ ﴿١٩﴾

۱۹- او هغه چي پر الله او د ده پر پیغمبرانو ئې ایمان راوړی؛ دوی د الله په وړاندي ډېر رښتیني او شهادت ورکوونکي دي، دوی ته خپل خپل اجر او رڼا ده، او هغه چي کفر ئې کړی او زما آیتونه ئې تکذیب کړي دوی دوزخیان دي.

(۱۹)- د دې مبارك آیت لارښووني دا دي:

- هغه څوك د الله تعالی په وړاندي او د الهي معیارونو له مخي هم ډېر رښتینی دئ او هم د حقیقت په نفع شهادت ورکوونکی؛ چي پر الله تعالی او د ده پر پیغمبرانو ئې ایمان راوړی، په خپله ډېر صادق دئ او ایمان او باور ئې پر صدق او رښتینولۍ ولاړ دئ او د نورو په وړاندي د حق او حقیقت مدافع، د خپل باور او ایمان عیني تجسم، قول او عمل ئې د حق ملاك او معیار.
- الله تعالی به دوی ته د خپل (صدق) او (شهادت) بشپړ اجر ورکوي او په دنیا او آخرت کي به ئې ځانګړې رڼا په برخه کېږي. که څه هم ځینو درنو مفسرینو داسي انګېرلې چي دلته د شهداء معنی هغه مؤمنان دي چي د الله په لار کي شهیدان شوي، په داسي حال کي چي د شاهد او شهید اصلي معنی څرګند، لیدونکی، تر سترګو کېدونکی او ګواهي ورکوونکی دئ، د الله په لار کي وژل شوی د دې لپاره د شهید په نامه یاد شوی چي د هغه قرباني د ده د ایمان په رښتینولۍ ګواهي ورکوي، قرآن مؤمنان د شهداء علی الناس په نامه یاد کړي، دا ځکه چي دوی په خپل قول او عمل سره د اسلام پر حقانیت ګواهي او شهادت ورکوي، دوی او د دوی وینا او عمل د حق لپاره ملاك او

معيار شي. پر دې سربېره د دغو درنو مفسرينو تعبير د آيت په سياق كي تشتت رامنځته كوي او ادبي ښكلا او نظم ته ئې صدمه رسوي.
• او هغه چي د كفر لار ئې غوره كړې او د الله آيتونه ئې تكذيب كړي دوی دوزخيان دي.

ٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّمَا ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَا لَعِبٞ وَلَهۡوٞ وَزِينَةٞ وَتَفَاخُرُۢ بَيۡنَكُمۡ وَتَكَاثُرٞ فِي ٱلۡأَمۡوَٰلِ وَٱلۡأَوۡلَٰدِۖ كَمَثَلِ غَيۡثٍ أَعۡجَبَ ٱلۡكُفَّارَ نَبَاتُهُۥ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَىٰهُ مُصۡفَرّٗا ثُمَّ يَكُونُ حُطَٰمٗاۖ وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِ عَذَابٞ شَدِيدٞ وَمَغۡفِرَةٞ مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضۡوَٰنٞۚ وَمَا ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَآ إِلَّا مَتَٰعُ ٱلۡغُرُورِ ﴿٢٠﴾

٢٠- په دې پوه شئ چي د دنيا ژوند يوازې لوبه، بېهوده مشغولتيا، سينګار، ستاسو تر منځ يو پر بل فخر كول، د مال او اولاد په اړه يو تر بل زيات درلودل دئ، لكه هغه باران چي بوټي ئې كروندګي حيران كړي، بيا وچ شي چي ته ئې زېړ شوی ګورې، بيا مات مات شي، او په آخرت كي هم شديد عذاب دئ او هم د الله مغفرت او رضاء، او د دنيا ژوند له غولوونكې متاع پرته بل څه نه دئ.

~~(٢٠)- په دې مبارك آيت كي هغه دنيايي ژوند انځور شوی چي د كافر لپاره~~ وروستی هدف وي نه د آخرت لپاره يوه مزرعه، فرمايي: په دې پوه شئ چي د دنيا دا ژوند داسي دئ لكه د ماشومانو لوبه، لكه يوه بې هدفه او بېهوده مشغولتيا، د يوه سينګار په توګه ترې استفاده كول، يو پر بل د فخر او مباهات وسيله ترې جوړول، د مال او اولاد په اړه يو تر بل د زيات درلودلو مسابقه، دا ژوند د هغو بوټو ژوند ته ورته دئ چي د باران له كبله له زمكي سر راوباسي، سمسور شي، خپل كروندګي حيران كړي، خو ژر وچ شي داسي چي ته ئې تك زېړ ګورې او په پای كي مات مات شي، د دې ژوند په مقابل كي آخرت داسي دئ چي هلته هم شديد عذاب دئ او هم د الله

مغفرت او رضاء، د دنيا دا ژوند داسي دئ چي انسان غولوي او له آخرت ئې غافلوي.

سَابِقُوٓاْ إِلَىٰ مَغۡفِرَةٖ مِّن رَّبِّكُمۡ وَجَنَّةٍ عَرۡضُهَا كَعَرۡضِ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ أُعِدَّتۡ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦۚ ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلۡفَضۡلِ ٱلۡعَظِيمِ ﴿٢١﴾

٢١- د خپل رب بخښني او هغه جنت لوري ته تلوار وکړئ چي سور ئې د آسمان او زمکي د سور په اندازه دئ، هغو ته تيار کړی شوی چي پر الله او د ده پر پيغمبرانو ئې ايمان راوړی، همدا د الله فضل دئ، هغه چا ته ئې ورکوي چي دی ئې غواړي، او الله د ستر فضل خاوند دئ.

(٢١)- د دې مبارك آيت لارښووني دا دي:

• مؤمنانو ته سپارښتنه کوي چي د خپل رب بخښني او هغه جنت لوري ته تلوار وکړي چي سور ئې د آسمان او زمکي د سور په اندازه دئ، يعني دنيا بايد دغه ستر او لوړ هدف ته د رسېدو وسيله کړئ، د هغو په څېر مه کيږئ چي دنيايي ژوند ئې داسي وي لکه د ماشومانو لوبه، لکه يوه بې هدفه او بېهوده مشغولتيا، تاسو کولی شئ چي د خپل رب بخښنه او داسي جنت ترلاسه کړئ چي سور به ئې د آسمان او زمکي د سور په اندازه وي، دا پوښتني راولاړيږي چي يو انسان به له خپل دغه واړه جسم او دغو وړو وړو استعدادونو سره له دومره ستر او پراخ جنت سره څه کوي او څنګه به له هغه خوند او لذت اخلي؟!! او دومره جنتونه به له کومه کيږي چي ټولو جنتيانو ته ورکړی شي؟ ډېرو ته به دا خبره مبالغه معلومه شي، خو هغه څوك چي پوهيږي دا اوس د آسمان په غېږ کي د هغو ستورو شمېر څومره دئ چي هر يو ئې د زمکي په اندازه يا تر زمکي غټ دئ!! ستور پېژاندي وايي چي په آسمان کي شاوخوا يو سل شل مليارده ستورليکي دي، چي په هر ستورليکي کي تر سل مليارده زيات ستوري دي!! آيا دا نه ښيي چي د قرآن په هيڅ وينا کي نه د حقيقت خلاف خبره شوې او نه غير دقيقه او له

مبالغې ډکه وینا.
دې ته مو هم باید پام وي چې په جنت کې به نه د انسان حواس اوسني حواس وي او نه ئې د درك ساحه دومره محدوده لکه نن، هم به ئې لرې لید ډېر پراخ وي او هم حواس دومره حساس چې له داسې جنت سره ښایي، قرآن د دغه حقیقت د بیانولو لپاره د هغه چا حالت په جنت کې انځوروي چې په دنیا کې ئې له یوه دوزخي سره پېژندل، هغه ئې د غولولو هڅه کوله خو دی د الله تعالی په فضل ترې خوندي پاتې شوی وو، په جنت کې به ورپه یاد شي، زړه به ئې وغواړي چې له حاله ئې خبر شي، خپلو ملګرو ته به ووایي زما داسې یو دوست وو، راشئ وګورو چې هغه چېرې دئ، په یو نظر سره به هغه د ټولو دوزخیانو له منځه د دوزخ په یوې کندې کې وومومي او له جنته به پرې غږ کړي، او د دوی تر منځ به څو خبرې تبادله شي، دا داسې وګڼئ لکه څوك چې نن خپل کوم ملګری زموږ په شمسي نظام یا ستورلیکي کې ولټوي او د سترګو په رپ کې ئې په یوه لرې ستوري کې وومومي!! له دې معلومېږي چې هلته به د انسان حواس څومره ځواکمن وي!!
خو آیا پوهېږئ چې په داسې خبرو به یو مهال د اسلام مخالفینو څومره ملنډې وهلې وي او هغه به ئې دروغجني او د حقیقت خلاف او له مبالغو ډکې ګڼلې وي؟!! خو دا دئ نن د افغانستان له یوه لرې پراته کلي څخه یو کس د یوه وړوکي مبایل په مرسته د نړۍ په لرې ګوټ کې له خپل دوست سره داسې خبرې کوي چې هم ئې غږ اوري او هم ئې مخ ګوري!! دا نن د یوه قوي او ستر تلسکوپ خوا ته ناست ستور پېژاندی د ستور لیکي په لرې اړخ کې یو ستوری ګوري او وایي: دا ستوری زموږ له زمکې په دومره واټن کې پروت دئ، حجم ئې زموږ د زمکې په پرتله دومره ځله زیات دئ!! آیا د قرآن دا وینا داسې نه ده چې د ساینس د نننۍ معیارونو له مستوی هم وړاندې ده؟!!
دا جنت هغو ته تیار کړی شوی چې پر الله او د ده پر پیغمبرانو ایمان راوړي، همدا د الله فضل دئ، تاسو کولی شئ د خپل رب دا ستر فضل ترلاسه کړئ، پر الله تعالی او د هغه پر پیغمبرانو ایمان او د دې ایمان له کبله د خپل رب بخښنه او هغه ستر جنت ترلاسه کول د هغه چا په برخه کېږي چې الله تعالی ئې د دې وړ وومومي.

الله د ستر فضل خاوند دئ، تاسو کولی شئ د دې الهي فضل ترلاسه کولو سعادت مو په برخه شي.

مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِيٓ أَنفُسِكُمۡ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مِّن قَبۡلِ أَن نَّبۡرَأَهَآۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ﴿٢٢﴾ لِّكَيۡلَا تَأۡسَوۡاْ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمۡ وَلَا تَفۡرَحُواْ بِمَآ ءَاتَىٰكُمۡۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخۡتَالٖ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾ ٱلَّذِينَ يَبۡخَلُونَ وَيَأۡمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلۡبُخۡلِۗ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡغَنِيُّ ٱلۡحَمِيدُ ﴿٢٤﴾

٢٢- نه په زمکي کي کومه پېښه رامنځته کېږي او نه ستاسو په خپل ځان کي مګر دا چي په کتاب کي (ثبت شوې) تر هغه وړاندي چي پيدا ئې کړو، يقيناً چي دا الله ته آسان دئ، ٢٣- تر څو د هغه څه له کبله ناهيلي ونه کړئ چي له لاسه مو وتلي او نه پر هغه څه خوښي وکړئ چي تاسو ته ئې درکړي، او الله هر فخر کوونکی متکبر نه خوښوي، ٢٤- هغه چي بخل کوي او خلك پر بخل ګماري، او څوك چي مخ واړوي نو يقيناً چي الله همغه ذات دئ چي ستايل شوی غني دئ.

(٢٢-٢٤)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

- **الله تعالی د عالم په هري پېښي له وړاندي علم لري، هغه ئې تر رامنځته کېدو وړاندي په ليکلې بڼې کي ثبت کړې، يقيناً چي دا کار الله تعالی ته آسان دئ، دا ځکه چي هر څه الله تعالی پيدا کوي، هره پېښه د الله تعالی په اراده رامنځته کېږي، الله تعالی ته ماضي، حال او مستقبل يو شان دي، د ده علم نه په زمان پوري محدود دئ او نه په مکان پوري.**
- **دا لارښوونه د دې لپاره شوې چي موږ د هغه څه له کبله ناهيلي ونه کړو چي له لاسه مو وتلي او نه پر هغه څه خوښي وکړو چي موږ ته ئې**

راکړي.

- الله تعالی هر فخر کوونکی متکبر نه خوښوي، هغه چي بخل کوي او خلك پر بخل ګماري، هغه چي پر الله تعالی او پر الهي مقدراتو ایمان نه لري، په دې باور نه لري چي هره پېښه د الله تعالی په اراده رامنځته کېږي او هره ورکړه د ده له لوري ده، داسي انسان که څه له لاسه ورکړي مأیوس شي او که ئې مال او دولت زیات شو هم کبر کوي او هم بخل، نور هم پر بخل ګماري، الله تعالی هر فخر کوونکی متکبر نه خوښوي.
- څوك چي پر دغو حقائقو له ایمان راوړلو ډډه وکړي ځان ته زیان رسوي، الله تعالی ته نه کومه ګټه رسي او نه کوم تاوان، الله تعالی غني دئ او په خپل ذات او صفاتو کي د ستاینې وړ.

لَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا رُسُلَنَا بِٱلۡبَيِّنَٰتِ وَأَنزَلۡنَا مَعَهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡمِيزَانَ لِيَقُومَ ٱلنَّاسُ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَأَنزَلۡنَا ٱلۡحَدِيدَ فِيهِ بَأۡسٞ شَدِيدٞ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعۡلَمَ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥ وَرُسُلَهُۥ بِٱلۡغَيۡبِۚ إِنَّ ٱللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٞ ﴿٢٥﴾

٢٥- یقیناً چي خپل پیغمبران مو له څرګندو نښو سره ولېږل او لدوی سره مو کتاب او میزان ولېږلو چي خلك پر عدالت قائم وي او هغه اوسپنه مو رالېږلې (پیدا کړې) چي په هغې کي شدید جنګ دئ او خلکو ته (ډېري) ګټې، او چي الله هغه خلك معلوم کړي چي په غیاب کي د ده او د ده د پیغمبرانو ملتیا کوي، یقیناً چي الله عزتمن ځواکمن دئ.

(٢٥)- د دې مبارك آیت لارښووني دا دي:

- الله تعالی خپل پیغمبران له څرګندو لارښوونو او دلائلو سره رالېږلي او د دوی په لاس ئې (کتاب: احکام او قوانین) او (میزان: د حق او باطل د تفکیك او تشخیص معیار) لېږلي، په دې موخه چي خلك په خپلو کړنو او تصرفاتو کي عدالت مراعات کړي.
- اوسپنه ئې پیدا کړې چي په هغې کي د شدید جنګ امکانات هم شته او

خلکو ته د ډېرو ګټو امکانات هم، داسې وسائل هم ترې جوړېدی شي چې د سختو جګړو باعث کېږي او داسې وسائل هم چې خلکو ته ډېرې ګټې رسوي.

- **له بيناتو، کتاب او ميزان سره د پيغمبرانو لېږنه او له دغو خصوصياتو او ځانګړتياوو سره د اوسپنې پيدايښت د دې لپاره دي چې الله تعالی هغه خلك معلوم کړي چې په غياب کې د ده او د ده د پيغمبرانو ملتيا کوي.**
- **الله تعالی عزتمن ځواکمن دئ.**

دا مبارك آيت نه يوازې د پيغمبرانو ﷺ د دعوت خلاصه او د دوی د بعثت موخه موږ ته راښيي بلکې د اوسپنې په اړه يوه وړاندوينه زموږ مخې ته ږدي، هغه مهال چې دا آيت نازلېدو نه له اوسپنې د سختو سختو جګړو په اړه پراخه استفاده کېدله او نه د نورو ګټورو وسائلو په جوړولو کې، له اوسپنې پراخه استفاده ډېره وروسته پيل شوه او په يوويشتمې پېړۍ کې خپل اوج ته ورسېده، همداراز په دې آيت کې د هغو مجاهدينو په اړه هم يوه دقيقه وړاند وينه زموږ په وړاندې ځلېږي چې دغه مهال به د الله تعالی په لار کې جهاد کوي، ځکه دلته د هغو مجاهدينو يادونه شوې چې د پيغمبر په غياب کې او هغه مهال به د الله تعالی په لار کې جهاد کوي چې اوسپنه به د سختو جګړو مهمه وسيله وي!!

علمي څېړنې وايي چې په زمکې کې د اوسپنې مقدار تر ټولو نورو فلزاتو زيات دئ، نن د وسلو او نورو آلاتو په جوړولو کې له اوسپنې تر بل هر فلز زياته استفاده کېږي، د اوسپنې ځانګړتياوو دا امتياز ورکړی چې په صنعت کې زياته استفاده ترې وشي، خو د اوسپنې دا اهميت هغه مهال جوت شو چې انسان له علمي پلوه ډېر وړاندې ولاړ او د ډول ډول وسائلو د جوړولو پوهه او امکانات ئې په برخه شول، که څوك اوس د اوسپنې په اړه ووايي چې د جنګي وسائلو په جوړولو کې د اوسپنې لويه ونډه ده او د انسان جنګ ته ئې شدت او پراخ ابعاد ورکړل او انسان تر نورو فلزاتو زياته ګټه ترې اخلي نو دا نه د تعجب خبره ده او نه د حقيقت خلاف، خو که چا دا خبره دوه درې پېړۍ وړاندې کړې وی؛ نه چا ورسره منله او نه ئې صحيح ګڼله**!!** خو قرآن څوارلس پېړۍ وړاندې همدا وړاندوينه وکړه او دا دئ ترسره شوه.

دې ته مو هم پام وي چې اوسپنه د انسان د وينې يو مهم عنصر دئ، د

چا په وينې کې چې دا ماده له ضروري حده کمه شي په سختو ناروغيو اخته کيږي، دا عادي خبره نه ده چې قرآن د اوسپنې ګټو ته اشاره کوي او د قرآن يوه سوره په همدې نامه (الحديد) ياده شوې.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَٰهِيمَ وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِمَا ٱلنُّبُوَّةَ وَٱلْكِتَـٰبَ ۖ فَمِنْهُم مُّهْتَدٍ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَـٰسِقُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰٓ ءَاثَـٰرِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ٱبْنِ مَرْيَمَ وَءَاتَيْنَـٰهُ ٱلْإِنجِيلَ وَجَعَلْنَا فِى قُلُوبِ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً ٱبْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَـٰهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ٱبْتِغَآءَ رِضْوَٰنِ ٱللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۖ فَـَٔاتَيْنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَـٰسِقُونَ ﴿٢٧﴾

٢٦- او يقيناً چې نوح او ابراهيم مو وليږل او د دواړو په اولاد کې مو نبوت او کتاب وټاکلو نو د دوی ځيني لار موندونکي شول او د دوی ډېری فاسقان شول، ٢٧- بيا مو د دوی پر پلونو خپل پيغمبران ورپسې کړل او عيسی د مريمې زوی مو ورپسې کړ او ده ته مو انجيل ورکړ او د هغو په زړونو کې مو زړه سوی، رحمت او رهبانيت راپيدا کړ چې د ده متابعت ئې وکړ، هغه رهبانيت چې دوی په خپله رامنځته کړ او موږ د الله د رضاء له لټولو پرته بل څه نه وو پرې فرض کړي؛ نو په داسې توګه ئې هغه مراعات نه کړ چې ورسره وړ وو، نو د دوی هغو ته مو خپل خپل اجر ورکړ چې ايمان ئې راوړی وو او د دوی ډېری فاسقان ول.

(٢٦-٢٧)- د دې مبارکو آيتونو لارښوونې دا دي:

- الله تعالی نوح صلعم او ابراهيم صلعم د پيغمبرانو په توګه راوليږل او تر دوی وروسته ئې د دواړو په اولاد کې د نبوت او لارښود کتاب ليږلو لړۍ

جاري وساتله، ځينو د دوى دعوت ته لبيك ووايو او د حق لوري ته هدايت شول او ډېرى ئې فاسقان شول.

• **په دوى پسې ئې نور پيغمبران ولېږل او د دې لړى په پاى کې ئې عيسى د مريمې زوى ورپسې کړ، ده ته ئې انجيل ورکړ او د ده د پلويانو په زړونو کې ئې زړه سوى، رحمت او هغه رهبانيت راپيدا کړ چې دوى په خپله رامنځته کړ او الله تعالى نه وو پرې فرض کړى، الله تعالى يوازې دا پرې لازم کړي وو چې د خپل رب رضاء ولټوي، دوى د خپل ذهن زېږنده رهبانيت غوښتنې ترسره نه کړې، هغه څه ئې ونه کړل چې له دې رهبانيت سره وړ ول، نو الله تعالى د دوى هغو ته خپل خپل اجر ورکړ چې ايمان ئې راوړى وو او د دوى ډېرى فاسقان شول.**

لکه چې گوري د قرآن له نظره رهبانيت يو بدعت دئ، خلکو رامنځته کړى، په هيڅ الهي دين کې ئې منشأ نه شو موندلى، مسيحيانو رامنځته کړ، په ښه نيت او د الله د رضاء ترلاسه کولو په موخه، خو بيا ئې د هغه غوښتنې ترسره نه کړى شوې، د مسيحيانو يوه وړه ډله د ايمان په سمې لارې روانه شوه او ډېرى ئې فاسقان شول، رهبانيت له (رهب: ترهي او وېري) اخيستل شوى، هغه سلوك ته وايي چې څوك د الله له وېرې دنيا ترك کړي، له خلکو بېل شي، غرونو او ځنگلو ته پناه يوسي او په يوې گوښې کې په عبادت بوخت شي، گمان ئې دا وي چې له دې لارې کولى شي په گناهونو کې له پرېوتو ځان وژغوري او د الله تعالى رضاء ترلاسه کړي، په دين کې څه زياتول او د الله د رضاء ترلاسه کولو تر نامه لاندې له خپله ځانه نوې لارې غوره کول؛ يو کرکجن بدعت او خطرناك آفت دئ چې تل الهي اديان ورسره مخامخ شوي، ډېر ئې له سمې لارې کاږه کړي، د دين ښکلې څېره ئې بدرنگه کړې او خلك ئې له الهي دين لرې کړي. دين بشپړ دئ، تراشلو او توږلو، کمونې او زياتونې ته اړتيا نه لري، هر هغه څه ئې موږ ته راښودلي چې د الله تعالى رضاء، د دنيا عزت او د آخرت سعادت پرې ترلاسه کولى شو، چا چې په دين کې لاسوهنې کړې تېروتى، په کږو لارو سر شوى او نورو ته ئې ستونزې راولاړې کړې.

دا مطلب په دې رواياتو کې څومره ښه انځور شوى:

عن انس ﷺ قال: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ـ كَانَ يَقُولُ « لاَ تُشَدِّدُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ فَيُشَدَّدَ

عَلَيْكُمْ فَإِنَّ قَوْمًا شَدَّدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ فَشَدَّدَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ فَتِلْكَ بَقَايَاهُمْ فِى الصَّوَامِعِ وَالدِّيَارِ (رَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ) ». ابو داؤد

له انس ﷺ روايت دئ چي رسول اللهﷺ به ويل: پر خپل ځان سختي مه كوئ كه نه نو سختي به درسره وشي، يقيناً چي يوه قوم پر خپل ځان سختي وكړه نو الله پر دوى سختي وكړه چي دا ئې د دوى په صومعو او ديرونو (عبادت ځايونو) كي پاته شوني دي (هغه رهبانيت چي دوى په خپله رامنځته كړ موږ نه وو پرې فرض كړى).

عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِىِّ أَنَّ رَجُلاً جَاءَهُ فَقَالَ أَوْصِنِى فَقَالَ سَأَلْتَ عَمَّا سَأَلْتُ عَنْهُ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- مِنْ قَبْلِكَ « أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ فَإِنَّهُ رَأْسُ كُلِّ شَىْءٍ وَعَلَيْكَ بِالْجِهَادِ فَإِنَّهُ رَهْبَانِيَّةُ الإِسْلاَمِ وَعَلَيْكَ بِذِكْرِ اللَّهِ وَتِلاَوَةِ الْقُرْآنِ فَإِنَّهُ رَوْحُكَ فِى السَّمَاءِ وَذِكْرٌ لَكَ فِى الأَرْضِ ».

له ابو سعيد خدري ﷺ روايت دئ چي يو سړى ورته راغى او وئې ويل: كومه سپارښتنه راته وكړه، وئې ويل: د داسي څه په اړه دي پوښتنه وكړه چي ما ئې په اړه تر تا وړاندي له رسول اللهﷺ پوښتلي ول: تا ته له الله تعالى د وېرې درلودو سپارښتنه كوم چي هغه د ټولو چارو سر دئ، جهاد درباندي لازم كړه چي هغه د اسلام رهبانيت دئ، او د الله ذكر او د قرآن تلاوت پر ځان لازم كړه چي دا په آسمان كي درته هوسايي او په زمكي كي ستا لپاره د شرف باعث دئ.

رسول اللهﷺ د رهبانيت په اړه فرمايلي: لا رهبانية في الاسلام: په اسلام كي رهبانيت نشته. رهبانية هذه الأمة الجهاد في سبيل الله: د دې امت رهبانيت د الله په لار كي جهاد دئ.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَءَامِنُواْ بِرَسُولِهِۦ يُؤۡتِكُمۡ كِفۡلَيۡنِ مِن رَّحۡمَتِهِۦ وَيَجۡعَل لَّكُمۡ نُورٗا تَمۡشُونَ بِهِۦ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡۚ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٢٨﴾ لِّئَلَّا يَعۡلَمَ أَهۡلُ ٱلۡكِتَٰبِ أَلَّا يَقۡدِرُونَ عَلَىٰ شَيۡءٖ مِّن فَضۡلِ

ٱللَّهِ ۙ وَأَنَّ ٱلْفَضْلَ بِيَدِ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

٢٨- اې هغو چې ايمان مو راوړی! له الله وويرېږئ او د ده پر پيغمبر ايمان راوړئ، چې د خپل رحمت دوه برخې درکړي او داسې رڼا درته وټاکي چې په هغه سره تګ وکړئ او تاسو ته بخښنه وکړي، او الله مهربان بخښونکی دئ،
٢٩- د دې لپاره چې اهل کتاب داسې ونه انګېري چې د الله د فضل په هيڅ څه به برلاسي نه شي، او دا چې فضل د الله په واک کې دئ هغه چا ته يې ورکوي چې دی يې وغواړي، او الله د ستر فضل خاوند دئ.

(٢٨-٢٩)- دا مبارک آيتونه چې د سورې تتمه زموږ په وړاندې ږدي څو لارښوونې موږ ته لري:

• هغو ته چې د رسول الله ﷺ تر بعثت وړاندې يې پر الله تعالی د ايمان ادعاء کوله ويل شوي: اې هغو چې ايمان مو راوړی! له الله وويرېږئ او د ده پر پيغمبر ايمان راوړئ.

• د دې ايمان له امله به الله تعالی دوی ته د خپل رحمت دوه سهمه او برخې ورکړي، هم د مخکني ايمان اجر او هم د نوي ايمان اجر، او هم د دې اجر چې د دوی د ايمان له کبله به ډېر نور د ايمان لوري ته هدايت شي، د دې اجر په څنګ کې به الله تعالی دوی ته داسې رڼا ورپه برخه کړي چې په مرسته يې په سم لوري تګ وکړی شي، حق او باطل او ښه او بد سره تفکيک کړی شي، او دوی ته به د مهربان بخښونکي رب له لوري بخښنه وشي.

• د دوی ايمان او په بدل کې يې د الله تعالی له لوري دا دوه سهمه اجر، رڼا او بخښنه به د دې باعث شي چې اهل کتاب داسې ونه انګېري او نور هم د دوی په اړه داسې ګمان ونه کړي چې د الله فضل يوازې په دوی پورې مختص دئ، له دوی پرته به نور په الهي فضل کې هيڅ برخه نه لري او له اهل کتاب پرته به بل څوک په دې موفق نه شي چې د خپل رب فضل ترلاسه کړي، دا حقيقت به جوت شي چې الله تعالی د ستر فضل خاوند دئ، فضل په بشپړه توګه د الله په واک کې دئ، هغه چا ته يې ورکوي چې دی يې وغواړي. اهل کتاب داسې انګېري چې دوی د الله تعالی دوستان او زامن

دي، دوی د جنت لپاره پیدا شوي او جنت د دوی لپاره، الله تعالی یوازي د دوی له منځه پیغمبران غوره کوي او پر پیغمبرانو ایمان او د هغوی ملګرتیا یوازي د دوی په برخه کیږي، یهودان دغو غلطو خبرو غولولي، د همدې لپاره پر غیر یهودي پیغمبر له ایمان راوړلو ډډه کوي، که د دوی له منځه ځیني پر رسول اللهﷺ ایمان راوړي په دې سره دا غلطي یهودي ادعاګاني شنډیږي، د ډېرو له ذهنه دا واهمه له منځه ځي او د ایمان راوړلو لار ورته پرانیستل کیږي، نو ځکه الله تعالی له داسي مؤمنانو سره د دوه سهمه اجر وعده کړې. د دې آیت بل تعبیر داسي هم کېدی شي: دوی ته د دوه سهمه اجر وعده د دې لپاره شوې چي اهل کتاب داسي ونه انګېري چي پر رسول اللهﷺ د ایمان په نتیجه کي به له الهي فضل محروم شي، فضل د الله تعالی په واك کي دئ هغه چا ته ئې ورکوي چي دی ئې په خپله وغواړي.

- **دې ته مو پام وي چي ځینو درنو مفسرینو په (لِّئَلَّا يَعۡلَمَ أَهۡلُ ٱلۡكِتَٰبِ) کي (لا) زائد ګڼلی او دا آیت ئې داسي ژباړلی: د دې لپاره چي اهل کتاب پوه شي چي د الله د فضل په هیڅ څه قادر نه دي، او دا چي فضل د الله په واك کي دئ هغه چا ته ئې ورکوي چي دی ئې وغواړي، د دې تعبیر اساسي ستونزه دا ده چي د آیت یوه برخه زائد ګڼي، په داسي حال کي چي په قرآن کي نه زائد شته او نه ناقص، قرآن هم د معنی له پلوه بشپړ دئ او هم د الفاظو او ادبي ترکیب له پلوه، غوره تعبیر همغه دئ چي تر دې وړاندي توضیح شو.**

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلٰهَ إلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

المجادله

د سورې پېژندنه:

د دې مباركې سورې نوم (المجادله) دئ چې د لومړي آيت له (تجادلك) اخيستل شوى، ٢٢ آيتونه لري، د آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (سميع بصير) او د دوهم آيت (عفو غفور) ته ورته دي، دې ته بايد متوجه وو چې د (اليم) او (مهين) په څېر صيغې د غړ له پلوه بصير ته ورته دي او د (مؤمنون) او (تعملون) په څېر صيغې د غړ له پلوه غفور ته ورته دي، د آيتونو اوږدوالى ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مدني دور په منځنيو كلونو كې نازل شوي.

د سورې په پيل كې د يوې مېرمنې په اړه ويل شوي چې الله تعالى د هغې وينا هغه مهال واورېده چې د خپل مېړه په اړه ئې له رسول اللهﷺ سره مجادله كوله او الله ته ئې خپل شكايت وړاندې كولو!! الله تعالى د همدې مېرمنې د مجادلې او شكايت په ځواب كې د ظهار مخكنى جاهلي دود لغو كړ او وئې فرمايل: څوك چې له خپلو مېرمنو ظهار كوي؛ ورته وايي: ته راباندې داسې شوې لكه د خپلې مور شا، په دې وينا سره ئې مېرمنې د دوى ميندې نه ګرځي، ميندې ئې يوازې هغه دي چې دوى ئې زيږولي، د دوى وينا حقيقت نشي بدلولى، د دوى دا وينا هم كركجنه ده او هم دروغجنه او د حقيقت خلاف. بيا د دې دروغجنې وينا كفاره بيان شوې او ويل شوي: داسې كركجنه او دروغجنه وينا د سختې سزا وړ ده خو له دې كبله چې الله بخښونكى عفو كوونكى دئ له سختې سزا تېرېږي.

ورپسې د هغو وګړو برخليك څېړل شوي چې له الله تعالى او د هغه له

پیغمبر سره د دښمنۍ لار غوره کوي، وایي: دوی به هرو مرو له سپکاوي او ذلت سره مخامخ کېږي، همغسې لکه چې د دوی وړاندیني له ذلت او سپکاوي سره مخ شوي ول. دوی ته ویل شوي چې ګمان مه کوئ الله تعالی ستاسو له پټو مرکو او غونډو خبر نه دئ، نه داسې پټه مرکه شته چې د درېو ترمنځ وي او الله تعالی ئې څلورم نه وي او نه د پنځو ترمنځ چې دی ئې شپږم نه وي او نه تر دې کم یا زیات مګر دا چې دی ورسره وي، هرچېرې چې وي، ورپسې د همدوی په اړه ویل شوي چې له پټو مرکو منع شول خو دوی بیا هم پټې مرکې کوي، مرکې ئې هم د داسې څه په اړه چې ګناه، تېری او له پیغمبر سرغړاوی ګڼل کېږي. خو کله چې رسول اللهﷺ ته ورتلل نو په داسې الفاظو به ئې پر ده سلام اچولو او د ده ستاینه به ئې کوله چې الله تعالی نه په هغو الفاظو پر رسول اللهﷺ سلام ویلی او نه ئې ستایلی، پټو غونډو کې د ګناه، تېري او له رسول اللهﷺ د بغاوت خبرې خو مخامخ له مبالغې ډکه ستاینه، په داسې الفاظو سره د رسول اللهﷺ ستاینه چې الله تعالی نه دئ پرې ستایلی!!

بیا مسلمانانو ته لارښوونه شوې چې کله پټې مرکې کوئ نو پام کوئ چې دا د ګناه، تېري او له پیغمبر د سرغړاوي په اړه نه وي، بلکې باید د ښېګڼې او تقوی په اړه وي. تل او د خپلو پټو مرکو په دوران کې هم له هغه الله وېره لرئ چې د ده لوري ته به ورغونډ کړی شئ. نجوی اکثراً شیطاني منشأ لري، هغه څوك د پټو مرکو ضرورت احساسوي او د خپلو خبرو له څرګندولو وېرېږي چې موخې او عزائم ئې بد وي. شیطان خپل ملګري د دې لپاره پټو مرکو ته هڅوي چې غواړي مؤمنان پرې غمجن کړي. شیطان او ملګري ئې په دې پټو غونډو او نجوی سره مؤمنانو ته هیڅ تاوان نشي رسولی، مګر د الله په إذن.

بیا د غونډو ځینې ضروري آداب ښودل شوي، او ویل شوي: اې مؤمنانو! کله چې د غونډو په دوران کې تاسو ته وویل شي: د ناستې په ځای کې پراخوالی وکړئ؛ ځانونه درټول کړئ او نورو ته ځای ورکړئ؛ نو ځای پراخ کړئ چې په بدل کې به ئې الله تعالی پراخوالی درپه برخه کړي، او کله چې درته وویل شي: له خپل ځای اوچت شئ او په بل ځای کې کېښېنئ؛ یا د غونډې په پای کې درته وویل شي چې جلسه پای ته ورسېده،

اوچت شئ او لاړ شئ نو همدا كار وكړئ، داسي مه انگېرئ چي په دې سره ستاسو سپكاوى شوى او د خلكو په سترگو كي به ستاسو مقام او منزلت راټيټ كړي.

وروسته د منافقينو په اړه ويل شوي: د دوى مالونه او اولادونه به هيڅكله د الله كوم عذاب ترې دفع نه كړى شي. دوى دوزخيان دي، په هغه كي به تلپاتي وي، په وروسته آيت كي د الله تعالى يو ثابت او نه بدلېدونكى سنت زموږ په وړاندي ځلېږي او هغه دا چي د الله او د ده د رسول دښمنان به هرومرو له ذلت او سپكاوي سره مخامخ كيږي، برخليك به ئې حتماً همغسي وي لكه چي تر دوى وړاندي ځينو له الله او د ده له پيغمبرانو سره دښمني كړې او له سپكاوي سره مخامخ شوي،

او د سورې په پاى كي د الله حزب او د دې حزب د غړو يوه اساسي ځانگړتيا راښودل شوي چي دا ده: له هغه چا سره دوستي نه كوي چي د الله او د هغه له پيغمبر سره ئې دښمني كړې وي كه څه هم هغوى د دوى پلرونه وي، زامن ئې وي، ورونه ئې وي او خپلوان ئې وي. د آيت الفاظ داسي دي چي ښيي د ايمان خاوند هيڅكله د الله له دښمنانو سره دوستي نه كوي كه څه هم د ده ډېر نږدې خپلوان وي.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

قَدۡ سَمِعَ ٱللَّهُ قَوۡلَ ٱلَّتِي تُجَٰدِلُكَ فِي زَوۡجِهَا وَتَشۡتَكِيٓ إِلَى ٱللَّهِ وَٱللَّهُ يَسۡمَعُ تَحَاوُرَكُمَآۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعُۢ بَصِيرٌ ﴿١﴾

١- یقیناً چې الله د هغې مېرمنې وینا اورېدلې ده چې د خپل مېړه په اړه ئې له تا سره مجادله کوله او الله ته ئې شکایت کولو، او الله ستاسو دواړو محاوره اورېدله، یقیناً چې الله ښه لیدونکی اورېدونکی دئ.

~~(١)- په دې مبارك آیت کې د یوې مېرمنې په اړه ویل شوي چې الله تعالی د~~ هغې وینا هغه مهال واورېده چې د خپل مېړه په اړه ئې له رسول اللهﷺ سره مجادله کوله او الله ته ئې خپل شکایت وړاندې کولو!! راشئ وګورو دا کومه بختوره مېرمن وه چې الله تعالی د هغې دومره درناوی وکړ، په قرآن کې ئې د دې یادونه وکړه، د هغې د وینا او شکایت اورېدو او دعاء قبلېدو ډاډ ئې ورکړ؟! آیا له رسول اللهﷺ سره د دې مجادله دومره ارزښتمنه وه چې په قرآن کې ئې یادونه وشي؟! آیا د دې وینا د الله تعالی په وړاندې دومره اهمیت درلود چې د هغې د اورېدو په اړه درې ځلې ووایي: (قَدۡ سَمِعَ ٱللَّهُ قَوۡلَ ٱلَّتِي تُجَٰدِلُكَ فِي زَوۡجِهَا)، (وَٱللَّهُ يَسۡمَعُ تَحَاوُرَكُمَآ)، (إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعُۢ بَصِيرٌ)؟!! د دې وینا، مجادلې او محاورې ته دومره جدي اهتمام د څه لپاره؟!

لومړی باید په دې پوه شو چې د دې مېرمنې ستونزه او شکایت څه وو او بیا دې پوښتنې ته ځواب ولټوو چې ولې دومره اهمیت ورکړی شوی. د قصې تفصیل داسې دئ چې تر اسلام وړاندې او د جاهلیت په دوران کې معمول دا وه چې چا به د خپلې مېرمنې د طلاق په موخه هغې ته وویل: ته

له نن وروسته پر ما داسي شوې لکه خپله مور، نو نه يوازي مېرمن به پرې طلاقه شوه بلکي د دوی بيا نکاح به د تل لپاره حرامه ګڼله کېده، په مدينه کي يوه صحابي چي اوس بن الصامت نومېدو خپلي مېرمني خوله بنت ثعلبه صلى ته همدا خبره وکړه، خو ډېر ژر په خپلي خبري پښېمان شو، طلاق واقع شوی وو، د بېرته ستنېدو لاري ئې پر خپلي مخي بندي موندلې، خوله صلى رسول الله ﷺ ته ورغله، د آيت له الفاظو معلومېږي چي په دې اړه ئې له رسول الله ﷺ سره مجادله کړې، دلائل ئې وړاندي کړي چي د دې خبري او طلاق تر منځ څه فرق دئ، بايد د خاوند وينا ئې يو طلاق وګڼل شي او د بيا نکاح حق ورکړی شي، رسول الله ﷺ هغې ته ويلي: ما ته لا تراوسه په دې اړه لارښوونه نه ده شوې، خو داسي انګېرم چي طلاق واقع شوی او هغه له تاسره نه شي يو ځای کېدی، خوله صلى د خپل اولاد په اړه پرېشانه وه، که ئې له ځان سره ساتي نو د هغوی د پاللو او ساتلو توان نه لري، که ئې خاوند ته پرېږدي دا انديښنه ورسره وه چي ضائع به شي، هغه اعتناء به ورته نه کوي چي يوه زړه سوانده مور ئې د اولاد په اړه لري، د همدې لپاره ئې له رسول الله ﷺ سره مجادله او محاوره کوله، الله تعالى د دې دا مجادله او محاوره دومره خوښه شوه چي په قرآن کي ئې د هغې يادونه وکړه، او همدا مهال او د دغي پېښي په ارتباط ئې د جاهليت د دور هغه ناوړه او جاهلي دود لغو کړ او مسلمانانو ته ئې ضروري لارښوونه وکړه. له دې په څرګنده توګه معلومېږي چي په الهي دين کي د يوې کورنۍ له شړېدو مخنيوی څومره ارزښت لري. د دې ارزښت په عظمت هغه مهال ښه پوهېدی شو چي د رسول الله ﷺ د يوه حديث په رڼا کي ورته ځېر شو، حديث دا دئ:

عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ إِبْلِيسَ يَضَعُ عَرْشَهُ عَلَى الْمَاءِ ثُمَّ يَبْعَثُ سَرَايَاهُ فَأَدْنَاهُمْ مِنْهُ مَنْزِلَةً أَعْظَمُهُمْ فِتْنَةً يَجِيءُ أَحَدُهُمْ فَيَقُولُ فَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا فَيَقُولُ مَا صَنَعْتَ شَيْئًا قَالَ ثُمَّ يَجِيءُ أَحَدُهُمْ فَيَقُولُ مَا تَرَكْتُهُ حَتَّى فَرَّقْتُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ امْرَأَتِهِ - قَالَ - فَيُدْنِيهِ مِنْهُ وَيَقُولُ نِعْمَ أَنْتَ ». رواه مسلم

له جابر ﷺ روايت دئ چي رسول الله ﷺ فرمايلي: يقيناً چي شيطان خپل تخت پر اوبو ږدي بيا خپل ټولګي (د شر او فساد خورولو لپاره) لېږي، نو ده ته

تر ټولو نږدې ئې د مقام او منزلت له پلوه هغه وي چې تر ټولو لويه فتنه ئې رامنځته کړې وي، يو ئې ورشي او ووايي: دا او دا مې وکړل، هغه ورته ووايي: هيڅ دې نه دي کړي، بيا د دوی يو ورشي او ووايي: تر هغه مې پرېنښود چې د ده او د ده د مېرمنې تر منځ مې بېلتون راوست، رسول اللهﷺ وفرمايل: نو شيطان ئې ځان ته ورنږدې کړي او ورته ووايي: ته ډېر ښه يې!!

له دې مبارك حديث معلومېږي چې شيطان ته تر قتل، غلا، شراب او نورو سترو ګناهونو دا کار مهم برېښي چې يوه کورنۍ له منځه ولاړه شي او د يوې مېرمنې او مېړه تر منځ بېلتون راشي. حقيقت دا دئ چې کورنۍ د يوې ټولنې د بنسټ لومړۍ خښته ده، يوه ټولنه هغه مهال د تباهۍ په درشل ودرېږي، له بشپړې شړېدا سره مخامخ کېږي او ماتې ئې نسکورېږي چې د بنسټ دا لومړۍ خښتې ئې وشړېږي. او دا هغه څه دي چې نن غربي ټولنې او د غرب لادينه تمدن ورسره مخامخ دئ، په غرب کې هر کال د نکاح شمېر تر طلاق په سرعت سره کمېږي، نوی نسل ئې له نکاح ډډه کوي، نکاح او ازدواج د آزادو جنسي اړيکو په وړاندې خنډ ګڼي، زړه سواند مفکرين ئې د بدو پايلو وړاندويني کوي او وايي: که د دې خطرناك بهير مخنيوی ونشي نو غربي ټولنه به ډېر ژر او په نږدې راتلونکي کې له بشپړې تباهۍ سره مخامخ شي!!

ٱلَّذِينَ يُظَٰهِرُونَ مِنكُم مِّن نِّسَآئِهِم مَّا هُنَّ أُمَّهَٰتِهِمۡۖ إِنۡ أُمَّهَٰتُهُمۡ إِلَّا ٱلَّٰٓـِٔي وَلَدۡنَهُمۡۚ وَإِنَّهُمۡ لَيَقُولُونَ مُنكَرٗا مِّنَ ٱلۡقَوۡلِ وَزُورٗاۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٞ ﴿٢﴾ وَٱلَّذِينَ يُظَٰهِرُونَ مِن نِّسَآئِهِمۡ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُواْ فَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مِّن قَبۡلِ أَن يَتَمَآسَّاۚ ذَٰلِكُمۡ تُوعَظُونَ بِهِۦۚ وَٱللَّهُ بِمَا

تَعۡمَلُونَ خَبِيرٞ ۝٣ فَمَن لَّمۡ يَجِدۡ فَصِيَامُ شَهۡرَيۡنِ مُتَتَابِعَيۡنِ مِن قَبۡلِ أَن
يَتَمَآسَّاۖ فَمَن لَّمۡ يَسۡتَطِعۡ فَإِطۡعَامُ سِتِّينَ مِسۡكِينٗاۚ ذَٰلِكَ لِتُؤۡمِنُواْ بِٱللَّهِ
وَرَسُولِهِۦۚ وَتِلۡكَ حُدُودُ ٱللَّهِۗ وَلِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝٤

٢- ستاسو هغه چي له خپلو مېرمنو ظهار کوي (داسي ئې پر ځان حراموي لکه خپله مور)؛ هغوی ئې میندي نه دي، میندي ئې له شکه پرته یوازي هغه دي چي دوی ئې زېږولي، او یقیناً چي دوی کرکجنه او دروغجنه خبره کوي او یقیناً چي الله بخښونکی عفو کوونکی دئ. ٣- او هغه چي له خپلو مېرمنو ظهار کوي بیا هغه څه ته ستنېږي چي ویلي ئې دي، نو د یوې غاړي آزادول دي؛ وړاندي تر دې چي یو له بل سره نږدېکت وکړي، دا هغه څه دي چي تاسو ته پرې وعظ کېږي، او الله په هغه څه ښه خبر دئ چي تاسو ئې کوئ، ٤- او څوك چي ونه مومي نو دوه میاشتي پرله پسې روژه نیول دي، وړاندي تر دې چي یو له بل سره نږدېکت وکړي، او څوك چي ونه توانېږي نو شپېتو مسکینانو ته خوراك ورکول دي؛ دا د دې لپاره چي پر الله او د هغه پر پیغمبر ایمان ولرئ، او دا الهي پولي دي، او کافرانو ته دردوونکی عذاب دئ.

(٢-٤)- د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

- څوك چي له خپلو مېرمنو ظهار کوي؛ ورته وایي: ته راباندي داسي شوې لکه د خپلي مور شا، په دې وینا سره ئې مېرمني د دوی میندي نه ګرځي، میندي ئې یوازي هغه دي چي دوی ئې زېږولي، د دوی وینا حقیقت نشي بدلولی، د دوی دا وینا هم کرکجنه ده او هم دروغجنه او د حقیقت خلاف.
- داسي کرکجنه او دروغجنه وینا د سختي سزا وړ ده خو له دې کبله چي الله بخښونکی عفو کوونکی دئ له سختي سزا تېرېږي.
- هغه چي له خپلو مېرمنو ظهار کوي، په حرمت کي ئې له خپلي مور سره ورته بولي، بیا خپلي خبري ته ستنېږي چي بدله ئې کړي، پر خپلي

خبري پښېمان كيږي، كفاره ئې دا ده: تر هغه وړاندې چې په خپلو كې نږدېكت وكړي؛ يا به يو مريى آزادوي، كه په دې ونه توانيږي دوه مياشتې به پر له پسې روژه نيسي، او كه په دې هم ونه توانيږي نو شپېتو مسكينانو ته به يو ورځنى خوراك وركوي، وړاندې تر دې چې يو له بل سره نږدېكت وكړي، د (يعودون لما قالوا) ځيني نور تعبيرونه هم شوي، لكه دا چې ځينو ويلي: د ظهار وينا بيا اعاده كړي، يعني يو وار څه باك نه لري خو په تكرار سره ئې دا كفاره لازميږي، ځينو ويلي چې له خپلې خبري راوګرځي، دا تعبيرونه له الفاظو سره اړخ نه لګوي، الفاظ دا افاده كوي چې (خپلې خبري ته ستنيږي)، يعني پر خپلې خبري د ودرېدو او عمل كولو پر ځاى غواړي بېرته ورستون شي او بدله ئې كړي.

• دا لارښوونه د دې لپاره ده چې پر الله او د هغه پر پيغمبر د ايمان له غوښتنو سره سم عمل وكړئ. دا د الله تعالى له لوري ټاكل شوې هغه پولې دي چې بايد ترې تېر نشئ.

• هغو كافرانو ته چې پر الله او پيغمبر ايمان نه لري او دا الهي پولې نه مراعاتوي دردوونكى عذاب دئ.

كه څه هم دلته د ظهار په اړه د ميندو يادونه شوې او داسې برېښي چې خپلې مېرمنې په حرمت كې له ميندو سره تشبيه كول د دې حكم مصداق دئ؛ خو دا حكم يوازې په ميندو پورې مختص نه دئ بلكې د نورو محارمو لپاره يوه بېلګه ده، له خور، لور او نورو محارمو سره ئې تشبيه كول پرې قياس كيږي، او حكم ئې سره ورته دئ، دا په طلاق كې غلظت او تشدد كول او د هغو شرعي آدابو نه مراعاتول دي چې د طلاق په اړه دين راښودلي، لكه چې د يو ځل طلاق وركولو او درې ځلې طلاق وركولو تر منځ توپير شته؛ همداسې د طلاق وركولو پر مهال داسې څه ويل چې مېرمن له محارمو سره تشبيه كړى شي له عادي طلاق توپير لري او حكم ئې بېل دئ.

د قرآن له دې لارښوونې معلوميږي چې په يوه مجلس كې درې ځلې مېرمنې ته طلاق وركول درې طلاقه ګڼل كيږي نه يو طلاق، هغه رأيه كمزورې ده چې داسې طلاق په يوه طلاق حسابوي، كه په طلاق كې الفاظ معتبر ګڼل كيږي نو تكرار به څنګه معتبر نه وي؟!!

إِنَّ ٱلَّذِينَ يُحَآدُّونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ كُبِتُواْ كَمَا كُبِتَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۚ وَقَدۡ
أَنزَلۡنَآ ءَايَٰتِۭ بَيِّنَٰتٖۚ وَلِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٞ مُّهِينٞ ﴿٥﴾ يَوۡمَ يَبۡعَثُهُمُ ٱللَّهُ
جَمِيعٗا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوٓاْۚ أَحۡصَىٰهُ ٱللَّهُ وَنَسُوهُۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ
شَهِيدٌ ﴿٦﴾

٥- يقيناً هغه چي له الله او د ده له پيغمبر سره دښمني کوي همغسي سپك او ذليل شوي لکه هغه چي تر دوی وړاندي سپك شوي ول، او يقيناً چي څرګند آيتونه مو نازل کړي، او دغو کافرانو ته سپکوونکی عذاب دئ، ٦- هغه ورځ چي الله به دوی ټول راپاڅوي او په هغه څه به ئې خبروي چي دوی کړي، هغه چي الله شمېرلي او دوی هېر کړي او الله په هر څه ناظر دئ.

(٥-٦)- په دې مبارکو آيتونو کي د هغو وګړو برخليك څېړل شوي چي له الله تعالی او د هغه له پيغمبر سره د دښمنۍ لار غوره کوي، وايي: دوی به هرو مرو له سپکاوي او ذلت سره مخامخ کېږي، همغسي چي د دوی وړاندېني له ذلت او سپکاوي سره مخ شوي ول، د وړاندينيو سپېره برخليك د قرآن په ځرګندو آيتونو کي بيان شوی، دغو کافرانو ته هم په دنيا کي سپکوونکی عذاب دئ او هم هغه ورځ چي الله به دوی ټول له خپلو قبرونو راپاڅوي او په هغه څه به ئې خبروي چي دوی کړي، په هغو چي الله تعالی شمېرلي او دوی هېر کړي، دا ځکه چي الله تعالی په هر څه ناظر دئ.

أَلَمۡ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۖ مَا يَكُونُ
مِن نَّجۡوَىٰ ثَلَٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمۡ وَلَا خَمۡسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمۡ وَلَآ أَدۡنَىٰ
مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكۡثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمۡ أَيۡنَ مَا كَانُواْۖ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُواْ

يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٌ ۝٧

٧- آیا پام دې نه دئ چې الله په هر هغه څه پوهېږي چې په آسمانونو او په زمکې کې دي، نه داسې نجوی شته چې د دريو ترمنځ وي او دی ئې څلورم نه وي او نه د پنځو ترمنځ چې دی ئې شپږم نه وي او نه تر دې کم يا زيات مګر دا چې دی ورسره وي، هرچېرې چې وي، بيا به ئې د قيامت په ورځ په هغه څه خبر کړي چې دوی کولو، بې شکه چې الله په هر څه ښه پوه دئ.

(٧)- د دې مبارك آيت لارښووني دا دي:

- دې ته مو تل پام وي چې الله تعالی په هر هغه څه پوهېږي چې په آسمانونو او په زمکې کې دي.
- نه داسې نجوی (پټه مرکه) شته چې د دريو ترمنځ وي او دی ئې څلورم نه وي او نه د پنځو ترمنځ چې دی ئې شپږم نه وي او نه تر دې کم يا زيات مګر دا چې دی ورسره وي، هرچېرې چې وي.
- بيا به الله تعالی دوی د قيامت په ورځ په خپلو اعمالو خبر کړي، بې شکه چې الله په هرڅه پوه دئ.

لکه چې ګورئ په دې آيت کې په ډېر صراحت او وضاحت سره ويل شوي چې الله تعالی نه يوازې ستاسو په هر څه پوه دئ بلکې که تاسو درې وئ نو څلورم مو خدای دئ او که پنځه وئ شپږم مو خدای دئ، که تر دې لږ يا ډېر وئ خدای درسره دئ په هر ځای کې چې وئ، د (علم) خوا ته د (معيت) خبره کوي او وايي: الله تعالی هم په هر څه پوه دئ او هم په هر ځای کې درسره دئ، څوك چې پر قرآن ايمان لري نو د الله تعالی په اړه به ئې باور همدا وي، نه دا چې د الله تعالی (علم) مني خو له (معيت) ئې انکار کوي، يو مؤمن انسان بايد هيڅکله د دې جسارت ونه کړي چې د الله تعالی د دې صريح کلام په خلاف کومه وينا په خوله راوړي او ووايي: الله تعالی په هر ځای کې له موږ سره نه دئ!! او د الله تعالی د معيت معنی علم دئ!! زموږ باور بايد دا وي: الله تعالی د پرېړو پرېړو حجابو له آخوا موږ ګوري او زموږ پر حالت پوهېږي، زموږ پر ماضي او مستقبل داسې پوهېږي لکه زموږ پر حال، خو د دې علم او پوهې په څرنګوالي له الله تعالی پرته هيڅوك

نه پوهيږي، همداراز الله تعالى په هر ځای کي له موږ سره وي خو د دې معيت او نږدېوالي په کيفيت او څرنګوالي له الله تعالى پرته هيڅوك نه پوهيږي.

دا مطلب د الحديد په سوره کي په دې صيغه راغلی:

هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۚ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۖ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤﴾

الحديد: ٤

دی همغه دئ چي آسمانونه او زمکه ئې په شپږو ورځو کي پيدا کړل او بيا پر عرش برابر شو، په هغه څه هم پوهيږي چي په زمکي کي ننوځي او په هغه څه هم چي ترې وځي او په هغه څه هم چي له آسمان راکښته کيږي او په هغه څه هم چي په کي لوړ ځي، او هغه په هر ځای کي چي تاسو وئ درسره دئ، او الله د هغه څه ښه ليدونکی دئ چي تاسو ئې کوئ.

په دې مبارك آيت کي هم په ډېر وضاحت سره ويل شوي چي الله تعالى له تاسو سره دئ په هر ځای کي چي وئ. دا په داسي حال کي چي د آيت په لومړۍ برخي کي ويل شوي چي الله تعالى د آسمانونو او زمکي له پيدا کولو وروسته پر عرش استوی وکړه، د دې معنی دا ده چي پر عرش استوی د دې منافي نه ده چي الله تعالى په هر ځای کي له موږ سره هم دئ. په يوه آيت کي د دواړو خبرو يادونه همدا مطلب په ګوته کوي، يعني الله تعالى د مخلوق په څېر نه دئ چي په خاص مکان پوري محدود وي، يو ځای وي او بل ځای نه، دا د مخلوق ځانګړتيا ده چي په يوه وخت کي يوازي يو ځای کي وي.

څوك چه قدير او عظيم خدای په مخلوق قياس کړي او د خالق په اړه ئې هم په خپل ذهن کي مخلوق ته ورته تصوير جوړ کړی وي، دا کسان مجبوريږي د قرآنکريم الفاظ تأويل کړي او له هر لفظ داسي معنی راوباسي

چې د دوی له ذهن او تصور سره برابره وي، دلته هم د آيت يوه برخه منې او بله برخه ئې تأويلوي او داسې معنى ترې راباسي چې وښيي الله تعالى په هر ځای کې له موږ سره نه دئ، بلکې يوازې د عرش په محدوده کې محدود دئ.

أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ نُهُواْ عَنِ ٱلنَّجْوَىٰ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُواْ عَنْهُ وَيَتَنَٰجَوْنَ بِٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَمَعْصِيَتِ ٱلرَّسُولِ وَإِذَا جَآءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ ٱللَّهُ وَيَقُولُونَ فِىٓ أَنفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا ٱللَّهُ بِمَا نَقُولُ ۚ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا ۖ فَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٨﴾

٨- آيا هغو ته دې پام نه دئ کړی چې له پټې مرکې منع شول بيا هغه څه ته ستنيږي چې ترې منع شوي او د ګناه، تيري او له پيغمبر د سرغړاوي په اړه پټې مرکې کوي، او کله چې درته راشي نو په داسې الفاظو سلام درته وايي چې الله په هغه سره پر تا سلام نه دئ ويلی او له ځان سره وايي: الله مو ولې پر هغه څه نه تعذيبوي چې موږ ئې وايو! هغه دوزخ ورته بس دئ چې ورننوځي به، نو د ورتګ څومره بد ځای دی!

(٨)- په دې مبارک آيت کې د منافقينو د پټو مرکو په اړه داسې ويل شوي:

- آيا هغو ته دې پام نه دئ کړی چې له پټو مرکو منع شول خو دوی بيا هم پټې مرکې کوي، مرکې ئې هم د داسې څه په اړه چې ګناه، تيری او له پيغمبر سرغړاوی ګڼل کيږي.
- خو کله چې رسول اللهﷺ ته ورتلل نو په داسې الفاظو به ئې پر ده سلام اچولو او د ده ستاينه به ئې کوله چې الله تعالى نه په هغو الفاظو پر رسول اللهﷺ سلام ويلی او نه ئې ستايلی، پټو غوږونو کې د ګناه، تيري او له رسول اللهﷺ د بغاوت خبرې خو مخامخ له مبالغې ډکه ستاينه، په داسې الفاظو سره د رسول اللهﷺ ستاينه چې الله تعالى نه دئ پرې ستايلی!! که څه هم ځينو درنو

مفسرينو داسي انګېرلې چي په دې سره د يهودو هغو الفاظو ته اشاره شوې چي له رسول اللهﷺ سره د ملاقات پر مهال به ئې کارول، لکه د السلام عليك پر ځای السام عليك ويل او د راعنا پر ځای راعينا ويل، خو دا تعبير د آيت له سياق و سباق سره اړخ نه لګوي، دلته بحث د منافقينو په اړه دئ نه د اهل کتاب په اړه، د منافقينو پټ او ښکاره چلن انځور شوی، په پټه عاصي او په ښکاره او مخامخ غوړه مال، په پټو غونډو کي د ګناه، تېري او سرغړاوي خبري کوي خو کله چي له رسول اللهﷺ سره مخامخ شي د هغه په ستاينه کي غلو کوي او په داسي الفاظو ئې ستايي چي الله تعالى نه دئ پرې ستايلی. له وروسته آيتونو په ډېر وضاحت سره معلومېږي چي دلته د بحث موضوع د منافقينو چلن دئ نه د اهل کتاب چلن.

- **دا منافقين له ځان سره وايي: الله مو ولي پر هغه څه نه تعذيبوي چي موږ ئې وايو! که محمد صلعم د خدای پيغمبر وي، هغه څوك د عذاب وړ وي چي د ده مخالفت کوي، ولي زموږ له پټو مرکو نه خبرېږي او ولي زموږ د ښکاره خبرو په ماهيت نه پوهېږي؟!! ولي د ده خدای موږ ته سزا نه راکوي.**
- **الله تعالى د دوی په ځواب کي فرمايي: هغه دوزخ ورته بس دئ چي دوی به هرومرو ورننوځي، د ورتګ ځومره بد ټاټوبی!**

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا تَنَـٰجَيۡتُمۡ فَلَا تَتَنَـٰجَوۡاْ بِٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِ
وَمَعۡصِيَتِ ٱلرَّسُولِ وَتَنَـٰجَوۡاْ بِٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِيٓ إِلَيۡهِ
تُحۡشَرُونَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا ٱلنَّجۡوَىٰ مِنَ ٱلشَّيۡطَٰنِ لِيَحۡزُنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ
وَلَيۡسَ بِضَآرِّهِمۡ شَيۡـًٔا إِلَّا بِإِذۡنِ ٱللَّهِۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ﴿١٠﴾

۹- اې هغو چي ايمان ئې راوړی! کله چي پټي مرکې کوئ نو د ګناه، تېري او له پيغمبر د سرغړاوي په اړه پټي مرکې مه کوئ، او د ښېګڼي او تقوی

په اړه پټې مرکې کوئ، او له هغه الله ووېرېږئ چې د هغه لوري ته به ورغونډ کړی شئ، ١٠- دا نجوی یوازې د شیطان له لوري وي چې غواړي هغه پرې غمجن کړي چې ایمان ئې راوړی؛ په داسې حال کې چې هغوی ته د کوم ضرر رسوونکی نه دئ مګر د الله په إذن، نو مؤمنان دې پر الله توکل وکړي.

(٩-١٠)- په دې مبارکو آیتونو کې مؤمنانو ته د نجوی په اړه دا لارښوونې شوې:

- کله چې پټې مرکې کوئ نو پام کوئ چې دا د ګناه، تېري او له پیغمبر د سرغړاوي په اړه نه وي، بلکې باید د ښېګڼې او تقوی په اړه وي.
- تل او د خپلو پټو مرکو په دوران کې هم له هغه الله وېره ولرئ چې د ده لوري ته به ورغونډ کړی شئ.
- نجوی اکثراً شیطاني منشأ لري، هغه څوك د پټو مرکو ضرورت احساسوي او د خپلو خبرو له څرګندولو وېرېږي چې موخې او عزائم ئې بد وي.
- شیطان خپل ملګري د دې لپاره پټو مرکو ته هڅوي چې غواړي مؤمنان پرې غمجن کړي.
- شیطان او ملګري ئې په دې پټو غونډو او نجوی سره مؤمنانو ته هیڅ تاوان نشي رسولی، مګر د الله په إذن.
- مؤمنان دې پر الله توکل وکړي.

په لاندې روایت کې د نجوی په اړه مؤمنانو ته داسې لارښوونه شوې:
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا كُنْتُمْ ثَلاَثَةً فَلاَ يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالنَّاسِ مِنْ أَجْلِ أَنْ يُحْزِنَهُ ».
له عبدالله ﷺ روایت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمایل: کله چې تاسو درې تنه وئ نو دوه دې له درېیم پرته په خپلو کې پټې خبرې نه کوي، تر هغه چې له خلکو سره مختلط شئ، له دې کبله چې دا کار ئې اندېښمن کوي.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا قِيلَ لَكُمۡ تَفَسَّحُواْ فِي ٱلۡمَجَٰلِسِ فَٱفۡسَحُواْ

يَفۡسَحِ ٱللَّهُ لَكُمۡۖ وَإِذَا قِيلَ ٱنشُزُواْ فَٱنشُزُواْ يَرۡفَعِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَ دَرَجَٰتٖۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٞ ﴿١١﴾

١١- اې هغو چي ايمان ئې راوړی! کله چي درته وويل شي: د ناستي په ځای کي پراخوالی وکړئ؛ نو پراخوالی وکړئ چي الله پراخوالی درپه برخه کړي، او کله چي درته وويل شي: اوچت شئ؛ نو اوچت شئ، الله به ستاسو د هغو درجې لوړي کړي چي ايمان ئې راوړی او هغه چي علم ورکړی شوی، او الله په هغه څه ښه خبر دئ چي تاسو ئې کوئ.

(١١)- په دې مبارك آيت كي د غونډو ځيني ضروري آداب موږ ته راښودل شوي، موږ ته وايي: اې مؤمنانو! کله چي د غونډو په دوران کي تاسو ته وويل شي: د ناستي په ځای کي پراخوالی وکړئ؛ ځانونه درټول کړئ او نورو ته ځای ورکړئ؛ نو ځای پراخ کړئ چي په بدل کي به ئې الله تعالی پراخوالی درپه برخه کړي، او کله چي درته وويل شي: له خپل ځای اوچت شئ او په بل ځای کي کښېنئ؛ يا د غونډې په پای کي درته وويل شي چي جلسه پای ته ورسېده، اوچت شئ او لاړ شئ نو همدا کار وکړئ، داسي مه انګېرئ چي په دې سره ستاسو سپکاوی شوی او د خلکو په سترګو کي به ستاسو مقام او منزلت راټيټ کړي، الله تعالی به د هغو درجې لوړي کړي چي ايمان ئې راوړی او علم ورکړی شوی، يعني مقام او منزلت په (ايمان) او (علم) پوري تړل شوی، هغه څوك د لوړ مقام او منزلت خاوند دئ چي د ايمان او علم له پلوه ترنورو وړاندي او لوړ وي. دا د هغه الله تعالی لارښووني دي چي ستاسو د ټولو کړنو په څرنګوالي او د هغوی په ماهيت او ارزښت ښه پوه دئ.

په دې روايت کي هم د مجلس د دغو آدابو په اړه موږ ته لارښوونه شوي:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ « لاَ يُقِيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَجْلِسِهِ فَيَجْلِسَ فِيهِ وَلَكِنْ تَفَسَّحُوا وَتَوَسَّعُوا ». مسند احمد

له ابن عمر ﷺ روايت دئ چي رسول اللهﷺ وفرمايل: يو سړی دي بل سړی

له خپل ځای پورته کېدو ته نه اړباسي چې دی ئې په ځای کي کښېني، بلکي (د ناستي په ځای کي) پراخوالی او وسعت وکړئ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نَٰجَيۡتُمُ ٱلرَّسُولَ فَقَدِّمُواْ بَيۡنَ يَدَيۡ نَجۡوَىٰكُمۡ صَدَقَةٗۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ لَّكُمۡ وَأَطۡهَرُۚ فَإِن لَّمۡ تَجِدُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾ ءَأَشۡفَقۡتُمۡ أَن تُقَدِّمُواْ بَيۡنَ يَدَيۡ نَجۡوَىٰكُمۡ صَدَقَٰتٖۚ فَإِذۡ لَمۡ تَفۡعَلُواْ وَتَابَ ٱللَّهُ عَلَيۡكُمۡ فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥۚ وَٱللَّهُ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿١٣﴾

۱۲- اې هغو چې ايمان ئې راوړی! کله چې له پيغمبر سره پټه مرکه کوئ نو له خپلي پټي مرکې وړاندي کومه صدقه ورکړئ، همدا ستاسو لپاره غوره او زيات سپېڅلی دئ، او که ئې ونه مومئ نو الله مهربان بخښونکی دئ،
۱۳- آيا له دې ووېرېدئ چې تر خپلو پټو مرکو وړاندي صدقات ورکړئ، نو که داسي مو ونه کړل او الله پر تاسو پېرزوينه وکړه (درته معاف ئې کړ) نو لمونځ وکړئ، زکات ورکړئ او د الله او د ده د پيغمبر اطاعت وکړئ، او الله په هغه څه ښه پوه دئ چې تاسو ئې کوئ.

~~(۱۲-۱۳)- په دې مبارکو آيتونو کي مؤمنانو ته لاربښوونه شوې چې کله له~~ رسول اللهﷺ سره د پټو خبرو ضرورت احساس کړئ نو له پټي مرکې وړاندي کومه صدقه ورکړئ، دا صدقه ورکول درته غوره او زيات سپېڅلی کار دئ، په دې سره به ستاسو له زړونو هغه خيري ووځي چې د داسي نجوی هيله ئې د انسان په زړه کي راولاړوي، ځيني غواړي د نجوی په ترځ کي له رسول اللهﷺ مالي مطالبات وکړي او ځيني بيا په دې سره غواړي په مسلمانانو کي وجاهت ترلاسه کړي، تر نجوی وړاندي صدقه ورکول به د داسي وسوسو مخنيوی وکړي، خو که د صدقې لپاره څه ونه مومئ نو الله

مهربان بخښونکی دئ. که دا کار درته ګران برېښي چې تر خپلو پټو مرکو وړاندي صدقات ورکړئ، او داسي مو ونه کړل او الله تعالی ئې درته معاف کړي؛ نو لمونځ وکړئ، زکات ورکړئ او د الله او د ده د پیغمبر اطاعت وکړئ، او په دې باور ولرئ چې الله تعالی په هغه څه ښه پوه دئ چې تاسو ئې کوئ.

أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ تَوَلَّوْاْ قَوْمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم مَّا هُم مِّنكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى ٱلْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ ٱتَّخَذُوٓاْ أَيْمَٰنَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٦﴾

١٤- آیا هغو ته دي پام نه دئ کړی چې له داسي وګړو سره ئې دوستي کړې چې الله پرې غضب کړی، نه دوی ستاسي له ډلي دي او نه د هغوی له ډلي، په داسي حال کي په درواغو لوړه کوي چې پوهېږي، ١٥- الله سخت عذاب ورته تیار کړی، هغه څه له شك پرته ډېر بد دي چې دوی ئې کوي، ١٦- له خپلو قسمونو ئې ډال جوړ کړی او د الله له لاري ئې ډډه کړې چې له کبله ئې دوی ته سپکوونکی عذاب دئ.

(١٤-١٦)- په دې مبارکو آیتونو کي د منافقینو په اړه دا لارښوونې شوې:

- آیا هغه پېژنې چې دوستي او ملګرتیا ئې له هغو سره ده چې الله پرې غضب کړی، همغه چې د الله او د ده دین له دښمنانو سره دوستي کوي؟
- د دوی دوهم خصلت دا دئ چې له هیچا سره ئې دوستي رښتینې او صادقانه نه وي، نه د مؤمنانو له ډلي دي او نه د دوی د دښمنانو له ډلي، له هر یوه سره د خپل غرض لپاره ملګرتیا کوي.
- درېیم خصلت ئې دا دئ چې دروغ وایي او دروغجن قسمونه کوي، په داسي حال کي چې پوهېږي وینا او ادعاء ئې دروغجنه ده خو لوړه کوي چې

ربښتيا وايي!!

- دغو منافقينو ته الله تعالی سخت عذاب تيار کړی، په دنيا او آخرت کي به له شديد الهي عذاب سره مخامخ کېږي.
- د دوی کړني ډېري بدي دي، دروغجني لوړي، د الله له دښمنانو سره دوستي، او نوري کړني ئې بدي دي.
- دوی له خپلو قسمونو ډال جوړ کړی، په قسمونو سره له ځان دفاع کوي، چي پر بدو کړنو ئې اعتراض وشي نو د قسم ډال راوړاندي کړي او وايي: د الله په نامه لوړه کوو چي موږ مؤمنان يو، په زړه کي اخلاص لرو که څه هم د عمل له پلوه کمی لرو.
- دوی به تل داسي ومومئ چي د ژوند په ډېرو برخو کي د الله له لاري عدول کوي، په کړو لارو درومي، په جهاد کي برخه نه اخلي، په لمانځه کي کسل وي، له انفاق ډډه کوي.
- د دغه نفاق له کبله الله تعالی دوی ته سپکوونکی عذاب تاکلی.

لَّن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَٰلُهُمْ وَلَآ أَوْلَـٰدُهُم مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا ۚ أُوْلَـٰٓئِكَ أَصْحَـٰبُ
ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ﴿١٧﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ ٱللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُۥ كَمَا
يَحْلِفُونَ لَكُمْ ۖ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَىْءٍ ۚ أَلَآ إِنَّهُمْ هُمُ ٱلْكَـٰذِبُونَ ﴿١٨﴾
ٱسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ ٱلشَّيْطَـٰنُ فَأَنسَىٰهُمْ ذِكْرَ ٱللَّهِ ۚ أُوْلَـٰٓئِكَ حِزْبُ ٱلشَّيْطَـٰنِ ۚ
أَلَآ إِنَّ حِزْبَ ٱلشَّيْطَـٰنِ هُمُ ٱلْخَـٰسِرُونَ ﴿١٩﴾

١٧- هيڅکله به نه د دوی مالونه د الله کوم څه (کوم عذاب) تري دفع کړی شي او نه ئې اولادونه، دوی دوزخيان دي، په هغه کي تلپاته، ١٨- هغه ورځ چي الله به دوی ټول راپاڅوي نو ده ته به همغسي لوړي کوي لکه چي تاسو ته قسمونه خوري، او داسي به انګېري چي دوی په کوم څه (موفق

کېدونکي) دي، پام چې یقیناً همدا دوی دروغجن دي، ۱۹- شیطان پرې مسلط شوی نو د الله یادونه ئې ترې هېره کړې، دا ډله د شیطان حزب دئ، پام چې یقیناً همدا د شیطان د حزب (غړي) تاوانیان دي.

(۱۷-۱۹)- په دې مبارکو آیتونو کې د منافقینو په اړه دا لارښوونې شوې:

- د دوی مالونه او اولادونه به هیڅکله د الله کوم عذاب ترې دفع نه کړی شي.
- دوی دوزخیان دي، په هغه کې به تلپاتې وي.
- هغه ورځ چې الله تعالی به ټول انسانان له قبرونو راپاڅوي، هغه مهال به دا منافقین د الله تعالی په وړاندې داسې لوړې کوي لکه چې نن ئې تاسو ته کوي، داسې به انګېري چې په دې قسمونو سره کولی شي څه ترلاسه کړي او کوم موفقیت ئې په برخه شي.
- اې مؤمنانو! له دغو منافقینو سره په خپلې معاملې کې محتاط اوسئ، په خبرو ئې باور مه کوئ، دوی دروغجن دي،
- شیطان پرې مسلط شوی، همدې شیطان په خپلو وسوسو سره الله تعالی او د هغه یادونه او ذکر ترې هېر کړی.
- دا ډله د شیطان حزب دئ، پام چې یقیناً همدا د شیطان د حزب (غړي) تاوانیان دي.

إِنَّ ٱلَّذِينَ يُحَآدُّونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ أُوْلَٰٓئِكَ فِي ٱلۡأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ ٱللَّهُ لَأَغۡلِبَنَّ أَنَا۠ وَرُسُلِيٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٞ ﴿٢١﴾

۲۰- یقیناً هغه چې له الله او د ده له رسول سره دښمني کوي همدا دوی د ډېرو سپکو په ډلې کې دي، ۲۱- الله دا لیکلي چې هم به زه هرومرو برلاسی کېږم او هم زما پیغمبران، یقیناً چې الله عزتمن ځواکمن دئ.

~~(۲۰-۲۱)- په دې مبارکو آیتونو کې د الله تعالی یو ثابت او نه بدلېدونکی~~ سنت زموږ په وړاندې ځلېږي او هغه دا چې د الله او د ده د رسول دښمنان به هرومرو له ذلت او سپکاوي سره مخامخ کېږي، برخلیك به ئې حتماً

همغسې وي لکه چې تر دوی وړاندې ځينو له الله او د ده له پيغمبرانو سره دښمني کړې او له سپکاوي سره مخامخ شوي، الله تعالى دا ليکلي چې هم به زه حتماً برلاسى کېږم او هم زما پيغمبران، د حق او باطل تر منځ جګړې کې به حقپال هرو مرو بريالي کېږي، دا د الهي مقدراتو نه بدلېدونکې برخه ده، د بريا او ماتې دا پرېکړه نه د دواړو لوريو په عدد او عدة پورې تړلې ده او نه د دوی په زور او ځواك پورې، يقيناً چې الله عزتمن ځواکمن دئ، قوي دئ د خپلې هرې پرېکړې پر پلي کولو قادر دئ، عزيز دئ هيڅوك ئې د ارادې په وړاندې نه شي خنډ کېدی.

لَّا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأَخِرِ يُوَآدُّونَ مَنْ حَآدَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَوْ كَانُوٓاْ ءَابَآءَهُمْ أَوْ أَبْنَآءَهُمْ أَوْ إِخْوَٰنَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ۚ أُوْلَـٰٓئِكَ كَتَبَ فِى قُلُوبِهِمُ ٱلْإِيمَـٰنَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ ۖ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ خَـٰلِدِينَ فِيهَا ۚ رَضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُواْ عَنْهُ ۚ أُوْلَـٰٓئِكَ حِزْبُ ٱللَّهِ ۚ أَلَآ إِنَّ حِزْبَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

٢٢- هغه قوم چې پر الله او پر آخرت ئې ايمان وي؛ هيڅکله به ئې داسې ونه مومې چې له هغه چا سره دوستي وکړي چې له الله او د هغه له پيغمبر سره ئې دښمني کړې وي، که څه هم دوی ئې پلرونه وي، زامن ئې وي، ورونه ئې وي او خپلوان ئې وي، همدغه کسان دي چې الله د دوی په زړونو کې ايمان ثبت کړی او په خپله روح (غيبي فيض) سره ئې د هغوی مرسته کړې، هغوی به داسې جنتونو ته داخل کړي چې ترې لاندې ويالې بهېږي، په هغه کې تلپاته، الله له هغوی راضي شوی، دوی له الله راضي شوي، همدا د الله حزب دئ، (دغه کسان د الله د حزب غړي دي) يقيناً چې د الله حزب بريالى دئ.

(۲۲)- په دې مبارك آيت كي د الله حزب او د دې حزب د غړو يوه اساسي ځانګړتيا راښودل شوې چي دا ده: له هغه چا سره دوستي نه كوي چي د الله او د هغه له پيغمبر سره ئې دښمني كړې وي كه څه هم هغه د دوی پلرونه وي، زامن ئې وي، وروڼه ئې وي او خپلوان ئې وي. د آيت الفاظ داسي دي چي ښيي د ايمان خاوند هيڅكله د الله له دښمنانو سره دوستي نه كوي كه څه هم د ده ډېر نږدې خپلوان وي، يعني دا په بشپړه توګه د ايمان منافي عمل دئ چي څوك د الله او د هغه د دين له دښمنانو سره دوستي وپالي او هغوی ته د دوستي لاس اوږد كړي، د حزب الله د متعهدو غړو يوه اساسي ځانګړتيا دا ده چي د دين دښمنانو ته د دوست په سترګه نه ګوري، دوستي او دښمني ئې د ايمان په رڼا كي وي، د الله دوست ئې دوست او د الله دښمن ئې دښمن وي، نو كه داسي څوك په نظر درشي چي د الله له دښمنانو سره دوستي پالي او هغوی ته د دښمن په سترګه نه ګوري او سره له دې دعوی كوي چي پر الله او د آخرت پر ورځي ايمان لري پوه شئ چي دوی دروغ وايي، د ايمان دعوی ئې دروغجنه ده او په الهي معيارونو كي هيڅ ارزښت نه لري. د ايمان واقعي او رښتيني خاوندان هغه دي چي دوستي او دښمني ئې د ايمان له مخي وي، الله تعالی يوازي همدغو مؤمنانو ته واقعي ايمان ورپه برخه كړی، د دوی په زړونو كي ئې ايمان ثبت كړی او په خپله روح او غيبي فيض سره ئې د هغوی مرسته كړې، هغوی به داسي جنتونو ته داخل كړي چي ترې لاندي ئې ويالې بهېږي، په هغه كي تلپاتي، الله له هغوی راضي شوی، دوی له الله راضي شوي، همدا د الله حزب دئ او دغه كسان د الله د حزب غړي دي، يقيناً چي د الله حزب بريالی دئ او الله تعالی د دې حزب د بريا ذمه وال دئ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

الحشر

د سورې پېژندنه:

د دې مباركې سورې نوم (الحشر) دئ چې د سورې له دوهم آيت اخيستل شوى، ٢٤ آيتونه لري، د آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (الحكيم)، د دوهم آيت (الأبصار) او د اتم آيت (الصادقون) ته ورته دي، دې ته بايد متوجه وو چې د (الفاسقين) او (القدير) په څېر صيغې د غږ له پلوه (الحكيم) ته ورته دي او د (العقاب) په څېر صيغې د غږ له پلوه (الأبصار) ته ورته دي، د آيتونو اوږدوالى ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مدني دور په منځنيو كلونو كې نازل شوي. د معتبرو رواياتو له مخې دا سوره له هغه وروسته نازله شوه چې د بني نضير په نامه يوه يهودي قبيله له مدينې وايستل شوه، دا پېښه هغه مهال رامنځته شوه چې د دغې قبيلې مشرانو د رسول اللهؐ د وژلو منصوبه جوړه كړې وه، رسول اللهؐ د يوې لانجې د حل و فصل په موخه د دوى كلي ته ورغلى وو، دوى يو سړى ګمارلى وو چې د بام له سره به هغه مهال د مېچنې يوه لويه ډبره پر رسول اللهؐ راغورځوي چې هغه به د خبرو لپاره له دوى سره د دېوال خوا ته ناست وي، خو تر اقدام څو شېبې وړاندې الله تعالى خپل پيغمبر خبر كړ، توطئه شنډه شوه، رسول اللهؐ مدينې ته ستون شو، له ستنېدو سره سم او له ضروري مشورو وروسته ئې دوى ته احوال ولېږو چې په لسو ورځو كې له مدينې ووځي، څوك چې ونه وتلو هغه به وژل كېږي، د منافقينو مشر عبدالله بن ابى بن سلول هغوى ته احوال ولېږو چې د خپلو پلويانو په دوه زره جنګياليو سره به د دوى مرسته كوي، د بني قريظه او بني غطفان قبيلې به هم د دوى

مرستې ته رادانګې، له وتلو ډډه وکړئ او پر خپل ځای ټينګ پاته شئ، دغو دروغجنو وعدو او ډاډېينو دوی دوکه کړل او رسول الله ﷺ ته ئې ځواب ولېږو چې موږ نه وځو، څه چې دي له وسه پوره وي هغه وکړه، رسول الله ﷺ د څلورم هجري کال د ربيع الاول په مياشت کې د دوی سيمه محاصره کړه، له شپږو يا پنځلسو ورځو محاصرې وروسته هغوی په دې شرط له مدينې وتلو ته چمتو شول چې له وسلو پرته به يوازې دومره سامان له ځان سره وړي چې يو اوښ ئې وړلی شي، په دې توګه مدينه د يهودانو له يوې بلې شريرې قبيلې تصفيه شوه، د دې قبيلې يوازې دوو تنو ايمان راوړ نور ټول د شام او خيبر په لورې ولاړل. په دې اړه بايد څو مهمې خبرې په پام کې ولرو:

- يهودان د مدينې او د حجاز اصلي اوسېدونکي نه ول، دوی هغه مهال له فلسطين دې سيمې ته راغلي ول چې روميانو د دوی سيمه ونيوله، د دوی معبدونه ئې وران کړل، کتابونه ئې وسوزول، څوک چې د دښمن لاس ته ورغی ووژل شو، نور ئې يوې خوا بلې خوا ته وتښتېدل، ډېری ئې د جنوب په لورې شام او بيا حجاز ته کوز شول، دوی چې چېرې اوبه وموندلې هملته مېشت شول، د څو پېړيو په تېرېدو سره ئې خپله اصلي ژبه هېره کړه، نه يوازې عربي ژبه ئې خپله کړه بلکې ورو ورو ئې نومونه هم عربو ته ورته شول، خو خپل قومي هويت او تعصب ئې هېر نه کړ، دوی له يوې نسبتاً متمدني سيمې د کوچي عربو سيمې ته راکوز شوي وو، په لنډې مودې کې په دې وتوانېدل چې د سيمې اقتصادي زېرمې ترلاسه کړي، د سود او د عربو د بېلو بېلو قبيلو د جنګولو له لارې ئې د کرنې سمسورې زمکې، تجارت او بازار تصرف کړ، کله چې رسول الله ﷺ د مدينې د دوو مهمو قبيلو اوس او خزرج د ګډ بلاوې په بلنه مدينې منورې ته هجرت وکړ، دواړو قبيلو د ايمان لار غوره کړه او د رسول الله ﷺ د کلکې او صادقانه ملګرتيا لپاره ئې ملا وتړله، خپلې هغه مخکنۍ خپلمنځۍ جګړې ئې د تل لپاره هېرې کړې چې نږدې دوه پېړۍ ئې دوام کړی وو، يهودو دا انکشافات پر مدينې خپلې اقتصادي، مذهبي او اجتماعي سلطې ته ستر ګواښ وګڼلو، د اوس او خزرج له جګړو دوی ته ډېرې ګټې رسېدې، د رسول الله ﷺ د اهتمام له کبله د يهودانو مشران دې ته اړ شول چې له مسلمانانو سره په مدينه کې د ګډ

ژوند او له مديني د ګډي دفاع داسي يوه معاهده لاسليك كړي چي مهم بندونه ئې دا وو:

.... إن على اليهود نفقتهم وعلى المسلمين نفقتهم وإن بينهم النصر على من حارب أهل هذه الصحيفة وإن بينهم النصح والنصيحة والبر دون الإثم وإنه لم يأثم امرؤ بحليفه وإن النصر للمظلوم وإن اليهود ينفقون مع المؤمنين ما داموا محاربين وإن يثرب حرام جوفها لأهل هذه الصحيفة .... وإنه ما كان بين أهل هذه الصحيفة من حدث أو اشتجار يخاف فساده فإن مرده إلى الله عز و جل وإلى محمد رسول الله صلى الله عليه و سلم وإنه لا تجار قريش ولا من نصرها وإن بينهم النصر على من دهم يثرب .... على كل أناس حصتهم من جانبهم الذي قبلهم ...

... د يهودانو خپل لګښتونه به د دوی په غاړه او د مسلمانانو به د دوی په غاړه وي، تر منځ به ئې د هغه چا په ضد ملتيا وي چي د دې معاهدې له كوم لوري سره جنګيږي، او دا چي د دوی تر منځ به د خواخوږۍ او ښېګڼي تعلق وي نه د ګناه او تېري، او دا چي هيڅ يو به پر خپل حليف تېری نه كوي، د مظلوم مرسته به كيږي، كله چي دوی جنګيږي يهودان به له مؤمنانو سره يو ځای د جګړي په لګښت كي برخه اخلي، د دې معاهدې لوري به د مديني منځ محترم ګڼي (په دې كي به له فساد او فتني راولاړولو ډډه كوي)، كه د دې معاهدې د لوريو تر منځ داسي شخړه او لانجه راولاړه شوه چي له فساد ئې وېره كېده نو الله تعالى او محمد رسول اللهﷺ ته به راجع كيږي، نه به قريشو ته پناه وركول كيږي او نه هغو ته چي د دوی مرسته ئې كړې، د دواړو لوريو ترمنځ به د هغه چا په خلاف مرسته وي چي پر مديني تېری وكړي... په هر يوه به د خپلي مخي لوري دفاع لازمه وي...

يهودانو د دغي معاهدې درناوی ونه كړ، تر ټولو وړاندي د بني قينقاع قبيلي خپلي ژمني تر پښو لاندي كړې، دوی د ښار په يوې بېلي سيمي كي مېشت ول، د لوښو او وسلو جوړول ئې دنده وو، په وسلو ښه سنبال ول، نږدې اوه سوه وسله وال جنګيالي ئې درلودل، په خپلو متو او وسلو غره ول، د خزرج قبيله ئې حليفه او عبدالله بن ابی بن سلول ئې حامي وو، د بدر په جګړي كي د مسلمانانو د بريا له كبله دومره تحريك شوي وو چي د دوی سيمي ته ورتلونكي مسلمانان به ئې ځورول، خبره ئې دې حد ته ورسېده

چې یوه ورځ ئې یوه مسلمانه مېرمن په بازار کې بربنده کړه، نښته رامنځته شوه، په نښتې کې یو مسلمان او یو یهودي ووژل شول، رسول اللهﷺ هلته ورغی، دوی ئې راغونډ کړل او نصیحت ئې ورته وکړ، خو هغوی ورته وویل: اې محمده!ﷺ ته به پر موږ د قریشو ګمان کوې، هغوی په جګړې نه پوهېدل نو ځکه تاسو ماته ورکړه، خو که له موږ سره مخامخ شوئ نو پوه به شئ چې مېړنی څنګه وي، ... د دوی شرارتونه هغه ځای ته ورسېدل چې رسول اللهﷺ مجبور شو د د درېیم هجري کال د شوال یا ذي القعدې په میاشت کې د دوی سیمه محاصره کړي، لا د محاصرې پنځلس ورځې نه وې تېرې شوې چې هغوی وسله پر زمکه کېښوده، تسلیم شول او جنګیالي ئې ونیول شول، عبدالله بن ابي د دوی حمایت ته راوړاندې شو او له رسول اللهﷺ ئې په الحاح او اصرار سره غوښتل چې هغوی ته عفو وکړي، رسول اللهﷺ په دې شرط دوی ته عفو وکړه چې د بني قینقاع قبیله خپل ټول مال، وسله او سامان پرېږدي او له مدینې به ووځي.

د بني نضیر د قبیلې د مفتن مشر کعب بن اشرف په اړه هم په روایاتو کې داسې راغلي:

له عبدالله بن کعب بن مالك روایت دئ چې یهودي کعب بن الاشرف شاعر وو او په خپلو شعرونو کې به ئې د رسول اللهﷺ هجو کوله او قریش کفار به ئې هڅول، رسول اللهﷺ په داسې حال کې مدینې ته راغی چې اوسېدونکي ئې سره ګډ وډ ول، ځیني ئې مسلمانان ول چې د پیغمبر علیه السلام بلنې راغونډ کړي ول، او ځیني ئې مشرکان ول چې بُتان ئې لمانځل، او ځیني یهودان ول چې د حصارونو او کلاګانو خاوندان ول، چې د اوس او خزرج حلیفان ول، نو رسول اللهﷺ وغوښتل چې د دوی ترمنځ صلح او روغه جوړه حاکمه وي، وضعیت داسې وو چې یو سړی به مسلمان وو، پلار به ئې مشرك وو، بل به مسلمان خو ورور به ئې مشرك وو، کله چې پیغمبر علیه السلام راغی نو د مدینې مشرکانو او یهودو رسول اللهﷺ او د هغه یاران ډېر ځورول، الله تعالی خپل رسول او مسلمانانو ته د دې اذیتونو په وړاندې د صبر او عفوې کولو امر وکړ، چې په همدې اړه ئې دا آیت راولېږو: (... ولتسمعن من الذین اوتوا الکتاب من قبلکم ومن الذین اشرکوا اذی کثیرا...) او د دوی په اړه ئې

وفرمايل: (ود كثير من اهل الكتاب لو يردونكم من بعد ايمانكم كفارا حسدا من عند انفسهم من بعد ما تبين لهم الحق فاعفوا واصفحوا)، نو كله چي كعب بن الاشرف د پيغمبر عليه السلام او مسلمانانو له ځورولو لاس وانه خيست؛ رسول الله صلى الله عليه و سلم سعد بن معاذ ته امر وكړ چي د هغه د وژلو لپاره يو ټولگى ولېږي، نو سعد بن معاذ داسي يو پنځه كسيز ټولگى ولېږو چي دا كسان هم په كي وو: محمد بن مسلمة الانصاري، ابو عبس الانصاري او حارث د سعد بن معاذ وراره. نو ماخستن د هغه مجلس په دوران كي ورغلل چي په خپلي پورتنى خوني كي ئې جوړ كړى وو، كله چي كعب بن الاشرف وليدل ناآشنا ورته معلوم شول او ترې ووېرېدو، او ورته وئې ويل: څه شي دلته راوستئ؟ ورته وئې ويل: تا ته يوه حاجت راوستي يو، وئې ويل: نو له تاسو دي څوك رانږدې شي چي ما ته ئې ووايي، ځيني ورنږدې شول او وئې ويل: تا ته د دې لپاره راغلي يو چي خپلي زغري درباندي وپلورو او پيسي ئې په خپلو اړتياوو ولگوو، هغه وويل: والله ښه به وي كه دا كار وكړئ، ځكه تاسو د دې سړي له درتلو وروسته له كړاوونو سره مخامخ شوي يئ، نو وعده ئې ورسره وكړه چي ماخستن داسي مهال ورشي چي خلك ترې تللي وي، نو ورغلل او يوه ئې ورږغ كړ، نو له خپله ځايه پورته شو چي ووځي، مېرمني ئې ورته وويل: په دې وخت كي به څوك دروازه د داسي كار لپاره نه درټكوي چي ستا د خوښي كار وي، وئې ويل: نه؛ دوى خپله خبره ما ته كړې ده، نو ورووت، مُحَمَّدُ بن مَسْلَمَةَ غېږ وركړه او خپلو ملگرو ته ئې وويل: كه ما هم له ده سره يو ځاى وژنئ پروا ئې نشته خو چي درنه خلاص نشي، نو ځينو په خپلو تورو په شا كي وواهو، كله چي ئې هغه وواژو نو مشركين او يهودان ووېرېدل، سبا پيغمبر عليه السلام ته ورغلل، او وئې ويل: تېره شپه زموږ دوست چي زموږ له مشرانو وو ووژل شو، رسول الله صلى الله عليه و سلم هغه خبري ورپه ياد كړې چي ده به په خپلو اشعارو كي كولې، په دې سره ئې دوى له داسي كولو منع كړل او دې ته ئې وبلل چي د پيغمبر عليه السلام، دوى او مسلمانانو ترمنځ يوه پانه وليكل شي چي ټول به دغي معاهدې ته التزام كوي، نو پيغمبر عليه السلام د لسو كلونو لپاره داسي يوه معاهده وليكله.

يهودانو نه يوازي د دغي معاهدې هيڅ درناوى نه دئ كړى بلكي تل ئې

په پټه دښمن د مسلمانانو په ضد جنګ ته هڅولی او د خپلې مرستې او ملګرتیا ډاډ ئې ورکړی!! دوی د احد د جګړې په دوران کې هم د معاهدې پروا ونه کړه او له مدینې دفاع ته چمتو نشول، نه یوازې دا بلکې بني نضیرو د رسول اللهؐ د وژلو منصوبه جوړه کړه او هغه هم هغه مهال چې رسول اللهؐ د یوې لانجې د حل و فصل لپاره د دوی سیمې ته ورغلی وو.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۖ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ۝١

١- څه چي په آسمانونو كي دي او څه چي په زمكي كي دي الله ته تسبيح كوي او هغه باحكمت عزتمن دئ.

(١)- په دې مبارك آيت كي قرآن عظيم الشأن د آسمانونو او زمكي هر څه د دې مطلب د اثبات لپاره د ګواه او شاهد په توګه وړاندي كوي چي الله له هر عيب او نقص منزه، عزيز او حكيم دئ.

د تسبيح لفظ په قرآن كي په څو معنى وو راغلى:

١ - په پاكۍ اعتراف كول، له عيب او نقص منزه ګڼل او دا اعتراف او تنزيه او تزكيه د مخصوصو الفاظو په ذريعه څرګندول.

٢ - د حال په ژبه د خپل صانع او پالونكي په پاكۍ او سپېڅلتيا شهادت وركول او ليدونكي ته دا انتباه وركول چي د دې توكي پيداكوونكى له عيب او نقص اوچت او لوړ دئ.

٣ - لامبو وهل او په سرعت او عجلې سره د يوه كار د سرته رسولو هڅه كول.

د تسبيح دغو درې ګونو معانيو ته په پام سره د حشر سورې لومړى آيت دا مطالب افاده كوي:

١ - د آسمانونو او زمكي هر څه الله په پاكۍ يادوي، هغه له هر عيب او نقص منزه ګڼي او ذكر ئې كوي.

٢ - د دې كائناتو هر څه په كامل انقياد سره د الله تعالى په عبادت او بندګۍ لګيا دي، په هماغه مسير كي خوځي چي الله ورته ټاكلى او هماغه څه كوي چي الله تعالى ورباندي ګمارلي او هر يو د خپلي مشخصي دندي په سرته

رسولو کي مصروف دئ.
٣ - د زمکي او آسمانونو هر څه په دې شهادت ورکوي چي الله له هر عيب او نقص منزه دئ.

دا چي د الله تعالى په زمکي او آسمانونو کي بېهوده او بې هدفه شى نشې موندلى، هر څه سم، سالم او په خپل حد کي کامل پيدا شوى، هر څه د يوه معين هدف د تحقق لپاره پيدا شوى، د عالم ټول موجودات له خاصو ضوابطو او سننو سره سم د ټاکلي منهج مطابق د معين هدف په لوري په منظم او مستمر حرکت سره هغه تر سره کوي او خاص نتائج وړاندي کوي. دا نظم، تعادل، ښايست او هدفمني په خپله ثابتوي چي د دې عالم صانع، مدبر، پالونکى او ساتونکى له عيب او نقص منزه دئ، عليم او حکيم دئ او په هر کار کي ئې مصلحت او حکمت مضمر دئ. د دې خور، ستر او پراخ عالم اداره او د هر جزء حرکت سمبالول او د بې انتهاء اجزاوو د ټکر او تصادم مخنيوى په خپله ثابتوي چي د دې عالم پالونکى رب، عزيز او غالب دئ او په هر کار قادر او توانا.

هُوَ ٱلَّذِيٓ أَخۡرَجَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ مِن دِيَٰرِهِمۡ لِأَوَّلِ
ٱلۡحَشۡرِۚ مَا ظَنَنتُمۡ أَن يَخۡرُجُواْۖ وَظَنُّوٓاْ أَنَّهُم مَّانِعَتُهُمۡ حُصُونُهُم مِّنَ ٱللَّهِ
فَأَتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِنۡ حَيۡثُ لَمۡ يَحۡتَسِبُواْۖ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ ٱلرُّعۡبَۚ يُخۡرِبُونَ
بُيُوتَهُم بِأَيۡدِيهِمۡ وَأَيۡدِي ٱلۡمُؤۡمِنِينَ فَٱعۡتَبِرُواْ يَٰٓأُوْلِي ٱلۡأَبۡصَٰرِ ﴿٢﴾ وَلَوۡلَآ
أَن كَتَبَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمُ ٱلۡجَلَآءَ لَعَذَّبَهُمۡ فِي ٱلدُّنۡيَاۖ وَلَهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ عَذَابُ
ٱلنَّارِ ﴿٣﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ شَآقُّواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥۖ وَمَن يُشَآقِّ ٱللَّهَ فَإِنَّ ٱللَّهَ

شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ ۝٤

٢- دی همغه ذات دئ چې د اهل کتاب هغه کافران شوي ئې له لومړي غونډېدو سره سم له خپلو کورونو وايستل، تاسو دا گمان نه کولو چې دوی به ووځي او دوی گمان کولو چې کلاگاني به ئې د الله په وړاندي د دوی ساتونکې وي، نو الله په داسي توگه ورغی چې دوی ئې گمان نه وو کړی، او د دوی په زړونو کي ئې وېره واچوله، خپلي خوني ئې په خپل لاس او د مؤمنانو په لاس ورانولې، نو اې سترگورو! عبرت واخلئ، ٣- او که الله د دوی په اړه وطن پرېښودل نه وی ليکلي نو دوی به ئې حتماً په دنيا کي تعذيب کړي ول، په داسي حال کي چې دوی ته په آخرت کي د اور عذاب دئ، ٤- دا له دې کبله چې دوی د الله او د ده د رسول مقابله وکړه او څوک چې د الله مقابله وکړي نو الله سخت سزا ورکوونکی دئ.

(٢-٤)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

- الله تعالی همغه ذات دئ چې د اهل کتاب هغه کافره ډله ئې ستاسو له راغونډېدو سره سم له خپلو کورونو وايستله، تاسو دا گمان نه کولو چې دوی به دومره ژر او له کوم مقاومت او جگړي پرته ووځي او دوی گمان کولو چې کلاگاني به ئې د برید په وړاندي د دوی ساتنه وکړي او د دوی په اړه به د الله تعالی پرېکړه وځنډوي، دلته ويل شوي چې دوی گمان کولو کلاگاني به ئې له الله وساتي، ځينو درنو مفسرينو داسي انگېرلې چې گواکي يهودانو همدا عقيده درلوده، دا ځکه چې په خپلو مذهبي کتابونو کي ئې راغلي وو چې د دوی جد يعقوب **صلعم** له خدای سره غېږي نيولې وې او خدای نه وو توانېدلی هغه ځملوي، ځينو بيا داسي انگېرلې چې گواکي دلته د الله يادونه په مجازي توگه شوې او مراد ترې د مؤمنانو لښکر دئ، دا دواړه تعبيرونه ستونزي لري، غوره تعبير دا دئ چې دوی گمان کولو د خپلو مضبوطو کلاگانو په مټ به الهي مقدرات بدل کړي او د الله تعالی د هغي پرېکړي د تحقق مخه به ونيسي چې د دوی د ماتي په اړه ئې کړې وه. همداراز د (**لِأَوَّلِ**

(ٱلۡحَشۡرِ) په اړه ځینو درنو مفسرینو حشر د بني نضیر قبیلې ته منسوب کړی

او ویلي ئې دي چې مراد ئې د دوی راغونډول او ایستل دي، لومړي ځل د دغي نښتي په ترڅ کي له مدینې وایستل شول او دوهم ځل د عمر ﷻ په زمانه کي د یهودو د نورو قبیلو په شمول له ټول حجاز وایستل شول، غوره تعبیر دا دئ چي په الحشر سره د مسلمانانو د لښکر راغونډېدو ته اشاره شوې

او د (لِأَوَّلِ ٱلۡحَشۡرِ) معنی د راغونډېدو په همغه لومړي سر کي ده، یعني

دښمن ډېر ژر او له کوم مقاومت او جګړي پرته د مسلمانانو له راغونډېدو سم وتلو ته چمتو شو.

• دوی پر خپلو وسلو او کلاګانو غره ول، محاسبه ئې دا وه چې هیڅ یرغلګر نشي کولی د دوی مضبوطي مورچلي او کلاګاني فتح کړي، خو الله تعالی له داسي لاري او په داسي توګه د دوی د ماتي بندوبست وکړ چي دوی په خپلو محاسباتو کي په پام کي نه وه نیولې، الله تعالی د دوی په زړونو کي وېره واچوله، دغه وېره په دې منتج شوه چي تسلیم شي، وسله پر زمکه کښېږدي، خپلي کلاګاني مسلمانانو ته تسلیمي کړي، دلته ویل شوي چي خپلي خوني ئې په خپل لاس وراني کړي؛ ځینو درنو مفسرینو ویلي چي دا کار ئې له معاهدې وروسته او هغه مهال کړی چي دوی ته له وسلې پرته د یوه اوښ سامان وړلو اجازه ورکړی شوه، نو ځینو ئې د خپلو خونو دروازې او کړکۍ ایستلې دي او له ځان سره ئې وړې دي، خو له وضعیت او الفاظو داسي معلومېږي چي دوی د برید په سر کي هغه کورونه او خوني پرېښې دي چي په خوندي ځایونو کي نه ول، له حصار او کلاګانو بهر ول، دا ئې یا په خپله وران کړي یا ترې پاته شوي او مسلمانانو وران کړي. داسي معلومېږي چي بني نضیرو دا هیله درلوده چي د مدینې منافقین او نوري قبیلې به د دوی مرسته وکړي خو د څو ورځو محاصرې په دوران کي ئې د دې هیلي تر سره کېدو هیڅ څرك ترسترګو نشو، تر دې پېښې وړاندي دوو نورو پېښو هم دوی سخت وېرولي ول: تر محاصرې وړاندي د دوی ستر مشر کعب بن اشرف ووژل شو، دوی ته معلومه شوه چي دی د مسلمانانو د یوې ډلي په لاس په

خېل کور کې وژل شوی، همداراز تر دې برید لنډه موده وړاندې د یهودو بله قبیله بني قَینُقاع د مسلمانانو په لاس ځپل شوې وه، او تش لاس له مدینې ایستل شوې وه. نو ځکه ئې همت ویلي شو او د مسلمانانو شرائطو ته ئې غاړه کېښوده.

- په دې پېښې کې د هغو لپاره د عبرت درس دئ چې د بصیرت خاوندان وي.
- که الله تعالی د دوی په اړه دا پرېکړه نه وی کړې چې د وطن پرېښودل او له مدینې ایستل ورته کافي وګڼي نو دوی به ئې حتماً په دنیا کې تعذیب کړي ول، په داسې حال کې چې دوی ته په آخرت کې د اور عذاب دئ.
- دوی له دې کبله له دغه برخلیك سره مخامخ شول چې د الله او د ده د رسول مقابله ئې وکړه، او دا د الله تعالی ثابت سنت دئ چې څوك له الله تعالی سره د دښمنۍ لار غوره کړي نو د ده له سختې نیونې او عذاب سره به مخامخ شي.

مَا قَطَعْتُم مِّن لِّينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَآئِمَةً عَلَىٰٓ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ ٱللَّهِ وَلِيُخْزِيَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٥﴾ وَمَآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنْهُمْ فَمَآ أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُۥ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ مَّآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنْ أَهْلِ ٱلْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ كَىْ لَا يَكُونَ دُولَةًۢ بَيْنَ ٱلْأَغْنِيَآءِ مِنكُمْ ۚ وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٧﴾

٥- د کجورو کومې ونې چې تاسو قطع کړې او یا مو پر خپلو جرړو ولاړې پرېښودې نو دا د الله په إذن او د دې لپاره وو چې دا فاسقان سپک کړي، ٦- او الله چې د دوی کوم څه پر خپل پیغمبر ولورول نو تاسو نه کوم آس پرې ځغلولی او نه کوم اوښ، خو الله خپل پیغمبران پر هغه څه مسلطوي چې دی ئې غواړي او الله پر هر څه توانا دئ، ٧- د دغو کلیو د هستوګنو کوم څه چې الله پر خپل پیغمبر لورولي نو دا د الله، د پیغمبر، د خپلوانو، یتیمانو، مسکینانو او د مسافرانو دي، دا د دې لپاره چې هغه ستاسو د غنیانو تر منځ لاس په لاس نه شي، پیغمبر چې تاسو ته څه درکړي هغه واخلئ او له څه ئې چې منع کړئ له هغه ډډه وکړئ او له الله ووېرېږئ، یقیناً چې الله شدید العقاب دئ.

(٥-٧)- له دې مبارکو آیتونو څو مهم مطالب ترلاسه کوو:

- د بني نضیر د کلاګانو شاوخوا د کجورو ونې وې، د جنګي مقاصدو لپاره د هغو ونو قطع کول ضروري وو چې د مجاهدینو په وړاندې خنډ کېدې، رسول اللهﷺ د داسي ونو د وهلو اجازه ورکړې، نوري ئې پر خپل حال پرېښې.
- له جګړې وروسته منافقینو دا تبلیغات کړي چې مسلمانانو ولې دا کار وکړ او ونې ئې ووهلې، دلته د دوی په ځواب کې ویل شوي چې دا د الله په إذن سره او د دې لپاره وو چې دا فاسقان سپك کړي، یعني په داسي حالاتو او مواردو کې دا کار جائز دئ.
- دلته هغه مال (غنیمت) ته د فيء نوم ورکړی شوی چې له جګړې پرته د مسلمانانو لاس ته ورځي، دا د الله تعالی یوه لورېینه ده چې د مسلمانانو د سورو او پلیو له برید او جګړې پرته ئې پر دوی پېرزو کوي، مجاهدین به دې ته د غنیمت په سترګه نه ګوري او د برخي ترلاسه کولو هڅه به نه کوي. الله تعالی پر هر څه قادر دئ کولی شي مسلمانانو ته داسي وړیا بریاوي او غنیمتونه ورپه برخه کړي. د غنیمت په اړه حکم دا دئ چې په پنځو برخو به وېشل کېږي، څلور برخي په جګړې کي د برخوالو او یوه برخه د بیت المال، وضاحت ئې د الانفال سورې په ٤١ آیت کي راغلی، او د فيء حکم دا دئ چې ټول به دغو مواردو ته مختص کېږي چې په اوم آیت کي ښودل شوي، فقهاوو د دې مزید وضاحت کړی او ویلي ئې دي: غنیمت یوازې هغه منقول اموال

دي چې د جګړې په ترڅ کې د دښمن له لښکر ترلاسه کېږي، د دښمن نور منقول او غیرمنقول اموال لکه زمکې، کورونه، سامان او وسائل چې د دښمن په ملك او استوګنځي کې ترلاسه کېږي د غنیمت په ضمن کې نه ګڼل کېږي.

• کوم څه چې د دې محاصرې په نتیجه کې الله تعالی پر خپل پیغمبر لوروليدا د الله، د پیغمبر، د خپلوانو، یتیمانو، مسکینانو او د مسافرانو دي، وېش به ئې له الهي لارښوونو سره سم، د رسول اللهﷺ له لوري او په دغو موارد و کې وي.

• دلته د فيء لومړی سهم الله او د هغه رسول ته مختص شوی، د روایاتو په رڼا کې معلومېږي چې رسول اللهﷺ به د فيء له اموالو یوازې دومره څه ځان ته ګرځول چې د ده او د ده د عیال د یوه کال نفقه شي نور به ئې د جهاد په چارو او مجاهدینو ته د وسلو او سورلیو برابرولو لپاره لګول، د رسول اللهﷺ له رحلت وروسته دا برخه بیت المال ته انتقال شوې.

• دوهم سهم خپلوانو ته مختص شوی چې مراد ترې د رسول اللهﷺ خپلوان بني هاشم او بني مطلب دي، دا سهم د دې لپاره ټاکل شوی وو چې رسول اللهﷺ د هغو خپلوانو مالي مشکلات حل کړی شي چې د ده مرستې ته اړ وو یا ده په خپله له هغوی سره د مرستې ضرورت احساسولو، د رسول اللهﷺ له رحلت وروسته دا برخه هم منتفي شوې، البته د دوی د مسکینانو او حاجتمنو حقوق د نورو حاجتمنو او مستحقینو په څېر له بیت المال ورکول کېږي، دې ته په پام سره چې بني هاشم زکات نشي اخیستی نو له نورو مواردو باید د دوی ستونزه حل شي.

• دلته د اسلام د اقتصادي نظام یو بنسټیز او اساسي اصل زموږ مخې ته ځلېږي، وایي: فيء ځکه غنیمت نه ګڼل کېږي او باید په حاجتمنو ووېشل شي چې شتمني د غنیانو تر منځ لاس په لاس نشي، یعني مال او دولت د څو شتمنو او غنیانو په لاس کې محصور او محدود نشي بلکې په پراخه پیمانه ووېشل شي او د څو کسانو په لاس کې د شتمنیو له تمرکز مخنیوی وشي، دا اصل که له یوې خوا موږ ته لارښوونه کوي چې د غنیمت او فيء د وېش قوانین د دې لپاره وضع شوي چې د مفتوحه سیمو زمکې، مالونه، وسائل او نورې شتمنۍ یوازې د هغو لاس ته ورنشي چې وسله لري او په فتوحاتو کې

ئې برخه اخيستې، بلكي د حاجتمنو اړتياوو ته په پام سره په ضروري مواردو كي وكارول شي، له بلې خوا موږ ته وايي چې د اغنياوو په لاس كي د شتمنيو تمركز هغه څه دي چې الله تعالی ئې نه خوښوي او دا بايد د اسلامي نظام د مهمو اهدافو په ضمن كي وي چې د شتمنيو وېش عادلانه وي او د اغنياوو په واك كي د هغوی له تمركز مخنيوی وشي، داسي نه لكه اوسنی غربي پانګوال نظام چې په هغه كي غني ورځ تر بلې لازيات غني كيږي او فقير لازيات فقير كيږي، دا نن په امريكا كي پانګوال نظام په دې منتج شوی چې د متحده اياﻻتو اتيا سلنه شتمني د څو شتمنو په واك كي ده، كه پر امريكا باندي داسي قهرجن او ځواكمن پوليسي نظام حاكم نه وی چې هر پاڅون ئې په شدت او قهر سره ځپلی نو ډېر پخوا به دا نظام ړنګ شوی وو، دا نږدې دوهم كال دئ چې په امريكا كي د دې نظام په ضد تر دې نامه لاندي پاڅون پيل شوی چې (وال سټريټ محاصره كړئ)، وال سټريټ د امريكايي پانګوال نظام د ملا تير دئ، كه امريكا د وسلو د خرڅلاو بازارونه له لاسه وركړي، كه ډالر په جهاني تجارتي تبادلاتو كي خپل ځای نورو اسعارو ته پرېږدي او اوسنی اعتبار ئې له منځه ولاړ شي، كه امريكا په خپلو مستعمراتو كي خپل ماركيټونه له لاسه وركړي، نو امريكا به نه يوازي خپل اوسنی حالت د لنډې مودې لپاره ونشي ساتلی بلكي ډېر ژر به د شوروي اتحاد په برخليك اخته شي.

- اسلام دې هدف ته د رسېدو لپاره چې شتمني د اغنياوو تر منځ لاس په لاس نه شي، ځانګړې جامع او اغېزمنه تګلاره غوره كړې، سود او احتكار ئې حرام كړي چې دا دواړه د پانګوال نظام دوه اساسي بنسټونه دي، د ميراث داسي قانون ئې وضع كړی چې د هر شتمن له وفات وروسته د هغه شتمني د ډېرو تر منځ وويشل شي، زكات ئې فرض كړی، صدقات او كفارې ئې لازم كړې، اغنياوو ته وايي: ستاسو په مالونو كي د مسكينانو يو ثابت حق دئ چې بايد اداء ئې كړئ، حكومت په دې ګماري چې د نېستمنو متكفل وي او د دولت له بيت المال د دوی حاجتونه رفع كړي.
- په اوم آيت كي د اسلام يوه بل اساسي او بنيادي اصل ته هم اشاره شوې او هغه دا چې مؤمنانو ته ويل شوي: پيغمبر چې تاسو ته څه دركړي هغه واخلئ او له څه ئې چې منع كړئ له هغه ډډه وكړئ، په دې وينا سره يوازي

د غنائمو د وېش په اړه لارښوونه نه ده شوې بلكې ميدان ئې ډېر پراخ دئ او د ژوند ټول ابعاد احتوى كوي، مطلب ئې دا دئ چې د جائز او ناجائز، حلال او حرام، روا او ناروا په اړه به د رسول اللهﷺ وينا او پرېكړه معيار او ملاك ګڼئ، د هغه څه ترلاسه كولو حق به ځان ته وركوئ چې رسول اللهﷺ درته جائز كړي او له هغه څه به ډډه كوئ چې ده درته ناروا ګڼلي.

● د اوم آيت په پاى كې ويل شوي: له الله تعالى ووېرېږئ، يقيناً چې الله شديد العقاب دئ. يعني په خپلو ټولو تصرفاتو او كړنو كې محتاط اوسئ او له داسې څه ځان وساتئ چې الله تعالى پرې ناراض كېږي او د شديدالعقاب رب له نيوني او مؤاخذې سره مو مخامخ كوي.

لِلْفُقَرَآءِ ٱلْمُهَـٰجِرِينَ ٱلَّذِينَ أُخْرِجُوا۟ مِن دِيَـٰرِهِمْ وَأَمْوَٰلِهِمْ يَبْتَغُونَ
فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا وَيَنصُرُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ
ٱلصَّـٰدِقُونَ ﴿٨﴾ وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلْإِيمَـٰنَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ
هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِى صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّآ أُوتُوا۟ وَيُؤْثِرُونَ
عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ
هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾ وَٱلَّذِينَ جَآءُو مِنۢ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا
ٱغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَٰنِنَا ٱلَّذِينَ سَبَقُونَا بِٱلْإِيمَـٰنِ وَلَا تَجْعَلْ فِى قُلُوبِنَا
غِلًّا لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ رَبَّنَآ إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾

٨- د مهاجرينو هغو فقيرانو ته چې له خپلو كورونو او مالونو ايستل شوي، د الله فضل او رضاء لټوي او د الله او د ده د رسول ملتيا كوي، همدا دوى

رڼتيني دي، ٩- او هغه چې تر دوی وړاندي ئې په دې کور او د ايمان (غېږ) کي ځای نيولی، له هغو سره محبت لري چې د دوی لوري ته ئې هجرت کړی، او په خپلو سينو کي هغه څه ته اړتيا نه مومي چې دوی ته ورکړی شوي او پر خپل ځان نورو ته ترجيح ورکوي که څه هم په خپله ډېر حاجتمن وي، او څوك چې د خپل نفس له حرص او بخل خوندي پاته شو همدا دوی برياليي دي، ١٠- او هغه چې تر دوی وروسته راغلي او وايي: ای زموږ ربه! موږ او زموږ هغو ورونو ته بخښنه وکړه چې پر موږ ئې د ايمان لوري ته سبقت کړی او زموږ په زړونو کي هغو ته رخه او کينه مه ګرځوه چې ايمان ئې راوړی؛ ای زموږ ربه! يقيناً چې ته مهربان لورووونکی يې.

(٨-١٠)- په دې مبارکو آيتونو کي د فيء نور مستحقين په دې توګه معرفي شوي:

- د مهاجرينو هغه فقيران چې له خپلو کورونو او مالونو ايستل شوي، د الله فضل او رضاء لټوي او د الله او د ده د رسول ملتيا کوي، همدا دوی رښتيني دي.
- د مدينې هغه هستوګن چې انصار نومول شوي او تر دغو مهاجرينو وړاندي په مدينه کي مېشت شوي او د ايمان غېږ کي ئې ځای نيولی، له هغو سره محبت لري چې د دوی لوري ته ئې هجرت کړی، او په خپلو سينو کي هغه څه ته اړتيا نه مومي چې دغو مهاجرينو ته ورکړی شوي، پر خپل ځان نورو ته ترجيح ورکوي که څه هم په خپله ډېر حاجتمن وي، څوك چې د دوی په څېر د خپل نفس له حرص او بخل خوندي پاته شو همدا دوی برياليي دي.
- هغه چې تر دوی وروسته ئې ايمان راوړی او مدينې ته راغلي او وايي: ای زموږ ربه! موږ او زموږ هغو ورونو ته بخښنه وکړه چې پر موږ ئې د ايمان لوري ته سبقت کړی او زموږ په زړونو کي هغو ته رخه او کينه مه راپيدا کوه چې ايمان ئې راوړی؛ ای زموږ ربه! يقيناً چې ته مهربان لورووونکی يې.

أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ نَافَقُواْ يَقُولُونَ لِإِخْوَٰنِهِمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِنْ أَهْلِ

ٱلْكِتَٰبِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا
وَإِن قُوتِلْتُمْ لَنَنصُرَنَّكُمْ وَٱللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنْ أُخْرِجُوا۟ لَا
يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِن قُوتِلُوا۟ لَا يَنصُرُونَهُمْ وَلَئِن نَّصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ
ٱلْأَدْبَٰرَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٢﴾

۱۱- آیا هغو ته دې پام نه دئ کړی چې منافقت ئې کړی او خپلو هغو کافران شوو ورونو ته چې د اهل کتاب له ډلې دي وايي: که وایستل شوئ حتماً موږ هم درسره وځو او ستاسو په اړه به د هيڅا هيڅکله اطاعت ونه کړو او که جګړه درسره وشوه هرومرو ستاسو ملتيا کوو په داسې حال کې چې الله ګواهي ورکوي چې دوی يقيناً دروغجن دي، ۱۲- که وایستل شي نه ورسره وځي او که جګړه ورسره وشي مرسته ئې نه کوي او که ئې مرسته وکړي حتماً به شاګاني اړوي او بيا به ئې مرسته ونه شي.

~~(۱۱-۱۲)- په دې مبارکو آيتونو کې د بني نضير له يهودي قبيلې سره د~~ منافقينو پټو مرکو او د مسلمانانو په وړاندې مقاومت او مخالفت ته د دوی د هڅولو په اړه داسې راغلي:

- آيا هغو ته دې پام نه دئ کړی چې د نفاق لار ئې غوره کړې، کافرو يهودانو ته د خپلو ورونو په سترګه ګوري او هغوی ته وايي: که مسلمانانو دا هڅه وکړه چې تاسو له مدينې وباسي نو موږ به ئې مخه نيسو او که ونه توانېدو له تاسو سره به يو ځای وځو، ستاسو په اړه به هيڅکله د چا خبره ونه منو، او اطاعت به ئې ونه کړو او که جګړه درسره وشوه هرومرو ستاسو ملتيا کوو!!
- الله تعالی د دوی وينا تکذيبوي او فرمايي: دوی يقيناً دروغجن دي، که وایستل شي نه ورسره وځي او که جګړه ورسره وشي مرسته ئې نه کوي او که ئې مرسته وکړي حتماً به تښتي او بيا به نه منافقين داسې ځوك ومومي چې د دوی مرسته وکړي او نه د دوی کافر ورونه.

لَأَنتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِم مِّنَ ٱللَّهِۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا
يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾ لَا يُقَٰتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرًى مُّحَصَّنَةٍ أَوْ مِن وَرَآءِ
جُدُرِۭۚ بَأْسُهُم بَيْنَهُمْ شَدِيدٌۚ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّىٰۚ ذَٰلِكَ
بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ قَرِيبًاۖ ذَاقُوا۟
وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٥﴾ كَمَثَلِ ٱلشَّيْطَٰنِ إِذْ قَالَ لِلْإِنسَٰنِ
ٱكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيٓءٌ مِّنكَ إِنِّيٓ أَخَافُ ٱللَّهَ رَبَّ ٱلْعَٰلَمِينَ
﴿١٦﴾ فَكَانَ عَٰقِبَتَهُمَآ أَنَّهُمَا فِي ٱلنَّارِ خَٰلِدَيْنِ فِيهَاۚ وَذَٰلِكَ جَزَٰٓؤُا۟ ٱلظَّٰلِمِينَ

یقیناً چي تاسو د دوی په سینو کي د وېرې له پلوه تر الله هم سخت یئ، دا له دې کبله چي ۱۳- یقیناً چي تاسو د دوی په سینو کي د وېرې له پلوه تر الله هم سخت یئ، دا له دې کبله چي دوی هغه وګړي دي چي نه پوهېږي، ۱٤- په ګډه به له تاسو سره ونه جنګېږي مګر په حصار لرونکو کلیو کي یا د دېوالونو له شا، خپلمنځی جګړې ئې سختي وي، متحد ئې انګېرې په داسي حال کي چي زړونه ئې جلا جلا دي، دا له دې کبله چي دوی هغه وګړي دي چي تعقل نه کوي، ۱٥- د هغو په څېر چي تر دوی لږ وړاندي ول، د خپلو چارو سزا ئې وڅکله، او دوی ته دردناك عذاب دئ، ۱٦- لکه د شیطان په څېر چي انسان ته ئې وویل: کافر شه، نو کله چي کافر شو وئې ویل: یقیناً چي زه له تا بې زار یم، یقیناً چي زه له رب العالمین الله وېرېږم، ۱۷- نو د دواړو پایله دا وه چي دواړه به په اور کي وي، په هغه کي تلپاته، او همدا د

دغو ظالمانو سزا ده.

(١٣-١٧)- د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

- منافقين او د دوی كافر ملګري له الله تعالى دومره نه وېرېږي لكه له مؤمنانو، د دې وېرې وجه دا ده چې دوی نه پوهېږي.
- دوی به هيڅكله په ګډه او په يوه سنګر كې او تر يوې قومندې لاندې له تاسو سره ونه جنګېږي مګر دا چې كلكو كلاګانو راغونډ كړي وي او د دېوالونو شا ته ئې مورچلې نيولې وي.
- د دوی خپلمنځې جګړې سختې وي خو ستاسو په ضد په جګړو كې نه هغه سختوالى لري او نه هغه جذبه او زړورتيا.
- تا ته متحد برېښي، داسې ئې انګېرې چې دوی به ستاسو په ضد متفق وي خو حقيقت دا دئ چې د دوی موخې بېلې بېلې دي او زړونه ئې جلا جلا، دا له دې كبله چې دوی له تعقل بې برخې دي.
- دوی د خپلې تګلارې او د دې تګلارې د پايلو له پلوه د هغو په څېر دي چې تر دوی لږ وړاندې ئې د خپلو بدو چارو او كړنو سزا وڅكله، او دوی ته دردناك عذاب دئ، ځينې مفسرين دا مخكنۍ ډله قريش بولي چې په بدر كې ئې د ماتې خوند وڅكلو، ځينې نور ئې د يهودو بني قينقاع قبيله ګڼي، دې ته په پام سره چې د بني قينقاع قبيله تر دې پېښې لږ وړاندې ځپل شوې غوره تعبير د مفسرينو د دوهمې ډلې دئ.
- د منافقينو له لوري د بني نضير هڅونه داسې وه لكه د شيطان هغه هڅونه چې انسان ته ئې وويل: كافر شه، او كله چې هغه د ده د وينا او هڅونې له امله كافر شو وئې ويل: يقيناً چې زه له تا بې زار يم، يقيناً چې زه له رب العالمين الله وېرېږم.
- د دواړو پايله د دوزخ اور دئ، په هغه كې به تلپاته وي،
- همدا د دغو ظالمانو سزا ده.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ ۖ وَٱتَّقُوا۟

ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿١٨﴾ وَلَا تَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ نَسُواْ ٱللَّهَ
فَأَنسَىٰهُمۡ أَنفُسَهُمۡۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ﴿١٩﴾ لَا يَسۡتَوِيٓ أَصۡحَٰبُ
ٱلنَّارِ وَأَصۡحَٰبُ ٱلۡجَنَّةِۚ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَنَّةِ هُمُ ٱلۡفَآئِزُونَ ﴿٢٠﴾

١٨- اې هغو چې ايمان ئې راوړی! له الله ووېرېږئ او (ستاسي) هر کس دي وګوري چې د سبا لپاره ئې څه وړاندي کړي، او له الله ووېرېږئ يقيناً چې الله په هغه څه ښه خبر دئ چې تاسو ئې کوئ، ١٩- او د هغو په څېر مه کېږئ چې الله ئې هېر کړ نو الله د دوی خپل ځانونه ترې هېر کړل، همدا دوی فاسقان دي، ٢٠- د اور خاوندان (دوزخيان) او د جنت خاوندان (جنتيان) سره برابر نه دي، يوازي همدا جنتيان بريالي دي.

(١٨-٢٠)- په دې مبارکو آيتونو کي مؤمنانو ته دا لارښووني شوې:

- له الله ووېرېږئ او ستاسو هر يو بايد دې ته متوجه وي چې د آخرت لپاره ئې څه چمتو کړي، له هر يوه سره بايد دا وېره وي چې د الله تعالی په وړاندي ودرېدونکی او له الهي محاسبې سره مخامخېدونکی دئ.
- همدا اوس او د خپلو ټولو کړنو په اړه له الله تعالی ووېرېږئ يقيناً چې الله ستاسو په ټولو کړنو ښه خبر دئ،
- د هغو په څېر مه کېږئ چې الله ئې هېر کړ، چې له کبله ئې الله تعالی د دوی خپل ځانونه ترې هېر کړل، خدای هېرونه ئې په ځان هېروني منتج شوه، په داسي مشغولتياوو بوخت او مصروف شول چې خپل سعادت ته اعتناء نشي کولی، ځيني اقتدار مست کړل او ځيني دولت بې سده کړل، د ژوند په ټولو برخو کي له الهي او فطري حدودو او پولو واوښتل او فاسقان شول.
- دوزخيان او جنتيان سره برابر نه دي، يوازي هغه چا رښتيني بريا او فلاح ترلاسه کړې چې جنت ئې په برخه او له دوزخ وژغورل شي.

لَوۡ أَنزَلۡنَا هَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانَ عَلَىٰ جَبَلٖ لَّرَأَيۡتَهُۥ خَٰشِعٗا مُّتَصَدِّعٗا مِّنۡ خَشۡيَةِ

ٱللَّهِ ۚ وَتِلْكَ ٱلْأَمْثَـٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

٢١- كه مو دا قرآن په كوم غره نازل كړی وی نو حتماً به دي د الله له وېرې وېرجن ټوټې ټوټې كېدونكی ليدلی وو، او دا هغه مثالونه دي چې خلكو ته ئې په دې موخه بيانوو چې تفكر وكړي.

~~(٢١)- دلته د قرآن له عظمت غافل انسان ته ويل شوي: دا قرآن دومره ستر~~ دئ، وينا ئې دومره اغېزناكه ده او عظمت او درونږوالی ئې دومره زيات او لوړ دئ چې كه پر كوم غره نازل شوی وی نو د هغه له هيبته به داسې پوړېدو چې چاودېدو ته به نږدې وو، خو ستا زړه دومره سخت شوی چې نه د قرآن اغېزناكه وينا پرې اغېز كوي او نه ئې عظمت او درونږوالی احساسولی شي، د دې مثال موخه دا ده چې خلك په قرآن كې تفكر او تدبر ته وهڅوي، دوی په خپلو لوبو او مشغولتياوو كې داسې بوخت دي چې د تفكر لپاره فرصت نه لري، كه په قرآن كې د تدبر او تفكر فرصت پيدا كړي نو يقيناً چې د دې باعظمته الهي لارښود كتاب په وړاندي به ئې چلن بېل او داسې نه وي لكه نن چې بې اعتنائي كوي، د خپل زړه او دماغ دړه ورته نه پرانيزي او له اغېزمنو ويناوو ئې نه متأثر كېږي.

هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ عَـٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَـٰدَةِ ۖ هُوَ ٱلرَّحْمَـٰنُ
ٱلرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْمَلِكُ ٱلْقُدُّوسُ ٱلسَّلَـٰمُ
ٱلْمُؤْمِنُ ٱلْمُهَيْمِنُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْجَبَّارُ ٱلْمُتَكَبِّرُ ۚ سُبْحَـٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلْخَـٰلِقُ ٱلْبَارِئُ ٱلْمُصَوِّرُ ۖ لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ
ٱلْحُسْنَىٰ ۚ يُسَبِّحُ لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ

٢٢- دی هغه الله دئ چي له ده پرته بل معبود نشته، په پټ او ښکاره پوه، دی ډېر ډېر مهربان رحم کوونکی دئ، ٢٣- دی هغه الله دئ چي له ده پرته بل معبود نشته، ټولواك، سپېڅلی، بشپړ، امان ورکوونکی، احاطه کوونکی، عزتمن، برلاسی او د لویي ښتن دئ، الله ته له هغه څه سپېڅلتیا ده چي دوی ئې ورسره شریکوي، ٢٤- دی پنځوونکی الله، پیدا کوونکی او انځوروونکی دئ، هر هغه څه ده ته تسبیح وایي چي په آسمانونو او زمکي کي دي، او هغه باحکمت عزتمن دئ.

(٢٢-٢٤)- په دې مبارکو آیتونو کي د الله تعالی د صفاتو په اړه دا لارښووني شوې:

- الله تعالی هغه ذات دئ چي په دغو صفاتو متصف دئ: په غیب او شهادت (پټ او ښکاره) پوه، ډیر ډېر مهربان رحم کوونکی، له ده پرته بل داسي معبود نشته چي په دغو صفاتو متصف وي.
- الله تعالی هغه ذات دئ چي په دغو صفاتو متصف دئ: ټولواك، قدوس، سلام، امان ورکوونکی، احاطه کوونکی، عزتمن، برلاسی او د لویي ښتن، له ده پرته بل داسي معبود نشته چي په دغو صفاتو متصف وي. ځینو درنو مفسرینو مؤمن او مهیمن سره ورته ګڼلي، خو مؤمن امان ورکوونکي او مهیمن احاطه کوونکي ته وایي، یعني الله تعالی هم د عالم هر څه ته امان ورکوي او خوندي ئې ساتي او هم د عالم هر څه د ده تر سیطرې لاندي دي، د الله تعالی اقتدار او واکمني د عالم هر څه احتوی کړي، همداراز ځینو قدوس د سپېڅلي په معنی او سلام د بشپړ په معنی نیولي او تعبیر ئې دا دئ چي الله تعالی له هر عیب پاك او له هر نقص منزه دئ، خو دې ته په پام سره چي دا دواړه صفات د داسي صفاتو په لړ کي راغلي چي له ټولواکۍ سره تړلي دي نو معنی ئې باید د الله تعالی ذاتي صفات نه بلکي فعلي صفات وي، لکه څنګه چي مونږ په دې عالم کي د ټولواك رب د واکمنۍ نښې او آثار له ورایه ګورو همداسي د دې هم شاهد یو چي دلته د هر څه د پاك او رغنده او سالم ساتلو انتظام شوی، په قدوس او سلام سره د ټولواك رب دغو دوو صفتونو ته اشاره

شوې، همدا راز الله تعالى عزيز دئ، داسې ځواكمن ټولواك چې هيڅوك ئې د ارادې او پرېكړې په وړاندې نشي خنډ كېدى، هغه جبار دئ هر څه د خپلې ارادې په وړاندې خشوع او خضوع ته اړ كوي، هغه متكبر دئ هر څه د خپلې لويې او عظمت په وړاندې سر ټيټولو ته اړ باسي.

• الله تعالى ته له هغه څه سپېڅلتيا ده چې دوى ئې ورسره شريكوي، دا وينا د الله تعالى د پورتنيو صفاتو په تړاو راغلې او ښيي چې مشركين اكثراً په دغو صفاتو كې خپل جعلي او دروغجن معبودان له الله تعالى سره شريكوي او د الله تعالى مختص صفات نورو ته منسوبوي.

• دى خالق (پنځوونكى) الله، پيدا كوونكى او انځوروونكى دئ، هر هغه څه ده ته تسبيح وايي چې په آسمانونو او زمكې كې دي، او هغه باحكمت عزتمن دئ. دلته د خلقت او پيدايښت په تړاو د الله تعالى پنځو صفاتو ته اشاره شوې: خالق، بارئ، مصور، عزيز او حكيم، موږ د پيدايښت څو ښكارندويي په خپلو سترګو ګورو: په لومړي ځل او له نشت د يوه شي پيدايښت، په پر له پسې توګه او بيا بيا د هغه پيدايښت، له يوه خاص انځور او شكل سره د هغه پيدايښت، د خلقت او پيدايښت دا درې حالتونه د الله تعالى د دغو دريو صفاتو (خالق، بارئ او مصور) مظاهر دي، د دې ستر عالم پيدايښت او بيا د ټولو ساتنه ښيي چې الله تعالى عزيز دئ او د مخلوقاتو په پيدايښت كې د علم او حكمت نښې او مظاهر ښيي چې الله تعالى حكيم دئ.

لكه چې ګورئ دلته د الله تعالى صفات په دريو برخو وېشل شوي، هره برخه ئې د الله تعالى ټول هغه صفات احتوى كوي چې په همدې لړ كې راځي، د فاتحې د سورې په لومړيو دريو آيتونو كې هم ګورو چې د الله تعالى دريو صفاتو ته اشاره شوې: رب العالمين، الرحمن الرحيم، مالك يوم الدين، لكه څنګه چې د فاتحې سوره د ټول قرآن خلاصه ده همداسې دا درې صفات هم د الله تعالى د ټولو صفاتو خلاصه ده،

• د رب نوم په ټولو هغو نومونو او صفاتو شامل دئ چې د خالق، بارئ، بديع او مصور په څېر دي.

• د رحمن نوم په ټولو هغو نومونو او صفاتو احتواء كړې چې د پېرزوينې او رحمت له صفاتو سره اړخ لګوي، لكه غفور، كريم، عفو، حليم...

• او د مالك نوم ټول هغه صفات او نومونه احتوی کوي چې له پاچايي، ټولواکۍ او اقتدار سره تعلق لري، لکه قهار، جبار، عزيز، قدير، غالب، مؤمن، مهيمن...
دلته دوه ويشتم آيت د الله تعالی په دې صفاتو احتوی لري:
الرحمن، الرحيم، الروْوف، الاکرم، البر، التواب، الحليم، العفو، الغفور، الکريم، اللطيف، المجيب، الودود، الوهاب، الولي، المولی، الرفيق، الشافي، المحسن، المعطي، المنان، القريب، الجميل، الطيب، الشاکر، الشکور، الواسع، النصير، البصير، الخبير، السميع، العليم، العالم، الشهيد، الحافظ، الحفيظ، الرقيب.
دې ته مو پام وي چې په قرآن کې اکثراً د سميع، بصير او عليم صفات هلته ذکر شوي چې الله تعالی خپلو بندګانو ته دا خبره کوي چې الله ستاسو دعاګاني اوري، پر تاسو ئې نظر دئ، ستاسو په حالت پوه دئ، يوازې مو نه پرېږدي، هغه د رحمت او پېرزويني خاوند دئ. دلته د الحشر د سورې په ۲۲ آيت کې هم ګورئ چې د عالم الغيب و الشهادة صفت د الرحمن الرحيم په څنګ کې راغلی.
درويشتم آيت په ټولو لاندنيو نومونو شامل دئ:
الملك، المليك، القاهر، القهار، القادر، القوي، الکبير، القدير، المؤمن، المهيمن، المقتدر، المتعال، المتکبر، المجيد، المعز، المذل، المقدم، الموْخر، الحکم، الحکيم، الباسط، القابض، الرزاق، الجبار، الاعلی، العزيز، القيوم، العلي، القدوس، السلام، السبوح، الحميد، الوارد، الغني، المحيط، الفتاح، الوکيل، المقيت.
څلرويشتم آيت دغه صفات او نومونه احتوی کوي:
الرب، الخالق، البارئ، المصور، الله، الاله، الواحد، الاحد، الوتر، الاول، الآخر، الظاهر، الباطن، الحق، المبين، الحي، الصمد.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

الممتحِنه

د سورې پېژندنه:

د دې مبارکې سورې نوم (الممتحِنه) دئ چې د سورې له لسم آيت اخيستل شوی، ۱۳ آيتونه لري، د آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (السبيل)، او د دوهم آيت (تکفرون) ته ورته دي، دې ته بايد متوجه وو چې د (بصير) او (حکيم) په څېر صيغې د غږ له پلوه (السبيل) ته ورته دي او (القبور) د غږ له پلوه (تکفرون) ته ورته دي، د آيتونو اوږدوالی ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مدني دور په وروستيو کلونو کې نازل شوي.

د دې سورې له دوو برخو معلومېږي چې دا سوره د حديبيې له معاهدې وروسته او د مکې تر فتحې وړاندې نازله شوې، لومړی آيت دښمن ته د سرې پيغامونو لېږلو ته اشاره کوي او ښيي چې د دې سورې د نزول په شېو ورځو کې داسې کومه پېښه رامنځته شوې، روايات وايي چې په دې سره د حاطب بن ابي بلتعه هغه ليك ته گوته نيول شوې چې ده قريشو ته لېږلی وو او په هغه کې ئې دوی ته ليکلي وو چې رسول اللهؐ پر دوی د بريد لپاره تياری نيسي. په لسم آيت کې د هغو مېرمنو په اړه لارښوونه شوې چې مؤمنانو ته پناه راوړي؛ دا لړی هم په وروستيو کلونو کې پيل شوه او د حديبيې له معاهدې وروسته دا پوښتنه راولاړه شوه چې که داسې مېرمنې مسلمانانو ته پناه راوړي نو څه به ورسره کوي، د معاهدې هغه بند به د دوی په اړه څنگه تعبيروي چې د قريشو د فراريانو د بېرته ستونولو په اړه دئ.

د دې سورې د بحث محوري او اساسي موضوع دا ده چې مؤمنان بايد د

الله له دښمنانو سره له موالات ډډه وکړي، دا د قرآن د هغو اساسي موضوعاتو په ضمن کي شمېرل کېږي چي په ګڼ شمېر آيتونو کي څېړل شوې، د ايمان يوه اساسي غوښتنه ګڼل شوې او هغه څوك د ايمان له دائرې وتلی ګڼل شوی چي د الله، اسلام او مسلمانانو له دښمنانو سره دوستي پالي، که ووايو چي د دې سورې په دیارلسو آيتونو کي د ټولو هغو آيتونو خلاصه راغلې چي په ټول قرآن کي له کافرانو سره د موالات د څرنګوالي په اړه راغلي نو مبالغه مو نه ده کړې، د سورې په وروستي آيت کي د هغو وګړو دوه اساسي ځانګړتياوي موږ ته راښودل شوې چي مسلمانان له هغوی سره له موالات منع شوي:

- د عمل له پلوه داسي دي چي د الله تعالی د غضب وړ ګرځېدلي،
- په آخرت نه يوازي باور نه لري بلکي هيڅ طمع او هيله ورته نه لري، آخرت ته يوازي هغه څوك طمع او هيله درلودی شي چي په راتلو ئې باور لري او عملونه ئې داسي وي چي له الله تعالی د نېکي بدلې طمع کولی شي.

د سورې په لومړي آيت کي مؤمنانو ته داسي خطاب شوی: اې هغو چي ايمان ئې راوړی! زما دښمنان او خپل دښمنان په دوستۍ مه نيسئ، همدا مطلب د سورې په آخري آيت کي چي د ټولي سورې جامع خلاصه ده؛ په دې صيغه راغلی: اې هغو چي ايمان ئې راوړی! له هغو وګړو سره دوستي مه کوئ چي الله پرې غضب کړی او له آخرت داسي ناهيلي دي لکه په قبرونو کي پراته مخکني کافران چي ترې مأيوس ول.

مفسرين په دې اړه متفق دي چي د سورې په لومړي آيت کي د حاطب بن ابي بلتعه ﷻ هغه ليك ته اشاره شوې چي قريشو ته ئې لېږلی وو، قصه ئې داسي وه: کله چي قريشو د حديبيې معاهده نقض کړه نو رسول اللهﷺ پر مکې د يوه لوی بريد لپاره تياری پيل کړ، له څو محدودو صحابه وو پرته هيڅوك نه پوهېدو چي دا تياری د څه لپاره دئ، دغه مهال له مکې يوه مېرمن مديني ته راغله، له مسلمانانو ئې څه مرسته ترلاسه کړه، د ستنېدو په وخت کي حاطب ﷻ هغې ته يو ليك وسپارو، لس دينار ئې هم ورکړل چي دا خط په پټه د قريشو ځينو مشرانو ته ورسوي، مېرمن له مديني وتلې او روضه خاخ ته چي له مديني په دولس ميله واټن پرته ده د رسېدو په حال

کي وه چي رسول اللهﷺ پرې خبر شو، علي، زبير او مقداد بن اسود وسلم ئې ولېږل چي دا خط ترلاسه کړي، ورته وئې ويل: که ئې خط درکړ نو هغه خپلي مخي ته پرېږدئ، هغوی په سرعت سره هغه ځای ته ځان ورسولو، مېرمن ئې ومونده، د خط سپارلو مطالبه ئې وکړه، هغې انکار وکړ او وئې ويل: له ما سره کوم خط نشته، هغوی وپلټله خو خط ئې ونه موندو، هغه ئې تهديد کړه چي که خط ونه سپاري نو بربنډه به ئې کړي، مجبوره شوه خط راوباسي او دوی ته ئې ورکړي، خط ئې رسول اللهﷺ ته ورسولو، په هغه کي ليکل شوي وو چي رسول اللهﷺ ستاسو په ضد د بريد لپاره تياری نيسي، په رواياتو کي د ليك د محتوی او الفاظو په اړه بېل بېل مطالب راغلي، په ځينو کي ويل شوي چي د سيل په څېر يا د شپې د تيارې په څېر درروان دئ، خو د ټولو خلاصه همدا ده چي د بريد تياری نيسي، رسول اللهﷺ حاطب ﷺ وروغوښت او پوښتنه ئې ترې وکړه چي دا څه دي او ولي دي دا کار کړی؟ هغه وويل: يا رسول اللهﷺ زما په اړه تلوار مه کوه، ما دا خط له دې کبله نه دئ لېږلی چي خدای مه کړه مرتد شوی يم، خبره دا ده چي زما خپلوان په مکه کي پاته دي، زه د مکې اصلي استوګن نه يم، د ځينو قريشو تر حمايت لاندي اوسېدم، نور مهاجرين داسي دي چي هلته خپلوان لري او د کورنۍ غړي ئې د هغوی په حمايت کي دي خو زه په مکه کي داسي څوك نه لرم، غوښتل مي د دې خط په لېږلو سره هغوی مننداو د خپل احسان مرهون او مرسته ئې ترلاسه کړم چي زما کهول اذيت نه کړي، ما باور درلود چي دا ليك مسلمانانو ته هيڅ تاوان او قريشو ته هيڅ ګټه نه رسوي، هغه الهي وعدې به هرومرو ترسره کېږي چي له مسلمانانو سره شوې دي، له رواياتو معلومېږي چي د ده مور، مېرمن، بچي او ورونه په مکه کي پاته ول، رسول اللهﷺ د ده د وينا له اورېدو وروسته حاضرو صحابه وو ته وفرمايل چي حاطب تاسو ته رښتيا وويل، يعني هغه دا کار د همدې مجبوريت له مخي کړی، عمر ﷺ وويل: يا رسول الله! اجازه راکړه چي د دې منافق سر ووهو، هغه له اسلام سره خيانت کړی، رسول اللهﷺ وفرمايل: ده د بدر په غزا کي برخه اخيستې ده، کېدی شي الله تعالی د بدريانو په اړه فرمايلي وي: ستاسو مخکني او وروستني ګناهونه به درته وبخښم، عمر ﷺ د دې وينا په اورېدو

سره وژړل او وئې ویل: الله او د هغه رسول ښه پوهیږي.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمۡ أَوۡلِيَآءَ تُلۡقُونَ إِلَيۡهِم بِٱلۡمَوَدَّةِ وَقَدۡ كَفَرُواْ بِمَا جَآءَكُم مِّنَ ٱلۡحَقِّ يُخۡرِجُونَ ٱلرَّسُولَ وَإِيَّاكُمۡ أَن تُؤۡمِنُواْ بِٱللَّهِ رَبِّكُمۡ إِن كُنتُمۡ خَرَجۡتُمۡ جِهَٰدٗا فِي سَبِيلِي وَٱبۡتِغَآءَ مَرۡضَاتِيۚ تُسِرُّونَ إِلَيۡهِم بِٱلۡمَوَدَّةِ وَأَنَا۠ أَعۡلَمُ بِمَآ أَخۡفَيۡتُمۡ وَمَآ أَعۡلَنتُمۡۚ وَمَن يَفۡعَلۡهُ مِنكُمۡ فَقَدۡ ضَلَّ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ﴿١﴾

١- اې هغو چې ایمان ئې راوړی! زما دښمنان او خپل دښمنان دوستان مه نیسئ، داسې چې د دوستۍ (پیغام) وررسوئ، حال دا چې دوی په هغه حق کافران شوي چې تاسو ته درغلی، پیغمبر او تاسو له دې کبله باسي چې پر خپل رب مو ایمان راوړئ، که (په ربښتیا) زما په لار کې د جهاد لپاره او زما د رضاء په لټه کې وتلي یئ، په پټه هغوی ته د دوستۍ (پیغام) استوئ په داسې حال کې چې زه په هغه څه هم ښه پوهېږم چې تاسو ئې پټوئ او په هغه څه هم چې تاسو ئې څرګندوئ، او له تاسو چې څوك دا كار وكړي نو يقيناً چې سمه لار ئې وركه كړې.

(١)- د دې مبارك آيت لارښووني دا دي:

- **هغه څوك د دوست په توګه مه نيسئ او دوستي ورسره مه پالئ چې له الله تعالى سره دښمني كوي، تګلاره ئې د الله د دښمنانو تګلاره ده، كړني ئې**

د الله د قهر او غضب باعث دي، الله هغه د حق دښمن ګڼي او دی له الله، د هغه له دين او الهي سننو سره عناد او دښمني کوي. لومړی اصل چي له يو چا سره د موالات او دوستۍ په اړه بايد مراعات شي او همدې ته په پام سره خپل دوست او دښمن وټاکئ دا دئ چي وګورئ هغه ستاسو د رب په وړاندي کوم دريځ او تګلاره غوره کړې، د خدای دوست دئ که دښمن، داسي نه چي شخصي ګټي، قومي او نسبي اړيکي، سياسي مصالح د ملاك او معيار په توګه ونيسئ او هغه څوك خپل دوست وګڼئ چي د خدای دښمن دئ. د مسلمانانو دښمن ته د دوست په سترګه مه ګورئ، څوك چي له مؤمنانو سره دښمني کوي، د زمکي په هر ګوټ کي، د زمانې په هر پړاو کي او د مسلمانانو له هري ډلي او ملت سره، له هغه سره به دوستي نه پالئ.

- هغو دښمنانو ته د دوستۍ پيغامونه او د حسن نيت هيئتونه مه لېږئ چي له حق او حقيقت انکار کوي، ستاسو د دين په اړه ئې د کفر او انکار لار غوره کړې، پيغمبر عليه السلام او مؤمنان يوازي له دې کبله له خپل کلي، کور او وطن باسي چي پر خپل رب ئې ايمان راوړی، دا هغه ناوړه او ناروا کار دئ چي نه د الله د لاري له مجاهدينو سره ښايي او نه له هغو سره چي د الله تعالی د رضاء په لټه کي وي.
- مه په پټه هغوی ته د دوستۍ پيغام استوئ او مه په څرګنده، بايد دې ته متوجه وئ چي ستاسو معامله له هغه رب سره ده چي په هر څه پوهېږي، په هغه څه هم چي تاسو ئې پټوئ او په هغه څه هم چي تاسو ئې څرګندوئ.
- له تاسو چي څوك دا کار وکړي نو يقيناً چي سمه لار ئې ورکه کړې، له هغي لاري کوږ شوی چي د الله تعالی په لور درومي، په دنيا کي بريا او په آخرت کي سعادت او فلاح ورپوري تړلې ده، په حقيقت کي د الله او د دين له دښمن سره موالات داسي معيار او ملاك دئ چي له مخي ئې د هر چا ايمان ارزولی شو، چا چي د دين دښمنو ځواکونو په وړاندي خپل حساسيت، نفرت او عداوت له لاسه ورکړ، کرکه او عداوت ئې په محبت او مؤدت بدل شو، هغوی له ده سره او ده له هغوی سره خواخوږي څرګنده کړه، هغوی ته ئې د دوستۍ لاس اوږد کړ، نه د کفر جبهه له ده د خطر احساس وکړي او نه دی دغي جبهې ته د دښمن په سترګه وګوري، دواړه يو بل ته طمع او هيله ولري، دې کس په حقيقت کي د کفر په وړاندي خپل حساسيت له لاسه

ورکړی، ایمان ئې صدمه لیدلې، د ایمان ځلا ئې تته شوې، له فکري او اخلاقي پلوه د کفر جبهې ته نږدې شوی، د ایمان دعوی ئې دروغجنه ده، هغه حساسیتونه ئې په زړه کي ځېل شوي چي منشأ ئې رښتینی ایمان وي. د ایمان له کرښې د انسان د انحراف وروستی نښه دا ده چي د کفر په وړاندي ئې حساسیت تت شي او په خپل قول او عمل کي د کفارو په اړه خپله خواخوږي او موالات ښکاره کړي، د دې نښي له ځرګندېدو وروسته د ده او د کفر تر منځ د پام او اعتبار وړ واټن نه دئ پاته.

إِن يَثۡقَفُوكُمۡ يَكُونُواْ لَكُمۡ أَعۡدَآءٗ وَيَبۡسُطُوٓاْ إِلَيۡكُمۡ أَيۡدِيَهُمۡ وَأَلۡسِنَتَهُم بِٱلسُّوٓءِ وَوَدُّواْ لَوۡ تَكۡفُرُونَ ﴿٢﴾

٢- که په لاس ورشئ نو دښمنان به مو وي او خپل لاسونه او ژبي به د تاوان په موخه ستاسو په لوري دراوږدوي او دا به خوښوي چي تاسو هم کافران شئ.

(٢)- د دې مبارك آیت لارښووني دا دي:

- که مناسب فرصت تر لاسه کړي او پر تاسو ئې لاس بر شي نو حتماً به ئې دښمني درته جوته شي او له لاس او ژبي به ئې تاسو ته تاوان رسېږي او دا به خوښوي چي تاسو د دوی په څېر کافران شئ.
- هغه چا ته د دوست په سترګه مه ګورئ چي مسلمانان ئې له لاس او ژبي خوندي نه دي، له هر فرصت په استفادې سره غواړي په خپل لاس او ژبي سره مسلمانانو ته تاوان ورسوي، په کمین کي دئ، که تاسو په داسي حالت کي ومومي چي د خپل تېري له نتائجو ډاډه وي نو له تېري به ډډه ونه کړي، دښمني به ئې جوته شي، پوه به شئ چي دی د دوست په جامه کي مناسب فرصت ته منتظر دښمن دئ، هڅه او خوښه ئې دا ده چي تاسو د دوی په څېر شئ، د ایمان له لاري ستاسو د کږولو، د دوی په لاري د تګ لپاره ستاسو د چمتو کولو او له فکري او اخلاقي پلوه په دوی پوري ستاسو د تړل کېدو لپاره پراخي او خطرناکي منصوبې لري، یعني هم له هغه چا سره له دوستي ډډه وکړئ چي مسلمانان ئې له لاس او ژبي خوندي نه وي او هم

له هغه چا سره چې له فکري پلوه د مسلمانانو مقابله کوي او د دوی د انحراف په لټه کې وي.

لَن تَنفَعَكُمۡ أَرۡحَامُكُمۡ وَلَآ أَوۡلَٰدُكُمۡۚ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ يَفۡصِلُ بَيۡنَكُمۡۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ﴿٣﴾

٣- هیڅکله به نه ستاسو خپلوان ګټه دورورسوي او نه مو اولاد، د قیامت په ورځ به ستاسو تر منځ بېلوالی راولي، او الله د هغه څه ښه لیدونکی دئ چې تاسو ئې کوئ.

(٣)- یعنی داسي نه چې د خپلوۍ تر اغېز لاندي هغه څوك د دوست په توګه ونیسئ چې په کار ده د خپل ایمان په حکم هغه دښمن وګڼئ، د چا عقیده او تګلاره چې له تاسو بېله وي او په پای کي به ئې ټولي اړیکي درسره قطع کېږي او ستاسو تر منځ به بېلتون رامنځته کېږي؛ هغه ته هیڅکله د دوست په سترګه مه ګورئ.

قرآن خپل مخاطب ته لارښوونه کوي چې خپلي اجتماعي اړیکي د ایمان او عقیدې له مخي وټاکي، نوري پولي او پیوندونه لغو او باطل وګڼي، ورته وایي: د قیامت په ورځ او هغه مهال چې وروستۍ پرېکړه به کېږي؛ ټول خلك به د خپل ایمان او عقیدې له مخي سره بېلېږي، نوري اړیکي به ئې شلېږي، هلته به نسبي اړیکي نه څوك له عذاب ژغورلی شي او نه جنت ته رسولی، نو چې پایله داسي ده او دا د ویني، رنګ او نسب پیوندونه ګټه نه رسوي او د قیامت په ورځ به شلېږي؛ ولي به د دې سستو او شلېدونکو اړیکو د بقاء او تحکیم لپاره له ظالم، مشرك او کافرو خپلوانو سره دوستي پالو، او په دې سره به خپل ایمان له خطر سره مخامخ کوو او له الله تعالی سره به خپلي اړیکي شلوو؟!!

قَدۡ كَانَتۡ لَكُمۡ أُسۡوَةٌ حَسَنَةٞ فِيٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ إِذۡ قَالُواْ لِقَوۡمِهِمۡ

إِنَّا بُرَءَٰٓؤُاْ مِنكُمۡ وَمِمَّا تَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ كَفَرۡنَا بِكُمۡ وَبَدَا بَيۡنَنَا
وَبَيۡنَكُمُ ٱلۡعَدَٰوَةُ وَٱلۡبَغۡضَآءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤۡمِنُواْ بِٱللَّهِ وَحۡدَهُۥٓ إِلَّا قَوۡلَ
إِبۡرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسۡتَغۡفِرَنَّ لَكَ وَمَآ أَمۡلِكُ لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن شَيۡءٖۖ رَّبَّنَا
عَلَيۡكَ تَوَكَّلۡنَا وَإِلَيۡكَ أَنَبۡنَا وَإِلَيۡكَ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٤﴾ رَبَّنَا لَا تَجۡعَلۡنَا فِتۡنَةٗ
لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ وَٱغۡفِرۡ لَنَا رَبَّنَآۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿٥﴾ لَقَدۡ كَانَ
لَكُمۡ فِيهِمۡ أُسۡوَةٌ حَسَنَةٞ لِّمَن كَانَ يَرۡجُواْ ٱللَّهَ وَٱلۡيَوۡمَ ٱلۡأٓخِرَۚ وَمَن يَتَوَلَّ
فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡغَنِيُّ ٱلۡحَمِيدُ ﴿٦﴾

٤- بې شکه چې تاسو ته په ابراهيم او د ده په ملګرو کې غوره بېلګه شته؛ هغه مهال چې خپل قوم ته ئې وويل: له تاسو او له ټولو هغو معبودانو بې زار يو چې تاسو ئې له الله پرته لمانځئ، له تاسو منکر يو، زمونږ او ستاسو ترمنځ به عداوت او دښمني د تل لپاره او تر هغه څرګنده وي چې تاسو يوازې پر يوه الله ايمان راوړئ، مګر خپل پلار ته د ابراهيم هغه وينا چې حتماً به تا ته بخښنه غواړم په داسې حال کې چې له الله تا ته کوم څه په واك کې نه لرم، اې زمونږ ربه! پر تا مو توکل کړی، ستا لوري ته مو رجوع کړې او بېرته ستنېدا ستا لوري ته ده، ٥- اې زمونږ ربه! موږ هغو ته يوه آزموينه مه کړې چې کفر ئې غوره کړی او اې زمونږ ربه! موږ ته بخښنه وکړه، يقيناً چې ته باحکمت عزتمن يې، ٦- يقيناً چې تاسو ته په هغوی کې ښکلې اقتداء ده، هغه چا ته چې الله او د آخرت ورځې ته هيله ساتي، او چا چې مخ واړاوو نو يقيناً چې الله ستايل شوی غني دئ.

(٤-٦)- دلته د مخکنيو اساسي مطالبو لپاره يوه تاريخي بېلګه زمونږ په

وړاندي انځور شوې، د کافر او مشرك قوم او خپلوانو په وړاندي د ابراهیم **صلعم** او د ده د موحدو ملګرو دریځ زموږ مخي ته ږدي چي په ترڅ کي ئې د موالات په څرنګوالي ښه پوه شو او د هر ډول ابهام او شك مجال له منځه ولاړ شي، موږ ته وایي:

• د ابراهیم **صلعم** او د ده د خدای پالو ملګرو په تګلاري کي د مؤمنانو لپاره غوره ښېلګه شته؛ راشئ وګورو چي د خدای پالو او موحدینو ستر جد ابراهیم علیه السلام چي قرآن د خلیل الله لقب ورکړی، ستر موحد، د مسلمان ملت جد، د تاریخ اتل بت ماتوونکی، د بیت الله معمار، د حج لومړنی مؤذن، د خلکو امام او لارښود، په سختو سختو الهي آزموینو کي بریالی، او د ده ربښتیني او مؤمنو ملګرو له خپل مشرك قوم او کافرو خپلوانو سره څه کړي او قرآن موږ ته د دوی د قصې په ترڅ کي څه درس راکوي؟! څه دریځ او تګلاره ئې غوره کړې؟ قرآن موږ ته وایي چي دوی خپل قوم ته وویل: له تاسو او له ټولو هغو معبودانو بې زار یو چي تاسو ئې له الله پرته لمانځئ، یعني له دې وروسته له ټولو هغو اړیکو بې زار یو چي تر نن پوري مو له تاسو سره درلودې، نور زموږ او ستاسو تر منځ د دوستۍ او خپلوۍ هیڅ اړیکه نشته، ټولي اړیکي مو شلولې دي، ستاسو له دروغجنو آلهه او معبودانو کرکه لرو، له هر هغه څه خپل برائت او بېزاري اعلانوو چي تاسو ئې له الله تعالی پرته لمانځئ. ګورئ چي ابراهیم **صلعم** او د ده خدای پال او مؤمن یاران هم له (مشرك قوم) خپله بې زاري اعلانوي او هم د دوی له (کاذبو اصنامو او معبودانو)، نور نو نه قومي او نسبي اړیکو ته ارزښت ورکوي او نه د مشرك قوم معبوادنو ته احترام او درناوی!! داسي نه وایي چي د (نمرود) په خلاف د (ولس) د حمایت او مرستي ترلاسه کولو لپاره که د ولس پر (اصنامو) د درناوي څادر وغوړوو او د ګلانو ګېډۍ ئې مخي ته کېږدو دا کار جائز دئ او کومه شرعي مانع نه لري!!! بر عکس وایي:

وَتَٱللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصۡنَٰمَكُم بَعۡدَ أَن تُوَلُّواْ مُدۡبِرِينَ ﴿٥٧﴾ فَجَعَلَهُمۡ جُذَٰذًا إِلَّا كَبِيرًا لَّهُمۡ لَعَلَّهُمۡ إِلَيۡهِ يَرۡجِعُونَ ﴿٥٨﴾

الانبياء:٥٧
او پر الله قسم چې ستاسو د بتانو څه بندوبست به کوم، له هغه وروسته چې تاسو مخ واړوئ او تر شا شئ، نو له ستر پرته ئې هغوی ټوټې ټوټې کړل، د دې لپاره چې هغه ته به رجوع وکړي.

نه يوازې دا چې له خپل مشرك قوم سره خپلې اړيکې شلوي او د دوی له دروغجنو معبودانو انکار کوي بلکې نفي او انکار کافي نه ګڼي او په صريحو الفاظو اعلان کوي چې له نن وروسته به زموږ او ستاسو تر منځ (عداوت) او (بغض) تر هغه په مستمره او انقطاع نه منونکې توګه ادامه کوي چې تاسو له شرك او کفر لاس واخلئ او پر يوازيني رب ايمان راوړئ، دا دئ ګورئ چې د شرك او کفر د جبهې په وړاندې د ابراهيم **صلعم** او د ده د خدای پالو پلويانو او امتيانو په چلن کې د (دوستئ) پر ځای (عداوت) او د (نرمښت او مداهنت) پر ځای (بغض او کرکه) اعمال کيږي، هغوی ته وايي: له تاسو منکر يو، زموږ او ستاسو ترمنځ به عداوت او دښمني د تل لپاره او تر هغه څرګنده وي چې تاسو يوازې پر يوه الله ايمان راوړئ.

• مؤمنانو ته ويل شوي: تاسو ته دا سپارښتنه نه ده شوې او الله تعالی پر دې نه يئ مکلف کړي چې په هغې وينا کې به د ابراهيم **صلعم** متابعت کوئ چې خپل پلار ته ئې وويل: حتماً به تا ته له الله تعالی بخښنه غواړم په داسې حال کې چې له الله تا ته کوم څه په واك کې نه لرم، يعنې تاسو له دې منع شوي يئ چې د خدای له دښمنانو سره خواخوږي ولرئ، له هيچا په دې اړه متابعت مه کوئ، که څه هم ابراهيم عليه السلام ستاسو لپاره غوره بېلګه او ستاسو امام او لارښود دئ چې بايد په هغه پسې اقتداء وکړئ خو نه په دې کار کې، ځکه هغه له خپل پلار سره د يوې ژمنې له مخې دا کار کولو خو کله چې پوه شو هغه د خدای دښمن دئ له دعاء ئې لاس واخيست او خپل برائت ئې اعلان کړ: قرآن په دې اړه فرمايي:

وَمَا كَانَ ٱسْتِغْفَارُ إِبْرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَهَآ إِيَّاهُ فَلَمَّا
تَبَيَّنَ لَهُۥٓ أَنَّهُۥ عَدُوٌّ لِّلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ ۚ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ لَأَوَّٰهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾

التوبه: ١١٤
او خپل پلار ته د ابراهيم بخښنه غوښتل خو يوازې د هغې وعدې له مخې وو چې له ده سره ئې د هغې ژمنه کړې وه، خو کله چې ورته جوته شوه چې هغه د الله دښمن دئ نو ترې بې زار شو، يقيناً چې ابراهيم ډېر نرم زړی او د زغم خاوند وو.

- **له هغه وروسته چې ابراهيم عليه السلام او ياران ئې له خپل قوم او د دوی له دروغجنو معبودانو خپل برائت څرګندوي، خپل مستمر بغض او عداوت اعلانوي؛ په دې تلپاته او نه پخلا کېدونکې مبارزې کې؛ سره له دې چې تش لاسي دي او سره له دې چې د دوی او دښمن تر منځ د ځواك، عدد و عدة له پلوه ژور توپيرونه شته، خو هغوی پر خپل رب توکل کوي، له الله تعالی پرته بل ته د مرستې لاس نه اوږدوي، بل درشل ته پناه نه وړي، خدای ځان ته کافي ګڼي او په خپلې دعاء کې وايي: اې زموږ ربه! پر تا مو توکل کړی، ستا لورې ته مو رجوع کړې او بېرته ستنېدا ستا لورې ته ده، اې زموږ ربه! موږ هغو ته يوه آزموينه مه کړې چې کفر ئې غوره کړی او اې زموږ ربه! موږ ته بخښنه وکړه،**

يعني پر خپل رب توکل کوي، له بل هر چا او هر لورې په بشپړې بې نيازۍ او استغناء سره د الله تعالی لورې ته رجوع کوي، هره پېښه او حادثه له دې کبله په ورين تندي مني او پر نتائجو ئې راضي او قانع وي او په وړاندې ئې صبر کوي چې مطمئن دي په پای کې د خپل رب لورې ته درومي او اجر به ئې ترلاسه کوي، له الله تعالی مرسته غواړي چې دوی د کافرانو په وړاندې د ابتلاء او آزمېښت وسيله ونه ګرځوي داسې چې مسلمانان ضعيف او کمزوري وګڼي، ځينې ئې پرې تېری وکړي او تر تعذيب لاندې ئې ونيسي، ځيني نور سره له دې چې د اسلام پر حقانيت پوه شوي خو د مسلمانانو ضعف او پرېشان حالت ته په پام سره له دې ډډه وکړي چې خپل ايمان څرګند کړي، له دې وېرې چې دا کار به ئې له هغو کړاوونو سره مخامخ کړي چې موږ ورسره مخامخ يو، داسې نه چې زموږ پرېشان حالت نور له ايمان راوړلو منصرف کړي او د کفر په غېږ کې پاته شي!!

دوی په دې باور دي چې الله تعالی عزيز او حکيم دئ، په دې قادر دئ چې دوی ته پر دښمن بری ورکړي که څه هم د زور ځواك، عدد و عدة او

وسائلو او ذرائعو له پلوه دښمن برلاسی دئ، عزیز خدای د مغرور او په ظاهر کي ځواکمن او برلاسي دښمن په ماتولو او ځپلو او په ظاهر کي کمزورو او تش لاسو مؤمنانو ته د بریا په ورکولو قادر دئ، همداراز په دې باور دي چي په هري پېښي کي دوی ته خیر او مصلحت مضمر دئ، دا ځکه چي پېښي د هغه الله تعالی په اراده رامنځته کېږي چي حکیم دئ، نه د ضعف او ناتوانی احساس کوي ځکه پر عزیز او غالب رب باور لري او هغه ته ئې پناه وروړي، او نه ئې پېښي او حوادث وېرولی او مأیوس کولی شي ځکه ولي او نصیر رب ئې حکیم دئ او په هري پرېکړي کي ئې خیر او مصلحت مضمر دئ، خپل رب ته ئې په هر حالت کي وینا دا وي: یقیناً چي ته باحکمت عزتمن یې!!

● مؤمنانو ته یو ځل بیا ویل شوي: یقیناً چي تاسو ته په هغوی کي ښکلی اقتداء ده، هغه چا ته چي الله او د آخرت ورځي ته هیله ساتي، او چا چي مخ واړاوو نو یقیناً چي الله ستایل شوی غني دئ. یعنی هغو مؤمنانو ته چي د خپل رب له تأیید او رحمت مأیوس نه دي او د خپل ایمان او نېك عمل اخروی اجر ته هیله لري، د ابراهیم علیه السلام او د ده د خدای پالو یارانو تګلاره ئې غوره کړې او په هغوی پسي ئې اقتداء کړې، دوی به د دښمن په وړاندي قاطع او پرېکنده دریځ غوره کوي، دا وېره به نه لري چي له دښمن سره مقاطعه، د کفري ځواکونو په وړاندي د عداوت او بغض اعلان به نه د دوی د ماتي باعث شي او نه د دوی د هلو ځلو او قربانیو د ضائع کېدو باعث، که څه هم د دښمنانو جبهات متعدد او سنګرونه ئې ځواکمن برېښي، غیور او د مؤمنانو مدافع رب به دوی د دښمنانو په وړاندي یوازي نه پرېږدي، څوك چي د داسي تګلاري او دریځ له غوره کولو ډډه وکړي، (طمع) یا (خوف) ئې له دښمن سره روغي جوړي ته وهڅوي، له الله تعالی مأیوس شي او بل درشل ته لاس اوږد کړي، (غني) او (حمید) رب له داسي ضعیف النفس او مأیوس وګړو بې نیاز دئ او له دې ډېر لوړ چي د خپل مؤمن بنده پر داسي کړني راضي شي، او داسي وګړي په خپل (غالب حزب) او (منصور جند) کي ومني.

عَسَى ٱللَّهُ أَن يَجۡعَلَ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَ ٱلَّذِينَ عَادَيۡتُم مِّنۡهُم مَّوَدَّةٗۚ وَٱللَّهُ قَدِيرٞۚ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٧﴾

٧- ښايي الله به ستاسو او د دوی د هغو وګړو تر منځ دوستي راپيدا کړي چي دښمني مو ورسره کړې، الله قدير دئ او الله مهربان بخښونکی دئ.

(٧)- په دې مبارك آيت کي مؤمنانو ته لارښوونه شوې چي تلوار او عجله مه کوئ، داسي نه چي د جګړي ژر پای ته رسېدو تلوسه مو له دښمن سره ناسمي روغي جوړي ته وهڅوي، هيله ده ستاسو همدا اوسنی قاطع او نه پخلا کېدونکی دريځ د دې باعث شي چي الله تعالی دا جګړه په دې توګه پای ته ورسوي چي هغوی ته د ايمان راوړلو او له مسلمانانو سره د يو ځای کېدو توفيق ورکړي، الله تعالی هم قدير دئ او هم مهربان بخښونکی.

لَّا يَنۡهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمۡ يُقَٰتِلُوكُمۡ فِي ٱلدِّينِ وَلَمۡ يُخۡرِجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمۡ أَن تَبَرُّوهُمۡ وَتُقۡسِطُوٓاْ إِلَيۡهِمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُقۡسِطِينَ ﴿٨﴾ إِنَّمَا يَنۡهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ قَٰتَلُوكُمۡ فِي ٱلدِّينِ وَأَخۡرَجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمۡ وَظَٰهَرُواْ عَلَىٰٓ إِخۡرَاجِكُمۡ أَن تَوَلَّوۡهُمۡۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمۡ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٩﴾

٨- الله له هغو نه يئ منع کړي چي له تاسو سره نه دي جنګېدلي او تاسو ئې له خپلو مېنو نه يئ ايستلي، له دې چي ښېګڼه ورسره وکړئ او عادلانه چلن ورسره وکړئ، يقيناً چي الله داسي مقسطين خوښوي. ٩- يقيناً چي الله يوازي له هغو خلکو سره چي د دين له کبله له تاسو سره جنګېدلي، تاسو ئې له خپل ټاټوبي ايستلي يئ او ستاسو په ايستلو کي ئې د (دښمن) ملتيا کړې،

له موالات منع کړي يئ، او څوك چې له هغوی سره موالات وکړي همدا دوی ظالمان دي.

(۸-۹)- په دې مبارکو آيتونو کې کافران له مسلمانانو سره د خپل چلن او دريځ له مخې په څو ډلو وېشل شوي او د هرې ډلې په وړاندې د مسلمانانو دريځ په دې توګه توضيح شوی:

• هغه چې نه په خپله له مسلمانانو سره جنګېدلي، نه ئې د بل مرسته کړې، نه ئې په خپله مسلمانان له خپل کلي او کور ايستلي او نه ئې د دوی په ايستلو کې د بل مرسته او ملګرتيا کړې. د دوی په اړه مسلمانانو ته ويل شوي: الله تعالی له دغو سره نه له (بر: ښېګڼې)، منع کړي يئ او نه له (قسط: انصاف او عدالت)، نه يوازې نه يئ منع شوي بلکې الله تعالی دا خوښوي چې له دوی سره په خپل چلن کې عدالت او قسط مراعات کړئ.

• هغه چې له مسلمانانو سره جنګېدلي، مسلمانان ئې له خپلو استوګنځيو ايستلي او له نورو سره ئې د مسلمانانو په ايستلو کې مرسته کړې، د دوی په اړه مسلمانانو ته لارښوونه شوې چې له دې محارب دښمن سره به له موالات ډډه کوئ. موالات هغې دوستۍ ته وايي چې په متقابلې دفاع ولاړه وي، داسې دوستي له محاربو دښمنانو او د دوی له ملاتړو سره ناروا ده.

قرآن موږ ته ځيني نور هم راښيي چې که څه هم د دښمن په خوا کې او د هغه تر سلطې لاندې اوسيږي خو موږ د هغوی په ضد له جګړې منع شوي يو، دې مبارك آيت ته ځير شئ:

إِلَّا ٱلَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٌ أَوۡ جَآءُوكُمۡ حَصِرَتۡ صُدُورُهُمۡ أَن يُقَٰتِلُوكُمۡ أَوۡ يُقَٰتِلُواْ قَوۡمَهُمۡۚ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَسَلَّطَهُمۡ عَلَيۡكُمۡ فَلَقَٰتَلُوكُمۡۚ فَإِنِ ٱعۡتَزَلُوكُمۡ فَلَمۡ يُقَٰتِلُوكُمۡ وَأَلۡقَوۡاْ إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَمَ فَمَا جَعَلَ ٱللَّهُ لَكُمۡ عَلَيۡهِمۡ سَبِيلٗا ﴿٩٠﴾

النساء: ۹۰

له هغو پرته چې له کوم داسي قوم سره پیوست کېږي چې ستاسو او د دوی ترمنځ کومه معاهده وي او یا تاسو ته په داسي حال کي راشي چې سیني ئې له دې تنګي شوې وي چې له تاسو سره وجنګېږي او یا له خپل قوم سره وجنګېږي او که الله غوښتی نو دوی به ئې دربانديي مسلط کړي وو او بیا به حتماً درسره جنګېدل، نو که درنه یوې خوا ته شول او درسره ونه جنګېدل او روغه جوړه ئې دروړاندي کړه، نو بیا الله تاسو ته پر دوی (د تېري) کومه لار ګودر نه دئ ټاکلی.

دا مبارك آیت وايي: په دوو صورتو کي د هغو خلکو له نیولو او وژلو ډډه وکړئ چې د کافرانو تر سلطې لاندي اوسي:

- **له داسي قوم سره ئې خپل پیوستون اعلان کړی وي چې تاسو ورسره د عدم تعرض معاهده لرئ.**
- **تاسو ته په داسي حال کي راشي چې له جګړو کرکه څرګندوي، ستومانه دي، نه له تاسو سره جنګېدل غواړي او نه له خپل قوم سره.**

یعني دا چې یوه ډله ستاسو په خلاف له جګړي لاس اخلي، دا د الله یوه پېرزوینه وګڼئ، فوراً مثبت ځواب ورکړئ، غوښتنه ئې ومنئ او د دوی په خلاف له جګړي ډډه وکړئ. که دوی یوې خوا ته شول، درسره ونه جنګېدل او روغه جوړه ئې دروړاندي کړه، نو بیا پر دوی باندي د تعرض هیڅ حق نلرئ، الله تعالی د دې اجازه نه ده درکړې چې د دوی په خلاف وسله استعمال کړئ.

متأسفانه ځیني داسي دي چې موالات، مودة او میثاق په یوه معنی تعبیروي، د میثاق د لفظ په رد کي پر داسي آیتونو استناد کوي چې له محاربو کافرانو سره د موالات او مودة په اړه راغلي!! دوی پرته له دې چې لومړی د دغو قرآني مفاهیمو په معنی ځان پوه کړي، بیا د هغو آیتونو تفسیر ولولي چې دغه مفاهیم په کي راغلي، بیا په خپل خپل ځای او مورد کي هغوی وکاروي او استناد پرې وکړي، په دې ځان پوه کړي چې د میثاق معنی په پښتو کي (تړون) ده، تړون هم له محارب دښمن سره کېدی شي او هم له بل هر لوري سره، البته له خپلو شرائطو سره سم، رسول اللهؐ تر بعثت وړاندي هم له قریشو سره میثاقونه کړي او تر بعثت وروسته هم، له یهودو او نورو قومونو سره ئې په مدینه کي ځانګړي میثاقونه درلودل،

موالات د متقابلې دفاع ترون ته وايي چې له محارب دښمن سره ئې نه مجال شته او نه جواز، مودة دوستي او محبت ته وايي چې له محارب دښمن سره حرام او له خپلوانو کافرانو سره جائز دئ، متأسفانه دوی د قرآن بېل بېل آيتونه سره خلط کړي!! کله له محارب دښمن سره د موالات د نهي آيت باندي استناد کوي او نور له پامه غورځوي او د هر کافر وژل جائز او حتی فرض گڼي، او کله له غير محارب کافر سره د بر او ښېگڼي اړوند آيت باندي استناد کوي او له محارب دښمن سره موالات هم جائز انگېري!! خو قرآن له يوې خوا د هغو (کچه او له چتې وتلي انقلابيونو) پر غلط تصور د بطلان کرښه کاږي چې د کافرانو تر سلطې لاندي هر استوگن واجب القتل گڼي!! او له بلې خوا د هغو منافقينو دريځ په کلکه ردوي چې له محارب دښمن سره موالات هم روا گڼي.

په دې مبارکو آيتونو د لاښه پوهېدو لپاره دا مطالب په پام کي ولرئ:

- **د اوم آيت له فحوى معلومېږي چې له کفارو سره موالات کول د هغه چا کار دئ چې د جگړي له دوام ستړي شوي، په جنگ کي له بري مأيوس شوي، گمان نه کوي چې له دښمن سره به د مسلمانانو ستونزه د مقاومت د دوام او له تفاهم او روغي جوړي د اجتناب او دډي کولو له لاري حل شي، دوی ته ويل شوي:** ښايي الله به ستاسو او د دوی د هغو وگړو تر منځ مودة (دوستي) راپيدا کړي چې دښمني مو ورسره کړې، الله قدير دئ او الله مهربان بخښونکی دئ.

يعني داسي مه انگېرئ چې له محارب دښمن سره د عدم موالات او د دښمن شرائطو ته له غاړي اېښودو پرته به د صلحي او روغي جوړي احتمال او د نښتو پای ته رسولو امکان د تل لپاره له منځه ولاړ شي، او تاسو به د خپلي بريا او اسلام ته د خلکو رابللو امکانات له لاسه ورکړئ، بر عکس بايد مطمئن اوسئ چې پر همدې تگلاري د ټينگار او له مشروطي روغي جوړي د اجتناب په نتيجه کي به الله تعالى دا (جگړه) ستاسو په گټه پای ته ورسوي، د اسلام بريا به محققه کړي، بايد عجله او تلوار ونه کړئ او داسي حل ته غاړه مه ږدئ چې له خپلو اصولو او اهدافو د تنازل په معنی وي، بايد صبر وکړئ، مقاومت ته دوام ورکړئ، تر هغه چې د دښمن د بشپړي ماتي په نتيجه کي ستونزه د تل لپاره حل شي او دادمنه صلح تأمين

شي.

• حقيقت دا دئ چي هيڅ اسلامي نهضت د دښمن د تشدد، د مؤمنو او وفادارو دعوتګرانو او مبارزينو په نيولو، تړلو او وژلو سره نه مري، بلكي د دښمن په وړاندي د دعوتګرانو او مبارزانو د انعطاف او تنازل او له خپلي اصلي تګلاري د انحراف، په نيمي لاري كي ستړيا او د مبارزې له دوام ناهيلي كېدا ئې وژني، په هره پيمانه چي دعوتګر په خپل دريځ او مورچلي كي صابر، ثابت او استوار وي، د ستونزو او كړاوونو له ګاللو سره سره له خپلو سپېڅلو اهدافو تنازل نه كوي او د ايمان له كرښي ښي او كيڼ لوري ته نه كږېږي، او د دښمن په وړاندي انعطاف نه كوي، په همدې پيمانه د خپل دعوت حقانيت خلكو ته ثابتوي، خپل مخاطبين اقناع كوي او د خپلي مبارزې د بريا لار آواروي.

• ورپسې په اتم آيت كي هغه كسان ښودل شوي چي له دې مقاطعې مستثنى شوي او له دوى سره د ښېګڼي او قسط سپارښتنه شوې. بايد متوجه وو چي ځيني دا څرګند آيت غلط تعبيروي او له محارب دښمن سره د موالات د جواز په اړه پرې استناد كوي، حال دا چي د دې آيت لارښووني دا دي:

الف: دا استثناء د هغو په اړه ده چي له اسلام او مسلمانانو سره د زمكي په هيڅ ګوټ كي په جګړي كي مخامخ يا بالواسطه ښكېل نه وي، هيڅ مسلمان ئې له خپل ټاټوبي نه وي ايستلى، نه په خپله د مسلمانانو په ضد جګړي او د دوى په اخراج كي ښكېل وي او نه له بل سره په دې تېري كي ملګرتيا كوي.

ب: له داسي خلكو سره له (بر) او (قسط) نه يئ منع شوي، (بر) د ښېګڼي، مواسات، حسن معاشرت او نېك چلن په معنى دئ او په هيڅ توګه د (موالات)، (استعانت) او (تناصر) معنى نه افاده كوي، معنى ئې يا دا ده چي دا غيرمحارب خلك د دعوت مخاطبين دي چي بايد د اسلام لوري ته د دوى د بلني په موخه او له دې كبله چي دوى له اسلام او مسلمانانو سره له دښمنۍ ډډه كړې نېك او ښه چلن ورسره وشي، او يا په دې سره شخصي او انفرادي مواسات ته اشاره شوې په دې معنى چي كه څه هم د دوى له عقيدې او عمل كركه لرئ خو د شخصي تعلقاتو او خپلوۍ په حد كي له

هغوی سره احسان او ښه چلن وکړئ. د (قسط) له صيغې هم دوه مطلبه ترلاسه کېدی شي، لومړی دا چې تاسو د قسط او عدالت په مراعات مکلف يئ، د دې مکلفيت تقاضا دا ده چې له هغه چا سره ونه جنګيږئ چې له تاسو سره نه جنګيږي، او هغه څوك له خپل ټاټوبي ونه باسئ چې ستاسو په ايستلو کې ئې څه برخه نه وه، دوهم دا چې دا سپارښتنه د مسلمانانو د غلبې په پړاو پورې مربوطه ده او معنی ئې دا ده چې کله تاسو غالب او غيرمحارب کفار مغلوب وي نو ستاسو مسئوليت دا دئ چې د ټولو په اړه به قسط او عدل مراعاتوئ، داسې نه چې په خپلو تعلقاتو او تصرفاتو کې د قسط له پولو تجاوز وکړئ، د عقيدې او مذهب د اختلاف له کبله کوم انسان له خپلو انساني حقوقو محروم کړئ، له محارب دښمن سره د (موالات) تحريم بايد داسې تعبير نه کړئ چې د دوی په اړه د قسط او عدل له مراعات هم منع شوي يئ!!

- په نهم آيت کې په دې اړه مزيد وضاحت شوی او ويل شوي: له هغو سره له (بر) او (قسط) نه يئ منع شوي چې له تاسو سره نه دي جنګېدلي بلکې له هغو سره له (موالات) منع شوي يئ چې له تاسو سره د دين له کبله جنګېدلي او ستاسو په ايستلو کې ئې لاس درلود، څوك چې له دوی سره موالات وکړي ظالم دئ، له دين سره ئې ظلم کړی او له هغو مؤمنانو سره ئې ظلم کړی چې د دغو کافرانو له لوري پرې ظلم شوی او له خپل استوګنځي ايستل شوي، او د دين له دښمنانو سره ئې د معادات پر ځای موالات کړي.

يو روايت دا مطلب ډېر ښه واضح کوي: د ابوبکر ﷻ مېرمنې قتيله بنت عبدالعزی له ايمان راوړلو ډډه وکړه او د ابوبکر ﷻ له هجرت وروسته په مکه کې پاته شوه، د حديبيې له صلحې وروسته چې د مکې او مدينې تر منځ د تګ راتګ لړۍ پيل شوه هغه د خپلې لور اسماء بنت ابوبکر رضی الله عنهما د ليدلو په موخه مدينې ته ورغله، خپلې لور ته ئې ځينې هديې هم له ځان سره درلودې، اسماء رضی الله عنها تر ملاقات وړاندې رسول اللهﷺ ته ورغله او پوښتنه ئې وکړه: يا رسول الله! زما مور راغلې او هغه مشرکه ده آيا زه ورسره خپلوي وپالم؟ رسول اللهﷺ وفرمايل: هو؛ خپلوي ورسره وپاله. عَنْ عُرْوَةَ، أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ، قَالَتْ: قَدِمَتْ عَلَيَّ أُمِّي وَهِيَ رَاغِبَةٌ

مُشْرِكَةٌ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أُمِّي قَدِمَتْ وَهِيَ رَاغِبَةٌ مُشْرِكَةٌ أَفَأَصِلُهَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: صِلِيهَا. سنن البيهقي

له عروه د اسماء رضی الله عنهما زوی وايي: زما مور په سر کي له خپلي مشرکي مور سره له ملاقات ډډه کوله خو له هغه وروسته چي رسول اللهﷺ اجازه ورکړه له هغي سره ئې وليدل.

دا روايت له مشرکينو سره د صحابه وو چلن په ښه او واضح توګه زموږ په وړاندي انځوروي، يوه لور له خپلي هغي مور سره له ليدلو ډډه کوي چي له اوږدې مودې وروسته او له لري واټن، له شپو ورځو مزل وروسته د دې ليدلو ته ورغلې، له دې کبله ډډه کوي چي وېرېږي دا ليدنه له کافر او مشرك سره د موالات په ضمن کي رانشي، له هغه وروسته ورسره ګوري چي رسول اللهﷺ د خپلوی پاللو اجازه ورکړه!!

د قرآن ګڼ شمېر آيتونه مؤمنانو ته په جدي او قاطع الفاظو سپارښتنه کوي چي له کافرانو سره له موالات ډډه وکړي، لکه چي فرمايي:

وَلَا تَرْكَنُوٓاْ إِلَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ فَتَمَسَّكُمُ ٱلنَّارُ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِنْ أَوْلِيَآءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿١١٣﴾

هود: ١١٣

او د ظالمانو په لوري تمايل مه کوئ که نه نو په اور به اخته شئ، په داسي حال کي چي له الله پرته هيڅ اولياء نه لرئ، بيا به مو هيڅوك مرسته ونه کړی شي.

په دې مبارك آيت کي مؤمنانو ته لارښوونه شوې چي د ظالمانو په لوري تمايل مه کوئ که نه نو د دوزخ اور به مو په برخه شي او د الله تعالی له تأييد او ملاتړ به محروم شئ او داسي څوك به ونه مومئ چي ستاسو مرسته وکړی شي. دلته مؤمنانو ته ويل شوي چي نه يوازي د ظالمانو ملګرتيا ونه کړي او له دوی سره له دوستی ډډه وکړي بلکي د دوی په لوري له ميلان او پر دوی له باور او اعتماد هم ځان لري وساتي، د کافرانو او مشرکانو په ځای د ظالمانو صيغه راوړل ښيي چي له هر ظالم سره له تمايل ښودو

ممانعت مراد دئ.

د دې آيت له الفاظو په ډېر وضاحت سره معلومېږي چې مسلمانان له کافرانو سره له داسي (موالات) منع شوي چې د اتکاء او تناصر په معنی وي، الله تعالی د نهي په صيغه فرمايي چې پر ظالمانو اتکاء مه کوئ او هغوی ځان ته تکيه او رکن مه جوړوي که نه نو د الله تعالی له تأييد او نصرت به محروم شئ او بيا به داسي څوك ونه مومئ چې ستاسو د ولي او نصير په توگه عمل وکړي او ستاسو مرستي ته دروړاندي شي. نو داسي نه چې د ظالمانو د مرستي تر لاسه کولو په موخه داسي کار وکړئ چې له کبله ئې د خيرالناصرين رب له حمايې او تأييد محروم شئ!!

همداراز فرمايي:

لَّا يَتَّخِذِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٱلۡكَٰفِرِينَ أَوۡلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۖ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ فَلَيۡسَ مِنَ ٱللَّهِ فِي شَيۡءٍ إِلَّآ أَن تَتَّقُواْ مِنۡهُمۡ تُقَىٰةٗۗ وَيُحَذِّرُكُمُ ٱللَّهُ نَفۡسَهُۥۗ وَإِلَى ٱللَّهِ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٢٨﴾ آل عمران: ٢٨

مؤمنان دي له مؤمنانو علاوه کافران په دوستۍ نه نيسي او څوك چې دا کار وکړي نو په هيڅ څه کي له الله سره نه دئ، مگر دا چې له دوی څه وېره ولرئ او الله خو تاسو له خپل ځان په حذر کوي او ورگرځېدنه خو د الله په لوري ده.

يعني مؤمنان به يوازي له مؤمنانو سره دوستي کوي، له دوی پرته به نور خلك دوستان نه گڼي، له کافرانو سره به دوستي نه کوي، هر څوك چې له کافرانو سره دوستي وکړي نو خپلي ټولي اړيکي ئې له الله سره شلولې دي، د الله له حزب وتلی دئ، نه د الله د دين په حلقه کي دئ او نه ئې له الله سره کوم تعلق پاته دئ، مگر دا چې د کافرانو په لاس کي پرېوتی وي، له کوم سخت خطر سره مخامخ وي، هغوی ئې په مرگ تهديدوي، د دوی له وېري دې ته اړ شوی وي چې د دوستۍ الفاظ ورته ووايي، داسي څه ورته ووايي چې هغوی ئې خپل دوست وگڼي او په دې سره هغه خطر دفع کړي او

د دوی له شر ځان وژغوري. په داسې سخت او اضطراري حالت کي تاسو ته د داسې الفاظو د ويلو اجازه او رخصت درکړی شوی، الله تعالی په داسې حالت کي حتی د کفر د کلمې په ويلو او له اسلام د انکار په کولو هم تاسو نه نيسي. خو په دې حالت کي هم څو خبري په پام کي ولرئ:

- له دښمن د وېري پر ځای له الله ووېرېږئ، که په خپل دين د ټينګار په نتيجه کي وژل کېږئ، نو څه پروا لري، مرګ خو هسې هم راځي، هسې به هم خپل رب ته ورګرځئ، آيا دا غوره نه ده چي دا مرګ مو د شهادت مرګ وي؟
- له دوی ستاسو وېره بايد هومره نه وي چي له الله ستاسو په وېري غالبه شي او په تاسو باندي هغه کار وکړي چي الله تعالی ئې اجازه نه ده درکړې، مبادا د کوم مسلمان د وژلو او يا اسلام او مسلمانانو ته تاوان رسولو په بيع دا کار وکړئ.

دا مبارك آيت که له يوې خوا موږ ته لاربښوونه کوي چي له کافرانو سره به له دوستۍ ډډه کوو او له دوی سره د دوستۍ په سبب زموږ ټولي اړيکي له الله سره قطع کېږي، له بلي خوا د وېري په حالت کي او هلته چي يو مسلمان د کافرانو په لاس کي پرېوتی وي او په مرګ ئې ګواښي، هغه ته دا اجازه ورکوي چي دښمن ته د دوستۍ او ملګرتيا خبره وکړي، خو په دې شرط چي په دې کار سره به اسلام او مسلمانانو ته تاوان نه رسوي، يوازي د ځان ژغورلو لپاره به کومه چاره او حيله لټوي، دا رخصت د ده د ضعف، ناتوانۍ او مجبوريت له مخي ورکړی شوی، د عزيمت او قوي ايمان تقاضا دا ده چي په دې حالت کي هم د ثبات او استقامت لار غوره کړي، په خپل ايمان ټينګ پاته شي او د دښمن پر ځای يوازي له يوه الله وېره ولري او دا ئې په پام کي وي چي مرګ د ده د ژوندون پای نه دئ بلکي د بل ژوندون مقدمه ده، په دې مرګ سره هغه د الله په لور درومي.

له مشرکو خپلوانو سره د عدم موالات په اړه فرمايي:

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُوٓاْ ءَابَآءَكُمۡ وَإِخۡوَٰنَكُمۡ أَوۡلِيَآءَ إِنِ

ٱسۡتَحَبُّواْ ٱلۡكُفۡرَ عَلَى ٱلۡإِيمَٰنِۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمۡ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ٢٣ التوبه: ٢٣

اې هغو چې ايمان ئې راوړی! که مو پلرونو او وروڼو کفر تر ايمان غوره وګڼلو نو هغوی خپل دوستان مه نيسئ، او له تاسو چې هرچا لدوی سره دوستي وکړه، نو هغوی ظالمان دي.

دا مبارك آيت څو لارښووني زموږ مخې ته ږدي:

- **مؤمنانو ته لارښوونه شوې چې له خپلو خپلوانو سره به په هغه صورت کي دوستي نه پالي چې کفر ته پر ايمان ترجيح ورکوي؛ که څه هم د دوی پلرونه او وروڼه وي.**
- **څوك چې د خپلوی په وجه له داسي کافرانو سره دوستي پالي؛ ظالم دئ، پر خپل ځان ظلم کوي، له خپل دين او ايمان سره جفا کوي، او له خپل رب سره ئې چلن ظالمانه دئ، ځکه د خدای له دښمن سره دوستي کوي.**

د عبد او مريي يو مهم خصوصيت دا دئ چې هغه به خپل دوست او دښمن د خپلو تمايلاتو په بنسټ او د هوی او هوس له مخې نه ټاکي، په دې اړه له ده اختيار سلب شوی او هغه د خپل آقا او مالك د پريکړي او حکم محکوم دئ، که کوم غلام او مريی د خپل آقا دښمن په دوستۍ ونيسي؛ هغه بغاوت کړی، او که هغه د خپل آقا دوست دښمن وګڼي بيا ئې هم بغاوت کړی. نو ځکه دلته هغه څوك ظالم ګڼل شوی چې له کافرو خپلوانو سره دوستي پالي.

له دې مبارك آيت په څرګنده توګه معلوميږي چې د اسلام له نظره له کافر سره دوستي د ايمان منافي او داسي خطرناك عمل دئ چې د ايمان نفي کوي.

له اهل کتاب سره د عدم موالات په اړه فرمايي:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ٱلۡيَهُودَ وَٱلنَّصَٰرَىٰٓ أَوۡلِيَآءَۘ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمۡ فَإِنَّهُۥ مِنۡهُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ

ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥١﴾ المائده: ٥١

اې هغو چې ايمان ئې راوړی! يهود او نصارا په دوستۍ مه نيسئ، دوی په خپلو کې يو د بل دوستان دي او له تاسو چې چا له دوی سره دوستي وکړه، نو هغه يقيناً چې د دوی له ډلې دئ او يقيناً چې الله د ظالمانو دا ډله هيڅکله نه هدايت کوي.

په دې آيت کې مؤمنانو ته ويل شوي چې يهود او نصارا په دوستۍ مه نيسئ، چا چې لدوی سره دوستي وکړه، د مؤمنانو له ډلې وتلی او د يهودو او نصاراوو په ډلي کې شامل شوی!!

تاسو پوهيږئ چې نصارا او يهود تر نورو ټولو خلکو له اعتقادي پلوه مسلمانانو ته ورنږدې دي، خو د همدوی په اړه هم حکم شوی چې دوستي به ورسره نه پالئ که نه نو د دوی له ډلې شمېرل کيږئ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا جَآءَكُمُ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتُ مُهَٰجِرَٰتٖ فَٱمۡتَحِنُوهُنَّۖ ٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِإِيمَٰنِهِنَّۖ فَإِنۡ عَلِمۡتُمُوهُنَّ مُؤۡمِنَٰتٖ فَلَا تَرۡجِعُوهُنَّ إِلَى ٱلۡكُفَّارِۖ لَا هُنَّ حِلّٞ لَّهُمۡ وَلَا هُمۡ يَحِلُّونَ لَهُنَّۖ وَءَاتُوهُم مَّآ أَنفَقُواْۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكُمۡ أَن تَنكِحُوهُنَّ إِذَآ ءَاتَيۡتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّۚ وَلَا تُمۡسِكُواْ بِعِصَمِ ٱلۡكَوَافِرِ وَسۡـَٔلُواْ مَآ أَنفَقۡتُمۡ وَلۡيَسۡـَٔلُواْ مَآ أَنفَقُواْۚ ذَٰلِكُمۡ حُكۡمُ ٱللَّهِ يَحۡكُمُ بَيۡنَكُمۡۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿١٠﴾

١٠- اې هغو چې ايمان ئې راوړی! کله چې مؤمني ښځې د مهاجرو په توګه درشي نو هغوی وآزمويئ، الله د دوی پر ايمان ښه پوه دئ، که مو هغوی مؤمني ومونډلې نو د کفارو لوري ته ئې مه ستنوئ، نه دوی هغوی ته

حلالې دي او نه هغوی دوی ته حلال کیږي، او هغه څه ورکړئ چې هغوی لګولي، او پر تاسو کومه ګناه نشته چې دوی هغه مهال په نکاح کړئ چې مَهر ئې ورکړئ، او د کافرو مېرمنو په نکاح پوري منګولي مه ټینګوئ او هغه څه وغواړئ چې تاسو لګولي او هغوی دي هغه څه وغواړي چې دوی لګولي، همدا د الله حکم دئ، چې ستاسو تر منځ حکم کوي او الله باحکمت پوه دئ.

(۱۰)- په دې مبارك آیت کي د موالات د تحریم یوه بېلګه زموږ په وړاندي اېښودل شوې، د مېړه او مېرمني تر منځ د نکاح تړون داسي دئ چې مېرمن د مېړه تر حمایت او ولایت لاندي راځي، یو له بل دفاع د دې تړون بنسټ وي، قرآن د مؤمن او کافر تر منځ موالات تحریم کړي نو ځکه د مؤمن او کافر مېړه او مېرمني تر منځ د نکاح تړون هم اعتبار نه لري، کله چې یو ئې ایمان راوړي او بل ئې کافر شي د دوی تر منځ د نکاح تړون فسخ کیږي، فرمایي:

• اې مؤمنانو! کله چې مؤمني ښځي د مهاجرو په توګه درشي نو هغوی وآزمویئ، ځان مطمئن کړئ چې د ایمان په غوښتنه ستاسو خوا ته درغلي، د دوی د ایمان په حقیقت خو الله تعالی ښه پوهیږي خو تاسو خپله هڅه وکړئ او د دوی له ایمان درلودلو ځان مطمئن کړئ.

• که درته معلومه شوه چې هغوی ایمان راوړی نو د کفارو لوري ته ئې مه ستنوئ، دا ځکه چې نه مؤمنه مېرمن کافر ته روا ده او نه کافر مېړه مؤمني مېرمني ته روا دئ، مېړونو ته ئې هغه مهر مسترد کړئ چې دغو مېرمنو ته ئې ورکړي.

• تاسو ته دا جائزه ده چې دا مېرمني د مهر په بدل کي نکاح کړئ.

• د کافرو مېرمنو په نکاح ټینګار مه کوئ، خپل مهر ترې وغواړئ او رخصتي ئې کړئ.

• مؤمني مېرمني دي هم د کافرو خاوندانو پر نکاح ټینګار نه کوي خپل مهر ئې ورکړئ او دا نکاح فسخ کړئ.

• همدا د هغه الله تعالی حکم دئ چې هم پوه دئ او هم د حکمت خاوند، ستاسو خیر او مصلحت په همدې کي مضمر دئ چې د دغه الهي حکم مطابق

عمل وکړئ.

وَإِن فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِّنْ أَزْوَٰجِكُمْ إِلَى ٱلْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَـَٔاتُواْ ٱلَّذِينَ
ذَهَبَتْ أَزْوَٰجُهُم مِّثْلَ مَآ أَنفَقُواْ ۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ أَنتُم بِهِۦ مُؤْمِنُونَ

۱۱- او که د مېرمنو د مهر کومه برخه مو د کفارو لوري ته له لاسه ووتله، بيا مو سزا ورکړه؛ نو هغو ته چې مېرمنې ئې تللې دي دومره څه ورکړئ چې دوی لګولي، او له هغه الله ووېرېږئ چې تاسو پرې ايمان لرونکي يئ.

(۱۱)- په دې مبارك آيت کې د هغو مېرمنو په اړه مؤمنانو ته لارښوونه شوې چې د کافرانو په لوري درومي، فرمايي: که ستاسو له مېرمنو کومه يوه د کفارو لوري ته ولاړه، هغه مهر مو ترلاسه نه کړ چې هغې ته مو ورکړی، نو کله چې تاسو له دغو کافرانو غنائم ترلاسه کړئ د هغو مؤمنانو دا تاوان جبران کړئ چې مېرمنې ئې د کفارو لوري ته تللې وي. په دې معامله کې دې ستاسو دواړه لوري له هغه الله ووېرېږي چې تاسو پرې ايمان لرونکي يئ.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ إِذَا جَآءَكَ ٱلْمُؤْمِنَـٰتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰٓ أَن لَّا يُشْرِكْنَ بِٱللَّهِ
شَيْـًٔا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَـٰدَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَـٰنٍ
يَفْتَرِينَهُۥ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِى مَعْرُوفٍ ۙ فَبَايِعْهُنَّ
وَٱسْتَغْفِرْ لَهُنَّ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾

۱۲- اې پېغمبره! کله چې مؤمنې ښځې درشي د دې لپاره چې له تا سره په

دې بيعت وکړي چې نه به له الله سره کوم څه شريکوي، نه به غلا کوي، نه به زنا کوي، نه به خپل اولاد وژني، نه به داسي دروغجن تور لګوي چې د خپلو لاسونو او پښنو منځ کي ئې افتراء کوي، او نه به په کوم معروف کار کي له تا سرغړونه کوي، نو بيعت ورسره وکړه او له الله بخښنه ورته وغواړه، يقيناً چې الله مهربان بخښونکی دئ.

(١٢)- په دې مبارك آيت کي رسول اللهﷺ ته د مېرمنو د بيعت په اړه دا لارښوونه شوې:

- **اې پېغمبره! کله چې مؤمني ښځې د دې لپاره درشي چې له تا سره په دغو خبرو بيعت وکړي چې نه به له الله سره کوم څه شريکوي، نه به غلا کوي، نه به زنا کوي، نه به خپل اولاد وژني، نه به داسي تور لګوي چې د خپلو لاسونو او پښنو منځ کي ئې افتراء کوي، او نه به په کوم معروف کار کي له تا سرغړونه کوي، نو بيعت ورسره وکړه.**
- **دوی ته له الله تعالى بخښنه غواړه، يقيناً چې الله مهربان بخښونکی دئ.**

دلته د څو خبرو وضاحت په کار دئ: لومړی دا چې بايد وګورو د دې خبري معنى څه ده چې (نه به داسي تور لګوي چې د خپلو لاسونو او پښنو منځ کي ئې افتراء کوي)؟ آيا مراد ئې دا دئ چې له داسي دروغجن تور لګولو به ډډه کوي چې له خپله ځانه ئې جوړ کړی او هيڅ حقيقت نه لري، د لاسونو او پښنو منځ يعني خپل نفس او هوس؟ او که ئې مراد دا دئ چې خپلي مخي ته ولاړ کوم بل انسان په اړه له افتراء ډډه کول او په خپل رحم کي اولاد په اړه له افتراء ځان ساتل؟ داسي معلومېږي چې دوهم تعبير دقيق دئ، دا ځکه چې که مراد دا وی چې لومړی مطلب افاده شي نو بيا دې ته څه اړتيا نه وه چې د (بين ايديهن و ارجلهن) فقره هم راوړل شوې وی، يوازې يفترينه کافي وو. دوهم دا چې رسول اللهﷺ کله د غونډې په ترڅ کي له مېرمنو په دغو خبرو بيعت اخيستی او کله په انفرادي توګه، پرته له لاس ورکولو، داسي هم شوي چې د يوه ټوکر يوه پيڅه بيعت کوونکې مېرمني په لاس کي نيولې او بله پيڅه رسول اللهﷺ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَوَلَّوۡاْ قَوۡمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡ قَدۡ يَئِسُواْ مِنَ

ٱلۡأٓخِرَةِ كَمَا يَئِسَ ٱلۡكُفَّارُ مِنۡ أَصۡحَٰبِ ٱلۡقُبُورِ ﴿١٣﴾

۱۳- اې هغو چې ايمان مو راوړی! له هغو وګړو سره دوستي مه کوئ چې الله پرې غضب کړی، له آخرت داسې ناهيلي دي لکه چې د قبرونو خاوندان کفار ناهيلي دي.

(۱۳)- دا مبارك آيت د سورې ښکلې تتمه او جامع خلاصه زموږ په وړاندې ږدي، د سورې د بحث محوري او اساسي موضوع دا ده چې مؤمنان بايد د الله له دښمنانو سره له موالات ډډه وکړي، که ووايو چې د دې سورې په ديارلسو آيتونو کې د ټولو هغو آيتونو خلاصه راغلې چې په ټول قرآن کې له کافرانو سره د موالات د څرنګوالي په اړه راغلي نو مبالغه مو نه ده کړې، د سورې په وروستي آيت کې د هغو وګړو دوه اساسي ځانګړتياوې موږ ته راښودل شوې چې مسلمانان له هغوی سره له موالات منع شوي:

- **د عمل له پلوه داسې دي چې د الله تعالی د غضب وړ ګرځېدلي،**
- **په آخرت نه يوازې باور نه لري بلکې هيڅ طمع او هيله ورته نه لري، آخرت ته يوازې هغه څوك طمع او هيله درلودی شي چې په راتلو يې باور لري او عملونه يې داسې وي چې له الله تعالی د نېکې بدلې طمع کولی شي، ظالم، فاسق، عاصي او بدکار انسان هيڅکله آخرت ته کومه طمع نشي درلودی، که عقل يې پر آخرت ايمان ته بلې نو نفس يې د آخرت تکذيب ته هڅوي، نفس يې دا نه خوښوي چې له محاسبې سره مخامخ شي، ځکه هغه آخرت ته هيڅ طمع نه لري، پر آخرت د عدم باور اصلي وجه همدا له آخرت يأس او ناهيليتوب وي،**

تاسو د سورې په لومړي آيت کې ولیدل چې مؤمنانو ته ويل شوي: اې هغو چې ايمان مو راوړی! زما دښمنان او خپل دښمنان په دوستی مه نيسئ، په آخري آيت کې همدا مطلب په دې صيغه راغلی: اې هغو چې ايمان مو راوړی! له هغو وګړو سره دوستي مه کوئ چې الله پرې غضب کړی او له آخرت داسې ناهيلي دي لکه په قبرونو کې پراته مخکني کافران چې ترې مأيوس ول.

د آيت د دې فقرې (كَمَا يَئِسَ ٱلۡكُفَّارُ مِنۡ أَصۡحَٰبِ ٱلۡقُبُورِ) په اړه څو تعبيرونه زموږ مخې ته راځي: ځينو ويلي چي له (الكفار) په خپله همدغه كافران مراد دي چي په مخكنۍ فقره كي د (غضب الله عليهم) په نامه ياد شوي او تعبير ئې دا دئ چي دوی د آخرت له راتلو داسي مأيوس دي لكه چي د مړو له راژوندي كېدو مأيوس دي، ځينو ويلي چي له (الكفار) نور له آخرت منكر كافران مراد دي، ځينو ويلي چي مراد ئې په قبرونو كي پراته كافران دي خو تعبير ئې دا دئ چي هغوی له هر خير مأيوس شوي، غوره او دقيق تعبير دا دئ چي مراد ئې مخكني كافران دي چي د اوسنيو په څېر له آخرت ناهيلي او مأيوس ول، يعني دا اوسني كافران د آخرت په اړه همغسي انګېري لكه چي د دوی پلرونو انګېرل.

دې ته مو پام وي چي له آخرت انكار د انسان د ټولو غلطو عقائدو او بدو اعمالو بنسټ جوړوي، نو ځكه دلته د دوزخيانو د همدې يوې ځانګړتيا په بيانولو اكتفا شوې.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

الصف

د سورې پېژندنه:

د دې مبارکي سورې نوم (الصف) دئ چي د سورې له څلورم آيت اخيستل شوی، ١٤ آيتونه لري، د آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (الحکيم) او د دوهم آيت (تفعلون) ته ورته دي، دې ته بايد متوجه وو چي د (الفاسقين) په څېر صيغې د غږ له پلوه (الحکيم) ته ورته دي او د (مرصوص) په څېر صيغې د غږ له پلوه (تفعلون) ته ورته دي، د آيتونو اوږدوالی ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چي د مدني دور په لومړيو کلونو کي نازل شوي.

د سورې مضامينو ته په پام سره داسي معلومېږي چي (الصف) نه يوازې د دې سورې نوم دئ بلکي د مطالبو لپاره ئې عنوان هم دئ، په دې کي د يوه اسلامي صف اساسي ځانګړتياوي څېړل شوې دي، په لومړی آيت کي د اسلامي صف اعتقادي مباني او د الله تعالی او د عالم په اړه د دې صف د غړو ليد لوری توضيح شوی، په دوهم آيت کي د دوی د قول او عمل تر منځ يووالي ته اشاره شوې، په درېيم آيت کي ويل شوي چي د قول او عمل تر منځ تناقض د الله تعالی په نزد کي داسي ستره ګناه ده چي تر هري بلي ګناه زيات پرې قهر کېږي، په څلورم آيت کي د دې صف يووالی او نظم له اوسپنيز دېوال او کلکي ماڼی سره تشبيه شوی او ويل شوي چي الله تعالی له هغو سره مينه لري چي د ده په لار کي په منظمه توګه جنګېږي، ورپسې د موسی صلعم او عيسی صلعم په څېرو کي د دې صف د زعامت او مشرتابه ځيني مهمي ځانګړتياوي او د دوی په وړاندي د مخالفينو کړني

ښودل شوې، ورپسې ويل شوي چي تر هغه به لوی ظالم څوك وي چي د الله تعالی په اړه په داسي حال کي افتراء کوي چي د اسلام لوري ته بلل کيږي، داسي ظالمان له الهي هدايت محروم دي، بيا د مخالفينو هغو تبليغاتو ته اشاره شوې چي غواړي د حق دين رڼا تته کړي په داسي حال کي چي الله تعالی د دې نور د بشپړولو اراده کړې، بيا د پيغمبر د دعوت دوه اساسي برخي توضيح کوي او وايي: الله تعالی خپل پيغمبر له (حق دين) او (هدايت) سره لېږلی په دې موخه چي پر ټولو اديانو ئې غالب کړي، ورپسې مؤمنانو ته په خطاب کي ويل شوي: آيا غواړئ هغه تجارت دروښيم چي د دنيا او آخرت له دردناك عذاب مو ژغوري، هغه پر الله او د ده پر پيغمبر ايمان او په خپل مال او نفس سره د الله په لار کي جهاد دئ، كه پوه شئ نو همدا درته غوره دئ، گناهونه به مو درته وبخښي او داسي جنتونه به درپه برخه کړې چي ترې لاندي ويالې بهيږي، همدا ستره بريا ده، د دې تر څنگ به هغه څه هم ترلاسه کړئ چي مينه ورسره لرئ؛ د الله مرسته او نږدې فتح، ورپسې ورته ويل شوي: د الله داسي ملتيا وکړئ لکه چي د عيسى **صلعم** حواريونو د هغه ملتيا وکړه، هغه مهال چي هغه ورته وويل: څوك مي د الله لوري ته ملتيا کوي، هغوی په ځواب کي ورته وويل: موږ د الله ملتيا کوو، يوې ډلي ايمان راوړ او د عيسى **صلعم** ملگرتيا ئې وکړه او بلي ډلي د کفر لار غوره کړه، د دوی تر منځ سخته مقابله شوې او د دې مقابلې پايله دا وه چي الله تعالی د مؤمنانو مرسته وکړه او پر خپلو دښمنانو ئې هغوی ته غلبه او بريا ورپه برخه کړه.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۖ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿١﴾

۱- څه چې په آسمانونو کې دي او څه چې په زمکې کې دي الله ته تسبیح کوي او هغه باحکمت عزتمن دئ.

~~(۱)- په دې مبارك آیت کې څو مهمې لاربنوونې شوې:~~

• د تسبیح ټولو معانیو ته په پام سره د آیت لومړئ برخه دا مطالب افاده کوي: د آسمانونو او زمکې هر څه د الله تعالى په تسبیح بوخت دي، یعنې دا چې د عالم هر څه الله تعالى له هر عیب او نقص منزه ګڼي او د ده په سپېڅلتیا اعتراف کوي او دا اعتراف، تنزیه او تزکیه د مخصوصو الفاظو په ذریعه څرګندوي، همداراز د حال په ژبه د خپل صانع او پالونکي په پاکئ او سپېڅلتیا شهادت ورکوي او هر لیدونکي ته دا انتباه ورکوي چې د دې توکي پیداکوونکی له عیب او نقص اوچت او لوړ دئ، او د زمکې او آسمانونو هر څه په سرعت او بشپړ انهماك سره د خپل رب احکام پلي کوي، د دې کائناتو هر څه په کامل انقیاد سره د الله تعالى په عبادت او بندګئ لګیا دي، په هماغه مسیر کې خوځي چې الله ورته ټاکلی او هماغه څه کوي چې الله تعالى ورباندې ګمارلي او هر یو د خپلې مشخصې دندې په سرته رسولو کې مصروف دئ.

• الله تعالى نه یوازې له هر عیب او نقص منزه دئ بلکې عزیز او حکیم دئ. دا چې د الله تعالى په ټولو مخلوقاتو کې بېهوده او بې هدفه شی نشو موندلی، هر څه سم، سالم او په خپل حد کې کامل پیدا شوی، هر څه د یوه معین هدف د تحقق لپاره پیدا شوی، د عالم ټول موجودات له خاصو ضوابطو او سننو سره سم د ټاکلې منهج مطابق د معین هدف په لوري په منظم او

مستمر حرکت سره درومي او خپلې دندې تر سره کوي او خاص نتائج وړاندې کوي. دا نظم، تعادل، ښایست او هدفمني چې عالم هر لوري ته او په هر څه کې ئې ګورو په خپله ثابتوي چې د دې عالم صانع، مدبر، پالونکی او ساتونکی له عیب او نقص منزه دئ، علیم او حکیم دئ او په هر کار کې ئې مصلحت او حکمت مضمر دئ. د دې خور، ستر او پراخ عالم اداره او د هر جزء حرکت سمبالول او د بې انتهاء اجزاوو د ټکر او تصادم مخنیوی په خپله ثابتوي چې د دې عالم پالونکی رب، عزیز او غالب دئ او په هر کار قادر او توانا.

ګورئ چې په دې مبارك آیت کې د عالم د ټولو مخلوقاتو او د هغوی د خالق او رب په اړه د مؤمن انسان د باور څرنګوالی بیان شوی، مؤمن انسان د عالم هر څه ته په دې سترګه ګوري چې ټول له ده سره یو ځای او څنګ په څنګ د هغه الله په عبادت بوخت دي چې د عالم هر څه ئې پیدا کړي او هر څه په دې شهادت ورکوي چې الله تعالی سپیڅلی دئ، له هر نقص او عیب منزه دئ، عزیز او حکیم دئ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفۡعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقۡتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُواْ مَا لَا تَفۡعَلُونَ ﴿٣﴾

٢- اې هغو چې ایمان ئې راوړی! ولې هغه څه وایئ چې نه ئې کوئ؟! ٣- دا د الله په وړاندې د ستر غضب وړ دئ چې هغه څه ووایئ چې نه ئې کوئ.

~~(٢-٣)- په دې مبارکو آیتونو کې مؤمنانو ته دا لارښووني شوې:~~

- ولې هغه څه وایئ چې نه ئې کوئ؟! هغه څه مه وایئ چې د کولو اراده ئې نه لرئ، څه چې وایئ په هغه عمل وکړئ، خبره مو باید رښتینې وي، ستاسو د زړه او عقیدې ترجماني وکړي، ستاسو اراده په کې منعکس شوې وي، دروغ مه وایئ، خدعه مه کوئ، پر خپلو ژمنو ودرېږئ،
- د قول او عمل تر منځ تناقض د الله تعالی په وړاندې داسې ستره ګناه ده چې تر هرې بلې ګناه زیات پرې قهر کېږي، د قول او عمل تر منځ تناقض یعني منافقت، په زړه کې یو څه درلودل او په خوله بل څه ویل، خپلې ژمنې

او تعهدات تر پښو لاندې کول، خلکو ته دروغ ویل او د هغوی د غولولو هڅه کول.

إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِهِۦ صَفّٗا كَأَنَّهُم بُنۡيَٰنٞ مَّرۡصُوصٞ ﴿٤﴾

٤- یقیناً چې الله له هغو سره مینه لري چې د ده په لار کې داسې صف تړلې جنګیږي لکه چې دوی یو اوسپنیز دېوال وي.

~~(٤)- په دې مبارک آیت کې د الله د لارې مجاهدین د یووالي، نظم، ثبات او~~ استقامت له پلوه له اوسپنیز دېوال او کلکې کلا سره تشبیه شوي، او ویل شوي چې الله تعالی د داسې مجاهدینو له منظم او متحد صف سره مینه لري چې د ده په لار کې په منظمه توګه جنګیږي. د منظم صف په ارزښت او د اسلام له نظره د هغه په اهمیت د دې روایت په رڼا کې پوهېدی شئ:

عن الحارث الاشعري أن رسول اللهﷺ قال: وَأَنَا آمُرُكُمْ بِخَمْسٍ الله أَمَرَنِي بِهِنَّ: الْجَمَاعَةِ، وَالسَّمْعِ، وَالطَّاعَةِ، وَالْهِجْرَةِ، وَالْجِهَادِ فِي سَبِيلِ الله، فَمَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ قِيْدَ شِبْرٍ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الاِسْلامِ مِنْ عُنُقِهِ إِلا أَنْ يَرْجِعَ، وَمَنْ دَعَا دَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ فَهُوَ مِنْ جُثَاءِ جَهَنَّمَ"، قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ الله وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى؟ قَالَ: نعم وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى، فَادعُوا بِدعوةِ اللهِ الذي سمَّاكُم بِهَا المسلمينَ المؤمنينَ عِبَادَ الله.

له الحارث الاشعري روایت دئ چې رسول الله وفرمایل: په هغو پنځو خبرو مو ګمارم چې الله تعالی زه پرې ګمارلی یم: جماعت، سمع، اطاعت، هجرت او د الله په لار کې جهاد، نو څوک چې له جماعت څنې د یوې لوېشتې په اندازه ووت یقیناً د اسلام کړی ئې له خپلې غاړې وایسته، مګر دا چې بېرته راوګرځي، او څوک چې د جاهلیت په بلنې بلنه کوي؛ هغه به د دوزخ خس او خاشاك وي، یوه سړي وویل: یا رسول الله! که څه هم روژه ئې نیولې وي او لمونځ ئې کړی وي؟ وئې فرمایل: هو؛ که څه هم روژه ئې نیولې وي او لمونځ ئې کړی وي، نو د الله په هغې بلنې سره بلنه وکړئ چې تاسو ئې پرې مؤمنان، د الله بندګان مسلمانان نومولي یئ.

دا روایت چې د احادیثو په ټولو کتابونو کې په همدې الفاظو سره یا په لږ تغییر سره راغلی او صحیح ئې ګڼلی، په جماعت کې ژوند، سمع، اطاعت، هجرت او د الله په لار کې جهاد، دومره مهم بولي چې له دې پرته د چا لمونځ او روژه هم د منلو وړ نه ګڼي!!

همدغو نصوصو ته په پام سره عمر ﷺ فرمایي: لا اسلام الا بالجماعة و لا جماعة الا بالامارة و لا امارة الا بالسمع و الطاعة: نه له جماعت پرته اسلام شته، نه له امارته پرته جماعت شته او نه له اورېدو او اطاعته پرته امارت شته.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦ يَـٰقَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِى وَقَد تَّعْلَمُونَ أَنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ ۖ فَلَمَّا زَاغُوٓاْ أَزَاغَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمْ ۚ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَـٰسِقِينَ ﴿٥﴾

٥- او هغه مهال چې موسی خپل قوم ته وویل: اې زما قومه! ولې مې ځوروئ؛ په داسې حال کې چې پوهېږئ زه له کوم شك پرته ستاسو لوري ته د الله استازی یم، بیا کله چې کاږه شول نو الله د دوی زړونه کاږه کړل، او الله داسې فاسق وګړي نه هدایتوي،

---

(٥)- په دې مبارك آیت کې دا مهم او اساسي مطالب زموږ مخې ته ځلېږي:

- موسی **صلعم** خپل قوم ته ویلې ما ولې ځوروئ،
- هغوی ته ئې ویلي: په داسې حال کې ما ځوروئ چې پوهېږئ زه له کوم شك پرته ستاسو لوري ته د الله استازی یم،
- کله چې دوی له لارې کاږه شول، کږنې ئې کږې او ناسمې شوې نو الله تعالی د دوی زړونه کاږه کړل،
- الله تعالی داسې فاسق وګړي نه هدایتوي چې پیغمبر ځوروي، له سمې لارې کاږه کېږي او باورونه ئې کاږه کېږي.

دلته د موسی صلعم په څېړې کې د اسلامي صف د زعامت څو مهم

مواصفات او ځانګړتیاوي انځور شوې:

● د دوی لومړۍ ځانګړتیا دا ده چي د ولس جهل، شرك، كفر، او په ټولني كي ظلم او فساد ئې ځوروي، د شر او فساد ځواكونو له مخالفتونو سره مخامخ وي، **قرآن د ټولو پیغمبرانو علیهم السلام په اړه فرمایي چي د الله تعالی په لار كي ئې ستونزي او كړاوونه ګاللي، له مخالفتونو سره مخامخ شوي، د مخالفینو له لوري اذیت شوي، هجرت ته اړ شوي، دوی او ملګري ئې ځورول شوي... دا ښیي چي** د الله تعالی په لار كي د اذیتونو ګالل **د اسلامي صف د مشرتابه یوه ځانګړتیا ده، پیغمبر علیه السلام فرمایي: هیڅوك د پیغمبرانو په اندازه د الله تعالی په لار كي نه دئ اذیت شوی او هیڅ پیغمبر زما په څېر نه دئ ځورول شوی، څومره چي انسان الله تعالی ته ډېر نږدې وي ابتلاء او آزمویني به ئې همدومره ستري وي.**

حقیقت دا دئ چي لكه څنګه چي لوړ شخصیتونه د دوی له ذاتي مواصفاتو پېژندی شو؛ همداراز ئې د دوستانو او دښمنانو له مخي او له دوی سره د دښمنانو د چلن د څرنګوالي له مخي پېژندی شو، څوك چي د شر او فساد ځواكونو له شدید مخالفت سره مخامخ وي، دښمن د هغه په ضد تر نورو زیات عناد او خصومت څرګندوي، تر نورو ئې زیات خطرناك ګڼي، په خپلو تبلیغاتو كي تر نورو زیات د ده په اړه ترخه ژبه كاروي، او په هري تبصرې كي ئې د غضب او كینې نښي له ورایه برېښي، څوك چي د دښمن له لوري تر نورو زیات اذیت كېږي؛ په حقیقت كي د دښمن حساسو سترګو په ده كي هغه څه لیدلي چي باید وېره ترې ولري او خطرناك ئې وګڼي، هغه ورتیاوي ئې په كي لیدلې دي چي له لري او د دښمن په سترګو لیدی شي نه له نږدې او د دوستانو په سترګو، دښمن ئې په ښه توګه احساسولی شي نه دوست. ښه او صالح دوستان هم د یوه صالح او ښه شخصیت د ښو ځانګړتیاوو نښه ګڼل كېږي، غوره او نېك شخصیتونه تل ښه او صمیمي دوستان او شدید نه پخلا كېدونكي دښمنان لري، د ټولني نېكان ئې ملګرتیا كوي او مفسدین ئې نه پخلا كېدونكې دښمنۍ ته ملا تړي، او تل د دښمنانو له شدید مخالفت او اذیت سره مخامخ وي. په همدغو كړاوونو او اذیتونو كي وروزل شي، پاخه شي، كمال ته ورسېږي او ستر ستر شخصیتونه ترې جوړ شي. كړاوونه او ستونزي په انسان كي هغو صفاتو ته وده او ځلا وركوي

چې له بلې لارې او په بل څه نه ښېرازه کيږي او غوټۍ ئې نه غوړېږي.که گورو چې ټول پيغمبران عليهم السلام د الله لوري ته په دعوت کې له سختو اذيتونو، مخالفتونو، آزموينو، ستونزو، کړاوونو، ځورونو او هجرتونو سره مخامخ شوي، زندانونو ته تللي، دوی او ملگري ئې په شهادت رسېدلي، د اور په کَندُو کې اچول شوي، ... دليل ئې همدا دئ چې مخکې مو ورته اشاره وکړه، پيغمبر عليه السلام فرمايي: کله چې الله تعالی وغواړي يوه ډله د دوستانو او محبانو په توگه غوره کړي نو له ابتلاءاتو سره ئې مخامخ کړي چې د هغوی په وړاندې صبر وکړي (او د همدې صبر په نتيجه کې) د الله تعالی د دوستۍ وړ شي.

څوك چې د ناز او نعمت له بستره اقتدار ته ورسيږي يزيد ترې جوړيږي او څوك چې د ابراهيم عليه السلام په څېر د الله تعالی په لار کې د ابتلاءاتو او آزموينو په ترڅ کې وروزل شي له هغه به صابر او صامد شخصيت، زړه سواند لارښود او د آزادې غاړو امام جوړ شي.

همدا راز له دې آيت معلوميږي چې د موسی صلعم په دغې وينا کې چې ولې مې ځوروئ دا لارښوونه مضمره ده چې هغه د حساس ضمير خاوند دئ، د ولس بد حالت ئې ځوروي، داسې حساس ضمير لري چې د ظلم، فساد او گناه په ليدو سره پاريږي، د انحرافاتو په وړاندې ساکت او بې تفاوته پاته کېدا او بې اعتنائي نشي زغملی، د مظلوم او محروم انسان په ليدو سره ئې زړه سوی او ترحم تحريك کيږي او د هر محتاج انسان ليدنه په هغه کې د مسؤليت احساس راپاروي، د مظلوم مرستې ته ئې چمتو کوي او د اړ او محتاج انسان لاس نيوي ته ئې هڅوي، دا د يوه صالح او مؤمن لارښود بله ځانگړتيا ده چې قرآن ئې زموږ په وړاندې د پيغمبر عليه السلام په شخصيت کې داسې انځوروي:

... عَزِيزٌ عَلَيۡهِ مَا عَنِتُّمۡ ...

التوبه: ٢٨

څه چې تاسو ځوروي پر ده گران تماميږي،

يعني د هر هغه حالت په ليدو سره متأثر او غمجن کيږي چې خلك

ځوروي او له کړاو سره ئې مخامخ کوي، دا د ځان مسئوليت ګڼي چي خلك له دې حالته وژغوري. قرآن دغه صفت د موسى عليه السلام په شخصيت کي په دوو مواردو کي داسي انځوروي:

وَدَخَلَ ٱلۡمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفۡلَةٖ مِّنۡ أَهۡلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيۡنِ يَقۡتَتِلَانِ هَٰذَا مِن شِيعَتِهِۦ وَهَٰذَا مِنۡ عَدُوِّهِۦۖ فَٱسۡتَغَٰثَهُ ٱلَّذِي مِن شِيعَتِهِۦ عَلَى ٱلَّذِي مِنۡ عَدُوِّهِۦ فَوَكَزَهُۥ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيۡهِۖ قَالَ هَٰذَا مِنۡ عَمَلِ ٱلشَّيۡطَٰنِۖ إِنَّهُۥ عَدُوّٞ مُّضِلّٞ مُّبِينٞ ﴿١٥﴾

القصص: ١٥

او په داسي حال کي ښار ته ننوت چي استوګن ئې غافل (د شپې يا غرمې په خوب ويده) ول، ناڅاپه ئې دوه سړي وليدل چي په خپلو کي په جګړه بوخت دي، دا يو ئې د ده د ډلي او دا بل ئې د ده د دښمنانو له ډلي، نو هغه چي د ده له ډلي وو د هغه چا په خلاف ئې د مرستي نعره وروکړه چي دښمن ئې وو، نو موسى څپېړه ورکړه او په همدې سره ئې د هغه کار پای ته ورساوو (مړ ئې کړ)، وئې ويل: دا د شيطان کړنه وه، يقيناً چي هغه څرګند بې لاري کوونکی دښمن دئ.

په داسي حال کي چي دغه مهال موسى عليه السلام د شاهي کورنۍ غړی ګڼل کېدو، له ځانګړي احترام او عزت برخمن وو، خو چي ښار ته ننوځي او دا صحنه ګوري چي يو ظالم قبطي پر يوه مظلوم بني اسرائيلي تېرى کوي، وهي ئې او هغه له ده د مرستي غوښتنه کوي، خو موسى عليه السلام خپل اجتماعي مقام ته په پام سره له دې صحنې په بې اعتنائي نشي تېرېدی، حساس ضمير او قوي عاطفه ئې دې ته نه پرېږدي چي مخ بلي خوا ته واړوي او په بې اعتنائي سره له هغه ځايه تېر شي، عدم مداخله او له مظلوم سره مرسته نه کول د خپل ايمان او غيرت منافي ګڼي، ورووړاندي کېږي، له مظلومه دفاع کوي، داسي دفاع چي د ظالم قبطي په مرګ پای ته

رسي.

قرآن ورپسې هغه صحنه زموږ مخې ته ږدي چې موسی علیه السلام له دې پېښې وروسته له مصره تېښتي، د مدین په لور خوځي، له څو شپو ورځو مزل وروسته په مدین کي د یوه څا په غاړه شپانه ګوري چې راغونډ دي او خپلي رمې خړوبه کوي، سترې ستومانه دئ، د یوې وني سیوري ته کښېني، د یوه ډاډمن پناځي په لټه کي دئ چې د فرعون له تعقیبه خوندي شي، ناڅاپه ئې سترګي پر دوو نجلیو لګېږي چې له شپنو لري، یوې ګوښې ته حیراني ولاړي دي او خپله رمه ساتي، د هغوی پرېشاني ئې دې ته اړ کوي چې ورشي او ترې وپوښتي چې د پرېشانۍ سبب ئې څه دئ او ولي د رمې راوستو ته اړي شوې؟ هغوی ورته وایي: تر څو نور شپانه خپلي رمې خړوبه نه کړي او له دې ځایه ولاړ نشي؛ موږ نشو کولی خپلي رمې ته اوبه ورکړو، پلار مو بوډا دئ، بل څوك د رمې د پاللو او پیایلو لپاره نه لرو، موسی علیه السلام د څا خوا ته ځي، له خپلي ټولي سترېا او ستوماني سره سره په یوازې سر له څا دومره اوبه راباسي چې د هغو دوو پرېشانو نجونو رمه پرې خړوبه شي، بېرته د وني سیوري ته درومي او خپل رب ته دا دعاء کوي: اې زما ربه! ستا هغو پېرزوینو ته اړ او محتاج یم چې پر ما دي کړې وې؛ او د دعاګانو منونکی رب د هغه دعاء قبلوي او ډاډمن پناځی ورته برابروي، همدا نجوني خپل پلار ته قصه کوي، هغه ئې ورغواړي او د ده د قصې له اورېدو وروسته ورته وایي: بې غمه اوسه؛ نور نو د ظالمانو له منګولو ژغورل شوی یې.

• په دې مبارك آیت کي د موسی **صلعم** د وینا یوه بله فقره د اسلامي صف د مشرتابه یوه بله ځانګړیتا زموږ مخي ته ږدي، هغوی ته ئې ویلي: په داسي حال کي ما ځوروئ چې پوهېږئ زه له کوم شك پرته ستاسو لوري ته د الله استازی یم، یعني د هغه له لوړ شخصیت، ښکلي سیرت، صفا وینا، پاکیزه اخلاق، روښانه تګلاري، عادلانه او معقول دریځ دوی ته معلومه شوې چې موسی **صلعم** د الله پیغمبر دئ، د اسلامي صف مشر باید همداسي وي چې قول، اخلاق او شخصیت ئې هر څوك قانع کړي چې دا یو مخلص او زړه سواند لارښود او داعي دئ.

• په آيت کي دا هم ويل شوي چي کله د موسی **صلعم** قوم له لاري کاږه شول نو الله تعالی د دوی زړونه کاږه کړل، د دې معنی دا ده چي کله د انسان کړني د هغه له عقيدې څخه کږېږي او کله ئې کړني د ده باورونو ته خپل رنګ ورکوي، د چا چي کړني کږې او ناسمي شي باورونه به ئې کاږه کيږي، همدا د الله تعالی سنت دئ.

• د آيت په پای کي ويل شوي: الله تعالی داسي فاسق وګړي نه هدايتوي چي پيغمبر ځوروي، له سمي لاري کاږه کيږي او باورونه ئې کاږه کيږي.

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ يَـٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ إِنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُم مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَىَّ مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ وَمُبَشِّرًۢا بِرَسُولٍ يَأْتِى مِنۢ بَعْدِى ٱسْمُهُۥٓ أَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُم بِٱلْبَيِّنَـٰتِ قَالُوا۟ هَـٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۝٦

۶- او هغه مهال چي عيسی د مريمي زوی وويل: ای بني اسرائيلو! يقيناً چي زه ستاسو لوري ته د الله رسول يم، د هغه تورات تصديقوونکی چي تر ما وړاندي دئ او د هغه پيغمبر زيری ورکوونکی چي له ما وروسته به راځي چي نوم ئې احمد دئ، نو کله چي له څرګندو نښو سره ورغی وئې ويل: دا څرګند جادو دئ.

(۶)- په دې مبارك آيت کي د عيسی **صلعم** په څېره کي د اسلامي صف د زعامت ځيني نوري ځانګړتياوي بيان شوې:

• هغه هم د موسی **صلعم** په څېر خپل ولس ته وايي: يقيناً چي زه ستاسو لوري ته د الله رسول يم، د شك داسي مورد نشئ موندلی چي زما د رسالت د حقانيت په اړه تاسو شكمن کړي.

• هغه تر ځان وړاندي تورات تصديقوي، او تر ځان وروسته د راتلونکي پيغمبر زيری ورکوي، ورته وايي: د هغه پيغمبر زيری درکوم چي تر ما وروسته به راځي او نوم ئې احمد دئ، دلته څو خبري د جدي پام وړ دي: ۱- د مخکني پيغمبر نوم نه يادوي پر ځای ئې د هغه کتاب يادونه کوي چي د هغه

په لاس لېږل شوی خو د وروستني نوم يادوي، دا ځکه چې د مخکني په اړه اساسي او د اهميت وړ موضوع هغه کتاب دئ چې دی ئې راوړونکی وو، له موسی صلعم يوازې تورات په ميراث پاته وو، د تورات تصديق په حقيقت کې د هغه تصديق هم وو، خو د وروستي پيغمبر قضيه تر مخکني توپير لري، خلك بايد لومړی پر پيغمبر ايمان ته چمتو شي بيا به په هغه کتاب ايمان راوړي چې د ده په لاس به لېږل کېږي، پر پيغمبر ايمان پر کتاب ايمان راوړلو ته لار آواروي. د مخکني مشرتابه تصديق او د راتلونکي مشرتابه منلو ته خلك چمتو کول هغه څه دي چې يو مسلمان زعيم له نورو بېلوي، د غيراسلامي ټولني زعامت داسې وي چې مخکني محکوموي او هغه ځپي چې په راتلونکي که به د دوی احتمالي ځای ناستي وي، د مخکني په اړه وايي: ټولي ستونزې له هغه په ميراث راته پاته دي او د ټولو ناخوالو مسئوليت د مخکني مشرتابه په غاړه دئ، د دې لپاره چې د ولس توجه د ځان لوري ته راواړوي بايد مخکنی زعامت وغندي، او هغه څوك په خپلي خوا کې نه پرېږدي او د ودې مجال او فرصت نه ورکوي چې دی ئې د ځان رقيب او ځای ناستی گڼي. د دې خبرې په اهميت هغه څوك ښه پوهېږي چې د تاريخ پاڼي واړوي او د غير اسلامي ټولنو د زعماوو تر منځ خونړي رقابتونه له نظره تېر کړي، وبه گوري چې د اقتدار ترلاسه کولو په خونړۍ لوبې کې زوی پلار وژلی، پلار زوی، ورور ورور، شاگرد استاد او استاد شاگرد، د ځينو سترگې ايستل شوې، ځيني په زندانونه کې وراسته شوي، ځيني تبعيد شوي، د ځينو ټوله کورنۍ وژل شوې!! د بابيل وينا ده چې يوه پاچا د اويا پاچايانو د لاسونو او پښو گوتې قطع کړې وې او په پای کې له ده سره همدا کار وشو!! تر دوو پېړيو وړاندې د غربي ټولني په هر هېواد کې د اقتدار لاس ته راوړلو پر سر د لکونو انسانانو وينې توی شوې، وروستي نړيوال دوه جنگونه ئې دوه ستري بېلگې دي چې څو مليونه انسانان په کې ووژل شول او گڼ شمېر ښارونه په کې وران شول، فقط شاوخوا دوه پېړۍ کېږي چې د اقتدار د انتقال لړۍ خپله مخکنۍ خونړۍ بڼه بدله کړه او خپل ځای ئې د احزابو تر منځ انتخاباتي سياليو ته پرېښود.

- **عيسی صلعم تر ځان وروسته د راتلونکي پيغمبر زېری ورکوي، ورته وايي: د هغه پيغمبر زېری درکوم چې تر ما وروسته به راځي او نوم ئې**

احمد دئ، د آيت له فحوى معلومېږي چې دا زيرى هم په تورات كې راغلى او هم په انجيل كې، طبيعي ده چې (احمد) عربي نوم دئ او تورات او انجيل په عبراني ژبې كې ول، نو هلته به د رسول الله ﷺ نوم په داسې عبراني صيغه راغلى وي چې په عربي كې ئې ژباړه احمد ده، ځينو درنو مفسرينو دا هڅه كړې چې په بايبل كې دا زيرى او دا نوم ومومي، البته په بايبل كې د داسې يوه پيغمبر يادونه شوې چې تر قيامت وړاندې به راځي، د بني اسرائيلو په ورونيو كې به مبعوث كېږي، د ده رسالت به تر قيامته دوام كوي، حقيقت دا دئ چې د اصلي تورات او انجيل چې په عبراني ژبې وو هيڅ څه نه دي پاتې شوي، دا اوسنى بايبل چې د تورات او انجيل مجموعه ګڼل كېږي تر عيسى صلعم ډېر وروسته، د رومي واكمنو په امر او په يوناني ژبې ليكل شوى، په دې كې ډېر څه شته خو هغه څه چې نشته هغه په خپله تورات او انجيل دي، ځوك چې بايبل په دقت سره ولولي نو په ټول بايبل كې به نه يوازې د الله تعالى كلام ته ورته كلام ونه مومي بلكې ډېرى برخې به ئې د دين، عقل او علم خلاف ومومي، د اناجيلو تر نامه لاندې چې څه په بايبل كې راغلي ټول ئې داسې ليكني دي چې د عيسى صلعم حواريونو ته منسوب شوې او په حقيقت كې دا انجيل نه بلكې د عيسى صلعم شجره ده چې چا ليكلې او د عيسى صلعم ملګرو ته ئې منسوب كړې، د بايبل دوهمه برخه د عهد جديد په نامه ياده شوې، همدا د اناجيلو مجموعه او د عيسى صلعم شجره ده، بايبل د عهد جديد په سر او پاى كې د پولس خطونه رااخيستي چې ښيي بايبل څومره د پولس نظرياتو ته اهميت وركوي، د عهد جديد زياته برخه د پولس هغه ليكونه دي چې د كليساوو د مشرانو په نامه ئې ليږلي. پولس د يوناني مذهب او فلسفې معتقد وو، يهودانو ته واوښت، د مسيحيانو په ضد ئې پراخې هڅې وكړې، تل ئې دا هڅه كوله چې يهودي مشران او رومي چارواكي د عيسى عليه السلام د پلويانو په خلاف جدي، شديد او پراخ غبرګون ته چمتو كړي، له يهودي مشرانو ئې داسې احكام ترلاسه كول چې رومي چارواكي د مسيحيانو په نيولو، وژلو او تعذيبولو كې د ده مرسته وكړي، پولس د اورشليم له مذهبي مشرانو او كاهنانو دا اجازه ترلاسه كړې وه چې دمشق ته ولاړ شي، تكړه تكړه مسيحيان ونيسي او دوى ته ئې

راورسوي، د لاري په نيمايي کي ئې دا پرېکړه وکړه چي د دوست تر نامه لاندي او د يوه مسيحي په توگه د عيسى عليه السلام او د ده د دعوت ښه مقابله کولی شي، نو نه يوازي مسيحي شو بلکي د دې مذهب يو جدي مبلغ ترې جوړ شو او حتی د پيغمبرئ دعوی ئې وکړه، په ډېري زيرکی ئې انجيل مسخ کړ.

بني اسرائيلو د هغو سترو سترو بريدونو په ترڅ کي خپل ټول مذهبي کتابونه له لاسه ورکړي چي کله د روميانو له لوري د دوی پر سيمو شوي او کله د فارس له لوري، دوی ته په خپلي مورنۍ ژبي هيڅ مخکني مذهبي کتاب نه دئ پاته شوی، بايبل ئې له يوناني ژبي ژباړل شوی، په دې سر تر پای تحريف شوو کتابونو کي دا لټول چي د رسول اللهﷺ په اړه زېری به چېري او په کومو الفاظو راغلی وي بې گټي هڅه ده، ما په دې طمعي او هيلي بايبل پرانيزو او د هغه مطالعه مي پيل کړه چي په تورات او انجيل کي د يهودانو او مسيحيانو له لوري شوي تحريفونه به د قرآن په رڼا کي په گوته کړم، هره پاڼه مي په همدې طمعي اړولې چي که په مخکنۍ کي مي الهي کلام تر سترگو نه شو، ښايي په دې پاڼې کي به ئې ومومم او که په دې کتاب او رسالي کي مي ونه ليدو په نورو کي به ئې وگورم، خو ما بايبل پای ته ورساوو پرته له دې چي زما آرمان ترسره شي، باور وکړئ ما په ټول بايبل کي د الله تعالى د مبارك کلام دومره څه هم ونه موندل لکه يوازي په آيت الکرسي او يا د فاتحې د سورې په اوو آيتونو کي چي راغلي. بايبل په اصل کي د بې بنسټه رواياتو داسي مجموعه ده چي له عيسى عليه السلام نه ډېر وروسته د بېلابېلو ليکوالانو په لاس ليکل شوي، زياتي برخي ئې د بني اسرائيلو د قوم د شجرې، نسب او تاريخ په اړه بحث کوي، يوه لويه برخه ئې د داسي قصو مجموعه ده چي د هر هوښيار او عاقل انسان له نظره مسخره او خيالي ناولونو ته ورته برېښي، يوه برخه ئې داسي وړاندويني دي چي تر اوسه ئې هيڅ يوه سمه او صحيح ونه ختله، ډېره لږه برخه ئې احکام دي چي په دې کي هم تر هر څه زيات د بني اسرائيلو د معبد د څرنگوالي او د قربانۍ د وړاندي کولو طريقې ښودل شوې. ما ته د تحقيق په دوران کي ثابته شوه چي قرآن کريم د دې کتاب نږدې په سلو کي د پنځه نوي برخو ترديد او د پنځو تصحيح کوي.

• د آيت په پای کي ويل شوي: نو کله چي له ځرگندو نښو سره ورغی وئې ويل: دا ځرگند جادو يا ځرگنده دوکه ده. يعني کله چي همغه پيغمبر چي عيسی صلعم ئې د راتلو زېری ورکړی وو دوی ته ورغی د دې پر ځای چي ايمان پرې راوړي هغه ئې تکذيب کړ او هغه ځرگندي نښي ئې کوډې وگڼلې چي د ده په لاس وروړاندي شوې وې، ځينو درنو مفسرينو داسي انگېرلې چي دلته په (فَلَمَّا جَآءَهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ قَالُواْ هَٰذَا سِحۡرٞ مُّبِينٞ) سره عيسی صلعم ته اشاره شوې، خو دا تعبير د آيت له سياق سره اړخ نه لگوي،

وَمَنۡ أَظۡلَمُ مِمَّنِ ٱفۡتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَ وَهُوَ يُدۡعَىٰٓ إِلَى ٱلۡإِسۡلَٰمِۚ وَٱللَّهُ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ۝٧

٧- او تر هغه به زيات ظالم څوک وي چي پر الله دروغجنه افتراء کوي په داسي حال کي چي دی د اسلام لوري ته بلل کيږي، او الله داسي ظالم وگړي نه هدايتوي.

(٧)- دا مبارک آيت هغه څوک تر ټولو لوی ظالم بولي چي د الله کلام او د هغه پيغمبر تکذيب کړي، هغه ځرگند دلائل چي د ده په وړاندي ايښودل شوي نه يوازي نه مني بلکي دوکه ئې گڼي، په داسي حال کي چي له ده يوازي دا غوښتل شوي چي د خپل رب په وړاندي د تسليم او انقياد لار غوره کړه، دا د الله تعالی ثابت سنت دئ چي داسي ظالمان نه هدايتوي، د دوی ظلم د دې باعث شوی چي د هدايت دروازه ئې پر مخ وتړل شي.

يُرِيدُونَ لِيُطۡفِـُٔواْ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفۡوَٰهِهِمۡ وَٱللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡكَٰفِرُونَ ۝٨

۸- غواړي په خپلو خولو سره د الله نور له منځه يوسي په داسي حال کي چي الله د خپل نور بشپړوونکی دئ که څه هم کافران کرکه ولري.

~~(۸)- په دې مبارك آيت کي د معاندينو او مخالفينو هغو تبليغاتو ته اشاره~~ شوې چي د حق دين په خلاف ئې کوي، له يوې خوا دوی ته ويل شوي چي ستاسو تبليغات به هيڅکله د هغي رڼا مخه دپ نه کړي چي رسول اللهﷺ ئي مشعل په لاس کي نيولی، له بلي خوا مؤمنانو ته اطمئنان ورکوي چي د دښمن تبليغات هيڅکله د دې دين د خورېدو مخه نشي نيولی، ډاډه اوسئ چي د دوی هلي ځلي به هدر کېږي او دا نور به نړی روښانه کوي، که څه هم کافران له دې کرکه ولري او خپل ټول توان طاقت د دې لپاره وکاروي چي د خورېدو مخه ئې ونيسي. د دښمن مبلغين هغه چا ته ورته دي چي غواړي د خولې په پوکي سره د الله تعالی له لوري لېږل شوې رڼا تته او دپه کړي، که کوم لېوني د لمر له رڼا تنگ شي، په غصې سره مخ ورواړوي او هڅه وکړي چي په خپل پوکي سره دا رڼا مړه کړې او ځان ترې وژغوري؛ آيا څه به په لاس ورشي؟ تر دې ليوني د هغه چا هڅه لازياته بېهوده او بې حاصله ده چي په خپلو بېهوده او چټي تبليغاتو سره غواړي د حق دين د ستري او زوروري رڼا د خورېدو مخنيوی وکړي، د دين رڼا د لمر تر رڼا ډېره اغېزمنه ده، لمر د خلکو سترگو ته دا توان ورکوي چي شيان وگوري او د دين رڼا د خلکو زړونو ته دا ځلا ورکوي چي هر څه وپېژني.

هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُشۡرِكُونَ ﴿٩﴾

۹- دی هغه ذات دئ چي خپل پيغمبر ئې له هدايت او حق دين سره لېږلي چي پر ټولو دينونو ئې غالب کړي که څه هم مشرکين کرکه ولري.

~~(۹)- دا آيت موږ ته وايي: پيغمبر عليه السلام له دوو شيانو سره راغلی:~~ (حق دين) او (هدايت)، يعني هغه هم (قانون) راوړی او هم (تگلاره)، هغه موږ ته وايي: د اسلامي ټولني په فردي او اجتماعي برخو کي به کوم

(قانون) حاكم وي او د دې ټولني د جوړولو لپاره به كومه (تګلاره) غوره كوو. په پيغمبرانو باندي د ايمان تقاضا دا ده چي موږ به د خپل فردي او اجتماعي ژوند په ټولو اړخونو كي، اهداف او اهدافو ته د رسېدلو تګلاره، د پيغمبر په دعوت او سنت كي لټوو، له خپلي خوا او په خپله خوښه به نه اهداف ټاكو او نه اهدافو ته د رسېدلو تګلاري او كړنلاري، بلكي د دواړو په اړه به د پيغمبر عليه السلام سنت او لارښوونو ته رجوع كوو.

ځيني كسان داسي دي چي كه اهداف له دين اخلي، نو هدف ته د رسېدو طريقه او تګلاره په خپله خوښه ټاكي، ګمان كوي چي په دې برخه كي انسان ته كاملاً آزادي وركړى شوې او په څه قيد او شرط ملزم او مكلف نه دئ، كولى شي په خپلو خاصو ظروفو او شرائطو كي څنګه چي ئې زړه غواړي عمل وكړي او د خپل تشخيص او درك په رڼا كي چي څه كول غواړي هغه وكړي او چي كومه تګلاره غوره ګڼي اختيار ئې كړي، هر څه كول ځان ته جائز ګڼي، حال دا چي مسلمان مكلف دئ د شرعي او نېكو اهدافو د لاسته راوړلو لپاره نېكي او شرعي وسيلې اختيار كړي، نه ناجائزي وسيلې او هر هغه څه چي د ده زړه ئې غواړي.

همداراز دا آيت موږ ته وايي: د پيغمبر عليه السلام په لاس لېږل شوى لارښود حقيقي دين نه له نورو اديانو سره د روغي جوړي لپاره راغلى او نه د دې لپاره چي دنيا له نورو اديانو سره ووېشي، چي په يوه برخه ئې دا دين حاكم وي او په نورو برخو كي نور اديان، د دې لپاره هم نه دئ راغلى چي د انسان ژوند له نورو اديانو سره ووېشي چي د ژوند په ځينو اړخونو دا دين حاكم وي او په نورو ابعادو كي ئې نور اديان، بلكي دا دين راغلى چي پر ټولو نورو اديانو غالب شي، كه څه هم مشرك عناصر له دې كركه ولري، مشرك عناصر يا هغه دي چي اديان سره خلطوي، څه برخه له يوه دين اخلي او څه له بل، اهداف په دين كي لټوي خو تګلاره په خپله خوښه او د خپل ذهن او تصور مطابق ټاكي، او يا هغه چي په الوهيت او ربوبيت كي له الله جل شانه سره بل څوك شريكوي، كه څه هم دا مشركين له دې كركه لري چي د الله دين دي پر ټولو اديانو غالب شي، پر ټولي نړۍ او د ژوند پر ټولو برخو دي يوازي دا دين حاكم وي، خو د الله جل شأنه فيصله دا ده چي دا دين به په ټوله زمكه او په ټولو اديانو غالبوي.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ هَلۡ أَدُلُّكُمۡ عَلَىٰ تِجَٰرَةٖ تُنجِيكُم مِّنۡ عَذَابٍ أَلِيمٖ ﴿١٠﴾
تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِكُمۡ وَأَنفُسِكُمۡۚ
ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿١١﴾ يَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡ وَيُدۡخِلۡكُمۡ
جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ وَمَسَٰكِنَ طَيِّبَةٗ فِي جَنَّٰتِ عَدۡنٖۚ ذَٰلِكَ
ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ ﴿١٢﴾ وَأُخۡرَىٰ تُحِبُّونَهَاۖ نَصۡرٞ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَتۡحٞ قَرِيبٞۗ وَبَشِّرِ
ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٣﴾

١٠- اې هغو چې ايمان ئې راوړی! آيا هغه تجارت دروښيم چې له دردناك عذاب مو ژغوري، ١١- پر الله او د ده پر پيغمبر ايمان ولرئ او په خپل مال او نفس سره د الله په لار كي جهاد وكړئ، همدا درته غوره دئ كه وپوهيږئ، ١٢- گناهونه به مو درته وبخښي او داسي جنتونو ته به مو ننباسي چې ترې لاندي ويالې بهيږي، او په تلپاته جنتونو كي پاكيزه استوگنځي، همدا ستره بريا ده، ١٣- او هغه بل چې تاسو ئې خوښوئ: د الله مرسته او نږدې فتح، مؤمنانو ته زيری ورکړه.

(١٠-١٣)- په دې مباركو آيتونو كي دا لاربښووني ځليږي:

- مؤمنانو ته ويل شوي: آيا هغه تجارت دروښيم چې له دردناك عذاب مو ژغوري، پر الله او د ده پر پيغمبر ايمان ولرئ او په خپل مال او نفس سره د الله په لار كي جهاد وكړئ، همدا درته غوره دئ كه وپوهيږئ، دلته د دنيا او آخرت له دردناك عذاب نجات او ژغورنه په څو خبرو پوري مربوطه گڼل شوې: پر الله او د ده پر پيغمبر ايمان، او په خپل مال او نفس سره د الله په لار كي جهاد، د دې ځلاندي وينا په وړاندي بايد توقف وكړو او وگورو چې ولې د دنيا او آخرت له دردناك عذاب ژغورنه يوازي په دغو څلورو خبرو پوري

تړل شوې، ولې د نورو مهمو مهمو اعتقادي او عملي امورو يادونه نه ده شوي او همدا ځلور كافي ګڼل شوي، حقيقت دا دئ چي پر الله او د هغه پر پيغمبر ايمان د ايمان د ستري ماڼۍ دوه لوړي ځوكي دي او د الله په لار كي په خپل مال او نفس جهاد د عباداتو د ستري ماڼۍ دوه لوړي ځوكي دي، همدا د ايمان او اعتقاد نوري ټولي برخي احتوی كوي، همداراز له دې آيت په ډېر صراحت او وضاحت سره معلومېږي چي له جهاد پرته له نورو لارو؛ نه د دنيا له دردناك عذاب ژغورنه ترلاسه كولی شو او نه د آخرت له دردناك عذاب، ځوك چي له بلي لاري د ژغورني، بريا او سعادت لټه كوي دوكه شوی او د قرآن له لارښوونو بې خبر دئ. دا مطلب د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو كي راغلی، لكه دا:

إِنَّ ٱللَّهَ ٱشْتَرَىٰ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُم بِأَنَّ لَهُمُ ٱلْجَنَّةَ ۚ يُقَٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ۖ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ وَٱلْإِنجِيلِ وَٱلْقُرْءَانِ ۚ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِۦ مِنَ ٱللَّهِ ۚ فَٱسْتَبْشِرُوا۟ بِبَيْعِكُمُ ٱلَّذِى بَايَعْتُم بِهِۦ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ

التوبه: ١١١

بې شكه چي الله له مؤمنانو د دوی سرونه او مالونه اخيستي دي، د دی لپاره چی جنت به ئي په برخه كيږی، نو دوی د الله په لار كي جنګيږي، وژني او وژل كيږي، رښتينې وعده چي په تورات، انجيل او قرآن كي ئې پر ځان (منلي ده)، او تر الله به ځوك په خپلي وعدې ډېر وفا كوونكی وي؟ نو پر خپل هغه پېر پلور خوښ اوسئ چي ترسره كړی مو دئ؛ او همدا ستره بريا ده.

دلته د الله تعالی په لار كي خپل سر او مال قرباني كول داسي ښودل شوي لكه چي مؤمنان خپل مال او نفس د جنت په بدل كي پر خپل رب

پلورې، يعني كه له الله تعالى جنت غواړې نو پوه شه چې د دې جنت بيع ستا سر او مال دئ، په هغه ورځ چې تا پر الله تعالى ايمان راوړى د جنت په مقابل كې دې خپل سر او مال پر خپل رب پلورلې، جنت ته د ننوتو سند به هغه مهال تر لاسه كوې چې له الله تعالى سره د پېر پلور په دغې معاملې او ژمني عمل وكړې، دلته د دغه پېر پلور او تجارت تقاضاوې په دې توګه ښودل شوې: ١- دوى د الله په لار كې جنګيږي، ٢- د الله دښمنان وژني، ٣- او د الله د دښمنانو په لاس وژل كيږي.

دا هغه حقيقي الهي ژمنه ده چې په تورات، انجيل او قرآن كې ئې يادونه شوې، څوك به تر الله تعالى په خپلې ژمني ډېر وفا كوونكى وي؟ نو پر خپل هغه پېر پلور خوښ اوسئ چې ترسره كړى مو دئ؛ او همدا ستره بريا ده.

ته بايد د دې معاملې او پېر پلور له مخې داسې وګڼې لكه چې د الله تعالى له لوري يو پېرل شوى مريى يې، ستا لپاره الله تعالى همدغه د عبد (مريي) نوم غوره كړى، د دغې معاملې او نوموني له مخې نور ته د خپل نفس او مال خاوند نه يې، ستا نفس او مال په حقيقت كې له تا سره د الله تعالى امانتونه دي.

دا روايت د جهاد مقام او منزلت داسې انځوروي:

عن معاذ بن جبل قال: أقبلنا مع رسول اللهﷺ من غزوة تبوك، فلما رأيته خاليا قلت: يا رسول الله ! أخبرني بعمل يدخلني الجنة، قال: "لقد سألت عن عظيم وهو يسير على من يسره الله عليه: تقيم الصلاة المكتوبة وتؤتي الزكاة المفروضة وتلقى الله لا تشرك به شيئا، أولا أدلك على رأس الأمر وعموده وذروة سنامه فالجهاد فِي سبيل الله". مصنف ابن ابي شيبه

له معاذ بن جبل ﷺ روايت دئ چې وايي: له رسول اللهﷺ سره د تبوك له غزوې راګرځېدو، كله چې مې هغه يوازې وموند ومې ويل: يا رسول الله! له داسې عمله مې خبر كړه چې جنت ته مې داخل كړي، وئې فرمايل: يقيناً چې د ستر شي پوښتنه دې وكړه، خو هغه چا ته آسانه دئ چې الله ئې ورته آسان كړي: فرض لمونځونه كوه، فرض زكات وركوه، او له الله سره داسې مخامخ كېږه چې هيڅ څه دې نه وي ورسره شريك كړي، او آيا د دې كار له سر، او ستني او د لوړې له څوكې دې خبر نه كړم؟ چې هغه د الله په لار كې جهاد دئ.

يعني جهاد د اسلام د بدن سر، د اسلام د ماڼی اساسي ستنه او د لوړي څوکه ئې ده.

● د دې ايمان او جهاد له کبله به الله تعالى ١- ستاسو گناهونه درته وبخښي، ٢- داسي جنت ته به مو ننباسي چي ترې لاندي ئې ويالې بهېږي، ٣- په تلپاتي جنتونو کي به پاکيزه استوگنځي درپه برخه کړي، د الهي معيارونو له مخي همدا ستره بريا ده، ٤- او هغه بل څه به هم درپه برخه کړي چي تاسو ئې خوښوئ: د الله مرسته او نږدې فتح، مؤمنانو ته د دې زېرى ورکړه.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُوٓاْ أَنصَارَ ٱللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ لِلۡحَوَارِيِّـۧنَ مَنۡ أَنصَارِيٓ إِلَى ٱللَّهِۖ قَالَ ٱلۡحَوَارِيُّونَ نَحۡنُ أَنصَارُ ٱللَّهِۖ فَـَٔامَنَت طَّآئِفَةٞ مِّنۢ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ وَكَفَرَت طَّآئِفَةٞۖ فَأَيَّدۡنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ عَلَىٰ عَدُوِّهِمۡ فَأَصۡبَحُواْ ظَٰهِرِينَ ﴿١٤﴾

١٤- اې هغو چي ايمان ئې راوړى! د الله انصار شئ، همغسي لکه چي د مريمي زوى عيسى حواريونو ته وويل: څوك مي د الله لوري ته مله دي؟ حواريونو وويل: موږ د الله انصار يو، نو د بني اسرائيلو يوې ډلي ايمان راوړ او بلي ډلي کفر وکړ، نو هغه مو د خپلو دښمنانو په خلاف تأييد کړل چي ايمان ئې راوړى وو، نو دوى غالب شول.

(١٤)- دلته مؤمنانو ته په خطاب کي ويل شوي:

● **د الله تعالى داسي انصار شئ لکه چي د عيسى صلعم حواريونو د هغه ملتيا وکړه، هغه مهال چي ده ورته وويل: څوك مي د الله په لوري ملگرتيا کوي، هغوى په ځواب کي ورته وويل: موږ د الله انصار يو، دلته څو خبري توجه غواړي: مؤمنانو ته ويل شوي چي د خپل پيغمبر داسي ملتيا وکړئ لکه چي د عيسى صلعم حواريونو د هغه ملتيا وکړه، د دې معنى دا ده چي عيسى صلعم او د ده نږدې ملگرو جهاد کړى، دا جهاد په مال او نفس**

جهاد وو، ځکه په همدې لړ کي او د يوې تاريخي ښېلګي په توګه د هغه يادونه شوې، متأسفانه ځيني د محرف بايبل د غلطو ويناوو تر اغېز لاندي د عيسی **صلعم** په اړه داسي څه وايي چي ګواکي هغه نه يوازي کوم جهاد نه دئ کړی بلکي خپلو پلويانو ته ئې ويلي: که چا د مخ په ښي لوري څپېړه درکړه نو کيڼ لوری هم ورواړوه!! بايبل وايي چي عيسی **صلعم** وويل: ويل شوي: که چا د بل سترګه ورړنده کړه سترګه به ئې ورړندېږي، او که چا د بل غاښ مات کړ غاښ به ئې ماتېږي، خو زه وايم: که چا تيری درباندي وکړ مقابله ئې مه کوه، حتی که په ښي مخ ئې څپېړه درکړه کيڼ مخ هم ورواړوه، که چا غوښتل د دې لپاره دي محکمې ته بوځي چي کميس دي درنه واخلي خپله عبا هم ورکړه، که يو رومي عسکر درته ووايي چي دا بار تر يوه ميله يوسه ته ئې تر دوه ميله ورسره يوسه!! تاسو اورېدلي چي له دوستانو سره دوست اوسه او له دښمنانو سره دښمن، خو زه درته وايم: له خپلو دښمنانو سره مينه وکړئ!!

دا ويناوې قطعاً له ديني لارښوونو سره اړخ نه لګوي، ظلم ته تسليمېدل او تېري ته غاړه ايښودل، نه يوازي له الهي لارښوونو سره سمون نه خوري، بلکي له هغو فطري غوښتنو سره هم اړخ نه لګوي چي الله تعالی د ټولو ژوو په خټه کي ايښي، له خپل ځان دفاع او د تېري مقابله کول يو فطري او د ژوند د بقاء لپاره يو ضروري عنصر دئ، الله تعالی هيڅکله انسان په داسي کار نه ګماري چي د ده د جبلت او فطرت خلاف وي، له دې علاوه هغه څوك چي ظلم ته غاړه ږدي او ظالم ته سر ټيټوي، نه يوازي په خپل ځان ظلم کوي او ظالم ته جسارت ورکوي، بلکي په نورو هم ظلم کوي، ده ظالم ته دا جرأت ورکړ چي په نورو هم تېری وکړي.

آيا د چا عقل دا خبره مني چي د عيسی عليه السلام په څېر يو عظيم لارښود، مرشد، مصلح او د شرك، ظلم او بې عدالتۍ په ضد لېږل شوي ستر پيغمبر به خلکو ته ويلي وي چي د رومي بې رحمو عسکرو په وړاندي داسي منقاد او مطيع اوسئ چي که درته وئې ويل: دا بار تر يوه ميله يوسه ته ئې تر دوه ميله ورسره يوسه!! دا خبره خو له سرکاري مفتيانو او د ظالمانو په خدمت کي بوخت دين پلورونکو ملايانو سره ښايي نه له پيغمبرانو عليهم السلام سره!! راشئ وګورئ چي زموږ ګران پيغمبر عليه السلام په دې اړه

څه فرمايي:

عن أبي هريرة قال: جاء رجل إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله أرأيت إن جاء رجل يريد أخذ مالي؟ قال فلا تعطه مالك، قال أرأيت إن قاتلني؟ قال قاتله، قال أرأيت إن قتلني؟ قال فأنت شهيد، قال أرأيت إن قتلته؟ قال هو في النار.

يو سړی رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغی او وئې ويل: يا رسول الله! د هغه چا په اړه څه مشوره راکوې چې راشي او زما مال رانه اخلي؟ وئې فرمايل: خپل مال مه ورکوه، وئې ويل: که جګړه ئې راسره کوله؟ وئې فرمايل: ورسره وجنګېږه، وئې ويل: که ئې ووژلم؟ وئې فرمايل: نو ته به شهيد وې، وئې ويل: که مي هغه ووژلو؟ وئې فرمايل: هغه به په اور کي وي.

زموږ ايمان او عقل خو دا خبره نه مني چې زموږ د پيغمبر عليه السلام د ورور عيسى عليه السلام خبره به دې ته ورته نه وه او له دې پرته به بل څه وه.

دلته له دښمنانو سره دوستي او مينه کول په داسي عامه صيغه ذکر شوي چي لازم دقت نه دې په کي مراعات شوی، ټول دښمنان يو شانته نه دي، له ټولو سره ورته معامله نه شي کېدی، ځيني دښمنان داسي دي چي له هغوی سره دوستي کول له الله تعالى سره د دښمني کولو په معنى ده، د خدای او د هغه د دين له دښمنانو سره دوستي کول د ايمان منافي او د الله تعالى د غضب وړ کار دئ، د منافق، مفسد او فاسق احترام کول او له هغوی سره دوستي پالل هغه کار دئ چي هيڅ پيغمبر او هيڅ الهي کتاب ئې سپارښتنه نه کوي!!

د بايبل له يوې وينا هم معلومېږي چي عيسى **صلعم** له خپلو ملګرو سره يوه ځنګله ته پناه وړي، خو بايبل دې ته د تېښتي او له دښمن د پټېدو رنګ ورکړی او داسي ئې ښودلې چي عيسى **صلعم** دا مهال سخت پرېشان وو او له ډېري پرېشانی ئې هيڅ خوب نه وو کړی!! بايبل ليکي: بيا عيسى دوی يوه ځنګله ته راوستل او ورته وئې ويل: کښېنئ، منتظر اوسئ، زه ځم چي دعاء وکړم، پطرس او د زيدي دوه زامن، يعقوب او يوحنا ئې له ځان سره روان کړل، .. او ورته وئې ويل: زه د ډېر غم او اندېښني په وجه د مرګ په درشل

كې يم، تاسو دلته پاته شئ او له ما سره ويښ اوسئ، بيا لږ لرې ولاړ، پر زمكه پرېوت او دا دعاء ئې وكړه: پلاره (خدايه) ! كه ممكن وي دا د كړاو او عذاب جام رانه لرې كړه، خو نه زما په غوښتنه بلكې ستا په غوښتنه! بيا دغو درېو كسانو ته راستون شو او وئې ليدل چې ويده دي، غږ ئې كړ: پطرسه! يو ساعت هم ونه توانېدې چې له ما سره ويښ پاته شې او دعاء وكړې... بيا ئې دوی پرېښودل او ولاړ؛ داسې دعاء ئې وكړه: كه زما له مخې د دې جام لرې كول ممكن نه وي نو زه ئې څښم، څه چې ته غواړې همغسې دې وشي، چې راستون شو وئې ليدل چې دوی بيا ويده شوي، بېرته ولاړ او هغه دعاء ئې تكرار كړه، ... ورپسې ليكي: په دې وخت كې يهودا له ډېرو نورو سره چې توري، ډُرې او لرګي ئې په لاس كې وو راورسېدل، ... خائن شاګرد نورو ته ويلي وو: څوك چې مې ښكل كړ، همغه عيسی **دئ** وئې نيسئ، نو يهودا مخامخ عيسی ته ورغی او وئې ويل: استاده! سلام او هغه ئې ښكل كړ، يوه شاګرد توره راوايسته د ستر كاهن د غلام غوږ ئې په يوه ګوزار ترې غوڅ كړ، خو عيسی ورته وويل: توره دې په تېكي كې كړه، څوك چې توره راوباسي په توري وژل كېږي، زه كولی شم له خپل پلار وغواړم چې زر فرشتې مې مرستې ته راولېږي، خو كه دا كار وكړم نو د آسماني كتاب خبره به څنګه رښتينې كېږي ... له راغلو سړو سره د خبرو په مهال ټول ملګري ترې وتښتېدل، ... دی ئې د ستر كاهن ځای ته ورووست، ستر كاهن غوښتل چې څوك د عيسی په خلاف شهادت وركړي، خو په دې موفق نه شو، بيا ئې ده ته وويل: د ژوندي خدای په نامه لوړه دركوم چې آيا ته مسيح د خدای زوی يې كه نه؟ عيسی ځواب وركړ: هو، يم، يوه ورځ به ما وګورئ چې د خدای په ښی خوا كې ناست يم او د آسمان په ورېځو كې زمكې ته راكوزېږم!! ناڅاپه ستر كاهن خپل ګرېوان څيري كړ او وئې ويل: كافر شو، كافر شو، نور نو شاهد ته څه ضرورت لرو، ... فيصله مو څه ده؟ ټولو ورسره چيغې كړې، مرګ، مرګ!! چا ئې پر مخ لاړې ورتو كړې او چا په څپېړو وواهو... سبا ئې وپتېله چې د روم حكومتي مقاماتو ته ئې وسپاري، نو عيسی ئې لاس تړلی پيلاطوس ته وسپارو...

دلته دوه خبرې توجه غواړي: عيسی صلعم څنګله ته پناه وړې او له يوه ملګري سره ئې توره وه او په يوه ګوزار ئې د يوه كاهن د غلام غوږ

غوځ کړ، د بایبل په پورتنیو ویناوو کې یوازې دغه دوه خبرې ربښتیا ګڼلی شو، او دا همغه څه دي چې قرآن دلته د عیسی صلعم د جهاد په اړه کړې دي.

- په آیت کې د الله د لارې مجاهدینو ته د انصار الله نوم ورکړی شوی، ځیني داسې انګېرې چې دلته په انصار الله کې د دین لفظ مقدر دئ، ګواکې اصل ئې (انصار دین الله) دئ!! استدلال ئې دا دئ چې الله انصارو ته اړ نه دئ!! خو دا یو بې ځایه واهمه او ناسم تصرف دئ، الله تعالی د خپلې لارې مجاهدینو ته همدا ښکلی نوم غوره کړی، په دې سره مؤمنانو ته ویل شوي چې دا د حق دښمنان په اصل کې له الله تعالی سره جنګېږي، له دوی سره ستاسو جنګ داسې دئ لکه چې د الله تعالی ملتیا کوئ، تاسو د الله تعالی د جند سرتېری او عسکر یئ، د الله جند غالب او منصور دئ، ستاسو غلبه یقیني ده، هیڅوك نشي کولی له الله تعالی سره مقابله وکړي او په دې مقابلې کې غالب شي.
- ورپسې فقره هم د دغه مطلب تأیید کوي او وایي: یوې ډلې ایمان راوړ او د عیسی **صلعم** ملګرتیا ئې وکړه او بلې ډلې د کفر لار غوره کړه، د دوی تر منځ د مقابلې پایله دا وه چې الله تعالی د مؤمنانو مرسته وکړه او پر خپلو دښمنانو ئې هغوی ته غلبه او بریا ورپه برخه کړه، د دې معنی دا ده چې د عیسی **صلعم** د ملګرو او د ده د مخالفینو او دښمنانو تر منځ سخته مقابله رامنځته شوې، الله تعالی د مؤمنانو مرسته کړې او پر دښمنانو ئې دوی برلاسي او غالب کړي. زمکني حقائق او تاریخي شواهد هم ګواهي ورکوي چې مسیحیت د نړۍ په پراخې برخې کې خور شو او یهودیت په یوې وړې قبیلې کې محدود پاته شو.
- د آیت دا فقره هم خاصه توجه غواړي چې وایي: یوې ډلې ایمان راوړ، حال دا چې دې ډلې تر دې وړاندې ایمان راوړی وو او عیسی **صلعم** ته ئې ویلي وو چې موږ د الله انصار یو!! آیا پر دوی سربېره نورو ایمان راوړی او که په عملي توګه د عیسی **صلعم** ملګرتیا په ربښتیني توګه د ایمان راوړلو په معنی راغلې؟ له الفاظو داسې معلومېږي چې همدا دوهم تعبیر دقیق دئ، یو په ژبه د ایمان اظهار دئ او بل په عمل کې د ایمان له غوښتنې سره سم عمل

کول دي، ربنتینی ایمان دغه دئ او په آیت کي همدې ته اشاره شوې.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمعه

د سورې پېژندنه:

د دې مباركې سورې نوم (الجمعه) دئ چې د سورې له نهم آيت اخيستل شوی، ۱۱ آيتونه لري، د آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (الحكيم)، او د اتم آيت (تعملون) ته ورته دي، دې ته بايد متوجه وو چې د (مبين) او (الظالمين) په څېر صيغې د غږ له پلوه (الحكيم) ته ورته دي، د آيتونو اوږدوالی ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مدني دور په لومړيو كلونو كې نازل شوي.

ځينو درنو مفسرينو ويلي چې دا سوره له اوم هجري كال وروسته نازله شوې، د يوه داسې روايت په استناد دا خبره كوي چې ابوهريره ﷺ ته منسوب شوی او وايي: د سورې لومړی برخه هغه مهال نازله شوې چې ابوهريره ﷺ له ځينو نورو سره د رسول اللهﷺ په مجلس كې حاضر وو، د ابوهريره ﷺ په اړه دا ثابته ده چې د حديبيې له معاهدې وروسته ئې ايمان راوړی، نو د دوی له نظره دا برخه بايد له دې وروسته او په اوم هجري كال كې نازله شوې وي، خو د سورې له دوو برخو په ځرګنده توګه معلومېږي چې دا سوره د مدني دور په لومړنيو كلونو كې نازله شوې، لومړی دا چې د سورې زياته برخه يهودانو ته مختص شوې له دې په ځرګنده توګه معلومېږي چې دا سوره هغه مهال نازله شوې چې يهودان لا له مدينې نه وو ايستل شوي او د دوی مذهبي مشرانو د رسول اللهﷺ او مسلمانانو په ضد تبليغات كول، دوهم دا چې په دې كې د جمعې د لمانځه په

اړه لاربښووني راغلې او په دې اړه ټول متفق دي چې د جمعې لمونځ د هجرت په لومړيو ورځو کې اداء شوی. د جمعې د لمانځه يادونه په داسي توگه او په هغه آيت کې راغلې چې له مخکنيو آيتونو سره تړلی دئ، بېلول ئې د آيتونو تر منځ نظم او همغږي له منځه وړي، که دا آيت له مخکنيو بېل کړی شي نو هم مخکنی مطلب ناتمام پاته کيږي او هم دا آيت داسي برېښي چې مستقل مطلب دئ او له مخکني سره هيڅ ارتباط نه لري، حال دا چې خبره کاملاً د دې عکس ده او دا آيت حتماً له مخکنيو سره يو ځای نازل شوی، البته د سورې آخري آيت بل وخت او تر نورو وروسته او هغه مهال نازل شوی چې يو ځل د جمعې د لمانځه پر مهال او په داسي حال کې چې رسول اللهﷺ خطبه ويله، يوه تجارتي قافله راغلې، له جومات بهر شور ځوږ جوړ شوی، ځيني صحابه وتلي چې وگوري څه خبره ده، تر دې وروسته دا آيت نازل شوی او په ترڅ کې ئې پر دې حرکت کلکه نيوکه شوې.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ ٱلۡمَلِكِ ٱلۡقُدُّوسِ ٱلۡعَزِيزِ
ٱلۡحَكِيمِ ﴿١﴾ هُوَ ٱلَّذِي بَعَثَ فِي ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ رَسُولٗا مِّنۡهُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ
ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمۡ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَإِن كَانُواْ مِن قَبۡلُ لَفِي
ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ ﴿٢﴾ وَءَاخَرِينَ مِنۡهُمۡ لَمَّا يَلۡحَقُواْ بِهِمۡۚ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ
﴿٣﴾ ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلۡفَضۡلِ ٱلۡعَظِيمِ ﴿٤﴾

١- څه چي په آسمانونو كي دي او څه چي په زمكي كي دي؛ ټولواك، سپېڅلي، عزتمن باحكمت الله ته تسبيح وايي، ٢- دى همغه ذات دئ چي په نالوستو كي ئې د دوى له ډلي يو رسول ولېږو چي د ده آيتونه پرې ولولي، تزكيه ئې كړي او كتاب او حكمت وروښيي، په داسي حال كي چي تر دې وړاندي په څرګندي تېروتني كي ول، ٣- او د دوى نور چي لا تراوسه نه دي ورسره يوځاى شوي، او هغه باحكمت عزتمن دئ، ٤- دا د الله فضل دئ هغه چا ته ئې وركوي چي دى ئې وغواړي، او الله د ستر فضل څښتن دئ.

(١-٤)- د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

● د آسمانونو او زمكي هر څه د دې ګواه او شاهد دي چي الله له هر عيب او نقص منزه، عزيز او حكيم دئ. د تسبيح معنى په پاكي اعتراف، په پاكي ګواهي او شهادت او په عبادت او اطاعت كي سريع سعي او هڅه ده، نو د دې

آيت مفهوم دا دئ چې د آسمانونو او زمکې هر څه د الله تعالى په سپېڅلتيا او پاکۍ اعتراف کوي، خپل رب له هر عيب او نقص منـزه ګڼي، د حال او قال په ژبه په دې مسلم حقيقت ګواهي او شهادت ورکوي، او ټول په سرعت، انهماك او جديت سره په عبادت او بندګۍ بوخت دي او د خپل رب د احکامو اطاعت او امتثال کوي.

• الله تعالى ټولواك دئ، د دې صفت تقاضا دا ده چې هغو ته احکام او هدايات ولېږي چې د ده تر واکمنۍ لاندې د ده په ملك کې اوسي، الله تعالى قدوس دئ، د دې صفت تقاضا دا ده چې د خپلو بندګانو د تزکيې، روزنې او لارښوونې لپاره لارښود کتاب ولېږي، الله تعالى عزتمن دئ، څوك ئې د پرېکړو په وړاندې نشي خنډ کېدی، هيڅوك ئې وعد او وعيد نشي تکذيبولی. الله تعالى حکيم دئ، په هرې پرېکړې او لارښوونې کې ئې حکمت مضمر دئ.

• الله تعالى هغه ذات دئ چې په نالوستو کې ئې د دوی له ډلې يو رسول ولېږو، د دوی د قوم يو غړی او د دوی په څېر امي او نالوستی وو.

دوی ته د دې رسول د لېږلو موخه دا وه چې د الله تعالى آيتونه پرې ولولي، تزکيه ئې کړي او کتاب او حکمت وروښيي، يعني پيغمبر د دې لپاره لېږل شوی چې د الله تعالى آيتونه خلکو ته واوروي، له شرك، فساد او بدکارۍ ئې وژغوري، د دوی ټولنه له مفاسدو او مظالمو تزکيه او پاکه کړي، د هغوی عقائد تزکيه کړي، هغوی ته کتاب وروښيي، د دې کتاب د پلي کولو او تطبيق طريقه ورزده کړي، دلته له کتابه مراد هغه احکام دي چې الله تعالى په خپل کتاب کې نازل کړي او له حکمته مراد د دې احکامو د تطبيق لارې، چارې او طريقې دي. يعني پيغمبر صلعم هم خلکو ته الهي احکام او د دين او دنيا اړوند ضوابط او قواعد ښيي، هم د دوی د ژوند اهداف او مقاصد ورښيي او هم دغو اهدافو ته د رسېدلو طريقې ورښيي، هم خلکو ته کتاب ښيي او هم د دې کتاب د تطبيق او عملي کولو چارې ورښيي او ټول هغه څه ورښيي چې په خپله پرې پوهېدی نشول.

• د پيغمبر تر راتلو وړاندې خلك په څرګندې تېروتنې کې ول، سمه لار ترې ورکه وه، په کږو لارو روان ول، نه ئې ځان پېژندو، نه جهان او نه خپل رب، نه ئې د حق او باطل ترمنځ تفکيك کولی شو، نه د ښه او بد، حلال او حرام، مفيد او مضر ترمنځ، په تياره کې روان ول، نه پوهېدل له کومه راغلي

او کوم لوري ته درومي، چا پیدا کړي او د څه لپاره ئې پیدا کړي.

● دا پیغمبر یوازې د خپل قوم لوري ته نه دئ لېږل شوی، مسئولیت ئې په دې کې نه راخلاصه کېږي چې یوازې د خپل دور خلکو ته لارښوونه وکړي بلکې د نورو ولسونو او د هغو لپاره هم لارښود دئ چې وروسته به راځي، تر قیامت پورې د ټولو ولسونو لپاره لارښود دئ.

● الله تعالی باحکمت عزتمن دئ، د امي او نالوستي قوم لوري ته د یوه امي او نالوستي پیغمبر په لېږلو کې خاص حکمت مضمر دئ، اهل کتاب (د کتاب خاوندان) او د دوی هغه مذهبي مشران چې ځان ته لوستي او په کتاب پوه وايي د دې الهي رسالت لپاره وړ نه وو، هغه ځانګړتیاوې په دوی کې نه لیدل کېږي چې دا درونډ مسئولیت وروسپارل شي او د خپل مأموریت ترسره کولو جوګه وي، الله تعالی عزیز دئ، کولی شي د همدې نالوستي پیغمبر او نالوستي قوم په لاس خپل پیغام خلکو ته ورسوي او خپل دین غالب کړي.

● دا د الله فضل دئ؛ هغه چا ته ئې ورکوي چې دی ئې وغواړي او الله د ستر فضل څښتن دئ. الله تعالی پوهېږي چې څوك د دې الهي فضل وړ دئ چې د رسالت تاج ئې پر سر کېږدي او د الهي کتاب د حمل توفیق ورپه برخه کړي.

مَثَلُ ٱلَّذِينَ حُمِّلُواْ ٱلتَّوْرَىٰةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ ٱلْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًۢا ۚ بِئْسَ مَثَلُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِـَٔايَـٰتِ ٱللَّهِ ۚ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٥﴾

٥- د هغو مثال چې د تورات حملولو (مسئولیت) د دوی پر اوږو ږدول شوی وو؛ بیا ئې هغه حمل نه کړ؛ هغه خره ته ورته دئ چې کتابونه پر شا وړي، د هغو وګړو مثال څومره بد دئ چې د الله آیتونه ئې تکذیب کړل، او الله دا ظالم وګړي نه هدایتوي.

(٥)- په دې مبارك آیت کې نه یوازې د مخکني مطلب لپاره یو دلیل وړاندې

شوی بلکې د اهل کتاب د مذهبي مشرانو بد حالت هم انځور شوی، دغو مذهبي مشرانو به د رسول اللهﷺ او د ده د یارانو په اړه ویل: پیغمبر باید د مذهبي مشرانو له منځه غوره شوی وی، داسې څوك چې ډېر کتابونه ئې ویلې، نږدې ملګرې ئې باید مذهبي مشران او په مذهبي کتابونو پوه خلك وی، نه رسالت او د خلکو لارښوونه له امي او نالوستي سره ښايي او نه نالوستي د یوه پیغمبر د ملګرتیا او د یوه الهي کتاب د حمل وړ دي، د دوی په ځواب کې ویل شوي: مهمه دا ده چې څوك د الهي کتاب د حمل وړتیا ولري، پر کتاب د پوهېدو او پر هغه د عمل کولو تلوسه ولري، د هغو درنو مسئولیتونو قبلولو او ترسره کولو ته چمتو وي چې دا کتاب ئې د ده پر اوږو ږدي، نه هغه چې ډېر کتابونه ئې لوستلي خو عمل پرې نه کوي، نه هغه چې وايي: موږ پر تورات ایمان لرو او پر تورات پوهېږو خو د دوی په عملي ژوند، کړنو او تګلارو کې د تورات هیڅ څه نه ترسترګو کېږي، د دوی مثال هغه خره ته ورته دئ چې کتابونه پرې بار وي خو نه پوهېږي چې څه پرې بار دي، د دغو وګړو مثال څومره بد دئ چې د الله آیتونه ئې تکذیب کړل، او د خپل ظلم له کبله د الله تعالی له هدایت محروم شول، دوی نه د الله تعالی مخکني کتابونه منلي او نه قرآن مني، د الله تعالی وعد او وعید ئې دروغ ګڼلي، له همدې کبله په الهي لارښوونو عمل نه کوي.

الله تعالی ځکه د خپل کتاب د حمل لپاره یو امي پیغمبر او امي ولس غوره کړ چې (اهل کتاب) او د تورات دروغجنو حاملانو او عالمانو خپله دنده اداء نه کړی شوه، په دوی کې د دې کتاب د حمل وړتیا نشته.

قُلۡ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ هَادُوٓاْ إِن زَعَمۡتُمۡ أَنَّكُمۡ أَوۡلِيَآءُ لِلَّهِ مِن دُونِ ٱلنَّاسِ
فَتَمَنَّوُاْ ٱلۡمَوۡتَ إِن كُنتُمۡ صَـٰدِقِينَ ﴿٦﴾ وَلَا يَتَمَنَّوۡنَهُۥٓ أَبَدَۢا بِمَا قَدَّمَتۡ
أَيۡدِيهِمۡۚ وَٱللَّهُ عَلِيمُۢ بِٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٧﴾ قُلۡ إِنَّ ٱلۡمَوۡتَ ٱلَّذِي تَفِرُّونَ
مِنۡهُ فَإِنَّهُۥ مُلَـٰقِيكُمۡۖ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَـٰلِمِ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَـٰدَةِ فَيُنَبِّئُكُم

بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿٨﴾

٦- ووایه: اې هغو چې یهودان شوي! که ګمان کوئ چې یوازې تاسو د الله دوستان یئ نه نور خلك نو د مرګ هیله وکړئ که رښتیني یئ، ٧- او د هغه څه له کبله به ئې هیڅکله هیله ونه کړي چې د دوی لاسونو وړاندې کړي، او الله د دغو ظالمانو پر حال ښه پوه دئ، ٨- ووایه: هغه مرګ چې ترې تښتئ نو هغه خو حتماً له تاسو سره مخامخېدونکی دئ، بیا د هغه ذات لورې ته ګرځول کیږئ چې په پټ او څرګند پوه دئ، نو په هغه څه به مو پوه کړي چې تاسو کول.

(٦-٨)- دلته رسول اللهﷺ ته څو لارښوونې شوې:

- **ورته ویل شوي چې یهودانو ته ووایې: اې هغو چې یهودان شوي! که په رښتیا په دې باور یئ چې یوازې تاسو د الله دوستان یئ نه نور خلك نو باید د الله په لار کې د شهادت تلوسه ولرئ، له مرګ وېره ونه لرئ، مرګ او ژوند د الله له لورې وګڼئ،**
- **دوی به هیڅکله د شهادت تمناء ونه کړي، په دوی کې د شهادت تلوسه ځپل شوې، وجه ئې د دوی بدې کړنې دي، داسې څه ئې کړي چې له کبله ئې نه د الله تعالی پېرزوینو ته طمع کولی شي او نه په بل ژوند او آخرت کې سعادت او نېکې بدلې ته، له دې الهي لارښوونې معلومېږي چې بدې کړنې په انسان کې له مرګ وېره، له الله تعالی ناهیلي او په آخرت عدم باور زېږوي.**
- **د دوی په اړه دا وینا د هغه الله وینا ده چې د دغو ظالمانو پر حال ښه پوه دئ،**
- **یهودانو سره له خپل ټول شرك، عصیان، له جهاد دډه، د ظالمانو ملګرتیا او د پیغمبرانو او حقپالو مخالفت، داسې انګېرله او مذهبي مشرانو ئې ورته همدا ویلې وو چې جنت یوازې ستاسو لپاره پیدا شوی او تاسو د جنت لپاره، د دوی په ځواب کې ویل شوي: که داسې وي نو تاسو خو باید له مرګه نه وېرېدی او د الله په لار کې د شهادت تلوسه مو په زړونو کې نه وی مړه شوې، دا ولې له مرګ وېرېږئ؟ دا ولې ستاسو هیڅ مذهبي مشر په سنګر کې نه دئ لیدل شوی؟ ولې مو تل خپل پیغمبران په جهاد کې یوازې**

پرېښي؟ له دې خو په ډاګه معلومېږي چي په خپلي دعوی باور نه لرئ. په دې آيتونو کي او دې ته ورته په ډېرو نورو کي له مرګ وېره، د ډېر اوږده ژوند تمناء او د الله په لار کي له شهادت ډډه، د هغه قوم نښي ګڼل شوې چي د ايمان په دعوی کي دروغجن دي، نه په آخرت او جنت باور لري او نه په دې چي د مرګ ژوند پرېکړي الله کوي.

- **رسول اللهﷺ ته ويل شوي: هغوی ته ووايه: هغه مرګ چي ترې تېښتئ نو هغه خو حتماً له تاسو سره مخامخېدونکی دئ، بيا د هغه ذات لوري ته ګرځول کېږئ چي په پټ او ښکاره پوه دئ، نو په هغه څه به مو پوه کړي چي تاسو کول.**

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَوٰةِ مِن يَوۡمِ ٱلۡجُمُعَةِ فَٱسۡعَوۡاْ إِلَىٰ ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَذَرُواْ ٱلۡبَيۡعَۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿٩﴾ فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَٱبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِ ٱللَّهِ وَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ كَثِيرٗا لَّعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ﴿١٠﴾

٩- ای هغو چي ايمان مو راوړی! کله چي د جمعې د ورځي د لمانځه آذان وشي نو د الله د ذکر لوري ته تلوار وکړئ او پېر پلور پرېږدئ، همدا ستاسو لپاره غوره دئ که پوهېږئ، ١٠- او کله چي لمونځ پای ته ورسېږي په ځمکي کي خواره شئ او د الله د فضل لټه وکړئ او الله زيات ياد کړئ چي برياليي شئ.

(٩-١٠)- په دې مبارکو آيتونو کي الله تعالی د څو کارونو امر کړی او همدا ئې د انسان د فلاح او سعادت ضامن ګڼلي:

- کله چي د جمعې د ورځي د لمانځه آذان وشي نو د الله د ذکر لوري ته تلوار وکړئ،
- د آذان له اورېدو سره سم پېر پلور او نور ورځني کارونه پرېږدئ، همدا

ستاسو لپاره غوره دئ که پو هېږئ،

- کله چې لمونځ پای ته ورسېږي په زمکې کې خواره شئ او د الله د فضل ترلاسه کولو لټه وکړئ،
- او الله زيات ياد کړئ چې بريالي شئ،

لکه چې گورئ دلته که له يوې خوا مؤمنانو ته د لمانځه او د الله د زيات يادولو لوري ته د تلوار او اهتمام سپارښتنه شوې او د جمعې د آذان له اورېدو بيا د لمانځه تر پای له تجارت او نورو ورځني کارونو لاس اخيستلو او جمات ته د تگ امر ورته شوی له بلې خوا ورته امر شوی چې له لمانځه وروسته خواره شئ او د حلال رزق ترلاسه کولو په لټه کې شئ، دا ښيي چې حلال رزق لټول د لمانځه په څېر يو عبادت دئ او الله تعالی موږ پرې مکلف کړي يو، الله تعالی هغه عابد بنده خوښوي چې د حلال رزق لټه کوي، بل ته ئې د احتياج لاس اوږد نه وي، د نورو د اوږو پېټی نه وي، له حلالو لارو روزي ترلاسه کوي، له هغه څه چې ترلاسه کوي ئې يوه برخه د الله په لار کې لگوي او د مسکينانو لاس نيوی کوي.

د جمعې د لمانځه په اړه دا خبري هم په پام کې ولرئ: د جمعې لمونځ په همدې ورځ د ماسپښين د لمانځه ځای ناستی دئ، پر هغو فرض دئ چې ورته حاضرېدی شي، مېرمنې ترې معافي دي، وخت ئې همغه د ماسپښين د لمانځه وخت دئ، د پېر پلور حرمت د لومړي آذان له اورېدو سره سم پيل کېږي او د لمانځه تر پای پوري دوام کوي، که چا په دې وخت کې پېر پلور وکړ د گناه مرتکب شوی خو مبايعه ئې باطله او فاسده نه گڼل کېږي، د جمعې لمونځ د هر کلي په جومات کې نه بلکې د ښار په لوی او جامع جومات کې کېدی شي، د دې لمانځه يو حکمت دا دئ چې ډېر خلك په يوه ځای کې راغونډ شي، البته د لمونځ کوونکو د شمېر زياتوالی ئې شرط نه دئ، د امنيت شتون ئې يو شرط دئ، د مسلمانانو امير يا د هغه نائب يا هغه چې د اسلامي حکومت له لوري ټاکل کېږي بايد د دې لمانځه امامت وکړي، په هر هغه چا دا لمونځ فرض گرځي چې آذان ئې اوري که څه هم له ښار بهر اوسي، په داسې ځای کې تر سره کېدی شي چې هر چا ته د ورتلو اجازه وي، مسافر، بندي، داسې ناروغ او معذور چې جومات ته نشي تللی، هغه ړوند چې په خپله جومات ته نشي تللی او لارښود نه مومي، هغه چې د دښمن له لوري د خطر احساس کوي، يا

د باران او چکړو له کبله جومات ته تګ ورته ګران وي؛ دوی ټول معذور او معاف ګڼل کېږي، له چا چې د جمعې لمونځ فوت شي په هغې سیمي کې د ماسپښین لمونځ په جمع ورته مکروه دئ چې خلك ئې د جمعې پر لمانځه مکلف وي، دوه خطبې ئې د لمانځه د صحت لپاره شرط دئ، کله چې امام خطبې ته ودرېږي بیا د خطبې تر پای هر ډول خبري او حتی لمونځ کول ممنوع دي.

ښه به وي چې دلته ځيني هغه روايات هم له نظره تېر کړو چې د جمعې په اړه دي:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ تُوبُوا إِلَى اللَّهِ قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا وَبَادِرُوا بِالأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ قَبْلَ أَنْ تُشْغَلُوا وَصِلُوا الَّذِى بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ رَبِّكُمْ بِكَثْرَةِ ذِكْرِكُمْ لَهُ وَكَثْرَةِ الصَّدَقَةِ فِى السِّرِّ وَالْعَلاَنِيَةِ تُرْزَقُوا وَتُنْصَرُوا وَتُجْبَرُوا وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ قَدِ افْتَرَضَ عَلَيْكُمُ الْجُمُعَةَ فِى مَقَامِى هَذَا فِى يَوْمِى هَذَا فِى شَهْرِى هَذَا مِنْ عَامِى هَذَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَمَنْ تَرَكَهَا فِى حَيَاتِى أَوْ بَعْدِى وَلَهُ إِمَامٌ عَادِلٌ أَوْ جَائِرٌ اسْتِخْفَافًا بِهَا أَوْ جُحُودًا بِهَا فَلاَ جَمَعَ اللَّهُ لَهُ شَمْلَهُ وَلاَ بَارَكَ لَهُ فِى أَمْرِهِ أَلاَ وَلاَ صَلاَةَ لَهُ وَلاَ زَكَاةَ لَهُ وَلاَ حَجَّ لَهُ وَلاَ صَوْمَ لَهُ وَلاَ بِرَّ لَهُ حَتَّى يَتُوبَ فَمَنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ أَلاَ لاَ تَؤُمَّنَّ امْرَأَةٌ رَجُلاً وَلاَ يَؤُمَّنَّ أَعْرَابِىٌّ مُهَاجِرًا وَلاَ يَؤُمَّ فَاجِرٌ مُؤْمِنًا إِلاَّ أَنْ يَقْهَرَهُ بِسُلْطَانٍ يَخَافُ سَيْفَهُ وَسَوْطَهُ ». ابن ماجه

له جابر ﷺ روايت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمايل: اې خلکو! تر هغه وړاندي چې ومرئ د الله لوري ته وروګرځئ او توبه وکړئ، نېکو عملونو ته مبادرت وکړئ تر هغه وړاندي چې مشغول کړى شئ، هغه اړيکه ټينګه کړئ چې ستاسو او ستاسو د رب تر منځ ده، د ده په ډېر ذکر سره مو، او په پټه او ښکاره توګه صدقې سره چې په بدل کې به ئې روزي درکړى شي، ملتيا به مو وشي او جبران به مو وشي، او په دې پوه شئ چې الله پر تاسو د جمعې لمونځ فرض کړى؛ زما د دغه ودرېدو پر مهال، په همدې ورځ، په همدې مياشت او په همدې کال؛ د قيامت تر ورځې، چا چې زما په ژوند کې يا له ما وروسته هغه ترك کړ، که څه هم امام ئې عادل وي يا جابر، د بې اهميته ګڼلو له کبله ئې يا د انکار له کبله ئې، نو الله تعالى دي نه د ده د چاري ورته راغونډي کړي او نه دي د ده په کار کې برکت واچوي، پام چې نه ئې لمونځ

اعتبار لري، نه ئې زكات، نه ئې حج، نه ئې روژه، او نه ئې ښېگڼه، تر هغه چي توبه وكړي، نو څوك چي توبه وكړي الله به ئې توبه قبلوي، پام چي نه دي كومه ښځه د كوم سړي امامت كوي، نه كوم بانډوال د مهاجر، نه كوم فاجر د مؤمن، مگر دا چي په خپل زور سره ئې ورته اړ كړي او له توري او متروكي ئې وېرېږي.

عَنْ أَبِى ذَرٍّ عَنِ النَّبِىِّ قَالَ « مَنِ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَأَحْسَنَ غُسْلَهُ وَتَطَهَّرَ فَأَحْسَنَ طُهُورَهُ وَلَبِسَ مِنْ أَحْسَنِ ثِيَابِهِ وَمَسَّ مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنْ طِيبِ أَهْلِهِ ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ وَلَمْ يَلْغُ وَلَمْ يُفَرِّقْ بَيْنَ اثْنَيْنِ غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الأُخْرَى ». ابن ماجه

له ابوذر ﷺ روايت دئ چي رسول اللهﷺ وفرمايل: چا چي د جمعې په ورځ غسل وكړ او خپل غسل ئې په ښه توگه وكړ، ځان ئې پاكيزه كړ او په ښه توگه ئې پاكيزه كړ، په خپلو جامو كي ئې تر ټولو غوره جامه واغوستله، او د خپل كور له هغه عطر چي الله ورته ميسر كړي څه ئې پر خپل ځان ووهل، بيا د جمعې لمانځه ته راشي، نه شور ځوږ وكړي او نه دوه سره بېل كړي (چي ځان ته ځاى تش كړي)، نو د هغه څه بخښنه به ورته وشي چي د ده او د بلي جمعې تر منځ دي.

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِىَّ قَالَ « إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ أَنْصِتْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالإِمَامُ يَخْطُبُ فَقَدْ لَغَوْتَ ». ابن ماجه

له ابوهريره ﷺ روايت دئ چي رسول اللهﷺ وفرمايل: كه د جمعې په ورځ او هغه مهال چي امام خطبه وايي تا خپل ملگري ته وويل: چوپ شه؛ نو تا يقيناً شور جوړ كړى (ناروا كار دي كړى)

عَنْ أَبِى الْجَعْدِ الضَّمْرِىِّ - وَكَانَ لَهُ صُحْبَةٌ - قَالَ قَالَ النَّبِىُّ « مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ تَهَاوُنًا بِهَا طُبِعَ عَلَى قَلْبِهِ ». ابن ماجه

له ابو الجعد الضمري (چي صحابي وو) روايت دئ چي رسول اللهﷺ وفرمايل: چا چي د جمعې لمونځ درې ځلي ترك كړ، په داسي حال كي چي بې اهميته ئې گڼې؛ نو پر زړه به ئې مهر ولگول شي.

وَإِذَا رَأَوْا۟ تِجَـٰرَةً أَوْ لَهْوًا ٱنفَضُّوٓا۟ إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَآئِمًا ۚ قُلْ مَا عِندَ ٱللَّهِ

خَيْرٌ مِّنَ ٱللَّهْوِ وَمِنَ ٱلتِّجَـٰرَةِ ۚ وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿١١﴾

١١- او کله چې کوم تجارت یا کومه مشغولوونکې لوبه وګوري د هغې لوري ته وروځي او تا ولاړ پرېږدي، وواېه: هغه څه چې له الله سره دي تر دې لوبې او تر تجارت غوره دي او الله تر ټولو غوره روزي ورکوونکی دئ.

(١١)- دا مبارك آیت چې د دې سورې د پای آیت دئ له یوې خوا ښیي چې د جمعې د لمانځه له فرضېدو وروسته همداسې حالت راغلی چې رسول اللهﷺ د خطبې لپاره ودرېدلی، بهر د کومې تجارتي قافلې د راتلو شور ځوږ جوړ شوی، ځینې له جومات وتلي، او دا په داسې حال کې چې رسول اللهﷺ خطبه ویله، په دې آیت کې په دغه ناوړه حرکت نیوکه شوې، له بلې خوا دا آیت د سورې د پیل له آیتونو سره ژور ارتباط لري، هلته ویل شوي: الله تعالی همغه ذات دئ چې په نالوستو کې ئې د دوی له ډلې یو رسول ولېږو چې د ده آیتونه پرې ولولي، تزکیه ئې کړي او کتاب او حکمت وروښیي، په داسې حال کې چې تر دې وړاندې په ښکاره ګمراهۍ کې ول، بیا د یهودو او د دوی د مذهبي مشرانو نااهلۍ ته اشاره شوې، د سورې په تتمه کې د همدې مطالبو په ارتباط ویل شوي چې مؤمنانو ته په کار وه د خپل دروند او زړه سواند لارښود درناوی ئې کړی وی، له داسې حرکت ئې په کلکه ډډه کولی چې هغه مهال ئې د ده د خطبې په دوران کې وکړ، د کومې تجارتي موخې لپاره یا د کوم شور ځوږ له کبله له جومات وتل ورسره مناسب نه وو، هغه څه چې له الله سره دي تر دغې لوبې او تر تجارت غوره دي، خیر الرازقین الله د دوی د رزق ذمه وال دئ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلَٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

یوه ضروري یادونه

ما پنځه دېرش کاله وړاندې؛ د (المنافقون) سورې تفسير په دري ژبه د (حقيقت نفاق از ديدگاه قرآن) په نامه؛ د یوه کتاب په بڼې کې وليکلو، څو ځلې چاپ شو، په ترکيه کې هم ترجمه او چاپ شو، او په ايران کې هم، اوس چې د دې سورې تفسير ته رارسېدلی يم غوښتل مې همغه کتاب په بشپړه توګه وژباړم، خو له دې کبله چې د قرآن پلوشې اوم جلد ډېر ضخيم نشي په ځينو برخو مې اکتفاء وکړه، څوک چې غواړي د دې مبارکې سورې مشرح تفسير ولولي او د نفاق په حقيقت ښه پوه شي د همغه کتاب لوستلو سپارښتنه ورته کوم.

دا کتاب هغه مهال ليکل شوی چې د هېواد په تاريخ کې د لومړي ځل لپاره يو منظم اسلامي نهضت رامنځته شو، د هېواد علمي مؤسسات د دې نهضت په ډاډمنو سنګرونو بدل شول، د ځوانانو غوڅ اکثريت ورسره يو ځای او داسې ځواک ترې جوړ شو چې د اسلام کورني او بهرني دښمنان ئې په وېره کې واچول، منحط شاهي رژيم د هغه د ځپلو لپاره هڅې پيل کړې، خو موفق نه شو، روسانو د نهضت د ځپلو په موخه روس پلوه کمونيست افسران وګمارل چې د سردار داؤد تر مشرۍ لاندې کودتا وکړي، سپينه کودتا وشوه، قدرت کمونيستانو ته په لاس ورغی، سردار داؤد په خپلې لومړۍ وينا کې وويل چې د انقلاب يو اساسي هدف دا دئ چې هغه ارتجاعي ځواکونه وځپي چې د مترقي ځواکونو د مخنيوي لپاره راڅرګند شوي، له ارتجاعي ځواك د ده مراد اسلامي نهضت او له مترقي ځواك کمونيستان ول، د اسلامي نهضت د غړو د نيولو او وژلو لړۍ پيل شوه، دغو ظروفو موږ وسله والې مبارزې ته اړ کړو، که څه هم هلته دا وسله واله مبارزه د رژيم په نسکورولو منتج نه شوه خو په دې سره له يوې خوا د جهاد هېره شوې فريضه احياء شوه، او له

بلي خوا همدغه مبارزه په داسي ستر پاڅون بدله شوه چي په ترڅ كي ئې شوروي اتحاد دا د نړۍ ستر استعماري ځواك له منځه ولاړ او د كمونيزم ټغر ټول شو.

د (حقيقت نفاق از ديدگاه قرآن) په كتاب كي د عرض ناشر تر عنوان لاندي ځينو مهمو مطالبو ته اشاره شوې چي د ځو برخو ژباړل ئې ګټور برېښي، له لوستونكو سره به د هغو ظروفو په ښه پېژندو كي مرسته وكړي چي اسلامي نهضت هغه مهال ورسره مخامخ وو. په عرض ناشر كي لولو: حقيقت دا دئ چي د ۲٦ سرطان (۱۳٥۲) او اوم ثور (۱۳٥۷ او ۱۳۷۱) دواړه كودتاګاني او ورپسې پر افغانستان د شوروي اتحاد نظامي يرغل هغه عكس العملونه وو چي مسكو د اسلامي نهضت د سريع ودي او ځواكمنېدو په وړاندي وښودل، د اوم ثور دوهمه كودتا چي شمالي ټلواله ئې ارګ ته ورسوله، د روسي فوځ نيمګړى جنګي مأموريت بشپړول او په افغانستان كي د مجاهدينو په لاس د يوه اسلامي حكومت له جوړېدو مخنيوى ورپه غاړه شو، دا كودتا هم د مسكو د مخكنيو اقداماتو په څېر د اسلامي نهضت په وړاندي د مسكو يو بل غبرګون وو، يوازي په دومره تفاوت سره چي دا ځل د مسكو د اوامرو تنفيذ يوازي د كمونيستانو په غاړه نه وو بلكي دا مأموريت يوې داسي ائتلافي جبهې ته وسپارل شو چي د مسكو په هدايت، د ايران په وساطت او د مسكو پلوو، تهران پلوو او غربپالو په ګډون رامنځته شوى وو.

دغه كودتاګاني د دې باعث شوې چي د هېواد اسلامي نهضت د مسلحانه مقاومت لار غوره كړي، حقيقت دا دئ چې وسله واله مبارزه پر اسلامي نهضت تحميل شوې، موږ نه دا اراده درلوده، نه مو ځان د دې جوګه ګڼلو او نه مو ظروف او شرائط ورته مساعد ګڼل، ځان مو په داسي موقعيت كي نه موندو چي د وسله والي مبارزې پيل ګټور وګڼو او نتائجو ته ئې هيله من وو، خو له دې پرته مو بله چاره نه ترسترګو كېده، د الله تعالى مشيت داسي وو چي د جهاد هغه هېره شوې فريضه زموږ د هېواد د يو شمېر تنكيو ځوانانو په لاس رااحياء شي چي له پېړيو پېړيو راايسي هېره شوې وه، دا جهاد د شوروي اتحاد د سرې امپراطورۍ په زوال منتج شي، د نړۍ بل ستر ځواك؛ امريكا؛ د افغانستان تنګو تنګو هيبتناكو درو ته راكښ او په يوې داسي جګړي كي ښكېل شي چي د خپل سلف په برخليك اخته شي.

که څه هم د نهضت وسله وال پاڅون، په اردو کې فعاليت او د رژيم د نسکورولو لپاره د مسلمانو افسرانو تنظيم؛ داسې نتائج نه درلودل چې ځينې عجول او تلواري افراد ورته منتظر ول، همغه چې د ١٣٥٤کال له عملياتو سره موافق نه ول خو زړه نازړه او په دې هيله ئې د تأييد سر خوځولو چې ښايي دا عمليات به د دوی هيلي ترسره کړي، رژيم به نسکور شي او دوی به هم د واکمنۍ خوند وڅکي، کله چې هغوی نتائج د خپل انتظار خلاف وموندل نو له وسله والې مبارزې سره ئې خپل مخالفت علني کړ، کابل ته ئې پټ پټ پيغامونه ولېږل، له رژيم سره ئې د پخلا کېدو او روغې جوړې لار غوره کړه، په پيغامونو کې ئې د کابل واکمنو ته د ځان سپيناوی کولو او پر وسله والې مبارزې تأکيد او اصرار ئې د افراطي او ماجرا غوښتونکو زلميانو کار گڼلو... د حقيقت نفاق کتاب دغه مهال ليکل شوی، په دې موخه چې د ايمان ځلانده لار روښانه کړي او غوښتني ئې څرگندې، د نفاق ماهيت او سوړې ئې په گوته کړي، د نهضت رښتيني او مخلص غړي خپلو هغو ايماني مسئوليتونو ته متوجه کړي چې په دې خطير پړاو کې ورپه غاړه ول، او په دې ئې پوه کړي چې کومې ويناوې او کړنې د دې باعث کېږي چې انسان د نفاق په گنده ډنډ کې سقوط وکړي.

دا کتاب هغه مهال نه يوازې په افغانانو او د نهضت د مبارزو غړو په ليکو کې له پراخ استقبال سره مخامخ او څو ځلې چاپ شو؛ بلکې په ترکيه کې ترجمه او په ايران کې له ځينو تصرفاتو سره خپور شو، خو متأسفانه ځينو چې د دې کتاب په هنداري کې ئې خپله څېره ليدله له دې کتاب او خپرېدو سره ئې مخالفت ته ملا وتړله، د نهضت هغو مشرانو ته ئې شکايت ليکونه ولېږل چې د جلاد داؤد په زندانونو کې پراته ول، دا کتاب ئې د ځان خلاف وگڼلو او له هغوی ئې وغوښتل چې د نشر او توزيع مخه ئې ونيسي!!! دروند او مشر ورور شهيد انجنير سيف الدين نصرتيار د يوه ليك په ترڅ کې له ورور حکمتيار وغوښتل چې د دې کتاب له توزيع منصرف شي، هغه دا کتاب د ليك له ځواب سره يو ځای زندان ته ولېږو، ده ته ئې وليکل: کتاب مطالعه کړئ، که هغه مو د کوم شخص يا ځانگړې ډلې په خلاف وموندلو او د هغه توزيع مو غيرمفيد او غير ضروري وگڼله؛ مطمئن اوسئ چې حتماً به ئې له توزيع ډډه کوو... د کتاب له مطالعې وروسته د شهيد نصرتيار او نورو

زنداني وروڼو ځواب دا وو: نه يوازې د دې کتاب له طبعې او توزيع سره موافق يو بلکې تأکيد کوو چې په پراخه پيمانه ئې طبع او توزيع کړئ.

هغو چې د حقيقت نفاق کتاب ئې د ځان په ضد موندلی؛ د داؤد د اقتدار پر مهال ئې خپله لار له اسلامي نهضت بېله کړه، له حاکم ملحد رژيم سره ئې د پخلا کېدو لار غوره کړه، ډېرې هڅې ئې وکړې چې له کابل مثبت او په زړه پورې ځواب ترلاسه کړي خو هڅو ئې نتيجه ورنه کړه، د لومړي اوم ثور کودتا د دوی هڅې شنډې او د هيلو تحقق ناشونی کړ، همدا دوی ول چې له کمونيستانو سره ئې روغه جوړه وکړه، له روسانو سره ئې په داسې وخت کې اوربند وکړ چې په ټول هېواد کې د هغوی په ضد شديد جنګ روان وو، او له دوی پرته هيچا د داسې ننګين اوربند ستر پېغور نه منلو، د مسکو په وينا او د ايران په وساطت ئې وطن پلوری شمالي ائتلاف رامنځته کړ، د روسي فوځ د نيمګړي جنګي مأموريت بشپړول او په افغانستان کې د مجاهدينو په لاس د يوه اسلامي حکومت د جوړېدو مخنيوی ئې په غاړه واخيست، او په پای کې ئې د افغانستان په اشغال کې د صليبي ځواکونو ملګرتيا وکړه او د امريکايي افسرانو تر قومندې لاندې له خپل ولس سره وجنګېدل.

هغو ته چې د ايمان په مستقيمې لارې د تګ کلك هوډ لري، ښي او کيڼ لوري ته له انحراف او د نفاق په تورو کندو کې له لوېدو وېره لري؛ د دې کتاب د دقيقې مطالعې سپارښتنه کوو.

والله ولی التوفيق و هوالهادی الکريم

اداره ميثاق ايثار

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

قرآن؛ دا د هدايت ځلانده مشعل؛ کله چې د (انسان) په اړه بحث کوي نو د (انساني سيرت) څلور بېلګي انځوروي او د خپل مخاطب په وړاندي ئې ږدي:

مؤمن: هغه چې پر الله تعالی ايمان لري، د پيغمبر اطاعت کوي، په آخرت او بياژوندون باور لري، پر خدای او آخرت ايمان او د پيغمبر اطاعت د دې باعث شوي چې عمل ئې صالح وي، د ښېګڼو لوري ته بلنه ورکړي، له منکراتو مانع شي، د حق او حقيقت مدافع وي، د ظلم او ظالم په وړاندي ودرېږي، د مظلوم ملګرتيا وکړي، د بې وزلي او محروم په اړه زړه سوی ولري، د صدق، صفا، وفا، امانت، پاکي، پاك لمني، صبر، تقوی، احسان، او ټولو معنوي ارزښتونو مظهر وي، د ژوند اهداف ئې سپېڅلي، روح ئې آرامه، زړه ئې مطمئن، ايمان ئې راسخ، اخلاق ئې ښکلي، د الله له ټولو مخلوقاتو سره مينه ناك، د عالم هر څه ته د آشنا او همسفر په سترګه کتل، د ټولو مخلوقاتو پيدايښت هدفمن ګڼل، په هر څه کي د خپل رب د علم، قدرت او حکمت نښي ليدل، داسي چې ټول له ده سره يو ځای د الله په عبادت بوخت دي او له ده سره يو ځای د الله په لور درومي، دا هغه څه دي چې د دې څېرې په ښکلي انځور کي تر سترګو کېږي.

کافر: هغه چې نه پر خدای ايمان لري او نه پر آخرت او حساب او کتاب، او مکافات او مجازات ئې، له پيغمبرانو او د حق او عدالت لوري ته بلونکو سره مخالفت او دښمني کوي، يا د بنده بنده وي يا د هوی او هوس، د باطل مدافع او د حق او حقيقت دښمن، په دې انځور کي هغه څوك ګورو چې ګناه،

عصيان، بدكاري، ظلم، بې عدالتي، د نورو پر حق تېرى او تجاوز، له فضائلو او انساني مكارمو انكار، د بدي او پليتي لوري ته ميلان، په لهو و لعب كي بوختيا، د هغه مشخصات دي.

مشرك: هغه چي په خپلو باورونو، انگېرنو او كړنو كي د (شرك) او (اختلاط) مرتكب شوى، ايمان او كفر ئې سره خلط كړي، پر الله تعالى د ايمان دعوى كوي خو په (عبادت) او (استعانت) كي ئې الله تعالى ته شريكان ټاكلي، د الله تعالى تر څنگ نور هم لمانځي او نورو ته هم د احتياج لاس اوږدوي، پر الهي كتابونو د ايمان ادعاء كوي خو په عمل كي كله د يوه دين او كله د بل متابعت كوي.

منافق: هغه چي د تذبذب په بيمارۍ اخته شوى، د كفر او ايمان تر منځ او مؤمنانو او كافرانو تر منځ د تردد او تذبذب په حالت كي دئ، كله له دې سره يو ځاى كېږي او كله د هغه بل خوا ته درومي، كله يوه ته د دوستۍ پيغام لېږي او كله بل ته، نه له دې سره په صادقانه توگه ودرېږي او نه هغه بل سره، د خپلو اغراضو بنده دئ، كله ئې د يوه په خوا كي لټوي او كله د بل په خوا كي، نه له فكري او اعتقادي پلوه ثابت او ټاكلى دريځ لري او نه له عملي او اخلاقي پلوه ټاكلي تگلاره، له موسم سره سم رنگ بدلوي، كله سره جامه واغوندي او كله شنه، له هر چا سره په خپل چلن كي ټگمار او دوكه مار دئ.

گمان مه كوئ چي دا ډلي د قرآن د نزول او د رسول الله ﷺ د حيات په دور پوري تړلي ډلي دي، چي يوازي ئې د تېر تاريخ په پاڼو كي موندلى شو، او گواكي اوس ئې عملي مصداق نه شو موندلى**!!** حقيقت دا دئ چي دا بېلگي لكه چي پرون وې، نن شته او تر قيامت پوري به د زمانې په هر پړاو كي وي، تل به د (ايمان) او (كفر) متخاصمي جبهې د نښتي په حال كي ومومئ او په خوا كي ئې د (شرك) او (نفاق) جبهه.

قرآن د خپلو مفصلو او بينو آيتونو په رڼا كي د هري ډلي مشخصات او مميزات څېړلي، هغه عوامل ئې په گوته كړي چي دا ځانگړتياوي ترې نشأت كوي، كه له يوې خوا موږ ته د ايمان معنى او څرنگوالى راښيي او مقتضيات ئې بيانوي له بلي خوا د (كفر)، (شرك) او (نفاق) مشخصات او علائم راښيي،

په بېلو بېلو شرائطو کې او د بېلو بېلو قضاياوو په اړه د هري ډلي په تګلاري او دريځ مو پوهوي، او دا راښيي چي د دوی د تګلارو او دريځونو اهداف او موخې څه دي، څنګه له خپلو عقائدو او نظراتو دفاع کوي، مستمسك ئې څه دئ او استدلال ئې څنګه؟ د ښو او بدو پېښو، بري او ماتي په اړه ئې قضاوتونه څنګه وي، کوم معيارونه کاروي، چا ته د بريالي په سترګه ګوري او چا ته د نامراد او مات شوي په سترګه. که څه هم قرآن د دغو ټولو ډلو په اړه ډېر مفصل او دقيق بحث کړی خو تر ټولو زيات ئې د منافقينو دقيقي معرفي ته زيات اهتمام کړی، په څو دلائلو:

- **منافق کورنی دښمن دئ، خطر او ضرر ئې تر بهرني دښمن زيات دئ، نه يوازې دا چي سنګرونه له داخل تضعيف او تخريبوي او د دښمن په ګټه ئې متلاشي کوي بلکي د منافقينو نه پېژندا د دې باعث کېږي چي د نفاق مهلکه او خطرناکه بيماري نورو ته هم سرايت وکړي.**
- **د منافقينو کړني د ايمان او مؤمنانو ښکلي څېره د دعوت مخاطبينو ته په کرکجني، مخدوش او مغشوش بڼي کي وړاندې کوي، د هغوی شکوك او شبهات پاروي او د مسلمانانو له ملګرتيا ئې منع کوي.**
- **د دغي ډلي غولوونکی ظاهر اکثراً د دې مانع کېږي چي د دوی د خطر او ضرر د مخنيوي په ارتباط مناسب او اغېزمن تصاميم او تدابير ونيول شي، ساده لوح وګړي غولوي، د مسلمانانو په ليکو کي اختلافات راولاړوي، همدا ساده لوحان د نهضت قيادت او زعامت دې ته اړباسي چي د منافقينو په وړاندې له تسامح، تساهل او اغماض کار واخلي، په دې توګه په صف کي انضباط له منځه ځي او خپلسري رامنځته کېږي.**
- **که د (مؤمن) او (منافق) د پېژندو په اړه دقيق معيارونه په واك کي ونه لرو، نو له رياء کار، دوکه مار او فرصت طلبو عناصرو د مخلصو مؤمنانو تشخيص به راته ګران وي، د فرصت طلبانو د نفوذ، مخکي تګ او د زعامت تر ليکو د دوی د رسېدو مجال به مهياء وي، هغه به وړاندې درومي چي جاه او جلال ته د رسېدو په لار کي هر کار جائز ګڼي او هغه به په شا تمبول کېږي چي هدف ئې د خپلو ايماني مسئوليتونو اداء کول، د الله تعالى رضاء ترلاسه کول او د نهضت د سپېڅلو اهدافو تحقق وي، نه د مقام او منزلت ترلاسه کولو هڅه کوي او نه د زعامت توجه جلبولو لټه، په دې توګه به**

ورو ورو د نهضت مشري د هغو په لاس کې پرېوځي چې نه اخلاص لري، نه تعهد او نه د زعامت اهليت او کفايت، هغه ډله به حتماً متلاشي کېږي چې په هغې کې (منافق) او هدف ته (غيرمخلص) وګړي محترم ګڼل کېږي او د لوړ تګ مجال ترلاسه کوي، په هغه صف کې به هرو مرو د نفاق مرض خورېږي او په غړو کې به ئې دا ذهنيت راپيدا کېږي چې دلته د پر مختګ لپاره اخلاص، صداقت، ايثار او قرباني هيڅ اغېز او ونډه نه لري، فقط په منافقت، غوړه مالي، ځيرکي او فرصت طلبي سره کولی شو وړاندې ولاړ شو، امتيازات ترلاسه کړو، او لوړو مدارجو او مقاماتو ته ځان ورسوو.

- **که هغه پولي څرګندي نه وي چې ايمان او نفاق سره بېلوي، ډېر به په ناپوهۍ کې له دغو پولو تېرېږي او د نفاق په ډنډ کې به پرېوځي، دا پولي بايد جوتي شي، د ايمان او نفاق تر منځ سره کرښه بايد څرګند علائم او نښي ولري، هر څوك بايد دا کرښه او علائم ئې وپېژني، بايد پوه شي چې د ايمان مقتضيات څه دي او د نفاق نښي کومي، په کومو افکارو، اطوارو، دريځونو، قضاوتونو او کړنو سره د ايمان له پولي اوړو او د نفاق په کندي کې پرېوځو، ډېر ځلي انسان پرته له دې چې له مستقيمي لاري د انحراف قصد او هوډ ئې کړی وي، او پرته له دې چې د عصيان او بغاوت اراده ئې په زړه کې راټوکېدلې وي، په بې خبرۍ کې او د نورو تر اغېز لاندي له سمي لاري منحرف او په کږو لارو سر شي، او په داسې کارونو لاس پوري کړي چې هم ئې د ايمان ځلا تته کړي او هم ئې له صف لري کړي، بايد څرګند معيارونه په واك کې ورکړو، د ايمان او نفاق بېلګې ئې مخې ته کېږدو، آخري پوله ورته جوته کړو، علائم وروښيو چې په رڼا کې ئې هر مهال او په هر ګام کې خپل ځان، خپل افکار، خپلي کړني او تګلاره وارزوي، کندي وپېژني او په هغوی کې له پرېوتو خوندي پاته شي.**

قرآن عظيم الشأن د (المنفقون) په نامه يوه مختصره سوره لري، د دې سورې په جامع او موجزو آيتونو کې نفاق او منافقين په ډېره دقيقه توګه څېړل شوي، په حقيقت کې دا جامع سوره د ټولو هغو آيتونو خلاصه د مخاطب مخې ته ږدي چې په ټول قرآن کې د نفاق او منافقينو د معرفي په اړه راغلي، د حقيقت نفاق از ديدګاه قرآن په کتاب کې د دې سورې هر آيت او مستقلي فقرې ئې د عنوان په توګه غوره شوي او مطلب ئې د نورو اړوند آيتونو په رڼا کې

تشريح او توضيح شوی، په دې هيله چې الله تعالی دا کتاب د هغو لپاره لاربنود او مشعل کړي چې غواړي د قرآن له زلالې چينې خړوب شي، د ايمان مستقيمه لار وپېژني، د نفاق په دندو کې له لوېدو، او د منافقينو له ملګرتيا په امان کې وي. والله المستعان وهوالهادی الکريم

حکمتيار

۳۰ حمل ۱۳۵٦ هجری شمسی

بسم الله الرحمن الرحيم

المنافقون

د سورې پېژندنه:

د دې مباركې سورې نوم (المنافقون) دئ چې د سورې له لومړي آيت اخيستل شوى، دا نوم د دې سورې د مضامينو لپاره عنوان هم دئ،١١ آيتونه لري، له دوو آيتونو پرته د نورو ټولو آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (الكاذبون) ته ورته دي، شپږم او لسم آيتونه ئې په (الفاسقين) او (الصالحين) پاى ته رسېدلي، د آيتونو اوږدوالى ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مدني دور په منځنيو كلونو كې نازل شوي.

دا جامع سوره د قرآن ټول هغه آيتونه احتوى كوي چې د نفاق او منافقينو د معرفي په اړه راغلي، په حقيقت كې د دې سورې ١١ آيتونه داسې يولس عنوانونه دي چې شرح او تفصيل ئې بايد په ټول قرآن كې ولټوو.

په لومړي آيت كې ويل شوي چې منافقين د نهضت مشرتابه ته د تقرب په لټه كې وي، په ډېر تأكيد سره ادعا ء كوي چې ايمان لري، رښتيني او مخلص دي، د دې ادعاء د اثبات لپاره مؤكدو لوړو او كلكو قسمونو ته پناه وړي، په داسې حال كې چې ادعاء ئې دروغجنه او قسمونه ئې د مسلمانانو د غولولو لپاره دي.

دوهم آيت وايي: منافقين له خپلو مؤكدو او مكررو قسمونو د ډال په توگه استفاده كوي، په همدې سره له خپلو منافقانه كړنو دفاع كوي، د مؤمنانو د غولولو هڅه كوي، د دوى په ليكو كې د نفوذ لار ځان ته آواروي، د مؤمنانو په منځ كې خپل موقعيت مضبوطوي، خپل هر كركجن عمل او هر منافقانه دريځ د همدې قسمونو په مرسته توجيه كوي، له مؤاخذې او محاسبې ځان ژغوري، د دوى همدا عدم مؤاخذه د دې باعث كېږي چې كمعقل او ساده لوح افراد هم د دوى تقليد وكړي او د منافقينو دريځ او تگلاره غوره كړي، په دې توگه منافقين هم په خپله د الله له لارې ډډه كوي او هم نور په دې لار له تگ

منع کوي.

دریم آیت د منافقینو دې خصلت ته گوته نیسي چې په مکرره توگه د ایمان ادعاء کوي او بېرته د کفر لوري ته ښويېږي، د کفر او ایمان تر منځ د تردد او تذبذب په حال کې وي، کله د ایمان لار غوره کوي او د مؤمنانو په خوا کې ودرېږي او کله د کفر لار اختیاروي او د کافرانو خوا ته درومي، کله یوه ته د دوستۍ پیغامونه لېږي او کله بل ته، نه له دې سره په خپلو ژمنو او تعهداتو ودرېږي او نه له هغه بل سره صادقانه ملگرتیا کوي، د خپلو اغراضو بنده دئ، د لاس ته راوړو لپاره ئې کله د یوه په څنگ کې ودرېدل گټور گڼي او کله د بل په څنگ کې، همدا اسلوب د خپلې زیرکۍ او هوښیارۍ نښه بولي، گمان کوي چې ټول غولولی او په دواړو لوریو کې ځان ته په زړه پورې موقعیت برابرولی شي، په داسي حال کې چې دا د دوی د سفاهت او ناپوهۍ نښه ده، په دې سره خپل حیثیت او اعتبار په دواړو خواوو کې له لاسه ورکوي، هیڅوك نشي کولی د تل لپاره ټول وغولوي او خپل منافقانه ماهیت د تل لپاره له ټولو پټ وساتي.

په څلورم آیت کې د منافقینو د ښه پېژندلو لپاره دا لارښوونه زموږ مخې ته ږدي چې د منافقینو ظاهر غولوونکی وي، له ظاهر ئې داسي انگېرې چې ښایي باطن به ئې هم ښه وي، د دوی مرتب ظاهر، جالبې وینا او غولوونکو اداگانو ته په پام سره هیڅوك دا گمان نه کوي چې دوی به د نفاق په گنده ډنډ کې پرېوتي وي، له معنوي پلوه ذلیل او سپك دي، ډارن او جبون دي، له هر لوږ غږ وېرېږي او هغه د ځان په خلاف گڼي، نه په خپل ژوند کې کوم سپېڅلی هدف لري نه کوم واضح او ثابت دریځ او تگلاره، داسي دي لکه دېوال ته تکیه شوې منځ خالي ستې، چې له استناد پرته نشي کولی پر خپل ځای ولاړ پاته شي، دا ډله د اسلامي صف اصلي او تر هر بهرني دښمن زیات خطرناك دښمنان دي، مسلمانانو ته لارښوونه کېږي چې له دوی سره په خپلې معاملې کې باید زیات محتاط وي او د دوی د خطر دفع کولو لپاره لازم تدابیر ونیسي.

په پنځم او شپږم آیتونو کې لولو چې منافقین هدایت نه منونکي دي، که د اصلاح لوري ته دعوت شي په غرور او تکبر سره د رد ځواب ورکوي، له الهي مغفرت محروم دي، بخښونکی رب د دوی په اړه حتی د رسول اللهؐ د

مغفرت غوښتني دعاء نه قبلوي.
اوم آيت موږ ته لارښوونه کوي چي د منافقينو يو بل خصلت په دې حقيقت باور نه درلودل دي چي د رزق د ټولو خزانو کلياني د الله تعالی په واك کي دي، د خپلو بندګانو د رزق او روزي ضامن دئ، دوی د مخلصو مؤمنانو په اړه داسي انګېري چي که له مالي مشکلاتو او اقتصادی محاصرو سره مخامخ شي نو د مسلمانانو له ليکو به بېل شي او له مبارزې به لاس واخلي.
په اتم آيت کي د منافقينو دا خصلت په ګوته شوی چي مؤمنانو ته په سپکه سترګه ګوري، له دوی سره ئې چلن د ايمان منافي دئ، د عزت او ذلت په اړه د دوی معيارونه د الهي معيارونو مغاير معيارونه دي.
په نهم آيت کي که څه هم خطاب مؤمنانو ته متوجه دئ او دوی ته سپارښتنه شوې چي مال او اولاد ته د دوی اهتمام بايد دوی د الله تعالی له ياد او ذکر غافل نکړي، خو له دې کبله چي دلته بحث د نفاق او منافقينو په اړه دئ او دا سپارښتنه په همدې ضمن کي راغلې، له دې په واضح توګه معلومېږي چي د الله له ذکر غفلت، له مال او اولاد سره افراطي علاقه، دومره چي دا علاقه له الله تعالی سره تر محبت زياته وي، دا د نفاق علائم او د منافقينو مشخصات دي.
په لسم آيت کي هم د الله په لار کي د انفاق سپارښتنه مومو، چي ښيي د الله په لار کي قرباني د ايمان له مقتضياتو او له دې قربانۍ ډډه کول د نفاق او منافقينو خصلت دئ.
په يولسم آيت کي چي د سورې تتمه ده دا الهي ارشاد خپلي مخي ته مومو چي پر قضاء او قدر ايمان پر الله تعالی د ايمان مهمه تقاضا او په دې اړه بې باوري د نفاق ستره نښه ده.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا جَآءَكَ ٱلۡمُنَٰفِقُونَ قَالُواْ نَشۡهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُۥ وَٱللَّهُ يَشۡهَدُ إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ لَكَٰذِبُونَ ۝١

۱- کله چې منافقين تا ته درغلي ويلي ئې دي: ګواهي ورکوو چې يقيناً ته حتماً د الله رسول يې، په داسي حال کي چې الله پوهېږي ته د ده رسول يې او الله ګواهي ورکوي چې منافقين يقيناً دروغجن دي.

(۱)- دا مبارك آيت چې منافقينو ته په عامه توګه اشاره کوي او د دوی دواړه ډلي (عملي او اعتقادي منافقين) احتوی کوي څو مهم مطالب د دوی د معرفي په اړه زموږ مخي ته ږدي:

په بشپړ تأکيد سره د ايمان ادعاء کوي، خو په حقيقت کي ايمان نه لري او دروغ وايي، د رسول اللهﷺ ملاقات ته به ورتلل او د هغه په حضور کي به ئې له کومي مقدمې او تمهيد پرته او په داسي حال کي چې قسم او لوړي ته او دې ته به هيڅ ضرورت نه وو چې د خپل ايمان څرګندونه وکړي؛ د خاصو موخو لپاره به ئې ويل: موږ ګواهي ورکوو چې ته د الله پيغمبر يې، او په دې ګواهي کي به ئې له کوم ضرورت پرته له ډېر تأکيد کار اخيستلو او قسم به ئې خوړلو، الله تعالی د دوی ادعاء او ګواهی بې اعتباره ګڼي او دوی دروغجن بولي، دلته يوه ظريف ټکي ته اشاره شوې چې په ضمن کي ئې د منافقينو يو خصلت په ګوته شوی، په دې توګه: کله چې انسان د کوم جرم مرتکب شي يا د کومي ګناه او جرم اراده په زړه کي ولري، که څه هم موضوع کاملاً مخفي او له ټولو پټه وي او هيڅوك ترې خبر نه وي، له دې سره سره داسي انګېري چې ښايي نور به هم ترې خبر وي او د ده له څېرې

او حركاتو به په هغه څه پوه شوي وي چي ده په خفا كي ترسره كړي او يا ئې په خپل زړه كي پټ ساتلي، دا احساس او انګېرنه ئې د ده په ويناوو كي ځان څرګندوي، دى خپل ځان د نورو په وړاندي داسي ګڼي لكه يو مجرم د داسي قاضي په وړاندي چي د ده د محكوميت فيصله صادروي او له ده غواړي چي د خپل برائت شواهد او اسناد وړاندي كړي او يا لوړه وكړي چي دا جرم ئې نه دئ كړى، نو ځكه له كومي مقدمې او تمهيد پرته او په داسي حال كي لوړه كوي چي وضعيت هم له ده دا غوښتنه نه كوي، د ده رواني حالت او د ضمير او وجدان فشار ئې دې ته اړباسي چي په مؤكدو قسمونو سره مخاطب په خپل برائت او معصوميت متيقن او متقاعد كړي، خو هغه څوك چي كوم جرم ئې نه وي كړى، لاس ئې سپين او لمن ئې پاكه وي، ګناه ته نه وي نږدې شوى او د كوم جرم د ارتكاب قصد ئې نه وي كړى، دا احساس ئې له نورو سره په مخامخېدو كي ځان ښيي، داسي انګېري چي نور به حتماً د ده په اړه داسي تصور كوي چي مجرم نه دئ، ولي به ئې ګنهګار ګڼي، كه احياناً اشتباه ئې كړې وي ژر به ئې اشتباه رفع شي، دا ضرورت نه احساسوي چي د مقابل لوري د اقناع لپاره لوړي ته پناه يوسي.

د منافقينو منظور له دې وينا چي (ګواهي وركوو ته حتماً د الله پيغمبر يې) دا نه دئ چي واقعاً د رسول اللهﷺ په رسالت ايمان لري، داسي ئې نه دي ويلي چي ستا په رسالت مو ايمان راوړى او دې ته چمتو يو چي ستا له هداياتو او ارشاداتو اطاعت وكړو، په حقيقت كي د دوى ګواهي د هغو ګواهي ته ورته ده چي په دې توګه ورته اشاره شوې:

عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ الْمُرَادِىِّ أَنَّ يَهُودِيَّيْنِ قَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ اذْهَبْ بِنَا إِلَى هَذَا النَّبِىِّ نَسْأَلُهُ فَقَالَ لاَ تَقُلْ لَهُ نَبِىٌّ فَإِنَّهُ إِنْ سَمِعَنَا نَقُولُ نَبِىٌّ كَانَتْ لَهُ أَرْبَعَةُ أَعْيُنٍ فَأَتَيَا النَّبِىَّﷺ فَسَأَلاَهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ (وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِﷺ « لاَ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا وَلاَ تَزْنُوا وَلاَ تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللَّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ وَلاَ تَسْرِقُوا وَلاَ تَسْحَرُوا وَلاَ تَمْشُوا بِبَرِىءٍ إِلَى سُلْطَانٍ فَيَقْتُلَهُ وَلاَ تَأْكُلُوا الرِّبَا وَلاَ تَقْذِفُوا مُحْصَنَةً وَلاَ تَفِرُّوا مِنَ الزَّحْفِ شَكَّ شُعْبَةُ وَعَلَيْكُمُ الْيَهُودَ خَاصَّةً أَنْ لاَ تَعْدُوا فِى السَّبْتِ ». فَقَبَّلاَ يَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ وَقَالاَ نَشْهَدُ أَنَّكَ نَبِىٌّ. قَالَ « فَمَا يَمْنَعُكُمَا أَنْ تُسْلِمَا ». قَالاَ إِنَّ دَاوُدَ دَعَا اللَّهَ أَنْ لاَ يَزَالَ فِى ذُرِّيَّتِهِ نَبِىٌّ وَإِنَّا نَخَافُ إِنْ أَسْلَمْنَا أَنْ تَقْتُلَنَا الْيَهُودُ. قَالَ هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

رواه الترمذی
له صفوان بن عسال ﷻ روايت دئ چي د دوو يهودانو يوه بل ته وويل: راځه چي دې نبي ته ورشو چي ترې وپوښتو، وئې ويل: هغه ته نبي مه وايه، که ئې واورېدل چي موږ ورته نبي وايو نو (له ډېر حيرت او خوشحالۍ‌به ئې دوه) سترگي څلور شي، دواړه رسول اللهﷺ ته ورغلل، نو د الله تعالی د دې قول (وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ) په اړه ئې وپوښتل، نو رسول اللهﷺ وفرمايل: له الله سره هيڅ څه مه شريکوئ، زنا مه کوئ، هغه ژوی مه وژنئ چي الله ئې وژل حرام کړي مگر په حقه، غلا مه کوئ، کوډې مه کوئ، يو بې گناه کوم واکمن ته مه بيايئ چي وئې وژني، سود مه خورئ، پاکلمنه مه تورنوئ، له جگړي مه تښتئ، (دلته شعبه شکمن شوی) او پر تاسو اې يهودانو په ځانگړې توگه دا فرض شوي چي په شنبې کي تېری مه کوئ! نو دواړو د ده لاسونه او پښې ښکل کړې او وئې ويل: موږ شهادت ورکوو چي ته نبي يې، وئې فرمايل: نو څه مو له دې منع کوي چي مسلمان شئ؟ وئې ويل: داؤد صلعم دعا کړې ده چي تل دي د ده په اولاد کي يو نبي وي، او موږ وېرېږو چي که مسلمان شو يهودان به مو ووژني.

دې ته مو پام وي چي د دې روايت په اړه يوه جدي ملاحظه شته او هغه دا چي قرآن د موسی صلعم (تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ) د عصا او يد بيضاء په شمول نه معجزې گڼي.

راشئ د منافقينو دغه وينا په همدې اړه د مؤمنانو له وينا سره مقايسه کړو، قرآن د رسول اللهﷺ په وړاندي د صادقو او مخلصو مؤمنانو وينا داسي بولي: قالوا سمعنا و اطعنا: وئې ويل: واوورېدل او اطاعت مو وکړ.

د دې دواړو ويناوو ترمنځ صريح او ژور توپير تر سترگو کېږي، يوه ئې مجرده ادعاء ده او بله ئې جدي او صادقانه ژمنه او تعهد.

قرآن فرمايي چي منافقين د ايمان په دعوی کي د خدعې قصد لري:

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَمَا هُم بِمُؤۡمِنِينَ ﴿٨﴾

يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَمَا يَخۡدَعُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمۡ وَمَا

يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ البقره:٨-٩

او د خلكو ځيني داسي دي چي وايي: پر الله او د آخرت پر ورځ مو ايمان راوړی، حال دا چي دوی مؤمنان نه دي، له الله او له مؤمنانو سره خدعه كوي، خو له ځانه پرته بل څوك نشي غولولی، خو نه پوهيږي.

ډېر خلك داسي دي چي وايي په الله او آخرت ايمان لرو خو ايمان نه لري او ډېر بيا داسي دي چي ځان مؤمن ګڼي خو مؤمنان نه دي او ځيني بيا داسي چي ته ئې له ظاهری حالت او عباء او قباء د مسلمان ګمان پرې كوې، خو مسلمان به نه وي، دا ځكه چي ايمان نه په ادعاء دئ، نه په هيلي او تمناء او نه په لباس، عباء او قباء، ليس الايمان بالتمني و لا بالتحلي و لكن هو ما وقر في القلب و صدقه العمل: ايمان نه په تمناء دئ او نه په حليې او ظاهري لباس، بلكي هغه داسي څه دئ چي په زړه كي ځای نيسي او عمل ئې تصديقوي او په شته والي ئې شهادت وركوي.

دوی هم له الله سره خدعه كوي، هم له مؤمنانو سره او هم له خپل ځان سره، خو له ځان پرته بل څوك نشي دوكه كولی. دوی د خپلي هري ګناه لپاره مذهبي توجيه او شرعي حيلې جوړوي، دا كار ئې داسي دئ لكه له الله سره خدعه او دوكه، له مؤمنانو سره هم خدعه كوي، د هغوی په وړاندي د ايمان او اخلاص تيره په سينه وهي، خو په دروغو او د دوی د غولولو لپاره، الله تعالی فرمايي چي په دې خدعو سره يوازي ځان او د ځان په څېر خلك غولولی شي، نه الله او نه مؤمنان، ډېر بې شعوره دئ چي ګمان كوي دا خدعه به ئې خپل مقصد او منزل ته ورسوي.

قرآن همدا راز فرمايي:

وَإِذَا لَقُواْ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قَالُوٓاْ ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوۡاْ إِلَىٰ شَيَٰطِينِهِمۡ قَالُوٓاْ إِنَّا مَعَكُمۡ إِنَّمَا نَحۡنُ مُسۡتَهۡزِءُونَ

البقره: ١٤

او كله چي له مؤمنانو سره مخامخ شي وايي: ايمان مو راوړی، خو كله چي

د خپلو شیطانانو په لور ګوښه شي؛ وايي: موږ يقيناً له تاسو سره يو، موږ خو هسې (په دوی) ملنډې وهونکي يو.

دوی تل خپله څېره بدلوي، په هرې ټولنې کې ځان د دوی په څېر کړي، له هر يوه سره د دوستۍ او ملګرتيا خبره کوي، خو په حقيقت کې نه د چا دوست وي نه ملګری، د خپل غرض په لټه کې وي، د مؤمنانو د برياوو په وخت کې د دوی خوا ته راشي او په ډېر تأکيد سره وايي: موږ هم ايمان راوړی!! خو چې د کفر د جبهې له شيطانو مشرانو سره ګوښه شي نو نه يوازې دا چې د خپل کفر او بې ايمانۍ ډاډ ورکوي بلکې د مؤمنانو خوا ته تګ او څه وخت د دوی په څنګ کې پاته کېدل هسې په دوی ملنډې وهل ګڼي. دوی ګمان کوي چې په دې سره کولی شي دواړه خواوې دوکه کړي او له هر يوه امتيازات ترلاسه کړي، خو په حقيقت کې الله تعالی د دوی د منافقانه عمل مناسبه او ورته سزا ورکوي، هيڅوك پرې باور نه کوي، هيڅوك ئې خپل دوست نه ګڼي، هر څوك د ذليل، سپك او بې اعتباره انسان په سترګه ورته ګوري.

واقعيت دا دئ چې منافقين نشي کولی د خپل ايمان د دروغجنې ادعاء په اړه مؤکده وينا وکړي، له يوې خوا ئې خپل رواني حالت او باطني کيفيت مانع کېږي، له بلې خوا منافقانه کړنې او مواقف ئې دې ته نه پرېږدي داسې ادعاء وکړي چې کذب ئې څرګند او واضح دئ، خو د دوی معامله د کفر له مشرانو سره بل ډول ده، هغوی د خپلو اعمالو په توري دوسيې کې داسې شواهد لري چې کولی شي پرې استناد وکړي او هغوی د خپل کفر او بې ايمانۍ په اړه مطمئن کړي او د کفر جبهه د خپل اخلاص او صداقت په اړه باوري کړي، له همدې کبله د هغوی په وړاندې د دوی لهجه بدله شي او له تأکيد سره توأم وي، له دې آيت معلومېږي چې د منافقينو د وينا اسلوب داسې وي چې له مخې ئې کولی شو د دوی په باطني خبث او منافقت پوه شو، دروغ، تقلب، خدعه او دوکه د دې ډلې بارز مشخصات دي.

قرآن په دې اړه فرمايي:

وَلَوۡ نَشَآءُ لَأَرَيۡنَٰكَهُمۡ فَلَعَرَفۡتَهُم بِسِيمَٰهُمۡۚ وَلَتَعۡرِفَنَّهُمۡ فِي لَحۡنِ ٱلۡقَوۡلِۚ

وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ أَعۡمَٰلَكُمۡ ﴿٣٠﴾

محمد: ۳۰

او كه وغواړو حتماً به دوى دروښيو چې بيا به ئې حتماً له خپلو څېرو پېژني، او هرومرو به ئې د وينا له طرز او بڼي وپېژنې او الله ستاسو پر عملونو پوهيږي.

په دې مبارك آيت كي د منافق د پيژندو درې معيارونه په ګوته شوي:

- **الف: د دوى په څېرو كي د نفاق علائم او آثار.**
- **ب: د بيان په طرز او د وينا په لحن او لهجې كي د نفاق نښې.**
- **ج: منافقانه كړني.**

په قرآن كي د بيان په طرز او د وينا په لحن او لهجې كي د نفاق د نښو او هغو كړنو په اړه تفصيلي بحثونه شوي چي له منافقانه باورونو نشأت كوي، د دغو بحثونو او څېړنو په هنداري كي كولى شو په ښه توګه او په آسانۍ سره منافقين وپېژنو، خو د څېرې له نښو او علائمو د دوى د پيژندو علم او لاربښووني نه دي څېړل شوي، كه الله تعالى غوښتى نو د منافقينو د پيژندو دا اړخ به ئې هم څېړلى وو او داسي لاربښووني به ئې د قرآن هر مخاطب ته په واك كي وركړې وې چي له مخي ئې مكار او رياكار منافق ژر او په آسانۍ پيژندى شي خو د خاص حكمت له كبله ئې دا علائم او نښي نه دي ښودلي.

د منافقينو د پيژندو دوهم ملاك د وينا منافقانه طرز او بڼه دئ، د دوى تبصرې، قضاوتونه او تحليلونه تر جنګ وړاندي پړاو كي، د پرېكړې او تصميم په وخت كي، له دښمن سره د ښتتو پر مهال، د برې او ماتې په صورت كي، له ځواكمن دښمن او ضعيف دښمن سره د مقابلې په صورت كي، د هغو مخلصو مؤمنانو په اړه چي خپل هر څه د الله په لار كي وقف كوي او تل او په ټول توان طاقت د اسلام په خدمت كي وي، او د هغو مسلمانانو په اړه چي بې وزلي او نېستمن دي او د قربانۍ لپاره لږ څه په واك كي لري، د مشرتابه او قيادت په اړه، د لاندي كچي غړو په ارتباط، د مطيع افرادو په باب او د ياغي او سرغړاندو په اړه ... په ټولو دغو مواردو كي د دوى له لهجې او لحن قول د دوى منافقت پيژندى شو، قرآن په دې اړه موږ ته

کافي لارښووني کړې دي.
د سورې په لومړي آيت کې ویل شوي چې الله ګواهي ورکوي چې منافقين دروغجن دي، پيغمبر عليه السلام د منافقينو د دې خصلت په اړه فرمايي:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رسول عَنِ النَّبِيِّ قَالَ « أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقاً خَالِصاً، وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَدَعَهَا : إِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ)) متفقٌ عَلَيْهِ و فى رواية مسلم وإن صام وصلى وزعم أنه مسلم

له عبدالله بن عمرو رسول روايت دئ چې رسول الله **وفرمايل: څلورګوني (خصلتونه) داسې دي چې په چا کې وي بشپړ منافق دئ، او په چا کې چې له دغو څلورو يو وي په هغه کې د نفاق يو خصلت دئ، تر هغه چې پرې ئې ږدي: کله چې امين ونيولی شي خيانت کوي، کله چې خبري کوي دروغ وايي، کله چې وعده وکړي غدر کوي، او کله چې شخړه کوي سپکې سپورې وايي. او د مسلم په روايت کې دا هم راغلي: که څه هم روژه نيسي، لمونځ کوي او پر خپل ځان ئې دا ګمان کړی چې مسلمان دئ.**

لکه څنګه چې د عقيدې، قول او عمل تر منځ يووالی د ايمان مهم شاخص دئ همداراز د عقيدې، وينا او کړنو تر منځ تضاد او تناقض د نفاق لويه نښه ده، واقعي مسلمان هغه دئ چې عمل ئې د وينا مصداق وي، څه چې په ژبه وايي عمل پرې کوي، کړنې ئې د هغه څه مصداق وي چې باور پرې لري، خو منافق د هغه څه په اړه هيڅ صداقت نه لري چې ژبه ئې وايي، عمل ئې د ده وينا او ادعاء تکذيبوي.

ٱتَّخَذُوٓا۟ أَيْمَـٰنَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا۟ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾

٢- خپل قسمونه ئې د يوه ډال په توګه نيولي، نو د الله له لارې ئې ډډه وکړه، يقيناً چې هغه څه بد دي چې دوی کولو.

(۲)- د دې مبارك آيت لارښووني دا دي:

- **د منافقينو مخكنۍ مؤكده دروغجنه ګواهي قسم ګڼل شوې، له دې معلومېږي چې د قرآن په قاموس كې د قسم معنى ګواهي او شهادت دئ، په كوم څه قسم كول داسې دي لكه هغه د شاهد په توګه وړاندې كول، څوك چې په الله لوړه كوي معنى ئې دا ده چې الله پر خپلې وينا شاهد نيسي، احناف شهادت او قسم په بشپړه توګه سره ورته ګڼي، هم د معنى او مفهوم له پلوه او هم د حكم او اعتبار له پلوه، د دوى د رأيې د تأييد لپاره دغه آيت كافي دئ، خو ځيني قسم او شهادت بېل بېل ګڼي، هم د معنى له پلوه او هم د حكم او اعتبار له پلوه، حال دا چې دا وينا نه يوازې د قرآن د دغه صريح آيت خلاف ده بلكې له ګڼ شمېر نورو آيتونو سره اړخ نه لګوي، دا دئ ګورئ چې دلته شهادت او قسم مترادف او هممعنى ګڼل شوي.**
- **دلته ويل شوي چې منافقينو خپل قسمونه د يوه ډال په توګه كارولي، نو د الله له لارې ئې ډډه وكړه، يقيناً چې هغه څه بد دي چې دوى كولو.**

كه دا آيت له مخكني سره يو ځاى وڅېړو نو متوجه كېږو چې د منافقينو مؤكد كلام له لوړې او قسم سره مترادف ګڼل شوى او موخه ئې دا ده چې له خپل قسم يو ډال جوړ كړي، لكه څنګه چې خلك په ډال سره د بل بريدونه دفع كوي دوى هم په قسمونو سره هغه اعتراضات دفع كوي چې د دوى پر بدو كړنو او منافقانه دريځونو كېږي، د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو كې قسم ته پناه وړل د منافقينو يو څرګند خصلت ګڼل شوى، منافقين د اسلام او مسلمانانو په ضد خپل جنګ كې له قسمونو د يوې مؤثرې وسيلې او حربې په توګه استفاده كوي، په همدې ډال سره له خپلو منافقانه ويناوو، تبصرو، كړنو او دريځونو دفاع كوي او مسلمانان پرې غولوي، لكه چې قرآن فرمايي:

يَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ مَا قَالُواْ وَلَقَدْ قَالُواْ كَلِمَةَ ٱلْكُفْرِ وَكَفَرُواْ بَعْدَ إِسْلَٰمِهِمْ وَهَمُّواْ بِمَا لَمْ يَنَالُواْ ۚ وَمَا نَقَمُوٓاْ إِلَّآ أَنْ أَغْنَىٰهُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ مِن فَضْلِهِۦ ۚ فَإِن يَتُوبُواْ يَكُ خَيْرًا لَّهُمْ ۖ وَإِن يَتَوَلَّوْاْ يُعَذِّبْهُمُ ٱللَّهُ

عَذَابًا أَلِيمًا فِي ٱلدُّنْيَا وَٱلْآخِرَةِ ۚ وَمَا لَهُمْ فِي ٱلْأَرْضِ مِن وَلِيٍّ وَلَا

نَصِيرٍ التوبه: ٧٤

د الله په نامه لوړه کوي چي ویلي ئې نه دي، حال دا چي یقیناً د کفر وینا ئې کړې، له خپلي مسلمانۍ وروسته (بېرته) کافران شوي او د هغه څه هڅه ئې کړې ده چي نه ورورسېدل، او نیوکي ئې یوازي په دې وجه وې چي الله او پیغمبر ئې دوی له خپل فضل برخمن کړل، نو که ئې توبه وکړه ورته غوره ده او که ئې مخ واړاوو نو الله به ئې په دنیا او آخرت کي په دردناك عذاب سره تعذیب کړي او په زمکي کي به ئې نه کوم دوست وي او نه کوم مرستندوی.

ګورئ چي دلته د منافقینو یو قسم او لوړه زموږ مخي ته ایښودل شوې، لوړه ئې په دې باندي ده چي د کفر وینا ئې نه ده کړې او د اسلام او مسلمانانو په ضد ئې داسي څه نه دي ویلي چي د کفر بوی ترې راځي، او داسي څه ئې نه دي کړي چي د دوی د کفر څرګندونه کوي، خو الله تعالی فرمایي: دوی دروغ وایي، یقیناً داسي څه ئې ویلي او کړي دي چي په هغه سره له مسلمانۍ وروسته بېرته کافران شوي او د هغه څه هڅه ئې کړې ده چي نه دي پرې برلاسي شوي، غوښتل ئې د اسلام او مسلمانانو په ضد ډېر څه وکړي خو نه دي توانېدلي، منافقینو دې ته هم نه کتل چي الله تعالی د پیغمبر علیه السلام د راتلو او په مدینې منورې کي د اسلام د نور ځلېدو سره څومره ښېګڼي د دې ولس په برخه کړې، له جهل، شرك او خرافاتو وژغورل شول، خپل منځي جګړي ئې په ورورۍ بدلي شوې، د یوه ضعیف، کمزوري او نوم ورکي قوم له سطحي د قوت، عزت او نېك نوم لوړو څوکو ته ورسېدل، نه یوازي د دغو الهي پېرزوینو پاس نه ساتي بلکي د پیغمبر علیه السلام په ضد له دښمنۍ ډك تبلیغات کوي، د دوی تبلغیات، اعتراضات او نیوکي په حقیقت کي د هغه ستر احسان یوه ناروا او ظالمانه بدله ده چي د الله تعالی او پیغمبر علیه السلام له لوري د دوی په برخه شوی!! دوی ته دا غوره ده چي توبه وکړي، خو که له توبې مخ واړوي نو الله به ئې په دنیا او آخرت کي په دردناك عذاب سره

تعذيب كړي او په زمكي كي به ئې نه كوم دوست وي او نه كوم مرستندوى.

يَحۡلِفُونَ بِٱللَّهِ لَكُمۡ لِيُرۡضُوكُمۡ وَٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَحَقُّ أَن يُرۡضُوهُ إِن كَانُواْ مُؤۡمِنِينَ ﴿٦٢﴾

التوبه: ٦٢

پر الله درته لوړه كوي چي راضي مو كړي؛ حال دا چي الله او رسول ئې ترټولو زيات د دې حقدار دي چي راضي ئې كړي كه مؤمنان وى.

دلته يو ځل بيا ويل شوي چي منافقين د الله په نامه لوړه كوي او په دې سره غواړي چي مؤمنان له ځانه راضي او خوشحال كړي، يا كومه څرګنده غلطي ترې شوې او غواړي په قسمونو سره ئې توجيه كړي، يا د مسلمانانو د اعتماد ترلاسه كولو لپاره قسمونه خوري چي په خپل ايمان كي صادق دي او مسلمانانو ته اخلاص لري. خو الله تعالى د دوى په اړه فرمايي: كه پر الله او د هغه پر رسول ايمان لرئ نو د خلكو په ځاى د الله او د هغه د رسول رضاء ولټوئ، هغه كار وكړئ چي الله او د هغه رسول پرې راضي كېږي.

وَيَحۡلِفُونَ بِٱللَّهِ إِنَّهُمۡ لَمِنكُمۡ وَمَا هُم مِّنكُمۡ وَلَٰكِنَّهُمۡ قَوۡمٞ يَفۡرَقُونَ ﴿٥٦﴾ التوبه: ٥٦

او پر الله لوړه كوي چي دوى ستاسو له ډلي دي، حال دا چي دوى ستاسي له ډلي ندي؛ خو دوى هغه وګړي دي چي وېرېږي.

دلته ويل شوي چي دوى به د الله په نامه لوړه كوي چي د مسلمانانو ملګري او د دوى د ډلي صادق او مخلص غړي دي، په داسي حال كي چي نه مسلمانان دي او نه د مسلمانانو ملګري دي، له مسلمانانو سره د دوى د يو ځاى كېدا سبب راښيي او وايي چي هغوى له مسلمانانو وېرېږي، دغي وېري دې ته اړ كړي چي د مسلمانانو په خوا كي ودرېږي، بل پناه ځى نه لري، داسي سوړه په نظر نه ورځي چي پناه وروړي، بل داسي ځاى نه مومي چي ورشي او له هغو ګواښونو ځان خوندي كړي چي د مسلمانانو له زياتو برياوو

ئې احساسوي.
د صدوا دوه ګونو معنی وو ته په پام سره د آیت دا فقره (فصدوا عن سبیل الله) دوه مطالب افاده کوي: د الله له لارې ئې ډډه وکړه، د الله له لارې ئې نور منع کړل، منافقين هم په خپله د الله له لارې ډډه کوي او هم نور ترې منع کوي، دوی داسې انګېرې چې کولی شي مسلمانان وغولوي، د قسمونو په مرسته هغوی ته دا انتباه ورکړي چې د ایمان په اړه په خپلې ادعاء کې او د مسلمانانو په اړه په خپل تعهد کې رښتيني او مخلص دي، د خلکو د راضي کولو په لټه کې وي نه د الله تعالی د رضاء په لټه کې، نو ځکه د الله له لارې کاږه درومي او نور هم له سمې لارې منحرف کوي، د دوی کړنې ډېرې بدې دي، دوی به تل داسې وموميئ چې د ژوند په ډېرو برخو کې د الله له لارې عدول کوي، په کږو لارو درومي، په جهاد کې برخه نه اخلي، په لمانځه کې کسل وي، له انفاق ډډه کوي، دوی له یوې خوا عملاً هڅه کوي چې نور د ځان په څېر کړي، په کږو لارو تګ کې ئې د ځان ملګري کړي، له بلې خوا د دوی بیمارې په خپله نورو ته سرایت کوي،
مؤمن د الله تعالی رضاء لټوي، له داسې وینا او عمل ځان ساتي چې الله تعالی پرې ناراض کېږي، خو منافق د خپلو اغراضو بنده وي، یوازې هغه څه ورته صحیح او معقول برېښي چې د ده منحط دنیایي اغراض تأمین کړي او هوسایي ئې ونه ګواښي، یوازې هغه مهال دین ته رجوع کوي او پرېکړې ئې مني چې خپلو اغراضو ته په رسېدو کې د ده مرسته وکړي، قرآن فرمایي:

وَإِذَا دُعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحۡكُمَ بَيۡنَهُمۡ إِذَا فَرِيقٞ مِّنۡهُم مُّعۡرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِن يَكُن لَّهُمُ ٱلۡحَقُّ يَأۡتُوٓاْ إِلَيۡهِ مُذۡعِنِينَ ﴿٤٩﴾

النور: ٤٨-٤٩

او کله چې د الله او د هغه د رسول لورې ته وبلل شي چې د دوی تر منځ پرېکړه وکړي ناڅاپه د دوی یوه ډله ډډه کوي، او که حق د دوی په لورې وي نو داسې ورته راځي چې غاړه اېښودونکې وي،

ځيني خلك داسې دي چې پر الله او پيغمبر د ایمان او د دین په وړاندې د

التزام او اطاعت دعوى كوي خو په حقيقت كي مؤمنان نه دي، د عدم ايمان لويه نښه او وجه ئې دا ده چي كله د الله تعالى او د هغه د رسول لوري ته وبلل شي چي د دوى تر منځ پرېكړه وكړي نو ډډه كوي او دې ته نه چمتو كېږي چي چاري، شخړي او منازعات ئې د الله تعالى د حكم او د رسول اللهـ د سنت مطابق ترسره او حل و فصل شي، په ځانگړې توگه هغه مهال چي د دين پرېكړه د دوى د دريځ او گټو خلاف وي، خو كه پوه شي چي د الله او د هغه د رسول پرېكړه به د دوى په حق كي وي نو بيا له بشپړ انقياد سره دين ته رجوع كوي او پر ديني احكامو او نصوصو استناد او تمسك كوي. قرآن وايي: داسي كسان له څو حالته وتلي نه دي: يا ئې په زړونو كي د نفاق بيماري ده، يا ئې ايمان له شك سره توأم دئ او د زړه له كومي او په صادقانه توگه پر خداى او پيغمبر ايمان نه لري او يا له دې وېرېږي چي الله او د ده رسول به ظلم پرې وكړي، د دين پرېكړه به عادلانه نه وي او د دوى حق به تأمين نه كړي!!

قرآن د هغه چا د ايمان دعوى بې اعتباره گڼي چي عملاً د الله دين ته منقاد نه وي، فرمايي:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾

النساء:٦٥

نو نه؛ ستا په رب قسم چي تر هغه ئې ايمان نه دئ راوړى چي تا په خپلمنځيو شخړو كي حكم ونه گرځوي، بيا ستا د پرېكړي په اړه په خپلو زړونو كي تنگوالى ونه مومي او په بشپړه توگه تسليم نشي.

يعني ترهغه چي اې رسول الله! تا په خپلو شخړو كي حكم ونه نيسي او بيا ستا په پرېكړي راضي نشي او په خپلو زړونو كي هيڅ حرج احساس نه كړي او عملاً انقياد ونكړي، مؤمنان نشي بلل كېدى او د ايمان ادعاء ئې نشي قبلېدى. له دې آيته په ډېر وضاحت سره معلومېږي چي د ايمان د قبلېدو لاندي شرائط دي:

- **شخړي او منازعات شريعت ته محول کول.**
- **د اسلام په هري پرېکړي رضايت.**
- **او هر حکم ته ئې عملاً غاړه ايښودل.**

همداراز فرمايي:

أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا۟ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓا۟ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوٓا۟ أَن يَكْفُرُوا۟ بِهِۦ وَيُرِيدُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾

النساء: ٦٠

آيا هغه دي ونه ليدل چي گمان کوي هم پر هغه څه ايمان لري چي پر تا نازل شوي او هم پر هغه څه چي تر تا د مخه نازل شوي، خو غواړي چي د تحاکم لپاره طاغوت ته ورشي، حال دا چي ورته امر شوی چي له هغه به انکار کوي او شيطان غواړي چي په ژوري تېروتني سره ئې تېرباسي.

د دې آيت له مخي د هغه چا د ايمان دعوی د منلو نه ده چي طاغوت ته خپلي شخړي راجع کوي، څوك چي د طاغوت واکمنی ته غاړه ږدي او د خپلو مشاجراتو په اړه د هغه پرېکړي مني، هغه سخت تېروتی، شيطان دوکه کړی، د ايمان دعوی ئې د اعتبار وړ نه ده، حتی که په ځان ئې دا گمان هم وي چي هم پر قرآن ايمان لري او هم پر مخکنيو کتابونو. تر څو چي ته له طاغوت انکار ونکړې؛ الله تعالی ستا ايمان نه قبلوي.

دا آيت نه يوازي د ايمان حقيقت موږ ته راښيي بلکي د طاغوت معنی هم راښيي، طاغوت هغه دئ چي خلك د خپلو شخړو د حل و فصل لپاره ورته رجوع کوي، حاکم او قاضي دئ خو پرېکړي ئې د الله د دين مطابق نه دي او په ماانزل الله حکم نه کوي، طاغوت شيطان نه بلکي شيطان ته منقاد حاکم دئ.

قرآن فرمايي چي منافقين په جهاد کي له برخي اخيستو ډډه کوي:

وَإِذَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَجَٰهِدُوا۟ مَعَ رَسُولِهِ ٱسْتَـْٔذَنَكَ أُو۟لُوا۟

ٱلطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُواْ ذَرْنَا نَكُن مَّعَ ٱلْقَٰعِدِينَ ﴿٨٦﴾ رَضُواْ بِأَن يَكُونُواْ مَعَ ٱلْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾

التوبه: ٨٦

او كله چي كومه داسي سوره نازله شي چي (وايي) په الله ايمان راوړئ او د ده له پيغمبر سره يوځای جهاد وكړئ؛ نو د دوی وسي او توانمن به اجازه درنه غواړي او وايي به: موږ پرېږده چي له ناستو سره وو. په دې راضي شول چي له وروسته پاتو ښځو سره وي! او پر زړونو ئې مهر لګول شوی نو ځكه نه پوهېږي.

كله چي داسي سوره نازله شي چي د الله تعالى په لار كي د جهاد حكم كوي، يعني د جهاد وخت راورسېږي، حالت د دې تقاضا وكړي چي مسلمانان جهاد ته ملا وتړي، هر پر دين پوه مؤمن ته دا جوته شي چي اوس نو د دين غوښتنه دا ده چي وسلې ته لاس كړو او د الله تعالى په لار كي وجنګېږو، نو د منافقينو شتمن او توانمن به وګورې چي غواړي په جهاد كي له برخي اخيستو معاف شي، په دې راضي كېږي چي د هغو ښځو په څېر وروسته پاته شي چي له جهاد معافي دي، د مېړنو مجاهدينو په څېر جهاد ته ملا نه تړي، بلكي دا پېغور مني چي د وروسته پاتو ښځو په قطار كي محسوب شي، د دې بې همتۍ او منافقت وجه دا ده چي د منافقتونو په سبب ئې پر زړونو مهر لګول شوی او پر حقيقت له پوهېدا عاجز دي. معيارونه ئې بدل شوي، دوی سره له دې چي شتمن او توانمن دي په جهاد كي برخه نه اخلي او همدا د بې همتۍ كار ته د پوهي او زيركتيا نوم وركوي، دا ځكه چي د دوی معيارونه بدل شوي او دا ځكه چي د قرآن د معيارونو له مخي دوی هوښيار او پوه نه بلكي كمعقله دي او نه پوهېږي.

په دې اړه مؤمنان او منافقان داسي مقايسه كوي:

لَا يَسْتَـْٔذِنُكَ ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ أَن يُجَٰهِدُواْ

بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡۗ وَٱللَّهُ عَلِيمُۢ بِٱلۡمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا يَسۡتَـٔۡذِنُكَ ٱلَّذِينَ
لَا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَٱرۡتَابَتۡ قُلُوبُهُمۡ فَهُمۡ فِي رَيۡبِهِمۡ
يَتَرَدَّدُونَ

التوبه: ٤٤ـ ٤٥

هغه چي پر الله او د آخرت پر ورځي ايمان لري؛ په خپلو مالونو او ځانونو سره د جهاد له کولو د (معاف کېدو) اجازه نه درنه غواړي، او الله په دغو متقيانو ښه پوه دئ. يوازي هغه کسان درنه اجازه غواړي چي پر الله او د آخرت پر ورځي ايمان نه لري، زړونو ئې شك کړی او په خپل شك کي لالهانده او متردد دي.

د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

- **څوك چي پر الله تعالى او د آخرت پر ورځي ايمان لري؛ تل به دې ته چمتو وي چي د الله په لار کي د خپل سر او مال په بيع جهاد وکړي، دا واقعي مؤمن به هيڅکله له تا دا اجازه ونه غواړي چي له جهاد د شا ته پاته کېدو رخصت ورکړې.**
- **په الهي معيارونو کي واقعي متقي او پرهيزګار مسلمانان همدغه مجاهدين دي، الله تعالى د دوی په حال ښه پوه دئ او د همدغي پوهي په اساس وايي چي دوی له جهاده شا ته پاته کېدا نه خوښوي.**

له جهاد به هغه څوك ډډه کوي او په حيلو او بهانو سره به رخصت ترلاسه کوي چي ځيني خصلتونه ئې دا دي:

- **پر الله تعالى ايمان نه لري،**
- **پر آخرت باور نه لري،**
- **په زړونو کي ئې شك دئ، د الله تعالى په اړه، د آخرت په اړه، د الله تعالى د وعدو په اړه، او د اسلام د حقانيت په اړه، او**
- **په خپلو شکونو کي متردد دي.**

يعني منافق به له جهاد ډډه کوي**!!** او له جهاد به د رخصت ترلاسه کولو

هڅه کوي!!

همداراز فرمايي:

وَلَوْ أَرَادُواْ ٱلْخُرُوجَ لَأَعَدُّواْ لَهُۥ عُدَّةً وَلَـٰكِن كَرِهَ ٱللَّهُ ٱنۢبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ ٱقْعُدُواْ مَعَ ٱلْقَـٰعِدِينَ ﴿٤٦﴾

التوبه: ٤٦

او كه ئې وتل غوښتى نو حتماً به ئې (اړوند) سامان ورته تيار كړى وو، خو الله د دوى پاڅېدل كركجن وګڼلو نو سست او منصرف ئې كړل او (ورته) وويل شو چي له ناستو سره كېښېنئ.

دا آيت څو لارښووني لري:

- **وايي كه منافقينو په جهاد كي د برخي اخيستو اراده درلودى نو هرومرو به ئې د هغه لپاره ضروري سامان برابر كړى وو، يعني منافقين له دې هم پېژندى شئ چي هغوى په جهاد كي نه د برخي اخيستو اراده لري او نه تيارى ورته نيسي، د جهاد لپاره چي كومو وسائلو او وسلو ته ضرورت دئ او كومه روزنه او تيارى غواړي دوى به ترې بې برخي وموميئ. د وسلو په استعمال نه پوهيږي، د ټوپك په ليدو سره وېره پرې راشي!!**
- **د (ارادې نشتوالى) او د (جهادي سامان نه برابرول) د دې باعث شو چي الله تعالى دوى ته په جهاد كي د برخي اخيستو سعادت ورپه برخه نه كړي او سستي او لټي ئې په شور او شوق بدله نه كړي او دې ته ئې پرېږدي چي د خپل نفس، خپل شيطان او خپلو منافقو ملګرو دا خبره ومني چي ورته ويل ئې: له نورو ناستو كسانو سره تاسو هم كېښېنئ او په جهاد كي برخه مه اخلئ.**

د دغو منافقينو په مقابل كي مخلص مؤمنان داسي انځوروي:

وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ إِذَا مَآ أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَآ أَجِدُ مَآ أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّواْ وَّأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ ٱلدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُواْ مَا يُنفِقُونَ

 التوبه: ۹۲

او نه پر هغو چي تا ته د دې لپاره راغلل چي (پر سپرليو ئې) سپاره کړې؛ تا (ورته) وويل: داسي څه نه مومم چي تاسو پرې سپاره کړم، (نو) په داسي حال کي ترشا شول چي له سترګو ئې اوښکي څوتېدې، له دې غمه چي داسي څه نه مومي چي انفاق ئې کړي.

يعني هغه هم ملامت نه دي چي غواړي په جهاد کي برخه واخلي؛ له پيغمبر عليه السلام يوازي د سورلۍ غوښتنه کوي، خو چي ورنه کړی شي نو ئې اوښکي پر مخ وبهيږي؛ له دې حسرته چي ولي دومره نېستمن دئ چي په جهاد که د برخي اخيستو لپاره سورلۍ هم نشي برابرولی**!!**

د دغو خلکو عذر هم په دې شرط منل کيږي چي له الله او د هغه له پيغمبر سره ئې خواخوږي وي، د اسلام او مسلمانانو بريا او برلاسي غواړي او په دې ئې زړه ناقراره وي چي ولي په جهاد کي د شرکت سعادت ورپه برخه نشو.

ګورئ چي دوی د الله په لار کي جهاد او قربانۍ ته تلوار لري، ايمان او احساسات ئې هڅوي چي له مجاهدينو سره يو ځای د جهاد سنګرونو ته ولاړ شي خو واقعي مجبوريتونه او د وسلو او وسائلو نشتوالی ئې مانع کيږي، دا حالت ئې دومره ځوروي چي اوښکي ئې بهيږي او په ډېر تأسف سره وايي: کاش داسي وسيله ئې په واك کي وی چي په جهاد کي له برخي اخيستو نه وی محروم شوی**!!**

خو منافقين په دې راضي کيږي چي په جهاد کي له برخي اخيستو معاف شي، قرآن فرمايي:

رَضُواْ بِأَن يَكُونُواْ مَعَ ٱلۡخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ فَهُمۡ لَا يَفۡقَهُونَ

 التوبه: ۸۷

په دې راضي شول چي له وروسته پاتو ښځو سره وي! او پر زړونو ئې مهر لګول شوی نو ځکه نه پوهيږي.

يعني د منافقينو شتمن او توانمن به وګورې چې غواړي په جهاد کې له برخې اخيستو معاف شي، په دې راضي کېږي چې د هغو ښځو په څېر وروسته پاته شي چې له جهاد معافي دي، د مېړنو مجاهدينو په څېر جهاد ته ملا نه تړي، بلکې دا پېغور مني چې د وروسته پاتو ښځو په قطار کې محسوب شي، د دې بې همتۍ او منافقت وجه دا ده چې د منافقتونو په سبب ئې پر زړونو مهر لګول شوى او پر حقيقت له پوهېدا عاجز دي. معيارونه ئې بدل شوي، دوى سره له دې چې شتمن او توانمن دي په جهاد کې برخه نه اخلي او همدا د بې همتۍ کار ته د پوهي او زيرکتيا نوم ورکوي، دا ځکه چې د دوى معيارونه بدل شوي او دا ځکه چې د قرآن د معيارونو له مخې دوى هوښيار او پوه نه بلکې کمعقله دي او نه پوهېږي.

همدا راز فرمايي:

فَرِحَ ٱلۡمُخَلَّفُونَ بِمَقۡعَدِهِمۡ خِلَٰفَ رَسُولِ ٱللَّهِ وَكَرِهُوٓاْ أَن يُجَٰهِدُواْ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَالُواْ لَا تَنفِرُواْ فِي ٱلۡحَرِّۗ قُلۡ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرّٗاۚ لَّوۡ كَانُواْ يَفۡقَهُونَ ﴿٨١﴾ التوبه: ٨١

شا ته پرېښودل شوي (وګړي) د رسول الله په خلاف په خپلې ناستې خوشحال شول او له دې ئې کرکه وکړه چې د الله په لار کې په خپل مال او ځان سره جهاد وکړي او وئې ويل: په ګرمي کې مه وځئ، (ورته) ووايه: د دوزخ اور تر ټولو زيات ګرم دئ؛ کاش دوى پوهېدى.

دا هم بايد وڅېړو چې منافقين څنګه د نورو په وړاندې خنډ کېږي او خلك د الله له لارې منع کوي، د الله له لارې ممانعت څو صورتونه لري:

الف: عمداً او له خپل زور ځواك په استفادې سره او په خپلو تبليغاتو سره خلك د الله له لارې منع کول، دا کار هم د اسلام څرګند دښمن کوي او هم د دوست په جامه کې هغه منافق چې په زړه کې ئې د اسلام او مسلمانانو کينه وي، قرآن فرمايي:

وَقَالَت طَّآئِفَةٌ مِّنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ ءَامِنُواْ بِٱلَّذِيٓ أُنزِلَ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَجۡهَ ٱلنَّهَارِ وَٱكۡفُرُوٓاْ ءَاخِرَهُۥ لَعَلَّهُمۡ يَرۡجِعُونَ ﴿٧٢﴾

آل عمران:٧٢

او د اهل کتابو يوې ډلي وويل: د ورځي په سر کي په هغه څه ايمان راوړئ چي پر مسلمانانو نازل شوی او په پای کي ئې کافر شئ چي راوګرځي.

دوی د دښمن له لوري ګمارل شوي چي سحر د مسلمانانو په خوا کي اعلان وکړي چي موږ هم ايمان راوړی او مسلمانان شوو، خو د ورځي په پای کي بېرته له اسلام خپل برائت اعلان کړي او ووايي چي موږ اسلام له نږدې وليد، پوه شوو چي دا دين د منلو نه دئ، تر دې زموږ خپل دين غوره دئ، په دې سره به په عامو مسلمانانو کي د اسلام په اړه شکوك او شبهات راپيدا شي او له اسلام به لاس واخلي.

منافقين تل د دښمن له لوري په همداسي کار ګمارل کېږي چي له دې لاري په مسلمانانو کي شکوك او شبهات راولاړ کړي.

په بل ځای کي فرمايي:

لَوۡ خَرَجُواْ فِيكُم مَّا زَادُوكُمۡ إِلَّا خَبَالٗا وَلَأَوۡضَعُواْ خِلَٰلَكُمۡ يَبۡغُونَكُمُ ٱلۡفِتۡنَةَ وَفِيكُمۡ سَمَّٰعُونَ لَهُمۡۗ وَٱللَّهُ عَلِيمُۢ بِٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٧﴾

التوبه: ٤٧

که ستاسو په ليکو کي وتلي وی نو له تاوانه پرته به ئې بل څه نه وو درزيات کړي، هرو مرو به ئې د فتنو په لټه کي په تاسو کي ځغلول کول او په تاسو کي د دوی لپاره اورېدونکي شته، الله د دغو ظالمانو په حال ښه پوه دئ.

دا آيت د دې ډلي او د دوی د فتنو راولاړولو د هڅو او تحرکاتو په اړه څو اساسي مطالب بيانوي:

الف: د دوی شته والی ستاسو قوت او ځواکمني نه زياتوي، بلکي د فساد او

بدنظمۍ باعث کيږي.
ب: د دوی هڅه دا وي چې په تاسو کې فتنې راولاړې کړي، د شرارت آسونه په هر لوري ته ځغلوي.
ج: ستاسو په ليکو کې داسې کسان شته چې د دوی د تبليغاتو تر اغېز لاندې راځي، ځيني د سفاهت او سادګۍ په وجه، ځيني د خپلو عقدو او حسادتونو په وجه او ځيني په دې خاطر چې په يوه او بل څه ناراض دي، دوی ئې تحريك کړي او د اختلافاتو د راولاړولو په لار کې ترې کار واخلي.
د: دوی ظالمان دي.
هـ: الله تعالی چې د دې ظالمې ډلې په اړه څه ويلي دي دا په الهي علم ولاړ وضاحت دئ، دا د هغه عليم خدای وينا ده چې هم دا خلك ښه پېژني او هم ئې په کړو وړو ښه پوه دئ.

او د ممانعت دوهم صورت دا دئ چې منافقين نه يوازې په خپلو منافقانه مواقفو او دريځونو سره د واقعي مؤمنانو او د حق لارې مجاهدينو په عزم او اراده کې خلل او فتور راپيدا کوي بلکې مضاف پر دې د دوی منافقتونه د دې باعث کيږي چې د دعوت په مخاطبينو کې شکوك او شبهات راولاړ شي، د دعوت مخاطبين همدا منافقين د اسلام ممثل او مصداق ګڼي، خو د دوی کړني، اطوار او اخلاق د ايمان د غوښتنو مغاير مومي، دا تناقض او دوه رنګي نه يوازې د دعوت په مخاطبينو کې شکوك او شبهات راولاړوي بلکې د دعوت په وړاندې د دوی انزجار او نفرت راپاروي، د هر اصيل اسلامي نهضت ځېره مخدوشوي، او نهضت په مجموع کې خلکو ته مشکوك حرکت معرفي کوي، په حقيقت کې د دې ډول ممانعت او انسداد خطر او ضرر ډېر زيات او د اسلامي نهضت لپاره ډېر مضر دئ، ځکه دښمن که هر څومره ځواکمن وي، نشي کولی د اسلام د برې مانع شي او اسلام ته د خلکو د راتلو مخه ونيسي، د اسلام او د اسلام غېږې ته د خلکو د راتلو مخه هغه مهال نيول کيږي چې د مسلمانانو عملي وضعيت د اسلام ښکلې ځېره بد رنګه وښيي او په داسې مسخ شوې بڼې کې وړاندې شي چې له ايمان سره اړخ نه لګوي، يقيناً کومه دښمني چې د ايمان غيرمخلص مدعيان د اسلام په جامه کې له اسلام او مسلمانانو سره کوي بل هيڅ دښمن ئې نشي کولی. ډيری خلك داسې دي چې د هر دين او عقيدې په اړه د هغه د پلويانو د عمل له مخې قضاوت

کوي، په نورو توپيرونو ئې ژر سر نه خلاصيږي، د هر يوه مشهود او محسوس نتائجو ته په پام سره يو پر بل غوره ګڼي، که داعي داسي ومومي چې له حق دفاع کوي، د هغه په مقتضا عمل کوي، په خپل شخصي ژوند کي ورته التزام لري، د پلي کولو لپاره ئې په صادقانه او مخلصانه توګه هڅه کوي، د حق د بري لپاره ستونزي او کړاوونه ګالي، پر داسي داعي اعتماد کوي، دعوت ئې رښتينی او صادقانه ګڼي، هغه قبلوي او له کومي اندېښني پرته له هغه سره ملګرتيا کوي، خو که وګوري چې د داعي خبري يو رنګ او عمل ئې بل ډول دئ، خبري ئې لويي لويي او جالبي خو عمل ئې کرکجن او د ده د ادعاء خلاف، نه په خپل شخصي ژوند کي د خپلو ويناوو مصداق دئ او نه د خپل دعوت رښتينی ممثل، د قول او عمل تر منځ دا توپير او تناقض د دې باعث کيږي چې هم د داعيانو د هدف په اړه شك وکړي او هم په خپله د هغه دعوت په اړه چې دوی ئې خلکو ته وړاندي کوي، ګمان کوي چې د دې دعوت بنسټ حتماً پر دوکي او خدعې ولاړ دئ او تر شا ئې نور اغراض او مقاصد پټ دي، نو ځکه له داسي ډلي ځان ساتي او د دوی له ملګرتيا ډډه کوي، قرآن په دې اړه فرمايي:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلۡأَحۡبَارِ وَٱلرُّهۡبَانِ لَيَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلنَّاسِ بِٱلۡبَٰطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۗ وَٱلَّذِينَ يَكۡنِزُونَ ٱلذَّهَبَ وَٱلۡفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَبَشِّرۡهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٖ

التوبه: ٣٤

اې مؤمنانو! د احبار (ملايانو) او رهبان (پيرانو) ډېری د خلکو مالونه په ناحقه خوري او د الله له لاري مخنيوی کوي او هغه چې سره او سپين زر ذخيره کوي او د الله په لار کي ئې نه مصرفوي نو د دردناك عذاب زېری ورکړه.

د دې مبارك آيت په ترڅ کې الله تعالى موږ ته د اهل کتابو ټګمار علماء او دوکه مار پيران معرفي کوي او فرمايي:

- **د دوی ډېری د خلکو مالونه په ناحقه خوري.**
- **د الله له لارې مخنيوی کوي.**

يعني له دين ئې ځان ته دکان جوړ کړی، خلك غولوي او شکرانې ترې اخلي، د پيسو په مقابل کې فتوی ګانې پلوري، د حکامو په خدمت کې وي، د هغوی د تخت او تاج د بقا دعاء کوي چې څه زهر او زقوم په خوله کې ورواچوي، د سودخورو په ګټه سودي معاملات روا ګڼي، د دې لپاره چې سودخورو هغوی ته کومه چينه او پګړۍ ورکړې وي.

دغو ټګمارانو به په دې توګه حرام مال ترلاسه کاوو: رشوت، سود، د الله په نامه څه ترلاسه کول او په خپله ئې خوړل، د ګناهونو د بخښلو، جنت ته د ننوتو او له دوزخ د ژغورل کېدو اسناد پلورل، د حکامو لپاره فتوی ګانې ورکول، په فال، تعويذ، کوډو او دم شکرانې او نذرانې ترلاسه کول. د دوی دغه عملونه د دې باعث کېدل چې خلك له دين کرکه وکړي.

قرآن دا هم د منافقينو کار ګڼي چې کله په مسلمانانو کې وېره خوروي او کله بې ځايه طمع، کله له دښمنانو مسلمانان وېروي او کله ئې له هغوی غافل کوي او د هغوی په اړه بې ځايه هيلې په دوی کې راپيدا کوي، هم له دښمنه بې ځايه وېره خطرناك عواقب لري او هم له هغه غافل کېدل او په خطر ئې سترګې پټول او د هغه له لورې د امنيت احساس کول. هرڅوك چې دا کار کوي هغه منافق دئ، د پيغمبر عليه السلام په وخت کې هم او نن هم. قرآن فرمايي:

وَإِذَا جَآءَهُمۡ أَمۡرٌ مِّنَ ٱلۡأَمۡنِ أَوِ ٱلۡخَوۡفِ أَذَاعُواْ بِهِۦۖ وَلَوۡ رَدُّوهُ إِلَى ٱلرَّسُولِ وَإِلَىٰٓ أُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنۡهُمۡ لَعَلِمَهُ ٱلَّذِينَ يَسۡتَنۢبِطُونَهُۥ مِنۡهُمۡۗ وَلَوۡلَا فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ وَرَحۡمَتُهُۥ لَٱتَّبَعۡتُمُ ٱلشَّيۡطَٰنَ إِلَّا قَلِيلٗا ٨٣

النساء:۸۳

او كه كله د امن يا د وېرې كوم خبر ورته راشي، خپروي ئې، خو كه هغه ئې پيغمبر او خپلو چارواكو ته رسولی وی، نو د دوی استنباط كوونكي به حتماً پرې پوه شوي وو او كه پر تاسو د الله فضل او رحمت نه وی نو له لږو پرته به تاسو ټولو د شيطان متابعت كړی وو.

په دې سره مسلمانانو ته ويل شوي چې د هغو شايعاتو له خورولو ډډه وكړئ چې يا بې ځايه وېره راولاړوي او يا مسلمانان د دښمن له خطره غافل كوي، كه د دښمن په اړه كومه اطلاع ترلاسه كوئ نو دا بايد خپلو مشرانو ته ورسوئ.

څوك چې دا كار كوي هغه نه يوازې منافق دئ بلكې الله تعالی دلته د داسې خطرناك شيطان په نامه ياد كړی چې مسلمانان د الله په فضل سره د هغوی له شره خوندي پاته كېدی شي، دا د لستوڼي مار دئ، له نېش څخه ئې يوازې د الله په فضل خوندي پاتې كېدی شئ.

قرآن هغو كسانو ته دشيطان لقب وركړی چې مؤمنان د دښمن له كثرت او قوت وېروي، فرمايي:

إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ يُخَوِّفُ أَوۡلِيَآءَهُۥ فَلَا تَخَافُوهُمۡ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿١٧٥﴾

آل عمران: ۱۷۵

دا خو فقط شيطان وو چې خپل دوستان ئې وېرول، نو له هغوی مه وېرېږئ، له ما ووېرېږئ كه مؤمنان ياست.

د دې مبارك آيت لارښووني دا دي:

- **څوك چې مسلمانان د دښمن له ځواكونو وېروي د قرآن له نظره (شيطان) دئ، د دې شيطان دا وېره اچوونكي تبليغات په هغو كسانو اغېز شيندي چې له شيطان سره ئې دوستي وي، د ده تبليغات په هغه چا اثر نه كوي چې له شيطان سره ئې خپلې اړيكې قطع كړې وي.**
- **د الله حكم او په الله د ايمان تقاضا دا ده چې د دښمن له زور ځواك ونه وېرېږو او وېره مو يوازې له يوه الله وي.**

وَمَآ أَصَـٰبَكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡتَقَى ٱلۡجَمۡعَانِ فَبِإِذۡنِ ٱللَّهِ وَلِيَعۡلَمَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٦٦﴾
وَلِيَعۡلَمَ ٱلَّذِينَ نَافَقُواْۚ وَقِيلَ لَهُمۡ تَعَالَوۡاْ قَـٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَوِ ٱدۡفَعُواْۖ
قَالُواْ لَوۡ نَعۡلَمُ قِتَالاً لَّٱتَّبَعۡنَـٰكُمۡۗ هُمۡ لِلۡڪُفۡرِ يَوۡمَئِذٍ أَقۡرَبُ مِنۡهُمۡ
لِلۡإِيمَـٰنِۚ يَقُولُونَ بِأَفۡوَٰهِهِم مَّا لَيۡسَ فِي قُلُوبِهِمۡۗ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِمَا
يَكۡتُمُونَ ﴿١٦٧﴾

آل عمران: ١٦٦- ١٦٧
او هغه څه چي د دوو فوځونو د مخامخ کېدو په ورځ دروررسېدل، دا خو د الله په حکم او د دې لپاره وو چي مؤمنان معلوم کړي. او د دې لپاره چي هغه کسان هم معلوم کړي چي منافقت ئې کاوو او چي ورته وويل شو: راشئ يا د الله په لار کي وجنگېږئ يا دفاع وکړئ! وئې ويل: که د کوم جنگ پوهه مو وی حتماً مو ستاسو متابعت کاوو!! دوی په دغه ورځ کفر ته ډېر ورنږدې وو، تر هغه واتن چي له ايمانه ئې درلودو، په خوله ئې هغه څه ويل چي په زړونو کي ئې نه وو او الله په هغه څه ډېر ښه پوه دئ چي دوی ئې پټوي.

د هغي ماتي او د هغو تلفاتو پرېکړه الله کړې وه، املونه ئې تاسو په خپله برابر کړي وو، هر څه د الله د سننو مطابق واقع کېږي، الله غوښتل چي په دې ستري ابتلاء سره د واقعي مؤمنانو او منافقينو ترمنځ تفکيك وشي، هغه منافقين راڅرگند شي چي نه د الله په لار کي جنگ ته تيار وو او نه له مديني دفاع ته، د دوی پېژندنه ضروري وه، ترڅو په راتلونکي کي نه د الله په لار کي د جنگ په اړه په دوی حساب وکړئ او نه له مديني د دفاع په اړه، تاسو په خپلو سترگو وليدل چي د جهاد او دفاع په اړه د منافقينو ځواب څه وو؟ انکار، خو دا انکار په داسي الفاظو سره چي د دوی په څېر دوه مخی دئ، په ظاهر کي ئې معنی يو څه او په حقيقت کي ئې معنی بل څه، په ظاهر کي د دوی د وينا معنی دا ده: که پوهېدی چي جنگ واقع کېږي نو حتماً مو ستاسو

په څنګ کې برخه اخیسته، د دې الفاظو یوه بله توجیه هم شوې خو مخکنۍ ترې غوره او دقیقه ده او هغه دا چې: که موږ په جنګ پوهېدی نو زموږ مشورو ته به مو اعتناء کړې وه او د مدینې له داخله به مو د دښمن مقابله کړې وه، که داسې شوې وی موږ به هم ستاسو په څنګ کې وو.

د دوی د الفاظو ظاهر ښه برېښي او ساده لوح کسان پرې غولولی شي، خو الله تعالی ته د دوی د زړونو هغه نفاق څرګند دئ چې دوی ئې پټوي.

دې ته مو هم باید پام وي چې دلته په جګړې کې د دغو منافقینو دا برخه نه اخیستل داسې ګڼل شوي چې دوی په دې کار سره کفر ته تر ایمان ډېر ورنږدې وو او دې ته مو هم پام وي چې په اصل کې دغو منافقینو له دې پرته بل کار نه وو کړی چې د مسلمانانو د شورى له پرېکړې ئې مخالفت کړی وو. که څه هم دا پرېکړه د پیغمبر علیه السلام د خپلې رأيې خلاف پرېکړه وه!! له دې په اسلام کې د شورى اهمیت معلومولی شئ.

قرآن په دې اړه فرمایي:

ٱلَّذِينَ يَلۡمِزُونَ ٱلۡمُطَّوِّعِينَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ فِي ٱلصَّدَقَٰتِ وَٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهۡدَهُمۡ فَيَسۡخَرُونَ مِنۡهُمۡ سَخِرَ ٱللَّهُ مِنۡهُمۡ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ التوبه: ۷۹

هغه چې د مؤمنانو پر ایثارګرو (په پراخ زړه انفاق کوونکو) نیوکې کوي او پر هغو د دې لپاره ملنډې وهي چې د خپل زیار (له حاصل علاوه) څه نه مومي، الله پر دوی تمسخر کړی او دوی ته دردوونکی عذاب دئ.

دا آیت د منافقینو د مخکنۍ ډلې یو بل کرغېړن خصلت داسې بیانوي: دوی نه یوازې د شتمن کېدو په صورت کې له الله تعالی سره خپلې ژمنې ماتوي، نه صدقه ورکوي او نه صالح بنده ترې جوړېږي؛ بلکې له یوې خوا پر هغو ایثارګرو مؤمنانو نیوکې کوي چې په پراخ زړه او خلاص لاس خپلې شتمنۍ د الله تعالی په لار کې وقف کوي، وایي: دوی د ریاء او ځان ښودنې لپاره دا کار کوي او زیات مال وقف کوي!! خو له بلې خوا پر هغو بې وزلو

مؤمنانو د دې لپاره ملنډې وهي چې د نېستمنۍ په وجه ډېر لږ څه د الله تعالی په لار کې وقف کولی شي، څوك د كجورو يو وړى، څوك يو سېرلی، څوك څو درهمه او څوك د خپل ورځني زيار او کار د مزد او اجورې يوه برخه، نور څه نه مومي چې د الله تعالی په لار کې ئې قرياني کړي، منافقينو به پرې خندل چې دوی غواړي د مرز په ورون سره روم فتح کړي، خو الله تعالی فرمايي چې د منافقينو حالت د تمسخر وړ دئ نه د دغو مخلصو مؤمنانو!! دا ځکه چې نفاق ئې له هغه دردناك عذاب سره مخامخ کوي چې الله تعالی منافقينو ته ټاكلی.

قرآن منافقين د معوقينو په نامه يادوي او فرمايي:

قَدۡ يَعۡلَمُ ٱللَّهُ ٱلۡمُعَوِّقِينَ مِنكُمۡ وَٱلۡقَآئِلِينَ لِإِخۡوَٰنِهِمۡ هَلُمَّ إِلَيۡنَا ۖ وَلَا يَأۡتُونَ ٱلۡبَأۡسَ إِلَّا قَلِيلاً ﴿١٨﴾ أَشِحَّةً عَلَيۡكُمۡ ۖ فَإِذَا جَآءَ ٱلۡخَوۡفُ رَأَيۡتَهُمۡ يَنظُرُونَ إِلَيۡكَ تَدُورُ أَعۡيُنُهُمۡ كَٱلَّذِى يُغۡشَىٰ عَلَيۡهِ مِنَ ٱلۡمَوۡتِ ۖ فَإِذَا ذَهَبَ ٱلۡخَوۡفُ سَلَقُوكُم بِأَلۡسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى ٱلۡخَيۡرِ ۚ أُوْلَـٰٓئِكَ لَمۡ يُؤۡمِنُواْ فَأَحۡبَطَ ٱللَّهُ أَعۡمَـٰلَهُمۡ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٩﴾

الاحزاب: ١٩

بې شکه چې الله ستاسو خنډ کېدونکي وګړي او هغه ښه پيژندلي چې خپلو ورونړو ته (د دې وينا) ويونکي وو: زموږ لوري ته راشئ په داسي حال کي چي په جګړې کي برخه نه اخلي مګر ډېر لږ، پر تاسو (د هري ښېګڼي) په اړه بخل کوونکي، کله چې د وېرې حالت راشي نو دوی به ووينې چې ستا په لوري به داسي ګوري چي سترګی به ئې رغړي، د هغه چا په څېر چي د مرګ (د وېرې او هيبت) له کبله بې سده شوی، خو کله چي وېره (او د خوف حالت) له منځه ولاړ شي له تاسو سره به په تېرو ژبو مخامخ کېږي، د مال ډېر حرص لرونکي، دوی ايمان نه دئ راوړی، نو الله د دوی عملونه

حبط کړل او دا کار الله ته آسان دئ.

په دې مبارکو آيتونو کې د جهاد مخالفين داسې معرفي شوي:

- **الله جل شأنه دوی ښه پيژني، که هرڅومره بهاني وکړي، خلك وغولوي، د خپل ناروا دريځ لپاره غولوونکي دلائل وړاندي کړي، الله تعالی ته هم د دوی عملونه معلوم دي او هم ئې د زړه کيفيت.**
- **دوی په عملي جهاد کې برخه نه اخلي مګر ډېر لږ او هغه هم د مجبوريت له کبله.**
- **خپل ملګري او خپلوان هم له جهاد او په جګړو کې له برخې اخيستو منع کوي.**
- **د الله د لاري پر مجاهدينو ئې برى او فتح نه لورېږي.**
- **د خوف او وېرې په حالت کې ئې وضعيت داسې وي لکه مرګ چې په سترګو ګوري او د مرګ وېرونکې بلا دوی ته خپله خوله پرانيستې وي.**
- **کله چې د وېرې حالت ختم شي نو د خپلو تېرو ژبو توري له تېکو راوباسي او د مجاهدينو په خلاف شديد تبليغات پيل کړي.**
- **د تبليغاتو اصلي وجه او موخه ئې مال او مقام ترلاسه کول وي.**
- **دوی ايمان نه دئ راوړى، د الهي معيارونو له مخې د دوی ايمان حقيقي ايمان نه دئ او الله تعالی د دوی د ايمان دعوى نه قبلوي.**
- **الله تعالی د دوی هڅې شنډوي، هلې ځلې ئې حبطوي، پر هغو عملونو ئې هم د بطلان کرښه راکاږي چې په ظاهر کې ښه او نېك برېښي، د دوی ظاهري نيك عملونه د الله تعالی په وړاندې هيڅ قدر او قيمت نلري.**
- **الله ته دا آسانه ده چې د مسلمانانو په ضد د دغو منافقينو هڅې حبط کړي.**

قرآن منافقين داسې معرفي کوي:

ٱلْمُنَـٰفِقُونَ وَٱلْمُنَـٰفِقَـٰتُ بَعْضُهُم مِّنۢ بَعْضٍ ۚ يَأْمُرُونَ بِٱلْمُنكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ ۚ نَسُوا۟ ٱللَّهَ فَنَسِيَهُمْ ۗ

إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ التوبه: ٦٧

نارينه منافقين او ښځې منافقيني ځيني د ځينو نورو له ډلې دي، د منکر سپارښتنه کوي، له ښېګڼو مخنيوی کوي، خپل لاسونه (د خير له کار او د مال له انفاق) بندوي، دوی خدای هېر کړی او خدای دوی هېر کړي، يقيناً چې منافقين فاسقان دي.

دلته د منافقينو څو ستر ستر خصلتونه په ګوته شوي:

- **منافقين (نارينه او ښځې) ځيني د ځينو نورو له ډلې دي، د مسلمانانو په ليکو کې ځانګړې ډله جوړوي او يو د بل خوا ته ودرېږي، خو الفاظ داسې دي چې ښيي هسې ډله ئې يوه ده، نه ئې ترمنځ خواخوږي شته، نه يو د بل مرسته کوي، نه يو له بل سره مينه لري. د دوی په مقابل کې کله چې د مؤمنانو يادونه کېږي نو الله تعالی فرمايي چې دوی يو د بل دوستان دي، د دوی ترمنځ مينه او موالات وي.**
- **د منکر سپارښتنه کوي، د داسې کارونو سپارښتنه او ملاتړ کوي چې بدوالی ئې څرګند وي او هر د سالم طبيعت خاوند ترې کرکه لري.**
- **له ښېګڼو مخنيوی کوي، په خپلو تبليغاتو سره هم، په خپلو کړو وړو سره هم او له خپلو امکاناتو په استفادې سره هم.**
- **د خير له کار او د مال له انفاق ډډه کوي، د خير لوري ته لاس نه غزوي، د خير په کار کې له انفاق خپل لاسونه راټموي.**
- **دوی خدای هېر کړی، نه به ئې په وينا کې د خدای نوم واوری، نه په خپلو تبصرو او تحليلونو کې د قدير خدای د وعدو يادونه، نه به ئې عمل داسې ومومئ چې ښيي خدای ئې په ياد دئ نو ځکه ئې دا عمل وکړ.**
- **خدای دوی هېر کړي، نه ئې دعاء او عبادت ته اعتناء کوي او نه ئې له کړاوونو او ستونزو د وتلو په لار کې مرسته کوي.**
- **دوی فاسقان دي، د ژوند په ډېرو برخو کې به وګورئ چې دوی د الله تعالی له اوامرو سرغړاوي کوي.**

خو دا چې د انسان بد اعمال څنګه هغه د الله له لاري منع کوي؛ قرآن په دې اړه فرمايي:

إِنَّ ٱلَّذِينَ تَوَلَّوۡاْ مِنكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡتَقَى ٱلۡجَمۡعَانِ إِنَّمَا ٱسۡتَزَلَّهُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ بِبَعۡضِ مَا كَسَبُواْۖ وَلَقَدۡ عَفَا ٱللَّهُ عَنۡهُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٞ ﴿١٥٥﴾

آل عمران: ۱۵۵

يقيناً ستاسو كوم كسان چې د دوو فوځونو د مخامخ كېدو په ورځ تر شا شول په حقيقت كې شيطان د خپلو ځينو لاسته راوړنو له امله وښويول، بې شكه چې الله ورته عفو وكړه، يقيناً چې الله حليم بخښونكى دئ.

هغه كسان چې د جګړې په ورځ ئې كمزوري او بې همتي وښوده او له ميدانه په شا شول، د دوي د بې همتئ اصلي وجه هغه عملونه وو چې له دې مخكې ئې كړي وو، د دغو عملونو په وجه شيطان ته دا امكان او فرصت په لاس ورغلى وو چې د دوى زړه ته لار پيدا كړي او ګامونه ئې وښويوي. له دې معلومېږي چې ګناه انسان بې همته كوي، د انسان غيرت او شهامت له منځه وړي او شيطان ته دا موقع په لاس وركوي چې په حساسو شېبو كې ئې وېره په زړه كې راپيدا كړي او پښې ئې وښويوي. الله تعالى دغو كسانو ته عفو وكړه، دا ځكه چې هغه حليم او بخښونكى دئ، كه د ده حلم او غفران نه وى نو دوى به ئې په دې ګناه سخت نيولي وو.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ فَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ فَهُمۡ لَا يَفۡقَهُونَ ﴿٣﴾

۳- دا له دې كبله چې دوى ايمان راوړى بيا ئې كفر كړى، نو پر زړونو ئې مهر ولګول شو چې له امله ئې نه پوهېږي.

~~(۳)- په دې مبارك آيت كې د منافقينو د مخكنيو خصلتونو او كړنو اساسي~~ وجه ښودل شوې او وايي: دا له دې كبله چې دوى كله ايمان راوړى او كله بېرته د كفر لوري ته اوښتي، مذبذب دي، نه ئې عقيده ثابته ده او نه ئې دريځ، د ايمان او كفر ترمنځ په تګ راتګ كې دي، كله خپلې ګټې د مؤمنانو په خوا كې لټوي او كله د كافرانو په څنګ كې، دغه تذبذب او د ايمان او كفر تر منځ اوښتل راواوښتل د دې باعث شوي چې د دوى پر زړونو مهر ولګول شي، د وجدان او عقل صفحه ئې خيرنه او د پوهې او بصيرت سترګې ئې

ړندې شي. باورونه ئې سست او له شك او ترديد سره توأم دي، د اضطراب او تذبذب په ميدان كي حيران او لالهاند دي.

إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَهُوَ خَٰدِعُهُمۡ وَإِذَا قَامُوٓاْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ قَامُواْ كُسَالَىٰ يُرَآءُونَ ٱلنَّاسَ وَلَا يَذۡكُرُونَ ٱللَّهَ إِلَّا قَلِيلٗا ١٤٢ مُّذَبۡذَبِينَ بَيۡنَ ذَٰلِكَ لَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ وَلَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِۚ وَمَن يُضۡلِلِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلٗا ١٤٣

النساء: ١٤٢-١٤٣

بې شكه چي منافقين له الله سره خدعه كوي او هغه ئې هم په خدعه كي اچوونكى دئ او كله چي لمانځه ته پاځي نو لټ پاځي، خلكو ته ځان ښودنه كوي او الله نه يادوي مگر ډېر لږ. په همدې كي مذبذب او مترددد، نه د دغو په لوري دئ او نه د هغو په لوري، او الله چي څوك بې لارې كړي هيڅ لار به ورته ونه مومې.

دلته د منافق لاندې خصلتونه په گوته شوي:

- **له الله سره خدعه كوي، د خپل نفاق او ناوړه عملونو لپاره داسې توجيهات برابروي چي هغه جائز ثابت كړي.**
- **په لمانځه كي لټ وي او د خپلو ديني وجائبو په ترسره كولو كي سستي كوي.**
- **رياكار وي، هر كار ئې نورو ته د ځان ښودني لپاره وي، هيڅ عمل ئې د عقيدې او ايمان په حكم نه وي.**
- **له الله سره ئې اړيكي سستي وي، ډېر لږ ئې يادوي، هم ئې په ژبه لږ يادوي او هم په خپلو تبصرو او تحليلونو كي لږ د ده نوم په خوله اخلي او هم په خپلو تصميمونو كي ډېر كم په الله حساب كوي.**
- **په خپل دريځ كي مذبذب او مترددد، نه د دغو په لوري دئ او نه د هغو په لوري،**

- **له الهي هدايت محروم دي، الله چې څوك بې لارې كړي هيڅ لار به ورته ونه مومې.**

دې ته بايد متوجه وئ چې له دې آيت او دې ته ورته آيتونو يوازې د بل د تللو او د هغه په اړه د قضاوت كولو لپاره استفاده ونكړئ، بلكې تر دې د مخه خپل ځان د هغه په هنداره كې وګورئ، پخپله بايد له نفاق وېره ولرو او ځان ترې وساتو.

همدا راز فرمايي:

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ٱزۡدَادُواْ كُفۡرٗا لَّمۡ يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغۡفِرَ لَهُمۡ وَلَا لِيَهۡدِيَهُمۡ سَبِيلَۢا ﴿١٣٧﴾ بَشِّرِ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ بِأَنَّ لَهُمۡ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣٨﴾ ٱلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ ٱلۡكَٰفِرِينَ أَوۡلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۚ أَيَبۡتَغُونَ عِندَهُمُ ٱلۡعِزَّةَ فَإِنَّ ٱلۡعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعٗا ﴿١٣٩﴾ النساء: ١٣٧-١٣٩

يقيناً هغه چې ايمان ئې راوړ، بيا كافر شول، بيا ئې ايمان راوړ، بيا ئې كفر وكړ، بيا ئې په كفر كې زياتوالى وكړ، نو دوى ته خو نه الله بخښنه كوي او نه ئې په سمه لار هدايت كوي. منافقينو ته د دې زېرى وركړه چې دوى ته دردونكى عذاب دئ، همغو ته چې له مؤمنانو پرته كافران په دوستۍ نيسي، آيا د دوى خوا ته عزت لټوي؟ نو عزت خو ټول د الله په واك كې دئ.

د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

- **منافقين له الهى مغفرت او بخښنې محروم دي او د هدايت دروازه ئې پر مخ تړل شوې ده.**
- **دوى چې له خپلو منافقتونو كومه طمع او هيله لري او خپلو ناولو غرضونو ته د رسېدو لپاره ئې دا د نفاق لار غوره كړې او ګمان كوي په دې سره به خپلو موخو ته ورسېږي، دوى ته د خپل انتظار خلاف د دردناك عذاب زېرى وركړه.**

• دوی له کافرانو سره دوستي کوي، ګمان او انتظار ئې دا دئ چې د کافرانو تر څنګ به عزت تر لاسه کړي، په دې نه پوهېږي چې په منافقت او دښمن ته په تسليمېدو سره خپل موجود عزت او اعتبار هم له لاسه ورکوي، په دې نه پوهېږي چې د عزت پرېکړه الله کوي، عزت له ايمان پرته له بلې لارې نشي ترلاسه کېدی، يوازې د الله مؤمن او صالح بنده د واقعي عزت خاوند دئ، منافق د هر چا له نظره سپك، ذليل او بې اعتباره وي، هرڅوك ئې يوه بې اعتباره وسله ګڼي، هيڅوك د يوه مطمئن دوست په سترګه ورته نه ګوري.

له دې آيته معلومېږي چې له کافرانو سره دوستي او ملګرتيا د نفاق نښه ده، منافق د عزت په طمع دا کار کوي او هغه وخت ئې کوي چې دښمن ورته قوي او مسلمانان ورته ضعيف معلوم شي.

قرآن موږ ته لارښوونه کوي چې ګناه زړونه له معنوي پلوه وژني، ګناه داسې مهر دئ چې د زړه حساسيت له منځه وړي، د وجدان ځلا تته کوي او مصيبتونو ته لار آواروي، لکه چې فرمايي:

أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ ٱلْأَرْضَ مِنۢ بَعْدِ أَهْلِهَآ أَن لَّوْ نَشَآءُ أَصَبْنَٰهُم بِذُنُوبِهِمْ ۚ وَنَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

الاعراف: ۱۰۰

آيا هغو خلکو ته چې زمکه ئې له خپلو مخکنيو خاوندانو په ميراث وړې؛ دا نه ده جوته شوې چې که وغواړو نو د خپلو ګناهونو په وجه به ئې په مصيبتونو اخته کړو او پر زړونو به ئې داسې مهر ولګوو چې بيا به نه اوري.

د دې مبارك آيت معنی دا ده: آيا د دوی لپاره د هغو خلکو بد او دردناك عاقبت يو څرګند لارښود نه دئ چې د خپلو جناياتو په وجه مواخذه او د زمکې له مخه ئې تېغر تول شو او د اقتدار مانۍ ئې نسکوره شوه، دا دئ نن همغه زمکه او د دوی تولې شتمنۍ تاسو ته په ميراث ورسېدې؟ دا خو پرېږده چې الله تعالی کولی شي له تاسو سره دې ته ورته معامله وکړي، ستاسو تېغر تول

کړي او هر څه مو نورو ته په میراث ورکړي، بلکې کولی شي ستاسو د پوهي او تعقل ټول استعدادونه، د زړه او غوږونو په شمول درنه واخلي، که الله تعالی ستاسو زړه او دماغ له کار وغورځوي، نو نه به په غوږونو څه اوریئ او نه به په سترګو څه وینئ.

... فَلَمَّا زَاغُوٓاْ أَزَاغَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمۡۚ وَٱللَّهُ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡفَٰسِقِينَ ۝٥

الصف: ٥

.... بیا کله چې کاږه شول نو الله د دوی زړونه کاږه کړل، او الله داسې فاسق وګړي نه هدایتوي،

یعني کله چې دوی له لاري کاږه شول، کړنې ئې کږې او ناسمې شوې نو الله تعالی د دوی زړونه کاږه کړل، د دې معنی دا ده چې کله د انسان کړنې د هغه له عقیدې خړوبه کیږي او کله ئې کړنې د ده باورونو ته خپل رنګ ورکوي، د چا چې کړنې کږې او ناسمې شي باورونه به ئې کاږه کیږي، همدا د الله تعالی سنت دئ. د آیت په پای کې ویل شوي: الله تعالی داسې فاسق وګړي نه هدایتوي چې پیغمبر ځوروي، له سمې لارې کاږه کیږي او باورونه ئې کاږه کیږي.

قرآن دا هم وايي چې هغه څوك قیامت تکذیبوي چې معتد او اثیم وي:

وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ۝١٠ ٱلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوۡمِ ٱلدِّينِ ۝١١ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِۦٓ إِلَّا كُلُّ مُعۡتَدٍ أَثِيمٍ ۝١٢ إِذَا تُتۡلَىٰ عَلَيۡهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ۝١٣ كَلَّاۖ بَلۡۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ۝١٤

المطففین: ١٠- ١٤

وای په دې ورځ په دروغ ګڼونکو، همغه چې د سزا ورځ تکذیبوي، او نه ئې تکذیبوي مګر هر تېری کوونکی ګنهګار، کله چې زموږ آیتونه پرې ولوستی شي، وايي: د مخکنیو قصې!! نه، داسې نه ده، بلکې د دوی پر زړونو هغه څه زنګ وهلی دئ چې دوی کولو.

نه يوازي د نورو په باب دروغ وايي، افتراء كوي او په عزت او حيثيت ئې تېرى كوي، بلكي (يوم الدين) هم تكذيبوي او دروغ ئې ګڼي.

(تعدي: تېرى) او (اثم: ګناه) دوى هغه ځاى ته رسولي چي (يوم الدين: د سزا ورځ) دروغ وګڼي، يعني دوى په دې وجه له آخرت او د عملونو له مكافات او مجازات انكار نه كوي چي كافي، قانع كوونكي او معقول دلائل ورته نه لري، بلكي وجه ئې دوه نوري خبري دي: يوه ئې دا چي دوى په خپل حق او حد قانع نه دي، مخكي ئې د بل په حق تېرى كړى او په راتلونكي كي هم د تېري اراده لري او بله ئې دا چي په ګناهونو لړلي دي، تر دې د مخه ئې هم ګناهونه كړي او له دې وروسته هم د ګناه اراده لري، دغه (تېرى) او (ګناه) له آخرته د دوى د انكار لامل دئ.

د دې آيت په وړاندي چي وايي فقط (معتد) او (اثيم) له آخرت او الهي محاسبې انكار كوي، بايد لږ توقف وكړو او وګورو چي دا څنګه او ولي يوازي تېرى كوونكى او ګناهګار له الهي محاسبې انكار كوي؟!! څنګه تېرى او ګناه انسان هغه ځاى ته رسوي چي د مكافات او مجازات حقيقت ونه مني او آخرت دروغ وګڼي؟!! له دې آيته معلومېږي چي د تېري كوونكي او ګناهګار انسان لپاره په آخرت نه باور او له الهي محاسبې انكار، ذهني محرك لري نه عقلي دليل، هغه له داسي ستونزي سره مخامخ دئ چي بايد ځان ته دا خبره تلقين كړي چي نه آخرت شته، نه حساب او كتاب او نه مكافات او مجازات، دى قيامت د ځان لپاره يوه خطرناكه پېښه ګڼي، چي عواقب او پايلي به ئې ده ته ډېري دردناكي وي، په آخرت د باور تصور ئې سخت ځوروي، ناچار بايد په دروغجنو تلقينونو سره له دې اضطراب او پرېشانۍ ځان وژغوري، انسان عادتاً په اغفالوونكو او غولوونكو تلقينونو سره محتمل خطر نفي كوي او په دې سره ځان له ذهني اضطراب او پرېشانۍ ژغوري.

دوى الهي آيتونه اساطيرالاولين ګڼي، په څو معنى وو:

١ ـ دا د آخرت آخرت خبري مو ډېري اورېدلې، ډېرو دا خبره كړې چي قيامت راتلونكى دئ، بېرته به راژوندي كېږئ او د خپلو عملونو سزا به ګورئ، خو تر اوسه نه قيامت راغى او نه د دوى وعد او وعيد ترسره شو.

٢ - قرآن ئې د تېرو قومونو د قصو مجموعه ګڼلې، يوه تاريخي كتاب ته ورته!! دا يوازي دوى نه دي چي د الله لارښود كتاب ته ئې اساطيرالاولين

ويلي، مخکنيو امتونو هم له الهي کتابونو سره دغه معامله کړې، دا دئ وګورئ له تورات او انجيل سره هغو خلکو څه معامله وکړه چې په همدې کتابونو د ايمان دعوی کوي، راشئ بايبل وګورئ چې د مسخره قصو مجموعه ترې جوړه شوې، داسې مسخره قصې چې هر هوښيار او عاقل انسان ته خندا پرې ورځي، انسان د هغه چا عقل او شعور ته حيرانېږي چې دا له مسخره قصو ډك کتاب د الله تعالی له لوري په پيغمبرانو نازل شوی کتاب ګڼي، له قرآن هم ډېرو هغو خلکو اساطيرالاولين جوړ کړی چې د ايمان دعوی کوي، څوك چې د قرآن بحثونه، وعد او وعيد ئې په هغې زمانې پورې محدودوي چې دا کتاب په کې نازل شوی او ګمان کوي چې په قرآن کې دا له مؤمنانو سره د الهي تأييد او نصرت وعدې، د هجرت او جهاد احکام، د بري او فتح زېري، د دښمن د حتمي ماتې او د مؤمنانو د حتمي بريا او برلاسي وړاندوينې، ټولې په همغې زمانې پورې مربوطې وې، د موسی عليه السلام او فرعون او نورو تاريخي خبرو او د دوی د زمانې د پېښنو په اړه د قرآن بحثونه تاريخي بحثونه ګڼي، نه د الهي ثابتو سننو لپاره تاريخي بېلګې، په حقيقت کې دغو هم له قرآن اساطيرالاولين جوړ کړی، قرآن دا څېرې او په دوی پورې اړوند قصې د تاريخي بېلګو په څېر وړاندې کوي.

وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ ۖ وَإِن يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ ۖ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُّسَنَّدَةٌ ۖ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ ۚ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ ۚ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ ۖ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾

٤- او کله چې دوی وګورې جثې ئې تا حيرانوي، او که خبرې کوي نو ته ئې وينا ته غوږ ږدې، دوی داسې دي لکه تکيه کړی شوې لکړې، هر جګ غږ د ځان خلاف ګڼي، همدا دوی اصلي دښمنان دي نو حذر ترې وکړه، الله دې هلاك کړي، له کومه دوکه کېږي؟!

---

(٤)- دا مبارك آيت څو فقرې لري چې په هرې فقرې کې د منافقينو يو

خصلت ښودل شوی، په دې توګه:

- کله چې دوی وګورې جثې ئې تا حیرانوي، یعني د دوی ظاهر جالب او غولوونکی وي، په ټول توان طاقت هڅه کوي له غولوونکي او جالب ظاهر سره راڅرګند شي، ټول هم او غم ئې دا وي چې په خپل جالب ظاهر سره نور وغولوي، ظاهر ئې داسي وي چې که څه هم په سطحي نظر سره جالب، ښایسته او د اعتماد وړ بریښي، خو په لږ دقت او توجه سره کولی شو د هغه د تصنعي څېرې، غولوونکو حرکاتو او ملمع ظاهر په ماهیت پوه شو، نه به ئې په څېرې او قیافې کې د ایمان جذابیت او ځلا وګورې او نه به ئې په وینا او حرکاتو کې د صداقت او اخلاص اغېز او تأثیر، که د ده له ظاهري حالت لږ آخوا نظر واچوې او د ده افکارو، مقاصدو او اغراضو ته ځیر شي نو ډېر ژر به درته جوته شي چې څومره منحط دئ او په کومه پیمانه ئې په خپلو ویناوو او حرکاتو کې له ریاکارۍ او تصنع کار اخیستی، داسي به ئې ومومې لکه د لرګي یوه مجسمه چې ښکلی رنګ ورکړی شوی، خو منځ ئې ګوګ دئ، مړه او بې احساسه، چې نه تحرک لري او نه کومه جذبه.
- منافق د ژوند په ټولو ابعادو او برخو کې یو ظاهر پال وي، قضاوتونه ئې د حوادثو او قضایاوو پر ظاهر مبتني وي، د ده له نظره یوازې همدا تظاهر او ظاهري بڼه ارزښت او اهمیت لري، ټول مواقف، قضاوتونه او تبصرې ئې له همدې رواني کیفیت څرګندیږي، په ظاهر کې زړه سواند او مهربان بریښي خو که د هغه شخصي ژوند ته ځیر شي نو سخت زړی، بې رحم او بې عاطفې به ئې ومومې، په ظاهر کې معصوم او بې آزار بریښي خو د دې ظاهر تر شا د ده له حسد او کینې ډک تور زړه غلی وي.

قال أبو هريرة : قال رسول اللهﷺ : « يكون في آخر الزَّمَان رجالٌ يَخْتِلُونَ الدُّنيا بالدِّين، يَلبسُونَ للناس جلودَ الضَّأنِ من اللِّين، ألسِنَتُهمْ أَحلى من العسل، وقلُوبُهم قُلُوبُ الذِّئَابِ، يقول الله تعالى: أبي يَغْتَرُّونَ، أم عليَّ يَجْتَرئونَ ؟ فبي حَلَفْتُ، لأبعَثَنَّ على أُولئكَ منهم فِتْنَةً تَدَعُ الحليمَ حَيَرانَ».أخرجه الترمذي .

له ابو هریره ؓ روایت دئ چې رسول اللهﷺ وفرمایل: په آخره زمانه کې به داسي خلك وي چې دنیا به په دین پوښي، خلکو ته به د مېږو پوستکي اغوندي د نرم والي ظاهرولو په موخه، ژبې به ئې تر شاتو خوږې وي خو

زړونه به ئې د لېوانو زړونه وي، الله تعالى د دوى په اړه فرمايي: آيا زما په اړه غوليږي، يا پر ما جسور او زړور كيږي، نو پر خپل ذات مې دي قسم وي چې پر دوى به د دوى له منځه داسې فتنه راولاړه كړم چې ډېر زيرك هم حيران كړي.

- او كه خبرې كوي نو ته ئې وينا ته غوږ ږدې، منافق د وينا په وخت كې هم دا هڅه كوي چې د خبرو ظاهر ئې جالب وي، د مخاطبينو توجه جلب كړي، د مجلس مزاج ته ګوري، هڅه كوي وينا ئې حاضرينو ته په زړه پورې وي، د خپلو خبرو ظاهري بڼې ته ډېر ارزښت وركوي، نه محتوى ته، دا ورته مهمه نه ده چې څه وايي، دا ورته مهمه ده چې څنګه د مخاطب توجه جلب كړي، په سطحي نظر سره د هغه مُرَتبه او له جالبو الفاظو تركيب شوې وينا د اورېدونكي توجه جلبوي خو په لږ دقت سره پوهېدى شې چې وينا ئې تكلفي ده، له اخلاص او صداقت عاري ده، نه ئې ايمان منشأ ده او نه سپېڅلي احساسات او پاك زړه، ظاهر ئې جالب خو د مضمون له پلوه بې محتوى.

أَلْسِنَتُهُمْ أَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ، وَقُلُوبُهُمْ أَمَرُّ مِنَ الصِّبْرِ

ژبې ئې تر شاتو خوږې او زړونه ئې تر صِبر ترخه (صبر يو تريخ بوټى دئ)

ځيني ئې بيا داسې دي چې د امريكا او روس په ارتباط او د بين المللي سياسي پېښو په اړه خو په غټو غټو الفاظو بحثونه كولى شي، لـه غرور ډكې ناستې پاستې ئې داسې معلوميږي چې ته به وايې لوى لوى كتابونه به ئې په سينه كې وي، خو چې لږ ئې ولټوې او د ايمان د اساساتو او مباديو په اړه ئې د پوهې د اندازې معلومولو هڅه وكړې؛ نو ډېر ژر او په آسانۍ سره به درته معلومه شي چې هسې د غوښې پرېړې پرېړې مجسمې دي!!

- دوى داسې دي لكه تكيه كړى شوې لكړې، د منافق هيڅ وينا، دريځ او موقف ايماني منشأ نه لري، يا ئې مادي تمايلات او اغراض څه ويلو او كولو ته هڅوي، يا د عامه ذهنيت فشار، نه ايماني احساسات او مشاعر او نه د ايماني مسئوليتونو او وجائبو ادراك د ده محرك او مشوق وي، د ده لورى بهرني عوامل تعيينوي، اوضاع او شرائط هغه ته جهت وركوي او په خپل رنګ ئې رنګوي، لكه هغه بادي كښتۍ چې باد د هغې تګ لورى ټاكى، له

خوځېدو سره ئې خوځي او له ودرېدو سره ئې ودرېږي، تر هغه چي بهرنی فشار وي دی هم جبراً او اکراهاً تحرك او خوځښت لري، خو کله چي د بهرنیو عواملو فشار منتفي شي؛ ژبه ئې ګونګه او پښې ئې له حرکته ولوېږي، لکه د خس او خاشاك هغه لمبه چي د اورلګیت له کبله څو شېبې شور او ځوږ جوړ کړي خو ژر مړه شي او ایرې ئې په هوا کي خورې شي، هغه لکړي ته ورته دي چي دېوال تم کړې، که متکاء ئې لري شي پر زمکه رالوېږي، منافق د مسلمانانو په حضور کي ځان فعال او متحرك ښیي خو په غیاب کي او د دوی له نظر لري ساکت او راکد وي.

عبدالله بن عباس **رسول** **د دې آیت د دریو لومړنیو فقرو د تفسیر په اړه وایي: د مدینې د منافقینو سردار عبدالله بن ابی بن سلول خوږ ژبی، دنګ، د لوړ قد خاوند وو، ملګري ئې ده ته ورته ول، دوی د مدینې شتمن او مشران ول، کله چي به د رسول اللهﷺ حضور ته راغلل نو په ډېر تکبر او غرور سره به ئې دېوالونو ته ډډه وهله، زیاتي خبري به ئې کولې، د دوی څېرو او ظاهر ته په پام سره به هیچا ګمان نه کولو چي دا معززین به له معنوي پلوه د نفاق تر کچي سپك او ذلیل وي.**

قرآن د دوی په اړه فرمايي:

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُعۡجِبُكَ قَوۡلُهُۥ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَيُشۡهِدُ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا فِي قَلۡبِهِۦ وَهُوَ أَلَدُّ ٱلۡخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾ وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِي ٱلۡأَرۡضِ لِيُفۡسِدَ فِيهَا وَيُهۡلِكَ ٱلۡحَرۡثَ وَٱلنَّسۡلَۚ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلۡفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُ ٱتَّقِ ٱللَّهَ أَخَذَتۡهُ ٱلۡعِزَّةُ بِٱلۡإِثۡمِۚ فَحَسۡبُهُۥ جَهَنَّمُۖ وَلَبِئۡسَ ٱلۡمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾

البقره: ٢٠٤-٢٠٦

او د خلکو ځیني داسي دي چي د دنیا په اړه د ده وینا دي حیرانوي او په هغه څه الله شاهد نیسي چي په زړه کي ئې دي، په داسي حال کي چي دی ترټولو کلك دښمن دئ، خو کله چي (د چارو) متولي شي نو په زمکه کي د

دې هڅه کوي چې فساد په کې خور کړي او فصل او نسل تباه کړي او الله خو فساد نه خوښوي، او چې ورته وويل شي: له خدايه ووېرېږه! عزت النفس ئې ګناه ته وپاروي، نو جهنم ورته کافي دئ او څومره بد ځاتوبی!

دلته هغه ډله معرفي شوې چې ظاهر ئې د دوست، وينا ئې حيرانوونکې، د دنيوي چارو په اړه وينا ئې ډېره جالبه او جاذبه، خو په حقيقت کې تر بل هر دښمن خطرناك او کينه کښ، له مسلمانانو سره د مخامخ کېدو په وخت کې ځان د دوی له ډلي ښيي، قسمونه خوري چې په زړه کې ئې پوخ ايمان دئ او له مسلمانانو سره کلکه مينه. خو چې بېرته خپلو ملګرو ته ستون او يا قدرت په لاس ورشي او د خلکو د چارو متولي شي، نو بيا ئې ټوله هڅه دا وي چې فساد خور کړي، د جګړو اور ته لمن ووهي، کافران پر مسلمانانو بريد ته وهڅوي او د وينو توييولو او د فصلونو د تباهۍ باعث شي، دوی الله د خپل زړه په حال شاهد نيسي حال دا چې د دوی زړونه له فساد ډك دي او الله فساد نه خوښوي. کله چې ئې په کړو وړو انتقاد وشي او دا ورته وويل شي چې له ګناه لاس واخله او له الله ووېرېږه، نو دا انتقاد په خپل عزت تېری ګڼي، له خپلي ګناه دفاع کوي او مزيد ګناهونو ته هڅول کېږي. له دې مبارك آيت معلومېږي چې د نصيحت په مقابل کې حساسيت ښودل او سالم انتقاد په خپل عزت تېری ګڼل د نفاق نښه ده.

- **هر جګ غږ د ځان خلاف ګڼي، منافق يو ډارن او جبون انسان دئ، نفاق د دې باعث شوی چې تل په وېره کې وي، له هر جګ غږ وېرېږي، د ګوابښونو په وړاندي ئې د وېري حالت داسي وي لکه د سيلۍ په وړاندي سپکه لړزانه پاڼه چې هر خوځښت ئې لړزوي، قرآن هغه داسي انځوروي چې هر جګ غږ د ځان خلاف ګڼي، داسي لکه کوم لوی مجرم چې تښتېدلی او له خلکو په کوم پټ ځای کې مخفي شوی وي، په وېره وېره يوې خوا بلې خوا ته ګوري، هر غږ داسي ګڼي چې ګواکي څوك د ده د نيولو لپاره راغی، منافق هم دې ته ورته حالت لري، هغه ډېر څه له خلکو پټ کړي، نه غواړي خلك د ده پر اسرارو خبر شي، هر غږ داسي ګڼي چې ګواکي څوك ئې وربلي چې د ده پټ اسرار د ده مخې ته کښېږدي، هره حادثه داسي ګڼي چې په ترڅ کې به ئې ښايي د ده اسرار افشاء شي، د حوادثو او پېښو په اړه د منافقينو انګېرنه د دې باعث کېږي چې هغوی ډارن او جبون وي، بايد متوجه وو چې**

د حوادثو، مصيبتونو او پېښو په اړه دوه نظريې وړاندي کېږي:

• ټولي پېښي تصادفي حوادث دي، كه دا ستر ستر طوفانونه دي، كه سېلابونه، كه زلزلې او وچ کالي او كه وړې وړې پېښي، د يوه انسان له عادي بيمارۍ نيولې تر هغو لويو لويو پېښو چي په ميلونونو خلك ترې متأثره شي، دا ټول طبيعي اسباب او عوامل لري، د خلكو له كړو وړو او ګناهونو سره ئې هيڅ تعلق نشته، هم ګنهګار نيسي او هم بې ګناه، نه ئې د انسان بد عمل په راتلو کي څه ونډه لري او نه ښه عملونه په مخنيوي كي.

• د هري پېښي پرېكړه د الله له لوري کېږي، هره حادثه د هغه په اراده رامنځته کېږي، الله نه په چا ظلم کوي او نه د عدالت خلاف پرېكړه، له هر فرد او ټولني سره همغه څه کوي چي د عدالت له مخي ئې مستحق وي، نه ستر ستر حوادث تصادفي پېښي دي او نه واړه واړه مصيبتونه، د انسان بد عملونه ئې د راتلو لامل دئ او نېك عملونو ئې د تم کېدو باعث.

قرآن فرمايي چي د ښه او بد، راحت او مصيبت، نعمت او نقمت پرېكړه د الله تعالى له لوري کېږي، د هري پېښي پرېكړه د الله له لوري کېږي، هره حادثه د هغه په اراده رامنځته کېږي، الله نه په چا ظلم کوي او نه د عدالت خلاف پرېكړه، له هر فرد او ټولني سره همغه څه کوي چي د عدالت له مخي ئې مستحق وي، نه ستر ستر حوادث تصادفي پېښي دي او نه واړه واړه مصيبتونه، كله د انسان بد عملونه د دې مصيبتونو د راتلو لامل وي او نېك عملونه ئې د تم کېدو باعث او كله الله تعالى غواړي د مصيبتونو په ترڅ کي انسان وروزي، كمال ته ئې ورسوي او هغه استعدادونه په کي راويښ او ځلانده كړي چي يوازي له كړاوونو سره د مخامخ کېدو په صورت کي په انسان کي وده کوي، لكه هغه ماشوم چي د لومړي ځل لپاره په خپلو پښو تګ زده کوي نو په وار وار لوېږي او لټېږي او په همدغو لوېدلو او لټېدلو کي د ده روزنه کېږي، ډېر څه ورښودل کېږي، هډوکي ئې مضبوطېږي او په لوړو ژورو کي د تلو هنر زده کوي.

منافق پر دغو حقائقو ايمان نه لري، نو ځكه له هري حادثې او پېښي وېرېږي، او په مقابل کي ئې مؤمن داسي وي چي له پېښي د خير طمع او هيله لري، دا مطلب په يوه مبارك حديث کي داسي راغلی:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ كُنْتُ رَدِيفَ النَّبِيِّ فَقَالَ « يَا غُلاَمُ أَلاَ أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ

يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهِنَّ». فَقُلْتُ بَلَى. فَقَالَ « احْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظْكَ احْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ أَمَامَكَ تَعَرَّفْ إِلَيْهِ فِي الرَّخَاءِ يَعْرِفْكَ فِي الشِّدَّةِ وَإِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ قَدْ جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا هُوَ كَائِنٌ فَلَوْ أَنَّ الْخَلْقَ كُلَّهُمْ جَمِيعاً أَرَادُوا أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَكْتُبْهُ اللَّهُ عَلَيْكَ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَيْهِ وَإِنْ أَرَادُوا أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَكْتُبْهُ اللَّهُ عَلَيْكَ لَمْ يَقْدِرُوا عَلَيْهِ وَاعْلَمْ أَنَّ فِي الصَّبْرِ عَلَى مَا تَكْرَهُ خَيْراً كَثِيراً وَأَنَّ النَّصْرَ مَعَ الصَّبْرِ وَأَنَّ الْفَرَجَ مَعَ الْكَرْبِ وَأَنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْراً » روواه احمد

له عبد الله بن عباس رسول روايت دئ يوه ورځ د رسول اللهﷺ ترشا په سورلۍ سپور وم، نو ما ته ئې وويل: اې ځوانه! آيا داسي ځو كلمې در وښيم چي په هغوی سره به الله تا ته ګټه ورسوي؟ ومي ويل: هو، وئې فرمايل: د الله د حقوقو ساتنه وکړه چي هغه دي وساتي، د الله د حقوقو ساتنه وکړه چي په هغه صورت کي به ئې (مرسته او پاملرنه) خپلي مخي ته ومومې. په سوكالۍ كي الله ته (په عبادت او بندګۍ سره ځان) معرفي كړه، چي د شدت او كړاو په وخت كي دي وپېژني (او مرسته دي وكړي)، كه دي غوښتنه كوله نو له الله ئې غواړه او كه دي مرسته غوښتله نو له الله مرسته غواړه، د هغه څه په ليكلو سره قلم وچ شوی چي كېدونكي دي (مقدرات ثبت شوي او په هغه كي تبديلي نه راځي)، كه د دنيا ټول خلك د دې هڅه وكړي چي تا ته داسي ګټه درورسوي چي الله نه ده درته ليكلې نو نشي توانېدلی، او كه ټول خلك هڅه وكړي چي تا ته داسي تاوان درورسوي چي الله نه دئ درته ليكلی نو نشي توانېدلی، او په دې پوه شه چي په هغه څه صبر كولو كي ډېر خير مضمر دئ چي نه دي خوښېږي او دا چي بری له صبر سره ملګری دئ او خلاصون له كړاو سره او يقيناً چي په هري سختۍ پسي آساني ده.

حقيقت دا دئ چي هغه څوك له هر څه وېرېږي چي پر خدای ايمان نه لري.

- **همدا دوی اصلي دښمنان دي نو حذر ترې وكړه، قرآن منافق د اصلي دښمن په توګه معرفي كوي، همدا منافقين دي چي نهضت له داخل تخريبوي، دا دوی دي چي د مسلمانانو په ليكو كي ستونزي راولاړوي، د اختلافاتو باعث كيږي، په دې كي هيڅ شك نشته چي كورنی دښمن تل تر بهرني دښمن ډېر خطرناك او مضر وي، د پټ او مخفي دښمن خطر تل تر څرګند او علني**

دښمن زيات وي، د بهرني دښمن په وړاندي کولی شو ځانګړي تدابير ونيسو او د هغه له خطر او ضرر ځان خوندي وساتو، خو د کورني دښمن له خطر او ضرر ځان ساتل ګران وي، هغه ستونزي چي منافقين ئې راولاړولی شي بهرنی دښمن ئې نشي راولاړولی، د همدوی له کبله ډېر ځله مسلمانان د بهرني دښمن د مقابلې توان او فرصتونه له لاسه ورکوي، د اسلام او مسلمانانو کلاګاني تل له داخله فتح شوې، که له کوم دښمن وېره په کار وي نو هغه همدا کورنی دښمن دئ، قرآن په دې اړه فرمايي:

وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مَسۡجِدٗا ضِرَارٗا وَكُفۡرٗا وَتَفۡرِيقَۢا بَيۡنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ وَإِرۡصَادٗا لِّمَنۡ حَارَبَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ مِن قَبۡلُۚ وَلَيَحۡلِفُنَّ إِنۡ أَرَدۡنَآ إِلَّا ٱلۡحُسۡنَىٰۖ وَٱللَّهُ يَشۡهَدُ إِنَّهُمۡ لَكَٰذِبُونَ ﴿١٠٧﴾

التوبة: ١٠٧

او هغه چي يو جومات ئې د ضرر، کفر، د مؤمنانو ترمنځ د تفريق (وسيله) او هغه چا ته مورچل ګرځولی چي تر دې مخکي له الله او د هغه له پيغمبر سره جنګېدلی، او حتماً په تأکيد سره لوړه کوي چي له ښېګڼي پرته مو د بل څه اراده نه وه کړې، او الله ګواهي ورکوي چي دوی له شکه پرته دروغجن دي.

دلته د هغو کسانو په اړه بحث شوی چي د اسلام او مسلمانانو په ضد او د دښمن په ګټه د جنګ سنګر او مورچل پرانيزي خو د جومات په څېر تر يوه غولوونکي نامه لاندي، موخه ئې دا وي چي دښمن ته ګټه ورسوي، مسلمانان متضرر کړي، د اسلام په ضد د کفر مرسته او خدمت وکړي، د مسلمانانو تر منځ تفرقه او اختلافات راولاړ کړي او د هغو خلکو لپاره پناه ځی او مورچل جوړ کړي چي له اسلام او مسلمانانو سره جنګېدلي، خو له دې ټولو سره سره به د الله په نامه لوړه کوي چي کوم بد نيت نه لري، د اسلام او مسلمانانو د ښېګڼي لپاره ئې دا کار کړی، دا په داسي حال کي چي الله تعالی ګواهي ورکوي چي دوی دروغجن دي، نه ئې نيت او اراده سمه ده او نه ئې دا کار د

اسلام او مسلمانانو په ګټه!!

د څلورم آيت په پای کې ويل شوي: الله دې هلاك كړي، له كومه دوكه كېږي؟! دلته له يوې خوا د دوی نفاق د تعجب وړ ښودل شوی، له بلې خوا ويل شوي چې الله دې دوی هلاك كړي، په دې سره موږ ته لارښوونه شوې چې زموږ چلن به د منافقينو په ارتباط څنګه وي، دلته ويل شوي چې دوی د هلاكت وړ دي، خو هلاكت ئې الله تعالی ته پرېښودل شوی، تر هغه چې دوی د اسلام دعوی كوي، عملاً د اسلام په ضد نه وي ودرېدلي، داسې څه ئې نه وي كړي چې د وژلو وړ شي بايد د دوی په ضد د وسلې له كارولو ډډه وشي، رسول اللهﷺ د منافقينو په اړه همدا تګلاره غوره كړې وه، له دې لارښوونې دا هم معلومېږي چې منافق ته بايد د يوه تباه شوي انسان په سترګه وكتل شي، له درناوي ئې ډډه وشي، د دوی كړنې او وېناوې بايد په شدت سره وغندل شي، په ټولنې كې بايد د دوی د افكارو د خورېدو او استقبال مخه ونيول شي، د ټولنې عمومي فضاء بايد داسې عياره شي چې ټول له نفاق او منافقينو كركه ولري، بايد له فكري پلوه د دوی كلكه مقابله وشي، منافق بايد د هر چا له لوري طرد شي، داسې څوك بايد ونه مومي چې د دوی درناوی او احترام كوي او له منافق سره خواخوږي لري.

اسلام د منافقينو له وژلو د دې لپاره ممانعت كړی چې د دوی وژنه له يوې خوا د مسلمانانو په ليكو كې بې باوري او سوء ظن راولاړوي، د هغو اعتماد ته صدمه رسوي چې غواړي له مسلمانانو سره يو ځای شي، داسې نه چې هغوی دا وژنې د داخلي رقابتونو له كبله وګڼي، له بلې خوا د دوی د وژلو جواز به هغو واكمنو ته د خپلو سياسي رقيبانو د وژلو او له منځه وړلو امكان په لاس وركړي چې په زور مسلط شوي او د خلكو له مخالفت سره سره په اقتدار كې پاته كېدل غواړي. رسول اللهﷺ د منافقينو په اړه همدا تګلاره غوره كړې وه، د منافقينو سردار عبدالله ابن ابی ئې او د ده ټول منافقتونه ئې تر پايه زغملي، ډېرو د هغه د وژلو وړانديز كړی خو رسول اللهﷺ فرمايلي: آيا د هغه د وژلو امر وكړم چې خلك ووايي: محمد (صلی الله عليه وسلم) خپل ياران وژني؟!

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ ٱللَّهِ لَوَّوْاْ رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾

٥- او کله چې هغوی ته وویل شي: راشئ چې رسول الله تاسو ته بخښنه وغواړي، خپل سرونه به تاو کړي او دوی به وګورې چې په داسې حال کې به ډډه کوي چې د خپلې لويي په لټه کې وي.

(٥)- په دې مبارك آيت کې د منافقينو څو خصلتونو ته ګوته نيول شوې:

• کله چې هغوی ته وويل شي: راشئ چې رسول الله تاسو ته بخښنه وغواړي، خپل سرونه به د انکار په توګه تاو کړي، يعنې کله چې دوی څرګنده غلطي وکړي، نور ئې خپلې غلطي ته متوجه کړي، ورته ووايي: راشه توبه وکړه او له رسول اللهﷺ وغواړه چې تا ته له الله تعالی بخښنه وغواړي، هغوی نه خپلې ګناه او غلطۍ ته د ګناه په سترګه ګوري، نه توبه کوي او نه دا ضرورت احساسوي چې د رسول اللهﷺ خوا ته ولاړ شي او له هغه وغواړي چې د مغفرت غوښتنه ورته وکړي. دې ته مو پام وي چې دلته داسې غلطيو ته ګوته نيول شوې چې په اجتماعي چارو پورې مربوطې وي او د رسول اللهﷺ له کوم امر سرغړاوی شوی وي؛ لکه له جهاد ډډه، په داسې مواردو کې له الله تعالی د مخامخ مغفرت غوښتنې تر څنګ بايد رسول اللهﷺ ته هم ورغلی وی او د خپلې غلطۍ په اړه ئې د مغفرت غوښتنه کړې وی، په نورو مواردو کې د قرآن لارښوونه دا ده چې مستقيماً له الله تعالی بخښنه وغوښتل شي او همدا کفايت کوي، د دې مطلب توضيح د دې لپاره ضروري برېښي چې مسيحيان د توبې قبلېدا په دې پورې تړي چې د کشيش په وړاندې به اعتراف کېږي، قرآن د دې ترديد کوي او د الله تعالی په وړاندې اعتراف، ندامت، مغفرت غوښتنه او د ګناه د جبران هڅه کافي ګڼي.

• دوی به داسې ومومې چې له توبې او مغفرت غوښتنې به په داسې حال کې ډډه کوي چې د خپلې لويي په لټه کې به وي، ځان به تر دې لوړ ګڼي چې پر خپلې ګناه اعتراف وکړي او د جبران په لټه کې شي. يعنې انتقاد به داسې ګڼي لکه د ده پر موهومې عزت تېری، لکه چې قرآن فرمايي:

وَإِذَا قِيلَ لَهُ ٱتَّقِ ٱللَّهَ أَخَذَتۡهُ ٱلۡعِزَّةُ بِٱلۡإِثۡمِۚ فَحَسۡبُهُۥ جَهَنَّمُۖ وَلَبِئۡسَ ٱلۡمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾ البقره: ٢٠٦

او چې ورته وويل شي: له خدای ووېرېږه! عزت النفس ئې ګناه ته وپاروي، نو جهنم ورته کافي دئ او څومره بد ټاټوبی!

يعني کله چې د منافق پر کړنو انتقاد وشي او ورته وويل شي چې له ګناه لاس واخله او له الله ووېرېږه، نو دا انتقاد په خپل عزت تېری ګڼي، له خپلي ګناه دفاع کوي او مزيد ګناهونو ته هڅول کېږي. له دې مبارك آيت معلومېږي چې د نصيحت په مقابل کي حساسيت ښودل او سالم انتقاد په خپل عزت تېری ګڼل د نفاق نښه ده.

قرآن د دغو منافقينو په مقابل کي د هغو مخلصو مؤمنانو حالت زموږ مخي ته ږدي چې اشتباه ئې کړې، ژر متوجه شوي، نادم دي او د جبران لټه کوي:

وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ وَضَاقَتۡ عَلَيۡهِمۡ أَنفُسُهُمۡ وَظَنُّوٓاْ أَن لَّا مَلۡجَأَ مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيۡهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡ لِيَتُوبُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾

التوبه: ١١٨

او پر هغو دريو (هم کوم الزام نشته) چې وروسته پاته کړی شول، تر هغه چې ځمکه سره له ارتوالي ئې پرې تنګه شوه او خپل ځړونه پرې تنګ شول او ګمان ئې وکړ چې له الله؛ دده لوري ته (له پناه وړلو) پرته بل پناه ځی نشته، بيا له پيرزويني سره پر دوی راوګرځېد، بې شکه چې الله ډېر مهربان توبه قبلوونکی دئ.

دلته د هغو دريو مخلصو صحابه وو يادونه شوې چې د تبوك په غزا کي له برخي اخيستو محروم شول، خو کله چې پيغمبر عليه السلام له تبوك

راستون شو او له وروسته پاته شوو د پوښتنو او ګروېږنو لړۍ پيل شوه، دوی د دې په ځای چې کومه دروغجنه بهانه وړاندې کړي د پيغمبر عليه السلام په وړاندې ئې په خپلې غلطۍ اعتراف وکړ او وئې ويل چې د پاته کېدو په اړه هيڅ شرعي عذر نه لرو، د دوی توبه دومره ژوره او د زړه له تله وه چې الله تعالی په قرآن کې د دوی د توبې د قبلېدا اعلان وکړ او دا مبارکه سوره د دوی د توبې په نامه ياده شوه، ښه به وي چې دا قصه په خپله د دوی د يوه کس له لوري واورو: کعب بن مالك رضی الله عنه د تبوك په غزا کې له برخې اخيستو پاته کېدا او له پاته شوو سره د مسلمانانو د عمومي مقاطعې قصه داسې بيانوي: "کله چې د تبوك غزا ته تياری نيول کېدو او پيغمبر عليه السلام اعلان وکړ چې ټول بايد د دې غزا لپاره چمتو شي او لازم وسائل او سامان برابر کړي، ما اراده وکړه چې سامان او وسائل برابر کړم، بيا لټې رانه وشوه او له ځان سره مې وويل: لازيات وخت لرم، پرېږده کله چې لښکر خوځېدو ځان به همغه ورځ تيار کړم، د لښکر د خوځېدو ورځ ورو ورو رانږدې کېده، خو زه لا تيار نه وم، کله چې لښکر روانېدو له ځان سره مې وويل: پروا ئې نشته، دوی دې وخوځېږي، زه به يوه دوه ورځې وروسته پسې وخوځېږم او له لښکر سره به يو ځای شم، کسالت راباندې غلبه وکړه، کار مې هغه ځای ته ورسېد چې په دې غزا کې له برخې اخيستو محروم شوم، د پيغمبر عليه السلام تر راستنېدو پورې په مدينه کې اوسېدم، کله چې به مې خپلې شاوخوا ته سترګې وغړولې نو له منافقينو او ځينو معذورو مسلمانانو پرته به مې بل څوك نه تر سترګو کېدو، نو له سختې پرېشانۍ او ندامت سره به مخامخېدم، بالآخره پيغمبر عليه السلام په خير سره له تبوك راستون شو، مدينې ته له ننوتو سره سم نبوي مسجد ته داخل شو، د معمول مطابق ئې دوه رکعته لمونځ وکړ، کله چې له لمانځه فارغ شو نو منافقين ډله ډله ورته راتلل او په دې غزوې کې د برخې نه اخيستو په اړه ئې رنګ رنګ بهانې او عذرونه وړاندې کول، پيغمبر عليه السلام به د هر يوه خبره په دقت سره اورېده، د دوی معقول برېښېدونکې عذرونه به ئې منل او د دوی باطني خبره به ئې الله تعالی ته محول کوله، او ويل به ئې: الله دې تاسو ته عفوه وکړي، بالآخره زما وار راورسېد، زه د پيغمبر عليه السلام خوا ته وروړاندې شوم، سلام مې پرې وواېو، پيغمبر عليه السلام د سلام له جوابه وروسته، ما ته ځير

شو، تبسم ئې وکړ او وئې ویل: ته راوړاندې شه، وواېه چې څه شي منع کړې؟ ما عرض وکړ: یا رسول الله! په خدای قسم چې که زه د الله له رسول پرته د بل هر چا په وړاندې ودرېدلی وی نو داسي دلیل به مي وړاندې کړی وو چې هغه مي راضي کړی وی، عذر او بهانه وړاندې کول ما ته ګران کار نه دئ، خو د پیغمبر علیه السلام په اړه مي عقیده دا ده چې باور لرم؛ که نن ئې د کومي بهانې او عذر په وړاندې کولو سره راضي کړم، الله تعالی به هرومرو داسي شرائط راولي چې پیغمبر علیه السلام ببرته رانه ناراضه شي، خو که رښتیا ووایم او په دې سره پیغمبر علیه السلام رانه ناراضه شي نو د ارحم الراحمین رب دربار ته مي دا هیله ده چې ما به وبخښي او زما له خطاء به راته تېر شي، حقیقت دا دئ چې زه د پاته کېدا لپاره هیڅ توجیه او دلیل نه لرم چې ستا حضور ته ئې وړاندې کړم، زه له هره پلوه په دغې غزا کې د برخې اخیستو لپاره مستعد وم. پیغمبرﷺ په داسي حال کې چې زما لوري ته ئې اشاره کوله وئې فرمایل: دی له هغو کسانو دئ چې رښتیا ئې وویل، بیا ئې راته وویل: اوچت شه او منتظر اوسه چې الله تعالی ستا په اړه څه پرېکړه کوي! زه له خپله ځایه پورته شوم او د خپلې قبیلې د خلکو خوا ته کښېنستم، ټول زما خوا کې راغونډ شول، زه ئې ملامتولم او راته ویل ئې چې ولې دې کوم عذر او بهانه وړاندې نه کړه؟ د دوی رټل او ملامتول دومره زیات شو چې کله به مي زړه راته ویل چې ببرته پیغمبر علیه السلام ته ورشم او کوم عذر وړاندې کړم، خو په همدې حالت کې وم چې خبر شوم دوو نورو نېکو بندګانو؛ مرارة بن ربیع او هلال بن امیه هم پر حقیقت اعتراف کړی او د دروغجنې بهانې او عذر له ویلو ئې ډډه کړې، نو زه د کوم عذر د وړاندې کولو له تصمیم واوښتم. بیا پیغمبر علیه السلام امر وکړ چې له موږ دریو سره به هیڅوك خبري نه کوي، د دې حکم له صادرېدو وروسته که څه هم زه به له کوره وتلم او لمونځ به مي په جماعت سره اداء کولو، بازار ته به هم تلم راتلم، خو هیچا به له ما سره خبري نه کولې، داسي مي انګېرله لکه چې دا زمکه زما لپاره پردی ده او زه په دې ښار کې پردی یم، داسي لکه چې هر څه بدل شوي وي او دلته هیڅوك زما له پرېشانه حالته خبر نه وي، کله چې به جومات ته ولاړم، د تل په څېر به مي پر پیغمبر علیه السلام سلام واچاوو، انتظار به مي وکړ چې د ده د شونډو له خوځېدا د خپل سلام ځواب ترلاسه

كړم، د لمانځه په حال كي به مي د پيغمبر عليه السلام په لوري كتل چي وګورم زما خوا ته څنګه ګوري، خو حالت داسي وو چي كله به زه په لمانځه بوخت وم پيغمبر عليه السلام به زما خوا ته له شفقت او پېرزويني ډك نظر سره كتل خو كله چي به له لمانځه فارغ شوم هغه به خپله توجه له ما واړوله او بل لوري ته به متوجه شو. د عمومي مقاطعې په دوران كي يوه ورځ له وېري او ډار سره د ماشومتوب د دوران ملګري ابو قتاده خوا ته ورغلم، هغه زما د تره زوی هم وو، د بڼ له دېواله مي ابوقتاده ته سر ورلوړ كړ او سلام مي پرې ووايو، هغه هيڅ ځواب رانكړ، ورته ومي ويل: اې ابو قتاده! ستا دي په رب قسم وي چي زه له الله او د هغه له پيغمبر سره مينه نه لرم؟ هغه پټه خوله پاته شو او څه ئې ونه ويل، بيا مي پوښتنه ترې وكړه، خو هغه بيا هم ساكت پاته شو، خو چي دربيم ځل مي ترې پوښتنه وكړه او قسم مي وركړ، هغه زما په ځواب كي فقط دومره وويل: الله او د هغه پيغمبر ښه پوهېږي!! د دې ځواب په اورېدو سره مي اوښكي له سترګو رواني شوې او له دېواله راكوز شوم.

د همدې مقاطعې په دوران كي يوه ورځ په بازار كي روان وم چي ناڅاپه د روم له نبطيانو يوه كس د غسان د پاچا هغه ليك راكړ چي د ورېښمو په ټوكر كي تړل شوی وو، ما ليك پرانيست؛ دا مطالب مي په كي ولوستل: اورېدلي مو دي چي ستا ملګري ډېره جفا درسره كړې، ته بې عزته كس نه يې، ستا شخصيت تر دې لوړ دئ چي داسي ضائع شي، زموږ خوا ته راشه چي ستا قدر وكړو. ما د دې خط په لوستلو له ځان سره وويل: دا هم د الله تعالى يوه بله آزموينه، اوس زما دا حال دئ چي كافران هم له ما طمع كوي چي د دوی دين ته واوړم، او مرتد شم، ليك مي په تنور كي وغورځاوو او ومي سوزاوو. څلوېښت ورځي پر له پسې همداسي تېري شوې، ناڅاپه يو څوك زما كور ته راغی او د پيغمبر عليه السلام دا دستور ئې راواوراوو چي له غزوې وروسته پاته شوي دي له خپلو مېرمنو هم بېل شي! ما عرض وكړ: آيا هغوی ته طلاق وركړو؟ ځواب ئې راكړ چي نه، يوازي ترې بېل شئ، ما خپلي مېرمن ته وويل: ښه به وي چي د خپلوانو كره ولاړه شې او د الله تعالى تر پرېكړې انتظار وكړې!

ورځي همداسي يوه په بلې پسي تېرېدې، خو داسي چي زه نور له ژونده

بې زاره وم، په پنځوسمه ورځ، د سحر د لمانځه په مهال، په داسې حال کې چې پر خپل ځای ناست وم، ناڅاپه یوه کس نعرې کړې چې: مبارك دې شه كعب بن مالكه! زه د دې خبرې په اورېدو سره په سجده پرېوتم، او د الله تعالی شكر مې پر ځای كړ او پوه شوم چې الله تعالی زموږ ګناه رابخښلې ده، په ده پسې ډېر نور خلك ډله ډله یوه په بلې پسې او په داسې حال كې راتلل چې غوښتل ئې تر بل مخكې راشي، مباركي ئې راكوله او راته ویل ئې: بالآخره الله تعالی ستا توبه قبوله كړه، زه له هغه ځایه مسجد ته راغلم، پیغمبر علیه السلام مې ولید چې مخ ئې له خوشحالۍ ځلېدو، سلام مې پرې وواېو، هغه د سلام له ځوابه وروسته راته وویل: تا ته دې مبارك وي، دا ستا د ژوند تر ټولو غوره ورځ ده، ما پوښتنه وكړه: آیا د عفوې اعلان د پیغمبر علیه السلام له لوري دئ كه د الله تعالی له لوري؟! وئې ویل: د الله تعالی له لوري، بیا ئې د دې وینا په تأیید كې دا آیت تلاوت كړ: و علی الثلاثة الذین خلفوا.... كعب رضي الله عنه وايي: ما وویل: زما په توبې كې دا هم شامل دي چې خپل ټول مال مې دي د الله تعالی په لار كې وقف وي، پیغمبر علیه السلام راته وویل: دا درته غوره ده چې یوه برخه ئې له ځان سره وساتې، ما وویل: نو یوازې د خیبر برخه مې له ځان سره ساتم.

دې ته مو باید پام وي چې د مقاطعې دا معامله له هغه كعب رضی الله عنه سره شوې چې له تبوك پرته ئې په ټولو غزواتو كې برخه اخیستې وه!! له دې معلومېږي چې له عذره پرته جهاد پرېښودل څومره ستره ګناه ده او پیغمبر علیه السلام او صحابه وو له داسې خلكو سره څه معامله كوله؟!!

دا مبارك آیت او پورتنۍ قصه موږ ته د هغه مخلص بنده چې غلطي ترې شوې وي؛ له یوه منافق توپیر راښیي، یو ئې داسې چې د ګناهونو په ډنډ كې تر ستوني غرق وي خو هیڅ پروا ئې نه وي، نه توبه كوي، نه د ځان د اصلاح هڅه كوي او نه د خپلو ګناهونو د جبران لټه، خو بل ئې داسې چې خپله ګناه ئې ځوروي، توبه كوي، له خپل رب بخښنه غواړي، له خپلې ګناه او غلطۍ د دفاع او توجیه پر ځای اعتراف كوي او د غلطۍ د جبران لټه كوي.

سَوَآءٌ عَلَيۡهِمۡ أَسۡتَغۡفَرۡتَ لَهُمۡ أَمۡ لَمۡ تَسۡتَغۡفِرۡ لَهُمۡ لَن يَغۡفِرَ ٱللَّهُ لَهُمۡۚ إِنَّ

ٱللَّهَ لَا يَهۡدِى ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡفَـٰسِقِينَ ۝٦

٦- دا ورته برابره ده چې بخښنه ورته وغواړې او که بخښنه ورته ونه غواړې، الله به هيڅکله دوی ته بخښنه ونه کړي، يقيناً چې الله دا فاسق وګړي نه هدايتوي.

(٦)- دا مبارك آيت وايي: د منافقينو په اړه د هيچا بخښنه ګټه نه لري، نفاق داسې ستره ګناه ده چې حتى د رسول اللهﷺ بخښنه غوښتل ورته هيڅ ګټه نه رسوي، وايي: دا ورته برابره ده چې بخښنه ورته وغواړې او که بخښنه ورته ونه غواړې، الله به هيڅکله دوی ته بخښنه ونه کړي، يقيناً چې الله دا فاسق وګړي نه هدايتوي.
همدا راز قرآن فرمايي:

ٱسۡتَغۡفِرۡ لَهُمۡ أَوۡ لَا تَسۡتَغۡفِرۡ لَهُمۡ إِن تَسۡتَغۡفِرۡ لَهُمۡ سَبۡعِينَ مَرَّةً فَلَن يَغۡفِرَ ٱللَّهُ لَهُمۡۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ كَفَرُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦۗ وَٱللَّهُ لَا يَهۡدِى ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡفَـٰسِقِينَ ۝٨٠ التوبه: ٨٠

بخښنه ورته وغواړه او يا بخښنه مه ورته غواړه؛ که اويا ځله هم بخښنه ورته وغواړې الله به هيڅکله بخښنه ورته ونه کړي، دا د دې لپاره چې د الله او د ده د پيغمبر په اړه ئې کفر کړی او الله داسې فاسق وګړي نه هدايتوي.

ځينې منافقين داسې هم وو چې د تقوی دعوی به ئې کوله، پيغمبر عليه السلام ته به راتلل او ويل به ئې: له موږ قصور او غلطي شوې، پرې پښېمانه يو، د جبران په لټه کې يو، بل ځل به وګورې چې داسې څه وکړو چې ستا سترګې پرې روښانه شي او موږ مخکنۍ ګناه پرې جبران کړو!! الله تعالی د دغې منافقي ډلې د دې ادعاء په رد کې فرمايي: اې پيغمبره! خوښه دې چې بخښنه ورته غواړې که نه، خو پوه شه چې که اويا ځله هم بخښنه ورته وغواړې نو الله به هيڅکله بخښنه ورته ونه کړي، دا ځکه چې دوی د الله او د ده د پيغمبر په اړه کفر کړی او دا د الله سنت دئ چې داسې فاسق وګړي نه

هدايتوي.
دا آيت موږ ته ښيي چې د بخښنې په اړه د الله تعالی خاص سنن دي، دا سنن د هيچا په خاطر نه بدلېږي، څوك چې د الهي سننو له مخې د مغفرت او بخښنې مستحق نه وي كه پيغمبر هم د هغه لپاره دعاء وكړي نو الله تعالى دا دعاء نه قبولي، همداسې د شفاعت په اړه الله تعالى خاص سنن لري، د دغو سننو مطابق چا ته د شفاعت كولو اجازه وركوي او د چا په اړه د بل شفاعت مني، كه پيغمبر هم د كوم غير مستحق انسان په اړه شفاعت وكړي الله تعالى دا شفاعت نه قبلوي، دا خبره د دې لپاره بايد په پام كې ولرئ چې يوه كمعقله او د شرك په ډنډ كې پرېوتې ډله د شفاعت په اړه غلو كوي او د پيغمبر عليه السلام په اړه همغه څه وايي چې د مسيحيانو بايبل ئې د عيسی عليه السلام په اړه وايي. د شفاعت اجازه د الله تعالى له لوري وركول كېږي، شفاعت كوونكي او د شفاعت وړ خلك د الله له لوري ټاكل كېږي، كه ستا عقيده او عمل د بخښلو وړ نه وي نو نه څوك ستا شفاعت كولی شي او نه الله تعالى ستا په اړه د چا شفاعت مني.
د توبې قبلولو او بخښنې په اړه هم د الله تعالى سنت داسې دئ چې لومړی بايد گنهگار له خپلې گناه نادم او پښېمان شي، توبه وكړي، له الله تعالى بخښنه وغواړي، د خپلې گناه د جبران په لټه كې شي، بيا الله تعالى ورته بخښنه كوي، قرآن په دې اړه فرمايي:

وَٱلَّذِينَ عَمِلُواْ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ثُمَّ تَابُواْ مِنۢ بَعۡدِهَا وَءَامَنُوٓاْ إِنَّ رَبَّكَ مِنۢ بَعۡدِهَا لَغَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿١٥٣﴾

الاعراف: ١٥٣

او هغو چې بد كارونه ئې كړي، بيا ئې له دې وروسته توبه كړې او ايمان ئې راوړی، بې شكه چې ستا رب له دې وروسته مهربان بخښونكی دئ.

همداراز د انسانانو د هدايت په اړه هم الله تعالى خاص سنن لري، هغه څوك هدايتوي چې د هدايت تلوسه لري، د هدايت لټه كوي، د الله لوري ته رجوع كوي، لكه چې قرآن فرمايي:

وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوۡلَآ أُنزِلَ عَلَيۡهِ ءَايَةٞ مِّن رَّبِّهِۦۚ قُلۡ إِنَّ ٱللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَآءُ وَيَهۡدِيٓ إِلَيۡهِ مَنۡ أَنَابَ ﴿٢٧﴾

الرعد: ٢٧

او هغه چي كفر ئې كړی وايي: ولي د خپل رب له لوري كوم آيت نه دئ پرې نازل شوی؟ ووايه: يقيناً چي الله هغه څوك بې لاري كوي چي دی ئې وغواړي او هغه څوك د ځان لوري ته هدايت كوي چي (ده ته) ورگرځېدلی.

يعني څوك چي د كفر لار غوره كړي نه د خپل ضمير ږغ ته غوږ نيسي او نه عقلي او علمي دلائلو ته اعتناء كوي، دوی تل د پيغمبرانو عليهم السلام په څېر د لوړو لوړو شخصيتونو له حق او رښتيني دعوت سره د مخالفت لار نيولې، نه ئې د دوی سپېڅلی دعوت منلی، نه ئې د دوی لوړ شخصيت او اوچت اخلاق ته كتلي او نه د دوی په دلائلو قانع شوي، له دوی ئې داسي خارق العاده او عجيبي معجزې غوښتي چي نه ئې هيڅ انسان د وړاندي كولو توان ولري او نه ئې هيڅوك مخالفت وكړی شي، سره له هغو ټولو څرگندو نښو چي د پيغمبر عليه السلام د الهي دعوت په هر پيغام كي او د ده د لوړ شخصيت په هر اړخ كي د دوی مخي ته ځلېدل او په جگ ږغ ئې دا ثابتوله چي دی له شكه پرته رښتينی پيغمبر دئ، د الله تعالی له لوري غوره شوی چي د ده پيغام خلكو ته ورسوي، خو سره له دې ئې خارق العاده معجزې ترې غوښتلې. دا آيت موږ ته لارښوونه كوي چي ستاسو ځيني مخاطبين داسي دي چي په هيڅ توگه ستاسو دعوت نه مني او ستاسو ملگرتيا نه كوي، دا هيله مه لرئ او دا تلوسه مه كوئ چي ټول مخاطبين به ستاسو دعوت هرومرو مني، يوازي د هغو كسانو په لټه كي اوسئ او د دوی د ملگرتيا هڅه وكړئ چي د حق پېژندلو او منلو تلوسه لري او د حق په لار كي ستاسو ملگرتيا كولی شي. الله تعالی د خلكو د هدايت په اړه خاص سنن لري، ځيني داسي دي چي په دوی كي د حق پېژندلو او منلو استعداد ځپل شوی، د هدايت دروازه ئې هيڅكله پر مخ نه پرانيستل كېږي، خپل گران وخت له دوی سره په بې گټې جدل او د دوی پر اقناع مه ضايع كوئ.

الهي هدايت او لارښوونه د هغه چا په برخه کيږي چې د خپل رب د ښه پيژندو او د ده لوري ته د تلو تلوسه لري، هغه چې ايمان راوړي او د الله تعالی په ذکر او يادولو سره ئې زړونه مطمئن کيږي.
همداراز فرمايي:

وَٱلَّذِينَ جَٰهَدُواْ فِينَا لَنَهۡدِيَنَّهُمۡ سُبُلَنَاۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَمَعَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٦٩﴾

العنكبوت: ٦٩
او هغه چې زموږ لپاره ئې جهاد کړی حتماً به خپلې لارې وروښيو او يقيناً چې الله له دغو محسنينو سره دئ.
دلته د الله د لارې له مجاهدينو سره دوه وعدې شوې: د (هدايت) او (معيت) وعدې، يعنې د هدايت دروازې به د دوی پر مخ پرانيزي، د بريا، عزت او سعادت پر لارو د تلو توفيق به ورکوي، په هر ګام کې به د دوی لارښوونه کوي، د هدايت او رشد لوړو پوړو ته د رسېدو سعادت به ئې په برخه کوي، او د (احسان) لوړې څوکې ته به ئې رسوي، او له خپلې ملتيا او معيت به ئې برخمن کوي.
دلته هغه مجاهدين د (محسنين) په نامه ياد شوي چې د الله په لار کې جهاد کوي او د همدې جهاد په طفيل؛ الله تعالی د هدايت ټولې لارې د دوی پر مخ پرانيستې دي، د ژوند په هرې برخې کې ئې لارښوونه کوي او د خپلې ملتيا او معيت وزر ئې پرې غوړولی.
همداراز قرآن فرمايي:

وَءَاخَرُونَ ٱعۡتَرَفُواْ بِذُنُوبِهِمۡ خَلَطُواْ عَمَلاً صَٰلِحًا وَءَاخَرَ سَيِّئًا عَسَى ٱللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيۡهِمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠٢﴾

التوبه: ١٠٢
او نور چې په خپلو ګناهونو ئې اعتراف کړی او يو نېک عمل ئې له کوم بل بد سره ګډ کړی؛ ښايي الله به ئې توبه قبوله کړي، بې شکه چې الله مهربان بخښونکی دئ.

د دې لپاره چې په هر گنهگار د منافق گمان ونه شي قرآن د يوې داسې ډلې يادونه کوي چې هم بد عملونه لري او هم نېك، د قرآن په اصطلاح نېك او بد عمل ئې سره خلط کړي، دوى منافقان نه دي، د ځينو کمزوريو په سبب بد عملونه ترې شوي، ښايي الله تعالى د دوى نېکو عملونو ته په پام سره دوى ته عفو وکړي، توبه ئې قبوله کړي او گناهونه ئې ورته وبخښي او دا ځکه چې الله مهربان بخښونکى دئ. نو له هغو خلکو سره په چلن کې احتياط کوئ چې په خپل ژوند کې داسې نېك عملونه لري چې د دوى ايمان او اخلاص ترې ښکارېږي. داسې لارښوونو ته په پام سره پيغمبر عليه السلام د حَاطِبِ بْنِ أَبِى بَلْتَعَةَ چې لويه غلطي ترې شوې وه او قريشو ته ئې د يوه بريد په اړه اطلاع ورکړې وه، خط ئې په لارې کې ونيول شو، پوښتنه ترې وشوه، هغه اعتراف وکړ خو وئې ويل چې دا مې د نفاق په وجه نه دئ کړى د مجبوريت له مخې مې کړى، خپل عذر او دليل ئې وړاندې کړ، عمر رضى الله عنه وويل: يا رسول الله! د دې منافق د وژلو امر وکړه، پيغمبر عليه السلام وفرمايل: إِنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا، وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَكُونَ قَدِ اطَّلَعَ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ، فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ: هغه د بدر په جگړې کې برخه اخيستې وه، څه پوهېږې ښايي الله تعالى به د بدريانو حالت داسې موندلى وي چې ورته ويلي ئې وي: څه چې غواړئ هغه وکړئ؛ ما بخښنه درته کړې ده!!

د همدغو په اړه رسول اللهﷺ ته داسې لارښوونه کوي:

خُذْ مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ ۖ إِنَّ صَلَوٰتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾

التوبه: ١٠٣

له مالونو ئې داسې صدقه ترلاسه کړه چې پرې پاك او تزکيه ئې کړې او دعاء ورته وکړه، يقيناً چې ستا دعاء ورته يوه ډاډېينه ده، او الله پوه اورېدونکى دئ.

هُمُ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنفِقُواْ عَلَىٰ مَنْ عِندَ رَسُولِ ٱللَّهِ حَتَّىٰ يَنفَضُّواْ

وَلِلَّهِ خَزَآئِنُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَٰكِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٧﴾

۷- دوی هغه دي چي وايي: پر هغو مالي لګښتونه مه کوئ چي د پيغمبر په خوا کي دي، د دې لپاره چي خواره شي، په داسي حال کي چي د آسمانونو او زمکي خزانې د الله دي خو منافقين نه پوهيږي.

(۷)- د دې مبارك آيت لارښووني دا دي:

- د منافقينو قضاوتونه مادي او سطحي وي، مؤمنان پر خپل ځان قياسوي، له رسول اللهﷺ سره د دوی ملګرتيا داسي تعبيروي چي ګواکي د مالي او مادي اغراضو لپاره ورسره يوځای شوي، که له مالي ستونزو سره مخامخ شي نو د رسول اللهﷺ له ملګرتيا به لاس واخلي او د ده له شاوخوا به خواره شي، لکه څنګه چي منافقين په خپله له هر لوري سره د مادي منحطو اغراضو لپاره يو ځای کيږي، نه د دوستي او ملګرتيا لپاره بل عامل او باعث لري او نه د دښمنۍ لپاره، مؤمنان هم د ځان په څېر ګڼي او د هغوی په اړه وايي: پر هغو مالي لګښتونه مه کوئ چي د پيغمبر په خوا کي دي، د دې لپاره چي خواره شي.
- الله تعالی د هغوی په ځواب کي فرمايي: د آسمانونو او زمکي خزانې د الله دي خو منافقين نه پوهيږي.
- منافقين او ټول هغه عناصر چي د ايمان له سعادت محروم او قضاوتونه ئې مادي دي له دې عاجز دي چي د مؤمنانو د قربانيو لپاره دقيق تعبير او تفسير وړاندي کړي، داسي انګېري چي که مؤمنان د ايمان په لاري کي له مالي ستونزو سره مخامخ شي هر يو به ئې په خپلي مخي درومي. دا د منافقينو د سردار عبدالله بن ابی وينا وه چي پر هغو مالي لګښتونه مه کوئ چي د پيغمبر په خوا کي دي، د دې لپاره چي خواره شي، سره له دې چي په خپلو سترګو ئې ليدل چي د رسول اللهﷺ صحابه وو **وسلم** د ايمان په لار کي څومره کړاوونه ګاللي وو، څومره سختي ورځي، له خپل کور، کلي، خپلوانو، مال دولت لاس اخيستل، هجرتونه، شهادتونه ئې زغملي، هري قربانۍ ته چمتو شوي، خو منافقينو ته په دې حقائقو پوهېدل ممکن نه وو.

د دې وينا يو اړخ که د مؤمنانو په ضد اتهام او دروغجن تور دئ له بلي

خوا ښيي چي منافقين په دې باور ول چي که د مدينې اوسېدونکي پر مؤمنانو خپلي مرستي بندي کړي نو هغوى به نه کوم بل پناه ځى ومومي او نه د مالي ستونزو د حل بله مرجع، او بله چاره او وسيله، الله تعالى د دې منافقانه تصور د ترديد لپاره فرمايي:

وَلِلَّهِ خَزَآئِنُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَٰكِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ: د آسمانونو او زمکي خزانې د الله دي خو منافقين نه پوهېږي.

په داسي حال کي چي الله تعالى د آسمانونو او زمکي د ټولو خزانو واکمن دئ، او همدا ستر ټولواک د مؤمنانو د رزق او روزي ذمه وال دئ نو ولي به له دې وېره لري چي د مدينې د اوسېدونکو د مرستو د قطع کېدو په صورت کي به د رزق ټولي دروازې د دوى پر مخ وتړل شي، آيا الله تعالى له دې عاجز ګڼئ چي تر دې غوره پناه ځى ورته برابر کړي او د رزق او روزي پراخ امکانات ورپه برخه کړي؟!! الله تعالى د مؤمنانو نصير دئ، په هيڅ ميدان کي به ئې يوازي نه پرېږدي، د رسول اللهﷺ هجرت د يوې بېلګي په توګه د هغوى مخي ته انځوروي او فرمايي:

إِلَّا تَنصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ ٱللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ثَانِىَ ٱثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِى ٱلْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَٰحِبِهِۦ لَا تَحْزَنْ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَنَا ۖ فَأَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُۥ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلسُّفْلَىٰ ۗ وَكَلِمَةُ ٱللَّهِ هِىَ ٱلْعُلْيَا ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

التوبه: ٤٠

که ئې مرسته ونه کړئ نو يقيناً چي الله هغه مهال هم د ده مرسته وکړه چي کافرانو په داسي حال کي وايست چي د دوو دوهم وو، هغه مهال چي دواړه

په يوه سوري کې ول، هغه مهال چې خپل ملګري ته ئې ويل: غم مه کوه، يقيناً چې الله له موږ سره دئ، نو الله خپله ډاډېينه پرې نازله کړه او په داسي لښکرو ئې د ده ملاتړ وکړ چې نه مو ليدل، او د کافرانو شعار ئې ټيټ کړ او د الله شعار خو (تل) لوړ دئ، او الله باحکمته غالب دئ.

دلته څو خبرو ته ځير شئ:

- **مسلمانانو ته ويل شوي چې که تاسو له جهاده لاس واخلئ، په جهاد کې د پيغمبر عليه السلام ملګرتيا پرېږدئ، نو پوه شئ چې په دې سره د پيغمبر عليه السلام دعوت او مبارزه له هيڅ خنډ او مشکل سره نه مخامخ کېږي، الله تعالى به له داسي لارو د ده مرسته کوي چې تاسو ئې ګمان هم نه کوئ، مګر په ياد مو نه دي چې الله تعالى هغه مهال هم د ده مرسته وکړه چې د دوو يو وو، له يوه ملګري پرته بل انسان ورسره نه وو، هغه ملګرى هم غمجن او محزون او په دې انديښنه کې چې دلته به څنګه د دښمن په لاس کې له پرېوتو خوندي پاته کېږو، که راپسي راشي او د غار خولې ته سر راټيټ کړي نو موږ ويني او نيسي، کينه کښو دښمنانو د ده د وژلو لپاره خپلي توري له تېکو ايستلي وې، د غره له يوې سمڅې پرته ئې د پناه بل ځاى نه درلود، آيا الله تعالى په دغسي سخت حالت کې د ده د مرستي لپاره کفايت ونه کړ؟! که نن ئې تاسو يوازي پرېږدئ نو الله تعالى به له نورو لارو په نورو خلکو د ده مرسته کوي.**
- **دلته په (فانزل الله سکينته عليه) کې ضمير ابوبکر رضى الله عنه ته راجع دئ، ځکه چې د آيت لومړى برخه وايي چې دى غمجن وو او پيغمبر عليه السلام ورته اطمئنان ورکولو، نو سکينه هم پر ده نازله شوې او تشويش ئې رفع شوى. د پيغمبر عليه السلام زړه لا د مخه ډاډه وو او الله تعالى سکينه ورپه برخه کړې وه. او د (ايده بجنود لم تروها) مراد يا په بدر کې د ملائکو په لښکرو سره د ده تأييد دئ او يا د همدې سفر په دوران کې د ده تأييد، د آيت وروستى برخه ښيي چې دلته د بدر جګړې ته اشاره شوې او د آيت لومړى برخه مخاطب ته دا انتباه ورکوي چې ښايي دا هم په دغه سفر پوري تړلي وينا ده، خو د دې لپاره چې د سفر په دوران کې يوازي دوه کسان وو نو دا خبره مناسبت نه لري چې په داسي لښکرو ئې د ده ملاتړ وکړ چې تاسو نه ليدل، همدا راز هلته لښکرو ته هم ضرورت نه وو ځکه نه**

جګړه وه چي د لښکرو لېږلو ته ضرورت وي او نه د قريشو شمېر دومره وو چي په لښکرو سره د هغوی ماتولو ته ضرورت وو، همداراز د کفارو بيرغ نسکورول په بدر کي واقع شوي نه په دغه سفر کي او د پيغمبر عليه السلام په نيولو کي د قريشو ناکامي په دې صيغه يادول مناسب نه برېښي، نو ځکه په يقين سره ويلی شو چي دلته د بدر جګړې ته اشاره شوې. د دې تفصيل د اړوند سورې د همدغه آيت په تفسير کي وګورئ.

لکه چي په بدر کي د دښمن بيرغ نسکور شو او د اسلام بيرغ سرلوړی او رپانده او بری د پيغمبر عليه السلام په برخه شو، همداسي به تل د اسلام بيرغ لوړ او رپانده وي او الله تعالی به تل او په هر ډګر کي او پر هر دښمن خپل پيغمبر ته بری ورکوي، دا ځکه چي الله تعالی؛ عزيز؛ يعني برلاسی او غالب دئ او حکيم يعني د حکمت خاوند دئ، پوهېږي چي پيغمبر ته څنګه او له کومي لاري بريا ورپه برخه کړي.

يَقُولُونَ لَئِن رَّجَعْنَآ إِلَى ٱلْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ ٱلْأَعَزُّ مِنْهَا ٱلْأَذَلَّ ۚ وَلِلَّهِ ٱلْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِۦ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

٨- وايي: که مدينې ته ستانه شو نو ډېر عزتمن به ډېر ذليل هرومرو له مديني باسي، په داسي حال کي چي عزت د الله دئ، د ده د پيغمبر دئ او د مؤ منانو دئ خو منافقين نه پوهېږي.

<u>(٨)- د دې مبارك آيت د شأن نزول په اړه ويل شوي چي د بني المصطلق له</u> غزا د راستنېدو پر مهال د يوه مهاجر او يوه انصاري تر منځ نښته رامنځته شوه، يوه له انصارو مرسته وغوښته او بل له مهاجرينو، نږدې وه يوه فتنه ترې جوړه شي، خو د دواړو لوريو د مشرانو د مداخلې په نتيجه کي منازعه پای ته ورسېده، عبدالله بن ابی وغوښتل له دې پېښې غلطه استفاده وکړي، د انصارو احساسات د مهاجرينو په ضد وپاروي، د خپلو نورو فتنه پاروونکو ويناوو په ضمن کي ئې دا هم وويل: موږ اشتباه وکړه چي دغو ذليلو او له خپل قوم رټل شوو ته مو پناه ورکړه، اوس د دوی کار هغه ځای ته رسېدلی چي پر موږ لاس لوړ او تېری وکړي، کله چي مديني ته ستانه شو خپل

حساب به ورسره تصفيه كوو، تېول به له مدينې باسو... رسول الله ﷺ ته اطلاع ورسېده، له عبدالله بن ابى ئې په دې اړه پوښتنه وكړه، هغه انكار وكړ، د عبدالله بن ابى زوى چې يو مخلص مؤمن وو د خپل پلار له دې وينا خبر شو، كله چې مدينې ته نږدې شول د خپل پلار د سورلۍ واګه ئې ونيوله او هغه ته ئې وويل: اوس به ثابته شي چې څوك عزيز دئ او څوك ذليل، په خداى قسم تر هغه به تا پرېنږدم چې مدينې ته داخل شې چې رسول الله ﷺ اجازه دركړي، له هغه وروسته چې رسول الله ﷺ اجازه وركړه هغه ئې پرېښود چې مدينې ته داخل شي. همدا راز په رواياتو كې راغلي چې ده رسول الله ﷺ ته وويل: كه زما د پلار د وژلو پرېكړه دې كړې وي نو ما ته امر وكړه چې په خپله ئې ووژنم، داسې نه چې بل څوك ئې ووژني او بيا زما عصبيت تحريك شي او د كافر په بدل كې مسلمان ووژنم. رسول الله ﷺ اطمئنان وركړ چې دا پرېكړه ئې نه ده كړې!!

قرآن په بل ځاى كې فرمايي:

وَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ ۘ إِنَّ ٱلْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۚ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾

يونس: ٦٥

او د دوى وينا دې تا غمجن نه كړي، يقيناً چې عزت ټول د الله (په واك كې) دئ، هغه پوه اورېدونكى دئ.

له دې مبارك آيت معلومېږي چې دا سوره په داسې وخت كې نازله شوې چې مسلمانان كمزوري او ناتوانه ول، د دوى ضعف او كمزورۍ ته په پام سره دښمنانو د دوى په ضد تبليغات كول، چا به د دوى پرېشانه حالت ته ګوته نيوله، چا به ويل د پيغمبر په خوا كې غلامان، نېستمن، كمزوري او ناپوه ځوانان راغونډ شوي، دوى به څنګه د ټولنې ځواكمنو، مخورو او شتمنو مخې ته ودرېږي؟ څنګه دا ګمان كوي چې الله به دوى ته برى وركوي او دا دين به پر ټولو دينونو غالبوي؟! چا به ويل دا څنګه د الله تعالى له لوري لېږل شوى پيغمبر دئ چې خپل ياران له دغو بدو او سختو ورځو نشي ژغورلى، ځيني وژل كېږي، ځيني كړول كېږي، ځيني زنداني كېږي، ځيني د كور كلي پرېښودو ته اړ كېږي؟ تبليغات دومره شديد او پراخ ول چې كله كله به ئې

پیغمبر علیه السلام هم غمجن اوپرېشانه کړ، الله تعالی هغه ته اطمئنان ورکوي چې د دوی وینا دي تا غمجن نه کړي، عزت ټول د الله په واك کي دئ، دا پرېکړه د ده له لوري کېږي چې چا ته عزت او غلبه ورکړي او څوك له ذلت او سپکاوي سره مخامخ کړي. الله هم ستاسو په حال پوه دئ او هم د دښمن په حال، هم ستاسو دعاګاني اوري او هم د دښمن تبلیغات. هغه پوه اورېدونکی دئ.

منافق د عزت او ذلت په اړه منافقانه معیارونه لري، هغه څوك د عزت خاوند ګڼي چې (شتمن) او (ځواکمن) وي، ظاهر ته ګوري نه باطن ته، د دې له مخې څوك نه تلي چې کړني ئې څنګه دي او عقیده ئې څنګه، دې ته ګوري چې جامه ئې څنګه ده او په جیب کي ئې څه دي.

که څوك په داسي یوې ټولني کي چې هلته حق او عدل تر پښو لاندي شوی، د خلکو ظاهري وضعیت د معیار په توګه ونیسي، هغه څوك عزیز او محترم وګڼي چې حاکم نظام پر ټولني مسلط کړي او د قدرت او ثروت خاوندان ئې ترې جوړ کړي، هغوی ته ئې وجاهت او اعتبار بخښلی او هغه چا ته د سپك او ذلیل په سترګه وګوري چې دغه نظام هغوی له خپلو حقوقو محروم او له خپل ښایسته مقام راکوز کړي، یقیناً چې هغه په خپل قضاوت کي تېروتی او ظالمانه پرېکړه ئې کړې، قرآن موږ ته لارښوونه کوي چې د جهل وهلي او شرك ځپلې ټولني حالت د خپلو قضاوتونو لپاره معیار مه ګرځوئ، ګمان مه کوئ چې د داسي ټولني هر شتمن او ځواکمن عزتمن هم دئ،

قرآن په دې اړه فرمایي:

قُلِ ٱللَّهُمَّ مَٰلِكَ ٱلۡمُلۡكِ تُؤۡتِي ٱلۡمُلۡكَ مَن تَشَآءُ وَتَنزِعُ ٱلۡمُلۡكَ مِمَّن
تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَن تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَآءُۖ بِيَدِكَ ٱلۡخَيۡرُۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ
قَدِيرٞ ﴿٢٦﴾ تُولِجُ ٱلَّيۡلَ فِي ٱلنَّهَارِ وَتُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِي ٱلَّيۡلِۖ وَتُخۡرِجُ ٱلۡحَيَّ
مِنَ ٱلۡمَيِّتِ وَتُخۡرِجُ ٱلۡمَيِّتَ مِنَ ٱلۡحَيِّۖ وَتَرۡزُقُ مَن تَشَآءُ بِغَيۡرِ

حِسَابٍ ﴿٢٧﴾

آل عمران: ۲۶-۲۷

ووایه: اې بارئ ربه! د واکمنۍ واکداره! دا ته یې چې چا ته وغواړې واکمني ورکوې او له چا چې وغواړې د واکمنۍ (جامه) بېرته باسې، چې چا ته وغواړې عزت ورکوې او چې څوك وغواړې سپکوې ئې، ښېګڼه ټوله ستا په لاس کې ده، بې شکه چې ته په هر څه قادر یې. شپه په ورځ کې ننباسې او ورځ په شپې کې داخلوې، ژوندی له مړي راباسې او مړی له ژوندي راباسې او چې چا ته وغواړې بې حسابه روزي ورکوې.

د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

- **په هر حالت کې به ستا باور دا وي چې د واکمنۍ اصلي او یوازینی واکدار الله دئ.**
- **دا پرېکړه د الله له لوري صادرېږي چې چا ته څومره او څنګه واکمني ورکړي.**
- **دا پرېکړه الله کوي چې د چا د واکمنۍ کرسی څنګه او کله نسکوره کړي.**
- **د عزت ورکړه د الله له لوري ګڼه، پام چې له الله پرته له بل چا عزت ته د رسېدو طمع ونکړې. مبادا اقتدار ترلاسه کول د عزت نښه وګڼې، ډېر د اقتدار خاوندان سخت ذلیل او سپك دي.**
- **د چا د ذلت او سپکاوي پرېکړه هم الله کوي، په خپل عزت له الله پرته له بل چا مه وېرېږه. هغه څوك ذلیل ګڼه چې د الله په وړاندې ذلیل وي، مبادا ناداري او ناتواني د ذلت نښه وګڼې، ډېر په خړو جامو کې د الله په وړاندې هومره عزت لري چې د پرېړو غاړو، جګو شملو او دنګو بنګلو خاوندان ئې د پښو له خاورو سره برابر نه دي.**
- **د الله هره پرېکړه حکیمانه ده، په هري فیصلې کې ئې خیر مضمر دئ، خیر او ښېګڼه د الله په خوا کې او د ده په لار کې لټوه، نه د بل چا په لاس کې او نه په نورو لارو کې.**
- **دا باور دې هیڅکله او په هیڅ حالت کې متزلزل نشي چې الله په هر څه قادر دئ، ناتوانه او ضعیفو کسانو ته د ټولني واکمني ورکولی شي او د زر**

او زور د خاوندانو تخت او تاج نسکورولی شي، نه د چا زور او ځواك د ده فيصلې بدلولی شي او نه د چا ضعف او ناتواني د ده پرېكړې ځنډولی شي.

- **لكه څنگه چې شپه او ورځ د الله په اراده او د يوه ستر حكمت له مخې ځي راځي او په دې كار كې له الله پرته د عالم هيڅ ځواك هيڅ ډول دخالت نشي كولی، نه شپه رالنډولی شي او نه ورځ اوږدولی شي، همداراز د مرگ ژوند، عزت او ذلت پرېكړه او د واكمنۍ سپارل او بېرته اخيستل هم فقط د الله په اراده، د خاصو سننو مطابق او د خاصو مصلحتونو له مخې ترسره كېږي.**

د رزق او روزي په اړه د الله سنت دا نه دئ چې چا ته د ده د وړتياوو او استحقاق له مخې رزق او روزي وركړي، بلكې په دې اړه ئې سنت دا دئ چې خپلو بندگانو ته كه كافر وي كه مسلمان، كه صالح وي كه طالح، له حسابه پرته روزي وركوي، كه ئې چا ته رزق د محاسبې له مخې او له هغه وروسته وركولی چې خپله وړتيا ثابته كړي، نو له كافر، عاصي او باغي بنده به ئې هر څه سپمولي وو، له عادي اوبو به ئې هم محروم كړی وو. مبادا د هغه چا په اړه چې د رزق او روزي ترلاسه كولو لپاره ئې حرامې لارې غوره كړې او د ظلم، تېري، خيانت او نورو حرامو لارو ئې ډېر څه ترلاسه كړي، دا گمان وكړې چې الله ته نازولی دئ او د خاصو وړتياوو په وجه ئې دا هر څه وركړي!! مبادا بډای د عزت خاوند وگڼې او نېستمن سپك او ذليل، ډېر مالداران د الله او خلكو په نزد ډېر سپك او ذليل دي او ډېر نېستمن او نادار خلك د الله په وړاندې د ستر عزت خاوندان دي.

همداراز فرمايي:

فَأَمَّا ٱلۡإِنسَٰنُ إِذَا مَا ٱبۡتَلَىٰهُ رَبُّهُۥ فَأَكۡرَمَهُۥ وَنَعَّمَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّيٓ أَكۡرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّآ إِذَا مَا ٱبۡتَلَىٰهُ فَقَدَرَ عَلَيۡهِ رِزۡقَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّيٓ أَهَٰنَنِ ﴿١٦﴾

الفجر: ١٥-١٧

نو دا انسان چې كله ئې خپل رب وآزمويي او عزت او نعمت وركړي، نو وايي به چې رب مې عزت راكړ او چې كله ئې بيا وآزمويي (داسې) چې

روزي پرې محدوده کړي، نو وايي به چي خداى مي اهانت کړم.

يعني دا طاغي او مفسد انسان داسي دئ چي په خپلو قضاوتونو کي تل مادي معيارونه کاروي، که الله تعالی ئې د اعتبار او عزت خاوند کړي، مال او دولت ورکړي، جاه، جلال او اقتدار ئې په برخه کړي، په ولس کي وجاهت، رسوخ او نفوذ ترلاسه او په نعمتونو ئې ونازوي نو گمان کوي چي حقيقي عزت او سرلوړي ئې ترلاسه کړې، حال دا چي الله تعالی دا پېرزويني د ده د (اکرام) او (اعزاز) لپاره نه بلکي د ابتلاء او آزمويني لپاره ده ته ورکړې او که په بل حالت ئې وآزمويي، رزق او روزي پرې تنگه او محدوده کړي، په تنگسې ئې وآزمويي، نو وايي به: رب مي په سپکه راته کتلي او زه ئې اهانت کړى يم، په داسي حال کي چي دا حالت، د ده د اهانت او سپکاوي لپاره نه بلکي د ده د ابتلاء او آزمويلو لپاره ئې پرې راوستی، دا دواړه حالتونه د ابتلاء او آزمېښت لپاره دي، اشتباه مه کوئ، په رزق کي پراخوالی د خپلو عملونو بدله مه گڼئ او تنگوالی ئې سپکاوى او الهي اهانت مه شمېرئ، دواړه د آزمېښت لپاره دي، کله دي الله تعالی د مبارزې په سنگر کي آزمويي، کله د اقتدار په حالت او په (قصر) کي، تر څو وليدى شي چي د رزق او روزي د پراخوالي او د امکاناتو د وفرت او کثرت په وخت کي د خپل رب د پېرزوينو شکر کوې او که برعکس دا ستا د کبر، غرور، سرکښي او طغيان باعث کېږي او کله چي ئې ستا رزق درته محدود کړ آيا په خپل محدود رزق قانع او راضي وې او د الله تعالی شکر په ځاى کوې، شکوه او شکايت نه کوې، د رزق د لاس ته راوړو حرامي لاري نه لټوې!! يا برعکس پر حلال رزق د قناعت او اکتفاء په ځاى حرامو ته لاس غځوې او حرامي لاري غوره کوې؟

د قرآن له نظره دا يوه ستره اشتباه او خاطئ قضاوت دئ چي څوك د يوې طاغي او مفسدي ټولني مادي پرمختگ او سوکالي معيار وگڼي او د امکاناتو وفرت او کثرت ئې د هغې د وړتيا او ښه والي نښه ونيسي او دې ته ئې پام نه وي چي دا امکانات ئې له کومي لاري ترلاسه کړي!! ډېر کم عقله کسان همداسي قضاوت لري، د غرب مادي پرمختگ او د غربيانو مرفه ژوند د دوى د ښه والي نښه گڼي او دې ته پام نه کوي چي غرب د بې وزلو آسيايي او افريقايي ملکونو د غارت له لاري دا امکانات ترلاسه کړي، د دوى د رفاه لپاره د دې هېوادو مظلوم وگړي قرباني شوي.

قرآن د دغه غلط او خاطئ قضاوت لامل داسي بیانوي:

كَلَّا ۖ بَل لَّا تُكْرِمُونَ ٱلْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَٰٓضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ ﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ ٱلتُّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ ٱلْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾ الفجر: ١٧-٢٠

نه، داسي نه ده، بلکي تاسو د یتیمانو عزت نه کوئ، او یو بل مسکینانو ته په طعام ورکولو نه هڅوئ، او د بل د میراث برخه په زښت زیات خوړلو سره خورئ، او له مال سره مینه کوئ؛ ډېره کلکه مینه.

یعني داسي نه ده لکه چي تاسو انگېرلې، دا د عزت او سپکاوي معیارونه نه دي، چا ته چي الله تعالی پراخ رزق ورکړی دا په دې معنی نه ده چي الله تعالی ورته عزت ورکړی او د چا روزي چي ئې محدوده کړې نو هغه ئې توهین کړی، دا خو ستاسو هغه غلط قضاوت دئ چي ستاسو له خپل ناسم اجتماعي حالته راخوټېدلی، ستاسو په ټولني کي چي څوك بې وزلی، کمزوری او له خپلي دفاع عاجز وي، نو له نظرونو لوېدلی وي، څوك ورته اعتناء نه کوي او له خپلو ټولو انساني حقوقو محروم وي، دغه حالت په تاسو کي دا غلط ذهنیت او قضاوت راولاړ کړی، ستاسو په ټولني کي هیڅوك د یتیم درناوی او احترام نه کوي، تر هغي ورځي چي پلار ئې ژوندی وو، حامي او مدافع ئې درلود، هغه به دي په غېږ کي نیولو، په مخ تندي به دي ښکلولو، پر سر به دي د مهربانۍ لاس راښکو، خو اوس چي ضعیف اوناتوانه دئ، حامي او مدافع نه لري، نو نه یوازي څه اعتناء او التفات ورته نه لرې بلکي مال ئې غصبوې، په حق ئې تېری کوې، که څه هم دا (یتیم) د هغه چا اولاد دئ چي ستا دوست او خپلوان دئ، د هغه په ژوند کي دي ورته احترام درلود او د ده د دوستۍ ډېره دي په سینه وهله، ستاسو دا (قضاوت) له دغه وضعیته خړوبېږي، د دې (مادي قضاوتونو) جرړي باید ستاسو په (بد اجتماعي وضعیت) کي ولټوو، په هغي ټولني کي چي یتیم تحقیر او توهین شي او سپك وګڼلی شي او حقوق ئې تر پښو لاندي شي، طبیعي ده چي هلته به (قضاوتونه)

همداسي وي!!
منافق هغه څوك دئ چي د موهومي عزت ترلاسه كولو لپاره له دې هم ډېره نه كوي چي كافر ته پناه يوسي، قرآن فرمايي:

بَشِّرِ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ بِأَنَّ لَهُمۡ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣٨﴾ ٱلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ ٱلۡكَٰفِرِينَ أَوۡلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۚ أَيَبۡتَغُونَ عِندَهُمُ ٱلۡعِزَّةَ فَإِنَّ ٱلۡعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ﴿١٣٩﴾ النساء: ١٣٨-١٣٩

منافقينو ته د دې زېرى وركړه چي دوى ته دردوونكى عذاب دئ، همغو ته چي له مؤمنانو پرته كافران په دوستۍ نيسي، آيا د دوى خوا ته عزت لټوي؟ په داسي حال كي چي عزت ټول د الله دئ.

دوى له كافرانو سره دوستي كوي، گمان او انتظار ئې دا دئ چي د كافرانو تر څنگ به عزت تر لاسه كړي، په دې نه پوهېږي چي په منافقت او دښمن ته په تسليمېدو سره خپل موجود عزت او اعتبار هم له لاسه وركوي، په دې نه پوهېږي چي د عزت پرېكړه الله كوي، عزت له ايمان پرته له بلي لاري نشي ترلاسه كېدى، يوازي د الله مؤمن او صالح بنده د واقعي عزت خاوند دئ، منافق د هر چا له نظره سپك، ذليل او بې اعتباره وي، هرڅوك ئې يوه بې اعتباره وسله گڼي، هيڅوك د يوه مطمئن دوست په سترگه ورته نه گوري.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُلۡهِكُمۡ أَمۡوَٰلُكُمۡ وَلَآ أَوۡلَٰدُكُمۡ عَن ذِكۡرِ ٱللَّهِۚ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ ﴿٩﴾

۹- اې هغو چي ايمان ئې راوړى! نه دي ستاسو مالونه تاسو د الله له ذكر غافل كړي او نه ستاسو زامن، او څوك چي داسي وكړي نو همدا دوى زيانمن دي.

---

(۹)- په دې مبارك آيت كي مؤمنانو ته سپارښتنه شوې چي پام كوئ ستاسو

مالونه او ستاسو زامن تاسو د الله له ذکر غافل نه کړي، داسي نه چي د مال لاس ته راوړلو تلوسه او د اولاد مينه تاسو داسي مشغول کړي چي د الله تعالی ذکر او يادونه درنه هېره شي، ځوك چي داسي وکړي زيانمن شوی.

لکه چي ګورئ دلته د خطاب بڼه بدله شوې، د سورې په ټولو مخکنيو آيتونو کي بحث د منافقينو او د دوی د خصلتونو په اړه وو، خو دلته خطاب مؤمنانو ته متوجه دئ، هغوي ته توصيه شوې چي مال او اولاد ئې د خپل رب له ياد او ذکر غافل نه کړي، که څه هم خطاب مؤمنانو ته متوجه دئ خو دلته هم په غيرمستقيمه توګه د نفاق يوه بله بارزه ځانګړتيا په ګوته شوې، خدای هېرونه او د الله له ذکر غفلت، دا د هغو خصلتونو په لړ کي تر ټولو بارز او څرګند خصلت دئ چي قرآن ئې منافقينو ته منسوبوي، د منافق کومه څېره چي قرآن ئې انځوروي په هغې کي د الله له ذکر غافل زړه په تور رنګ ترسيم شوی، قرآن فرمايي:

ٱلۡمُنَٰفِقُونَ وَٱلۡمُنَٰفِقَٰتُ بَعۡضُهُم مِّنۢ بَعۡضٖۚ يَأۡمُرُونَ بِٱلۡمُنكَرِ وَيَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمَعۡرُوفِ وَيَقۡبِضُونَ أَيۡدِيَهُمۡۚ نَسُواْ ٱللَّهَ فَنَسِيَهُمۡۚ إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ﴿٦٧﴾ التوبة: ٦٧

نارينه منافقين او ښځي منافقيني ځيني د ځينو نورو له ډلي دي، د منکر سپارښتنه کوي، له ښېګڼو مخنيوی کوي، خپل لاسونه (د خير له کار او د مال له انفاق) بندوي، دوی خدای هېر کړی او خدای دوی هېر کړي، يقيناً چي منافقين فاسقان دي.

همداراز فرمايي:

إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَهُوَ خَٰدِعُهُمۡ وَإِذَا قَامُوٓاْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ قَامُواْ كُسَالَىٰ يُرَآءُونَ ٱلنَّاسَ وَلَا يَذۡكُرُونَ ٱللَّهَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴿١٤٢﴾ النساء: ١٤٢

بې شکه چې منافقين له الله سره خدعه کوي او هغه ئې هم په خدعه کې اچوونکی دئ او کله چې لمانځه ته پاڅي نو لټ پاڅي، خلکو ته ځان ښودنه کوي او الله نه يادوي مګر ډېر لږ.

دلته د منافق لاندي خصلتونه په ګوته شوي:

- **له الله سره خدعه کوي، د خپل نفاق او ناوړه عملونو لپاره داسي توجيهات برابروي چې هغه جائز ثابت کړي.**
- **په لمانځه کي لټ وي او د خپلو ديني وجائبو په ترسره کولو کي سستي کوي.**
- **رياکار وي، هر کار ئې نورو ته د ځان ښودني لپاره وي، هيڅ عمل ئې د عقيدې او ايمان په حکم نه وي.**
- **له الله سره ئې اړيکي سستي وي، ډېر لږ ئې يادوي، هم ئې په ژبه لږ يادوي او هم په خپلو تبصرو او تحليلونو کي لږ د ده نوم په خوله اخلي او هم په خپلو تصميمونو کي ډېر کم په الله حساب کوي.**

دې ته بايد متوجه وئ چې له دې آيت او دې ته ورته آيتونو يوازي د بل د تللو او د هغه په اړه د قضاوت کولو لپاره استفاده ونکړئ، بلکه تر دې د مخه خپل ځان د هغه په هنداره کي وګورئ، پخپله بايد له نفاق وېره ولرو او ځان ترې وساتو.

وَأَنفِقُواْ مِن مَّا رَزَقۡنَٰكُم مِّن قَبۡلِ أَن يَأۡتِيَ أَحَدَكُمُ ٱلۡمَوۡتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوۡلَآ أَخَّرۡتَنِيٓ إِلَىٰٓ أَجَلٖ قَرِيبٖ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٠﴾

۱۰- او له هغه څه انفاق وکړئ چې تاسو ته مو درروزي کړي، تر هغه وړاندي چې کوم يوه ته مو مرګ درشي بيا وواييې: اې زما ربه! ولې دې تر يوې نږدې نېټې ونه ځنډولم چې د صدقاتو ورکړه مي کړې وی او له صالحانو شوی وی؟!

---

(۱۰)- که څه هم دلته خطاب مؤمنانو ته متوجه دئ او هغوی انفاق او د الله په لار کي مالي قربانۍ ته بلل شوي خو دې ته په پام سره چې دا آيت د منافقينو د معرفي په لړ کي راغلی نو ښيي چې د الله په لار کي له انفاق ډډه

کول د منافقينو يو بل خصلت دئ، او پر دې باور نه درلودل چې د مرګ نېټه ثابته او نه بدلېدونکې ده د دوی بل خصلت دئ، منافق په خپل ټول ژوند کې له دې ډېره کوي چې کوم څه د الله تعالی په لار کې وقف کړي خو کله چې د ده د مرګ نېټه راورسېږي نه يوازې دا هيله کوي چې مرګ ئې وځنډېږي بلکې د دې هيلې تر څنګ ادعاء کوي چې له دې وروسته به له بخل ډډه کوي، صدقات به ورکوي، صالح انسان به ترې جوړېږي، له فسادونو به لاس اخلي!! قرآن په نورو آيتونو کې وايي: دوی دلته او دا مهال هم دروغ وايي، که دا فرصت ورکړی شي په خپلو ژمنو به وفا ونه کړي، له فساد او نفاق به لاس وانه خلي.

دوی د جنګ ميدان ته تګ هم داسې ګڼي لکه د مرګ لوري ته تګ، دلته هم دا هڅه کوي چې جګړه وځنډېږي او په دې توګه څو نورې ورځې د آرام ژوند فرصت ورکړی شي، قرآن په دې اړه فرمايي:

أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ قِيلَ لَهُمۡ كُفُّوٓاْ أَيۡدِيَكُمۡ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيۡهِمُ ٱلۡقِتَالُ إِذَا فَرِيقٞ مِّنۡهُمۡ يَخۡشَوۡنَ ٱلنَّاسَ كَخَشۡيَةِ ٱللَّهِ أَوۡ أَشَدَّ خَشۡيَةٗۚ وَقَالُواْ رَبَّنَا لِمَ كَتَبۡتَ عَلَيۡنَا ٱلۡقِتَالَ لَوۡلَآ أَخَّرۡتَنَآ إِلَىٰٓ أَجَلٖ قَرِيبٖۗ قُلۡ مَتَٰعُ ٱلدُّنۡيَا قَلِيلٞ وَٱلۡأٓخِرَةُ خَيۡرٞ لِّمَنِ ٱتَّقَىٰ وَلَا تُظۡلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾ أَيۡنَمَا تَكُونُواْ يُدۡرِككُّمُ ٱلۡمَوۡتُ وَلَوۡ كُنتُمۡ فِي بُرُوجٖ مُّشَيَّدَةٖۗ النساء:۷۷-۷۸

آيا هغو ته دې ونه کتل چې ورته وويل شو: لاسونه مو راټم کړئ، لمونځ وکړئ او زکات ورکړئ، خو کله چې پر دوی جهاد فرض کړی شو نو يوه ډله ئې له خلکو داسې وېرېده لکه له الله او يا تر دې هم سخته وېره او ويل ئې: اې زموږ ربه! ولې دې پر موږ جنګېدل فرض کړل؟ ولې دې تر يوې

نږدې نېټې ونه ځنډولو؟ ورته ووايه: د دنيا متاع خو وړوکی شی دئ او آخرت غوره دئ، د هغه لپاره چي تقوا ئې غوره کړه او د بڅرکي په اندازه به پر تاسو تېری ونشي. چي هرځای وئ مرگ به مو بيا مومي، که څه هم په دنگو کلکو ماڼيو کي وئ ....

په دې مبارکو آيتونو کي لاندي لارښووني زموږ مخې ته ايښودل شوې:

- **ځيني خلك داسي وي چي له دښمن سره د جگړو د وخت له رارسېدو مخکي په جگړي ټينگار کوي، او وايي: بايد له دښمن سره د يوې پرېکندي نښتي له لاري خبره پای ته ورسوو او ستونزه د تل لپاره حل کړو، خو دا ټينگار ئې له قوي ايمان او د الله په لار کي د قربانۍ له جذبې نه وي راولاړ شوی، بلکي له بيمار زړه راخوټېدلی وي، په دې بې وخته ټينگار سره غواړي چي ځان مخلص او انقلابي وښيي او په خپلو غلطو عملونو او غلطلو ويناوو پرده واچوي او خلکو ته وښيي چي که اوس او د سختي ورځي له رارسېدو مخکي هغوی څه قصور لري او په عمل کي تر نورو شاته پاتي دي او د خپلو ديني او مذهبي دندو په اداء کولو کي لټي کوي، کله چي په دې اړه وربانديي اعتراض وشي نو وايي: که له دښمن سره د نښتي او له دين د دفاع وخت راورسېدو نو موږ به ترټولو مخلص ومومئ، زموږ په اخلاص او صداقت به هلته پوه شئ چي په لومړي خط کي مو توره په لاس او متې بروهلې وگورئ!! وبه گورئ چي تر هر چا مخکي يو او په لومړي خط کي د دښمن مقابله کوو!! خو کله چي د جگړي اصلي وخت راورسيږي او په دې اړه صريح او واضح فيصله وشي او د قرآن صريح او واضح حکم د هغه غوښتنه وکړي نو دا کسان به داسي ومومئ چي سخته وېره به ئې په څېرو کي څرگنده وی، خړې سترگي؛ د هغه چا په څېر چي د مرگ له وېري او هيبته بې هوشه شوی، له خلکو به داسي وېرېږي لکه له الله او حتی له خلکو به ئې وېره هومره وي چي له الله به دومره نه وېرېږي!!**
- **بيا به وايي: اوس خو د جگړي مناسب وخت نه دئ، ضروري وسائل نه دي برابر شوي، څه نور وخت ته ضرورت لرو، بايد جگړه وځنډېږي!!**
- **دوی جگړه او له دښمن سره مخامخ کېدل داسي گڼي لکه د مرگ په لوري چي خوځول کيږي، لکه مرگ چي تيار دوی ته خپل کومی پرانيستی**

وي او د مرگ نېټه ئې رارسېدلې وي!! وايي به: خدای ولي موږ ته د څه نوري مودې لپاره د ژوندي پاتي کېدو موقع رانکړه او داسي ژر ئې له جگړو سره مخامخ کړو!!

- **دې خلکو ته فقط يو ځواب په کار دئ او هغه دا چي: له دنيا سره افراطي مينه مو له مرگه وېروي، آخرت مو هېر کړی، دنيا ته پر آخرت ترجيح ورکوئ، د همدې لپاره له مرگه وېرېږئ او له جنگه ډډه کوئ، د الله په عدالت باور نلرئ، گمان کوئ چي الله به د مسلمانانو هلي ځلي او قربانۍ ضائع کړي، حال دا چي الله د وړې ذرې په اندازه هم پر خپلو بندگانو ظلم نه کوي.**
- **په دې پوه شئ چي په کور کي ناستي سره او کلکو مورچلو او دنگو کلاگانو ته په پناه وړلو سره هم له مرگه نه شئ خلاصېدی، په هر صورت به د مرگ داعي ته لبيك وايئ.**

که کله شرائط داسي راشي چي منافقين د مال انفاق ته اړ شي او عمومي ذهنيت ئې دې ته مجبور کړي نو ډېر لږ څه او هغه هم له کرکي او تنفر سره لگوي، لکه چي قرآن فرمايي:

وَمَا مَنَعَهُمۡ أَن تُقۡبَلَ مِنۡهُمۡ نَفَقَـٰتُهُمۡ إِلَّآ أَنَّهُمۡ كَفَرُواْ بِٱللَّهِ وَبِرَسُولِهِۦ وَلَا يَأۡتُونَ ٱلصَّلَوٰةَ إِلَّا وَهُمۡ كُسَالَىٰ وَلَا يُنفِقُونَ إِلَّا وَهُمۡ كَـٰرِهُونَ

التوبه: ٥٤

او له دې چي نفقات ئې قبول شي بل څه نه دي منع کړي مگر دې چي د الله او د ده د پيغمبر په اړه ئې کفر وکړ، لمانځه ته نه راځي مگر په داسي حال کي چي لټ وي او انفاق نه کوي مگر په داسي حال کي چي کرکه کوونکي وي.

دلته د جهاد د هغو مخالفينو څو خصلتونه په گوته شوي چي غواړي له جهاد پاته کېدا په داسي انفاق جبران کړي چي محرك ئې اخلاص او صداقت نه بلکي يا رياء وي يا د مسلمانانو له گواښ ځان ژغورل، وايي چي د دوی

انفاق له دې امله نه منل کېږي چې:

- **دوی نه پر الله تعالی ایمان لري او نه د هغه پر پیغمبر،**
- **لمانځه ته په داسي حال کي ودرېږي چي لټ او کسل وي او**
- **له داسي انفاق ډډه کوي چي ایمان او د الله تعالی رضاء لټول ئې تر شا وي، که څه انفاق کوي نو په نه زړه او له کرکي سره وي.**

دا مبارك آیت د منافق ستري نښي زموږ په واك کي راکوي: په لمانځه کي لټي او کسالت او په شوق او مینې سره د کوم څه له انفاق کرکه درلودل. قرآن په دوو خبرو ډېر تأکید کوي او هغه د نورو الهي وجائبو د اداء کولو لپاره مقدمه گڼي: لمونځ او مالي قرباني؛ چي کله ئې د زکات په نامه یادوي او کله د صدقې په نامه، هو؛ لمونځ ترټولو مهم او ستر عبادت دئ، په اسلام کي تر بل هر عبادت پر لمانځه زیات تأکید شوی، هومره تأکید چي پرېښودل ئې له اسلام د وتلو نښه او په اداء کولو کي ئې کسالت او لټي د نفاق علامت گڼل شوی، گواکي دا لمونځ دئ چي مسلمان له کافر او مؤمن له منافق بېلوي. تل د لمانځه تر څنگ د زکات یادونه کېږي او د ایمان نښه گڼل کېږي، دا ځکه چي زکات او صدقات هغه څه دي چي مسلمان د الله تعالی په لار کي نورو قربانیو ته چمتو کوي.

همداراز فرمایي:

وَمِنۡهُم مَّنۡ عَٰهَدَ ٱللَّهَ لَئِنۡ ءَاتَىٰنَا مِن فَضۡلِهِۦ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّآ ءَاتَىٰهُم مِّن فَضۡلِهِۦ بَخِلُواْ بِهِۦ وَتَوَلَّواْ وَّهُم مُّعۡرِضُونَ ﴿٧٦﴾ التوبه: ٧٥ ــ ٧٦

او د دوی ځینو له الله سره ژمنه وکړه چي که له خپل فضل څه ورکړي هرومرو به صدقې ورکوي او د صالحانو له ډلي به وي، خو کله چي ئې له خپل فضل څه ورکړل؛ بخل ئې پرې وکړ او په داسي حال کي ئې مخ واړولو چي ډډه کوونکي ول.

دا منافقین نه یوازي له مؤمنانو سره دوکه کوي او خپلي ژمني ترپښنو

لاندي کوي بلکي له الله تعالی سره هم خدعه کوي او خپلي ژمني ماتوي، چي په دې مبارکو آيتونو کي ئې يوه بېلگه داسي ښودل شوې: له الله تعالی سره ژمنه کوي چي که ورباندي فضل وکړي او شتمن ئې کړي نو صدقه به ورکوي او صالح او نېك بنده به ترې جوړ شي، خو کله چي الله تعالی له خپل فضل څه ورکړي؛ نو بخل کوي او په داسي حال کي مخ اړوي چي ډډه کوونکي وي.

منافقينو نه يوازي له انفاق ډډه کوله بلکي د غنائمو د وېش پر مهال به ئې د لويي او په زړه پوري برخي ترلاسه کولو هڅه کوله او که به د دوی غوښتني ونه منل شوې نو ډول ډول تبليغات به ئې کول، قرآن په دې اړه فرمايي:

وَمِنۡهُم مَّن يَلۡمِزُكَ فِي ٱلصَّدَقَٰتِ فَإِنۡ أُعۡطُواْ مِنۡهَا رَضُواْ وَإِن لَّمۡ يُعۡطَوۡاْ مِنۡهَآ إِذَا هُمۡ يَسۡخَطُونَ

التوبه: ۵۸

او د دوی ځيني هغه دي چي د صدقاتو په اړه پر تا نيوکه کوي؛ نو که څه ترې ورکړی شي راضي کېږي او که ترې ورنه کړی شي نو ناڅاپه غصه کېږي.

دلته د منافقينو بل خصلت په گوته شوی: د صدقاتو د وېش په اړه به د مسلمانانو پر مشرتابه نيوکې کوي، حتی که دا مشر په خپله پيغمبر عليه السلام وي، او وېش هم کاملاً عادلانه، د نيوکو وجه ئې دا نه وي چي عدالت نه دئ مراعات شوی، بلکي وجه ئې دا وي چي دوی ته په زړه پوري برخه نه ده ورکړی شوې، که داسي څه ئې په برخه شي نو بيا کاملاً راضي وي او د عدالت د نه مراعات خبره نه کوي، خو که ئې برخه د دوی د غوښتنو مطابق نه وي نو غصه کېږي که څه هم عدالت مراعات شوی وي او دوی ته د عدالت له مخي خپله برخه ورکړی شوې وي!! د دوی قضاوت هم د وېش په اړه د هوی او هوس له مخي وي او هم د مشرتابه د تصرفاتو په اړه.

مؤمن داسي وي چي کله د الله په لار کي له مالي او ځاني قربانۍ او له

جهاد محروم شي، عوائق او موانع ئې مخې ته خنډ شي، که څه هم کولی شي پر خپلو معاذيرو استناد وکړي، د ده وضعيت ته په پام سره هيڅوك هغه په دې ملامت نه کړي چې ولې ئې په جهاد کې برخه نه ده اخيستې، خو له دې کبله چې هغه د الله په لار کې جهاد د فلاح او نجات رمز او ضامن او خپل رب ته د تقرب وسيله ګڼي نو ځکه له جهاد محرومېدل داسې ورته برېښي لکه له ستر سعادت محرومېدل. د ابو طلحه ﷻ قصه موږ ته دا حقيقت ډېر ښه واضح کوي:

روايت دئ چې ابو طلحه رضي الله عنه په زړښت کې د التوبه سوره تلاوت کوله، کله چې دې آيت ته ورسېد (انفِرُوا خِفَافاً وَ ثِقَالاً وَ جَهِدُوا بِأَمْوَلِكُمْ وَ أَنفُسِكُمْ فِى سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ: **سپك او درانه ووځئ او د الله په لار کې په خپل مال او نفس سره جهاد وکړئ، دا درته غوره دئ که تاسو پوهېدی)، خپل زامن ئې وروغوښتل او ورته وئې ويل: الله تعالی فرمايلي: په ځوانی او زړښت کې د جهاد لپاره ووځئ، نو زما زامنو! ما مجهز کړئ چې د الله په لار کې د جهاد لپاره ووځم، زامنو ئې ورته وويل: پلاره! الله تعالی دې پر تا رحم وکړي، تا د رسول اللهﷺ په ټولو غزواتو کې برخه واخيستله تر هغه چې هغه رحلت وکړ، د ابوبکر صديق رضي الله عنه په خلافت کې تر هغه په جهاد بوخت وې چې هغه وفات شو، له عمر رضي الله عنه سره يو ځای د هغه تر شهادت پورې په جهاد مصروف وې، اوس چې ستا د زړښت ورځې رارسېدلې دي پرېږده چې موږ ستا پر ځای جهاد وکړو، ابو طلحه رضي الله عنه د دوی خبره ونه منله او ټينګار ئې وکړ چې حتماً به ځي، زامنو ئې له دې پرته بله چاره ونه موندله چې توافق وکړي، د ده د ټلو شرائط او ضروريات ئې برابر کړل، په يوې کښتۍ کې ئې سپور کړ او د محاذ په لوري ئې ولېږو، ابو طلحه خپل سفر پيل کړ، محاذ ته تر رسېدو وړاندې په نيمې لارې کې وفات شو، کښتۍ همغسې روانه وه، داسې ځای ئې ونه موندو چې دی په کې دفن کړي، له (۱۹) ورځو مزل وروسته يوې جزيرې ته په داسې حال کې ورسېده چې د ده په جسد کې هيڅ تغيير نه وو راغلی، همهلته ئې دفن کړ!! دا دئ هغه ژور اغېز چې راسخ او واقعي ايمان ئې د انسان پر ژوند او د ده پر سلوك لري او قربانۍ ته ئې چمتو کوي، کومه سينه چې د ايمان په نور روښانه شي نه ئې ضعف او زړښت د**

الله په لار کي له جهاد منع کولی شي او نه د ځوانۍ غرور او بې باکي، نه ئې د فقر او بې وسۍ مجبوريت مخنيوی کولی شي او نه د ثروت او غنا نشه، په هيڅ حالت کي د الله په لار کي له جهاد لاس نه اخلي، جهاد د لمانځه او روژې په څېر يوه الهي فريضه ګڼي او پرېښودل ئې ستره ګناه، خو منافق داسي دئ چي نه د الله تعالی په وړاندي د مسئوليت احساس کوي، داسي احساس چي جهاد ته ئې چمتو کړي، او نه پر آخرت، جنت او موعود نعمتونو ئې داسي باور لري چي د حصول لپاره ئې يوه شېبه کومه ستونزه او کړاو وزغمي او دې ته ئې چمتو کړي چي د الله په لار کي له کوم څه لاس واخلي. هغه څه چي د منافق له نظره ارزښت او اهميت لري يوازي په همدې دنيا کي شخصي راحت او هوساينه ده.

وَلَن يُؤَخِّرَ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِذَا جَآءَ أَجَلُهَاۚ وَٱللَّهُ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿١١﴾

۱۱- او کله چي د يوه ژوي اجل راشي نو الله ئې هيڅکله نه ځنډوي او الله په هغه څه ښه خبر دئ چي تاسو ئې کوئ.

~~(۱۱)- دا آيت چي د مرګ نېټه ثابته او تغيير نه منونکي ګڼي؛ دلته او د~~ مخکنيو آيتونو په تړاو د منافقينو يو بل خصلت انځوروي، هغه خصلت چي د دوی له منافقانه باورونو نشأت کوي، منافق په دې باور نه وي چي د انسان مرګ ثابته او له مخکي ټاکل شوې نېټه لري، چي په خپل وخت او خپل ځای کي به د انسان خوا ته راځي، هغه په الهي قضاء او قدر باور نه لري، دا عدم باور کله د يأس په بڼي کي ځان ځرګندوي او کله د وېرې په بڼي کي، منافق کله د تېرو غمجنو پېښو له کبله دومره سرټکوي او وير کوي چي تحمل ئې ورته ګران شي او کله ئې هيبتناك خبرونه داسي ووېروي چي زمکه پرې تنګه شي، لکه چي قرآن فرمايي:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَقَالُواْ لِإِخۡوَٰنِهِمۡ إِذَا ضَرَبُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ أَوۡ كَانُواْ غُزّٗى لَّوۡ كَانُواْ عِندَنَا مَا مَاتُواْ وَمَا قُتِلُواْ

لِيَجۡعَلَ ٱللَّهُ ذَٰلِكَ حَسۡرَةٗ فِي قُلُوبِهِمۡۗ وَٱللَّهُ يُحۡيِۦ وَيُمِيتُۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ

آل عمران: ١٥٦

اې هغو چې ايمان مو راوړی! د هغو په څېر مه کېږئ چې کافران شول او د خپلو ورونو په اړه يې چې په سفر تللي وو او يا يې غزا کوله (او هلته يا مړه يا وژل شوي وو) وويل: که زموږ په خوا کې وی؛ نه به مړه شوي وو او نه به وژل شوي وو!! تر څو الله دا خبره د دوی په زړونو کې د حسرت باعث وګرځوي، حال دا چې د ژوند، مرګ پرېکړه الله کوي او الله د هغه څه ښه ليدونکی دئ چې تاسو يې کوئ.

د دې آيت اساسي مطالب دا دي:

- **مسلمانان د مرګ او ژوند په اړه له کافرانه تصوره منع شوي.**
- **که چا مړينه او وژنه، سفر يا غزا ته منسوب کړه او د وژل شوي او مړ شوي خپلوان په اړه يې وويل: که زموږ په څنګ کې وی، په غزا کې يې برخه نه وی اخيستې او په سفر نه وی تللی له مړيني او وژني به خوندي پاته شوی وو، د ده دا تصور او اعتقاد کافرانه دئ.**
- **د ژوند مرګ پرېکړه يوازې الله تعالی کوي.**
- **دا کافرانه تصور له دې پرته بل څه نه دئ چې په زړونو کې د حسرت باعث شي، په دې حسرت سره الله جل شأنه کافران تعذيبوي.**
- **د انسان کوم کړه وړه چې له همدې کافرانه اعتقاده څروبېږي، که هغه له مرګه وېره وي، په جهاد کې برخه نه اخيستل وي او سنګر ته د خپلوانو له لېږلو ډډه کول وي، الله په ټولو خبر دئ او ستاسو د ټولو عملونو شاهد او ناظر دئ.**

په بل ځای کې فرمايي:

ٱلَّذِينَ قَالُواْ لِإِخۡوَٰنِهِمۡ وَقَعَدُواْ لَوۡ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُواْۗ قُلۡ فَٱدۡرَءُواْ عَنۡ

أَنفُسِكُمُ ٱلْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿١٦٨﴾

آل عمران: ١٦٨

هغه چې خپلو ورونو ته ئې وويل، په داسې حال کې چې په خپله کښېنستلي وو: که ئې زموږ خبره منلې وی؛ نه به وژل کېدل، ورته ووايه: له خپل ځان مرگ دفع کړئ که رښتيني يئ.

دا همغه منافقين دي چې په خپله ئې هم په جنگ کې برخه وانخيسته او نور ئې هم له برخې اخيستو منع کول او له جگړې وروسته ئې ويل: که دوی زموږ خبره منلې وی او په جگړې کې ئې له برخې اخيستو ډډه کړې وی، نو له دې مرگ ژوبلې سره به نه وو مخامخ شوي، دوی ته لنډ خو ډېر قاطع او خوله ماتوونکی ځواب ورکړی شوی: که په رښتيا ستاسو منافقانه تدبيرونه د چا د مرگ نېټه بدلولی شي نو لومړی د خپل مرگ چاره وکړئ!! که په خپلو منافقانه تدبيرونو سره د نورو د مرگ مخه نيولی شئ نو کوم داسې تدبير هم وکړئ چې ستاسو خپل مرگ د تل لپاره وځنډوي!!

قرآن د مرگ د ثابتې نېټې په اړه فرمايي:

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَن تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ كِتَٰبًا مُّؤَجَّلًا ۗ ....

آل عمران: ١٤٤

او هيڅ نفس ته نه ښايي چې ومري مگر د الله په اذن سره په ليکل شوې ټاکلې نېټې...

په دې مبارك آيت کې د لاندې سترو سترو خبرو لارښوونه شوې:

- **د هرچا د مړينې لپاره معينه نېټه ټاکل شوې.**
- **دا خاصه نېټه په خاص کتاب کې ليکل شوې، په داسې کتاب کې چې په هغه کې هيڅ تبديلي نشي راتلی.**
- **مرگ په همدې ټاکل شوې او ليکلې نېټې راځي خو د الله له اذن او اجازې وروسته راځي.**

رسول اللهؐ دا الهي لارښوونه په دې الفاظو زموږ په وړاندې ايښې ده:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَة قَالَ: قَالَ رَسُول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " الْمُؤْمِن الْقَوِيّ

خَيْر وَأَحَبّ إِلَى اللَّه مِنْ الْمُؤْمِن الضَّعِيف، وَفِي كُلّ خَيْر، اِحْرِصْ عَلَى مَا يَنْفَعك وَاسْتَعِنْ بِاَللَّهِ وَلَا تَعْجَز، وَإِنْ أَصَابَك شَيْء فَلَا تَقُلْ: لَوْ أَنِّي فَعَلْت لَكَانَ كَذَا وَكَذَا، وَلَكِنْ قُلْ : قَدَّرَ اللَّه وَمَا شَاءَ فَعَلَ، فَإِنَّ " لَوْ " تَفْتَح عَمَل الشَّيْطَان " رواه مسلم او ابن ماجه

له ابو هريره ﷜ روايت دئ چي رسول اللهﷺ وفرمايل: الله ته قوي مؤمن تر ضعيف مؤمن زيات محبوب وي، په ټولو کي ښېګڼه ده، د هغه څه تلوسه کوه چي ګټه دررسوي، او له الله مرسته غواړه، عجز او ناتواني مه ښيه، که کوم مصيبت دوررسېږ نو داسي مه وايه چي که مي داسي کړي وی نو داسي او هغسي به شوي وو، بلکي ووايه: څه چي الله مقدر کړي وو (همغه وشول)، څه چي الله وغوښتل وئې کړل، دا ځکه چي د (لو: که او کاش) کلمه، د شيطان د فعاليت لار پرانيزي.

قرآن هغو ته چي خپلوان او عزيزان ئې د جنګ په ميدان کي وژل شوي او ګمان کوي چي که دوی په جنګ کي برخه نه وی اخيستې نو نه به وو وژل شوي؛ فرمايي:

قُل لَّوۡ كُنتُمۡ فِي بُيُوتِكُمۡ لَبَرَزَ ٱلَّذِينَ كُتِبَ عَلَيۡهِمُ ٱلۡقَتۡلُ إِلَىٰ مَضَاجِعِهِمۡۖ ... آل عمران: ١٥٤

... ورته ووايه: که تاسو په خپلو کورونو کي هم وی نو هغه کسان به هرومرو د خپلي مړيني ځای ته راوتلي وو چي وژنه ئې مقرره شوې وه ...

همداراز فرمايي:

مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٖ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِيٓ أَنفُسِكُمۡ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مِّن قَبۡلِ أَن نَّبۡرَأَهَآۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ﴿٢٢﴾ لِّكَيۡلَا تَأۡسَوۡاْ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمۡ وَلَا تَفۡرَحُواْ بِمَآ ءَاتَىٰكُمۡۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخۡتَالٖ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾

الحديد: ٢٢ ـ ٢٣

نه په زمکي کي کومه پيښه رامنځته کېږي او نه ستاسو په خپل ځان کي

مگر دا چې په کتاب کې (ثبت) شوې تر هغه وړاندې چې پيدا ئې کړو، يقيناً چې دا الله ته آسان دئ، تر څو د هغه څه له کبله ناهيلي ونه کړئ چې له لاسه مو وتلي او نه پر هغه څه خوښي وکړئ چې تاسو ته ئې درکړي، او الله هر فخر کوونکی متکبر نه خوښوي.

دا مبارکه سوره په يوې داسې جامع فقرې پای ته رسېدلې چې د سورې له ټولو مضامينو سره ژور تړاو لري او خلاصه ئې زموږ مخې ته ږدي، وايي: و الله خبير بما تعملون: او الله په هغه څه ښه خبر دئ چې تاسو ئې کوئ، دا فقره هم د آيت له مخکنيو مطالبو سره ژور ارتباط لري او هم د سورې له نورو آيتونو سره، هم د آيت لپاره ښکلې او دقيقه تتمه ده او هم د ټولې سورې لپاره.

د آيت له مخکنيو مطالبو سره ئې ارتباط په دې توگه دئ: الله تعالی پوهېږي چې تاسو د خپل مرگ د مخنيوي يا ځنډولو لپاره څه کولی شئ، له کومو تدبيرونو کار اخيستی شئ، په دې اړه مو انساني توان او وس څومره دئ، ښه پوهېږي چې نه مو تدبيرونه اغېزمن دي او نه دا وس او توان لرئ چې د مرگ نېټه وځنډوئ، ستاسو د وس او تدبيرونو ضعف ته په پام سره ئې فرمايلي چې هيڅوك نشي کولی د مرگ نېټه وځنډوي.

د سورې له ټولو مطالبو سره ئې ارتباط داسې دئ: د منافق د ټولو منافقتونو منشأ د ده دا باور دئ چې کولی شي په شطارت، غوړه مالي، ځيرکي، خدعې او دوکې سره خپل منافقانه ماهيت پټ وساتي، هم مؤمنان وغولوي او هم کافران، دی په خپلو منافقتونو کې دې خبرې جرې او جسور کړی چې په دې حقيقت باور او ايمان نه لري چې الله تعالی د ده د زړه له اسرارو خبر دئ، هيڅ عمل او موخه ئې ترې پټ نه پاته کېږي، که هغه په دې باور درلودی چې معامله ئې له هغه خبير خدای سره ده چې د ده د زړه له اسرارو خبر دئ هيڅکله به ئې د منافقت لار نه وه غوره کړې.

نفاق هغه بيماري ده چې لومړی د انسان زړه پرې مبتلاء کېږي، پر عقيدې او ايمان ئې خپل تور وزر غوړوي، بيا د ده په ويناوو او کړنو کې راڅرگندېږي، په دې خطرناك مرض اخته انسان هڅه کوي د خپل زړه خبث او پليتي مخفي وساتي، په ډېر تکلف او مهارت سره سعي کوي خپل تصنعي ظاهر جالب او غولوونکی جوړ کړي، څه چې په سينه کې لري او څه چې له

خلکو پټوي له هغه څه سره ژور توپير لري چي د نورو په وړاندي ئې څرګندوي، د دې تناقض او توپير منشأ همدا ده چي ګمان کوي کولی شي خپل اسرار د ټل لپاره له نورو پټ وساتي، په دې آيت کي هغوی ته ويل شوي: داسي څوك شته چي ستاسو له اسرارو بښه خبر دئ، تاسو نه شئ کولی هغه د ټل لپاره له ټولو مخفي کړئ.

د نفاق علاج له دې پرته په بل څه ممکن نه دئ چي انسان په دې حقيقت د زړه له کومي باور وکړي چي معامله ئې له داسي عليم او خبير رب سره ده چي د ده د زړه له اسرارو خبر دئ، نه ئې هغه کار ترې پټ پاته کېږي چي په پټه ئې ترسره کوي او نه ئې هغه عزائم چي په سينه کي ئې پټ ساتي.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

التغابن

د سورې پېژندنه:

د دې مبارکې سورې نوم (التغابن) دئ چې د سورې له نهم آيت اخيستل شوی، ۱۸ آيتونه لري، د آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (القدير)، او د څلورم آيت (الصدور) ته ورته دي، دې ته بايد متوجه وو چې د (المؤمنون) په څېر صيغې د غږ له پلوه (الصدور) ته ورته دي او د (الحکيم) په څېر صيغې د غږ له پلوه (القدير) ته ورته دي، د آيتونو اوږدوالی ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مدني دور په لومړيو کلونو کې نازل شوي.

د سورې په پيل کې ويل شوي: د آسمانونو او زمکې هر څه د الله تعالی په تسبيح بوخت دي، ټولواکي د ده ده، ستاينې له ده سره ښايي، په هر څه توانمن دئ، همغه ذات دئ چې تاسو ئې پيدا کړئ، الله تعالی د هغه څه ښه ليدونکی دئ چې تاسو ئې کوئ، آسمانونه او زمکه ئې په سمه توگه پيدا کړي، تاسو ته ئې صورت درکړی او ستاسو صورت ئې غوره او ښکلی گرځولی، د ټولو ستنېدا د ده لوري ته ده، په هغه څه پوهېږي چې په آسمانونو او زمکې کې دي او په هغه څه هم پوهېږي چې تاسو ئې پټوئ او په هغه څه هم چې تاسو ئې ښکاره کوئ.

له پنځم آيت تر لسم پورې دا مطالب راغلي: آيا د مخکنيو کافرانو له حال او عاقبت خبر يئ، د کفر او انکار له کبله ئې هم په دنيا کې خپله سزا وڅکله او هم د آخرت دردوونکی عذاب ورپه برخه شو. د دې سزا او عذاب سبب دا وو چې دوی ته پيغمبران له ښکاره نښو سره ورغلل او دوی وويل: آيا يو انسان زموږ لارښوونه کوي؟ دوی له خپل خالق انکار وکړ، پيغمبر ئې ونه

منلو او بياژوندن ئې محال وګڼلو.
ورپسې مؤمنانو ته لاربښوونه شوې چې پر الله تعالى او پر پيغمبر ئې ايمان ولرئ، پر هغه نور (کتاب) ايمان ولرئ چې موږ نازل کړی، الله تعالى ستاسو د بياژوندون او راغونډولو لپاره يوه ورځ ټاکلې، په دغې ورځ به تاسو حتماً راغونډ کړي، څوك چې پر الله ايمان راوړي او نېك عمل وکړي الله تعالى به د ده بدغوني ترې زائل کړي، او داسې جنتونو ته به ئې ننباسي چې ترې لاندې ويالې بهېږي، په هغوی کې تر ابد تلپاتې، همدا ستره بريا ده، او هغه چې کفر ئې وکړ او د الله آيتونه ئې تکذيب کړل دوی دوزخيان دي، د دوزخ په اور کې به تلپاتې وي.
ورپسې مؤمنانو ته ويل شوي: له مصيبتونو وېره مه لرئ، هر مصيبت د الله تعالى په إذن او حکم رامنځته کېږي، پر الله توکل وکړئ، له ده پرته بل معبود نشته، د الله او د پيغمبر اطاعت وکړئ، پام کوئ چې ستاسو ځيني مېرمنې او ځيني اولاد ستاسو دښمنان دي نو ترې حذر وکړئ، داسې نه چې د مېرمنو او اولاد مينه مو د الله تعالى له لارې منحرف کړي، ستاسو اموال او اولاد فقط يوه آزموينه ده، او په پای کې ورته ويل شوي: له الله هومره ووېرېږئ چې کولی شئ، دې ته چمتو اوسئ چې الهي ارشادات واورئ، د خپل رب د احکامو او لاربښوونو اطاعت وکړئ، له هغه څه چې الله تعالى تاسو ته درکړي انفاق وکړئ، همدا سمع، اطاعت او د الله په لار کې انفاق ستاسو لپاره غوره دئ، څوك چې د خپل نفس له حرص او بخل وساتل شو همدا دوی بريالي دي،
که د الله تعالى په لار کې کوم څه ولګوئ دا داسې ده لکه چې تاسو الله تعالى ته کوم حسنه پور ورکړی وي، الله تعالى هغه په خپلې ذمې د پور په توګه نيسي، هغه به څو برابره درته زيات کړي.
د سورې په پای کې د لومړيو آيتونو په څېر يو ځل بيا د الله تعالى په اړه داسې راغلي: الله تعالى شاکر دئ، حليم دئ، په پټ او ښکاره پوه دئ، عزتمن دئ، حکيم دئ او په هري لاربښوونې کې ئې حکمت مضمر دئ.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۖ لَهُ ٱلۡمُلۡكُ وَلَهُ ٱلۡحَمۡدُۖ وَهُوَ
عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ ﴿١﴾ هُوَ ٱلَّذِي خَلَقَكُمۡ فَمِنكُمۡ كَافِرٞ وَمِنكُم مُّؤۡمِنٞۚ
وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢﴾ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ بِٱلۡحَقِّ وَصَوَّرَكُمۡ
فَأَحۡسَنَ صُوَرَكُمۡۖ وَإِلَيۡهِ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٣﴾ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ
وَيَعۡلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعۡلِنُونَۚ وَٱللَّهُ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٤﴾

١- هغه څه چې په آسمانونو کې دي او هغه څه چې په زمکې کې دي د الله په تسبیح بوخت دي، ټولواکي د ده ده او ستاینه ده ته ده، او هغه پر هر څه توانمن دئ، ٢- دی هغه دئ چې تاسو ئې پیدا کړئ، چې ځیني مو کافر دي او ځیني مو مؤمن، او الله د هغه څه ښه لیدونکی دئ چې تاسو ئې کوئ، ٣- آسمانونه او زمکه ئې په حقه پیدا کړي او تاسو ته ئې صورت درکړی او ستاسو صورت ئې غوره او ښکلی ګرځولی، او د ده لوري ته ستنېدا ده، ٤- په هغه څه پوهېږي چې په آسمانونو او زمکې کې دي او په هغه څه هم پوهېږي چې تاسو ئې پټوئ او په هغه څه هم چې تاسو ئې څرګندوئ، او الله د سینو په شته وو ښه پوه دئ.

(١-٤)- په دې مبارکو آیتونو کې الله تعالی په دې توګه معرفي شوی:

- د آسمانونو او زمکې هر څه د الله تعالی په تسبیح بوخت دي، د حال او

قال په ژبه الله تعالى له هر عيب او نقص منزه ګڼي او د هغه په عبادت او اطاعت مشغول دي.

- ټولواكي د ده ده، د ټول عالم واكمني د ده په واك كي ده، دا عالم د ده ملك دئ او دی ئې ټولواك دئ.
- ستايني له ده سره ښايي، نه يوازي له هر عيب او نقص منزه دئ بلكي د كمال په صفاتو متصف دئ.
- په هر څه توانمن دئ،
- همغه ذات دئ چي تاسو ئې پيدا كړئ، چي ځيني مو كافر دي او ځيني مو مؤمن، په داسي حال كي چي الله تعالى پيدا كړي يئ خو ستاسو ځيني له خپل خالق انكار كوي او ځيني پرې ايمان لري، دې ته مو بايد پام وي چي الله تعالى نه څوك په ازل كي او په فطري توګه كافر پيدا كړی او نه ئې كفر ته اړ كوي، دا په خپله انسان دئ چي په خپله خوښه يا كافر كيږي او يا مؤمن كيږي. دا وضاحت د دې لپاره ضروري دئ چي متأسفانه ځينو د دوهم آيت دا فقره (هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَكُمۡ فَمِنكُمۡ كَافِرٌ وَمِنكُم مُّؤۡمِنٌ) داسي تعبير كړې چي نه له دې آيت سره اړخ لګوي او نه د قرآن له ګڼ شمېر هغو آيتونو سره چي په ډېر صراحت او تأكيد سره وايي: انسان د كفر يا ايمان لار په خپله خوښه غوره كوي، دا پرېكړه دی په خپله كوي چي د ايمان او كفر په دوه لاري كي كوم لوري ته ولاړ شي، الله تعالى دا اختيار ده ته وركړی، په ځانګړې لاري ئې تګ ته نه اړباسي، د دوی تعبير داسي دئ چي ګواكي الله تعالى كافر كافر پيدا كړی او مؤمن مؤمن، يو ئې د دوزخ لپاره او بل ئې د جنت لپاره!! دا تعبير نه له قرآني لارښوونو سره تطابق لري او نه له عقل او عدل سره اړخ لګوي، دوی دا رأيه د هغو كمزورو رواياتو تر اغېز لاندي وړاندي كوي چي د قرآن له لسګونو آيتونو سره په جدي توګه تعارض لري، قرآن د كافر او مؤمن صيغه د هغو انسانانو لپاره كاروي چي له بلوغ وروسته ئې د كفر يا ايمان لار په داسي حال كي غوره كړې چي عقلمن وي، تر دې وړاندي هغه نه يوازي د دوزخ وړ نه ګڼي بلكي له لارښوونو ئې معلومېږي چي جنت ته به ورومي كه څه هم پلار او مور ئې كافران وي، كه انسان د

کفر یا ایمان په غوره کولو کي مجبور وی نو الله تعالی به ولي په قرآن کي ویل: **وَ قُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكمْ فَمَن شاءَ فَلْيُؤْمِن وَ مَن شاءَ فَلْيَكْفُرْ:** او ووایه: دا ستاسو د رب له لوري یو حقیقت دئ، نو څوك چي غواړي ایمان دي راوړي او د چا چي خوښه وي کافر دي شي، که انسان ته د انتخاب واك او اختیار نه وی ورکړی شوی نو الله تعالی به ولي پیغمبر او کتاب لېږلو؟!! د دې تفصیل د الکهف د سورې د ٢٩ آیت په تفسیر کي وګورئ.

- الله تعالی د هغه څه ښه لیدونکی دئ چي تاسو ئې کوئ، ستاسو د ټولو کړنو شاهد دئ، تاسو ویني چي په کومه لار درومئ، د کفر لار غوره کوئ که د ایمان.
- آسمانونه او زمکه ئې په سمه توګه پیدا کړي، نه بې ګټې او بېهوده شی په کي شته، نه اضافي او نه له ضرورت زیات یا کم، هر څه ئې سم پر حق او حقیقت مبتني پیدا کړي.
- تاسو ته ئې صورت درکړی او ستاسو صورت ئې غوره او ښکلی ګرځولی، داسي چي تاسو ته په دې عالم کي د اوسېدو امکان درکړي، ټول هغه استعدادونه ئې درکړي چي دلته د اوسېدو لپاره ورته اړ وئ،
- د ټولو ستنېدا د ده لوري ته ده، په پای کي د خپل رب په لوري درومئ،
- په هغه څه پوهېږي چي په آسمانونو او زمکي کي دي او په هغه څه هم پوهېږي چي تاسو ئې پټوئ او په هغه څه هم چي تاسو ئې څرګندوئ، د عالم هیڅ څه ترې پټ نه دي، علم ئې پر هر څه احتوی کړې،
- او الله د سینو په شته وو ښه پوه دئ، پوهېږي چي تاسو په خپلو سینو کي څه پټ کړي، عقائد او افکار مو څنګه دي، موخي او عزائم مو څنګه دي، په زړه کي مو د ایمان رڼا ده که د کفر تیاره.

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُاْ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَبْلُ فَذَاقُواْ وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُۥ كَانَت تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَقَالُوٓاْ أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُواْ وَتَوَلَّواْ ۚ وَّٱسْتَغْنَى ٱللَّهُ ۚ وَٱللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٦﴾

٥- آیا د هغو خبر نه دئ درغلی چي تر دې وړاندې ئې کفر وکړ نو د خپل کار سزا ئې وڅکله، او دوی ته دردوونکی عذاب دئ، ٦- دا له دې کبله چي دوی ته د دوی پیغمبران له څرګندو نښو سره ورغلل او دوی وویل: آیا یو انسان زموږ لارښوونه کوي، نو کفر ئې وکړ او مخ ئې واړولو، او الله بې نیازي وکړه او الله ستایلی بې نیاز دئ.

(٥-٦)- د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

- آیا د مخکنیو کافرانو له حال او عاقبت خبر یئ، هغه چي تر دې وړاندې ئې د کفر او انکار لار اختیار کړه او د خپل کفر سزا ئې وڅکله، پر دې دنیایي سزا سربېره به په آخرت کي دردوونکی عذاب ورپه برخه شي.
- د دې سزا او عذاب سبب دا وو چي دوی ته د دوی پیغمبران له څرګندو نښو سره ورغلل او دوی وویل: آیا یو انسان زموږ لارښوونه کوي؟ آیا الله تعالی زموږ د لارښووني لپاره یو انسان د پیغمبر په توګه غوره کړی؟ ولې ئې کومه فرشته نه ده رالیږلې؟! د الله استازی خو باید له هره پلوه له عادي انسانانو توپیر درلودی او داسي وی چي هر څوك پوهېدی دا د الله رسول دئ!!
- نو کفر ئې وکړ او مخ ئې واړولو، له دې کبله ئې له ایمان راوړلو ډډه وکړه چي پیغمبر ئې د ځان په څېر یو انسان وموند!!
- الله تعالی له دوی بې نیازي وکړه، همغسي لکه چي دوی د الله له پیغام او پیغمبر بې نیازي وکړه، الله تعالی په همدې اکتفاء وکړه چي د انسانانو له منځ یو پیغمبر د دوی د لارښووني لپاره ولیږي، دا د الله تعالی لویه پېرزوینه ده، په کار خو دا وه چي دوی د الله تعالی د دې ستري پېرزویني په وړاندې د شکر او منني سر ټیټ کړی وی، خپل منعم رب ئې ستایلی، همغه رب چي ستایلی دئ او د دوی له عبادت او ایمان راوړلو بې نیاز، پر پیغمبر ایمان راوړلو او نه راوړلو سره نه الله تعالی ته کومه ګټه رسولی شي او نه کوم تاوان.

زَعَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَن لَّن يُبۡعَثُواْۚ قُلۡ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبۡعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا

عَمِلْتُمْۚ وَذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾

٧- هغو چي كفر ئې كړى داسي ئې انګېرلې چي هيڅ كله به نه راپاڅول كيږي، ووايه: داسي نه ده؛ پر خپل رب مي قسم چي حتماً به راپاڅول شئ بيا به حتماً پر هغه څه خبر كړى شئ چي تاسو كړي او دا الله ته آسان دئ.

(٧)- په دې مبارك آيت كي د آخرت په اړه د كافرانو غلطه انګېرنه داسي انځور شوې: هغو چي كفر ئې كړى داسي ئې انګېرلې چي هيڅ كله به بېرته راژوندي نه شي، دوى له خپل خالق انكار كوي، پيغمبر نه مني او بياژوندن محال ګڼي، رسول اللهﷺ ته ويل شوي چي دوى ته ووايي: داسي نه ده لكه چي تاسو ګمان كوئ، پر خپل رب مي قسم چي حتماً به راپاڅول شئ، بيا به حتماً پر هغه څه خبر كړى شئ چي تاسو كړي، دا كار الله تعالى ته ډېر آسان دئ، هغه رب ته ستاسو بياراژوندي كول ډېر آسان كار دئ چي آسمانونه او زمكه او تاسو ئې پيدا كړي يئ.

دلته ويل شوي: پر خپل رب مي قسم چي حتماً به راپاڅول شئ، بيا به حتماً پر هغه څه خبر كړى شئ چي تاسو كړي، پوښتنه راولاړيږي چي د رسول اللهﷺ په دې لوړي به د قيامت او بياژوندون منكرين څنګه قانع كيږي، د ماضي په اړه د يو چا لوړه خو كېدى شي مخاطب څه ناڅه ومني خو د مستقبل په اړه لوړه خو يوازي د كومي ژمني او تعهد په ارتباط معتبر ګڼلى شي نه د داسي څه په اړه چي د قسم كوونكي په واك كي نه وي!! د قيامت په اړه به د رسول اللهﷺ معاند مخاطبين څنګه دا ادعاء او لوړه معتبره وګڼي؟!! دې پوښتني ته د دقيق ځواب ويلو لپاره بايد دا خبري په پام كي ولرو:

په قرآن كي داسي لوړه دوه ځلي نور هم په دې توګه راغلي:

وَيَسْتَنۢبِـُٔونَكَ أَحَقٌّ هُوَۖ قُلْ إِى وَرَبِّىٓ إِنَّهُۥ لَحَقٌّۖ وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾ يونس: ٥٣

او دا خبره درنه پوښتي چي آيا دا حق دئ؟ ووايه: هو؛ زما په خپل رب

قسم چې دا له شکه پرته حق دئ، او تاسو عاجزوونکي نه یاست.

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَا تَأۡتِينَا ٱلسَّاعَةُۖ قُلۡ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأۡتِيَنَّكُمۡ عَٰلِمِ ٱلۡغَيۡبِۖ... سبأ: ٣

او هغو چې کفر ئې کړی وویل: دا د قیامت نښه به هیڅکله پر موږ رانشي، ووایه: نه؛ داسي نه ده، په خپل هغه رب مي قسم چې پر غیب پوه دئ حتماً به درباندي راشي،

که لږ ځیر شو نو راته جوته کیږي چې په ټولو دغو دریو مواردو کي د قیامت او بیاژوندون په اړه د (رب) په نامه لوړه شوې، رب پیدا کوونکي او پالونکي ته وایي، د قرآن په ټولو دا راز قسمونو کي (مقسم به) د ادعاء د اثبات لپاره د شاهد په توګه وړاندي کیږي، دلته هم د الله تعالی د (ربوبیت) صفت د دې وینا لپاره د شاهد په توګه وړاندي شوی چې خلك به له خپلو قبرونو بیاراپاڅول کیږي، یعني هغه الله چې زه ئې پیدا کړی او روزلی یم او دې حد ته ئې رارسولی یم هغه به خود پر دې قادر وي چې ټول انسانان بیاراژوندي کړي، او دا هغه استدلال دئ چې په قرآن کي په مکرره توګه او بېلو بېلو الفاظو سره راغلی.

فَـَٔامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱلنُّورِ ٱلَّذِيٓ أَنزَلۡنَاۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٞ

٨- نو پر الله او د ده پر پیغمبر او پر هغه نور ایمان راوړئ چې موږ نازل کړی، او الله پر هغه څه ښه خبر دئ چې تاسو ئې کوئ.

(٨)- د دې مبارك آیت مهم مهم مطالب دا دي:

- پر الله تعالی ایمان راوړئ،
- د الله پر پیغمبر ایمان راوړئ،
- پر هغه نور (کتاب) ایمان راوړئ چې موږ نازل کړی، دا کتاب ستاسو

لپاره رونې مشعل دئ، سم تګلوری، ښه او بد، مضر او مفید او دوست او دښمن درښيي،

- باید په دې باور ولرئ چې الله تعالی پر هغه څه ښه خبر دئ چې تاسو ئې کوئ.

يَوۡمَ يَجۡمَعُكُمۡ لِيَوۡمِ ٱلۡجَمۡعِۖ ذَٰلِكَ يَوۡمُ ٱلتَّغَابُنِۗ وَمَن يُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ وَيَعۡمَلۡ
صَٰلِحٗا يُكَفِّرۡ عَنۡهُ سَيِّـَٔاتِهِۦ وَيُدۡخِلۡهُ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ
خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۚ ذَٰلِكَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ ٩ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ
وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَآ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِ خَٰلِدِينَ فِيهَاۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ

٩- هغه ورځ چې تاسو به د راغونډېدو ورځې ته راغونډ کړي، همدا د تغابن ورځ (د ګټې یا تاوان ورځ) ده، او څوك چې پر الله ایمان راوړي او نېك عمل وکړي بدغوني به ئې ترې زائل کړي او داسې جنتونو ته به ئې ننباسي چې ترې لاندې ویالې بهېږي، په هغوی کې تر ابد تلپاته، همدا ستره بریا ده، ١٠- او هغه چې کفر ئې وکړ او زما آیتونه ئې تکذیب کړل دوی د اور خاوندان دي، په هغه کې تلپاته، او د ورستنېدو څومره بد ځای.

(٩-١٠)- د دې مبارکو آیتونو لارښووني دا دي:

- الله تعالی ستاسو د بیاژوندون او راغونډولو لپاره یوه ورځ ټاکلې، په دغې ورځ به تاسو حتماً راغونډ کړي،
- همدا د تغابن ورځ ده، تغابن یعني هغه غبن او دوکه چې څوك ئې د بل د غولولو، د کومې ګټې ترلاسه کولو او بل ته د ضرر رسولو په موخه کوي، د قیامت په ورځ او په الهي محکمې کې به هر چا ته جوته شي چې ګټه ئې کړې که تاوان، نو دا د حقیقي ګټې او تاوان ورځ ده،

• څوك چې پر الله ايمان راوړي او نېك عمل وكړي الله تعالى به د ده بدغوني ترې زائل كړي، د دوى بد بد خصلتونه، هغه بد عادات او اطوار چې تر ايمان وړاندې او د كفر په حالت كې د دوى د عملي او اخلاقي شخصيت برخې وې؛ د ايمان غېږې ته په راتلو سره به خپل خپل ځاى ښايسته اخلاقو او نېكو كړنو ته پرېږدي، افكار، اطوار او اخلاق به ئې اصلاح شي، الله تعالى به د روزنې، تربيت او اصلاح دروازې د دوى پر مخ پرانيزي، د دوى بدغوني به ترې وپوښي، د سيئات معنى بدغوني ده، چې هم ئې پر گناهونو اطلاق كېږي او هم پر بدو خصلتونو، د تكفير معنى پوښل او پټول دي، نو د تكفير سيئات معنى د بدو خصلتونو ازاله او له منځه وړل دي،

• الله تعالى به دوى داسې جنتونو ته ننباسي چې ترې لاندې ويالې بهېږي، په هغوى كې تر ابد تلپاتې، همدا ستره بريا ده،

• او هغه چې كفر ئې وكړ او د الله آيتونه ئې تكذيب كړل دوى دوزخيان دي، د دوزخ په اور كې به تلپاتې وي، د ورستنېدو څومره بد ځاى.

مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذۡنِ ٱللَّهِۗ وَمَن يُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ يَهۡدِ قَلۡبَهُۥۚ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ ﴿١١﴾

۱۱- هيڅ مصيبت نه واقع كېږي مگر د الله په اذن او اراده او څوك چې پر الله ايمان لري هغه ئې زړه هدايت كړي او الله په هر څه ښه پوه دئ.

~~(۱۱)- د دې مبارك آيت لارښووني دا دي:~~

• هر مصيبت؛ كه ووړ وي كه ستر؛ كه د انسان په ارتباط وي او كه د عالم د كوم بل مخلوق په ارتباط؛ د الله تعالى په إذن او حكم رامنځته كېږي، قرآن دلته او د مصيبت اړوند نورو آيتونو په ترڅ كې موږ ته لارښوونه كوي چې د هري پېښې وقوع او د هر مصيبت نزول د الله له سننو سره سم، د مخكې ليكل شوې پرېكړې مطابق او د الله تعالى په اراده او إذن رامنځته كېږي.

• دا آيت هم په ډېر تأكيد او قاطعيت سره وايي چې هيڅ مصيبت په خپل سر او تصادفي نه راځي، د الله په حكم او إذن راځي، د ايمان خاوندان ئې په وجه او حقيقت پوهېږي او په دې اړه ئې الله زړونه روښانه كوي او له شك

او اعتراض ئې خوندي ساتي.

• د قرآن ګڼ شمېر آيتونه په پرېکنده ډول وايي چې هيڅكله كوم داسي مصيبت نه دررسېږي چې الله تعالى له مخكي نه وي درته ليكلى، كه دا مرګ ژوبله وي، په جګړي كي ماته وي، يا كوم بل مصيبت، مؤمنان به په خداى توكل كوي، د مصيبتونو په اړه به هيڅكله دا شك نه كوي چې دا په خپل سر او د الله تعالى له عادلانه پرېكړي پرته نازل شوي.

دې ته مو پام وي چې كله مصيبت د ګناه دنيايي سزا وي، له داسي مصيبت سره كله يو انسان د خپلي ګناه له كبله مخامخ كېږي او كله يوه ټولنه د اكثريت د ګناه له كبله، كله فردي بڼه لري او كله اجتماعي، كله يوه الهي آزموينه وي او په ترڅ كي ئې انسانان روزل كېږي او لوړو لوړو درجو ته د رسېدو لپاره جوګه كېږي. د دې تفصيل د الانبياء سورې د (٨٣-٨٤) آيتونو په تفسير كي وګورئ.

د التوبه د مباركي سورې په يو پنځوسم آيت كي مسلمانانو ته په دې اړه داسي لارښوونه شوې:

قُل لَّن يُصِيبَنَآ إِلَّا مَا كَتَبَ ٱللَّهُ لَنَا هُوَ مَوۡلَىٰنَاۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ﴿٥١﴾

التوبة: ٥١

(ورته)وو‌ايه: هيڅكله له هغه پرته څه نه رارسېږي چې الله راته ليكلي، هغه مو مولا دئ او مؤمنان خو بايد پر الله توكل وكړي.

دا روايات د مصيبتونو په اړه د يوه مؤمن بنده باور داسي انځوروي:

عَنْ صُهَيْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ« عَجَبًا لأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ وَلَيْسَ ذَاكَ لأَحَدٍ إِلاَّ لِلْمُؤْمِنِ إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ ».

له صهيب ﷻ روايت دئ چې رسول الله وفرمايل: د مؤمن شأن ته حيرانتيا ده، هر حال ئې غوره دئ، او دا له مؤمن پرته د هيچا نه په برخه كېږي، كه سوكالي ورپه برخه شي شكر كوي او همدا د ده په خير دئ، او كه كړاو

ورورسېږي صبر کوي نو همدا د ده په خير وي.
عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ـ « لاَ يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى يُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ حَتَّى يَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَهُ وَأَنَّ مَا أَخْطَأَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَهُ ».
له جابر ﷺ روايت دئ چي رسول اللهؐ وفرمايل: تر هغه يو بنده ايمان نه لري چي د خير او شر اړوند تقدير باندي ايمان رانه وړي، تر هغه چي پوه شي: هغه مصيبت چي وررسېدلی داسي نه وو چي دی ترې خطا شي او هغه چي دی ترې خطا شوی داسي نه وو چي ده ته به رسېدلی وو.
د آيت په پای کي ويل شوي: الله په هر څه ښه پوه دئ، يعني الله تعالی پوهېږي چي يو مصيبت کله راځي، ولي راځي، چېري راځي او څوك پرې اخته کېږي، د خپل جامع او کامل علم له مخي تاسو ته لارښوونه کوي چي هر مصيبت د الله په إذن راځي نه په خپل سر.

وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ ۚ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا ٱلْبَلَٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٢﴾

۱۲- او د الله اطاعت وکړئ او د پيغمبر اطاعت وکړئ، او که مخ واړوئ نو زموږ پر استازي له څرګند ابلاغ پرته بل څه نشته.

~~(۱۲)- په دې مبارك آيت كي موږ ته ويل شوي:~~
- د الله تعالی او د ده د رسولؐ اطاعت وکړئ، موږ ئې د ايمان تر څنګ په اطاعت مکلف کړي يو، ايمان د مؤمن په ژوند کي د صالح عمل په توګه راڅرګندېږي، صالح عمل هغه عمل دئ چي الله تعالی او د هغه پيغمبر موږ ته راښودلی او موږ ئې پرې مکلف کړي يو.
- که د الله او د هغه د پيغمبر له اطاعت مخ واړوئ نو پيغمبر له دې پرته په بل څه نه دئ مأمور شوی چي د خپل رب پيغام په څرګنده تو ګه خلکو ته ورسوي، دې ته مو بايد پام وي چي رسول اللهؐ د تبليغ تر څنګ جهاد کړی، د دښمن په خلاف ئې وسله کارولې، نو د دې آيت معنی دا نه ده چي رسول اللهؐ

له تبليغ پرته بل مأموريت او مكلفيت نه درلود، معنى ئې دا ده چې دلته د مخاطب په اړه د ده مكلفيت په ګوته شوى، مكلفيت ئې په دې كې خلاصه كيږي چې د خپل رب پيغام دوى ته په بشپړه توګه او امانت سره ورسوي، هغوى مجبوروله نشي، له ده دا پوښتنه نه كيږي چې دوى ولې ايمان رانه وړ، متأسفانه ځيني دا آيت هم په ناسمه توګه تعبيروي او په ناسمه توګه ئې كاروي، داسې انګيري يا داسې ښيي چې پيغمبرﷺ او مؤمنان يوازې په تبليغ مكلف دي، كله چې د كومې وينا فرصت ترلاسه كړي نو په پاى كې ئې وايي: و ما علينا الا البلاغ، حال دا چې د بلاغ تر څنګ ګڼ شمېر نور مسئوليتونه لرو، تر بلاغ يو ګام وړاندې موږ په امر بالمعروف او نهي عن المنكر مكلف يو، د الله په لار كې په خپل مال او نفس سره جهاد باندې مكلف يو.

- دې ته مو هم پام وي چې دا آيت له مخكني او وروستني سره خاص ارتباط لري او په ګډه يو مضمون جوړوي، ارتباط ئې داسې دئ چې مصيبتونه د الله په إذن راځي، كه الله تعالى ونه غواړي هيڅوك كه هر څومره ځواكمن وي تاسو ته كوم تاوان نه شي دررسولى، له ځواكمنو دښمنانو مه وېرېږئ، داسې نه چې د دوى له زور ځواك او د دوى په لاس له ځورونو وېره تاسو د ايمان له لارې منحرف كړي او د الله او د ده د رسول اطاعت پرېږدئ.

ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ﴿١٣﴾

۱۳- الله هغه دئ چې له ده پرته بل معبود نشته، او مؤمنان بايد پر الله توكل وكړي.

(۱۳)- دلته مؤمنانو ته ويل شوي: له الله تعالى پرته بل معبود نشته، مؤمنان بايد پر الله تعالى توكل وكړي. دا آيت او مخكني ښيي چې د يوه مؤمن مبلغ لپاره څو خبرې ضروري دي:

- بايد تبليغ ئې څرګند وي، حقائق په څرګندو الفاظو خلكو ته ورسوي، حق او باطل سره خلط نه كړي، مجامله ونه كړي، له مداهنت او مجامله ګرۍ ډډه وكړي،
- له مصيبتونو وېره ونه لري، په دې باور وي چې د الله تعالى له اجازې او

إذن پرته له کوم مصیبت سره نه مخامخ کېږي، نو له الله تعالی پرته له بل چا وېره ونه لري،

- پر الله تعالی توکل وکړي، ځان خپل رب ته وسپاري، هغه ځان ته کافي وګڼي،

څوك چي دا درې صفات ونه لري نشي کولی د الله د دین بریالی او موفق مبلغ شي.

دا مطلب د التوبه په سوره کي په دې توګه راغلی:

إِنَّمَا يَعۡمُرُ مَسَٰجِدَ ٱللَّهِ مَنۡ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَأَقَامَ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَى ٱلزَّكَوٰةَ وَلَمۡ يَخۡشَ إِلَّا ٱللَّهَۖ فَعَسَىٰٓ أُوْلَٰٓئِكَ أَن يَكُونُواْ مِنَ ٱلۡمُهۡتَدِينَ ١٨ **التوبه: ١٨**

یقیناً چي د الله جوماتونه یوازي هغه څوك آبادولی شي چي پر الله او د آخرت پر ورځي ئې ایمان راوړی، لمونځ ئې کړی، زکات ئې ورکړی او له الله پرته (له هیچا) نه دئ وېرېدلی، نو ښایي چي همدا خلك به د هدایت شوو له ډلي وي.

په دې مبارك آیت کي د هغو کسانو مواصفات بیان شوي چي په مادي او معنوي لحاظ د جوماتونو د آبادولو وړتیا لري:

- **پر الله تعالی ئې ایمان راوړی،**
- **د آخرت پر ورځي باور لري،**
- **لمونځ ئې کړی،**
- **زکات ئې ورکړی او**
- **له الله تعالی پرته له بل چا نه دئ وېرېدلی.**

په چا کي چي دا پنځه صفات نه وي هغه د الله تعالی د جوماتونو رښتینی خدمتګار نشي کېدی، هو؛ هغه څوك به څنګه له جومات د حق سنګر جوړ کړي او له منبر به د حق ږغ لوړ کړي چي ډارن دئ او له الله تعالی پرته له بل چا وېرېږي؟! له بل چا د رزق او روزي طمع لري، له بل چا په خپل رزق

او روزي وېره لري، د بل جيب ته ئې سترگي وي؟ څوك چي په خپله پر خداى او آخرت رښتينى ايمان نه لري بل به څنگه رښتيني ايمان ته هدايت كړي؟! د چا چي خپل لمونځ رښتينى لمونځ نه وي څنگه به په لمانځه كي د بل سم امامت كوي؟! څوك چي د مال قربانولو ته چمتو نه وي بل به څنگه د خپل سر او مال قربانولو ته چمتو كړي، ډارن او جبون انسان نه په مسجد كي د خلكو سم امامت كولى شي، نه په سنگر كي او نه په نورو ديني چارو كي د مسلمانانو سمه لارښوونه.

يعني له معنوي پلوه د جوماتونو او مساجدو د اعماركار هغه خلك كولى شي چي صفات ئې په دې آيت كي ښودل شوي، د جوماتونو ظاهري آبادي او اعمار بېل كار دئ او د هدايت له پلوه ئې رغول او اعمار بېل. لكه چي په يوه روايت كي راغلي چي په آخره زمانه كي به جوماتونه په ظاهر كي ښه آباد، مزين او ښايسته وي خو د هدايت له پلوه به خراب او وران وي.

جوماتونه د هدايت له ناحيې هغه څوك آبادولى شي او هغه داعي د الله د دين خدمت كولى شي چي د مخكنيو صفاتو ترڅنگ، دا صفت هم ولري چي له الله جل شأنه پرته له بل چا ونه وېرېږي.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّ مِنْ أَزْوَٰجِكُمْ وَأَوْلَـٰدِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ فَٱحْذَرُوهُمْ ۚ وَإِن تَعْفُواْ وَتَصْفَحُواْ وَتَغْفِرُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَأَوْلَـٰدُكُمْ فِتْنَةٌ ۚ وَٱللَّهُ عِندَهُۥٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

١٤- اې هغو چي ايمان ئې راوړى! يقيناً چي ستاسو له مېرمنو او ستاسو له اولاد ځيني ستاسو دښمنان دي نو ترې حذر وكړئ، او كه عفو وكړئ، مخ واړوئ او بخښنه وكړئ نو يقيناً چي الله مهربان بخښونكى دئ، ١٥- يقيناً چي ستاسو اموال او ستاسو اولاد فقط يوه آزموينه ده، او الله داسي دئ چي د هغه په نزد كي ستر اجر دئ.

(١٤-١٥)- د دې مباركو آيتونو لارښووني دا دي:

- مؤمنانو ته ويل شوي: يقيناً چي ستاسو ځيني مېرمني او ځيني اولاد

ستاسو دښمنان دي نو ترې حذر وکړئ، داسي نه چي د مېرمنو او اولاد مينه مو د الله تعالی له لاري منحرف کړي، هغه خپلوان چي تاسو د حق له لاري کږوي، حرامو ته مو هڅوي، د الله په لار کي له جهاد مو منع کوي، ستاسو عزم او اراده سستوي، هغوی ته د دښمن په سترګه وګورئ، مه پرېږدئ چي دوی مو له الله لري او له دين منحرف کړي،

- خو که د دوی په وړاندي د عفوي، اغماض او بخښني لار غوره کړئ نو يقيناً چي الله مهربان بخښونکی دئ، لکه څنګه چي ستاسو رب مهربان بخښونکی دئ تاسو هم د مهربانۍ او بخښني لار غوره کړئ، همدا صفات په ځان کي راپيدا کړئ، الله تعالی تاسو له خپلوانو سره دښمنۍ ته نه هڅوي، د دوی له دښمنۍ مو ځان ساتني ته بلي، له هغوی سره د عفوي، اغماض او بخښني تګلاره غوره کولی شئ خو پام کوئ چي هغوی مو بې لاري نه کړي.
- يقيناً چي ستاسو اموال او اولاد فقط يوه آزموينه ده، کله به مال ستاسو په وړاندي د يوې آزمويني په توګه راڅرګند شي، هغه به تا د ځان لوري ته راکاږي، د مال په راټولولو، زياتولو او ذخيره کولو به دي مشغولوي، د الله په لار کي له انفاق به دي منع کوي، له حرامو لارو د مال ترلاسه کولو ته به دي هڅوي، او کله به د اولاد مينه تا د الله په لار کي له جهاد، انفاق او قربانۍ راتموي، هڅه وکړه چي په دې آزموينو کي بريالی شې، الله تعالی او د هغه لاربنود دين تا د مال له ترلاسه کولو او له اولاد سره له ميني نه يوازي نه منع کوي بلکي دواړو ته دي هڅوي، خو په خپل حد کي، او دومره چي ستا ايمان ته صدمه ونه رسوي، له سمي لاري دي کوږ نه کړي او حرامو ته دي ونه هڅوي.
- له الله تعالی سره ستر اجر دئ، د دې اجر ترلاسه کولو لټه وکړه، مال ته د وسيلې په سترګه ګوره او اولاد ته د داسي همسفر په سترګه چي له تا سره يو ځای د الله په لوري درومي، اصلي موخه دي بايد الهي ستر اجر ترلاسه کول وي.

فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ مَا ٱسۡتَطَعۡتُمۡ وَٱسۡمَعُواْ وَأَطِيعُواْ وَأَنفِقُواْ خَيۡرٗا لِّأَنفُسِكُمۡۗ

وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفۡسِهِۦ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ﴿١٦﴾ إِن تُقۡرِضُواْ ٱللَّهَ
قَرۡضًا حَسَنٗا يُضَٰعِفۡهُ لَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡۚ وَٱللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٧﴾ عَٰلِمُ
ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿١٨﴾

١٦- نو له الله هومره ووېرېږئ چي کولی شئ، واورئ، اطاعت وکړئ او انفاق وکړئ چي همدا ستاسو لپاره غوره دئ، او څوك چي د خپل نفس له حرص او بخل وساتل شو همدا دوی بریالي دي، ١٧- که الله ته کوم غوره پور په پور ورکړئ تاسو ته به ئې څو برابره زیات کړي او بخښنه به درته وکړي، او الله د زغم خاوند مننونکی دئ، ١٨- په پټ او ښکاره پوه باحکمت عزتمن دئ.

(١٦-١٨)- په دې مبارکو آیتونو کي مؤمنانو ته څو مهمي لارښووني شوي:

- له الله هومره ووېرېږئ چي کولی شئ، د خپل وس په اندازه، هومره چي له الله تعالی سره ښايي او هومره چي له يوه واقعي بنده سره ښايي، الله تعالی تاسو په داسي څه نه يئ ګمارلي چي ستاسو تر وس او توان لوړ وي،
- دې ته چمتو اوسئ چي الهي ارشادات واورئ،
- د خپل رب د احکامو او لارښوونو اطاعت وکړئ،
- له هغه څه چي الله تعالی تاسو ته درکړي انفاق وکړئ،
- همدا سمع، اطاعت او د الله په لار کي انفاق ستاسو لپاره غوره دئ،
- څوك چي د خپل نفس له حرص او بخل وساتل شو همدا دوی بریالي دي،
- که د الله تعالی په لار کي کوم څه ولګوئ دا داسي ده لکه چي تاسو الله تعالی ته کوم حسنه پور ورکړی وي، الله تعالی هغه په خپلي ذمې د پور په توګه نیسي، هغه به څو برابره درته زیات کړي، پر دې سربېره به همدا انفاق د دې باعث شي چي الله تعالی ستاسو ګناهونه درته وبخښي،
- دې ته متوجه اوسئ چي ستاسو معامله له هغه رب سره ده چي شاکر دئ، د خپلو بندګانو د قربانیو قدر کوي او څو برابره بدله ورکوي، حلیم دئ، د

زغم خاوند دئ، له خپل بنده سره د زغم له مخې معامله کوي، په پټ او ښکاره پوه دئ، ستاسو هيڅ څه ترې پټ نه دي، برلاسى او عزتمن دئ، په هر څه کې ستاسو لپاره کافي دئ، حکيم دئ او په هرې لارښوونې کې ئې حکمت مضمر دئ.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

الطلاق

د سورې پېژندنه:

د دې مباركې سورې نوم (الطلاق) دئ چې د سورې له لومړي آيت اخيستل شوى، دا نوم د سورې د مضامينو لپاره ښكلى عنوان هم دئ، ۱۲ آيتونه لري، د ټولو آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (امراً) ته ورته دي، شپږم آيت ئې په (اخرىٰ) پاى ته رسېدلى چې د غږ له پلوه له نورو سره په هغه صورت كې ورته كېږي چې له تنوين پرته ولوستل شي او د هر آيت په پاى كې توقف وشي، يعني (امراً) د (امرا) په څېر تلفظ شي. د آيتونو اوږدوالى ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چې د مدني دور په وروستيو كلونو كې نازل شوي. د سورې له متن معلومېږي چې د البقره او النساء له سورتونو وروسته نازله شوې.

د سورې په پيل كې راغلي: كله چې خپلو مېرمنو ته طلاق وركوئ نو دا طلاق بايد د دوى عدت ته په پام سره وي، يعني د حيض په حالت كې طلاق مه وركوئ، په هغه طهر كې هم طلاق مه وركوئ چې په هغه كې مو نږدېكت ورسره كړى، له حيض وروسته او له نږدېكت وړاندې طلاق وركړئ، بيا ويل شوي: د طلاق اړوند احكام هغه الهي پولې دي چې حلال او حرام سره بېلوي، تاسو مكلف يئ له دې پولو وانه وړئ، څوك چې له الهي پولو تېرى وكړي نو يقيناً چې پر خپل ځان ئې ظلم كړى او ځان ته ئې تاوان رسولى.

بيا مؤمنانو ته دا لارښوونه شوې چې كله طلاق شوې مېرمنې د خپل عدت پاى ته نږدې شي نو يا ئې په غوره توګه ايساري كړئ، يا ئې په غوره توګه رخصتي كړئ، او پر دغه كار دوه عادل مسلمانان شاهدان ونيسئ، هم د

رجوع په ارتباط شاهدان ونیسئ او هم د طلاق په ارتباط، دا یوه الهي سپارښتنه او سنت دئ، په نه کولو سره ئې یوه الهي لارښوونه او سنت ترك کیږي، که څه هم رجوع او طلاق ئې له شاهد پرته هم جائز دي.

بیا د عدت احکام راغلي، پیل ئې په دې سره شوی: ستاسي هغه مېرمني چي له حیض ناهیلې شوې دي که شکمن شوئ نو عدت ئې درې میاشتي دئ، او د هغو هم درې میاشتي دئ چي حیض نه کوي.

بیا ویل شوي: طلاق شوې مېرمني د خپل عدت تر بشپړېدو پوري په هغه ځای کي واوسوئ چي تاسو په خپله په کي اوسئ، له خپل توان سره سم، یعني د دوی اسکان او اطعام باید ستاسو له وس سره متناسب وي،

وروسته د مسلمانانو پام هغو تاریخي پېښو ته اړول شوی چي ځینو د الله تعالی او د هغه د پیغمبر له لارښوونو سرغړاوی کړی او له کبله ئې له شدید الهي عذاب سره مخامخ شوي، وایي: وګورئ چي له تاسو وړاندي څومره داسي کلي او کلیوال تېر شوي چي د الله تعالی او د ده د پیغمبرانو له امر ئې سرغړاوی وکړ چي له کبله ئې الله تعالی سخته محاسبه ورسره وکړه او په ناوړه عذاب ئې اخته کړل!! دوی د خپلو کړنو سزا او وبال وڅکلو او د کار پایله ئې تاوان وو!

د سورې په پای کي دا لارښوونه مومو: الله همغه ذات دئ چي اوه آسمانونه ئې پیدا کړل او له زمکي هم د هغوی په څېر اوه زمکي، د دوی تر منځ د الله تعالی اوامر او احکام ساري او جاري دي، ترڅو په دې پوه شئ چي یقیناً الله پر هر څه توانمن دئ او دا چي الله پر هر څه علماً احاطه کړې.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا طَلَّقۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحۡصُواْ ٱلۡعِدَّةَۖ
وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ رَبَّكُمۡۖ لَا تُخۡرِجُوهُنَّ مِنۢ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخۡرُجۡنَ إِلَّآ أَن
يَأۡتِينَ بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖۚ وَتِلۡكَ حُدُودُ ٱللَّهِۚ وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ ٱللَّهِ فَقَدۡ
ظَلَمَ نَفۡسَهُۥۚ لَا تَدۡرِي لَعَلَّ ٱللَّهَ يُحۡدِثُ بَعۡدَ ذَٰلِكَ أَمۡرٗا ۝١

۱- اې نبي! کله چې ښځو ته طلاق ورکوئ نو د دوی عدت ته په پام سره هغوی طلاقي کړئ او دا عدت وشمېرئ، او له خپل رب الله ووېرېږئ، مه ئې تاسو د دوی له اړوند خونو باسئ او نه دي دوی وځي مګر دا چې د فحش کوم څرګند کار ترسره کړي، او همدا الهي پولي دي، او څوك چې له الهي پولو تېری وکړي نو یقیناً چې پر خپل ځان ئې ظلم کړی، ته نه پوهېږې؛ ښایي الله به له دې وروسته کوم نوی حالت رامنځته کړي.

---

(۱)- په دې مبارك آیت کې د طلاق په اړه څو مهمې لارښوونې شوې:

- کله چې خپلو مېرمنو ته طلاق ورکوئ نو دا طلاق باید د دوی عدت ته په پام سره وي، یعني د حیض په حالت کې طلاق مه ورکوئ، په هغه طهر کې هم طلاق مه ورکوئ چې په هغه کې مو نږدېکت ورسره کړی، له حیض وروسته او له نږدېکت وړاندې طلاق ورکړئ، په دې کې دوه مصلحتونه په پام کې نیول شوي: په طلاق کې له تلوار مخنیوی کېږي، خاوند ته دا فرصت ورکوي چې په سړه سینه او هغه مهال د طلاق پرېکړه وکړي چې مېرمن ئې

له حيض وتلې، جنسي تمايل ئې نږدېکت ته هڅوي خو دی له مېرمني سره خپلو ستونزو ته په پام سره د طلاق اراده لري، که دا مهال بيا هم هغه غواړي د طلاق پرېکړه عملي کړي نو د دې معنی به دا وي چې يقيناً هغه له خپلې مېرمني سره ګډ ژوند نشي کولی. له بلي خوا به د مطلقه مېرمني عدت بشپړ درې حيضه شي.

ښه به وي چې د طلاق په اړه د قرآن هغه لارښووني هم دلته ذکر کړو چې په نورو سورتونو کي راغلي، د البقره سورې په لاندي آيتونو کي داسي راغلي:

وَٱلْمُطَلَّقَٰتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَٰثَةَ قُرُوٓءٍ ۚ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَن يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ ٱللَّهُ فِىٓ أَرْحَامِهِنَّ إِن كُنَّ يُؤْمِنَّ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۚ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِى ذَٰلِكَ إِنْ أَرَادُوٓا۟ إِصْلَٰحًا...البقره: ۲۲۸

طلاقي شوې ښځي دي د ځان په اړه تر درې واري حيضه انتظار وکړي او د هغه څه پټول ورته روا نه دي چي الله تعالی د دوی په رحم کي پيدا کړی، که پر الله او د آخرت پر ورځ ايمان لري، په دې (موده) کي د دوی مېړونه تر هر چا زيات د دې وړ او مستحق دي چي دوی بېرته راوګرځوي. (په دې شرط چي) د روغي جوړي اراده ولري.

طلاقي شوې ښځي به تر درې واري حيضه انتظار کوي، تر څو دا خبره په يقيني توګه څرګنده شي چي په رحم کي څه لري که نه، د انتظار په دې مودې کي د هغې مخکنی خاوند تر بل هر چا د دې مستحق او وړ دئ چي ورسره روغه جوړه او هغې ته رجوع وکړي، خو په دې شرط چي دواړه د جوړ جاړي او اصلاح اراده ولري او يو د بل د حقوقو مراعات وکړي، يعني مېړه ته دا حق ورکړی شوی چي د عدت تر بشپړېدو وړاندي رجوع وکړي، په دې مودې کي مطلقه مېرمن د نکاح په قيد کي پاته ده.

ٱلطَّلَٰقُ مَرَّتَانِ ۖ فَإِمْسَاكٌۢ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌۢ بِإِحْسَٰنٍ ....

البقره: ۲۲۹
طلاق دوه ځلي وي، نور ئې يا په ښه توګه ساتل دي او يا ئې په ښايسته توګه پرېښودل...

فَإِن طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُۥ مِنۢ بَعۡدُ حَتَّىٰ تَنكِحَ زَوۡجًا غَيۡرَهُۥۗ فَإِن طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡهِمَآ أَن يَتَرَاجَعَآ إِن ظَنَّآ أَن يُقِيمَا حُدُودَ ٱللَّهِ ...

البقره: ۲۳۰
نو که ئې (درېيم ځل) طلاق ورکړ، بيا نو تر هغه دا مېرمن ورته روا نه دي چي له ده پرته له بل مېړه سره نکاح وکړي، نو که هغه طلاقه کړه يا مړ شو، بيا په دوی دواړو څه ګناه نشته چي يو بل ته رجوع وکړي، که ئې دا ګمان کولو چي الهي حدود پاللی شي،

وَٱلَّذِينَ يُتَوَفَّوۡنَ مِنكُمۡ وَيَذَرُونَ أَزۡوَٰجًا يَتَرَبَّصۡنَ بِأَنفُسِهِنَّ أَرۡبَعَةَ أَشۡهُرٖ وَعَشۡرًاۖ ... البقره: ۲۳٤

او له تاسو چي څوك مري او مېرمني (ترشا) پرېږدي، دا مېرمني دي تر لس باندي څلورو مياشتو د ځان په اړه انتظار وکړي،

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نَكَحۡتُمُ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ ثُمَّ طَلَّقۡتُمُوهُنَّ مِن قَبۡلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمۡ عَلَيۡهِنَّ مِنۡ عِدَّةٖ تَعۡتَدُّونَهَاۖ فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحٗا جَمِيلٗا ﴿٤٩﴾ الاحزاب: ٤٩

اې هغو چي ايمان ئې راوړی! کله چي مؤمني مېرمني په نکاح کړئ بيا وړاندي تر دې چي نږدېکت ورسره وکړئ طلاق ورکړئ نو تاسو پر دوی د عدت داسي کوم حق نه لرئ چي شمېرل به ئې کوئ، نو څه متاع ورکړئ او

په ښه توګه خوشي کولو سره ئې خوشې کړئ.

په دغو مبارکو آيتونو کې د طلاق په اړه دا لارښوونې شوې:

- **يو مېړه خپلې مېرمنې ته يوازې درې ځلې طلاق ورکولی شي،**
- **د يو ځل او دوه ځله طلاق په صورت کې مېړه ته دا حق ورکړی شوی چې د عدت په منځ کې له نکاح پرته خپلې مېرمنې ته رجوع وکړي، خو د عدت له تېرېدو وروسته يوازې د مجددې نکاح په صورت کې رجوع کولی شي، د درېيم طلاق په صورت کې د دوی تر منځ تر هغه بيا نکاح نشي کېدی چې دا مطلقه مېرمن له کوم بل چا سره نکاح وکړي او هغه نکاح په طلاق منتج شي، خو دا نکاح او طلاق به د کومې حيلې په توګه نه وي.**
- **هغه مطلقه ښځه چې له مېړه سره ئې نږدېکت شوی وي عدت ئې درې حيضه دئ، مېړه کولی شي د يوه او دوه حيض وروسته له خپل طلاق رجوع وکړي او له نکاح پرته له مېرمنې سره نږدېکت وکړي ، خو د درېيم حيض له تېرېدو وروسته د مجددې نکاح په صورت کې نږدېکت کولی شي، خو که ئې درې طلاقه ورکړي وي نو دا درې حيضه د رجوع لپاره نه دي بلکې د دې لپاره دي چې په دې مودې کې له بل چا سره نکاح نشي کولی.**
- **د هغې مېرمنې لپاره کوم عدت نشته چې خاوند ئې تر نږدېکت وړاندې هغې ته طلاق ورکړی وي.**
- **هغه مېرمن چې خاوند ئې ومري عدت ئې څلور مياشتې او لس ورځې دئ،**
- **د الطلاق په سورې کې مؤمنانو ته د طلاق او عدت اړوند قضاياوو په ارتباط مزيد لارښوونې شوې، داسې چې دا کار په سړه سينه او له غور او دقت وروسته او داسې مهال وکړي چې طلاق ورکوونکې ته د سمې پرېکړې مجال برابر شوی وي، دا ځکه چې طلاق د يوه ضرورت له مخې جائز کړی شوی، رسول اللهﷺ فرمايي: الله تعالی هيڅ داسې شی نه دئ حلال کړی چې تر طلاق زيات ورته منفور وي: مَا أَحَلَّ اللّٰهُ شَيْئًا أَبْغَضَ إِلَيْهِ مِنَ الطَّلَاقِ، رواه ابوداؤد، همد راز فرمايي: د الله تعالی په نزد کې تر ټولو کرکجن حلال طلاق دئ: أَبْغَضُ الْحَلَالِ إِلَی اللّٰهِ تَعَالَی الطَّلَاقُ. رواه ابوداؤد.**
- **مؤمنانو ته ويل شوي چې د طلاق په کار کې له الله تعالی ووېرېږئ،**

يعني الهي لاربنوونې په دقت او احتياط سره مراعات کړئ، د هوی او هوس په غوښتنه نه بلکې هغه مهال دا کار وکړئ چې بله چاره نه وي او ستاسو ټولو تدبيرونو ستونزه نه وي حل کړې.

• د عدت په موده کې مطلقه مېرمنې له خپلو مخکنيو استوګنځيو مه باسې، دوی دې هم په خپله د وتلو تکل نه کوي، مګر دا چې د فحش کوم څرګند کار ترسره کړي، وتل ئې د رجوع، روغې جوړې، پخلا کېدو او بيا نکاح مجال له منځه وړي.

• د طلاق اړوند احکام هغه الهي پولې دي چې حلال او حرام سره بېلوي، تاسو مکلف يئ له دې پولو وانه وړئ، څوک چې له الهي پولو تېری وکړي نو يقيناً چې پر خپل ځان ئې ظلم کړی،

• تاسو نه پوهېږئ، د خپلو پرېکړو له پايلو خبر نه يئ، نه پوهېږئ چې په طلاق کې تلوار، د احساساتو او جذباتو له مخې پرېکړه، له حکمت او تدبر کار نه اخيستل بدې پايلې لري، ښايي الله تعالی به له دې وروسته کوم نوی حالت رامنځته کړي، ستاسو خپل منځي ستونزه به حل شي، د بې اعتمادۍ فضاء به ختمه شي، دې ته به متوجه شئ چې تر طلاق ګډ ژوند درته غوره دئ.

فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا
ذَوَيْ عَدْلٍ مِّنكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ۚ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ
يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا ﴿٢﴾ وَيَرْزُقْهُ
مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ
أَمْرِهِ ۚ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾

۲- نو کله چې خپلو نېټو ته ورسېدلې نو يا ئې په غوره توګه ايسارې کړئ

او يا ئې په غوره توګه بېلې کړئ، او له خپل منځه دوه د عدل خاوندان شاهد ونيسئ، او شهادت د الله لپاره اداء کړئ، دا هغه څه دي چې په هغه سره هغه چا ته نصيحت کيږي چې پر الله او د آخرت پر ورځې ايمان لري، او څوك چې له الله وېرېږي؛ د نجات لار به ورته پرانيزي، ۳- او له داسې لارې به رزق او روزي ورکړي چې ګمان ئې هم نه کوي، او څوك چې پر الله توکل وکړي نو هغه ورته کافي دئ، يقيناً چې الله خپل کار ته رسېدونکی دئ، بې شکه چې الله د هر کار لپاره حد او نېټه ټاکلې ده.

(۲-۳)- د دې مبارکو آيتونو لارښوونې دا دي:

• کله چې طلاق شوې مېرمنې د خپل عدت پای ته نږدې شي نو يا ئې په غوره توګه ايسارې کړئ، په رجوع سره د طلاق ترسره کېدو مخنيوی وکړئ، او يا ئې په غوره توګه بېلې کړئ.

د عبد الله بن عمر **رسول** له لوري خپلې مېرمنې ته د طلاق ورکولو قصه د دې حکم ښه وضاحت کوي: هغه خپلې مېرمنې ته د حيض په حالت کې طلاق ورکړ، عمر ﷻ موضوع رسول اللهﷺ ته ياده کړه، رسول اللهﷺ په دې خبرې ناراض شو او وئې فرمايل: هغه ته ووايه چې خپلې مېرمنې ته رجوع وکړي، بيا کله چې ئې حيض راشي او ترې فارغه شي او بيا ئې حيض راشي او ترې ووځي که غواړي نو د دغه طهر په حالت کې او له رجوع وړاندې دې طلاق ورکړي.

همدا راز په بل روايت کې راغلي چې يوه سړي خپلې مېرمنې ته په يوه وخت درې ځلې طلاق ورکړ، رسول اللهﷺ ته اطلاع ورسېده، سخت غصه شو، دومره چې ودرېدو او وئې ويل: آيا د الله له کتاب سره په داسې حال کې لوبې کوي چې زه لا ستاسو په منځ کې يم؟!! رسول اللهﷺ داسې طلاق چې په يوه وخت کې درې ځلې وي د الله تعالی د لارښوونو خلاف عمل ګڼلی، هغه ته ئې د ګناه په سترګه کتلي، خو طلاق ئې معتبر ګڼلی، هغه چا ته ئې چې دا کار ئې کړی فرمايلي: طلاق واقع شو خو تا د الله د کتاب مخالفت کړی.

دغو الهي لارښوونو او معتبرو رواياتو ته په پام سره ټول ائمه او فقهاء پر دې متفق دي چې که څه هم په يوه وخت درې ځلې طلاق ورکول د قرآن او سنت خلاف عمل دئ خو طلاق واقع کيږي،

- **د آیت د دې فقرې (وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجۡعَل لَّهُۥ مَخۡرَجًا : او څوك چې له الله وېرېږي، د نجات لار به ورته پرانيزي) په اړه مفسرينو ويلي چې له مخرج مراد دا دئ چې كه ئې د پورتنيو لارښوونو مطابق عمل وكړ نو الله تعالى به له رامنځته كېدونكو ستونزو د وتلو لار ورته پرانيزي كه نه نو ترې محروم به شي، يعني كه ئې درې ځلي يو ځايي طلاق وركړ او په دې سره ئې د الهي لارښوونو التزام ونه كړ نو دا مخرج ئې په خپل لاس له منځه وړی.**
- پر دغه كار دوه عادل مسلمانان شاهدان ونيسئ، هم د رجوع په ارتباط شاهدان ونيسئ او هم د طلاق په ارتباط، دا سنت دئ، په نه كولو سره ئې يو سنت ترك كېږي، كه څه هم رجوع او طلاق ئې له شاهد پرته هم جائز دي. دا لارښوونه يوازې د دې لپاره ده چې كه وروسته كومه نزاع رامنځته شي نو د شاهدانو حضور به د نزاع په حل كې مرسته وكړي. دا كټ مټ داسې ده لكه په پېر پلور كې چې د شاهدانو نيولو سپارښتنه شوې.
- شهادت د الله لپاره له كوم تحريف او غرض پرته په صادقانه توگه اداء كړئ.
- دا هغه لارښووني دي چې الله تعالى هغو مؤمنانو ته پرې نصيحت كوي چې پر الله او د آخرت پر ورځې ايمان لري.
- څوك چې له الله تعالى وېرېږي او د تقوى لار غوره كوي نو الله تعالى به هغه ته له ستونزو او كړاوونو د وتلو لار پرانيزي او له هغې لارې به رزق او روزي وركړي چې گمان ئې هم نه كوي، په خيال كې ئې نه گرځي او تصور ئې هم نشي كولی.
- څوك چې پر الله تعالى توكل وكړي نو هغه ورته كافي دئ.
- الله تعالى خپل كار ته رسېدونكی دئ، خپلې پرېكړې حتماً عملي كوي او خپل وعد او وعيد هرومرو ترسره كوي، څه چې وغواړي ترسره كوي ئې.
- بې شكه چې الله تعالى د هر كار لپاره حد او نېټه ټاكلې ده، هر كار پر خپل ټاكلي وخت ترسره كېږي. د هر څه د پيدايښت لپاره، د پای لپاره ئې او د مقدار لپاره ئې يو حد ټاكلی.

دغو لارښوونو ته په پام سره احناف طلاق درې ډوله گڼي: اَحْسَن، حَسَن

او بِدُعي، احسن هغه طلاق دئ چي په داسي طهر کي يوازي يو طلاق ورکړى شي چي په هغه کي مجامعت نه وي شوى او پر همدې اکتفاء وشي، عدت بشپړ او طلاق واقع شي، حسن دا دئ چي په هر طهر کي يو يو طلاق ورکړى شي، او د بدعت طلاق دا دئ چي سړى په يوه وخت کي درې طلاقه ورکړي، يا په طهر کي په بېل بېل وخت کي درې طلاقه ورکړي، يا په داسي طهر کي طلاق ورکړي چي په هغه کي ئې مجامعت کړى وي، البته دا د هغو مېرمنو په اړه دئ چي مدخوله وي غير مدخوله ته د طهر او حيض په حالت کي طلاق جائز دئ، هغي مدخوله مېرمني ته هم له مباشرت وروسته طلاق ورکول جائز دي چي حيض ئې نه وي، ځکه د هغې د حامله کېدو امکان نه وي، او که حامله وي هم داسي طلاق جائز دئ.

ځيني په دې عقيده دي چي په يوه وخت درې طلاقه يو طلاق ګڼل کېږي، ابن تيميه دغه رأيه لري، هغه د ابو الصهباء په هغه روايت استناد کوي چي وايي: له عبدالله بن عباس **رسول** ئې پوښتنه وکړه چي آيا تا ته معلومه نه ده چي د رسول اللهﷺ، او د ابوبکر او عمر **رسول** په ابتدائي دور کي درې يو ځايي طلاقونه يو طلاق ګڼل کېدو؟ هغه ځواب ورکړ: هو؛ (دا روايت په بخاري او مسلم کي راغلى)، همداراز په مسلم، ابوداؤد او مسند احمد کي عبدالله بن عباس ته منسوب دا روايت هم راغلى چي: د رسول اللهﷺ، ابوبکر ﷻ او د عمر ﷻ خلافت په ابتدائي دوو کلونو کي درې يو ځايي طلاقونه يو طلاق ګڼل کېدو!! بيا عمر ﷻ دې ته په پام سره چي خلکو په داسي کار کي تلوار کول پيل کړي چي په هغه کي دا مجال ورکړى شوى چي له غور او دقت وروسته اقدام وکړي!! نو وئې ويل: ولي دغه حکم نافذ نه کړو، نو عمر ﷻ دا حکم نافذ کړ!!

دا روايت څو اساسي ستونزي لري: د قرآن له لارښووني سره مطابقت نه لري، له نورو معتبرو رواياتو او حتى په خپله د عبدالله بن عباس ﷻ له مخکني روايت سره تعارض لري، د دې امکان ډېر لري دئ چي عمر ﷻ داسي څه ويلي يا کړي وي چي رسول اللهﷺ او ابوبکر ﷻ نه ويلي او نه کړي.

وَٱلَّٰٓـِٔي يَئِسۡنَ مِنَ ٱلۡمَحِيضِ مِن نِّسَآئِكُمۡ إِنِ ٱرۡتَبۡتُمۡ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَٰثَةُ أَشۡهُرٖ وَٱلَّٰٓـِٔي لَمۡ يَحِضۡنَۚ وَأُوْلَٰتُ ٱلۡأَحۡمَالِ أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعۡنَ حَمۡلَهُنَّۚ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجۡعَل لَّهُۥ مِنۡ أَمۡرِهِۦ يُسۡرٗا ﴿٤﴾ ذَٰلِكَ أَمۡرُ ٱللَّهِ أَنزَلَهُۥٓ إِلَيۡكُمۡۚ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يُكَفِّرۡ عَنۡهُ سَيِّـَٔاتِهِۦ وَيُعۡظِمۡ لَهُۥٓ أَجۡرًا ﴿٥﴾

٤- او ستاسي هغه مېرمني چي له حيض ناهيلي شوې دي كه شكمن شوئ نو عدت ئې درې مياشتي دئ او د هغو هم چي حيض نه كوي، او د حامله مېرمنو نېټه دا ده چي خپل حمل وزېږوي، او څوك چي له الله ووېرېږي هغه ته به په خپل كار كي آساني وگرځوي، ٥- دا د الله هغه امر دئ چي تاسو ته ئې نازل كړى، او څوك چي له الله ووېرېږي بدغوني به ئې ترې پټې كړي او اجر به ورته ستر كړي.

(٤-٥)- په دې مباركو آيتونو كي د عدت په اړه لاندي لاربښووني شوې:

- ستاسي هغه مېرمني چي له حيض ناهيلي شوې دي كه شكمن شوئ نو عدت ئې درې مياشتي دئ. دلته څو خبري بايد په پام كي ونيول شي: ١- له (وَٱلَّٰٓـِٔي يَئِسۡنَ مِنَ ٱلۡمَحِيضِ) هغه مېرمني مراد دي چي د زړښت له كبله له حيض ناهيلي شوې، دا ځكه چي قرآن په بل ځاى كي دا الفاظ د همداسي مېرمنو لپاره كارولي، يعني د دوى د عدت د درې حيضونو پر ځاى درې مياشتي حساب كړئ، ٢- د (إِنِ ٱرۡتَبۡتُمۡ) په اړه ځينو مفسرينو ويلي چي معنى ئې د اړوند حكم په ارتباط شك دئ، يعني كه شكمن شوئ چي حكم به ئې څه وي نو پوه شئ چي حكم ئې دا دئ، ځينو نورو ويلي چي معنى ئې دا ده: كه شكمن شوئ او داسي وينه ترسترگو شوه چي نه پوهېږئ د حيض له كبله ده او كه د كومي بيمارى له كبله نو عدت ئې درې مياشتي دئ، داسي

وینه انسان په شك کي اچوي چي دوی د عمر هغه حد ته رسېدلې که نه چي د حامله کېدو او زېږون امکان له منځه ځي، د آیت له فحوی داسي معلومېږي چي د دوهمي ډلي مفسرينو رأيه دقيقه ده، دا ځکه چي د حکم په اړه شکمن کېدل وارد او مناسب نه برېښي.

- او د هغو هم درې میاشتي دئ چي حیض نه کوي، دلته هم د مفسرينو تر منځ د اختلاف شاهد یو، ځيني وايي چي مراد ئې هغه مېرمني دي چي لا د حیض سن (بلوغ) ته نه دي رسېدلې، دوی د دغه آیت په استناد له داسي ښځو سره نکاح جائز ګڼي چي لا پېغلتوب ته نه وي رسېدلې، ځيني نور وايي: چي مراد ئې هغه مېرمني دي چي د کوم خاص عامل له کبله د هغوی په میاشتني حیض کي کوم خلل رامنځته شوی وي، د دوی عدت هم درې میاشتي دئ. د آیت له فحوی معلومېږي چي د مفسرينو د دوهمي ډلي رأيه دقيقه ده، دې ته مو هم باید پام وي چي قرآن د نکاح موخه د اولاد درلودل ښيي او وايي: نِساؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنى شِئْتُمْ وَ قَدِّمُوا لأَنفُسِكمْ.... البقره: ۲۲۳: مېرمني مو ستاسو لپاره یو کرځی دئ، نو چي څنګه مو خوښه وئ همغسي خپل کرځي ته ورشئ او د ځان لپاره څه وړاندي ولېږئ... دلته د مباشرت او نږدې والي مقصد او هدف په ګوته شوی، دا باید یوازې د نفساني حظ او د جنسي غریزې د اشباع لپاره نه وي، د نکاح اصلي مقصد او هدف د اولاد پیدا کول او د نسل دوام دئ، که څوك په دې خاطر او له دغي تلوسې سره د خپلو مېرمنو خوا ته ځي، نو دا داسي ګڼل شوی لکه چي له مخکي ئې ځان ته غوره ثواب لېږلی وي.
- د حامله مېرمنو نېټه او عدت دا دئ چي خپل حمل وزېږوي.
- څوك چي له الله وو‌ېرېږي هغه ته به په خپل کار کي آساني وګرځوي، دلته له تقوی مراد د هغو الهي لارښوونو په اړه په دقت سره عمل کول دي چي همدلته د طلاق په اړه راغلي، او په کار کي آساني یعني دا چي په دې سره د رجوع او بیا نکاح سهولت په لاس ورځي، که دا لارښووني مراعات نه کړي نو له دغو سهولتونو به محروم شي، له دې معلومېږي چي په یو ځل درې طلاقه ورکول د دې الهي لارښوونو خلاف عمل دئ او په دې سره د رجوع او بیا نکاح امکان او سهولت له منځه ځي او انسان له ستونزو سره مخامخ کوي.

● دا د الله تعالی هغه امر دئ چي تاسو ته ئې نازل کړی، د طلاق او عدت په اړه دا احکام ستاسو د رب له لوري نازل شوي اوامر دي، بايد په اهتمام سره ئې درناوی او التزام وکړئ.
● څوك چي له الله تعالی ووېرېږي بد بد خصلتونه به ئې له منځه يوسي او د معنوي او اخلاقي ارتقاء توفيق به ورپه برخه کړي، او پر دې سربېره اجر به ئې ورته ستر کړي.

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَآرُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُواْ
عَلَيْهِنَّۚ وَإِن كُنَّ أُوْلَٰتِ حَمْلٍ فَأَنفِقُواْ عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّۚ فَإِنْ
أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۖ وَأْتَمِرُواْ بَيْنَكُم بِمَعْرُوفٍۖ وَإِن تَعَاسَرْتُمْ
فَسَتُرْضِعُ لَهُۥٓ أُخْرَىٰ ﴿٦﴾ لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِۦۖ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ
رِزْقُهُۥ فَلْيُنفِقْ مِمَّآ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُۚ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَآ ءَاتَىٰهَاۚ
سَيَجْعَلُ ٱللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾

٦- هلته ئې واوسوئ چي تاسو اوسئ؛ له خپل توان سره سم، او ضرر مه وررسوئ داسي چي تنګسه پرې راولئ، او که اولاد په نس لري نو تر هغه پرې انفاق کوئ چي خپل اولاد وزېږوي، او که ئې ستاسو لپاره (ستاسو اولاد ته) تی ورکولو نو اجوره ئې ورکړئ، او په غوره توګه په خپلو کي مشوره وکړئ، او که سختي وکړئ نو بله به تی ورکړي، ٧- حتماً دي وسي د خپل وس سره سم انفاق وکړي، او پر چا چي خپل رزق تنګ کړی شوی وي نو له همغه څه دي انفاق وکړي چي الله ورکړي، الله هيڅوك نه ګماري مګر له هغه سره سم چي ورکړي ئې دي، الله به حتماً له کړاو وروسته آساني رامنځته کړي.

(٦-٧)- د دې مبارکو آیتونو لارښوونې دا دي:

- **طلاق شوې مېرمنې د خپل عدت تر بشپړېدو پورې په هغه ځای کې واوسوئ چې تاسو په خپله په کې اوسئ، له خپل توان سره سم، يعني د دوی اسکان او اطعام بايد ستاسو له وس سره متناسب وي، دې ته مو پام وي چې دلته صيغه عامه ده او ښيي چې ټولې مطلقه مېرمنې احتوی کوي، که يو ځل طلاق ورکړی شوی وي او که دوه او درې طلاقونه، احناف دغې رأيې ته ترجيح ورکوي، که څه هم په دې اړه داسې يو روايت هم شته چې وايي: فاطمه بنت قيس رسول اللهﷺ ته راغله او وئې ويل: خاوند مې درې طلاقونه راکړل او ګواکې رسول اللهﷺ د دې لپاره سکنی (استوګنځی) او نفقه ونه ټاکل، يعني د دې مېړه ئې مکلف نه کړ چې د عدت تر بشپړېدو پورې به استوګنځی او نفقه ورکوي، ډېر له دې روايت سره موافق نه دي، په دوی کې عمر ﷛ هم شامل دئ، کله چې هغه ته دا روايت وړاندې شو وئې ويل: د يوې ښځې د ادعاء له مخې د الله تعالی د صريح حکم مخالفت نشو کولی!! له دې معلومېږي چې صحابه وو به د داسې رواياتو په اړه کومه تګلاره غوره کوله چې له قرآن سره به ئې تعارض درلود، که په قرن اولی کې او هغه مهال چې رسول اللهﷺ ته د يوه داسې حديث منسوبول چې هغه نه وو ويلی ډېر ناشونی معلومېدو؛ صحابه وو دا تګلاره غوره کوله؛ نو موږ به اوس او په داسې حال کې له قرآن سره متعارض روايات ولې معتبر ګڼو چې هم يوازې يوه صحابي ته منسوب شوي او هم د څلورم او پنځم کس په لاس موږ ته رارسېدلي؟!!**
- **مطلقه مېرمنو ته ضرر مه رسوئ او تنګسه مه پرې راولئ.**
- **که هغوی اولاد په نس لري نو تر هغه پرې انفاق کوئ چې خپل اولاد وزېږوي.**
- **که مطلقه مېرمن دې ته چمتو کېدله چې ستاسو اولاد ته تی ورکړي نو مناسبه اجوره ئې ورکړئ، دا ځکه چې د اولاد نفقه پر پلار ده.**
- **په دې اړه په سمه، مناسبه او غوره توګه په خپلو کې مشوره وکړئ.**
- **که مېړه يا مطلقه مېرمنه سختي وکړي نو بله به تی ورکړي، بلې ته به هم مجبور وئ چې اجوره ورکړئ، آيا غوره نه ده چې له خپلې مور سره ئې**

په مناسبې اجورې توافق وکړئ؟!

- وسې وګړې دې حتماً له خپل وس سره سم انفاق وکړي، او څوك چې له مالي پلوه كمزورى وي نو همغه څه دې انفاق كړي چې الله وركړي.
- الله تعالی هیڅوك له هغه څه په زیات انفاق نه ګماري چې ده ته ئې وركړي.
- كه دا لارښووني مراعات كړئ نو الله تعالی به حتماً له كړاو وروسته آساني رامنځته كړي.

وَكَأَيِّن مِّن قَرۡيَةٍ عَتَتۡ عَنۡ أَمۡرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِۦ فَحَاسَبۡنَٰهَا حِسَابًا شَدِيدًا
وَعَذَّبۡنَٰهَا عَذَابًا نُّكۡرًا ﴿٨﴾ فَذَاقَتۡ وَبَالَ أَمۡرِهَا وَكَانَ عَٰقِبَةُ أَمۡرِهَا
خُسۡرًا ﴿٩﴾ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمۡ عَذَابًا شَدِيدًاۖ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ يَٰٓأُوْلِي ٱلۡأَلۡبَٰبِ
ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْۚ قَدۡ أَنزَلَ ٱللَّهُ إِلَيۡكُمۡ ذِكۡرًا ﴿١٠﴾ رَّسُولًا يَتۡلُواْ عَلَيۡكُمۡ ءَايَٰتِ
ٱللَّهِ مُبَيِّنَٰتٍ لِّيُخۡرِجَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى
ٱلنُّورِۚ وَمَن يُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ وَيَعۡمَلۡ صَٰلِحًا يُدۡخِلۡهُ جَنَّٰتٍ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا
ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًاۖ قَدۡ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ لَهُۥ رِزۡقًا ﴿١١﴾

۸- او له کلیو څومره ئې داسې وو چې د خپل رب او د ده د پیغمبرانو له امر ئې سرغړاوی وکړ چې له کبله ئې موږ په شدید حساب سره محاسبه ورسره وکړه او په ناوړه عذاب سره مو تعذیب کړ، ۹- نو د خپل کار وبال ئې وڅکلو او د کار پایله ئې تاوان وو، ۱۰- الله شدید عذاب ورته تیار کړی، نو اې هغو عقلمنو چې ایمان ئې راوړی! له الله ووېرېږئ، یقیناً چې الله ستاسو لورې ته یو ذکر لېږلی؛ ۱۱- داسې یو پیغمبر چې د الله څرګند آیتونه د دې لپاره

دربانديي لولي چي هغه وګړي له تيارو د نور لوري ته وباسي چي ايمان ئې راوړی او نېك عملونه ئې کړي، او څوك چي پر الله ايمان راوړي او نېك عمل وکړي داسي جنتونو ته به ئې ننباسي چي ترې لاندي ويالې بهېږي؛ په هغه کي تر ابده تلپاته، په داسي حال کي چي الله ئې رزق ورته ښايسته او غوره ګرځولی.

(٨-١١)- د دې مبارکو آيتونو لارښووني دا دي:

• وګورئ چي له تاسو وړاندي څومره داسي کلي او کليوال تېر شوي چي د الله تعالی او د ده د پيغمبرانو له امر ئې سرغړاوی وکړ چي له کبله ئې الله تعالی سخته محاسبه ورسره وکړه او په ناوړه عذاب ئې اخته کړل!! دوی د خپلو کړنو سزا او وبال وڅکلو او د کار پايله ئې تاوان وو.

• اې هغو عقلمنو چي ايمان ئې راوړی! د دغو معذب شوو باغيانو برخليك ته په پام سره له الله تعالی ووېرېږئ، د الله او د ده د پيغمبر له اوامرو سرغړاوی مه کوئ.

• الله تعالی ستاسو لوري ته يو ځانګړی ذکر او پند لېږلی؛ هغه قرآن چي ستاسو لارښوونه کوي، په سمي لاري د تلو نصيحت او سپارښتنه درته کوي، د مخکنيو قومونو د برخليك يادونه درته کوي، د داسي پيغمبر په لاس ئې درلېږلی چي د الله څرګند آيتونه دربانديي لولي، په دې موخه چي هغه وګړي له تيارو د نور لوري ته وباسي چي ايمان ئې راوړی او نېك عملونه ئې کړي.

• څوك چي پر الله ايمان راوړي او نېك عمل وکړي داسي جنتونو ته به ئې ننباسي چي ترې لاندي ويالې بهېږي؛ په هغه کي تلپاته، په داسي حال کي چي الله تعالی به هلته ښايسته او غوره رزق ورپه برخه کوي.

ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ سَبۡعَ سَمَٰوَٰتٖ وَمِنَ ٱلۡأَرۡضِ مِثۡلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ ٱلۡأَمۡرُ بَيۡنَهُنَّ لِتَعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ وَأَنَّ ٱللَّهَ قَدۡ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عِلۡمَۢا

۱۲- الله همغه ذات دئ چي اوه آسمانونه ئې پيدا كړل او له زمكي هم د هغوی په څېر، د دوی تر منځ امر نازلېږي، ترڅو په دې پوه شئ چي يقيناً الله پر هر څه توانمن دئ او دا چي الله پر هر څه علماً احاطه كړې.

(۱۲) د دې مبارك آيت مهم مطالب دا دي:

- **الله تعالی همغه ذات دئ چي اوه آسمانونه ئې پيدا كړل او له زمكي هم د هغوی په څېر، دلته څو خبري ضروري برېښي:**

۱. ځينو درنو مفسرينو ويلي چي دلته له مثلهن مراد يوازي د زمكي او آسمانونو تر منځ د شمېر ورته والی دئ، يعني لكه چي آسمانونه اوه دي زمكي هم اوه دي، ځيني نور وايي: له اوه همدا خاص عدد مراد نه دئ بلكي زياتوالی مراد دئ، يعني الله تعالی ډېر آسمانونه او ډېري زمكي پيدا كړې دي، ځيني وايي: دې زمكي ته ورته ډېري نوري زمكي دي، عبدالله بن عباس ﷺ ته يو روايت منسوب دئ چي وايي: كه زه د دې آيت تفسير تاسو ته ووايم نو تاسو به كافر شئ!! او ستاسو كفر به دا وي چي هغه به تكذيب كړئ!! او بيا همده ته د دې آيت دا تفسير منسوب شوی: اوه زمكي چي په هري زمكي كي ستاسو د نبي په څېر نبي دئ، د آدم صلعم په څېر آدم، د نوح صلعم په څېر نوح، د ابراهيم صلعم په څېر ابراهيم، او د عيسی صلعم په څېر عيسی،

عن أبي الضحى عن ابن عباس رضي الله عنهما أنه قال : { الله الذي خلق سبع سماوات ومن الأرض مثلهن } قال : سبع أرضين في كل أرض نبي كنبيكم وآدم كآدم ، ونوح كنوح ، وإبراهيم كإبراهيم ، وعيسى كعيسى.

ځيني دا روايت موضوعي ګڼي، ځيني ئې شاذ بولي او ځيني ئې صحيح!!

راشئ وګورو چي دا روايت له دغه آيت سره اړخ لګوي كه نه، آيت زمكه د آسمانو په څېر ګڼي، دا ورته والی به يا د شمېر له پلوه وي، يا د جوړښت له پلوه او يا له دې پلوه چي دا اوه زمكي د آسمانونو په څېر طبقه طبقه يوه د بلي له پاسه دي، همغسي لكه چي آسمانونه طبقه طبقه يو د بل له پاسه دي، څه چي ويلی شو هغه يوازي دا دي چي زمكه هم د شمېر له پلوه

آسمانونو ته ورته ده او هم له دې پلوه چي طبقه طبقه ده، دې مطلب ته په دغو رواياتو کي هم په دې توگه اشاره شوې:

عن أبي هريرة قال : من أخذ من الارض شبرا " طوقه من سبع أرضين. مصنف عبدالرزاق

له ابو هريره ﷺ روايت دئ چي وئې ويل: څوك چي يوه لوېشت زمکه غصب کړي الله تعالی به د اوو زمکو کړی ورپه غاړه کړي.

عَنْ شَدَّادِ بن أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:"مَنْ ظَلَمَ شِبْرًا مِنَ الأَرْضِ طُوِّقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ، المعجم الكبير للطبراني

له شداد بن اوس ﷺ روايت دئ چي رسول اللهؐ وفرمايل: څوك چي د زمکي د يوې لوېشتي په اندازه ظلم وکړي د اوو زمکو کړی به ورپه غاړه شي.

دا روايت د عائشې، ابوهريره، شداد بن اوس، عامر بن سعد، سعيد بن زيد، **وسلم** په څېر شخصيتونو له لوري روايت شوی، هم د سند له پلوه مضبوط دئ او هم د متن له پلوه له قرآن سره مطابقت لري، او ښيي چي زموږ زمکه اوه طبقې ده، يوه د بل له پاسه، که په پورتنۍ زمکي کي څوك يوه لوېشت غصب کړي داسي ده لکه چي د اوو طبقو يوه يوه لوېشت ئې غصب کړې وي او د قيامت په ورځ به د اوو کړيو په څېر د ده په غاړي کي لوېږي.

د آيت الفاظو او د دې روايت مفهوم ته په پام سره په بشپړ ډاډ او اطمئنان سره ويلی شو چي زمکه د آسمان په څېر اوه طبقې ده، نه بېلي بېلي اوه زمکي، که قرآن ته ځير شو نو گورو چي آسمانونه د جمع په صيغه او په خوا کي ئې زمکه په مفرده صيغه راغلې، له دې هم معلومېږي چي زمکه په اصل کي يوه ده خو اوه طبقې لري. عبدالله بن عباس **رسول** ته منسوب غريب او شاذ روايت هم له قرآن سره تعارض لري او هم له دې روايت سره، نه د دې لپاره په قرآن کي کوم شاهد مومو چي اوه داسي زمکي شته چي په هري يوې کي زموږ د نبي په څېر نبي دئ، د آدم **صلعم** په څېر آدم، د نوح **صلعم** په څېر نوح، د ابراهيم **صلعم** په څېر ابراهيم، او د عيسی **صلعم** په څېر عيسی، او نه دا د منلو وړ ده چي په ټولو صحابه وو کي يوازي عبد الله بن

عباس **رسول** په داسې څه پوه شوی وو چې بل هيڅوك نه پرې پوهېدو او هغه هم داسې څه چې كه ئې نورو ته ويلی وی نو هغوی به كافران شوي وو او دا ځكه چې هغوی به دا خبره نه وه منلې**!!**

دا خبره هم د اعتناء وړ نه ده چې اوه ثابت عدد نه بلكي ډېرښت افاده كوي، دا ځكه چې په قرآن كي د آسمان په اړه د اوه عدد دومره زيات او په مكرره توگه راغلی چې له ثابت شمېر پرته بل تعبير ئې قطعاً د منلو نه دئ.

دې ته مو هم پام وي چې له اوو آسمانونو يا مراد د زمكي د فضاء اوه طبقې دي، چې لړی ئې د زمكي له سطحي پيل كېږي او تر هغه ځايه دوام كوي چې د زمكي د جاذبې اغېز په بشپړه توگه پای ته رسي، يا د ټول عالم ماحول كي اوه طبقې دي، قرآن كله د زمكي فضاء د آسمان په نامه يادوي او كله د وربځو موقعيت او كله د ستورو موقعيت، نن ساينسپوهان هم د زمكي فضاء اوه طبقې گڼي او هم ئې منځنی جوړښت له اوو طبقو جوړ شوی گڼي، د زمكي خاورين قشر يوه طبقه، ډبرين پوټكی بله طبقه او همداسي تر هستې پوري پنځه نوري طبقې، دې ته مو هم پام وي چې زمكه له داسي وړو توكيو جوړه شوې چې ساينسپوهان ئې د اتم په نامه يادوي، دا اتم هم په خپل منځ كي يوه هسته لري او په خپل ماحول كي مدارونه، د دې مدارونو اعظمي شمېر هم اوه دئ. اتم د زړي او مدارونوله پلوه په بشپړه توگه داسي دئ لكه زمكه او په فضاء كي ئې سپوږمۍ او يا لكه لمر او په شاوخوا كي ئې د شمسي نظام ستوري.

- **د آسمانونو او زمكي تر منځ د الله تعالی حكم ساري او جاري دئ، هر څه د ده له حكم او امر سره سم ترسره كېږي،**
- **دا يادونه د دې لپاره ده چې د قرآن مؤمن مخاطبين پوه شي چې يقيناً الله تعالی پر هر څه توانمن دئ، هغه ذات چې دومره پراخ عالم ئې پيدا كړی او هغه ساتي، پالي او اداره كوي، نه يوازي پر هر كار ښه قادر او توانا دئ بلكي په هر څه ښه پوه دئ، هيڅ څه د ده د علم له دائرې بهر نه دئ پاته.**

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

بسم الله الرحمن الرحيم

التحريم

د سورې پېژندنه:

د دې مبارکي سورې نوم (التحريم) دئ چي د سورې له لومړي آيت اخيستل شوی، ۱۲ آيتونه لري، د آيتونو فواصل ئې د لومړي آيت (رحيم) د دريېم آيت (خبير)، او د شپږم آيت (يؤمرون) ته ورته دي، پنځم آيت ئې په (ابكاراً) پای ته رسېدلی چي د مخکني او وروستني وزن تر منځ د انتقال لپاره موزون توقف دئ، د آيتونو اوږدوالی ئې هغو سورتونو ته ورته دئ چي د مدني دور په وروستيو کلونو کي نازل شوي.

د سورې په پيل کي رسول اللهﷺ ته ويل شوي: ولي هغه څه حراموې چي الله درته حلال کړي؟ هغه هم د دې لپاره چي د خپلو مېرمنو رضاء ترلاسه کړې!! او دا ښيي چي هيڅوك؛ د پيغمبر په شمول؛ دا حق نه لري چي د الله تعالی له لوري حلال شی حرام کړي، پر خپل ځان يا پر نورو، نه د خپل زړه په غوښتنه او نه د بل د راضي کولو په موخه، وروسته ويل شوي: که تاسو د يوه شي د تحريم په اړه لوړه وکړئ نو الله تعالی د داسي لوړي او قسم د پرانيستلو لارښوونه درته کړې، کولی شئ د کفارې په ورکولو سره خپل قسم پرانيزئ.

وروسته د دغي پېښي په اړه مناسب وضاحت شوی او ويل شوي: رسول اللهﷺ له خپلو ځينو مېرمنو سره يوه خبره په سري توګه ياده کړې، له ځينو مراد يوه يا تر يوې زياتي کېدی شي خو روايت ته په پام سره يوې مېرمني ته ئې سري خبره کړې، د شريعت له نظره سري خبره امانت ګڼل کېږي او افشاء ئې خيانت، د دې مېرمني په دغي کړني نيوکه شوې، د آيت له الفاظو

او له اړوند روايت معلومېږي چې د رسول اللهﷺ د ځينو مېرمنو پر دوو خبرو نيوکه شوې: حسادت او د رسول اللهﷺ سري خبره افشاء کول. او دا دواړه هغه څه دي چې ډېرى کورنۍ ستونزې له همدې بدو خصلتونو راولاړېږي، د قرآن وينا داسي ده چې ښيي دوى دواړو داسي څه کړي چې قرآن ئې د زړه کوږوالى ګڼي، د روايت په رڼا کي هم معلومېږي چې دوو مېرمنو له يوې خوا د رسول اللهﷺ له يوې مېرمني سره حسادت کړى او له بلي خوا ئې د رسول اللهﷺ يوه سري خبره افشاء کړې.

دوى دواړو ته ويل شوي: که د رسول اللهﷺ په خلاف يوه د بلي ملاتړ وکړئ نو هيڅ تاوان نه شئ وررسولی، دا ځکه چې الله تعالى په خپله د ده مولا دئ او جبرائيل او صالح مؤمنان، دواړه په دې ګواښل شوې چې که رسول اللهﷺ تاسو طلاقي کړي نو ښايي رب به ئې تر تاسو غوره مېرمني ورکړي، داسي کوندي او پېغلي.مېرمني چې مسلماني، مؤمناني، منقادي، توبه کوونکې، عبادت کوونکې، د رب لوري ته سياحت کوونکې وي، له دې لارښووني معلومېږي چې الله تعالى د ټولو مؤمنو مېرمنو لپاره دغه څو صفات او خصلتونه خوښوي چې په دغه آيت کي بيان شوي.

بيا مؤمنانو ته لارښوونه شوې چې ځان او خپله کورنۍ د دوزخ له اور وساتي، يعني دوى د خپلي کورنۍ د روزني، اصلاح او تربيت مسئوليت په غاړه لري، د کورنۍ د غړو د ژغورني په اړه بايد داسي ځان مسئول وګڼي لکه چې ځان ته اعتناء او التفات لري، ورپسې ورته ويل شوي: د الله لوري ته په سوچه او رښتيني توبې سره ستانه شئ او له هر هغه څه مخ واړوئ چې له الله تعالى مو لري کوي، د داسي توبې په نتيجه کي به ستاسو بد عادتونه اصلاح کړي او ستاسو ګناهونه به معاف کړي، او داسي جنتونو ته به مو ننباسي چې ترې لاندي ويالې بهېږي؛

بيا د قيامت په ورځ د مؤمنانو حالت داسي انځور شوى: د قيامت په ورځ به الله تعالى خپل پېغمبر او هغه مؤمنان چې له ده سره ملګري شوي او د ده په لار تللي ونه شرموي، د ايمان له کبله ئې چې کومه رڼا په برخه شوې دا به د دوى مخي او ښي لوري ته خوځي، الله تعالى ته به په خپلي دعاء کي وايي: اې زموږ ربه! رڼا مو راته بشپړه کړه او بخښنه راته وکړه،

يقيناً چې ته پر هر څه توانمن يې.
بيا رسول اللهﷺ ته لارښوونه شوې چې له کافرانو او منافقينو سره جهاد کوه، دا جهاد به کله هم په توره او هم په ژبه وي او کله يوازې په ژبه، له کافرانو سره هم په توره او هم په ژبه او له منافقينو سره کله يوازې په ژبه او دا تر هغه چې دوی د مسلمانانو په خوا کې اوسي او ځان مسلمان ګڼي، خو کله چې له کافرانو سره يو ځای کيږي برخليك به ئې د هغوی په څېر وي او همغه څه به ورسره کيږي چې له کافرانو سره کيږي. له دواړو سره به په چلن کې له نرمښت ډډه کيږي، چلن بايد ځيږ او تونډ وي.
د سورې په پای کې د قرآن د مخاطبينو په وړاندې د مېرمنو څلور بېلګې انځور شوې، دوه ئې هغه چې د الله تعالی د صالح بندګانو په نکاح کې وې خو له هغوی سره ئې خيانت وکړ، خپله لار ئې ترې بېله کړه او هغوی ئې په نيمې لارې کې پرېښودل، او دوه ئې هغه چې د تقوی او صبر لمن ئې کلکه نيولې، د الله په لار کې ئې ستونزې او کړاوونه ګاللي، نه سختو تعذيبونو د ايمان له لارې منحرفې کړې او نه تورونو او تهمتونو.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَآ أَحَلَّ ٱللَّهُ لَكَۖ تَبۡتَغِي مَرۡضَاتَ أَزۡوَٰجِكَۚ وَٱللَّهُ
غَفُورٞ رَّحِيمٞ ۝١ قَدۡ فَرَضَ ٱللَّهُ لَكُمۡ تَحِلَّةَ أَيۡمَٰنِكُمۡۚ وَٱللَّهُ مَوۡلَىٰكُمۡۖ وَهُوَ
ٱلۡعَلِيمُ ٱلۡحَكِيمُ ۝٢

۱- اې نبي! ولې هغه څه حراموې چې الله درته حلال کړي؟ په داسې حال کې چې د خپلو مېرمنو رضاء لټوې، او الله مهربان بخښونکی دئ، ۲- يقيناً چې الله تاسو ته د قسمونو پرانيستل مقرر کړي، او الله ستاسو مولا دئ او هغه باحکمت پوه دئ.

(۱-۲)- د دې مبارکو آيتونو مطالب دا دي:

- **رسول الله ﷺ ته ويل شوي: اې نبي! ولې هغه څه حراموې چې الله درته حلال کړي؟ هغه هم د دې لپاره چې د خپلو مېرمنو رضاء ترلاسه کړې!! الله تعالى د دې کار بخښنه درته کړې دا ځکه چې الله مهربان بخښونکی دئ.**
- **يقيناً چې الله تاسو ته د قسمونو پرانيستل مقرر کړي، کولی شئ د کفارې په ورکولو سره خپل قسم پرانيزئ، الله ستاسو مولا دئ او هغه باحکمت پوه دئ.**

د دې آيتونو له فحوى څو خبرې معلومېږي:

- **رسول الله ﷺ له داسې کار د امتناع کولو لوړه کړې چې ورته حلال وو،**
- **دا کار ئې د خپلو مېرمنو د خوشحالولو په موخه کړی،**
- **الله تعالى ده او مېرمنو ته ئې بخښنه کړې،**

- **الله تعالى ورته لارښوونه کړې چې دا لوړه د کفارې په ورکولو سره ماته کړي،**
- **دا الهي لارښوونه د هغه پوه رب له لوري ده چې د مؤمنانو مولا دئ او په هري لارښووني کي ئې حکمت مضمر دئ.**
- **له لومړي آيت دا هم معلوميږي چې الله تعالى هيچا ته د حل او حرمت په اړه د پرېکړي حق نه دئ ورکړی، حتى پيغمبر صلعم هم دا حق نه لري چې حلال حرام کړي او حرام حلال،**
- **همداراز له آيت دا هم معلوميږي چې يو حلال شی پر ځان حراموول داسي دي لکه د يوه جائز کار د نه کولو لوړه کول، او حکم ئې دا دئ چې کفاره ورکړی شي او امتناع منتفي کړی شي.**

بايد وګورو چې په دې مبارکو آيتونو کي کومي پېښي ته اشاره شوې، په تفسيرونو کي درې پېښي د دې مبارکو آيتونو مصداق ګڼل شوې:

- يو روايت داسي دئ چې پيغمبر عليه السلام يو مازديګر د خپلي مېرمني زينب بنت جحش صلى په کور کي تر معمول زيات ځنډ وکړ، هغې ورته د شاتو شربت جوړ کړ، عائشه صلى وايي چې ما ته په دې باندي رشك راغی، نو د رسول الله له نورو مېرمنو حفصه، سوده او صفيه رضي الله عنهن سره مي دا خبره جوړه کړه چې کله هره يوه له رسول الله سره مخامخ شي ودي وايي چې له تا د مغافير ګل بوی راځي (دا يو ګل دئ چې بوی ئې ښکلی نه دئ، کله چې د شاتو موچۍ له دې ګل شات جوړ کړي هغه هم ښه بوی نه لري)، دوی پوهېدلې چې رسول الله په داسي مواردو کي ډېر حساس دئ، د دوی تدبير خپل کار وکړ، کله چې رسول الله د يوې او بلې له لوري دا خبره واورېده نو د دغه شات د نه خوړلو وينا ئې تر خولې ووته، په ځينو رواياتو کي راغلي چې لوړه ئې وکړه او په ځينو کي دا چې کلکه ژمنه ئې وکړه، خو د دې روايت په اړه دا پوښتنه راولاړيږي چې قرآن د دوو مېرمنو يادونه کوي نه د دريو يا څلورو، په دې روايت کي خو د څلورو مېرمنو يادونه شوې ده.
- ځيني وايي چې دلته هغې پېښي ته اشاره شوې چې رسول اللهﷺ له خپلو مېرمنو تر يوې مياشتي پوري بېل شوی وو، چې تفصيلات ئې داسي دي: رسول اللهﷺ به کله د دعوت، ارشاد او تبليغ په چارو کي سخت مصروف وو،

کله په جهاد پوري اړوند کارونو کي او کله په عبادت کي، په فارغ فرصتونو کي به ئې کورنيو چارو ته پام اړولو، د دې لپاره ئې ډېر لږ وخت موندلو، د ژوند په ډېرو کلونو کي ئې لاس تنگ او امکانات محدود ول، فقيرانه ژوند ئې درلود، په داسې ژوند قناعت کول لوی زړه او زيات صبر او زغم غوښتو، مېرمنو ئې دا حالت ورسره منلی وو، تر ډېرو کلونو ئې دا حالت ورسره وزغملو، خو ورو ورو د مسلمانانو اقتصادي حالت ښه شو، د رسول اللهﷺ مېرمنو د نورو مسلمانو مېرمنو حالت ته په پام سره وغوښتل چي د دوی په اقتصادي حالت کي هم بايد تبديلي راشي او تر مخکي په نسبي توگه ښه شي، دا هيله او تلوسه ئې په وار وار په ويناوو او چلن کي څرگنده شوې، دومره چي رسول اللهﷺ پرې ځورېدلی، خبره دې حد ته رسېدلې وه چي رسول اللهﷺ يوه مياشت له ټولو مېرمنو بېل او په يوې جلا خوني کي دېره شو، الله تعالی د دې ستونزي د حل لپاره دا لارښوونه وکړه چي مېرمنو ته دې ووايه: يا پر دې ساده ژوند قناعت وکړئ او يا بېلېدا غوره کړئ، ټولو ورسره ومنله چي د قناعت او صبر لار نيسو. ښه به وي چي د دې پېښې اړوند يو روايت هم له نظره تېر کړو.

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ عَنْ عُمَرَ قَالَ كُنْتُ أَنَا وَجَارٌ لِي مِنَ الأَنْصَارِ فِي بَنِي أُمَيَّةَ بْنِ زَيْدٍ، وَهْىَ مِنْ عَوَالِي الْمَدِينَةِ، وَكُنَّا نَتَنَاوَبُ النُّزُولَ عَلَى رَسُولِ اللهِ يَنْزِلُ يَوْمًا وَأَنْزِلُ يَوْمًا، فَإِذَا نَزَلْتُ جِئْتُهُ بِخَبَرِ ذَلِكَ الْيَوْمِ مِنَ الْوَحْيِ وَغَيْرِهِ، وَإِذَا نَزَلَ فَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ، فَنَزَلَ صَاحِبِى الأَنْصَارِيُّ يَوْمَ نَوْبَتِهِ، فَضَرَبَ بَابِي ضَرْبًا شَدِيدًا. فَقَالَ أَثَمَّ هُوَ فَفَزِعْتُ فَخَرَجْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ قَدْ حَدَثَ أَمْرٌ عَظِيمٌ. قَالَ فَدَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ فَإِذَا هِيَ تَبْكِي فَقُلْتُ طَلَّقَكُنَّ رَسُولُ اللهِ قَالَتْ لاَ أَدْرِى. ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ فَقُلْتُ وَأَنَا قَائِمٌ أَطَلَّقْتَ نِسَاءَكَ قَالَ "لاَ". فَقُلْتُ اللهُ أَكْبَرُ. (بخاري:۸۹)

له عمر ﷺ روايت دئ چي وايي: ما او زما يوه انصاري گاونډي چي د بني اميه بن زيد د قبيلې وو چي د عوالي په نامه يادېدله، (عوالي ځکه ورته ويل کېده چي د مدينې په برنۍ برخي کي پرته وه)، د رسول الله حضور ته د ورتلو لپاره نوبت ټاکلی وو، يوه ورځ به هغه ورتلو او بله ورځ به زه ورتلم، کله چي به زه ورغلم نو خپل گاونډي ته به مي د هغې ورځي د وحي او نورو مسائلو خبر وروړ، او کله چي به هغه ورغی نو هغه به همداسي

وکړل، نو یوه ورځ زما همدا انصاري ملګری پخپل وار ورغلی وو، نو زما د کور دروازه ئې په زوره وټکوله او وئې ویل: فلانی شته؟ زه وارخطا شوم او وروتلم، نو راته وئې ویل: لویه پېښه شوې ده. عمر ﷺ وایي: زه حفصې صلی ته ورغلم (حفصه د عمر ﷺ لور او د رسول الله مېرمن وه)، ومې لیدل چې هغه ژاړي، ورته ومې ویل: آیا رسول الله تاسو ته طلاق درکړی؟ هغې راته وویل: نه یم خبره، بیا د رسول الله حضور ته ورغلم، او په داسې حال کې چې ولاړ وم ومې ویل: آیا خپلې مېرمنې دې طلاقې کړې دي؟ وئې فرمایل: (نه)، نو ما وویل: الله اکبر!

دا روایت په بخاري کې نه ځلې نور په دغو شمېرو تکراراً راغلی: ۲٤٦۸، ٤۹۱۳، ٤۹۱٤، ٤۹۱٥، ٥۱۹۱، ٥۲۱۸، ٥۸٤۳، ۷۲٥٦، ۷۲٦۳، په دې روایاتو کې ښه ډېر توپیرونه شته، ما دوه ترې غوره کړي چې د دوهم ژباړه داسې ده:

له ابن عباس رسول روایت دئ چې وایي: تل مې دا تلوسه وه چې له عمر بن الخطاب د رسول الله د هغو دوو مېرمنو په اړه پوښتنه وکړم چې الله تعالی د هغوی په اړه فرمایي: (إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا: که تاسو دواړه توبه وکړئ (درته غوره ده)، یقیناً چې ستاسو زړونه کاږه شوي)، تر هغه چې حج ته ولاړ او زه هم ورسره حج ته ولاړم، یو ځای دی هم له لاري یوې خوا ته کوږ شو او زه هم ورسره کوږ شوم، د اوبو له لوښي سره، هغه صحرا ته ولاړ بیا چې بېرته راغی پر لاسونو مې اوبه ترې ورتوی کړې، اودس ئې پرې وکړ نو ورته ومې ویل: اې امیرالمؤمنین! د رسول الله هغه دوه مېرمنې کومې دي چې الله تعالی د هغوی په اړه فرمایي: (إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا)؟ وئې ویل: اې ابن عباس! تا ته حیرانتیا ده! دوی عائشه او حفصه وې، بیا عمر خبره مخکې بېوله او وئې ویل: زه او زما یو ګاونډی چې د انصارو د بني امیه بن زید د قبیلې وو او دا د مدینې د برنۍ سیمې له قبیلو یوه قبیله وه، موږ دواړو د رسول الله حضور ته د ورتلو لپاره نوبت ټاکلی وو، یوه ورځ به هغه ورتلو او بله ورځ به زه ورتلم، کله چې به زه ورغلم نو خپل ګاونډي ته به مې د هغې ورځې د وحې او نورو مسائلو خبر وروړ، او کله چې به هغه ورغی نو هغه به همداسې وکړل، موږ

قریش پر خپلو مېرمنو برلاسي وو، کله چې انصارو ته راغلو دوی داسي ول چې مېرمني ئې پرې غالبي وې، نو ورو ورو زموږ مېرمنو د انصارو د مېرمنو خصلتونه خپلول، يو ځل مي پر خپلي مېرمني چيغه کړه، هغې همداسي ځواب راکړ؛ نو د دې ځواب راباندي بد ولګېدو، هغې وويل: ولي زما ځواب درباندي بد ولګېدو؟! په خدای قسم چې د رسول الله مېرمني هغه ته همداسي ځواب ورګرځوي، ځيني ئې يوه ورځ حتی شپه ترې لري پاتې کېږي، دې خبري ووېرولم او ورته ومي ويل: له دوی چې هر څوك دا کار کوي تباه شوه، بيا مي جامې راغونډي کړې، راکوز شوم او حفصې ته ورغلم، او ومي پوښتله: آيا تاسو له رسول الله مروري کېږئ، يوه ورځ حتی تر شپې پوري؟! وئې ويل: هو؛ ورته ومي ويل: يقيناً تباه او تاواني شوې، آيا د دې پروا نه کوئ چې د رسول الله د غضب له وجهي الله تعالی پر تاسو غضب نازل کړي او هلاکي شئ؟! مه له رسول الله زياتي غوښتني کوه، مه ځواب ورګرځوه او مه ترې مروره کېږه، څه چې دي زړه غواړي له ما ئې وغواړه، دا دي تا ونه غولوي چې ګاونډۍ (بن) دي تر تا ښايسته او رسول الله ته ګرانه ده، (مراد ئې عائشه صلی وه)، عمر ﷻ وايي: موږ د غسان په اړه خبري کولې چې خپل آسونه ئې زموږ لپاره تيارول (د بريد تياری ئې نيولو)، يوه ورځ زما همدا انصاري ملګری پخپل وار (رسول الله صلی الله عليه و سلم) ته ورغلی وو، ماخستن راوګرځېدو، نو زما د کور دروازه ئې په زوره وټکوله او وئې ويل: فلانی شته؟ زه وارخطا شوم او ورووتلم، نو راته وئې ويل: لويه پېښه شوې ده. ما ورته وويل: هغه څه دي؟ آيا غسانيان راغلي؟ وئې ويل: نه؛ تر دې هم ستر او هيبتناك! رسول الله خپلي مېرمني طلاقي کړې دي، ومي ويل: حفصه تباه او هلاکه شوه، ما همداسي ګمان کاوو چې دا کار به وشي، نو جامې مي پر ځان برابري کړې او د سحر لمونځ مي له رسول الله سره وکړ، بيا رسول الله د خپل کور د دروازې پر سر خوني ته ننوت، په هغې کي ګوښی پاته شو، زه حفصې صلی ته ورغلم (حفصه د عمر ﷻ لور او د رسول الله مېرمن وه)، ومي ليدل چې هغه ژاړي، ومي ويل: ولي ژاړې، آيا له دې مي نه وې وېرولې؟ آيا رسول الله تاسو ته طلاق درکړی؟ هغې راته وويل: نه يم خبره، هغه دئ په خپلي خوني

کي ګوښه شوی، بیا راووتم او د منبر خوا ته راغلم، ګورم چي په خوا کي ئې یوه ډله راغونډه ده او ځیني ئې ژاړي، لنډه شېبه ورسره کښېنستم، زړه مي طاقت ونه کړ، بیا هغي خوني ته راغلم چي رسول الله په کي وو، د ده توریوستي خادم ته مي وویل: د عمر لپاره اجازه وغواړه، هغه ورغی، له رسول الله سره ئې خبره وکړه او بېرته راغی او راته وئې ویل: له رسول الله سره مي خبره وکړه او ستا یادونه مي وکړه خو څه ئې ونه ویل، تر شا شوم او د منبر خوا ته ټولګي ته راغلم، بیا مي زړه طاقت ونه کړ، خادم ته راغلم او ومي ویل: د عمر لپاره اجازه وغواړه، ننوت، بېرته راغی او وئې ویل: ورته یاد مي کړې خو څه ئې ونه ویل، د منبر خوا ته ټولګي ته راغلم، بیا مي زړه طاقت ونه کړ، خادم ته راغلم او ومي ویل: د عمر لپاره اجازه وغواړه، ننوت، بېرته راغی او وئې ویل: ورته یاد مي کړې خو څه ئې ونه ویل، نو راستون شوم خو ناڅاپه خادم راغږ کړل او وئې ویل: رسول الله اجازه درکړه، نو رسول الله ته ورغلم که ګورم چي هغه په اوبدل شوي پوزي باندي ډډه لګولې چي د ده او پوزي تر منځ کوم فرش نشته، د پوزي کرښو د ده پر اړخ نښې پرېښې، د پوستکي پر داسي بالښت ئې تکیه کړې وه چي د خرما له پوسته ډك وو، بیا مي سلام پرې واچاوو او په داسي حال کي چي ولاړ وم ومي ویل: یا رسول الله! آیا خپلې مېرمنې دي طلاقي کړې دي؟ نو سترګي ئې زما لوري ته رالوړي کړې او وئې فرمایل: (نه)، نو ما وویل: الله اکبر! بیا په داسي حال کي چي لا ولاړ وم ومي ویل: که ئې راته مناسبه ګڼې څو خبري درسره کوم، موږ قریش پر خپلو مېرمنو برلاسي وو، کله چي انصارو ته راغلو دوی داسي ول چي مېرمنې ئې پرې غالبي وې، رسول الله تبسم وکړ، بیا مي وویل: یا رسول الله! که ئې راته مناسبه ګڼې حفصې ته مي وویل: دا دي تا ونه غولوي چي ګاونډۍ دي تر تا ښایسته او رسول الله ته ګرانه ده، (مراد ئې عائشه صلی وه)، نو رسول الله یو ځل بیا تبسم وکړ، کله چي مي هغه د تبسم په حالت کي ولید نو کښېنستم او سترګي مي د ده په کوټه کي وغړولې، په خدای قسم چي له دریو اومو پوستکو پرته مي بل څه په کي ونه لیدل، (ښایي د اوبو ژي به وو)، نو ومي ویل: یا رسول الله! الله تعالی ته دعاء وکړه چي ستا امت ته ئې پراخه کړي، فارس او روم ته په

داسي حال کي پراخي او د دنيا نعمتونه ورکړی شوي چي د الله تعالى عبادت او بندګي نه کوي، نو رسول الله کښېنستو په داسي حال کي چي تکيه ئې کړې وه او وئې فرمايل: اې ابن خطابه! آيا ته په همدې فکر کي يې؟! دا خو هغه خلك دي چي دا نعمتونه په همدې دنيايي ژوند کي ژر ورکړی شوو، نو ما وويل: يا رسول الله! ما ته بخښنه وغواړه،....

که لږ ځير شئ نو وبه ګورئ چي د دې روايت موضوع د عبدالله بن عباس **رسول** له پوښتني سره هيڅ ارتباط نه لري او د ده د پوښتني ځواب په کي نشته، دا موضوع کاملاً بېله موضوع ده، دا له دوو مېرمنو (له عائشه او حفصه رضي الله عنهما) د خفګان اړونده قصه نه ده بلکي له ټولو مېرمنو د يوې مياشتي لپاره د بېلېدو قصه ده او وجه ئې دا وه چي مېرمنو ئې د پيغمبر عليه السلام په ساده ژوند قناعت نشو کولی او داسي غوښتني ئې درلودې چي رسول الله ئې له پوره کولو عاجز وو، په لومړيو کي او د نيستيو پر مهال ئې قناعت کاوو خو وروسته چي د وفرت او د شتمنيو د ډېروالي زمانه شوه، دوی هم غوښتل د نورو په څېر سوکاله ژوند ولري، دا پر پيغمبر عليه السلام ګرانه تماميده او د خپل انتظار خلاف ورته معلومېده، په دې اړه د احزاب د سورې څو آيتونه نازل شول، د پيغمبر عليه السلام بيبياني وګواښلي شوې، چي که په دې فقيرانه ژوند قناعت نشئ کولی راشئ چي پيغمبر عليه السلام طلاق درکړي. په روايت کي حفصې **صلى** ته د عمر ﷻ دا وينا چي له رسول الله څخه زياتي غوښتني مه کوه ښيي چي د رسول الله د خفګان وجه همدا وه. که چېري د رسول اللهّ د خفګان وجه د عائشې او حفصې **رسول** د سلوك له کبله وی نو بيا خو به ئې يوازي له دوی خپله نارضايتي څرګندوله نه له ټولو، ولي به رسول اللهّ له ټولو تر يوې مياشتي بېلېدو؟!

• يو بل روايت هم دئ چي وايي پيغمبر عليه السلام د حديبيې له صلحي وروسته د نورو مشرانو او زعماءو په ضمن کي مقوقيس د اسکندريې مشر ته هم يو ليك ولېږو، حاطب بن ابي بلتعه دا ليك ورساوو، خو هغه که څه هم اسلام ونه مانو خو د رسول الله د ليك په ځواب کي ئې وليکل: (زه په دې باور وم چي يو پيغمبر راتلونکی دئ، خو زما ګمان دا دئ چي هغه به په شام

کي مبعوث کېږي، خو زه ستا د پلاوي درناوی کوم او له هغوی سره دوه د قدر وړ وینځې هم درلېږم)، دغو دواړو په لاري کي ایمان راوړ، یوه سیرین نومېده چي پیغمبر علیه السلام هغه د حسان بن ثابت په نکاح کړه او بله ئې ماریه صلی ځان ته په نکاح کړه، له دې ابراهیم پیدا شو، دا ډېره ښایسته وه، یو روایت وایي چي عائشې صلی د دې په اړه ویلي: پر ما د هیڅ مېرمني راتګ دومره ګران نه دئ تمام شوی لکه د ماریه راتګ، ویل کېږي چي یوه ورځ پیغمبر علیه السلام د حفصې په کور کي وو خو هغه هلته نه وه، ماریه صلی هلته ورغله او څه وخت ورسره پاته شوه، له دې خبري حفصه خبره شوه، اعتراض ئې وکړ، پیغمبر علیه السلام د حفصې د ارضاء لپاره وویل چي له دې وروسته به له ماریه سره نږدېوالی نه کوي، په ځینو روایاتو کي راغلي چي لوړه ئې وکړه او په ځینو کي دا چي هغه ئې پر ځان حرامه کړه.

دا هم نه یوازي له دې کبله د منلو نه دئ چي اکثر محدثین ئې ضعیف ګڼي بلکي له دې پلوه هم چي دلته خو یوازي د حفصې یادونه شوې حال دا چي عبدالله بن عباس د دوو مېرمنو اړوند آیت وضاحت غوښتی. همداراز د دې روایت الفاظ، محتوی او موضوع داسي ده چي قطعاً د نقل او اعتبار وړ نه برېښي.

دغو ټولو خبرو ته په پام سره ویلی شو چي احتمالاً دا پېښه د ام المؤمنین زینب بنت جحش صلی په کور کي څو ځلي د رسول اللهﷺ په څه ځنډ پوري اړوند پېښه وي، هغې رسول اللهﷺ ته هر ځل د شاتو شربت جوړولو، کورنۍ ئې نسبتاً شتمنه وه، دې ته ئې شات ورلېږلي وو، عائشې صلی او حفصې صلی دا منصوبه جوړه کړې وه چي د دې کار د بیا تکرار مخنیوی وکړي، کله چي دوی دواړو بېل بېل رسول اللهﷺ ته ویلي چي د مغافیر بوی ئې تر سپوږمو شوی نو رسول اللهﷺ په مؤکده صیغه ویلي چي بیا به دا شات نه خوري، حفصې صلی ته ئې دا خبره هم کړې چي په دې اړه چا ته څه ونه وایي او دا د دې لپاره چي زینب صلی ناراضه نه شي، حفصې صلی خپلي ملګرې عائشې صلی ته دا خبره کړې، رسول اللهﷺ د

حفصې صلی له دې کار خبر شوی، له هغې ئې پوښتنه کړې چې ولې ئې دا خبره افشاء کړې، هغې ورته ویلي: چا خبر کړې؟! رسول اللهﷺ د هغه نوم نه دئ اخیستی یوازې د خبرې د افشاء کولو پوښتنه ئې ترې کړې... په دغو او ورپسې آیتونو کې دغې موضوع ته اشاره شوې.

دې ته مو پام وي چې د الله دین حسادت نه خوښوي، په ځانګړې توګه له سترو سترو شخصیتونو، د پیغمبر صلعم له مېرمنو چې قرآن هغوی ته د مؤمنانو د میندو نوم ورکړی، او معنوي مقام ئې د نړۍ تر ټولو مېرمنو لوړ ګڼلی!! یقیناً چې دا حسادت د پیغمبر صلعم د مېرمنو له شأن ډېر لرې وو، نو ځکه قرآن په دې باندې سخته نیوکه کړې.

وَإِذْ أَسَرَّ ٱلنَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَٰجِهِۦ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِۦ وَأَظْهَرَهُ ٱللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُۥ وَأَعْرَضَ عَنۢ بَعْضٍ ۖ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِۦ قَالَتْ مَنْ أَنۢبَأَكَ هَٰذَا ۖ قَالَ نَبَّأَنِيَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْخَبِيرُ ﴿٣﴾

۳- او کله چې پیغمبر له خپلو ځینو مېرمنو سره یوه خبره په سرې توګه یاده کړه، نو کله چې هغې دا خبره (نورو ته) بیان کړه او الله دی پرې پوه کړ، یوه برخه ئې څرګنده کړه او له بلې ئې ډډه وکړه، نو کله چې ئې هغه پرې خبره کړه وئې ویل: چا دا خبره درته وکړه؟ وئې ویل: باخبره پوه ذات پرې خبر کړم.

(۳)- د دې مبارك آیت مطالب دا دي:

- رسول اللهﷺ له خپلو ځینو مېرمنو سره یوه خبره په سرې توګه یاده کړې، له ځینو مراد یوه یا تر یوې زیاتې کېدی شي خو روایت ته په پام سره یوې مېرمنې ته ئې سرې خبره کړې، د شریعت له نظره سرې خبره امانت ګڼل کېږي او افشاء ئې خیانت، حتی که څوك له چا سره په داسې حال کې کومه خبره کوي چې یوې خوا بلې خوا ته ګوري او له وضعې ئې معلومېږي چې نه غواړي بل څوك دا خبره واوري دا هم امانت دئ، که څه هم هغه

اوربدونکي ته نه وي ويلي چي دا سري او امانت خبره ده: **عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «إِذَا حَدَّثَ الرَّجُلُ الْحَدِيثَ ثُمَّ الْتَفَتَ فَهِيَ أَمَانَةٌ » التَرمذي**

- کله چي هغې دا خبره نورو ته بيان کړه او الله تعالی خپل پيغمبر پرې خبر کړ، نو له هغې ئې په داسي توگه پوښتلي چي يوه برخه ئې څرگنده کړې او له بلي ئې ډډه کړې، يعني يوازې دا ئې ورته ويلي چي دا خبره تا نورو ته کړې؟! دا ئې نه دي ورته ويلي چي چا ده ته اطلاع ورکړې، هغې ويلي: چا دا خبره درته وکړه؟ رسول الله ﷺ ورته ويلي: باخبره پوه ذات پرې خبر کړم.

دلته څو حساس مطالب زموږ توجه جلبوي:

- د آيت له الفاظو او له اړوند روايت معلوميږي چي د رسول الله ﷺ د دغو ميرمنو پر دوو خبرو نيوکه شوې: حسادت او د رسول الله ﷺ سري خبره افشاء کول.
- رسول الله ﷺ د هغه چا نوم نه دئ افشاء کړی چي ده ته ئې دا خبره رسولې وه، په عامه صيغه ئې ويلي: باخبره پوه ذات پرې خبر کړم، په همدې کي د مؤمنانو لپاره يوه مهمه لارښوونه مضمره ده او هغه دا چي په داسي مواردو کي بايد د اطلاع رسوونکي د نوم له افشاء ډډه وشي، دا ځکه چي له افشاء ئې ستونزي او اختلافات راولاړيږي.

دې ته مو هم پام وي چي ځيني پر دې آيت استناد کوي او وايي: د احکامو منشأ په قرآن کي نه ده خلاصه شوې، داسي احکام هم شته چي په قرآن کي ئې منشأ نه شو موندلی او گواکي رسول الله ﷺ ته د هغوی په اړه داسي مستقله وحي شوې چي په قرآن کي نه ده ذکر شوې!! دوی د ځينو نورو آيتونو په شمول د دې آيت پر دغي فقرې (قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ) استناد کوي او وايي: په قرآن کي دا مطلب نه دئ راغلی چي الله تعالی رسول الله ﷺ ته دا خبر ورکړ چي هغې ميرمني ئې نورو ته هغه سري خبره افشاء کړې، او گواکي له دې معلوميږي چي رسول الله ﷺ ته په دې اړه بيله وحي شوې!!

دوی ته وايو: ستاسو دا استدلال هم د نورو په څير په بشپړه توگه غلط دئ، رسول الله ﷺ نه دي ويلي چي ما ته الله تعالی مخامخ او بلاواسطه وويل، که داسي وی نو هغه به فرمايلي وو: قال لي ربي: زما رب راته وويل، دا ئې

هم نه دي ويلي چې ما ته ئې په خپله يا د فرشتې په واسطه وحي وكړه، كه داسي وى نو هغه به فرمايلي وو: اوحى إلي: ما ته ئې وحي وكړه، رسول اللهﷺ فرمايلي: باخبره يوه ذات پرې خبر كړم، د دې معنى قطعاً دا نه ده چې الله تعالى ما ته بلاواسطه او مخامخ يا د فرشتې له لاري اطلاع راكړه، په حقيقي معنى ئې هر هغه څوك پوهېږي چې د آيت نوري فقرې هم په پام كې ونيسي، مخصوصاً دا فقره چې وايي: وَ أَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ: او الله دى پرې پوه كړ، يعني الله تعالى داسي انتظام وكړ چې رسول اللهﷺ له موضوع خبر شي، په قوي احتمال سره دا اطلاع د هغه چا له لوري وركړى شوې چې دا خبره ئې اورېدلې وه، داسي بالواسطه خبرېدا الله تعالى ته منسوبول نه د حقيقت خلاف انتساب دئ او نه دروغ ګڼل كېدى شي، د كوم انسان په واسطه له كومي خبري خبرېدل په حقيقت كي د الله تعالى په اراده او توفيق ترسره كېږي، د (أَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ) معنى همدا ده. په آيت كي ويل شوي: رسول اللهﷺ له اړوند مېرمني پوښتنه وكړه چې ولي دي هغه سري خبره افشاء كړې، خو دا ئې ترې پټ كړل چې چا اطلاع وركړې، د آيت دا فقره چې وايي: عَرَّفَ بَعْضَهُ وَ أَعْرَضَ عَن بَعْضٍ: يوه برخه ئې څرګنده كړه او له بلي ئې ډډه وكړه، په يقيني توګه همدا مطلب افاده كوي، او په دې سره قرآن موږ ته لارښوونه كوي چې په داسي مواردو كي د هغه چا د نامه له افشاء كولو ډډه وكړئ چې كه ئې نوم افشاء شي په فتنې او د دوو تر منځ په زړه بداوي او نزاع منتج كېږي. عجيبه ده چې دوى د دې مبارك آيت له څرګندو الفاظو داسي غلطه انتباه اخلي!! حقيقت دا دئ چې حديث د قرآن شرح او تفصيل دئ، د ټولو هغو احكامو اصلي منشأ قرآن دئ چې په احاديثو كي ئې مومو، د ځينو منشأ دومره څرګنده ده چې هر څوك پرې پوهېږي او د ځينو داسي چې يوازي رسول اللهﷺ پرې پوه شوى او هغه موږ ته بيان كړي.

إِن تَتُوبَآ إِلَى ٱللَّهِ فَقَدۡ صَغَتۡ قُلُوبُكُمَاۖ وَإِن تَظَٰهَرَا عَلَيۡهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ مَوۡلَىٰهُ وَجِبۡرِيلُ وَصَٰلِحُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۖ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ بَعۡدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ ﴿٤﴾

عَسَىٰ رَبُّهُۥٓ إِن طَلَّقَكُنَّ أَن يُبْدِلَهُۥٓ أَزْوَٰجًا خَيْرًا مِّنكُنَّ مُسْلِمَٰتٍ مُّؤْمِنَٰتٍ قَٰنِتَٰتٍ تَٰٓئِبَٰتٍ عَٰبِدَٰتٍ سَٰٓئِحَٰتٍ ثَيِّبَٰتٍ وَأَبْكَارًا ﴿٥﴾

٤- او که تاسو دواړه الله ته توبه وکړئ نو یقیناً چې ستاسو زړونو کوږوالی مونډلی، او که د ده په خلاف یوه د بلې ملاتړ وکړئ نو یقیناً چې الله په خپله د ده مولا دئ او جبرائیل او صالح مؤمنان، پر دې سربېره فرشتې ملاتړې،
٥- که تاسو طلاقې کړي نو ښايي رب به ئې داسې مېرمنې په بدل کې ورکړي چې تر تاسو غوره دي، مسلمانې، مؤمنانې، منقادې، توبه کوونکې، عبادت کوونکې، د رب لورې ته سياحت کوونکې، کونډې او پېغلې.

(٤-٥)- دلته د رسول اللهﷺ دوو مېرمنو ته خطاب متوجه دئ او دواړو ته ویل شوي:

- **که تاسو دواړه الله ته توبه وکړئ نو همدا درته غوره ده، دا ځکه چې ستاسو په زړونو کې څه کوږوالی راپیدا شوی، د آیت له دې فقرې څو خبرې معلومېږي: هغه پېښه یوازې د دوو مېرمنو په تړاو رامنځته شوې، دوی دواړو داسې څه کړي چې قرآن ئې د زړه کوږوالی ګڼي، د روایت په رڼا کې هم معلومېږي چې دوی دواړو له یوې خوا د رسول اللهﷺ له یوې مېرمنې سره حسادت کړی او له بلې خوا ئې د رسول اللهﷺ یوه سري خبره افشاء کړې.**
- **دوی دواړو ته ویل شوي: که د رسول اللهﷺ په خلاف یوه د بلې ملاتړ وکړئ نو یقیناً چې الله په خپله د ده مولا دئ او جبرائیل او صالح مؤمنان، پر دې سربېره ټولې فرشتې ئې ملاتړې دي، په دې الفاظو کې که له یوې خوا شدید عتاب ځلېږي، له بلې خوا ښيي چې دوی دواړو ګمان کولو چې ځانګړی او خاص اهمیت او امتیاز لري، ښايي له دې کبله چې یوه ئې د ابوبکر صدیق ﷻ لور وه او بله ئې د عمر ﷻ لور، نو ځکه دوی ته ویل شوي: که تاسو د ده په خلاف لاس یو کړئ نو هیڅ تاوان نه شئ وررسولی، الله په خپله د ده مولا دئ، جبرائیل، صالح مؤمنان او ټولې فرشتې ئې ملاتړې دي.**

● دوی دواړه په دې ګواښل شوې چې که رسول اللهﷺ تاسو طلاقې کړې نو ښايي رب به ئې تر تاسو غوره مېرمنې ورکړي، داسې کونډې او پېغلې.مېرمنې چې مسلمانې، مؤمنانې، منقادې، توبه کوونکې، عبادت کوونکې، د رب لورې ته سیاحت کوونکې وي، له دې فقرې هم دوه خبرې معلومېږي: ۱- لومړی دا چې الله تعالی د رسول اللهﷺ د مېرمنو او ټولو مؤمنو مېرمنو لپاره دغه ځو صفات او خصلتونه خوښوي چې په دغه آيت کې بيان شوي. ۲- دوهمه دا چې په دغو دواړو مېرمنو کې يوه ئې پېغله او بله ئې کونډه وه، ځکه په آيت کې ويل شوي: که تاسو ته طلاق درکړي نو الله تعالی به ترتاسو غوره کونډې او پېغلې مېرمنې ورکړي، روايت هم دغه خبره کوي، ځکه رسول اللهﷺ عائشه صلى په پېغلتوب کې نکاح کړې او حفصه صلى په داسې حال کې چې کونډه وه،

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ وَأَهۡلِيكُمۡ نَارٗا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلۡحِجَارَةُ
عَلَيۡهَا مَلَٰٓئِكَةٌ غِلَاظٞ شِدَادٞ لَّا يَعۡصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمۡ وَيَفۡعَلُونَ مَا
يُؤۡمَرُونَ ۝٦

۶- اې هغو چې ايمان ئې راوړی! ځان او خپله کورنۍ له هغه اوره وساتئ چې سون به ئې خلك او ډبرې وي، داسې فرښتې پرې ګمارل شوې چې سخت زړې او مضبوطې دي او په هغه څه کې له الله سرغړاوی نه کوي چې پرې ګمارې ئې او همغه څه کوي چې پرې ګمارل کېږي.

(۶)- په دې مبارك آيت کې مؤمنانو ته دا لارښوونې شوې:

● ځان او خپله کورنۍ له هغه اوره وساتئ چې سون به ئې خلك او ډبرې وي، د دې فقرې په اړه بايد څو خبرې په پام کې ولرو: مؤمنان په دې ګمارل شوي چې ځان او خپله کورنۍ د دوزخ له اور وساتي، يعنې دوی د خپلې کورنۍ د روزنې، اصلاح او تربيت مسئوليت په غاړه لري، د کورنۍ د غړو د ژغورنې په اړه بايد داسې ځان مسئول وګڼي لکه چې ځان ته اعتناء

او التفات لري، همدا راز دلته ويل شوي چې د دوزخ د اور سون به خلك او ډبري وي، له ډبرو يا مراد له ډبرو جوړ شوي بتان دي او يا دا چې په دې اور كې به ډبري سوزي، خو دې ته په پام سره چې دلته په دې آيت كې او تر آيت وړاندي او وروسته د بتانو يادونه نه ده شوې نو معنى ئې يوازي دا ده چې د دوزخ د اور سون به ډبري وي، او دا يقيناً چې د قرآن يو ستر علمي اعجاز دئ چې وايي: ډبري سوزي، د قرآن د نزول په وخت كې هيچا دا خبره نه شوى منلى چې تيږي هم د اور سون كېدى شي، معلومه نه ده چې مخالفينو به هغه وخت په دې خبري باندي څومره تمسخر كړى وي، څومره به ئې په خپلو مجالسو كې ويلي وي چې دا لېونيان اوس دا خبره هم مني چې تيږي سوزي، هيڅ عاقل انسان د ډبرو سوزېدل نه مني!! خو تاسو اوس يوه فزيك پوه ته ووايئ: جنابه! آيا تيږي سوزي؟ هغه به ډېر ژر او له كوم تأمل او ځنډ پرته درته ووايي: هو؛ سوزي، يوازي تيږي نه بلكي هرڅه، حتى اوسپنه هم، هرڅه د اور په اوچتو درجو كې سوزي، دغه اوبه او دا خاوره هم چې ته ئې د اور وژلو لپاره كاروې. او كه هغه ته ووايئ: زموږ په دغه كتاب كې چې څوارلس پېړى وړاندي تېري شوې راغلي چې تيږي به د اور سون وي، هغه وخت زموږ د كتاب په دې خبري مخالفينو ملنډې وهلي او دا ئې ستر دروغ ګڼلو، ما ته ووايئ: د دې فزيك پوه غبرګون به څه وي او د دې كتاب او د هغه د وړاندي كوونكي په اړه به څه فكر كوي؟!! او د هغو خلكو په اړه به څه وايي چې د قرآن په دې وينا ئې ملنډې وهلې؟!!

• د دوزخ مأمورين او محافظين داسي فرشتې دي چې (غلاظ) او (شداد) دي، يعني نه داسي زړه سوى او نرمښت لري چې د الله تعالى د امر په عملي كولو كې ئې زړه نازړه كړي او نه په كلك نيولو كې كومه سستي كوي، كلكه نيونه كوي او سخته سزا وركوي، د الهي اوامرو په تعميل كې يوه ذره سرغړاوى نه كوي، همغه څه كوي چې پرې ګمارل كېږي.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَا تَعْتَذِرُواْ ٱلْيَوْمَ ۖ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

٧- اې هغو چې كفر ئې كړى! نن عذر مه وړاندي كوئ، يقيناً چې يوازي د هغه څه مطابق سزا دركول كېږي چې تاسو كول.

(۷)- د قيامت په ورځ به کافرانو ته وويل شي: نن عذرونه مه وړاندې کوئ، عذرونه هيڅ گټه نه دررسوي، نن به د هغه څه مطابق سزا درکول کيږي چې تاسو په دنيا کې کول.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ تُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ تَوۡبَةٗ نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمۡ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَيُدۡخِلَكُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ يَوۡمَ لَا يُخۡزِي ٱللَّهُ ٱلنَّبِيَّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُۥۖ نُورُهُمۡ يَسۡعَىٰ بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَبِأَيۡمَٰنِهِمۡ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَتۡمِمۡ لَنَا نُورَنَا وَٱغۡفِرۡ لَنَآۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ﴿٨﴾

۸- اې هغو چې ايمان مو راوړی! د الله لورې ته په سوچه توبې سره ستانه شئ، ښايي ستاسو رب به ستاسو بدغوني پټ کړي او داسې جنتونو ته به مو ننباسي چې ترې لاندې ويالې بهيږي؛ هغه ورځ چې الله به نبي او هغه چې له ده سره يې ايمان راوړی ونه شرموي، رڼا به يې مخې ته او د دوی ښي لورې ته ځغلي؛ وايي به: اې زموږ ربه! نور مو راته بشپړ کړه او بخښنه راته وکړه، يقيناً چې ته پر هر څه توانمن يې.

(۸)- په دې مبارك آيت كې مؤمنانو ته دا سپارښتنه شوې:

• د الله لورې ته په سوچه او رښتينې توبې سره ستانه شئ او له هر هغه څه مخ واړوئ چې له الله تعالی مو لرې کوي،

• د داسې توبې په نتيجه کې به ستاسو بد عادتونه اصلاح کړي او ستاسو گناهونه به معاف کړي، او داسې جنتونو ته به مو ننباسي چې ترې لاندې ويالې بهيږي؛

• د قيامت په ورځ به الله تعالی خپل پيغمبر او هغه مؤمنان چې له ده سره ملگري شوي او د ده په لار تللي ونه شرموي، د ايمان له کبله يې چې

کومه رڼا په برخه شوې دا به د دوی مخې او ښي لوري ته خوځي، الله تعالی ته به په خپلې دعاء کې وايي: اې زموږ ربه! رڼا مو راته بشپړه کړه او بخښنه راته وکړه، يقيناً چې ته پر هر څه توانمن يې.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ جَـٰهِدِ ٱلۡكُفَّارَ وَٱلۡمُنَـٰفِقِينَ وَٱغۡلُظۡ عَلَيۡهِمۡۚ وَمَأۡوَىٰهُمۡ
جَهَنَّمُۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ ۝٩

۹- اې نبي! له کافرانو او منافقينو سره جهاد کوه او تونده چلن ورسره کوه، د دوی تمځی دوزخ دئ، د ستنېدو څومره بد ځای!

~~**(۹)- دلته له کافرانو او منافقينو سره د چلن په اړه رسول الله ﷺ ته او د ده له**~~
لاري مؤمنانو ته څو لارښووني شوې:

- **له کافرانو او منافقينو سره جهاد کوه، دا جهاد به کله هم په توره او هم په ژبه وي او کله يوازې په ژبه، له کافرانو سره هم په توره او هم په ژبه او له منافقينو سره کله يوازې په ژبه او دا تر هغه چې دوی د مسلمانانو په خوا کې اوسي او ځان مسلمان ګڼي، خو کله چې له کافرانو سره يو ځای کېږي برخليك به ئې د هغوی په څېر وي او همغه څه به ورسره کېږي چې له کافرانو سره کېږي.**
- **له دواړو سره په چلن کې به له نرمښت ډډه کېږي، چلن بايد ځيږ او تونده وي،**
- **د دوی دواړو برخليك يو دئ، د دواړو وروستی تمځی دوزخ دئ، د ستنېدو څومره بد ځای!**

ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلٗا لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱمۡرَأَتَ نُوحٖ وَٱمۡرَأَتَ لُوطٖۖ كَانَتَا
تَحۡتَ عَبۡدَيۡنِ مِنۡ عِبَادِنَا صَٰلِحَيۡنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمۡ يُغۡنِيَا عَنۡهُمَا مِنَ
ٱللَّهِ شَيۡـٔٗا وَقِيلَ ٱدۡخُلَا ٱلنَّارَ مَعَ ٱلدَّٰخِلِينَ ۝١٠ وَضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلٗا

لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱمۡرَأَتَ فِرۡعَوۡنَ إِذۡ قَالَتۡ رَبِّ ٱبۡنِ لِي عِندَكَ بَيۡتٗا فِي
ٱلۡجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِن فِرۡعَوۡنَ وَعَمَلِهِۦ وَنَجِّنِي مِنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ
﴿١١﴾ وَمَرۡيَمَ ٱبۡنَتَ عِمۡرَٰنَ ٱلَّتِيٓ أَحۡصَنَتۡ فَرۡجَهَا فَنَفَخۡنَا فِيهِ مِن
رُّوحِنَا وَصَدَّقَتۡ بِكَلِمَٰتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِۦ وَكَانَتۡ مِنَ ٱلۡقَٰنِتِينَ ﴿١٢﴾

۱۰- الله د هغو لپاره چې کفر ئې کړی د نوح د مېرمنې او د لوط د مېرمنې مثال بيان کړی؛ دواړه زموږ د بندګانو له ډلې د دوو صالح بندګانو تر نکاح لاندې وې، دواړو له هغوی سره خيانت وکړ، نو د الله هيڅ څه ئې لدوی دواړو دفع نه کړی شو، او ورته وويل شو: اورته ننوځئ؛ له نورو ننوتکونو سره يو ځای، ۱۱- او الله د هغو لپاره چې ايمان ئې راوړی د فرعون د مېرمنې مثال بيان کړی چې وئې ويل: ای زما ربه! ما ته په خپلې خوا کې په جنت کې يو استوګنځی جوړ کړه او له فرعون او د ده له عمله مې وژغوره او له دغه ظالم قوم مې وژغوره. ۱۲- او د عمران لور مريمې (مثال) چې د خپل عورت ساتنه ئې وکړه، نو موږ له خپلې روح يوه روح په کې پو کړه، د خپل رب ويناوې او د هغه کتابونه ئې رښتينې وګڼل، او د غاړه اېښودونکو له ډلې وه.

(۱۰-۱۲)- قرآن په دې مبارکو آيتونو کې د خپلو مخاطبينو په وړاندې د مېرمنو څلور بېلګې انځوروي، دوه ئې هغه چې د الله تعالی د صالح بندګانو په نکاح کې وې خو له هغوی سره ئې خيانت وکړ، خپله لار ئې ترې بېله کړه او هغوی ئې په نيمې لارې کې پرېښودل، او دوه ئې هغه چې د تقوی او صبر لمن ئې کلکه نيولې، د الله په لار کې ئې ستونزې او کړاوونه ګاللي، نه سختو تعذيبونو د ايمان له لارې منحرفې کړې او نه تورونو او تهمتونو، قرآن دا څلور بېلګې داسې معرفي کوي:

- **الله د هغو لپاره چې کفر ئې کړی د نوح د مېرمنې او د لوط د مېرمنې**

مثال بيان كړى؛ دواړه د الله د دوو صالح بندګانو تر نكاح لاندې وې، له هغوى سره ئې خيانت وكړ، د نوح صلعم او لوط صلعم ملګرتيا نه هغوى ته كومه ګټه ورسوله او نه ئې د الله له عذاب وژغورلې، پايله ئې دا وه چې د كافرانو په برخليك اخته شي، د دوزخ اور ئې په برخه شي، او الله تعالى د دواړو په اړه پرېكړه وكړې چې له نورو ننوتونكو سره دې يو ځاى دوزخ ته ننوځي.

• الله تعالى د هغو لپاره چې ايمان ئې راوړى د فرعون د مېرمنې مثال بيان كړى چې د فرعون له ملګرتيا ئې خپل برائت اعلان كړ، الله تعالى ته ئې مخه كړه او په خپلې دعاء كې ئې وويل: اې زما ربه! ما ته په خپلې خوا كې په جنت كې يو استوګنځي جوړ كړه، د فرعون له ملګرتيا او د ده په لار له تګ مې وژغوره او د دغو ظالمانو له منګولو نجات را،

• بل مثال د عمران د لور مريمې عليها السلام دئ چې پاكلمنه وه، د خپل ناموس او عفت ساتنه ئې وكړه، د دې وړ وه چې الله تعالى له خپلې روح يوه روح په كې پو كړي او په خارق العاده توګه د عيسى صلعم په څېر زوى وزېږوي، د خپل رب ويناوي او د هغه كتابونه ئې رښتيني وګڼل، او د غاړه اېښودونكو له ډلې وه.

دا مثالونه د دې لپاره زموږ په وړاندې اېښودل شوي چې راوښيي يوه مؤمنه مېرمن بايد څنګه وي، د فرعون مېرمنې او مريم عليها السلام ته د عالم پر ټولو ښځو فضيلت وركړى شوى، قرآن دوى دواړه د مؤمنو مېرمنو لپاره د غوره مثال او بېلګې په توګه معرفي كوي.

• د فرعون مېرمنې آسيه په موسى عليه السلام ايمان راوړ، فرعون تر شديد تعذيب لاندې ونيوله، د هغې په پښو او لاسونو ئې مېخونه ټكوهل، تر څو له ايمان لاس واخلي، خو دغه مؤمنه او پر خداى مينه ښځه د همدې شديد عذاب په وخت كې نه يوازې پر خپل ايمان ټينګار كوي او د فرعون په قصر كې او د ده ترڅنګ له ژوند خپله بېزاري اعلانوي، بلكې له خپل رب غواړي چې خپل لوري ته ئې وبلي او په خپلې خوا كې ورته (بيت: كور) جوړ كړي. او الله تعالى ئې سوال مني او په جنت كې ورته دا كور جوړوي، په قرآن كې د دې مؤمنې او صبرناكې مېرمنې يادونه كوي، د دعاء الفاظ ئې

زموږ مخې ته ږدي، وايي دعاء ئې قبوله شوه، د الله په خوا کې هغه کور ورته جوړ شو او د (بيت المعمور: جوړ شوی کور) په نامه ئې ياد کړ، پدې سره قرآن له يوې خوا غواړي مونږ پوه کړي چې فرعون د خپل اقتدار د بقاء او د خپلو مخالفينو د ځپلو لپاره څه څه کول او په څنګه څنګه سختو عذابونو ئې تعذيبول، چې له يوې ښځې سره او هغه هم د ده مېرمن، داسې سلوك کيږي نو له نورو مخالفينو سره به د فرعون معامله څنګه وه؟ له بلې خوا موږ ته وايي: يوه مؤمنه مېرمن بايد څنګه وي، که غواړي الله تعالی ترې راضي شي نو د آسيه صلى تګلاره دې غوره کړي، آسيه؛ له کافر او ظالم خاوند متنفره، د الله تعالی د رضاء په لټه کې، تر سختو عذابونو لاندې صبرناکه، د ظالم په خوا کې قصر نه خوښوي، په عوض کې ئې د الله تعالی په خوا کې کور غواړي. همدا راز موږ ته وايي: د تاريخ تر ټولو ستر ښځينه شخصيت، هغه چې الله تعالی ئې د ټولو مؤمنو مېرمنو لپاره غوره بېلګه او مثال بولي، د انسان له پيدايښت تر نن پورې هيڅ ښځه د ايمان او معنويت هغې لوړې څوکې ته نه ده رسېدلې چې دا وررسېدلې وه، دا د لوړ معنوي مقام خاونده مېرمن نه د کوم پيغمبر مېرمن او لور وه او نه ئې مور او خور، د تاريخ تر ټولو د ستر کافر او جابر فرعون مېرمن وه، له دې معلوميږي چې ديني او معنوي مقام نه په نسبي تړاو پورې او نه په اجتماعي اړيکو پورې تړلی دئ، آسيه صلى په داسې حال کې د معنويت تر ټولو لوړې څوکې ته رسيږي چې خاوند ئې فرعون دئ او د نوح صلعم او لوط صلعم مېرمنې په داسې حال کې له معنوي پلوه اسفل السافلين کې سقوط کوي او د بدو مېرمنو بدې بېلګې ترې جوړيږي چې د دوو پيغمبرانو مېرمنې وې.!!

- مريم صلى هم له سختې الهي آزموينې سره مخامخ شوه، الله تعالی د دې لپاره غوره کړې وه چې د يوه ستر پيغمبر مور ترې جوړه شي، هغه چې زيږېدا به ئې په خارق العاده توګه او له پلار پرته وي، په زنا تورنه شوه، داسې حالت پرې راغی چې د پېغورونو او تورونو له وېرې ئې مرګ ځان ته غوره ګڼلو، خو د صبر لمن ئې کلکه ونيوله، د تاريخ په سترې خارق العاده پېښې کې ئې ونډه وه او د عيسی صلعم په څېر ستر شخصيت د هغې

په غېږ کي وروزل شو، دې ته مو پام وي چي مريم صلی له داسي مور پيدا شوې چي دا ئې تر زېږېدو وړاندي د الله په لار کي نذر کړې وه، د مريمې مور، د عمران مېرمن حامله وه، له الله سره ئې وعده وکړه چي خپل بچی به د ده په لار کي وقف کوي، انتظار ئې دا وو چي الله تعالی به زوی ورکړي او هغه به د الله د دين خدمت ته وړاندي کوي، خو الله تعالی ورته لور ورکړه، وئې ويل: زما ربه! دا خو لور ده، ما خو د زوی طمع درلوده، نارينه خو د ښځي په څېر نه وي، هغه محدوديتونه ئې نه وي چي ښځه عادتاً ورسره مخامخ وي، ما ئې نوم مريم (دالله بنده او خدائي خدمتګار) کېښود، زه ئې تا ته سپارم، دا او اولاد ئې له رټلي شيطانه په خپل حفظ او امان کي وساته، الله تعالی د دې همدا نذر قبول کړ، د مريمې د ښې روزني انتظام ئې وکړ، دا ئې د زکريا عليه السلام تر روزني او کفالت لاندي ورکړه، کله چي به د روزني په دوران کي زکريا عليه السلام د دې استوګنځي ته ورغی نو د مريمي خوا ته به ئې بې موسمه مېوې وليدې، له هغې ئې پوښتنه وکړه چي دا له کومه راځي، مريمي ځواب ورکړ: دا د الله له لوري ده، الله چي چا ته وغواړي له حسابه پرته روزي ورکوي، زه د داسي رزق مستحقه نه يم، دا د الله پېرزوينه ده، زما د کومي ځانګړتيا له مخي ئې نه راکوي، له محاسبې پرته ئې راکوي.

که تاسو په قرآن کي د مريمې زياتي يادوني او د دې هغو دعاګانو ته ځير شئ چي په قرآن کي راغلې او الفاظ ئې د انسان زړه لړزوي نو درته جوته به شي چي يقيناً هغه له هره پلوه د دې لوړ مقام وړ وه چي د ټولو مؤمنو مېرمنو لپاره غوره بېلګه وي. په دې مبارکو آيتونو کي د دې دا ځانګړتياوي ښودل شوې: ۱- د خپل عورت ساتنه ئې وکړه، ۲- د خپل رب ويناوي ئې تصديق کړې، ۳- د الله کتابونه ئې ربښتيني وګڼل، ٤- او د غاړه اېښودونکو له ډلي وه.

د امتنان په توګه:

ما نن د ۱۳۹۱ هـ ش کال د ميزان په ۱۳د دې مبارکي سورې تفسير بشپړ کړ، او په همدې سره الحمد لله د قرآن پلوشې تفسير بشپړ شو، (دوه وروستي ۲۹ او ۳۰ اجزاء مي تر دې وړاندي بشپړ کړي وو)، د دې سورې

د آخري آيت له ژباړي وروسته او په داسي حال كي چي له سترګو مي د امتنان، شكر او ښادۍ اوښكي بهېدې له ځايه لوړ شوم او د شكر اداء كولو په موخه په لمانځه ودرېدم، دوه ركعته لمونځ مي وكړ، په لمانځه كي مي ډېر ډېر وژړل، داسي احساس مي كولو چي د خپل ټول ژوند د آرمانونو او هيلو لوړي څوكي ته رسېدلى او تر ټولو ستر آرمان مي همدا نن او د دغه آيت په ژباړي سره ترسره شوى، د زړه سلول سلول مي د امتنان او شكر له جذبې ډك وو، داسي حالت هغه مهال هم راته مخه كړه چي د شوروي اتحاد ځواكونه د افغانستان له پولي واوښتل او د وروستي روسي فوځي له وتلو وروسته د شوروي ځواكونو قومندان جنرال ګراموف د حيرتان د پله خوا ته خبرياﻻنو ته وويل: پر افغانستان بريد يوه ستره اشتباه وه او مسكو به بيا دا اشتباه تكرار نه كړي، د دې خبري په اورېدو سره مي د اوښكو بهېدا پيل شوه، ټوله ورځ مي عجيب حالت درلود، هيڅ‌چا دا تصور نه شو كولى چي د شوروي په څېر ستر او مغرور ځواك به داسي ژر د افغانانو په لاس له ماتي سره مخامخ او له افغانستان وتلو ته اړ شي او د دوى ستر جنرال به د وتلو پر مهال پر افغانستان تېرى ستره اشتباه ګڼي!! خو موږ له خپل مهربان رب دا هيله درلوده چي دا ورځ راباندي وګوري، په هغي ورځ مي د ژوند يو ستر آرمان ترسره شوى وو، همداراز نن مي د ژوند يو بل ستر آرمان ترسره شو، دا آرمان چي د قرآن پښتو ژباړه او مختصر تفسير وليكم، مصروفيتونو دا فرصت نه راكولو، پر افغانستان د امريكايانو له بريد او د اشغالګرانو په ضد د جهاد له اعلان وروسته سري مبارزې ته اړ شوم، تر تعقيب لاندي وم، زما د وژلو او نيولو هڅي وشوې، زما د سر څو مليونه ډالر قيمت وټاكل شو، له ډرون طيارې راكټي بريد راباندي وشو، دوه ځلي زما د استوګنځي خوا ته امريكايي كوماندو ځواكونه په داسي حال كي راغلل چي ما ليدل او د دوى غږ مي اورېدو، څرګنده مبارزه راته ناشوني او ګرانه شوه، مجبور شوم ليدني كتني او ملاقاتونه محدود كړم، له ټيلفون او مخابرې استفاده پرېږدم، په خطونو اكتفاء وكړم، كه څه هم مركو، اعلاميو، پيغامونو، خطونو، د پېښو او د هېواد سياسي، نظامي او اجتماعي وضعيت په اړه تحليلي ليكنو تر كافي حده مصروف كړى وم خو د دې ترڅنګ داسي شرائط راته برابر شول چي د كتابونو ليكلو ته هم فارغ وخت ولرم، په دې

مودې کې مې نږدې څلوېښت کتابونه ولیکل، چې بایبل د قرآن په رڼا کې، حکمة الباریٔ، متضاد روایات او مذهبي اختلافات، ساینس او د قرآن علمي اعجاز، او د قرآن پلوشې په اتو جلدونو کې د هغوی په ضمن کې دي، گمان مې نه کولو چې زه به دا تفسیر بشپړ کړی شم، د تېرو یولسو کلونو هره شېبه داسې راباندې تېره شوې چې نه پوهېدم یوه شېبه وروسته به څه کېږي، دښمن به زما پر استوگنځي برید کوي، نښته به رامنځته کېږي، دا اطلاع به راکول کېږي چې دښمن زما له موقعیت خبر شوی باید خپل ځای بدل کړم، ښایي له دې به زما د حالت ځرنگوالی څه نا څه درك کړی شئ چې په دغو کلونو کې زه تر څلوېښتو زیاتو کورونو او استوگنځیو کې پاته شوی یم، په ځینو کې څو ورځې، په ځینو کې څو اونۍ او په ځینو کې څو میاشتې، خو له دې ټولو سره سره الله تعالی پر ما خپل فضل پېرزو کړ او دا توفیق ئې راکړ چې د پلوشې تفسیر بشپړ کړم، باور وکړئ چې د قرآن د هرې سورې د تفسیر له بشپړولو وروسته مې داسې احساس کړی چې سینه مې له علم او ایمان ډکه شوې، داسې رڼا مې زړه ته ننوتې چې سلول سلول ئې روښانه شوی، او په داسې سترو سترو حقائقو پوه شوی یم چې له بلې لارې پرې پوهېدا راته ممکنه نه وه. دا هم باید ولیکم چې زه څلورشپېته کاله وړاندې د ۱۳۲۷هـ ش کال د میزان په میاشت کې زېږېدلی یم، لا اتلس کلن وم چې مبارزه مې پیل کړه، د جوانان مسلمان د تأسیس له لومړۍ شپې بیا تر نن پورې په تېرو څلور څلوېښتو کلونو کې زما ژوند له لوړو ژورو، گواښونو، خطرونو، کړاوونو، ستونزو، دعوت، زندان، هجرت، جهاد، ... ډك تېر شوی، د کابل د تېرو څلورو لسیزو ټولو حکومتونو او د دوی بهرنیو حامیانو زما د وژلو او نیولو پرېکړې کړې او په دې اړه ئې په وار وار ډول ډول پټې او ځرگندې هڅې کړې، اوه ځلې زما خوا ته په څو متری کې راکټونه لگېدلي او ستر ستر بمونه چاودلي؛ یو ځل خو پنځو جېټ طیارو زما پر استوگنځي په داسې حال کې دوه دېرش راکټې او بمونه وورول چې زه په خونې کې وم، د کور دېوال وران شو، کله چې بهر ووتلم یوې خوا بلې خوا ته مې بمونه او راکټې ورېدلې، خو زه الله تعالی ساتلی یم، په همدې ستونزمن ژوند کې ئې ما ته دا توفیق راکړ چې دا څلور څلوېښت کلونه د قرآن په سیورې کې تېر کړم، په دې مودې کې ما په اوسط توگه هره ورځ د

قرآن شاوخوا پنځه سوه آيتونه په لمانځه کي او له لمانځه بهر تلاوت کړي، ښايي په دې ټولي مودې کي به څو ورځي هم داسي نه وي تيري شوې چي ما دومره تلاوت نه وي کړی، د قرآن دوه ثلثه (شل اجزاء) مي حفظ کړي، ډيري برخي مي په درسي او تربيتي غونډو کي تفسير کړې، او دا دئ نن په داسي حال کي د پلوشي تفسير د بشپړولو سعادت راپه برخه شو چي د ژوند پنځه شپېتم کال پيلوم.

زه د خپل ژوند په هر څه کي د دې ځلاند لارښود الهي کتاب مرهون يم، هر څه مي له قرآن زده کړي، ما خپل رب الله تعالی د قرآن له مخي ښه پېژندلی، ما رسول اللهﷺ د قرآن په هنداري کي پېژندلی، او په دې پوه شوی يم چي د دې ستر کتاب حامل يوازي يو پيغمبر کېدی شي، ما په دې قرآن کي تر دوه سوه زيات داسي علمي اعجاز موندلي چي هر يو ئې د مخکنيو پيغمبرانو صلی تر سترو سترو معجزو ستر دئ، داسي علمي اعجاز چي هر عقلمن انسان دې اعتراف ته اړ کوي چي دا قرآن د الله تعالی له لوري ليږل شوی کتاب دئ، يو ئې د همدې سورې د شپږم آيت دا وينا ده چي ډبري به د دوزخ سون وي، ما انسان د قرآن په رڼا کي پېژندلی، د ده جوړښت، ځانګړتياوي، پيل، پای، د سعادت او شقاوت عوامل ئې او د عروج او زوال اسباب ئې قرآن راښودلي، هيڅوك په هيڅ توګه نشي کولی انسان په داسي دقيقي بڼې کي معرفي کړي چي قرآن معرفي کړی، ما دا پراخ عالم د قرآن په رڼا کي پېژندلی، قرآن راښودلي چي دا عالم، آسمانونه او زمکه څنګه پيدا شوي، پيل ئې څنګه وو او پای به ئې څنګه وي، يوازي هغه څوك د د دې پراخ عالم په غېږ کي زړه راښکونکې ښکلا، عقل پاروونکی نظم، دقيقه هدفمني، د عالم د توکو تر منځ ژور تنسيق او وحدت توجيه کولی شي چي د قرآن په رڼا کي ورته وګوري، له دې پرته د دې ښکلا، نظم، هدفمنی، وحدت او تنسيق له دقيق تعبير عاجز دئ.

الحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى هَدَانَا لِهَذَا وَ مَا كُنَّا لِنهْتَدِى لَوْ لا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ